ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גָרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אייר, תשי"א
ברוקלין

הרה"ג הנודע לשם תהלה, משכיל על דבר טוב,
בעל מדות תרומיות, עוסק בצ"צ באמונה אי"א כו' וכו'
מוה"ר אברהם יצחק שי'

שלום וברכה!

רבות שמעתי אודותו מהרה"ח הנו"נ אי"א עוסק בצ"צ כו' וכו' מוה"ר משה ליב שי' ראדשטיין, ע"ד פעולותיו בהחזקת היהדות בעירו בכלל, וביותר מהשתתפותו בעניני כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ומוסדותיו הק' בפרט, ונהניתי לשמוע אשר גם מכאן ולהבא ישתדל בזה, למרות האבדה הגדולה שאבד עם ישראל - הוא קברניטו הוד כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ויותר נכון, לא למרות האבדה, אלא אדרבה, שאחר האבדה הגדולה, הנה גדלה כמה פעמים האחריות המוטלת על כל אחד ואחד מאתנו, להחזיק מעמד ביתר שאת נגד כל ההעלמות וההסתרים, ובפרט העלם והסתר זה, אשר קשה סלוקן של צדיקים יותר מחורבן ביהמ"ק אשר זה מחייב ומזכה את כאו"א כמכירים בצרכי עם ישראל, ובפרט בימי החשך כפול ומכופל אשר שמים אור לחשך וחשך לאור, לעמוד חזקה על משמרתו, וכל אחד שיש לו השפעה על סביבה מסויימה ובפרט רב ומנהיג קהלה, עליו להשתדל ביותר בחיזוק היהדות ובהפצת התורה

וכבר הובטחנו, שכל המוסיף מוסיפים לו, אשר אחד הפירושים בזה הוא, שכל המוסיף כח בעבודתו בתורה ומצות, מוסיפים לו כח ויכולת לילך בזה מחיל אל חיל, ובפרט ראשיכם לשבטיכם - רבני הקהלות, שזכות הרבים תלוי בהם לנחותם בדרך העולה בית א-ל.

יתן השי"ת ויאריך ימים על משמרתו משמרת הקדש במנוחה ובהרחבה, וינהג את עדתו בשלום, ואין שלום אלא תורה, כמרז"ל (סנהדרין צט, ב) כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, ורבים ישיב מעון לקרב את לבם לאבינו שבשמים.

מוסג"פ החוברת לל"ג בעומר שי"ל לא כבר, עם העתק מכתב הכללי השייך אלי', אשר תקותי שיענין את כת"ר שי'.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש וכל טוב בעניניו הפרטיים.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה ונתתי שלום בארץ
שבת פרשת בחוקותי, מברכים החודש סיון, ה׳תש״ל .... ה

ד) שיחת יום א׳ פ׳ בחוקותי, ל״ג בעומר, ה׳תש״ל..... יג

ה) שיחת ש״פ בחוקותי, מבה״ח סיון, ה׳תש״ל... כג

ו) לקוטי-שיחות – פרשת בהר כרך יז..... כו

ז) לקוטי שיחות – פרשת בחוקותי כרך יז..... לב

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....לו

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהר..... לז

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בה״ב .....לח

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר-בחוקותי ...פח

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהר-בחוקותי ..... פט

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בה״ב .....קג

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... קה

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת בה״ב..... קח

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת בה״ב .....קסח

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת בה״ב..... קצה

יח) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף לה עד דף מא ..... קצח

יט) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק א, עזרא פרק ה .....רכו

כ) משניות – מסכת פרה
ביאור קהתי.....רכח

כא) עין יעקב מסכת מועד קטן .....רלה

כב) מסכת יומא עם ביאורים
מדף כא עד דף כז..... רלו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רסד

כד) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רסד

כה) לקוטי תורה יונתי בחגוי הסלע
אדמו״ר הזקן ..... רסז

כו) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רסז

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רסח

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רסט

כט) ספר המאמרים – תרמ״ג
אדמו״ר מוהרש״ב..... ער

ל) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ..... ער

לא) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רעא

לב) ספר הזכרונות פרק נז ..... ערב

לג) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רעג

לד) חומש לקריאה בציבור .....ערד

לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... רפג

לו) ביאורים לפרקי אבות פרק ה ..... רפה

לז) לוח זמנים לשבוע פרשת בהר-בחוקותי ..... רפו

לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת בחוקותי, מברכים החודש סיון, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ[1], וְאִיתָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (וּבְאוֹר רַשִׁ"י וּבְפֵירוּשׁ צֶדֶק[2] הוּבָא מִדְּרַשׁ יַלְקוּט[3] עַל הַפָּסוּק, שֶׁהַשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר[4] עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל. וּבַזֹּהַר[5] אִיתָא, וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ, דְּאָתֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאִתְחַבְּרָא בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי, שָׁלוֹם קָאֵי עַל הַקָּבָ"ה, שֶׁשְּׁמוֹ שָׁלוֹם[6], וְאָרֶץ קָאֵי עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ, וּפֵירוּשׁ וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ הוּא הַחִיבּוּר דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (שָׁלוֹם) עִם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל (אֶרֶץ). וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, כִּי, כֹּל הוּא עִנְיַן סְפִירַת הַיְסוֹד[8], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁמְּיַיחֵד שָׁמַיִם וָאָרֶץ, זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. וְהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט דְּשָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל הוּא כְּנֶגֶד כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְכִדְמוּכָח מֵהָרְאָיָה שֶׁהוּבְאָה בְּמִדְרְשֵׁי חֲזַ"ל הַנַּ"ל מִמַּה שֶׁכָּתוּב עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל. וְהַמְכֻוָּן בָּזֶה הוּא, שֶׁעַל יְדֵי וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ לְמַעְלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן יִחוּד יְסוֹד וּמַלְכוּת, יוּמְשַׁךְ עִנְיַן הַשָּׁלוֹם וְיַחְדּוֹר (דּוּרְכְנֶעמֶען) בְּכָל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת, שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָה שֶׁל מַעְלָה וּבְפָמַלְיָה שֶׁל מַטָּה[10], כּוֹלֵל גַּם שָׁלוֹם בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית[11], וְעַד לְשָׁלוֹם

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע, בין הברכות שהקדוש־ברוך־הוא מבטיח ׳אם בחוקותי תלכו׳:

וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ[1], **וְאִיתָא** מובא **בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י (וּבְאוֹר הַתּוֹרָה לְהַצֶּמַח צֶדֶק**[2] **הוּבָא** מאמר זה של חכמינו ז"ל **מֵהַיַלְקוּט**[3] ממדרש ילקוט שמעוני) **עַל הַפָּסוּק,** על פסוק זה ׳ונתתי שלום בארץ׳ **שֶׁהַשָּׁלוֹם** הוא ברכה חשובה במיוחד והוא **שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר**[4] בנוסח ברכת ׳יוצר אור׳ **עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל** ומכאן שהשלום שקול ושווה־ערך ל׳הכל׳.

וּבַזֹּהַר[5] **אִיתָא** מובא, **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ, דְּאָתֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאִתְחַבְּרָא** שבא הקדוש־ברוך־הוא להתחבר **בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי, שָׁלוֹם קָאֵי** מכוון **עַל הַקָּבָ"ה, שֶׁשְּׁמוֹ שָׁלוֹם**[6], כדברי חכמינו ז"ל בגמרא על פי הפסוק בשופטים על השופט גדעון ״ויקרא לו [גדעון קרא לקדוש־ברוך־הוא] ה׳ שלום״ **וְאָרֶץ קָאֵי** הכוונה **עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7] על בני ישראל בנבואת מלאכי **כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ,** ומאחר ש׳שלום׳ הוא הקדוש־ברוך־הוא ו׳ארץ׳ הם בני ישראל, אם כן **וּפֵירוּשׁ וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ הוּא הַחִיבּוּר דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (שָׁלוֹם) עִם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל (אֶרֶץ). וְזֶהוּ גַּם** הטעם הפנימי על **מַה שֶׁשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, כִּי, כֹּל הוּא עִנְיַן סְפִירַת הַיְסוֹד**[8], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9] **כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁמְּיַיחֵד שָׁמַיִם וָאָרֶץ, זְעֵיר אַנְפִּין** המידות (המכונות ׳פנים זעירות׳ כי ביחס לאור המאיר במוחין וב׳אריך אנפין׳, ההארה שבמידות היא קטנה ומועטת) הנקראות שמים **וּמַלְכוּת** ספירת המלכות הנקראת ׳ארץ׳. כלומר, כתוב ״לך ה׳ הגדולה והגבורה, והתפארת, והנצח, וההוד, כי כל בשמים ובארץ, לך ה׳ הממלכה״. ובפסוק זה נזכרות שבע הספירות - גדולה (חסד), גבורה, תפארת, נצח, הוד, כי כל בשמים ובארץ (יסוד), לך ה׳ הממלכה (מלכות). והקשר בין ״כל בשמים ובארץ״ ליסוד, מבואר על־פי דברי התרגום ״דאחיד בשמיא וארעא״, ספירת היסוד מחברת ומאחדת את השמים והארץ. ׳שמים׳ מלשון ׳אש ומים׳ – גבורה וחסד, רומזים למידות, בחינת ז״א. ואילו ׳ארץ׳ הנמצאת למטה, רומזת לספירת המלכות העומדת בתחתית הספירות. ומידת היסוד משפיעה למלכות באופן פנימי ומחברת אותה עם המידות, **שֶׁזֶּהוּ** היחוד האמור בין ז״א ומלכות **עִנְיַן יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** המידות העליונות **וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל** ספירת המלכות שהיא מקור נשמות ישראל.

וְהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בנוסף למובא לעיל מדברי הזוהר **דְּשָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל** שה׳שלום׳ **הוּא כְּנֶגֶד** היינו שווה בערכו כמו **כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת והמשכת האור האלוקי מלמעלה למטה מדרגה לדרגה, **וְכִדְמוּכָח מֵהָרְאָיָה** על כך שה׳שלום׳ שקול כנגד הכול **שֶׁהוּבְאָה בְּמִדְרְשֵׁי חֲזַ"ל הַנַּ"ל מִמַּה שֶׁכָּתוּב עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל** ומכאן שה׳שלום׳ שקול כנגד ׳הכול׳.

וְהַמְכֻוָּן בָּזֶה הוּא, שֶׁעַל יְדֵי וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ לְמַעְלָה, באלוקות, **שֶׁהוּא עִנְיַן יִחוּד יְסוֹד וּמַלְכוּת** חיבור שעניינו השפעה מפנימיות ספירת היסוד (המידה האחרונה משששת המידות שתוכנה ועניינה הוא עניין ההשפעה) לספירת המלכות **יוּמְשַׁךְ עִנְיַן הַשָּׁלוֹם וְיַחְדּוֹר (דּוּרְכְנֶעמֶען** יחדור ותהיה לו השפעה) **בְּכָל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת,** מהדרגה הכי העליונה עד הדרגה הכי תחתונה **שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפָמַלְיָא שֶׁל מַטָּה**[10], היינו בכל הדרגות העליונות והתחתונות, **כּוֹלֵל גַּם שָׁלוֹם בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ**

---

1) פרשתנו כו, ו. 2) פרשתנו ס״ע קצח. 3) יל״ש - רמז תערב בתחילתו. 4) ברכת יוצר - ע״פ ישעי׳ מה, ז. 5) פרשתנו קיג, סע״ב (הובא באוה״ת שם ע׳ קצט). 6) שבת יו״ד, ב. דרך ארץ זוטא פרק השלום (פי״א). 7) מלאכי ג, יב. 8) זח״א לא, סע״א. לקו״ת בהעלותך לד, א. ובכ״מ. 9) דברי הימים־א כט, יא. ובתרגום שם. 10) סנהדרין צט, ב. 11) לקו״ת מטות פה,

כִּפְשׁוּטוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי שֶׁהוּא הַתַּחְתּוֹן בְּמַדְרֵגָה כו׳, וְגַם בְּבַעֲלֵי חַיִּים, וּכְפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב[1] וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ.

ב) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם לַ״ג בָּעוֹמֶר, יוֹם הַהִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי (שֶׁחָל בְּשָׁנָה זוֹ בְּפָרָשַׁת בְּחוּקֹתַי). דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַשָּׁלוֹם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם[12] שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהָעוֹלָם נַעֲשֶׂה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים[13] (וְעַד לַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַדִּירָה שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַדָּר נִמְצָא בְּהַדִּירָה[14]), כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בְּגִילּוּי לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁאָז יִהְיֶה גַּם עִנְיַן הַשָּׁלוֹם (וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ) כִּפְשׁוּטוֹ, כִּדְאִיתָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: וְכֵן הוּא אוֹמֵר[15] וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳, וַהֲרֵי עִנְיַן זֶה הוּא עַל יְדֵי רִיבּוּי הַדַּעַת (עִנְיַן הַתּוֹרָה) שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, כְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים: כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים[16]. וְכַמּוּבָא הַמָּשָׁל עַל זֶה[17], מֵהַהֶפְרֵשׁ בֵּין תִּינוֹק, שֶׁמִּתְכַּעֵס וּמִתְקַצֵּף מִכָּל דָּבָר, שֶׁזֶּהוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת, לְגָדוֹל, שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת יוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן אֵינוֹ מִתְכַּעֵס וּמִתְקַצֵּף כָּל כָּךְ, וְיָכוֹל לִסְבּוֹל גַּם מַה שֶּׁהוּא נֶגֶד רְצוֹנוֹ, וְאַדְרַבָּה, יָכוֹל גַּם לִמְצוֹא עַל זֶה הַצְדָּקָה וּמָקוֹם בַּשֵּׂכֶל. וּכְמוֹ כֵן לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁמִּצַּד רִיבּוּי הַדַּעַת בָּאָרֶץ, גַּם בְּדוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי, יְקוּיִים הַיְעוּד וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ[18],

ביאור בדרך אפשר

הַבַּהֲמִית[11], על ידי שהנפש האלוקית תשפיע על הנפש הבהמית ותתקן אותה, **וְעַד לְשָׁלוֹם כִּפְשׁוּטוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי שֶׁהוּא הַתַּחְתּוֹן בְּמַדְרֵגָה כו׳** מבין כל העולמות, **וְגַם** יהיה ׳שלום׳ לא רק למטה אלא גם **בְּבַעֲלֵי חַיִּים**, ׳שלום׳ אפילו בין בעלי חיים **וּכְפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב**[1] בפרשת בחוקותי, אחרי ׳ונתתי שלום בארץ׳ **וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ.**

ב) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה של ׳שלום׳ בעולם (בכל המדריגות העליונות והתחתונות) **עִם לַ״ג בָּעוֹמֶר, יוֹם הַהִילּוּלָא** יום ההסתלקות שהוא יום שמחתו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי (שֶׁחָל בְּשָׁנָה זוֹ בְּפָרָשַׁת בְּחוּקֹתַי). דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַשָּׁלוֹם** בעולם (ובדרגות השונות למעלה ולמטה) **נַעֲשֶׂה** נפעל **עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם**[12] **שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם** (וזה לשונו: ״היה לפניו נר [שבת של] ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום [ואין ידו משגת את שניהם] נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום״), **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהָעוֹלָם נַעֲשֶׂה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּתַּחְתּוֹנִים**[13] כדברי המדרש שהקדוש־ברוך־הוא נתאווה, כביכול, שדווקא העולם הזה הגשמי התחתון יהיה מקום ראוי לו ל׳דירה׳, היינו לגילוי אלוקות והשראת הקדושה **(וְעַד לַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַדִּירָה שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַדָּר** ולא רק חלק קטן ממנו או רק הארה ממנו **נִמְצָא בְּהַדִּירָה**[14] וגם בענינו הכוונה היא שהעולם הזה התחתון יהיה ׳דירה׳ לעצמות האלוקות), **כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בְּגִילּוּי לֶעָתִיד לָבֹא**, בימות המשיח, שאז יהיה גילוי אלוקות בעולם **שֶׁאָז** בימות המשיח **יִהְיֶה גַּם עִנְיַן הַשָּׁלוֹם** בעולם **(וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ) כִּפְשׁוּטוֹ, כִּדְאִיתָא** כמובא **בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים** על פסוק זה ״והשבתי חיה רעה מן הארץ״: **וְכֵן הוּא אוֹמֵר**[15] בנבואת ישעיה על לעתיד לבוא **וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳** והרי זה שלום בין החיות, **וַהֲרֵי עִנְיַן זֶה** שלעתיד לבוא יהיה שלום בעולם אפילו בין בעלי החיים **הוּא עַל יְדֵי רִיבּוּי הַדַּעַת (עִנְיַן הַתּוֹרָה) שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, כְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים** באותה נבואה של ישעיה: **כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים**[16] וכאמור לעיל שהתורה היא הפועלת שלום בעולם.

וְכַמּוּבָא הַמָּשָׁל עַל זֶה[17], על הקשר בין דעת ושלום, ולכך שהיפך השלום נגרם מחסרון דעת **מֵהַהֶפְרֵשׁ בֵּין תִּינוֹק, שֶׁמִּתְכַּעֵס וּמִתְקַצֵּף מִכָּל דָּבָר,** גם דבר פעוט שלכאורה חסר ערך **שֶׁזֶּהוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת, לְגָדוֹל, שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת יוֹתֵר,** מאשר לתינוק, **שֶׁלָּכֵן** בגלל היותו בר־דעת **אֵינוֹ מִתְכַּעֵס וּמִתְקַצֵּף כָּל כָּךְ, וְיָכוֹל** הגדול שיש לו דעת **לִסְבּוֹל גַּם מַה שֶּׁהוּא נֶגֶד רְצוֹנוֹ** מבלי לכעוס ולקצוף, **וְאַדְרַבָּה, יָכוֹל גַּם** אפילו **לִמְצוֹא עַל זֶה** על דבר שנגד רצונו **הַצְדָּקָה וּמָקוֹם בַּשֵּׂכֶל** כי בשכל ובדעת אפשר לקבל ולהכיל גם דברים שנגד הרצון. **וּכְמוֹ כֵן לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁמִּצַּד רִיבּוּי הַדַּעַת** עניין התורה וגילוי האלוקות שיהיה בעולם באותו הזמן **בָּאָרֶץ,** יהיה עניין השלום בעולם **גַּם** אפילו **בְּדוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי, וְיקוּיַים הַיְעוּד וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ**[18], **הַיְינוּ, שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ** ולא רק פרט מסויים אצלו **הוּא**

ד ואילך. 12) סוף הל׳ חנוכה - מספרי נשא ו, כו. וראה לקוטי שיחות ח״ח ע׳ 349 ואילך. 13) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 14) ראה מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ה ח״א ע׳ תפט (ועם הוספות וכו׳ - אוה״ת שה״ש ח״ב ע׳ תרעט ואילך). אוה״ת בלק ע׳ תתקצז. ספר המאמרים תרל״ה ח״ב ריש ע׳ שנג. המשך תרס״ו ע׳ ה. 15) ישעי׳ יא, ו. 16) שם, ט. 17) ראה מאמרי אדמו״ר הזקן ענינים ח״א ע׳ צה ואילך. ועם הוספות וכו׳ - אוה״ת נח ח״ג תרלב, ב ואילך. 18) שבת יא, א ובפרש״י.

ביאור בדרך אפשר

עִנְיָן הַתּוֹרָה [וְזֶהוּ הַטַּעַם לפי פנימיות הדברים **שֶׁמִּי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ אֵינוֹ מַפְסִיק** את לימודו בתורה **לִתְפִלָּה (וְלֹא כְּמוֹ מִי שֶׁאֵין תּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ, שֶׁמַּפְסִיק** את תלמודו **לִתְפִלָּה, בְּמִכָּל** הרגילה, בענייני חולין)[18], **דְּכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כָּל מְצִיאוּתוֹ** של מי שתורתו אומנתו, **חֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ** מלימוד התורה אפילו בשביל תפילה]. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה** שלמד **פָּעַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי גַּם הַהַמְשָׁכָה** של השפעה מלמעלה **בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, כְּמוֹ** קיום הברכה האמורה בפרשה זו בין הברכות על 'אם בחוקותי תלכו' **וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם**[19], **כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[20] **זִימְנָא חֲדָא הֲוֵי צְרִיכָא עָלְמָא לְמִיטְרָא כוּ'**, פעם אחת היה העולם צריך לגשם, והגשם לא ירד **וְעַל יְדֵי שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי** דברי תורה **בַּפָּסוּק**[21] **הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, יָרְדוּ גְּשָׁמִים,** המשכת והשפעת גשמים על ידי אמירת דברי תורה **עִנְיָן שֶׁלֹּא מָצִינוּ דּוּגְמָתוֹ בִּשְׁאָר הַתַּנָּאִים (כּוֹלֵל גַּם** אפילו **רַבִּי עֲקִיבָא, רַבּוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי), שֶׁהוּצְרְכוּ** כדי לפעול ירידת גשמים **לִתְפִלּוֹת וְתַעֲנִיּוֹת דַּוְקָא (כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית**[22]**), מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי פָּעַל יְרִידַת גְּשָׁמִים עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ**[23] **בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** ברכה והמשכה שבאה מלמעלה, מצד האלוקות, למטה בעולם **(וְלֹא** המשכה שנפעלה **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** על ידי התעוררות מצד האדם למטה שפועלת למעלה **כְּמוֹ עַל יְדֵי תְּפִלּוֹת וְתַעֲנִיּוֹת** שהיא עבודת האדם בהתעוררות מלמטה), **וְהַיְינוּ** והסיבה לכך שדווקא רשב"י פעל ירידת גשמים בדרך מלמעלה למטה היא **לְפִי שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי הוּא עִנְיָן הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא** התורה באה וירדה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] על התורה בנבואת ירמיה **הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ,** היינו שהתורה היא דבר ה' שבא מלמעלה למטה, וגם לאחר שהתורה ירדה, היא נשארת במעלתה ונמשלה לאש **וּבִפְרָט שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ** של רשב"י **הָיָה בְּאוֹפֶן** כלשון הכתוב בתהילים **דְּתַעַן לְשׁוֹנִי** של הלומד תורה **אִמְרָתֶךָ**[25] דבר ה', **כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא**[26], וכמבואר ב'תורה אור': "וכעניין דברי אשר שמתי בפיך, וכוח זה ניתן לישראל להיות הלכה היוצאת מפיהם דבר ה' ממש שנאמרה למשה מסיני בזמן קבלת התורה בעשרת הדברות לאמור מה שכבר נאמרה דהיינו בחינת ביטול אליו יתברך שאין הדבור נעשה נפרד אצל האדם להיות יוצא מפי עצמו כאילו הוא שלו, רק כמו שכתוב תען לשוני אמרתך שהתורה היא אמרתך אלא שלשוני תען כענה אחר האומר מה שהוא אומר", **וְלָכֵן,** כיוון שלימוד התורה של רשב"י היה באופן הזה **עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה, שֶׁעִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, פָּעַל וְהִמְשִׁיךְ** מלמעלה **לְמַטָּה יְרִידַת גְּשָׁמִים.**

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַפְּעוּלָּה דִּירִידַת גְּשָׁמִים על ידי רשב"י **הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי אֲמִירַת הַתּוֹרָה בְּפָסוּק שֶׁשַּׁיָּךְ לְעִנְיַן הַגְּשָׁמִים**[27], **שֶׁזֶּהוּ הַפָּסוּק דְּשֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא יִחוּד מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל** וכאשר ישנו 'יחוד', היינו השפעה מפנימיות המשפיע לפנימיות המקבל, יש תוספת הארה והשפעה **וְעַל יְדֵי זֶה** אמירת התורה על

ביאור בדרך אפשר

1 הַיְינוּ, שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ הוּא עִנְיָן הַתּוֹרָה [וְזֶהוּ
2 הַטַּעַם שֶׁמִּי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ אֵינוֹ מַפְסִיק
3 לִתְפִלָּה (וְלֹא כְּמוֹ מִי שֶׁאֵין תּוֹרָתוֹ אוּמָּנוּתוֹ,
4 שֶׁמַּפְסִיק לִתְפִלָּה, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִזֶּה שֶׁמַּפְסִיק
5 לְאוּמָּנוּתוֹ[18]), דְּכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כָּל מְצִיאוּתוֹ,
6 חֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ]. וְלֹא עוֹד אֶלָּא
7 שֶׁעַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה פָּעַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר
8 יוֹחַאי גַּם הַהַמְשָׁכָה בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, כְּמוֹ
9 וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם[19], כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[20] זִימְנָא
10 חֲדָא הֲוֵי צְרִיכָא עָלְמָא לְמִיטְרָא כוּ', וְעַל יְדֵי
11 שֶׁדָּרַשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי בַּפָּסוּק[21] הִנֵּה מַה
12 טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, יָרְדוּ
13 גְּשָׁמִים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלֹּא מָצִינוּ דּוּגְמָתוֹ בִּשְׁאָר
14 הַתַּנָּאִים (כּוֹלֵל גַּם רַבִּי עֲקִיבָא, רַבּוֹ שֶׁל רַבִּי
15 שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי), שֶׁהוּצְרְכוּ לִתְפִלּוֹת וְתַעֲנִיּוֹת
16 דַּוְקָא (כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית[22]), מַה שֶּׁאֵין כֵּן
17 רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי פָּעַל יְרִידַת גְּשָׁמִים עַל יְדֵי
18 אֲמִירַת תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ[23] בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
19 (וְלֹא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כְּמוֹ עַל יְדֵי תְּפִלּוֹת
20 וְתַעֲנִיּוֹת), וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר
21 יוֹחַאי הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
22 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ, וּבִפְרָט
23 שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ הָיָה בְּאוֹפֶן דְּתַעַן לְשׁוֹנִי
24 אִמְרָתֶךָ[25], כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא[26], וְלָכֵן, עַל יְדֵי
25 אֲמִירַת תּוֹרָה, שֶׁעִנְיָנָהּ הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
26 פָּעַל וְהִמְשִׁיךְ לְמַטָּה יְרִידַת גְּשָׁמִים.
27 ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַפְּעוּלָּה דִּירִידַת
28 גְּשָׁמִים הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי
29 אֲמִירַת הַתּוֹרָה בְּפָסוּק שֶׁשַּׁיָּךְ לְעִנְיַן הַגְּשָׁמִים[27],
30 שֶׁזֶּהוּ הַפָּסוּק דְּשֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא
31 יִחוּד מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, וְעַל יְדֵי זֶה פָּעַל שֶׁתּוּמְשַׁךְ

---

19) פרשתנו כו, ד. 20) ח"ג נט, ריש ע"ב. 21) תהלים קלג, א. 22) כג, א. 23) ראה ד"ה זח"ג פ' אחרי באוה"ת ויקרא ע' רנד ואילך. ספר המאמרים תרכ"ז ע' רצא ואילך. 24) ירמי' כג, כט. 25) תהלים קיט, קעב. וראה אוה"ת שם. ספר המאמרים תרכ"ז שם (ע' רצז). 26) ראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש מד, ב. 27) ראה אוה"ת שם (ע' רנו). ספר המאמרים תרכ"ז

ביאור בדרך אפשר

הכתוב ״שבת אחים גם יחד״ שפעלה את הייחוד האמור **פָּעַל** רשב״י **שֶׁתּוּמְשַׁךְ הַהַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה וְיֵרְדוּ גְּשָׁמִים לְמַטָּה בָּאָרֶץ, וְהִרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ**[28], כלשון הכתוב בישעיה על פעולת הגשם, והלידה והצמיחה היא **עַל יְדֵי כֹּחַ הָאֵין סוֹף הַנִּמְצָא בִּיסוֹד הֶעָפָר** וגורם לצמיחה מן הארץ. **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר**[29], **הִנֵּה מַה** **שֶׁכָּתוּב** בפסוק זה (״הנה מה טוב ומה נעים״) **שֶׁבֶת אַחִים, קָאֵי** מכוון **עַל זְעֵיר אַנְפִּין** המידות, המשפיע **וּמַלְכוּת** המקבל **כְּפִי שֶׁנַּעֲשִׂים בִּבְחִינַת אַחִים, הַיְינוּ**[30], **שֶׁהַמַּלְכוּת** מתעלה מדרגתה בדרך כלל שהיא למטה מהמידות אלא **מִשְׁתַּוָּוה לִזְעֵיר אַנְפִּין** ונעשית כמו ״אח״ למידות **שֶׁמְּקַבֶּלֶת** ספירת המלכות **מִבְּחִינַת הַמּוֹחִין עַצְמָן** כמו שהמידות מקבלות מהשכל עצמו **שֶׁלֹּא עַל יְדֵי זְעֵיר אַנְפִּין** כפי שהוא הסדר הרגיל ב״סדר השתלשלות״ של הספירות שיש השפעה מהמוחין למידות הם ״זעיר אנפין״ ומהמידות יש השפעה למלכות, אבל כשהמלכות ו״זעיר אנפין״ הם ״אחים״ אזי המלכות מקבלת מאותו מקור ש״זעיר אנפין״ מקבל, המוחין עצמם **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לֹא זָז מֵחַבְּבָהּ כּוּ׳ עַד שֶׁקְּרָאָהּ אֲחוֹתִי**[31].

נאמר במדרש: רבי שמעון בר יוחאי שאל את רבי אלעזר ברבי יוסף, אפשר ששמעת מאביך מהו ״בעטרה שעטרה לו אמו, אמר לו הן, משל למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי והיה קורא אותה בתי, לא זז מחבבה עד שקראה אחותי ועד שקראה אמי, כך הקדוש־ברוך־הוא בתחילה קרא לישראל בת... לא זז מחבבן עד שקראן אחותי... לא זז מחבבן עד שקראן אמי... עמד רבי שמעון בר יוחאי ונשקו על ראשו״ (ומוסבר בחסידות ש״בתי״, ״אחותי״ ו״אמי״ הן דרגות שונות בדבקות לאלוקות), וכאן מבואר, בהקשר לפירוש הפנימי ב״שבת אחים״ שעניין האחווה למעלה היינו ההשתוות בדרגות כך שבחינת המלכות היא בדרגה שווה לבחינת זעיר־אנפין, כמבואר לעיל.

וְסִיּוּם הַכָּתוּב ״הנה טוב ומה נעים שבת אחים״ **גַּם יָחַד, דְּתֵיבַת** המילה **גַּם מוֹרָה עַל הָרִיבּוּי,** ללמדנו להוסיף על האמור בכתוב נוסף, **לְרַבּוֹת**[32] **גַּם בְּחִינַת הַמּוֹחִין (אַבָּא** בחינת החכמה **וְאִמָּא** בחינת הבינה) **שֶׁלְּמַעְלָה מִזְּעֵיר אַנְפִּין** בחינת המידות **וְנוּקְבָהּ** ספירת המלכות (ובלשון הקבלה, יחוד אב ואם שלמעלה מיחוד זכר ונקבה), **וְגַם** ״שבת אחים גם יחד״ כולל לא רק בחינת המוחין אלא גם **בְּחִינַת הַכֶּתֶר** שלמעלה מבחינת המוחין (כשם שבגשמיות הכתר הוא מעל הראש), **עַד לַדַּרְגָּא הַכִּי נַעֲלֵית בַּכֶּתֶר שֶׁהוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג** (בדומה לכך שבכוחות הנפש יש כוחות ״פנימיים״, כוחות פרטיים המלובשים בגוף באופן פנימי קרוב והם המוחין והמידות, השכל והרגש, ויש כוחות ״מקיפים״, כוחות כלליים שלמעלה מהתלבשות פנימית והם הרצון והעונג, ומבין שניהם, העונג נעלה מהרצון, ועל דרך זה למעלה בבחינת כתר עליון יש את חיצוניות הכתר, הרצון, ופנימיות הכתר, העונג) **שֶׁזֶּהוּ** העובדה שמדובר על עניין העונג היא הטעם הפנימי על **אוֹמְרוֹ** בפסוק זה **הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים גּוֹ׳, דְּנָעִים** מלשון נעימות וערבות **הוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג**[33], **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי הַיִּחוּד דִּזְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, נַעֲשֶׂה הַיִּחוּד גַּם בְּהַבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם, אַבָּא וְאִמָּא** מדריגת המוחין **וַאֲרִיךְ אַנְפִּין כּוּ׳** מדריגת הכתר, **כִּי, נִשְׁבַּע הַקָּבָּ״ה שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה עַד שֶׁיִּכָּנֵס בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה**[34].

אמרו בגמרא על הכתוב בהושע ״בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר״: האם משום שבקרבך קדוש לא אבוא בעיר? אלא אמר הקדוש־ברוך־הוא: לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה [ופירש רש״י: ״והכי קאמר: עד שיהא בקרבך קדוש למטה, דהיינו ירושלים, לא אבוא בעיר שלמעלה״]. וכי יש ירושלים למעלה? כן, שנאמר ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו [ופירש רש״י: ״ירושלים שלמטה תהא בנוייה ״כעיר שחוברה לה״ - שהיא כיוצא בה חבירתה ודוגמתה, מכלל דאיכא [משמע שיש] ירושלים אחריתי, והיכן אם לא למעלה]. ומוסבר על כך בחסידות שהכוונה לשתי דרגות של יחודים (כנרמז בכתוב ״שחוברה לה יחדיו״) – ״ירושלים של מטה״ הוא יחוד זעיר אנפין ומלכות, ו״ירושלים של מעלה״ הוא יחוד חכמה ובינה, וכאן מבואר שהיחוד ב״ירושלים של מטה״, גורם ומעורר את היחוד ב״ירושלים של מעלה״.

שם (ע׳ חצר). 28) ישעי׳ נה, י. 29) ראה אוה״ת שם (ע׳ רנה). 30) פי׳ הרמ״ז לזח״ג שם - הובא באוה״ת שם. אוה״ת בחוקותי ע׳ ריב. 31) שמו״ר ס״פ פקודי. שהש״ר ספ״ג. וראה תו״א מקץ לו, א ואילך. 32) פי׳ המק״מ לזח״ג שם - הובא באוה״ת שם. אוה״ת בחוקותי שם. 33) ראה גם אוה״ת אחרי ע׳ שנא. 34) תענית ה, א. זהר ח״ג טו, ב. ח״א רלא, א. אוה״ת בראשית ח״ג תקלה, ב.

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ כֵן כשם שענין השלום ו'שבת אחים גם יחד' שביחוד זעיר אנפין (המידות) ומלכות פועל יחוד בדרגות עליונות יותר (במוחין ובכתר), כאמור לעיל, כך **נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה** ותוספת האור על ידי היחוד **גַּם לְמַטָּה,** בדרגות נמוכות מזעיר אנפין ומלכות **שֶׁנִּמְשָׁךְ עִנְיַן הַשָּׁלוֹם בְּכָל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** עד סוף כל הדרגות **וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּעִנְיַן וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ'** שיש שלום אפילו בין בעלי החיים בעולם הזה. **וְזֶהוּ גַּם תּוֹכֶן הַכָּתוּב** בפרשת השבוע, הנזכר לעיל **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ, שֶׁהוּא עִנְיַן יְחוּד זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, מַשְׁפִּיעַ** היא בחינת 'זעיר אנפין' **וּמְקַבֵּל** היא בחינת המלכות, **כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה,** הן בזעיר־אנפין ומלכות עצמם והן בדרגות שלמעלה מהן, כמבואר לעיל **וּבְאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה** ואפילו משפיע על ההנהגה של החיות בעולם הזה, **כַּנַ"ל.**

ד) וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר, שֶׁלִּפְנֵי שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי פָּעַל יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה, שִׁיבְּחוּהוּ הַחַבְרַיָּיא. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מָצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁשִּׁיבְּחוּ אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, כְּמוֹ רַבִּי יְהוּדָה הֲוָה קָאֲרִי לֵיהּ שַׁבָּת[35], וּמָאן פְּנֵי הָאָדוֹן[36] דָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי[37]. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, לָמָּה הוּצְרַךְ לְעִנְיַן הַשְׁבָחִים[38]. וּבִפְרָט שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי הָיָה נַעֲלֶה וּמוּבְדָּל מֵהֶם, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵן מוּעָטִין כו' אִם שְׁנַיִם הֵן אֲנִי וּבְנִי הֵן[39], וְאִם חַד הוּא אֲנָא הוּא[40] [וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים[41], לְפִי שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה דְּרָגוֹת בִּבְנֵי עֲלִיָּה, וְנִמְצָא, שֶׁיֵּשׁ דַּרְגָּא שֶׁבְּנֵי עֲלִיָּה אֶלֶף הֵן אוֹ מֵאָה הֵן וְכוּ', וְעַד לַמַּדְרֵגָה שֶׁשָּׁם יֵשׁ רַק אֶחָד[42]], רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, שֶׁאָמַר אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא[43] (שֶׁעִנְיָן זֶה מָצִינוּ רַק אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי). וְאִם כֵּן, מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁשִּׁיבְּחוּהוּ הַחַבְרַיָּיא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁכְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת עַל יָדוֹ הַהַמְשָׁכָה דִּירִידַת גְּשָׁמִים, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל יִחוּד מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן שֶׁל יִחוּד מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי גּוּפָא, וּבִשְׁבִיל זֶה הָיָה צָרִיךְ לְהַחַבְרַיָּיא כו'.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי הָיָה נַעֲלֶה וּמוּבְדָּל מֵהֶם מאלה שאמרו עליו את השבחים, **וּכְמוֹ שֶׁאָמַר** רשב"י על עצמו **רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵן מוּעָטִין כו' אִם שְׁנַיִם הֵן** אם יש רק שניים שהם 'בני עלייה' **אֲנִי** רשב"י **וּבְנִי** רבי אלעזר **הֵן**[39], **וְאִם חַד הוּא אֲנָא הוּא**[40] ואם יש רק אחד שהוא 'בן עלייה', אני הוא **[וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים**[41], וכל האפשרויות נכונות, גם שיש בני עלייה 'מועטין' וגם שיש רק שניים וגם שיש רק אחד **לְפִי שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה דְּרָגוֹת** היינו דרגות רבות **בִּבְנֵי עֲלִיָּה, וְנִמְצָא, שֶׁיֵּשׁ דַּרְגָּא שֶׁבְּנֵי עֲלִיָּה אֶלֶף הֵן אוֹ מֵאָה הֵן וְכוּ', וְעַד לַמַּדְרֵגָה שֶׁשָּׁם יֵשׁ רַק אֶחָד**[42]], ואם יש רק אחד הרי הוא **רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, שֶׁאָמַר** על עצמו **אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא**[43] אני סימן בלבד, היינו שאין לו כל מציאות משל עצמו ואינו אלא 'סימן' למציאות האלוקות **(שֶׁעִנְיָן זֶה** של שבחים כל כך מופלגים **מָצִינוּ רַק אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי** ולא אצל צדיקים אחרים ומזה מובן שהיה נעלה ונבדל מהם). **וְאִם כֵּן, מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁשִּׁיבְּחוּהוּ הַחַבְרַיָּיא? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁכְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת עַל יָדוֹ הַהַמְשָׁכָה** וההשפעה מלמעלה **דִּירִידַת גְּשָׁמִים, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל יִחוּד מַשְׁפִּיעַ** מקור השפע למעלה באלוקות **וּמְקַבֵּל** מקבלי השפע למטה, **הוּצְרַךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן שֶׁל יִחוּד מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי גּוּפָא** עצמו, **וּבִשְׁבִיל זֶה הָיָה צָרִיךְ לְהַחַבְרַיָּיא כו'** שיעוררו אותו, המשפיע, להתחבר ולהתייחד איתם, המקבלים.

---

35) זח"ג קמד, ב. 36) משפטים כג, יז. תשא לד, כג. 37) זח"ב לח, א. נתבאר במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' קו. ד"ה ויצב תרל"ג, תרמ"ד, תרנ"ה. ועוד. 38) ראה אוה"ת ויקרא שם (ע' רנז). ספר המאמרים תרכ"ז שם (ע' רצט). וראה גם ספר המאמרים תרל"א ח"א ע' שיח ואילך. ד"ה להבין ענין רבי שמעון בר יוחאי תשמ"ה (תורת מנחם ספר המאמרים אייר ע' רעו ואילך). 39) סוכה מה, ב. 40) ב"ר פל"ה, ב. 41) עירובין יג, ב. 42) ראה גם שיחת ש"פ נשא תשמ"ב (התוועדויות תשמ"ב ח"ג ע' 1639). 43) זח"א רכה, א. וראה מאמרים שבהערה 37.

ה) **וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁפְּעוּלַּת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי בְּכָל הַנַּ״ל שֶׁעִנְיָנָהּ שָׁלוֹם (כַּנַּ״ל סָעִיף ב׳), הִנֵּה עוֹד זֹאת, שֶׁפָּעַל עִנְיַן הַשָּׁלוֹם בַּתּוֹרָה גּוּפָא, שֶׁבִּיטֵּל אֶת הַמְחִיצָה שֶׁבֵּין גַּלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה לְפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה[44], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּמָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא[45].** לְפִי הַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי, פָּסוּק זֶה (בְּשִׁירַת הָאַזִּינוּ) מְדַבֵּר עַל לַעְתִּיד לָבוֹא, כְּדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ עַל הַכָּתוּב בְּקוֹהֶלֶת ׳דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא׳ שֶׁהַמֵּתִים יִחְיוּ כְּפִי שִׁמְתוֹ וּמִי שֶׁהִיא בּוֹ מוּם בְּחַיָּיו יָקוּם כָּךְ וּכְשִׁיקּוּם יִתְרְפָּא, וְהַמִּדְרָשׁ מֵבִיא בְּהִקָּשֵׁר זֶה אֶת הַפָּסוּק ׳מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא׳ וּמְבֹאָר עַל כָּךְ בְּחַסִּידוּת שֶׁבְּאוֹתוֹ הַזְּמַן תִּתְבַּטֵּל ר׳תתרפא׳ גַּם ה׳מחיצה׳ (׳מחצתי׳) שֶׁבֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּבֹאָר בְּהַדְּרוּשִׁים[46] שֶׁהָעִנְיָן דְּלַ״ג בָּעוֹמֶר שַׁיָּךְ לְעִנְיַן עֵד הַגַּל הַזֶּה[47]**, הֵיא הַמְחִיצָה שֶׁבֵּין יַעֲקֹב לְלֵבָן, **שֶׁעִנְיַן הַגַּל הוּא מְחִיצָה הַמַּבְדֶּלֶת, אֲבָל הַכַּוָּנָה בָּזֶה** הַמַּטָּרָה שֶׁל הַמְחִיצָה **הִיא רַק שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַעֲבָרָה לְרָעָה,** כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה לְגַבֵּי הַמְחִיצָה שֶׁבֵּין יַעֲקֹב לְלֵבָן **אֲבָל לְטוֹבָה אַתָּה עוֹבֵר[48],** (וְכַמְבֹאָר בְּמַאֲמָרֵי ל״ג בָּעוֹמֶר שֶׁהַדֶּבֶר הוּא גַּם בְּדוּגְמַת הַגְּזֵרָה עַל הַמְחִיצָה בֵּין הָעֶלְיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים שֶׁהִיְּיתָה עַד מַתַּן תּוֹרָה. וְהַרְמֵז שֶׁל ל״ג בָּעוֹמֶר בְּ׳עַד הַגַּל׳ הוּא שֶׁעַל יְדֵי רַשְׁבַ״י מִתְבַּטְּלוֹת הַמְחִיצוֹת וְנִפְעָל שֶׁגַּם לְמַטָּה יִהְיֶה גִּילוּי אֲלוּקוּת כְּמוֹ לְמַטָּה),

וְכֵיוָן שֶׁלָּעָתִיד לָבֹא יְקוּיִים הַיִּעוּד אֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ[49], וְלֹא תִּהְיֶה כְּלַל מְצִיאוּת ׳לְרָעָה׳ וְתִהְיֶה רַק טוֹבָה, **אַזַּי לֹא יִהְיֶה צוֹרֶךְ בַּגַּל כְּלָל** שֶׁהֵרֵי הַמְחִיצָה נוֹעֲדָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַעֲבָר ׳לְרָעָה׳ וְאִילּוּ לְטוֹבָה כֵּן הָיָה אֶפְשָׁר לַעֲבוֹר. **וְעִנְיָן זֶה** שֶׁל ׳מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא׳ הַמְבֹאָר לְעֵיל **פָּעַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, שֶׁבִּיטֵּל אֶת הַמְחִיצָה שֶׁבֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְעַל יְדֵי זֶה פָּעַל גַּם הַהַמְשָׁכָה בָּעוֹלָם כּוּ׳** וְהַשְּׁפָעָה כַּפְשׁוּטָם.

ו) **וְהִנֵּה עִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי** עִם הֵיוֹתוֹ עָנִיִּין מְאֹד נַעֲלֶה **נִמְשָׁךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלָּכֵן יֵשׁ בְּיוֹם לַ״ג בָּעוֹמֶר שִׂמְחָה עֲצוּמָה כּוּ׳[50]** לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, **וְכַמְסוּפָּר בִּפְרִי עֵץ חַיִּים[50]** לְרַבִּי חַיִּים וִיטָאל תַּלְמִידוֹ שֶׁל הָאַרִיז״ל **לְעִנְיַן אֲמִירַת נַחֵם** וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: ״גַּם הֵעִיד לִי הָרַב אַבְרָהָם הַלּוֹי, כִּי הוּא הָיָה נוֹהֵג לוֹמַר נַחֵם בְּבִרְכַּת תַּשְׁכּוּן [בְּכָל יוֹם], וּכְשֶׁמְּסַיֵּים אַחַר הַתְּפִלָּה [בְּל״ג בָּעוֹמֶר], אָמַר מוֹרִי ז״ל בְּשֵׁם ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הַקָּבוּר שָׁם, שֶׁאָמַר לִי אָמוֹר לְאִישׁ הַזֶּה, לָמָּה הוּא אוֹמֵר נַחֵם בְּיוֹם שִׂמְחָתִי, לְכֵן הוּא יִהְיֶה בְּנַחֲמָה בִּזְמַן קָרוֹב, וְכֵן לֹא יָצָא חֹדֶשׁ עַד שֶׁמַּת בְּנוֹ הַגָּדוֹל, וְקִיבֵּל כּוֹס נַחֲמָה עָלָיו״, **וְכֵן הוּא בְּכָל הַדּוֹרוֹת, שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ** בְּיוֹם ל״ג בָּעוֹמֶר **תַּחֲנוּן[51], וְהַיְינוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ** בְּיוֹם זֶה **שִׂמְחָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַנִּישּׂוּאִין בְּל״ג בָּעוֹמֶר[52]** וְנִפְסְקָה הֲלָכָה שֶׁאֲפִלּוּ הַנְּהוּגִים לֹא לְהִינָּשֵׂא בִּימֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר, עוֹרְכִים נִישּׂוּאִין בְּל״ג בָּעוֹמֶר, וּבָזֶה בָּא לִידֵי בִּיטּוּי הָאָמוּר שֶׁעִנְיַן ל״ג בָּעוֹמֶר נִמְשָׁךְ גַּם לַנְּשִׁים **(שֶׁהוּא** הַתּוֹכֶן שֶׁל הַנִּישּׂוּאִין **עִנְיַן גִּילּוּי כֹּחַ הָאֵין סוֹף בָּאָדָם לְמַטָּה[53])**.

---

44) ספר המאמרים תרל״ח ע׳ קנב ואילך. 45) האזינו לב, לט. 46) סידור (עם דא״ח) שער הל״ג בעומר דש, ג ואילך. ספר המאמרים תרל״ח שם (ע׳ קנא ואילך). 47) ויצא לא, נב. 48) ראה ב״ר פע״ד, טו. הובא בפרש״י עה״פ. 49) זכרי׳ יג, ב. 50) פע״ח שער ספה״ע פ״ז. 51) סידור אדמו״ר הזקן לפני ובא לציון גואל. 52) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סתצ״ג ס״ו. 53) ראה לקו״ת שה״ש לט, ד ואילך. ספר המאמרים תרנ״ז ע׳ קעז ואילך. ובכ״מ.

וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיָן זֶה (הַהַמְשָׁכָה מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל) מְרוּמָז גַּם בְּכָךְ שֶׁלַּ"ג בָּעוֹמֶר הוּא בִּסְפִירַת הוֹד שֶׁבְּהוֹד. דְּהִנֵּה[54], הוֹד עִנְיָנוֹ הוֹדָאָה, וּכְמַאֲמַר מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר[55], שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה הוּא, שֶׁחֲכָמִים עַצְמָם אֵין מַשִּׂיגִים כֵּן (כִּי כַּאֲשֶׁר גַּם הֵם מַשִּׂיגִים כֵּן בְּשִׂכְלָם, אֵינָם צְרִיכִים לְעִנְיַן הַהוֹדָאָה), וְאַף עַל פִּי כֵן מַסְכִּימִים לְכָךְ בְּדֶרֶךְ הוֹדָאָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהוֹדָאָה, הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג בְּשִׂכְלוֹ, וּכְמוֹ הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בִשְׁמוֹ[56], אוֹ כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּהַשְׁכָּמַת הַבּוֹקֶר מוֹדֶה אֲנִי. וְעִנְיַן הוֹד שֶׁבְּהוֹד הוּא, שֶׁהַהוֹדָאָה זוֹ עַצְמָהּ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אוֹ מַרְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדוֹת, אֶלָּא הַהוֹדָאָה עַצְמָהּ הִיא בְּדֶרֶךְ הוֹדָאָה (קַבָּלַת עוֹל). וְזֶהוּ שֶׁלַּ"ג בָּעוֹמֶר הוּא בִּסְפִירַת הוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁבָּזֶה מְרוּמָז, שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי הִיא גַּם לְמִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הוֹדָאָה שֶׁבְּהוֹדָאָה בִּלְבַד, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי[39] יָכוֹל אֲנִי לִפְטוֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ (כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ דַּיְּיקָא[57]) מִן הַדִּין.

וְעוֹד זֹאת, שֶׁהַהַמְשָׁכָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הִיא בְּאוֹפֶן פְּנִימִי, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[58] שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק בֵּין הִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי וּבֵין הִסְתַּלְּקוּת שְׁאָר צַדִּיקִים, שֶׁאֵצֶל שְׁאָר צַדִּיקִים נִפְעֲלָה הַהַמְשָׁכָה רַק לְמַעְלָה וּבְדֶרֶךְ מַקִּיף (וַהֲגַם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִזֶּה הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה לְתַלְמִידָיו, עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מִזֶּה גִּידּוּלִין וְגִידּוּלֵי גִּידּוּלִין, הֲרֵי זֶה רַק הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה בִּלְבַד), שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא רַק מִבְּחִינַת נֶפֶשׁ הַצַּדִּיק, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי נִמְשַׁךְ מֵרוּחוֹ הָעַצְמִית כו'

ביאור בדרך אפשר

וּלְהָעִיר שהרי ספירת העומר היא שבעה שבועות ובכל שבוע עוסקים בתיקון מידה אחת משבע המידות (חסד־גבורה־תפארת־נצח־הוד־יסוד־מלכות) כפי שהיא כלולה מכל השבע (מ'חסד שבחסד' ביום הראשון של ספירת העומר עד 'מלכות שבמלכות' ביום האחרון של ספירת העומר) והמידה של יום ל"ג בעומר, היום השלושים ושלוש, היא 'הוד שבהוד'. **דְּהִנֵּה**[54], **הוֹד עִנְיָנוֹ הוֹדָאָה,** שהאדם מסכים ומודה לדעה אחרת מדעתו **וּכְמַאֲמַר מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר**[55], **שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה הוּא, שֶׁחֲכָמִים עַצְמָם אֵין מַשִּׂיגִים כֵּן** (**כִּי** אלא הבנתם היא שונה **כַּאֲשֶׁר גַּם הֵם** חכמים שנחלקו על רבי מאיר **מַשִּׂיגִים כֵּן בְּשִׂכְלָם** שהצדק עם רבי מאיר, **אֵינָם צְרִיכִים לְעִנְיַן הַהוֹדָאָה** כי אם הם עצמם מבינים כך, ההסכמה שלהם היא לא ביטול דעתם לדעה אחרת), **וְאַף עַל פִּי כֵן** למרות שהבנתם שונה **מַסְכִּימִים לְכָךְ בְּדֶרֶךְ הוֹדָאָה בִּלְבַד, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהוֹדָאָה, הֲגַם שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג בְּשִׂכְלוֹ, וּכְמוֹ** בלשון הכתוב בדברי הימים **הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בִשְׁמוֹ**[56] היינו שהאדם מודה לאמת האלוקית למרות שאיננו מבין ומרגיש אותה, **אוֹ כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּהַשְׁכָּמַת הַבּוֹקֶר מוֹדֶה אֲנִי** שגם זה הוא עניין ההודאה. **וְעִנְיַן הוֹד שֶׁבְּהוֹד** הודאה שבהודאה **הוּא, שֶׁהַהוֹדָאָה זוֹ עַצְמָהּ** עצם הדבר שמודה ומסכים שהאמת שונה מכפי שהוא מבין **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אוֹ מַרְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדוֹת, אֶלָּא הַהוֹדָאָה עַצְמָהּ הִיא בְּדֶרֶךְ הוֹדָאָה** ללא הבנה והרגשה (**קַבָּלַת עוֹל** מלכות שמים מתוך ביטול המציאות האישית). **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁלַּ"ג בָּעוֹמֶר הוּא בִּסְפִירַת הוֹד שֶׁבְּהוֹד, שֶׁבָּזֶה מְרוּמָז, שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי הִיא גַּם לְמִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הוֹדָאָה שֶׁבְּהוֹדָאָה בִּלְבַד,** ואפילו ההודאה שלו היא רק בקבלת עול, ללא הבנה והרגשה **וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי**[39] **יָכוֹל אֲנִי לִפְטוֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ (כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ דַּיְּיקָא**[57]) ודייק ואמר 'כל העולם כולו' להורות שהכוונה גם למי שנמצא בדרגה נמוכה וגם ההודאה היא אצלו, כאמור, בקבלת עול בלבד, הנה גם אותו יכול רשב"י לפטור) **מִן הַדִּין.**

וְעוֹד זֹאת, בנוסף לאמור לעיל שענייני ל"ג בעומר נמשכים לכל אחד, יש בכך עומק נוסף **שֶׁהַהַמְשָׁכָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הִיא בְּאוֹפֶן פְּנִימִי** שמתלבשת בו בפנימיות וחודרת בכל המציאות שלו, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר** באריכות **לְעֵיל**[58] במאמר דיבור המתחיל 'להבין עניין הילולא דרשב"י' שנה זו, תש"ל, **שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין הִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי וּבֵין הִסְתַּלְּקוּת שְׁאָר צַדִּיקִים, שֶׁאֵצֶל שְׁאָר צַדִּיקִים נִפְעֲלָה הַהַמְשָׁכָה** שלהם על תלמידיהם בעת הסתלקותם **רַק לְמַעְלָה וּבְדֶרֶךְ מַקִּיף** ולא בהתלבשות ובהשפעה פנימית (**וַהֲגַם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִזֶּה** ממה שהצדיק ממשיך למטה בהסתלקותו **הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה לְתַלְמִידָיו, עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מִזֶּה** תוצאות באופן של **גִּידּוּלִין וְגִידּוּלֵי גִּידּוּלִין,** פירות ופירי פירות, בכל זאת **הֲרֵי זֶה רַק הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה בִּלְבַד), שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא רַק מִבְּחִינַת נֶפֶשׁ הַצַּדִּיק, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי נִמְשַׁךְ מֵרוּחוֹ הָעַצְמִית**

---

54) ראה סידור שם שג, ג. דש, א. ספר המאמרים תרל"א שם ע' שכה. 55) ב"ק כט, רע"א. 56) דברי הימים־א טז, ח. 57) ראה ט"ז או"ח סתקפ"ב סק"ג. 58) ד"ה להבין ענין הילולא דרבי שמעון בר יוחאי דל"ג בעומר פ"ח (ספר המאמרים תש"ל ע' רעח ואילך). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

כו׳ (כַּמְבוֹאָר בְּאַגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ סִימָן ז״ך וּבֵיאוּרוֹ), שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַהַמְשָׁכָה הִיא בִּפְנִימִיּוּת, וכמבואר במאמר הנזכר (על פי אגרת הקודש הנ״ל) שבעת הסתלקות צדיק מאירה לתלמידיו הארה שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש אלא מאירה עליהם מלמעלה ומכנסת בהם הרהורי תשובה, והארה זו נמשכת מנפש הצדיק, ויש עניין נעלה יותר שנמשך מבחינת רוחו העצמית (שלמעלה מבחינת ׳נפש׳ של הצדיק) והמשכה זו היא לא מבחינת ׳מקיף׳ ופועלת לא רק הרהורי תשובה אלא גם המשכת חיי הצדיק שאינם חיים בשריים אלא אמונה, יראה ואהבה, ובהילולא של צדיקים שעיקר עניינם היה נגלה דתורה, יש רק את ההמשכה שבאה בבחינת ׳מקיף׳ ופועלת רק הרהורי תשובה, אבל אצל רשב״י שעניינו היה לגלות את פנימיות

ביאור בדרך אפשר

התורה, ההמשכה היא ׳מבחינת רוחו העצמית׳ ולכן ההמשכה לתלמידיו ותלמידי תלמידיו היא המשכה פנימית, **וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְפוֹעַל לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים,** בתוך גדרי המציאות הגשמית **וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב**[19] **וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְגוֹ׳**[59]**, וְעַד שֶׁבָּאִים לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה**[60]**, וָאֶשְׁבּוֹר מוֹטוֹת עוּלְּכֶם** של עול הגלות **וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת,** בקומה זקופה, ויקויים האמור בתהלים (בפרק המתאים למספר שנותיו של הרבי החל מי״א ניסן תש״ל) **כִּי אֱלֹקִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם** בני ישראל **וִירֵשׁוּהָ, וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָהּ**[61]**, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

(כַּמְבוֹאָר בְּאַגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ סִימָן ז״ך וּבֵיאוּרוֹ), שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַהַמְשָׁכָה הִיא בִּפְנִימִיּוּת, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְפוֹעַל לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב[19] וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְגוֹ׳[59], וְעַד שֶׁבָּאִים לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[60], וָאֶשְׁבּוֹר מוֹטוֹת עוּלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת, כִּי אֱלֹקִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ, וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָהּ[61], בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

59) חסר קצת (המו״ל). 60) כו, יג. 61) תהלים סט, לו־לז. ולהעיר שע״פ המנהג לומר הקאַפּיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (ראה ספר המאמרים י״א ניסן ח״א בתחלתו. וש״נ) - התחילו בי״א ניסן שנה זו לומר קאַפּיטל סט שבתהלים.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ב אייר, תשי״א
ברוקלין

שלום וברכה!

בעתו קבלתי את מכתבו בנוגע למצב בריאות בנו... שי׳ אשר דואג הוא לחוו״ד רופא אחד שהרפה את ידיו והחליש את תקותו לרפו״ש של בנו שי׳:

בטח ידוע לו מאמרם של כמה וכמה מנשיאנו רבוה״ק על מרז״ל ורפא ירפא, שניתן רשות לרופא **לרפאות**, שרק זהו הכח והסמכא שיש לרופא - **לרפאות** בענין של רפואה, ובפרט - שהרופא השני ג״כ אינו מסכים לחוו״ד הפסמיסט אין לו איפוא כלל להחליש התקוה הטובה, ובפרטי פרטיות הוא בימינו אלה שבכל יום ויום מתחדשים תרופות חדשות ודרכים חדשים בעניני רפואה.

בעת רצון שהנני על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר הנני מזכיר את בנו שי׳ לרפואה, ותקותי חזקה אשר במשך הזמן יוכל לבשרני בשו״ט בזה, אבל מובן מעצמו שח״ו אין לו להחליש בטחונו בהשי״ת שהוא הוא הרופא חולים ואין מעצור לו להושיע ברב או במעט, ועל ידי תוספת כח בהבטחון, **הן מצדו והן מצד זוגתו תחי׳**, הנה בלי ספק, אשר זה ימהר ג״כ הטבת בריאות בנו שי׳.

מהראוי אשר יקח על עצמו לימוד נוסף בתורה בכלל ובתורת החסידות בפרט, וכן נתינה לצדקה - אף אם גם סכומים קטנים, אבל - בקביעות ותכופות לזכות בנו שי׳ ואחכה לבשו״ט ממנו בהנ״ל.

בפ״ש חותנו הרה״ח הוו״ח כו׳ מוה״ר... שי׳ ובברכה מיוחדת לבנו... שי׳.

בס"ד. שיחת יום א' פ' בחוקותי, ל"ג בעומר, ה'תש"ל.

– בין מנחה למעריב –

בלתי מוגה

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן קנקן משקה למארגני ה"פּאַראַד", על מנת לחלק לכל אלו שנטלו חלק בזה].

א. יש רשימה מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (שנדפסה בשנת תש"י)[1], שהתוועדות חסידים בל"ג בעומר היתה נערכת בין מנחה למעריב (מצד כמה ענינים), וסיפר, שר' הלל מפּאַריטש האריך לבאר איך אפשר לערוך התוועדות בזמן זה – כיון שזה עדיין לפני מעריב וכו', כפי שכבר נדפסו פרטי הדברים.

וכן ראו גם אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר בל"ג בעומר בריגא[2], שהאריך בענין זה, כאשר ההתוועדות שהתחילה לאחרי מנחה נתארכה ונמשכה לאח"ז.

ויהי רצון – והוא העיקר – שההתוועדות תפעל פעולתה, והפעולה תהי' למטה מעשרה טפחים, ובטוב הנראה והנגלה.

והרי זהו החידוש שבענין ההילולא דרשב"י – שאע"פ שענין ההילולא ישנו בכל הצדיקים, הרי זה רק למעלה, או בנוגע לצדיק בעצמו, משא"כ אצל רשב"י ישנו ענין ההילולא גם למטה, שלכן נקרא ל"ג בעומר "יום שמחתו" (כמובא בפע"ח[3]) – יום שמחה עם כל הפרטים שבזה (וכן שאר הענינים שבהם הוא מיוחד מכל הימים של כל השנה כולה) – בנוגע לעניני הנהגת בנ"י בעולם למטה.

ועוד זאת, שענינו של רשב"י הי' להמשיך בגלוי הענינים של פנימיות התורה ורזין דרזין, ועד להסרת המחיצה שבין פנימיות התורה ונגלה דתורה[4] – שלכאורה צ"ל מחיצה ביניהם ע"פ תורה, כפי שמצינו במשנה[5] כמה תנאים בנוגע לגילוי פנימיות התורה, ובלאה"כ אין מגלין, ואעפ"כ נהג רשב"י ללמד פנימיות התורה בגלוי.

ואע"פ שלימד זאת לתלמידיו, הרי הבהיר גם מיד שבדרא דעקבתא דמשיחא "יתפרנסון מהאי חיבורא דילך"[6] – שזהו הספר (התורה) שלמד אז, וכיון ש"בכל יום יהיו בעיניך חדשים"[7], ה"ה לומד זאת עכשיו עוה"פ מחדש,

ו"יפקון בי' מן גלותא ברחמי"[8] – בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו,

ויקויים היעוד[9] "כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה, וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה" – לאחרי ש"אשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות"[10], בקרוב ממש.

* * *

ב. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י.

---

1) שיחת ל"ג בעומר תש"א ס"ח (סה"מ תש"י ע' 215, ולאח"ז בסה"ש תש"א ע' 119 ואילך).
2) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' רלב. וש"נ.
3) שער ספה"ע פ"ז. וראה שער הכוונות ענין ספה"ע דרוש יב. מ"ח מס' אייר וסיון פ"ו מ"ר־ז.
4) ראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה (סה"מ תרל"ח ע' קנב).
5) חגיגה רפ"ב.
6) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 128 הערה 89. וש"נ.
7) פרש"י תבוא כו, טז.
8) זח"ג קכד, ב (ברע"מ).
9) תהלים סט, לו־לז.
10) פרשתנו (בחוקותי) כו, יג.

* * *

ג. ע״ד האמור לעיל שדוקא אצל רשב״י מצינו הענין המיוחד ד״הילולא דרשב״י״, ועד שבזהר פ׳ ויחי[11] הלשון הוא ״הילולא רבא דר׳ שמעון״, הנה עד״ז גם הענין המוזכר לעיל (במאמר[12]) ש״יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין״[13], מצינו [לא אצל אברהם ואחי׳ השילוני[14] או יותם[15] מצד עצמם, אלא] דוקא אצל רשב״י (ככל פרטי הדברים שבזה — כפי שרשב״י עצמו פוטר את העולם, או אם יצטרפו אליו כו׳[15]).

וגם ענין זה יש לבאר ע״פ המבואר במאמר הנזכר לעיל[16],

— מאמר קצר ביותר שנמצא בביכל שקבלתי בהשגחה פרטית בימים אלו [וזכור לטוב אותו האיש ששלח אותו: יהודה בן רייזל[17]]. ומזה שיש בו קיצורים, כמה מראי מקומות וגם ציונים למאמרים נוספים, נראה, קרוב לודאי, שזהו מאמר של הצמח־צדק (עם היותו בקיצור ביותר, ונחלק לסעיפים שהם קטנים בכמות), וכנראה, שרוב מאמרי ל״ג בעומר הבאים לאח״ז מבארים סעיפים אחדים מהמבואר במאמר זה בקיצור נמרץ.

ולדוגמא: האמור לעיל אודות החילוק בין הענינים כפי שהם מצד נפש או מצד רוח כו׳, והקשר עם המבואר באגה״ק — הנה לעת־עתה לא מצאתי במאמרים שבהם מדובר אודות ל״ג בעומר, מלבד במאמר זה (אע״פ ש״לא ראינו אינו ראי׳״[18]).

ובכל אופן, הרי זה מהמאמרים היסודיים והראשונים שמבארים את ענינו של ל״ג בעומר בכל הנקודות שבו, ואילו במאמרים שלאח״ז מבאר כל מאמר נקודה אחת או שתים או כמה נקודות, אבל לא כל הנקודות בבת אחת — מצד גודל הענין בכמות וגם באיכות הנדרש לבאר את כל הנקודות; וכפי שמצינו בכמה ענינים שהובאו בתניא או בתורה אור או בלקוטי תורה, אשר, על שורות אחדות ופרטים אחדים שנתבארו בהם, נבנו מאמרים שלמים ע״י רבותינו נשיאינו הבאים לאח״ז וממלאי מקומם. —

שבו מבואר כללות הענין שפעל רשב״י ע״י ההילולא שלו — שענין ההילולא הוא לא רק למעלה, או אצל הצדיק בעצמו, אלא באופן שנפעל למטה, ועד שנעשה ״יום שמחתו״ למטה; ועפ״ז יש לבאר גם הדבר־פלא שרק אצל רשב״י מצינו שאמר ״יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין״.

ובהקדמה — שבדרך כלל מבואר שזהו לפי שאצל רשב״י הי׳ צער המערה, והרי ענין זה הי׳ (לא בגלל עוונות שלו ח״ו, אלא) שייך לדור שלו, ולכן דוקא הוא הי׳ יכול לומר ״יכול אני לפטור את כל העולם כו׳״.

אבל, אי משום הא, הרי מצינו כמה צדיקים שהיו בעלי יסורים גדולים ביותר, רח״ל, החל מר׳ אלעזר בנו של רשב״י, שהי׳ יחד עמו במערה. ואעפ״כ מזכיר רשב״י (במדרש[14]) את אברהם ואחי׳ השילוני, ולא את ר׳ אלעזר בנו (כפי שמזכירו בפיסקא שלאח״ז: ״אנא ובריי״).

ולכן, ע״פ המבואר במאמר הנ״ל נראה לומר הביאור בזה (עכ״פ בדרך אפשר):

בדוגמת פעולת רשב״י בנוגע לענין ההילולא, שמה שנעשה אצל אחרים למעלה, ובנוגע להאדם העובד בעצמו, פעל רשב״י בעבודתו באופן שענינים אלו נמשכים בעולם למטה, ועד שנעשית שמחה לכל העולם כולו — נפעל כן גם בנוגע לענין הזכיות, שכל העולם כולו מקבל מהזכיות שלו; משא״כ

11) ריח, סע״א.

12) בתחלתו (תורת מנחם — התוועדויות ח״ס ע׳ 225).

13) סוכה מה, ב.

14) ראה ב״ר פל״ה, ב (ובמת״כ): ״כך אמר ר״ש בן יוחאי, אי בעי אברהם למקרבי׳ (לסבול בזכותו הדורות כולם) מן גבי׳ ועד גבי, ואנא מקרב מגבי עד מלכא משיחא, ואין לא בעי, יצטרף אחי׳ השילוני עמי, ואנן מקרבין מן אברהם עד מלכא משיחא״.

15) ראה סוכה שם: ״יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי, מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו, מיום שנברא העולם עד סופו״.

16) ד״ה להבין לשון הילולא דרשב״י באוה״ת ענינים ע׳ ריח ואילך (הגהות לד״ה הנ״ל במאמרי אדה״ז תקס״ד ע׳ קא ואילך).

17) שמוטקין. שהי׳ שולח לכ״ק אדמו״ר שליט״א ספרים וכתבים במשך שנים רבות (ראה גם אג״ק ח״ט ריש ע׳ רכב. מכתב ט׳ שבט תשי״ט (אג״ק מילואים). אג״ק חכ״ד ע׳ לט — מכתבים אליו).

18) ראה כתובות כג, א. וש״נ.

הזכיות של צדיק אחר, שיכולים להגן (בנוגע להצדיק עצמו, או) רק מן הדין למעלה, ואילו רשב״י רצה ״לפטור את כל העולם כולו מן הדין״ — ענינים כפשוטם בעולם למטה.

ולכן, גם בשעה שמדברים בל״ג בעומר ענין שלכאורה אינו של זכות — ברור הדבר ש״כדאי הוא ר׳ שמעון בן יוחאי לסמוך עליו בשעת הדחק״ (כפסק הגמרא בכ״מ[19]), ועאכו״כ כשנמצאים ב״שעת הדחק״ כמו עכשיו[20].

ד. ענין זה בא בהמשך להמדובר לעיל (בבוקר, בחוץ)[21], שלא זה הי׳ הזמן המתאים לדבר בחריפות יותר; אבל, אי אפשר להשאיר באמצע הענין, ובפרט שזהו ענין שנוגע לפועל, וכפי שיתבאר לקמן[22].

ובהקדם המדובר לעיל[21], שבדרך כלל אף אחד לא יכול לפגוע ביהודי, אא״כ היהודי עצמו מניח איזה מקום פירצה, עכ״פ פירצה קטנה. — כל זמן ש״אתם הדבקים בה׳ אלקיכם״[23], לא יכול אף אחד לפגוע בהם, כשם שאי אפשר לפגוע כביכול בהקב״ה עצמו כביכול, כיון שזוהי דביקות אמיתית; אבל כשנוצר איזה ענין של פירוד, ובפרט כשיהודי אומר שיש כח ל״לעומת־זה״, וצריך להתחשב בכך — אזי נוצר מעמד ומצב שאודותיו נאמר בישעי׳[24] בנוגע לענינים שהם היפך הבנין והיפך כל עניני טוב: ״ממך יצאו״.

וע״ד שמצינו בגלות מצרים[25], שהיו יהודים שרצו לשאת חן בעיני פרעה מלך מצרים, והשתתפו מרצונם בעבודת ליבון הלבנים (ענינים שהם היפך טבע בנ״י), וזו היתה ההתחלה לקושי השעבוד — ש״תוכן לבנים תתנו״[26], כמו באותו יום שעשו זאת מרצונם מתוך הרחבה!

וענין זה הוא באופן הפכי מ״מצוה גוררת מצוה״[27] (דכשם שישנו בצד הטוב, כמו״כ ישנו בצד ההיפך), כמ״ש רש״י בפרשת השבוע[28], ובאופן שמ״חבלי השוא״ יכולים לבוא אח״כ לידי ״כעבותות העגלה״[29] (שהרי אי אפשר שיתחיל מיד ב״עבותות העגלה״) — שהתחילו בענינים קטנים לכאורה, דברים שלא נדרש להם הכשר מהשלחן־ערוך, וכאשר הזניחו ואיפשרו זאת, הרי זה גרר דבר חמור יותר, ועד ש״ויצא העגל הזה״[30] — ענין שהוא היפך עבודת הקב״ה!

ה. ובנוגע לענינו:

דובר כבר בארוכה בפורים[31] ובאחרון של פסח[32] ולאחרי זה[33] — שקיבוץ יהודי הסכים לקבל חוק שאפשר לומר על גוי שהוא ״יהודי״ [אע״פ שתורת־אמת אומרת שהוא גוי, והגוי בעצמו אומר שהוא גוי, ואינו רוצה לקבל על עצמו את היהדות, אלא שרוצים לשדל ולהכריח אותו, וסוכ״ס הוא מתחרט, אבל בינתיים נשארת אצלו ״תעודת זהות״ שבה נרשם בתור יהודי, ושוב אין לו ברירה אחרת], ואלו שצריכים להגן על הדת, ישבו שם ולא התנגדו לכך.

בתחילה אמרו זאת אלו שטוענים נגדם שהם ״חילונים״ (אע״פ שהללו אינם חפצים ב״תואר״ זה), אבל כשהכריז זאת אח״כ מישהו שטוען שהוא בא־כח של הדת, אזי החליטו שמוטב שיהא הקולר תלוי בצווארו של פלוני, ואליו יבואו בטענות, ויניחו להם.

---

19) ברכות ט, א. וש״נ.

20) ראה גם שיחת ל״ג בעומר תשכ״ב ס״ז (תורת מנחם — התוועדויות חל״ג ע׳ 410). וש״נ.

21) בשיחה בעת ה״פּאַראַד״ ס״ז ואילך (תורת מנחם — התוועדויות ח״ס ע׳ 218 ואילך).

22) חלק משיחה זו, בשילוב חלקים משיחת ל״ג בעומר בעת ה״פּאַראַד״ — נדפס בשעתו בירחון הפרדס — תשרי תשל״א (ואח״כ בהוספות ללקו״ש חל״ט ע׳ 256 ואילך). וראה גם מכתב מחרת ל״ג בעומר שנה זו (אג״ק חכ״ו ס״ע שצו). במהדורא זו באה השיחה בשלימותה (המו״ל).

23) ואתחנן ד, ד.

24) מט, יז.

25) ראה יל״ש שמות רמז קסג. ועוד.

26) שמות ה, יח.

27) אבות פ״ד מ״ב.

28) בחוקותי כו, טו.

29) ישעי׳ ה, יח. וראה סוכה נב, א. פרש״י עה״פ.

30) לשון הכתוב — תשא לב, כד.

31) סמ״א ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חנ״ט ע׳ 376 ואילך).

32) סמ״ד ואילך (תורת מנחם — התוועדויות ח״ס ס״ע 154 ואילך).

33) ש״פ אחרי סי״ג ואילך (שם ע׳ 190 ואילך).

ואם לא הי׳ די בכך – התחילו להרעיש שרבנים יאמרו שהדבר מקובל ע״פ שו״ע, כיון שהתחילו להשלות את עצמם שלא זו בלבד שאין זה חורבן בדת ישראל שלא הי׳ כמוהו, אלא זהו הישג ונצחון עבור יהדות!

זהו דבר שהוא שקר מוחלט וגמור, וכפי שיודע כל תינוק ברחוב שזהו חורבן הדת, ואעפ״כ, באים ומפרסמים בדפוס בכמה לשונות, שידעו שחוק זה הוא נצחון עבור הדת – כיון שהתחלת החוק הוא ש״יהודי הוא מי שנולד לאם יהודי״ (ולא די בכך שאביו יהודי), שכך הוא הדין בשולחן־ערוך, אבל כשמסיימים לאח״ז ״או שנתגייר״, ורוצים שיהי׳ כתוב ״כהלכה״ – עורכים מלחמה נגד זה, ואומרים בפירוש שיכול להיות גם גיור שלא כהלכה.

לכאורה נכון הדבר שחציו הראשון של הסעיף הוא ע״פ השולחן־ערוך, שמחלק בין אם יהודי׳ לאב יהודי, אבל אעפ״כ הרי זה ענין של עבודה־זרה – שיש בה שני סוגים: יש עבודה זרה באופן שלא רוצים כלל לחשוב על הקב״ה, אבל יש גם עבודה־זרה שנקראת ״שיתוף״, היינו, שמקבל את הקב״ה ביחד עם ״עגל הזהב״... שהרי בשעה שעשו את עגל הזהב לא הכחישו את מציאותו של הקב״ה שהוציאם מארץ מצרים, ואמרו שישנו רק עגל הזהב [הם לא היו יכולים לומר זאת, שהרי זה עתה היו במתן־תורה, וראו את הקב״ה עם כל המרכבה שלו[34]], אלא היתה זו עבודה־זרה באופן של שיתוף: חצי סעיף – ע״פ השולחן־ערוך כרצון ה׳, וחצי סעיף השני – כרצון העבודה־זרה!

ו. ובכן: כאשר לוקחים ענין של לעומת־זה – אפילו מקליפת נוגה בלבד, שגם היא ״קליפה״, ועאכו״כ בנוגע לענינים שלמטה מזה – ואומרים שהוא נקרא בשם ״יהודי״ [היפך פסק התורה ש״כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי״[35]], אזי התחילה ה״פירצה״ שגוי יוכל לפגוע, ובמדה עמוקה יותר; וכמו בפרשת השבוע (ובפירוש רש״י)[36], שתחילת האזהרה היא בענינים קלים לפי ערך, ולאחרי כן, כשרואים שאין זה מועיל, אזי באים לענינים חמורים יותר.

וכאמור לעיל[21], שרואים בפועל בהנהגת הגויים – שהם ״כגרזן ביד החוצב בו״[37] – שבמשך שנתיים וחצי ישבו מסביב לארץ ישראל גויים שטענו אמנם ״הבה נתחכמה לו״[38], אבל הדבר לא בא לידי פועל; ופתאום – מאז שהתחיל ה״רעש״ אודות ״מיהו יהודי״, עד שהכריזו בקול גדול, שאם מדובר אודות גוי מרוסיא, אזי פותחים לו ״דלת״, ועושים עבורו הנחות וקולות מיוחדות יותר מאשר לגויים אחרים – התחילו הגויים להתערב בעניני ארץ־ישראל באופן שלא הי׳ כמוהו!

ועל זה התחילו לטעון שזה ״מנהג העולם״: כאשר גוי אחד מסתכסך עם גוי נוסף, וישנם חשבונות שונים בין השרים שלהם – אזי התוצאה היא שמחריפים את ההתקפות כו׳.

אבל הרמב״ם פוסק שאין האמת כן – כאמור לעיל[21] שהרמב״ם מפרש פסוק בפרשת השבוע (דבר שמצינו במקומות ספורים בלבד): ״הוא שכתוב בתורה[39] והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם וגו׳״, שפירוש הדברים (לא בתור מדרש אגדה או רמז), ש״אם .. יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות כו׳״[40], ובנדו״ד: מתאכזרים על חיי יהודים שנופלים רח״ל על גבולות ארץ ישראל, ארץ הקודש!

וכל זה למה – בגלל שלאחד יש ״עקרון״ (״פרינציפ״) שרוצה להראות ששיטתו תנצח, והשני מתיירא לומר את האמת, שיודע שזה היפך מתורת־אמת ותורת־חיים, והשלישי טוען שלאו ענין דידי הוא, שהרי ישנו מישהו שהוא ה״בא־כח״ של הדתיים, ועליו לעסוק בכך, ואילו הוא משוחרר מזה!

ז. וכאמור כמ״פ[21], שכיון שהקב״ה יודע שיש עסק עם דור יתום, לכן מראה כל הענינים באופן גלוי,

34) ראה תנחומא תשא כא. שמו״ר פ״ג, ב. פמ״ב, ה. פמ״ג, ח.
35) מגילה יג, רע״א.
36) כו, יח. כג. כז.
37) ע״פ ישעי׳ יו״ד, טו. וראה זח״א לו, א.
38) שמות א, יו״ד.
39) בחוקותי כו, כז־ח.
40) הל׳ תעניות פ״א ה״ב־ג.

שלא יוכלו להכחישם, ועד״ז בנדו״ד, שרואים שאירע דבר שבשום אופן אי אפשר לומר שזהו ״מנהג העולם״ ו״נקרה נקרית״, כיון שמצד מנהג העולם לא הי׳ צריך לקרות דבר כזה:

למרות שמאז שהתחיל ה״רעש״ אודות ״מיהו יהודי״ התחילו הגויים להתערב בעניני ארץ ישראל (כנ״ל) — הי׳ זה עדיין בחשאי ובקטנות.

אבל לאח״ז אירע רח״ל מאורע ביום ששי האחרון[41], שזהו ענין מבהיל, שאין לו מקום כלל במנהג העולם:

כולם מבינים שכאשר גוי רוצה לערוך מלחמה נגד ארץ ישראל, הנה לכל לראש ירצה לפגוע באיש צבא; הוא לא מתיירא שמא יפגע גם באזרח שאינו יכול להלחם, אבל, לא לפגוע באיש צבא, ולתת לו לעבור בבטחה, ולירות רק על ילדים קטנים — כפי שאירע ביום ששי, שלפני הילדים הקטנים עברו באותה דרך אנשי צבא, ולא פגעו בהם, ודוקא בשעה שעברו שם ילדים קטנים, שאינם יכולים להלחם ולירות, דוקא עליהם ירו ופגעו בהם — הרי זה דבר שאין לו מקום כלל בתכסיסי מלחמה, אפילו אצל גויים!

וכפי שרואים, שמיד לאחרי שאירע הדבר, התחילו הגויים להכריז שלא הם עשו זאת, שהרי הם לא היו יורים על ילדים קטנים!...

ובכן: על מקרה כזה אי אפשר לומר שום ״ביאור״ שזהו ״מנהג העולם״ ו״נקרה נקרית״!

ידוע, שבמאורע שקורה לאלו שהם לאחרי בר־מצוה, צריכים הם בעצמם לפשפש במעשיהם, אבל במאורע שקורה לתינוקות לפני בר־מצוה — צריכים לפשפש במעשיהם כל אלו שנמצאים באותה סביבה. ובנדו״ד, לא צריך כלל לחפש רחוק, כיון שידוע בבירור (״קלאָר אויפן טיש״) מהי סיבת הדבר. — חושבים אם צריכים לשלוח מכתב או לא, אבל מה שלא עושים — הרי זה ״לפשפש במעשיו״: אולי צריך לתקן משהו בעצמו, ואז במילא יברח הגוי, או שעכ״פ לא יכנס בפנים, וימשיך להתנהג כפי שהתנהג לפני שנתיים וחצי.

ח. ולהעיר:

כיון שהקב״ה הוא ״מאריך אף״, ואע״פ שבסופו של דבר ״גבה דילי״[42], הרי זה רק לאחרי זמן רב — יכולים לעשות חשבון: מהי המהירות?!... עברו חדשיים מאז שנתקבל החוק, ומהי המהירות כ״כ שצריכים מיד להרעיש על זה?!

אבל לא תופסים, שככל שעובר יום נוסף, נופל רח״ל עוד קרבן ועוד שני קרבנות, כך, שאין לדחות זאת, וכל יום שיקדימו — יחסכו קרבן!

— ישנם כאלו שרוצים דוקא למצוא מקום לדבר בתכסיסי מלחמה, אבל בענינו אין מה לחפש בתכסיסי מלחמה; מדובר כאן אודות סכנת נפשות, וכשטוענים: מהי המהירות, ודוחים זאת למחר או מחרתיים — אירע ביום שישי מאורע שלא הי׳ דוגמתו עד עתה!

והגע עצמך:

עומד נער יהודי על הגבול, ומעמיד את עצמו בסכנת נפשות ממש כדי להגן על ישראל — לא לתת לגוי להיכנס.

ואילו הוא, הנה למרות שבאותו חדר ועל אותו שולחן שבו ישב באסיפה, התקבל ענין שפותח פירצה (לא דלת, אלא פירצה) לכל הרוצה ליטול חלק בארץ הקודש, שדי בחתימה על נייר שהוא ״יהודי״, ואז נותנים לו חלק בארץ הקודש — אין לו את התוקף לקום ולומר שהוא לא יכול ליטול חלק בזה, ולצאת מהחדר!

---

41) הכוונה להתקפת מחבלים־מרצחים על אוטובוס ילדי מושב אביבים ביום ט״ז אייר, בה נרצחו 12 יהודים, וביניהם 9 ילדים, הי״ד (וראה גם מכתב ט״ו תמוז שנה זו (אג״ק חכ״ו ע׳ תכה ואילך)). — המו״ל.

42) ראה ירושלמי תענית פ״ב סה״א. ב״ר פס״ז, ד. תנחומא תשא כו.

הן אמת שמי שכבר נתמנה למשרה חשובה, קשה לו לוותר עלי׳, אפילו אם מטבעו הוא עניו, וכדאיתא בגמרא[43]: ״אמר ר׳ יהושע בן פרחי׳, בתחלה, כל האומר עלה לה, אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה, כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין״, ואם תנא אמר זאת — עאכו״כ בדורותינו אלו;

אבל אעפ״כ, יש לצפות מהם ללמוד ק״ו מאותם נערים המחרפים נפשם על הגבול כדי לא לתת לגוי להכנס לארץ ישראל!

ובודאי שאי אפשר לומר שכדאי שיפול רח״ל קרבן אחד ואפילו כו״כ קרבנות, ובלבד שהוא ישאר בפנים; הם יכולים כולם להתפטר (מהממשלה), ובלבד שיחסכו קרבן אחד, כפס״ד התורה שפיקוח נפש דוחה את כל הענינים!

ט. אך על זה נפלה להם ״המצאה״:

כיון שנמצאים בזמן רציני — כך הוסבר לי — יש לשמור על ה״מורל״ של העם היושב בציון. ובכן, מה יהי׳ הרושם כשיראו ש״שר״ מגיש התפטרות, בה בשעה שצריך לשמור על ה״מורל״?!

ועל זה אמרתי, שיש שני תירוצים בדבר:

תירוץ הא׳:

משל למה הדבר דומה — לחולה רח״ל שצריך לרפאותו, ובפרט בחולי קשה, שאז צריך לתת תרופה חריפה. והרי כל רופא יודע שצריך להזהר שהתרופה לא תנתן במדה יתירה, כי, כל רפואה, כיון שאינה דבר נורמלי, הרי זה מזיק לגוף, ולכן צריך לתתה רק במדה הדרושה כדי לרפאות את החולי, ולהזהר שלא ליתן ממנה יותר מידי. וכיון שכן, יבוא מישהו ויטען לרופא שנותן תרופה חריפה: יש צורך לשמור על ה״מורל״ של החולה, וא״כ, איך אפשר ליתן לו תרופה חריפה, בה בשעה שהוא חלש מהחולי?! — לכל לראש יש להמתין עד שיעבור החולי, ואז, כשיבריא, תחשוב אודות נתינת התרופה!...

ובכן: את התרופה נותנים כדי שהחולה יבריא, ואילו אתה טוען שבגלל חלישות ה״מורל״ של החולה, יש לדחות את נתינת התרופה ולהזהר ממנה!

זאת ועוד:

כל חולי, רח״ל, יש לו סיבה, ונוסף לזה ישנם גם סימפטומים שהם המסובב מהחולי. ובכן: רופא שאינו שוה מאומה — אינו מתעניין בסיבת החולי, אלא מרפא את הסימפטומים; כשיש לחולה חום — אזי מניח עליו קרח, ואם אין לו תיאבון — אזי מכריח אותו לאכול... אבל רופא שרוצה באמת לרפא את החולה — אינו מתעסק לרפא את המסובב של החולאת, אלא הוא מברר מהי סיבת החולי, ומבטל את הסיבה, ובדרך ממילא מתבטל המסובב.

ובנוגע לענינו:

כדי לדעת מהי ה״סיבה״ — אין צורך בחשבונות ושקו״ט ע״פ שכל; צריך רק לפתוח את העיתון או לשמוע את הרדיו, ולידע שנפל עוד קרבן רח״ל!... יש לפתוח את ה״לוח״ ולבדוק מתי התחילו להרעיש אודות שאלת ״מיהו יהודי״, ומתי התחילה להחריף פעילות ה״חבלנות״, ואז יראו כיצד מתאימים הדברים! וכן יראו, שבאותו זמן שהכריזו שנותנים הנחות מיוחדות עבור גויים רוסיים — התחילו הצרות עם המטוסים הרוסיים שטסים בגבול ארץ ישראל, שלשם ״הזמינו״ אותם באמצעות חוק זה[21].

כלומר: מדוע ירוד ה״מורל״ — בגלל שהרוסים התחילו להתערב בעניני ארץ ישראל. ומדוע התחילו הרוסים להתערב — בגלל שהכריזו שרוצים לתת להם חלק בארץ ישראל, אם רק יחתמו על הנייר שרצונם לעלות לארץ ישראל! — לא דורשים אפילו רישום בתור יהודי; די בכך שרצונו לעלות לארץ ישראל בגלל שיש לו שייכות ליהודי, להיותו נשוי ליהודי׳ או שסבתו היתה יהודי׳; זוהי הסיבה שהרוסים התחילו להתערב, ובגלל זה ירוד ה״מורל״. ובכן: כשיתוקן הדבר — יעלה המורל!

43) מנחות קט, סע״ב.

ותירוץ הב׳:

אי אפשר לשמור על ״מורל״ של שנים וחצי מליון אנשים – מאיזה עם שהוא – באמצעות שקר!

בשעה שאומרים על גוי שהוא יהודי – יודע כל יהודי לעצמו שזה שקר גמור, וגם הגוי יודע שזה שקר; נדמה לו שהוא מרמה יהודי אחר או גוי אחר!

אי אפשר לשמור על ״מורל״ של עם ע״י שקר – לרמות אותם, נוסף לכך שמרמה את עצמו... ולפרסם ע״י הדפסה בעיתונים, ששקר זה, עליו בנויים ארץ הקודש, עם קדוש ותורה קדושה. – בסופו של דבר בהכרח שתתגלה האמת, והלואי שלא יהי׳ צורך בכך.

אם רוצים לשמור על ה״מורל״ – חייבים לילך בדרך האמת, ומה גם שבלאה״כ יודעים שזהו שקר.

י. וכמו״כ בנוגע לתשובות נוספות שהיו בדבר:

הי׳ כאן יהודי שטען: לכל לראש – אין מה להתיירא, שהרי לא נאמר ״גיור שלא כהלכה״, כי אם ״גיור״ סתם, שיכול להתפרש בשני אופנים, וא״כ, יש להמתין שגוי׳ או גוי יתגיירו שלא כהלכה, ויבוא הדבר לבית־משפט שידונו בדבר, ואם יאשרו ח״ו את הגיור, או אז יגישו את ההתפטרות. ושנית – ענין זה אינו שייך כלל ליהודי חוץ־לארץ.

ובכן:

כאשר מפרידים וחוצים את בנ״י לשני עמים, עם אחד נמצא בארץ ישראל עם תורה אחת, ועם נוסף נמצא בחוץ־לארץ עם תורה נוספת, ואומרים שיש גבול שמפריד בין יהודי שנמצא מעבר אחד של הגבול ליהודי שנמצא מעברו השני של הגבול, שהם שני סוגים של יהודים – הנה מזה מתחילה הצרה שמכניסים גויים בין יהודים!

זו היתה טענתו של פומפידו[44]: מדוע עושים אתם מיהודי שדר בחוץ־לארץ ויהודי שדר בארץ ישראל – עם אחד; הם שני עמים בפני עצמם!

ובנוגע לענין הראשון, שיתפטר במקרה שבית המשפט יאשר גיור שלא כהלכה – למה שיתפטר?! אם הוא מודה בכך שכאשר גוי בחוץ לארץ מקבל תעודת נייר כזו, אזי יכול לעשות בה כרצונו (והוא לא מתערב בזה) – אין שום מקום בשכל שבנוגע ליהודי שנמצא בארץ ישראל יהי׳ חוק אחר; זה לא מתקבל בשכל, ואי אפשר להסביר זאת, לא ליהודים ולא לגויים!

בענינים הקשורים עם תורה ובנ״י, הנה כל בנ״י בכל מקום שהם – נחשבים לעם אחד!

וכאמור לעיל, מראה הקב״ה זאת באופן הנראה לעיני בשר – שכאשר רוצים לקנות נשק עבור היהודים שבארץ ישראל, צריכים כסף מיהודים שנמצאים בארצות־הברית. וזוהי ההוכחה גם בנוגע לדינים וחוקים הדרושים ליהודים שבארץ ישראל – שאותה תורה ואותו שולחן־ערוך הם עבור יהודים שבחוץ לארץ.

וכאשר מישהו אומר: לי זה לא נוגע, זוהי בעי׳ שפלוני צריך להתמודד עמה (ואם ארצה, אערוך חקירה ודרישה) – פותח הוא פירצה גם בארצות־הברית ובכל מקום שנמצאים יהודים בתפוצות, עי״ז שמאשרים גיור שלא כהלכה, וקובעים זאת ב״חוק השבות״ – שנותנים לו את כל הזכויות (לא בגלל שיש חיוב לפרנס ״עניי עכו״ם עם עניי ישראל״[45] – שזהו דין בתורה, והיו יכולים לקבוע זאת ב״חוק השבות״, אלא) בגלל שמחשיבים אותו בתור ״יהודי״!

ועד״ז כשמדובר אודות ענין העומד על הפרק, שרואים שיורים ומפגיזים בכל הגבולות באופן שלא הי׳ כמוהו – אין זה הזמן לעשות חילוקים, שתחילה יעסקו בזה הדתיים, ואח״כ החילוניים, או להמתין למקרה מבחן בבית־משפט וכו׳; יש לעשות הכל כדי לעצור מצב זה, ועכ״פ להקטין זאת, ולהחזיר את המצב כפי שהי׳ לפנ״ז, אף שגם אז הי׳ זה בעיצומו של גלות מר בארץ ישראל!

---

44) ראש ממשלת צרפת. – וראה גם שיחת פורים סנ״ה (תורת מנחם – התוועדויות חנ״ט ע׳ 392).

45) גיטין סא, א.

יא. וכיון שזהו מצב של חירום שלא הי׳ כמוהו ברוחניות, ובמילא לא הי׳ כמוהו בגשמיות — אזי יש רק עצה יחידה (כיון שאינני רואה עצה אחרת, אא״כ ימצא מישהו שיורה עצה טובה יותר):

ובהקדים האמור כמ״פ שע״פ חסידות צריך לדבר (לא בצד השלילי, אלא) בצד החיובי. ולכן, לכל לראש, עוד לפני שמתחילים לתקן משהו — צריך להיות ענין של שלום ואחדות.

וכדברי המדרש (שנתבארו בארוכה בחסידות (בתו״א[46] ובלקו״ת לג״פ[47]) בנוגע לכללות ענין מדת התפארת): ״גדול השלום שאפילו ישראל עובדים ע״ז ושלום ביניהם, אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהן, כיון ששלום ביניהם, שנאמר[48] חבור עצבים אפרים הנח לו״[49], ולכן, ״דורו של אחאב (ש)כולן עובדי ע״ז .. היו יוצאין למלחמה ונוצחין״[50] — כיון שהי׳ אצלם שלום ואחדות.

וזוהי גם נקודת המכתב כללי[51] לל״ג בעומר, שלכל לראש יש להתחיל בענין השלום בהקדם האפשרי; אלא שכאשר מתחילים לדבר עם מבוגרים אודות שלום, מתחילה מיד השקו״ט: מה יום מיומיים, ודוחים זאת למחר ומחרתיים, ולכן יש להתחיל עם ילדים, שנקל יותר לפעול עליהם, ויה״ר שיהי׳ זה באופן ש״והשיב לב אבות על בנים״[52], כפירוש רש״י: ״על ידי בנים״, שעל ידם יפעלו הענין ד״חבור .. אפרים״, שתהי׳ אחדות אצל בנ״י.

וכל הענינים שמביאים לידי פירוד הלבבות, שלכל לראש הם הענינים שמחריבים תורה אחת ומצוותי׳ שניתנו מה׳ אחד — לא יעלו ולא יבואו בגבול ישראל, ואז יהי׳ שלום אמיתי וקירוב הלבבות אמיתי בין בנ״י.

ואין דרך אחרת לפעול זאת. — אי אפשר לומר שעושים שלום על יסוד של שקר, עי״ז שיוותרו על תורת אמת; שלום שבנוי על שקר — בהכרח שיתבטל, כמו שהשקר יתבטל! קירוב הלבבות (״חבור .. אפרים״) של קיימא — מוכרח להיות בנוי (לא על שקר ש״אין לו רגלים״[53], אלא) על אמת, שדבר אמת (אפילו ״שפת אמת״[54]) יקום לעד.

ועכ״פ יש להסיר זאת מסדר היום: במשך עשרים שנה חיו מתוך ידיעה שגוי הוא גוי ויהודי הוא יהודי, וכך יכולים להתאפק ולהמשיך לחיות בשלום עוד כו״כ שנים, ואז יבוא משיח ויורה כיצד צריכים להתנהג!

יב. ונוסף לזה ישנו עוד ענין שהוא הכרח גמור:

אלו שהעניקו לחוק זה ״גושפנקא דתית״ ו״הכשר״ ע״פ שולחן־ערוך וע״פ תורה, רח״ל, ע״י השתתפותם בהצבעה — עליהם להתחרט על זה מיד, ולהכריז בגלוי: ״טעות היא בידי״! — הם יכולים לומר שהם מתנהגים כמו משה רבינו, כביכול, שגם הוא טעה, והודה שהי׳ יכול לטעות[55], ועאכו״כ בדורנו זה — והם מבטלים את הסכמתם!

— כבר קבלתי מכתב מא׳ שרימו אותו, ולא זו היתה כוונתו, ומה עליו לעשות עכשיו. וכתבתי לו: מה פירוש מה עליך לעשות עכשיו? — אמור שרימו אותך, אמור שטעית; אבל אל תכתוב זאת אלי, אלא אמור זאת שם, בירושלים!

לכל־הפחות יש לבטל את הענין של ״מגלה פנים בתורה שלא כהלכה״[56] — ע״י ענין שמוסיף כח אצל אוה״ע שלוחמים כנגד ארץ ישראל וכנגד עם ישראל וכנגד תורת ישראל!

יש לבטל את המצב ש״מסבירים״ ליהודים שזהו חוק דתי, ויתירה מזה, שזהו נצחון עבור דת, ותמורת זה — להכריז בריש גלי שזוהי מלחמה, הרס וחורבן בדת!

---

46) ס״פ נח (יו״ד, סע״ב ואילך).
47) עה, ג ואילך. נדפס לאח״ז באוה״ת נח (כרך ג) תרסז, א ואילך.
48) הושע ד, יז.
49) ב״ר פל״ח, ו.
50) ויק״ר פכ״ו, ב.
51) מיום י״ג אייר — נדפס באג״ק חכ״ו ע׳ שעח ואילך.
52) מלאכי בסופו.
53) של״ה קכב, א. וראה תורת מנחם — התוועדויות חנ״ח ע׳ 178. וש״נ.
54) משלי יב, ט.
55) ראה זבחים קא, א. הובא בפרש״י עה״ת שמיני יו״ד, כ.
56) אבות פ״ג מי״א.

ואין דרך אחרת – מלבד להגיש התפטרות, ולומר, שבתור איש דתי אינו יכול להשאר בפנים.

וכפי שאמר בפירוש מישהו ששאלו אותו היתכן שבתור אדם דתי מאפשר דבר כזה – שאינו יכול לומר מאומה, כיון שיושבים שם אלו שבאופן רשמי הרי הם באי־כח של דת, שצריכים להגן עלי׳, ואם להם לא איכפת, והם מסכימים על זה – אין מקום שהוא יאמר דבר־מה!

האמת היא, שאוי ואבוי ל״תירוץ״ כזה, שיש לו מקום רק ב״פוליטיקה״... והגע עצמך: נופל קרבן בתעלת סואץ, והוא עושה חשבון מי יושב על הכסא, אם יש לו ״תוית״ או ״שם״ כזה או אחר. – זה לא ענין שיכולים להתווכח אודותיו, ולעשות חשבונות פוליטיים לכאן או לכאן, בנוגע למושב אחד יותר או אחד פחות ב״כנסת״...

בודאי צריך כל אחד לעסוק בזה, וגם מי שיושב בחוץ לארץ אסור לו לשתוק, אלא עליו לצעוק ולדפוק על השולחן; ואם הדפיקה על השולחן אינה מועילה – עליו לבכות, ואם הבכי׳ לא מועילה – עליו להתעלף!...

– כפי שמספרים אודות ה״חפץ חיים״, שפעם היתה גזירה בפולין בנוגע לשחיטה, ונסעה משלחת כדי לבטל הגזירה, ולא הצליחו לפעול מאומה, וכשסיפרו זאת ל״חפץ חיים״, הנה לאחרי שאמרו לו – בנוגע לכל הטענות שאמר להם שהיו צריכים לטעון – שניסו את כל הטענות, ושום דבר לא עזר, אמר: האם מישהו מכם התעלף?!... אם מישהו הי׳ מתעלף, היו רואים שהדבר נוגע לכם!

אבל, גם אם פלוני צריך לעסוק בזה – הרי מי שהציע את הנוסח של החוק, בודאי צריך לתקן את הדבר, וכן מי שאומר על נוסח זה שהוא נצחון דתי, ועכ״פ שיש לזה הסכם בדת – צריך בודאי לעסוק בתיקון הדבר. ואין דרך אחרת מלבד הגשת התפטרות!

וכאמור, שאין להמתין לפסק של בית־משפט כדי להגיש התפטרות – כי, ראשית, גם אז לא יגיש התפטרות, אם הוא לא יגיש התפטרות עכשיו, ונוסף לזה, אין זמן להמתין; היום נפל קרבן, רח״ל, ואתמול נפל קרבן, וביום ששי נפלו כו״כ קרבנות מילדי ישראל שלא הגיעו לעול מצוות, אך ורק בעוון הסביבה.

וכיון שזהו דבר ברור, כך, שלא צריכים להתחשב בי, או ביהודי שני או שלישי, שהרי זה דבר ברור ופשוט בשכל הפשוט, למי שאינו משוחד מענינים צדדיים – יש מקום לקוות שיהי׳ קירוב הלבבות, ואלו שצריכים להגיש התפטרות, יזכו להיות אלו שיתקנו את המצב, והרי זו זכות גדולה ביותר שצריכים להיות ראויים להרויח אותה, ובאופן שיירשם לדורות, שפלוני בן פלוני עמד בתוקף ופעל זאת! ומכלל הן אתה יודע הלאו, שאם לא יעשו זאת ח״ו – יירשמו לדראון כו׳.

יג. ולדאבוננו, הלואי היו יכולים לפעול זאת אצל אלו שהם צריכים להגן על הדת – כפי שיכולים לפעול על אלו שלא זה הוא עיקר ענינם (שלא לקחו לעצמם את ה״מונופול״ על זה), שיסכימו שיש לבטל חוק זה, ולקבוע שיהודי הוא יהודי, ואומות העולם הם אומות העולם.

– הם יאמרו שהיתה זו דעת הרוב, אבל הרוב אומר שאין האמת כן, שהרי יודעים שההצעה על נוסח החוק באה לא מהשמאלניים, אלא מהימניים, כלומר, מאלו שצריכים להיות בצד ימין ולהגן על הדת!

חייבים לגלות שהצעה זו באה מצד ימין, בלית ברירה, כיון שאין דרך אחרת – לאחרי שנסיתי לפעול בזה באופן חשאי, שכן, מהו הצורך שיתערב יהודי מחוץ־לארץ שיצייתו לדבריו – מוטב שייקרא שהוא בעצמו התחרט על זה (וכאמור, כפי שכתב לי שרימו אותו וכו׳); אבל אין לי ברירה אחרת, כיון שנופלים קרבנות, ועד למאורע דיום ששי, ואין פוצה פה ומצפצף; לא מזדעזעים!...

יד. וע״פ האמור לעיל (ס״ז) – מראים דבר גלוי גם בענין זה:

ראש־הממשלה, שבאופן רשמי איננה שייכת לדת, אמרה בפירוש, שנוגע לה העם היהודי יותר ממה שנוגעת לה המדינה, ואי אפשר להעביר חוק שיבטל את העצמאות של העם היהודי, אע״פ שהדבר יפגע בקיום המדינה.

ולעומת זאת, זה שצריך להגן על הדת – אומר, שאינו יכול לפגוע במצב הבטחון של המדינה.

מה פירוש לפגוע בבטחון? – מה יחסר בבטחון אם לא יהי׳ לך תואר של ״שר״, אלא תואר אחר?! ומה יחסר בבטחון כשתאמר שהנך איש אמת, ואינך יכול לומר שקר – לומר על דבר שהוא היפך השולחן־ערוך, שהוא ע״פ שולחן־ערוך וזהו הנצחון של השולחן־ערוך?!...

תתפטר ממשרתך בתור ״שר״, ותודיע, שתמשיך לסייע בעצותיך, בשכלך ובכל רמ״ח אברים ושס״ה גידים, להגן על ארץ ישראל, כפי שעשית עד עכשיו! ואדרבה: עד עכשיו היו יכולים לחשוד בך שאתה עושה זאת ״שלא לשמה״, ואילו מכאן ולהבא יהי׳ ברור שאתה עושה זאת ״לשמה״, כיון ששוב אינך ״שר״!

מי שחושב שביכלתו להביא תועלת ע״י ישיבתו בפנים – הרי אפילו אם לא יהי׳ לו הכבוד שבשם ״שר״ יכונה, ברור הדבר שימשיך לעשות כל מה שיש ביכלתו לעשות לטובת קיבוץ בנ״י שנמצאים בארץ ישראל; אף אחד לא יחשוד בו שאם יגיש את התפטרותו, אזי יפסיק לעזור! – בודאי ימשיך ליתן עצותיו, ויעשה כל מה שביכלתו להגן על הארץ, כפי שעשה עד עתה, אפילו לאחרי שיגיש את התפטרותו.

אלא מאי, הטענה היא שאז תתמעט מדת ההתחשבות בדעתו – הרי עתה לא מתחשבים בדעתו כלל, והראי׳, שהי׳ מוכרח להציע את עצמו ולהגיש את נוסח החוק!... ודוקא כשיהי׳ מבחוץ, אזי יתחשבו בדעתו יותר מכמו בשעה שיושב בפנים, ויודעים שיכולים להניף עליו את ה״שוט״ – לצוות עליו לצאת החוצה, ולכן מוכרח למלא את תביעתם.

ובודאי אין בזיון בכך שמי שהי׳ ״שר״ במשך ריבוי שנים, מתפטר ממשרתו – שהרי ״כבר הי׳ לעולמים״: כשנולד – לא הי׳ ״שר״, ולאח״ז הי׳ ״שר״ במשך כמה שנים, ואח״כ חדל להיות ״שר״.

ומה גם שאם הוא לא יתפטר מעצמו – יפטרו אותו, בגלל שיראו שאי אפשר לסמוך עליו, שכן, אם הוא יכול לעשות ״מסחר״ עם השולחן־ערוך, למרות היותו יהודי מאמין, שומר תורה ומצוה – הרי עאכו״כ שיכול לעשות ״מסחר״ עם כל שאר הענינים!

טו. והנה, כל האמור לעיל בא בהמשך להמדובר בל״ג בעומר לפני שלש שנים[57]:

היתה אז התקווה, שע״י ״מבצע תפילין״ יהי׳ הענין ד״מצוה גוררת מצוה״[27], עד למעמד ומצב ד״היום אם בקולו תשמעו״[58], ואז תשרף הגלות (כדברי רבינו נשיאנו[59]), ויבוא משיח צדקנו ויוליכנו קוממיות לארצנו – הן את בנ״י שנמצאים בארץ ישראל, שילכו ב״קומה זקופה״[60], מבלי להתפעל מפני הגויים, ועאכו״כ את בנ״י שבחוץ לארץ. אבל, לא זכינו...

– עכשיו יכולים לדבר בחריפות, כאמור לעיל (ס״ג), כיון שרשב״י פוטר את כל העולם כולו מן הדין –

ואעפ״כ, ״אין לך דבר שעומד בפני התשובה״[61], עי״ז שכל אחד ואחד יפשפש במעשיו, ויעשה כל התלוי בו, שהרי חייבים לתקן את הפירצה, ולבנות את ״חומת בית ה׳״, והחומה שמגינה על עם ישראל ועל ארץ ישראל שהיא ארץ הקודש.

וכאמור לעיל שהענין החשוב ביותר הוא: שלום וקירוב הלבבות, מיוסד על אמת, לא על פשרות, ועאכו״כ לא על שקרים.

ועי״ז יתחזק ה״מורל״ – כיון שיראו שהוא איש אמת, ולא אדם שמסכים לפשרות, ורוצה להנהיג את כל הקיבוץ בדרך של פשרות.

---

57) ראה תורת מנחם – התוועדויות ח״ס ס״ע 218. וש״נ.
58) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.
59) אג״ק שלו ח״ו ע׳ שעב (נעתק ב״היום יום״ בתחלתו).
60) פרש״י פרשתנו (בחוקותי) כו, יג.
61) רמב״ם הל׳ תשובה ספ״ג.

ואז ברור הדבר שתיכף ומיד יפעלו אצל השמאלניים (אלו שרוצים לשכנע אותם שהם יושבים לצד שמאל), שבאופן רשמי אינם באי־כח הדת – שבודאי יסכימו להסיר את כל הענין מסדר היום, באופן שישאר עכ"פ כמו שהי' עד עכשיו, ש"גיור" הוא רק גיור כהלכה, ויהודי נקרא יהודי, ומי ששייך לשבעים אוה"ע שייך אליהם גם עתה, אא"כ הקב"ה אומר שהוא מכניס אותו ב"ברית בין הבתרים", בכלל עם ישראל.

ואז יקויים גם מ"ש בפרשת השבוע[62]: "וישבתם לבטח בארצכם" – בשעה שתדעו שזוהי "ארצכם", ואסור לכם לתת אותה לגוי!

ואפילו אם רצונכם להלביש זאת ב"איצטלא" של ישוב הארץ, שכיון שיש ב"נגב" שטח פנוי שיכולים ליישב בו עוד מליוני אנשים – והרי צריך שארץ הקודש, "אשר גו' עיני ה' אלקיך בה"[63], תהי' מיושבה – לכן, הנה כל מי שרוצה לבוא (מבלי להתחשב מי הוא) יש לתת לו פּאַספּאָרט ש"יהודי" הוא, ובלבד שיתיישב במקום פלוני – הנה "לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו"[64]! זוהי צרה עבור הגוי, וצרה עבור בנ"י, ובאופן כזה לא יכולים לבנות!

טז. והעיקר: כיון שאומרים את כל הענינים בגלוי, יכולים גם לומר תקוה פראית, שלכאורה אין לה מקום בפוליטיקה ובדרכי הטבע וכו' – ש"סוף ישראל לעשות תשובה"[65],

ו"מחשבה טובה" – ההחלטה שחייב להיות מצב של שלום ואחדות, וחייבים להגיש את ההתפטרות, וחייבים לבטל את החוק – "הקב"ה מצרפה למעשה"[66], שתחשב כבר כמו עשיית התשובה,

ואז, "מיד הן נגאלין"[65], "מיד" ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

וע"פ דברי רשב"י – שהי' אחראי לדבריו, ונקבעו דבריו בתורת אמת – "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", יהיו כל הענינים בחסד וברחמים, כך, שמכאן ולהבא ייחסכו כל קרבנות גשמיים ח"ו, עי"ז שייחסכו כל קרבנות רוחניים, ותהי' "שמחת עולם על ראשם"[67].

ובאופן שתמורת החורבן וההרס והשקרים – הנה "אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה"[9], בפועל ממש.

בס"ד. שיחת ש"פ בחוקותי, מבה"ח סיון, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. אע"פ שביום הש"ק זה ישנם כמה ענינים – הרי זה לכל לראש שבת פרשת בחוקותי, וכיון שזהו שמו של יום הש"ק זה, וידוע ששמו של כל דבר מורה על חיותו (כמבואר בשער היחוד והאמונה[1]), הרי מובן, שענינו של יום הש"ק זה הוא: "בחוקותי".

ובהקדמה – ששם זה הוא מצד ענין התורה שביום הש"ק זה:

שם – יכול להיות גם מצד ענין שבעולם, או מצד ענין שבעבודת האדם, או מצד מנהג ישראל ש"תורה הוא"[2]; אבל שמות הפרשיות – שהובאו בסידור הרס"ג וכו' – הם מצד התורה עצמה, היינו, שהתורה עצמה קובעת שמות אלו, ובתורה גופא (שנחלקת לתושב"כ ותושבע"פ) – תורה שבכתב (שהיא

---

62) שם, ה.
63) עקב יא, יב.
64) עזרא ד, ג. וראה רמב"ם הל' שקלים פ"ד ה"ח.
65) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
66) קידושין מ, א.
67) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

1) פ"א.
2) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

המקור שעלי' מיוסדת תושבע"פ, כרגיל בדרך הלימוד דתושבע"פ: "מנא הני מילי – דאמר קרא"), ובתושב"כ גופא – לא רק נ"ך, אלא חומש.

והיינו, שאין זה כמו השם "שבת שובה", שהוא מצד ב' טעמים[3]: (א) להיותו בזמן שבו צריך לעסוק בעבודה ד"שובה ישראל עד ה' אלקיך", (ב) בגלל שבו קורין בהפטרה "שובה ישראל עד ה' אלקיך" – שזהו פסוק בנביאים[4]; ואילו השם "בחוקותי" הוא בחומש עצמו – בהתחלת הפרשה בתורה שקורין ביום הש"ק זה.

[ולהעיר, שאע"פ ש"כל[5] התורה ענין אחד"[6] (ונפק"מ להלכה בפועל בנוגע לתלמיד ששואל מרבו כו'), וכידוע מאמר הרגצ'ובי[7] שכל התורה, מאות ב' ד"בראשית" עד אות ל' ד"כל ישראל" שבסוף פרשת ברכה, הו"ע אחד ארוך – הרי התורה נחלקת לנ"ג פרשיות, ג"ן סדרים דאורייתא (כדאיתא בזהר[8]), ובכל שבת קורין פרשה אחת בתורה, וביום הש"ק זה – פרשת בחוקותי, ע"ש התחלתה].

אך אין הכוונה שכל הפרשה נקראת כן רק בגלל שזוהי התחלת הפרשה, אלא התוכן של כל הפרשה מתבטא בשמה של הפרשה.

וכמשנ"ת פעם[9] הראי' לזה מהפרשיות נח ותולדות, ששתיהן מתחילות בתיבות "אלה תולדות", ואעפ"כ נקראת הראשונה "נח" והשני' "תולדות" – דלכאורה: הן אמת שאי אפשר לקרות שתיהן באותו שם, אלא צריך לקרוא כל פרשה בשם בפ"ע, אבל אעפ"כ, אם השם הוא רק מצד התחלת הפרשה, מסתבר בשכל לקרוא לפרשה הראשונה בשם הקרוב יותר להתחלת הפרשה – "תולדות", שהיא התיבה השני' שבפרשה, ולפרשה השני' – "יצחק", שהיא התיבה השלישית שבפרשה. ועכצ"ל, ששם הפרשה הוא לא סתם מצד התחלת הפרשה, אלא שם זה מורה על תוכנה של כל הפרשה עד לסיומה. ואדרבה: בגלל שזהו תוכן הפרשה, לכן נקבע באחת התיבות שמופיעות בהתחלת הפרשה, שכוללת את כל הפרשה.

ועפ"ז, שם הפרשה אינו ע"ש התחלתה, אלא שניהם באים מצד אותה סיבה: כיון שזהו תוכן הפרשה כולה, לכן (א) הרי זה מופיע בהתחלת הפרשה, (ב) וזהו השם של כל הפרשה.

וכיון שזהו שם בתורה, הרי זה שייך לכאו"א מישראל, שביכלתו להבין ממנו תוכן הענין:

בנוגע לעניני העולם – לא כל אחד יכול להבין מהשם את תוכנו של הענין, אלא זהו ענין ששייך ליחידי סגולה בלבד, כמסופר בגמרא[10]: "רבי מאיר הוה דייק בשמא .. מה שמך .. כידור .. שמע מינה אדם רשע הוא, שנאמר[11] כי דור תהפוכות המה" (אע"פ שזהו פסוק בחומש, ואילו כאן מדובר אודות שמו של אדם בעוה"ז), והיינו, שענין זה שייך דוקא לר' מאיר, ש"מאיר עיני חכמים"[12], אבל לא לכל אחד מישראל.

אבל שם בתורה – כיון שהתורה היא "תורה אור"[13], היינו, שהתורה מאירה, ובה נמצאים כל הענינים באופן מואר – מורה השם על תוכן הענין בגלוי לכל אחד, ונעשה גם הוראה (תורה מלשון הוראה[14]) לכל אחד.

ובהקדים – שכל התורה שייכת לכל אחד מישראל, שיש לו חלק בכל חלקי התורה, הן בפשט, הן ברמז, הן בדרוש והן בסוד, ויש לו חיוב ללמוד כל חלקי התורה, כולל גם חלק הסוד, ואין זה ענין של הידור, אלא כפי שפוסק רבינו הזקן בהל' ת"ת[15] ש"צריך לבא בגלגול עד שישיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות".

---

3) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 65. וש"נ.
4) הושע יד, ב.
5) תוספתא סנהדרין ספ"ז.
6) ולהעיר גם מדברי הרגצ'ובי בזה (ראה צפע"נ מהדו"ת פא, א).
7) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' תג. וש"נ.
8) ח"א קד, ב. תקו"ז תי"ג (כט, ריש ע"ב).
9) ראה תורת מנחם – התוועדויות חמ"א ע' 284. וש"נ.
10) יומא פג, ב.
11) האזינו לב, כ.
12) עירובין יג, ב.
13) משלי ו, כג.
14) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.
15) פ"א ה"ד.

ומשמעות הדברים, שמקצת הבנה גם בחלק הסוד שבתורה שייך לכל אחד לפי ערכו; הוא אמנם לא יבין באופן יסודי ועמוק כ"כ כמו יחידי סגולה, אבל גם הוא יכול להבין לפי ערכו, כמובן מהכלל ש"תורה על הרוב תדבר"[16], כך, שאין זה עבור יחידי סגולה בלבד, אלא עבור כל אחד.

[ולהעיר גם ממה שמצינו בשל"ה[17] בנוגע להזכרת שמות כ"ד הספרים, וכן שמות המסכתות וכו' — בדוגמת הדין המובא בהל' ת"ת[18] בנוגע לתושב"כ, ש"אם מוציא בשפתיו אע"פ שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ, הרי זה מקיים מצות ולמדתם, ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה כו'"].

וכיון שהתורה כולה שייכת לכל אחד מישראל, הרי מובן שכן הוא גם בנוגע לשם הפרשה: "בחוקותי", שמורה על תוכן הפרשה באופן ברור ומואר, ומהוה הוראה לכאו"א.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת במדבר

16) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

17) בהקדמתו בית אחרון (יג, סע"א ואילך) — בהגהה. וראה גם ספר שפתי ישנים (להר"ר שבתי משורר בס) בהקדמה.

18) לאדה"ז — פ"ב הי"ב. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אייר, תשכ"ד
ברוקלין.

מר צבי שי' המכונה ד"ר הרכבי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו, בו כותב ג"כ שלאחרונה לא פרסם דבר, ומובן שהפליאה בזה עוד יותר מאשר הפליאה הראשונה, שאמרתי שפרסם ולא שלח לכאן.

בהתענינות קראתי ע"ד קרוביו שי' אשר שם וכו' ומענין לענין באותו ענין, ארשה להעתיק כאן אחת הנקודות ממה שנדבר בענין זה, מיוסדת על הפס"ד אשר כל ישראל הם קומה אחת שלימה, ובדוגמת הגוף, אשר חיזוק הבריאות באיזה אבר שיהי' מוסיפה בבריאות כל שאר האברים, כן הוא בנוגע לאברי פרטי קומה שלימה האמורה, ומזה מסקנא מידית אשר הוספה בתורה ומצותי' בהמעשה שהוא העיקר, קיום מצות מעשיות יום יום, שהם חיונים וקיום ויסוד כל בני ישראל [מתאים לשמם תורת חיים ומצותי' עליהן נאמר וחי בהם], הרי בודאי ובודאי שזהו מוסיף "בבריאות" כל אחד ואחת מבני ישראל, ואין המקום מפסיק ככל וכלל, וכנ"ל זהו עזר וסיוע ודאי וממשי מצ"ע וגם - להצלחת ההשתדלות באופנים אחרים, ודוקא ע"ד עזר זה אין איש מתעסק בזה ואפילו לא מדבר וד"ל.

והרי בסיוע זה אין זקוקים לאסיפות ולהצבעות ולשאלת דעת הרוב, כיון שלכל אחד בחירה חפשית בזה ויכול להוסיף כהנה וכהנה כולל גם בהשפעה על הזולת לקרבו עוד יותר ויותר, לתורה ולמצותי', ועי"ז לעזור לכל בנ"י בכל מקום שהם הן באה"ק ת"ו והן בתפוצות, שהרי כולם זקוקים לעזר, אף כי לא באותו השטח ובאותה המדה, וק"ל.

והרי הימים ימי סגולה, ימי הספירה המקשרים ענין זמן חירותנו עם ימי קבלת התורה ובהקדמת נעשה לנשמע, קבלה ביחד עם הבטחה - חרות על הלוחות.

בכבוד ובברכה.

מ. שניאורסאהן

לקוטי־שיחות פרשת בהר כרך יז שיחה א

א.

כל המצוות "כללותיהן ודקדוקיהן מסיני"

בתחילת הפרשה מתעכב רש"י על המילים "בהר סיני"[1] ומפרש: מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותי' ופרטותי'[2] ודקדוקי' מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני" — כלומר: זה שנאמר במפורש בשמיטה שהיא נאמרה בהר סיני (אף ש"כל המצוות נאמרו מסיני"), הוא כדי ללמד ממנה על כל שאר המצוות, שבדיוק כמו ששמיטה כללותי' ופרטותי' ודקדוקי' נאמרו מסיני, כך גם כל המצוות — כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני.

לאחר מכן אומר רש"י: "כך שנויה בתורת כהנים, ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה[3] למדנו שכללותי' ופרטותי'[4] כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דיבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב".

זאת אומרת, רש"י בא להבהיר[5]: זה שאנו יודעים אשר "כל המצוות נאמרו מסיני"[6], הוא רק בנוגע לכללותיהן, ויש צורך בראיה שכן הוא גם ביחס לדקדוקיהן — ואת זה לומדים משמיטה. אך קשה: מהו ההכרח שהנאמר "בהר סיני" לגבי שמיטה בא ללמד גם על שאר המצוות (שגם דקדוקיהן מסיני), הרי מדובר כאן רק בנוגע לשמיטה?

לכן אומר רש"י — מכיוון ששמיטת קרקעות אינה כתובה במשנה תורה, יכולנו לדעת גם בלי המילים "בהר סיני" ש"פרטותי' ודקדוקי'" של שמיטה נאמרו מסיני. ממילא מתעוררת השאלה, מה באות להשמיענו התיבות "בהר סיני"? ומזה מוכח כי הדבר אותו "בא הכתוב ולמד כאן"[7] אינו בנוגע לשמיטה שהיא נאמרה מסיני, כי־אם בנוגע ל"כל דבור שנדבר למשה, שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב".

ב.

פירוש רש"י - כדעת רבי עקיבא ב'תורת־כהנים'?

כפי שלומדים את רש"י בפשטות — וכך אכן לומדים מפרשי רש"י — עולה:

א) שאלתו של רש"י היא אותה השאלה של ה'תורת־כהנים' — לשם מה אומר הפסוק לגבי שמיטה שהיא נאמרה בהר סיני. ב) בתירוצו של רש"י — לפי ה'תורת־כהנים', ש"בהר סיני" משמיענו שכל המצוות (כללותיהן ודקדוקיהן) מסיני — בא לשלול את דעת ר' ישמעאל[8] אשר רק "כללות נאמרו בסיני" ואילו "פרטות באהל מועד", והוא מתאים

---

1) בדפוס שני מעתיק גם "וידבר ה' אל משה". וברש"י כת"י מעתיק תיבת "לאמר".

2) כ"ה בדפוסי רש"י שלפנינו (ובתו"כ, דפוס א' וב' דרש"י — ליתא). וי"ל:

בפרטיות — כשמדייקין ביותר בלשון ובסגנון: כלל — "והשביעין תשמטנה ונטשתה" (משפטים כג, יא): פרט — תזרע, תשמור (פרשתנו כה, ד): דקדוק — "לא תקצור" — להיות מחזיק בו (פרש"י פרשתנו שם, ה).

אבל בכללות יותר, הן "פרט" הן "דקדוק" — כולל שניהם [ולכן בתו"כ הל' — "דקדוקי'" ובש"ס (דלקמן הערה 8) — "פרטות" — כי בשניהם הכוונה לשניהם],

ולאחר שמבאר רש"י בתחילה כל החלוקות — אטי כי רוכלי' כו'*.

וראה עוד (בפירוש "פרטותי' ודקדוקי'") — רמב"ם, רא"ם, גו"א, מהרי"ק (ירושלים תשל"א), באר מים חיים (לאחי המהר"ל), ס' הזכרון. ועוד. שיחת ש"פ נשא תשכ"ט (נעתק חלקה בלקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 39 הערה 45. חי"ג ע' 93 הערה 5).

3) דלא כדעת רבי (מו"ק ב, ב. גיטין לו, א. קידושין לח, ב) דבשתי שמיטות הכתוב מדבר, אלא כדעת רבנן דפליגי עליו, וכמ"ש ברע"ב כאן.

4) כ"ה ברוב הדפוסים. ובדפוס א' דרש"י ובכמה כת"י דרש"י: "ופירושי'". ועפ"ז לכאורה קאי על הפירושים בתושבע"פ. וראה לעיל הערה 2 ובס' שנסמנו שם.

5) דבק טוב, נימוקי שמואל ושפ"ח. וראה רא"ם, משכיל לדוד. ועוד.

6) במפרשי רש"י (ותו"כ) כ' דרש"י (והתו"כ) סמך על מש"נ בס"פ בחוקותי "אלה המצות גו' בהר סיני" (או — שם כו, מו). אבל מזה שרש"י לא הזכיר כלל פסוק זה (שנאמר לאחרי פ' בהר) מוכח שהוא מובן מהנאמר לפנ"ז. וי"ל דמוכרח ע"פ פשט, דאל"כ מה עשה משה בהר מ' יום ומ' לילה**. וכן מוכח מכמה כתובים. ואכ"מ.

7) בכמה מפרשי רש"י (רע"ב, רא"ם, ק"א (לתו"כ), לבוש, דבק טוב, ועוד) כ' דנלמד במדה "כל דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל כו'", ואחרים (ראב"ד לתו"כ, גו"א, ט"ז, משכיל לדוד. ועוד) כ' דנלמד מהיקש או גז"ש כו' — אבל ברש"י (וכן בתו"כ) לא נזכר כלל הכתוב ד"אלה המצות גו'", כנ"ל בהערה הקודמת.

ופשוט שהכוונה כמפורש ברש"י "לפי כו' למדנו כו' ובא הכתוב ולימד כאן על כל כו'" — היינו מיתור דקרא (וכמו שהאריך בנמוקי שמואל דנלמד באם אינו ענין לגופו כו'***. וראה גם מהרי"ק ורע"ב (בפי' הא') כאן).

8) חגיגה ו, סע"א ואילך. סוטה לז, ב. זבחים קטו, ב.

---

*) ובכמה כת"י דרש"י (וכן בלשון רש"י שברמב"ן ובראב"ם) הגירסא גם בהמשך דברי רש"י: אף כולן כללותיהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני.

**) והחידוש בפרש"י ר"פ משפטים – הוא לענין פרטי המצות שבפרשה.

***) ומ"ש שם שכ"פ בגו"א – צ"ע, שהרי בגו"א שולל הפי' שכוונת רש"י היא באם אינו ענין כו'. ומפרש שנלמד בהיקש כנ"ל בפנים ההערה. ובס' הזכרון כאן: בהר סיני מיותר.. ללמדנו על דרך בנין אב שגם כל המצות כו'.

איפוא לדעת ר' עקיבא[8] אשר "כללות ופרטות נאמרו בסיני"[9].

ברם, לפי זה צריך להבין:

א) מאחר ושאלתו של רש"י היא מדוע נאמר "בהר סיני" לגבי שמיטה, היה עליו להתעכב לא רק על המילים "בהר סיני", אלא להעתיק גם את המילים המוכיחות כי עיקר הקושיא היא על שמיטה, מהפסוק השני בפרשה בו מדובר אודות שמיטה (או לכל הפחות להוסיף "וגו'") – שהרי השאלה אינה על המילים "בהר סיני" כשלעצמן, אלא מדוע נאמרו מילים אלו לגבי שמיטה[10]?

ב) מאחר וחידושו של רש"י הוא, שהפרטים נאמרו (בהר סיני, ו)לא באוהל מועד כדעת ר' ישמעאל, אם כן, כיצד מביא הוא כראי' לכך שנאמרו בהר סיני את העובדה ש"לא מצינו כו' שנשנית בערבות מואב" – הרי מכאן אין כל הוכחה שהם לא נאמרו באהל מועד[11]?!

לכל הפחות היה לו לומר "לא מצינו כו' שנשנית באוהל מועד ובערבות מואב".

ג) כמו כן בסיום דברי רש"י "וחזרו ונשנו בערבות מואב": הרי הדיון כאן הוא האם הפרטים נאמרו בסיני או באהל מועד – היה רש"י צריך איפוא לומר "וחזרו ונשנו באוהל מועד"?

ד) מהי אריכות הלשון "ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו וכו'" – ובפרט שאין זה עניינו של רש"י לפרש את ה'תורת כהנים'[12]?

חייבים אם כן לומר, כי ניתן לומר פירוש שונה בדברי ה'תורת כהנים', ולפיו לא היה רש"י רואה נכון להביאו כאן (כי לפי אותו פירוש אין דברי ה'תורת כהנים' קשורים לפשוטו של מקרא); ולכן אומר "ונראה לי שכך פירושה", כי דווקא לפי פירושו קשורים דברי ה'תורת כהנים' בפשוטו של מקרא. יש אם כן להבין מהו הפירוש שאפשר ללמוד ב'תורת כהנים' שאינו לפי פשוטו של מקרא, פירוש אותו שולל רש"י, ולומד ב'תורת כהנים' פירוש אחר?

ג.
דיוקים נוספים בלשון רש"י

כמו כן ישנם כמה דיוקים בלשון רש"י – ומהם:

א) בתחילת דבריו כותב "מה ענין שמיטה אצל הר סיני", אך לאחר מכן משתמש בקביעות בלשון "מסיני"[13] בהשמטת המילה "הר"[14]?

ב) כאשר רש"י מפרש "בא הכתוב ולמד כאן על כל דבור ודבור כו' שמסיני היו כולם כו'", הוא מוסיף "(על כל דבור) שנדבר למשה" – שלכאורה הוא יתור לשון? ובפרט, שב'תורת כהנים' אותו מפרש רש"י ("ונראה לי שכך פירושה") נאמר "אף כולן כו'" ולא נאמר "שנדבר למשה".

ד.
אוהל מועד - הוא "בהר סיני" שבפסוק

והביאור בכל הנ"ל:

שאלתו של רש"י איננה מדוע "בהר סיני" נאמר לגבי שמיטה, אלא המילים "בהר סיני" עצמן[15] – שהקושי בהן מתעורר עוד לפני שיודעים על איזו מצוה מדובר כאן [וזה שרש"י מביא את שאלת ה'תורת כהנים' "מה ענין שמיטה אצל הר סיני", הוא משום שעל־ידי השאלה והתירוץ של ה'תורת כהנים' מתיישבת ממילא גם הקושיא בפשוטו של מקרא – "בהר סיני" מה משמיענו?] והשאלה היא:

מהקמת המשכן ואילך היו כל דיבורי ה' אל משה לא בהר סיני, אלא באוהל מועד, וכפי שרש"י אמר זאת בפירוש כבר לפני כן (בפרשת תשא[16]): "ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאוהל מועד". וכיצד יתכן שלאחר כל הפרשיות והסדרות של ספר ויקרא (שפתיחתו "ויקרא גו' מאהל מועד") נאמר "וידבר גו' בהר סיני"?

---

9) וכמ"ש ברא"ם* ומשכיל לדוד כאן. וכן מוכח במפרשי רש"י שכ' דרש"י בא לשלול אוהל מועד.

10) לשון רש"י "מה ענין שמיטה אצל הר סיני" (ולא "הר סיני ל"ל" או "מה ענין הר סיני אצל שמיטה") – ראה רא"ם, גו"א, ק"א. ועוד. וראה ס' השיחות תשמ"ח ח"ב (קה"ת, תשמ"ט) ע' 456.

11) ובק"א נמוקי שמואל כאן כ' דזוהי כוונת הרמב"ן בקושייתו הא' על פרש"י.

12) אף שהוצרך לפרש "לפי שלא מצינו כו'" כנ"ל בפנים ס"א – מ"מ מלשון רש"י "כך שנוי' בתו"כ ונ"ל שכך פירושה" מוכח, שבא לשלול פי' אחר בתו"כ.

13) ועד"ז בתו"כ מתחיל "בהר סיני" ומסיים "בסיני".

14) אף שי"ל שמקצר בלשונו (ומתחיל "בהר סיני" – כלישנא דקרא). ועדמש"נ (ברכה לג, ב) ה' מסיני בא. וכל' חז"ל בכ"מ. וראה פרש"ר ר"פ משפטים. בחוקותי כו, מו.

15) ובמשכיל לדוד כ': "הרגש שמבחוץ בזה דלמאי נ"מ הודיענו הכתוב בזה טפי מכל שאר המצות באיזה מקום נאמרה. ושוב מקשה רש"י כו' מה ענין שמיטה כו'", עיי"ש.

16) לג, יא.

*) וכ"כ באוה"ת ויקרא (כרך ב') עה"פ בשם הק"א (ולכאורה הוא מדברי הרא"ם שהעתיק בק"א שם). וצ"ע במ"ש באוה"ת שם: ומבואר בילקוט שזהו מהת"כ.

בדוחק גדול היה אפשר ללמוד, שהפרשה נאמרה לפני כל הסדרות הקודמות של ספר ויקרא, לפני הקמת המשכן, והעובדה שהיא כתובה בפרשתנו – הוא משום ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה"[17] (וכך מבאר ה'אבן עזרא'[18]). אך ביאור זה כלל אינו "חלק", לפי שבתירוץ "אין מוקדם ומאוחר בתורה" משתמשים רק בלית ברירה (וצריך להיות טעם כלשהו לכך), אך עד כמה שניתן משתדלים ללמוד את הסדרות והפרשיות כסדרן, ובפרט – על פי פשוטו של מקרא[19].

בדרך הפשט קשה גם לבאר (כמו הרמב"ן[20]), שדיבור ה' אל משה היה בהר סיני (ובו אמר לו את כל הפרשה לפרטיה), אך הפרשה נכתבה כאן (לאחר פרשת אמור) משום שמשה מסר ציווי זה (של שמיטה ופרטיה) לעם ישראל רק אז[21] (לאחר המעשה של "בן אשה ישראלית") – לפי שמפשטות לשון וסדר הכתובים עולה, שה"וידבר הוי' אל משה" היה לאחר הסדרות הקודמות, לאחר פרשת אמור.

קשה מאוד לפרש שמשה מסר לבני ישראל את הדיבור לאחר ריבוי חדשים מאז שקיבלו – בהתאם לפירוש רש"י קודם לכן[22] ש"ענשו הכתוב" על כך שלא אמרו בזמנו – אף שניתן לחלק כי שם הדבר היה נוגע למעשה.

ולכן לומד רש"י, שפרשת בהר אכן נאמרה למשה לאחר הסיפור של בן אשה ישראלית. אם כן מהו שנאמר כאן "בהר סיני" – זה משום שבני ישראל היו אז עדיין ליד הר סיני, לפני "ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני"[23], ולכן גם הדיבור שנאמר אז באוהל מועד מתואר בפסוק "וידבר.. בהר סיני"[24]. ובפרט שהמדבר נקרא בשם "מדבר סיני" – על שם הר סיני שבו.

אמנם, מפאת החידוש בדבר – שבביטוי "הר סיני" הכוונה לאוהל מועד משום שהיה "נגד ההר" בחניית מדבר סיני – לכן מסתייע רש"י ומביא מדברי ה'תורת כהנים', אשר לפי הפשט של רש"י ב'תורת כהנים' – "ונראה לי שכך פירושה" – מוכרח אשר "בהר סיני" כאן הכוונה למדבר סיני, כדלקמן.

ה.

ההוכחה לפירוש, מדברי ה"תורת כהנים"

התורת כהנים אומר, שמהנאמר "בהר סיני" לגבי שמיטה לומדים כי גם כל[25] המצוות "נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני". זאת משום, שהנאמר "בהר סיני" לגבי שמיטה אינו חידוש – כפי שרש"י מפרש שגם ללא המילים "בהר סיני" היינו יודעים "(למדנו) שכללותי' ופרטותי' כולן נאמרו מסיני" – חייבים אם כן לומר, שהנאמר כאן "בהר סיני" (לא בא ללמדנו על שמיטה, אלא) "בא הכתוב ולמד כאן על כל דיבור כו'".

מנין כה פשוט לגבי שמיטה עצמה (גם אילולא המילים "בהר סיני") שכללותי' ופרטותי' כולן נאמרו מסיני? – זה תלוי כיצד נפרש את המילים "בהר סיני": אם נפרש ש"בהר סיני" הכוונה על הר סיני עצמו – יש צורך במילים "בהר סיני" כדי ללמדנו על שמיטה עצמה, כי בלעדן היינו לומדים שהיא נאמרה באהל מועד – משום שהפרשה כתובה לאחר הקמת המשכן [וכאמור לעיל סעיף ב', שהעובדה ש"לא מצינו כו' שנשנית בערבות מואב", אינה ראי' שהיא נאמרה בהר סיני]. ומכיוון שיש צורך במילים "בהר סיני" ללמד על מצות שמיטה עצמה – ממילא אי אפשר ללמוד מהם על שאר המצוות[26].

לכן מוכרח שלפי ה'תורת כהנים' "בהר סיני" פירושו – מדבר סיני. ומכיוון שהעובדה שפרטותי' של שמיטה נאמרו במדבר סיני (שבזה נכללים הן הר סיני והן אהל מועד), ברורה לנו גם אם לא היה נאמר "בהר סיני" [כי "לא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב"[27]]; בהכרח אם כן לומר שהמילים "בהר סיני" באות ללמד על מצוות אחרות, שגם הם נאמרו ב(מדבר) סיני, כמו שמיטה.

---

17) שכלל זה הובא כו"כ פעמים בפרש"י עה"ת, לדוגמא: בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 125.

18) וראה גם דעת זקנים בעה"ת, רשב"ם, ספורנו וחזקוני כאן.

19) להעיר מפרש"י בראשית ו, ג: וא"ת כו'. ס"פ נח: ולמה הקדים כו'. ועוד.

20) וראה גם אברבנאל כאן.

21) היפך לימוד הכתוב בהנהגת משה בעת מ"ת – לפי פרש"י יתרו (יט, יד). ולהעיר ג"כ מפרש"י שמות (ד, כד).

22) בשלח טז, כב.

23) בהעלותך י, יב.

24) ראה צו ז, לח: אשר צוה גו' בהר סיני (אף שהדיבור הי' "מאהל מועד") וברמב"ן שם. וראה פרש"י בהעלותך ט, ד: כששמע פ' מועדים מסיני כו'. [וראה פרש"י במדבר (ג, א), פינחס (כח, ו). ואכ"מ].

ועפ"ז מובן בפשטות מש"נ בס"פ בחקותי "אלה המצות אשר צוה ה' גו' בהר סיני" – דקאי על כל המצוות שבספר ויקרא. וראה שם כו, מו: "אלה החוקים גו' אשר נתן גו' בהר סיני גו'", ובפרש"י שם: "שכולם.. בסיני".

25) לבד מפ' נחלות שנתחדשה ע"י טענת בנות צלפחד בערבות מואב (פינחס כז, א ואילך), קרבנות דפ' פינחס – כבפרש"י שם (כח, ב). ועוד. ועפ"ז מובן דיוק פרש"י "בערבות מואב במשנה תורה".

26) וכקושיית הרא"ם, גו"א, נמוקי שמואל, שפ"ח. ועוד.

27) ולכן אין לומר אפילו בדוחק גדול שהוא ע"ד מש"נ בפ' בשלח (טז, לה) ובנ"י אכלו (ל' עבר) את המן ארבעים שנה, שנכתב שם כדי לסיים ענין המן.

[ופירוש זה תואם הן את דעת רבי עקיבא, והן את דעת רבי ישמעאל שפרטי המצוות נאמרו (לא על הר סיני, אלא) באהל מועד, במדבר סיני].

ו.
"בהר סיני" בא לשלול "בערבות מואב"

לפי זה, ש"בהר סיני" הכוונה למדבר סיני – מהו החידוש בכך שכללותיהן ודקדוקיהן של כל המצוות נאמרו מסיני; מה באים לשלול כאן? אומר רש"י, שהדבר בא למעט "ערבות מואב": מכיוון וכמה מצוות נאמרו "בערבות מואב במשנה תורה"; יכולנו לחשוב כי פרטי אותן מצוות נאמרו רק בערבות מואב – ועל כך לומדים מ"בהר סיני" הנאמר בשמיטה, שגם מצוות אלה שנשנו בערבות מואב (לא נאמרו שם בפעם הראשונה, אלא) "מסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן (והעובדה שנכתבו במשנה תורה היא) וחזרו ונשנו בערבות מואב".

וזהו מה שרש"י אומר "ונראה לי שכך פירושה": בזה מתכוין לשלול את ההבנה שהפרטים נאמרו בפעם הראשונה בהר סיני ולא באהל מועד (כפירושם של כמה מפרשים – הן מפרשי ה'תורת כהנים' והן מפרשי רש"י); כי אם הנאמר "בהר סיני" בא למעט שהפרטים נאמרו בערבות מואב, וכפי שרש"י עצמו מפרש, שהפירוש שלו מחדש – "לפי שלא מצינו כו' בערבות מואב כו' וחזרו ונשנו בערבות מואב".

ז.
"מסיני" - מהמדבר - ולא "מהר סיני"

על פי זה מובנים גם דיוקי הלשונות בפירוש רש"י (שהובאו לעיל סעיף ג'):

א) מה שאומר כמה פעמים "מסיני", ולא "מהר סיני" כלשון הכתוב: הוא מתכוין להדגיש בכך, שלפי פשוטו של מקרא – יודעים רק שהם נאמרו מסיני: או על ההר (כדעת ר' עקיבא), או לא בהר סיני, אלא באהל מועד. [רק בפעם הראשונה נאמר (ב'תורת כהנים' ו)ברש"י "מה ענין שמיטה אצל הר סיני", לפי שהשאלה "מה ענין כו'" היא על הפסוק בו נאמר "בהר סיני", לכן אומר שם "בהר סיני" כלשון הכתוב].

ב) לשון רש"י "ובא הכתוב כו' כל דבור שנדבר למשה": בזה מדגיש, שהחידוש של 'תורת כהנים' ש"כולן נאמרו כו' מסיני" (שהכוונה למדבר סיני כנ"ל), הוא בנוגע למצוות שנאמרו בערבות מואב רק למשה – ולכן מוסיף רש"י "שנדבר למשה": כאן מדובר אודות מצוות שהדיבור שלהם היה רק למשה ולא לבני ישראל, כי המצוות שאמר משה במשנה תורה לבני ישראל היו "מפי עצמו"[28] – וכמו שנאמר "אשר דבר משה אל כל בני ישראל" בערבות מואב[29].

ח.
"כך פירושה" - בפשוטו של מקרא

על פי הנ"ל, שבפירושו (שהוא לפי פשוטו של מקרא) המתאים הן לדעת ר' עקיבא והן לדעת ר' ישמעאל, מפרש רש"י את ה'תורת כהנים' גם לדעת ר' ישמעאל ("כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד"), מובנת יותר הוספתו "כך שנוי' ב'תורת כהנים' ונראה לי שכך פירושה":

הגמרא[30] אומרת כלל, "סתם ספרא [='תורת כהנים' הוא דברי] רבי יהודה.. וכולהו אליבא [=וכולם לפי שיטת] דרבי עקיבא" – ואם כן כיצד ניתן ללמוד את ה'תורת כהנים' כדעת ר' ישמעאל[31]? לכן חייב רש"י להבהיר: "כך שנוי' ב'תורת כהנים' ונראה לי שכך פירושה": אמנם הדבר נאמר ב'תורת כהנים', אך בכל זאת אפשר ללמוד כאן – לפי פשוטו של מקרא – באופן המתאים גם לשיטת ר' ישמעאל[32] (וכנ"ל סעיף ה').

ט.
דעת רש"י בחומש כרבי ישמעאל

ואולי יש לומר כי רש"י מפרש בחומש רק כדעת ר' ישמעאל ש"פרטים באוהל מועד" – ולכן שינוי לשונו "מסיני" במקום "בהר סיני", כדי לשלול שהפרטים נאמרו "בהר סיני" – משום ששיטה זו מתאימה יותר לדרך הפשט, דרכו של רש"י בפירושו לתורה[33]:

א) לפי הלימוד בדרך הפשט מסתבר, שפרטי המצוות נאמרו לבני ישראל במקום בו נכתבו בפירוש

---

28) מגילה לא, ב.

29) ר"פ דברים. פרש"י שם.

30) סנהדרין פו, א. וש"נ.

31) ולהעיר, דר"ש – שגם עליו איתא "כולהו אליבא דר"ע" – ס"ל בסוטה שם כר"ע דכללות ופרטות נאמרו בסיני.

32) ולהעיר מפי' הראב"ד לתו"כ: "ודלא כההוא תנא דאמר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו כו'" – שמפרש התו"כ שלא אליבא דר"ע (אבל מטעם אחר, עיי"ש).

33) ראה גם לקו"ש חי"ג שבהערה 2, שרש"י ס"ל בפשש"מ כר"י דכללים נאמרו בסיני ופרטים באהל מועד. וגם פ' מקושש עצים ומגדף וכו' יוכיחו. וראה רש"י שה"ש ב, ד.

בתורה[34]; והיות ובתורה לא נאמר כי גם פרטי כל המצוות נאמרו בהר סיני, צריך שיהיה הכרח על דרך הפשט לומר כך [ולכן לומד רש"י שהחידוש והלימוד של ה'תורת כהנים' "כולן כו' מסיני" הוא רק (א) שהמצוות של ערבות מואב (ב) נאמרו כבר במדבר סיני].

[לפי הסברה זו בשיטת רבי ישמעאל, תתורץ בדרך ממילא קושיית התוספות[35] על דברי רבי עקיבא "כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב": ואם תאמר, מאי אצטריך למימר שלישי [=לשם מה צריך ר' עקיבא לומר שהמצוות נאמרו פעם שלישית] דערבות מואב והא לא איירי [=הרי אינו מדבר] ר' ישמעאל בערבות מואב כלל" (והתוספות מתרץ "משום סיפא נקט לה כו'").

אך על פי הנ"ל מובן: גם העובדה ש"נשתלשו בערבות מואב" קשורה למחלוקת ביניהם – כי בדיוק כפי שרבי ישמעאל סובר שהפרטים לא נאמרו בהר סיני (היות ואין זה כתוב בתורה), כך גם לא נאמרו בערבות מואב[36]].

ב) ועיקר: ה"כללות" של שמיטה נאמר עוד קודם ציווי המשכן על הר סיני[37] – ושש שנים תזרע גו' והשביעית תשמטנה גו', ובפרשתנו, שהיתה באהל מועד – נוספו ה"פרטות". שזה מכריע כי בדרך הפשט "כללות בסיני ופרטות באוהל מועד".

י.

רבי ישמעאל ורבי עקיבא - עבודת צדיקים ובעלי תשובה

למרות שעל פי פשוטו של מקרא מתאימה יותר שיטתו של ר' ישמעאל, כנ"ל, אך (על דרך ההלכה) הדין הוא כרבי עקיבא, בהתאם לכלל[38]: הלכה כרבי עקיבא מחבירו.

ויובן זה בהקדים ביאור המחלוקת בין רבי עקיבא ורבי ישמעאל (על פי פנימיות הענינים):

החילוק בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא (כפי שכבר דובר פעמים רבות[39]): רבי ישמעאל הי' כהן (גדול), ועבודתו הייתה באופן של (ויבדל גו' קדש הקדשים[40]) עבודת הצדיקים, ואילו רבי עקיבא היה בן גרים, ואופן עבודתו היה – עבודת בעלי תשובה[41].

וזה גם מה שר' עקיבא אמר[42] "כל ימי הייתי מצטער כו' מתי יבוא לידי ואקיימנו" – הוא עמד בתנועה של מסירות נפש[43] (לא רק בשעת קריאת שמע ובאמירת "אחד", אלא) "כל ימי":

עבודת הצדיקים מחייבת מסירות נפש בתחילת היום, בשעת קריאת שמע[44]. אך בכל היום העבודה היא בסדר והדרגה (אף שרושם ה'מסירות נפש' צריך להיות בקיום כל התורה ומצוות; אך עצם העבודה היא בתורה ומצוות); אך מצד עבודת התשובה, להיותה נעלית ממדידה והגבלה[45], נמצאים תמיד – הן בעת

---

34) ומש"נ "אלה דברי הברית גו' בארץ מואב" (תבוא כח, כט) – ע"פ פשט קאי על מה שלפניו, וכאמרו "אלה", ולא שנכפלו עוה"פ מצות התורה*. ולכן הוכרח רש"י לבאר שם דכוונתו – "שיקבלו עליהם את התורה באלה כו'", ומש"נ לאח"ז "מלבד הברית גו' בחורב" – אין הכוונה (כבמושכל ראשון) עשה"ד וציווי ופירוש המצות (דא"כ מהו "מלבד" – ולא הי' כ"ז במואב) כ"א "קללות שבתו"כ שנאמרו בסיני" (פרש"י. ומשנה מל' הכתוב "בחורב" וק"ל).

35) סוטה שם ד"ה ונשתלשו.

36) ואף שגם לר"י פשוט שהי' כריתת ברית בערבות מואב, וכדמוכח בסוטה שם – י"ל, דהכר"ב היתה על קבלת התורה שכבר נאמרה (כללותי' ופרטותי') במדבר סיני. אבל לא משמע כן מפרש"י סוטה שם (ד"ה מוציא הר גרזים): "לפי שלא אמר כו' כל התורה אלא מצות שבפרשה". וראה פרש"י שם (ע"א) ד"ה וכן בסיני: כל המצות כו' נתנו כולן כו'**. ד"ה ומכניס אהל מועד: ולמדו כל התורה. ודוחק לומר דגם בזה פליגי ת"ק ור"ש. ואכ"מ.

37) משפטים כג, י־יא. וראה רמב"ן כאן.

38) עירובין מו, ב.

39) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 130 ואילך. חי"א ע' 107.

40) דה"י א כג, יג.

41) בכהנ"ל – נסמן בלקו"ש שם.

42) ברכות סא, ב.

43) ובפרט ע"פ מאמר הבעש"ט (כש"ט הוספות סל"ח ובהערה שם. וש"נ) דבמקום רצונו של אדם שם הוא נמצא.

44) שענינה "לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש" (תניא ספכ"ה).

45) כמרז"ל (יל"ש תהלים רמז תשב) "שאלו לתורה כו' שאלו להקב"ה כו'".

וי"ל שזהו גם מה שר"ע "דריש ווי"ן" (יבמות סח, ב. ולתירץ הב' בתוד"ה כמאן יבמות שם – פליג בזה עם ר' ישמעאל) – כי מצד עבודת התשובה שלמעלה מן התורה נעשה יתרון והוספה בתורה, שזהו"ע "דריש ווי"ן" – הוספה בתורה.

---

*) ומש"נ בר"פ דברים (א, ה) "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" (וראה פרש"י חגיגה שם (רע"ב) ד"ה ונשתלשו) – ע"ד הפשט קאי (רק) על המצות שנאמרו במשנה תורה, ובפרש"י **בש"ס** זבחים שם ד"ה נשתלשו: משנה תורה שחזר משה ואמרה להם על הסדר כו', אבל בפרש"י עה"ת דברים שם: בשבעים לשון פירשה להם. ואכ"מ.

) ואין לתרץ כי לא שייך כר"ב **קודם שניתנה כל התורה כללותי' ופרטותי', ולכן מדגיש שבסיני כבר ניתנו "**כל** המצות כו'" – כי אף שפשוט שכר"ב היא (לא רק על כללות, כ"א) גם על פרטות, בכ"ז הרי אפשר לכר"ב על מה שיאמר לאח"ז. ולהעיר מפרש"י משפטים (כד, ב. שם, ז). ואכ"מ.

לימוד תורה והן בעת קיום המצוות, ואפילו כשעוסקים בדברי הרשות – במסירות נפש[46]. וזוהי הכוונה "כל ימי" – בכל ענייניו עמד בתנועה של מסירות נפש.

יא.

"סיני" ואוהל מועד" - בפנימיות הענינים

וזהו טעם המחלוקת שר' ישמעאל סובר שכללותי' מסיני ופרטותי' באוהל מועד, ור' עקיבא סובר שכללותי' ופרטותי' מסיני:

החילוק בין "סיני" ו"אוהל מועד" הוא:

"אוהל מועד" היה לו סדר. היו בו מחיצות, יריעות וקרשים וכו', וצורתו הייתה במקביל לציור סדר ההשתלשלות, כביאור הרמ"א בספר תורת העולה[47]. אשר כל זה מורה על עבודה בסדר והדרגה[48].

[אמנם הייתה במשכן גם עבודת הקטורת, עד ל"אחת בשנה" בה נכנס הכהן הגדול בקדש הקדשים – אך זה היה רק (א) "אחת בשנה", בדוגמת אחת[49] ביום, ה'מסירות נפש' בשעת קריאת שמע. וכן (ב) רק הכהן הגדול לבדו היה נכנס בקדש הקדשים (אך בד בבד בשליחותו של כל יהודי, ששלוחו של אדם כמותו – ובדוגמת בחינת כהן גדול שבכל אחד)].

לעומת זאת "סיני" היה מדבר, לא מקום ישוב וסדר. שזה מורה על עבודה שלמעלה מסדר והדרגה – מסירות נפש שלמעלה ממדידה[50].

ובזה יובן הנאמר שבהר סיני על "כל דיבור ודיבור וכו' יצתה נשמתן"[51] – שבהשקפה ראשונה דורש ביאור: מילא הדיבור "אנכי" ו"לא יהי' לך" – להיותם איסור עבודה־זרה עליו מצווים יהרג ואל יעבור[52], ניתן להבין את שייכותם ל"יצתה נשמתן". אך כאשר מדובר אודות "כבד את אביך" "לא תגנוב" וכיוצא בהן, שהן מצוות שכליות, עבודה שעל פי טעם ודעת – מה להן ול"יצתה נשמתן"?

אך זהו ענין של "סיני" – מדבר דקדושה, מקום שלמעלה מסדר והדרגה, ולכן על כל דיבור מהר סיני הייתה מסירות נפש [ובדוגמת המבואר לעיל בנוגע לרבי עקיבא אשר "כל ימי" – בתמידות, בכל מה שרק עשה – עמד בתנועה של מסירות נפש].

וזהו ההסבר במחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא:

מצד עבודת הצדיקים – רבי ישמעאל – מספיק מה ש"כללותיהן מסיני": כאשר עוסקים ב"כללותיהן" של המצוות (בחינת ה"כלל" שבכל מצוה ומצוה), זאת אומרת, כאשר מדובר על יסוד המצוות – זה צריך להיות "מסיני", במסירות נפש[53]. אך אשר מדובר אודות "פרטותיהן" – קיום המצוות בפועל בפרטיות, כאן צריכה להיות עבודה מסודרת – אוהל מועד.

אך רבי עקיבא – עבודת התשובה – אומר אשר (א) מצד העיסוק עם ענינים אותם צריך לגייר – בן גרים – חייבים להגיע למסירות נפש[54] גם בשעה שמדובר על פרטים, וכן (ב) מצד שעומדים בתנועת התשובה שלמעלה מסדר, אפשר גם ב"פרטים" – "כל ימי" – להיות בתנועה של מסירות נפש.

יב.

ב"הליכות עולם" - "סיני" ומסירות נפש גם בפרטים

וזהו הביאור על כך שבלימוד פשוטו של מקרא לומד רש"י כרבי ישמעאל, ועם זאת ההלכה היא כרבי עקיבא:

מצד הענין של מתן תורה (מלמעלה), אשר תורה

המשך בעמוד רכא

ולהעיר אשר מן וא"ו דברים נתעשר (נדרים נ, א). ובכתהאריז"ל שהוא גלגול (ואותיות) יעקב – וביעקב הוספת וא"ו (והנורא – אות אמת – זח"ג ר"פ ויקרא – ליעקב) תו"א כג, א. אוה"ת ויקרא ע' רא. רי. פ' ראה ע' תרצז־צח. ובכ"מ. וראה מג"ע אופן ע"ג הובא בסדה"ד ערך רע"ק סי"א.

46) ראה תניא שם: שיזכור תמיד כו' קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה כו'. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 203.

ולהעיר גם מהדין במס"נ כפשוטה – ד"אם השעה צריכה לכך" (רמ"א יו"ד סקנ"ז ס"א) או "אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה הדור פורץ כו'" (כס"מ הל' יסוה"ת פ"ה ה"ד) רשאי למסור נפשו על כל המצות.

47) ראה ג"כ שיחת י' כסלו תש"ז (לקו"ד ח"ג תפו, א ואילך). ושם (תפז, א) הובא ג"כ מס' תורת העולה.

48) ראה לקו"ת במדבר (ב, ד. ד, ד) דאהל מועד הוא העבודה דתומ"צ.

49) ראה תוד"ה על אחת מנחות (יח, א): אחת.. יחידה. ובשטמ"ק לשם: אחת.. אחד.

50) ראה לקו"ת שם (ד, ג) דמדבר הוא עבודת התשובה. וראה שם (ד, א. ה, רע"א) ושה"ש (כג, ד) דהוא בחי' ביטול בתכלית, תוקף האהבה רבה, ביטול ומס"נ בבחי' עצמיות הרצון שלמעלה מהשכל כו'.

51) שבת פח, ב. וראה שמו"ר פכ"ט, ד.

52) סנהדרין עד, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ב. שו"ע יו"ד סקנ"ז פכ"ט, ד.

ולהעיר מדב"ר (פ"ב, לא) ד"ה' אלקינו ה' אחד" הוא הקבלה על דיבור אנכי (ולא יהי' לך) – והרי ק"ש ענינה מס"נ, כנ"ל בפנים.

53) ובפרט ע"פ המבואר בתניא (פ"כ ואילך) ד"אנכי ולא יהי' לך" הם ה"כללות" כל התורה כולה.

54) ראה לקו"ת במדבר (ד, ג) שהתיקון של מדבר דלעו"ז הוא ע"י מדבר דקדושה. וראה גם שם (ב, ג. ד, א ואילך) דדוקא מצד העלי' ממדבר דלעו"ז נעשה צמאון כו'.

לקוטי־שיחות פרשת בחוקותי כרך יז שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש״י ל״אם בחקותי תלכו״

בתחילת פרשתנו מצטט רש״י מן הפסוק ״אם בחקותי תלכו״ ומפרש: ״יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו[1] הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה״.

המקור לפירוש רש״י זה הוא ב״תורת כהנים״[2] אך כיוון שרש״י מביא בפירושו את דרשות חז״ל רק כאשר יש הכרח לכך לצורך פשוטם של הפסוקים, כאמור פעמים רבות, הכרחי לומר, שפירוש זה מ״תורת כהנים״ הכרחי להבנת פשט הפסוקים.

בזה מובן מדוע צריך רש״י לצטט בהרחבה ״יכול זה קיום המצוות כשהוא אומר...״, ואינו מסתפק בעצם הפירוש שב״אם בחקותי תלכו״ הכוונה היא ל״עמלים בתורה״, מפני שאז היה מקום למחשבה שזוהי המשמעות הפשוטה של ״בחקותי תלכו״, ואין זה כך, כי ״בחוקותי״ הם, בדרך כלל, מצוות. לפיכך מוכרח רש״י להקדים ולומר ״יכול״ — הסברא הראשונה היא שמשמעות המלה היא ״קיום המצוות״, אך כיוון שקיום המצוות מוזכר בפסוק, מובן שבמילים ״אם בחקותי תלכו״ אין הכוונה לקיום המצוות, אלא ל״עמלים בתורה״.

אך צריך להבין:

א) רש״י אומר, שכאן אין הכוונה ב״בחקותי״ ל״מצוות״, אלא ל״תורה״, וא״כ הוא היה צריך לצטט איפוא, לצטט את ״אם בחקותי״ ולפרש ״יכול אלו המצות, כשהוא אומר ואת מצותי הרי מצוות אמורין״, ולא יותר מכך.

ב) קושי זה מתחזק: ב״תורת כהנים״, המקור לפירוש רש״י, אכן נאמר ״יכול אלו המצוות״, ורש״י משנה את הלשון, וכותב ״קיום המצוות״.

ג) הכרח, אפוא, לומר שרש״י מתכוון לדבר נוסף בקיום המצוות: עמלים. ויש להבין: מ״ואת מצותי תשמרו״ מוכח רק שב״בחקותי״ אין הכוונה למצוות, אלא לתורה, אך מנין ההוכחה שהכוונה היא ל״עמלים בתורה״[3]?

ד) על ״ואת מצותי תשמרו״ מפרש רש״י: ״הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים״. לכאורה, זוהי סתירה לדברי רש״י לפני־כן ״כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור״, שמהם יוצא שב״ואת מצוותי תשמרו״ הכוונה היא לקיום המצוות, ולא לפרט באופן לימוד התורה[4]?

ב.

גם לימוד תורה נכלל ב״מצותי תשמרו״

ההסבר לכך הוא:

תלמוד תורה הוא אחד מתרי״ג המצוות, ובן־חמש למקרא יודע זאת גם מזה שעל לימוד תורה הוא מברך מדי בקר ״אשר קדשנו במצוותיו״. לפי זה מובן, שאי אפשר לפרש שב״בחקותי תלכו״ הכוונה היא ללימוד התורה, כי זה נכלל במצוות, ונשארת שוב השאלה:

---

1) כ״ה בדפוס ראשון דרש״י, וברוב הדפוסים שלפנינו. ובכמה דפוסים מוסיף ״וגו׳״. ובדפוס שני דרש״י ובכמה כת״י רש״י כשהוא אומר ״ועשיתם אותם״. וכ״ה בראב״ם וברוב מפרשי רש״י. ובתו״כ (מקור פרש״י): כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. וראה לקמן הערה 4.

2) בפרש״י ״שתהיו* עמלים בתורה״ — בתו״כ ״להיות עמלין בתורה״, משנה רש״י ללשון נוכח ״שתהיו עמלים״ מתאים ללשון הכתוב ״תלכו״.

3) בגו״א, דברי דוד ומשכיל לדוד (ועוד) פי׳ שהוכחת רש״י היא מל׳ ״תלכו״ שמתאים רק בעמל תורה (ולא בעשיית — קיום — מצות) אבל** [נוסף לזה שלא נזכר הוכחה זו בפירושו אפילו ברמז] אדרבא מל׳ רש״י: יכול זה קיום המצות כשהוא אומר.. הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים כו׳ מוכח: א) שבפשטות ״בחוקותי תלכו״, פי׳ קיום המצות, ולא תורה, וכמש״כ ברע״ב כאן. ב) ההוכחה ש״בחקותי תלכו״ הוא (לא רק לתורה אלא גם) עמלים בתורה הוא מזה ש״קיום המצות אמור כו׳״.

4) בראב״ם (וברוב מפרשי רש״י) מפרש שקיום המצות נאמר ב״ועשיתם אותם״, ו״אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו״ תרווייהו ביהיו ״עמלים בתורה״ קמיירי אלא דחד מינייהו בסתם עמלים וחד מינייהו בעמלים על מנת לשמור ולקיים. אבל זה הוא לפי גרסתו בפרש״י ״ואת מצותי תשמרו״ (כנ״ל הערה 1).

נוסף לזה גם לפי הגירסא שלפניו ופי׳, אי״מ: א) דהו״ל לרש״י להעתיק בתחילת פירושו גם ״ואת מצותי תשמרו״ (או עכ״פ לרמזם ב״וגו׳״), שהרי בא להוכיח ולפרש שגם ״ואת מצותי תשמרו״ הוא בלימוד התורה [ובפרט דב״ואת מצותי תשמרו״ שייך יותר ״יכול זה קיום המצות״ מאשר ב״אם בחוקותי תלכו״], ב) מנ״ל דגם ״ואת מצותי תשמרו״ הוא בעמלים ע״מ לשמור ולקיים ולא לימוד (סתם) ע״מ לשמור ולקיים.

---

*) בדפוס ראשון וא׳ מכת״ר רש״י: שיהו. וכ״ה בראב״ם.

**) ועוד: הרי מצינו ל׳ תלכו בנוגע לעשי׳ ״ובחוקותיהם לא תלכו״ (אחרי יח, ג. וראה פרש״י שם) אבל ראה פרש״י שם, ד״ה ״ללכת בהם״.

"הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו"?

מכך מוכיח רש"י שב"בחקותי תלכו" אין הכוונה ללימוד התורה סתם, אלא לפרט נוסף בלימוד התורה, שאי־אפשר ללמדו מ"מצוותי תשמרו", כי גם בלי פרט זה מקיימים את המצוה של תלמוד תורה, והוא מובא במילה "תלכו", ולא סתם "תשמרו" – לימוד תורה.

באיזה אופן ניתן להוסיף בלימוד התורה, כך שגם בלי תוספת זו אין פגם ב"תשמרו" – בקיום מצות תלמוד תורה? אם בכמות, על־ידי הוספה בזמן לימוד התורה, הרי זהו אותו אופן של קיום כ"תשמרו", כשם שבמצות "והיה לך לאות על ידיך" – בין אם זה זמן קצר ובין אם ארוך זהו אותו "והיה לך". הכרח, אפוא, לומר שב"תלכו"[5] אין הכוונה לסתם "תשמרו", אלא לתוספת באיכות הקיום של לימוד תורה – עמלים בתורה, דבר שאינו נכלל ב"מצוותי תשמרו", מפני שגם על־ידי לימוד ללא עמל מקיימים את "תשמרו".

ג.
הקושי על הסדר בפסוק

אך לפי זה תמוה סדר הענינים בפסוק: אם "מצוותי תשמרו" כולל את קיום מצות תלמוד תורה באופן של לימוד רגיל, "למיגרס", הרי זה היה צריך להיכתב בפסוק לפני "בחקותי תלכו", כיון שזהו סדר הלימוד בפשטות: תחילה לימוד "למגרס", ורק אחר כך העמל בתורה – לימוד בעיון[6], ואי־אפשר ללמוד לעומק ובעיון לפני שלומדים באופן של "למגרס". מדוע, אפוא, כתוב קודם "בחקותי תלכו" ורק אחר־כך "ואת מצותי תשמרו"?

אם היו אומרים ש"בחקותי תלכו" הוא לימוד התורה סתם ו"מצוותי תשמרו" הוא מעשה המצוות, היה מובן מדוע כתוב קודם על לימוד תורה, כי "תלמוד מביא לידי מעשה"[7], כפי שמובן בפשטות שכדי לדעת מה לעשות וכיצד, יש ללמוד תחילה. אך אם ב"בחקותי תלכו" הכוונה היא ל"עמל תורה", אי־אפשר לומר שדווקא לימוד תורה כזה הוא תנאי ל"ואת מצוותי תשמרו",

כי כדי "לידע את המעשה אשר יעשון" אין צורך דוקא באופן לימוד של "עמל תורה". כדי לדעת את ההלכה די בלימוד "למיגרס" בספרי הלכה וכדומה[8].

מזה מוכיח רש"י, שלא רק לימוד למיגרס צריך להיות כדי לשמור ולקיים, אלא גם הלימוד באופן של "עמלים בתורה" צריך להיות בכוונה לשמור ולקיים.

ועל כך אומר רש"י "כמו שנאמר[9] ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם", שלימוד התורה בכל סוג, כולל "עמלים[10] בתורה", צריך להיות על מנת לשמור ולקיים".

לפי זה מובן, שהסברו של רש"י "הוו עמלים בתורה..." בקשר ל"מצוותי תשמרו" איננו סתירה לדבריו לפני כן שב"מצוותי תשמרו" הכוונה היא לקיום המצוות, כי פירושו של רש"י כאן איננו על "ואת מצוותי תשמרו", אלא על המילים "אם בחקותי תלכו"[11]: תחילה מפרש רש"י מילים אלו כשלעצמן, שמשמעותן היא "שתהיו עמלים בתורה", ואחר־כך הוא מסביר את הטעם לכך שהן כתובות לפני "ואת מצוותי תשמרו", כי הענין של "עמלים בתורה" צריך להיות "על מנת לשמור ולקיים"[12].

ד.
מדוע אין מסבירים שהכוונה היא לחוקים ולמשפטים בנפרד

אך עדיין יש להבין:

מלשונו של רש"י "יכול זה קיום המצוות" נראה, שבאופן פשוט צריך היה להסביר שב"בחקותי תלכו"

---

5) להעיר מפרש"י עה"פ התהלך לפני (לך יז, א). ובפרשתנו (כו, יב) והתהלכתי בתוככם.

6) ראה שבת סג, א. ע"ז יט, א.

7) קדושין מ, ב. ב"ק יז, א. מגילה כז, א.

8) להעיר (ע"ד ההלכה) מב' השיטות בפסקי הלכות (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב קו"א סק"א): דעת הרמב"ם שאפשר לפסוק מתוך הלכה פסוקה בלי ידיעת הטעמים, ודעת הרא"ש וכו' שצריך לידע הטעמים דוקא. אבל גם בשביל ידיעת הטעמים אינו מוכרח שיהי' עמלים בתורה דוקא. ולהעיר מהוריות בסופה.

9) ואתחנן ה, א. ובדפוס ראשון ליתא סיום פרש"י: כמו שנאמר כו'.

10) להעיר שבכתוב שם כבר נאמר לפני זה, שמע ישראל אל החוקים גו' – היינו הידיעה סתם.

11) היינו שזה בא בהמשך לפירושו "אם בחוקותי תלכו", אלא שמעתיק בתוך פירושו ל' הכתוב "ואת מצותי תשמרו" לבאר למה מקדים "בחקותי תלכו", כנ"ל בפנים. ו"הבחור הזעצער" לא הבחין בזה – וכבכ"מ עד"ז – והפרידו בד"ה בפ"ע.

12) וכפל הלשון בכתוב "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ראה לעיל הערה 4) אינה קושיא ע"פ פשש"מ, כי בא בהמשך אחד ולתוס' חיזוק (וכמודגש גם בהל' "ועשיתם אותם", ולא "ועשיתם את מצותי" (וכיו"ב)), וכמו שמצינו כמ"פ. וראה אחרי יח, ד־ה. ובפרש"י שם, ה. ועפ"ז יומתק כפל הל' בפרש"י "לשמור ולקיים".

ע"ד ההלכה י"ל "ואת מצותי תשמרו" מל"ת, "ועשיתם" – מצות עשה, וכמו שכתב בק"א לתו"כ. כלי יקר. ובכ"מ. אבל ע"ד הפשט – הוא כמו בכתוב שמביאו רש"י לראי' "ושמרתם לעשותם" – מתאים לפשש"מ כאן: ועשיתם אותם – "מצותי" האמורים לפני זה.

הכוונה היא לקיום המצוות, ורק מפני המילים המאוחרות יותר "ואת מצותי תשמרו", ש"הרי קיום המצוות אמור", מוכרחים לומר שב"אם בחקותי תלכו" הכוונה היא "לעמלים בתורה".

אם כך, לא מובן:

ידוע, שישנם סוגים שונים של מצוות: עדות, חוקים ומשפטים. החוקים הם המצוות שהן גזירת המלך, כפי שכבר פירש רש"י בפרשת אחרי[13]. ומתעוררת אפוא השאלה: ניתן להסביר בפשטות, "בחקותי" הם המצוות מהסוג של "חוקים"[14] הנעלים מן השכל, ו"מצותי תשמרו" הן המצוות שמובנות בדרך השכל – משפטים.

באופן פשוט ניתן לענות על כך, שלו רצתה התורה להתכוון לסוג של המשפטים, היא לא היתה משתמשת בביטוי "מצותי", הכולל את כל המצוות, אלא בביטוי "משפטי", כפי שמוצאים בפסוק[15] "אלה החוקים והמשפטים והתורות", שכאשר מפרטים סוגים שונים של מצוות משתמשים בשם "משפטים", וכיוון שבכל־זאת נמצא כאן הביטוי "מצותי" זוהי הוכחה שהכוונה היא לכל המצוות[16].

אך, לכאורה, אין די בתירוץ זה, כי ישנו לפני־כן פסוק המונה את המצוות לפי סוגיהן: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי"[17] –

ושם מפרש רש"י: "מצותי – דברים שאילו לא נכתבו ראויין הן להצטוות", כלומר משפטים. חקותי – דברים שיצר־הרע ואומות־העולם משיבין עליהם". "ותורותי – להביא תורה שבעל־פה", שב"תורותי" בלשון רבים הכוונה היא לתורה שבכתב ולתורה שבעל־פה –

מזה רואים, שאף כאשר כתוב בפסוק "מצוות" סתם, אם כתוב ליד זה "חוקים" הכוונה היא לשני סוגי המצוות. ואם כך, ניתן היה לפרש כך גם כאן[18]?

ה.

"מצוות" לאחר מתן־תורה הם כל ציוויי ה'

ההסבר לכך הוא: המילה "מצוות" היא מלשון ציווי – אלה הם ציוויי ה'. ומובן, ששם זה מתאים רק למצוות שלאחר מתן־תורה[19], שאז ציוה הקדוש־ברוך־הוא על כל המצוות, ואילו לפני כן לא היתה מציאות של ציווי לגבי סוג המצוות שעליהן נאמר "אשר שמע אברהם..."[20]. הביטוי "מצותי" הנאמר לגבי אברהם אבינו, לפני מתן תורה, אינו אמור איפוא לגבי ציווי ה' כי זה לפני זמן הציווי.

לכן הכרחי להסביר שם שב"מצוותי" הכוונה היא לענינים ש"ראויין להצטוות" כבר אז לפי השכל[21]. הם נקראים "מצוות", מפני שהשכל מצווה עליהם[22].

לא כן הוא הביטוי "מצותי" בענינו, לאחר מתן תורה. הביטוי "מצוות" חל כבר על כל המצוות, מפני

---

13) שם, ד.

14) להעיר מספורנו כאן.

15) פרשתנו כו, מו.

16) וכן כתב במלבי"ם כאן.

17) תולדות כו, ה.

18) להעיר שגם בואתחנן (ו, ב) נאמר "לשמור את כל חקותיו ומצותיו", אבל שם הר"ז בא בהמשך להפסוק שלפנ"ז "וזאת המצוה החוקים והמשפטים", ועד"ז שם ה, כח. ואכ"מ.

19) ראה לקמן הערה 22.

20) משא"כ "תורתי" – שהייתה גם קודם שניתנה למטה.

21) וא"צ לדוחק (הכי גדול ע"ד הפשט) – שנקראו כן אז ע"ש שעתידין להצטוות.

22) אין להקשות למה לא פרש"י "מצותי" – שנצטווה כז' מצות בני נח (ראה ספורנו שם. ובחזקוני ע"ד הפשט.. הן שבע מצות ב"נ), או מצות מילה (כברשב"ם וחזקוני שם) שנצטוה אברהם (וגם במ"ש "שמע אברהם בקולי" פרש"י "שנסיתי אותו" ולא מצות שנצטווה), כי ב"עקב אשר שמע אברהם בקולי גו'" מבאר הטעם להברכות שלפנ"ז – ואהי' עמך ואברכך.. עד והתברכו בזרעך כל גויי הארץ – שהוא מפני המעלות מיוחדות של אברהם "אשר שמע אברהם גו'", וא"כ א"א לפרש דהכוונה לז' מצות בני נח וכו', שהרי אינה מעלת אברהם דוקא, כי כל (ועכ"פ כו"כ מ)אנשי דורו קיימום. וכדמוכח גם מזה שענשו את אנשי שכם על זה שעברו על א' מז' מצות ב"נ (ראה רמב"ם ספ"ט מהל' מלכים. ובפרש"י וישלח לד, ז: שהאומות גדרו עצמם מן העריות. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 151, 155 ואילך. וש"נ). ומטעם זה אין מעלה וחידוש בזה שקיים מצות מילה כיון שנצטווה ע"ז (וראה אגה"ק סכ"א). – נוסף ע"ז "שמצותי" – ה"ז ל' רבים.

ולכן מפרש כל הפסוק בדברים שרק אברהם קיימם ומעצמו* שלא נצטווה, וגם ב"שמע אברהם בקולי", מפרש (לא דבר שנצטווה אלא) "כשניסיתי אותו". וראה מפרשי רש"י שם.

---

*) ועפ"ז צ"ל שמ"ש רש"י בד"ה מצותי "כגון גזל ושפיכת דמים" – ה"ז "כגון" **דוגמא** (הכי בולטת) לזה "שראויין הן להצטוות", אבל אין כוונתו שזה "**מצותי**" (כבר נצטוו מהשם), ובלא"ה מוכרח הוא, דאל"כ הו"ל לרש"י לפרש בקיצור "מצותי – ז' מצות בני נח".

ולהעיר אשר מפרש"י עה"פ נח (ט, ד ואילך) משמע דס"ל – ע"פ פשוטו ש"מ – דרק ע"ז **נצטוו ב"נ בפירוש**. ועונש קין ודדור המבול וכו', הי' מפני "**שראוין** להצטוות", שהשכל מחייב זה – ולכן נקרא עוון, רע, חמס, השחית, וכיו"ב, או בזה שהגדירו עצמן.

וההכרח ע"ז – שלא מצינו ציווי השם ע"ז – בפשוטו ש"מ. ולכן גם לא הביא דרז"ל (סנה' נו, ב) עה"פ ויצו ה"א גו' (בראשית ב, טז), כי אינו ע"ד הפשט. – ולהעיר מהל' שם "מנהני מילי" (ז' המצות) משמע דכתוב הנ"ל הוא המקור היחידי.

ועיין **פרש"י** עה"פ (ב, כד) בפרשת **אדה"ר: רוה"ק** כו' **בני נח** כו', וראה וישלח לב, לג. ובפרש"י משפטים (כד, ג): ואת כל **המשפטים**. ז' מצוות שנצטוו ב"נ כו'. ואכ"מ.

שהן ציווי ה'[23], ולכן אין לפרש שהוא בא לשלול את "בחקותי" שבאותו פסוק, שאף הם ציוויי ה' והוא מכוון רק לסוג של משפטים. כאן הכרח לומר שב"מצותי תשמרו" הכוונה היא לכל המצוות, ולפיכך "בחקותי תלכו" מכוון ל"עמלים בתורה".

ו.

המלה "בחקותי" מוכרחה להביע את "עמלים בתורה"

ההסבר לכל האמור לעיל לפי פנימיותם של הענינים הוא:

אמנם, ההכרח לפירושו של רש"י שב"אם בחקותי תלכו" הכוונה היא ל"עמלים בתורה", איננו נובע מן הביטוי "בחקותי", אלא מן ההמשך "כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור". אך בכל־זאת יש לומר שהענין של "עמלים בתורה" נרמז גם בביטוי "בחקותי תלכו".

[שהרי נאמר "ותורה אור"[24]: כל עניני התורה נאמרו באופן בהיר המאיר כל דבר, ופירושם של דברים הוא, כמובן, שהתורה (ובמיוחד התורה שבכתב[25]) נכתבה באופן שתוכנה ברור ומואר. אם המילה "בחקותי" לא היתה כלל מורה על תורה, היה כתוב במקומה הביטוי "בתורתי" או "בתורותי" המביע בבהירות את כוונת התורה. מזה שהתורה בחרה דוקא בביטוי "בחקותי" מובן, שדוקא בו מודגש הענין של "עמלים בתורה"].

ז.

יש קשר בין חוקה לבין חקיקה

כדי להבין כיצד מבטאת המילה "בחקותי" המשמשת כאן לצורך ענין לימוד התורה, את הענין של עמל תורה, יש, תחילה, להסביר פרט מסויים במשמעות המילה "חוקים", כאשר היא משמשת בקשר למצוות, כדלהלן.

ידוע, שמלבד השם מצוות, הכולל את כולן, יש לכל סוג של מצוות שם פרטי: עדות, משפטים, וחוקים[26]. "עדות" – הן המצוות המהוות עדות לענינים מסויימים: לבריאת שמים וארץ, ליציאת מצרים וכדומה (כגון: שבת, תפילין); "משפטים" – הם המצוות ש"אלמלא ניתנה תורה" היו מובנות לפי השכל. ו"חוקים" הן המצוות שהן גזירת המלך: הן אינן מובנות בשכל לא כמשפטים ולא כעדות, אלא "גזרה גזרתי חוקה חקקתי".

בלשון הקודש, שלא נוצרה על־ידי מוסכמות בני־אדם, מדוייקים כל הביטויים. אם המצוות שאינן מובנות בשכל נקראות בשם חוקים, וללשון "חוקה" יש משמעות של חקיקה, כמוסבר ב"לקוטי תורה"[27] על המילה "בחקותי", יש לומר שיש קשר תוכני בין "חוקה" שלמעלה מהשכל לבין ענין החקיקה.

ההסבר לכך הוא:

ההבדל הכללי בין חקיקה לבין כתיבה הוא, שבחקיקה דרושים יותר כח ומאמצים מאשר בכתיבה. דיבור הוא מעשה זוטא[28] בלבד, כתיבה היא מעשה שלם, אך אינה דורשת כח ומאמץ רב כחקיקה. בכך מובן, שהמצוות שהן גזירת מלך בלבד נקראות חוקים – מלשון חקיקה – כיוון שקיום של דבר שאינו מובן באופן שכלי ואף נוגד להגיון ולשכל הוא עבודה קשה הרבה יותר מאשר קיום דבר המובן בשכל[29].

לפי זה מובן גם שהביטוי "בחקותי" במשמעות של לימוד תורה מכוון לעמל התורה, ולא ללימוד רגיל, כי חוקה – מלשון חקיקה – מביעה עבודה קשה, עמל.

וכאשר עמלים בתורה, בעבודה קשה של "חקיקה",

המשך בעמוד קצז

23) וכ"ה גם בפי' הפנימי דמצוה מל' צוותא וחיבור (לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ) שלאחר מ"ת זהו התוכן הכללי דכל המצות, הצוותא וחיבור דנברא ובורא (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 31 ואילך), משא"כ לפני מ"ת מכיון שהי' לפני ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה (שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו), הרי לא הי' הצוותא וחיבור דנברא ובורא – ופשיטא דלא בד' מצות בני נח שענינם הוא רק בשביל ישוב העולם (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך).

וזהו הטעם ב"יינה של תורה" שבפרש"י שלא פירש בפ' תולדות "מצותי – ז' מצות ב"נ", כי לפני מ"ת א"א לומר מצותי מל' צוותא וחיבור דנברא ובורא.

24) משלי ו, כג.

25) שהיא לא בתלמוד בבלי שעלי' נאמר במחשכים הושיבני (סנהדרין כד, א).

26) נתבאר בארוכה בד"ה ויקם עדות וד"ה אם בחקותי ה"ש"ת, ובכ"מ.

27) ריש פרשתנו.

28) ראה סנהדרין סה, א. כריתות ג, ב.

29) בלקו"ת (פרשתנו מז, ד) – ועד"ז בד"ה ויקם עדות שם פ"ב – מבואר שייכות מצות אלו לחקיקה (הנעשית בהאבן טוב) מצד הפעולה שנעשית על ידם, שגורמים חקיקה בנפה"ב. וכאן מבואר, שגם קיום (פעולת) מצות אלו היא דוגמת פעולת החקיקה, וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 277.

בראשית מט, יב - חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב

מסידור[1] הלשון[2] משמע, שיין הוא תורה שבכתב, וחלב תורה שבעל פה, ועיין בנצוצי אורות[3] או"ק א' שפירש בהיפך. ולפי הסדר שבפסוק[4] מתחלה חכלילי עינים מיין ואחר כך ולבן שנים מחלב משמע גם כן, שיין הוא תורה שבכתב שקדמה לתורה שבעל פה שהיא חלב.

והטעם, מה שבתורה שבכתב יין, ותורה שבעל פה חלב.

הוא, כי תורה שבכתב שבז"א[5] שרשה מבינה, ספר תורה, שספר[6] הוא בינה, ויין הוא[7] בינה, והיינו יינה של תורה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רנג

---

1) מבאר ומרמז בסימן זה דמ"ש בפסוק "חכלילי עינים מיין" קאי על תורה שבכתב, ומ"ש "ולבן שנים מחלב" קאי על תורה שבעל פה, ומבאר ומרמז זה בשמונה עשר פרטים וענינים, והם:

א) מצד סדר הפסוקים בתורה.

ב) מצד סדר הלשון בזהר.

רמזים "חכלילי עינים מיין" על תורה שבכתב

ג) רמז למ"ש "עינים" לתורה שבכתב, שתורה שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ (גיטין ס, ב), וצריך לראות את הכתב בעינים.

ד) רמז בתיבת "חכלילי עינים מיין", יין הוא בחי' בינה, שורש תורה שבכתב.

ה) "יין" בגמטריא "ע" (במספר קטן ז') כנגד הז"ת וכ"א כלול מיו"ד היינו שבעים, המתברר ע"י תורה שבכתב.

ו) רמז, שורש תיבת "עינים" הוא "עין" (במספר קטן ז') בגי' ק"ל, רמז לז"ת (כנגד הז' נקודות דאל"ף בי"ת - מספר עי"ן), המתברר ע"י תורה שבכתב.

רמזים "ולבן שנים מחלב" על תורה שבעל פה

ז) מקום הַשְּׁנַיִם הם בפה, רמז לתורה שבע"פ, דדברים שבע"פ א"א רשאין לכותבן (גיטין ס, ב).

ח) רמז בתיבת "לבן", ר"ת ל"ב נתיבות דחכמה, שורש תורה שבע"פ.

ט) מספר הַשְּׁנַיִם בפה הם "לב", רמז ל"ב נתיבות חכמה, שורש תורה שבע"פ.

י) בהנ"ל מספר הַשְּׁנַיִם ל"ב + תיבת "חלב" (32 + 40=) ע"ב, שֵׁם ע"ב דחכמה. (ראה לקמן סימן קמד).

יא) רמז ב"גימטריא" דתיבת "שנים" ת' (400), רמז לד' יודי"ן דשֵׁם ע"ב (40), שכל א' כלול מיו"ד (400), שורש תורה שבע"פ.

יב) מצד הגימטריא הכללי של תיבת "חלב" מספר מ', כנגד מ' יום שנמסרה למשה תורה שבע"פ.

יג) מצד צירוף-פרטי מספר "חלב" (40), כנגד ד' פעמים י' - נקודת החכמה - שבשֵׁם ע"ב. דתורה שבע"פ שרשה מחכמה.

יד) מצד מקור החלב דבא מנוקבא, רמז לתורה שבע"פ בחי' מלכות.

טו) רמז בראשי תיבות, "חלב" ר"ת חכמה ל"ב - ל"ב נתיבות חכמה, שורש תורה שבע"פ.

טז) בה"אותיות" הפרטי השייך לשְׁנַיִם "זסשרץ" רמז לתורה שבע"פ דוקא.

יז) רמז (במספר קטן) וצירוף מספר "חלב" מ (4), כנגד הד' בחי' האחוריים דאו"א וישראל סבא ותבונה, וכ"א כלול מעשר הוא מספר מ (40), ותורה שבע"פ מברר בחי' אלו.

יח) ה"שורש" דתיבת "שְׁנַיִם" הוא "שן", והוא בגימטריא האחוריים דחו"ב המתברר ע"י תורה שבע"פ.

יט) להעיר מ"ש באור התורה ויחי עמוד שעב (ועוד). רמז מ"ש "לבן שנים מחלב", "לבן" מלשון ליבון הלכתא - דהוא תורה שבע"פ. ע"ש.

2) פירוש: מסידור הלשון שבזהר, דלשון הזהר הוא: "דהא אורייתא יין וחלב, תורה שבכתב ותורה שבע"פ", משמע דתורה שבכתב קאי על יין, ותורה שבע"פ קאי על חלב, כפי "סדר" הלשון בהזהר. ראה הערה 6.

ראה גם בקהלת יעקב אות תיו תורה.

3) וז"ל: פירוש, יין מצד תורה שבעל פה, וחלב מצד תורה שבכתב - תפארת, עכ"ל.

4) מתחלה דייק מסידור הלשון הזהר, וכאן מוסיף דגם בפשטות סדר הכתוב בפסוק משמע, דמ"ש ראשון בפסוק "חכלילי עינים מיין" קאי על תורה שבכתב דבא בראשונה, ומ"ש בפסוק "ולבן שנים מחלב" קאי על תורה שבעל פה, דבא שנית דהוא פירוש תורה שבכתב.

5) ז"א היינו הששה מדות, וידוע דהתורה יש בו ששה מדות, חייב פטור, טמא טהור, כשר פסול, דהם כנגד הששה מדות דז"א. וראה קונטרס עץ החיים סעיף יג וז"ל: דהנה תורה שבכתב נק' עץ החיים לפי שלא נתלבשה בלבושים גשמיים כ"כ, להיותה מבחי' ז"א, ונרגש בה האור האלקי כו', ע"ש.

ובפרק יא שם וז"ל: הלכות התורה נתלבשו בדברים גשמיים כו' המחליף פרה בחמור..., ואינו דומה כמו תושב"כ שנרגש בה יותר האור האלקי... ובפרט שבכל ענין אומר וידבר ה' ויאמר ה' וחותם בכמה פרשיות אני הוי', אבל בתורה שבע"פ לפי שנתלבשה בלבושים גשמיים ה"ה מעלימים ומסתירים על האור, ע"ש. לקמן הערה 12. ספר המאמרים תרס"ו עמוד תקלג-לד. עמוד תרפג. ועוד.

6) ראה ביאור בהערה 12.

7) יין הוא בינה: ראה לקוטי תורה - דרושים לסוכות - עמוד עט, ד וז"ל: הנה ביין כתיב (שופטים ט) החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים, בהיות ידוע דבינה אם הבנים היא השמחה כמ"ש אם הבנים שמחה. כי השמחה היא גילוי ההעלם לכן נמשך דוקא מבחי' בינה שהוא כשמבין ומשיג תעלומות חכמה שנמשך בגילוי בהבנה והשגה ממש שמשיג אותו בטוב אז יהי' השמחה. משא"כ כשעדיין אינו משיג הדבר בהשגה היטב רק הוא עדיין נעלם בכח חכמתו ואינו בגילוי אצלו ממש לא יקבל עונג ושמחה כלל..., וזהו ענין יין המשמח אלקים ואנשים שמביא אלקות לידי גילוי לאנשים דהיינו ע"י הבינה שמבין ומשיג גדולת ה' תתלהב נפשו בה'. וזהו ג"כ בחי' יין הגשמי שגורם ג"כ השמחה וגילוי ההעלם נכנס יין כו'. ע"ש.

לפלא שאינו מזכיר דבר על-דבר השיעורים שלו בנגלה ובחסידות.

ממכתב ג' סיוון, תשי"ד

כה, ד – ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור

א. רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה.

תוספתא שביעית פרק א הלכה א.

רבן גמליאל ובית דינו התקינו וכו', לפום מאי דמסיק רב אשי בגמ' רפ"ק דמ"ק דף ד' דר"ג וב"ד ס"ל כר' ישמעאל דמדאורייתא ליכא איסור כלל לחרוש כל ערב שביעית אלא דהלכה למשה מסיני היא, שבזמן הבית אסור בעבודה ל' יום לפני ראש השנה, ושמאי והלל הוסיפו על ההלכה וגזרו שיהו אסורין בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת. ולפי המסקנא לא צריכינן למ"ש שם מעיקרא שהתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבא ויבטל, שחששו שמא יתקלקלו הקרקעות עיי"ש, אלא לא תקנו שמאי והלל אלא להוסיף על זמן ההלכה ומיהו דוקא בזמן ההלכה שלא שייך התוספת אלא היכא דאיכא העיקר.

ולפ"ז צריכים לפרש מאי דקתני הכא התקינו דומיא דההיא דמפרש תלמודא גבי רבן יוחנן בן זכאי (סוכה מא) דיום הנף מאי התקין דרש והתקין, ה"נ דרשו כמ"ש התו' שם דדייקי מאי שייכות יש לתוספת שביעית עם ניסוך המים דבכל מקום שונה להו כי הדדי עשר נטיעות ניסוך המים וערבה הלכה למשה מסיני אלא למילף מה ניסוך המים דוקא בזמן הבית אף תוספת שביעית לא אסיר אלא בזמן הבית.

נמצא דבמהרה יבנה בית המקדש[1] ויחזור הדבר לאיסורו ל' יום לפני ראש השנה באופן דאיכא נפקותא בין דין ג' אילנות ובעשר וכו' אפילו לאחר תקנת רבן גמליאל, והיינו טעמא דהרמב"ם ז"ל בפר ק ג' אף על גב דפסק כתקנת רבן גמליאל, מכל-מקום פסק גם כן לדין ג' אילנות וכו'.

חסדי דוד[2] על תוספתא, ועיין גם כן רבינו נתן אדלר ז"ל מס' שביעית פ"ב מ"א

כה, י – וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור[3] בארץ לכל יושביה יובל[4] היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו

ב. יש ליישב בתחלת הפרשה מה שכתוב וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. דכתב ג' אמירות, ועוד דפתח בלשון רבים **כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם**, וסיים בלשון יחיד **שש שנים תזרע**, וחזר לומר **וקדשתם את שנת החמשים וגו'**, משום דמדבר בג' זמנים, אחד לשעתה דהיינו בימי יהושע דאז היו כל יושבי' עלי' ועל זה אמר בלשון רבים, ועוד על ימי עזרא דאז לא היו יושבי' עלי' אלא מקצתן ולכך אמר בלשון יחיד, ועוד לעתיד לבוא דהיינו לאחר שיחזרו כל יושבי' לכך חזר ואמר בלשון רבים.

אכן למאן דאמר דלא מנו יובלות כל זמן שלא היו כל יושבי' עלי' אלא כדי למנות שמיטות שהיו נוהגים אפילו אין יושבי' עלי' אבל יובלות אינו נוהג אלא כל זמן שכל יושבי' וכדמסיק שם[5], יוצדק טפי מה שפתח בלשון רבים ובאמצע אמר לשון יחיד הרי דתחלה אמר לשון רבים ואחר כך לשון יחיד, ובדין יובלות אמר איפכא **והעברת שופר** הרי לשון יחיד, **וקדשתם את שנת וגו'** הרי לשון רבים, וזהו **וידבר ה' אל משה לאמר** לאותו דור, ואחר כך **דבר אל בני ישראל** מה ששייך לדור אחר, **ואמרת אלהם** לדור שלעתיד לבוא.

וזה שמפרש ואזיל **כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם** לכולכם בזמן שכל יושבי' עלי' ולא מיבעי אז אלא אפילו בזמן שקצתם עלי' והיינו לענין שמיטה כי **שש שנים תזמור כרמך וגו'** אפילו מקצתם עלי', אכן לענין יובלות נהי שו**העברת שופר** וגו' אפילו במקצתם עלי' היינו לצורך שמיטה הנ"ל, אבל לענין קדושה **וקדשתם וגו'** כולכם דוקא בזמן שכל יושבי' עלי' וכאמור.

זרע ברך[6]

ג. יובל היא תהיה לכם. ד' פעמים אמר יובל, הג' עם תהי' לכם (פעם א' בפסוק י', פעם ב' בפסוק יא, פעם ג' בפסוק יב), והד' בלא לכם (בפסוק יג), לרמוז שגאולת הג' גליות על ידי בשר ודם, רצה לומר בזכות בשר ודם שהם אברהם יצחק יעקב, אבל הגאולה מגלות ד' היא בעבור שמו, לכן לא אמר לכם. ונראה שמטעם זה היא גאולת עולם, וזה שכתוב[7] ישראל נושע בה' רצה לומר כשישראל נושע בה' בעבור כבוד ה' היא תשועת עולמים.

צמח דוד[8]

---

1) עיין עוד בענין זה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן קט, ובהנסמן שם. פרשת שמיני סימן סט, ובהנסמן שם. פרשת קדושים סימן קלא. ועוד.

2) ר' דוד פאדרו ז"ל, מח"ס משכיל לדוד על פירש"י עה"ת, ועוד.

3) עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ויחי סימן שמז ("דרר" ר"ת "**ד**וד **ר**גל **ר**ביעי" – רמז למשיח).

4) עיין עוד רמזים וביאורים בענין יובל, בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת וירא סימן ריא ("יובל" ר"ת "**ל**א **י**דע **ב**שכבה **ו**בקומה" – רמז למשיח). פרשת יתרו סימן צד. צה. ("יובל" ר"ת "**ב**תוף **ו**כנור **י**זמרו **ל**ו" – רמז למשיח). ועיין גם כן שם סימן עג. פרשת בשלח סימן מד. פרשת משפטים סימן צ. פרשת כי תשא סימן קטו. קמ. ועיין בענין אין העולם פחות מפ"ה יובלות וכו' פרשת וישלח סימן שכו.

5) עיין ערכין לב:

6) ר' ברך ברכי' ז"ל, תלמיד המגלה עמוקות, נדפס תצ"ד.

7) עיין עוד בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בא סימן יד. קיא. שלד. קסה. פרשת שמות סימן קנח. קנט. קפד. רמג. (קפב). פרשת וארא סימן קכג. קעט. קפ. קפא. פרשת בשלח סימן תנח.

8) ר' יוסף חיים ז"ל, אב"ד שאלונקי.

◆ יום ראשון כ׳ אייר ◆

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:**

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי לְמֵימָר:

רש״י ◄ **בְּהַר סִינַי** • מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי? וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי?! אֶלָּא, מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ, פְּרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי; כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳. וְנִרְאָה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשָׁהּ: לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה, שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כֻּלָּם, כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ׳ 276)

כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ (רש״י כה, א) **כְּלָלוֹתֶיהָ** – "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (מִשְׁפָּטִים כג, יא). **פְּרָטוֹתֶיהָ** – "לֹא תִזְרָע . . לֹא תִזְמֹר" (פסוק ד). **דִּקְדּוּקֶיהָ** – "לֹא תִקְצוֹר, לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל" (פסוק ה וברש״י). אַף זֶהוּ בִּפְרָטִיּוּת, כְּשֶׁמְּדַיְּקִים בַּלָּשׁוֹן; וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר, הֵן ׳פְּרָט׳ וְהֵן ׳דִּקְדּוּק׳ כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם. וְלָכֵן, לְאַחַר שֶׁמְּפֹרָט חֲלוּקוֹת אֵלּוּ אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן, אֶלָּא כּוֹתֵב בַּהֶמְשֵׁךְ "כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 283)

מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ (וּפְרָטוֹתֶיהָ) וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כּוּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש״י)

זוֹ הִיא דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וְאִילוּ לְפִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל "כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל־מוֹעֵד" (זבחים קטו).

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל - הֵינוּ עֲבוֹדַת הַצַּדִּיק. שֶׁכֵּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה כֹּהֵן, שֶׁמִּצַּד תּוֹלַדְתּוֹ "קָדוֹשׁ הוּא לֵאלֹקָיו".

רַבִּי עֲקִיבָא - הֵינוּ עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה בֶּן גֵּרִים (רְאֵה סֵדֶר הַדּוֹרוֹת, עֶרְךְ רַבִּי עֲקִיבָא).

וְהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיק, דַּי בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּתְחִילַת הַיּוֹם (בִּזְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע), וְאִילוּ עֲבוֹדַת כָּל הַיּוֹם הִיא עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת, עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. לָכֵן אוֹמֵר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁרַק ׳כְּלָלוֹת׳ (יְסוֹד הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ׳סִינַי׳, הָרוֹמֵז לִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ (׳סִינַי׳ הוּא מִדְּבָר, לֹא מָקוֹם יִשּׁוּב וְסֵדֶר), וְאִילוּ ׳פְּרָטוֹת׳ (פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ׳אֹהֶל מוֹעֵד׳, הָרוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת.

מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה הִיא מִתּוֹךְ מְסִירוּת־נֶפֶשׁ **תְּמִידִית**, כָּךְ שֶׁגַּם פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה חֲדוּרִים בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, וְלָכֵן סָבוּר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאַף הַפְּרָטוֹת נֶאֱמְרוּ מִ׳סִינַי׳.

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה:**

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַשְׁמֵט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **שַׁבָּת לַה׳** • לְשֵׁם ה׳, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) בְּהַר סִינַי וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִזְכִּיר הַר סִינַי בְּמִצְוָה זוֹ, וַהֲגַם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ ז״ל אָמְרוּ (תורת כהנים) כִּי לְלַמֵּד בָּא שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן בְּסִינַי, עֲדַיִן יֵשׁ מָקוֹם לִשְׁאֹלָתֵנוּ לָמָּה לֹא לִמֵּד זֶה אֶלָּא בְּמִצְוָה זוֹ בְּדִיּוּק וְלֹא בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה אוֹ אַחֲרוֹנָה, וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהִזְכִּיר מַתְּנַת הָאָרֶץ דִּכְתִיב אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּהַר סִינַי, לוֹמַר כִּי מֵחֲמַת הַר סִינַי פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ בּוֹ הִיא שֶׁנִּגְמְרָה הַמַּתְּנָה, שֶׁעַל מְנַת תּוֹרָה נָתַן ה׳ אֶת הָאָרֶץ:

עוֹד עַל פִּי מַאֲמַר הַגְּמָרָא מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (כ׳.) וּפְסָקוֹ רַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק ג׳ מֵהִלְכוֹת זְבִיחָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ אָסוּר לָתֵת לְעַכּוּ״ם מַתְּנַת חִנָּם ע״כ וְאִם כֵּן יִשְׂרָאֵל קֹדֶם שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה דִּינָם כְּעַכּוּ״ם וְאַחַר קַבָּלַת תּוֹרָה יָכוֹל לִתֵּן לָהֶם, לָזֶה אָמַר בְּהַר סִינַי שֶׁבָּזֶה יוּכַל לוֹמַר אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם, וּבְזֶה נִתְיַשֵּׁב גַּם כֵּן לָמָּה הִצְרִיךְ לוֹמַר אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן כִּי פְּשִׁיטָא כִּי הוּא הַנּוֹתֵן וְאֵין אַחֵר לִטְעוֹת בּוֹ, וְתִמְצָא שֶׁבְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים (לעיל י״ט כ״ג) אָמַר כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם וְגוֹ׳ וְלֹא הִצְרִיךְ לוֹמַר בָּהּ סִימָן, אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמָה שֶׁכָּתַבְנוּ, וּמֵעַתָּה יִתְיַשֵּׁב לָמָּה בָּחַר ה׳ לְלַמֵּד בִּנְיַן אָב זֶה לְכָל הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁה זוֹ וְלֹא בְּפָרָשָׁה אַחֶרֶת: תורה ב

ב) דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ וְגוֹ׳. טַעַם הַכֶּפֶל, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִצְוָה זוֹ עִנְיַן מְנִיעַת עֲבוֹדַת אֲדָמָה וְהַפְקָרַת הַפֵּרוֹת הָעוֹלִים מֵהָאִילָנוֹת וְצֶמַח הָאֲדָמָה, כְּנֶגֶד מְנִיעַת עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַהֲכָנַת הַצְלָחָתוֹ אָמַר דַּבֵּר לְשׁוֹן קֹשִׁי, כִּי הוּא דָּבָר שֶׁאֵין רְצוֹן אָדָם חֲפֵצָה בּוֹ לְצַד הֱיוֹתוֹ מְנִיעַת הַטּוֹב, וּכְנֶגֶד הַפְקָרַת הַצּוֹמֵחַ אָמַר וְאָמַרְתָּ, כִּי הוּא דָּבָר שֶׁכָּל אֶחָד יִשְׂמַח בּוֹ שֶׁיֹּאמַר

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת בהר ה׳תשי״ט)

יִדוּעָה הַקּוּשְׁיָא, שֶׁמִּסִּגְנוֹן לְשׁוֹן הַכָּתוּב מַשְׁמַע, שֶׁכַּאֲשֶׁר "תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", הִנֵּה מִיָּד צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה׳" - הֵיפֶךְ הַדִּין, שֶׁשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה בָּאָה לְאַחַר שֵׁשׁ הַשָּׁנִים שֶׁבָּהֶם עוֹסְקִים בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, כִּמְפוֹרָשׁ בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וגו׳ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ וגו׳"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה - נִרְמָז בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ״י "שַׁבָּת לַה׳, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית":

בְּשַׁבָּת (שבת בראשית) - יֶשְׁנָם ב׳ עִנְיָנִים: א) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם - "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וגו׳", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית", ב) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד (וְקָשׁוּר עִם) יְצִיאַת מִצְרַיִם - "זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם".

וּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ יֶשְׁנָם בְּכָל שַׁבָּת, וְנֶחְלָקִים לִשְׁנֵי זְמַנִּים: לֵיל שַׁבָּת - שֶׁאָז אוֹמְרִים "וַיְכֻלּוּ", וְיוֹם הַשַּׁבָּת - שֶׁבִּתְפִילַת שַׁחֲרִית אֵין אוֹמְרִים "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית".

וּכְלָלוּת הַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם - שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם הַבְּרִיאָה, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל "מְקַדְּשָׁא וְקַיְּימָא", שֶׁהוּא עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה. וְאִילּוּ עִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם יְצִיאַת מִצְרַיִם, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת".

וּכְמוֹ כֵן, יֶשְׁנָם ב׳ עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה:

יֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה מִלְּמַעְלָה, לְלֹא הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "כִּי תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וגו׳ וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה׳"; וְיֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וגו׳ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן".

וְאַף שֶׁעִנְיָן זֶה בָּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה, הִנֵּה הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ - שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", הַיְנוּ, לֹא רַק שַׁבָּת סְתָם, אֶלָּא "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שֶׁזֶּהוּ מֵעֵין וְדוּגְמַת "יוֹם שֶׁכּוּלּוֹ שַׁבָּת כוּ׳".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 143 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

שְׁלֵמוּת חֲרוּת הָעֶבֶד בִּיצִיאָתוֹ בִּשְׁמִיטָה

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: (כה, ב)

בַּזֹּהַר (פרשתנו קח, א) מֵבִיא עַל כָּךְ אֶת הַפָּסוּק "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי . . וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם", וּמְבֹאָר שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּמְנוּחָה, דִּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נָחָה בַּשְּׁבִיעִית אַף הָעֲבָדִים צְרִיכִים לָנוּחַ, וְלָכֵן יְצִיאָתָם לַחָפְשִׁי הִיא בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה.

וִידוּעָה הַתְּמִיהָה בָּזֶה בִּמְפָרְשֵׁי הַזֹּהַר (תו״ש למשפטים שם. מקדש מלך ורמ״ז לזהר שם. ועוד): הֲלָכָה רוֹוַחַת הִיא בְּחַזַ״ל בְּכָל

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יָדוֹ בַּכֹּל, גַּם לְצַד הַהַבְטָחוֹת שֶׁצִּוָּה ה׳ בָּעִנְיָן (פָּסוּק כ״א) וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים, אָמַר וְאָמַרְתָּ אֲמִירָה הַמַּסְעֶדֶת אֶת הַלֵּב:

עוֹד יִרְצֶה לְצַד שֶׁמִּצְוָה זוֹ שֶׁל שְׁבִיתַת הָאָרֶץ יֵשׁ בָּהּ ב׳ דְּבָרִים, הָא׳ דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן שֶׁעַל עֲבָדָיו חִיּוּב לְקַיֵּם כָּל דָּבָר, וְהַב׳ הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר זֶה בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ יִתְחַיֵּב עֲשׂוֹתוֹ כְּפִי הַדִּין, כִּי הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ וּמַתָּנָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה תְּנָאוֹ קַיָּם, וּכְמוֹ כֵן הָאָדוֹן ב״ה בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה מַתְנָה תְּנָאִים כְּאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן וְלֹא אָמַר אֲשֶׁר נָתַתִּי, אֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר כְּנֶגֶד דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן אָמַר דַּבֵּר, וּכְנֶגֶד הֱיוֹת הַדָּבָר מִתְחַיֵּב מֵהַמִּשְׁפָּט אָמַר וְאָמַרְתָּ פֵּרוּשׁ בְּלֹא טַעַם גְּזֵרַת מֶלֶךְ יְקַבְּלוּ הַמַּאֲמָר:

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ וגו׳. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הִיא כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּמַאֲמָר זֶה, אִם עַל שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן:

אָכֵן נִתְכַּוֵּן ה׳ לוֹמַר סָמוּךְ לְזִכְרוֹן הַנְּתִינָה לָהֶם שִׁיּוּר לַה׳ בָּאָרֶץ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲנִי נוֹתֵן וְלֹא מַתָּנָה חֲלוּטָה אֶלָּא וְשָׁבְתָה וגו׳ לַה׳, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ שִׁעוּר שַׁבַּת זֶה, אִם חֹדֶשׁ, אִם שָׁנָה, בְּכַמָּה שָׁנִים, וְאָמַר שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת וגו׳, וּמֵעַתָּה אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב וְשָׁבְתָה וגו׳ אֶלָּא מַה שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁשַּׁיֵּר ה׳ לְעַצְמוֹ שָׁנָה זוֹ אֶלָּא שֶׁנָּתַן מַתָּנָה חֲלוּטָה לִצְמִיתוּת וְלֹא כֵּן הוּא:

וְהִצַּצְתִּי וְרָאִיתִי כִּי אֱלֹהִים חֶשְׁבָּהּ לְטוֹבָה בְּסֵדֶר מַעֲשֶׂה זֶה, כִּי אִם הָיָה ה׳ נוֹתֵן הָאָרֶץ עַל תְּנַאי בְּהִבָּטֵל הַתְּנַאי תִּתְבַּטֵּל הַמַּתָּנָה, וּבְמָה שֶׁעָשָׂה הַשִּׁיּוּר כְּשֶׁשִּׁלְּחוּ יָד בַּשִּׁיּוּר לֹא מִפְּנֵי זֶה תִּתְבַּטֵּל הַמַּתָּנָה אֶלָּא עֲלֵיהֶם לִפְרֹעַ כָּל הָעוֹלָה בַּשִּׁיּוּר, וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן מַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (לְקַמָּן כ״ו ל״ד) אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ אֵת אֲשֶׁר לֹא שָׁבְתָה וגו׳, וּמֵעַתָּה אֵין בִּטּוּל לְמַתְּנַת הָאָרֶץ עַד עוֹלָם:

עוֹד נִרְאֶה טַעַם סְמִיכוּת וְשָׁבְתָה לַאֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן, עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (ב״מ כ״ג.) הֵן שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם בִּמְקוֹם שְׁבוּעָה, וְהֶחָכָם אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חָכְמָה הוּא ה׳ אֱלֹהִים, וְלָזֶה כְּשֶׁהוֹצִיא מִפִּי עֶלְיוֹן אֲנִי נוֹתֵן אֲמִירָתוֹ בִּמְקוֹם שְׁבוּעָה. אוֹ גַּם כֵּן לְצַד שֶׁמַּתְּנַת ה׳ לְיִשְׂרָאֵל דִּין צְדָקָה יֵשׁ לָהּ וַאֲמִירָתָהּ כְּדִין נֶדֶר (ר״ה ו׳.) וְלָזֶה תֵּכֶף וּמִיָּד תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר לְאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן אָמַר וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ וגו׳, וְזוּלַת זֶה מַה שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וגו׳ אֵינוֹ תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר לְמַאֲמַר הַנְּתִינָה שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בְּמַאֲמַר שֵׁשׁ שָׁנִים וגו׳ וְשֵׁשׁ שָׁנִים וגו׳: תורה ג

מָקוֹם, שֶׁעֶבֶד יוֹצֵא לַחָפְשִׁי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ, וְלֹא בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת. וְדַחַק גָּדוֹל לוֹמַר שֶׁנֶּחְלַק עַל־זֶה הַזֹּהַר, וּסְבִירָא־לֵיהּ שֶׁיּוֹצֵא כְּבָר בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה (גַּם אִם לֹא מָלְאוּ שֶׁבַע שָׁנִים לִמְכִירָתוֹ).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה:

מָצִינוּ בְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת יְסוֹד, שֶׁאֲפִילוּ בְּדָאוֹרַיְתָא אִיכָּא לְכַתְּחִלָּה וּבְדִיעֲבַד. וְכַמְּבוֹאָר בָּאַחֲרוֹנִים (עיין לקח טוב להגר״י ענגיל כלל ה׳ בארוכה), שֶׁיֶּשְׁנָן דּוּגְמָאוֹת רַבּוֹת לְכָךְ שֶׁאַף מִדָּאוֹרַיְתָא, פְּעָמִים שֶׁהַמִּצְוָה מִתְקַיֶּמֶת בִּשְׁלֵמוּתָהּ (לְכַתְּחִלָּה), וּפְעָמִים שֶׁאֵינָהּ בִּשְׁלֵמוּתָהּ, וַאֲבוּהָ דְּכוּלְהוֹן הָא דְּאָמְרִינַן בְּקִדָּשִׁים "שְׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְעַכֵּב" (יומא נא, ב).

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם בְּבֵאוּר דִּבְרֵי הַזֹּהַר. דְּהֵן אֱמֶת שֶׁלֹּא פְּלִיג הַזֹּהַר עַל כָּךְ שֶׁיּוֹצֵא הָעֶבֶד בַּשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ. אֶלָּא שֶׁסְּבִירָא־לֵיהּ שֶׁאִם חָלָה שְׁנַת שִׁחְרוּרוֹ בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת, הֲרֵי שֶׁאָז יְצִיאָתוֹ לְחֵרוּת הִיא בִּשְׁלֵמוּתָהּ. דְּכֵיוָן שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה יֶשְׁנָהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁיּוֹצֵא לְחֵרוּת, מְנוּחָתוֹ הַפְּרָטִית הִיא בִּשְׁלֵמוּת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם יוֹצֵא בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, הֲרֵי אֵין יְצִיאָתוֹ אָז בִּשְׁלֵמוּת. וְזוֹ הַסִּבָּה שֶׁקּוֹרֵא הַזֹּהַר לִשְׁנַת שִׁחְרוּר הָעֶבֶד "שְׁמִיטָה", דְּכֵיוָן שֶׁשִּׁחְרוּרוֹ מְהֻוֶּה עֲבוּרוֹ מְנוּחָה פְּרָטִית, כִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁמִּשְׁתַּחְרֵר אָכֵן בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, אֲזַי, כַּנַּ״ל, גְּאֻלָּתוֹ וּמְנוּחָתוֹ בִּשְׁלֵמוּת יוֹתֵר.

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

ג שִׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשִׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ:

(ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר:

ד וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא נַיַח שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא דְּתַשְׁמֵט קֳדָם יְיָ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסָח:

רש״י ◄ יִהְיֶה לָאָרֶץ • לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים. לֹא תִזְמֹר • שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ; וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תִכְסָח", וְדוֹמֶה לוֹ (ישעיה לג יב) "קוֹצִים כְּסוּחִים", (תהלים פ יז) "שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **שֵׁשׁ שָׁנִים וְגוֹ׳.** נִתְכַּוֵּן לִתֵּן עֲשֵׂה עַל הַזְּרִיעָה וְגוֹ׳ וְעַל הַזְּמִירָה שֶׁל שָׁנָה שְׁבִיעִית, כִּי לְאוֹ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה (פִּסְחִים מ״א:), וְהַגַּם שֶׁכָּתַב רַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת שְׁמִיטָה (פ״א) כִּי עֲשֵׂה נִשְׁמַע מֵאוֹמְרוֹ וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת וְגוֹ׳, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נִשְׁמָע מִשָּׁם עֲשֵׂה דִּזְרִיעָה וַעֲשֵׂה דִּזְמִירָה, אוֹ אוּלַי לְחִיּוּבוֹ בְּב׳ עֲשִׂין, וְעַיֵּן בַּפְּסוּק וְאָסַפְתָּ:

וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר. כָּפַל לוֹמַר וְשֵׁשׁ שָׁנִים וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדְךָ וְתִזְמֹר כַּרְמְךָ, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל בְּפֶרֶק ה׳ דִּשְׁבִיעִית וְז״ל בְּנוֹת שׁוּחַ שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶם שְׁנִיָּה וְכוּ׳, וְכָתְבוּ הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם אַחַר חֲנָטָה וְכֵיוָן שֶׁחָנְטוּ בִּשְׁבִיעִית דִּינָם כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית וַאֲסוּרִים בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה לִשְׁבִיעִית, הֲרֵי שֶׁבְּאִילָנוֹת אָנוּ הוֹלְכִים אַחַר חֲנָטָה, וּבְדָגָן וּבִירָקוֹת אָנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם אַחַר לְקִיטָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (י״ג), וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הִבְדִּיל ה׳ וְאָמַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל זְרִעוֹנֵי שָׂדֶה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל הַכֶּרֶם בִּפְנֵי עַצְמָן לְצַד שֶׁאֵין מִשְׁפָּטָן שָׁוֶה שֶׁזֶּה אָנוּ הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר לְקִיטָה וְזֶה אָנוּ הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר חֲנִיטָה:

וְאָסַפְתָּ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר וְאָסַפְתָּ, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְדַיֵּק וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ וְלֹא סְפִיחֶיהָ הָעוֹלִים בִּשְׁבִיעִית, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לִתֵּן עֲשֵׂה עַל אֲסִיפַת סְפִיחִים כִּי לְאוֹ הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה, אוֹ יִרְצֶה לְהַבְטִיחַ שֶׁהֲגַם שֶׁזָּרְעוּ הָאָרֶץ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְפִי טֶבַע הָאָרֶץ בְּשֶׁזּוֹרְעָהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה לֹא תִתֵּן כֹּחָהּ, וּכְמַאֲמָרָם ז״ל (ב״ב כ״ט.) זוֹרֵע שָׁנָה אַחַת וּמוֹבִירָהּ שָׁנָה אַחַת וְכוּ׳, שֶׁבָּזֶה תִּתֵּן כֹּחָהּ אֲבָל שָׁנָה עַל שָׁנָה וּבִפְרָט שֵׁשׁ שָׁנִים וַדַּאי שֶׁתִּכְחַשׁ הָאָרֶץ, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר הִנֵּה טוֹב מְאֹד שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בְּאֹפֶן אֶחָד בְּסֵדֶר שֶׁתִּתֵּן כֹּחָהּ בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה, וְאֵין לְדָבָר זֶה גְּבוּל שֶׁתִּהְיֶה שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית בְּדִיּוּק שְׁנַת שַׁבָּתוֹן, לָזֶה אָמַר שֵׁשׁ שָׁנִים וְאַף עַל פִּי כֵן וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ בְּגֶדֶר הָרָאוּי לָהּ בְּלֹא הִכְחָשָׁה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְאֵין צֹרֶךְ לְהוֹבִיר אוֹתָהּ בְּשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַשֵּׁשׁ כִּי יְצוֹ ה׳ אֶת הַבְּרָכָה בָּאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה, וְאוּלַי כִּי לָזֶה גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ, דַּבֵּר כִּפְשָׁטָהּ, וְאָמַרְתָּ כִּי אַדְרַבָּה מִתָּנָה טוֹבָה אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם שֶׁיִּזְרְעוּ הַשָּׂדֶה וְכוּ׳ שֵׁשׁ שָׁנִים זֶה אַחַר זֶה וְלֹא תִּכְחַשׁ הָאָרֶץ מִתֵּת כֹּחָהּ בְּשָׁוֶה מִבְּלִי שֶׁיְּצַטְּרְכוּ לְהוֹבִיר זוּלַת שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְמִצְוַת מֶלֶךְ:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין דַּף כ״ו וְז״ל מַכְרִיז ר׳ יַנַּאי פּוּקוּ וְזִרְעוּ בַּשְּׁבִיעִית מִשּׁוּם אַרְנוֹנָא, וְכָתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת וְאִם תֹּאמַר מִשּׁוּם אַרְנוֹנָא הַתִּירוּ לַחֲרֹשׁ בְּשְׁבִיעִית דְּאוֹרַיְתָא וְי״ל וְכוּ׳ אִי נָמֵי י״ל דְּפִקּוּחַ נֶפֶשׁ הוּא שֶׁשּׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ וְאֵין לוֹ וְכוּ׳ ע״כ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב שֵׁשׁ שָׁנִים וְגוֹ׳ וְאָסַפְתָּ וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ אֵימָתַי אֵין אָנוּ מַתִּיר לְךָ אֶלָּא שֵׁשׁ וְלֹא שֶׁבַע וְאָסַפְתָּ כְּשֶׁאַתָּה זוֹרֵעַ לָאֵסֹף לְעַצְמְךָ אֲבָל לְאַרְנוֹנָא לָתֵת לַמּוֹשֵׁל זְרְעוּ אֲפִלּוּ בִּשְׁבִיעִית כְּדִבְרֵי ר׳ יַנַּאי: תורה ד

(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃

ה יָת כַּתֵּי דַחֲצָדָךְ לָא תֶחֱצַד וְיָת עִנְּבֵי שִׁבְקָךְ לָא תִקְטוֹף שְׁנַת שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא׃

רש״י◄ **אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ** • אֲפִלּוּ לֹא זְרַעְתָּהּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ בְּעֵת הַקָּצִיר, הוּא קָרוּי ׳סְפִיחַ׳. **לֹא תִקְצוֹר** • לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. **נְזִירֶךָ** • שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ בְּנֵי־אָדָם מֵהֶם וְלֹא הִפְקַרְתָּם. **לֹא תִבְצֹר** • אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר, אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר.

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ׃

ו וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָּךְ וְלַאֲגִירָךְ וּלְתוֹתָבָךְ דְּדָיְרִין עִמָּךְ׃

רש״י◄ **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגוֹ׳** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲסַרְתִּים עָלֶיךָ, לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה אֲסַרְתִּים, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּנְהֹג בָּהֶם כְּבַעַל הַבַּיִת, אֶלָּא הַכֹּל יִהְיוּ שָׁוִים בָּהּ, אַתָּה וּשְׂכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ. **שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה** • (ת״כ) מִן הַשָּׁבוּת אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר. **לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ** • (ת״כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יא): ״וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ״, יָכוֹל יִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה לַעֲשִׂירִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ״, הֲרֵי בְּעָלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים כָּאן. **וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ** • (ת״כ) אַף הַנָּכְרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חלק ט, עמוד 407)

"שַׁבַּת הָאָרֶץ" - שְׁבִיתַת וּבִיטוּל הָאַרְצִיּוּת וְהַחֻמְרִיּוּת (שַׁבָּת מִלְּשׁוֹן "וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה") צְרִיכִים לִהְיוֹת לֹא רַק בִּשְׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַתְּפִילָה, אֶלָּא גַּם, **"לְאָכְלָה... וְלִבְהֶמְתְּךָ"** - בְּכָל עִנְיְנֵי הָאָדָם, גַּם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁבָּהֶם הוּא דּוֹמֶה לִבְהֵמָה.

(ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃

ז וּלְבְעִירָךְ וּלְחַיְתָא די בְּאַרְעָךְ תְּהֵא כָּל עֲלַלְתַּהּ לְמֵיכָל׃

רש״י◄ **וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה** • אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן, שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ! מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר ״וְלִבְהֶמְתְּךָ״? מַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה: כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, הָאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת (ת״כ. תענית ו)◆

(ח) וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃

ח וְתִמְנֵי לָךְ שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין שְׁבַע שְׁנִין שְׁבַע זִמְנִין וִיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין אַרְבְּעִין וְתֵשַׁע שְׁנִין׃

רש״י◄ **שַׁבְּתֹת שָׁנִים** • שְׁמִטּוֹת שָׁנִים, יָכוֹל יַעֲשֶׂה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל אַחֲרֵיהֶם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים״, הֲוֵי אוֹמֵר: כָּל שְׁמִטָּה וּשְׁמִטָּה בִּזְמַנָּהּ (ת״כ). **וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע** וְגוֹ׳ • מַגִּיד לְךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ שְׁמִטּוֹת, עֲשֵׂה יוֹבֵל לְסוֹף תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יַעֲלֶה לְךָ חֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹת הַשְּׁמִטּוֹת לְמִסְפַּר תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁפָּטוֹ כִּשְׁאָר שֻׁלְחָן הַגְּבוֹהַּ שֶׁהַכֹּהֲנִים זוֹכִים בּוֹ אֶלָּא לָכֶם לְכָלְכֶם יַחַד כֹּהֲנִים לְוִיִּים יִשְׂרְאֵלִים וְכוּ׳, וְחָזַר וּפֵרֵט לְךָ וְגוֹ׳, וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר לָכֶם שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא הָאָרֶץ לְאָכְלָה לְךָ וְגוֹ׳, וְנִרְאֶה כִּי חָשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר הַקּוֹדֵם בַּפָּסוּק קוֹדֵם בַּאֲכִילָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ (ספרי) עָנְיֶיךָ וַעֲנִיֵּי עִירְךָ וְגוֹ׳ מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים ט״ו ז) כִּי יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן וְגוֹ׳, לָזֶה קָדַם הַכָּתוּב וְכָלַל כֻּלָּם יַחַד וְאָמַר לָכֶם שֶׁאֵין גָּדֵר לְאֶחָד יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית: תורה ז

(ט) **וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם:**

ט וְתַעֲבַר שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא תַּעְבְּרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעָכוֹן:

רש״י ◄ **וְהַעֲבַרְתָּ • לְשׁוֹן** (שמות לו ו) ״וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה״, לְשׁוֹן הַכְרָזָה. **בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים •** (ת״כ) מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: ״בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים״, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר ״בֶּעָשׂוֹר לַחוֹדֶשׁ״? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: תְּקִיעַת עָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין בִּלְבַד.

(י) **וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:**

י וּתְקַדְּשׁוּן יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתַקְרְוּן חֵרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבָהָא יוֹבֵלָא הִיא תְּהֵי לְכוֹן וּתְתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ וּגְבַר לְזַרְעִיתֵהּ תְּתוּבוּן:

רש״י ◄ **וְקִדַּשְׁתֶּם •** (ת״כ) בִּכְנִיסָתָהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵית־דִּין וְאוֹמְרִים: ״מְקֻדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה!״. **וּקְרָאתֶם דְּרוֹר •** לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצָע בֵּין שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר. (ר״ה ט) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַהוּ לְשׁוֹן ״דְּרוֹר״? כְּמִדַּיָּר בֵּי־דְיָרָא וְכוּ׳, שֶׁדָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. **יוֹבֵל הִוא •** שֶׁנָּה זֹאת מֻבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר שָׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ? ״יוֹבֵל״ שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שׁוֹפָר. **וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ •** שֶׁהַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. **וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ •** לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ״ג ח״ג ע׳ 1466. ע״פ ביאורי החומש)

וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ (כה, י)

בַּגְּמָרָא מוּבָא מַאֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה: "פָּחוֹת מִמֶּיכָלְךָ וּמִמַּשְׁתִּיךָ וְתוֹסִיף עַל דִּירָתְךָ". כְּלוֹמַר: מְקוֹם הַמְּגוּרִים הוּא חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁכְּדַאי לָאָדָם לִמְעַט בְּצָרְכֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּדֵי לְשַׁפֵּר אֶת מְקוֹם מְגוּרָיו. לָכֵן גַּם כָּאן מְפָרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לִבְחֹר אֶת מְקוֹם הַמְּגוּרִים הִיא תְּכוּנָתוֹ הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר שֶׁל בֶּן־חוֹרִין, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַחֵרוּת עַצְמָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דְּרוֹר" עַל־שֵׁם תְּכוּנָה זוֹ.

(יא) **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ:**

יא יוֹבֵלָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְדוּן יָת כַּתְּהָא וְלָא תִקְטְפוּן יָת שִׁבְקָהָא:

רש״י ◄ **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה •** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְקִדַּשְׁתֶּם וְגוֹ׳״, כִּדְאִיתָא בְּ׳רֹאשׁ־הַשָּׁנָה׳ וּבְ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳. **אֶת־נְזִרֶיהָ •** אֶת הָעֲנָבִים הַמְשֻׁמָּרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָרִים. כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל, נִמְצְאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ: שְׁנַת תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים – שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים – יוֹבֵל.

(יב) **כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:**

יב אֲרֵי יוֹבֵלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ:

רש״י ◄ **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם •** (ת״כ) תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ כְּהֶקְדֵּשׁ, יָכוֹל תֵּצֵא הִיא לְחֻלִּין? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״תִּהְיֶה״, בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא. **מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ •** (ת״כ) עַל־יְדֵי הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׂדֶה, אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל.

(יג) **בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:**

יג בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש״י ◄ **תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ •** וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ״? אֶלָּא לְרַבּוֹת הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שֶׁחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל.

(יד) **וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו:**

יד וַאֲרֵי תְזַבֵּן זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבֵּן מִידָּא דְחַבְרָךְ לָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת אַחוֹהִי:

רש״י ◄ **וְכִי־תִמְכְּרוּ וְגוֹ׳** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה: מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה מוֹכֵר, מְכֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר — לַעֲמִיתֶךָ״ מְכֹר. וּמִנַּיִן שֶׁאִם בָּאתָ לִקְנוֹת, קְנֵה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״אוֹ קָנֹה — מִיַּד עֲמִיתֶךָ״. **אַל־תּוֹנוּ** • (ת״כ, ב״מ נח) זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן.

(טו) **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ:**

טו בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבְלָא תִּזְבֵּן מִן חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּן לָךְ:

רש״י ◄ **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה** • זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו, עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר. כְּשֶׁתִּמְכֹּר, אוֹ תִּקְנֶה קַרְקַע, דַּע כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֻעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים, הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאָכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה, הֲרֵי נִתְאַנָּה מוֹכֵר; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקְנוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ״, לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכֹּר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כ): מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לְיוֹם, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּקָמוֹתֶיהָ, וּ״שְׁנֵי״ אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוֹמַר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שְׂדָפוֹן; וּמִעוּט ׳שָׁנִים׳ - שְׁנַיִם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) וְכִי תִמְכְּרוּ וְגוֹ׳. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְז״ל מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר אוֹ קָנֹה מִיַּד אַל תּוֹנוּ הַמְּטַלְטְלִין יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה וְאֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת ע״כ, וּבַגְּמָרָא (ב״מ נ״ז.) הִקְשׁוּ מִפָּסוּק אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ וְהֶעֱלוּ כָּל יָדוֹ יָדוֹ מַמָּשׁ וְשֶׁאנִי הָתָם דִּלְכָּא לְמֵימַר הֲכִי ע״כ, קָשֶׁה וְנִלְמֹד מִשָּׁם שֶׁכְּשֶׁיֹּאמַר יָדוֹ אֵין יָדוֹ מַמָּשׁ וְז״ל שֶׁתֵּבֵת יָדוֹ מַשְׁמָעוּתוֹ הוּא יָדוֹ מַמָּשׁ אֶלָּא שֶׁגַּם יָכוֹל לִהְיוֹת נִשְׁמָע גַּם כֵּן רְשׁוּתוֹ אֲבָל מַשְׁמָעוּת יָדוֹ הוּא יוֹתֵר קָרוֹב בִּנְשִׁמָע, וְלָזֶה כְּשֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב יָדוֹ הֲגַם שֶׁבִּ׳ הַפֵּרוּשִׁים צוֹדְקִים בָּהּ אֵין אֲנִי דָּן בָּהּ אֶלָּא הַדַּרְגָּה הַיּוֹתֵר קְרוֹבָה שֶׁהוּא יָדוֹ, וְאִם אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לוֹמַר יָדוֹ מַמָּשׁ עָלָיו שֶׁלֹּא לוֹמַר תֵּבָה שֶׁנּוּכַל לְפָרֵשׁ בָּהּ הֲבָנָה זָרָה, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ בָּהּ אֶלָּא פֵּרוּשׁ אֶחָד לֹא יָחוּשׁ הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל לִשְׁמַע בּוֹ הָעִנְיָן. וְנִשְׁאָר לָנוּ לַחֲקֹר זֹאת לְדִבְרֵיהֶם ז״ל שֶׁדְּרָשׁוּ שֶׁאִזְהָרַת אַל תּוֹנוּ אֵינָהּ אֶלָּא בִּמְטַלְטְלִין וַהֲלֹא עִקַּר הַכָּתוּב בְּמֶכֶר קַרְקָעוֹת נֶאֱמַר:

וְנִרְאֶה כִּי הֲגַם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ ז״ל דָּרְשׁוּ כֵּן הוּא עַל פִּי הַהֲלָכוֹת שֶׁהָיָה בְּיָדָם מִסִּינַי סְמָכוּם בַּכְּתוּבִים. וְעַל כָּל פָּנִים יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב לְפִי פְּשׁוּטוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה׳ עַל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר לְצְמִיתוּת צִוָּה שֶׁלֹּא יְאַנֶּה הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה כִּי הָאָרֶץ תִּהְיֶה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא בְּטָעֲנַת דְּבַר מֶלֶךְ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ, וְדָבָר זֶה כַּיּוֹצֵא בְּאוֹנָאָה זוֹ יְצַדֵּק גַּם בְּקַרְקָעוֹת הַמּוֹכֵר קַרְקַע עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ מְעַרְעֲרִים וְיָצְאוּ עָלֶיהָ מְעַרְעֲרִים שֶׁהוּא בְּטוּל מֶקַח, וְכָאן אֵין לְךָ מְעַרְעֲרִים כְּהוּא עַצְמוֹ שֶׁחוֹזֵר לְעַרְעֵר עַל שֶׁדַּהוּ לְהַחֲזִירוֹ בְּטָעֲנַת זְכוּת הַתּוֹרָה, לָזֶה צִוָּה ה׳ וְאָמַר בְּמִסְפַּר שָׁנִים וְגוֹ׳ יִמְכֹּר לָךְ, אֶלָּא בַּמָּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַל תּוֹנוּ סְתָם שֶׁכְּלַל כָּל מִין אוֹנָאָה זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בִּמְטַלְטְלִין כְּמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר קָנֹה מִיַּד כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז״ל: תורה טו

טו) בְּמִסְפַּר וְגוֹ׳ אַחַר הַיּוֹבֵל. צָרִיךְ לָדַעַת א׳ לָמָּה אָמַר אַחַר הַיּוֹבֵל וְלֹא אָמַר עַד הַיּוֹבֵל כִּי שָׁנִים הַנִּקְנִים הֵם מִזְּמַן הַקְנִיָּה עַד הַיּוֹבֵל לֹא מַה שֶׁעָבְרוּ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל עַד זְמַן הַקְנִיָּה, ב׳ לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב לְשׁוֹנוֹ כְּשֶׁהִזְכִּיר מִסְפַּר שָׁנִים אָמַר תִּקְנֶה וְתָלָה הַדָּבָר בַּלּוֹקֵחַ וּכְשֶׁהִזְכִּיר מִסְפַּר תְּבוּאוֹת אָמַר יִמְכֹּר לָךְ יְחֵס הַדָּבָר לַמּוֹכֵר, וּבְמַסֶּכֶת עֲרָכִין פֶּרֶק הַמּוֹכֵר (כ״ט:) תָּנָן הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל אֵינוֹ מוּתָּר לִגְאֹל פָּחוֹת מִב׳ שָׁנִים שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת, הָיְתָה שְׁנַת שִׁדָּפוֹן אוֹ שְׁבִיעִית אֵינָהּ עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן, ר״א אוֹמֵר מְכָרָהּ לוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מְלֵאָה פֵּרוֹת הֲרֵי זֶה אוֹכֵל ג׳ תְּבוּאוֹת ע״כ, וּבַגְּמָרָא אֵינוֹ גוֹאֵל לֹא קָתָנֵי אֶלָּא אֵינוֹ מוּתָּר אַלְמָא קָסָבַר אִסּוּרָא נָמֵי אִכָּא, וְלֹא מִבָּעְיָא מוֹכֵר דְּקָאֵי בַּעֲשֵׂה דִּכְתִיב יִמְכֹּר לָךְ אֶלָּא אֲפִלּוּ לוֹקֵחַ נָמֵי קָאֵי בַּעֲשֵׂה דִּכְתִיב תִּקְנֶה ע״כ, עוֹד תַּנְיָא שָׁם וְז״ל אֲכָלָהּ שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל מְשַׁלִּימִין לוֹ שָׁנָה אַחֶרֶת אַחַר הַיּוֹבֵל ע״כ, נִמְצִינוּ אוֹמְרִים ד׳ הֲלָכוֹת, הא׳ מִצְוָה לִשְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמֶּכֶר פָּחוֹת מִגְּבוּל הָאָמוּר בַּכָּתוּב, ב׳ שֶׁאִם הָיוּ ג׳ תְּבוּאוֹת בְּב׳ שָׁנִים הֵם לְלוֹקֵחַ, הג׳, אִם לֹא הָיוּ תְּבוּאוֹת בְּב׳ שָׁנִים כְּגוֹן שְׁנַת שִׁדָּפוֹן וְכוּ׳ אֵינָהּ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, הד׳ אִם אֵרַע יוֹבֵל בְּתוֹךְ הַב׳ שָׁנִים אֵינָהּ יוֹצֵאָה

(טז) לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעַט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ׃

רס״י◄ תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ • תִּמְכְּרֶנָּה בְּיֹקֶר. תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ • תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ.

טז לְפִום סְגִיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי זְבִינוֹהִי וּלְפוּם זְעֵרוּת שְׁנַיָּא תַּזְעֵר זְבִינוֹהִי אֲרֵי מִנְיַן עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֵּן לָךְ׃

(יז) וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

יז וְלָא תוֹנוּן גְּבַר יָת חַבְרֵהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רס״י◄ וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ • (ת״כ) כָּאן הִזְהִיר עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יַקְנִיט אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יַשִּׁיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ. וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוַּנְתִּי לְרָעָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״; הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הוּא יוֹדֵעַ. כָּל דָּבָר הַמְּסוּר לַלֵּב, שֶׁאֵין מַכִּיר אֶלָּא מִי שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ׳ 146)

וְלֹא יַשִּׁיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש״י כה, יז) וְקָשֶׁה, ״לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל״ (לִפְנֵי הַסּוּמָא בְּדָבָר לֹא תִּתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, רש״י) לָמָּה לִי, וַהֲרֵי זֶה בִּכְלָל אוֹנָאַת דְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ ב׳ שָׁנִים, וּפָסַק הָרַמְבָּ״ם לְד׳ הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּפֶרֶק י״א מֵהִלְכוֹת שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל:

וְעַל פִּי זֶה יִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל פֵּרוּשׁ מִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁאוֹמֵר הַכָּתוּב יִתְחַיְּבוּ לִהְיוֹת הָגֵם שֶׁיִּשְׁלְמוּ אַחַר הַיּוֹבֵל כִּי אֵין הַיּוֹבֵל מַפְקִיעָם, וְשִׁנָּה הַכָּתוּב לְשׁוֹנוֹ לוֹמַר פַּעַם אֶחָד תִּקָּנֶה וּפַעַם אַחַת יִמְכֹּר לְהַטִּיל מִצְוָה עַל הַלּוֹקֵחַ וְעַל הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמֶּכֶר פָּחוֹת מֵהָאֲמוּר, וְהִזְכִּיר הַשָּׁנִים וְהַתְּבוּאוֹת לָתֵת זְכוּת הַשָּׁנִים וּזְכוּת הַתְּבוּאוֹת, וְאָמַר מִסְפַּר תְּבוּאֹת וְלֹא אָמַר מִסְפַּר תְּבוּאָה לְאִם הָיוּ שָׁנִים שֶׁאֵין בָּהֶם תְּבוּאָה אוֹ מֵחֲמַת שֶׁדָּפוֹן אוֹ שְׁנַת שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל אֵינָם עוֹלִים לוֹ מֵהַמִּנְיָן, וְיֵשׁ לָדַעַת טַעַם נָכוֹן בְּדָבָר זֶה לָמָּה יֶאֱסֹר ה׳ לַלּוֹקֵחַ לְבַל יַחֲזִיר הַשָּׂדֶה פָּחוֹת מִב׳ שָׁנִים וְכוּ׳ וְכִי אָסוּר לוֹ לָאָדָם לָתֵת אוֹ לִמְחֹל מָמוֹנוֹ אוֹ לְהַפְקִירוֹ וְיִהְיֶה זֶה כְּאֶחָד מֵהֶם, וְאוּלַי לְצַד כִּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא לְבַל יִמְכֹּר אָדָם שָׂדֵהוּ, וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ז״ל (תורת כהנים) בַּפָּסוּק (כ״ה) כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ׳ שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ וּלְהַנִּיחַ הַמָּעוֹת וְכוּ׳, לָזֶה יְכַוֵּן ה׳ בְּצִוּוּ לַלּוֹקֵחַ לְבַל יָשִׁיב הַקִּנְיָן לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַדָּבָר יַעֲמֹד בֵּין עֵינָיו הֶחְלֵט הַחֲזָרָה תּוֹךְ ב׳ שָׁנִים וּלְפָעָמִים יִמָּנַע מֵחֲמַת זֶה וְלֹא יִמְכֹּר:

עוֹד נִרְאֶה עַל פִּי שֶׁכָּתַב רַמְבָּ״ם שָׁם בְּפֶרֶק י״א וְז״ל הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְשִׁשִּׁים שָׁנָה אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר בַּיּוֹבֵל אֶלָּא דָּבָר הַנִּמְכָּר סְתָם אוֹ לְצִמִּיתוּת ע״כ, וְהַכֶּסֶף מִשְׁנָה לֹא רָשַׁם מִנַּיִן הוֹצִיא הָרַב דִּין זֶה, וְאוּלַי כִּי זֶה הוּא מַה שֶׁרָשַׁם ה׳ בְּמַאֲמָר זֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל פֵּרוּשׁ כְּשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים לְמ׳ אוֹ ס׳ שָׁנָה וָמַעְלָה, יִמְכֹּר פֵּרוּשׁ יָכוֹל לִמְכֹּר וְיִמָּשֵׁךְ הַמֶּכֶר גַּם אַחַר הַיּוֹבֵל וְאֵין הַיּוֹבֵל מַפְסִיק לְהוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ כֵּיוָן שֶׁמָּכַר לְמִסְפַּר שָׁנִים, וּמַה שֶׁגָּמַר אֹמֶר בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ נוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר לָמָּה מֶכֶר לְשָׁנִים יִמָּשֵׁךְ אַחַר הַיּוֹבֵל, וְאָמַר בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכֹּר לְךָ מֶכֶר זֶה, פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁמּוֹכֵר לְשָׁנִים הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא שְׁנֵי תְּבוּאֹת לֹא גּוּף הַקַּרְקַע, שֶׁעַל מְכִירָתוֹ הוּא שֶׁמַּקְפִּיד הַכָּתוּב: תורה טז

יז) וְלֹא תוֹנוּ וְגוֹ׳. רִבּוֹתֵינוּ ז״ל דָּרְשׁוּ (ב״מ נ״ח:) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב יִרְאֶה כִּי הֲגַם שֶׁאָמַר לְמַעְלָה אַל תּוֹנוּ וְדִקְדֵּק לוֹמַר מִיָּד לְהוֹדִיעַ כִּי בְּאוֹנָאַת מְטַלְטְלִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא בְּאוֹנָאַת קַרְקַע, חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיִּטְעֶה הַטּוֹעֶה כִּי בְּקַרְקָעוֹת מֻתָּר לְאוֹנוֹת, לָזֶה אָמַר לֹא תוֹנוּ וְגוֹ׳, וְאָמַר וְיָרֵאתָ מֵאלֹהֶיךָ פֵּרוּשׁ הָגֵם שֶׁאֵין דִּין אוֹנָאָה בָּהֶם, הוּא דִּוְקָא לְעִנְיַן מִשְׁפַּט יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל, אֲבָל לְעוֹלָם אִסּוּר אוֹנָאָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְטַעַם שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁאֵין בּוֹ אוֹנָאָה הוּא מִטַּעַם שֶׁהִנַּחְתִּי מִשְׁפָּט זֶה לָדוּן אוֹתוֹ אֲנִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם פֵּרוּשׁ שׁוֹפֵט אֶתְכֶם בַּדָּבָר הַזֶּה לֹא לְצַד שֶׁמּוּתָּר לְהוֹנוֹת בְּקַרְקַע, וְהָרְבֵּה דִּינִים מָצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁה׳ סִלֵּק מִשְׁפָּטָם לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (כ״א י״ב) וּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר לְצַד שֶׁיִּמְצֵא אָדָם מוֹכֵר שְׂדֵה מֵאָה בַּחֲמִשִּׁים אוֹ לְהֵפֶךְ וְאֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לַעֲמֹד עַל הַדָּבָר לָדַעַת הַקִּנְיָן שֶׁהוּא לְצַד הָרָצוֹן וְאֶת שֶׁהוּא לְצַד הָאוֹנָאָה וְסִלֵּק ה׳ דִּינוֹ לְבוֹחֵן לִבּוֹת וְיוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבֻּלוֹתָיו:

וּכְבָר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה כִּי מֻקָּח טָעוּת יֶשְׁנוֹ אֲפִלּוּ בְּקַרְקָעוֹת, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבָּ״ם בְּפֶרֶק ט״ו מֵהִלְכוֹת מְכִירָה וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע וְכוּ׳ וְנִמְצָא בַּמָּקוֹם מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים ע״כ, וּפֵרוּשֵׁנוּ זֶה כְּלָלוּהוּ חַז״ל בְּמַאֲמָרָם שֶׁאָמְרוּ אַל תּוֹנוּ בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים שֶׁבָּזֶה נִכְלָל כָּל מִין אוֹנָאָה כִּי גַּם הַמְאַנֶּה חֲבֵרוֹ לְרַמּוֹתוֹ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר הוּא מְאַנֶּהוּ וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹנָאַת דְּבָרִים: תורה יח

וְאַף שֶׁיֵּשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא חִדּוּשׁ דִּין, וְרַק כְּשֶׁאֵין חִדּוּשׁ אוֹמְרִים "לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין" – הוּא רַק אִם זֶהוּ אוֹתוֹ הַלָּאו, וְאִלּוּ אוֹנָאַת דְּבָרִים כּוֹלֶלֶת גַּם עֲצָה שֶׁאֵינָהּ הֶגּוּנָה וְגַם שֶׁלֹּא יַקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ (שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לְ"לִפְנֵי עִוֵּר").

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 147)

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ (כה, יז)
וְלֹא יַשִּׁיאֻנוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י)
בְּפָרָשַׁת תָּבֹא, לְגַבֵּי "מַשֶּׁגֶּה עִוֵּר בַּדֶּרֶךְ", נָקַט רַשִׁ"י "וּמַשִּׁיאוֹ עֵצָה **רָעָה**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן מַיְירֵי בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא רַק בִּנְתִינַת הָעֵצָה (הָעֵצָה הִיא לְהַנָּאַת הַיּוֹעֵץ, לֹא לְטוֹבַת הַשּׁוֹאֵל). וְאִלּוּ בְּ"מַשֶּׁגֶּה עִוֵּר", שֶׁהוּא אֶחָד מֵאַחַד־עָשָׂר אֲרוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, פֵּרֵשׁ שֶׁהָעֵצָה עַצְמָהּ הִיא רָעָה.

(יח) **וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:**

יח **וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתֵיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרָחְצָן:**

רש"י ◄ **וישבתם על־הארץ לבטח.** שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו לד): "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" "וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ"; וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת שֶׁבִּטְּלוּ, הָיוּ.

◆ יום שני כ"א אייר ◆

(יט) **וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ:**

יט **וְתִתֵּן אַרְעָא אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבָּע וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן עֲלַהּ:**

רש"י ◄ **ונתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח עליה.** שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִשְּׁנַת בַּצֹּרֶת. **וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע.** אַף בְּתוֹךְ הַמְּעַיִם תְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה.

(כ) **וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ:**

כ **וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוּל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא:**

רש"י ◄ **ולא נאסף.** אֶל הַבַּיִת. **אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ.** כְּגוֹן יַיִן וּפֵרוֹת הָאִילָן וּסְפִיחִין הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 189)

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית (כה, כ)
'שֵׁשׁ שָׁנִים' וְ'הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית' הֵם כְּנֶגֶד שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דְּהָוֵי עָלְמָא וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי. וְנִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה - כֵּיצַד יָכוֹל הַדּוֹר שֶׁלָּנוּ, הַיָּרוּד וְהֶחָלָשׁ, לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה? עַל כָּךְ בָּאָה הַבְטָחַת ה', שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ אֶת כָּל הַתָּלוּי בָּכֶם, אֶתֵּן אֶת בִּרְכָתִי וּ'זְרִיעַת הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית' תַּשִּׂיג אֶת מַטְּרָתָהּ וְתָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, אַף שֶׁה'שָּׂדֶה' כְּחוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי נֶעֱבָדָה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ. פֵּרוּשׁ פְּרִי הַקָּצוּב בְּכֹחָהּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲגַם שֶׁנִּרְאֶה פְּרִי הָאָרֶץ לֹא נְשַׁעֵר כִּי זֶה הוּא כֹּחַ הָאָרֶץ וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁהֲלֹא תִּמְצָא (כְּתֻבּוֹת קי"ב.) שֶׁגָּעַר הֶחָכָם בָּאָרֶץ וְעָצְרָה כֹּחָהּ וְלֹא נָתְנָה פֵּרוֹתֶיהָ אַחַר כָּךְ כְּסֵדֶר הָרִאשׁוֹן, וְהָרוֹאֶה פֵּרוֹתֶיהָ אַחַר גַּעֲרָתוֹ לֹא קֹדֶם יַחְשֹׁב כִּי הוּא זֶה כֹּחָהּ: **וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע.** אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁאָמַר וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ שֶׁהוּא בַּגְּבוּל הָאַחֲרוֹן בְּשֶׁמַּן הַפֵּרוֹת וְטַעַם הַפֵּרוֹת, לְצַד זֶה אֵין אָדָם יָכוֹל לֶאֱכֹל מֵהֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה, וְזֶה הוּא מִדְּבָרִים הַנִּרְגָּשִׁים כְּפִי הַטֶּבַע, לָזֶה הִבְטִיחָם ה' כִּי יִהְיוּ הַפֵּרוֹת בְּאֹפֶן שֶׁיֹּאכְלוּ מֵהֶם לַשֹּׂבַע:

וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח וְגוֹ'. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר אָמַר בַּפָּסוּק שֶׁלִּפְנֵי זֶה וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח חָזַר לוֹמַר כֵּן, לְהַבְטִיחַ שֶׁלֹּא יְסוֹבֵב הַפְּלָגַת שֶׁבַח הַפֵּרוֹת לְבוֹא עֲלֵיהֶם שׁוֹדֵד, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לוֹמַר שֶׁהַבְטָחָה זוֹ הִיא עַל חִמּוּד הָאָרֶץ, וְהַבְטָחָה שְׁנִיָּה עַל חִמּוּד פֵּרוֹתֶיהָ, וּבָזֶה נִמְצָאוּ בְּטוּחִים עַל הָאָרֶץ וְעַל פֵּרוֹתֶיהָ: תורה כ

כ) וְכִי תֹאמְרוּ וְגוֹ'. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמָר זֶה ב' דְּרָכִים, הָא' הוּא טַעַם שְׁלִילוּת הָרָצוֹן בְּדָבָר זֶה שֶׁלֹּא יִזְרְעוּ וְכוּ' שֶׁאִם כֵּן מַה נֹּאכַל וּבְהָכְרֵחַ לִזְרֹעַ לְחַיּוּתֵנוּ עַל הָאֲדָמָה, וְדֶרֶךְ ב' הוּא שְׁאֵלָה עַל הַנִּסְבָּב מִקִּיּוּם מִצְוָה זוֹ מַה נֹּאכַל כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִזְרָע, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמַר מַה נֹּאכַל בַּמָּה שֶׁגָּמַר אֹמֶר הֵן לֹא נִזְרָע וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לֹא שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים מִזֶּה נֹּאכַל לָתֵת טַעַם לִשְׁלִילוּת קִיּוּם מִצְוָה זוֹ אֶלָּא הֵן אָנוּ מְקַבְּלִים לֹא

(כא) **וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:**

כא **וַאֲפַקֵּד יָת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵתָא וְתַעְבֵּד יָת עֲלַלְתָּא לִתְלַת שְׁנִין:**

רש"י◄ **לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים•** לְמִקְצָת הַשִּׁשִּׁית, מִנִּיסָן וְעַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְלַשְּׁבִיעִית וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (קטעים מהתוועדות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט. תורת מנחם כרך כה, ע' 279-275; 285-283, בלתי מוגה)

בְּעִנְיָן הַנַּ"ל - "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי גו' בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - יֵשׁ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לְיוֹקֶר הַזְּמַן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַקָּשׁוּר גַּם עִם יְמֵי הַסְּפִירָה:

לְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הָעִנְיָן בְּסְפִירַת הַזְּמַן - הֲרֵי מַהֲלַךְ הַזְּמַן הוּא תָּמִיד בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא - שֶׁנִּיצּוּל הַזְּמַן יָכוֹל לִהְיוֹת בְּכַמָּה אוֹפַנִּים: יֶשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁמְּמַלְּאִים אֶת הַזְּמַן בְּתוֹכָן שֶׁל עֲבוֹדַת ה', וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם רִיבּוּי זְמַן נֶחְשָׁב "כְּיָמִים אֲחָדִים"; וְיֶשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁהַזְּמַן אֵינוֹ מְמוּלָּא כּוּ'. אָדָם יָכוֹל לִחְיוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה, שְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא לִפְעוֹל מְאוּמָה; וְיָכוֹל לִהְיוֹת מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"בְּשָׁעָה אַחַת" הֲרֵי הוּא "קוֹנֶה עוֹלָמוֹ", עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מְקַנֵּא בּוֹ!

וְזֶהוּ גַּם פֵּרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא":

בְּ"כָל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא" נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵגוֹת: תַּעֲנוּג הַמּוּרְגָּשׁ, תַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְגָּשׁ כּוּ', עַד לְדַרְגַּת "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה". וְכֵיוָן שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו הִיא לְמַעְלָה אֲפִילּוּ מִ"יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה".

וְכָל זֶה הוּא בְּ"שָׁעָה אַחַת" - שֶׁכָּל שָׁעָה, אִם מְנַצְּלִים אוֹתָהּ כִּדְבָעֵי, אֲזַי הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵהַגִּילוּיִים שֶׁלָּעָתִיד, לְמַעְלָה גַּם מֵהָעִילּוּי שֶׁל "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים". וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ לַזְּמַן - שֶׁנּוֹסַף עַל שְׁמִירַת הַזְּמַן בְּאוֹפָן שֶׁכָּל כַּמּוּת הַזְּמַן מְמוּלָּא בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם "וּפָרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ **לְאֵיכוּת** הַזְּמַן. הַיְנוּ, שֶׁמִּילּוּי הַזְּמַן בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, יִהְיֶה מִתּוֹךְ מְסִירָה וּנְתִינָה וְחִיּוּת כּוּ', כָּךְ שֶׁגַּם מִיעוּט הַזְּמַן בְּכַמּוּת - כּוֹלֵל רִיבּוּי זְמַן בְּאֵיכוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית נַעֲשִׂית צְמִיחַת תְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים.

(כב) **וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן:**

כב **וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינֵתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַד שַׁתָּא תְּשִׁעֵתָא עַד מֵעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא:**

רש"י◄ **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת•** עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל תְּשִׁיעִית, שֶׁהִיא עֵת בֹּא תְּבוּאָתָהּ שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹךְ הַבַּיִת, שֶׁכָּל יְמוֹת הַקַּיִץ הָיוּ בַּשָּׂדֶה בַּגְּרָנוֹת, וּבְתִשְׁרֵי הוּא עֵת הָאָסִיף לַבַּיִת, וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע שָׁנִים: בַּשִּׁשִּׁית שֶׁלְּפָנֶיהָ הַשְּׁמִטָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵן בְּטֵלִין מֵעֲבוֹדַת קַרְקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת: הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל; וּמִקְרָא זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁאָר הַשְּׁמִטּוֹת כֻּלָּן•.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נִזְרָע וְגו' אֶלָּא כְּבֶן שֶׁאוֹמֵר לִפְנֵי אָבִיו מַה נֹּאכַל אָז וְצִוִּיתִי וְגו', אֲבָל אִם תִּהְיֶה כַּוָּנָתָם בְּמַאֲמַר מַה נֹּאכַל לַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן אָז לֹא יְצַו ה' אִתָּם אֶת הַבְּרָכָה: תורה כא

כא) וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי וְגו'. בְּרָכָה זוֹ אֵינָהּ בַּצּוֹמֵחַ שֶׁכְּבָר הִבְטִיחַ וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ שֶׁהוּא גְּבוּל שֶׁגָּבַל ה' בְּכֹחָהּ, אֶלָּא שֶׁמַּבְטִיחַ בְּרִכַּת הַתְּבוּאָה כְּכַד קָמַח הַצָּרְפִית (מלכים א' י"ז) וּכְשֶׁמֶן אֵשֶׁת עוֹבַדְיָה (מ"ב ד'), וְהוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה פֵּרוּשׁ הַבְּרָכָה שֶׁיְּצוּ ה' תַּעֲשֶׂה רִבּוּי בַּתְּבוּאָה כְּדֵי שֶׁתַּסְפִּיק לְג' שָׁנִים הַגַּם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ כְּמִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, צֵא וּלְמַד מִקַּב חִטִּים שֶׁבָּעֲלִיָּה (תַּעֲנִית כ"ד.), וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק וְכִי יֵשׁ לִי כֹּל (בְּרֵאשִׁית ל"ג י"א):

לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא לַשָּׁנָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא שִׁשִּׁית וּשְׁנַת שְׁבִיעִית וְשָׁנָה שְׁמִינִית, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ מֵחֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל שָׁנָה ו' עַד חֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל ז' וְשֶׁל ח' הֲרֵי ב' שָׁנִים וּמֵחֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁל ח' עַד סִיוָן שֶׁל תְּשִׁיעִית הֲרֵי ג' שָׁנִים, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית וְלֹא עַד תְּחִלָּתָהּ שֶׁל ט' אֶלָּא עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ הֲרֵי ג' שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם, וְהֲצָרַךְ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ לְבַל תַּחֲשֹׁב שֶׁמִּקְצַת שָׁנָה חְשׁוּב שָׁנָה: תורה כב

כב) וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה וְגו'. הֲצָרַךְ לוֹמַר כֵּן, מִצַּד שֶׁאָמַר וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לְג' שָׁנִים חָשׁ שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר אִם שָׁנָה שְׁמִינִית בַּת זְרִיעָה הִיא לָמָּה יַעֲשֶׂה נֵס כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תְּבוּאַת שָׁנָה ו' עוֹשָׂה לִשְׁמִינִית, לָזֶה גָּמַר אֹמֶר וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, וְנָתַן טַעַם לְבִרְכַּת תְּבוּאַת שָׁנָה ו' צְרָכֵי שָׁנָה שְׁמִינִית שֶׁהוּא מִטַּעַם וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן כְּדֵי שֶׁתֹּאכְלוּ שָׁנָה שְׁמִינִית תְּבוּאָה יָשָׁן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 172)

וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע . . הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל (רש"י כה, כב) **שְׁמִטָּה** - הִיא עֲבוֹדָה שֶׁל קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, בִּטּוּל **הַיֵּשׁ**. כְּלוֹמַר, הָעוֹבֵד הוּא 'יֵשׁ וּמְצִיאוּת', אֶלָּא שֶׁמְּבַטֵּל אֶת יֵשׁוּתוֹ. **יוֹבֵל** - הוּא בִּסְפִירַת הַבִּינָה, 'עָלְמָא דְּחֵירוּ', בִּטּוּל **בְּמְצִיאוּת**. לָכֵן נֶאֱמַר "**לִשְׁלֹשׁ** הַשָּׁנִים", שֶׁכֵּן הַצֹּרֶךְ לְתָרֵץ קַשְׁיָא ("מַה נֹּאכַל") קַיָּם רַק בְּדַרְגַּת 'שְׁמִטָּה', וְאֵלּוּ בְּדַרְגַּת 'יוֹבֵל' אֵין מִלְּכַתְּחִלָּה מָקוֹם לְקַשְׁיָא כְּלָל.

(כג) **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי:**

כג **וְאַרְעָא לָא תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתְבִין אַתּוּן קֳדָמָי:**

רש"י◄ **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר •** (ת"כ) לִתֵּן 'לָאו' עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ. **לִצְמִתֻת •** לִפְסִיקָה, לִמְכִירָה פְּסוּקָה עוֹלָמִית. **כִּי־לִי הָאָרֶץ •** (ת"כ) אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ה חלק ד עמ' 2066. ע"פ ביאורי החומש)

כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי (כה, כג) הַבִּטּוּי "גֵּרִים" מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר הַבְטָחַת הַקָּבָּ"ה "לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", אַךְ לִפְנֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְכִבּוּשָׁהּ בְּפֹעַל; בְּשֶׁלֶב זֶה הָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת "גֵּרִים", שֶׁזְּכִיּוֹתֵיהֶם בָּאָרֶץ חֲלָקִיּוֹת בִּלְבַד. הַבִּטּוּי "תּוֹשָׁבִים", מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, כָּבְשׁוּ אוֹתָהּ וְקִבְּלוּ אֶת הַבַּעֲלוּת עָלֶיהָ.

(כד) **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: ס**

כד **וּבְכֹל אַרְעָא אַחֲסָנָתְכוֹן פֵּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא:**

רש"י◄ **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם •** (ת"כ) לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּ'קִדּוּשִׁין' בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (דף כא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, סָמוּךְ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

(כה) **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו:**

כה **אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ וִיזַבֵּן מֵאַחֲסַנְתֵּהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ וְיִפְרוֹק יָת זְבִינֵי אֲחוּהִי:**

רש"י◄ **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר •** (ת"כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ אֶלָּא מַחֲמַת דֹּחַק עֹנִי. **מֵאֲחֻזָּתוֹ •** וְלֹא כֻּלָּהּ, לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׂדֶה לְעַצְמוֹ. **וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו •** (ת"כ) וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

(כו) **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ:**

כו **וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵהּ פָּרִיק וְתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיַשְׁכַּח כְּמִסַּת פֵּרְקָנֵהּ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלֹא חָדָשׁ כִּי הַיָּשָׁן מִשֶּׁבָּח לַבְּרִיּוֹת יוֹתֵר מִן הֶחָדָשׁ (ב"ב צ"א:) כַּיָּדוּעַ, וּכְרַחֵם אָב עַל בָּנִים יְרַחֵם ה' עַל עַמּוֹ: תורה כג

כה) כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ'. פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמֹז עִנְיָן גָּדוֹל וְהֶעָרָה לְיוֹשְׁבֵי תֵּבֵל, כִּי יָמוּךְ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (קֹהֶלֶת י"ח) בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקֶרֶה, וְאָמְרוּ ז"ל (תַּעֲנִית ז:) עֲשִׂיתָם לְאוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (תְּהִלִּים ק"ד) הַמְקָרֶה בַּמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו מָךְ, כִּי כְּשֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מַטִּין מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב מִסְתַּלְּקִים הַהַשְׁפָּעוֹת וּמִתְמַסְכֵּן עַמּוּד הַקְּדֻשָּׁה, כִּי הָעִקָּר תָּלוּי בְּהַתַּחְתּוֹנִים, וְאָמַר וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ יִרְצֶה עַל הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר הוּא אֲחֻזָּתוֹ יִתְ' שֶׁבּוֹ הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ נִמְכַּר הַבַּיִת בְּיַד הָאֻמּוֹת, וּכְמַאֲמָרָם ז"ל (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים ע"ט) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק מִזְמוֹר לְאָסָף בָּאוּ גוֹיִם וְגוֹ', וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי גְּאֻלָּתוֹ הִיא בְּיַד הַצַּדִּיק אֲשֶׁר יִהְיֶה קָרוֹב לַה' עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (לְעֵיל י' ג') בִּקְרֹבֵי אֶקָּדֵשׁ הוּא יִגְאַל מִמְּכַר אָחִיו, כִּי הָאָדוֹן ב"ה יִקְרָא לַצַּדִּיקִים אָח כִּבְיָכוֹל דִּכְתִיב (תְּהִלִּים קכ"ב) לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי, וְהַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה בְּהָעִיר לִבּוֹת בְּנֵי אָדָם וְיֹאמַר לָהֶם הַטּוֹב לָכֶם כִּי תֵּשְׁבוּ חוּץ גּוֹלִים מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיכֶם וּמִה יֶּעֱרַב לָכֶם הַחַיִּים בָּעוֹלָם זוּלַת הַחֶבְרָה הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר הֲיֵיתֶם סְמוּכִים סָבִיב לְשֻׁלְחַן אֲבִיכֶם הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם ב"ה לָעַד, וְיִמְאִיס בְּעֵינָיו תַּאֲוַת הַנִּדְמִים וְיָעִירֵם בְּחֵשֶׁק הָרוּחָנִי גַּם נִרְגָּשׁ לְבַעַל נֶפֶשׁ כָּל חַי עַד אֲשֶׁר יֵיטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם, וּבָזֶה יִגְאַל ה' מִמְּכָרוֹ, וְעַל זֶה עֲתִידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין כָּל אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵהֶם יְבַקֵּשׁ ה' עֶלְבּוֹן הַבַּיִת הֶעָלוּב: תורה כו

כו) וְאוֹמְרוֹ וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל. עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין צ"ג) אֵין אִישׁ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

רש"י◄ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל•** (קידושין שם. ת"כ) וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים? אֶלָּא גּוֹאֵל שֶׁיּוּכַל לִגְאֹל מִמְּכָרוֹ.

(כז) וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֶף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ:

כז וְיַחֲשֹׁב יָת שְׁנֵי זְבִינוּהִי וְיָתֵב יָת מוֹתָרָא לְגַבַּר דִּי זַבֶּן לֵהּ וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י◄ **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ•** כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ וְכָךְ; וּבְכַמָּה מְכַרְתִּיהָ לְךָ? בְּכָךְ וְכָךְ; עָתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל, נִמְצֵאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה — אֲכַלְתָּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵא אֶת דְּמֵיהֶן מִן הַחֶשְׁבּוֹן וְטֹל אֶת הַשְּׁאָר. וְזֶהוּ: **וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֶף•** בְּדְמֵי הַמִּקָּח עַל הָאֲכִילָה שֶׁאָכַל, וְיִתְּנֵם לַלּוֹקֵחַ. **לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ•** הַמּוֹכֵר הַזֶּה שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ.

(כח) וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

כח וְאִם לָא תַּשְׁכַּח יְדֵהּ כְּמִסַּת אֲתַב לֵהּ וִיהֵי זְבִינוּהִי בִּידָא דִּזְבַן יָתֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא וְיִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י◄ **דֵּי הָשִׁיב לוֹ•** (ערכין ל) מִכָּאן, שֶׁאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. **עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל•** (ת"כ) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה כְּלוּם, שֶׁהַיּוֹבֵל מְשַׁמֵּט בִּתְחִלָּתוֹ.

◆ יום שלישי כ"ב אייר ◆

(כט) וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ:

כט וּגְבַר אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב קַרְתָּא מַקְּפָא שׁוּר וּתְהֵי פֵּרְקָנֵהּ עַד מִשְׁלַם שַׁתָּא דְּזְבִינוּהִי עִדָּן בְּעִדָּן תְּהֵי פֵּרְקָנֵהּ:

רש"י◄ **בֵּית־מוֹשַׁב עִיר־חוֹמָה•** (ת"כ) בַּיִת בְּתוֹךְ עִיר הַמֻּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ•** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׂדֶה שֶׁיָּכוֹל לְגָאֳלָהּ מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְאֵילָךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וּבְתוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ יָכוֹל לְגָאֳלָהּ, הֵצַרְךְ לְפָרֵשׁ בָּזֶה שֶׁהוּא חִלּוּף, שֶׁאִם רוֹצֶה לִגְאֹל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, גּוֹאֲלָהּ, וּלְאַחַר מִכָּאן אֵינוֹ גּוֹאֲלָהּ. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ•** שֶׁל בַּיִת. **יָמִים•** יְמֵי שָׁנָה שְׁלֵמָה קְרוּיִים יָמִים, וְכֵן (בראשית כד נה): "תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דִּכְתִיב (שמות ט"ו ג') ה' אִישׁ מִלְחָמָה, כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ גּוֹאֵל כִּי אֵין אִישׁ שָׁם עַל לֵב אֵין מְנַהֵל וְאֵין מַחֲזִיק בְּיַד אֻמָּה יִשְׂרְאֵלִית לַהֲשִׁיבָהּ אֶל אָבִיהָ, אַל תֹּאמַר כִּי ח"ו אֲבֻדָּה תִּקְוָה, אֶלָּא וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ, אָמְרוּ ז"ל (סַנְהֶדְרִין צ"ח) כִּי הַיִּסּוּרִין וְהַגְּלוּת הֵם תִּקּוּן הָאֻמָּה לְהַכְשִׁירָהּ, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ב' ט"ו) יַד ה' הָיְתָה בָּם שֶׁהִיא מִדַּת הַגְּבוּרָה הַחוֹבֶטֶת בְּאֻמָּה בַּגְּלוּת הַמַּר, וּבְאֻמְצָעוּת זֶה יַשִּׂיג לִמְצֹא כְּדֵי גְּאֻלַּת הַבַּיִת: תורה כז

כז) וְאוֹמְרוֹ וְחִשַּׁב וְגוֹ'. הִנֵּה לְצַד שֶׁהַמֹּכֵר הוּא בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ כְּאוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָה נ' א') הֵן בַּעֲוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וְהָעָוֹן הוּא חוֹב עַל הָאָדָם, בִּשְׁעַת קְרִיעַת הַשֵּׁטֶר צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן הַחוֹב שֶׁעָלָיו וְלִפְרֹעַ הַנִּשְׁאָר, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ הַשָּׁנִים שֶׁנִּשְׁאָר הַבַּיִת מָכוּר וְיִתְנֶנָּה לְפִי שִׁעוּר הַשָּׁנִים מֵעֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָעֹדֶף יָשִׁיב עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (יוֹמָא פ"ו:) בְּמִשְׁפְּטֵי הַתְּשׁוּבָה וְתִקּוּנֶיהָ תְּשׁוּבַת הַמִּשְׁקָל אִם אָדָם נֶהֱנָה מֵהָעָוֹן יְסַגֵּף עַצְמוֹ כְּשִׁעוּר מַה שֶׁנֶּהֱנָה מֵהַחֵטְא וּבָזֶה יִפְרַע חוֹבוֹ, וּכְמוֹ כֵן יַעֲשֶׂה אָדוֹן הָעוֹלָם כְּשֶׁיִּתְקָרֵב זְמַן הַגְּאֻלָּה, וְהוּא מַאֲמָרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין צ"ח) שֶׁיִּהְיוּ חֲבָלֵי מָשִׁיחַ, וּבָזֶה וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ פֵּרוּשׁ חוֹזֵר אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, גַּם עַל יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ל' ג') וְשָׁב ה' אֶת שְׁבוּתְךָ וְאָמְרוּ ז"ל (מְגִלָּה כ"ט.) יָשִׁיב לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא וְשָׁב וְגוֹ': תורה כח

כח) וְאוֹמְרוֹ וְאִם לֹא מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב. פֵּרוּשׁ אִם יִרְאֶה הָאָדוֹן כִּי אֵין כֹּחַ בָּעָם לִסְבֹּל חֲבָלִים עוֹד וְרַבּוּ חוֹבוֹתֵיהֶם לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאָפֵס בָּהֶם כֹּחַ הַסֵּבֶל, וְהָיָה מִמְכָּרוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁהוּא זְמַן הַמַּגְבֵּל לַגְּאֻלָּה בְּעִתָּהּ, וְאָז וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ כִּי קֵץ הַגָּלוּת יָשְׁנוֹ אֲפִלּוּ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל רְשָׁעִים גְּמוּרִים ח"ו: תורה כט

כט) וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר. אַחַר שֶׁאָמַר עִנְיָן מֶכֶר הַבַּיִת חָזַר הַכָּתוּב לְתֵת טַעַם

(ל) **וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:**

ל וְאִם לָא יִתְפְּרַק עַד מִשְׁלַם לֵהּ שַׁתָּא שְׁלֵמְתָּא וִיקוּם בֵּיתָא דִי בְקַרְתָּא דִּי לֵהּ שׁוּרָא לַחֲלוּטִין לְדִי זְבַן יָתֵהּ לְדָרוֹהִי לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא:

רש"י◄ **וְקָם הַבַּיִת וְגוֹ' לַצְּמִיתֻת.** יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעָמַד בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה. [**אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה.** "לוֹ" קָרִינַן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ קֹדֶם לָכֵן. וְ"עִיר", נְקֵבָה הִיא, וְהֵצְרַךְ לִכְתֹּב "לָהּ", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב "לֹא" בִּפְנִים, תִּקְּנוּ "לוֹ" בַּמָּסֹרֶת; זֶה נוֹפֵל עַל זֶה]. **לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל.** אָמַר רַב סַפְרָא: [אַף] אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, לֹא יֵצֵא.

(לא) **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא:**

לא וּבָתֵּי פַּצְחַיָּא דִי לֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף סְחוֹר סְחוֹר עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשַּׁב פֻּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ וּבְיוֹבֵלָא יִפּוֹק:

רש"י◄ **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים.** כְּתַרְגּוּמוֹ: "פַּצְחַיָּא", עֲיָרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוֹמָה, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יג כח): "הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם"; (בראשית כה טז) "בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם". **עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב.** הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת הַנִּגְאָלִים עַד הַיּוֹבֵל וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל לַבְּעָלִים — אִם לֹא נִגְאָלוּ. **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ.** (ת"כ) מִיָּד אִם יִרְצֶה, וּבְזֶה יָפֶה כֹּחוֹ מִכֹּחַ שָׂדוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים. **וּבַיֹּבֵל יֵצֵא.** בְּחִנָּם.

(לב) **וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם:**

לב וְקִרְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אַחֲסַנְתְּהוֹן פֻּרְקַן עָלָם תְּהֵי לְלֵיוָאֵי:

רש"י◄ **וְעָרֵי הַלְוִיִּם.** אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיר שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם. **גְּאֻלַּת עוֹלָם.** גּוֹאֵל מִיָּד אֲפִלּוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ שָׂדֶה מִשְּׂדוֹתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם בְּאַלְפַּיִם אַמָּה סְבִיבוֹת הֶעָרִים, אוֹ אִם מָכְרוּ בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה.

(לג) **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

לג וְדִי יִפְרוֹק מִן לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִין בֵּיתָא וְקַרְתָּא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּיוֹבֵלָא אֲרֵי בָתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם.** וְאִם יִקְנֶה בַּיִת אוֹ עִיר מֵהֶם. **וְיָצָא בַּיֹּבֵל.** אוֹתוֹ מִמְכָּר שֶׁל בַּיִת אוֹ שֶׁל עִיר, וְיָשׁוּב לַלֵּוִי שֶׁמְּכָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חָלוּט כִּשְׁאָר בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּ'גְּאֻלָּה' זוֹ, לְשׁוֹן מְכִירָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּלוּקַחַ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה בַּיִת בְּעָרֵי הַלְוִיִּים, אֲבָל לֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי יִהְיֶה חָלוּט? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם", אַף הַגּוֹאֵל מִיַּד לֵוִי, גּוֹאֵל גְּאֻלַּת עוֹלָם. **וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת.** הֲרֵי זוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת, וְאִם לֹא גְּאָלָהּ, יוֹצְאָה בַּיֹּבֵל, וְאֵינוֹ נֶחֱלָט לְסוֹף שָׁנָה כְּבַיִת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִיא אֲחֻזָּתָם.** לֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדוֹת וּכְרָמִים, אֶלָּא עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בִּמְקוֹם שָׂדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה כְּשָׂדוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּפָקַע נַחֲלָתָם מֵהֶם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לַדָּבָר אֵיךְ יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁיִּמְכֹּר ה' אֲחֻזָּתוֹ בֵּית הַבְּחִירָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאִישׁ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב פְּרוּשׁ בֵּית שֶׁבּוֹ מוֹשֵׁב אֱלֹהִים זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עִיר חוֹמָה זוֹ יְרוּשָׁלַיִם דִּכְתִיב (תְּהִלִּים קכ"ה) יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ, אָמַר הַטַּעַם הוּא וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת זֶה אַדְרַבָּה נִגְאָל, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים ע"ט) בַּפָּסוּק מִזְמוֹר לְאָסָף וְגוֹ' שֶׁהִשְׁלִיךְ ה' חֲמָתוֹ עַל עֲצִים וַאֲבָנִים שֶׁזּוּלַת זֶה לֹא הָיָה נִשְׁאָר מִיִּשְׂרָאֵל שָׁרִיד וּפָלִיט וְאִם אֵין יִשְׂרָאֵל אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם, לָזֶה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ שֶׁל עַם וּגְאֻלַּת הַבַּיִת כִּי יֵשׁ תִּקְוָה וְשָׁבוּ בָּנִים לִגְבוּלָם: תורה ל

(לד) וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֶיהָם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם:

לד וַחֲקַל רְוַח קִרְוֵיהוֹן לָא יִזְדַּבָּן אֲרֵי אַחֲסָנַת עָלָם הוּא לְהוֹן:

רש"י◄ **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֶיהָם לֹא יִמָּכֵר•** מֶכֶר גִּזְבָּר, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בֶּן לֵוִי אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא גְּאָלָהּ, וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר, אֵינָהּ יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (וייקרא כז כ): "וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד", אֲבָל בֶּן לֵוִי גּוֹאֵל לְעוֹלָם.

(לה) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ:

לה וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ וּתְמוּט יְדֵהּ עִמָּךְ וְתַתְקֵף בֵּהּ דַּיָּר וְתוֹתָב וִיחֵי עִמָּךְ:

רש"י◄ **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ•** (ת"כ) אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפֹּל וְיִהְיֶה קָשֶׁה לַהֲקִימוֹ, אֶלָּא חַזְּקֵהוּ מִשְּׁעַת מוֹטַת הַיָּד, לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְמַשָּׂאוֹי שֶׁעַל הַחֲמוֹר; עוֹדֵהוּ עַל הַחֲמוֹר, אֶחָד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ; נָפַל לָאָרֶץ, חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ. **גֵּר וְתוֹשָׁב•** אַף אִם הוּא גֵּר אוֹ תּוֹשָׁב, וְאֵיזֶהוּ תּוֹשָׁב? כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת.

(לו) אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ:

לו לָא תִּסַּב מִנֵּהּ חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ וִיחֵי אָחוּךָ עִמָּךְ:

רש"י◄ **נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית•** חַד שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן, וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ•** לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשֶׁכֶת אַחַר הָרִבִּית וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, וּמוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בִּשְׁבִיל מְעוּתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ, הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". (ב"מ סב) אוֹ הַתּוֹלֶה מְעוּתָיו בְּנָכְרִי כְּדֵי לְהַלְווֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, הֲרֵי זֶה דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לָכֵן הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

(לז) אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ:

לז יָת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵהּ בְּחִבּוּלְיָא וּבְרִבִּיתָא לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לה) וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וגו'. פְּרָשָׁה זוֹ תָּעִיר הָאָדָם עַל רוּחַ ה' אֶחָיו אֲשֶׁר שָׁכֵן בְּתוֹכֵנוּ, וְאָמַר כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ שֶׁהוּא רוּחַ הַחַיִּים אֲשֶׁר נָטַע בְּתוֹכֵנוּ לְחַיּוֹתֵנוּ, אִם רָאָה הָאָדָם כִּי לֹא הֵאִיר בַּתּוֹרָה וְלֹא בַּמִּצְוֹות כִּי אֵין עָנִי כִּי אִם מִן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, וּמְטָה יָדוֹ וְהֶחְשִׁיךְ אוֹרוֹ וְהוֹדוֹ, עִמָּךְ פֵּרוּשׁ לְצַד הֱיוֹתוֹ עִמָּךְ הוּא שֶׁנִּתְמוֹטֵט שֶׁזּוּלָתְךָ הָיָה אוֹרוֹ מֵאִיר מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְתִמְצָא שֶׁיְּבַקֵּשׁ ה' לְהַחֲזִיר לוֹ הָרוּחַ כַּאֲשֶׁר נִתְּנָה כְּאוֹמְרוֹ (קֹהֶלֶת י"ב ז') וְהָרוּחַ תָּשׁוּב וְגו' וְאָמְרוּ ז"ל (שַׁבָּת קנ"ב:) תְּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָה לָךְ, וַיְצַו ה' וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְחַזֵּק לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה לַהֲשִׁיבוֹ לִמְכוֹנוֹ, כִּי אֵין לְךָ דָּבָר הַמַּעֲמִיד לְרוּחַ הַחִיּוּנִי בִּמְקוֹם גָּבוֹהַּ כִּתְשׁוּבָה:

וְאָמַר גֵּר וְתוֹשָׁב. דַּע כִּי אָמְרוּ יוֹרְעֵי נִסְתָּרוֹת לַה' (קַב הַיָּשָׁר פל"ב) כִּי יֵשׁ בְּחִינַת נְפָשׁוֹת שֶׁה' מְבִיאָם בָּאָדָם בְּסוֹד הָעִבּוּר לְסִבּוֹת יְדוּעוֹת, יֵשׁ שֶׁבָּאִים לְהִתְגּוֹרֵר עִם הָאָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ אֵיזֶה מִצְוָה כְּדֵי לְהִשְׁתַּתֵּף בַּמַּעֲשֶׂה וְזוֹכֶה בָּזֶה, וְיֵשׁ שֶׁבָּאָה וּמִתְיַשֶּׁבֶת לְסִבּוֹת מְפֻלָּאוֹת אֲשֶׁר הִפְלִיא ה' בְּתִקּוּן הַנְּפָשׁוֹת, וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם אָמַר גֵּר וְתוֹשָׁב וְחַי עִמָּךְ כְּנֶגֶד ב' הַנְּפָשׁוֹת הַבָּאִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ כְּשֶׁהוּא מִתְחַזֵּק לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, וְיִזְדַּהֵר עוֹד שֶׁלֹּא יַחֲשִׁיךְ אוֹר רוּחוֹ וְהַגָּרִים אִתּוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ וּבַמָּה בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ, וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ פֵּרוּשׁ כִּי מֵאוֹרוֹ חֵלֶק הַנְּפָשׁוֹת הַטְּהוֹרוֹת הָשֵׁב לוֹ פִּקְדּוֹנוֹ, וּמְבַקֵּשׁ עוֹד וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ שֶׁיַּחֲזִיר הַנֶּפֶשׁ בְּתוֹסְפוֹת חַיּוּת בְּאֶמְצָעוּת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה', וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ תְּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָה לָךְ, זֶה צַד הַהִסְתַּפְּקוּת, אוֹ לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסִפְרִי חֵפֶץ ה' (שַׁבָּת קנ"ב) כִּי כְּשֶׁיִּתְּנָה לַה' כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בָּזֶה הִיא מִתְעַלֵּית וּמוֹסִיפָה חַיִּים וְאוֹר עֶלְיוֹן וְעַיֵּן שָׁם: תורה לו

לו) וְאָמַר אֶת כַּסְפְּךָ וגו'. כָּאן פֵּרֵשׁ מַה הוּא הַנֶּשֶׁךְ וְהַתַּרְבִּית אֲשֶׁר מַחֲשִׁיכִים אוֹרוֹ, אֶת כַּסְפְּךָ הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהָאָדָם כּוֹסֵף בָּעוֹלָם הַזֶּה לִדְבָרִים הַנִּדְמִים, לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ כִּי כְּשֶׁאָדָם מַשְׁלִים תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית וּמַטְעִים רוּחוֹ מִכִּסּוּפָיו הוּא נָשׁוּךְ בָּזֶה וּמֵטִיל בּוֹ אֶרֶס הַחֵטְא, וְאָמַר וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אָכְלֶךָ שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁהֶרְשִׁיתָ לֶאֱכֹל לֹא תַּרְבֶּה בּוֹ, כִּי כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אַחַר גְּרוֹנוֹ וְיִטֶּה גְּבוּל הַתַּאֲוָה שֶׁבּוֹ לְמוֹתְרוֹת בָּזֶה יַחֲשִׁיךְ אוֹר הַנֶּפֶשׁ כִּי כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל כְּשֶׁמִּתְרַבֶּה תַּאֲבוֹן הַמְּרַגֵּשׁ מִתְמַעֵט תַּאֲבוֹן הָרוּחָנִי, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (מִשְׁלֵי י"ג כ"ה)

(לח) **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס**

לח אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי וְגוֹ'** • וְהִבְחַנְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר, אַף אֲנִי יוֹדֵעַ וְנִפְרָע מִן הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְאוֹמֵר: 'שֶׁל נָכְרִי הֵם'. דָּבָר אַחֵר: "אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹתַי, **אַפְלוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם. לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן** • בִּשְׂכַר שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי. **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים** • (ת"כ) שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי לוֹ לֵאלֹהִים. וְכָל הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה, כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 97)

וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם (רש"י כה, לח) לְרַשִּׁ"י הָקְשָׁה: הֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְסוֹד לְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּן, וּמַדּוּעַ הִיא מְזֻכֶּרֶת לְגַבֵּי אִסּוּר רִבִּית דַּוְקָא. וּכְדֵי לְתָרֵץ שְׁאֵלָה זוֹ מוֹסִיף "וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם".

◆ יום רביעי כ"ג אייר ◆

(לט) **וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד:**

לט וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִּפְלַח בֵּהּ פֻּלְחַן עַבְדִּין:

רש"י ◄ **עֲבֹדַת עָבֶד** • עֲבוֹדָה שֶׁל גְּנַאי, שֶׁיְּהֵא נִכָּר בָּהּ כְּעֶבֶד: שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִנְעַל לוֹ מִנְעָלָיו.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

צַדִּיק אוֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ, לֹא לְהַנָּאַת הַהֶרְגֵּשׁ, וְאוֹמְרוֹ אֲנִי ה' וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וַהֲגַם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם לְהוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לֹא לֶאֱכֹל מִטּוּבָהּ וְלִשְׂבֹּעַ מִפִּרְיָהּ הוּא הַתַּכְלִית אֶלָּא לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים הוּא עִקַּר הָאָרֶץ, וְאָמְרוּ ז"ל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְז"ל כָּל הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם: תורה לח

לט) וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ'. פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמֹז לְמַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (תקונים י') כִּי ה' צִוָּה לְשַׂר אֱדוֹם שֶׁהוּא ס"מ שֶׁלֹּא יִתְנַהֵג בְּאַכְזָרִיּוּת עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מַלְאָכִי א') הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, עִמָּךְ פֵּרוּשוֹ נְמִיכוּתוֹ וַעֲנִיּוּתוֹ הוּא לְצַד הֱיוֹתוֹ עִמָּךְ שֶׁנִּתְלַוֶּה לְדַרְכֶּיךָ הָרָעִים, וְנִמְכַּר לָךְ עַל דֶּרֶךְ (יְשַׁעְיָה נ"ב ג') חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְדָרְשׁוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"ב קכ"ח.) כִּי בְּחִינַת ס"מ תִּקָּרֵא חִנָּם, שֶׁגְּלוּת הַחֵל הַזֶּה הוּא לֶאֱדוֹם זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם, וִיצוֹ ה' לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עָבֶד עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יִרְמְיָה ב' י"ד) הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', אֶלָּא כְּשֶׁכִּיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה וְגוֹ', לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל ב' בְּחִינוֹת, הֲמוֹן הָעָם וְיוֹשְׁבֵי בְּשֶׁבֶת תַּחְכְּמוֹנִי (ש"ב כ"ג), וְתִמְצָא שֶׁהַגַּם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַעֲלִין מִסִּים וְאַרְנוֹנִיּוֹת אֵין לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה בְּכָלָל דִּכְתִיב (דְּבָרִים ל"ג ג') וְהֵם תָּכּוּ לְרַגְלֶךָ וְאָמְרוּ ז"ל (ב"ב ח'.) וְכוּ', וּכְתִיב (עֶזְרָא ז') מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא שַׁלִּיט וְגוֹ', כְּנֶגֶד הַהֲמוֹן עַם אָמַר כְּשֶׁכִּיר שֶׁהֵם מְכוּרִים בְּעַד עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים אָמַר כְּתוֹשָׁב שֶׁאֵינָם אֶלָּא יוֹשְׁבִים בֵּין הָאֻמּוֹת בַּגָּלוּת אֲבָל אֵין עֲלֵיהֶם מַשָּׂא מֶלֶךְ:

וְאוֹמְרוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל הוּא גְּבוּל הַגְּאוּלָה כַּיָּדוּעַ יַעֲבֹד עִמָּךְ, וּמוֹדִיעַ ה' כִּי סוֹף סוֹף יֵצֵא מֵעִמּוֹ דִּכְתִיב וְיָצָא מֵעִמָּךְ, הוּא וּבָנָיו פֵּרוּשׁ הַנִּיצוֹצִים הַמִּתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעוּת הֱיוֹתָם עִמּוֹ וְהוּא סוֹד הַגְּלוּת, שֶׁאִם לֹא כֵּן לָמָּה לֹא יְיַסְּרֵם ה' בְּשֵׁבֶט מוּסָר שָׁם בְּאַרְצָם וּבְנַחֲלָתָם אֶלָּא אֶחָד מֵהַטְּעָמִים הוּא כְּדֵי שֶׁיִּבָּרְרוּ הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה מִבֵּין הָאֲרָצוֹת כִּי כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם שֶׁיִּמָּצְאוּן שָׁם יִשְׂרָאֵל בְּאֶמְצָעוּת הַיִּסּוּרִין וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנִּיצוֹצוֹת מִתְבָּרְרִים מֵעַצְמָם, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (קֹהֶלֶת ח') עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ. וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים וְגוֹלִים מִי הָיָה מְבָרֵר הַמִּתְבָּרְרִים עַתָּה בִּתְפֻצַּת יִשְׂרָאֵל, דַּע כִּי אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִים הָיָה לָהֶם כֹּחַ לְבָרֵר נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשּׁוֹת בְּמָקוֹם שֶׁהֵם מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר חֶטְאָם דְּחָלַשׁ כֹּחָם וּלְוַאי שֶׁתַּשִּׂיג יָדָם בִּמְקוֹם עַצְמוֹ אֲשֶׁר שָׁם הַנִּיצוֹצוֹת, וְאָמַר וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי בְּבוֹא הַגּוֹאֵל יִטַּע ה' בְּתוֹכֵנוּ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר שָׁם הוּא מִשְׁפַּחַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גַּם יָקוּמוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר וְיָשׁוּבוּ כָּל אֶחָד אֶל אֲחֻזַּת אֲבוֹתָיו הוּא אוֹר עוֹלָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כּוֹנְנוּ יָדָיו יִתְבָּרֵךְ, לֹא תִּרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, וּמִצַּד דָּבָר זֶה יִתְחַיֵּב מִיתָה ס"מ לְעָתִיד לָבוֹא כְּמַאֲמָרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין נ"ב.) שֶׁהֲרֵי הוּא מָתְרֶה וְעָבַר מִצְוַת ה': תורה מ

(מ) כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ:

מ כַּאֲגִירָא כְּתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא יִפְלַח עִמָּךְ:

רש"י◄ **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב•** עֲבוֹדַת קַרְקַע וּמְלֶאכֶת אֻמָּנוּת, כִּשְׁאָר שְׂכִירִים הִתְנַהֵג בּוֹ. **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל•** אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ.

(מא) וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:

מא וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ וִיתוּב לְזַרְעִיתֵהּ וּלְאַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב:

רש"י◄ **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ•** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכַּר, בָּנָיו מִי מְכָרָן? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו. **וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו•** (ת"כ. מכות יב) אֶל כְּבוֹד אֲבוֹתָיו, וְאֵין לְזַלְזְלוֹ בְּכָךְ. **אֲחֻזַּת•** חֲזָקַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 152)

בָּנָיו מִי מְכָרָן (רש"י כה, מא) וְאִלּוּ בַּגְּמָרָא נֶאֱמַר "מִי **נִמְכָּרִים**". וְיֵשׁ לְבָאֵר: **מִי נִמְכָּרִים** – לְפִי רַז"ל אֵין בִּכְלָל אֶפְשָׁרוּת שֶׁאָב יִמְכֹּר אֶת בְּנוֹ, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא מִן הַכָּתוּב "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת **בִּתּוֹ** לְאָמָה". **מִי מְכָרָן** – בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֶפְשָׁר לִמְכֹּר בֵּן, כִּי מִצַּד הַסְּבָרָא אֵין הֶבְדֵּל בֵּין בֵּן לְבַת, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בִּתּוֹ" הוּא מִצַּד הַדִּינִים הַמְיֻחָדִים בְּאָמָה (כְּגוֹן יְעוּד); אֶלָּא שֶׁהָאָב לֹא מִמֵּשׁ אֶת זְכוּתוֹ וְלֹא מְכָרָן.

(מב) כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד:

מב אֲרֵי עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִּין:

רש"י◄ **כִּי עֲבָדַי הֵם•** (ת"כ) שְׁטָרֵי קוֹדֵם. **לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד•** בְּהַכְרָזָה: 'כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לִמְכֹּר'! וְלֹא יַעֲמִידֶנּוּ עַל אֶבֶן הַלֶּקַח.

(מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ:

מג לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ:

רש"י◄ **לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ•** מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּדֵי לְעַנּוֹתוֹ, אַל תֹּאמַר לוֹ: "הָחֵם לִי אֶת הַכּוֹס הַזֶּה!" וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, "עֲדֹר תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שֶׁאָבוֹא!". שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין מַכִּיר בַּדָּבָר אִם לְצֹרֶךְ אִם לָאו, וְאוֹמֵר אֲנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ, הֲרֵי הַדָּבָר הַזֶּה מָסוּר לַלֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ".

(מד) וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה:

מד וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא דִּי בְסַחֲרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן:

רש"י◄ **וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ•** אִם תֹּאמַר: אִם־כֵּן, בַּמֶּה אֶשְׁתַּמֵּשׁ? בְּעַבְדֵּי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּשֶׁבַע אֲמוֹת אֵינִי נוֹחֵל, שֶׁהֲרֵי הִזְהַרְתַּנִי (דברים כ טז): "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה", אֶלָּא מִי יְשַׁמְּשֵׁנִי? **מֵאֵת הַגּוֹיִם•** הֵם יִהְיוּ לְךָ לַעֲבָדִים. **אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם•** וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּל אַרְצְכֶם, שֶׁהֲרֵי בָּהֶם אָמַרְתִּי: "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה".

(מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה:

מה וְאַף מִבְּנֵי תוֹתְבָיָא עָרְלָיָא דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דִּי אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחֲסָנָא:

רש"י◄ **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים•** (קידושין סז) שֶׁבָּאוּ מִסְּבִיבוֹתֵיכֶם לִשָּׂא נָשִׁים בְּאַרְצְכֶם וְיָלְדוּ לָהֶם, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב וְאֵינוֹ בִּכְלַל "לֹא תְחַיֶּה", אֶלָּא אַתָּה מֵתֵר לִקְנוֹתוֹ כְּעֶבֶד. **מֵהֶם תִּקְנוּ•** אוֹתָם תִּקְנוּ.

(מו) וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׃ ס

מו וְתַחֲסוֹן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לִירֵתַת אַחֲסָנָא לְעָלָם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ׃

רש"י◄ **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם•** הַחֲזִיקוּ בָּהֶם לְנַחֲלָה לְצֹרֶךְ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: "הַנְחִילוּם לִבְנֵיכֶם", שֶׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב 'וְהִנְחַלְתֶּם אוֹתָם לִבְנֵיכֶם'. **וְהִתְנַחַלְתֶּם•** כְּמוֹ 'וְהִתְחַזַּקְתֶּם'. **אִישׁ בְּאָחִיו•** לְהָבִיא נָשִׁיא בְּעַמּוֹ וּמֶלֶךְ בִּמְשָׁרְתָיו, שֶׁלֹּא לִרְדּוֹת בְּפָרֶךְ.

(מז) וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃

מז וַאֲרֵי תַדְבֵּק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּהּ וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמֵי זַרְעִית גִּיּוֹרָא׃

רש"י◄ **יַד גֵּר וְתוֹשָׁב•** גֵּר וְהוּא תּוֹשָׁב, כְּתַרְגּוּמוֹ: "עָרֵל תּוֹתָב", וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ: "וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב". **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּעֲשִׁיר? דִּבּוּקוֹ עִמָּךְ. **וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיִּמּוּךָ? דִּבּוּקוֹ עִמּוֹ, עַל־יְדֵי שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו. **מִשְׁפַּחַת גֵּר•** (קידושין כ. ב"מ ע"א) זֶהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְעֵקֶר", זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ. וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 297 – מתוך 'לקראת שבת')

גַּם הַנִּמְכָּר לְגֵר – "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ"

וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב . . גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנוּ: אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנוּ . . אוֹ־הַשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: (כה, מז־מט)

צָרִיךְ לְהָבִין: א. הֲרֵי מָנָה כָּאן הַכָּתוּב קְרוֹבָיו הַמְחֻיָּבִים לִפְדּוֹתוֹ לְפִי סֵדֶר קִרְבָתָם, וּמִדּוּעַ לֹא נִכְתַּב אָבִיו, שֶׁהוּא הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר. ב. מִדּוּעַ אִם "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" מוֹפִיעַ לְבַסּוֹף, הֲרֵי אִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן מְחֻיָּב הוּא תְּחִלָּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אִישׁ יְהוּדִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, וְעַד לַעֲבוֹדָה־זָרָה, מוֹרֶה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ נִמְצֵאת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב רוּחָנִי נָמוּךְ וְיָרוּד בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן תִּתְּכֵן אֶפְשָׁרוּת שֶׁיִּהְיֶה עֶבֶד לַעֲבוֹדָה־זָרָה. מַצָּב שֶׁכָּזֶה יְסוֹדוֹ בְּ'שִׁכְחָה' אוֹדוֹת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם [וּבְסִגְנוֹן תּוֹרַת הַחֲסִידוּת: חֵסֶרָה לוֹ בְּחִינַת "אַבָּא", הַיְנוּ הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָרוֹאָה אֱלֹקוּת תָּדִיר, וְלָכֵן יוּכַל מַצָּבוֹ לִירֵד כָּל כָּךְ]. וּלְכָךְ לֹא נִמְנָה כָּאן אָבִיו, לְהוֹרוֹת שֶׁמַּצָּב זֶה נוֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁאֵין לוֹ "אָב".

וְאִם כֵּן, אַף שֶׁאָדָם הַנִּמְצָא בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּלָל, הֲרֵי מֻבְטָח לוֹ שֶׁיִּפָּדֶה, כְּמַדְגִּיק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ" – לְשׁוֹן הַבְטָחָה, שֶׁלִּהְיוֹתוֹ בֵּן לְעַם יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי וַדַּאי הַדָּבָר שֶׁיִּפָּדֶה בַּסּוֹף. וְאַחַר שֶׁיִּפְדּוּהוּ מִלְּמַעְלָה בְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא (קְרוֹבָיו), הֲרֵי הַתַּכְלִית הִיא שֶׁלְּבַסּוֹף תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ אֶת ה' מִצַּד עַצְמוֹ. וְלָכֵן נִכְתַּב בַּסּוֹף "הִשִּׂיגָה יָדוֹ", הַיְנוּ, שֶׁעָלָיו לִדְאֹג שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה כְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, אֶלָּא יִרְכֹּשׁ גְּאֻלָּתוֹ בְּעַצְמוֹ.

(מח) אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנוּ:

מח בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן פֻּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ חַד מֵאַחוֹהִי יִפְרְקֻנֵּהּ׃

רש"י◄ **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ•** מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטְמַע עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל עַצְמוֹ לֹא קָנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל יֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה: "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל", וּבְנִכְרִי שֶׁתַּחַת יָדְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ב"ק קיג), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא תָּבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. אֶלָּא כְּשֶׁבָּא לִגָּאֵל, יְדַקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן, לְפִי הַמַּגִּיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יְנַכֶּה לוֹ הַנָּכְרִי מִן דָּמָיו: אִם הָיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל, וּקְנָאוֹ בְּעֶשְׂרִים מָנֶה, נִמְצָא שֶׁקָּנָה הַנָּכְרִי עֲבוֹדַת שָׁנָה בְּמָנֶה; וְאִם שָׁהָה זֶה אֲצָלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וּבָא לִגָּאֵל, יְנַכֶּה לוֹ חֲמִשָּׁה מָנִים וְיִתֵּן לוֹ הָעֶבֶד חֲמִשָּׁה־עָשָׂר מָנִים, וְזֶהוּ "וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים".

(מט) אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנוּ אוֹ־מִשְׁאַר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֻנוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:

מט אוֹ אַח אֲבוּהִי אוֹ בַר אַח אֲבוּהִי יִפְרְקֻנֵּהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ יִפְרְקֻנֵּהּ אוֹ דְּתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיִתְפְּרַק׃

(ג) וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ:

ג וְיִחַשֵּׁב עִם זָבְנֵהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּהּ:

רש"י ◄ כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ • חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יַחְשׁוֹב כְּאִלּוּ נִשְׂכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה, וִינַכֶּה לוֹ.

(גא) אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ:

גא אִם עוֹד סְגִיאוּת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהֵן יָתִיב פֵּרְקָנֵהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי:

רש"י ◄ אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים • עַד הַיּוֹבֵל. לְפִיהֶן • הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

(גב) וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ:

גב וְאִם זְעֵר יִשְׁתָּאַר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיחַשֵּׁב לֵהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵב יָת פֵּרְקָנֵהּ:

(גג) כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ:

גג כַּאֲגִיר שָׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּהּ לָא יִפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָיךְ:

רש"י ◄ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ • כְּלוֹמַר, וְאַתָּה רוֹאֶה.

(גד) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ:

גד וְאִם לָא יִתְפְּרַק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בִּשַׁתָּא דְּיוֹבְלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ:

רש"י ◄ וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה • בְּ"אֵלֶּה" הוּא נִגְאָל, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. (הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ • הַנָּכְרִי חַיָּב בִּמְזוּזוֹת בָּנָיו).

(גה) כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

גה אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אֲפֵיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים • שִׁטְרֵי קוֹדֵם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • כָּל הַמְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַטָּה, כְּאִלּוּ מְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַעְלָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נה) כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים וְגוֹ'. צל"ד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם, וְנִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים מֵעִקָּרָם קְדוֹשִׁים מִבֶּטֶן וּמֵהֲרִיּוֹן בְּשֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹתָם הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְכָל זֶה לְמַה שֶׁמְּמָנוּ וְאֵלָיו, אֲבָל מַה שֶּׁמְּהֵם לְחַיְּבָם לְהַחֲזִיק אֶת עַצְמָן לַעֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהוּא טַעַם מְכֻרֶת לָהֶם וּמְחַיֵּב לְהִתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם עַבְדוּת: **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.** טַעַם שֶׁהִתְחִיל הַכָּתוּב לְדַבֵּר דֶּרֶךְ נִסְתָּר כִּי לִי וְגוֹ' עֲבָדַי הֵם וְגָמַר אֹמֶר לְנוֹכֵחַ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁמִּצְוָה לַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֶׁיִּשַׁלְּחֶנּוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, לָזֶה נָתַן לוֹ הַטַּעַם לְצַד שֶׁהוּא עֶבֶד ה' כְּאוֹמְרוֹ עֲבָדַי הֵם, וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר הַקּוֹנֶה כִּי טַעַם זֶה יְצַדֵּק לְגַבֵּי הָעֶבֶד שֶׁלֹּא יַפְקִיעַ עַבְדוּתוֹ וְיִמְכֹּר עַצְמוֹ לִצְמִיתוּת אֲבָל הַקּוֹנֶה אֵין עָלָיו חִיּוּב, וּמַה גַּם אִם הוּא מוֹכֵר עַצְמוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב אוֹ לְעֵקֶר הוּא הָעוֹבֵר עַל מִצְוַת ה', לָזֶה גָּמַר אֹמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם מְדַבֵּר עִם הַקּוֹנֶה שֶׁעִמּוֹ הִתְחִיל לְדַבֵּר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה וְנִמְכַּר לְךָ וְעִם אוֹתָם שֶׁצִּוָּה אוֹתָם לְנוֹכֵחַ לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ, כִּי דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן עַלֵּיהֶם לְקַיֵּם כָּל הַכָּתוּב: תורה א

כו (א) **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

א לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצֶלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סָגְדָא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמִסְגַּד עֲלַהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם •** (ת"כ) כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ; לָכֵן נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, וְאַף הַפָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמְרוּ עַל הַסֵּדֶר: בַּתְּחִלָּה הִזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית; וְאִם חָמַד מָמוֹן וְנִחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטְלָיו, לָכֵן סָמַךְ לָהּ: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, (מה כתיב בה? "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיַּד לְיָד); **לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף** מוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף לוֹוֶה בְּרִבִּית — כָּל אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנוֹת קָשׁוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְנָכְרִי. **וְאֶבֶן מַשְׂכִּית •** לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ (שמות לג כב): "וְשַׂכֹּתִי כַפִּי", שֶׁמְּכַסִּין הַקַּרְקַע בִּרְצָפָּה אֲבָנִים. **לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ •** אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הִיא, וְאָסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ז, עמוד 177 – מתוך 'לקראת שבת')

שֶׁלֹּא יֹאמַר אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ

לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם . . אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים – כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, לָכֵן נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ. (כו א־ב. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַה הַהֶבְדֵּל־אֲמִינָא לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁלָּכֵן הַכָּתוּב הִצְרַךְ לְשׁוֹלְלָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבִּשְׁלֹשֶׁת עִנְיָנִים אֵלּוּ, יֵשׁ הֶבְדֵּל־אֲמִינָא מְיוּחָדֶת שֶׁהָעֶבֶד יִהְיֶה מֻתָּר בְּכָךְ:

גִּלּוּי עֲרָיוֹת: מִכֵּיוָן שֶׁ"לְהוֹלִיד וְלָדוֹת" זֶה חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ, וְאִם יֵשׁ לְרִבּוֹ שִׂפְחָה כְּנַעֲנִית מוּסָר אוֹתָהּ לוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (ראה שקלא־וטריא בזה ב'מנחת חינוך' סוף מצוה מב), הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁנִּפְקְעוּ מִמֶּנּוּ אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת, וְהוּא מְחֻיָּב בַּעֲרָיוֹת כְּבֶן נֹחַ בִּלְבַד, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מַזְהִירָתוֹ. שַׁבָּת: מִכֵּיוָן שֶׁעַל־פִּי תּוֹרָה הוּא מְשֻׁעְבָּד לְרִבּוֹ, הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁאֵצֶל רִבּוֹ אֵין שַׁבָּת, וְ"עִכּוּ"ם שֶׁשַּׁבָּת חַיָּב מִיתָה", וּמִמֵּילָא חָל עָלָיו חִיּוּב הַתּוֹרָה לִשְׁרָתוֹ אַף בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מַזְהִירָתוֹ.

עֲבוֹדָה־זָרָה: יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה כָּאן לַעֲבוֹדָה־זָרָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁבָּזֶה גַּם הָעַכּוּ"ם מְחֻיָּב, אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְ"שִׁתּוּף" שֶׁבְּנֵי נֹחַ מֻתָּרִים בָּזֶה, וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: מִכֵּיוָן שֶׁהַקָּבָּ"ה נָתַן מָקוֹם שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם יַחְשְׁבוּ שֶׁלְּכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵשׁ דֵּעָה בְּהַשְׁפָּעָה אֶלֹקִית, אִם כֵּן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר דְּמֵאַחַר שֶׁהָעֶבֶד סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן רִבּוֹ, וּמְקַבֵּל הַשְׁפָּעוֹתָיו מִמֶּנּוּ, אִם־כֵּן "אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ", שֶׁגַּם הַשְׁפָּעָתוֹ בָּאָה עַל־יְדֵי רִבּוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁרִבּוֹ מְקַבֵּל זֹאת (לְפִי טָעוּתוֹ), וְלָכֵן שָׁלְלָה זֹאת הַתּוֹרָה.

(ב) **אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:**

ב יָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחְלִין אֲנָא יְיָ: פ פ פ

רש"י◄ **אֲנִי ה' •** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר:

נ"ז פסוקים, חטי"ל סימן. לאחוז"ה סימן. חסלת פרשת בהר

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר הַכָּתוּב וְצִוָּה כָּאן עַל הַשַּׁבָּת, וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ מִצְוַת שַׁבָּת לַמִּצְוָה שֶׁלְּפָנֶיהָ דִּכְתִיב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וְגוֹ' לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁע"ז שְׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה גַּם מִצְוַת שַׁבָּת שְׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, גַּם עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר עַל הַשְּׁמִיטוֹת שֶׁהֵם נִקְרָאִים שַׁבָּתוֹת דִּכְתִיב (לעיל כ"ה ב') שַׁבָּת לַה' שֶׁמַּזְהִיר עֲלֵיהֶם לְשָׁמְרָם, וְסָמַךְ לְאַזְהָרָה זוֹ אוֹמְרוֹ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (אבות פ"ה) לא נֶחֱרַב הַבַּיִת אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ מִצְוַת שְׁבִיעִית, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (לקמן כ"ו ל"ד) אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ, וְהוּא עַצְמוֹ אוֹמְרוֹ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ שֶׁלֹּא תְּסַבְּבוּ לְהַחֲרִיבוֹ כְּשֶׁלֹּא תְּקַיְּמוּ מִצְוַת הַשַּׁבָּתוֹת, וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הֲגַם שֶׁה' מַשְׁלִיךְ חֲמָתוֹ עַל בֵּיתוֹ וְנִחֲלָתוֹ לְחַלְּלָהּ לְכַפָּרַת עָוֹן כְּאוֹמְרָם ז"ל (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים ע"ט) בַּפָּסוּק מִזְמוֹר לְאָסָף עִם כָּל זֶה עַל הַכֹּל יָבִיא ה' בַּמִּשְׁפָּט כָּל הַמְסַבֵּב בְּחֶטְאוֹ אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה בְּיוֹם

(ג) **אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:**

ג אִם בִּקְיָמַי תְּהָכוּן וְיָת פִּקּוֹדַי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן:

רש"י ◄ **אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ.** יָכוֹל זֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְגוֹ'", הֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ"? שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. **וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ.** הֱווּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה עַל־מְנָת לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה א): "וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמִּשְׁפָּט הַנּוֹרָא כְּשֶׁיֵּעָמֹד בַּעַל הַבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ וְיִתְבַּע הָאִישׁ הַמְגָרֵשׁ, וּמַה גַּם לְמַה שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (הוֹשֵׁעַ י"א) לֹא אָבוֹא בְּעִיר וְדָרְשׁוּ ז"ל (זֹהַר ח"א א':) נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כּוּ' אָנָּה יוֹלִיךְ אֶת חֶרְפָּתוֹ וּמַה מַּעֲנֶה בִּלְשׁוֹנוֹ וּמַה גְּמוּל יֵעָרִיכֶנּוּ, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן בְּאוֹמְרוֹ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ כִּי עָנְשׁוֹ גָּדוֹל, וִישֵׁעַר מִזֶּה עֹנֶשׁ הַשְּׁמִיטָה לְשָׁמְרָהּ: תורה ג

חֲסָלַת פָּרָשַׁת בְּהַר סִינַי

ג) אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְגוֹ'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ ז"ל יָכוֹל אֵלּוּ הַמִּצְוֹות כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֶת מִצְוֹתַי וְגוֹ' הֲרֵי הַמִּצְוֹות אֲמוּרוֹת מָה אֲנִי מְקַיֵּם אִם בְּחֻקֹּתַי לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה ע"כ, וְטַעַם שֶׁקָּרָא הַכָּתוּב עָמַל הַתּוֹרָה חֻקָּה, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה אֲפִלּוּ לִלְמֹד דְּבָרִים שֶׁלְּמָדָם פַּעֲמַיִם וְג' וְהֵם נְטוּעִים אֶצְלוֹ, כִּי חָפֵץ ה' בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה חֻקָּה חָקַק וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (קֹהֶלֶת רַבָּה פ"ג) כִּי לְטַעַם שֶׁיִּלְמֹד הָאָדָם תּוֹרָה בְּחֵשֶׁק תָּמִיד גְּזָרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם לוֹמֵד וְשׁוֹכֵחַ, וְטַעַם אוֹמְרוֹ חֻקֹּתַי לְשׁוֹן רַבִּים, יִרְמֹז לְב' תּוֹרוֹת תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וּמְסֹרֶת הַתֵּבָה לְשׁוֹן יָחִיד שֶׁאֵין וָא"ו בֵּין קו"ף לְתָי"ו, לוֹמַר כִּי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הִיא כְּלוּלָה בְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשָׁם בִּנְיָנָהּ. עוֹד רָמַז בְּאוֹמְרוֹ חֻקֹּתַי לְשׁוֹן רַבִּים עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יְהוֹשֻׁעַ א' ח') וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה, שֶׁצְּרִיךְ לִקְבֹּעַ עִתִּים בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהַמְסֹרֶת לְשׁוֹן יָחִיד כִּי ב' הָעִתִּים הֵם בְּיוֹם אֶחָד:

עוֹד יִרְצֶה כִּי צְרִיךְ הָאָדָם בְּקִיּוּם מִצְוַת הַתּוֹרָה ב' דְּבָרִים, הָא' לִלְמֹד לְעַצְמוֹ, וְהַב' לְלַמֵּד לַאֲחֵרִים דִּכְתִיב (דְּבָרִים י"א) וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם, וְשִׁנַּנְתָּם וְגוֹ', לָזֶה אָמַר חֻקֹּתַי לְשׁוֹן רַבִּים לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת כְּאוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:

וְטַעַם אוֹמְרוֹ לְשׁוֹן הֲלִיכָה לוֹמַר שֶׁצְּרִיךְ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ בַּהֲלִיכוֹתוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ו') וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ בְּאַהֲבָתָהּ יִשְׁגֶּה תָּמִיד וְגוֹ':

ב עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ויק"ר פל"ה) בַּפָּסוּק חִשַּׁבְתִּי דְּרָכַי וְגוֹ' שֶׁהָיָה דָּוִד חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת עִנְיָנִים וְרַגְלָיו מוֹלִיכִים אוֹתוֹ מֵעַצְמָם אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ לְרֹב הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן וְהָרְגִילוּת בַּדָּבָר, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ הֲלִיכַתְכֶם מֵעַצְמָהּ תִּהְיֶה אַחֲרֶיהָ כְּמַאֲמַר דָּוִד לְרֹב הַחֵשֶׁק וְהָרְגִילוּת:

ג עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי מַאֲמָרָם ז"ל (זֹהַר ח"ג ר"ב.) כִּי הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ ד' דְּרָכִים וְהֵם פְּשָׁט רָמֶז דְּרוּשׁ סוֹד וּמֵאַלּוּ נִפְרְדוּ ע' פָּנִים וְכָל אֹפֶן לְכַמָּה אֲרָחִין וּשְׁבִילִין וּנְתִיבוֹת, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר חֻקֹּתַי לְשׁוֹן רַבִּים, תֵּלְכוּ פֵּרוּשׁ בְּכָל אֲרָחִין וּשְׁבִילִין יֵלֵךְ בָּהֶם בְּפֵרוּשׁ הַכְּתוּבִים וְלֹא יֹאמַר שֶׁאֵין בַּתּוֹרָה אֶלָּא פְּשָׁט הַמּוּבָן לַכֹּל:

ד עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ תֵּלֵכוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי ג') בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ וְגוֹ', וְכָתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה (הלכות דעות) וְז"ל יָשִׂים אֶל לִבּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה גּוּפוֹ שָׁלֵם וְחָזָק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה וְכוּ' לָדַעַת אֶת ה', שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבִין וְיִסְתַּכֵּל בְּחָכְמוֹת וְכוּ', נִמְצָא הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זֶה כָּל יָמָיו עוֹבֵד ה' ע"כ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ בִּשְׁבִיל עֶסֶק הַתּוֹרָה תֵּלֵכוּ בְּכָל דַּרְכְּכֶם בַּאֲכִילָה וְכוּ' בְּמִשְׁתֶּה בְּדִבּוּר וְכוּ' בְּכָל מַעֲשֵׂה הַמְסוּבָּב מֵהַטִּבְעִיּוּת:

ה עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין ל"ד) שֶׁהָרְשׁוּת נְתוּנָה לְלוֹמְדֵי תּוֹרָה לְפָרֵשׁ בָּהּ וְלִדְרֹשׁ בְּכַמָּה אֲרָחִין וּשְׁבִילִין וְתַלְמִיד וָתִיק יְחַדֵּשׁ בְּדְרָשַׁת הַכְּתוּבִים כַּאֲשֶׁר יוּכַל הַכָּתוּב שֶׁאֵת כְּכָל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ בְּתוֹרָתוֹ, וִיצוֹ ה' כָּאן בְּאוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ הַתּוֹרָה תֵּלֵכוּ בְּפִרְדֵּסָהּ תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, שֶׁלֹּא לְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם שֶׁלֹּא לְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר, וְהוּא מַאֲמָרָם ז"ל (אבות פ"ג) הַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא:

ו עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (אָבוֹת פ"ב) וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד פֵּרוּשׁ שֶׁאָסוּר לְעַם הָאָרֶץ לְהִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲמָרוֹת וּגְדָרִים כְּמִנְהַג הַחֲסִידִים, כִּי לִפְעָמִים יַעֲשֶׂה חֲמָרָא בְּדָבָר שֶׁהוּא אַדְרַבָּה עֲבֵרָיָן, כִּי יִמָּצֵא חָסִיד שֶׁיִּרְצֶה לִגְדֹּר עַצְמוֹ לְקַיֵּם מִצְוֹת עוֹנָה בַּיָּמִים הַמְקֻדָּשִׁים וְתִהְיֶה בְּעֵינָיו מִצְוָה גְּדוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בְּלֵיל כִּפּוּר, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַעְנוּ שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה כֵּן וְכַדּוֹמֶה, לָזֶה צִוּוּ חַז"ל שֶׁאֵין לְעַם הָאָרֶץ לְהִתְנַהֵג בְּמִדַּת חֲסִידוּת, וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, אָז וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ פֵּרוּשׁ תַּעֲשׂוּ לָכֶם מִשְׁמֶרֶת כְּדֵי לְקַיְּמָם גְּדָרִים וּשְׁמִירוֹת וְלֹא זוּלַת זֶה:

ז עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (אָבוֹת פ"ד) הֱוֵי גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה, שֶׁצְּרִיךְ לְכַתֵּת רַגְלָיו מִמְּקוֹם לְמְקוֹם לִלְמֹד תּוֹרָה, וְצֵא וּלְמַד דִּבְרֵיהֶם ז"ל בַּגְּמָרָא (חֲגִיגָה ה':) כִּי כֻּלָּן הָיוּ גּוֹלִין לִלְמֹד וַיֵּשׁ שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְחוֹזֵר כְּמוֹ כֵן לַעֲסֹק בְּיוֹם א', וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁהִיא עֵסֶק הַתּוֹרָה צְרִיכִים שֶׁתֵּלְכוּ מִמְּקוֹמְכֶם אַחֲרֶיהָ, גַּם כְּדֵי שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים אֵין נָכוֹן לִלְמֹד וְהוּא בְּבֵיתוֹ כִּי יַטְרִידוּהוּ בְּצָרְכֵי הַבַּיִת, לָכֵן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְיִסַּע מִמְּקוֹמוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֶיהָ:

וְאוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (ל"א:) מַכְרִיז ר' יַנַּאי חֲבָל עַל מָאן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות יום ד' פרשת בחוקותי, י"ד אייר, פסח שני ה'תשד"מ)

"בְּחוּקֹתַי תֵּלֵכוּ" מוֹרֶה עַל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֲלִיכָה, "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל". הֵינוּ, שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּאוֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בַּהוֹוֶה, גַּם כַּאֲשֶׁר אֵין אֶצְלוֹ עִנְיָן שֶׁל חִסָּרוֹן הַדּוֹרֵשׁ תִּיקּוּן, אֶלָּא תָּמִיד שׁוֹאֵף הוּא לְהִתְעַלּוֹת לְדַרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דְּלֵית לֵיה דַּרְתָּא וְתַרְעָא לְדַרְתָּא עֲבִיד, שֶׁעַקֵּר עֵסֶק הַתּוֹרָה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי וְגוֹ' שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְאָמַר וְאֶת מִצְוֹתַי יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בַּגְּמָרָא (בְּרָכוֹת י"ז:) הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, וְהִקְשׁוּ בַּתּוֹסְפוֹת עִם אוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ וְתִרְצוּ כִּי הֵם ב' אֲפָנִים שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, א' לְקַנְטֵר, וְא' לְהִתְכַּבֵּד, לְקַנְטֵר נֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, לְהִתְכַּבֵּד יַעֲסֹק שֶׁמִּתּוֹךְ וְכוּ', וְהוּא מַאֲמַר ה' אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי שֶׁבָּהּ ב' מִצְוֹות הַצְּרִיכִין בְּלִמּוּדָהּ שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ לֹא לְקַנְטֵר וְלֹא לְהִתְכַּבֵּד, אָז תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם מַבְטִיחַ הַכָּתוּב שֶׁהַגַּם שֶׁתָּבוֹא עֲבֵרָה לְיָדוֹ יִהְיֶה נִצּוֹל מִמֶּנָּהּ, וּכְאוֹמְרָם (סוֹטָה כ"א.) תּוֹרָה מֵגִינָּה וּמַצֶּלֶת מִיֵּצֶר הָרַע, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (י"ז.) בְּאוֹתָהּ מַעֲשֶׂה שֶׁל ר' חֲנִינָא וְר' יוֹנָתָן שֶׁחָלְפוּ אֲפִתְחָא דְּזוֹנוֹת וְכוּ' דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי ב') מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וְגוֹ' וְדִקְדֵּק לוֹמַר וַעֲשִׂיתֶם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (קִדּוּשִׁין ל"ט) יָשַׁב אָדָם וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהֶעֱמִידוּהָ כְּשֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצּוֹל מִמֶּנָּהּ, הַגַּם שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא שְׁמִירָה מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָשָׂה מַעֲשֵׂה מִצְוָה:

וְהַגַּם שֶׁדָּרַשׁ רָבָא (פְּסָחִים נ':) בַּפָּסוּק כִּי גָּדוֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ זֶה הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אֶלָּא לְהִתְכַּבֵּד, הַטַּעַם לֹא שֶׁיֵּשׁ רְצוֹן הַבּוֹרֵא בִּלְמוּד זֶה אֶלָּא לַתַּכְלִית הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁיָּבוֹא לִלְמֹד לִשְׁמָהּ, וְתוֹרָה זוֹ אֵין בִּסְגֻלָּתָהּ לְהַצִּיל מִיֵּצֶר הָרַע בְּבוֹא עֲבֵרָה לְיָדוֹ, וּבָזֶה יֵשׁ לְתָרֵץ מַה שֶּׁהִקְשׁוּ שָׁם בְּסוֹטָה לְרַב יוֹסֵף שֶׁאָמַר תּוֹרָה בֵּין בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בֵּין בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ מְגִינָּא וּמַצְּלָא אֶלָּא מֵעַתָּה דּוּאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל מִי לָא עָסְקֵי בַּתּוֹרָה אֲמַאי לֹא אָגִינָא עָלֵיהוּ ע"כ, לִדְבָרֵנוּ אֵין קְשָׁיָא שֶׁהֵם הָיוּ לוֹמְדִים מִתְּחִלָּתָם שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְאֵין כֹּחַ בְּתוֹרָה כָּזוֹ לְהָגֵן עָלָיו מִיֵּצֶר הָרַע:

ח אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי סְבָרוֹת (ע"ז י"ז) אַחַת שֶׁל ר' חֲנִינָא וְאַחַת שֶׁל ר' יוֹנָתָן א' אָמַר נֶחְלַף אֲפִתְחָא דְּע"ז דְּנָכִיס יְצֵרֵיהּ, וְא' אָמַר נֶחְלַף אֲפִתְחָא דְּזוֹנוֹת כִּי הֵיכִי דְּנִכְפֵּיהּ לְיִצְרָן וּנְקַבֵּל אַגְרָא, וּבָא הַכָּתוּב כָּאן וְהִכְרִיעַ עִם הָאוֹמֵר נֶחְלַף אֲפִתְחָא דְּזוֹנוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ יְכוֹלִין אַתֶּם לֵילֵךְ וְאֲנִי מַבְטִיחֲכֶם שֶׁאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ שֶׁיִּהְיוּ כּוֹפִין יִצְרָם, וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה יַכְנִיס עַצְמוֹ בְּסָפֵק זֶה, לָזֶה אָמַר וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם כְּדֵי שֶׁתִּטְּלוּ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה כֵּיוָן שֶׁבָּא לְיָדְכֶם הָעָוֹן, וְהוּא מַאֲמָרָם שָׁם וְנִכְפֵּיהּ לְיִצְרִין כִּי הֵיכִי דְּנִקַבֵּל אַגְרָא:

ט אוֹ יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אָבוֹת פ"ו) הַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּמ"ח דְּבָרִים, כִּי לֹא כָּל הָרוֹצֶה לִקְנוֹת תּוֹרָה יַשִּׂיג קִנְיָנָהּ אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הַמ"ח דְּבָרִים, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ אִם אַתֶּם חֲפֵצִים לְהַשִּׂיג הַתּוֹרָה תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם שֶׁהֵם אוֹתָם הַמ"ח דְּבָרִים, כִּי יֵשׁ בָּהֶם בְּחִי' הַמְּנִיעוּת וּכְנֶגְדָּם אָמַר תִּשְׁמְרוּ, וְיֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה וּכְנֶגְדָּם אָמַר וַעֲשִׂיתֶם וְגוֹ':

י עוֹד יִרְצֶה לְהוֹדִיעַ מַעֲלַת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַה שֶּׁאֵין בְּעֵסֶק הַמִּצְוֹות, כִּי עֵסֶק הַמִּצְוֹות יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּהְיֶה אָדָם פּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה וְיִגְרֹם הַחֵטְא וְיָמִיר כְּבוֹדוֹ לְבַסּוֹף וְלֹא תִּזָּכֵרְנָה צִדְקָתוֹ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ, אֲבָל מִצְוַת עֵסֶק הַתּוֹרָה מַבְטִיחוֹ כִּי כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה צִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד, וַיֵּלֶךְ עִמּוֹ צִדְקוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (סוֹטָה כ"א.) כִּי עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה לְבַטֵּל זְכוּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה וְיִזְכֶּה לָלֶכֶת בָּהּ בְּלֶכְתּוֹ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (י"ח ד') וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם:

יא עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שַׁבָּת ס"ג.) בַּפָּסוּק אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ וְגוֹ' שֶׁהַמַּיְמִינִים בָּהּ שְׂכָרָם לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהַמַּשְׂמְאִילִים בָּהּ שְׂכָרָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, הוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן אִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁהִיא עֵסֶק הַתּוֹרָה, תִּהְיֶה כַּוָּנָתְכֶם בְּעֵסֶק זֶה לֹא לְתַכְלִית עוֹלָם הַזֶּה וְהוּא כַּת הַמַּשְׂמְאִילִים בָּהּ, אֶלָּא תֵּלֵכוּ תִּהְיֶה כַּוָּנָתְכֶם לְתַשְׁלוּמִין כְּשֶׁתֵּלְכוּ לָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהוּא כַּת הַמַּיְמִינִים:

יב עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אָבוֹת פ"ג) כָּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו וְכוּ' וְכָל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים וְכוּ', וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה וּלְפִי עֵרֶךְ זֶה תִּהְיֶה שְׁמִירַת הַמִּצְוֹות וְקִיּוּמָן כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ סָמוּךְ לְמִצְוַת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:

יג עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (פֵּאָה פ"א) אֵלּוּ דְּבָרִים וְכוּ' וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם גַּם כֵּן שֶׁשְּׁמִרְתֶּם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם:

יד אוֹ יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (לְעֵיל ז' ל"ז) זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה, וְדָרְשׁוּ ז"ל (מְנָחוֹת ק"י.) אָדָם עוֹסֵק בְּפָרָשַׁת עוֹלָה מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה וְכוּ', עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (הוֹשֵׁעַ י"ד) וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ, וְלֹא זֶה בִּלְבַד אֶלָּא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁאֵינָהּ בְּפָרָק הֵשֵׂג יָד כְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד מִצְוָתָהּ בַּתּוֹרָה כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי וְגוֹ' אוֹתָם שֶׁאֵין מְציאוּת לַעֲשׂוֹתָם תִּשְׁמְרוּ פֵּרוּשׁ תִּהְיוּ מְחַכִּים אוֹתָם מָתַי יָבוֹאוּ לְיָדְכֶם לַעֲשׂוֹתָם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם אוֹתָם גַּם כֵּן, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לוֹמַר לֹא שְׁכַר מַחְשָׁבָה לְבַד אֲנִי נוֹתֵן, וַהֲגַם שֶׁכַּתַּבְנוּ בְּסָמוּךְ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם, יֵשׁ מִצְוֹות שֶׁמְּבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה בִּשְׁבִילָן כְּגוֹן מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְכַדּוֹמֶה, וּלְבִחְינָה זוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּלְמֹד מִצְוָתָהּ וִיקַיֵּם לַעֲשׂוֹתָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת בחקותי, י"ז אייר, ה'תשד"מ)

עִנְיָן "בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ" קָאֵי עַל בְּחִינַת הַחֵקִיקָה שֶׁבַּתּוֹרָה, וְהַיְנוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּמַחְשָׁבָה (שֶׁהִיא בְּבְחִינַת חֲקִיקָה), וּמַה שֶּׁכָּתוּב "וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" קָאֵי עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּדִבּוּר, וְאַחַר־כָּךְ "וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם" הַיְינוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּמַעֲשֶׂה, וְחָשִׁיב כָּאן אֶת קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּכָל ג' הַלְּבוּשִׁים דְּמַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם כֵּיוָן שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה יְמַלֵּא מְקוֹם הַמִּצְוֹות אִם כֵּן הֲרֵי הוּא פָּטוּר מִמַּעֲשֶׂה הַמִּצְוֹות אֲשֶׁר תִּזְדַּמֵּן לְפָנָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ שֶׁהוּא עֵסֶק הַתּוֹרָה, וְאֶת מִצְוֹתַי שֶׁהֵם לֹא תַּעֲשֶׂה תִּשְׁמְרוּ, לֹא מִפְּנֵי זֶה תִּהְיוּ פְּטוּרִין מִקִּיּוּם מִצְוֹות אֶלָּא וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, וּמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהוּא שָׁקוּל הוּא פְּרָט לִמְזֻדַּמֵּן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם עַל יְדֵי הַזּוּלַת:

טז עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת י"ד.) שֶׁאָסוּר לְאָדָם לָשׂוּם לַדֶּרֶךְ פְּעָמָיו עַד שֶׁיַּקְדִּים דִּבְרֵי תּוֹרָה דִּכְתִיב (תְּהִלִּים פ"ה) צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ וְגוֹ', וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר (ח"א ס"ט) עַל הַהוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁמִּתְחַיְּבִים בְּנַפְשָׁם, וְהוּא מַאֲמַר ה' אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיֵּשׁ לִמּוּד תּוֹרָה, תֵּלֵכוּ אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח, כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ עֵסֶק הַתּוֹרָה כֹּחוֹתֶיהָ מְלַוִּין אֶת הָאָדָם,

יז עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר מַה שֶּׁאָמְרוּ ז"ל (שַׁבָּת ס"ג) חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ, וְהוּא מַאֲמָרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ לְשׁוֹן עָתִיד פֵּרוּשׁ תַּחְשְׁבוּ לָלֶכֶת וְגוֹ' תִּשְׁמְרוּ גַּם כֵּן תַּחְשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת שְׁמִירָה וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם פֵּרוּשׁ מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ כְּבָר עֲשִׂיתֶם אוֹתָם:

יח עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סֻכָּה מ"ה:) כִּי ג' הַדְּרָגוֹת בִּבְנֵי עֲלִיָּה הָא' הַמִּסְתַּכְּלִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּלָא נַהֲרָא, ב' הַמִּסְתַּכְּלִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּנַהֲרָא, הַג' דַּעֲיָלֵי בְּלָא בַּר, וּפֵרַשְׁתִּי עַל דֶּרֶךְ זֶה פָּסוּק (אִיּוֹב ג') קָטֹן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו, קָטוֹן הוּא הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּלָא נַהֲרָא בְּסוֹד (בְּרֵאשִׁית א' ט"ז) הַמָּאוֹר הַקָּטָן, גָּדוֹל הוּא הַמִּסְתַּכֵּל בְּאַסְפַּקְלַרְיָא דְּנַהֲרָא בְּסוֹד (שָׁם) הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל, וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדוֹנָיו זֶה שֶׁעוֹלֶה בְּלֹא רְשׁוּת, שֶׁה' אֲדוֹנָיו נָתַן לוֹ חָפְשִׁיּוּת לָלֶכֶת בְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְאֵין אָנִי יוֹדֵעַ בַּמָּה יָשַׂג הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל הַלָּזֶה, לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאָמַר אִם בְּחֻקֹּתַי פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּת הַשְׁתְּדְּלוּת הַתּוֹרָה כַּמִּצְטָרֵךְ בָּזֶה אֵין אַתֶּם צְרִיכִין לְרִשְׁיוֹן לְהוֹלִיךְ אֶתְכֶם אֶלָּא אַתֶּם מֵעַצְמְכֶם תֵּלֵכוּ בְּלֹא בַּר:

יט עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין ק"ב.) שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִירָבְעָם חֲזוֹר בְּךָ וַאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי נְטַיֵּל בְּגַן עֵדֶן וְכוּ' ע"כ, וְאָמְרוּ הַמְקַבְּלִים כִּי טִיּוּל זֶה הִיא הַדְּרָגַת שֶׁעְשׁוּעַ שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יִזְכֶּה לוֹ, וְיֹאמַר אָדָם בַּמֶּה יִזְכֶּה יִלּוֹד אִשָּׁה לְהַדְרָגָה זוֹ, לָזֶה בָּא הַמַּאֲמָר כָּאן וְאָמַר אִם בְּחֻקֹּתַי בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה תֵּלֵכוּ הִיא הֲלִיכָה נֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חַי שֶׁהוּא הַטִּיּוּל, בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה תְּטַיְּלוּ בַּמְּקוֹמוֹת הַנֶּעֱלָמִים:

כ עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (יַלְקוּט תְּהִלִּים תתל"א) כִּי כְּשֶׁבָּרָא ה' אָדָם הָרִאשׁוֹן בָּעוֹלָם הַזֶּה לֹא בְּרָאוֹ לָשֶׁבֶת בָּעוֹלָם הַזֶּה לְעוֹלְמֵי עַד כְּשֶׁלֹּא יֶחְטָא, שֶׁאִם כֵּן אַדְרַבָּה יְרִידָה הִיא לוֹ וְשִׁפְלוּת, כִּי תַּכְלִית הַמְּקֻוֶּה הִיא בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁשָּׁמָּה יִקְצֹר אֲשֶׁר זָרַע, אֶלָּא הָיְתָה הַכַּוָּנָה כִּי עָלֹה יַעֲלֶה לְשָׁמַיִם וּלְאוֹצְרוֹת הַחַיִּים בְּעֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְיִהְיֶה כְּמִי שֶׁדָּר בַּבַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּהּ, וּכְשֶׁיִּרְצֶה לַעֲלוֹת וּלְהִשְׁתַּעְשֵׁעַ יַעֲלֶה, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (מ"ב ב') שֶׁעָלָה אֵלִיָּהוּ בְּסְעָרָה הַשָּׁמַיְמָה, וְעַל יְדֵי הַחֵטְא הֶצְרַךְ לְהַפְשִׁיט עוֹרוֹ מֵעָלָיו וְיַנִּיחַ הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן כִּי בְּהִתְעַצְּמוּת הָאָדָם בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג בְּאֶמְצָעוּתָהּ שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ בְּמָוֶת אֶלָּא כְּאָדָם הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְתִמְצָא (זֹהַר ח"ב קע"ד.) שֶׁהַצַּדִּיקִים אֵינָם מַרְגִּישִׁים בְּצַעַר הַפְּרֵדָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (קֹהֶלֶת ז') מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד, כִּי מִי שֶׁהוּא עוֹבֵד ה' שֵׁנָתוֹ שֶׁהִיא הַמִּיתָה מְתוּקָה וְעֲרֵבָה עָלָיו, וְאִם יִתְעַצֵּם יוֹתֵר הִנֵּה לְךָ אֵלִיָּהוּ שֶׁעַל יְדֵי הִתְעַצְּמוּת תּוֹרָתוֹ לֹא מֵת:

כא עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אָבוֹת פ"ד) וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, שֶׁאֵין אָדָם מֵת בִּרְצוֹנוֹ אִם יַחְפֹּץ לָמוּת, וְאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה דַּף ל"ו (ע"ב) וְז"ל כִּי קָא נָח נַפְשֵׁיה דְּרַב א"ל לְרַב אַסִי זִיל צַנְעֵיה וְאִי לָא צַיֵּת גַּרְיֵיהּ הוּא סָבַר גַּדְיֵיהּ א"ל בָּתַר דְּנָח נַפְשֵׁיה דְּרַב א"ל הַדָּר בְּךְ דְּהַדָּר בֵּיה רַב וְכוּ' גַּדְיֵיהּ וְכוּ' נָח נַפְשֵׁיה דְּרַב אָסִי אָזֵל שִׁילָא א"ל לִדְבִיתְהוּ צְבִית לִי זְוִדְתָּא וְכוּ' צְבִיתָה לֵיה זְוִדְתָּא וְנָח נַפְשֵׁיה דְּשִׁילָא ע"כ, הֲרֵי שֶׁבְּעֵרֶךְ בַּעֲלֵי הַתּוֹרָה יְכוֹלִין לָלֶכֶת לְעוֹלָם הָעֶלְיוֹן כְּשֶׁהֵם חֲפֵצִים וְרוֹצִים לָלֶכֶת הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵיהֶם, וְהוּא מַאֲמַר אִם בְּחֻקֹּתַי בְּסִבַּת חֻקֹּתַי שֶׁאַתֶּם עֲמֵלִים בָּהֶם אַתֶּם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם אִם תִּרְצוּ לָלֶכֶת תֵּלֵכוּ:

כב עוֹד נִתְכַּוֵּן ה' לְהוֹדִיעַ הַפְלָגַת תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה, כִּי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יִתְאַו תָּמִיד לָלֶכֶת לְעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, כִּי יִרְאֶה רֹב עֵרֶךְ תּוֹעֶלֶת הַמְסוּבָּב מִמֶּנָּה וְכִי הוּא לְמַעְלָה וְיִשְׁאַף הֶלּוֹךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים, וּלְדֶרֶךְ זֶה פֵּרַשְׁתִּי אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים מ"ט) אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם בָּטוּחַ שֶׁלֹּא יִרְאֶה שְׁאוֹל וְיִתְעַדֵּן בְּעֵדֶן ה' בָּזֶה יִשְׁאַף לְקַחְתּוֹ סֶלָה, וּכְאִלּוּ אָמַר סֶלָה כִּי יִקָּחֵנִי, וְעַיֵּן מִדְרַשׁ רַבּוֹת (יַלְקוּט פ' מַסְעֵי) בְּמַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה כְּשֶׁעָלָה לְהֹר הָהָר לָמוּת שָׁם שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁאִלּוּ כֵּן הָיָה יוֹדֵעַ הָיָה מְקַנֵּא שֶׁיֵּלֵךְ קֹדֶם, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב אִם בְּחֻקֹּתַי פֵּרוּשׁ שֶׁתַּעְמְלוּ בַּתּוֹרָה בְּאֶמְצָעוּת זֶה אַתֶּם מֵעַצְמְכֶם תִּחְפְּצוּ לָלֶכֶת לִטְעֹם טַעַם שֶׁאֵין עָרוֹךְ אֵלָיו:

כג עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"ג צ"א:) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב וְגוֹ' כִּי מִין הַבְּהֵמִי אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מִגֶּדֶר שֶׁבּוֹ נוֹלַד מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵי אָדָם יִשְׁתַּנּוּ לְצַד מַעֲשֵׂיהֶם וְהוֹלְכִים מִגֶּדֶר לְגֶדֶר עֶלְיוֹן, כְּאוֹמְרָם (שָׁם ח"ב צ"ד:) זָכָה יָתִיר יְהָבִין לֵיה וְכוּ' זָכָה יָתִיר וְכוּ' הוֹלֵךְ וְגָדֵל, וְאֵין אָנִי יוֹדֵעַ מִי הוּא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת בחקותי, י"ז אייר, ה'תשד"מ)

אִם בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ גו', דְּהַיְנוּ הָעֲבוֹדָה בְּג' הַלְּבוּשִׁים דְּמַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, דְּאַף שֶׁהֵם לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם עַל־יָדָם הוּא קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ (כִּדְאִיתָא בַּתַּנְיָא בִּתְחִלָּתוֹ), וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה קָאֵי כְּפֵרוּשׁ הַ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' (דְּתוֹרָה בְּפֵרוּשָׁהּ נִתְּנָה) עַל עִנְיַן הָעָמָל בַּתּוֹרָה, בְּחִינַת הַיְגִיעָה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לְכָל הַבְּרָכוֹת הַמְנוּיוֹת בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה. וְכִדְאִיתָא בַּ'זֹהַר' דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא אָסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְיתָא וּבָרָא עָלְמָא, בַּר נַשׁ מִסְתַּכֵּל בָּהּ בְּאוֹרַיְיתָא וּמְקַיֵּם עָלְמָא. וְעַד שֶׁבָּאִים לְכָל הַיְּעוּדִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, "וּשְׁבַתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם, וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ", עַד "וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת". וּבִפְרָט עַל־פִּי הַבְטָחַת וְדִבְרֵי כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר, שֶׁאָנוּ עוֹמְדִים כְּבָר בִּזְמַן דְּעִקְּבְתָא דְּמְשִׁיחָא. וִיקוּיִם מִיָּד מַה שֶּׁכָּתוּב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים, בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַסּוֹבֵב מְהַלְּכִים אֵלּוּ, וּבָא הַכָּתוּב כָּאן וְגִלָּה וְאָמַר אִם בְּחֻקֹּתַי בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה תִּהְיֶה הַהַשָּׁגָה הַלָּזוּ הוֹלֵךְ וְאוֹר מִמַּדְרֵגָה שְׁפֵלָה לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה וּמִן הָעֶלְיוֹנָה לִשְׁלֵמָעֶלָה מִמֶּנָּה:

כד עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (זֹהַר ח"א קע"ה:) בַּפְּסוּק (מִשְׁלֵי ו') בְּהִתְהַלְּכֶךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ כִּי הַדְּרָכִים אֲשֶׁר תֵּעֶלֶה בָּהֶם הַנְּשָׁמָה בְּצֵאתָהּ מִן הָעוֹלָם הֵם חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת הַמְּלֵאִים גַּעֲרַת ה' וּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה הִיא מְאִירָה לְפָנָיו כְּאוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים קי"ט) נֵר לְרַגְלִי דְּבָרֶיךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ בַּתּוֹרָה תֵּלֵכוּ כִּי הִיא אוֹר לִנְתִיבַתְכֶם אֲבָל זוּלָתָהּ עֲלֵיהֶם נָאֱמַר (מִשְׁלֵי ד') דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כַּאֲפֵלָה וְגו', גַּם נִקְרָאָה תּוֹרָה כִּי הִיא תּוֹרֵהוּ דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ:

כה עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב חוּץ מִדַּרְכָּם ז"ל עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אִם בְּחֻקֹּתַי הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִצְוָה שֶׁנִּקְרֵאת חֻקָּה שֶׁהִיא מִצְוַת תְּפִילִין שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת י"ג י') וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה וְגו', וְאָמַר תֵּלֵכוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל מִנְהַג הָרִאשׁוֹנִים מַנִּיחִין תְּפִילִין בִּזְרוֹעָם וּבְרֹאשָׁם כָּל הַיּוֹם הוֹלֵךְ מֵבֵיתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ תְּפִילִין בְּרֹאשׁוֹ וְכוּ' מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵיתוֹ תְּפִילִין וְכוּ', וְאָמְרוּ (סִפְרֵי כ"ח.) עַל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְעַל רַבִּי שֶׁלֹּא הָלְכוּ ד' אַמּוֹת בְּלֹא תְּפִילִין, וְהוּא מַאֲמַר ה' בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ, וְאוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ הֵם מִצְוּוֹת הַשַּׁיָּכִים לִלְבִישָׁתָם שֶׁצְּרִיכִין גּוּף נָקִי, וְלִמֹּ"ד (שַׁבָּת מ"ט.) שֶׁלֹּא יָפִיחַ בָּהֶם, וְלִמֹּ"ד שֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶם, וְשֶׁלֹּא יָסִיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם, שֶׁזּוּלַת זֶה אָסוּר לְהַנִּיחָם, וְאוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם כְּאִלּוּ אָמַר וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם שֶׁבָּזֶה אַתֶּם מִתְקָנִים עַצְמֵיכֶם לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲלֵיכֶם, כְּאוֹמְרוֹ (דְּבָרִים כ"ח י') וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְגו' וְאָמְרוּ ז"ל (בְּרָכוֹת ו'.) וְכוּ':

כו עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (ב"ר פמ"ד) בַּפָּסוּק הַבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה, שֶׁהֶעֱלָה ה' לְאַבְרָהָם וְדָרַךְ עַל הַמַּזָּלוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּי' חֻקֹּתַי עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יִרְמְיָה ל"ג) חֻקּוֹת שָׁמַיִם וְגו', אִם בָּהֶם תֵּלֵכוּ כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית י"ג י"ז) קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת קִיּוּם הַמִּצְוּוֹת הוּא שׁוֹלֵט וְדוֹרֵךְ עַל הַמַּזָּלוֹת, וְהֵן הֵנָּה שֶׁבָּהֶם זָכָה אַבְרָהָם לְבִחֵינָה זוֹ, וְאוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, עָדָק יִקְרְאֵהוּ לְרַגְלוֹ (יְשַׁעְיָה מ"א) וְאָמְרוּ ז"ל (שַׁבָּת קנ"ו.) שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאי דַּעְתָּךְ דְּקָאֵי עָדָק וְכוּ' ע"כ, הֲרֵי שֶׁמַּעֲרִיךְ הַמַּזָּלוֹת בִּסֵּדֶר הַנְּאוֹת לוֹ וְיוֹלִיךְ מַזָּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם פֵּרוּשׁ לְחֻקֹּתַי תְּתַקְּנוּ אוֹתָם בְּסֵדֶר הַנְּאוֹת לָכֶם, וְהוּא מַאֲמָרָם ז"ל (שָׁם) אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ הֵם שׁוֹלְטִים בּוֹ. אוֹ יֹאמַר וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָה ס"ו) כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְגו' אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֲשִׂיתִי לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא עוֹשֶׂה מְלַמֵּד שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוּוֹת נִבְרָאִים שָׁמַיִם חֲדָשִׁים אֹתָם:

כז עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת דַּף קנ"ו מָאן דְּאִתְיְלִיד בְּנֹגַהּ יְהִי זַנַּאי, עוֹד שָׁם אָמְרוּ כַּלְדָּאֵי לְאִמֵּיהּ שֶׁל רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק שֶׁבְּנָהּ יִהְיֶה גַּנָּב וְכוּ' יע"ש, הֲרֵי שֶׁהַמַּזָּל יַפִּעִיל בָּאָדָם פֹּעַל עֲשׂוֹת הָרַע, וְחָשׁ ה' כִּי יֹאמַר אָדָם כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ הַמַּזָּל מַגִּיד עַל רָשָׁע הַנּוֹלֵד בּוֹ אֵין בְּיָדוֹ לְתַקֵּן וְאָנוּס הוּא וּפָטוּר מֵהָעֹנֶשׁ, לָזֶה אָמַר אִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁהֵם הַמַּזָּלוֹת תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ יְסוֹבְבוּ אֶתְכֶם הָלוֹךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב אֵינְכֶם פְּטוּרִים בְּטַעֲנָה זוֹ, אֶלָּא וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ עַל כָּל פָּנִים אַתֶּם חַיָּבִים, וְיֵשׁ תִּקּוּן לַמַּזָּל, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל רַב נַחְמָן, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:

כח אוֹ יֹאמַר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שָׁם) הַאי מָאן דְּאִתְיְלִיד בְּמַזָּל מַאדִּים אוּשִׁיד דְּמָא אָמַר רַב אָשִׁי אוֹ אוּמְנָא אוֹ גַּנְבָא אוֹ טַבְּחָא אוֹ מוֹהֲלָא ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ שֶׁהֵם חֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם הַמַּזָּלוֹת, וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ שֶׁהֵם שְׁחִיטָה מִילָה בָּזֶה אַתֶּם עוֹשִׂים מַה שֶּׁמַּרְאֶה הַמַּזָּלוֹת בִּדְבַר מִצְוָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:

כט עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סִפְרֵי פ' הַאֲזִינוּ) שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לִלְמֹד מוּסָר מֵחֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁאֵין מִשָּׁנִים תַּפְקִידָם וְשָׁשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַבּוֹרֵא, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּדֶרֶךְ חֻקֹּתַי שֶׁהֵם חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הַמַּתְמִידִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם בְּשִׂמְחָה בְּלֹא שִׁנּוּי תֵּלֵכוּ, בָּזֶה גַּם אַתֶּם מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ שֶׁלֹּא תַּעֲבְרוּ עֲלֵיהֶם וְתַעֲשׂוּ אֶת שֶׁיֶּשְׁנָם בַּעֲשֵׂה, כִּי תֹּאמְרוּ וּמָה אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם שָׂכָר וְעֹנֶשׁ כֵּן, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה:

ל עוֹד יִרְצֶה אִם בְּחֻקֹּתַי עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (אָבוֹת ג') אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה וְכוּ' וּפֵרַשְׁתִּיהוּ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁיִּרְצֶה לוֹמַר אִם אֵין קֶמַח אִם אַתָּה רוֹאֶה שֶׁעָצַר ה' (הַשָּׁמַיִם) וְאֵין קֶמַח הַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם אֵין תּוֹרָה, כְּאוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ל"ב ב') יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי פֵּרוּשׁ כְּשֶׁעוּר הַמּוּכָן הַבָּא מִן הַגַּשְׁמִים יִהְיֶה לִקְחִי, וּכְשֶׁאֵין לָקַח יַעֲצֹר ה' הַשָּׁמַיִם, וְאוֹמְרָם אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח פֵּרוּשׁ כְּשֶׁאֵין תּוֹרָה בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לז עמ' 79)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ . . וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (כו, ג־ד) יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה, הֲרֵי הָעִקָּר הוּא הַשָּׂכָר הָרוּחָנִי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה "בְּחֻקֹּתַי" הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן חֲקִיקָה. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִתָּן לְהַפְרִיד בֵּין אוֹת הַחֲקוּקָה בְּאֶבֶן וּבֵין הָאֶבֶן עַצְמָהּ, כְּמוֹ כֵן הַתּוֹרָה צְרִיכָה לִהְיוֹת חֲקוּקָה בַּלֵּב, הִיא צְרִיכָה לְהִתְמַזֵּג עִם הָאָדָם וְלִחְדּוֹר בְּכָל מַהוּתוֹ. וְדָבָר זֶה בָּא לִידֵי בִּטּוּי בְּכָךְ שֶׁהַשְּׁפָעָתָהּ מְקִיפָה גַּם אֶת חַיָּיו הַגַּשְׁמִיִּים וּמְבִיאָה לוֹ שָׂכָר גַּשְׁמִי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִהְיֶה קָמַח כִּי יַעֲצֹר ה' שָׁמָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי פֵּרוּשׁ בְּשִׁעוּר חֻקֹּתַי שֶׁהֵם חֹק הַמְּזוֹנוֹת, תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ אִם אַתֶּם רוֹצִים לָתֵת לָכֶם חֻקְּכֶם שֶׁהֵם הַמְּזוֹנוֹת צְרִיכִין אַתֶּם כְּמוֹ כֵן לְקַיֵּם הַמִּצְוֹות, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ יַעֲרֹף כְּמָטָר לִקְחִי כִּשְׁעוּר הַמָּטָר שֶׁהוּא הַמָּזוֹן צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הֶעָבוֹדָה, וְאוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם פֵּרוּשׁ יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיִּתְמִיד ה' הַמַּעֲשֶׂה לָתֵת חֻקָּם:

לא עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים ע"ב) יִירָאוּךָ עִם שָׁמֶשׁ וְאָמְרוּ ז"ל (בְּרָכוֹת כ"ט:) כִּי כָּל הַנִּבְרָאִים זְמַן עֲבוֹדָתָם הוּא בִּזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹלֶה בַּבֹּקֶר זְמַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, וּבִזְמַן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ יוֹרֶדֶת וְכוּ', וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים נ"ה) בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ, וְאוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ יִרְמֹז לְאוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת ל"ב:) חֲסִידִים רִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וְכוּ' וְאַחַר תְּפִלָּה שָׁעָה וְכוּ', וּכְנֶגְדָּן אָמַר וְאֶת מִצְוֹתַי וְגוֹ', וְאוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם פֵּרוּשׁ בָּזֶה יִתְקָנוּ הַמְּאוֹרוֹת, כִּי עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים כְּשֶׁהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב הַמְּאוֹרוֹת לוֹקִין (סֹכָה כ"ט.):

לב עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁמְּצִינוּ שֶׁנִּקְרְאוּ חֻקָּה דִּכְתִיב בָּהֶם (לְעֵיל ו' י"א) חֹק עוֹלָם וְגוֹ', וּכְתִיב (לְעֵיל ז' ל"ו) חֻקַּת עוֹלָם וְגוֹ' וְאָמַר אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתֵיכֶם תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (כ"ט:) אָמַר ר"י אָמַר רַשְׁבִּ"י גָּזוּל דְּמִיָּא דְּפִסֵּחַ וְכוּ' אַף גָּזוּל לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ וְכוּ' לְאַחַר יֵאוּשׁ מִשּׁוּם מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה, וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ שֶׁלֹּא יָבִיאוּ לֹא גָּזוּל שֶׁלִּפְנֵי יֵאוּשׁ וְלֹא גָּזוּל שֶׁלְּאַחַר יֵאוּשׁ, וּמְסֹרֶת הַתֵּבָה אַחַת יוֹרֶה לְצַד שֶׁבִּ' הַמִּצְוֹות הֵם עִנְיָן אֶחָד שֶׁל גָּזֵל, וְאוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם שָׁם בְּפֶרֶק לוּלָב הַגָּזוּל וְז"ל אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מַאי דִּכְתִיב אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט שׂוֹנֵא גָּזֵל בְּעוֹלָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָבַר עַל בֵּית הַמֶּכֶס אָמַר לַעֲבָדָיו תְּנוּ מֶכֶס וְכוּ' אָמַר לָהֶם מִמֶּנִּי יִלְמְדוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים שֶׁלֹּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנֵא גָּזֵל בְּעוֹלָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ כו', וְאָמְרוּ ז"ל (קִדּוּשִׁין ל"ט:) כִּי מִי שֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לִידוֹ וְנִצַּל הֵימֶנָּה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ טַעַם לַמִּצְוָה הָאֲמוּרָה שֶׁלֹּא יָבִיאוּ מִן הַגָּזֵל וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם פֵּרוּשׁ כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ עַצְמָן גַּם כֵּן לִבְרֹחַ מִן הַגָּזֵל, וְזֶה יִקָּרֵא מַעֲשֶׂה הַגַּם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא הִרְהֻקַת הָרֶשַׁע כֵּיוָן שֶׁהוּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה כִּמְדַיֵּק מִמַּאֲמַר לִבְרֹחַ וְכוּ':

לג עוֹד יִתְבָּאֵר הַפָּסוּק עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹות עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְצַד שֶׁיְּחַשֵּׁב אָדָם כִּי עִקַּר הַמִּצְוֹות וְתוֹעֲלִיּוֹתָם אֵינוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁיּוֹדֵעַ עִקָּרָן וְטַעֲמָן אֲבָל עֲשִׂיַּת מִצְוָה בְּלֹא יְדִיעַת טַעַם הֲרֵי הוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה וְתִמְצָא שֶׁכֵּן כָּתְבוּ בְּשֵׁם הָרַב הָאֲרִ"י ז"ל (לִקּוּטֵי תּוֹרָה פ' עֵקֶב) כִּי מַעֲשֶׂה בְּלֹא כַּוָּנַת הַדָּבָר הוּא כִּכְלִי רֵיק שֶׁהֶעְקֵר הוּא הַמַּחְשָׁבָה, וְלָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' כָּאן אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ אִם הָאָדָם יַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה בְּכַוָּנָה זוֹ לְצַד אֲשֶׁר חָקַק ה' ב"ה תּוֹעִיל לָהֶם כַּוָּנָה זוֹ כְּאִלּוּ קִיְּמוּ הַמִּצְוֹות כְּמוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' עֲשׂוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ בִּכְנוּי אֵל הַמְצַוֶּה שֶׁהוּא בְּכָל כִּנּוּיוֹתֵיהֶם וְסוֹדוֹתֵיהֶם, וּלְצַד שֶׁיֹּאמַר אָדָם אִם כֵּן כֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְקַבֵּל דָּבָר זֶה לְצַד הָרָצוֹן שֶׁבְּאָדָם הֲגַם שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אִם כֵּן גַּם כֵּן לֹא יַעֲשֶׂה דָּבָר וְיִתְרַצֶּה בְּדַעְתּוֹ עֲשׂוֹת וְיוֹעִיל הָרָצוֹן גַּם בְּהֶעְדֵּר הַמַּעֲשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם תְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁיַּעֲשֶׂה מַה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ וַה' יִגְמֹר בַּעֲדוֹ:

לד עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁפָּסַק מָרָן בְּהִלְכוֹת תְּפִילִין סִימָן ל"ב סי"ח וְז"ל אִם נִדְבְּקָה אוֹת לְאוֹת וְכוּ' פָּסוּל, וּבְהִלְכוֹת סֵפֶר תּוֹרָה כָּתַב הָרא"ש דְּבֵקוּת פּוֹסֵל בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְאִם גָּרַר הַדְּבֵקוּת וְכוּ' כָּשֵׁר, נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ הֶתֵּר לַחֲקֹק דֶּבֶק שֶׁבֵּין אוֹת לְאוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה וְלֹא בִּתְפִילִין, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז הַכָּתוּב כָּאן אִם בְּחֻקֹּתַי פֵּרוּשׁ חֲקִיקוּת הָאוֹתִיּוֹת תֵּלֵכוּ כְּמִשְׁפְּטֵיהֶן לְחוּק אוֹתָם לֹא לַכֹּל תִּמְחֲקוּ אֶלָּא וְאֶת מִצְוֹתַי שֶׁהֵם תְּפִילִין תִּשְׁמְרוּ לְבַל תַּחֲקוּ אֲפִלּוּ דֶּבֶק שֶׁבֵּין אוֹת לְאוֹת, וְאוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁפָּסַק הָרא"ש בִּתְשׁוּבָה ט"ז כְּלָל ג' וז"ל מֵ"ם פְּתוּחָה שֶׁנִּדְבָּק פְּתִיחָתָהּ יִמְחֹק כֻּלָּהּ וְיִכְתֹּב אַחֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ אֲבָל גְּרִירַת הַסְּתִימָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ אוֹת דְּהַוּה לֵיהּ חַד תּוֹכוֹת וְאָמְרִינָן (גִּטִּין כ.) וְכָתַב וְלֹא חָקַק וְכוּ' ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין לְחוּק תּוֹכָהּ אֶלָּא לְגָרְרָהּ וְלַעֲשׂוֹת אַחֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ:

לה עוֹד יִרְמֹז עַל פִּי מַה שֶׁהֶעֱלוּ הָאַחֲרוֹנִים (מ"א סִימָן קמ"ג) כִּי סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּמְצָא בּוֹ דֶּבֶק מוּתָּר לִקְרוֹת בּוֹ וְאֵין צֹרֶךְ לְהוֹצִיא אַחֵר מִטַּעַם שֶׁיְּכוֹל לְגָרְרָהּ וְכָל שֶׁרָאוּי לְבִילָה וְכוּ' (מְנָחוֹת ק"ג:) וְחִדְּשׁוּ עוֹד הָאַחֲרוֹנִים (טו"ז או"ח סִימָן ל"ב) שֶׁאֲפִלּוּ הוּא יוֹם שַׁבָּת שֶׁאֵין יָכוֹל לְגָרְרָהּ מִטַּעַם שֶׁהַמְּנִיעָה אֵינָהּ מִצַּד הַסֵּפֶר תּוֹרָה אֶלָּא לְצַד שְׁמִירַת שַׁבָּת, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי דָּבָר שֶׁהוּא עוֹמֵד לְחֹק שֶׁהוּא דֶּבֶק הָאוֹת, תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ יֵשׁ לָכֶם רְשׁוּת לְהוֹרוֹת כִּי הוּא דֶּרֶךְ שֶׁיֵּלְכוּ בּוֹ וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְהוֹצִיא אַחֵר, וְאֲפִלּוּ יִהְיֶה בִּזְמַן שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לְתַקֵּן שֶׁהוּא יוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ שֶׁמִּצְוָתִי עֲלֵיכֶם לָאֱסֹר, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וְנָתַן הַטַּעַם וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְכֶם לַעֲשׂוֹת וְיָכוֹל לְתַקֵּן הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר שֶׁאֵין הַתִּקּוּן מְעַכֵּב בְּטַעַם שֶׁנָּתְנוּ הָאַחֲרוֹנִים:

לו עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁפָּסַק מהרי"ק בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רע"ו סָעִיף י"א וְז"ל דָּבְקָה אוֹת לַחֲבֶרְתָּהּ בְּאוֹתִיּוֹת שֵׁם ב"ה יֵשׁ לְגָרְרָהּ, וְכָתַב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 313 – מתוך 'לקראת שבת')

לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּאֹפֶן דִּיגִיעָה

אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ

אִם בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ – יָכוֹל זֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ הֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָמוּר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים אִם בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ, שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה (כו, ג. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין (כְּפִי שֶׁהִקְשׁוּ בַּמְּפָרְשִׁים), מֵהֵיכָן לָמַד רַשִׁ"י בִּפְשֵׁט הַכָּתוּב דְּקָאֵי עַל עֲמַל הַתּוֹרָה, וְלֹא עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה בִּכְלָלוּת?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבַּאוּר בָּזֶה: תַּלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי הוּא אֶחָד מִתַּרְיָ"ג הַמִּצְוֹת, וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁ"בְּחֻקּוֹתַי" קָאֵי עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה כִּפְשׁוּטוֹ, דַּהֲרֵי זֶה נִכְלָל בְּ"וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ", אֶלָּא מְכָרְחִים לוֹמַר דְּאֲיֵרֵי בְּהוֹסָפָה מְיֻחֶדֶת בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ כְּלוּלָה בַּחִיּוּב שֶׁל מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה - "עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה". כִּי מִצַּד מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה ("וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ") אֵין חִיּוּב לְהִתְיַגֵּעַ בַּתּוֹרָה. וְזוֹהִי הַהוֹסָפָה דְּ"בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ" - לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּאֹפֶן דְּעָמָל וִיגִיעָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמְּרַדְּכַי בִּמְנָחוֹת וְז"ל שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאִזְהָרָה לְמוֹחֵק ה' מִלֹּא תַּעֲשׂוּן כֵּן וְגוֹ' הָא תִּקּוּן הוּא ע"כ, הוּא מַה שֶׁאָמַר אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאֲסַרְתִּי לִמְחֹק אִם הוּא דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לָחֹק הַדֶּבֶק אַתֶּם רַשָּׁאִים לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר תֵּלֵכוּ עַל דֶּרֶךְ (שמות י"ח) וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ, וְאוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי וְגוֹ' פֵּרוּשׁ תְּנַאי הוּא הַדָּבָר לְאַמֵּן יָדָיו שֶׁלֹּא יִגַּע אֶלָּא בְּחֵלֶק הַדֶּבֶק וְלֹא בְּגוּף הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּצְטַוֶּה עֲלֵיהֶם לְבַל יִמְחֹק, וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁיְּצַו ה' עַל ב' אוֹתִיּוֹת הַדְּבוּקוֹת שֶׁלֹּא יִגַּע בִּשְׁנֵיהֶם, וְאוּלַי שֶׁיֵּשׁ לִסְמֹךְ גַּם כֵּן דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (שבועות ל"ה) שֶׁאָסוּר לִמְחֹק גַּם אוֹת הַנִּטְפָּל לַה' מֵאֲחוֹרָיו, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ מִצְוֹתַי לְשׁוֹן רַבִּים הַשֵּׁם וְהַנִּטְפָּל לוֹ שֶׁיִּשְׁמֹר לְבַל יִמְחֹק בִּגְרִירָתוֹ הַדֶּבֶק, וְאוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם נָתַן טַעַם לְהַתִּיר לִמְחֹק הַדֶּבֶק כְּדִבְרֵי הַמְּרַדְּכַי שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא תִּקּוּן, גַּם יִרְמֹז בְּמַאֲמַר וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּבְרַיְרְתָא (מס' סופרים פ"ה) וְז"ל הַמּוֹחֵק אוֹת אַחַת וְכוּ' וְאִם נִשְׁפַּךְ דָּיוֹ עַל הַשֵּׁם מוּתָּר לְמָחֲקוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְתַקֵּן, וְכָתַב הַבַּיִת יוֹסֵף בְּשֵׁם הר"י אַסְכַּנְדְּרָנִי שֶׁאֲפִלּוּ נִפְסְדָה הָאוֹת מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁיּוּכַל לְמָחֲקוֹ לְכָל הָאוֹת ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אוֹתָם עַצְמָן שֶׁהֵם הָאוֹתִיּוֹת אִם הֶכְרַח לְתַקֵּן יָכוֹל לִמְחֹק הָאוֹת עַצְמָהּ, וּמַה שֶׁהִתְנָה וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ לְבַל יִגַּע בָּאוֹתִיּוֹת הוּא כְּשֶׁאֵין אֶלָּא דֶּבֶק וְהָאוֹתִיּוֹת שְׁלֵמִים אֲבָל אִם נִפְסְדָה הָאוֹת עַצְמָהּ יָכוֹל לִמְחֲקָהּ וּלְתַקְּנָהּ:

לז עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק א' שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה (כ"א.) וְז"ל שָׁלַח לֵיהּ רַב הוּנָא בַּר אָבִין לְרָבָא כִּי חָזִית דְּמַשְׁכָּא תְּקוּפַת טֵבֵת עַד שֶׁתִּסָּר בְּנִיסָן עַבְּרֵיהּ לְהַהִיא שַׁתָּא וְלָא תֵּחוּשׁ דִּכְתִיב (דְּבָרִים ט"ז א') שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב, שְׁמוֹר אָבִיב שֶׁל תְּקוּפָה שֶׁיִּהְיֶה בְּחֹדֶשׁ נִיסָן ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ לְפִי חֶשְׁבּוֹן הָעִבּוּר לְפִי חֻקּוֹת הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם חַמָּה וּלְבָנָה בְּהוֹדַעַת הַזְּמָן תֵּלֵכוּ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא זְמַן הָאָבִיב בְּפֶסַח, וְאִם כְּפִי הַחֻקּוֹת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהֶם לֹא יִהְיֶה כֵּן וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם פֵּרוּשׁ תְּעַבְּרוּ הַשָּׁנָה כְּדֵי שֶׁתַּעֲשׂוּ אוֹתָם הַמִּצְוֹות כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח רַב הוּנָא בַּר אָבִין לְרָבָא:

לח עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (קנ"ו:) וְז"ל שְׁמוּאֵל וְאַבְלָט הַוּוּ יַתְבֵי וְהַוּוּ קָאזְלִי הִנֵּהוּ אִינְשֵׁי לְאַגְמָא וְכוּ', הֲרֵי שֶׁהֲגַם שֶׁהָרְאָה הַמַּזָּל עָלָיו בַּהֲלִיכָתוֹ שֶׁיָּמוּת עַל יְדֵי שֶׁשָּׁמַר הָאִישׁ מִכְּלִימָה וְעָשָׂה עִמּוֹ חֶסֶד תִּקֵּן הַמַּזָּל לְטוֹבָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁהוּא בִּזְמַן שֶׁבּוֹ הֶרְאָה עָלָיו הַמַּזָּל לְרָעָה שֶׁיֵּלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב אִם אֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ יֵשׁ כֹּחַ בָּכֶם לְהַפֵּךְ הַמַּזָּלוֹת וּלְתַקֵּן אוֹתָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:

לט עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (פְּסָחִים נ"ו.) כִּתֵּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וְכוּ' וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא שָׁם לְצַד שֶׁהָיוּ תּוֹעִים אַחֲרָיו, וְהִנֵּה עִנְיַן נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת הוּא חֶקֶה אֲשֶׁר חָקַק ה' וְהִבִּיט אֶל נְחַשׁ וְגוֹ' וָחָי (בַּמִּדְבָּר כ"א ט') וְהִרְשָׁה אוֹתָם עֲשׂוֹת כֵּן, וְהוּא מַאֲמַר אִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁהוּא לְהַבִּיט אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת תֵּלֵכוּ, תְּנַאי הוּא הַדָּבָר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲבָל אִם לֹא, אֵין כָּאן חֶקֶה וְיָכוֹל חִזְקִיָּהוּ לְכַתְּתוֹ וּבָזֶה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְבַל יִטְעוּ אַחֲרָיו:

מ עוֹד יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁהַכָּתוּב מֵיִרְי בְּמִצְוֹת טֶבֶל שֶׁמְּצִינוּ שֶׁיָּצוּ ה' לֶאֱוֹכֹל טֶבֶל וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁחַיָּב מִיתָה, וְיֵשׁ לְךָ לִתְמֹהַּ בַּדָּבָר כְּלוּם מַה הוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בִּתְבוּאָה זוֹ שֶׁאוֹסְרָהּ הוּא הַפְרָשַׁת תְּרוּמָה וְאִם הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ הִיא נֶאֱכֶלֶת לַכֹּהֵן מִכָּל שֶׁכֵּן תַּעֲרֹבֶת, אֶלָּא אֵין זֶה אֶלָּא חֶקֶה, וְהוּא מַאֲמַר אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל עַד עֲשׂוֹת מִצְוַת ה' לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וְכוּ', וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְאָז וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם שֶׁבָּזֶה יִתְקַנּוּ הַמְּפֹרָשׁ לֶאֱכֹל לִבְעָלָיו וְהַשְּׁאָר לְכָל אָדָם:

מא עוֹד יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (אָבוֹת פ"ב) שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ, שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה, וְהוּא מַאֲמַר אִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁהִיא גְּזֵרַת הַמִּיתָה שֶׁחָקַק ה' שֶׁאֵין מִיָּדוֹ מַצִּיל אִם תֵּלְכוּ בָּהֶם שֶׁכָּל יוֹם יֹאמַר לְמָחָר יָמוּת בָּזֶה וַדַּאי וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:

מב עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים דַּף פ"ה בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא מֵרַבָּנָן שֶׁאָמַר לוֹ אֵלִיָּהוּ סִימָן לְהַבִּיר כִּסְאוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא בַּהֲלִיכָתוֹ מִגַּן עֵדֶן שֶׁל מַטָּה לִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה שֶׁהָיָה עוֹלֶה מֵעַצְמוֹ וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְמַלְאָכִים לְהַעֲלוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַצַּדִּיקִים, וְזֶה הַשִּׁגְתוֹ הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ נִמְרָץ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה לְעַצְמוֹ וְלְאַחֵרִים כָּאֲמוּר שָׁם, וְהוּא מַאֲמַר אִם

(ד) **וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ:**

ד וְאֶתֵּן מַטְרֵיכוֹן בְּעִדָּנְהוֹן וְתִתֵּן אַרְעָא עֲלַלְתַּהּ וְאִלַּן חַקְלָא יִתֵּן אִבְּהּ:

רש"י◄ **בְּעִתָּם•** (ת"כ, תענית כב) בְּשָׁעָה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָצֵאת, כְּגוֹן (בְּלֵילֵי רְבִיעִית, רש"י ישן) בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת.

וְעֵץ הַשָּׂדֶה• (ת"כ) הֵן אִילָנֵי סָרָק, וַעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לז, עמוד 81 – מתוך 'לקראת שבת')

סִבַּת הַיִּעוּדִים הַגַּשְׁמִיִּים

וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: (כו ד)

וְהִקְשָׁה הָאַבַּרְבַּנְאֵל: מַדּוּעַ הַשָּׂכָר עַל עָמָל בַּתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא שָׂכָר גַּשְׁמִי, וַהֲרֵי עִיקַּר שְׁלֵמוּת הַשָּׂכָר הוּא תּוֹעֶלֶת וְטוֹבָה רוּחָנִית שֶׁהִיא הַטּוֹבָה וְהַתּוֹעֶלֶת הָאֲמִיתִּית? וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה: עַל הַתּוֹרָה נֶאֱמַר "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ", וּפֵרוּשׁוֹ, לֹא רַק שֶׁהַתּוֹרָה מְבִיאָה חַיִּים לָאָדָם, אֶלָּא שֶׁהִיא הִיא הַחַיִּים שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵינוּ שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֵין הַתּוֹרָה דָּבָר נוֹסָף עַל מְצִיאוּתוֹ וּפְרָט מְסָיָם בְּחַיָּיו, אֶלָּא הִיא מַהוּתוֹ וְחַיָּיו מַמָּשׁ. וְעִנְיָן זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חַיֵּינוּ, מִתְבַּטֵּא כַּאֲשֶׁר הַתּוֹרָה פּוֹעֶלֶת וּמַשְׁפִּיעָה לֹא רַק עַל עִנְיְנֵי נִשְׁמָתוֹ אֶלָּא גַּם בְּעִנְיָנִים גּוּפָנִיִּים וּבְכָל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים הַשַּׁיָּכִים אֵלָיו.

וְלָכֵן: אִם הַשָּׂכָר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ הָיָה רַק שֶׁיִּזְכֶּה לְמַעֲלוֹת רוּחָנִיּוֹת וְעִנְיָנִים נַעֲלִים, אֵין כָּאן בִּטּוּי שָׁלֵם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כָּל מְצִיאוּתוֹ, כִּי הַשָּׂכָר הוּא כְּמוֹ תּוֹצָאָה טִבְעִית מַעֲשֶׂה הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ, שֶׁלָּכֵן הוּא שָׂכָר רוּחָנִי תְּמוּרַת עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית. אֲבָל כַּאֲשֶׁר נִשְׁפָּעוֹת לוֹ טוֹבוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בִּגְלַל עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, "וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם", אֲזַי נִרְאֶה וְנִכָּר שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֵינָם רַק לִמּוּד וַעֲשִׂיָּה נוֹסָפִים עַל מְצִיאוּתוֹ אוֹ אֲפִילּוּ פְּרָט בִּמְצִיאוּתוֹ, אֶלָּא הַתּוֹרָה הִיא כָּל מַהוּתוֹ וְחַיּוּתוֹ, וְלָכֵן הָעֵסֶק בָּהּ מֵבִיא טוֹבָה וְתוֹעֶלֶת בְּכָל עִנְיָנָיו, גַּם בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה.

(ה) **וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם:**

ה וִיעָרַע לְכוֹן דִּישָׁא יָת קָטָפָא וּקְטָפָא יְעָרַע לְאַפּוֹקֵי בַּר זַרְעָא וְתֵיכְלוּן לַחְמְכוֹן לְמִשְׂבַּע וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן בְּאַרְעַכּוֹן:

רש"י◄ **וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר•** שֶׁיְּהֵא הַדַּיִשׁ מְרֻבֶּה וְאַתֶּם עֲסוּקִים בּוֹ עַד הַבָּצִיר, וּבַבָּצִיר תַּעַסְקוּ עַד שְׁעַת הַזָּרַע. **וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע•** (ת"כ) אוֹכֵל קִמְעָא, וְהוּא מִתְבָּרֵךְ בְּמֵעָיו.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּת הִשְׁתַּדְּלוּת בַּתּוֹרָה לִלְמֹד וּלְלַמֵּד כָּרָמוּז בְּתֹבֶת בְּחֻקֹּתַי, תֵּלֵכוּ פֵּרוּשׁ מֵעַצְמְכֶם כְּרַבִּי חִיָּא וְלֹא תִּצְטָרְכוּ לַמַּלְאָכִים לְהוֹלִיךְ אֶתְכֶם: תורה ד

ד) וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי בְּוָא"ו הַמּוֹסִיף וְלֹא קָדַם לָזֶה יְעוּד אַחֵר, וּלְמַה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפֵרוּשׁ אִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁיֵּשׁ גְּזֵרָה בְּתֹבֶת תֵּלֵכוּ יָצְדַּק לוֹמַר וְנָתַתִּי בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, גַּם יִתְיַשֵּׁב מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהָעִיר עוֹד, כִּי מִפְּשַׁט הַכָּתוּב מִשְׁמָע שֶׁשְּׂכַר עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה הוּא וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם, אִם כֵּן שְׂכַר מִצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה הוּא וְיֵצֵא אָדָם נָקִי מִשְׂכַּר עֲבוֹדָתוֹ, וּבְמָה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר וְנָתַתִּי בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו הֵעִיר אוֹתָנוּ שֶׁקָּדְמוּ יְעוּדִים אֲחֵרִים לָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם מַה שֶׁרָמַזְתִּי בַּפָּסוּק אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ:

אוֹ יֹאמַר לְצַד שֶׁשְּׂכַר עוֹלָם הָעֶלְיוֹן רוּחָנִי וְאֵין יְעוּדָיו נִתְפָּסִים בַּנְּרְשָׁם וְלֹא בְּדִבּוּר, לָזֶה רָמְזוֹ בַּמָּה שֶׁהוֹסִיף וָא"ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן לוֹמַר כִּי יֵשׁ שָׂכָר אַחֵר, וּמוֹסִיף עוֹד לִתֵּן גִּשְׁמֵיכֶם, וְדִקְדֵּק לוֹמַר גִּשְׁמֵיכֶם כְּאִלּוּ הֵם שֶׁלָּכֶם, לֹא בְּעַד שְׂכַר מִצְוֹות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֶלָּא לְצַד שֶׁהֵם מַעֲמִידֵי עוֹלָם בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְכוּ' זוֹכִים בְּשֶׁלָּהֶם, וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם הִתִּיר מְמוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל (ב"ק ל"ח.) כִּי יִשְׂרָאֵל קְנוּ הָעוֹלָם וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ וְהֵן הַגּוֹיִם כְּנִכְסֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁהוּא נוֹתֵן בְּתוֹרַת מַתָּנָה אֵינוֹ מְחַשֵּׁב הַדָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ אֶלָּא גִּשְׁמֵיכֶם, כְּאִלּוּ הַדָּבָר שֶׁלָּכֶם:

וְדִקְדֵּק לוֹמַר וְנָתַתִּי שֶׁהוּא הָאָדוֹן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר, כְּדֵי שֶׁיּוֹרִיד טִפּוֹת גִּשְׁמֵיכֶם בִּזְמַנָּם וּכְפִי הַשִּׁעוּר הַצָּרִיךְ, כִּי הוּא יוֹדֵעַ הַזְּמָן וְהַשִּׁעוּר אֲשֶׁר תִּשְׁתֶּה הָאָרֶץ וְשֶׁיּוֹעִילוּ לָהּ מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל זוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ויק"ר פכ"ח) וְז"ל אָדָם שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲלֶה עֲנָנִים:

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ גִּשְׁמֵיכֶם עַל בְּלָלוּת הַמָּזוֹן, בֵּין הַצָּרִיךְ לָעוֹלָם, בֵּין הַצָּרִיךְ לַאֲדָמָה, בֵּין הַצָּרִיךְ לִנְפָשׁוֹת, כִּי כֻּלָּם עוֹמְדִים לְזוֹן, וְיֵשׁ טְלָלִים וּגְשָׁמִים גַּשְׁמִיִּים, וְיֵשׁ טְלָלִים וּגְשָׁמִים רוּחָנִיִּים כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, וְעַל כֻּלָּם אָמַר וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי: וְנָתְנָה הָאָרֶץ וְגוֹ' פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי: תורה ה

(ו) **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם:**

ו וְאֶתֵּן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא וְתִשְׁרוּן וְלֵית דְּמָנִיד וֶאֱבַטֵּל חַיְתָא בִּשְׁתָּא מִן אַרְעָא וּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא לָא יְעַדּוּן בְּאַרְעֲכוֹן:

רש"י ◄ **וְנָתַתִּי שָׁלוֹם •** שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: הֲרֵי מַאֲכָל וַהֲרֵי מִשְׁתֶּה, אִם אֵין שָׁלוֹם אֵין כְּלוּם! תַּלְמוּד־לוֹמַר אַחַר כָּל זֹאת: "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ"; מִכָּאן, שֶׁהַשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "עוֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל". **וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם •** (ת"כ) אֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לְמִלְחָמָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצְכֶם מִמְּדִינָה לִמְדִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 192)

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ (כו, ו) רַז"ל אָמְרוּ "מַשְׁבִּיתָן שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ", וְהֵינוּ שֶׁהַמַּזִּיק עַצְמוֹ הוֹפֵךְ לְטוֹב, בְּחִינַת 'אִתְהַפְּכָא'. וְכֵן מָצִינוּ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם חַיָּבִים לִהְיוֹת חָמֵץ, אַף שֶׁבְּפֶסַח הֶחָמֵץ אָסוּר. שֶׁכֵּן, מִי שֶׁנִּמְצָא בַּשֶּׁלֶב שֶׁל 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' חַיָּב לְהַרְחִיק אֶת הֶ'חָמֵץ', הַגְּבָהָה וְהִתְנַשְּׂאוּת; אַךְ לְאַחַר הַבֵּרוּר שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּעֵת סְפִירַת הָעֹמֶר, הוֹפֵךְ הֶ'חָמֵץ' עַצְמוֹ לְמִצְוָה, בִּבְחִינַת "וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי ה'".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ וְגוֹ'. זוֹ בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה אַחַר שֶׁנִּתְלַשָּׁה, כְּדֶרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"מ מ"ב) הַבָּא לָמֹד גָּרְנוֹ יֹאמַר יְהִי רָצוֹן וְכוּ', הֲרֵי כִּי יֵשׁ בִּרְכַּת ה' אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁעָשׂוּי גֹּרֶן, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ שֶׁיִּתְרַבֶּה הַצּוֹמֵחַ עַד גְּבוּל זֶה, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּהַר בַּפָּסוּק וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה (כ"ה כ"א):

וַאֲכַלְתֶּם וְגוֹ' לָשֹׂבַע. זוֹ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בַּבָּטָן כְּאוֹמְרָם ז"ל (תורת כהנים) אוֹכֵל קִמְעָא וּמִתְבָּרֶכֶת בְּמֵעָיו:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא יִמְשֹׁךְ לָכֶם דָּבָר הָרָגִיל לִהְיוֹת בִּבְנֵי אָדָם כִּי יַרְבֶּה טוּבָם וּמְזוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁמִּתְמַלֵּאת תַּאֲוָתָם בָּזֶה וְלֹא יַעֲצְרוּ כֹּחַ לְמֵיכָל לָשֹׂבַע, אֶלָּא וַאֲכַלְתֶּם לֶחֶם לָשֹׂבַע אֲכִילָה מְרֻבָּה כְּדֵי שְׂבִיעָה:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מְגִלָּה ז:) רַוְחָא לִבְסוּמֵי שְׂכִיחָא, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַאֲכַלְתֶּם וְגוֹ' לָשֹׂבַע שֶׁיִּהְיֶה לַחְמָם עָרֵב כָּל כָּךְ שֶׁאֲפִלּוּ יִהְיוּ שְׂבֵעִים יֹאכְלוּהוּ:

עוֹד דִּקְדֵּק לוֹמַר לַחְמְכֶם שֶׁאֵינָם צְרִיכִין לִפְתָּן לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת אֶלָּא הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ עָרֵב לַנֶּפֶשׁ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי שְׂבִיעָה:

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (גִּטִּין ע') אֲכִילָה גַּסָּה הוּא סַם הַמָּוֶת לַגּוּף, וְהִבְטִיחַ ה' שֶׁיֹּאכְלוּ לַחְמָם לָשֹׂבַע אֲפִלּוּ יִהְיוּ שְׂבֵעִים יֹאכְלוּ וְלֹא יַזִּיקוּם:

עוֹד יִרְצֶה לְצַד שֶׁיֵּשׁ בַּפֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֶׁמָּן כְּאוֹמְרָם בַּמִּשְׁנָה (סוֹטָה מ"ח.) טַעַם הַפֵּרוֹת וְשֶׁמֶן הַפֵּרוֹת, וְהִנֵּה כָּל הָאֹכֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶן אָדָם אוֹכֵל מִמֶּנּוּ וּמַרְגִּישׁ בִּכְדֵי שְׂבִיעָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל אֹכֶל שֶׁאֵין שֶׁמֶן הֲגַם שֶׁיֹּאכַל אָדָם וּמְמַלֵּא בִּטְנוֹ אֵין הֶרְגֵּשׁ הַשֹּׂבַע בְּמֵעָיו, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים הַנִּרְגָּשִׁים לְכָל מַרְגִּישׁ כַּיָּדוּעַ, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן בְּמַאֲמַר וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ לֶחֶם לְבַד הֵיוֹצֵא מִן הָאָרֶץ יִרְגִּישׁוּ בַּאֲכִילָתוֹ הַשֹּׂבַע, כִּי יֵשׁ בּוֹ שֶׁמֶן הַסּוֹעֵד לְבַב אֱנוֹשׁ:

וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם. יִרְצֶה כִּי לְצַד שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן יְכוֹלִין לְהִתְקַיֵּם וְאֵין טוֹבָתָם טוֹבָה, וּכְגוֹן אִם הָיוּ טְרוּדִים בְּמִלְחָמוֹת וְשָׁנָה חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים וְשָׁנָה אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר וּמַשְׁלֶמֶת שָׁנָה לְשָׁנָה, אִם כֵּן אֵין הֶכֵּר לַבְּרָכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם אֵין מַטְרִיד אֶתְכֶם וְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם הַבְּרָכָה הָאֲמוּרָה, וְאוֹמְרוֹ בְּאַרְצְכֶם פֵּרוּשׁ שֶׁכָּל הָעוֹלָם יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי הִיא אַרְצְכֶם וְאֵין לְזָרִים אִתְּכֶם בָּהּ וּבְזֶה לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֲפִלּוּ מַחוּשׁ וְתֵשְׁבוּ בֶּטַח:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תִּטְרְחוּ אַתֶּם בְּקָצִיר וּבְבָצִיר אֶלָּא זָרִים יַעַבְדוּ וְאַתֶּם יוֹשְׁבִים בְּקַתֶּדְרָא, וְאוֹמְרוֹ לָבֶטַח שֶׁאֵין מִחוּשׁ עַל הַקִּנְיָן הֲיוֹתוֹ בְּיַד עוֹבְדִים: תורה ו

ו) וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר זֶה אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח, וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן עַל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם פֵּרוּד הַלְּבָבוֹת שֶׁיִּטַּע ה' בֵּינֵיהֶם שָׁלוֹם וְרֵעוּת. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיְּכַוֵּן עַל כְּלָלוּת הָעוֹלָם, וְתֵדַע כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַזְכִּירָהּ בְּכִנּוּי כְּאוֹמְרוֹ בְּסָמוּךְ בְּאַרְצְכֶם, וְכָאן אָמַר בָּאָרֶץ שֶׁמַּבְטִיחָם כִּי יִהְיֶה שָׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם, וְתִמְצָא שֶׁחָפֵץ ה' בַּדָּבָר, וְצָא וּלְמַד מִפָּרֵי הַחָג ע' כְּנֶגֶד ע' אֻמּוֹת, וּמַאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סְכָּה נ"ה:) בְּעִנְיָן זֶה, גַּם כְּפִי הַטֶּבַע כְּשֶׁיֵּשׁ מִלְחָמוֹת בָּעוֹלָם יֶחֱרְדוּ גַּם הַיּוֹשְׁבִים בֶּטַח לְקוֹל עֲנוֹת מִלְחָמָה, וְלָזֶה גָּמַר אֹמֶר וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד:

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה. פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהִבְטִיחָם ה' שֶׁיִּהְיוּ יוֹשְׁבִים בֶּטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וּתְאֵנָתוֹ מִזֶּה יִסּוֹבֵב שֶׁהַדְּרָכִים הָרְחוֹקִים קְצָת מִן הַיִּשּׁוּב תִּתְמַעֵט בָּהֶם רֶגֶל דּוֹרְכָת, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן יִמָּצְאוּן שָׁם חַיּוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת וְיִתְקָרְבוּ לָבוֹא אֶל הַיִּשּׁוּב, לָזֶה אָמַר וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ פֵּרוּשׁ אֶרֶץ אֲשֶׁר בָּא בָהּ הַמִּחוּשׁ שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ חַיָּה רָעָה שֶׁהוּא מְקוֹם הַקָּרוֹב לְיִשּׁוּב, וְלָזֶה לֹא אָמַר בְּאַרְצְכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר בְּסָמוּךְ מִלְּפָנֶיהָ וּמִלְּאַחֲרֶיהָ: תורה ז

(ז) **וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב:**

רש"י ◄ **לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב •** (ת"כ) אִישׁ בְּחֶרֶב רֵעֵהוּ.

ז וְתִרְדְּפוּן יָת בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְיִפְּלוּן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא:

(ח) **וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב:**

רש"י ◄ **וְרָדְפוּ מִכֶּם •** (ת"כ) מִן הַחַלָּשִׁים שֶׁבָּכֶם וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם. **חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה רְבָבָה •** (ת"כ) וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן, וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אֶלָּא: "וּמֵאָה מִכֶּם שְׁנֵי אֲלָפִים יִרְדֹּפוּ?!" (יֵשׁ מְדַקְדְּקִים בִּלְשׁוֹן רַשִּׁ"י, שֶׁהוּא כְּמוֹ כָּפֶל וַאֲרִיכוּת: וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן, וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וּכְמוֹ כֵן מְדַקְדְּקִים כָּל גְּדוֹלֵי הַמְפָרְשִׁים וַחֲשׁוּבֵיהֶם בִּלְשׁוֹן רַשִּׁ"י בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל, וּמַה טַּעַם פָּתַח? שֶׁגַּם־כֵּן כָּפֶל, וְעַיֵּן שָׁם בְּיִשּׁוּבָם, וְכָאן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ לְמוֹרֵי הַגָּאוֹן הַמַּפְלָג, מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה חָרִיף נר"ו, שֶׁמִּלַּת 'רְבָבָה' סוֹבֵל שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: פֵּרוּשׁ אֶחָד עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, וְעַל זֶה מַקְשֶׁה רַשִּׁ"י: 'וְכִי כָּךְ הוּא הַחֶשְׁבּוֹן'? וּפֵרוּשׁ ב', רְבָבָה, מִסְפָּר מְרֻבֶּה, עַל שֵׁם רִבּוּי, וְזֶה הַפֵּרוּשׁ שׁוֹלֵל רַשִּׁ"י בְּאָמְרוֹ: וַהֲלֹא לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְכוּ' וְדוֹ"ק), **אֶלָּא אֵינוֹ דּוֹמֶה מֵעָטִין הָעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה לִמְרֻבִּים הָעוֹשִׂין אֶת הַתּוֹרָה. וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם וְגוֹ' • שֶׁיִּהְיוּ נוֹפְלִין לִפְנֵיכֶם שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הָאָרֶץ.**

ח וְיִרְדְּפוּן מִנְּכוֹן חַמְשָׁא מְאָה וּמְאָה מִנְּכוֹן לְרִבּוֹתָא יֵעֲרְקוּן וְיִפְּלוּן בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן קֳדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא:

~ נקודות משיחות קודש ~

מִן הַחַלָּשִׁים שֶׁבָּכֶם, וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם (רש"י כו, ח) הַתֵּבוֹת "וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם" נִרְאוֹת מְיֻתָּרוֹת לִכְאוֹרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה אֶחָד מִתַּכְסִיסֵי הַמִּלְחָמָה הוּא, שֶׁשּׁוֹלְחִים קְבוּצָה חַלָּשָׁה שֶׁל חַיָּלִים בָּרֹאשׁ, לְהַטְעוֹת אֶת הָאוֹיֵב, כַּאֲשֶׁר פְּלֻגָּה שֶׁל גִּבּוֹרִים מִסְתַּתֶּרֶת בְּמַאֲרָב. הַכָּתוּב מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁהַשּׁוֹנֵא יָפֵחַד מִן הַחַלָּשִׁים עַצְמָם, וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים הַמְסְתָּרִים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) וּרְדַפְתֶּם אֶת אֹיְבֵיכֶם. קָשֶׁה אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ בְּשָׁלוֹם וּבִבְטִחָה מַה מְּקוֹם לוֹמַר כֵּן, אָכֵן יִרְצֶה כִּי מַה שֶׁהִבְטִיחַ הוּא מִמַּה שֶׁמֵּהָאֻמּוֹת לָהֶם שֶׁלֹּא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ אֲבָל לֹא מִמַּה שֶׁמִּיִּשְׂרָאֵל לָאֻמּוֹת, וְזוֹ הִיא עִקַּר נַס הַהַבְטָחָה שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ כִּי הַשָּׁלוֹם וְהַבִּטְחָה הוּא שֶׁגַּם הֵם לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לָאֻמּוֹת וְנִמְצְאוּ כְּגוֹמְלִין, תַּלְמוּד לוֹמַר וּרְדַפְתֶּם וְגוֹ' כִּי אַתֶּם תִּרְדְּפוּ אוֹתָם וּתְאַבְּדוּם, וְאַף עַל פִּי כֵן תֵּשְׁבוּ לָבֶטַח וּבְשָׁלוֹם וְלֹא תַּעֲבֹר חֶרֶב בְּאַרְצְכֶם, וּמַה שֶּׁקָּרָא אוֹתָם הַכָּתוּב אוֹיְבִים, לֹא לְצַד שֶׁהֵם בָּאִים לָצוּר עַל עִיר הַקֹּדֶשׁ שֶׁאִם כֵּן אֵין בֶּטַח וְאֵין שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֶיהָ, אֶלָּא קָרָא אוֹתָם אוֹיְבִים לְצַד אוֹיְבֵי ה' רִשְׁעֵי הַגּוֹיִם נִקְרָאִים אוֹיְבֵי ה' וְאוֹיְבֵינוּ, גַּם לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ ה' כִּי כָּל הָאֻמּוֹת שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל בְּטֶבַע הַמִּתְקַנֵּא וְהִיא שִׂנְאָה יְסוֹדִית וְאֵין לָהּ תְּמוּרָה:

וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ לֶחָרֶב פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה נְפִילַת הָאוֹיְבִים לִפְנֵי עַם ה' כְּשֶׁעוּר הַנְּפִילָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה מֵהַחֶרֶב, וּבְדֶרֶךְ רָמֵז יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַעֲשֶׂה נַס בְּנֵי חַשְׁמוֹנַאי (יוֹסִיפּוֹן כ"ב) שֶׁרָאָה מַלְאָךְ שׁוֹלֵף חֶרֶב נֶגֶד הָאוֹיֵב, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ וְנָפְלוּ וְגוֹ' לֶחָרֶב פֵּרוּשׁ הַנִּשְׁלָף מַהַמַּלְאָךְ: תורה ח

ח) וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה וְגוֹ'. קָשֶׁה אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שֶׁיִּפְּלוּ הָאוֹיְבִים לְפָנֵינוּ וְכוּ' בְּדֶרֶךְ כְּלָל שֶׁמִּשְׁמַע אֲפִלּוּ רִבּוֹא לִפְנֵי ב' אִם כֵּן מַה מָּקוֹם לוֹמַר וְרָדְפוּ ה' מֵאָה אֵין זֶה אֶלָּא מְמַעֵט מִבְּרָכָה א', אָכֵן יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה דַּף י"א וְז"ל לְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנִיּוּת, וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסָפוֹת שָׁם בְּד"ה לְעוֹלָם וְז"ל וְא"ת הֲרֵי מָצִינוּ מִדַּת פֻּרְעָנוּת גְּדוֹלָה מִמִּדָּה טוֹבָה דִּכְתִיב (דְּבָרִים ל"ב ל') אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה גַּבֵּי מִדַּת פֻּרְעָנִיּוּת וְגַבֵּי מִדָּה טוֹבָה כְּתִיב וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה יו"ל דְּגַבֵּי מִדַּת פֻּרְעָנוּת מֵירֵי רְדִיפָה וְלֹא הֲרִיגָה אֲבָל הָכָא כְּתִיב וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וְסֵיפָא דִּקְרָא וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב עכ"ל, וְקָשֶׁה לִי עַל דִּבְרֵיהֶם ז"ל מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן פֶּרֶק אֵלּוּ מְגַלְּחִין (ט"ז) וְז"ל וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים וְגוֹ' עַל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אַחַת שֶׁהָיָה זוֹרֵק חֵץ וּמַפִּיל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אַחַת וְהָיָה מִתְאַנֵּחַ עַל מָאתַיִם דִּכְתִיב אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף יְצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ רַק בִּדְבַר אוּרִיָּה הַחִתִּי ע"כ, וּלְדִבְרֵי הַתּוֹסָפוֹת (סוֹטָה י"א) דְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף מְדַבֵּר בִּרְדִיפָה בְּלֹא הֲרִיגָה לָמָּה הָיָה מִתְאַנֵּחַ דָּוִד עַל שֶׁלֹּא הָיָה הוֹרֵג אֶלֶף דִּכְתִיב אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף הֲלֹא פָּסוּק זֶה אֵינוֹ מְדַבֵּר בַּהֲרִיגָה:

אֲשֶׁר עַל כֵּן נִרְאֶה דְּבָרֵי פָּסוּק וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה בֵּין פָּסוּק אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף אֵינוֹ מְדַבֵּר בַּהֲרִיגָה, וּמַה שֶּׁהִקְשׁוּ ז"ל נִרְאֶה לְתָרֵץ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְז"ל מִכֶּם מִן הַחֲלָשִׁים שֶׁבָּכֶם וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים שֶׁבָּכֶם ע"כ, וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק לָמָּה כָּפַל לוֹמַר וְלֹא מִן הַגִּבּוֹרִים, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁבָּא לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא לְפָרֵשׁ בִּדְבָרָיו שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר אֲפִלּוּ מִן הַחֲלָשִׁים לָזֶה פֵּרֵשׁ לֹא מִן הַגִּבּוֹרִים, וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הַלָּלוּ לֹא קָשֶׁה כִּי בְּפָסוּק זֶה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא בִּרְכַּת הַחֲלָשִׁים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּרְדְּפוּ חֲמִשָּׁה מֵאָה וְגוֹ' וַחֲלָשִׁים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם אֵינָם אֲפִלּוּ עוֹרְכֵי מִלְחָמָה, וּמ"ש הַפָּסוּק אֵיכָה יִרְדֹּף א' אֶלֶף מְדַבֵּר בַּגִּבּוֹרִים, וְאוֹמְרוֹ אֶחָד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר

(ט) **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:**

ט וְאֶתְפְּנֵי בְּמֵימְרִי לְאוֹטָבָא לְכוֹן וְאַפֵּשׁ יָתְכוֹן וְאַסְגֵּי יָתְכוֹן וַאֲקֵם יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן:

רש"י ◄ **וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם.** אֶפְנֶה מִכָּל עֲסָקַי לְשַׁלֵּם שְׂכַרְכֶם, מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ שֶׁשָּׂכַר פּוֹעֲלִים וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'. **וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם.** (ת"כ) בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. **וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם.** (ת"כ) בְּקוֹמָה זְקוּפָה. **וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם.** (ת"כ)

בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא כַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהֵפַרְתָּם אוֹתָהּ, אֶלָּא בְּרִית חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא תּוּפַר, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא ל־לא): **"וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא כַּבְּרִית וְגוֹ'".**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמְיֻחָד שֶׁהוּא הַגִּבּוֹר, וְלֹא הֶצְרַךְ לוֹמַר הַדְּרָגָה זוֹ בְּיִשְׂרָאֵל כִּי יִלְמֹד מִמִּדַּת פֶּרְעָנוּת שֶׁהֵרֵי מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה:

וּמֵעַתָּה ב' דְּבָרִים צִוָּה ה' לְטוֹב לְעִמּוֹ יִשְׂרָאֵל הָא' לֹא הִגְבִּיל בָּהּ שִׁעוּר וְהֵם גִּבּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר בְּפָסוּק אֶחָד וּרְדַפְתֶּם אֶת אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ וְגוֹ' לֶחָרֶב וְאִם נַפְשְׁךָ עָגְמָה עָלֶיךָ לָדַעַת שִׁעוּר צֵא וּלְמֵד מִמִּדַּת פֶּרְעָנוּת שֶׁנֶּאֱמַר אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּכְלָל גָּדוֹל הוּא כִּי מִדָּה טוֹבָה גְּדוֹלָה מִמִּדַּת פֶּרְעָנוּת וּלְפָחוֹת בְּהַשְׁוָאָ' כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ הַתּוֹסָפוֹת ז"ל (סוֹטָה י"א) מֵהַהִיא שֶׁאָמְרוּ כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יוֹם אֶחָד בַּשָּׁנָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עָסַק כָּל הַשָּׁנָה וְהוֹכִיחוּ מֵהָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מְרַגְּלִים וְגוֹ' (י"ד ל"ד) אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ יוֹם לַשָּׁנָה וְגוֹ' הֲרֵי שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ לִהְיוֹת גְּדוֹלָה אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּמְצָא פְּחוּתָה מִמֶּנָּה בָּעִנְיָן בְּהֶכְרֵחַ תִּתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יַהֲרֹג אֶלֶף לְפָחוֹת וְלָזֶה הָיָה דָּוִד מִתְאַנֵּחַ עַל תַּשְׁלוּם הָאֶלֶף כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה מִדַּת פֶּרְעָנוּת מְרֻבָּה כִּי דָּוִד הָיָה אֶחָד הַמְיֻחָד:

וְתִמְצָא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א' סִימָן י"ב שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אֵלֶּה מִבְּנֵי גָּד רָאשֵׁי הַצָּבָא אֶחָד לְמֵאָה הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל לְאֶלֶף, הִנֵּה לְפָנֶיךָ כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב ה' מֵאָה וּמֵאָה רְבָבָה הֵם הַחֲלָשִׁים וּבָזֶה גִּלָּה כִּי מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף יִרְצֶה לוֹמַר אֶחָד הַמְיֻחָד לֹא מֵהַפְּחוּתִים, וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ קֻשְׁיַת יִתּוּר פָּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר וּרְדַפְתֶּם אֶת אֹיְבֵיכֶם שֶׁמְּדַבֵּר בַּגִּבּוֹרִים וְלֹא אָמַר שִׁעוּר כִּי אֵין שִׁעוּר לָהֶם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁאֶחָד לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּלְפָחוֹת אֶחָד לְאֶלֶף כָּאָמוּר בְּקַלָּלָה אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וְהִנֵּיחַ ה' הַדָּבָר סָתוּם שֶׁאֵין כָּל הַגִּבּוֹרִים שָׁוִים וְאֵין כָּל הַזְּכִיּוֹת שָׁוּוֹת וְאֵין כָּל הַזְּמַנִּים שָׁוּוֹת יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאֶחָד יִרְדֹּף רִבּוֹא אֶלָּא לְפָחוֹת אֶחָד אֶלֶף:

וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם וְגוֹ'. כָּפַל לוֹמַר דָּבָר זֶה פַּעַם ב', רַז"ל דָּרְשׁוּ (תו"כ) שֶׁהַכְּתוּבָה הִיא שֶׁיִּפְּלוּ אִישׁ בְּחֶרֶב רֵעֵהוּ, וְנִרְאֶה עוֹד לוֹמַר לְפִי שֶׁעָשָׂה הֶפְרֵשׁ בֵּין רְדִיפַת ה' לִרְדִיפַת מֵאָה הוֹסִיף עוֹד לוֹמַר שֶׁהוּא הַדִּין אִם יִהְיֶה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל תִּגְדַּל הַנְּפִילָה בְּאוֹיְבֵיהֶם כְּשִׁעוּר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין ה' לְמֵאָה יִהְיֶה כְּמוֹ כֵן בֵּין מֵאָה לְאֶלֶף וְהוּא אוֹמְרוֹ לֶחָרֶב פֵּרוּשׁ לְשִׁעוּר מִנְיָן חָרֶב נוֹקֶמֶת: תורה ט

ט) וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ וּפָנִיתִי עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (תַּעֲנִית ב') ג' מַפְתֵּחוֹת בְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְא' מֵהֶם הוּא שֶׁל לֵדָה לָזֶה כְּשָׁרָצָה לוֹמַר וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם אָמַר וּפָנִיתִי שֶׁהוּא יְפַנֶּה עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן ג"כ בְּמַאֲמַר וְהִרְבֵּיתִי עַל מַפְתֵּחַ הַפַּרְנָסָה כִּי בְּפַרְנָסָה קוֹמָתָם גְּדֵלָה וְאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם בְּקוֹמָה זְקוּפָה, וּבְמַאֲמַר וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סַנְהֶדְרִין צ') שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לְשׁוֹכְנֵי עָפָר לְהַחֲיוֹתָם וְהוּא מַפְתֵּחַ הַג' שֶׁבְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּכְנֶגֶד שֶׁלְּשִׁתָּם אָמַר וּפָנִיתִי וְגוֹ':

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שַׁבָּת קנ"ו) אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל וְעַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָ' מ"א) צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ שֶׁעָקַר ה' מַזָּל זֶה מִמְּקוֹם אֶחָד וּנְתָנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר וְהוּא מַאֲמַר ה' וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי וְגוֹ' כְּנֶגֶד בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי הַגַּם שֶׁשְּׁלָשְׁתָּם הֵם תְּלוּיִים בַּמַּזָּל וְלֹא בַּזְּכוּת (מו"ק כ"ח) אֲנִי אֲפַנֶּה הַמַּזָּל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם הַמּוֹרֶה אֲלֵיכֶם, לִפְרוֹת זֶה כְּנֶגֶד הַבָּנִים, וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם כְּנֶגֶד חַיֵּי עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים י"א) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְגוֹ', וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי כְּנֶגֶד מְזוֹנֵי וְיִחֵס לָהּ שֵׁם בְּרִית עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (נַח ח') וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף וְגוֹ' עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְגוֹ' וְאָמְרוּ ז"ל (שַׁבּוּעוֹת ל"ו) כִּי מַה שֶּׁאָמַר לֹא אוֹסִיף הוּא שִׁבּוּעָה וּכְתִיב שָׁם (ט' י"ב) זֹאת אוֹת הַבְּרִית וְכָל הַנֶּאֱמָר שָׁם הוּא נִכְלָל בִּכְלַל הַשְּׁבוּעָה וְדִקְדֵּק בְּמַאֲמָרוֹ כָּאן שֶׁיִּקְיֵם אוֹתָהּ הַבְּרִית שֶׁל זֶרַע וְקָצִיר עִמָּם וְהוּא אוֹמְרוֹ וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם כִּי לֹא הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל עַל כָּל הָאָרֶץ כִּי הֲלֹא יֵשׁ כַּמָּה שָׁנִים שֶׁאֵין זֶרַע וְקָצִיר בְּחֵלֶק מִן הָאָרֶץ כִּי ה' לֹא אָמַר שָׁם בִּבְרִית נֹחַ יְמֵי כָּל הָאָרֶץ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (דְּבָרִים ו') וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ:

עוֹד יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא (שׁ"ב ו') וְלֹא אָבָה דָּוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֲרוֹן ה' וְגוֹ' וַיַּטֵּהוּ דָּוִד בֵּית עֹבֵד וְגוֹ' וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֹבֵד וְגוֹ' וְאָמְרוּ ז"ל (בְּרָכוֹת סא) אִשְׁתּוֹ וְח' כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בְּכָרֵס אֶחָד דִּכְתִיב (דה"א כ"ו) פְּעֻלְתֵּי הַשְּׁמִינִי שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם ע"כ, וְהוּא מַאֲמַר ה' וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם שֶׁבְּאֶמְצָעוּת פְּנִיַּת ה' אֲלֵיהֶם יִשְׁתַּלְשֵׁל הַדָּבָר מֵעִצְמוֹ לְהַרְבּוֹת אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל לְבֵית עוֹבֵד כְּשֶׁהִטָּה אֵלָיו אֲרוֹן ה'. וְאוֹמְרוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרַבָּנוּת וְהַכִּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיוּ מְרֻבִּים כָּל כָּךְ וּמִדְּרָכִים הָרְגִילִים בַּנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם כָּל הַמִּתְרַבֶּה יִמְעַט עֶרְכּוֹ כַּאֲשֶׁר הִרְחַבְנוּ בְּאוּר פְּרָט בְּחִינָה זוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שְׁמוֹת א' ט' שְׁלַח י"ג י"ח) אַף עַל פִּי כֵן וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם, וְאוֹמְרוֹ וַהֲקִימֹתִי

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 327 – מתוך 'לקראת שבת')

הַשֹּׁכֵר הַמְיֻחָד שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל עֲמָלָם בַּתּוֹרָה

וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימוֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:

וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם – בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה. וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם – בְּקוֹמָה זְקוּפָה. (כו, ט. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: רש"י הֲרֵי כָּתַב בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית: "פְּרוּ – אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר. רְבוּ – שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה", וּמֵדּוּעַ שִׁנָּה כָּאן בְּפֵרוּשׁוֹ, וּפֵרַשׁ שֶׁהַפְּרִיָּה וְהָרְבִיָּה שְׁנֵיהֶם כְּלוּלִים בְּמִלַּת "וְהִפְרֵיתִי", וְאִלּוּ "הִרְבֵּיתִי" מְדַבֵּר עַל עִנְיָן אַחֵר לְגַמְרֵי?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּכָּיוָן שֶׁכָּאן מְדַבֵּר עַל שָׂכָר מְיֻחָד שֶׁמַּגִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל עַל הַהוֹסָפָה בִּשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, "שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה", לָכֵן גַּם הַשָּׂכָר הוּא שָׂכָר מְיֻחָד לְיִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא עַל שָׂכָר שֶׁל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה כִּפְשׁוּטָם, שֶׁהֲרֵי בָּזֶה נִתְבָּרְכוּ גַּם אֻמּוֹת הָעוֹלָם "פְּרוּ וּרְבוּ", אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא לְסוּג בְּרָכָה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי.

פְּרוּ: שֶׁהַפְּרִיָּה עַצְמָהּ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל רְבִיָּה. הַיְנוּ, שֶׁאֵצֶל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, יֵשׁ פְּרִיָּה שֶׁאֶחָד מוֹלִיד אֶחָד, אֲבָל לֹא מְחַיֵּב שֶׁהַנּוֹלָד יוֹלִיד, אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהוּא יִהְיֶה עָקָר, וְיֵשׁ רְבִיָּה שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה. אֲבָל בְּבִרְכַּת "וְהִפְרֵיתִי" אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכַּוָּנָה הִיא, שֶׁאֲפִילּוּ כְּשֶׁאֶחָד יוֹלִיד אֶחָד, זֶה יִהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל רְבִיָּה, הַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה לְזֶה הַמְשֵׁךְ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם "**וָאַרְבֶּה** אֶת זַרְעוֹ וְאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק" (שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן אֶחָד, אַף בְּאֹפֶן שֶׁל רִבּוּי). וְלָכֵן הָיָה מָכְרָח רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ אֶת "וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם" שֶׁמְּדַבֵּר בְּרִבּוּי אֵיכוּתִי וְלֹא רִבּוּי כַּמּוּתִי – שֶׁזֶּה כְּבָר נֶאֱמַר – וְלָכֵן פֵּרֵשׁ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, רִבּוּי בְּאֵיכוּת.

◆ יום חמישי כ"ד אייר ◆

(י) **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ:**

רש"י ◄ **וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן •** (ת"כ) הַפֵּרוֹת יִהְיוּ מִשְׁתַּמְּרִין וְטוֹבִים לְהִתְיַשֵּׁן, שֶׁיְּהֵא יָשָׁן הַנּוֹשָׁן שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים יָפֶה לֶאֱכֹל מִשֶּׁל אֶשְׁתָּקַד. **וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ •** שֶׁיִּהְיוּ הַגְּרָנוֹת מְלֵאוֹת חָדָשׁ וְהָאוֹצָרוֹת מְלֵאוֹת יָשָׁן, וּצְרִיכִים אַתֶּם לְפַנּוֹת הָאוֹצָרוֹת לְמָקוֹם אַחֵר, לָתֵת הֶחָדָשׁ לְתוֹכָן.

י וְתֵיכְלוּן עַתִּיקָא דְּעַתִּיק וְעַתִּיק מִן קֳדָם חֲדַתָּא תְּפַנּוּן:

(יא) **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:**

רש"י ◄ **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי •** זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי •** אֵין רוּחִי קָצָה בָּכֶם. כָּל 'גְּעִילָה', לְשׁוֹן פְּלִיטַת דָּבָר הַבָּלוּעַ בְּדָבָר, כְּמוֹ (שמואל ב א כא): "כִּי שָׁם נִגְעַל

יא וְאֶתֵּן מַשְׁכְּנִי בֵּינֵיכוֹן וְלָא יְרַחֵק מֵימְרִי יָתְכוֹן:

מָגֵן גִּבּוֹרִים", לֹא קִבֵּל הַמְּשִׁיחָה, שֶׁמּוֹשְׁחִין מָגֵן שֶׁל עוֹר בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל כְּדֵי לְהַחֲלִיק מֵעָלָיו מַכַּת חֵץ אוֹ חֲנִית, שֶׁלֹּא יִקֹּב הָעוֹר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם הִבְטִיחָם מַה שֶּׁהִבְטִיחַ הַנָּבִיא דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה נ"ט) וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר ה' וְגוֹ' לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וְגוֹ' שֶׁלֹּא תִּפָּסֵק תּוֹרָה מִזַּרְעָם. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר בְּדֶרֶךְ כְּלַל בְּרִית הַהֶטְבָּה שֶׁיְּחַדֵּשׁ הַבְּרִית עִמָּהֶם מִלְּבַד בְּרִית הָאָבוֹת וְהוּא אוֹמְרוֹ וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם אֲקַיֵּם אוֹתָהּ אִתְּכֶם מֵחָדָשׁ: תורה י

י) וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תִּתְעַפֵּשׁ הַתְּבוּאָה וְלֹא תִּהְיֶה נִרְקֶבֶת אוֹ תִּפָּסֵד מֵאֲכִילַת הַפּוֹלִיטִיקִין אֶלָּא אַדְרַבָּה תִּבְחֲרוּ לֶאֱכֹל הַיּוֹתֵר יָשָׁן וְהוּא מַה שֶּׁכְּפַל לוֹמַר יָשָׁן נוֹשָׁן, וְאוֹמְרוֹ וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ פֵּרוּשׁ לֹא תּוֹצִיאוּ אוֹתוֹ לְצַד שֶׁנִּתְיַשֵּׁן וְנִפְסַד אֶלָּא מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ אוֹתוֹ וְטַעַם שֶׁכָּתַב דָּבָר זֶה כָּאן וְלֹא בְּמִקּוֹמוֹ לְמַעְלָה כְּשֶׁהִזְכִּיר בִּרְכַּת הַתְּבוּאָה וּבִרְכַּת הָאָרֶץ נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה לְהַגְדֶּלֶת הַטּוֹבָה שֶׁהֶגֵּם שֶׁיַּפְרֶה וְיִרְבֶּה אוֹתָם אַף עַל פִּי כֵן תִּהְיֶה לָהֶם הַפְלָגַת הַטּוּב שֶׁיֹּאכְלוּ יָשָׁן וְגוֹ' מַה שֶׁאֵינוֹ כָּל כָּךְ כְּשֶׁהָאוֹכְלִים מוּעָטִים שֶׁאָז אֲפִלּוּ מֵהַמְּעוּט יֹאכְלוּ יָשָׁן נוֹשָׁן: תורה יא

יא) וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם. פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים ע"ח) אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם שֶׁעִקַּר מִשְׁכָּנוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא תּוֹךְ נִשְׁמוֹת עַם קְדוֹשׁוֹ, וְאוֹמְרוֹ וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי וְלֹא הִסְפִּיק אוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי, לְצַד שֶׁחָשׁ ה' כִּי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל שֶׁדָּבָר זֶה שֶׁמַּבְטִיחַ ה' הוּא דָּבָר רָחוֹק מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁיִּדּוּר דִּירַת קֶבַע רוּחָנִי בִּלְתִּי בַּעַל תַּכְלִית הָרוּחָנִיּוּת תּוֹךְ בְּנֵי אָדָם בַּעֲלֵי צוּרָה וְחֹמֶר וַהֲגַם כִּי יַבְטִיחַ ה' עֲשׂוֹת כֵּן זֶה יִהְיֶה לְצַד עֹצֶם הָאַהֲבָה יְהַפֵּךְ הַצּוּרָה, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הָרַשְׁבַּ"י (זֹהַר ח"ג רמ"א) בַּפְּסוּק בָּאתִי לְגַנִּי וְגוֹ' אָכַלְתִּי יַעְרִי וְגוֹ' שָׁתִיתִי יֵינִי וְגוֹ' מָשָׁל לְחָתָן וְכוֹ' יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו וְהוּא דָּבָר הֵפֶךְ תְּכוּנַת הַהִשְׁתַּוּוּת וְדָבָר כָּזֶה לֹא יַתְמִיד כְּמַעֲשֵׂה נִסִּים וְאֵין מִבְטָח לְהַתְמָדַת הַדָּבָר וְתִגְעַל הָרוּחָנִיּוּת לַגַּשְׁמִיּוּת, לָזֶה אָמַר וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם כִּי יְכוֹנֵן ה' תְּכוּנַת נַפְשָׁם בְּסֵדֶר אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן ה' בְּתוֹכָם כְּדֶרֶךְ הַמִּתְקַבֵּל בִּתְכוּנַת הַנִּשְׁתַּוָּה, וְהוֹסִיף לוֹמַר וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם לוֹמַר שֶׁמִּלְּבַד

שֶׁלֹּא יִגְעַל גַּם יִהְיֶה לוֹ נַחַת רוּחַ בְּהַשְׂרָאַת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ תּוֹכָם, וְהִיא בְּחֵינַת הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא תּוֹךְ תּוֹכָם, וּפֵרוּשׁ וְהִתְהַלַּכְתִּי הוּא טִיּוּל הֶעָרֵב, גַּם נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ ז"ל כִּי נִשְׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲצוּבוֹת מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהַרְחָקַת שְׁכִינָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה לֹא יְסוֹבֵב פְּרֵדָתָה מִמְּקוֹרָהּ וַהֲרֵי הִיא דְּבוּקָה בְּחֶבֶל הַכֶּסֶף עַד מְקוֹם מַחֲצַבָּהּ וְדֶרֶךְ שָׁם יוֹרֵד אוֹר הַחַיִּים מִמְּקוֹר עֶלְיוֹן וּמְחַבֵּר נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה עִם מְקוֹרָהּ וְזֶה יְסוֹבֵב כִּי תַּכִּיר הַנֶּפֶשׁ בּוֹרְאָהּ וְתִתְאַוֶּה לַעֲבוֹדָתוֹ וְלָלֶכֶת בְּדִרְכָיו וְעַל יְדֵי חֵטְא הָאָדָם נִרְתֵּק חֶבֶל הַכֶּסֶף וְלֹא יָאִיר אוֹר הַבָּא מִלְּמַעְלָה תּוֹךְ הַנֶּפֶשׁ וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָה נ"ט) עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינְכֶם וּבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְזֶה יְסוֹבֵב שֶׁיִּקּוּ הָאָדָם מַטְעֲמֵי הַתֵּאוּב וּיאַבֵּד חֶשְׁקוֹ בְּמַשְׁכָּלוֹת הַנְּעִימִים וְהָעֲרֵבִים, וְהוּא מַאֲמַר ה' בְּאוֹמְרוֹ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם זוֹ חֶבֶל הַכֶּסֶף הַמִּתְהַלֵּךְ מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ תּוֹךְ נֶפֶשׁ אָדָם וּבְזֶה וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים כִּי אִישׁ כָּזֶה יִבְחַר בְּקַבָּלַת עֹל אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְתִמְצָא שֶׁכָּל נֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת בָּעוֹלָם אֵינָהּ פּוֹעֶלֶת הָרַע בִּתְחִלָּתָהּ עַד שֶׁתִּקְדִּים בְּחֵטְא קַל מִקַּלֵּי הַקַּלּוֹת, וּבְחֵטְא הָאָדָם אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה יִמָּנַע מִמֶּנּוּ בְּחִינָה זוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּתוֹ בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה נָבוֹת (מ"א כ"א) שֶׁעַל יְדֵי שֶׁאָמַר דְּבַר שֶׁקֶר הֲגַם שֶׁהָיָה לְתַכְלִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ אַף עַל פִּי כֵן ה' אָמַר אֵלָיו צֵא מִמְּחִצָּתִי (שבת קמ"ט) וּכְשֶׁמִּשְׁתַּדֵּל הַיֵּצֶר עִם הָאָדָם בְּדִקְדּוּק קַל עַד שֶׁיִּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין ה' אָז הוּא שֶׁיָּכוֹל לִשְׁלֹט בּוֹ לְחַטֹּא חֲטָאִים גְּדוֹלִים רח"ל מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל עֲשׂוֹת קֹדֶם בְּעֵת דְּבֵקוּת הָאָדָם בְּאוֹר עֶלְיוֹן:

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַפָּרָשָׁה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ

שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בַּהֲכָנוֹת עוֹלָם הַזֶּה גַּם בִּשְׁכַר עוֹלָם הַבָּא וְהִתְחִיל בִּבְרִכַּת הַלֶּחֶם וְאָמַר וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם שֶׁהוּא הֲכָנַת הַמְּזוֹן וְהַפַּרְנָסָה, וְהִבְטַח בָּאָרֶץ כְּאוֹמְרוֹ וּישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ, עַד כָּאן כְּלַל כָּל הֲכָנַת עוֹלָם הַזֶּה. וְאוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי שָׁלוֹם וְגוֹ' מְכָאן מַתְחִיל גְּמוּל הַנִּסְתָּר וְהוּא מֵעֵת הַפְּרֵדָה מֵעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה שֶׁהוּא הַמַּדְוֶה הַגָּדוֹל אֲשֶׁר בְּלֵב כָּל חַי הַכּוֹס הַמַּר שֶׁהוּא הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם שָׁלֵם בְּכָל שְׁלֵמוּת הָעוֹלָם הַזֶּה בְּזוֹכְרוֹ יוֹם הַמִּיתָה וְעֶרְבָהּ כָּל שִׂמְחָה וּמַה גַּם שֶׁאֵין לוֹ גְּבוּל רָחוֹק שֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ יוֹם קִצּוֹ אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַמַּבְטִיחַ טוֹבוֹת לְעַמּוֹ וְסָמַךְ לִבָּם גַּם בְּדָבָר זֶה וְאָמַר כִּי בְּיוֹם הַנְּסִיעָה לֹא יֶחֱרַד הָאִישׁ וְלֹא יִרְגַּז כְּדֶרֶךְ הַמַּתִּים אֶלָּא יֵעָשֶׂה ה' דָּבָר שֶׁתִּהְיֶה הַנְּסִיעָה כְּאָדָם שֶׁשּׂוֹכֵב וַעֲרָבָה לוֹ שְׁנָתוֹ.

וְהוּא אוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי שָׁלוֹם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שבת י') כִּי שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלוֹם וּבְעֵת פְּטִירַת הַצַּדִּיק יִקְרַב אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ לִפְנֵי הָאָדָם וְהוּא סוֹד מִיתַת נְשִׁיקָה וּבָזֶה יִהְיֶה כְּשׂוֹכֵב וְהוּא אוֹמְרוֹ וּשְׁכַבְתָּם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאָבוֹת שְׁכִיבָה וְסוֹד הַדָּבָר כִּי הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁמַּרְגֶּשֶׁת בִּקְרִיבַת אוֹר הַנֶּעֱרָב אֶצְלָהּ תִּכְסֹף וְתִנָּתֵק מִמְּקוֹמָהּ לְהִדָּבֵק בַּשְּׁכִינָה וּלְעֻצָּם הַתַּאֲוָה יִתְרַבֶּה הָעֲרֵבוּת עַל הַרְגָּשַׁת הַפְּרֵדָה וְלֹא תַּרְגִּישׁ בּוֹ וְלֹא יִשָּׁאֵר הַהַרְגֵּשׁ אֶלָּא מֵהֶעָרֵב וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בִּתְחִלַּת אַחֲרֵי מוֹת וְכָל הַשָּׁגָה זוֹ תְּסוֹבֵב עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (קֹהֶלֶת ה') מְתוּקָה שְׁנַת הָעוֹבֵד, הַשֵּׁנָה הִיא יְצִיאַת הַנְּשָׁמָה מִן הַגּוּף שֶׁהָעוֹבֵד אֶת ה' וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת מְתוּקָה לוֹ יְצִיאַת הַנְּשָׁמָה עַל אֹפֶן הָאָמוּר, וְאוֹמְרוֹ וְאֵין מַחֲרִיד הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת הַמַּחֲרִיד הָאָדָם בִּרְאִיָּתוֹ לְבַד וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ צַדִּיקִים שֶׁיְּזוּכוּ לְהִדָּבֵק נַפְשָׁם בַּשְּׁכִינָה אֲבָל יַקְדִּים לָהֶם מַלְאַךְ הַמָּוֶת לִסְבַּת תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ לְזַכְּכָהּ בְּאֶמְצָעוּת צַעַר הַחֲרָדָה לָזֶה הִבְטִיחַ כִּי כָּל עִקָּר לֹא יִרְאוּ מַחֲרִיד:

עוֹד יִרְצֶה אוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי שָׁלוֹם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגּוּף שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאָרֶץ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ הַיְסוֹדוֹת וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה רַב אֲחַאי בַּר יַאשִׁיָּה (שבת קנ"ב) שֶׁגִּשְׁשִׁיהּ רַב נַחְמָן אַחַר כַּמָּה שָׁנִים שֶׁמֵּת וְרָאָהוּ כִּי אִישׁ קַיָּם הָיָה כִּי ה' יְצוּ לַיְסוֹדוֹת לְהִתְקַיֵּם יַחַד וְלֹא יִתְפָּרְדוּ וְזֶה יֶשֵׁג מֵאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה כְּמַאֲמַר (מִשְׁלֵי ו') בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וְאוֹמְרוֹ וּשְׁכַבְתָּם וְאֵין מַחֲרִיד עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָ' נז) יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט רִימָה בְּגוּפָם לְהַחֲרִידָם בַּקֶּבֶר וְתִמְצָא שֶׁהַצַּדִּיקִים אֵין רִימָה בְּגוּפָן וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַשְׁבִּ"י (ב"מ פ"ד) וְכָאֵלֶּה רַבּוֹת וְדָבָר זֶה הוּא יְעוּד גָּדוֹל שֶׁיָּנוּחַ הַגּוּף בַּקֶּבֶר שֶׁאָמְרוּ ז"ל (שבת י"ג) קָשֶׁה רִימָה בִּבְשַׂר הַמֵּת כְּמַחַט בַּבָּשָׂר הַחַי וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל נִבְרָא יַרְגִּישׁ כְּפִי שִׁעוּר תְּכוּנָתוֹ אֲשֶׁר כּוֹנְנוֹ יוֹצְרוֹ. וְאוֹמְרוֹ וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ הוּא רוּחַ הַטֻּמְאָה הַנִּקְרֵאת חַיָּה רָעָה שֶׁהִיא חִיּוּנִיּוּת רַע בְּחֵינַת הַטֻּמְאָה הַשּׁוֹרָה עַל הַגּוּף אַחַר מִיתָה שֶׁלָּזֶה צִוָּה ה' שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ הַנִּכְבָּס לְאֹהֶל יִטְמָא ז' יָמִים הִבְטִיחַ ה' כִּי תַּסְגִּיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות לְהַשְׁבִּית רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הַגּוּף, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (כְּתֻבּוֹת ק"ג) יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָה טֻמְאָה:

וְאוֹמְרוֹ וְחֶרֶב לֹא תַּעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, נָתַן הַכָּתוּב טַעַם לְהַשְׁבָּתַת הַטֻּמְאָה הוּא כִּי טֻמְאָה זוֹ עִקָּרָהּ הוּא לְצַד שֶׁנִּשְׁחָט הָאָדָם בְּחַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת הַפְּגוּמָה שֶׁבָּזֶה נַעֲשָׂה נְבֵלָה וְהַנְּבֵלָה מְטַמְּאָה וְנִשְׁלֶכֶת לַכֶּלֶב דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כ"ב) לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן וְהַטֻּמְאָה הִיא בְּחֵינַת הַכֶּלֶב אֲבָל הַהוֹלְכִים בְּתוֹרַת ה' כְּמִצְטָרֵךְ חֶרֶב לֹא תַּעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם שֶׁהוּא גּוּפוֹ הַנִּבְנֶה מֵהָאָרֶץ מִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִגַּע חַרְבּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת בְּגוּפוֹ שֶׁל צַדִּיק, עַד כָּאן יְעוּדֵי הַפִּטִּירָה וּמְנוּחַת הַגּוּף:

וְאוֹמְרוֹ וּרְדַפְתֶּם מִכֶּאן מַתְחִיל פֹּעַל הָרוּחָנִיּוּת הַנֶּעֱלָם הַמֻּשָּׂג מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה דַּע כִּי הִתְעַצְּמוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹות הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וּלְיַחֵד עֲנָפָיהָ אֶחָד אֶל אֶחָד אֲשֶׁר לְסִבַּת אַחֲזַת הַקְּלִפּוֹת יִמָּנַע הַדָּבָר בְּסוֹד אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָה נ"ט) עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם וְגוֹ', וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ בַּפָּסוּק (י"ט ה') וּהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה וְיִתְיַחֲסוּ הַקְּלִפּוֹת בְּשֵׁם שׁוֹנְאִים וְאוֹיְבִים, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמָרָם ז"ל בַּפָּסוּק (תְּהִלִּים צ"ב) כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ה' וְיַעַרְבוּ לְךָ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים, וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות יִרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם וְנָפְלוּ וְגוֹ' וְתֹאבַד הַטֻּמְאָה, כַּמַּאֲמָר (זְכַרְיָה י"ג) וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר וְגוֹ'. וְאוֹמְרוֹ לָחֶרֶב עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שה"ש ג') אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ, וְאָמְרוּ ז"ל (תִּקּוּנִים ז') שֶׁהַשּׁוֹמֵר בְּרִיתוֹ לְבַל נוֹגֵעַ בַּמָּה שֶׁלֹּא הָרְשָׁה זֶה יֵשׁ כֹּחַ בּוֹ לְהָמִית וּלְאַבֵּד

אוֹיְבֵי ה׳ בְּרוּחַ שְׂפָתָיו, וְלָזֶה לֹא אָמַר בֶּחָרֶב אֶלָּא לֶחָרֶב. וְאוֹמְרוֹ וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה פֵּרוּשׁ מִמַּה שֶׁיָּצָא מִכֶּם יִרְדְּפוּ ה׳ שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה יִרְדְּפוּ מֵאָה הַדְּרָגוֹת הַקְּלִפּוֹת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי ט״ז) נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לוֹ, וְאָמְרוּ ז״ל (סַנְהֶדְרִין צ״ט) אָדָם בִּמְקוֹם זֶה וְתוֹרָתוֹ עֲמֵלָה לוֹ בִּמְקוֹם אַחֵר שֶׁעוֹשֶׂה כִּלְיוֹן לְאוֹיְבֵי ה׳:

וְאוֹמְרוֹ וּמֵאָה מִכֶּם פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (מְנָחוֹת מ״ג ב׳ תִּנְחוּמָא סוֹף קֹרַח): מָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ וְגוֹ׳ אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה שֶׁהֵם מֵאָה בְּרָכוֹת וְהוּא אוֹמְרוֹ וּמֵאָה מִכֶּם פֵּרוּשׁ שֶׁנַּעֲשִׂים מִכֶּם שֶׁהֵם מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ, וְחָזַר לוֹמַר וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם וְגוֹ׳ לֶחָרֶב, נִתְכַּוֵּן לְמַאֲמַר חַז״ל שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת ה׳.) כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וְכוּ׳ כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב פִּיפִיּוֹת וְכוּ׳ דִּכְתִיב רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם וְהִנֵּה פָּסוּק רִאשׁוֹן רָמַז בּוֹ יְעוּד הַמְסוּבָּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, וּפָסוּק ב׳ יְעוּד הַמְסוּבָּב מֵהַדִּבּוּר הַמְקֻדָּשׁ, וְאוֹמְרוֹ וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב תַּכְלִית הַהַצְלָחָה הַבָּאָה מִכִּלְיוֹן הָאוֹיְבִים וְאָמַר וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם פֵּרוּשׁ כְּשֶׁזֶּה נוֹפֵל יִפְנוּ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֶל שָׁרְשָׁם שֶׁהֵם כִּלְּלוּת יִשְׂרָאֵל הַמְקַבְּצִים אוֹתָם, וְכִנָּה נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ לְצַד שֶׁהֵם חֵלֶק ה׳ וּבָזֶה יִפְרוּ וְיִרְבּוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (סוֹף וַיִּגַּשׁ) וַיֶּאֱחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הַמַּגִּיד לַמהרי״ק (מַגִּיד מִישָׁרִים) בַּפָּסוּק וַיָּמָת יוֹסֵף וְגוֹ׳ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וּפָנִיתִי וְגוֹ׳ כִּי בְּהִבָּטֵל הָאוֹיֵב שֶׁהוּא מָסָךְ הַמַּבְדִּיל כְּמַאֲמַר (יְשַׁעְיָה נ״ט) כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים וְגוֹ׳ בַּהֲסָרַת הַמָּסָךְ אָז יִפְנֶה וְיִדְבַּק ה׳ בְּנוּ:

עוֹד יִרְצֶה כִּי כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל יִשְׁתַּדְּלוּ בַּדָּבָר הָאָמוּר הֲגַם שֶׁיֶּשְׁנוֹ לַמַּפְסִיק בְּחֵלֶק אֶחָד, הָאָדוֹן יִפְנֶה לָנוּ מֵחֵלֶק הַמְּפֻנֶּה וְיִגְדַּל וְיִרְבֶּה כֹּחֲנוּ נֶגֶד הָאוֹיֵב עַד כְּלוֹת הַמָּסָךְ וְאָז וְהֲקִימוֹתִי וְגוֹ׳:

עוֹד יִרְצֶה וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל בַּזֹּהַר (בּוּהַר ח״ג ש״ג) כִּי שַׁעֲשׁוּעַ הַצַּדִּיקִים שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ הוּא בַּחֲצִי לַיְלָה הַשֵּׁנִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ בֵּין הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּגַן עֵדֶן וּמֵסִיר פְּרִגּוֹד אֶחָד וּמְגַלֶּה לָהֶם אוֹר פְּנִימִי הַנֶּעֱרָב וּלְרֹב הַהִשְׁתּוֹקְקוּת וְעֹצֶם הַפִּלְגַת הֶרְגֵּשׁ הָעֲרֵבוּת לַנְּשָׁמוֹת עַד שֶׁמִּתְעַלְּפִים וְנוֹשְׁרִים מֵהֶם אוֹרוֹת וְהֵם נְפָשׁוֹת שֶׁיּוֹרְדוֹת לָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהָאִיר יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם בְּזֹהַר חָדָשׁ (פְּרָשַׁת בְּלָק). וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בַּמַּאֲמָר וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם שֶׁהוּא עַל שַׁעֲשׁוּעַ הַגָּדוֹל וּמֻפְלָא הַנִּזְכָּר, וְאָמַר לְשׁוֹן פְּנִיָּה לְצַד שֶׁהָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה דִּכְתִיב (מַלְאָכִי ג׳) אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי אֶלָּא שֶׁמְּגַלֶּה מֵאוֹרוֹ אֶת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ וְיִסְתִּיר כְּפִי מַה שֶּׁאֵינָם רְאוּיִים לְהַשִּׂיג, לָזֶה אָמַר וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם לְהָאִיר לְמוּלְכֶם אוֹר הַפְּנִימִי הַנִּסְתָּר יִרְאוּ עֵינֵיכֶם וְיִשְׂמַח לִבְּכֶם. וְאוֹמְרוֹ וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם רָמַז לַנִּיצוֹצוֹת הַנּוֹשְׁרוֹת מֵהֶם לְצַד הַהִתְעַלְּפוּת כָּאָמוּר. וְאוֹמְרוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב כִּי לְצַד נְשִׁירַת הַנְּשָׁמוֹת מֵהֶם יִמְעַט אוֹרָם ח״ו לָזֶה אָמַר וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם שֶׁיִּתְרַבֶּה אַדְרַבָּה אוֹרְכֶם כְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ, וְסוֹד הַנִּשֵּׂרָה אוּלַי שֶׁיִּהְיֶה בְּא׳ מִבּ׳ הַדְּרָכִים אוֹ כִּי יִרְבֶּה אוֹרָם עַד שֶׁיִּהְיֶה וְהוֹתֵר, אוֹ כִּי אוֹר הַקּוֹדֶם יִדְּחֶה מִפְּנֵי אוֹר חָדָשׁ וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ כִּסֵּדֶר הָאָמוּר בְּדִבְרֵי הַמְקֻבָּלִים כִּי הַמֹּחִין דְּגַדְלוּת יִדְּחוּ מֹחִין דִּקְטָנוּת וְנִמְצָא הַנּוֹשֵׁר מֵהֶם הוּא לְצַד הַהִתְרַבּוּת וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם לְשׁוֹן רַבָּנוּת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שְׁמוֹת י״ט) תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ וּפֵרַשְׁנוּהוּ שָׁם שֶׁהַגְּדִילָם עַל הַמַּלְאָכִים כֹּהֲנֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּהְיוּ הֵם קְרוֹבֵי הַמֶּלֶךְ וּגְדוֹלֵי הָעֶלְיוֹנִים. וְאוֹמְרוֹ וְהֲקִימוֹתִי כָּאן הִבְטִיחַ עַל הַתְּחִיָּה שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לְשׁוֹכְנֵי עָפָר שֶׁיַּעֲלֶה ה׳ אוֹתָם מִקִּבְרוֹתֵיהֶם וְאָמַר ה׳ כִּי דַּוְקָא לְלוֹמְדֵי תּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (כְּתֻבּוֹת קי״א) כָּל הָעוֹסֵק בְּטַל תּוֹרָה טַל תּוֹרָה מְחַיֵּהוּ, וְאוּלַי כִּי הֵן הֵם הַדְּבָרִים שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ וְהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי שֶׁהוּא הַתּוֹרָה אִתְּכֶם, כִּי בַּטַּל אֲשֶׁר יְצוּ ה׳ אִתָּם הַתּוֹרָה הֵם חַיִּים:

עוֹד נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (סַנְהֶדְרִין צ׳) בַּפָּסוּק אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבוֹתֵיכֶם שֶׁהָאֲבוֹת עַצְמָם יַעַמְדוּ לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ וְהוּא מַאֲמָרוֹ כָּאן שֶׁאוֹתָהּ בְּרִית שֶׁנִּשְׁבַּע ה׳ לְקַיֵּם הָאָרֶץ לְעוֹלָם וָעֶד בְּיָדָם כָּל הַמְקַיְּמִים תְּנַאי הַכָּתוּב יִחְיֵהוּ ה׳ עִם הָאֲבוֹת לְקַיֵּם בְּיָדוֹ בְּרִית הָאָרֶץ לְעוֹלָם וָעֶד:

עוֹד רָמַז גְּנִיזַת הַנְּשָׁמוֹת בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה׳. וְיָדוּעַ כִּי בְּחִינָה הַמִּתְיַחֶסֶת לָהּ בְּרִית יִתְיַחֵס גַּם כֵּן לָהּ שָׁלוֹם וְהוּא אוֹמְרוֹ וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי שֶׁהוּא יְסוֹד עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת אִתְּכֶם. גַּם בָּזֶה כָּלַל זִוּוּג חַי הָעוֹלָמִים בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא כְּלִלּוּת הַנְּשָׁמוֹת, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין כִּי הוּא זֶה תַּכְלִית מְנוּחַת הַנְּשָׁמוֹת:

וְאוֹמְרוֹ וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן, כָּאן רָמַז לִסְעֻדַּת עוֹלָם הַבָּא שֶׁיַּטְעִימֶם ה׳ מִיַּיִן הַמְשֻׁמָּר בַּעֲנָבָיו מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית גַּם מִבְּשָׂרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, וְאֵין לְךָ יָשָׁן נוֹשָׁן כָּזֶה שֶׁלֹּא קִדְּמוֹ דָּבָר בָּעוֹלָם קֹדֶם לִבְרִיאַת הָאָדָם:

וְאוֹמְרוֹ וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ. מִלְּבַד מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בּוֹ לְמַעְלָה יִרְמֹז עוֹד עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ ז״ל (חֲגִיגָה י״ב) בַּפָּסוּק וַיִּמְנַע מְרָשָׁעִים אוֹרָם כִּי אוֹר שֶׁבּוֹ בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית גְּנָזוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים לְפִי שֶׁרָאָה הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְכוּ׳, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְיָשָׁן שֶׁהוּא אוֹר שֶׁקֹּדֶם לְאוֹר זֶה הֶחָדָשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ אַחֲרָיו וְהוּא אוֹמְרוֹ מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ פֵּרוּשׁ תּוֹצִיאוּ מִבֵּית גְּנָזָיו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ:

וְאוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי וְגוֹ׳. יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם ז״ל (בַּ״ב ע״ה) שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹרִיד מִשְׁכָּן מִן הַשָּׁמַיִם, וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ ז״ל שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא מִשֹּׁהַם, וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ ז״ל שֶׁאָמְרוּ מִיָּשְׁפֵּה, וּכְאוֹמְרוֹ (שְׁמוֹת ט״ו) פָּעַלְתָּ ה׳ מִקְּדָשׁ ה׳ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם פֵּרוּשׁ מִשְׁכָּן שֶׁכּוֹנְנוּ יָדֵי אוֹרִידֵהוּ וְאֶתְנַנֵּהוּ בְּתוֹכְכֶם וּמֵאָז עַד עוֹלָם יֵעָמֹד הַדָּבָר כְּאוֹמְרוֹ וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם כִּי יַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (בְּמִדְבַּר״ר כ׳) בַּפָּסוּק כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וְגוֹ׳ שֶׁהַמַּלְאָכִים מִבַּחוּץ וְהַצַּדִּיקִים מִבְּפְנִים וְהַמַּלְאָכִים שׁוֹאֲלִים אֶת הַצַּדִּיקִים מַה פָּעַל אֵל וְהוּא אוֹמְרוֹ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחֲנֵה הַמַּלְאָכִים מַפְסִיק בֵּינֵיכֶם וּבֵינִי: תורה יב

(יב) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם:

יב וַאֲשֶׁרֵי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכוֹן וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי לְעָם:

רש"י ◄ **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם** • אֲטַיֵּל עִמָּכֶם בְּגַן־עֵדֶן כְּאַחַד מִכֶּם וְלֹא תִּהְיוּ מִזְּדַעְזְעִים מִמֶּנִּי, יָכוֹל לֹא תִּירְאוּ מִמֶּנִּי? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת בחקותי, י"ז אייר, ה'תשד"מ)

"וְהִתְהַלַּכְתִּי" הוּא ב' הֲלִיכוֹת, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הַיְינוּ שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב' הַמַּעֲלוֹת, וְכַמְּבֹאָר גַּם בְּעִנְיַן "וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ", כְּדֵין וּכְדֵין, דִּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב' הַמַּעֲלוֹת דַּעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּמִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

(יג) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: פ

יג אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִלְּמֶהֱוֵי לְהוֹן עַבְדִּין וְתַבָּרִית נִיר עַמְמַיָּא מִנְּכוֹן וְדַבָּרִית יָתְכוֹן לְחֵירוּתָא:

רש"י ◄ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • כְּדַאי אֲנִי שֶׁתַּאֲמִינוּ בִּי, שֶׁאֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל אֵלֶּה, שֶׁהֲרֵי הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְעָשִׂיתִי לָכֶם נִסִּים גְּדוֹלִים. **מֹטֹת** • כְּמִין יָתֵד בִּשְׁנֵי רָאשֵׁי הָעֹל הַמְעַכְּבִים הַמּוֹסֵרָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא מֵרֹאשׁ הַשּׁוֹר וְיַתִּיר הַקֶּשֶׁר, כְּמוֹ (ירמיה כז ב): "עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת", קבילי"א בְּלַעַ"ז. **קוֹמְמִיּוּת** • בְּקוֹמָה זְקוּפָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כה עמ' 314)

וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת (כו, יג)

פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְקָשֶׁה, הֲרֵי "הַמְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה . . כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי שְׁכִינָה". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ 'קוֹמָה זְקוּפָה' שֶׁבָּאָה מִבִּטּוּל מֻחְלָט: הָאָדָם אֵינוֹ מְציאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, כָּל מְציאוּתוֹ הִיא הַמְציאוּת שֶׁל אֱלֹקוּת וְגַם הַגְּבָהָתוֹ הִיא הַגְּבָהַת הָאֱלֹקוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ "עֶבֶד מָלֶךְ, מֶלֶךְ": מִכֵּיוָן שֶׁכָּל מְציאוּתוֹ הִיא הֲיוֹתוֹ עֶבֶד הַמֶּלֶךְ, נַעֲשָׂה הוּא מְציאוּת הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ, וּכְכָל שֶׁיִּגְדַּל הַמֶּלֶךְ מִתְגַּדֵּל אַף הוּא.

(יד) וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה:

יד וְאִם לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא הָאִלֵּין:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) וְאוֹמְרוֹ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם. עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יואל ג) וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם, שֶׁיִּהְיֶה אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ מִתְהַלֵּךְ בְּתוֹכָם וְהוּא רוּחַ הַמְנַבֵּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (במדבר י"א) עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (תענית ל"א) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים וְיֵשֵׁב ה' בְּתוֹכָם וְכָל אֶחָד יַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ וְיֹאמַר זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְאָמַר לְשׁוֹן הֲלִיכָה לְצַד שֶׁיִּתְהַלֵּךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ לָזוּן נְשָׁמוֹת הַיּוֹשְׁבִים סְבִיבָיו יִקָּרֵא הֲלִיכָה, וְאוֹמְרוֹ וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים הוּא מַאֲמָרָם זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ וְאוּלַי שָׁרְמַז לְשׁוֹן נָוֶה שֶׁהַצַּדִּיקִים עַצְמָן הֵם נָוֶה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא דָּר בֵּינֵיהֶם, וְאוֹמְרוֹ וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם שֶׁיִּהְיוּ הֵם קְרוֹבִים יוֹתֵר מִכָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים לְצַד כִּי בַּזְּמַן הַזֶּה אֲמוּנַת אֱלֹהוּתוֹ הוּא מִפִּי הַנְּבִיאִים, לָזֶה אָמַר כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים שֶׁכָּל עַם ה' יִכַּר לָהֶם אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיֵדְעוּ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וְהוּא מַאֲמַר וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים שֶׁיְּכִירוּ אֱלֹהוּתוֹ מִצַּד עַצְמָם וּלְצַד שֶׁהַכָּרָה זוֹ יֶשְׁנָהּ לְכָל הַנִּבְרָאִים דִּכְתִיב (זכריה י"ד) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד, לָזֶה אָמַר וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם הֶגֵּם שֶׁהַהַכָּרָה שָׁוָה בַּכֹּל לֹא יִהְיוּ לוֹ לְעָם אֶלָּא עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה יג

יג) וְאוֹמְרוֹ אֲנִי ה' וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר חַז"ל (ברכות י"ב) בַּפָּסוּק וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְגוֹ', שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיֹּאמְרוּ חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲנִי ה' וְגוֹ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם זֶה כְּנֶגֶד יְצִיאַת מִצְרַיִם וּכְנֶגֶד אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶתְכֶם מִכָּל הָאֲרָצוֹת אָמַר וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וְגוֹ', וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (שמות כ) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב גַּם כֵּן עַל הֶאָפֵן עַצְמוֹ יְעֻיַּן שָׁם: תורה יד

יד) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת הֵיכָן נִצְטַוּוּ בִּתְנַאי עַל הַשְּׁמִיעָה בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁיָּצְדַּק לוֹמַר בְּכָפֶל הַתְּנַאי וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶלָּא מִוְּאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ,

רש"י◄ **וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי• לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה וְלָדַעַת מִדְרַשׁ חֲכָמִים.** יָכוֹל לְקִיּוּם הַמִּצְוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹ'" — הֲרֵי קִיּוּם מִצְוֹת אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי"? לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "לִי"? אֵין "לִי" אֶלָּא זֶה הַמַּכִּיר אֶת רִבּוֹנוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, וְכֵן **בְּנִמְרוֹד** (בראשית י ט): "גִּבֹּר־צַיִד לִפְנֵי ה'", שֶׁמַּכִּירוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, וְכֵן בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם (בראשית יג יג): "רָעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד" — מַכִּירִים אֶת רִבּוֹנָם וּמִתְכַּוְּנִים לִמְרֹד בּוֹ. **וְלֹא תַעֲשׂוּ•** (ת"כ) מִשֶּׁלֹּא תִּלְמְדוּ, לֹא תַעֲשׂוּ; הֲרֵי שְׁתֵּי עֲבֵרוֹת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְנִרְאֶה כִּי כָּאן נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לַהֲעִירְךָ כִּי מַה שֶּׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַדְּבָרִים אִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁכִּוָּנָתוֹ הִיא עַל עִסְקֵי הַתּוֹרָה וְלָזֶה רָשַׁם בְּהַפְכִּיוּתָהּ שְׁלִילַת הַשְּׁמִיעָה וְאֵיזוֹ מִצְוָה שֶׁתְּלוּיָה בְּשֶׁמַע אֹזֶן הֲֵוי אוֹמֵר עֵסֶק הַתּוֹרָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָה נ"ה) שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם, יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח (מִשְׁלֵי א') וּלְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמַר בְּחֻקֹּתַי לְכָל מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהּ, בְּכָפֶל הַתְּנַאי תְּלָה כָּל הֶמְשֵׁךְ הָרַע מִסִּבַּת הֶעְדֵּר הַתּוֹרָה:

עוֹד לְצַד שֶׁרָצָה ה' לוֹמַר שְׁלִילַת שְׁמִירַת הַמִּצְוֹת וּמֵאוּן עֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לָזֶה הִקְדִּים הַסִּבָּה וְאָמַר שֶׁסִּבַּת הַדָּבָר הִיא לְצַד שֶׁלֹּא לָמְדוּ תּוֹרָה, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (קִדּוּשִׁין ל') אָמַר הקב"ה בָּרָאתִי לָכֶם יֵצֶר הָרַע בָּרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין, הֲרֵי כִּי אֵין תִּקְוָה לִנָּצֵל מֵהַיֵּצֶר עַל יְדֵי עֵסֶק זוּלַת הַתּוֹרָה וּכְשֶׁיְּשַׁלֵּל מֵהַתּוֹרָה יַסֵּה אָזְנוֹ לְיִצְרוֹ הָרַע:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לְהָעִיר לֵב נִרְדָּם, כִּי כָּל שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב וַדַּאי שֶׁהֶשְׁלֵל מִמֶּנּוּ יְדִיעַת הַבּוֹרֵא ב"ה וְטוּבוֹתָיו וְהַנִּמְשָׁךְ מֵעֲבוֹדָתוֹ, כִּי בְּוַדַּאי אִם יַשִּׂיג אָדָם חֵלֶק א' מֵעֲרִבוּת יְדִידוּת נְעִימוּת מְתִיקוּת עָנָף מֵעֲנָפֵי אוֹר עֶלְיוֹן יִבָּז בְּלִבּוֹ הֱיוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה מֶלֶךְ הַמְלָכִים בְּעֵרֶךְ קִיּוּם מִצְוָה אַחַת, וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר ה' בְּאוֹמְרוֹ וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן הֶבְנָה אָז הוּא שֶׁאֲנִי חוֹשֵׁשׁ לָכֶם שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ וְגוֹ' אֲבָל אִם תָּבִינוּ וְתֵדְעוּ אוֹתִי אֵין לָחוּשׁ, וְהוּא מַאֲמַר הַנָּבִיא (יְשַׁעְיָה ה') לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת:

עוֹד יִרְצֶה בְּהַעִיר עוֹד אוֹמְרוֹ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְגוֹ' בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה יִהְיֶה בָּטוּחַ מִיְּצִרוֹ כִּי הַתּוֹרָה מָגֵנָא וּמַצְּלָא (סוֹטָה כ"א) לָזֶה אָמַר בְּכָפֶל הַתְּנַאי וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי פֵּרוּשׁ לִשְׁמִי, שֶׁהֵגַם שֶׁיִּלְמְדוּ הַתּוֹרָה אִם לֹא יִהְיֶה הַלִּמּוּד לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלֹא יַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, פֵּרוּשׁ אֵין מַצִּיל מִיַּד יֵצֶר הָרַע וְיָבוֹאוּ לְיַדְכֶם עֲבֵרוֹת, שֶׁאֵין מַצִּיל מֵהַיֵּצֶר אֶלָּא תּוֹרָה לִשְׁמָהּ:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁאִם לֹא יִשְׁמְעוּ לַתּוֹרָה הֲגַם שֶׁיַּסְכִּימוּ לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹות הוּא מִן הָאִי הָאֶפְשָׁרוּת, כִּי לֹא יוּכַל הַשֵּׂיג דַּעַת דִּקְדּוּקֵי הַמִּצְוֹות וּפְרָטֵיהֶם וְלֹא יִמְנַע מֵהִכָּשֵׁל, גַּם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מְנָחוֹת ק"י) זֹאת הַתּוֹרָה לְעֹלָה וְגוֹ' כִּי הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ בִּזְמַן חָרְבַּן הַבַּיִת יָכוֹל לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹות מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם לֹא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת:

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ תֵּבֵת לִי לְהָעִיר כִּי אֲטִימַת אֹזֶן מִדִּבְרֵי תּוֹרָה הוּא כְּמִי שֶׁבָּא לְדַבֵּר עִמּוֹ הָאָדוֹן מֶלֶךְ הָעוֹלָם וִימָאֵן לִשְׁמֹעַ אֵלָיו וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי פֵּרוּשׁ לִי אֵין אַתֶּם רוֹצִים לִשְׁמֹעַ:

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (אַלִּשִׁיךְ אֵיכָה א') בַּפָּסוּק וְאוֹתִי עָזְבוּ וְתוֹרָתִי וְגוֹ' מָשָׁל לְתוֹפֵס כְּנוּר וְכוּ' ע"כ הֲרֵי שֶׁהֵגַם שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל ב"מ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְעוֹשִׂים כָּל הָעֲבֵרוֹת וְיִהְיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה לֹא הָיָה נָחֳרַב הַבַּיִת וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם ה' לְהַקְדִּים וְלוֹמַר וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי אָז הוּא שֶׁאִם לֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת יִמְשֵׁךְ לָכֶם פֶּרְעָנוּת הָאָמוּר בָּעִנְיָן, אֲבָל אִם תִּשְׁמְעוּ הֲגַם שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל וְגוֹ' יִהְיֶה דִּינָם כְּתוֹפֵשׂ כִּנּוֹר וְכוּ' הָאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְצַד שֶׁיּוֹדֵעַ ה' מַחְשְׁבוֹת לֵב הָאָדָם וְתַחְבֻּלוֹת יֵצֶר הָרַע וְסֵדֶר כְּנִיסָתוֹ עִם הָאָדָם לָזֶה דִּבְּרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרַע וְהִתְחִיל כְּנֶגֶד תְּחִלַּת הַפִּתּוּי, וְהִנֵּה כְּבָר כָּתַבְתִּי לְךָ פְּעָמִים רַבּוֹת כִּי לְצַד שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל קְרוֹבִים לַה' לֹא תִּכּוֹן עֲצָתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע לְדַבֵּר אֵלָיו עֲשׂוֹת הָרַע עַד שֶׁיַּרְחִיקֵהוּ מְעַט מְעַט כְּגוֹנֵב אֶת הַקָּטָן מִבֵּית אָבִיו שֶׁבְּתְחִלָּה מוֹשְׁכוֹ מְעַט מְעַט כְּמוֹ כֵן בִּתְחִלָּה יַתְחִיל הַיֵּצֶר לְדַבֵּר אֵלָיו כִּי נָכוֹן הַדָּבָר הַבָּא מֵאֵת ה' כָּל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה מִי כָּמוֹךָ יָחוּשׁ לְדִבְרֵי ה' אֲבָל מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ חֲכָמִים כַּמָּה גְּדָרִים וּשְׁמִירוֹת וְעַנְפֵי הָאִסּוּר מִי יֹאמַר כִּי כֵן צִוָּה הַבּוֹרֵא, וּכְשֶׁיַּסִּיחֶנּוּ אָזְנוֹ לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶם יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ כִּי יֹאמַר אֵלָיו רַבִּים הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה מִמְּךָ רמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַנְפֵיהֶם וּלְצַד הֱיוֹת הָאָדָם מְרֻחָק מְעַט מֵה' יוּכַל יַכֶּה בּוֹ:

וּכְנֶגֶד ב' פִּתּוּיִים אֵלּוּ אָמַר וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי כָּאן מְדַבֵּר עַל קַבָּלַת דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים י"ז) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ וְגוֹ' וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא, וְדִקְדֵּק לוֹמַר לִי עַל דֶּרֶךְ כָּל הַמְּהַרְהֵר אַחַר רַבּוֹ כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה (סַנְהֶדְרִין ק"י) לָזֶה אָמַר וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ, תֵּדַע שֶׁהַדָּבָר לִי הוּא נוֹגֵעַ, וְעוֹד כִּי הַחֲכָמִים הֵיכֵל ה' הֵמָּה:

וּכְנֶגֶד פִּתּוּי הַב' שֶׁמְּרַבֶּה בְּעֵינָיו עֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה כִּי רַבִּים הֵם אָמַר וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת כִּי סֵדֶר הַמִּצְוֹת וַאֲמִתּוּתָהּ הוּא אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשׁוֹנִים וְהַמְסֹרָב לִשְׁמֹעַ לָהֶם אֵין בְּיָדוֹ אֲפִלּוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' וְלָזֶה לֹא אָמַר וְאִם לֹא תַעֲשׂוּ כַּסֵּדֶר שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה לְצַד שֶׁזֶּה נִמְשָׁךְ מֵאִם לֹא תִשְׁמְעוּ: תורה טו

(טו) **וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי:**

רש"י ◄ **וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ.** מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים. **מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם.** שׂוֹנֵא הַחֲכָמִים. **לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת.** מוֹנֵעַ אֶת אֲחֵרִים מֵעֲשׂוֹת. **אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי.** כּוֹפֵר [בַּמִּצְוֹת] שֶׁלֹּא צִוִּיתִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי", וְלֹא נֶאֱמַר: 'אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹת'. **לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי.** כּוֹפֵר בָּעִקָּר; זֶהוּ שֶׁבַע עֲבֵרוֹת: הָרִאשׁוֹנָה גּוֹרֶרֶת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן עַד הַשְּׁבִיעִית, וְאֵלּוּ הֵן: לֹא לָמַד, וְלֹא עָשָׂה, מוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים, שׂוֹנֵא אֶת הַחֲכָמִים, מוֹנֵעַ אֶת הָאֲחֵרִים, כּוֹפֵר בַּמִּצְוֹת, כּוֹפֵר בָּעִקָּר.

טו וְאִם בְּקִנְמֵי תְּקוֹצוּן וְאִם יָת דִּינֵי תְּרַחֵק נַפְשְׁכוֹן בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּקּוֹדַי לְאַשְׁנָיוּתְכוֹן יָת קְיָמַי:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) וְאִם בְּחֻקֹּתַי וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר וְאִם וְלֹא סָמַךְ עַל וְאִם שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן, עוֹד אוֹמְרוֹ בְּחֻקֹּתַי שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְאִם חֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ כִּי עַל שְׁלִילָתָם לֹא תִּכּוֹן הַבַּי"ת כְּמַאֲמָר וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי הַסְּמוּכָה לָהּ. עוֹד לָמָּה חָזַר פַּעַם ב' לוֹמַר וְאִם, עוֹד לָמָּה לֹא כָּלַל הַכָּתוּב יַחַד חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים וְיֹאמַר וְאִם חֻקֹּתַי וּמִשְׁפָּטַי תִּמְאָס אוֹ תִּגְעַל וְגוֹ', עוֹד לָמָּה יִחֵד הַכָּתוּב הַמְּאִיסָה לַחֻקּוֹת וּגְעִילַת נֶפֶשׁ לַמִּשְׁפָּטִים, עוֹד אַחַר שֶׁהִזְכִּיר מְאִיסָה וּגְעִילָה מַה צֹּרֶךְ לוֹמַר לְבִלְתִּי עֲשׂת וּמַה גַּם שֶׁכָּתַב לְמַעְלָה וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת, וְהַגַּם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בוֹ בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהוּא הֶמְשֵׁךְ מִמַּה שֶׁקָּדַם אֵלָיו, עִם כָּל זֶה יִתְחַיֵּב יִשּׁוּב מִשְׁמָעוּת הַכָּתוּב. עוֹד מַה הִיא כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ לְהַפְרְכֶם וְגוֹ':

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא כְּנֶגֶד פִּתּוּי יֵצֶר הָרַע הַמְּפַתֶּה לְבַטֵּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וְיִתְחַכֵּם לְהַתְחִיל לְהַרְחִיק מִדַּעַת אָדָם מִצְוֹת שֶׁהֵם חֻקָּה בְּלֹא טַעַם בְּאֶחָד מִב' דְּרָכִים אוֹ יֹאמַר אֵלָיו כִּי לֹא יֵאָמְנוּ הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר אוֹתָם אֱלֹהֵי עוֹלָם, אוֹ יֹאמַר לוֹ יִהְיֶה שֶׁנֶּאֱמַן שֶׁאֲמָרָם אֵין הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן וְלֹא יְכַוֵּן אֶל הַנִּשְׁמָע מֵהֶם, וּכְשֶׁיִּטֶּה אָדָם אָזְנוֹ לְדִבְרֵי הַמַּסִּית אָז יוֹסִיף לְדַבֵּר אֵלָיו גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם בְּמִצְוֹת ה' וְיִהְיֶה הַנָּקֵל עוֹבְרוֹ פִּי ה' בְּכָל שֶׁהוּא מִטְּעָמִים פְּגוּמִים שֶׁיִּרְאֶה לוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּתְרַחֵק מֵהַקְּדֻשָּׁה, וּבַעֲבֵרָה אֲשֶׁר הַיֵּצֶר לֹא יִמְצָא לָהּ טַעַם יַחֲזוֹר לְהוֹכִיחַ מֵאוֹתָם הָעֲבֵרוֹת שֶׁכְּבָר הֶשְׁרַשׁ זֶה הָאָדָם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם וְיֹאמַר אֵלָיו אָמוֹר נָא לִי מָה רַע וְעֹנֶשׁ הִגִּיעֲךָ עַל אֲשֶׁר עָבַרְתָּ עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה וְלֹא יַזְכִּירֵהוּ סִבַּת תְּחִלַּת עוֹבְרוֹ עֲלֵיהֶם שֶׁהָיְתָה בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לוֹ בְּהוֹרָאוֹת הַיֵּצֶר אֵלָיו, וְיִתְאַמֵּץ עִמּוֹ בְּעֵזֶר תַּאֲוָה הַגּוֹבֶרֶת עָלָיו וְיַעֲבֹר פִּי ה', וְאַחַר שֶׁעָבַר פִּי ה' פַּעַם וּב' הִנֵּה יָבוֹא עוֹד בְּטַעֲנָה הַהוּגֶנֶת לוֹ כִּי יוֹתֵר יָקֵל מֵעָלָיו הָעֹנֶשׁ אִם יִהְיֶה מוּמָר וְיִכְפֹּר בַּכֹּל שֶׁאָז לֹא יַעֲנִישֵׁהוּ לְמַעְלָה אִם יָבוֹא לִכְלַל הָעֹנֶשׁ אֶלָּא עַל עָוֹן אֶחָד שֶׁהֵמִיר וְהֵפֵר בְּרִית שֶׁנִּשְׁבַּע בְּהַר סִינַי מַה שֶׁאֵין כֵּן זוּלַת זֶה יִהְיֶה נֶעֱנָשׁ עַל כָּל פֶּרֶט וּפֶרֶט:

וּכְנֶגֶד הַדְּרָגוֹת הַמַּסִּית בָּא הַכָּתוּב וְאָמַר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל לְפַתּוֹת בְּמִצְוֹת שֶׁהֵם חֻקָּה וְאִם בְּחֻקֹּתַי שֶׁהֵם מִצְוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם כְּמַאֲמַר חַזַ"ל (במ"ר י"ט) שֶׁהַשָּׂטָן וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים מַה מִּצְוָה זוֹ וּמַה טַעַם יֵשׁ בָּהּ לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּחֻקֹּתַי בֵּי"ת הַסִּבָּה לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁהֵם חֻקּוֹת תִּמְאָסוּ אוֹתָן וּתְקַבְּלוּ דִּבְרֵי הַיֵּצֶר וְאָמַר וְאִם לוֹמַר שֶׁהִיא הַדְּרָגָה אַחֶרֶת שֶׁהוּא בִּטּוּל גַּם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה גַּם לוֹמַר שֶׁכָּל אַחַת כְּדַאי לְעַצְמוֹ לְהָבִיא עֹנֶשׁ הָאָמוּר בָּעִנְיָן:

וּכְנֶגֶד פִּתּוּי ב' שֶׁל הַיֵּצֶר אָמַר וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי שֶׁהֵם מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם טַעַם תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם, וְטַעַם שֶׁשִּׁנָּה מֵהָאָמוּר בַּחֻקִּים לְדַרְכֵּנוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן כִּי הַחֻקִּים הֶעְדֵּר הַטַּעַם הוּא אֲשֶׁר סִבֵּב הַמְּאִיסָה בָּהֶם מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִשְׁפָּטִים יִשְׁרֵי טַעַם סִבָּתָם הִיא לְצַד שֶׁנִּפְשָׁם חָמְדָה עֲשׂוֹת רַע לֹא לְצַד שֶׁאֵין טַעַם בַּמִּצְוָה לָזֶה אָמַר תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם וְלָזֶה לֹא אָמַר גַּם כֵּן בְּמִשְׁפָּטַי כְּמַאֲמַר בְּחֻקֹּתַי:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ תִּגְעַל עַל פִּי מַאֲמַר הַחֲסִידִים בְּהַבְחָנַת הָאָדָם אֶת נַפְשׁוֹ לָדַעַת מַה הִיא אִם עוֹמֶדֶת בְּגֶדֶר טוֹב אוֹ נֶפֶשׁ טְמֵאָה, כִּי יֶכֶר הַדָּבָר כְּפִי תַּאֲוַת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּטֶּה עֲשׂוֹת יְעַיֵּן דִּבְרֵיהֶם בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר לְר"ת (שער ט'), הוּא מַאֲמַר תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם כִּי הַנֶּפֶשׁ הָרְשָׁעָה תִּגְעַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת וְתִבְחַר עֲשׂוֹת רַע לְצַד חֶלְאִים שֶׁבָּהּ שֶׁהוּא בְּחִינַת רַע כְּמַאֲמַר רַז"ל (בְּרָכוֹת ס"א) רְשָׁעִים יֵצֶר הָרַע שׁוֹפְטָן, וְהוּא מַה שֶׁגָּמַר אֹמֶר לְבִלְתִּי עֲשׂת אֶת כָּל מִצְוֹתַי כִּי הַנֶּפֶשׁ הַלָּזוֹ תִּגְעַל כָּל עִנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה. וְאוֹמְרוֹ לְהַפְרְכֶם כְּנֶגֶד פִּתּוּי הָאַחֲרוֹן שֶׁל יֵצֶר הָרַע שֶׁאוֹמֵר אֵלָיו הָפֵר בְּרִית וְהָמֵר כְּבוֹדְךָ לְהָקֵל הָעֹנֶשׁ, וּבָא הַכָּתוּב וְיֵעֵד עֹנֶשׁ שָׁלֵם בְּשָׁוֶה גַּם לָזֶה וּבִטֵּל טַעֲנַת הַמַּסִּית בִּפְרָט זֶה וּכְמַאֲמַר הַנְּבִיא (יְחֶזְקֵאל כ"ח) הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וְגוֹ' וְהָיְתָה הִתְשׁוּבָה לָזֶה (שם כ' ל"ג) אִם לֹא וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם:

עוֹד יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (זֹהַר ח"א ק'.) שֶׁשְּׁלֵמוּת עֲבוֹדַת ה' הוּא בְּאֶמְצָעוּת ג' דְּבָרִים מַחְשָׁבָה דִּבּוּר מַעֲשֶׂה, לָזֶה כְּשֶׁכָּפַל ה' הַתְּנַאי אָמַר זִכְרוֹן שְׁלָשְׁתָּם, כְּנֶגֶד הַדִּבּוּר אָמַר וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ כְּנֶגֶד עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא הַהִגָּיוֹן, וּכְנֶגֶד הַמַּעֲשֶׂה אָמַר וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹ', וּכְנֶגֶד הַמַּחְשָׁבָה אָמַר וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְדָבָר זֶה יָשְׁנוֹ בַּמַּחְשָׁבָה, וּלְצַד שֶׁהַמַּחְשָׁבָה יָשְׁנָה בַּמֹּחַ וּבַלֵּב לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הַמֹּחַ תִּמְאָסוּ, וּכְנֶגֶד הַלֵּב אָמַר תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם כִּי הַנֶּפֶשׁ הוּא בַּלֵּב כַּיָּדוּעַ:

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁהַכָּתוּב יְדַבֵּר כְּנֶגֶד הַדְּרָגוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּכְלָלוּת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם ג' כִּתּוֹת, הָאֶחָד הֵם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָעוֹמְדִים עַל הַתּוֹרָה וְעַל

(טז) **אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם:**

רש"י ◄ **וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם** • וְצִוִּיתִי עֲלֵיכֶם. **שַׁחֶפֶת** • חֹלִי שֶׁמְּשַׁחֵף אֶת הַבָּשָׂר, אנפולי"ש בְּלַעַ"ז, דּוֹמֶה לְנָפוּחַ שֶׁהוּקַלָּה נְפִיחָתוֹ וּמַרְאִית פָּנָיו זְעוּפָה. **קַדַּחַת** • חֹלִי שֶׁמַּקְדִּיחַ אֶת הַגּוּף וּמְחַמְּמוֹ וּמַבְעִירוֹ, כְּמוֹ (דברים לב כב): "כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי". **מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ** • הָעֵינַיִם צוֹפִיּוֹת וְכָלוֹת לִרְאוֹת שֶׁיֵּקַל וְיֵרָפֵא, וְסוֹף שֶׁלֹּא יֵרָפֵא, וְיִדְאֲבוּ הַנְּפָשׁוֹת שֶׁל מִשְׁפַּחְתּוֹ בְּמוֹתוֹ. כָּל תַּאֲוָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה וְתוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה, קְרוּיָה 'כִּלְיוֹן עֵינַיִם'. **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק** • תִּזְרְעוּ וְלֹא תִּצְמַח, וְאִם תִּצְמַח, "וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם".

טז **אַף אֲנָא אֶעְבַּד דָּא לְכוֹן וְאַסְעַר עֲלֵיכוֹן בַּהֲלְתָּא יָת שַׁחֶפְתָּא וְיָת קַדַּחְתָּא מְחַשְׁכָן עַיְנִין וּמַפְחַן נְפָשׁ וְתִזְרְעוּן לְרֵקָנוּן זַרְעֲכוֹן וְיֵיכְלֻנֵּה בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָעֲבוֹדָה, וּכְנֶגֶד כַּת זוֹ אָמַר וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ לִי וְגוֹ', כִּי הַכַּת הַצַּדִּיקִים צְרִיכִין לְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת ה' וּלְקַיְּם כָּל הַתּוֹרָה, וְאִם יְזַלְזְלוּ אֲפִלּוּ בְּעָנָף קָטָן הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וּכְמַאֲמָרָם ז"ל (יומא פ"ו.) וז"ל הֵיכִי דָּמֵי חִלּוּל ה' כְּגוֹן אָנָא דְּמַסְגִּינָא ד' אַמּוֹת בְּלָא צִיצִית וּתְפִילִין וּבְלָא תּוֹרָה, וּכְנֶגְדָּם אָמַר הַכָּתוּב וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ לִי פֵּרוּשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת כְּלִלּוּתֵיהֶם וּפְרָטוּתֵיהֶם וְדִקְדּוּקֵיהֶם שֶׁחִסָּרוֹן מְעַט יֵחָשֵׁב לְזָדוֹן גָּדוֹל. וְיֵשׁ כַּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינָם בְּנֵי תּוֹרָה אֲבָל הֵם מֶשְׂכִּילִים וְיוֹדְעִים הַכָּרַת הַטּוֹב וְהַיֹּשֶׁר, וּכְנֶגְדָּם אָמַר וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ כִּי לְאֵלּוּ יֵעָנִישׁ הַכָּתוּב אֲפִלּוּ עַל בִּטּוּל מִצְוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם וְיֵחָשֵׁב לָהֶם לְזָדוֹנוֹת, אֲבָל עַל בִּטּוּל הַדִּקְדּוּקִים שֶׁנֶּעֱנָשִׁים עֲלֵיהֶם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַשִּׂיגֵם כְּמוֹ כֵן הָעֹנֶשׁ. וְיֵשׁ כַּת אַחֶרֶת שֶׁהֵם הַסְּכָלִים שֶׁבָּעָם יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תַשִּׂיג יְדִיעָתָם לְהַכְרִיחַ קִיּוּם הַחֻקִּים שֶׁבַּתּוֹרָה, וּכְנֶגְדָּם אָמַר וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם, כִּי אֵלּוּ לֹא יֵעָנְשׁוּ עֹנֶשׁ גָּדוֹל הָאָמוּר בָּעִנְיָן אֶלָּא עַל בִּטּוּל הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁהֵם מְסֻבָּרִים לְשֵׂכֶל אֱנוֹשׁ, אֲבָל עַל הַחֻקִּים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדִּקְדּוּקִים שֶׁיֵּעָנְשׁוּ עֲלֵיהֶם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל נִדּוֹנִים בָּהֶם כְּשׁוֹגְגִים וּכְשׁוֹטִים הָאֲנוּסִים שֶׁעָנְשָׁם קַל עַד מְאֹד:

לִבְלִתִּי עֲשׂוֹת. כָּאן רָשַׁם ה' תְּנַאי שֶׁלֹּא יָבִיא כָּל הָעֹנֶשׁ הָאָמוּר אֶלָּא אִם עוֹדָם מַסְכִּימִים בְּדַעְתָּם לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי הָרַע לִבְלִתִּי עֲשׂוֹת וְגוֹ', אֲבָל אִם דַּעְתָּם לַחֲזוֹר, אוֹ הֲגַם שֶׁאֵין דַּעְתָּם לַחֲזוֹר אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן ב"ה יוֹדֵעַ שֶׁיַּחְזִרוּ בִּתְשׁוּבָה יַאֲרִיךְ ה' אַפּוֹ לָהֶם עַד שׁוּבָם אֵלָיו, וְלֹא יָבִיא עֲלֵיהֶם אֶת הָרָעָה הַכְּתוּבָה:

לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי. נִתְכַּוֵּן לְהַתְנוֹת עוֹד שֶׁלֹּא יָבִיא כָּל הָעֹנֶשׁ אֶלָּא לָעוֹבֵר לְהַכְעִיס כְּאוֹמְרוֹ לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי, אֲבָל לָעוֹבֵר לְתֵאָבוֹן לֹא יָבוֹא לִכְלַל הָעֲנָשִׁים. וְרַז"ל אָמְרוּ (תורת כהנים) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ וְגוֹ' יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד אֲבָל עוֹשֶׂה תַּלְמוּד לוֹמַר וְלֹא תַעֲשׂוּ, יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד וְלֹא עוֹשֶׂה אֲבָל אֵינוֹ מוֹאֵס בָּאֲחֵרִים תַּלְמוּד לוֹמַר בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְגוֹ', כָּל שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד אֵינוֹ עוֹשֶׂה, וּמוֹאֵס בַּאֲחֵרִים הָעוֹשִׂים, וְשׂוֹנֵא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דִּכְתִיב תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם, וּלְבַסּוֹף אֵינוֹ מַנִּיחַ אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת דִּכְתִיב לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת, וּלְבַסּוֹף כּוֹפֵר בָּעִקָּר דִּכְתִיב לְהַפְרְכֶם וְגוֹ' ע"כ, הִנֵּה לְדִבְרֵיהֶם ז"ל לֹא יָבוֹא עֹנֶשׁ הָאָמוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְגָדֵר הָאַחֲרוֹן שֶׁכּוֹפֵר בָּעִקָּר, וְטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב גָּדֵר הָאַחֲרוֹן לְבַד, בָּא לְהוֹדִיעַ סִבַּת הַסִּבּוֹת שֶׁתִּסְּוֹבֵב לָאָדָם לָבוֹא לְמִדָּה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה, וּמִמַּשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים תַּשְׂכִּיל כִּי בְּהִכָּשֵׁל בָּרִאשׁוֹנָה יִתְגַּלְגֵּל וְיֵרֵד מַטָּה מַטָּה עַד מִדָּה הָאַחֲרוֹנָה וּמֵעַתָּה יוּבַן מַאֲמַר הַנָּבִיא (יִרְמְיָה ט') עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וְגוֹ' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי, שֶׁהִיא סִבָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמִּמֶּנָּה יָצְאוּ כָּל פְּרָטִים הָרָעִים רח"ל: תורה טז

טז) אַף אֲנִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ גַּם מִדַּת הָרַחֲמִים תַּסְכִּים עַל הַקְּלָלוֹת עִם מִדַּת הַדִּין:

וְהִפְקַדְתִּי וְגוֹ' **הַשַּׁחֶפֶת** וְגוֹ'. בָּחַר ה' בְּמִין קְלָלוֹת אֵלּוּ כְּנֶגֶד מִדָּתָם שֶׁל הַרְשָׁעִים, וּלְצַד שֶׁעִקַּר עֲוֹנָם הִיא מְנִיעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה מְדַד לָהֶם בְּמִדָּה עַצְמָהּ, וְהִנֵּה הַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לְאֵשׁ דִּכְתִיב (יִרְמְיָה כ"ג) הֲלֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ, וְדַע כִּי הַתּוֹרָה תְּסֻגַּל ג' מַעֲלוֹת טוֹבוֹת בְּנֶפֶשׁ אָדָם, הָא' מִבְּאֶמְצָעוּת עִסְקָהּ לִהְיוֹתָהּ אֵשׁ מְצָרֶפֶת הַנֶּפֶשׁ וּמְטַהֶרֶת אוֹתָהּ לְבַל תִּצְטָרֵף לָרֶדֶת שְׁאוֹל לְצָרְפָהּ, וְלָזֶה אֵין אוֹר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֵט בָּהֶם (חֲגִיגָה כ"ז.) כִּי אִשָּׁה גְּדוֹל מִכֹּחַ אֵשׁ גֵּיהִנֹּם וְאֵין תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּהֶם שׁוֹלֵט אוֹר שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וְלָזֶה גֵּיהִנֹּם צוֹעֵק בְּהִרָּעֵ אֵין לִי חֵפֶץ בַּצַּדִּיקִים וְכוּ' (שמו"ר ז') שֶׁהֵם מַתִּישִׁים כֹּחָהּ וּמְכַבִּים אִשָּׁהּ, וְהַמַּעֲלָה הַב' שֶׁמְּאִירָה הָעֵינַיִם, כִּי יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי צָרִיךְ אוֹר גָּדוֹל לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לֵהָנוֹת מִזִּיו הַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה, וְהָאָדוֹן בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָנוּ נָתַן לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת אוֹר דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי ו') וְתוֹרָה אוֹר, כְּדֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָהּ יִגְדַּל כֹּחַ אוֹר עֵינֵינוּ, כִּי כְּפִי גֹּדֶל אוֹר שֶׁבָּעֵינַיִם כְּפִי הַמֶּשֶׁג בְּהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים, וּלְכֹל שֶׁלֹּא הֵאִירוּ בַּתּוֹרָה יִקְרָא לָהֶם נְבִיא ה' (יְשַׁעְיָה מ"ב) וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת, וְהַמַּעֲלָה הַג' כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה מְשַׂמְּחֵי לֵב דִּכְתִיב (תְּהִלִּים י"ט) פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב, וּכְתִיב (שָׁם צ"ז) וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה, וּכְנֶגֶד ג' מַעֲלוֹת אֵלּוּ אָמַר ה' עֹנֶשׁ מְכָנָן לְעוֹזְבֵי ה', כְּנֶגֶד מַה שֶּׁמַּאֲנוּ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא אֵשׁ הַקְּדֶשָׁה יַפְקִיד ה' עֲלֵיהֶם שַׁחֶפֶת וְקַדַּחַת, גַּם הִזְכִּיר בֶּהָלָה שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַמֶּשֶׁג מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא יִשּׁוּב

(יז) **וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם וְנַסְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם:**

יז וְאֶתֵּן רוּגְזִי בְּכוֹן וְתִתַּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְיִרְדּוּן בְּכוֹן סַנְאֵיכוֹן וְתֵעִירְקוּן וְלֵית דְּרָדִיף יָתְכוֹן:

רש"י ◄ **וְנָתַתִּי פָנַי** • פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם. **וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם** • כְּמַשְׂמָעוֹ, יִשְׁלְטוּ בָּכֶם.

פירס"י וטז–יז ◄ **אַגָּדַת 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' מִפָּרָשָׁה זוֹ: אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת** • אֵינִי מְדַבֵּר אֶלָּא בְּ'אַף', וְכֵן; "אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי". **וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם** • שֶׁיִּהְיוּ הַמַּכּוֹת פּוֹקְדוֹת אֶתְכֶם מִזּוֹ לְזוֹ: עַד שֶׁהָרְאשׁוֹנָה פְּקוּדָה אֶצְלְכֶם, אָבִיא אַחֶרֶת וְאֶסְמְכֶנָּה לָהּ. **בֶּהָלָה** • מַכָּה הַמַּבְהֶלֶת אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵיזוֹ? זוֹ מַכַּת מֹתֶן [פִּי' מַגֵּפָה]. **אֶת־הַשַּׁחֶפֶת** • יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא חוֹלֶה וּמֵטָּל בַּמִּטָּה, אֲבָל בְּשָׂרוֹ שָׁמוּר עָלָיו?! תַּלְמוּד־לוֹמַר: "שַׁחֶפֶת", שֶׁהוּא נִשְׁחָף; אוֹ עִתִּים שֶׁהוּא נִשְׁחָף, אֲבָל נֹחַ וְאֵינוֹ מַקְדִּיחַ? תַּלְמוּד־לוֹמַר "וְאֶת הַקַּדַּחַת", מְלַמֵּד שֶׁהוּא מַקְדִּיחַ. אוֹ עִתִּים שֶׁהוּא מַקְדִּיחַ, וְסָבוּר הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁיִּחְיֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "מְכַלּוֹת עֵינַיִם". אוֹ הוּא אֵינוֹ סָבוּר בְּעַצְמוֹ שֶׁיִּחְיֶה, אֲבָל אֲחֵרִים סְבוּרִים שֶׁיִּחְיֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ". **וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם** • זוֹרְעָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת, וּמֵעַתָּה מָה אוֹיְבֵיכֶם בָּאִים וְאוֹכְלִים? וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וַאֲכָלֵהוּ אֹיְבֵיכֶם", הָא כֵּיצַד? זוֹרְעָה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת, שָׁנָה שְׁנִיָּה מַצְמַחַת וְאוֹיְבִים בָּאִים וּמוֹצְאִים תְּבוּאָה לִימֵי הַמָּצוֹר, וְשֶׁבִּפְנִים מֵתִים בָּרָעָב, שֶׁלֹּא לִקְטוּ תְּבוּאָה אֶשְׁתַּקֵּד. דָּבָר אַחֵר: "וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם", כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאַתָּה עָמֵל בָּהֶם וּמְגַדְּלָן וְהַחֵטְא בָּא וּמְכַלֶּה אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב כב): "אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם". **וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם** • כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּטּוֹבָה: "וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם", כָּךְ נֶאֱמַר בָּרָעָה: "וְנָתַתִּי פָנַי", מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק אֲנִי עִמָּכֶם לְרָעָה. **וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם** • (ת"כ) שֶׁיְּהֵא הַמָּוֶת הוֹרֵג אֶתְכֶם מִבִּפְנִים וּבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן מַקִּיפִין אֶתְכֶם מִבַּחוּץ. **וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם** • (ת"כ) שֶׁאֵינִי מַעֲמִיד שׂוֹנְאִים אֶלָּא מִכֶּם וּבָכֶם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי אֱלִילִים עוֹמְדִים עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינָם מְבַקְּשִׁים אֶלָּא מַה שֶּׁבַּגְּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו ג–ד): "וְהָיָה אִם־זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וַעֲמָלֵק וּבְנֵי קֶדֶם וְגוֹ', וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת־יְבוּל הָאָרֶץ", אֲבָל בְּשָׁעָה שֶׁאַעֲמִיד עֲלֵיכֶם מִכֶּם וּבָכֶם, הֵם מְחַפְּשִׂים אַחַר הַמַּטְמוֹנִיּוֹת שֶׁלָּכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מיכה ג ג): "וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְגוֹ'". **וְנַסְתֶּם** • מִפְּנֵי אֵימָה. **וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם** • מִבְּלִי כֹּחַ.

(יח) **וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיִסַּפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:**

יח וְאִם עַד אִלֵּין לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְאוֹסֵף לְמִרְדֵּי יָתְכוֹן שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשֵּׂכֶל וְהִתְחַכּוֹנְנוּת הַדַּעַת, וּכְנֶגֶד מְאוֹר עֵינַיִם אָמַר מְכַלּוֹת עֵינַיִם, וּכְנֶגֶד שִׂמְחַת הַלֵּב אָמַר וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ, וְאָמַר וּזְרַעְתֶּם לָרִיק כְּנֶגֶד הַצְלָחַת הָעוֹלָם הַזֶּה:

גַּם יִרְמוֹז לְהַצְלָחַת עוֹלָם הָעֶלְיוֹן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (עֶקֶצִין פ"ג) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת, וְדָבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁכָּל הַדְּרָגוֹת יְעוּדֵי שְׂכַר הַטּוּב לַצַּדִּיקִים יֵשׁ כְּנֶגְדָּם עָנְשֵׁי הָרְשָׁעִים כְּאוֹמְרוֹ (קֹהֶלֶת ז) גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים, וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ הַדְּרָגוֹת הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר יְעוּדֵי הַכְּשֵׁרִים כְּנֶגְדָּם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר טִנּוּפֵי הַיְּסוּרִין לְעוֹשֵׂי רִשְׁעָה וְיִקָּרְאוּ קָרֵי רִיק שֶׁעוֹלָה בָּהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, וְהוּא מַאֲמַר וּזְרַעְתֶּם לָרִיק בִּמְקוֹם לְהַנְחִיל אֹהֲבֵי י"ש יִהְיֶה לִבְחִינַת הָרַע רִי"ק שֶׁהֵם כְּנֶגֶד מִסְפַּר בַּקְלִפָּה, וְאָמַר לְשׁוֹן זְרִיעָה כִּי יִתְיַחֵס גַּם לְמַפְעֻלּוֹת לְשׁוֹן זֶה, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (הושע י) זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה וְגוֹ' וְאוֹמְרוֹ וַאֲכָלוּהוּ אֹיְבֵיכֶם כִּי הַקְּלִפּוֹת נָהֲנִים מִמַּעֲשֶׂה הָרְשָׁעִים, וְיוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵם אוֹיְבֵי אִישׁ: תורה יז

יז) וְנָתַתִּי פָנַי וְגוֹ', הֵם פְּנֵי זַעַם, וְטַעַם קְרִיאַת הַדִּין פָּנִים, לְצַד שֶׁתָּמִיד עוֹמְדִים לִפְנֵי ה' כַּת הַמַּשְׁמִאלִים שֶׁהֵם כַּת הַמַּשְׁחִיתִים לָזֶה יִקָּרְאוּ פְּנֵי ה', וְעֲלֵיהֶם אָמַר וְנָתַתִּי פָנַי וּבָזֶה וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם הֵם הָאֻמּוֹת שֶׁהֵם עַנְפֵי כֹּחוֹת הַקְּלִפָּה, גַּם נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר פָּנַי לוֹמַר שֶׁלֹּא יַסְתִּיר פָּנָיו מֵהֶם כְּשֶׁיִּמְסְרֵם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם שֶׁאִם כֵּן הֵם ח"ו מַכְלִים אֶת הַכֶּרֶם, וְהוּא גִּלָּה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּסוֹף הָעִנְיָן וְאַף גַּם זֹאת וְגוֹ' לֹא מְאַסְתִּים לְכַלּוֹתָם וְגוֹ', וְאָמַר בָּכֶם לְמַעַט בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ מִדַּת הַדִּין תְּחִלָּה: תורה יח

יח) לֹא תִשְׁמְעוּ לִי. תְּלָה הַדָּבָר בִּשְׁמִיעָה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, כִּי מִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה זוּלַת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה:

שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם. פֵּרוּשׁ לְשִׁעוּר חַטֹּאתָם שֶׁהֵם שֶׁבַע מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְאֵלּוּ הֵם ז' עֲבֵרוֹת, א' לֹא שָׁמְעוּ, ב' לֹא עָשׂוּ, ג' בְּחָקֹתַי מָאָסוּ, ד' מִשְׁפָּטַי הֵשֵׁם גָּעָלוּ, ה' מוֹנְעִים אֲחֵרִים בִּלְתִּי

רש"י◄ **וְאִם עַד־אֵלֶּה • וְאִם בְּעוֹד אֵלֶּה לֹא תִּשְׁמְעוּ. וְיָסַפְתִּי • עוֹד יִסּוּרִין אֲחֵרִים. שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם •** (ת"כ) שֶׁבַע פֻּרְעָנִיּוֹת עַל שֶׁבַע עֲבֵרוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה.

(יט) **וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה:**

יט וְאֶתְבַּר יָת יְקַר תָּקְפְּכוֹן וְאֶתֵּן יָת שְׁמַיָּא דִּי עִלָּוֵיכוֹן תַּקִּיפִין כְּפַרְזְלָא מִלַּאֲחָתָא מִטְרָא וְאַרְעָא דִּתְחוֹתֵיכוֹן חֲסִינָא כִּנְחָשָׁא מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין:

רש"י◄ **וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם • זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (יחזקאל כד כא)**: "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם". וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה • זוֹ קָשָׁה מִשֶּׁל מֹשֶׁה, שֶׁשָּׁם הוּא אוֹמֵר** (דברים כח כג)**: "וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְגוֹ'", שֶׁיִּהְיוּ** הַשָּׁמַיִם מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מְזִיעָה, וְהָאָרֶץ אֵינָהּ מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מֵזִיעַ, וְהִיא מְשַׁמֶּרֶת פֵּרוֹתֶיהָ. אֲבָל כָּאן, הַשָּׁמַיִם לֹא יִהְיוּ מְזִיעִין כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין הַבַּרְזֶל מֵזִיעַ, וְיִהְיֶה חֹרֶב בָּעוֹלָם, וְהָאָרֶץ תְּהֵא מְזִיעָה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנְּחֹשֶׁת מְזִיעָה, וְהִיא מְאַבֶּדֶת פֵּרוֹתֶיהָ.

(כ) **וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ:**

כ וִיסוּפוּן לְרֵיקָנוּ חֵילֵיכוֹן וְלָא תִּתֵּן אַרְעֲכוֹן יָת עֲלַלְתַּהּ וְאִילַן אַרְעָא לָא יִתֵּן אִבֵּהּ:

רש"י◄ **וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם •** (ת"כ) **חֲרֵי אָדָם שֶׁלֹּא עָמַל, שֶׁלֹּא חָרַשׁ, שֶׁלֹּא זָרַע, שֶׁלֹּא נִכֵּשׁ, שֶׁלֹּא כִּסַּח, שֶׁלֹּא עָדַר, וּבִשְׁעַת הַקָּצִיר בָּא שִׁדָּפוֹן וּמַלְקֶה אוֹתוֹ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֲבָל אָדָם שֶׁעָמַל וְחָרַשׁ וְזָרַע וְנִכֵּשׁ וְכִסַּח וְעָדַר, וּבָא שִׁדָּפוֹן וּמַלְקֶה אוֹתוֹ, חֲרֵי שְׁנָיו שֶׁל זֶה קֵהוֹת. וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־יְבוּלָהּ •** (ת"כ) אַף מַה שֶׁאַתָּה מוֹבִיל לָהּ בִּשְׁעַת הַזֶּרַע. **וְעֵץ הָאָרֶץ •** (ת"כ) אֲפִלּוּ מִן הָאָרֶץ יְהֵא לָקוּי, שֶׁלֹּא יַחֲנִיט פֵּרוֹתָיו בִּשְׁעַת הַחֲנָטָה. **לֹא יִתֵּן •** מְשַׁמֵּשׁ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, אַ'עֵץ' וְאַ'פְּרִי'. **לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ •** כְּשֶׁהוּא מַפְרֶה מַשִּׁיר פֵּרוֹתָיו, חֲרֵי שְׁתֵּי קְלָלוֹת, וְיֵשׁ כָּאן שֶׁבַע פֻּרְעָנִיּוֹת.

(כא) **וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם:**

כא וְאִם תְּהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ וְלָא תִּיבוּן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי וְאוֹסִיף לְאֶתָאָה עֲלֵיכוֹן מָחָא שְׁבַע כְּחוֹבֵיכוֹן:

רש"י◄ **וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי • רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: עֲרַאי, בְּמִקְרֶה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לִפְרָקִים, כֵּן תֵּלְכוּ עֲרַאי בַּמִּצְוֹת. וּמְנַחֵם פֵּרֵשׁ לְשׁוֹן מְנִיעָה, וְכֵן** (משלי כה יז)**: "הֹקַר רַגְלְךָ", וְכֵן** (משלי יז כח)**: "יְקַר־רוּחַ", וְקָרוֹב לָשׁוֹן זֶה לְתַרְגּוּמוֹ** שֶׁל אוּנְקְלוֹס: לְשׁוֹן קֹשִׁי, שֶׁמַּקְשִׁין לִבָּם לִמְנַע מֵהִתְקָרֵב אֵלַי. **שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם • שֶׁבַע פֻּרְעָנִיּוֹת אֲחֵרוֹת, בְּמִסְפַּר שֶׁבַע - "כְּחַטֹּאתֵיכֶם".**

(כב) **וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם:**

כב וַאֲגָרֵי בְכוֹן יָת חֵוֹת בָּרָא וּתְתַכֵּל יָתְכוֹן וּתְשֵׁיצֵי יָת בְּעִרְכוֹן וְתַזְעֵר יָתְכוֹן וִיצַדְּיָן אוֹרְחָתְכוֹן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עֲשׂוֹת, ו' הֵפֵרוּ בְּרִית, וְאַחַר שֶׁיִּסְּרָם ה' וְלֹא שָׁמְעוּ לוֹ וְסָגְרוּ שַׁעֲרֵי הַתְּשׁוּבָה חֲרֵי ז', וּלְטַעַם זֶה אָנוּ מְיַשְּׁבִים מַאֲמָרָם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (ר"ה ט"ז) ג' סְפָרִים נִפְתָּחִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כו' בֵּינוֹנִים תְּלוּיִים וְכו' עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים וְכו' ע"כ, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁתָּלָה ה' לָהֶם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ הֲכָרַע מִשְׁקָלָם כְּרִשְׁעִים: תורה יט

יט) וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם. אָמְרוּ ז"ל (תורת כהנים) זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא כֵּן, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה זֶה יוֹרֶה שֶׁחוֹשְׁבִים בְּדַעְתָּם כִּי ה' חָפֵץ בָּהֶם עֲדַיִן מִמַּה שֶׁעוֹדוֹ שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם וּבָזֶה מִתְחַזְּקִים לָזֶה אָמַר וְשָׁבַרְתִּי וְגוֹ': תורה כ

כ) וְתַם לָרִיק וְגוֹ'. כְּאִלּוּ אָמַר וְתַם כֹּחֲכֶם לָרִיק פֵּרוּשׁ שֶׁכֹּחָם בִּשְׁלֵמוּת יִהְיֶה לָרִיק, וּלְצַד שֶׁלִּפְעָמִים לֹא יִשְׁלֹט הַמַּשְׁחִית אֶלָּא בְּחֵלֶק כָּאן הוֹדִיעַ כִּי יִשְׁלְטוּ בַּכֹּל רח"ל: תורה כא

כא) וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי. לְצַד שֶׁמַּכּוֹת אֵלּוּ הֵם מַכּוֹת הַמַּרְגִּישׁוֹת וּמַכִּירוֹת הַשְּׂגָחָה כִּי ה' מְיַסֵּר אוֹתָם, וּכְשֶׁאֵין חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה אֵין מַעֲנֶה אֶלָּא לוֹמַר קֶרִי הוּא זֶה: **שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם.** הֲגַם שֶׁלֹּא הִרְשִׁיעוּ בַּעֲבֵרוֹת חֲדָשׁוֹת אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ אַחַר הַיִּסּוּרִין יֵחָשֵׁב לָהֶם כְּעוֹשִׂים מֻחָדָשׁ: תורה כב

כב) חַיַּת הַשָּׂדֶה. כְּשֵׁם שֶׁהֵם עָשׂוּ

רש"י◄ **וְהִשְׁלַחְתִּי • לְשׁוֹן גֵּרוּי. וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם •** אֵין לִי אֶלָּא חַיָּה מְשַׁכֶּלֶת, שֶׁדַּרְכָּהּ בְּכָךְ. בְּהֵמָה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ בְּכָךְ, מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר (דברים לב כד): "וְשֵׁן־בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח בָּם", חֲרֵי שְׁתַּיִם. וּמִנַּיִן שֶׁתְּהֵא מְמִיתָה בִּנְשִׁיכָתָהּ? תַּלְמוּד־לוֹמַר (שם): "עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר", מָה אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין, אַף אֵלּוּ נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין; כְּבָר הָיוּ שָׁנִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל: חֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית, עָרוֹד נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית. **וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם •** אֵלּוּ הַקְּטַנִּים. **וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם •** מִבַּחוּץ. **וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם •** מִבִּפְנִים. **וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם •** שְׁבִילִים גְּדוֹלִים וּשְׁבִילִים קְטַנִּים, חֲרֵי שֶׁבַע פֶּרְעָנִיּוֹת: שֵׁן בְּהֵמָה, וְשֵׁן חַיָּה, חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר, וְשִׁכְּלָה, וְהִכְרִיתָה, וְהִמְעִיטָה, וְנָשַׁמּוּ.

(כג) **וְאִם־בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי קֶרִי:**

כג וְאִם בְּאֵלֵּין לָא תִתְרְדוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:

רש"י◄ **לֹא תִוָּסְרוּ לִי •** לָשׁוּב אֵלַי.

(כד) **וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי וְהִכִּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:**

כד וְאֵהַךְ אַף אֲנָא עִמְּכוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאַלְקֵי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן:

(כה) **וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶּבֶר בְּתוֹכְכֶם וְנִתַּתֶּם בְּיַד־אוֹיֵב:**

כה וְאַיְתִי עֲלֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִתְפָּרְעוּן מִנְּכוֹן פֻּרְעָנוּתָא עַל דַּעֲבַרְתּוּן עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתִתְכַּנְּשׁוּן לְקִרְוֵיכוֹן וְאֶגְרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן וְתִתְמַסְּרוּן בִּידָא דְסָנְאָה:

רש"י◄ **נְקַם־בְּרִית •** וְיֵשׁ נָקָם שֶׁאֵינוֹ בִּבְרִית, כְּדֶרֶךְ שְׁאָר נְקָמוֹת, וְזֶהוּ סִמּוּי עֵינָיו שֶׁל צִדְקִיָּהוּ. דָּבָר אַחֵר: "נְקַם בְּרִית" — נִקְמַת בְּרִיתִי אֲשֶׁר עָבַרְתֶּם, כָּל 'הַבָּאַת חֶרֶב' שֶׁבַּמִּקְרָא, הִיא מִלְחֶמֶת חֵילוֹת אוֹיְבִים. **וְנֶאֱסַפְתֶּם •** מִן הַחוּץ אֶל תּוֹךְ הֶעָרִים מִפְּנֵי הַמָּצוֹר. **וְשִׁלַּחְתִּי דֶּבֶר בְּתוֹכְכֶם •** וְעַל־יְדֵי הַדֶּבֶר, וְנִתַּתֶּם בְּיַד הָאוֹיְבִים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם, לְפִי שֶׁאֵין מְלִינִים אֶת הַמֵּת בִּירוּשָׁלַיִם, וּכְשֶׁהֵם מוֹצִיאִים אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ, נִתָּנִים בְּיַד אוֹיֵב.

(כו) **בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: ס**

כו בִּדְאֶתְבַּר לְכוֹן סְעִיד מֵיכְלָא וְיִפְיָן עֲסַר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חַד וְיִתְיְבוּן לַחְמְכוֹן בְּמַתְקְלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא תִשְׂבְּעוּן:

רש"י◄ **מַטֵּה־לֶחֶם •** לְשׁוֹן מִשְׁעָן, כְּמוֹ (ירמיה מח יז): "מַטֶּה־עֹז". **בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם •** אֶשְׁבּוֹר לָכֶם כָּל מִסְעַד אֹכֶל, וְהֵם חִצִּי רָעָב. **וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד •** מֵחֹסֶר עֵצִים. **וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל •** שֶׁתְּהֵא הַתְּבוּאָה נִרְקֶבֶת וְנַעֲשִׂית פַּת נְפוּלָה וּמִשְׁתַּבֶּרֶת בַּתַּנּוּר, וְהֵן יוֹשְׁבוֹת וְשׁוֹקְלוֹת אֶת הַשְּׁבָרִים לְחַלְּקָם בֵּינֵיהֶם. **וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ •** זֶה מְאֹרָה בְּתוֹךְ הַמַּעַיִם בַּלֶּחֶם, חֲרֵי שֶׁבַע פֶּרְעָנִיּוֹת: חֶרֶב, מָצוֹר, דֶּבֶר, שֶׁבֶר מַטֵּה לֶחֶם, חֹסֶר עֵצִים, פַּת נְפוּלָה, מְאֹרָה בַּמֵּעַיִם; "וְנִתַּתֶּם" אֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן, שֶׁהִיא הַחֶרֶב.

(כז) **וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי:**

כז וְאִם בְּדָא לָא תִקְבְּלוּן לְמֵימְרִי וּתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מַעֲשֶׂה בְּהֵמוֹת שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ לְהֶעָרַת מַלְכָּם תָּבוֹא חַיַּת הַשָּׂדֶה וְתַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיהָ בָּהֶם: תורה כג

כד) וְהָלַכְתִּי וגו' בְּקֶרִי, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יָבִיא עֲלֵיהֶם יִסּוּרִים מְכֻוָּנִים עַל חַטֹּאתָם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מִקֹּדֶם שֶׁהָיָה מֵבִיא בְּחַטֹּאתָם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תהלים ס"ב) תִּשַּׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ, כִּי זֶה יְעוֹרֵר לֵב נִרְדָּם וַיַּשְׂכִּילוּ לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיהוּ שֶׁכְּנֶגְדָּם בָּאָה אֲלֵיהוּ הָרָעָה, וְאָמַר ה' כִּי אִם יֵלְכוּ עִמּוֹ בְּקֶרִי וְלֹא יַשְׂכִּילוּ לְמַעֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר יְעוֹרֵר לִבָּם בְּכִוּוּן יִסּוּרִין כְּנֶגֶד עֲוֹנוֹתֵיהֶם גַּם הוּא יֵלֵךְ עִמָּהֶם בְּקֶרִי וְיָבִיא עֲלֵיהֶם יִסּוּרִין שֶׁאֵין לָהֶם דִּמְיוֹן לְמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וְהֵם חֶרֶב, וּמָצוֹר, וְדֶבֶר, וּסְגִירָה בְּיַד אוֹיֵב, וְרָעָב שֶׁכּוֹלֵל ג' צָרוֹת חֲרֵי ז': תורה כה

(כח) וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:

כח וְאֵהַךְ עִמְּכוֹן בְּתִקוֹף רְגָז וְאִרְדֵּי יָתְכוֹן אַף אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן:

(כט) וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ:

כט וְתֵיכְלוּן בְּשַׂר בְּנֵיכוֹן וּבְשַׂר בְּנָתֵיכוֹן תֵּיכְלוּן:

(ל) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמְּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגִעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:

ל וַאֲשֵׁיצֵי יָת בָּמָתֵיכוֹן וַאֲקַצֵּץ יָת חַנִּיסְנְסֵיכוֹן וְאֶתֵּן יָת פִּגְרֵיכוֹן עַל פִּגּוּר טַעֲוָתְכוֹן וּרְחֵיק מֵימְרִי יָתְכוֹן:

רש"י ◄ **בָּמֹתֵיכֶם** • מִגְדָּלִים וּבִירָנִיּוֹת. **חַמְּנֵיכֶם** • מִין עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁמַּעֲמִידִין עַל הַגַּגּוֹת, וְעַל שֵׁם שֶׁמַּעֲמִידִים בַּחַמָּה קְרוּיִין 'חַמָּנִים'. **וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם** • תְּפוּחֵי רָעָב הָיוּ, וּמוֹצִיאִים יְרָאָתָם מֵחֵיקָם וּמְנַשְּׁקִים אוֹתָם, וּכְרָסוֹ נִבְקַעַת וְנוֹפֵל עָלֶיהָ. **וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם** • (ת"כ) זֶה סִלּוּק שְׁכִינָה.

(לא) וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם:

לא וְאֶתֵּן יָת קִרְוֵיכוֹן צָדָא וְאֶצְדֵּי יָת מַקְדְּשֵׁיכוֹן וְלָא אֲקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳרְבַּן כְּנִשְׁתְּכוֹן:

רש"י ◄ **וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה** • יָכוֹל מֵאָדָם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ", הֲרֵי אָדָם אָמוּר! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "חָרְבָּה"? מֵעוֹבֵר וָשָׁב. **וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם** • יָכוֹל מִן הַקָּרְבָּנוֹת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְלֹא אָרִיחַ", הֲרֵי קָרְבָּנוֹת אֲמוּרִים! הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם"? מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, שַׁיָּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִתְקַדְּשׁוֹת וְנוֹעָדוֹת לָבֹא שָׁם. הֲרֵי שֶׁבַע פֵּרְעָנִיּוֹת: אֲכִילַת בְּשַׂר בָּנִים וּבָנוֹת, וְהַשְׁמָדַת בָּמוֹת — הֲרֵי שְׁתַּיִם. כְּרִיתַת חַמָּנִים אֵין כָּאן פֵּרְעָנוּת, אֶלָּא עַל־יְדֵי הַשְׁמָדַת הַבִּירָנִיּוֹת, יִפְּלוּ הַחַמָּנִים שֶׁבְּרָאשֵׁי הַגַּגּוֹת וְיִכָּרְתוּ. "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם וגו'", הֲרֵי שָׁלֹשׁ, סִלּוּק שְׁכִינָה אַרְבַּע, חֶרְבַּן עָרִים, שִׁמְמוֹן מִקְדָּשׁ מִן הַגְּדוּדִיּוֹת, "וְלֹא אָרִיחַ" קָרְבָּנוֹת, הֲרֵי שֶׁבַע.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וגו' תֹּאכֵלוּ. טַעַם שֶׁכְּפֵל לוֹמַר תֹּאכֵלוּ פַּעַם ב' לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁכְּבָר אָכְלוּ לֹא יִכְמְרוּ רַחֲמֵיהֶם כְּדֶרֶךְ הָרָגִיל לְהִנָּחֵם אַחַר מַעֲשֶׂה וְיִכְמְרוּ רַחֲמֵיהֶם וְיִבְכּוּ הוֹי בְּנִי הוֹי בִּתִּי אֶלָּא עוֹד יַסְכִּימוּ לֶאֱכֹל אִם יִמְצְאוּם מֻחָדָשׁ: **אוֹ** יִרְצֶה כִּי יַקְדִּימוּ לֶאֱכֹל הַבָּנִים, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁנּוֹתְנִים עֵינֵיהֶם לֶאֱכֹל גַּם הַבָּנוֹת לָזֶה יַקְדִּימוּ הַבָּנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סָפֵק שֶׁיִּמָּאֲנוּ וְיִבְרְחוּ בִּרְאוֹת הַבָּנוֹת נֶאֱכָלוֹת מַה שֶּׁאֵין לְחוּשׁ כְּמוֹ כֵן בַּבָּנוֹת כִּי אֵין כֹּחַ בָּהֶם כִּזְכָרִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וְטַעַם הַקְדָּמַת הַבָּנִים וְלֹא הַבָּנוֹת לֹא לְצַד שֶׁאֵין דַּעְתְּכֶם לֶאֱכֹל הַבָּנוֹת אֶלָּא תּוֹסִיפוּ גַּם כֵּן לֶאֱכֹל בְּשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם וְאַתֶּם מַקְדִּימִין הַבָּנִים שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ לְטַעַם מָרְגָּשׁ:

אוֹ יֹאמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי לְצַד שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבָּנִים יוֹתֵר מֵהַבָּנוֹת (רש"י שבת ס"ז) לָזֶה הֵם מִתְחַכְּמִין לֶאֱכֹל הַבָּנִים תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה נָקֵל לָהֶם לֶאֱכֹל הַבָּנוֹת, וְזֶה שֶׁעוּר הַכָּתוּב וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וְטַעַם הַקְדִּימָה כְּדֵי שֶׁבְּשַׂר בְּנוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ פֵּרוּשׁ לֹא יִכְאַב לְבַבְכֶם כְּפִי מַה שֶּׁקָּדַם וְיִהְיֶה לָכֶם כְּמַאֲכָל הָרָגִיל: תורה ל

ל) וְגָעֲלָה נַפְשִׁי וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הָצְרַךְ לוֹמַר כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁתִּגְעַל נַפְשׁוֹ שֶׁהֲרֵי בִּזְמַן שֶׁהֵם צַדִּיקִים גְּמוּרִים נִתְבָּרְכוּ שֶׁלֹּא תִּגְעַל נַפְשׁוֹ וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בְּרָכָה זוֹ נוֹהֶגֶת בִּימֵי רִשְׁעָם, וְאִם בָּא לוֹמַר הַפְּכִּיּוּת הַבְּרָכוֹת, הָיָה לוֹ לוֹמַר הַפְּכִּיּוּת כָּל הַשְּׁאָר, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא הָעֲנָשִׁים שֶׁהֵם לְבַד הֶעְדֵּר הַבְּרָכוֹת, וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֵרֶךְ הַצַּדִּיקִים שֶׁיִּהְיוּ בַּזְּמַן הַהוּא תִּגְעַל נַפְשִׁי מֵהֶם בְּסוֹד (הושע ד') וְכָשֵׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ, גַּם נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִתְנַבְּאוּ עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל נְבִיאִים כִּי לֹא יוֹפִיעַ ה' שְׁכִינָתוֹ הַמִּתְיַחֵס לָהּ בְּחִינַת נָפֶשׁ בָּהֶם, וּקְלָלָה זוֹ אֵין קְלָלָה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְלָזֶה קָבְעָה אַחַר כַּמָּה קְלָלוֹת, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִמַּה שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְהִיא שֶׁנִּתְקַיְּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה וְלָהּ כָּלוּ עֵינֵינוּ וְדָאֲבָה מְאֹד נַפְשֵׁנוּ אוֹי נָא לָנוּ: תורה לא

לא) וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם חָרְבָּה. פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ יִשּׁוּב כִּשְׁאָר עָרִירוֹת לַגּוֹיִם לֹא תִּהְיֶה, וְזֶה עָגְמַת נֶפֶשׁ גָּדוֹל גַּם זֶה יַגִּיד ב"מ כִּלְיוֹן הַתִּקְוָה צִיּוֹן מִדְּבָר הָיְתָה וגו' (ישעיה ס"ד) כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא יַטִּיבוּ דַּרְכֵיהֶם:

וַהֲשִׁמֹּתִי וגו'. פֵּרוּשׁ הַשְּׁרָאַת הַטֻּמְאָה וְשִׁמַּת שְׁכוּנָתָהּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כִּי הִקְלִפָּה תִּקָּרֵא שִׁמָּמוֹן,

(לב) **וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ:**

לב וְאֶצְדֵּי אֲנָא יָת אַרְעָא וִיצָרְיוּן עֲלַהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן דְּיָתְבִין בַּהּ:

רש"י◄ **וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ** • זוֹ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ הָאוֹיְבִים נַחַת רוּחַ בְּאַרְצָם, שֶׁתְּהֵא שוֹמֵמָה מִיּוֹשְׁבֶיהָ.

(לג) **וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה:**

לג וְיָתְכוֹן אֲבַדַּר בֵּינֵי עַמְמַיָּא וֶאֱגָרֵי בַּתְרֵיכוֹן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וּתְהֵי אַרְעֲכוֹן צָדְיָא וְקִרְוֵיכוֹן יְהוֹן חָרְבָּא:

רש"י◄ **וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם** • זוֹ מִדָּה קָשָׁה, שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁבְּנֵי מְדִינָה גוֹלִים לְמָקוֹם אֶחָד, רוֹאִים זֶה אֶת זֶה וּמִתְנַחֲמִין; וְיִשְׂרָאֵל נִזְרוּ כִּבְמִזְרֶה, כְּאָדָם הַזּוֹרֶה שְׁעוֹרִים בְּנָפָה וְאֵין אַחַת מֵהֶן דְּבוּקָה בַּחֲבֶרְתָּהּ. **וַהֲרִיקֹתִי** • כְּשֶׁשּׁוֹלֵף הַחֶרֶב, מִתְרוֹקֵן הַנָּדָן. וּמִדְרָשׁוֹ: חֶרֶב הַנִּשְׁמֶטֶת אַחֲרֵיכֶם אֵינָהּ חוֹזֶרֶת מֵהֵר, כְּאָדָם שֶׁמַּרִיק אֶת הַמַּיִם וְאֵין סוֹפָן לַחֲזוֹר. **וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה** • שֶׁלֹּא תִּמַּהֲרוּ לָשׁוּב לְתוֹכָהּ, וּמִתּוֹךְ כָּךְ עָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה — נִרְאוֹת לָכֶם חֲרֵבוֹת; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָדָם גּוֹלֶה מִבֵּיתוֹ וּמִכַּרְמוֹ וּמֵעִירוֹ וְסוֹפוֹ לַחֲזוֹר, כְּאִלּוּ אֵין כַּרְמוֹ וּבֵיתוֹ חֲרֵבִים, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'.

(לד) **אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ:**

לד בְּכֵן תַּרְעֵי אַרְעָא יָת שְׁמִטָּהָא כֹּל יוֹמִין דִּי צְדִיאַת וְאַתּוּן בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּכֵן תַּשְׁמֵט אַרְעָא וְתַרְעֵי יָת שְׁמִטָּאָה:

רש"י◄ **אָז תִּרְצֶה** • תְּפַיֵּס אֶת כַּעַס הַמָּקוֹם, שֶׁכָּעַס עַל שְׁמִטּוֹתֶיהָ. **וְהִרְצָת** • לַמֶּלֶךְ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ. (**כֹּל יְמֵי הָשַׁמָּה** • לְשׁוֹן 'הֵעָשׁוֹת', וּמֵ"ם דָּגֵשׁ בִּמְקוֹם כֶּפֶל, 'שְׁמָמָה').

(לה) **כָּל־יְמֵי הָשַׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ:**

לה כָּל יוֹמִין דִּי צְדִיאַת תַּשְׁמֵט יָת דִּי לָא שְׁמֵטַת בִּשְׁמִטֵּיכוֹן כַּד חֲוִיתוּן יָתְבִין עֲלַהּ:

רש"י◄ **אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה** • שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, הֵן הָיוּ כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה וְיוֹבֵל שֶׁהָיוּ בַּשָּׁנִים שֶׁהִכְעִיסוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצָם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים הָיוּ שְׁנֵי עֹנָם מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ עַד שֶׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וּבְנֵי יְהוּדָה הִכְעִיסוּ לְפָנָיו אַרְבָּעִים שָׁנָה מִשֶּׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עַד חָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל (ד ד־ה): "וְאַתָּה שְׁכַב עַל־צִדְּךָ הַשְּׂמֹאלִי וְגוֹ' וְכִלִּיתָ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּכְבָר הוֹדִיעוּ הַמְקַבְּלִים כִּי שָׁם הִרְגִּיעָה שֵׁדָה וְרֶגֶל ס"מ דּוֹרֶכֶת עַל בֵּית ה', אֲשֶׁר עַל זֶה יִקְרְעוּ לִבָּם וְתַעֲרֹג נֶפֶשׁ כָּל חַי לְמוּל בַּעַל הַבִּירָה:

וְלֹא אָרִיחַ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִתְרַצֶּה בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים שֶׁגַּם לָהֶם יִתְיַחֵס רֵיחַ נִיחוֹחַ, וּכְמוֹ כֵּן אָמַר יִרְמְיָה (איכה ג') שֶׁתָּם תְּפִלָּתִי: תורה לב

לב) וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי. אָמַר אֲנִי פֵּרוּשׁ מִדָּה זוֹ ה' בִּכְבוֹדוֹ יַעֲשֶׂנָּה, וְהַטַּעַם כִּי הִיא מִדָּה טוֹבָה כְּמַאֲמַר רַז"ל (תורת כהנים) שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ אוֹיְבִים נַחַת רוּחַ: תורה לג

לג) וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל בְּמַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת (ק"א.) שֶׁהִשְׁבִּיעַ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל ג' שְׁבוּעוֹת, א' שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בַּחוֹמָה פֵּרוּשׁ בְּיַד חֲזָקָה, וְאֶחָד שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ' ע"כ, וְהוּא מַאֲמַר וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַּגּוֹיִם כָּאן רָמַז לְב' דְּבָרִים, אוֹמְרוֹ אֲזָרֶה שֶׁלֹּא יַעֲלוּ בַּחוֹמָה, **בַּגּוֹיִם** שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בַּגּוֹיִם, וְאוֹמְרוֹ וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ שֶׁגָּמַר שָׁם וְז"ל אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אִם אַתֶּם מְקַיְּמִין הַשְּׁבוּעָה מוּטָב וְאִם לָאו אֲנִי מַתִּיר אֶת בְּשַׂרְכֶם כִּצְבָאוֹת וּכְאַיְּלוֹת הַשָּׂדֶה ע"כ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב שֶׁתִּהְיֶה חֶרֶב מְרוּטָה לִפְנֵיכֶם אִם לֹא תְּקַיְּמוּ גְּזֵרַת זֵרוּי בַּגּוֹיִם כַּנִּזְכָּר יִהְיֶה בְּשַׂרְכֶם וְגוֹ', וְאוֹמְרוֹ עוֹד וְהָיְתָה אַרְצְכֶם וְגוֹ' חָרְבָּה, הִיא נְתִינַת טַעַם עַל הַדָּבָר לָמָּה יַחְפֹּץ ה' בְּזֵרוּי בַּגּוֹיִם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ שְׁמָמָה וְעָרִים חֲרֵבוֹת כְּדֵי שֶׁאָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ וְגוֹ', לָזֶה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיכֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאַתֶּם וְגוֹ': תורה לד

אֶת־אֵלֶּה, וְשָׁכַבְתָּ עַל־צִדְּךָ הַיְמָנִי שֵׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת־עֲוֹן בֵּית־יְהוּדָה אַרְבָּעִים יוֹם", וּנְבוּאָה זוֹ נֶאֱמְרָה לִיחֶזְקֵאל בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָכִין; וְעוֹד עָשׂוּ שֵׁשׁ שָׁנִים עַד גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ, הֲרֵי אַרְבָּעִים וָשֵׁשׁ, וְאִם תֹּאמַר: שְׁנוֹת מְנַשֶּׁה חֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ הָיוּ – מְנַשֶּׁה עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה, וְכָל שְׁנוֹת רִשְׁעוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּאַגָּדַת 'חֵלֶק', וְשֶׁל אָמוֹן שְׁתַּיִם, וְאַחַת עֶשְׂרֵה לִיהוֹיָקִים וּכְנֶגְדָּן לְצִדְקִיָּהוּ, צֵא וַחֲשֹׁב לְאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת שֶׁבָּהֶן, וְהֵם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה לְמֵאָה: אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שְׁמִטִּין וּשְׁנַיִם יוֹבְלוֹת. הֲרֵי לְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, שִׁשִּׁים וְאַרְבַּע. לִשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, חָמֵשׁ שְׁמִטּוֹת. הֲרֵי שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת, וְעוֹד שָׁנָה יְתֵרָה שֶׁנִּכְנְסָה בַּשְּׁמִטָּה, הַמַּשְׁלֶמֶת לְשִׁבְעִים, (נ"א: וְאוֹתוֹ יוֹבֵל שֶׁגָּלוּ, שֶׁלֹּא נִגְמַר, בְּעֲנָנָם נֶחֱשַׁב לָהֶם); וַעֲלֵיהֶם נִגְזַר שִׁבְעִים שָׁנָה שְׁלֵמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דה"ב לו כא): "עַד־רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ וְגוֹ' לְמַלְאוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה".

(לו) **וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף:**

לו וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן וְאָעֵל תַּבְרָא בְּלִבְּהוֹן בְּאַרְעָתָא דְּסַנְאֵיהוֹן וְיִרְדּוֹף יָתְהוֹן קַל טַרְפָּא דְשַׁקִּיף וְיַעֲרְקוּן כְּמֵעֵירוֹק מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִפְּלוּן וְלֵית דְּרָדִיף:

רש"י ◄ **וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ** • פַּחַד וְרֹךְ לֵבָב. 'מֵ"ם' שֶׁל "מֹרֶךְ", יְסוֹד נוֹפֵל הוּא, כְּמוֹ 'מֵ"ם' שֶׁל 'מוֹעֵד' וְשֶׁל 'מוֹקֵשׁ'. **וְנָסוּ מְנֻסַת־חֶרֶב** • כְּאִלּוּ רוֹדְפִים וְהוֹרְגִים אוֹתָם. **עָלֶה נִדָּף** • שֶׁהָרוּחַ דּוֹחֲפוֹ וּמַכֶּהוּ עַל עָלֶה אַחֵר וּמְקַשְׁקֵשׁ וּמוֹצִיא קוֹל, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: "קַל טַרְפָּא דְשָׁקִיף" – לְשׁוֹן חֲבָטָה; "שְׁדוּפֹת קָדִים" – 'שְׁקִיפָן קְדוּם' לְשׁוֹן מַשְׁקוּף, מְקוֹם חֲבָטַת הַדֶּלֶת, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל "חַבּוּרָה" – 'מַשְׁקוֹפֵי'.

(לז) **וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף אַיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:**

לז וְיִתְּקְלוּן גְּבַר בְּאָחוּהִי כְּמִקֳּדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְרָדִיף לֵית וְלָא תְּהֵי לְכוֹן תְּקוּמָה קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

רש"י ◄ **וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו** • כְּשֶׁיִּרְצוּ לָנוּס, יִכָּשְׁלוּ זֶה בָּזֶה, כִּי יִבָּהֲלוּ לָרוּץ. **כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב** • כְּאִלּוּ בּוֹרְחִים מִלִּפְנֵי הוֹרְגִים שֶׁיְּהֵא בִּלְבָבָם פַּחַד, וְכָל שָׁעָה סְבוּרִים שֶׁאָדָם רוֹדְפָם. וּמִדְּרָשׁוֹ (ת"כ): "וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו", זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב ענ' שמו)

זֶה נִכְשָׁל בַּעֲוֹנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה (רש"י כו, לז) אִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁדִּבְרֵי הַתּוֹכֵחָה, לְפִי הָאֱמֶת, אֵינָם אֶלָּא בְּרָכוֹת. וְאַף כָּאן: הַבְּרָכָה הִיא, שֶׁאֶחָד יָכוֹל **לְעַזּוֹר וּלְהוֹעִיל** לַחֲבֵרוֹ, מִכֵּיוָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין זֶה לָזֶה, הַיְינוּ שֶׁהֵם **מְעֹרָבִים** זֶה בָּזֶה וַעֲרֵבִים **וּנְעִימִים** זֶה לָזֶה, שֶׁלָּכֶן עוֹזְרִים וּמוֹעִילִים אֶחָד לַשֵּׁנִי בְּחֵפֶץ לֵב וּבְשִׂמְחָה.

(לח) **וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם:**

לח וְתֵבְדּוּן בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּתְגַמַּר יָתְכוֹן אַרְעָא בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

רש"י ◄ **וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם** • כְּשֶׁתִּהְיוּ פְּזוּרִים, תִּהְיוּ אֲבוּדִים זֶה מִזֶּה. **וְאָכְלָה אֶתְכֶם** • אֵלּוּ הַמֵּתִים בַּגּוֹלָה.

(לט) **וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ:**

לט וּדְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן יִתְמְסוּן בְּחוֹבֵיהוֹן בְּאַרְעָתָא בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן וְאַף בְּחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בִּישַׁיָּא דַּאֲחִידִין בִּידֵיהוֹן יִתְמְסוּן:

רש"י ◄ **בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם** • (ת"כ) כְּשֶׁעֲוֹנוֹת אֲבוֹתָם אִתָּם – כְּשֶׁאוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. **יִמָּקּוּ** • לְשׁוֹן הֲמָסָה, כְּמוֹ "יִמַּסוּ", וְכָמוֹהוּ (זכריה יד יב): "תִּמַּקְנָה בְּחֹרֵיהֶן", (תהלים לח) "נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לו) וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ אוֹתָם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ אַחַר כָּל זֶה בְּרִשְׁעָם וְלֹא חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְגוֹ' כְּמוֹ כֵן אָמַר וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם פֵּרוּשׁ בַּתְּכוּנָה הָרִאשׁוֹנָה אוֹסִיף בַּהֲבִיא לָהֶם מֹרֶךְ וְגוֹ' וְנָפְלוּ וְגוֹ', וְהַנִּשְׁאָרִים וְגוֹ' פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא חָזְרוּ כוּ' אַחַר כָּל זֶה יִמַּקּוּ וְגוֹ', וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהֲגַם שֶׁתָּבוֹא לָהֶם כִּלְיוֹן אַחַר כִּלְיוֹן לֹא תִכְלֶה הָאֻמָּה כְּמַאֲמָרוֹ לְבַסּוֹף לֹא מְאַסְתִּים לְכַלֹּתָם: תורה לז

(מ) **וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי:**

מ וִיוַדּוּן יָת חוֹבֵיהוֹן וְיָת חוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בְּשִׁקְרְהוֹן דְּשַׁקְּרוּ קֳדָמַי וְאַף דְּהַלִּיכוּ קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ:

(מא) **אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם:**

מא אַף אֲנָא אֶהַךְ עִמְּהוֹן בְּקַשְׁיוּ וְאָעֵל יָתְהוֹן בַּאֲרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן אוֹ בְכֵן יִתְּבַר לִבְּהוֹן טַפְּשָׁא וּבְכֵן יִרְעוּן יָת חוֹבֵיהוֹן:

רש"י ◄ **וְהֵבֵאתִי אֹתָם•** (ת"כ) אֲנִי בְּעַצְמִי אֲבִיאֵם! זוֹ מִדָּה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִהְיוּ אוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְגָלִינוּ בֵּין הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, נַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם'! אֲנִי אֵינִי מַנִּיחָם, אֶלָּא מַעֲמִיד אֲנִי אֶת נְבִיאַי וּמַחֲזִירָן לְתַחַת כְּנָפַי, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ לב־לג): "וְהָעֹלָה עַל־רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה וגו' חַי־אָנִי וגו' אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וגו'". **אוֹ־אָז יִכָּנַע•** כְּמוֹ (שמות כג): "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא", אִם אָז יִכָּנַע. לָשׁוֹן אַחֵר: אוּלַי, שֶׁמָּא, אָז יִכָּנַע לְבָבָם וגו'. **וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם•** יְכַפְּרוּ עַל עֲוֹנָם בְּיִסּוּרֵיהֶם.

(מב) **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר:**

מב וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי דְעִם יַעֲקוֹב וְאַף יָת קְיָמִי דְעִם יִצְחָק וְאַף יָת קְיָמִי דְעִם אַבְרָהָם אֲנָא דָכִיר וְאַרְעָא אֲנָא דָכִיר:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מ) וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וגו'. רא"שונים לא הֵאירוּ עֵינֵינוּ בַּכְּתוּבִים הַלָּלוּ כִּי כֻּלָּן רְחוֹקִים מִשְּׁמֹעַ, אֶחָד לָמָּה חִיְּבָם הַכָּתוּב לְהִתְוַדּוֹת עָוֹן אֲבוֹתָם הֲלֹא בְּהִתְוַדּוּת עֲוֹנָם אֵין אֲנִי קוֹרֵא עֲלֵיהֶם אוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (ברכות ז'). ב' אוֹמְרוֹ אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם וגו' מָה עִנְיַן עֹנֶשׁ זֶה אַחַר הַוִּדּוּי, ג' אוֹמְרוֹ וְהֵבֵאתִי אֹתָם וגו', עֹנֶשׁ זֶה כְּבָר אָמוּר לְמַעְלָה, ד' אוֹמְרוֹ אוֹ אָז יִכָּנַע סָפֵק זֶה לָמָּה. וְרַמְבָּ"ן ז"ל פֵּרֵשׁ שֶׁהַסְּפֵק הוּא עַל הַגְּאֻלָּה אוֹ תָּבוֹא עַל יְדֵי כְּנִיעָה אוֹ עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עָנְשָׁם, וְהוּא פֵּרוּשׁ דָּחוּק, וּכְמוֹ כֵן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ אֲדוֹנֵנוּ רַשִׁ"י ז"ל הוּא דָּחוּק לְעֵין רוֹאֶה וְלֵב מַשְׂכִּיל:

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכְּתוּבִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי לְצַד שֶׁטָּעוּת מִתְּמִידֵי הָעֲבֵרוֹת תָּבוֹא לָהֶם מֵעֵין טוֹעָה בְּרֹאוֹתָם מַה שֶּׁלִּפְנֵיהֶם הִתְעִיבוּ פָּעֹל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְדַרְכָּם צָלֵחָה וְשַׁלְוָתָם רַב לְאֵין חֵקֶר אַף כִּי חַטֹּאתָם כְּבֵדָה מְזֵה לֹא יִפְחַד עֲשׂוֹת רֶשַׁע וּימְאַן לָקְחַת מוּסָר, כִּי יִגְדַּל בְּחוּן הָרְאוּת מֵהוֹדְעַת הַמּוֹכִיחַ מִיעוּדֵי הַתּוֹרָה, וְדָבָר זֶה כִּלָּה אֱמוּנַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֹנֶשׁ הָרֶשַׁע וּשְׂכַר הַצַּדִּיק, וּכְמוֹ כֵן הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הֵבִיא ה' עֲלֵיהֶם מוּסָר עַד אֲשֶׁר עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים גָּבְרוּ וְעָלוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ וְשַׁלְוָתָם וְטוֹבָתָם רַבָּה וְעָצְמָה כַּמּוּבָן מִדִּבְרֵי נְבִיאִים, וְלָזֶה כְּשֶׁפָּעַל ה' וְעָשָׂה בָּהֶם נִקְמַת עֲוֹנוֹתָם לֹא הֶאֱמִינוּ כִּי עַל פֹּעַל הָרַע שִׁלֵּם לָהֶם וְיוֹכִיחוּ מֵהָרְאשׁוֹנִים, לָזֶה אָמַר ה' בְּעֵת שׁוּבָם וְיָבוֹאוּ לְהִתְוַדּוֹת צְרִיכִין לְהִתְוַדּוֹת גַּם כֵּן כִּי אֲבוֹתֵיהֶם חָטְאוּ:

וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבוֹתָם כְּדֵי לְהָסִיר טָעוּת שֶׁהָיוּ בּוֹ שֶׁאֵין זֶה מַעֲשֵׂה רָעָה מִמֵּה שֶׁעָשָׂאוּהוּ רִאשׁוֹנִים וְלֹא נֶעֱנְשׁוּ, וְיֹאמְרוּ בְּפִיהֶם אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְהִרְשִׁיעוּ וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם סָבַלְנוּ לְצַד שֶׁאָחֲזוּ מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. וְאוֹמְרוֹ וְאַף אֲשֶׁר וגו' פֵּרוּשׁ כִּי מַחְשֶׁבֶת טָעוּת זֶה שֶׁהֶעֱנָשִׁים הָיוּ בָּאִים בְּקֶרִי יַחְשְׁבוּהוּ ה' עָוֹן שֶׁצְּרִיךְ וִדּוּי עָלָיו כִּשְׁאָר עֲבֵרוֹת: תורה מא

מא) וְאוֹמְרוֹ אַף אֲנִי וגו'. פֵּרוּשׁ גַּם זֶה יֹאמְרוּ בִּכְלַל הַוִּדּוּי כִּי צַדִּיק ה' עַל כָּל הַבָּא עֲלֵיהֶם, וְכֵן רָאוּי לְמִשְׁפַּט צֶדֶק לֵילֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְלֹא יְעִגֵּל הָאֵל מִשְׁפָּט:

וְאוֹמְרוֹ וְהֵבֵאתִי אֹתָם וגו'. פֵּרוּשׁ גַּם זֶה יֹאמְרוּ בִּכְלַל הַוִּדּוּי, וְהִנֵּה מִמֵּה שֶׁמַּצְרִיכִים ה' לְהִתְוַדּוֹת עָלָיו אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהֵם הָיוּ מַרְשִׁיעִים בִּפְרָט זֶה, וְהָרֶשַׁע הוּא כִּי יֹאמְרוּ לָמָּה ה' יוֹצִיאֵם מֵאַרְצָם וַיְגַלֵּם בֵּין הָאֻמּוֹת אִם לְפִרְעוֹן עֲוֹנָם יְיַסְּרָם תּוֹךְ אַרְצוֹתָם וְלֹא יִגְלֵם בֵּין הָאֻמּוֹת, כִּי אִדְרַבָּה זֶה יְסוֹבֵב הֵפֶךְ תִּקּוּן הַמִּבְקָשׁ שֶׁאִם הַמְבַקֵּשׁ הוּא לְהֵטִיב מַעֲשֵׂיהֶם, הִנֵּה כְּשֶׁיְּזָרֵה אוֹתָם בַּאֲרָצוֹת יִגְמְרוּ לַעֲשׂוֹת רַע וְיִתְעָרְבוּ בַּגּוֹיִם וְיִלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם, וְזֶה יְחַזֵּק מַחְשֶׁבֶת קְרִי, לָזֶה כְּשֶׁאָמַר ה' וְהִתְוַדּוּ זָכַר שֶׁיֹּאמְרוּ גַּם כֵּן בַּוִּדּוּיִים כִּי צַדִּיק ה' בַּמֶּה שֶׁהָלַךְ עִמָּהֶם קָרִי, וּלְאוֹתוֹ הַטַּעַם וּלְאוֹתוֹ הַמִּבְחָן הֲבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם כְּדֶרֶךְ מַעֲשֵׂה הַמִּקְרֶה בְּלֹא כֵּוָן אֶל הַצָּרִיךְ:

וְאוֹמְרוֹ אוֹ אָז. פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְלוּ טַעַם הֲבָאָתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לְצַד הָלִיכָה, אוֹ לְטַעַם כְּדֵי שֶׁיִּכָּנַע לְבָבָם הָעָרֵל לָזֶה הֲבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִכְנָע בְּאֹפֶן אַחֵר זוּלַת זֶה, שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה לָהֶם הַרְוָחָה נְכוֹנָה, שֶׁעַל יְדֵי הַכְנָעָה לְבַד יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְמִרּוּק אַחֵר, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מ"א כ"א) הָרְאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב, וְאָמְרוּ ז"ל (ברכות ז'.) טוֹבָה מַרְדּוּת אַחַת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם מִמֵּאָה מַלְקָיוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ אָז יִכָּנַע וגו' וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם: תורה מב

מב) וְאוֹמְרוֹ וְזָכַרְתִּי וגו'. פֵּרוּשׁ כִּי הַוִּדּוּי יוֹעִיל לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם הַגְּזֵרוֹת הָרָעוֹת אֲבָל לַהֲשִׁיבָם לְכַנָּם צָרִיךְ זְכוּת אָבוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְזָכַרְתִּי: **עוֹד** יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁזֶּה תּוֹסֶפֶת טַעַם לַגָּלוּת בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם, כִּי עַל יְדֵי

רש"י◄ **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב • בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת** נִכְתַּב מָלֵא; וְאֵלִיָּהוּ חָסֵר בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת: יַעֲקֹב נָטַל אוֹת מִשְּׁמוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ עֲרָבוֹן, שֶׁיָּבֹא וִיבַשֵּׂר גְּאֻלַּת בָּנָיו. **וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב • לָמָּה נִמְנוּ אֲחוֹרַנִּית?** כְּלוֹמַר, כְּדַאי הוּא יַעֲקֹב הַקָּטָן לְכָךְ; וְאִם אֵינוֹ כְּדַאי, הֲרֵי יִצְחָק עִמּוֹ. וְאִם אֵינוֹ כְּדַאי, הֲרֵי אַבְרָהָם עִמּוֹ, שֶׁהוּא כְּדַאי. וְלָמָּה לֹא נֶאֱמְרָה 'זִכְרָה' בְּיִצְחָק? אֶלָּא אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאֶה לְפָנַי צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 133)

אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק נִרְאֶה לְפָנַי צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ (רש"י כו, מב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי אֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ נִשְׁאָר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא יֵשׁ לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת תְּרוּמַת וְהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָעֲקֵדָה הִיא בְּאֹפֶן מִתְחַדֶּשֶׁת, כְּאִלּוּ יִצְחָק נִשְׁרָף עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּקָרְבָּן בְּכָל רֶגַע מֵחָדָשׁ; בְּכָל רֶגַע "צָבוּר וּמֻנָּח עַל הַמִּזְבֵּחַ" הָאֵפֶר שֶׁנּוֹצַר עַל יְדֵי שְׂרֵפָתוֹ, כִּבְיָכוֹל, בְּרֶגַע זֶה. וְלָכֵן לֹא נֶאֱמְרָה בּוֹ זְכִירָה, שֶׁכֵּן אֵין צֹרֶךְ לִזְכֹּר מְאֹרָע הַמִּתְרַחֵשׁ בְּרֶגַע זֶה עַצְמוֹ.

(מג) **וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתֶרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בְּהִשַּׁמָּהּ מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי גָּעָלָה נַפְשָׁם:**

רש"י◄ **יַעַן וּבְיַעַן •** גְּמוּל וּבִגְמוּל אֲשֶׁר "בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ".

מג **וְאַרְעָא תִּתְרְטַשׁ מִנְּהוֹן וְתַרְעֵי יָת שְׁמָטָהָא בְּדִצְדִּיאַת מִנְּהוֹן וְאִנּוּן יִרְעוּן יָת חוֹבֵיהוֹן לְוָטִין חֲלַף בִּרְכָן אֵיתֵי עֲלֵיהוֹן דִּבְדִינַי קָצוּ וְיָת קְיָמֵי רְחֵקַת נַפְשְׁהוֹן:**

(מד) **וְאַף גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:**

רש"י◄ **וְאַף־גַּם־זֹאת • וְאַף אֲפִלּוּ אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּהֶם זֹאת הַפֻּרְעָנוּת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי, בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם, לֹא מְאַסְתִּים לְכַלּוֹתָם וּלְהָפֵר בְּרִיתִי אֲשֶׁר אִתָּם.**

מד **וְאַף בְּרַם דָּא בְּמֵהֱוֵיהוֹן בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן לָא אַרְטֵשְׁנּוּן וְלָא אַרְחֵקְנּוּן לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן לְאַשְׁנָאָה קְיָמֵי עִמְּהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהוֹן:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כֵּן יַעֲלֶה זִכָּרוֹן בְּרִית אָבוֹת וְיִזָּכֵר אוֹתָם לְרַחֲמִים מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן זוּלַת זֶה, גַּם תִּהְיֶה לָהֶם זְכִירַת הָרַחֲמִים כְּשֶׁשִּׁתַּתֵּף עִמָּהֶם זִכָּרוֹן הָאָרֶץ, וְזוּלַת הַגְּלוּתָם בְּאֶרֶץ הָעֲמִים אֵין צֹרֶךְ לְזִכָּרוֹן הָאָרֶץ לְזָכְרָם עִמָּהּ וְהוּא אוֹמְרוֹ וְזָכַרְתִּי וגו' וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר, וְהוֹסִיף עוֹד לוֹמַר וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם, טַעַם אַחֵר לַגָּלוּת, כִּי בָּזֶה גַּם כֵּן תִּרֶץ הָאָרֶץ שַׁבְּתֹתֶיהָ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן בְּלֹא גָּלוּת:

בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת וגו'. פֵּרוּשׁ אִם תַּסְפִּיק זְכוּת יַעֲקֹב מַה טּוֹב וְאִם לָאו אוֹסִיף מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה שֶׁהִיא בְּרִית יִצְחָק וְאִם לֹא תַּסְפִּיק אֶצְרֵף מַה שֶּׁלְּפָנָיו בְּרִית אַבְרָהָם: תורה מג

מג) וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב וגו' יַעַן וּבְיַעַן וגו'.

אוֹמְרוֹ יַעַן וּבְיַעַן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יִרְמְיָה ט') עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי וְאָמְרוּ ז"ל (ב"מ פ"ה:) דָּבָר זֶה נִשְׁאֲלָה וְכוּ' עַד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּפֵרְשָׁהּ וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי, פֵּרוּשׁ הַשְּׁאֵלָה הִיא שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ אֶרֶץ מַה חָטְאָה שֶׁאָבְדָה שֶׁהָיָה לוֹ לְבַעַל הַדִּין לִפְרַע מֵהֶם וְלֹא תֶּחֱרַב הָאָרֶץ וְחָרְבָּתָהּ הִיא בִּיצִיאַת בָּנֶיהָ מִתּוֹכָהּ וְיָבוֹאוּ בָּהּ עָרֵל וְטָמֵא שֶׁהוּא אָבְדַן הָאָרֶץ, וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי, הֲרֵי שֶׁיְּצִיאַת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא לְסִבַּת מְנִיעַת הַתּוֹרָה, כִּי לְצַד שֶׁאֵין תּוֹרָה אֵין חֵשֶׁק לָאָרֶץ בִּישִׁיבָתָם בָּהּ, וּמְצִינוּ עוֹד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לְמַעְלָה מִזֶּה אָז תִּרְצֶה וגו' וְתֶרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ, הֲרֵי כִּי לְסִבַּת עָוֹן הַשְּׁמִיטָה תֹּאבַד הָאָרֶץ מֵהֶם, מֵעַתָּה הֵם ב' טְעָמִים לִיצִיאַת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה,

לָזֶה אָמַר יַעַן וּבְיַעַן, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הֵם הַב' סִבּוֹת וְאָמַר בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ הֵם הַשְּׁמִיטוֹת, וְאֶת חֻקֹּתַי גָּעָלָה נַפְשָׁם הִיא עֵסֶק הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה אִם בְּחֻקֹּתַי וּפֵרְשׁוּהָ עַל עֵסֶק הַתּוֹרָה, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי צְרִיכִין ב' הַסִּבּוֹת, שֶׁאִם הָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הָיוּ מִתְיַסְּרִים בְּאֹפֶן אַחֵר וְתִתְרַצֶּה הָאָרֶץ בְּבִטּוּל הַשְּׁמִיטָה לְצַד תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה הַנִּשְׁמַעַת בָּהּ, וְאִם הָיוּ מְקַיְּמִין מִצְוַת הַשְּׁמִיטָה הֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה הָיָה ה' מְיַסְּרָם בְּאֹפֶן אַחֵר וְלֹא הָיוּ גוֹלִין, וּבְהִצְטָרֵף ב' יָצָא הַדִּין לְהָבִיא אוֹתָם בָּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן: תורה מד

מד) וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם וגו'. צָרִיךְ לָדַעַת אֵיךְ יְצַדֵּק וְאַף גַּם זֹאת שֶׁהוּא עִנְיָן הֲטָבָה עִם מַה שֶּׁקָּדַם לוֹ בְּעִנְיָן הַיִּסּוּרִין וְהַצָּרוֹת, וְאוּלַי שֶׁחוֹזֵר לִתְחִלַּת הָעִנְיָן שֶׁהִזְכִּיר עֲוֹנוֹתָם וַהֲלִיכָתָם בְּמִקְרֶה עִם ה' אַף עַל פִּי כֵּן לֹא מְאַסְתִּים וגו':

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּמֶּה שֶׁקָּדַם כִּי ה' נוֹתֵן טַעַם לְהַקְפָּדַת כָּל חֲכַם לֵב לָמָּה יִגְלֶה יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ וְלֹא שָׁם לוֹ שָׁם בָּאָרֶץ עַצְמָהּ מִשְׁפָּט תֵּת אַשּׁוּרִים מִנִּי אֹרַח, עוֹד הוֹסִיף לוֹמַר

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 292)

לא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם (כו, מד)
בַּזֹּהַר מְבֹאָר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּגָלוּת, הַנִּמְשָׁל לְשׁוּק שֶׁל בּוּרְסְקִי, אֲבָל הַקָּבָּ"ה אֵינוֹ מוֹאֵס בָּהֶם, וְאַדְרַבָּה, בְּעֵינֵי ה' הוּא כְּשׁוּק שֶׁל בְּשָׂמִים: לֹא מְאַסְתִּים מִצַּד לְכַלֹּתָם - לְשׁוֹן כַּלָּה (וּכְמוֹ אָדָם שֶׁכַּלָּתוֹ דָּרָה בְּשׁוּק שֶׁל בּוּרְסְקִי, שֶׁבְּעֵינָיו הוּא כְּשׁוּק שֶׁל בְּשָׂמִים). הֲוֵי אוֹמֵר: יְהוּדִי אֵינוֹ **'אוֹכֵל'** מֵהַגָּלוּת, וְאֵין זֶה אֶלָּא שֶׁרֵיחַ רַע מַקִּיף אוֹתוֹ מִבַּחוּץ; וְרֵיחַ זֶה עַצְמוֹ הוֹפֵךְ לְ'רֵיחַ נִיחוֹחַ', בִּבְחִינַת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ!

(מה) וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה:

מה וְדָכִירְנָא לְהוֹן קְיָם קַדְמָאֵי דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְעֵינֵי עַמְמַיָּא לְמֵהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **בְּרִית רִאשֹׁנִים** • שֶׁל שְׁבָטִים.

(מו) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד־מֹשֶׁה:

מו אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא וְאוֹרָיָתָא דִּי יְהַב יְיָ בֵּין מֵימְרֵהּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְסִינַי בִּידָא דְמֹשֶׁה:

רש"י ◄ **וְהַתּוֹרֹת** • אַחַת בִּכְתָב וְאַחַת בְּעַל־פֶּה, מַגִּיד, שֶׁכֻּלָּם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי.

◆ יום שישי כ"ה אייר ◆

כז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אֲרֵי יַפְרֵשׁ נְדַר בְּפַרְסַן נַפְשָׁתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **כִּי יַפְלִא** • יַפְרִישׁ בְּפִיו. **בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת** • לִתֵּן עֶרְכְּךָ נַפְשׁוֹ, לוֹמַר: 'עֶרְכְּךָ דָּבָר שֶׁנַּפְשׁוֹ תְּלוּיָה בּוֹ — עָלַי'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אַף גַּם טַעַם זֶה, וְהוּא בְּאֶמְצָעוּת הֶבְאָתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם וְתֶעְזֹב הָאָרֶץ מֵהֶם **לא מְאַסְתִּים** וְגוֹ' לְכַלֹּתָם, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים ע"ט) כִּי ה' הִשְׁלִיךְ חֲמָתוֹ עַל עֵצִים וְעַל אֲבָנִים לְמַלֵּט עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמִזְמוֹר לְאָסָף בָּאוּ גוֹיִם וְגוֹ' שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים וְגוֹ' שֶׁהָיָה מְזַמֵּר עַל הַדָּבָר, גַּם יְסוֹבֵב רַחֲמָיו וְתִכָּבֵשׁ מִדַּת הַדִּין בִּרְאוֹת עַם עֶלְיוֹן בְּנֵי מְלָכִים שְׁפָלִים בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם, וְזֶה יְסוֹבֵב שִׁפְלָם שֶׁלֹּא תְּכַלֶּה אוֹתָם מִדַּת הַדִּין, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאַף גַּם זֹאת סִבָּה לַהֲבָאָתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם שֶׁבְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְגוֹ' לְכַלֹּתָם, וּלְצַד זֶה בָּחַרְתִּי בְּעֹנֶשׁ כָּזֶה: **לְהָפֵר** בְּרִיתִי אִתָּם. בְּרִית זוֹ הִיא שֶׁלֹּא יַחֲלִיפֵם בְּאֶמְצָעוּת אַחֶרֶת שֶׁקִּיֵּם ה' כֵּן בְּמַאֲמָרוֹ לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְהוּא מַה שֶׁגָּמַר אֹמֶר כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם פֵּרוּשׁ זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא אֱלֹהִים לְאֻמָּה אַחֶרֶת, גַּם מַאֲמָרוֹ בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה שֶׁיִּהְיוּ עַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים וּמַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וּמַאֲמַר ה' הוּא בִּמְקוֹם בְּרִית:

עוֹד נִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לֹא מְאַסְתִּים וְגוֹ' לְכַלֹּתָם וְהַטַּעַם הוּא לְצַד בְּרִיתִי אִתָּם, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הוּא הַבְּרִית כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם זֶה הוּא הַבְּרִית שֶׁהוּפַר אִם אֲכַלֶּה אוֹתָם כִּי אֵין מְקַיֵּם בְּרִית ה' שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהֵי אֲשֶׁר נִתְחַיְּבוּ הֵם לְקַיְּמוֹ:

גַּם יִרְצֶה עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּרִית שֶׁאִם אֵין יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה שֶׁנִּתַּן ה' לָהֶם וְהִיא אִתָּם עִמָּם הוּפְרָה: תורה מה

מה) וְאוֹמְרוֹ וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית וְגוֹ'.

רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (תּוֹרַת כֹּהֲנִים) וְז"ל מִנַּיִן שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה לַשְּׁבָטִים דִּכְתִיב וְזָכַרְתִּי וְגוֹ' בְּרִית וְגוֹ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי וְגוֹ', וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יִרְמְיָה ב') זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת וְגוֹ', וּכְמוֹ כֵן אָמַר כָּאן וְזָכַרְתִּי וְגוֹ' פֵּרוּשׁ שֶׁיִּזְכֹּר ה' לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן זְכוּת דּוֹר רִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס בִּבְרִית עִם ה' בְּאַהֲבָה רַבָּה, וּפֵרֵשׁ מִי הֵם הָרִאשׁוֹנִים בַּעֲלֵי בְּרִית וְאָמַר אוֹתָם שֶׁהוֹצֵאתִי אֹתָם וְגוֹ' וְנִתְקַדֵּשׁ בְּאֶמְצָעוּתָם אֱלֹהִים חַיִּים: תורה מו

חֲמִשָּׁה פָּרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי

(ג) וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

ג וִיהֵי פֵּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וְעַד בַּר שִׁתִּין שְׁנִין וִיהֵי פֵּרְסָנֵהּ חַמְשִׁין סְלְעִין דִּכְסַף בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא:

רש"י◄ **וְהָיָה עֶרְכְּךָ וְגוֹ'** • אֵין 'עֶרֶךְ' זֶה לְשׁוֹן דָּמִים, אֶלָּא בֵּין שֶׁהוּא יֹקֶר בֵּין שֶׁהוּא זוֹל - כְּפִי שָׁנָיו, הוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב עָלָיו בְּפָרָשָׁה זוֹ. **עֶרְכְּךָ** • כְּמוֹ 'עֶרֶךְ'; וְכֶפֶל הַכָּפִי"ן, לֹא יָדַעְתִּי מֵאֵיזֶה לָשׁוֹן הוּא.

(ד) וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל:

ד וְאִם נְקוּבְתָּא הִיא וִיהֵי פֵּרְסָנֵהּ תְּלָתִין סְלְעִין:

(ה) וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים:

ה וְאִם מִבַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וְעַד בַּר עֶסְרִין שְׁנִין וִיהֵי פֵּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא עֶסְרִין סְלְעִין וְלִנְקוּבְתָּא עֲסַר סְלְעִין:

רש"י◄ **וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים** • לֹא שֶׁיְּהֵא הַנּוֹדֵר קָטָן, שֶׁאֵין בִּדְבָרֵי קָטָן כְּלוּם, אֶלָּא גָּדוֹל שֶׁאָמַר: 'עֶרֶךְ קָטָן הַזֶּה, שֶׁהוּא בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים, עָלַי'.

(ו) וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף:

ו וְאִם מִבַּר יַרְחָא וְעַד בַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וִיהֵי פֵּרְסָנֵהּ דְּכוּרָא חֲמֵשׁ סְלְעִין דִּכְסָף וְלִנְקוּבְתָּא פֵּרְסָנֵהּ תְּלַת סְלְעִין דִּכְסָף:

(ז) וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים:

ז וְאִם מִבַּר שִׁתִּין שְׁנִין וּלְעֵלָא אִם דְּכוּרָא וִיהֵי פֵּרְסָנֵהּ חֲמֵשׁ עֲסָרֵי סְלְעִין וְלִנְקוּבְתָּא עֲסַר סְלְעִין:

רש"י◄ **וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְגוֹ'** • כְּשֶׁמַּגִּיעַ לִימֵי הַזִּקְנָה הָאִשָּׁה קְרוֹבָה לְהֵחָשֵׁב כְּאִישׁ, לְפִיכָךְ הָאִישׁ פּוֹחֵת בְּהִזְדַּקְּנוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלִישׁ בְּעֶרְכּוֹ, וְהָאִשָּׁה אֵינָהּ פּוֹחֶתֶת אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּעֶרְכָּהּ, (ערכין יט) דְּאָמְרֵי אֲנָשֵׁי: סָבָא בְּבֵיתָא — פָּחָא בְּבֵיתָא, סַבְתָּא בְּבֵיתָא — סִימָא בְּבֵיתָא, וְסִימָנָא טָבָא בְּבֵיתָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצאי ש"פ בחוקותי תשל"ח)

סָבָא בְּבֵיתָא, פָּחָא בְּבֵיתָא (רש"י כז, ז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם כֵּן רָאוּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַזָּקֵן עֵרֶךְ כְּלָל, וּמַדּוּעַ יֵשׁ לוֹ עֵרֶךְ, וְאַף יוֹתֵר מִזְּקֵנָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשִּׁ"י מְיַשֵּׁב זֹאת בְּדִיּוּק לְשׁוֹנוֹ: הַכַּוָּנָה רַק בְּיַחַס לְנִהוּל הַבַּיִת וְכַדּוֹמֶה, אֲבָל בִּדְבָרִים שֶׁמִּחוּץ לַבַּיִת, כְּגוֹן רַבָּנוּת וְהַנְהָגַת הַצִּבּוּר, יֵשׁ מַעֲלָה בְּכָךְ שֶׁרַב וּמַנְהִיג צִבּוּר הוּא זָקֵן וּבַעַל נִסָּיוֹן.

(ח) וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס

ח וְאִם מִסְכֵּן הוּא מִפֵּרְסָנֵהּ וִיקִימֵנֵהּ קֳדָם כַּהֲנָא וְיִפְרוֹס יָתֵהּ כַּהֲנָא עַל מֵימַר דִּי תַדְבִּק יְדָא דְנוֹדְרָא יִפְרְסִנֵּהּ כַּהֲנָא:

רש"י◄ **וְאִם מָךְ הוּא** • שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִתֵּן הָעֵרֶךְ הַזֶּה. **וְהֶעֱמִידוֹ** • לַנֶּעֱרָךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵן, **וַיַּעֲרִיכֶנּוּ** לְפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ שֶׁל מַעֲרִיךְ. **עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג** • לְפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, יְסַדְּרֶנּוּ וְיַשְׁאִיר לוֹ כְּדֵי חַיָּיו: מִטָּה, כַּר, כֶּסֶת וּכְלֵי אֻמָּנוּת; אִם הָיָה חַמָּר, מַשְׁאִיר לוֹ חֲמוֹרוֹ.

(ט) וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ:

ט וְאִם בְּעִירָא דִּי יְקָרְבוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כֹּל דִּי יִתַּן מִנַּהּ קֳדָם יְיָ יְהֵי קוּדְשָׁא:

רש"י◄ כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ • אָמַר: 'רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה', דְּבָרָיו קַיָּמִין וְתִמָּכֵר לְצָרְכֵי עוֹלָה וְדָמֶיהָ חֲלִין, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ הָאֵבָר.

(י) לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ:

י לָא יְחַלִּיפֶנֵּהּ וְלָא יְעַבֵּר יָתֵהּ טַב בְּבִישׁ אוֹ בִישׁ בְּטָב וְאִם חַלָּפָא יְחַלֵּף בְּעִירָא בִּבְעִירָא וִיהֵי הוּא וְחַלּוּפֵהּ יְהֵי קַדִּישׁ:

רש"י◄ טוֹב בְּרָע • תָּם בְּבַעַל מוּם. אוֹ־רַע בְּטוֹב • (ת"כ, תמורה ט) וְכָל־שֶׁכֵּן טוֹב בְּטוֹב וְרַע בְּרַע.

(יא) וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:

יא וְאִם כָּל בְּעִירָא מְסָאֲבָא דִּי לָא יְקָרְבוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וִיקִים יָת בְּעִירָא קֳדָם כַּהֲנָא:

רש"י◄ וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה • (ת"כ, תמורה לב) בְּבַעֲלַת מוּם - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא טְמֵאָה לְהַקְרָבָה; וְלִמֶּדְךָ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין קָדָשִׁים תְּמִימִים יוֹצְאִין לְחֻלִּין בְּפִדְיוֹן אֶלָּא־אִם־כֵּן הוּמְּמוּ.

(יב) וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה:

יב וְיִפְרוֹס כַּהֲנָא יָתַהּ בֵּין טַב וּבֵין בִּישׁ כְּפַרְסָנָא דְכַהֲנָא כֵּן יְהֵי:

רש"י◄ כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה • לִשְׁאָר כָּל אָדָם הַבָּא לִקְנוֹתָהּ מִיַּד הֶקְדֵּשׁ.

(יג) וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ:

יג וְאִם מִפְּרַק יִפְרְקִנַּהּ וְיוֹסֵף חֻמְשֵׁהּ עַל פַּרְסָנַהּ:

רש"י◄ וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה • בַּבְּעָלִים הֶחֱמִיר הַכָּתוּב לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ (ת"כ). וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ בַּיִת, וְכֵן בְּמַקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה, וְכֵן בְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ וְלֹא שְׁאָר כָּל אָדָם.

(יד) וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם:

יד וּגְבַר אֲרֵי יַקְדֵּשׁ יָת בֵּיתֵהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וְיִפְרְסִנַּהּ כַּהֲנָא בֵּין טַב וּבֵין בִּישׁ כְּמָא דִי יִפְרוֹס יָתֵהּ כַּהֲנָא כֵּן יְקוּם:

(טו) וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

טו וְאִם דְּאַקְדֵּשׁ יִפְרוֹק יָת בֵּיתֵהּ וְיוֹסֵף חֹמֶשׁ כְּסַף פַּרְסָנַהּ עֲלוֹהִי וִיהֵי לֵהּ:

◆ שבת קודש כ"ו אייר ◆

(טז) וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף:

טז וְאִם מֵחַקַל אַחֲסָנָתֵהּ יַקְדֵּישׁ גְּבַר קֳדָם יְיָ וִיהֵי פַּרְסָנַהּ לְפוּם זַרְעֵהּ בַּר זְרַע כּוֹר שְׂעוֹרִין בְּחַמְשִׁין סְלְעִין דִּכְסָף:

רש"י◄ וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ • וְלֹא כְּפִי שׁוֹוְיָהּ, אַחַת שָׂדֶה טוֹבָה וְאַחַת שָׂדֶה רָעָה, פִּדְיוֹן הֶקְדֵּשָׁן שָׁוֶה בֵּית כּוֹר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, כָּךְ גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְהוּא שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ בִּתְחִלַּת הַיּוֹבֵל. וְאִם בָּא לְגָאֳלָהּ בְּאֶמְצָעוֹ, נוֹתֵן לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן: סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנָה; לְפִי שֶׁאֵינָהּ הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא לְמִנְיַן שְׁנֵי הַיּוֹבֵל, שֶׁאִם נִגְאֲלָה הֲרֵי טוֹב, וְאִם לָאו, הַגִּזְבָּר מוֹכְרָהּ בְּדָמִים הַלָּלוּ לְאַחֵר, וְעוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ עַד הַיּוֹבֵל, כִּשְׁאָר

כָּל הַשָּׂדוֹת הַמְּכוּרוֹת. וּכְשֶׁהִיא יוֹצְאָה מִיָּדוֹ, חוֹזֶרֶת לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר שֶׁהַיּוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶם, זֶהוּ הַמִּשְׁפָּט הָאָמוּר בְּמַקְדִּישׁ שָׂדֶה, וְעַכְשָׁו אֲפָרְשֶׁנּוּ עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת.

(יז) אִם־מִשְׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם:

יז אִם מִשַּׁתָּא דְּיוֹבְלָא יַקְדֵּשׁ חַקְלֵהּ כְּפַרְסָנֵהּ יְקוּם:

רש"י אִם מִשְׁנַת הַיּוֹבֵל יַקְדִּישׁ וְגוֹ' • אִם מִשֶּׁעָבְרָה שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִיָּד הִקְדִּישָׁהּ, וּבָא זֶה לְגָאֳלָהּ מִיָּד. כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם • כָּעֵרֶךְ הַזֶּה הָאָמוּר, יִהְיֶה, חֲמִשִּׁים כֶּסֶף יִתֵּן.

(יח) וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ:

יח וְאִם בָּתַר יוֹבְלָא יַקְדֵּשׁ חַקְלֵהּ וִיחַשֵּׁב לֵהּ כַּהֲנָא יָת כַּסְפָּא עַל מִימַר שְׁנַיָּא דְּיִשְׁתָּאֲרָן עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וְיִתְמְנַע מִפַּרְסָנֵהּ:

רש"י וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ • וְכֵן אִם הִקְדִּישָׁהּ מִשְּׁנַת הַיּוֹבֵל וְנִשְׁתַּהָה בְּיַד גִּזְבָּר, וּבָא זֶה לְגָאֳלָהּ אַחַר הַיּוֹבֵל. וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת • כְּפִי חֶשְׁבּוֹן, כֵּיצַד? חֲרֵי קָצַב דָּמֶיהָ שֶׁל אַרְבָּעִים וְתִשַּׁע שָׁנִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל, חֲרֵי שֶׁקֶל לְכָל שָׁנָה, וְשֶׁקֶל יָתֵר עַל כֻּלָּן; וְהַשֶּׁקֶל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה פּוּנְדְּיוֹנִין — חֲרֵי סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְשָׁנָה, אֶלָּא שֶׁחָסֵר פּוּנְדְּיוֹן אֶחָד לְכֻלָּן, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹתוֹ פּוּנְדְּיוֹן — קַלְבּוֹן לְפִרוֹטְרוֹט. וְהַבָּא לִגְאֹל, יִתֵּן סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְכָל שָׁנָה לַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ • מִנֵּין הַשָּׁנִים שֶׁמִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל עַד שְׁנַת הַפִּדְיוֹן.

(יט) וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ:

יט וְאִם מִפְּרַק יִפְרוֹק יָת חַקְלָא דְּאַקְדֵּשׁ יָתֵהּ וְיוֹסֵף חֹמֶשׁ כְּסַף פֻּרְסָנֵהּ עֲלוֹהִי וִיקוּם לֵהּ:

רש"י וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל • הַמַּקְדִּישׁ אוֹתוֹ, יוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַקִּצְבָּה הַזֹּאת.

(כ) וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד:

כ וְאִם לָא יִפְרוֹק יָת חַקְלָא וְאִם זַבִּין יָת חַקְלָא לִגְבַר אָחֳרָן לָא יִתְפְּרַק עוֹד:

רש"י וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה • הַמַּקְדִּישׁ. וְאִם־מָכַר • הַגִּזְבָּר. אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד • לָשׁוּב בְּיַד הַמַּקְדִּישׁ.

(כא) וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ:

כא וִיהֵי חַקְלָא בְּמִפְּקֵהּ בְּיוֹבְלָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כַּחַקַל חֲרָמָא לְכַהֲנָא תְּהֵי אַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל • מִיַּד הַלּוֹקְחוֹ מִן הַגִּזְבָּר, כְּדֶרֶךְ שְׁאָר שָׂדוֹת הַיּוֹצְאִים מִיַּד לוֹקְחֵיהֶם בַּיּוֹבֵל. קֹדֶשׁ לַה' • לֹא שֶׁיָּשׁוּב לְהֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת, לְיַד הַגִּזְבָּר, אֶלָּא כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם הַנָּתוּן לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח יד): "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה", אַף זוֹ תִּתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמָר, שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל פּוֹגֵעַ בּוֹ.

(כב) וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה:

כב וְאִם יָת חַקַל זְבִינוּהִי דִּי לָא מֵחַקַל אַחֲסַנְתֵּהּ יַקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ:

רש"י וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ וְגוֹ' • חִלּוּק יֵשׁ בֵּין שְׂדֵה מִקְנָה לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה, שֶׁשְּׂדֵה מִקְנָה לֹא תִּתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ אֶלָּא עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל הָיְתָה עֲתִידָה לָצֵאת מִיָּדוֹ וְלָשׁוּב לַבְּעָלִים, לְפִיכָךְ אִם בָּא לְגָאֳלָהּ, יִגְאַל בַּדָּמִים הַלָּלוּ הַקְּצוּבִים לִשְׂדֵה אֲחֻזָּה. וְאִם לֹא יִגְאַל וְיִמְכְּרֶנָּה גִּזְבָּר

לְאַחֵר, אוֹ אִם לֹא יִגְאַל הוּא בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל "יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ" – אוֹתוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁהּ, וּפֵן תֹּאמַר: "לַאֲשֶׁר קָנָהוּ", הַלּוֹקֵחַ הַזֶּה הָאַחֲרוֹן, "מֵאִתּוֹ", וְזֶהוּ הַגִּזְבָּר? לְכָךְ הֻצְרַךְ לוֹמַר: "לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ", מִירֻשַּׁת אָבוֹת, וְזֶהוּ בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁמְּכָרוּהָ לַמַּקְדִּישׁ.

(כג) וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הֶעֲרֶכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־הָעֲרֶכְךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:

כג וִיחַשֵּׁב לֵהּ כַּהֲנָא יָת מִנְיַן פֻּרְסָנֵהּ עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וְיִתֵּן יָת פֻּרְסָנֵהּ בְּיוֹמָא הַהוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ:

(כד) בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ:

כד בְּשַׁתָּא דְיוֹבֵלָא יְתוּב חַקְלָא לְדִזְבָנֵהּ מִנֵּהּ לְדִדִילֵהּ אַחֲסָנַת אַרְעָא:

(כה) וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל:

כה וְכָל פֻּרְסָנֵהּ יְהֵי בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עֶסְרִין מָעִין יְהֵי סִלְעָא:

רש"י◄ **וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ.** כָּל עֶרְכְּךָ שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'שְׁקָלִים', יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. **עֶשְׂרִים גֵּרָה.** עֶשְׂרִים מָעוֹת, כָּךְ הָיוּ מִתְּחִלָּה וּלְאַחַר מִכָּאן הוֹסִיפוּ שְׁתוּת, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף דִּינָר, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מָעוֹת לְסֶלַע.

(כו) אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא:

כו בְּרַם בּוּכְרָא דִּי יִתְבַּכַּר קֳדָם יְיָ בִּבְעִירָא לָא יַקְדֵּשׁ גְּבַר יָתֵהּ אִם תּוֹר אִם אִמַּר דַּיְיָ הוּא:

רש"י◄ **לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ.** לְשֵׁם קָרְבָּן אַחֵר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 333 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר־יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה . . לַיהוָה הוּא: . . וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן . . הֲעָשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ (כז, כו – לב).

בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה מָצִינוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּנוֹגֵעַ לְקָרְבָּנוֹת: בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר. הַבְּכוֹר נוֹהֵג גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, וְאִלּוּ הַמַּעֲשֵׂר בְּפֹעַל אֵינֶנּוּ נוֹהֵג בִּזְמַן הַגָּלוּת, כִּי חֲכָמִים גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִמְנוֹת אֶת הַבְּהֵמוֹת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם עַל כָּךְ בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים:

בְּכוֹר - קְדוּשָׁתוֹ מִלְּמַעְלָה, וְאֵינֶנּוּ תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם, וְזֶה מוֹרֶה עַל הַמְשָׁכַת הַקְּדוּשָׁה מִלְּמַעְלָה, לְלֹא קֶשֶׁר לְמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים. וְאִלּוּ מַעֲשֵׂר קְדוּשָׁתוֹ תְּלוּיָה בִּסְפִירַת הָאָדָם, וְזֶה מוֹרֶה עַל עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלָכֵן כּוֹתֶבֶת הַתּוֹרָה הַבְּכוֹר לִפְנֵי הַמַּעֲשֵׂר, לְהוֹרוֹת לָנוּ שֶׁקּוֹדֶם נִתָּנִים הַכֹּחוֹת מִלְּמַעְלָה, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה וּבְכֹחָם מַגִּיעָה וּבָאָה עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ קַיָּמִים גַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ:

בְּכוֹר - מוֹרֶה עַל הַבְּחִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ – חָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְלָכֵן הוּא קָדוֹשׁ מַעַצְמוֹ, כִּי עִנְיַן הַמְסִירוּת־נֶפֶשׁ הַבָּאָה מֵהַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, אֵינָהּ בָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה אֶלָּא הִיא יְרוּשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וּקְדוּשָׁה זֹאת נִמְצֵאת בִּתְמִידִיּוּת גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, כִּי בְּחִינַת הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הִיא בִּשְׁלֵמוּת תָּמִיד.

מַעֲשֵׂר - בַּנֶּפֶשׁ יֵשׁ עֶשֶׂר כֹּחוֹת, וְחוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלְּכָל־הַפָּחוֹת הַכֹּחַ הָעֲשִׂירִי שֶׁבַּנֶּפֶשׁ יִהְיֶה קֹדֶשׁ, הַיְנוּ הַכֹּחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַשַּׁיָּךְ לְמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. וּמִכֵּיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, לָכֵן יֵשׁ חִלּוּקִים בָּזֶה בֵּין זְמַן הַבַּיִת (שֶׁהָאֲלוֹקוּת הֵאִירָה בְּגִלּוּי), לִזְמַן הַגָּלוּת (דְּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ כו').

(כז) וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ:

כז וְאִם בִּבְעִירָא מְסָאֲבָא וְיִפְרוֹק בְּפֻרְסָנֵהּ וְיוֹסֵף חֻמְשֵׁהּ עֲלוֹהִי וְאִם לָא יִתְפְּרַק וְיִזְדַּבַּן בְּפֻרְסָנֵהּ:

רש"י◄ **וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וְגוֹ'.** אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין לוֹמַר בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה "וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ". וַחֲמוֹר אֵין זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר אֶלָּא טָלֶה, וְהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ

לְהֶקְדֵּשׁ. אֶלָּא הַכָּתוּב מוֹסֵב עַל הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַכָּתוּב שֶׁלְּמַעְלָה דִּבֵּר בְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּמְמָה, וְכָאן דִּבֵּר בַּמַּקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְמֵאָה לְבֶדֶק הַבַּיִת. **וּפָדָה בְּעֶרְכְּךָ** • כְּפִי מַה שֶּׁיַּעֲרִיכֶנָּה הַכֹּהֵן. **וְאִם־לֹא יִגָּאֵל** • עַל־יְדֵי בְּעָלִים (ת"כ). **וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ** • לַאֲחֵרִים.

(כח) **אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרֹם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה:**

כח בְּרַם כָּל חֵרְמָא דִּי יַחֲרֵם גְּבַר קֳדָם יְיָ מִכָּל דִּי לֵהּ מֵאֲנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחֲקַל אַחֲסַנְתֵּהּ לָא יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפְּרַק כָּל חֵרְמָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **אַךְ כָּל־חֵרֶם וְגוֹ'** • (תורת כהנים): נֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּדָּבָר, יֵשׁ אוֹמְרִים: 'סְתָם חֲרָמִים לְהֶקְדֵּשׁ', וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (במדבר יח יד): "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה"? בְּחֲרָמֵי כֹּהֲנִים, שֶׁפֵּרֵשׁ וְאָמַר: "הֲרֵי זֶה חֵרֶם לַכֹּהֵן!" וְיֵשׁ שֶׁאָמְרוּ: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים'. **לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל** • אֶלָּא יִנָּתֵן לַכֹּהֵן. לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים', מְפָרֵשׁ מִקְרָא זֶה בִּסְתָם חֲרָמִים; וְהָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת', מְפָרֵשׁ מִקְרָא זֶה בְּחֲרָמֵי כֹּהֲנִים (ערכין כח), שֶׁהַכֹּל מוֹדִים שֶׁחֲרָמֵי כֹּהֲנִים אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, עַד שֶׁיָּבֹאוּ לְיַד כֹּהֵן, וְחֲרָמֵי גְּבֹהַּ נִפְדִּים. **כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַה'** • הָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת', מֵבִיא רְאָיָה מִכָּאן; וְהָאוֹמֵר: 'סְתָם חֲרָמִים לְכֹהֲנִים', מְפָרֵשׁ "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַה'", לְלַמֵּד שֶׁחֲרָמֵי כֹּהֲנִים חָלִים עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְעַל קָדָשִׁים קַלִּים וְנוֹתֵן לַכֹּהֵן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין: 'אִם נֵדֶר, נוֹתֵן דְּמֵיהֶם, וְאִם נְדָבָה, נוֹתֵן אֶת טוֹבָתָהּ'. **מֵאָדָם** • (ערכין כח) כְּגוֹן שֶׁהֶחֱרִים עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים.

(כט) **כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יֻחְרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת:**

כט כָּל חֵרְמָא דִּי יִתַּחְרַם מִן אֲנָשָׁא לָא יִתְפְּרַק אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י◄ **כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם וְגוֹ'** • (ת"כ) הַיּוֹצֵא לְהָרֵג, וְאָמַר אֶחָד: 'עֶרְכּוֹ עָלַי'! לֹא אָמַר כְּלוּם. **מוֹת יוּמָת** • הֲרֵי הוֹלֵךְ לָמוּת, לְפִיכָךְ לֹא יִפָּדֶה, אֵין לוֹ לֹא דָּמִים וְלֹא עֵרֶךְ.

(ל) **וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:**

ל וְכָל מַעְשְׂרָא דְּאַרְעָא מִזַּרְעָא דְּאַרְעָא מִפֵּרֵי אִילָנָא דַּיְיָ הוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ** • בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **מִזֶּרַע הָאָרֶץ** • דָּגָן. **מִפְּרִי הָעֵץ** • תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר. **לַה' הוּא** • קְנָאוֹ הַשֵּׁם, וּמְשֻׁלְּחָנוֹ צִוָּה לְךָ לַעֲלוֹת וְלֶאֱכֹל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כג): "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְגוֹ'".

(לא) **וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו:**

לא וְאִם מִפְּרַק יִפְרוֹק גְּבַר מִמַּעֲשְׂרֵהּ חֲמִשֵּׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **מִמַּעַשְׂרוֹ** • וְלֹא מִמַּעֲשַׂר חֲבֵרוֹ: הַפּוֹדֶה מַעֲשַׂר שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵין מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וּמַה הִיא גְּאֻלָּתוֹ? יִפְדֶּנּוּ, כְּדֵי לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה בְּכָל מָקוֹם, וְהַמְּעוֹת יַעֲלֶה וְיֹאכַל בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כה): "וְנָתַתָּה בַכֶּסֶף וְגוֹ'".

(לב) **וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהוָה:**

לב וְכָל מַעֲשַׂר תּוֹרִין וְעָן כֹּל דְּיֵעְבַּר תְּחוֹת חֵטְרָא עֲשִׂירָאָה יְהֵי קַדִּישׁ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **תַּחַת הַשֵּׁבֶט** • כְּשֶׁבָּא לְעַשְּׂרָן, מוֹצִיאָן בַּפֶּתַח זֶה אַחַר זֶה, וְהָעֲשִׂירִי מַכֶּה בְּשֵׁבֶט צְבוּעָה בְּסִיקְרָא לִהְיוֹת נִכָּר שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר, כֵּן עוֹשֶׂה לִטְלָאִים וַעֲגָלִים שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה. **יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ** • לִקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ דָּמוֹ וְאִמּוּרָיו, וְהַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנָה עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיְּהֵא בְּשָׂרוֹ נִיתָּן לַכֹּהֲנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

מוֹצִיאָן בַּפֶּתַח (רש"י כז, לב) אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁמּוֹצִיאָם בַּיָּדַיִם, אֶלָּא גּוֹרֵם לָהֶם שֶׁיֵּצְאוּ. שֶׁכֵּן אָמְרוּ בַּגְּמָרָא "יַעֲבֹר כְּתִיב, וְלֹא שֶׁיַּעֲבִירוּהוּ". וְרַשִׁ"י לֹא בָּא לְפָרֵשׁ מִלַּת "יַעֲבֹר", וְלָכֵן לֹא הֶעֱתִיקָהּ בַּ'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל'.

(לג) **לֹא יִגָּאֵל בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְּרֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יִמְּרֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל:**

לג **לֹא יִגָּאֵל בֵּין טַב לְבִישׁ וְלָא יְחַלְּפִנֵּהּ וְאִם חַלָּפָא יְחַלְּפִנֵּהּ וִיהֵי הוּא וְחִלּוּפֵהּ יְהֵי קוּדְשָׁא לָא יִתְפְּרַק:**

רש"י◄ **לֹא יִגָּאֵל וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב): "וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם", יָכוֹל יְהֵא בּוֹרֵר וּמוֹצִיא אֶת הַיָּפֶה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא יִגָּאֵל". "בֵּין־טוֹב לָרַע": בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם, חָלָה עָלָיו קְדֻשָּׁה; וְלֹא שֶׁיַּקְרִיב בַּעַל מוּם, אֶלָּא יֹאכַל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר וְאָסוּר לִגָּזֵז וְלֵעָבֵד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 135)

אֶלָּא יֹאכַל בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר (רש"י כז, לג) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה עִנְיָנָהּ שֶׁל אֲכִילָה זוֹ, וַהֲרֵי הַדִּין שֶׁל נָאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, וְכֵן הַדִּין שֶׁנֶּאֱכָל בְּכָל הָעִיר - אֵינָם אֶלָּא בְּתָם וְלֹא בְּבַעַל מוּם. וְעַל כָּרְחֵךְ, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא כִּפְשׁוּטוֹ: הָאוֹכֵל צָרִיךְ לְכַוֵּן בְּעֵת הָאֲכִילָה שֶׁהוּא אוֹכֵל מַעֲשֵׂר (וְזֶהוּ מִדְּאוֹרַיְיתָא). וְלִכְאוֹרָה חִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא, וְלֹא אֶשְׁתָּמִיט בְּמָקוֹם אַחֵר.

(לד) **אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:**

לד **אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְּסִינָי: חזק**

ע"ח פסוקים, עז"א סימן. חסלת פרשת בחקותי

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפג

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אייר, ה'תשי"א
ברוקלין

שלום וברכה!

... התחיל לחשוב אודות נסיעה לכאן בכדי ללמוד בהאולם דתומכי תמימים ולהיות בתוככי החסידים:

הנה לדעתי אין כאן למהר בזה, וכדאי שימשיך בעבודתו בגן או בעבודה אחרת - פיזישע ארבעט - ובזמן הפנוי שלו יקבע עתים לתורה ללמוד בעצמו ולהשתדל ג"כ בהפצת התורה בהסביבה שלו, כי אין אתנו יודע עד מה, מה גדול יותר (הן מצד הענין גופא וכן בנוגע להעובד עצמו), אם להיות בסביבה של חסידים ולספוג לתוכו, או למלאות השליחות להפצת המעיינות חוצה, אף **שנדמה** שעי"ז נגרע חלק ידיעתו בתורה או בהנהגה בדרכי החסידות והחסידים, וגדול הספק עוד יותר על פי המבואר באגרת הקדש ס"ט אשר בדורותינו אלה עיקר העבודה היא בקו הצדקה.

מובן מאליו אשר ח"ו וח"ו להתייאש מהנסיעה לכאן, אבל לע"ע טוב ונכון שיקח חלק בהתפתחות הישיבה במקומו באופן המתאים לפי יכולתו וכחותיו, ויחזק את בריאותו כדבעי למהוי ע"י עבודתו בגן והדומה עד שיהי' בריא אולם.

מוסג"פ השיחה מי"ג שבט אשר בה יראה מה שנדבר בעת ההתועדות אז, בנוגע להשתלמות שיש לכאו"א, שזה תלוי במעמדו ומצבו הוא דוקא, ולא תמיד יש ללמוד מאחד על חבירו.

בברכה ופ"ש כל החבורה שלהם.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' אייר מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום רביעי - כ"ג אייר** מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א אייר מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום חמישי - כ"ד אייר** מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב אייר מפרק קו עד סוף פרק קז	**יום שישי - כ"ה אייר** פרק קיט, מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו אייר פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, והנה כאשר ישים המשכיל... עד עמ' ע, ומאודו כנ"ל:

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הַמַּשְׂכִּיל אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶל עֻמְקָא דְּלִבָּא וּמוֹחָא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, **אֲזַי מְמֵילָא, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים"**, - מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "במים הפנים לפנים" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע וברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – **תִּתְלַהֵט נַפְשׁוֹ** – באהבה להקב"ה, **וְתִתְלַבֵּשׁ בְּ"רוּחַ נְדִיבָה", לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזוֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד,** - שכל אלה לא יהיו אצלו העיקר, **וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכְלֵל בְּאוֹרוֹ בְּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וְכוּ', בְּבְחִינַת נְשִׁיקִין**

וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא – התדבקות רוח ברוח, שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דביקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, אלא גם התחברות הרוח וההבל של השני – כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה – וזאת ירצה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה, להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". **אַךְ אֵיךְ הִיא בְּחִינַת אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא?** – על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'"? – **לָזֶה אָמַר** – אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כּוּ' עַל לְבָבֶךָ, וְדִבַּרְתָּ בָּם כּוּ'"**, - האדם מגיע לדביקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁיִּחוּד הַנְּשִׁיקִין** – שבו ישנו ענין הדביקות של "רוח ברוח", **עֶקָּרוֹ הוּא יִחוּד חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת בְּחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת, וְהוּא** – ענין, **עִיּוּן הַתּוֹרָה;** - ההתעמקות העמוקה והבנת התורה, שעל־ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה־בינה־דעת ושכל שלמעלה שבתורה, **וְהַפֶּה** – על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", **הוּא מוֹצָא** – מקור **הָרוּחַ וְגִלּוּיוֹ** – של הרוח, **בְּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהָיְנוּ בְּחִינַת הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** - שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, – הרי שעיקר היחוד ודביקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן: **"כִּי עַל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם"**[9]. – הרי שענין הפה הוא להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה, שעל ידה באה הדביקות של "רוח ברוח"; מדוע, איפוא, נדרש לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן, אכן, לגבי ה"אדם", לגבי הנפש האלקית, עיקר היחוד והדביקות העליונה ביותר, באים על ידי ההבנה בתורה. אך, הכוונה העליונה היא הרי שאור אין־סוף ברוך־הוא יימשך גם בנפש החיונית ובעולם – דבר זה בא דוקא על ידי שהאדם מוציא בפיו את דברי התורה. שכן, הדיבור שהוא ענין גשמי, שייך רק על ידי הנפש החיונית, וממילא נמשך על ידי הדיבור קדושה ואור אין־סוף בנפש החיונית; והיות שהכוח לדיבור בא ממה שהאדם אכל ושתה דברים גשמיים, מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים – נמשכים על־ידי־זה קדושה ואור אין־סוף בכל עניני העולם, ומתבצעת הכוונה העליונה שאור אין־סוף יימשך למטה בעולם, שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה בדיבור (ומזה גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור אין־סוף בנפש החיונית ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודביקות רוח ברוח, על ידי ההבנה בתורה – ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה, כדי להמשיך אור אין־סוף גם בנפש החיונית ובעולם). **וּמִכָּל־מָקוֹם, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהִרְהוּר וְעִיּוּן לְבַדּוֹ** – כשאדם לומד תורה במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל־ידי־זה נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דביקות "רוח ברוח", **עַד שֶׁיּוֹצִיא** – את דברי התורה, **בִּשְׂפָתָיו, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה עַד נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַשּׁוֹכֶנֶת בְּדַם הָאָדָם, הַמִּתְהַוֶּה מִדּוּמֵם־צוֹמֵחַ־חַי,** - שהאדם אוכל ושותה, מכך נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית – ובכל אלה נמשך אור אין־סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה בדיבור, **כְּדֵי**

ליקוטי אמרים

והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו בדביקה חשיקה וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא כנ"ל. אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא לזה אמר והיו הדברים האלה כו' על לבבך ודברת בם כו' וכמ"ש בע"ח שיחוד הנשיקין עיקרו הוא יחוד חב"ד בחב"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הרוח וגילויו בבחי' גילוי והיינו בחי' הדבור בד"ת. כי על מוצא פי ה' יחיה האדם ומ"מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהוה מדומם צומח חי כדי להעלות כולן לה' עם כל העולם

---

9. דברים ח, ג.

לְהַעֲלוֹת כֻּלָּן – את נפש החיונית והדומם, צומח, חי, של העולם, **לַה' עִם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּלְכַלְּלָן בְּיִחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יָאִיר לָאָרֶץ וְלַדְּרִים בְּבְחִינַת גִּלּוּי, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר וְכוּ'"**[10], **שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, לִהְיוֹת כְּבוֹד ה' מְלֹא כָל הָאָרֶץ הַלֵּזוּ דַּוְקָא בְּבְחִינַת גִּלּוּי, לְאַהֲפְּכָא חֲשׁוֹכָא לְנַהוֹרָא** – להפוך את חושך (הקליפות) לאור (הקדושה), **וּמְרִירָא לְמִתְקָא,** - ומרירות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" – להפוך) למתוק (לטוב ולקדושה), **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – בפרק ל"ו, **בַּאֲרִיכוּת** – שבכך מתבטאת כל תכלית סדר ההשתלשלות כולו. **וְזֶהוּ תַּכְלִית כַּוָּנַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה,** - ולכן, למרות שבעבודתו הרוחנית ובהבנתו העמוקה בתורה – באפשרותו למלא את ה"מבוקש" של אהבתו, להיות דבוק בהקב"ה בדביקות "רוח ברוח" – אבל צריכה להיות הכוונה בעבודתו: לא מה שטוב רק לו ולנפשו האלקית, אלא למלא מה שהקב"ה רוצה, שיימשך אור אין־סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה (ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע ל"הדברים האלה על לבבך" ול"דברת בם" – שהם תורה, אומר הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", כי לפני המשכת אור אין־סוף ברוך־הוא למטה על ידי תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של אהבת האדם, שעל־ידי־זה נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי תורה ומצוות. **רַק שֶׁצָּרִיךְ תְּחִלָּה הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"**, - שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", **לְמִסֹּר לוֹ נַפְשׁוֹ וּמְאֹדוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**:- שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן" של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה – למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין "אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו

החל לדון בפרק מ"ו והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.

ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט **אך איך היא כו' והפה הוא... יחי' האדם ומ"מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'.** 1) תוכן כוונתו בהנ"ל, 2) לכאורה "והפה... האדם" מיותר, 3) "כי על... האדם" – מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן כפשטות הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? 4) מוצא הרוח **וגילויו** – הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך לו? 5) ההכרח לכהנ"ל בנדו"ד בספמ"ט? 6) ובפרט שזהו תכלית ההשתל' – מקומו בפל"ו וכדמסיים "וכנ"ל באריכות" וכאן גם בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן התוצאות דואהבת גו' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש – שכאשר ישים המשכיל אלה הדברים כו' תתלהט נפשו כו' לדבקה בו ית' וליכלל באורו כו' – עלי' מלמטלמ"ע – **לכאורה,** כלות הנפש באהבה כו', ומבאר: **אך** (דלא כקס"ד הנ"ל) איך היא כו' לזה אמר (מחדש **חידוש גמור**) והיו הדברים... לבבך (עיון בתורה. ועוד יותר) ודברת בם (היפך מעלי' מלמטלמ"ע) – כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע' תורה, וע"י העיון (עיין לעיל פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד. (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אח"כ בהא דמעיין מגלה אח"כ היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פעולת ודברת בם ותו לא (**היפך** המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות **פיהו**, ומהמשל באדם דנושק פה לפה ולא – במוח ובפה מספר ע"ד היחוד דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' ודאדם התחתון) הוא מוצא (בלי תוס' ביאור), היינו כפשוטו – מוציא הרוח (החכ' שמעיין) וגילוי (דהעיון ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק **מסקנא בשכל**) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עיון כ"א מסקנא וגילויו דהעיון). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא מן) פי ה' **יחי'** האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העיון. ובלימוד התורה עצמה – ה"ז **דבר הלכה** ולא העיון והשקו"ט), (אלא שעדיין אינו מובן דבשלמא העיון בתורה מוכרח, כי אחרת אאפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' – אבל מהו ההכרח דכאשר ישים אל לבו ויתלהט וירצה לכלול **באורו** – יבוא ויוכרח גם **לודברת** בם – תנועה **הפכית** – מלמעל"ט. ולזה מבאר דאמת כן הוא) ומ"מ לא יצא **יד"ח** כו' כדי להמשיך כו' (אבל לכאורה עפ"ז – ה"ז ענין וחובה **בפ"ע**, ואין לזה שייכות לאתדבקות שלו רוח ברוח כו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה דברכות ק"ש. ומתרץ דשייך, כי ע"י ודברת כו' יעלה) כולן כו' **ולכללן** ביחודו **ואורו** (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העיון). (ועדיין אינו מובן – השייכות דמוכרחת העבודה להעלות הדצ"ח והעולם – לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב ד"והיו הדברים") כ"א זהו ציווי ועבודה וענין **בפ"ע** (ואפילו יחוד הדבור **שלו** בדבור, אינו **עיקר** המסקנא דכשיתלהט, ותנועה הפכית וכנ"ל, אף שהיא מענינה ובאדם **עצמו**). (לזה מבאר) שזהו תכלית השתל' כו' וזהו תכלית כוונת כו' (שההשתל' כו' להיות כבו' כו' ושהאדם יעבדו ית' – זהו תוכן ומסקנת בר' ק"ש וכו'), (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. ומתרץ) רק (**וא"א** בלאה"כ) שצריך תחלה כו' למסור לו נפשו ומאדו (תוכן שמע גו' ואהבת גו'). ע"פ

ליקוטי אמרים

כולו ולכללן ביחודו ואורו ית' אשר יאיר לארץ ולדרים בבחי' גילוי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו' שזהו תכלית השתלשלות כל העולמות להיות כבוד ה' מלא כל הארץ הלזו דוקא בבחי' גילוי לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירא למיתקא כנ"ל באריכות. וזהו תכלית כוונת האדם בעבודתו להמשיך אור אין סוף ברוך הוא למטה רק שצריך תחלה העלאת מ"ן למסור לו נפשו ומאודו כנ"ל:

---

10. ישעי' מ, ה.

הנ"ל מבוארים כמה ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת התורה כסיומו – כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד ופינה"). בפמ"ה ופמ"ו מדייק – דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) – והרי כל העילוי דנשיקין – שאינו יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, ד.) דמש"נ על התורה ישקני גו' – דכמו אה"ר דהאב כו' כ"א בבחי' צמצום גדול כו' **כך** כו'. ועפמשנ"ת שם [ברמז ובביאור יותר בד"ה שה"ש (בס' הנחות הר"פ ז"ל ע' קמ"ב)] יתוס' ביאור אין דעם אויפטו (בחידוש) של ודברת בם, ואיך שאי"ז רק "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, וההכרח דהקדמת בכל מאדך **ועוד** ואיך שאעפ"כ עיקרו בחב"ד – כי אז נעשה החידוש וההמשכה **שהקב"ה** יהי' **יושב**. והצע"ג – שבכ"מ הבי' דנשיקין דהיינו **מהאה"ר** של הנושק ומהי השייכות לחב"ד **מוחין**. אלא שהענין שהאהבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, וכדלמע' ששמו הגדול נמשך כו'. ועיין בסי' דרושי חנוכה (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב **והשכל**" עכלה"ק.

יום שני כ"א אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, פרק נ והנה כל... עד עמ' 140, ח"ו.

פֶּרֶק נ. כדי להקל על הבנת פרק נ', אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת הקדמה קצרה לפחות[1]: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא שהאהבה, בכל האמור, מבוססת על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה, או שהאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך, מחייבת אהבה זו, באופן ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, כי על־ידי־זה מתדבק יהודי בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה, המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, אלא בצמאון ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר: ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים הקושרים אותה לגוף, ולהיכלות בכלות הנפש. אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה והמצוות, כי לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה מלובשת בגוף. ולא כאשר המבוקש של אהבה **זו** הוא להיפך מהאמור – להיכלות ולהינתק מהגוף. ברם, תכליתה של **כל** אהבה, היא הרי העבודה בתורה ומצוות הבאה מהאהבה זו – ואופן העבודה בתורה ומצוות שמתוך אהבה **זו** של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלהבה של אהבה, בתנועה של "רצוא", בתנועה של "ריצה" וכליון – חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה העליונה, אלא, הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות מלובש בגוף, ולקיים תורה ומצוות – ובכך לבצע את הכוונה העליונה. האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים כבחינה של "כסף", מלשון "כוסף", ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין – "חסד דרועא ימינא". ובהתאם לכלל בתורת הקבלה, שעשר הספירות מחולקות בשלשה קווים: קו הימין – קו החסד, קו השמאל – קו הגבורה, וקו האמצעי. וקו הימין מורכב מחכמה, חסד ונצח, ממילא יוצא שחסד היא ענף של "חכמה", שבה מתחיל קו הימין; מאידך, קו השמאל מורכב מבינה, גבורה והוד, כך שגבורה היא ענף של "בינה", שבה מתחיל קו השמאל. לפי זה יוצא, שכל דרגות האהבה אודותן למדנו, הן בחינת "חסד" ו"כסף" והן "ענפי" החכמה, ואילו אהבת כלות הנפש, אודותה נלמד בפרק זה, היא בחינת "גבורה", שהיא בחינת "זהב" ו"ענף" לספירת ה"בינה". **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת אַהֲבָה הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל - הֵן מִסִּטְרָא דִּימִינָא,** - מצד ימין, **וּבְחִינַת "כֹּהֵן** - הנקרא, **אִישׁ חֶסֶד",** - שעבודתו – עבודת הכהן – היא באופן ובבחינת חסד, **וְנִקְרָאוֹת** – מדריגות האהבה האמורות, נקראות **"כֶּסֶף הַקָּדָשִׁים"**[2], **מִלְּשׁוֹן "נִכְסוֹף נִכְסַפְתָּ לְבֵית אָבִיךָ"**[3]. – כך, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענין של כוסף ותשוקה, מה שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לבית אביך" מתכוונים גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא". שכן, כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה". **אַךְ יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת אַהֲבָה, הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה,** - על כל בחינות האהבה האמורות, **כְּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף,** - מעלתה וחשיבותה של אהבה זו, אינה מתבטאת בכמות, בחוזק, אלא באיכות. עליונותה של אהבה זו,

ליקוטי אמרים

פרק נ והנה כל בחי' ומדרגות אהבה הנ"ל הן מסטרא דימינא ובחי' כהן איש חסד ונק' כסף הקדשים מלשון נכסוף נכספת לבית אביך. אך יש עוד בחי' אהבה העולה על כולנה כמעלת הזהב על הכסף והיא אהבה כרשפי אש מבחי'

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ פלח הרימון וירא (119, טור ב'), ביאור תניא קופיר דרש"ג בסופו". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבואר דבנ"י מביאים זה לבית ה', ושייך – לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפי' שקל הקודש". 3. בראשית לא, ל.

מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף": כמו שחשיבות הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שוה יותר מכסף – שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שוה כמו כמות קטנה של זהב – אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף מתבטאת בכך שבזהב ישנו סוג מסויים המנצנץ בניצוץ השובה את הנפש (בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות", והרבי שליט"א מציין את ה"זוהר" בו נאמר "נהיר ונציץ לעיינין" – מאיר ומנצנץ לעינים), וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו סוג של זהב (כפי שמובא בזוהר שם); ואילו ב"כסף" לא קיימת מעלה זו[4]. – כך גם ביחס לאהבה זו, שהיא כוללת בתוכה צמאון וכלות הנפש, שאינם קיימים בשאר האהבות. **וְהִיא אַהֲבָה כְּ"רִשְׁפֵי אֵשׁ"**, - אהבה בוערת – שלא כמו האהבות האמורות, שהן בעיקר אהבה **במים**, שאהבת הנפש להקב"ה היא "נמשכת", דומה למים הנמשכים: "זכור אב **נמשך** אחריך **במים**" – אלא, היא אהבה **כרשפי אש**[5], **מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת עֶלְיוֹנוֹת דְּ'בִינָה עִלָּאָה'**. – שורש אהבה **זו** הוא בחינת גבורה של ספירת ה"בינה" העליונה, **דְּהַיְנוּ**, - כיצד נוצרת אהבה זו? – **שֶׁעַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב** – שהכל לגביו נחשב לכלום, **תִּתְלַהֵט וְתִתְלַהֵב הַנֶּפֶשׁ לִיקָר תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, וּלְאִסְתַּכְּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא**, - ולהסתכל ביוקר המלך – ואליו יעמוד באהבה **כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת עַזָּה הָעוֹלָה לְמַעְלָה**, - לא אהבה הנמשכת למשהו, אלא אהבה העולה מתוך אש שלהבת של כלות הנפש, **וְלִפְרֵד מֵהַפְּתִילָה וְהָעֲצִים שֶׁנֶּאֱחֶזֶת בָּהֶן**, - משמעות הדבר ביחס לנשמה, היא: להינתק מהגוף שהוא כפתילה (כנ"ל פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל פרק כ"ט) לגבי אור ואש הנשמה[6]. **וְהַיְנוּ, עַל־יְדֵי תִּגְבֹּרֶת יְסוֹד הָאֵשׁ אֱלֹהִי שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית**, - שלא כמו בשאר האהבות הבאות מיסוד המים שבנפש האלקית, **וּמִזֶּה בָּאָה** – הנפש, **לִידֵי צְמָאוֹן**, - כמו שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד האש – נעשה אדם צמא, כך גם ברוחניות – שעל ידי התגברות יסוד האש של הנפש האלקית – נוצר צמאון בנשמה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7]: **"צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי"**[8], **וְאַחַר־כָּךְ** – מגיעה הנפש, **לִבְחִינַת "חוֹלַת אַהֲבָה"**[9], - שהנפש חולה מאהבה – כמו שצמאון בלתי רווי – מביא למצב של חולי, **וְאַחַר־כָּךְ בָּאָה** – הנשמה, **לִידֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ**, - שלולא התנועה של "שוב" – כפי שיוסבר להלן – היתה הנפש כלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]: **"גַּם כָּלְתָה נַפְשִׁי"**. **וְהִנֵּה, מִכָּאן** – מבחינת הגבורות העליונות של "בינה עילאה", **יָצָא שֹׁרֶשׁ הַלְּוִיִּים לְמַטָּה** – אופן עבודת הלוים בא מבחינת זו. [**וְלֶעָתִיד שֶׁהָעוֹלָם יִתְעַלֶּה - יִהְיוּ הֵם** – הלוים, **הַכֹּהֲנִים**[11], - שלא כפי שהמצב הוא כעת, שהכהנים הם העיקר, והלוים טפלים בלבד לכהנים, ככתוב: "וילוו עליך וישרתוך"[12], שהלוים טפלים לכהנים, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאָרי"י זַ"ל עַל פָּסוּק: "וְהַכֹּהֲנִים הַלְּוִיִּם"**[13] - **שֶׁהַלְּוִיִּם שֶׁל עַכְשָׁו יִהְיוּ**

ליקוטי אמרים

גבורות עליונות דבינה עילאה דהיינו שע"י התבוננות בגדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא ממש חשיב תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפאר' גדולתו ולאסתכל' ביקרא דמלכא כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעל' וליפרד מהפתילה והעצים שנאחזת בהן והיינו על ידי תגברות יסוד האש אלהי שבנפש האלהית ומזה באה לידי צמאון וכמ"ש צמאה לך נפשי ואח"כ לבחי' חולת אהבה ואח"כ באה לידי כלות הנפש ממש כמ"ש גם כלתה נפשי והנה מכאן יצא שורש הלוים למטה [ולעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם הכהנים וכמ"ש האר"י ז"ל ע"פ והכהנים הלוים שהלוים של עכשיו יהיו

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא) וכן **בהמציאות**? וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א.) שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבזה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם **כלל**), ובבמד"ר (פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגוונין הרבה, וכ"ז מתאים לזח"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל **מעלת** הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונציץ לעיינין (כבתו"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (כבמד"ר)". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ולכאורה קשה ממש"כ ספמ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ מש"כ באוה"ת להצ"צ פ' אחרי (צה־צו) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'". **6.** "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחרי)" — **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7.** תהלים סג, ב. **8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "אאפ"ל דהראי' סתם שיש צמאון בנפש: 1) דמאי קמ"ל? 2) א"כ הול"ל על חולת אה' דסמיך לי' "כמ"ש כי חולת אהבה אני", 3) הול"ל ראי' **בכ"מ לפני** זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך **כאן דוקא** לראי' כיון שהמדובר בנה"א (ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלק' ממעל ממש, וגם לא הייתה בארץ צי' (כבפ"ז) בע"ת, כ"א הוא בדרגא שמתבונן כו' **שלמע'** מדרגת נכסוף נכספתי גו'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דדוד – נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב – בארץ צי', שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודא), וכדלעיל שמתבונן דכולא קמי' **כלא ממש**.] ועוד יש להוסיף – שהראי' היא גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גו', (**דרישי**': אלק' אלי אתה **אשחרך**). ועד"ז לקמן הראי': וכמ"ש וגם (כנראה כך צ"ל, כל' הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפה"א דצדיק). וגם בזה יש להוסיף דהראי' גם ע"ז שהיא **העולה** על אהבה דנכסוף כו': וכמ"ש **גם** (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה: **נכספה**) — ועפ"ז מובן מה שמביא גם התיבה "וגם", דלכאורה הול"ל; "וכמ"ש כלתה נפשי". **9.** שיר השירים ב, ה. **10.** תהלים פד, ג. **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "בזה מתורץ הסתירה — דלעיל אמר שהיא **העולה** על אהבה דכהן, והרי לויים **טפלים** לכהן. ומתרץ דכן הוא כדלעיל, אלא **שהעולם** צריך להתעלות כו'".
12. במדבר יח, ב. **13.** יחזקאל מד, טו.

כֹּהֲנִים לֶעָתִיד[14]**], וַעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם הָיְתָה לְהָרִים קוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, בְּשִׁירָה** – בפה, **וְזִמְרָה,** – בכלי שיר, **בְּנִגּוּן וּנְעִימָה,** – שכפי הרגיל, ישנן בניגון שתי תנועות הפכיות: תנועות של מרירות וגבורה ותנועות של שמחה וחסד, **בְּבְחִינַת "רָצוֹא וָשׁוֹב",** – שבכך מתבטאת עבודתם, שהיתה בצורה של "רצוא ושוב" – רצוא וכלות הנפש, ושוב – נסיגה והשבה, **שֶׁהִיא בְּחִינַת אַהֲבָה עַזָּה זוֹ** – כפי שלמדנו, שאהבה זו היא בבחינת רצוא ושוב, **כְּשַׁלְהֶבֶת הַיּוֹצֵא מִן הַבָּזָק,** – כלי שבו צורפים זהב, בו להבת האש פורצת בחוזק רב, ושבה מיד – "רצוא ושוב", **כְּרָאִיתָא** – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא [פֶּרֶק ב דַּחֲגִיגָה**[15]**].** – שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק", היא כמו האש האמורה, שהנה היא פורצת בחוזק ומיד שבה ונעלמת; כך גם באהבה זו, שבתחילה היא בתנועה של "רצוא", בריצה ובכלות הנפש, אך מיד לאחר מכן בא ה"שוב" – כפי שכתוב ב"ספר יצירה" "אם רץ לבך שוב לאחד" שהכוונה היא: כשלבך "רץ" בכלות הנפש – שוב וחזור ל"אחד", הימנע מכך ושוב למצבך, כדי להמשיך התגלות אחדות ה' בעולם; כלומר: הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין של כלות הנפש, אלא שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות, שעל־ידי־זה ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות של "אחד", אחדות ה', בעולם. **וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר עִנְיָן זֶה הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, רַק כָּל אִישׁ נִלְבָּב** – שיש בו בשלימות ענין של "לב", **וְנָבוֹן,** – ומשתמש בכוח הבינה, **הַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר** – משתמש בכוח החכמה, **וּמַעֲמִיק לְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ וּתְבוּנָתוֹ בַּה'** – ומשתמש בכוח הדעת, **יִמְצָא טוֹב וְאוֹר הַגָּנוּז בְּנַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִילֵיהּ** – כל אחד לפי השיעור **שלו, [יֵשׁ מִתְפַּעֵל כּוֹ' וְיֵשׁ מִתְפַּעֵל כּוֹ'],** – יש מי שמתפעל מהתבוננות זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת, ואינה דומה התפעלות האחד להתפעלות השני, **אַחֲרֵי קְדִימַת יִרְאַת חֵטְא,** – בתחילה ישנה יראת חטא, הפחד להיכשל בחטא, **לִהְיוֹת סוּר מֵרָע בְּתַכְלִית שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים" כּוֹ' חַס־וְשָׁלוֹם.** – כלומר: בכל צורה של התפעלות האהבה, מן ההכרח שתהיה תחילה הקדמה של יראת חטא, כדי שיהיה "סור מרע" בתכלית; אחרת – אין באפשרותו להגיע לאהבה.

ליקוטי אמרים

כהנים לעתיד] ועבודת הלוים היתה להרים קול רינה ותודה בשירה וזמרה בניגון ונעימה בבחי' רצוא ושוב שהיא בחי' אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבזק כדאיתא בגמ' [פ"ב דחגיגה] ואי אפשר לבאר ענין זה היטב במכתב רק כל איש נלבב ונבון המשכיל על דבר ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' ימצא טוב ואור הגנוז בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה [יש מתפעל כו' ויש מתפעל כו'] אחרי קדימת יראת חטא להיות סור מרע בתכלית שלא להיות עונותיכם מבדילים כו' ח"ו.

יום שלישי כ"ב אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 140, והנה סדר העבודה... עד עמ' עא, החיים ב"ה:

להלן מסביר רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי אהבה של כלות הנפש – אין בכוחה לחייב את ענין עבודת ה' בתורה ומצוות – כי, דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף, ואילו כאן מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה מן הגוף; הרי סדר העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות מאהבה **זו** (שהרי תכליתה של כל עבודה היא הרי לא האהבה עצמה, אלא שהיא

---

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מדייק ומוסיף בזה שהלויים **של עכשיו יהיו כהנים דלעתיד** – וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה "לנו ולבנינו עד עולם" שמזה ידעינן שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה **שעכשיו (ולא בזמן** ההוא) הם לויים – יהיו (כי יולדו) כהנים לעתיד. וא"ת א"כ (דלעת"ל יולדו הלוים **לאב** כהן) מהו **החידוש?** וההסברה פשוטה – הלוים (בעניני תומ"צ – היינו אופן עבודתם בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני **שנשמתם** בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים – מפני **שנשמתם** בחי' כהן **איש** החסד (כדלעיל בפרקין). **ולעתיד לבא** הנשמה שבבחי' לוי תהי' **למעלה** מהנשמה שבבחי' כהן. **ולכן** יולדו בדוקא לאב כהן וכו'". על הערתו זו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו מביאים להלן את השאלות (באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה כבית שמאי, ולכן אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. **על פי דין - ב"ד הגדול מב"ד הקודם יכול לפסוק אחרת. ומובן שזהו ג"כ בנוגע למחלוקת ב"ש וב"ה - הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללוים וכהנים - אין בזה שייכות כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'.** וכן בענין הבעל־חי שעתיד ליטהר שייך להקשות זה. **החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתרץ שאז ישתנה סימנו ויעלה גרה.** וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שליותן שוחט לשור הבר בסנפיריו, שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה חדשה מאתי תצא – חידוש תורה". **קושיא מעיקרא ליכא - כי כאן המדובר על דבר פעם אחת. והוראת שעה - הרי דין התורה שאפילו נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדיוק "חידוש תורה" - ולא נאמר "שינוי" - חידוש (הוראה), אבל אין בזה שינוי. 15.** יג, ב.

תביא ותוסיף חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות) הוא באופן של "שוב" בלבד – הימנעות מכלות הנפש, כי הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, אלא שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות. ובלשון ה"תניא":

**וְהִנֵּה, סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת אַהֲבָה עַזָּה זוֹ, הִיא בְּבְחִינַת "שׁוּב" לְבַד, - הימנעות מכלות הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא דוקא בהימצאות הנשמה בגוף. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר יְצִירָה': "וְאִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לֶחֶד", פֵּרוּשׁ: "וְאִם רָץ לִבְּךָ - הִיא תְּשׁוּקַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁכַּלֵּה בֶּחָלָל הַיְמָנִי, - מקומה של הנפש האלקית, כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת - התשוקה, וּמִתְלַהֶבֶת וּמִתְלַהֶטֶת בְּמְאֹד מְאֹד עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, לְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל חֵיק אָבִיהָ חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וְלָצֵאת מִמַּאֲסָרָה בַּגּוּף הַגּוּפָנִי וְנִשְׁמִי לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ – זהו פירוש "ואם רץ לבך", לבו נמצא בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות הנפש – להתאחד עם הקב"ה – אֲזַי – אז צריך להיות "שוב לאחד", לשוב ל"אחד", זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ – והיינו שעליו להתבונן בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[16], כִּי "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי" – על אף שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא היפך החיים – כלות הנפש, אבל בניגוד לרצונך, עליך לחיות, בַּגּוּף הַזֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֶלְיוֹנִים מֵחַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, עַל־יְדֵי "תּוֹרַת חַיִּים", - שעל ידי תורה ממשיכים את החיים העליונים למטה, לִהְיוֹת דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים לְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּבְחִינַת גִּלּוּי, - כמו שבדירה מתגלה האדם בכל מהותו כמו שהוא, כך גם למטה, בנבראים התחתונים, תהיה התגלות אמיתית ענין אחדות ה', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, - שזוהי תכלית הכוונה של עבודת האדם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך. – זהו "שוב לאחד": שוב מאהבתך ומכלות נפשך, בשביל ה"אחד", כדי לגלות אחדות ה' בעולם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד", - שיהיה אחד באחד, פֵּרוּשׁ: שֶׁהַיִּחוּד הַנֶּעֱלָם יִהְיֶה בִּבְחִינַת "עֶלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא". – עולם מגולה. כלומר: שהיחוד שהוא "נעלם", יהיה בבחינת "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה. "אחד באחד" היינו: שה"אחד" של עולם ומדריגה עליונה יותר, יתגלה ב"אחדות" של העולם והמדריגה התחתונים יותר. וְזֶה שֶׁאוֹמְרִים: "לְכָה דּוֹדִי וְכוּ'". – לקראת כלה", שלקראת "כלה" – כלות הנפש שבאהבה זו, יהיה "לכה דודי" – הליכה והמשכה מ"דודי" – להמשיך אלקות למטה. וּבָזֶה יוּבָן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֲךָ וְכוּ'", - אתה מת" – ההוראה בעבודת ה' ממאמר "על כרחך אתה חי", היא: אדם צריך שיהיה לו רצון ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש, והחיים בגוף צריכים להיות בו בעל כרחו, כנגד רצונו: מאידך גיסא, מהמאמר השני ("על כרחך אתה מת") יוצא, שהרצון והתשוקה צריכים להיות – להיות בחיים. ואילו ההיפך מהחיים, כלות הנפש – צריך להיות אצלו כנגד רצונו, בעל כרחו. ואם כך – הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד לשני, וְאֶלָּא אֵיךְ יִהְיֶה רְצוֹנוֹ – כיצד בכל זאת יהיה רצונו? אך כפי שכבר למדנו, יובנו הדברים: בתחילה על האדם להשתדל להגיע לאהבה גדולה כזו להקב"ה, עד לידי כלות הנפש, ושהחיים יהיו אצלו "בעל כרחו", רק כדי לבצע את הרצון העליון, להמשיך אלקות ואחדות ה' בעולם. וזהו "על כרחך אתה חי". ואילו, לאחר מכן, כשהוא כבר נמצא בתנועה של "שוב", עליו שוב ליצור בקרבו את התנועה של "רצוא" ושל אהבה של כלות הנפש. שכן, על ידי כך הוא ממשיך ב"שוב", מדריגה עליונה יותר, וכן גם מפני שבהיותו במצב של "שוב", הוא עלול להיות נמשך לענינים הנחותים שבעולם – ולכן עליו לעורר בקרבו שוב את התנועה של "רצוא" – "בעל כרחך אתה מת": לעורר בקרבו אהבה עד לידי כלות הנפש, כנגד רצונו הנוכחי, שהוא בתנועה של "שוב", להיפך מכלות הנפש. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת עַל מִשְׁנָה זוֹ: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי", בְּעִזְרַת חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא: כלומר: בשעה שהוא עומד בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות הנפש, הוא מעורר בתוכו, כנגד רצונו, שיהיה "חי", לחיות בתוך הגוף, כדי להמשיך את החיים של חיי החיים למטה[17].

ליקוטי אמרים

והנה סדר העבודה בעסק התורה והמצות הנמשכת מבחי' אהבה עזה זו היא בבחי' שוב לבד כמ"ש בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחד פי' ואם רץ לבך היא תשוקת הנפש שבלב בחלל הימני כשמתגברת ומתלהבת ומתלהטת במאד מאד עד כלות הנפש ממש להשתפך אל חיק אביה חיי החיים ב"ה ולצאת ממאסרה בגוף הגופני וגשמי לדבקה בו ית' אזי זאת ישיב אל לבו מארז"ל כי ע"כ אתה חי בגוף הזה להחיותו כדי להמשיך חיים עליוני' מחיי החיים ב"ה למטה ע"י תורת חיים להיות דירה בתחתוני' לאחדותו ית' בבחי' גילוי כמש"ל וכמ"ש בז"הק למהוי אחד באחד פי' שהיחוד הנעלם יהיה בבחי' עלמא דאתגליא וז"ש לכה דודי וכו' ובזה יובן מארז"ל ע"כ אתה חי וע"כ וכו' ואלא איך יהיה רצונו וכמ"ש במ"א באריכות על משנה זו ע"כ אתה חי בעזרת חיי החיים ב"ה:

---

16. אבות ד, כד. **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות תרמ"ט ע' 25 ואילך".

יום רביעי כ"ג אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עא, פרק נא והנה לתוספת... עד עמ' 142, וחיות הללו.

פֶּרֶק נא. להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" – משמע, שתכלית הכל, היא – "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות – החל רבנו הזקן להסביר בפרק ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של יהודי – היא: להמשיך אלקות בעולם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך;

ועל כך הביא רבנו הזקן את דברי ה"ינוקא" ב"זוהר" (פרשת בלק), שאסור ליהודי ללבת ארבע אמות בגילוי ראש, מפני שאור השכינה שורה על ראשו, ושעל יהודי לדעת שאור השכינה השורה על ראשו, זקוק ל"שמן" ול"פתילה", שהאור ייאחז בהם. והסביר, שגופו של יהודי הוא ה"פתילה" לאור השכינה, וה"שמן" לאור, הוא "עובדאן טבין" – מעשיו הטובים של יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להזדקק למעשים טובים בתור "שמן" לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה עצמה, הנפש האלקית שהיא חלק אלקה ממעל – כי, הנשמה, אפילו של צדיק גמור, היא "מציאות" איזו שהיא, ואיננה בטלה במציאות לאור ה', שתהיה דבר אחד עם אור ה'. ולכן, אין היא יכולה לשמש כ"שמן" לאור השכינה, היות והשמן נהפך לגמרי לאור; ואילו, מצוות מעשיות דוקא, שהן רצונו של הקב"ה, ורצונו וחכמתו הם הרי דבר אחד אתו – לכן דוקא מצוות ומעשים טובים יכולים לשמש כ"שמן" לאור השכינה ה"שורה" על ראשו. לאחר מכן, הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה נמשך האור על הנשמה ועל שני לבושיה, מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה' ומתאחדים אתו ביחוד גמור. אך, כדי להמשיך את האור והשראת השכינה גם על הנפש החיונית ועל הגוף – נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן, שהמצוות המעשיות הן הן תכלית כל סדר ההשתלשלות – כדי להמשיך אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא מסביר ענין כוונת המצוות, שכדי שהמצוות המעשיות תיעשנה כדבעי, בחיות ובנשמה, זה בא על ידי ה"כוונה", על ידי יראת ה' ואהבת ה', בציינו האופנים השונים ביראת ואהבת ה', בהם יכול יהודי לקיים מצוות. בפרק נ"א, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן ובתוספת ביאור, את לשון ה"ינוקא" שהזכרנו לעיל, ש"ההוא נהורא איצטרך למשחא" – שאור השכינה זקוק לשמן – בציינו: שבכל מקום מרמז "שמן" ל"חכמה", ואילו כאן אומר ה"ינוקא", ש"שמן" – "אינון עובדאן טבין", מעשים טובים, כלומר, מצוות מעשיות. איזו שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין "שמן" המרמז לבחינת חכמה? כדי להסביר זאת, יפרש רבנו הזקן את ענין השראת השכינה, ויסיים, שמצוות מעשיות באות מ"חכמה", ושלכן מובן מדוע מצוות מעשיות הן ה"שמן" שאור השכינה זקוק לו, כדי להיאחז ב"פתילה", הוא גופו של האדם.

וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר לְשׁוֹן הַיְנוּקָא דִּלְעֵיל, - בפרק ל"ה – שאור השכינה השורה על יהודי, זקוק ל"שמן" והוא "עובדאן טבין", מעשים טובים – ולכאורה לא מובן, איזו שייכות יש למעשים טובים – לשמן שהוא חכמה? – **צָרִיךְ לְבָאֵר תְּחִלָּה לְהָבִין קְצָת עִנְיַן הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה בְּבֵית קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים,** - ב"קדשי קדשים" היתה הרי, "השראת השכינה", שלכן היו קיימות הלכות מיוחדות שהיו קשורות בקדשי קדשים, מפני ששם היתה השראת השכינה, **וְכֵן כָּל מְקוֹם** – שאומרים שיש בו **הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה - מָה עִנְיָנוֹ?** – מדוע הענין שמציינים באופן מיוחד מקום מסויים ואומרים שעליו במיוחד ישנה השראת השכינה? **הֲלֹא "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", וְ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ"!** – אין מקום שפנוי ממנו יתברך. כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא **באותו** מקום מסויים – ישנה השראת השכינה, הרי הקב"ה נמצא בכל מקום? יסביר רבנו הזקן להלן, שענינה של השראת השכינה הוא ההתגלות של מדריגת האלקות הנקראת "שכינה"; שכן, למרות שהקב"ה נמצא בכל מקום, בכל זאת הימצאותו היא באופן של העלם, ולא של התגלות; ואילו, השראת השכינה, משמעה: שבאותו מקום השכינה היא בהתגלות. **אַךְ הָעִנְיָן, כִּדְכְתִיב:** - כמו שכתוב[1]: **"וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ",** - ממה שאדם רואה בנפשו ובגופו, הוא יכול להבין איך הדברים הם באלקות ובעולם – **שֶׁכְּמוֹ שֶׁנִּשְׁמַת הָאָדָם**[2] **הִיא מְמַלְּאָה כָּל רְמ"ח** – 248, **אֵבְרֵי הַגּוּף מֵרֹאשׁוֹ** – החלק העליון ביותר בגופו, **וְעַד רַגְלוֹ,** - האברים התחתונים ביותר בגופו – את כל האברים הללו ממלאה הנשמה, כלומר: הנשמה נמצאת בכל האברים האלה, ולא קיים אף אבר אחד או חלק מהגוף, שהנשמה לא תמלא אותו, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן עִקַּר מִשְׁכָּנָהּ** – בפנימיות, **וְהַשְׁרָאָתָהּ** – באופן מקיף, **הִיא בְּמֹחוֹ, וּמֵהַמֹּחַ מִתְפַּשֶּׁטֶת לְכָל הָאֵבָרִים,** - באופן שווה; שכן, לפי דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א[3], הכוונה בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות שהאברים חיים ממנה; ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים. זהו ענין אחד הנמשך ומתפשט מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין של **אור**. דבר נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: **וְכָל אֵבָר מְקַבֵּל**

ליקוטי אמרים

פרק נא והנה לתוספת ביאור לשון הינוקא דלעיל צריך לבאר תחלה להבין קצת ענין השראת השכינה שהיתה שורה בבית ק"ק וכן כל מקום השראת השכינה מה עניינו הלא מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. אך הענין כדכתיב ומבשרי אחזה אלוה שכמו שנשמת האדם היא ממלאה כל רמ"ח אברי הגוף מראשו ועד רגלו ואעפ"כ עיקר משכנה והשראתה היא במוחו ומהמוח מתפשטת לכל האברים וכל אבר מקבל ממנה חיות

---

1. איוב יט, כו. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להבא לקמן – להעיר מזח"ג רנז, ב". **3.** **בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** " 'ומהמוח מתפשטת לכל האברים' – מה שהיא **בשוה** בכל האברים, מה שהם חיים. **אור.** ועוד ענין – 'וכל אבר מקבל ממנה...' ".

ליקוטי אמרים

וכח הראוי לו לפי מזגו ותכונתו העין לראות והאזן לשמוע והפה לדבר והרגלים להלוך כנראה בחוש שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל הקורות

מִמֶּנָּה – מהנשמה, סוגים שונים של **חַיּוּת וְכֹחַ הָרְאוּי לוֹ לְפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ,** - של האבר, **ולא**[4] שהשינוים (שהכוח באבר אחד שונה מהכוח שבאבר שני) נוצרים על ידי האבר עצמו, כמו הגוון הנראה במים כשהם נמצאים בכלי של זכוכית צבועה – אלא, מלכתחילה מושך האבר לעצמו את הכוח מן הנפש, לראות, או לשמוע וכו'. ובלשון ה"תניא": **הָעַיִן** – מקבלת מן הנשמה חיות וכוח, **לִרְאוֹת,** - כוח הראיה הוא בהתאם למזגו ותכונתו של חומר העין, שהוא כדבר מלוטש, המסוגל לראיה, **וְהָאֹזֶן** – מקבלת חיות וכוח **לִשְׁמֹעַ, וְהַפֶּה לְדַבֵּר, וְהָרַגְלַיִם לַהֲלֹךְ**[5], - כל אחד מהאברים מקבל לפי מזגו ותכונתו, את החיות והכוח מן הנשמה ה"שורה" ומתגלה בתחילה במוח. **כַּנִּרְאֶה בְּחוּשׁ שֶׁבַּמֹּחַ מַרְגִּישׁ כָּל הַנִּפְעָל בְּרִמָ"ח אֵבָרִים וְכָל הַקּוֹרוֹת אוֹתָם.** – כל אשר קורה באברים – מרגיש האדם במוחו, וכל כך למה? – מפני שבמוח נמצא עיקר מקומה ומקורה של החיות (ומשם מתפשטת החיות לכל האברים), ובמקור מורגש כל הנעשה בחיות המתפשטת ממנו. [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ובאם לא היו הכחות מחולקים **מצ"ע** (כ"א רק מצד האברים – כדוגמת מים ואור הנראים ע"י זכוכית צבועה) אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים **לא** הי' שינוי בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון **שעלו** כבר מהן להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכוכית הצבועה – אין שינוי בין הנלקחים מכלי לבן או מאדום כו') ואת"ל שהשינוי בהאבר בהכח שנמשך בו **נקנה** בהכח (וכמו חתיכת כסף שעשאוה כלי) הרגשתו כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח אינה בגדר התחלקות **כלל** (גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא תהי' בה התחלקות ושינוי בין הרגשת הקורה ונפעל בעין או באוזן וכו' – כיון שהיא פשוטה בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר שעוד **קודם** שנמשך מהנשמה בפו"מ באברים – הכחות משונים זמ"ז. ועתה מפרש באיזה "מקום" דהנשמה מתחיל השינוי והתחלקות". כדי להקל על הבנת הדברים שלמדנו, ובמיוחד להבין את ביאורי הרבי שליט"א – נדרשת הקדמה קצרה: שני ענינים באור וחיות הנפש שבגוף: א) ענין החיות – חיים – שהגוף כולו חי מהנשמה. ומבחינה זו – אין הבדל בין אבר אחד למשנהו. הראש אינו **יותר** מאשר חי, והרגל אינה **פחות** מאשר חי. כל הגוף, על **כל** אבריו חיים באופן שווה. חיות זו מתוארת בתואר "אור". ב) החיות והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה, המותאמים במיוחד לאותו אבר; ולמשל – העין מקבלת מהנשמה חיות וכוח לראות, האוזן – חיות וכוח לשמוע, הפה – חיות וכוח לדבר, הרגלים – חיות וכוח ללכת, וכך הלאה. כלומר: החיות הכללית, מה שכל אבר "חי" – ובכך כל האברים שווים. החיות והכוח הפרטיים שכל אבר מקבל כדי שיוכל למלא את תפקידו המוגדר – ובכך הם משתנים בכל אבר בנפרד. – החיות של הנפש היא פשוטה, כלומר: אין בה שום התפצלות של כוחות שונים, וכיצד נוצרת ההשתנות בכוחות? – הדבר בא כתוצאה מהתלבשות החיות באברים, שמהחיות המתלבשת בעין – נוצר כוח הראיה, ומהחיות המתלבשת באוזן – נוצר כוח השמיעה, וכך הלאה, וכמו למשל מים הנמצאים בכלי של זכוכית צבועה, הרי למרות שהמים פשוטים ובעלי גוון אחיד, בכל זאת, כשהם נמצאים בכלי אדום – נראים המים אדומים, בכלי ירוק – נראים המים ירוקים. כך אפשר לומר גם ביחס לכוחות הנפש – האבר ממשיך מהנפש חיות **פשוטה**, אלא שהאבר הופך את החיות לכוח פרטי, העין הופכת את החיות לכוח של ראיה, וכך בשאר האברים. האופן השני: – הנפש כלולה מכוחות שונים הנמשכים באברי הגוף. כלומר: העין מושכת אליה לכתחילה מן הנפש, כוח של ראיה, שהיה כלול בנפש, האוזן מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא שהשינוי בין כוח לכוח נוצר רק אחרי שחיות הנפש מתלבשת באבר המיוחד. רבנו הזקן יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן השני, שבנשמה עצמה ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים לכל אבר בהתאם לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א, הראיה לכך, שמן ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים באברים, קיימים כבר הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם הכוחות לא היו נפרדים מצד עצמם כי־אם מצד האברים, וכגון מים או אור הנראים דרך זכוכית צבועה, הרי המים או האור אין להם צבע כלל, הם מקבלים את הצבע מגוון הצבע של הזכוכית, ואם נאמר כך גם ביחס לכוחות הנמשכים באברים, הרי כשהמוח מרגיש בנעשה באברים, לא היה שינוי בהרגשתו ממה שנעשה בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר האברים, מכיוון שאותן רגשות **כבר יצאו** מהעין או מהאוזן (וכמו במים כשמוציאים אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים שהיו קודם בכלי לבן או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם העצמי והטבעי. כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן שאין הבדל ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם נאמר שהשינוי שהאבר פועל בכוח הנמשך בו – נקנה באותו כוח ונשאר בו תמיד (כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי, הרי הכלי נשאר לתמיד. וכך נרצה לומר גם ביחס לענייננו: שהשינוי (שכל אבר פועל בחיות השייכת לו) נשאר כבר גם ברגש שאותו אבר מעורר במוח – למרות שהוא כבר **יצא** מהאבר) ואשר לכן שונה הרגש הבא מהעין לרגש הבא מהאוזן – אבל, הרי אם נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר של התחלקות **כלל** (גם לא באופן שכוחות **כלולים** בה), – לא היו בנשמה שבמוח שום התחלקות ושינוי בין הרגשת

---

4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "**ולא** שהשינוי נעשה ע"י האבר כגוון, הנראה במים הנמצאים בכלי זכוכית צבוע". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "י"ל שפרט ד' אלו – שמהם מסתעפים הג' דפין לבבך לעשותו, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המח' – חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים), פה לדבר, רגלים להלוך (תכלית העשי' והירידה (ולכן לא נקט ידיים))".

הנעשה בעין לבין הרגשת הנעשה באוזן או בשאר האברים, מכיוון **שהיא** הרי פשוטה בתכלית – וגם אם מבחינת הרגשות הבאים מהאברים, כן היה הבדל, הרי לא היה שינוי זה נקלט בנשמה כמו שהיא במוח, אם נאמר שהיא פשוטה בתכלית. כל האמור, מכריח לומר, **שעוד לפני** שהחיות נמשכת מן הנשמה בפועל ממש לאברים – קיים בה כבר הבדל בין כוח לכוח. להלן, יסביר רבנו הזקן, באיזה "מקום" ומדריגה בנשמה, מתחיל השינוי וההתחלקות בין הכוחות השונים. **וְהִנֵּה, אֵין שִׁינּוּי כַּכָּלַת הַכֹּחוֹת וְהַחִיּוּת שֶׁבָּאֲבְרֵי הַגּוּף** – מה שכל אבר מקבל מהנשמה כוח וחיות בצורה שונה אינו נובע **מִן הַנְּשָׁמָה מִצַּד עַצְמָהּ וּמָהוּתָהּ,** - שנאמר, **שֶׁיִּהְיֶה מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** – של הנשמה, **מִתְחַלֵּק לְרִמַ"ח** – 248, **חֲלָקִים שׁוֹנִים** – וכך הם **מִתְלַבְּשִׁים בְּרִמַ"ח** – 248 **מְקוֹמוֹת, כְּפִי צִיּוּר חֲלָקֵי מְקוֹמוֹת אַבְרֵי הַגּוּף,** - כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר בגלוי כוחות שונים ומובדלים אחד מן השני – כוח לראות, כוח לשמוע, וכן הלאה, ושכאילו 248 הכוחות שבנשמה – מתלבשים ב־248 אברי הגוף, כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר לומר, שכן, **שֶׁלְּפִי זֶה, נִמְצָא עַצְמוּתָהּ וּמָהוּתָהּ** – של הנשמה, **מְצֻיָּר בְּצִיּוּר גַּשְׁמִי** – ויש לה **וּדְמוּת וְתַבְנִית כְּתַבְנִית הַגּוּף חַס־וְשָׁלוֹם,** - ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי צורות שונות, כך נאמר גם כן שהכוחות שבנשמה הם שונים גם בדמותם ובציורם – אי אפשר לומר כך – **אֶלָּא** – הנשמה **כֻּלָּהּ** – היא (1) **עֶצֶם אֶחָד,** (2) **רוּחָנִי** – ויתירה מזו, האחדות שבה, היא באופן **פָּשׁוּט** – ולא "מורכב" מחלקים שונים, ועצמותה הרוחנית היא **וּמֻפְשָׁט מִכָּל צִיּוּר גַּשְׁמִי וּמִבְּחִינַת וְגֶדֶר מָקוֹם וּמִדָּה וּגְבוּל גַּשְׁמִי** – מכל האמור הנשמה מופשטת **מִצַּד מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ,** - היא כל כך מופשטת מכל אלה, עד שגם כשהיא נמצאת בתוך האברים – אין כוח באברים ליצור בה שינוי בכך, ולכן ממשיך רבנו הזקן ואומר[6]: **וְלֹא שַׁיָּךְ בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ לוֹמַר שֶׁהִיא** – הנשמה נמצאת **בְּמֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ יוֹתֵר מִבְּרְגְלַיִם, מֵאַחַר שֶׁמָּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ אֵינָהּ בְּגֶדֶר וּבְחִינַת מָקוֹם וּגְבוּל גַּשְׁמִי,** - הרי שאין מקום לשייך לה את ההגבלות, שכאילו היא נמצאת בראש יותר מאשר ברגלים, **רַק שֶׁתְּרֵי"ג** – 613, **מִינֵי כֹּחוֹת וְחִיּוּת כְּלוּלִים בָּהּ בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ[7], לָצֵאת אֶל הַפֹּעַל וְהַגִּלּוּי מֵהַהֶעְלֵם,** - בשעה שהם בנשמה, הם רק ענין של "כוח" הכלולים בה בהעלם – כלומר: בהעלם בנשמה, 613 כוחות כדי שיבואו "אל הפועל והגילוי", **לְהַחֲיוֹת** רְמַ"ח – 248, **אֵבְרִין** וּשְׁסַ"ה – 365 **גִּידִין שֶׁבַּגּוּף עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָם בַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית, שֶׁיֵּשׁ לָהּ** – לנפש החיונית, **גַּם־כֵּן** רְמַ"ח וּשְׁסַ"ה **כֹּחוֹת וְחִיּוּת הַלָּלוּ.**

ליקוטי אמרים

אותם. והנה אין שינוי קבלת הכחות והחיות שבאברי הגוף מן הנשמה מצד עצמה ומהותה שיהיה מהותה ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקי' שונים מתלבשי' ברמ"ח מקומו' כפי ציור חלקי מקומו' אברי הגוף שלפי זה נמצא עצמותה ומהותה מצוייר בציור גשמי ודמות ותבנית כתבנית הגוף ח"ו אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט ומופשט מכל ציור גשמי ומבחי' וגדר מקום ומדה וגבול גשמי מצד מהותה ועצמות' ולא שייך במהות' ועצמותה לומר שהיא במוחין שבראש יותר מברגלים מאחר שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחי' מקום וגבול גשמי רק שתרי"ג מיני כחות וחיות כלולים בה במהותה ועצמותה לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם להחיות רמ"ח אברין ושס"ה גידין שבגוף ע"י התלבשותם בנפש החיונית שיש לה ג"כ רמ"ח ושס"ה כחות וחיות הללו.

יום חמישי כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 142, **והנה על המשכת...** עד עמ' 142, כנ"ל]:

להלן יוסבר, שכוחות אלה, בשעה שהם נמשכים מן הנשמה ומתגלים בגוף – אז אומרים, שעיקר מקום ההמשכה וההתגלות הוא במוח שבראש, ומהמוח זה מתפשט לכל אברי הגוף. ואילו, עצמות ומהות הנשמה נמצאת בכל מקום בשווה, ברגל כמו בראש. בתחילה דובר רק על רמ"ח אברי הגוף ורמ"ח כוחות הנשמה המלובשים בהם, אך לאחר מכן מדובר כבר יותר בפרטיות, שישנם תרי"ג: רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ולכל אחד מהם יש ענין מיוחד של חיות הנפש, ולכן מכאן ואילך כבר

---

6. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"כ עצומ"ה פשוט, עד שאפילו מצד זה **שנמצאת באברים** אין האברים פועלים בה שינוי בזה שלכן: 'ולא שייך במהותה ועצמותה...'". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שתיבת מין שוללת ממש – זהו **באידיש**, בלה"ק ("מין" היינו שכולל כמה פרטים, ולשלול ממש) צ"ל "כמין" (צריף במס' סוכה וכיו"ב). **ואולי** הדיוק "מין" כאן – כי מין כח הראי' (וכיו"ב) נכללים בו מצ"ע (ולא רק מצד הכלי שלו – העין) כמה כחות ראי', וכמו ראיתו של צדיק וראיתו של רשע (עין טובה ועה"ר, נתן עיניו בו ונעשה כו' ועוד) – וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו בנשמה אחרת עכצ"ל שגם בהיותו רשע וכח הראי' שלו **שבעין** היתה רק רע, הרי הי' גם אז **בהעלם** אצלו (במקור כח הראי' שבעין – היינו, בנשמתו) כח ראי' דצדיק, כח ראי' דנתן עיניו בו כו' – היינו מין (שכולל כמה פרטי) כח הראי'. ועצ"ע".

מדובר על תרי"ג. **וְהִנֵּה, עַל הַמְשָׁכַת כָּל הַתַּרְיַ"ג** – 613, **מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת** – הנמשכים **מֵהֶעְלֵם הַנִּשְׁמָה אֶל הַגּוּף לְהַחֲיוֹתוֹ, עָלֶיהָ** - – על המשכה זו, **אָמְרוּ,** - חכמינו ז"ל, **שֶׁעִקַּר מִשְׁכָּנָהּ וְהַשְׁרָאָתָהּ** שֶׁל **הַמְשָׁכָה זוֹ וְגִלּוּי זֶה הוּא כֻּלּוֹ בַּמֹּחִין שֶׁבָּרֹאשׁ, וְלָכֵן הֵם** – המוחין **מְקַבְּלִים תְּחִלָּה הַכֹּחַ וְהַחַיּוּת הָרְאוּי לָהֶם לְפִי מִזְגָּם וּתְכוּנָתָם, שֶׁהֵן** – השכל המתחלק לשלשה כוחות: **חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת וְכֹחַ הַמַּחֲשָׁבָה וְכָל הַשַּׂיָּךְ לַמֹּחִין.** – שכל מה ששייך למוחין, ויש להם המזג והתכונה של המוח – מקבלים מהנפש לפני שאר האברים, **וְלֹא זוֹ בִּלְבַד,** - שהמוחין מקבלים את החיות **שלהם** לפני שאר האברים, **אֶלָּא גַּם כְּלָלוּת כָּל הַמְשָׁכוֹת הַחַיּוּת לִשְׁאָר הָאֵבָרִים, גַּם כֵּן** – לפני שהן נמשכות בשאר האברים, היא **כְּלוּלָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בַּמֹּחִין שֶׁבָּרֹאשׁ, וְשָׁם** – במוחין שבראש, **הוּא עִקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ** שֶׁל **הַמְשָׁכָה זוֹ, בִּבְחִינַת גִּלּוּי הָאוֹר וְהַחַיּוּת** שֶׁל **כָּל הַנִּשְׁמָה כֻּלָּהּ,** - כשההמשכה היא במוח שבראש – מתחילים האור והחיות להיות באופן של התגלות, **וּמִשָּׁם** – מהמוחין, **מִתְפַּשֶּׁטֶת הֶאָרָה לִשְׁאָר כָּל הָאֵבָרִים, וּמְקַבֵּל כָּל אֶחָד כֹּחַ וְחַיּוּת הָרָאוּי לוֹ כְּפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ: כֹּחַ הָרְאִיָּה מִתְגַּלֶּה בָּעַיִן, וְכֹחַ הַשְּׁמִיעָה בָּאֹזֶן וְכוּ'.** – שכן, מתי קיים "כוח הראיה" המוכן להתגלות בעין, ו"כוח השמיעה" המוכן להתגלות באוזן? – הרי זה, לאחרי שהחיות נמשכה קודם באופן כללי במוחין, ומשם נמשכת הארה לכל אבר, והארה זו כבר מוגדרת לפי מזגו ותכונתו של האבר. **וְכָל הַכֹּחוֹת מִתְפַּשְּׁטִים מֵהַמֹּחַ כַּנּוֹדָע[8], כִּי שָׁם** – במוחין, **הוּא עִקַּר מִשְׁכַּן הַנִּשְׁמָה כֻּלָּהּ בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** - עצם הימצאות הנשמה בגוף, הוא באופן שהנשמה נמצאת בכל חלקי הגוף בשווה, בלי הבדל בין אבר אחד למשנהו; אך, המקום העיקרי שבו הנשמה היא בהתגלות – הרי זה במוחין, **שֶׁנִּגְלֵית שָׁם** – במוחין, **כְּלָלוּת הַחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה.** – מהנשמה. **רַק כֹּחוֹתֶיהָ שֶׁל כְּלָלוּת הַחַיּוּת מְאִירִים וּמִתְפַּשְּׁטִים מִשָּׁם** – מהמוחין **לְכָל אֵבְרֵי הַגּוּף, כִּדְמְיוֹן הָאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר מֵהַשֶּׁמֶשׁ לְחַדְרֵי חֲדָרִים. [וַאֲפִלּוּ הַלֵּב** – שהוא אבר כללי, שממנו נמשך לשאר האברים, "לבא פליג לכל שייפין", בכל זאת, גם הלב **מְקַבֵּל מֵהַמֹּחַ, וְלָכֵן הַמֹּחַ שֹׁלֵט עָלָיו** – על הלב, **כְּתוֹלַדְתּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – בפרק י"ב, שכך נברא האדם בטבע, שהמוח יהיה שליט על הלב; וזאת – מפני שגם הלב מקבל מן המוח, שמשום כך המוח "שליט על הלב"].

ליקוטי אמרים

והנה על המשכת כל התרי"ג מיני כחות וחיות מהעלם הנשמה אל הגוף להחיותו עליה אמרו שעיקר משכנה והשראתה של המשכה זו וגילוי זה הוא כולו במוחין שבראש ולכן הם מקבלים תחלה הכח והחיות הראוי להם לפי מזגם ותכונתם שהן חב"ד וכח המחשבה וכל השייך למוחין ולא זו בלבד אלא גם כללות כל המשכות החיות לשאר האברים ג"כ כלולה ומלובשת במוחין שבראש ושם הוא עיקרה ושרשה של המשכ' זו בבחי' גילוי האור והחיו' של כל הנשמ' כולה ומשם מתפשטת הארה לשאר כל האברים ומקבל כל א' כח וחיו' הראוי לו כפי מזגו ותכונתו כח הראיה מתגלה בעין וכח השמיעה באוזן וכו'. וכל הכחות מתפשטים מהמוח כנודע כי שם הוא עיקר משכן הנשמה כולה בבחי' גילוי שנגלית שם כללו' החיות המתפשט ממנה. רק כחותיה של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם לכל אברי הגוף כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי חדרים [ואפילו הלב מקבל מהמוח ולכן המוח שליט עליו בתולדתו כנ"ל]:

יום שישי כ"ה אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עב, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 144, א"ם ב"ה:

וְכָכָה מַמָּשׁ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין – כל העולמות, **לְהַחֲיוֹתָם,** – כמו שלמדנו במשל הנפש, שהנפש נמצאת וממלאה את כל הגוף, כך אור אין־סוף ברוך הוא "ממלא כל עלמין", ממלא ונמצא בכל העולמות, **וּבְכָל עוֹלָם יֵשׁ בְּרוּאִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, רִבּוּא רִבְבוֹת מִינֵי מַדְרֵגוֹת מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת כּוּ',** – מספר נבראים בלי גבול בכל עולם, **וְכֵן רִבּוּי הָעוֹלָמוֹת אֵין לוֹ קֵץ וּגְבוּל, גָּבוֹהַּ עַל גָּבוֹהַּ כּוּ'.** – ישנם עולמות בלי מספר, וכל עולם הוא למעלה מהעולם השני – שכן, ההתחלקות בדברים

ליקוטי אמרים

וככה ממש עד"מ א"ם ב"ה ממלא כל עלמין להחיותם ובכל עולם יש ברואים לאין קץ ותכלית רבוא רבבות מיני מדרגות מלאכים ונשמות כו' וכן ריבוי העולמות אין לו קץ וגבול

---

8. מה שלהלן נזכרות לשונות הנראים לכאורה ככפולים וכחזרה על אותו ענין – מציין הרבי שליט"א, שמדובר כאן אודות דרגות שונות הנמצאות או כלולות במוח, כפי המבואר במאמרים: אז ישיר, עת"ר. ובחודש השביעי, תרס"ג. ובהמשך ר"ה תש"ח אות ד'.

ברוחניות, היא רק באשר לדרגה, וכשאומרים "הרבה עולמות", הכוונה היא, שכל אחד מהם הוא במדריגה אחרת, עולם אחד למעלה מהשני; ובכך מתבטאת ההתחלקות הגדולה בעולמות ונבראים, שהמשל על כך הוא ההתחלקות באברים, בין אבר אחד לשני. וכשם שביחס לנשמה, אי אפשר לומר שמהות ועצמות הנשמה נמצאת במוח שבראש יותר מאשר ברגלים – כך גם בנמשל, שמבחינת 'מהות ועצמות אין־סוף' אין הבדל בין עולם לעולם, אלא – ה"אין־סוף" נמצא בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה. **וְהִנֵּה, מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שָׁוֶה בָּעֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, כְּמֹשֶׁל הַנִּשְׁמָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – שמהות ועצמות הנשמה היא למעלה מהתחלקות, ואי אפשר לומר שהיא נמצאת במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים': "רְאֵיהוּ** – הקב"ה, **סְתִימוּ דְּכָל סְתִימִין",** – הוא נעלם מכל הנעלמים, **פֵּרוּשׁ:** – לא שהוא נעלם יותר מאשר כל הנעלמים, אלא שהוא נעלם גם מכל הנעלמים: **דַּאֲפִילּוּ בְּעָלְמִין סְתִימִין דִּלְעֵילָּא הוּא סָתוּם וְנֶעְלָם בְּתוֹכָם,** – שאפילו בעולמות הנעלמים שלמעלה, הוא מוסתר בתוכם איננו מתגלה, **כְּמוֹ שֶׁהוּא סָתוּם וְנֶעְלָם בַּתַּחְתּוֹנִים,** – כמו שהוא בהעלם בעולמות התחתונים, **כִּי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל,** – אין מחשבה ש"תתפוס" בו כלל, **אֲפִלּוּ בְּעָלְמוֹת עֶלְיוֹנִים,** – הרי שלא שייך להבדיל ולומר שבעולמות התחתונים, 'מהות ועצמות אין–סוף ברוך–הוא' לא מתגלה אלא הוא בהעלם בתוכם, ואילו בעולמות העליונים הוא מתגלה – כי גם בעולמות העליונים הוא בהעלם בדיוק כמו בעולמות התחתונים . **וְנִמְצָא, כְּמוֹ שֶׁמְּצוּי שָׁם** – בעולמות העליונים, **כָּךְ נִמְצָא בַּתַּחְתּוֹנִים מַמָּשׁ.** – הרי שגם בהימצאותו אין הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, כי כשם שהוא נמצא בעולמות העליונים, באותה מדה הוא נמצא גם בעולמות התחתונים. **וְהַהֶבְדֵּל שֶׁבֵּין עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, הוּא מִצַּד הַמְּשֻׁכָּת הַחַיּוּת אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר בִּבְחִינַת גִּלּוּי מֵהַהֶעְלֵם** – כפי שיסביר להלן, שההתגלות היא כדי להחיות העולמות והנבראים שבתוכם, כי חיותם, היא ההתגלות האלקית שבהם – ובכך מתבטא ההבדל שבין העולמות העליונים לעולמות התחתונים – באיזו מדה ההתגלות: בעולמות העליונים ההארה מהחיות האלקית היא יותר בהתגלות מאשר בעולמות התחתונים. בדברו כאן, בענין הגילוי וההעלם, מסביר רבנו הזקן, במאמר המוסגר, שזהו אחד הטעמים מדוע קוראים לחיות האלקית שבעולמות, בשם "אור" [**שֶׁזֶּה אֶחָד מֵהַטְּעָמִים שֶׁהַהַשְׁפָּעָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מְכֻנָּה בְּשֵׁם "אוֹר" עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל** – במקום "שפע" שקוראים החוקרים להשפעת החיות האלקית – זה נקרא ב"קבלה" בשם "אור". אחד הטעמים לכך הוא: שכן, המושג אור, מבטא את ההתגלות מההעלם – בתחילה היה האור מוסתר ונעלם במאור, ולאחר מכן הוא נמשך ממקורו, שהוא ה"מאור", ומתגלה בתור "אור", כלומר: גילוי מההעלם באופן שהארה בלבד מההעלם באה בגילוי – שלא כמו ב"שפע", שעצם הדבר כמו שהוא – יכול להיות נשפע, כמו למשל, "שפעת מים", שהמים עצמם שהיו בתחילה במקום אחד, יימשכו במקום אחר. ואילו, "אור" ענינו גילוי מן ההעלם, שהארה בלבד מההעלם באה בהתגלות. זהו טעמו של דבר, מדוע החיות האלקית הנמשכת בעולמות – נקראת בשם "אור", מפני שהיא גילוי מן ההעלם]. המשכת החיות, שאין־סוף ברוך־הוא ממשיך ומגלה, היא – **לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים שֶׁבָּהֶם,** – שבכך, קיים כבר הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, **שֶׁהָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים מְקַבְּלִים** – המשכה וחיות זו, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי קְצָת יוֹתֵר מֵהַתַּחְתּוֹנִים,** – מאשר העולמות התחתונים. כלומר: גם בעולמות העליונים אין האור והחיות בהתגלות ממש – אלא קצת יותר מאשר בעולמות התחתונים. **וְכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבָּהֶם** – בעולמות העליונים, **מְקַבְּלִים** – חיות גלויה זו, **כָּל אֶחָד כְּפִי כֹּחוֹ וּתְכוּנָתוֹ[9],** – כמו שלמדנו במשל, שכל אבר מקבל חיות מהמוח "כפי מזגו ותכונתו", כך גם בנמשל, מקבל כל נברא את חיותו, "כפי מזגו ותכונתו", כלומר: עד כמה שיש בכוחו לקבל, ובאיזה אופן ותכונה תתגלה בו החיות – אם באופן של מוחין ושכל, או באופן של מדות [אבל לא שה"תכונה" **מסתירה** הגילוי כ"א 'ממשיך **ומאיר לו'"** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**], **שֶׁהִיא תְּכוּנַת וּבְחִינַת הַמְּשָׁכָה הַפְּרָטִית אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לוֹ;** – לאותו נברא פרטי. **וְהַתַּחְתּוֹנִים, אֲפִלּוּ הָרוּחָנִיִּים, אֵינָם מְקַבְּלִים** – את החיות האלקית, **בִּבְחִינַת גִּלּוּי כָּל־כָּךְ,** –

ליקוטי אמרים

1 גבוה על גבוה כו'. והנה מהותו ועצמותו של א"ס ב"ה
2 שוה בעליונים ותחתונים כמשל הנשמה הנ"ל וכמ"ש
3 בתיקונים דאיהו סתימו דכל סתימין פי' דאפי' בעלמין
4 סתימין דלעילא הוא סתום ונעלם בתוכם כמו שהוא
5 סתום ונעלם בתחתוני' כי לית מחשבה תפיסא ביה כלל
6 אפי' בעולמות עליונים. ונמצא כמו שמצוי שם כך
7 נמצא בתחתונים ממש. וההבדל שבין עולמו' עליונים
8 ותחתונים הוא מצד המשכת החיות אשר א"ס ב"ה
9 ממשיך ומאיר בבחי' גילוי מההעלם [שזה אחד מהטעמי'
10 שרההשפעה והמשכות החיות מכונה בשם אור עד"מ]
11 להחיות העולמות והברואים שבהם שהעולמו' העליוני'
12 מקבלים בבחי' גילוי קצת יותר מהתחתוני' וכל הברואי'
13 שבהם מקבלים כל א' כפי כחו ותכונתו שהיא תכונת
14 ובחי' המשכה הפרטית אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר
15 לו. והתחתונים אפי' הרוחניים אינם מקבלים בבחי'

---

9. '"כפי כחו ותכונתו' – הנמשל על הנאמר במשל: 'מזגו ותכונתו'" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

כמו העולמות העליונים, רַק בִּלְבוּשִׁים רַבִּים אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַלְבִּישׁ בָּהֶם – באותם לבושים, הַחִיּוּת וְהָאוֹר אֲשֶׁר מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לָהֶם לְהַחֲיוֹתָם. – שהחיות האלקית הנמשכת להחיות את העולמות התחתונים, מלובשת בהרבה לבושים המסתירים, שהחיות לא תהיה בהתגלות; הסתרה גדולה זו שהלבושים מסתירים, איננה רק בכמות, במספר הלבושים המסתירים על החיות, אלא גם באיכות: מדובר בסוג לבוש שונה, המסתיר בצורה כזו, שנבראו ממנו עולם גשמי. שכן, גם במספר רב של לבושים בלבד, היו מתהווים מהחיות נבראים רוחניים; כדי שיווצרו נבראים כמו שבעולם הגשמי – נדרש סוג לבוש אחר לגמרי – ובלשון ה"תניא": וְכָל־כָּךְ עָצְמוּ וְגָבְרוּ הַלְּבוּשִׁים אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא מַלְבִּישׁ וּמַסְתִּיר בָּהֶם הָאוֹר וְהַחִיּוּת, – לא רק שהלבושים הם גדולים ורבים במספר, אלא הם מסוג כזה שההסתרה עצמה שהם מסתירים, היא גדולה וחזקה יותר, עַד אֲשֶׁר בָּרָא בוֹ – באור וחיות אלה, עוֹלָם הַזֶּה הַחָמְרִי וְהַגַּשְׁמִי מַמָּשׁ, – "כי ישנו עולם העשי' רוחני"[10] – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, וּמְהַוֵּהוּ וּמְחַיֵּהוּ בְּחַיּוּת וְאוֹר אֲשֶׁר מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לוֹ, אוֹר הַמְלָבֵשׁ וּמְכֻסֶּה וּמֻסְתָּר בְּתוֹךְ הַלְּבוּשִׁים הָרַבִּים וְהָעֲצוּמִים הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים הָאוֹר וְהַחִיּוּת, עַד שֶׁאֵין נִרְאֶה וְנִגְלֶה שׁוּם אוֹר וְחַיּוּת רַק דְּבָרִים חֲמָרִיִּים וְגַשְׁמִיִּים, וְנִרְאִים מֵתִים, - נדמה שאלה הם דברים מתים, שאין בהם חיות רוחנית, וכפי שהדבר בכדור הארץ החומרי, כדלהלן. אַךְ בְּתוֹכָם יֵשׁ אוֹר וְחַיּוּת הַמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ תָּמִיד, שֶׁלֹּא יַחְזְרוּ לִהְיוֹת אַיִן וָאֶפֶס כְּשֶׁהָיוּ, – לפני שנבראו. שכן, לא די במה שהם נבראו פעם אחת בששת ימי בראשית, אלא, תמיד, בכל עת ובכל רגע, על האור והחיות האלקי לחדש ולהוות מחדש מאין ליש – הרי, שתמיד ישנם בהם האור והחיות האלקי המהווה אותם, למרות שאין הם נראים, וְאוֹר זֶה הוּא מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, רַק שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשִׁים רַבִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'[11], שֶׁאוֹר וְחַיּוּת כַּדּוּר הָאָרֶץ הַחָמְרִי הַנִּרְאֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר, הוּא מִמַּלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, – "מלכות דעשיה" היא הספירה התחתונה ביותר ב"עולם העשיה", וב"מלכות" עצמה, ישנה הרי התכללות מכל עשר הספירות, שהתחתונה שבהן היא "מלכות", וזהו "מלכות דמלכות דעשיה" – בחינת "מלכות" שבספירת "מלכות" של העולם התחתון ביותר – עולם הזה, וּכְתוֹכָהּ – ישנה, מַלְכוּת דִּיצִירָה וְכוּ', – וכך הלאה, שבתוך מלכות ד"יצירה" ישנה התכללות של "עולם הבריאה" וכו', עַד שֶׁבְּתוֹךְ כֻּלָּן – בספירות של כל העולמות – כולל גם "עולם העשיה", ישנן עֲשָׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת[12] – "עולם האצילות" הוא העולם העליון ביותר, והספירות של "עולם האצילות" – הַמְיֻחָדוֹת – הספירות של "עולם האצילות" מאוחדות בְּמַאֲצִילָן אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא: – הרי, שגם בכדור הארץ החומרי ישנם אור וחיות של אין־סוף ברוך־הוא, הבאים על־ידי הספירות של העולמות (שהן – ה"ספירות" – האלקות של העולמות), והם נמשכים דרך לבושים המכסים ומסתירים על החיות, שלא תיראה. זהו ההסבר על ההבדל שבין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, הנובע מהאור והחיות הנמשכים מאור אין־סוף ברוך־הוא, להוות ולהחיות את העולמות: בעולמות העליונים החיות היא יותר בהתגלות, ובעולמות התחתונים היא פחות בהתגלות, עד שבעולם הזה הגשמי – החיות מכוסה לגמרי ואינה נראית כלל. ברם, מבחינת 'מהות ועצמות אין־סוף ברוך־הוא' – אין כל הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, כי אור אין־סוף, מוסתר גם בתחתונים וגם בעליונים, והוא נמצא גם בעליונים וגם בתחתונים.

ליקוטי אמרים

גילוי כ"כ רק בלבושים רבים אשר א"ם ב"ה מלביש בהם החיות והאור אשר ממשיך ומאיר להם להחיותם וכ"כ עצמו וגברו הלבושים אשר א"ם ב"ה מלביש ומסתיר בהם האור והחיות עד אשר ברא בו עוה"ז החומרי והגשמי ממש ומהווהו ומחייהו בחיות ואור אשר ממשיך ומאיר לו אור המלובש ומכוסה ומוסתר בתוך הלבושים הרבים והעצומים המעלימים ומסתירי' האור והחיות עד שאין נראה ונגלה שום אור וחיות רק דברים חומריים וגשמיים ונראים מתים אך בתוכם יש אור וחיות המהוה אותם מאין ליש תמיד שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיו ואור זה הוא מא"ם ב"ה רק שנתלבש בלבושים רבים וכמ"ש בע"ח שאור וחיות כדור הארץ החומרי הנראה לעיני בשר הוא ממלכות דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה*) וכו' עד שבתוך כולן י"ס דאצילות המיוחדות במאצילן א"ם ב"ה:

*) [בדפוסים הקודמים הי' כתוב "מלכות דמלכות דעשיה" וג"ל רצ"ל "מלכות דיצירה" וכ"ה באגה"ק סי' כ"ה המתחיל להבין אמרי בינה כו'. אשר נמצא לפנינו גוף כתי"ק].

---

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנראה כוונתו ודיוקו כאן החומרי והגשמי ממש – לענין ההתהוות מאין ליש ממש, היינו כדור הארץ החומרי, היינו רק חלק הדומם, [וענין הצמיחה, חיות ומדבר – בא מאור וחיות אחר ונגלה יותר מהנ"ל אף שגם הוא ממל' דמל' דעשי' [לקמן קלב, ע"ב בתחלתו], ובזה מובן כמה דיוקים בל': מאין ליש [דלכאורה הרי כבר אמר שמדובר בעוה"ז כו'] הנראה לעיני בשר ועוד. משא"כ עולם העשי' סתם (שכולל גם העשי' הרוחני) – כותב לקמן (ספנ"ב ופנ"ג) מל' דעשי' (ולא מל' דמל')".

11. "ש"נ פ"א – בשער מ"ג פ"א גירסות שונות. ולהעיר ממשנת חסידים מס' עשי' גופנית פ"א משנה ב" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **12.** "ראה לקמן קמ, א: "הארה שבאצי' בוקעת כו' ובעוה"ז החומרי" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יום שבת קודש כ"ו אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 144, פרק נב. וכמו שבנשמת... עד עמ' עג, מהשמש.

פֶּרֶק נב. בפרק הקודם, החל רבנו הזקן להסביר, ענין השראת השכינה שהיתה בקדשי־קדשים ובמקומות מסויימים נוספים, כאשר יש להבין לכאורה: מה משמעות "השראת השכינה" – במקום זה או אחר, והרי "מלא כל הארץ כבודו"? ורבנו הזקן הסביר ש"מבשרי אחזה" – מגופו ונפשו יודע האדם, שנשמתו נמצאת בכל גופו ובכל אבריו – ובכל זאת, עיקר מקום הנשמה, הוא במוחין שבראש. והרי, כלפי עצם הנשמה, אי אפשר לומר כך, שכן עצם הנשמה נמצא בכל האברים באופן שווה, הוא לא נמצא במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים; אלא, הכוונה להמשכה הכללית והגלויה של החיות, הנמשכת מהנשמה להחיות את הגוף, לפני שהיא מתפשטת בגוף לפי מזגו ותכונתו של כל אבר – על המשכה כללית וגלויה זו שמן הנשמה, אומרים שעיקר מקומה, הוא במוחין שבראש, ומשם נמשכת ומתפשטת הארה בלבד אל כל שאר אברי הגוף. כך – הסביר רבנו הזקן – גם בנמשל של אלקות ועולם. מבחינת 'עצמות ומהות אין־סוף ברוך־הוא', אין מקום לחלק בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים – כי גם הימצאותו של אור אין־סוף בעולמות העליונים – הוא בהעלם, עד כדי כך, ששום מחשבה, גם של הנבראים שבעולמות העליונים, אין באפשרותה "לתפוס" ולהשיג אותו; ובאשר לעצם הימצאותו של אור אין־סוף – הרי הוא נמצא באופן שווה בעולמות התחתונים ובעולמות העליונים. ההתחלקות בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים (כמו שהדבר במשל של ההתחלקות באברים) היא מצד המשכת וגילוי החיות מאין־סוף ברוך־הוא, להתהוות העולמות והנבראים ולהחיותם: החיות בעולמות העליונים היא בהתגלות יותר מאשר בעולמות התחתונים. בפרק הבא, אותו אנו מתחילים ללמוד, ממשיך רבנו הזקן להסביר בנמשל (של אלקות ועולם) מה שנאמר במשל, שהגילוי של החיות הכללית, הוא במוחין שבראש.

וּכְמוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עִקַּר גִּלּוּי כְּלָלוּת הַחַיּוּת הוּא בַּמֹּחִין, וְכָל הָאֵבָרִים מְקַבְּלִים אוֹר וְכֹחַ לְבַד, הַמֵּאִיר לָהֶם מִמְּקוֹר גִּלּוּי הַחַיּוּת שֶׁבַּמֹּחִין - כָּכָה מַמָּשׁ, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, עִקַּר גִּלּוּי כְּלָלוּת הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת, לְהַחַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים שֶׁבָּהֶם - הוּא מְלֻבָּשׁ וְנִכְלָל בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ

ליקוטי אמרים

פרק נב וכמו שבנשמת האדם עיקר גילוי כללות החיות הוא במוחין וכל האברים מקבלים אור וכח לבד המאיר להם ממקור גילוי החיות שבמוחין ככה ממש עד"מ עיקר גילוי כללות המשכת החיות להחיות העולמות והברואים שבהם הוא מלובש ונכלל ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ית' הנק' בשם מוחין והן הן המלובשים בתורה ומצותיה וגילוי כללות המשכה זו הוא מקור החיות אשר העולמות מקבלי' כל א' בפרטות רק הארה מתפשטת ומאירה ממקור זה כדמיון אור המתפשט מהשמש עד"מ וכחות אברי הגוף מהמוח הנ"ל ומקור זה הוא הנקרא עלמא דאתגליא ומטרונית' ואימא תתאה ושכינה מלשון ושכנתי בתוכם

יִתְבָּרֵךְ, – של הקב"ה, **הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "מֹחִין",** – ספירות כתר (רצון), חכמה, בינה ודעת – נקראות "מוחין" למעלה, ובהן מלובשת ונכללת ההמשכה הכללית של החיות, והיא ההתגלות הראשונה של אין־סוף ברוך־הוא בעולמות, **וְהֵן הֵן** – הרצון, החכמה, הבינה והדעת שלמעלה, **הַמְלֻבָּשִׁים בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.** – שכן, ההלכה עצמה או המצוה עצמה, – זהו רצונו של הקב"ה, שרוצה שההלכה תהיה כך וכך, או שהמצוה תהיה באופן כזה; והשכל וההבנה של ההלכות וטעמי המצוות – הם ה"חכמה־בינה־דעת" שלמעלה – הרי, בתורה ובמצוות מלובשים המוחין שלמעלה, שבהם ישנה ההמשכה הכללית של החיות האלקית לעולמות. **וְגִלּוּי כְּלָלוּת הַמְשָׁכָה זוֹ** – כשההמשכה הכללית שבמוחין – באה לידי התגלות, שכפי שרבנו הזקן מסביר להלן, הרי כשההמשכה מהמוחין באה בספירת המלכות, **הוּא מְקוֹר הַחַיּוּת, אֲשֶׁר הָעוֹלָמוֹת מְקַבְּלִים כָּל אֶחָד בִּפְרָטוּת. רַק הֶאָרָה מִתְפַּשֶּׁטֶת וּמְאִירָה מִמְּקוֹר זֶה,** – לא מדובר כאן על ההמשכה **הכללית** שבמוחין, אלא – על **התגלותה** – של המשכה זו. התגלות זו – היא מקור החיות שמקבלים כל העולמות והנבראים, כל אחד מהם – ההארה הפרטית השייכת אליו. הארה והתפשטות זו, היא: **כְּדִמְיוֹן אוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט מֵהַשֶּׁמֶשׁ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – כמשל האור שהוא הארה בלבד מהשמש, וכמשל **וְכֹחוֹת אִבְרֵי הַגּוּף** – המתפשטים, **מֵהַמֹּחַ הַנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק נ"א. **וּמָקוֹר זֶה** – שהוא כבר **התגלות** מההמשכה הכללית שבמוחין, **הוּא הַנִּקְרָא** – בתורת הקבלה, **"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא",** – עולם של התגלות, כי כאן מתחילה ההתגלות של אלקות בעולמות, וכן הוא נקרא **וּ"מַטְרוֹנִיתָא",** – מלכה, המקבלת מהקב"ה – המלך של המלכה, **וְ"אִמָּא תַּתָּאָה",** – המדריגה התחתונה יותר של "אימא", כי גם "בינה" נקראת "אימא" (כבתוב[1]: "אֵם (אַם) לבינה תקרא"), אלא – בינה היא "אימא עילאה", המדריגה העליונה שב"אימא", ומלכות נקראת "אימא תתאה", **וּ"שְׁכִינָה" מִלְּשׁוֹן "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"[2],** – שכינה והתגלות[3]. להלן יסביר

---

1. ראה משלי ב, ג; ברכות נז, א (וחדושי אגדות מהרש"א, שם). **2.** שמות כה, ח. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל זה אין מזכיר שהוא מלכות דאצילות ודבר הוי' רק אח"כ כהקדמה להענין דק"ק ותורה איך הם משתלשלים מעולם לעולם, אז אומר שהיא מלכות דאצי' וכו' דבריאה וכו' וכיון שמסתייע בזה מע"ח מביא ל' הע"ח "מלכות" (ולא שכינה וכו') – משא"כ בל' התניא מצ"ע – שאינו בל' ס' הקבלה".

ליקוטי אמרים

על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אור א"ם אשר ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי וממקור זה נמשך לכל א' האור וחיות פרטי הראוי לו ושוכן ומתלבש בתוכם להחיותם ולכן נקרא אם הבנים עד"מ וכנסת ישראל שממקור זה נאצלו נשמות דאצי' ונבראו נשמות דבריאה וכו' וכולן אינן רק מהתפשטות החיות והאור מהמקור הזה הנק' שכינה כהתפשטות האור מהשמש

רבנו הזקן – כפי שהרבי שליט"א מפרש זאת[4] משמעותם של כל התואר האמורים, המתארים את תכונתו ופעולתו של מקור החיות: מקור החיות נקרא "עלמא דאתגליא" – **עַל שֵׁם שֶׁמָּקוֹר זֶה הוּא רֵאשִׁית הִתְגַּלּוּת אוֹר אֵין־סוֹף,** – ומכיוון שהמקור **עצמו** הוא ענין של התגלות, לכן הוא **עצמו** (מצד תכונתו **העצמית**) נקרא בשם "עלמא דאתגליא" (עולם של התגלות), ולא משום שהוא **מחיה** עלמא דאתגליא; מקור החיות נקרא גם "מטרוניתא" (מלכה), מפני שהוא **אֲשֶׁר מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר לָעוֹלָמוֹת בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** – ולכן, זה בדוגמת "מטרוניתא" (מלכה) שעל־ידה נמשכים ומתגלים עניניו של מלך. הרי, שמקור החיות, הוא התחלת ההתגלות של אור אין־סוף, המתגלה מאור אין־סוף ב"מטרוניתא" (מלכה). **וּמִמָּקוֹר זֶה נִמְשָׁךְ לְכָל אֶחָד** – מהעולמות והנבראים, **הָאוֹר וְחַיּוּת פְּרָטִי הָרָאוּי לוֹ,** – שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם "אימא תתאה", מפני שהוא ה"אם", מקור החיות הפרטית של כל נברא, **וְשׁוֹכֵן וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם** – בעולמות ובנבראים, **לְהַחֲיוֹתָם.** – שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם "שכינה", על שם ששוכנת ומתלבשת בעולמות ובנבראים, להחיותם. עד כאן למדנו, איך הוא מקור לעולמות ונבראים בכלל, להלן – נלמד איך הוא מקור לנשמות ישראל: **וְלָכֵן** – הוא **נִקְרָא** – גם כן, **"אֵם הַבָּנִים" עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – "בנים" היינו "נשמות ישראל", ונקרא גם **וּ"כְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל", שֶׁמִּמָּקוֹר זֶה נֶאֱצְלוּ נְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת** – שהם אינם נבראים, אלא "נאצלים", **וְנִבְרְאוּ נְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה וְכוּ'. וְכֻלָּן** – גם העולמות והנבראים וגם הנשמות, **אֵינָן רַק מֵהִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת וְהָאוֹר** – המתפשטים ונמשכים, **מֵהַמָּקוֹר הַזֶּה הַנִּקְרָא "שְׁכִינָה", כְּהִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ.** – שהוא הארה בלבד מהשמש – כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור **זה.**

---

4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "התיבות "על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אוא"ס" הם ביאור על מה שאמר שמקור זה עצמו נקרא **דאתגליא** (ולא מפני שמחי' עלדאת"ג) "אשר ממשיך ומאיר **לעולמות** בבחי' **גילוי**" (בדוגמת **מטרוניתא** שע"י נמשכים ומתגלים עניני המלך); והתיבות "וממקור זה נמשך **לכל אחד** האור וחיות פרטי הראוי לו", הוא ביאור על "אימא תתאה"; והתיבות "ושוכן ומתלבש **בתוכם** להחיותם", הם ביאור על מה שאמר שנקרא **שכינה** מלשון ושכנתי **בתוכם** ומוסיף אח"כ עוד ענין בנוגע לנשמות (כהקדמה ל"הנגלות לנו ולבנינו כו'") "ולכן נקרא אם הבנים וכנסת ישראל" (בתחלה מדבר בעולמות וברואים **בכלל** ואין זה הענין **דכנס"י או הבנים**)".

המשך ביאור למס' יומא ליום שני עמ' ב

וְצִיבָא תַּחְלְקוּ אֶת הַשָּׂדֶה' והראה בדעתו שעדיין הוא חושד במפיבושת, **יָצְאָה בַת קוֹל וְאָמְרָה** לו שיענש על כך בעונש זה, **רְחַבְעָם** בן בנך, **וְיָרָבְעָם** בן נבט **יַחְלְקוּ אֶת הַמַּלְכוּת,** ונמצא שנפרע דוד על חטא זה.

מאמר נוסף בענין שאול המלך: נאמר בפסוק (שמואל א' יג א) 'בֶּן שָׁנָה שָׁאוּל בְּמָלְכוֹ', **אָמַר רַב הוּנָא,** כוונת הפסוק שהיה שאול כִּתינוק בֶּן שָׁנָה, **שֶׁלֹּא טָעָם טַעַם חֵטְא.** מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, **וְאִימָּא** שמא כוונת הפסוק שהיה שאול כְּבֶן שָׁנָה **שֶׁמְּלוּכְלָךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה.** לאחר שאמר כן, **אַחֲוִיאוּ** לֵיהּ לְרַב נַחְמָן **סִיוּטָא בְּחֶלְמֵיהּ** – הראו לרב נחמן בחלום מלאכי חבלה המבהילים אותו, ותלה זאת במה שהרהר אחר שאול, ולכן **אָמַר, נַעֲנֵיתִי לָכֶם** [–דברתי כנגדכם יותר מן הראוי] **עַצְמוֹת שָׁאוּל בֶּן קִישׁ. הֲדַר חֲזָא** – שוב ראה **סִיוּטָא בְּחֶלְמֵיהּ,** כיון שלא אמר זאת בכבוד הראוי לשאול, חזר **וְאָמַר, נַעֲנֵיתִי לָכֶם עַצְמוֹת שָׁאוּל בֶּן קִישׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.**

מאמר נוסף בענין שאול המלך: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי מָה לֹא נִמְשְׁכָה מַלְכוּת בֵּית שָׁאוּל** לאורך ימים, **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ שׁוּם דּוֹפִי** [–פגם] ביחוס משפחתו, ויש בזה חיסרון, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּיבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן קוּפָּה שֶׁל שְׁרָצִים תְּלוּיָה לוֹ מֵאַחוֹרָיו** – שיש פגם ביחוס משפחתו, והטעם לכך, **שֶׁאִם תָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו** [–יתגאה] **אוֹמְרִין לוֹ חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ** וראה מהיכן באת.

טעם נוסף: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ שָׁאוּל** שבא לידי חטא ומחמת כן ניטלה מלכותו, **מִפְּנֵי שֶׁבַּתְּחִלָּה מַלְכוּתוֹ מָחֵל עַל כְּבוֹדוֹ,** וגילה שאינו ראוי למלכות, משום שהמלך צריך שתהיה אימתו על הבריות, **שֶׁנֶּאֱמַר** לאחר שהמליכו שמואל למלך (שם י כז) 'וּבְנֵי בְלִיַּעַל אָמְרוּ מַה יֹּשִׁיעֵנוּ זֶה וַיְבִזֻהוּ וְלֹא הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ', **וּכְתִיב** בהמשך הענין (שם יא א) 'וַיַּעַל נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי וַיִּחַן עַל יָבֵשׁ גִּלְעָד' וְגוֹ', ובסיום הענין כתוב שעקב מה שניצח שאול את נחש העמוני אמרו העם לשמואל על אותם בליעל שביזוהו בתחילה (שם יא יב) 'מִי הָאֹמֵר שָׁאוּל יִמְלֹךְ עָלֵינוּ תְּנוּ הָאֲנָשִׁים וּנְמִיתֵם' ואילו שאול אמר להם (שם יא יג) 'לֹא יוּמַת אִישׁ בַּיּוֹם הַזֶּה', הרי שמחל שאול על כבודו ולא חס על כבוד מלכותו.

מאמר נוסף בענין: **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, כָּל תַּלְמִיד חָכָם**

יום ראשון

יום שלישי — **כ אייר, לה לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה כאשר . . . ־ע־ בד"ת.

ניטאָ בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעווען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה"י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הזולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

"אֵין כְּלַפֵּי מִי לְהִתְנָעֵר מֵאַחֲרָיוּת". צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ, בְּסַבְלָנוּת וְקֵרוּב הַדַּעַת - אֶפְשָׁר, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, לְסַדֵּר הַכֹּל. בְּבִטּוּל הַזּוּלַת וְהַגְבָּהַת עַצְמוֹ - מַפְסִידִים, חָלִילָה, הַכֹּל.

יום שני

יום רביעי — **כא אייר, לו לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: כי על . . . ־ע־ ומאדו כנ"ל.

עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לָדַעַת, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית נוֹתֵן לְכָל אָדָם הָאֶפְשָׁרוּת לְהָבִיא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן יִתְבָּרֵךְ מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת וְתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּעֲבוֹדָתוֹ.

יום שלישי

יום חמישי — **כב אייר, לז לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: פרק נ. והנה . . . ־140־ ח"ו.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ"ד־ז – ותוכן שיחתם הי': דער רבי – רבנו הזקן – האָט אויפגעטאָן וואָס מען איז ניט עלענט. אמאָל, איז דער רבי – דער ר"מ און גאון – געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואָס דער רבי האָט מייסד געווען איז דער גרויסער ג־טליכער אויפטו, וואָס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

פַּעַם אַחַת הִתְוַעֲדוּ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים - בִּשְׁנַת תקמ"ד־ז - וְתֹכֶן שִׂיחָתָם הָיָה: הָרַבִּי - רַבֵּנוּ הַזָּקֵן - פָּעַל שֶׁאֵינֶנּוּ בִּבְדִידוּת. פַּעַם הָרַבִּי - הָ'רֵישׁ מְתִיבְתָּא' וְהַגָּאוֹן - הָיָה בּוֹדֵד [לְעַצְמוֹ], וְהַתַּלְמִידִים הָיוּ בּוֹדְדִים [לְעַצְמָם]. דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת שֶׁהָרַבִּי יָסַד הוּא הַחִדּוּשׁ הָאֱלֹקִי הַגָּדוֹל, שֶׁהָרַבִּי אֵינוֹ בּוֹדֵד וַחֲסִידִים אֵינָם בּוֹדְדִים.

יום רביעי

יום ששי — **כג אייר, לח לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה . . . חיי החיים ב"ה.

ראשית הירידה, ר"ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עס ווערט אלץ טרוקען און קאַלט, די מצות אנשים מלומדה ווערט שוין אויך שווער, מען איילט, מען ווערט אָן

דעם געשמאַק אין תורה, והאויר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

רֵאשִׁית הַיְרִידָה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, הוּא הֶעְדֵּר הָעֲבוֹדָה בַּתְּפִלָּה, הַכֹּל נִהְיָה יָבֵשׁ וְקַר; גַּם הַ׳מִּצְוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה׳ הוֹפְכִים כְּבָר לְנֵטֶל; מְמַהֲרִים, מְאַבְּדִים אֶת הַטַּעַם בַּתּוֹרָה, וְהָאֲוִיר מִתְגַּשֵּׁם, וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לִפְעֹל עַל הַזּוּלַת.

יום חמישי

שבת — **כד אייר, לט לעומר** — ה׳תש״ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת. לִשְׁלִישִׁי עוֹלֶה הַ׳בַּעַל קוֹרֵא׳, וּמֵעַצְמוֹ. אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ״ל.

״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״, ״אִם״ זֶה, הוּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, כְּמַאֲמַר רַז״ל, שֶׁכָּוְנָתוֹ הַלְוַאי בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ. וְזֶה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כִּבְיָכוֹל, מִתְחַנֵּן לִפְנֵיהֶם שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה, זֶה עַצְמוֹ מְסַיֵּעַ וְנוֹתֵן כֹּחַ לָאָדָם שֶׁיַּעֲמֹד בִּבְחִירָתוֹ הַטּוֹבָה. וְעוֹד זֹאת אֲשֶׁר בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ, דְּנַעֲשֵׂית הַנְּשָׁמָה מְהַלֵּךְ.

בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ תִּתְגַּלֶּה מַעֲלַת הַפְּשִׁיטוּת וְהַתְּמִימוּת שֶׁיֵּשׁ בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וְאוֹמְרִים תְּהִלִּים בִּתְמִימוּת.

יום שישי

יום ראשון — **כה אייר, מ לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: במדבר, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וככה . . . ־עב־ בתחתונים ממש.

מִמַּאֲמָרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בִּשְׁנַת תקנ״ה בְּלִיאָזְנָא: ״שֹׂכַר מִצְוָה מִצְוָה״, הַמִּצְוָה בְּעֶצֶם עַצְמוּתָהּ הִיא הַשָּׂכָר, וְהִתְגַּלּוּת הָעַצְמוּת תִּהְיֶה לֶעָתִיד, אֲבָל זֶהוּ הַקֶּרֶן קַיֶּמֶת שֶׁל הַמִּצְוָה. אָמְנָם פֵּרוּתֶיהָ אָדָם אוֹכֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהוּא בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה בְּעִנְיָנָהּ, דְּכַאֲשֶׁר צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נַעֲנֶה.

שבת קודש

יום שני — **כו אייר, מא לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: במדבר, שני עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וההבדל . . . ־עב־ להחיותם.

קֹדֶם צִוּוּי ״הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ״, כְּתִיב ״לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ״, כִּי זֶהוּ תְּנַאי מֻקְדָּם לַהוֹכָחָה. וְאַחֲרֵי זֶה כְּתִיב ״וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא״, שֶׁאִם לֹא פְּעֻלָּה הַהוֹכָחָה, בְּוַדַּאי אַתָּה הָאָשֵׁם, שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב.

קונה או שליח?

יום ראשון כ' אייר ה'תשפ"א

הלכות מלוה ולוה פרק ח, הלכה ג: חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם עַד הַקַּיִץ, עַל מְנָת שֶׁאִם תֵּאָרַע בָּהּ תַּקָּלָה, חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם... וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם... חֲרֵי זֶה מֻתָּר; אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה, תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ.

מדובר במוכר לחברו חפץ שמחירו צפוי להתייקר, ואם המכירה חלה מיד אסור לקבוע שהלוקח ישלם לאחר זמן לפי השער שיהיה אז, כי התוספת נחשבת כשכר המתנת המעות והיא ריבית, אך כאשר ניכר שהמכירה לא חלה עכשיו אלא לאחר זמן, בדין הוא שהתשלום יהיה כפי השער של אז ואין זו ריבית.

ויש שתי אפשרויות כיצד יהיה ניכר שהמכירה לא חלה מיד: א. כאשר הלוקח רשאי להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו. ב. כאשר בינתיים (עד התשלום) אחריות החפץ היא על המוכר, ואם יינזק או יאבד - הקונה לא יצטרך לשלם.

ובענין זה מחלק הרמב"ם בין שני אופנים: באופן הראשון נדרשים שני התנאים כדי להתיר – שהאחריות תישאר על המוכר ושהלוקח יהיה רשאי להחזיר, ובאופן השני די בכך שיוכל הקונה להחזיר את החפץ, אף אם בינתיים האחריות חלה עליו.

וטעם החילוק הוא משום שבאופן הראשון מדובר שזמן התשלום הוא בקיץ, ואף אם הקונה ימכור את החבית מיד, יהיו המעות בידו עד אז כהלוואה, ובמקרה זה מותר לקבוע את התשלום כשעת היוקר בשני התנאים האמורים, אך באופן השני על הלוקח לשלם למוכר מיד כאשר ימכור את החפץ, ובמקרה זה אין מתייחסים אליהם כאל מוכר וקונה אלא הוא נחשב כשלוחו של המוכר למכור את החפץ, ולכן די בכך שיכול להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו, אף אם האחריות על שלימות החפץ מוטלת עליו (פרישה יו"ד סי' קעג סקכ"ז).

מלוה בשטר ומלוה על פה

יום שני כ"א אייר ה'תשפ"א

הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד: כָּל מַלְוֶה שֶׁבִּשְׁטָר - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת... וּמַלְוֶה עַל פֶּה - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת; לְפִי שֶׁאֵין לָהּ קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרֹף בָּהּ. אֲבָל מַלְוֶה שֶׁבִּשְׁטָר, קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמַלְוֶה שֶׁעָלָיו.

לדעת שמואל (בבא בתרא קז, א) אחים שחלקו את ירושתם נחשבים כ'לקוחות' כי החלוקה אינה מבררת למפרע איזה חלק ירש כל אחד בעת מיתת המוריש ('אין בריר'), ויתכן כי חלק של אח אחד נפל בירושה לשני, אלא שכל אחד מהאחים 'מוכר' את זכותו בחלק שנוטל אחיו ובתמורה הוא 'קונה' את זכותו של אחיו בחלק שהוא נוטל וכן פסק הרמב"ם (הל' מכירה פ"ג הי"ב ועוד) ש"האחים שחלקו הרי הן כלקוחות זה מזה".

והקשה ה'קצות החושן' (סי' קח סק"א):

מדוע "מלוה על פה גובה אותה מן היורשין" והרי האחים שחלקו לקוחות הם ואין המלוה גובה את חובו מן הלקוחות?

ותירץ (בשם ה"ים של שלמה' והתוס' יו"ט):

לדעת הרמב"ם 'שעבודא דאורייתא', כמו שכתב "שכל נכסי הלוה תחת שעבוד המלוה מן התורה" וזהו במלוה שבשטר, אבל במלוה בעל־פה תיקנו חכמים שאינו גובה מנכסים משועבדים (שהיו משועבדים לחוב ונמכרו לאחרים, אלא רק מנכסים שברשות החייב) כדי למנוע הפסד ללקוחות שאינם יכולים לדעת האם יש למוכר חוב בעל־פה כי רק "מלוה שבשטר קול יש לה והלוקח הפסיד על עצמו שלא שאל", אבל מלוה על פה אין לה קול.

ולפי זה מובן מדוע המלוה גובה את חובו מן היורשים (אף שדין היורשים כדי הלקוחות) כי הרי הנכסים משועבדים למלוה קודם שירשו אותם, ותקנת חכמים לבטל את השעבוד היתה רק לטובת הלקוחות שלא יגרם להם הפסד, וטעם זה לא שייך ביורשים, ונשאר דין התורה שהנכסים משועבדים למלוה.

גם ללווה יש זכויות

יום שלישי כ"ב אייר ה'תשפ"א

הלכות מלוה ולוה פרק טו, הלכה ג: הִתְנָה הַמַּלְוֶה עַל הַלְוֶה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - חֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעָן שֶׁפְּרָעוֹ.

ה'מגיד משנה' מביא את דברי הרמ"ה שתנאי זה מועיל רק כאשר נעשה בשעת ההלוואה, אך אם נעשה לאחר ההלוואה אין לו תוקף אלא אם כן הוא מלווה בעשיית קנין בין שני הצדדים.

ומוסיף ה'מגיד משנה' כי כך ניתן לדייק גם מדברי הרמב"ם שבהלכה א כתב שהמלווה יכול להתנות שלא יפרע הלווה את החוב אלא בעדים – "בין שאמר לו בשעת הלוואה בין שאמר לו אחר שהלווהו", ואילו כאן, כאשר המלווה מתנה שיהיה נאמן בכל עת כנגד הלווה, אין הוא כותב שהתנאי חל גם לאחר ההלוואה, ומשמע שאמנם תנאי זה מועיל רק בשעת ההלוואה.

וטעם החילוק בין שני הדינים:

בתנאי המדובר בהלכה זו, שהמלווה יהיה נאמן לעולם לטעון שהחוב לא נפרע, הוא מגביל לחלוטין את זכויותיו של הלווה כי לעולם יוכל המלווה לטעון שלא פרע אלא אם

הלווה יביא שני עדים כנגדו. ותנאי כזה אין בכוח המלווה לעשות אלא בשעת ההלוואה, כאשר בידו להחליט האם להלוות או לא, ועל כן זכותו להתנות את הסכמתו להלוואה בכל תנאי, אך לאחר מכן אין בכוחו לשלול את זכותו של הלווה לעולם לטעון שפרע, בלי הוכחה של עדים.

אך התנאי 'אל תפרעני אלא בעדים' אינו מהווה פגיעה משמעותית בזכויותיו של הלווה, כי אף שיצטרך לפרוע בפני עדים, אינו צריך לדאוג שתמיד יהיו זמינים להעיד לטובתו למקרה שהמלווה יטען שלא נפרע, שהרי יוכל לטעון שפרע בפני עדים וכעת אין העדים נמצאים כאן. ומאחר ותנאי זה קל יותר לביצוע על ידי הלווה, רשאי המלווה לדרוש אותו גם לאחר ההלוואה (תומים סי' עא סק"ד).

שעבוד על דבר שאינו בעולם

יום רביעי כ"ג אייר ה'תשפ"א

הלכות מלוה ולוה פרק יח, הלכה א: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם, חֲרֵי כָּל נְכָסָיו אַחֲרָאִין וְעֲרֻבָּאִין לְחוֹב זֶה... כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה. אֲבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר שֶׁלָּוָה - לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לְבַעַל חוֹב, וְאֵינוֹ מוֹרֵף. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁיִּקְנֶה יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִין לְהַפְּרַע מֵהֶן... חֲרֵי בַּעַל חוֹב מוֹרֵף מֵהֶן.

כלל הוא 'אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם' והמוכר לחברו דבר שעדיין אינו בעולם או שעדיין אינו בבעלותו – אין הקניין חל וכל אחד מהצדדים יכול לחזור בו.

שונה הדבר בהלכה זו שהלווה כסף מחברו ומתחייב כי גם הנכסים שעדיין לא באו לידו ישתעבדו לתשלום החוב – השעבוד חל עליהם כאשר יקנה אותם.

ובטעם הדבר נאמרו כמה ביאורים:

א. זוהי תקנה מיוחדת מדרבנן, כדי לעודד את המלווים להלוות על ידי הרחבת אפשרות הגבייה בהגיע זמן הפירעון (רשב"ם ב"ב קנז, א).

ב. בשונה ממכירה, בה חלה ההתחייבות על ידי המוכר ומדעתו, בהלוואה משתעבדים נכסי הלווה גם אם אינו חפץ בכך, ולכן תוקף השעבוד בהלוואה גדול יותר והוא חל גם על דבר שעדיין לא בא לרשותו (תוספות ב"ב שם).

ג. במכירה הקניין חל על החפץ, ואילו שעבוד נכסים חל על גוף האדם המתחייב וכתוצאה מכך משתעבדים נכסיו, ומאחר והאדם קיים בשעת ההלוואה, חל עליו השעבוד וממילא משתעבדים אחר כך כל הנכסים שיקנה (מחנה אפרים גביית חוב סי' א, בדעת הרמב"ן ובעל התרומות).

ו'נפקא מינה' בין הטעמים: האם הכותב שטר מתנה לחברו יכול לשעבד לכך את נכסיו העתידיים.

לדעת הסוברים שזו תקנה מיוחדת מדרבנן בהלוואה כדי שלא ימנעו מלהלוות, אין זה שייך במתנה. וגם אם בהלוואה השעבוד חל כי הוא בעל־כרחו של הלווה, אין זה שייך במתנה הניתנת מרצונו.

אך לפי הטעם השלישי ששעבוד הגוף חל גם על דבר שלא בא לעולם, אין חילוק בין אם השעבוד הוא מחמת הלוואה או מחמת מתנה (מחנה אפרים שם).

זכות הוויתור

יום חמישי כ"ד אייר ה'תשפ"א

הלכות מלוה ולוה פרק יט, הלכה ז: וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹרֵף כָּךְ, אִם לָקַח עֵדִית בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעֵדִית שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה? שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַלּוֹקֵחַ, וַחֲרֵי אוֹמֵר לָהֶן: 'אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא כָּל אֶחָד מִכֶּם יִגְבֶּה מִן הָרָאוּי לוֹ'.

ביאור הדברים:

חז"ל תיקנו לטובת הלוקח שלא יגבו ממנו קרקע שקנה המשועבדת לבעל־חוב אלא אם כן אין אפשרות לגבות ממקום אחר, אך כשניתן לגבות את החוב מנכסי המוכר, אפילו מקרקעות באיכות פחותה, אין גובים מהקרקעות שביד הקונה.

אמנם, במקרים מסוימים תקנה זו עלולה לפגוע בלוקח, כגון באופן שרכש את כל קרקעותיו של המוכר ואת הטובה שבהן רכש באחרונה, ועל פי התקנה אמורים כל הנושים לגבות ממנה (שהרי את הקרקעות האחרות קנה כאשר הקרקע המעולה הייתה עדיין ביד המוכר וחל עליה השעבוד), ואזי באפשרותו לומר 'אי אפשי בתקנת חכמים' ויגבו הנושים מהקרקעות האחרות כפי שהיה לולי התקנה.

ומצינו יסוד זה של זכות הוויתור על תקנת חכמים בהלכות נוספות. לדוגמא, חכמים תיקנו שהבעל חייב במזונות אשתו ובתמורה לכך רווחיה יהיו לבעלה, ומאחר וסיבת התקנה היא לטובת האשה, ביכולתה לומר שאינה מעוניינת בהסדר זה אלא רווחיה יהיו שלה והיא תתפרנס מהם (ראה הלכות אישות פי"בה"ד).

ויש שהשתמשו ביסוד זה גם לגבי קניית מטלטלים שמדין תורה חל הקנין על ידי התשלום למרות שהסחורה עדיין נמצאת ברשות המוכר, אך מאחר ולפעמים עלול להיגרם מכך נזק לקונה, ביטלו חכמים את קנין כסף ותיקנו שהקנין יחול רק על ידי משיכת החפץ הנקנה, אך כאשר הלוקח מעוניין בכל זאת שהקנין יחול בנתינת הכסף, ביכולתו לומר 'אי אפשי בתקנת חכמים' והקנין יחול.

אך יש סוברים שבתקנה מסוג זה המבטלת קנין (ולא מעניקה זכות), למרות שמלכתחילה נעשתה לטובת הקונה אך משנקבעה התקנה, תשלום כסף אינו קנין ואי אפשר לקנות על ידי פעולה שאיננה קנין ולכן אין תשלום הכסף קונה(ראה אנצ"ת א. עמ' תפד).

דיון נוסף בענין זה התעורר לגבי תקנתו הידועה של רבינו גרשום מאור הגולה שאין לשאת שתי נשים, וכתב הר"ן כי מאחר והתקנה נעשתה לטובת האשה, לכאורה תוכל לומר 'אי אפשי בתקנת חכמים' ולהתיר את נישואי השנייה, אך

למעשה כתב שאין להתיר זאת מחשש שהבעל יפעיל עליה לחץ להביע הסכמה שלא מרצונה.

ויש שפקפקו באפשרות לומר כאן 'אי אפשי בתקנת חכמים', כי יתכן שדבר זה אפשרי רק בתקנת ממונית, אך כאן מאחר וגזרו איסור על נשיאת שתי נשים למרות שסיבתו היא לתועלת האשה, שוב לא תועיל הסכמתה להתיר את האיסור (ראה דברי יוסף אה"ע א ע' ה).

היכן השטר?

יום שישי כ"ה אייר ה'תשפ"א

הלכות מלוה ולוה פרק כג, הלכה טז: הַבָּא לִפְרֹעַ כָּל חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'אָבַד לִי הַשְּׁטָר'... אִם טָעַן הַלֹּוֶה טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר: 'הַשְּׁטָר אֲצָלוֹ, וְעַתָּה הִנִּיחוֹ בְּכִיסוֹ' - הוֹרוּ רַבּוֹתַי שֶׁיִּשְׁבַּע הַמַּלְוֶה הֶסֵּת שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ יִפְרַע חוֹבוֹ.

יש להקשות: מאחר והמלווה אינו מציג כל הוכחה על ההלוואה (שהרי טוען שהשטר אבד לו) הרי הלווה יכול לכפור בהלוואה או לטעון שכבר פרע, ואם כן כאשר הוא טוען שידוע לו כי המלווה מחביא את השטר יש להאמין לו ב'מיגו' שאם היה רוצה לשקר היה כופר בהלוואה לגמרי?

ויתכן שלכן דייק הרמב"ם וכתב: 'הבא לפרוע חובו ואמר המלוה אבד לי השטר'. כלומר, מדובר שהלווה הגיע בעצמו לפרוע את החוב (בלא שהמלווה תבע אותו) וכאשר הלווה דרש את השטר טען המלווה שאבד ואילו הלווה טען שראה את השטר ביד המלוה, ובמקרה זה אין ראייה על מהימנותו של הלווה, כי מלכתחילה לא ידע שהשטר אינו ביד המלווה ולא העלה בדעתו לכפור בהלוואה, אך כאשר המלווה בא לתבוע את החוב ואומר שאין לו שטר, אכן הלווה יכול לכפור בהלוואה, ובמקרה כזה יש להאמין לו כשטוען שראה את המלוה מניח את השטר בכיסו, כי אם היה שקרן היה כופר בהלוואה לחלוטין.

(מקצוע בתורה, סי' נד ס"ק ד)

ערבות בכל תנאי

שבת קודש כ"ו אייר ה'תשפ"א

הלכות מלוה ולוה פרק כה, הלכה ג: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עֵרֶב - אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱרֵב מְשֻׁעְבָּד לַמַּלְוֶה - לֹא יִתְבַּע אֶת הֶעֱרֵב תְּחִלָּה, אֶלָּא תּוֹבֵעַ אֶת הַלֹּוֶה תְּחִלָּה.

הרשב"א (שו"ת, סי' אלף וחמישים, הובא במשל"מ כאן) דן בשאלה הבאה:

המשאיל חפץ לחברו והשואל התחייב שאם לא יחזירנו לו עד זמן פלוני יתן לו סכום כסף גדול, והעמיד לו ערב לתשלום זה אם לא ישלמנו השואל, ובהגיע הזמן השואל לא החזיר את החפץ, וכיון שהשואל לא צריך לשלם כי זו 'אסמכתא' (שסמך בלבו בעת ההתחייבות שיוכל להחזיר את החפץ בזמן) ולא גמר בלבו להקנות, ו'אסמכתא' אינה קונה (הל' מכירה פי"א ה"ב) יש לעיין: האם הערב יהא חייב לשלם את הסכום שערב לו?

לכאורה אין לחייב את הערב כי הוא יכול לטעון: ההתחייבות שקיבלתי על עצמי היתה רק במקרה שמצד הדין השואל חייב לשלם ומסיבה כל שהיא אינו יכול, אבל אם מצד הדין אי אפשר לתבוע זאת ממנו (כי 'אסמכתא' אינה קונה), הרי גם ממני אי אפשר לתבוע.

אבל הרשב"א מחדש שהערב כן חייב לשלם, כי בשעה שהתחייב להיות ערב, ידע שאי אפשר יהיה לתבוע ולחייב את השואל, ואם כן קיבל על עצמו את הערבות בכל תנאי.

ובכך יבוארו גם דברי המדרש (שהש"ר פ"א, ד):

בשעה שעמדו ישראל לקבל את התורה, אמר להם הקב"ה: הביאו לי ערבים טובים... אמרו לו: בנינו ערבים אותנו.

ולכאורה, מה התועלת והתוקף בערבות הבנים, הרי אין תובעים את הערב אלא אם הלווה אינו יכול לשלם, וכאן הקב"ה יכול להיפרע מהחוטאים עצמם?

אלא שבשעה שקיבלו את הערבות ידעו שהקב"ה יכול להיפרע מן האבות ובכל זאת קיבלו את הערבות כדי שתהיה אפשרות לתבוע תחילה את הערב, ולכן יש תוקף לערבות הבנים.

(משנה למלך)

שיהיה בית יהודי בריא בכל המובנים, ובפרט ילדים בריאים, הן בגוף והן בנשמה.

משיחת יום א' פרשת במדבר, ה'תשכ"ח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"-כ"ו אייר ה'תשפ"א

יום ראשון כ' אייר ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

1 **א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן**
2 **קָצוּב[2] אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת[3] וְיִסְתַּלֵּק[4], וְהָיָה**
3 **הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[5], אֲפִלּוּ אָכַל כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ**
4 **- אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם[6]; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ**
5 **בְּלֹא מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בַּדַּיָּנִין. וְאֵין**
6 **צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו[7] - אֵין**
7 **מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר[8]**
8 **בְּמַשְׁכּוֹנָא. הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל**
9 **יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא**
10 **כְּלוּם; אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ**
11 **הַיָּתֵר[9]. וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר. כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין**
12 **מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ**
13 **בְּמֵאָה דִינָר, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר**
14 **בְּמֵאָה דִינָר, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת**
15 **הַשָּׂדֶה הָאַחַת בַּחֲמִשִּׁים, וּמִפֵּרוֹת הַשְּׁנִיָּה בְּמֵאָה**
16 **וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִים לוֹ[10]: הֲרֵי אָכַלְתָּ מִן הַפֵּרוֹת**
17 **בְּמָאתַיִם, וְאֵין לְךָ כְּלוּם. וּכְאִלּוּ הַשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שְׁטָר**
18 **אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָא אַחַת[11].**

2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. 3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. 4) המלווה מן השדה ויחזירו ללווה. 5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא סז:) אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. 6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב). 7) מעות החוב. 8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. 9) שם "ובדיתמי אכל שיעור זוזי - מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקינן מיניה" (כנוסחת הרי"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים. 10) למלווה. 11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

19 **ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[12] לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ**
20 **מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[13] דָּבָר**
21 **זֶה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף**
22 **זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן**
23 **סְתָם[14] - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.**

12) שם. 13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. 14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

24 **ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה**
25 **הַלּוֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה[15] שֶׁלֹּא יִסְתַּלֵּק עַד סוֹף**
26 **זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[16]. הָיָה**
27 **הַמִּנְהָג שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל**
28 **הַמַּלְוֶה עָלָיו[17] שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו**
29 **- הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִקְנוֹת[18] מִיָּדוֹ עַל כָּךְ.**

15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש"י). 16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. 17) מדעת עצמו. 18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

30 **ד. הַמַּשְׁכּוֹנָא[19], בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָם לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל**
31 **עֵת שֶׁיָּבִיא[20] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה[21]**
32 **גוֹבֶה מִמֶּנָּה[22] כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע[23]; וְאֵין**
33 **הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[24]; וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[25].**
34 **וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ**
35 **וְנָפְלוּ לָאָרֶץ[26]. וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ -**
36 **קָנָה אוֹתָן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[27]**
37 **- בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[28]; וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי**
38 **שְׁנַיִם; וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[29].**

19) שם סז: 20) הלווה. 21) שהמלווה הזה לווה ממנו. 22) מיורשי המלווה. 23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). 24) אמרה תורה (דברים כא, ז.) שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר

להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה. 25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלווה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלווה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מִלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלווה יכול לסלקו? הלא המלווה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלווה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותירץ, שהמדובר כאן כשהלווה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלווה עד פירעון החוב (מגיד משנה). 26) כי בשדה של לווה נפלו ולא זכה בהם המלווה. 27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושיו בבא בתרא קכה. 28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. 29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָא זוֹ[30] אֲסוּרָה הִיא וַאֲבַק רִבִּית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31], אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִנְהָג זֶה בְּטָעוּת, אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[32], אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וּמִשְׁכֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[33]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁזֹּאת הַמַּשְׁכּוֹנָא בְּנִכּוּי[34].

30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלווה אוכל. 31) בפרק הקודם הלכה ז. 32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. 33) רי"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. 34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמְמַשְׁכֵּן חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַיִּשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁקָּנָה הַיִּשְׂרָאֵל, אֶלָּא דָּר בֶּחָצֵר בְּלֹא שָׂכָר[35] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמְמַשְׁכֵּן בְּדִינֵיהֶם[36] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו וְיִסְתַּלֵּק.

35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלווה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. 36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

ז. הַמְמַשְׁכֵּן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[37], וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: לְכְשֶׁתִּמְכֹּר קַרְקַע זוֹ לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים אֵלּוּ[38] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[39]. וְאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[40].

37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכייתא - בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנזכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). 38) בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). 39) שמוכרו בפחות מחמת ההלוואה. 40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בכאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתרו (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

ח. מֻתָּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הַקַּרְקַע[41]. כֵּיצַד? הִשְׁכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שְׂכַר חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[42].

41) שם סה. 42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

ט. הַמַּשְׁכִּיר[43] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי[44] מָאתַיִם זוּז שֶׁאֲפַרְנֵס בָּהֶן אֶת הַשָּׂדֶה[45], וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם יְפַרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֵלּוּ, יִהְיֶה שִׂכָּרָהּ[46] יוֹתֵר[47]. וְכֵן אִם הִשְׁכִּיר לוֹ חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאֶבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת[48] זוֹ וַאֲצַיְּרֶנָּה וַאֲכַיְּרֶנָּה[49], אוֹ אֲתַקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וּכְלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[50]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז כְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה[51] שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׂכֹּר בָּהֶן מַלָּחִין, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[52].

43) שם סט: 44) כלומר, הלווני. 45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. 46) הריווח (הפירות) שתוציא השדה. 47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. 48) נראה שצריך להיות "החנות". 49) כדי למשוך את עין הקונה. 50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יותר. 51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. 52) שם, מאחר

שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הָאָדָם[53]. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר לוֹ: עַשֶּׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוָה כֶּסֶף, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוָה שְׁתַּיִם[54].

53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). 54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעדור עימך".

יא. מֵתֶר[55] לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר, עֲדֹר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ לְמָחָר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ[56], עֲדֹר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמָּךְ. כָּל יְמֵי גָרִיד[57] - אַחַת[58], וְכָל יְמֵי רְבִיעָה[59] - אַחַת. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: חָרֹשׁ עִמִּי בַּגָּרִיד, וַאֲנִי אֶחֱרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה; שֶׁהֲרֵי טֹרַח הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[60] יָתֵר[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) שם עה. 56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. 57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. 58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. 59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). 60) כשהשדה לחה. 61) מאשר ימי הגריד.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[62] בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקַּיִץ[63] בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר[64], וַהֲרֵי שְׂכָרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיּוֹזִיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם[65] וְעַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁוֶה שְׂכָרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה - אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו, שֶׁהִקְדִּים וּנְתָנָן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[66].

62) בבא בתרא פו. 63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. 64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. 65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. 66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים זוז דמי חביות יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר[2]. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו תִּתֵּן לִי הַדָּמִים, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה[3]; וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, הֲרֵי הֵם שֶׁלְּךָ בְּעֶשְׂרִים וּמֵאָה - הֲרֵי זֶה אָבַק רִבִּית[4], שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַן לוֹ מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי[5]. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[6] בַּדִּין - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[7], אוֹ יַחֲזִיר[8] מִמְּכָרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קַיָּם. וְכֵן אִם מָכַר לוֹ מִטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי[9] בְּמֵאָה, וְהָיוּ שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בְּמְעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים[10] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[11]; וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים, אוֹ מַחֲזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.

2) ב"מ סה. 3) וכך הוא השער בשוק. 4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, ונמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה־שאין־כן בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. 5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. 6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. 7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. 8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם־משנה, ועיין משנה־למלך). 9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. 10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. 11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפי"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר (מגיד־משנה).

ב. הַלּוֹקֵחַ[12] מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֵהוּ[13] עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר לוֹ: תֵּן [לִי] מִיָּד בְּפָחוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.

12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. 13) אבל ביותר משויו אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. וב'בית יוסף' יו"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

ג. חָבִית שֶׁל יַיִן[14] שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנַיִם עַד הַקַּיִץ[15], עַל מְנָת[16] שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ תַּקָּלָה[17] הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ[18] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם, וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ בָּהּ - הָיָה לוֹ לְהַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים[19]. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנַיִם[20], וְאָמַר לוֹ: הַיָּתֵר עַל שְׁנַיִם יִהְיֶה שְׁכָרְךָ בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מִטַּפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא לְמָכְרָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה הַחֲזִירָהּ לִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21].

14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד־משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג). 15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. 16) כלומר, והתנו ביניהם. 17) כגון אם תאבד או תשבר. 18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. 19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבב כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעג ס"ק כט, ועיין בלחם־משנה כאן, ובב"ח ו'פרישה' שם, וראה השלמות).

ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת, שֶׁאִם יִרְצֶה[22] לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלִקַּח דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה[23]; וְאִם תָּבַע[24] אוֹתָן הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָן וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד, יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנַיִם עָשָׂר[25] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנַיִם עָשָׂר עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[26]; שֶׁאֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה[27] מְעוֹתָיו עַתָּה, בִּשְׁנַיִם עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להוזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ, פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח — מגיד־משנה). 27) הלוקח המבקש לקנותן. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

ה. אָסוּר לִקְנוֹת[29] פְּרִי הַפַּרְדֵּס קֹדֶם שֶׁיִּגְּמַר וְיִתְבַּשֵּׁל[30]; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוֹל עַתָּה, בְּעֶשֶׂר הוּא פְּרִי שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיִּגְּמַר, נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה[31]. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוֹל[32], וְיִהְיֶה אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁיַּגְדִּיל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם מֵת אוֹ כָּחַשׁ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא, וְהַכְּחָשׁ וְהַמִּיתָה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד[33].

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרדס (מגיד־משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד - לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה - שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף־משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו). 32) שם, "מודה רב בתווריי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תווריי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם - כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים וְעַל הַזְּמוֹרוֹת[34] לִכְשֶׁיִּבְּרֵתוּ, שֶׁהֵם בִּיקָר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן בְּזוֹל עַד שֶׁיִּבְּשׁוּ וְיִכָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפִּיף בָּהֶן[35] כְּשֶׁהֵם מְחֻבָּרִים, שֶׁנִּמְצָא כִּקוֹנֶה[36] אֵילָן לִזְמוֹרוֹתָיו. וְאִם לֹא הִפִּיף - נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלְוָאָה[37], וְהֵן לוֹקְחִין בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'" וכפירוש הר"ח הובא ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת[38] שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶם חִטִּים בִּשְׂכָרָן[39] בְּזוֹל[40] מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶן בִּמְלֶאכָה בַּגֹּרֶן[41], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֵלּוּ שֶׁנָּטְלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוּת[42]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כָּךְ - נִמְצֵאת הַשְּׂכִירוּת[43] אֵצֶל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה שֶׁלָּקְחוּ בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁאִחֲרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, ובירורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

ח. אַרִיסִין[44] שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין[45] אוֹתָן מִן הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאַרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר[46] אַרְבַּע סְאִין[47], וְהִנִּיחַ זֶה אַרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר, וְנָטַל מֵהֶן שֵׁשׁ סְאִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין שָׁם רִבִּית[48].

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן

ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות. 48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני שמשאיר את התבואה בשדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

1 **ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים[49] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׁעַר,**
2 **וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים**
3 **לְאַחַר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בַּמִּדָּה[50] וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה**
4 **מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא**
5 **הוֹסִיף, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[51].**

49) שם עג: 50) מרצונו - לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם־משנה ובביאורנו שם)

6 **י. מֻתָּר[52] לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן[53] לַחֲבֵרוֹ**
7 **וְלוֹמַר לוֹ: אִם הֶחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי -**
8 **בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוֹזִילָה אוֹ הוֹקִירָה - הֲרֵי הִיא**
9 **שֶׁלִּי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׁכָר**
10 **וּלְהֶפְסֵד[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם[55]**
11 **לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בִּתְשָׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן[56] בְּדִינָר,**
12 **וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן בּוֹדֵק, וּמַחֲזִיר**
13 **הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן**
14 **טוֹב, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ - מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין**
15 **לְהַחְמִיץ[57], אֲבָל לֹא נוֹדַע הַדָּבָר עַד אַחַר הַזְּמַן[58].**

52) שם סד. 53) וציין את החבית שקנה (מגיד־משנה). 54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הזול - הרי זה קרוב לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד - שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר — ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). 55) שם עג: 56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה - ברשותך" ('בית יוסף'סי' קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). 57) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר. 58) אבל לאחר טבת - לא היו ראויים להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם כשנוטלם ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין 'בית יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

16 **יא. מָקוֹם שֶׁנְּהֲגוּ[59] לִשְׁכֹּר הַסִּפִּינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ,**
17 **וְאִם נִשְׁבְּרָה, שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפָּחֲתָה[60] וּמְשַׁלֵּם[61] יָתֵר**
18 **עַל שְׂכָרָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר[62] לְהַשְׁכִּיר סִיר**
19 **שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחַת**
20 **מִמִּשְׁקָלוֹ[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

59) שם סט: 60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד־משנה). 61) את הפחת. 62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם־כן השכר שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה ודמי הפחת מוסיף את השכר - הרי זה כריבית. וטעמו של דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים - לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים (=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך - שאין כל הפחת באחריות השוכר - אין זה כמלוה אלא כשכירות, ודבר זה - לקבל עליו אחריות אונסין - מותר בשכירות, כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). 63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) - נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

21 **יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל[64] מִיִּשְׂרָאֵל[65], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
22 **אֲבַק רִבִּית[66]. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
23 **מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהִטַּפֵּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַגִּזּוֹת**
24 **וְהַוְּלָדוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע, לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד**
25 **שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם; וְאִם מֵתוּ**
26 **הַצֹּאן, הֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶם[67] - הֲרֵי זֶה אָסוּר,**
27 **שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[68].**
28 **לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן, שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ**
29 **הוּזְלוּ אוֹ אִם נִטְרְפוּ[69] הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה**
30 **מֻתָּר[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. 65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. 66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד לבעל הממון - דינה כאבק ריבית. 67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקרן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא - בכל סחורה שהיא - בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). 68) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד - אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). 69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. 70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד - אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכת"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דדעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הזול בלבד — מותר, כדעת הריב"ן הובא ב'טור', שם).

31 **יג. הַשָּׂם[71] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵתָה, הֲרֵי**
32 **הִיא עַתָּה עָלַי בִּשְׁלִשִׁים[72] דִּינָרִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ[73]**
33 **סֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - מֻתָּר; לְפִי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ מֵחַיִּים**
34 **דָּמִים, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[74].**

71) ברייתא שם. 72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. 73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. 74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים - מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות

על המקבל - אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד־משנה, והשווה למעלה הל' יא, הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (הי"א) לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה על הברייתא "השם פרה"].

יד. מַשְׁכֶּרֶת[75] אִשָּׁה לַחֲבֵרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל הַבֵּיצִים בִּשְׁנֵי אֶפְרוֹחִים[76], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִבִּית.

75) שם סח: 76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי בתרנגולת כאשר בבהמה שנכחשת מחמת מלאכה (כך פירש הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת – 'חסדי דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִינָרִים שֶׁל רִבִּית[77], וְנָתַן לוֹ בָּהֶן[78] חִפָּץ[79] שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁה[80], כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[81] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה[82], הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לְיָדוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן כְּסוּת אוֹ כְּלִי[83] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶת הַכְּלִי עַצְמוֹ[84] וְאוֹתוֹ הַכְּסוּת עַצְמוֹ. הִשְׁכִּיר לוֹ בָּהֶן[85] מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה שְׁכָרוֹ שְׁלֹשָׁה דִינָרִין, כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׂכַר מִמֶּנּוּ מָקוֹם זֶה, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[86].

77) קצוצה. 78) תמורתם. 79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). 80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. 81) כמו שנתבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. 82) שם סה. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו - אפילו הוא עדיין בעין - אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:) שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה - אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הרבית. 83) וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א). 84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי - גלימתא דרביתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר - לבוש של ריבית הוא). 85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. 86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכת"י תימן: והרי קיבל עליו).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליך פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

א. אֵין פּוֹסְקִין[2] עַל הַפֵּרוֹת[3] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[4]. יָצָא הַשַּׁעַר - פּוֹסְקִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[5] - יֵשׁ לָזֶה[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ לַשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים; וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין בָּעֵת שֶׁפָּסַק עָלָיו[10]; אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[11], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[12] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[13]. כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גְּדִישׁ[14]. וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בֶּעָבִיט[15]; וְעַל הַשֶּׁמֶן - מִשֶּׁנְּתָן זֵיתִים בַּמַּעֲצֵרָה[16]; וְעַל הַסִּיד - מִשֶּׁיְּשַׁקְּעֶנָּה בַּכִּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר בֵּיצִים[17] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[18] בְּשֶׁהָיָה עַפְרָן[19] לָבָן[20]; אֲבָל עָפָר שָׁחוֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי לַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[21] - יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל[22] כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

2) משנה בבא־מציעא עב: 3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים - ומקדים לו המעות. 4) ראה לקמן הל' ד. 5) ללווה אין פירות כאלה. 6) לאחר, ויכולים הם - הן המוכר והן הלוקח - לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשיתייקרו - ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. 7) והרי הוא יכול לחזור בו - מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזז, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). 8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. 9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. 10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה - נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. 11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד־משנה). 12) יתבאר בהלכה הבאה. 13) מכיון שיש לו - אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן,

וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:, וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 14) שם, הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) - דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. 15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). 16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). - והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערוך, בערכו). 17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" - על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). 18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. 19) של כל החרש, הנעשים ממנו. 20) שאינו מצוי. 21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). 22) שם במשנה עב:

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם - פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ פּוֹסֵק[23] אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[24], וּכְמוֹ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד?[25] גָּדִישׁ שֶׁהָיָה מְחֻסָּר הַנָּחָה בַּשֶּׁמֶשׁ[26] שֶׁיִּיבַשׁ[27] וְדִישָׁה וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְפִיפָה[28] וְיִבּוּשׁ וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה[29] וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. וְהוּא[30] שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵק[31] עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) כרב, האומר (שם עד.): "מחוסר שתים פוסק - שלש אינו פוסק". 24) שאין פוסקים עד שיצא השער. 25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא־וטריא בגמרא שם. 26) שטוח העומרין בחמה. 27) שיתיבש. 28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:) - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). 29) צירוף בכבשן. 30) ובלבד. 31) שם.

ג. הַהוֹלֵךְ[32] לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו וְלִרְדּוֹת[33] אֶת כַּוָּרְתּוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר לְךָ[34], מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר לְךָ, מַה שֶּׁכַּוָּרְתִּי רוֹדָה מָכוּר לְךָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[35]. אֲבָל אָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ[36] מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁכַּוָּרְתִּי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ - אָסוּר[37], אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שם סד. 33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). 34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. 35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. 36) ועדיין לא יצא השער. 37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁל עֲיָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ[38], אֶלָּא עַל שַׁעַר שֶׁבַּמְּדִינָה[39]. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וִישָׁנוֹת שָׁלֹשׁ בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין[40] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[41] לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן[42]. הָיוּ חִטִּין שֶׁל לָקוּטוֹת[43] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[44], וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוּטוֹת כְּשַׁעַר לָקוּטוֹת[45], וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת[46] עַד שֶׁיִּקְבַּע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת[47].

38) שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (רי"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). 41) שער אחיד. 42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן - אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד־משנה). 43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבלי שיפון עם שיבלי חיטין" (רש"י שם). 45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). 46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד־משנה, ט"ז, שם). 47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ס).

ה. כֵּיוָן שֶׁנִּקְבַּע הַשַּׁעַר מֻתָּר לִפְסֹק[48] עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ[49]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים[50] כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר

1 **סְאִין, כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בְּשַׁעַר**
2 **גָּבוֹהַּ[51]. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר**
3 **הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנָּתַן לוֹ**
4 **הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר[52] - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[53]. בַּמֶּה**
5 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ; אֲבָל אִם**
6 **הָיָה שָׁלִיחַ לְאַחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ**
7 **נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל אוֹ מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; וְאֵינוֹ**
8 **מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ[55], שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר:**
9 **לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[56], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].**

48) שם במשנה. 49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 50) לזמן פלוני, אם יוזלו. 51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. 52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. 53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החוזר בו - לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית־דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). 54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. 55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד־משנה). 56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח — ב"מי שפרע". 57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר.

10 **ו. הָיוּ הַחִטִּים[58] נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל**
11 **אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן[59] לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע, אִם יֵשׁ לוֹ**
12 **חִטִּים[60] - מֵתָּר[61]. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[62],**
13 **וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר;**
14 **שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם, וַהֲרֵי זֶה**
15 **כְּקוֹבֵעַ לוֹ זְמַן וְהוּזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.**

58) שם סג: 59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על־מנת שיתן לזמן פלוני. 60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. 61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. 62) שם.

16 **ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע,**
17 **וּבַכְּפָרִים[63] שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֵתָּר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר**
18 **כְּדֵי שֶׁיָּבִיא[64] שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ**
19 **בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ - אָבְדוּ**
20 **לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּד[65] אָסוּר לַעֲשׂוֹת זֶה[66]. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה**
21 **- אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין**
22 **כְּפֵרוֹת[67].**

63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשא חמשא" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י שם מפרש בכפרי: שם מקום). 64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י ו'תוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). 65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. 66) אבל אם נוטל מהתגר חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). 67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

23 **ח. הַחַמָּרִין[68] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע**
24 **סְאִין בְּסֶלַע, הוּזְלוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶן[69] אוֹ**
25 **לְסַפְסְרֵיהֶן חָמֵשׁ בְּסֶלַע, בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן תְּחִלָּה**
26 **כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ[70] לָעִיר[71] עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁקֵּיהֶן וְיִמְכְּרוּ לְכָל**
27 **אָדָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶם בְּזוֹל**
28 **מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן,**
29 **אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין**
30 **אוֹתָם[72].**

68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). 69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. 70) בכת"י תימן: כשנכנסו. 71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלוואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החיטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך - שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חיטים מותר", הרי כאן יש להם חטים (משנה־למלך. וראה מגיד־משנה). 72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיין בגמרא שם).

31 **ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[73], מְצָאוּ חֲבֵרוֹ**
32 **וְאָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי[74], וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי**
33 **בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם - מֻתָּר[75],**
34 **וְאִם לָאו - אָסוּר[76]. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה[77] מִמָּקוֹם**
35 **לְמָקוֹם, אָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ**
36 **שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[78] עַד**
37 **שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם - מֻתָּר[79], וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ -**
38 **אָסוּר[80].**

73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. 74) בהלוואה. 75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י

שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). 76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). 77) שם. 78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו - הוא מפסיד. 79) "שאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. 80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר - ריבית הוא.

1 **י. הַנּוֹתֵן[81] לְבַעַל הַגִּנָּה דְּמֵי עֲשָׂרָה קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי**
2 **עֲשָׂרָה אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵן קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ**
3 **שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ לְכְשֶׁיַּגְדִּילוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[82]; שֶׁהֲרֵי הוּא**
4 **מַנִּיחָן וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֵלֵּיהֶן[83], וְאֵלּוּ קְצָצָן עַתָּה כְּשֶׁהֵן**
5 **קְטַנִּים - לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[84]. וְכֵן כֹּל**
6 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל**
7 **הַמּוֹכֵר.**

81) שם סד. כרבא. 82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. 83) ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו – מה־שאין־כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד־משנה). 84) מה־שאין־כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לאו מיניה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

יום שני כ"א אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאיל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלוואה על פירות אחרים.

8 **א. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לַמּוֹכֵר[2] לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[3],**
9 **כָּךְ מֻתָּר לִלְוּוֹת הַפֵּרוֹת[4] סְתָם[5] וּפוֹרְעִין סְתָם בְּלֹא**
10 **קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר**
11 **קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם[7], וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין -**
12 **חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ**
13 **הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ, וְאֵלּוּ**
14 **רָצָה הָיָה קוֹנֶה וּמַחֲזִיר לוֹ[8], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.**

2) בכתב יד: ללוקח. 3) כמבואר בפרק ט הלכה א. 4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותן דמים כמבואר להלן הלכה ב. 5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו אז הפירות ומפני כך אסור. 6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). 7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). 8) פורעו מייד - והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

15 **ב. הָיָה לוֹ[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
16 **לִלְוּוֹת[10] סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל**
17 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[11]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה**
18 **בִּלְבַד - לֹוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין[12]. הָיְתָה לוֹ טִפָּה אַחַת**
19 **שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל יַיִן - לֹוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה גַרְבֵּי[13] יַיִן**
20 **וָשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע**
21 **שַׁעַר הַשּׁוּק עֲדַיִן אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ שַׁעַר הַשּׁוּק - הֲרֵי**
22 **זֶה אָסוּר[14] לִלְוּוֹת סְאָה בִּסְאָה[15]. וְכֵן בִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת[16]**
23 **- לֹא יִלְוֶה אוֹתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים[17]. וְאִם לָוָה**
24 **וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן [דָּמִים], וְהוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת**
25 **כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ[18] - נוֹטֵל דָּמִים**
26 **שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַלְוָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ**
27 **הַמִּין אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר**
28 **לִלְוּוֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ[19]; אֶלָּא לֹוֶה סְתָם,**
29 **וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.**

9) שם עה. 10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). 11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). 12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלווה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה). 13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). 14) שם עד: 15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. 16) שדרכם להתייקר וליזול (עיין בבא מציעא מד:). 17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווהו מעות (שם). 18) שם. 19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם (עה. ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חיטין ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסרו מפני שקבע לו זמן לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

30 **ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַלְוֵנִי כּוֹר חִטִּים וַאֲנִי**

אַחֲזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן[20]; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: הַלְוֵנִי עַד שֶׁיָּבוֹא בְּנִי[21] אוֹ עַד שֶׁאֶמְצָא הַמַּפְתֵּחַ[22].

20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). 21) שבידו המפתח למחסנו. 22) שאבד לי (שם, במשנה).

ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ: אִם הוּזְלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה[23].

23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים[24] לְזֶרַע[25], בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּרַד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה[26] בֵּין אַחַר שֶׁיָּרַד[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְּקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתַן[29]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכּוֹ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע[30]: אִם עֲדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַלְווֹת חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְּקוֹ, נִמְצָא בְּעֵת שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ חִטִּים שֶׁהִלְוָהוּ[31]. אֲבָל אַחַר שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה[32], הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים לְזֶרַע, אֲבָל מַלְוֵהוּ סְתָם[33] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[34].

24) סאה בסאה. 25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות - ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). 26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. 27) שכבר זכה בו. 28) שאף אם ירד - מלווהו. 29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו בשעה שלווה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול - אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנוטלים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). 30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. 31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. 32) וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. 33) בלא קביעת זמן. 34) כדרך שהתירו בכל אדם.

ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וִיהְיֶה לְךָ אֶצְלִי חִטִּים בְּהַלְוָאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו[36] - מֻתָּר[37]; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38]. שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[39] שֶׁמֻּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן מְעוֹתָיו לִקְנוֹת בָּהֶן פֵּרוֹת[40]; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר[41], עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פֵּרוֹת. הָיָה לַלּוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים, וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חִטִּים, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִקַּח בִּדְמֵיהֶן יַיִן; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי יַיִן כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה: אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְנַעֲשֵׂית הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן - אָסוּר. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ[42], וְעָבַר וְהֶחֱזִיר[43] הַהַלְוָאָה פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁהִלְוָהוּ[44].

35) שם סג. 36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לווה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. 37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. 38) אף על פי שיצא השער. 39) כמבואר למעלה. 40) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בביאורנו). 41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). 42) זה נמשך לבבא הראשונה. 43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. 44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מִלּוֶה למלווה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מִלוה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לווה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במִלוה.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[2], אוֹ שֶׁאָמַר לְעֵדִים[3]: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ: אַתֶּם עֵדַי[4] שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - זוֹ נִקְרֵאת מִלְוָה עַל פֶּה[5], וְאֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[6]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר אַחַר כָּךְ: פָּרַעְתִּי - נִשְׁבָּע הֶסֵּת[7] וְנִפְטָר. אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר - צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8], אֶלָּא אוֹמְרִים[9] לוֹ: אוֹ הָבֵא עֵדִים[10] אוֹ עֲמֹד וְשַׁלֵּם[11] לוֹ חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתָן וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּ לְמַלְוֶה עַל פֶּה עֵדוּת בִּשְׁטָר[12], עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלּוֶה: כִּתְבוּ שְׁטָר[13] וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶן כָּךְ[14], צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[15] אַחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר

1 לָהֶן כְּתֹבוּ, שֶׁסְּתָם קִנְיָן לִכְתִיבָה עוֹמֵד[17], וְאֵינָן
2 צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[18].

2) בבא־בתרא קעה. 3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). 4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. 5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. 6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפורעו בעדים". 7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). 8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר? 9) בית־דין. 10) שפרעת. 11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעתיך, נשבע ואח"כ נוטל - כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. 12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפורעו בעדים (בכת"י תימן: עדות על־פה, מלוה בשטר). 13) ב"ב מ. סנהדרין כט: 14) כתבו ותנו. 15) אם עדיין עומד בדיבורו. 16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. וב'בית יוסף' שם על ה'טור'). 17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). 18) לפני הנתינה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

3 ב. לֹוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר[19] בִּכְתַב יָדוֹ[20], וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים[21],
4 וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר[22]. וְכֵן אִם כָּתַב
5 שְׁטָר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים[23], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי
6 עֵדִים[24] - הֲרֵי זוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר[25]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתָב
7 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף[26], וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר
8 בִּפְנֵיהֶם[27]. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים[28] שֶׁהוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר
9 לָעֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶם: חִתְמוּ וְהָעִידוּ[29] שֶׁנִּמְסַר
10 בִּפְנֵיכֶם[30].

19) הודאה. 20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א). 21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב־ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). 22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, ו'בית יוסף' וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). 23) עדי חתימה. 24) עדי מסירה. 25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. 26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). 27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). 28) רב שרירא ורב האי (מגיד־משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). 29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל־פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף־משנה, וכהבנת הלחם־משנה). 30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד־משנה).

11 ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ[31] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵין שָׁם
12 עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק[32] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי
13 זֶה כְּמִלְוָה עַל פֶּה[33] לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע -
14 נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[34]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתָבָה זֶה לֹא מִן
15 הַיּוֹרְשִׁין[35] וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת[36].

31) ב"ב קעה: במשנה. 32) נתקיים בב"ד שכתב־ידו הוא. 33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב־ידו הוא (שם קעו. בגמ'). 34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נזהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). 35) שמא פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) - גובה כמלוה על־פה (כסף־משנה). 36) כמלוה על־פה, כמבואר להלן הלכה ד.

16 ד. כָּל מִלְוָה בִּשְׁטָר[37] - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן
17 הַלָּקוֹחוֹת[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[39]; וּמִלְוָה עַל פֶּה - גּוֹבֶה
18 אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין[40], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן
19 הַלָּקוֹחוֹת[41]. לְפִי שֶׁאֵין לָהּ[42] קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרַח
20 בָּהּ[43]. אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ
21 הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא[44] שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל
22 זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו; שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלֹּוֶה תַּחַת
23 שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה מִן הַתּוֹרָה[45].

37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפי"ח מהלכות גזילה ואבידה הל' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות־סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". 38) שקנו מן הלוה לאחר שלווה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. 39) להלן פרק יח. 40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). 41) מתקנת חכמים. 42) למלוה על־פה קול, שכל הלווה - בצינעא לווה. 43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. 44) חקר בדבר. 45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" — והוא־הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא־בתרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על־פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על־פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

24 ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים[46], וְיָצָאת מִתַּחַת יְדֵי
25 הַלּוֹקֵחַ[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר[48] בְּיַד הַלּוֹקֵחַ
26 - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[49], כְּמוֹ
27 שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר[51], וְקוֹל
28 יֵשׁ לוֹ[52].

46) שם מא: 47) בעל־חוב של מוכר הוציא אותה מידו.

48) שטר מכר. 49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. 50) להלן פרק כא, הלכה א. 51) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. 52) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁחַיָּב מוֹדֶה בָּהּ, וְצִוָּה בְּחָלְיוֹ[53] שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ, וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ[54]. אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ[55] עַד שֶׁיִּתֵּן וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[56] בְּלֹא שְׁבוּעָה[57]. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[58]; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים[59] - אֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חזקה אין אדם פורע תוך זמנו".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם כדי שלא יטרידו אותו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתיך תוך זמנך, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאנו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל־דרך־זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל, וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה־שאין־כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו, ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש, הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו, דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן י)

53) קודם מיתתו (שם קעד:). 54) שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. 55) על סירובו לפרוע (שם קעד:). 56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פי"ד, א ובמגיד־משנה). 57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). 58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי - והיה נאמן. 59) ואנו טוענים בשביל יתומים - כל טענה שאביהם היה נאמן בה. 60) למעלה הלכה ג.

ז. לֹוֶה שֶׁאֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין[61] וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע: אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים[62] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר[63] וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ; וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר זֶה - מַחֲרִימִין[64] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם, וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבִּנְכָסָיו וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[65]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלֹּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמִּטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻפְקָדִין אוֹ מְלֻוִּין אֵצֶל אֲחֵרִים[67]; שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין[68] אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה[69].

61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל־חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בביאורנו שם). 62) להבריח מן המלוה. 63) לטרוח ולמכור הקרקע - ופורע לבעל־חובו במעות. 64) מתקנת הגאונים (ראה ביאורנו למעלה פ"א הערה כג). 65) להלן פי"ט, א. שמתקנת חכמים — בעל־חוב דינו כבינונית. 66) שגובה מן המטלטלין. 67) ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). 68) של יתומים. 69) שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לוו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערביו, ועליהם סמך המלוה כשהלוהו, אבל מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י

ב"מ סז:). ומתקנת הגאונים שבעל־חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

ח. מִצְוָה[70] עַל הַיְתוֹמִין לִפְרֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ[71]. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ[72]. וְאִם תָּפַס בַּעַל חוֹב מֵחַיִּים[73] - גּוֹבֶה מִהֶן. טָעַן שֶׁמֵּחַיִּים תְּפָסָן, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תָּפַס - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה[74]; אוֹ[75] יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה[76] שֶׁכָּךְ וְכָךְ הוּא חַיָּב לוֹ, וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן[77], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס. הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַס שְׁטָרוֹת[78], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁכּוֹן[79] בְּיָדוֹ[80] עַל חוֹבוֹ וְשֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּחַיִּים תָּפַס. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יַחֲזִיר לַיּוֹרְשִׁים; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָם[81], אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[82].

70) כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד - מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא־בתרא קנז.). 71) שהורישם, אבל משלהם - אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב.) כיבוד (מצות כיבוד אב) - משל אב (ע"פ בבא־בתרא שם, מגיד־משנה. "הגהות אשר"י" כתובות, פרק הכותב). 72) כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיך") אין בית־דין של מטה מוזהרים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: ('טור' סי' קז). 73) בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). 74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי - נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם (גמרא שם). 75) אם אין עדים - ליורש. 76) בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פי"ג הלכה ג). 77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. 78) שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד"ההיא איתתא"). 79) רי"ף שם. 80) ונתבאר למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. 81) וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י־יא) "שאין שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד־משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). 82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם־משנה, וצ"ע).

ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֵצֶל אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזֹר וְלִגְבּוֹת אוֹתָהּ מֵהֶן[83]; שֶׁהֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא[84].

83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל־חוב (פסחים לא.). 84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם - כך היא תחת שיעבוד של בעל־חוב של אביהם, כמבואר למעלה (פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד לבעל־חוב של אביהם? ותירצו, שקרקע הוא תחת שעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל־חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל־חוב גובה אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

י. רְאוּבֵן[85] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת[86], וְזָקַף שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְּוָה לִרְאוּבֵן, וּמֵת רְאוּבֵן[87], וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִיְּסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת[88] וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן וְיִתְבְּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקַף עָלָיו, שֶׁהֲרֵי[89] אֵינָהּ מְשֻׁעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן[90]. לְפִיכָךְ[91], אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶן הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן[92] בַּמִּלְוָה[93] שֶׁזָּקַף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶן[94] מִפְּנֵי הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן[95].

85) כתובות צב. 86) שאם יטרוף אותו בעל־חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. 87) ולא הניח נכסי דלא ניידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). 88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. 89) חוב זה של דמי הקרקע. 90) כמבואר למעלה (הלכה ז) — כלומר, ולא היה לך לפייס בעל־חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל־חוב. 91) שם. 92) לאו דוקא — והוא־הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד־משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). 93) בתור פרעון החוב. 94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל־חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד־משנה והגהות מיימוניות). 95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כְּבָר תִּקְּנוּ גְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים[96] כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[97]. וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב[98] הָיוּ כּוֹתְבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת: שֶׁיֵּשׁ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמְּטַלְטְלִין בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה עַל[99] תְּנַאי זֶה[100] יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה[101]. וּסְיָג גָּדוֹל עָשׂוּ[102] בַּדָּבָר. שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ[103], וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כַּדִּין[104]. שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[105] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים[106].

96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). 97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל־חוב סומך עליהם (ראה מגיד־משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). 98) צפון אפריקה. 99) בכת"י תימן: לפי. 100) שכל

תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. 101) שעל־פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד־משנה). 102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד־משנה. והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים"). 103) של הגאונים. 104) מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבד מטלטליו על־מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה "סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד הדין - בעל־חוב (אפילו במלוה על־פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף־על־פי־כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף־משנה כאן). 105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. 106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה'): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית־דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים . . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת . . .").

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חבירו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

1 **א. אֵין נִפְרָעִין[2] מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ**
2 **גְּדוֹלִים, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטַנִּים[3] - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן**
3 **שְׁטַר חוֹב.**

2) ע"פ בבא־בתרא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל - גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר ממלוה בעל־פה (מגיד־משנה וכסף־משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). 3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חו"מ סי' קח סעיף ג).

4 **ב. וַאֲפִלּוּ[4] הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי[5] שֶׁבָּעוֹלָם - לֹא יִפָּרַע**
5 **בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ**
6 **לָהֶן רְאָיָה שֶׁשּׁוֹבְרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטָר.**

4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת המשנה'. 5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד־משנה).

7 **ג. הָיְתָה הַמִּלְוָה רִבִּית[6] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[7], שֶׁהַרֵי**
8 **הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם**
9 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין**
10 **הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתִּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ[8], בֵּין אַלְמָנָה בֵּין**
11 **גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִזְקָקִין, מִשּׁוּם**
12 **חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ הָאִשָּׁה**
13 **לְאַחֵר. לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ**
14 **בָּאת לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ**
15 **עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהַרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[9], וַהֲרֵי**
16 **נִשֵּׂאת[10].**

6) הלוואה שנושאת ריבית. 7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). 8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה ניזונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניזונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניזונת מנכסי יתומים - אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף־משנה). 9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה - אבדה מזונותיה. 10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

17 **ד. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים: שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד**
18 **הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נִזְקָקִין לָהּ,**
19 **שֶׁהַרֵי אֵין כָּאן זְכוּת[11] לַיְתוֹמִים. שֶׁלֹּא אָמְרוּ: נִזְקָקִין**
20 **לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְהַפְּרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא**
21 **יִפְחֲתוּ הַנְּכָסִים מֵחֲמַת הַמְּזוֹנוֹת[12]; וְזֹאת, הוֹאִיל**
22 **וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל - מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים**
23 **בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן? וְלֹא חָשׁוּ לְחֵן הָאִשָּׁה[13].**

11) טובה, רווח. 12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). 13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר - ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה (מגיד־משנה).

24 **ה. צִוָּה הַמּוֹרִישָׁן[14] וְאָמַר: תְּנוּ מָנֶה[15] לִפְלוֹנִי -**
25 **נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[16] לִטְעֹן**
26 **טַעֲנָתָם. אָמַר: תְּנוּ מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה זוֹ**

לִפְלוֹנִי - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[17].

14) ערכין שם. 15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. 16) שיתדיין עם התובע ויטעון: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם - יברר ליתומים חלק יפה. 17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן[18], אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גָזֵל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶן, וּמַעֲמִידִים לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן וְלָדוּן[19]; אִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה[20] - מַחֲזִירִים אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו[21] וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: נַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל[22], אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל, אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו[23].

18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. 19) להתדיין עם המערער. 20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקינן" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד־משנה). 21) בסיוע עבדיו (בבא־קמא קיב:). 22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. 23) ויוציא את השדה ע"י בית־דין.

ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים[24], וּבָא אַחֵר וְטָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה[25] מִמּוֹרִישָׁן, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[26] בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ[27]; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין[28] עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר[29], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס.

24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד־משנה). 25) קנויה היא לו. 26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (עיין להלן הלכות טוען ונטען מפי"א ואילך). 27) ב"ק שם. 28) שם. 29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל־דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

ח. כְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכֹּר - שָׁמִין[30] אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי[31]. וּמַכְרִיזִים בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הַכְנָסַת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִין, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת - יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר לוֹ[32]. וּבְשָׁעָה שֶׁמַּכְרִיזִין - מְסַיְּמִים אֶת הַשָּׂדֶה בִּמְצָרֶיהָ[33], וּמוֹדִיעִין כַּמָּה יָפָה[34], וּבְכַמָּה הִיא שׁוּמָה[35], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִים לְמָכְרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת בַּעַל חוֹב[36] אוֹ לִכְתֻבַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה[37].

30) ערכין כא: 31) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית־דין, ורבים באים לפניהם לדון - שקולה כהכרזת שלושים יום רצופים. 32) לבדוק את השדה, טיבה וערכה. 33) מודיעים את גבולותיה המדויקים. 34) כך וכך פירות היא עושה. 35) בכך וכך שמו אותה בית־דין. 36) לפי שאינו מקפיד על טיב המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבורות וחסרות (גמרא ורש"י שם). 37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים (שם).

ט. וּכְשֶׁכּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא[38] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים - כּוֹתְבִין בָּהּ: וְהִכַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים הָאֵלּוּ[39] הֵן שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּךְ - הֲרֵי אַדְרַכְתָּא זוֹ פְּסוּלָה[40], וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת[41].

38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). 39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. 40) שם. 41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזות שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ בִּדְבַר מִשְׁנָה[42], וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה[43]. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ - הָאַחֲרָיוּת[44] עַל הַיְתוֹמִים[45].

42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריזין בוקר וערב", והטועה בדבר משנה - חוזר (כתובות פד: עיי"ש). 43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין הל"א) "שכל דיין שדן וטעה בדבר משנה - חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". 44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. 45) חוזר הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפֶה יָפֶה, וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם אוֹ מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם[46]. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא[47], וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת[48], שֶׁהִיא דִּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ, וְהוֹתִירוּ שְׁתוּת[49] אוֹ פִּחֲתוּ שְׁתוּת[50] - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם[51]. וְכֵן אִם מָכְרוּ קַרְקַע בְּעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז[52] עָלֶיהָ, וְטָעוּ שְׁתוּת אוֹ

הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְּרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ[53];
פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְּרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ,
שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אֵיזֶהוּ הָעֵת
שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה? בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ קַרְקַע
לִקְבּוּרָה[54], אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מָנָה[55]
הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ[56]. וְכֵן
בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָן טְעוּנִין הַכְרָזָה[57],
וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְּרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מִכְּרָן
קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם:
הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין[58]. הָעֲבָדִים - שֶׁמָּא
יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין - שֶׁמָּא
יִגָּנְבוּ[59]. לְפִיכָךְ שָׁמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן
מִיָּד. וְאִם הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה[60] - מוֹלִיכִין אוֹתָן
לַשּׁוּק.

46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנזדמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שוה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). ובכסף־משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. 47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל - מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף־משנה. ולמגיד־משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם־משנה). 48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית־הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). 49) כגון שמכרו שוה חמש מאות - בשש, או שוה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פי"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד־משנה שם). 50) שוה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. 51) שכל פחות משתות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). 52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" — מגיד־משנה). 54) לצרכי קבורה (כתובות שם). 55) מס גולגולת. 56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. 57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל־חוב (כמבואר למעלה פי"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. 59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. 60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פי"א מהלכות נחלות הל' ב־ג ובמגיד־משנה שם).

יום שלישי כ"ב אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חבירו, ודין מלווה על המשכון ואבד ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלווה את חבירו וקבע לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין מלווה חבירו ביישוב יכול לתובעו במדבר.

א. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהִפָּרַע בִּשְׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי
לוֶה[2]: אִם יְכוֹלִין בֵּית דִּין לִשְׁלֹחַ אֵלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ[3] עַד
שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ[4]; וְאִם אִי
אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בִּמְהֵרָה[5] - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה שֶׁיִּשָּׁבַע
וְיִטֹּל[6] מִנְּכָסָיו, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמִּטַּלְטְלִים,
וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוּבָר[7]. וְדִין זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[8] הוּא,
כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל
חֲבֵרוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא נוֹעֵל
דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[9].

2) כרב נחמן בכתובות פח. 3) כגון שהיה במקום קרוב. 4) שאין יורדין לנכסיו של לווה אם הוא במקום קרוב, עד שיודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא קעד.). שנכסיו של אדם הם ערביו (כלומר, מדין ערב גובה מהם). והמלווה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע את הלווה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א). 5) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות אישות הלכה טז). ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם בכדי שילך השליח ויחזור תוך שלושים יום - מודיעים, ואם יותר על כך - אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא: בכדי מהלך יום אחד (עיין כסף משנה ולחם משנה, ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק. 6) שכן אילו היה הלווה בפנינו והיה טוען: יישבע לי שלא פרעתי - משביעים אותו ואחר כך ייטול, כמבואר לקמן פרק י"ד הלכה ב, עתה - שאין הלווה בפנינו, טוענים במקומו (כתובות פח. על פי רש"י שם פז.). 7) שמא יש לו ללווה שובר - שטר פירעון - על השטר שביד המלווה (ערכין כב:). ודווקא לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלווה נאמן בלא שובר, כגון, מלווה על פה, שנאמן לטעון פרעתי בלא כל ראייה, אין גובין שלא בפניו, שמא אילו היה בפנינו היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב). 8) כתובות שם. 9) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות.

ב. שָׁלֹשׁ רְאָיוֹת צָרִיךְ לְהָבִיא לְבֵית דִּין וְאַחַר כָּךְ
יִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנָיו: רְאָיָה רִאשׁוֹנָה - לְקַיֵּם הַשְּׁטָר
שֶׁבְּיָדוֹ[10]. רְאָיָה שְׁנִיָּה - שֶׁבַּעַל חוֹבוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת,

1 **וְאֵינוֹ מָצוּי בְּכָאן[11] לַעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין. רְאָיָה שְׁלִישִׁית**
2 **- שֶׁאִלּוּ נְכָסִים שֶׁל פְּלוֹנִי[12] הַלְוֶה הֵם.**

10) שמא מזוייף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט:) גבי תנאי: קיימו שטרייכו וחותו לדינא (ובואו לדין). בפרק ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר. 11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך שלושים יום (כסף משנה בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד). 12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).

3 **ג. מַלְוֶה[13] שֶׁבָּא לְבֵית דִּין, וְהֵבִיא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ,**
4 **וְאָמַר: זֶה מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא[14], וַאֲנִי רוֹצֶה**
5 **לְמָכְרוֹ וּלְהַפְרַע חוֹבִי - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹמַר**
6 **לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבוֹא לְוֶה[15] וְיִטְעַן; שֶׁאִם רוֹצֶה**
7 **לוֹמַר: לָקוּחַ[16] הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר[17]. וּמַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה**
8 **לְמָכְרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע לְוֶה בְּכַמָּה נִמְכַּר[18].**
9 **וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וּמֵת הַלְוֶה**
10 **וְהַמַּלְוֶה[19], בֵּין שֶׁמֵּת הַלְוֶה תְּחִלָּה[20] בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה**
11 **תְּחִלָּה, הוֹאִיל וְהוּא[21] נִפְרָע מִמַּה שֶׁתַּחַת יָדוֹ, וְאִלּוּ**
12 **רָצָה לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[22]**
13 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[23].**
14 **וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[24]? לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל**
15 **עַצְמוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן[25], אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ[26].**
16 **שֶׁאִלּוּ[27] אָמַר עַל עַצְמוֹ שֶׁל חֵפֶץ זֶה: אַתָּה מְכַרְתּוֹ**
17 **לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; אֲבָל[28]**
18 **אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁחֵפֶץ זֶה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְלֹא יָדְעוּ**
19 **עַל כַּמָּה וְכַמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[29];**
20 **וְהוֹאִיל[30] וְאֵין שָׁם עֵדִים, וְיָכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הוּא -**
21 **נֶאֱמָן לוֹמַר: יֵשׁ לִי עָלָיו כָּךְ וְכָךְ, בַּשְּׁבוּעָה עַצְמָהּ[31]**
22 **שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן. שֶׁאֵין**
23 **אוֹמְרִין ׳מִגּוֹ׳ לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ**
24 **מִמָּמוֹן[32], שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּטֹּל מַה שֶּׁטָּעַן.**

13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. 14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבואר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). 15) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו טענה נגדית. 16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאיל או אפילו עשויים להשאיל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. 17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). 19) ובא היורש ואמר: זה משכונו של פלוני אצל אבא. 20) כלומר, לא שָׁנָא מת לווה תחילה הרי היורש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מיורשי לווה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להישבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" - משכון שאַנִי וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגבוי תחת יד אביהם). 21) היורש של המלווה על המשכון. 22) המלווה: שלא פקדני אבא שמשכון זה פרוע (כנוסחת שבועת היורשים כמבואר להלן פרק י"ז ב). 23) כן היא דעת הגאונים. 24) הרי המשכון כבר בידו והוא נשבע לא כדי ליטול אלא כדי להיפטר מלהחזירו. 25) אינו טוען על גופו של משכון שהוא שלו אלא רוצה למוכרו וליטול את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ כמבואר (להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב - מגיד משנה). 26) היינו, שפלוני חב לו - והוא רוצה להיפרע מן המשכון. 27) הגירסה משובשת, אבל כוונתו ברורה (מגיד משנה). 28) זה הוא המשך הטעם למה נשבע בנקיטת חפץ. 29) ובנקיטת חפץ - מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו, ומעידים שבתורת משכון בא לידו - אין כאן מיגו דלקוח (מגיד משנה ועיין בעה"ת שער מט הלכה ב, ש"ך סימן עב סעיף קטן סח). 30) כלומר, והואיל וכן, שאם היו עדים נשבע בנקיטת חפץ - מעתה אפילו אין שם עדים וכו' (על פי מגיד משנה, ש"ך שם). 31) כלומר, נאמן לומר יש לו עליו כך וכך אבל באותה שבועה עצמה שהיה נשבע אם היו שם עדים היינו בנקיטת חפץ. מה תאמר? הרי אין שם עדים, אם רצה היה אומר לקוח הוא בידי, על זה משיב רבינו, שאין אומרים מיגו לפטור משבועה וכדעת הר"י מיגאש. ראה פרק ב מהלכות שכירות הלכה ח, ובביאורנו שם (כן נראה הצעת דברי רבינו על פי המגיד משנה). 32) כלומר, לא אמרו גבי משכון שהוא נאמן במיגו דלקוח הוא בידי (ראה בבא מציעא קטז.) אלא לפוטרו ממון, דהיינו שלא יחזיר המשכון עד שייטול מה שטען - שאם היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום המלוה שעל המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של משכון, מתוך שאם רצה הוא אומר לקוח הוא בידי (בבא מציעא שם, ולהלן פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה ב. ועיין ש"ך סימן עב סעיף קטן קט וצריך עיון).

25 **ד. הַמַּלְוֶה[33] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב**
26 **בְּלֹא אֹנֶס, שֶׁהֲרֵי הַמַّלְוֶה חַיָּב בִּדְמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ**
27 **שֶׁבַּאֲרַנּוּ[34], וְאָמַר הַמַּלְוֶה: סְלַע[35] הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וּשְׁנֵי**
28 **דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְלֹוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו**
29 **וְסֶלַע[36] הָיָה שָׁוֶה - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע תְּחִלָּה[37]**
30 **שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[38] שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַלּוֶה נִשְׁבָּע**
31 **הֶסֵּת[39] שֶׁהָיָה שָׁוֶה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְנִפְטָר. אָמַר**
32 **הַמַּלְוֶה[40]: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וְשֶׁקֶל[41] הָיָה שָׁוֶה[42],**
33 **וְהַלּוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַיו וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין**
34 **הָיָה שָׁוֶה[43] - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה תְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,**
35 **וְאַחַר כָּךְ יִשְׁבַּע הַלּוֶה[44] כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה**
36 **בִּמְקֻצָּת, וְיִשָּׁלֵם הַדִּינָר. אָמַר הַלּוֶה[45]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי**
37 **עָלַיו וּשְׁתַּיִם[46] הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע**
38 **הִלְוִיתִיךָ עָלַיו וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ**
39 **בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[47] שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד**

33) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. 34) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבואר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). 35) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו טענה נגדית. 36) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאיל או אפילו עשויים להשאיל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. 37) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 38) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). 39) ובא היורש ואמר: זה משכונו של פלוני אצל אבא. 40) כלומר, לא שָׁנָא מת לווה תחילה הרי היורש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין

הַחוֹב. אָמַר הַלּוֶה[48]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַי וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וַחֲמִשָּׁה דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל[49] שֶׁלֹּא הָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל חֲמִשָּׁה דִינָרִים, וִישַׁלֵּם הַדִּינָר. סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְהַלּוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשָּׁבַע מַלְוֶה[50] שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁשְּׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וִישַׁלֵּם הַלּוֶה שְׁאָר הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פָּרָעוֹ[51] אִם לֹא פָּרָעוֹ[52]. סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלַי וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל הַחוֹב אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת, וְיִפָּטֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא חַיָּב עַצְמוֹ בִּכְלוּם[53]. אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל הַחוֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה[54] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶׁטָּעַן הַלּוֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[55]; כְּמִי שֶׁאָמַר: חֲמִשִּׁים יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי וַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[56], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[57]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[58] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן שֶׁקֶר[59].

33) משנה שבועות מג. 34) בפרק י מהלכות שכירות הלכה א, שהמלווה על המשכון - שומר שכר. 35) ארבעה דינרים. 36) וכן הוא בכתב־יד. 37) בראשונה, ואחרי כן נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע הלווה תחילה, "שמא יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה (המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה - לבטלה (על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). 38) שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד.). 39) כדין כופר בכול. 40) שם. 41) חצי סלע = שני דינרין. 42) ותובע שני דינרים. 43) ומגיע לך דינר אחד. 44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. 45) שם. 46) שני סלעים. 47) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. 48) שם. 49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה במקצת שהיא מן התורה, כדין מי שנתחייב שתי שבועות שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שוויו בלא שבועה - אין להשביעו על שוויו (דרישה על הטור סימן עב. והטור (שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה). 50) הלכה זו לא נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו על פי המבואר במשנה בבא קמא קיח. שהאומר הלוויתני ואיני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט). 51) באבידת המשכון. 52) וכל האומר איני יודע אם החזרתי - חייב. ומצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד משנה). 53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע - פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע היסת שאינו יודע ונפטר (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. 54) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. 55) מצד הלווה. 56) שמשלם. 57) להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושיו שבועות מג:) ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עיין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). 58) ר"י מיגאש, שם. 59) ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

ה. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ[60] עַד סוֹף הַזְּמַן; בֵּין בְּמִלְוָה עַל פֶּה בֵּין בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, [61] בֵּין שֶׁמֵּת לוֶה[62] בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה. וּסְתָם מִלְוָה[63] - שְׁלֹשִׁים יוֹם[64], בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין עַל פֶּה בֵּין עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּתְבַּע בְּכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה - יֵשׁ לוֹ לְתָבְעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁהְנַאי מָמוֹן הוּא[65].

60) מכות ג: "המלווה את חבירו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו "בלא יגוש" שאינו יכול לתובעו תוך הזמן. 61) שם "הכא במאי עסקינן במלווה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" - וכל שכן מלווה על פה. 62) השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה. 63) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. 64) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם). 65) וכל תנאי בממון קיים.

ו. טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שֶׁקָּבַעְתִּי, וְהַלּוֶה אוֹמֵר: עַד עֲשָׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ - הַלּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[66]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[67], כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת.

66) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חבירו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז - בין נותנן מכאן ועד ל' יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים (וכך משלמים)". 67) להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום

ששני עדים מחייבין אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

1 **זֶה אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאַר מִן הַזְּמַן, וְזֶה אוֹמֵר:**
2 **עֲשָׂרָה - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: הַמְתֵּן עוֹד עַד סוֹף**
3 **הַחֲמִשָּׁה[68], וְיִשָּׁבַע הֵסֵּת שֶׁנִּשְׁאַר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.**

68) כי אף לדברי המלווה, לא הגיע עדיין הזמן, ושמא יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה).

4 **ז. הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[69], וְטָעַן הַלּוֶה: שֶׁזְּמַן קָבַעְתָּ**
5 **לִי - יֵרָאֶה לִי, שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל חוֹב הֵסֵּת שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ**
6 **זְמַן, וְיִטֹּל הַמִּלְוָה מִיָּד[70].**

69) ואין בו זמן. 70) בכתב יד תימן: וייטול מייד.

7 **ח. הַמִּלְוָה[71] נִתְּנָה לִתְבַע בְּכָל מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמַּלְוֶה**
8 **אֶת חֲבֵרוֹ בַּיְּשׁוּב, וּתְבָעוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל**
9 **לִדְחוֹתוֹ, אֶלָּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ.**
10 **בָּא הַלּוֶה לְפָרְעוֹ בַּמִּדְבָּר[72] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמַּלְוֶה:**
11 **אִם רָצָה - מְקַבֵּל, וְאִם רָצָה - אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נִפְרָע**
12 **אֶלָּא בַּיְּשׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּתַתִּי לְךָ בַּיְּשׁוּב. וַהֲרֵי הֵן**
13 **בִּרְשׁוּתוֹ עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ בַּיְּשׁוּב.**

71) בבא קמא קיח. 72) המדובר כשהלווהו ביישוב (הרמב"ן בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חבירו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין לווה שאמר שטר מזוייף הוא, ודין מוציא שטר מקויים וטען הלווה פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ודין שטר שאבד, ודין מלווה ולווה אוחזים בשטר, ומלווה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלווה אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

14 **א. הַפּוֹגֵם[2] אֶת שְׁטָרוֹ[3], אוֹ שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד עַל**
15 **שְׁטָרוֹ שֶׁהוּא פָּרוּעַ[4], וְהֵבָא לְפָרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֶה[5],**
16 **וְהַטּוֹרֵף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַנִּפְרָע מִן הַיּוֹרֵשׁ[6], בֵּין קָטָן[7]**
17 **בֵּין גָּדוֹל[8] - לֹא יִפְרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[9] כְּעֵין שֶׁל**
18 **תּוֹרָה[10]. וְאוֹמֵר לוֹ[11] כְּשֶׁיִּתְבַּע: הִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ**
19 **תִּטֹּל. וְאִם הָיָה הַחוֹב לִזְמַן, וְתָבַע בִּזְמַנּוֹ[12] - יִפְרַע**
20 **שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[13]; עָבַר זְמַנּוֹ - לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא**
21 **בִּשְׁבוּעָה.**

2) מחסר, מגרע. 3) כיצד? היה השטר על סך אלף זוז, וטען הלווה: נפרעת כולו, ובעל השטר אומר: לא נפרעתי אלא כך וכך - לא יפרע השאר אלא בשבועה (כתובות פז. במשנה). והטעם אמרו בגמרא (שם:) "דפרע דייק, דמיפרע לא דייק" (הפורע לחבירו מדייק וזוכר כמה שפרע, והנפרע אינו מדייק כל־כך, ויתכן שכבר נפרע הכל ושכח), ולפיכך הטילו עליו חכמים שבועה כדי שידייק. 4) והמלוה טוען: לא נפרעתי כלום - לא יפרע אלא בשבועה (שם). ושבועה זו אינה שבועת התורה כדי להכחיש העד, שהרי כל הנשבעים מן התורה נשבעים ולא משלמים, וזה הלא נשבע ונוטל, אלא תקנת חכמים היא כדי להפיס דעתו של הנתבע. 5) הנמצא במקום רחוק, שטורח הדבר להודיעו, כמבואר למעלה (פי"ג הלכה א). 6) אלו שנתבארו למעלה בפי"ב הל' א־ג. 7) כלומר: בין כשהיורש קטן, ובכתובת אשה מדובר כאן, שנזקקים לגבותה אפילו מנכסי קטנים, כמבואר למעלה שם (לחם־משנה). 8) גיטין נ: 9) משום שאילו היה הלווה בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משביעים אותו ואח"כ נוטל, כמבואר בסמוך (הלכה ב). עתה שאין הלווה בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות (כתובות שם, וברש"י). 10) ירושלמי שבועות פ"ז הל' א. 11) צ"ל: ואומרים לו, וכן הוא בכת"י (וכן הגיה המשנה־למלך מדעתו), כלומר, כשיתבע - ב"ד אומרים לו השבע ואח"כ תטול, אף אם הנתבעים לא טענו כך, מפני שבי"ד טוענים להם, כמו שביארנו לעיל הערה ח. 12) תוך זמנו, או ביום שנקבע לפרעון החוב (הגהות מיימוניות). וראה פ"ח מהל' שכירות. 13) בבא־בתרא ה: כריש לקיש: "ואפילו מיתמי", וסובר רבינו שהוא־הדין לכל שאר הנפרעים בשבועה (מגיד־משנה).

22 **ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרְעוֹ, וְטָעַן הַלּוֶה שֶׁפָּרַע שְׁטָר**
23 **זֶה אוֹ מִקְצָתוֹ, וּבַעַל הַשְּׁטָר אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתָּ כְּלוּם**
24 **- אוֹמְרִים לוֹ[14]: שַׁלֵּם לוֹ[15]. טָעַן הַלּוֶה וְאָמַר: יִשָּׁבַע**
25 **לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו וְיִטֹּל - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּנְקִיטַת**
26 **חֵפֶץ[16] שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ כְּלוּם אוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ אֶלָּא כָּךְ**
27 **וְכָךְ[17], וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל. וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה תַּלְמִיד חָכָם**
28 **- אֵין נִזְקָקִין לִשְׁבוּעָתוֹ[18].**

14) ב"ד ללווה. 15) כשהלווה בפנינו אין בי"ד משביעים את המלוה אלא כשהלווה דורש זאת. וזהו ההבדל שבין פוגם שטרו לבין אינו פוגם, שבפוגם: אף אם הלווה בפנינו ולא טען הלווה "ישבע לי" - טוענים לו ומשביעים את המלוה, ובאינו פוגם: טען לוה - משביעים אותו, לא טען - אומרים ללוה: "שלם" (שבועות מא.). 16) רי"ף שם, כדרך שאמרו בפוגם. 17) בהכרח צריך לפרש שטענתו הקודמת, לפני שהטילו עליו שבועה, היתה: "לא פרעת כלום", וכמו שאומר רבינו למעלה בפירוש, וכשבא לישבע חוזר וטוען שפרעו מקצת, שאם גם בתחילה טען שפרעו מקצת - הרי זה פוגם שטרו, ובלא טען הלווה - גם כן נשבע. ומלמדנו רבינו, שאין זה חוזר מטענה לטענה ונאמן בשבועה הואיל וטענתו הראשונה לא הוכחשה ע"י עדים (ראה להלן פ"ז מהל' טוען ונטען ה"ח, וראה גם 'גידולי תרומה' שער כא, חלק א בישוב הקושיא שנתקשה בה גם הלחם־משנה). 18) להשביעו לפי בקשת הלווה, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע, וגם אין מגבים בו (שבועות מא.) "אלא אם תפס אין מוציאים מידו, וכן אם הוא מעצמו רוצה לישבע כדי לגבות - שומעים לו" (שו"ע סי' פב סעיף ו).

29 **ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקֻיָּם[19], וְהַלּוֶה טוֹעֵן וְאוֹמֵר:**
30 **שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אוֹ**

1 שֶׁטָּעַן שֶׁחוֹב זֶה רִבִּית הוּא אוֹ אֲבַק רִבִּית[20], אוֹ
2 שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא שְׁטַר אֲמָנָה[21], אוֹ שֶׁאָמַר: כָּתַבְתִּי
3 לִלְוּוֹת וְלֹא לְוִיתִי[22], כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן טַעֲנָה,
4 שֶׁאִם הוֹדָה בַּעַל הַשְּׁטָר הָיָה הַשְּׁטָר בָּטֵל, וְהַמַּלְוֶה
5 עוֹמֵד בִּשְׁטָרוֹ, וְאוֹמֵר שֶׁזֶּה שֶׁקֶר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלֹּוֶה:
6 יִשְׁבַּע לִי וְיִטֹּל - הֲרֵי זוֹ מַחְלֹקֶת בֵּין הַגְּאוֹנִים: יֵשׁ
7 מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁחַיָּב בַּעַל הַשְּׁטָר לְהִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל
8 תּוֹרָה[23], כְּמִי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁפָּרָעוֹ[24]; וְרַבּוֹתַי[25] הוֹרוּ,
9 שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה אֶלָּא אִם טָעַן עָלָיו הַלֹּוֶה שֶׁפָּרָעוֹ
10 בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּשְּׁטָר[26] וּלְפָרָעוֹן הוּא עוֹמֵד;
11 אֲבָל כָּל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת[27] - לֹא כֹּל הֵימֶנּוּ לְבַטֵּל שְׁטָר
12 מְקַיָּם, אֶלָּא יְשַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ יִטְעַן עַל הַמַּלְוֶה בַּמֶּה
13 שֶׁיִּרְצֶה[28], שֶׁאִם יוֹדֶה - יַחֲזִיר לוֹ, וְאִם כָּפַר - יִשָּׁבַע
14 הֶסֵּת. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

19) שחתימת עדיו אושרו בב"ד. 20) שאין ב"ד נזקקים להוציאו - לא מלווה למלווה ולא ממלווה ללווה, כמבואר למעלה פ"ו הל' א. 21) שכתבו ומסרו על יסוד אימון שלא יתבענו אלא אם ילוונו - וטוען שלא לוה. 22) אלא ממני נפל, ומצאו זה ('בית יוסף' סי' פב). 23) בנקיטת חפץ. 24) ישבע לי שלא פרעתיו, כמבואר למעלה הלכה א. 25) הרי"ף בתשובה, והר"י מיגאש בחידושיו שבועות מא. 26) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה העשויה להתהוות במשך הזמן, שהרי השטר לפרעון עומד, ולפיכך משביעים את המלוה. 27) שנפרטו למעלה - טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. 28) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו לא כדין הוציא ממנו.

15 ד. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב[29] עַל חֲבֵרוֹ, מַלְוֶה אוֹמֵר: לֹא
16 נִפְרַעְתִּי כְּלוּם, וְלֹוֶה אוֹמֵר: פָּרַעְתִּי מֶחֱצָה, וְהָעֵדִים
17 מְעִידִים[30] שֶׁפָּרָעוֹ כֻּלּוֹ - נִשְׁבָּע הַלֹּוֶה[31] וְנוֹתֵן מֶחֱצָה,
18 שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[32]. וְאֵינוֹ כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה[33], מִפְּנֵי
19 שֶׁאֵימַת הַשְּׁטָר עָלָיו[34]. וְאֵין הַמַּלְוֶה גּוֹבֶה הַמֶּחֱצָה
20 אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין[35]; שֶׁהֲרֵי הַלָּקוּחוֹת אוֹמְרִים: אָנוּ
21 עַל הָעֵדִים נִסְמֹךְ[36], וַהֲרֵי בִּטְלוּ שְׁטָר זֶה.

29) בבא־בתרא קכח: 30) לאחר שכבר הודה הלוה על מחצה (רש"י שם, ועיין ש"ך סי' פב ס"ק לז). 31) שפרע מחצה. 32) והודאת בעל־דין כמאה עדים היא. 33) שפטרוהו חכמים מן השבועה, כמו ששנינו (גיטין מח:) "המוצא מציאה - לא ישבע מפני תיקון העולם". ובגמרא שם (נא:) אמרו, שכל דבר שאפשר לו לנתבע לשתוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת - דינו כמשיב אבידה - וכאן אם אמר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. 34) בעת ההודאה, קודם שהעדים העידו, וחושש שמא יעידו לחובתו, ולפיכך הודה במחצה (שם כנוסחת הרי"ף, ועיין ב'נמוקי יוסף'). 35) מנכסים שהם תחת רשותו של לוה - ואינו גובה מן הלקוחות. 36) שם.

22 ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל[37] לְקַיְּמוֹ,
23 וְאָמַר הַלֹּוֶה: אֱמֶת שֶׁאֲנִי כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אֲבָל
24 פְּרַעְתִּיו, אוֹ אֲמָנָה הוּא, אוֹ כָּתַבְתִּי לִלְוּוֹת וַעֲדַיִן לֹא
25 לָוִיתִי, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, הוֹאִיל וְאִם רָצָה אָמַר: לֹא
26 הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וַהֲרֵי מִפִּיו נִתְקַיֵּם - הֲרֵי זֶה
27 נֶאֱמָן[38], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְאִם קִיְּמוֹ הַמַּלְוֶה אַחַר
28 כָּךְ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[39].

37) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. 38) כדברי האומר (כתובות יט.) "מודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו", ואם אינו מקיימו - יכול הלוה לטעון: פרעתי. 39) וגובה בו. כרב נחמן (ב"ק קו.) ולא כרב, האומר: כיון שקיבלו הבעלים שבועת הנתבע, שוב אינו משלם ממון. (ראה לקמן פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא, והגר"א סי' מו ס"ק ד).

29 ו. הוֹצִיא עָלָיו[40] שְׁטָר מְקַיָּם[41], וְאָמַר הַלֹּוֶה: מְזֻיָּף
30 הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו, אוֹ שְׁטַר אֲמָנָה הוּא, וְאָמַר
31 הַמַּלְוֶה: כֵּן הַדְּבָרִים, אֲבָל שְׁטָר כָּשֵׁר הָיָה לִי
32 וְאָבַד[42]; אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה הוּא שֶׁשִּׁבֵּר אֶת שְׁטָרוֹ,
33 וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: אֵינוֹ מְזֻיָּף, שֶׁהֲרֵי נִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין
34 - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם[43], אֶלָּא נִשְׁבָּע הַלֹּוֶה הֶסֵּת
35 וְנִפְטָר, שֶׁהֲרֵי זֶה הַשְּׁטָר[44] כְּחֶרֶס הוּא חָשׁוּב[45].

40) מעשה בב"ב לב. ופסק כרב יוסף. 41) רבינו מפרש הגמרא שם בשטר מקוים, והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו, ולדעתם המדובר באינו מקוים בשעה שהודה שהוא מזויף ואח"כ קיימו (מגיד־משנה). 42) ולכן זייפתי שטר, כדי לאלצו שיודה. 43) לא ממשועבדים ולא מבני חורין. 44) שהציג לפנינו לגבות על פיו. 45) מה תאמר? נאמינהו על־כל־פנים שחוב יש לו אצלו ויגבה מנכסים בני חורין ב'מיגו' שאילו רצה היה אומר אינו מזויף — 'מיגו' להוציא לא אמרינן ("אין לנו לומר 'מיגו' אלא לפטור את האדם מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מיגו" - לשון רבינו בפירוש המשנה שביעית פ"י משנה ה. - ועיין ש"ך סי' פג ס"ק ז, ט).

36 ז. שְׁטָר שֶׁלָּוָה בּוֹ וּפְרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ[46];
37 שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ וְנַעֲשָׂה כְּחֶרֶס.

46) ואפילו פרע ביום שלוה - אינו חוזר ולוה בשטר זה בו ביום, ואם לוה הרי זה כמלוה על־פה (ב"מ יז.).

38 ח. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב מְקַיָּם עַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלֹּוֶה:
39 הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: כֵּן הָיָה, אֲבָל
40 חָזַרְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי[47] לְךָ הַמָּעוֹת וְהִלְוֵיתִי אוֹתְךָ פַּעַם
41 שְׁנִיָּה - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר; שֶׁנִּפְרַע[48], וַהֲרֵי הוּא
42 כְּחֶרֶס[49]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת מִפְּנֵי
43 שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹבוֹת עַד שֶׁתַּחֲלִיפֵם - לֹא בָּטֵל הַשְּׁטָר[50],
44 וַעֲדַיִן שִׁעְבּוּדוֹ קַיָּם[51].

47) ב"ב לב: 48) וכבר נמחל שעבודו, כמבואר בהלכה ח. 49) ונשבע הלווה היסת, על טענת המלוה שחזר והלוהו, ונפטר. 50) שם. 51) מכיון שאילו הכיר בהן בתחילה שאינן טובות, לא היה מקבלן - אין זה פרעון (ראה מגיד־משנה).

ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקֻיָּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו מָנֶה, וְאָמַר לוֹ הַלְוֶה: הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי; וּבָאוּ אֵלּוּ וְהֵעִידוּ שֶׁפָּרָעוֹ, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר; וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: כֵּן הוּא שֶׁפָּרַעְתָּ, אֲבָל חוֹב אַחֵר פָּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר[52].

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[53] כְּשֶׁהֵעִידוּ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן; אֲבָל אִם רָאוּהוּ נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ[54] אִם הוּא בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן אוֹ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אוֹ בְּתוֹרַת מַתָּנָה: אִם אָמַר בַּעַל הַשְּׁטָר[55]: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי הֶחְזֵק כַּפְרָן[56], וּבָטֵל הַשְּׁטָר; וְאִם אָמַר: פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁבַּשְּׁטָר; שֶׁהֲרֵי לֹא פְּרָעוֹ בְּעֵדִים[57], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל[58] לוֹמַר: מַתָּנָה נְתָנָם לִי, נֶאֱמָן לוֹמַר: פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הֵן. אָמַר לוֹ הַלְוֶה: וַהֲלֹא שְׁטַר חוֹב זֶה דְּמֵי שׁוֹר[59] שֶׁלָּקַחְתִּי מִמְּךָ הוּא, וְאַתָּה גָּבִיתָ דְּמֵי בְּשָׂרוֹ[60], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַשְּׁטָר: כֵּן, אֲנִי גָּבִיתִי אֶת דָּמָיו מֵחוֹב אַחֵר שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ[61]; הוֹאִיל וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא הַחוֹב וּמִדָּמָיו נִפְרַע - בָּטֵל הַשְּׁטָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁפָּרַע מִדָּמָיו[62], יִשָּׁבַע הַלְוֶה הֶסֵּת שֶׁפָּרָעוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

52) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם - לא כל הימנו לטעון: חוב אחר פרעת (שבועות מב. "איתרע שטרא", וכפירוש הגאונים והביאם הרי"ף שם, שהכוונה - בטל השטר). ובגמרא שם: וזה דוקא כשפרעו בפני עדים ולא הזכיר לו את השטר, אבל פרעו בינו לבינו, מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם, נאמן לומר חוב אחר פרעת. וכן מתבאר מדברי רבינו בסמוך. 53) שבטל השטר. 54) ר"י מיגאש שם, ע"פ דברי הגמרא שם לד: ורבינו הביאם לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 55) קודם שבאו עדים. 56) ראה הל' טוען ונטען שם. 57) שהרי העדים אינם יודעים אם נתן הכסף לפרעון החוב. 58) המלוה. 59) שור לקחתי ממך, וזקפת עלי דמיו במלוה (שם). 60) ישבת באיטליז שלי, וגבית דמי הבשר של אותו השור והעדים מעידים על זה (הר"י מיגאש שם). 61) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על חשבון חוב אחר. 62) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון אותו השטר נתנם. הואיל והודה המלוה שמדמי בשר השור גבה, רגלים לדבר שקיבלתם לשם פרעון החוב שזקף בעד דמי השור שמכר (ע"פ הש"ך סי' נח ס"ק לא).

י. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב בְּעֵד אֶחָד[63], וְלוֶה טָעַן פָּרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[64] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע[65], וּמְשַׁלֵּם. טָעַן וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ בַּשְּׁטָר שְׁנֵי עֵדִים, וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

63) שחתום בו עד אחד בלבד. וסובר רבינו (וכן הוא דעת 'בעל הלכות גדולות' הובא במגיד־משנה, ועיין רא"ש בבא־בתרא פרק גט פשוט אות ז) שאע"פ שאין השטר כשר לגבות על פיו - זוקק הוא לשבועה כדרך ששנים מחייבים אותן ממון, שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה, כמו שיתבאר להלן פ"א מהל' טוען ונטען הלכה א. 64) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע - הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. 65) "שהרי הוא מודה במה שהעיד בו העד (היינו על עיקר ההלוואה, אלא שטוען פרעתי) ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו" (מדברי רבינו להלן פ"ד מהל' טוען ונטען הלכה ח), וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ע"פ בבא־בתרא לב. ועיין הל' טוען ונטען שם). [במגיד־משנה תמה על דין זה, ושאל: הרי אם לוה בשני עדים על־פה, נאמן לומר פרעתי, וכיצד נחייבהו ממון ע"פ עד אחד דהשטר אין לו כל ערך. ובכסף־משנה מבאר דברי רבינו ע"פ תשובת הרשב"א, שהמדובר, כשכפר בתחילה בבי"ד ואמר לא לויתי, ואח"כ חזר בו ואמר: לויתי ופרעתי, ואם כן הוחזק כפרן ואין מאמינים לו ב'מיגו'. ראה השגת הראב"ד שם, וראה ההלכה הבאה ופירושו של הראב"ד]. 66) למעלה ה"ב.

יא. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַכּוֹפֵר בְּמִלְוָה עַל פֶּה בְּבֵית דִּין, וּבָא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה[67] יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה. חָזַר וְאָמַר: כֵּן הָיָה, לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי, אוֹ מָחַל לִי, אוֹ נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[68].

67) כלומר, שהרי זה הכופר חייב שבועת התורה, כמו שיתבאר בפ"א מהלכות טוען הלכה א. 68) הראב"ד מבאר כאן דברי רבינו: מכיון שטען לא לויתי, הרי זה כאילו הודה שלא פרע, וכשחזר והודה שלוה - אינו יכול לחזור בו מהודאתו הראשונה שלא פרע. ואם לא הוכחש ע"י עד אחד, יכול לחזור בו ולטעון לויתי ופרעתי, ונאמינו ב'מיגו' שהיה יכול לעמוד בטענתו הראשונה שלא לוה כלל. ואין זה דומה להלכה הקודמת, שהרי שם הוכחשה טענתו הראשונה ע"י העד.

יב. מִי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרַע הַשְּׁטָר, וְאָמַר: יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא מְעוּתָיו וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע וְיִטֹּל[69]. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם[70] לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים[71]: שֶׁאֵין לוֹ וְלִכְשֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ, וְיַשְׁבִּיעוּ[72] שֶׁלֹּא פָּרַע וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ.

69) כי למה נשבע המלוה תחילה, ושמא אין לו ללוה ממה לפרוע (ע"פ כתובות פה. מגיד־משנה). 70) צ"ל: אמר אין לי כלום (וכן הוא בכת"י תימן, וכן העתיק הסמ"ג עשין צד). כלומר, טען הלוה: אין לי כלום. 71) שנתבאר למעלה פ"ב הל' ב, שתיקנו הגאונים להשביע את הטוען אין לי: "שאין לו כלום . . . וכולל בשבועתו שכל שירוויח, וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו . . . יתן לבעל חובו ראשון ראשון". 72) כלומר: ואז, כשתשיג ידו, ישביע את המלוה שלא פרעו ואח"כ יתן לו (כן נראה הצעת דברי רבינו, ע"פ העתקת הסמ"ג (עשין צד): משביעין אותו

תחילה מתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתגיע ידו יתן לבעל־חוב - ואז ישביענו שלא פרעו ואח"כ יתן לו, שפיסקא ולכשתשיג ידו וכו' קשורה עם האמור לפניה, והיא חלק מנוסחת השבועה שמשביעין אותו, וכמו שביארנו. אולם מהעתקת 'בעל התרומות' שער ב, ח"א: "וכשתשיג ידו ליתן לבעל־חובו ישביעו שאין שטרו פרוע ואח"כ יתן לו", וכן מהעתקת ה'טור' (סי' פב, ומשם בשו"ע): "וכשתשיג ידו ויתן לב"ח" וכו', נראה שאין פיסקת "ולכשתשיג" שייכת לנוסחת השבועה אלא שהיא קשורה עם האמור לאחריה, וכך הצעת דברי רבינו: משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתשיג ידו כדי ליתן לבעל־חובו, ישביעו שלא פרעו ואח"כ יתן לו).

יג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאָבַד[73] הַשְׁטָר, וַהֲרֵי הָעֵדִים קַיָּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[74], וְטָעַן[75] שֶׁפָּרַע - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[76]. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[77], וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִפָּרַע[78], הוֹאִיל וְכָתְבוּ לוֹ הַשְׁטָר וְאֵין בְּיָדוֹ שְׁטָר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן פָּרַעְתִּי - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פִּרָעוֹ[79], וּלְפִיכָךְ קָרַע הַשְׁטָר אוֹ שְׁרָפוֹ. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַשְׁטָר יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן: מִמֶּנִּי נָפַל אַחֵר שֶׁפָּרַעְתִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ - נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין הַשְׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה - אֵין שָׁם חֲזָקָה[80].

73) אמר המלוה: שטר שהיה לי - אבד. 74) והקנין כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד כמבואר (למעלה פי"א הלכה א, ועיין שו"ע סי' לט, א, ה). 75) הלווה. 76) הואיל והשטר אינו ביד המלוה, חוששין שמא פרעו, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (ע"פ בבא־בתרא קמח. והשווה להלן פכ"ג הל' יא: "בשטרי החובות . . . אע"פ שעדיו קיימים וקנו מידו . . . ואמר שטר שכתבתם לי אבד, אין כותבין לו שטר שני - שמא פרעו או מחלו"). 77) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או שהעדים מעידים על כך. 78) וחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו (כמבואר למעלה פי"א הל' ו). 79) אע"פ שהוא תוך הזמן (ע"פ בבא־מציעא ז: מגיד־משנה). 80) שאין אדם פורע תוך זמנו (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה).

יד. שְׁנַיִם שֶׁהֵן אוֹחֲזִין בִּשְׁטָר[81], הַמַּלְוֶה אוֹמֵר: שֶׁלִּי הוּא וְהוֹצֵאתִיו לְהִפָּרַע בּוֹ מִמְּךָ[82], וְהַלְוֶה אוֹמֵר: פְּרַעְתִּיו וּמִמֶּנִּי נָפַל: אִם הָיָה הַשְׁטָר שֶׁיָּכוֹל לְקַיְּמוֹ[83] - זֶה נִשְׁבָּע[84] שֶׁאֵין לוֹ בְּדָמִים אֵלּוּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָן[85], וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בַּדָּמִים פָּחוֹת מֵחֶצְיָן, וְיִשַּׁלֵּם הַלְוֶה מֶחֱצָה[86]; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ - יִשָּׁבַע הַלְוֶה הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ[87], וְיֵלֵךְ לוֹ.

81) בבא־מציעא ז. 82) וממני נפל. 83) בעדים. 84) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא (שם ה:, ולקמן פ"ט מהל' טוען ונטען הלכה ז.). 85) כלומר: יש לי בזה השטר, ולא פחות מחציו (ראה שם ב: ה: ועיין סמ"ע קלח ס"ק ה, ורבינו בפירושו למשנה שם מבאר (ע"פ גמרא שם ה:): "כי מעיקרנו שהנשבע הנוטל שום דבר בשבועתו, לא ישבע על יותר ממה שראוי ליטול באותה שבועה, ולפיכך ישבע שאין לו בה פחות מחצייה, ולא ישבע שהיא כולה שלי, מאחר שאינו נוטל אלא חציה". 86) כרבי יוחנן שם ז: שאין כל הבדל באיזה חלק מן השטר אוחזים, ובכל האופנים - חולקים (ועיין מגיד־משנה וש"ך סי' סה ס"ק מ). 87) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקוים, ואפילו כולו ביד המלוה (כמבואר למעלה הלכה ה).

טו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאוֹמֵר: פְּרַעְתִּיךָ; אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ: הִשָּׁבַע לִי הֶסֵּת[88]; אָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: וַהֲלֹא שְׁטָר יֵשׁ לְךָ עָלַי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתִי תְּחִלָּה[89], וְאַחַר כָּךְ תּוֹצִיא הַשְׁטָר הַפָּרוּעַ[90] וְתִגְבֶּה בּוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא הַשְׁטָר[91]. אָמַר הַמַּלְוֶה: אֵין לִי שְׁטָר עָלָיו מֵעוֹלָם, אוֹ שְׁטָר הָיָה לִי וְאָבַד - הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: בַּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ קֹדֶם זְמַן זֶה, וְאַחַר כָּךְ תַּשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת; אוֹ הַחֲרֵם[92] חֵרֶם סְתָם, וְלֵךְ וּבַקֵּשׁ[93] עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְׁטָר.

88) כדין כופר הכל. 89) על חנם. 90) אינו סותר טענתו הקודמת "אין לך בידי כלום", אלא מבאר דבריו שכוונתו: עתה אין לך בידי כלום - שפרעתיך, שלשון "אין לך בידי כלום" הוא דו־משמעי: כפירה בהלוואה ופרעון (לחם־משנה, והשווה לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה א). 91) כדרך שאמרו במלוה על המשכון, שהמלוה נשבע תחילה, שמא ישבע הלוה ויוציא הלה את המשכון ונמצא שבועתו לבטלה כמבואר למעלה פי"ג הל' ד, ובביאורנו (מגיד־משנה). 92) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל - אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלווה חרם סתם. 93) חפש.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר אל תפרעני אלא בעדים או בפני ראובן ושמעון, ודין מלווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא נפרע, ודין לווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, ודין היתנה המלווה שיהיה גובה בלא שבועה, אינו גובה מיתומים בלא שבועה.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ[3] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[4], מִפְּנֵי הַתְּנָאי[5]. טָעַן הַלְוֶה וְאָמַר לוֹ: וְכֵן עָשִׂיתִי, וּפְרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶם לְמְדִינַת הַיָּם אוֹ מֵתוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[6], וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר. וְכֵן אִם אָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אוֹ בִּפְנֵי רוֹפְאִים, וְאָמַר לוֹ: בִּפְנֵיהֶם[7] פְּרַעְתִּיךָ, וְאוֹתָן הָעֵדִים שֶׁפְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵיהֶם מֵתוּ אוֹ הָלְכוּ לָהֶם לְמְדִינַת הַיָּם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי

1 פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי אֲחֵרִים, וּמֵתוּ
2 אוֹ הָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8]; שֶׁמִּפְּנֵי
3 טַעֲנָה זוֹ הִתְנָה עָלָיו וְאָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא
4 בִּפְנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שֶׁהֵם עוֹמְדִים עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
5 יִדְחֶה אוֹתוֹ וְיֹאמַר: בִּפְנֵי אֲחֵרִים פָּרַעְתִּי וְהָלְכוּ לָהֶם.

2) משנה, שבועות לח: לפי הדפוסים שבידינו היום. אולם בכתבי־יד (וגם בכמה דפוסים) חולקה משנה ארוכה זו לשלש או לארבע משניות (וכן גם החלוקה במשנה שבמשניות), ומקומו של הדין שלפנינו הוא במשנה שניה בדף לט: 3) זה מוכח מלשון המשנה. 4) אפילו אם הלוה התנגד בפירוש לכך (ע"פ פירושם של הר"ן שם, והמגיד־משנה כאן). וכן פסק רבו רבינו יוסף מיגאש שם מא. וטעמו של דבר, מבואר בר"ן שם: אנן סהדי (ברור לנו, כאילו היינו עדים לזה) שהלוה הטוען: פרעתיך שלא בעדים - משקר, שאין זה מתקבל על הדעת שיעבור על התראת המלוה ויוציא על עצמו שם של כפרן. [בש"ך חו"מ סי' ע ס"ק ט, מביא דעת כמה פוסקים ראשונים שאם התנגד בפירוש לתנאי זה אינו צריך לפורעו בעדים, ודעת הרא"ש וה'טור' ורבינו ירוחם, שאם אמר המלוה אחר שהלוהו - אפילו כששתק הלוה אינו צריך לפורעו בעדים, ומכל־שכן כשהתנגד בפירוש. והש"ך עצמו מכריע: בשתק - צריך לפורעו בעדים, ובמוחה בפירוש - אינו צריך]. 5) אבל אם לא התנה בפירוש - אינו צריך לפרוע בעדים אע"פ שהלוהו בעדים. [בדין זה, וכן בדין "אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני", ועדים אחרים מעידים שפרע בפניהם (ראה ה"ב) נטה רבינו מדרכו הסלולה לפסוק בכל מקום כרבותיו - רבי יוסף מיגא"ש ורבו הרי"ף - ובשתי הלכות אלו פסק בניגוד גמור לשיטתם. מחלוקתם זו מקורה בחילופי נוסחאות בגמרא, כמו שיתבאר בהלכה הבאה. והראב"ד בהשגותיו כאן נכנס לפשרה ואומר, שאם התנה בפני עדים אין הלוה נאמן, ואם שלא בעדים - נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון: לא היה תנאי כזה (ראה מגיד־משנה וש"ך שם)]. 6) אפילו כשהתנה המלוה בפני עדים (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). ודוקא כשאמר "בפני פלוני ופלוני", אבל אם אמר "פרעתיך בפני עדים" סתם - אינו נאמן (רמ"ה ו'טור' שם), והש"ך (שם) מסביר כך גם דעת רבינו. 7) בפני תלמידי־חכמים, ופירש שמותיהם. 8) ואם באו עדים והעידו שבפניהם פרע - פטור (ראה ה"ב).

6 **ב.** יֵשׁ נֶסְחָאוֹת מִן הַגְּמָרָא שֶׁכָּתוּב בָּהֶן, שֶׁהָאוֹמֵר
7 לַחֲבֵרוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ
8 בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לִמְדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן.
9 וְטָעוּת סְפָרִים הוּא, וּלְפִיכָךְ טָעוּ הַמּוֹרִים[9] עַל פִּי
10 אוֹתָן הַסְּפָרִים.

9) בהלכה הקודמת נתבאר, שזאת היא דעת הר"י מיגא"ש והרי"ף ע"פ נוסחתם בגמרא. [גדולה התמיהה, שרבינו משתמש בביטוי חריף כזה כלפי רבותיו, שדרכו להתייחס אליהם ביראת כבוד יתירה].

11 וּכְבָר חָקַרְתִּי עַל הַנֻּסְחָאוֹת הַיְּשָׁנוֹת, וּמָצָאתִי בָּהֶן
12 שֶׁהוּא נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לְיָדִי בְּמִצְרַיִם מִקְצָת גְּמָרָא
13 יְשָׁנָה, כָּתוּב עַל הַגְּוִילִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין קֹדֶם
14 לַזְּמַן הַזֶּה בְּקָרוּב חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּשְׁתֵּי נֶסְחָאוֹת
15 מָצָאתִי מִן הַגְּוִילִים בַּהֲלָכָה זוֹ, וּבִשְׁתֵּיהֶם כָּתוּב:
16 וְאִם אָמַר פָּרַעְתִּי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לָהֶן
17 לִמְדִינַת הַיָּם - נֶאֱמָן. וּמִפְּנֵי טָעוּת זוֹ שֶׁאֵרַע לְמִקְצָת
18 הַסְּפָרִים, הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאִם אָמַר לוֹ: אַל
19 תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים
20 - שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ
21 בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זוֹ טָעוּת גְּדוֹלָה. וְהַדִּין הָאֱמֶת: שֶׁאִם
22 בָּאוּ עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם - נִפְטַר, וְאֵין כָּאן מְקוֹם
23 חֵשֶׁשׁ. גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת - עַל פִּי סִפְרֵיהֶן, שֶׁכָּתוּב
24 בָּהֶן בְּאוֹתוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ פְּרָעֵנִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁשָּׁנוּ
25 הַלָּכוֹת[10]: וְהָלַךְ וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[11]. וְטָעוּת סְפָרִים
26 הוּא. וּמָצָאתִי בַּגְּוִילִים כָּתוּב: אֲזַל פַּרְעֵהּ בֵּינֵהּ לְבֵין
27 דִּילֵהּ[12]. אַף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים מֻגָּהִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,
28 כָּךְ יֵרָאֶה מִדִּין הַגְּמָרָא. וָעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן[13]:
29 וְכִי מֶה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא
30 בְּעֵדִים - פְּרָעוֹ בְּעֵדִים! וְכִי יֵשׁ לוֹ לְאֱסֹר אֶת הָעֵדִים
31 בְּבֵית הַסֹּהַר כָּל יְמֵיהֶם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ?! וָעוֹד: אִם מֵתוּ,
32 מַה יַּעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְעוֹלָם,
33 עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[14]. אִם כֵּן, נַעֲשֵׂית עֵדוּת זוֹ עֵדוּת
34 בִּשְׁטָר[15]. וְנִמְצָא זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא
35 בְּעֵדִים, נַעֲשֵׂית מִלְוָה בִּשְׁטָר. וְאֵין מִי שֶׁעָלָה עַל לִבּוֹ
36 זֶה. אֲבָל וַדַּאי, אִם אָמַר: בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - הוּא
37 הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁפָּרַע בִּפְנֵי אֲחֵרִים וְהָלְכוּ לָהֶם.
38 אֲבָל אִם בָּאוּ[16] וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ - אֵין כָּאן בֵּית
39 מֵחוֹשׁ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן וּלְהוֹרוֹת.

10) תלמידי־חכמים לומדי הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". 11) שאינם לומדי הלכות. 12) בינו לבין עצמו. ביאור הדברים: בגמרא שם, מובא מעשה שבא לפני רב נחמן, שאמר המלוה אל תפרעני אלא בפני שוני הלכות, וטען הלווה שפרע בפני עדים שאינם שוני הלכות (לפי הנוסח שרבינו דוחה אותו), ופסק רב נחמן: מכיון שהודה המלוה – הרי זה פרעון גמור. ומזה למד הרי"ף, שאם לא הודה המלוה - אין הלוה נאמן, והוא־הדין אם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. ואומר רבינו כאן, שהנוסח הנכון הוא: "ביניה לבין דיליה", היינו הלוה טען שפרע שלא בעדים, ולפיכך כשהמלוה מכחיש - אין הלוה נאמן, אבל כשהוא מביא עדים אחרים שפרע - פטור. 13) השכל הישר מחייב זאת. 14) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית־דין להעיד. 15) שהלווה אינו נאמן לטעון פרעתי. 16) העדים האחרים. והרי"ף והר"י מיגא"ש מקיימים הנוסחאות שדחה רבינו, וסוברים שנפסקה הלכה בגמרא בשני הדינים שלמעלה, שחייב לשלם. ונימוקם מבואר ברי"ף, שהרי זה כאילו פסל למפרע את עדותם של כל העדים לענין פרעון חוב זה, וכל תנאי שבממון - קיים. וביאר הראב"ד שאנו מאמינים לעדים שהלווה נתן למלוה כך וכך, אבל יכול לטעון הכסף שקבלתי הוא לפרעון חוב

ישן - "סיטראי" בלשון הגמרא. [ב'מרדכי' שבועות סימן תשעא (מובא ברמ"א חו"מ שם סעיף ד, בשם 'יש מפרשים') כתב שהמלוה יכול לטעון "סיטראי". ומלשון הרמ"א משמע, שלדעת המחבר - שהיא גם שיטת רבינו - אמר זאת (ראה ש"ך שם ס"ק טו שפלפל בזה), ומזה יוצא שאין כל מחלוקת בדין זה בין רבינו לבין רבותיו, כי בטוען "סיטראי" מודה רבינו שהלוה חייב לשלם, וכשהעדים מעידים שאמר בפירוש שנותן המעות לפרעון אותו החוב - גם הרי"ף - לפי ביאורו של הראב"ד - מודה שפטור (ראה מגיד־משנה). ובש"ך שם ס"ק טז, פירש דעת הראב"ד, שגם אם מעידים שפרע בפירוש חוב זה, יכול המלוה לטעון "סיטראי" וצ"ע. אולם מלשונו של רבינו משמע ששיטתו נוגדת שיטת רבותיו. אגב, רש"י שם מפרש שהמלוה טוען עדי שקר הם, וזה לא כראב"ד].

1 **ג. הִתְנָה[17] הַמַּלְוֶה עַל הַלּוֶה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת**
2 **שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא פְרָעוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[18],**
3 **אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן שֶׁפְּרָעוֹ. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ**
4 **- אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם[19].**

17) שם מב. 18) סתם נאמנות פירושו בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. הדעת נוטה, שאם המלוה דרש נאמנות וחשש שמא יטעון הלווה פרעתי, בוודאי התכוון בלי שבועה, כי למה לו להכניס עצמו לחיוב שבועה (סמ"ע סי' עא ס"ק ב). בהלכה א, כתב רבינו: "ואמר אל תפרעני אלא בעדים" וכאן שינה וכתב "התנה", שינוי זה מלמדנו, שכאן המדובר בשעת ההלוואה, כי שלא בשעת הלוואה אין מקום לתנאים, שהרי הכסף כבר ביד הלוה, ואף־על־פי־כן כשקנו מידו (עשו קבלת קנין) מועיל אפילו אחר ההלוואה (מגיד־משנה). 19) כרב פפא שם שאמר: הלווה קיבל נאמנות המלוה נגד עצמו, אבל לא נגד עדים.

5 **ד. הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה נֶאֱמָן כְּשֶׁנֵּי עֵדִים, אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[20]**
7 **בְּלֹא שְׁבוּעָה[21], שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ כְּשֶׁנֵּי עֵדִים[22]. וַאֲפִלּוּ**
8 **הֵבִיא מֵאָה עֵדִים (שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא**
9 **שְׁבוּעָה, וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים) שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם;**
10 **שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה[23]. אֲבָל[24] אִם אָמַר לוֹ: הֲרֵי אַתָּה**
11 **נֶאֱמָן עָלַי כִּשְׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְיָרַד[25] לְמִנְיָן[26], אִם פְּרָעוֹ**
12 **בִּפְנֵי אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ[27]. זֶה שֶׁהֶאֱמִין הַמַּלְוֶה**
13 **כְּשֶׁנֵּי עֵדִים, מַה תִּהְיֶה תַּקָּנָתוֹ[28] כְּשֶׁיִּפְרַע? יִקְרַע**
14 **הַשְּׁטָר; אוֹ יָעִיד[29] זֶה הַמַּלְוֶה עַל עַצְמוֹ[30] שֶׁבִּטֵּל כָּל**
15 **שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל פְּלוֹנִי; אוֹ יָעִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא**
16 **בִּפְנֵי הַלּוֶה[31] שֶׁקִּבֵּל כָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי[32].**

20) שם מב. 21) נתבאר בהערה יז, שסתם נאמנות משמעותה בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. [במלוה בשטר, הדבר פשוט שהכוונה ללא שבועה, שהרי גם בלי נאמנות נוטל בשבועה, כשהלוה טוען: פרעתי]. 22) ב'ספר התרומות' שער כו (מובא בש"ך שם ס"ק ב), שואל: למה אין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלים, כמו בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו? ומסביר, שאנו סומכים על הלוה עצמו שהאמין לו כשני עדים, וביטל לגמרי טענות עצמו נגדו, ולפיכך אין להגדיר טענת המלוה כמוכחשת, והרי זה כאילו פסל למפרע כל עדויות שבעולם לגבי פרעון חוב זה. 23) ראה הלכות עדות פי"ח ה"ג. 24) מסקנת הגמרא שם. 25) הלוה. 26) פירש מספר גדול משנים. 27) שאנו אומרים, כשלשה האמינו, אבל לא כארבעה. כשאמר "כשנים" לא קבע מספר העדים אלא התכוון לעדות רגילה, שאינה פחות משנים. 28) כיצד יבטיח עצמו, שהמלוה לא יחזור ויתבע. 29) יצהיר בפני עדים. 30) במלוה על־פה. 31) לא נתבארה כוונתו, מה הוא ההבדל בין בפני הלוה או שלא בפניו (ראה משנה־למלך). 32) וכשיתבע המלוה שנית - יביא עדי ההודאה לבית־דין. מכאן אתה למד, שהנאמנות לגבי טענת פרעתי אין כוחה יפה לגבי הודאת המלוה, שהודאה ענין אחר הוא שעליו לא התנה. [מחלוקת ראשונים היא אם פרעון והודאה נידונים כשני ענינים או לא. 'בעל התרומות' בשער כו מביא תשובת הרי"ף, ששני ענינים הם, כדברי רבינו כאן. אולם רבינו זרחיה הלוי בשבועות שם פוסק להלכה, שהמלוה נאמן גם נגד עדי הודאה, וכן דעת רבינו ישעיה (הובא ב'טור' שם), וכן כתב גם הרשב"א (מובא ב'דרישה' סי' עא סק"ח). והרמב"ן במלחמותיו שם מחלק בין נאמנות לבין "אל תפרעני אלא בעדים", אם האמינו לומר שלא נפרע, אין כל טעם לחלק בין עדים לבין הודאת עצמו, אבל כשאמר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני - הרי זה כאילו פסל אחרים להעיד שבפניהם פרע, אבל לא פסלם להעיד שהודה. למעלה בה"ב נתבארה שיטת רבינו, שבדין אל תפרעני וכו' נאמנים גם אחרים להעיד שבפניהם פרע].

17 **ה. הֲרֵי שֶׁפְּרָעוֹ[33], וְטָעַן הַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא נִפְרַע, וּפְרָעוֹ**
18 **פַּעַם שְׁנִיָּה מִפְּנֵי הַתְּנַאי[34] - הֲרֵי הַלּוֶה חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ**
19 **אֶת הַמַּלְוֶה בַּדִּין, וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ אַתָּה חַיָּב לִי,**
20 **מִפְּנֵי שֶׁפְּרַעְתִּיךָ שְׁתֵּי פְּעָמִים. אִם הוֹדָה - יְשַׁלֵּם;**
21 **וְאִם כָּפַר - יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[35] עַל כָּךְ שֶׁלֹּא פְרָעוֹ**
22 **אֶלָּא פַּעַם אַחַת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].**

33) המדובר בהתנה שיפרענו בעדים, וטען הלווה שפרעו שלא בעדים. 34) שאם לא התנה - היה נשבע ונפטר. 35) כדין כל טוען מנה לי בידך, וזה כופר. 36) בר"ן שם מא: נושא ונותן בזה, כשהאמינו הלווה למלוה כשני עדים, ומביא דעת הראב"ד, שאחר הפרעון השני יכול הלווה לגבות מהמלוה החזרת הפרעון על־פי אותם העדים, משום שהאמינו למלוה רק על הפרעון בלבד, לא לענין טענת פרעון כפול (ה'טור' שם מביא שיטה זו בשם רב האי גאון) ומסיים שם הר"ן שדעת רבינו כאן אינה כן, כי הנאמנות נגד עדים כוחה יפה לכל הנוגע לפרעון זה. וכן כתב הר"י מיגא"ש בפירושו לשבועות שם (ראה 'טור' ו'בית יוסף' שם). 37) כגון שהאמינו כשני עדים (הר"י מיגא"ש שם). וצ"ע למה חייב שבועת היסת, הלא האמינו בלא שבועה? ואולי כוונתו, שהלווה פטרו משבועה כעין של תורה כדין נשבע ונוטל, אבל היסת שתיקנו חכמים לכל טענת כפירה - חלה גם בנידון.

23 **ו. הִתְנָה הַלּוֶה[38] שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר**

יום רביעי כ"ג אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר זרוק לי חובי והיפטר, ודין אומר הולך מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושתם, ודין המחהו אצל חנווני, ודין חנווני המקיפו, ודין שטר שהיה ביד שליש, ודין שטר שנמצא בין שטרות פרועים.

א. הַחוֹב בְּאַחֲרָיוּת הַלּוֶה[2] עַד שֶׁיִּפָּרְעֶנּוּ לְיַד הַמַּלְוֶה אוֹ לְיַד שְׁלוּחוֹ[3]. אָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: זְרֹק לִי חוֹבִי וְהִפָּטֵר[4], וּזְרָקוֹ[5], וְאָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַמַּלְוֶה - פָּטוּר. אָמַר לוֹ: זְרֹק לִי חוֹבִי בְּתוֹרַת גִּטִּין[6], הָיוּ הַמָּעוֹת קְרוּבוֹת לַמַּלְוֶה[7] - הֲרֵי עֲדַיִן בְּאַחֲרָיוּתוֹ; הָיוּ קְרוּבוֹת לַמַּלְוֶה[8] - נִפְטַר הַלּוֶה; מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה[9], אִם אָבְדוּ מִשָּׁם אוֹ נִגְנְבוּ - מְשַׁלֵּם הַלּוֶה מֶחֱצָה[10].

2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים - כולי עלמא לא פליגי (אין אדם חולק) דברשות לווה קיימי", כלומר, אם נגנבו או נאנסו מפסיד הלווה. 3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרוק לי חובי וזרקו קרוב למלווה, ונאבד - חייב, שהרי זה כאומר: זרוק ושמור עד שיגיע לידי (גיטין עח:). 4) גיטין שם. 5) אפילו רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס "וזרקו לו" (וכן הוא בכתב־יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). 6) היו עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם). 7) בתחום שמירתו - שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). 8) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). 9) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים - לשמור אותם (שם). 10) מפני שהמעות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם).

ב. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר לְלֵוִי: הוֹלֵךְ לְשִׁמְעוֹן מָנֶה זֶה שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אִם בָּא לַחֲזֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר[11], וְהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמָּנֶה לְשִׁמְעוֹן. הֶחֱזִיר לֵוִי אֶת הַמָּנֶה לִרְאוּבֵן - שְׁנֵיהֶן[12] חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ[13] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד שִׁמְעוֹן כָּל חוֹבוֹ.

11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר זכה לו (בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ד כותב רבינו, שבמתנה הולך אינו כזכי והסכים לו הראב"ד). ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין יד: כרב). 12) השליח והלווה. 13) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע - גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות

פָּרַעְתִּי - אֵינוֹ גוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ[39] וְלֹא מִן הַלּוֹקֵחַ[40]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: לֹא פָּרַעְתִּי - אֵין הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת, שֶׁמָּא עָשׂוּ קִנּוּנְיָא[41] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה[42]. טָעַן הַלּוֶה בִּשְׁטָר זֶה וְאָמַר: פָּרַעְתִּי מִקְצָתוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא פָּרַע כְּלוּם - מְשַׁלֵּם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת[43]; שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הַסֵּת - אֵינוֹ נִשְׁבָּע.

38) מקור דין זה ברי"ף כתובות פ"ט (אות שמו), והמדובר במלוה בשטר. 39) אם מת הלווה. 40) הקונה נכסי הלווה שהיו משועבדים למלוה, שבית־דין טוענים ליורש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. 41) הסכם למעשה תרמית. 42) ויחלקו ביניהם את הגזילה. 43) גם כשכופר הכל חייב שבועת היסת. ומשמיענו רבותא, שאפילו כשהודה במקצת אינו נשבע שבועת התורה אלא היסת. 44) נימוק למה פטור משבועת התורה. ולמה חייב שבועת היסת? מבואר ברי"ף שם באריכות. ותמצית דבריו: המלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי - נשבע המלוה שלא נפרע ונוטל, ובמלוה על־פה - נשבע הלווה היסת ונפטר, ולפיכך אנו מפרשים את הנאמנות לביטול כוחו של השטר בלבד, ויהיה כמלוה על־פה שהטוען פרעתי נשבע היסת. [ב'בית חדש' חו"מ סי' עא אות לה מביא תמיהת רבים, שאם הועילה הנאמנות רק לבטל כוחו של השטר ונשאר מלוה על־פה, למה לא ישבע הלווה שבועת מודה במקצת? ותירץ, על־פי מה שנימקו (בבבא־מציעא ג.) שבועת מודה במקצת, מפני שהלווה רוצה לכפור הכל, אלא שאין אדם מעיז פניו בפני בעל־חובו וכו', וכאן שהאמינו - מעיז ומעיז].

ז. הִתְנָה[45] הַמַּלְוֶה שֶׁיִּהְיֶה גוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה גוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּא לִגְבּוֹת מִיּוֹרְשָׁיו - יִשְׁבַּע[46] וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה[47]. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּגְבֶּה אַף מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה - גוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הִתְנָה[48] שֶׁיִּגְבֶּה מִן הָעִדִּית[49] - גוֹבֶה מִן הָעִדִּית אַף מִן הַיּוֹרְשִׁין[50]; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם. בָּא לִגְבּוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - לֹא יִטְרֹף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[51]; שֶׁאֵין זֶה מַתְנֶה לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

45) גם זה ברי"ף שם. 46) כעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ. 47) כדין כל הבא לגבות מנכסי יתומים. 48) מחלוקת אמוראים בגיטין נ. 49) השדה המעולה שבשדותיו. לפי דין התורה, מלוה גובה מהגרוע (זיבורית), וחכמים תיקנו שיגבה מבינונית. 50) כשהתנה בפירוש שיגבה עידית גם מן היורשים, אבל אם לא פירש "גם מן היורשים" גובה מזיבורית, כרב נחמן שם. והטעם, מפני שתיקנו חכמים לגבות מנכסי יתומים מן הזיבורית, אין לעקור תקנה זו אלא־אם־כן התנה בפירוש (על־פי פירושו של הרמב"ן, מובא במגיד־משנה כאן). 51) אפילו התנה בפירוש שיגבה מהלוקח בלי שבועה.

מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הרי"ף בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה).

ג. רְאוּבֵן[14] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר שִׁמְעוֹן לִרְאוּבֵן: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ תְּנֵהוּ לְלֵוִי, וְהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין[15], וְקִבֵּל לֵוִי[16], וְנִמְצָא רְאוּבֵן עָנִי וְאֵין לוֹ מַה שֶׁיִּגְבֶּה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי לֵוִי חוֹזֵר בַּחוֹב שֶׁל שִׁמְעוֹן[17], שֶׁזֶּה[18] הִטְעָהוּ. וְאִם יָדַע לֵוִי שֶׁהוּא עָנִי, אוֹ שֶׁהָיָה עָשִׁיר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהֶעֱנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר, שֶׁהֲרֵי קִבֵּל. טָעַן לֵוִי שֶׁהָיָה רְאוּבֵן עָנִי וְהִטְעָהוּ, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עָשִׁיר הָיָה וְהֶעֱנִי - יֵרָאֶה לִי, שֶׁעַל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא רְאָיָה[19] וְאַחַר כָּךְ יִפָּטֵר[20] מֵחוֹב לֵוִי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר[21] בְּיָדוֹ, אוֹמְרִים לוֹ[22]: קַיֵּם שׁוֹבָרְךָ וְהִפָּטֵר.

14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הרי"ף בבא מציעא פרק המקבל, תקעט. 15) שנעשית ההמחאה בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן". 16) הסכים לכך, ובזה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח). 17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה, שלוי חוזר ותובע חובו משמעון. 18) שמעון. 19) במגיד משנה מבאר, שהמדובר כשלוי מוציא שטר חוב על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל במלוה על פה - חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסת, ולפיכך נאמן גם לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול לטעון - פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). 20) ואם לא הביא ראייה יישבע לוי וייטול (שולחן ערוך שם). 21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול מכוחו של שובר. 22) כלומר, היינו אומרים לו ללווה המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו אינו נאמן לומר פרעתי - כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראייה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה בשעה שהמחהו אצלו.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מֶקָּח וּמִמְכָּר[23], שֶׁרְאוּבֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצֶל שִׁמְעוֹן [24]כְּלוּם, וְהָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְלֵוִי מָנֶה, וְהִמְחָהוּ אֵצֶל שִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהִמְחָהוּ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - לֹא קָנָה.[25] וְאִם רָצָה שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יִתֵּן - לֹא יִתֵּן; וְאִם נָתַן[26] - חוֹזֵר וְגוֹבֶה מֵרְאוּבֵן, שֶׁהֲרֵי עַל פִּיו נָתַן. וְכֵן אִם רָצָה לֵוִי לַחֲזֹר וְלוֹמַר: אֵינִי רוֹצֶה לִגְבּוֹת מִשִּׁמְעוֹן - חוֹזֵר וְגוֹבֶה מֵרְאוּבֵן. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַע מִקְּצָת מִשִּׁמְעוֹן - חוֹזֵר וְגוֹבֶה הַשְּׁאָר מֵרְאוּבֵן.

23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. 24) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. 25) הואיל ושמעון אינו חייב לו כלום - שלושתם יכולים לחזור בהם. 26) שמעון ללוי.

ה. חֶנְוָנִי[27] שֶׁהָיָה נוֹתֵן לְבַעַל הַבַּיִת מִן הַחֲנוּת כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[28] בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וּמַקִּיפוֹ עַד שֶׁיִּתְקַבֵּץ הַכֹּל[29] וּפוֹרֵעַ לוֹ[30], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: תֵּן לַפּוֹעֲלִים סֶלַע, אוֹ לְבַעַל חוֹבִי מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלִי, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ, וַהֲרֵי הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: נָתַתִּי, וְהַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹבוֹ אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי - הֲרֵי הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב נִשְׁבָּע[31] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת חוֹבוֹ, וְכֵן הַחֶנְוָנִי נִשְׁבָּע[32] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת מַה שֶּׁטָּעַן שֶׁנָּתַן, שֶׁהֲרֵי הוּא אָמַר לוֹ לִתֵּן. וְהַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע בְּמַעֲמַד הַחֶנְוָנִי, וְכֵן הַחֶנְוָנִי בְּמַעֲמַד הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב, כְּדֵי שֶׁיְּכַלְּמוּ[33] זֶה מִזֶּה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[35] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[36], מִפְּנֵי שֶׁבָּאִין שְׁנֵיהֶן לִטֹּל. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַחֶנְוָנִי[37] - נוֹטֵל בַּעַל חוֹב בְּלֹא שְׁבוּעָה[38], וְכֵן אִם מֵת פּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב - הַחֶנְוָנִי נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[39]; שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַפְסִיד כְּלוּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּם אֶחָד[40].

27) שבועות מה: 28) לרבות כסף מזומן. 29) לסכום מסויים. 30) בבת אחת (על פי ביאורו של הר"י מיגא"ש שם מז:). 31) לא לקחתי. 32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. 33) שבועות מז: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני - אלו נשבעין בפני אלו מפני הבושה. 34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. 35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שמא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) - והרי בעל הבית טענתו שמא - אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). 36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין של תורה ירדו להם"). 37) ויורשיו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. 38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. 39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדין מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). 40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה).

ו. הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: אַתָּה אָמַרְתָּ לִתֵּן לָזֶה מָנֶה, אוֹ צִוִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִי: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי תֵּן לוֹ, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא אָמַרְתִּי לְךָ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת[41] וְנִפְטָר, וְהַחֶנְוָנִי עוֹשֶׂה דִּין עִם זֶה[42] שֶׁנָּתַן לוֹ[43]. וְכֵן

אִם אָמַר הַחֲנֻוֹנִי לְבַעַל הַבַּיִת הַמַּקִּיפוֹ: כָּתוּב בְּפִנְקְסִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - נִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[44] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל טוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ לְכָל דָּבָר, וְאֵין בָּזֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[45].

41) תקנת חכמים שחנווני נשבע ונוטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שציווה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חבירו והלה כופר בכל, שנשבע היסת ונפטר (שבועות מה:). 42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני - בעל הבית פטור אפילו משבועת היסת לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שציווה לתת (ראה סמ"ע שם). 43) ואם הוא כופר, נשבע היסת ונפטר. 44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים זוז וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה בכגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר - אינו יודע. 45) שיישבע החנווני וייטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדין שנתבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסת, כדין כופר בכל, ופטור.

ז. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עַל שִׁמְעוֹן, וְטָעַן שֶׁלֵּוִי נְתָנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[46], וְאָבַד הַשְּׁטָר שֶׁהִקְנָהוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהִקְנָהוּ לוֹ עַל גַּב הַקַּרְקַע[47] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה אוֹתוֹ[48] מִשִּׁמְעוֹן[49], הוֹאִיל וְיוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ. טָעַן שִׁמְעוֹן שֶׁפָּרַע לְלֵוִי, וְאָמַר: יְשַׁבַּע לִי[50] - יְשַׁבַּע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן[51], וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה רְאוּבֵן[52]. הוֹדָה לוֹ שֶׁפָּרַע[53] - יְשַׁלֵּם לֵוִי לִרְאוּבֵן[54]. טָעַן לֵוִי שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן שְׁטָר[55] זֶה - נִשְׁבָּע[56] הֶסֵּת וְנִפְטָר[57].

46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). 47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. 48) "ואין צריך עדים לעניין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה - המוכר) מכחישו (עיין בית יוסף שם סימן צה). 49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראייה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראייה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לעניין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, ועיין ראב"ד שם). 50) שלא פרעתי. 51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משביעים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להישבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). 52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. 53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). 54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף זוז ומכרו במאה - משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדין מיגו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחוייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (ועיין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). 55) והשטר נפרע (מגיד משנה). 56) לוי. 57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לעניין קנייתו, היינו רק לעניין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לעניין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראייה ואם אינו מביא - נשבע לוי היסת ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה).

ח. שְׁטָר[58] שֶׁהָיָה בְּיַד שָׁלִישׁ, וְהוֹצִיאוֹ מִתַּחַת יָדוֹ בְּבֵית דִּין וְאָמַר[59]: פָּרוּעַ הוּא - נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁטָר מְקַיָּם; שֶׁאִלּוּ רָצָה, הָיָה שׁוֹרְפוֹ אוֹ קוֹרְעוֹ. וְכֵן אִם מֵת הַשָּׁלִישׁ וְנִמְצָא כְּתָב[60] יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הַשָּׁלִישׁ שֶׁשְּׁטָר זֶה הַמֻּנָּח אֶצְלוֹ פָּרוּעַ הוּא - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב[61]. אֲבָל כְּתָב[62] שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי מַלְוֶה שֶׁשְּׁטָר פְּלוֹנִי פָּרוּעַ, אֲפִלּוּ הָיָה בִּכְתַב יְדֵי הַמַּלְוֶה - אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשַּׁחֵק[63].

58) סנהדרין לא. 59) השליש. 60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. 61) המשך הברייתא שם: "אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שליש כשר" ומפרש רבינו שמת השליש ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה וש"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלווה שמסר שטרו לשליש - האמינו. 62) בכתב־יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. 63) ופסול (בבא מציעא כ:).

ט. הָיוּ עֵדִים עַל הַכְּתָב[64]: אִם הָיוּ מְקַיָּמִין - הֲרֵי הַשְּׁטָר פָּרוּעַ[65]; וְאִם אֵין עָלָיו קִיּוּם - יִשְׁאֲלוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִין עַל זֶה הַשּׁוֹבֵר. אִם לֹא יָדְעוּ אוֹ שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין, הוֹאִיל וּמִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה אוֹ מִתַּחַת יְדֵי יוֹרְשָׁיו יָצָא - אֵין הַשּׁוֹבֵר כְּלוּם[66].

64) היוצא מתחת ידי המלווה. 65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם בירורו שהשטר פרוע (שם כא.). 66) אנו תולים שהמלווה הכינו, שמא יביא הלווה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון (שם כ:).

י. נִמְצָא[67] הַשְּׁטָר[68] בֵּין שְׁטָרוֹת פְּרוּעִין[69] - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב הַנִּמְצָא. וְכֵן אִם נִמְצָא כָּתוּב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר, בֵּין מִפָּנָיו[70] בֵּין מֵאֲחוֹרָיו[71], וַאֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ[72]: שְׁטָר זֶה פָּרוּעַ, אוֹ נִפְרַע מִמֶּנּוּ כָּךְ וְכָךְ - עוֹשִׂין עַל פִּי הַכְּתָב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עַל הַכְּתָב עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה; שֶׁאִלּוּ לֹא נִפְרַע - לֹא הָיָה כּוֹתֵב עַל הַשְּׁטָר[73].

67) שם. 68) שטר חוב שהשובר משתייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). 69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. 70) בין השורות. 71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. 72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה הש"ך סימן סה, סעיף קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע). 73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם נימקו: "דאי לאו דפריע לא הווה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלווה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו).

יא. הַמּוֹצֵא[74] שְׁטָר[75] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו וְאֵין יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ[76] - יִהְיֶה מֻנָּח[77] עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלָּיו.

74) משנה שם כ. 75) שאינו שלו. 76) אם הלווה הפקידו או המלווה. 77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם).

יב. הָאוֹמֵר לְבָנָיו[78]: שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתַי פָּרוּעַ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה הוּא - שְׁטָרוֹתָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין[79]. נִמְצָא לְאֶחָד[80] שָׁם[81] שְׁנֵי שְׁטָרוֹת[82] - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ[83], וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. אָמַר לַחֲבֵרוֹ[84]: שְׁטָר לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. חוֹב לְךָ בְּיָדִי[85] פָּרוּעַ - כָּל שְׁטָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין.

78) מְצַוֶּה בשעת מיתה. 79) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג.). 80) ללווה אחד. 81) בין שטרותיו של המְצַוֶּה. 82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. 83) הלווה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). 84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחתונה. 85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו - שטר חוב אחד מן השטרות שלך הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלווית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן - יד בעל השטר על התחתונה וכולם בחזקת פרועים, ואם בא הלווה וטען שפרע את כולם - נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש).

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאין אדם מוריש שבועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לוויתי, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבהו ממעות בבל.

א. מַלְוֶה שֶׁמֵּת[2], וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לִתְבֹּעַ אֶת הַלּוֹוֶה בִּשְׁטָר שֶׁעָלָיו, וְאָמַר: פָּרַעְתִּי לְאָבִיךָ, וְהַיּוֹרֵשׁ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - אוֹמְרִים לוֹ[3]: עֲמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ[4]. אָמַר: יִשָּׁבַע לִי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[5]: שֶׁלֹּא פְּקָדָנוּ אַבָּא[6] עַל יְדֵי אַחֵר וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא בְּפִיו וְשֶׁלֹּא מָצִינוּ[7] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא[8] שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ[9], וְגוֹבֶה.

2) משנה, שבועות מה. וגמרא שם מח. 3) הדיינים אומרים ללווה. 4) ליורש, ואין משביעים אותו. דין זה מבואר בגמרא שם, ששאלו בלשון תמיהה: אבוהון שקיל בלא שבועה, ואינהו שקלי בשבועה (אביהם היה נוטל בלא שבועה, והם (היתומים) נוטלים רק בשבועה)? נתבאר למעלה פי"ד ה"ב שהלווה אינו נאמן לומר "שטר זה פרוע", ואין משביעים את המלוה אלא כשדורש הלווה מעצמו שישבע. 5) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלווה טוען: ישבע לי שלא פרעתי - מחוייבים גם יורשיו בשבועה כזו. 6) שלא הודיע לנו לפני מותו. 7) מצאנו. 8) כל כתב שהוא. 9) נמשך לכל שלוש הטענות שלמעלה: שלא פקדנו, שלא אמר ושלא מצאנו וכו'. מתמיהת הגמרא שם, למדנו רק שלא הורע כוח היורשים מכוח המוריש, אבל לא שמענו שיהא כוחם יפה מכוחו, ולפיכך הם נשבעים בכל מקרה שמורישם היה מחויב להשבע, אלא שתוכן שבועתם הוא אחר. ושבועה זו נקראת בפי חכמים: שבועת יורשים. [במגיד־משנה (לקמן ה"ב) מבאר, שכדי לפסול את השטר - צריך שני תנאים: א. שהשטר נמצא בין שטרות פרועים, ב. שנמצא בין ניירותיו של המוריש כתב המאשר פרעון החוב. וכן משמע מלשונו של רבינו (למעלה פט"ז ה"י) שכתב: "נמצא השטר בין שטרות פרועים - הרי זה פרוע, אף־על־פי שאין עדים על הכתב הנמצא (אישור פרעון)". יוצא ברור, שרק שני הדברים - נמצא בין שטרות פרועים וגם שובר בידי מלוה - פוסלים את השטר. וכן פסקו להלכה ה'טור' וה'שולחן ערוך' חו"מ סי' קח, וראה ש"ך שם ס"ק יב].

ב. מֵת הַלּוֹוֶה[10] אַחַר שֶׁמֵּת הַמַּלְוֶה, וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, וְאוֹמְרִין[11] לוֹ[12]: תְּחִלָּה הִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פְּקָדָנוּ אַבָּא וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַיּוֹרֵשׁ קָטָן הַמֻּטָּל בַּעֲרִיסָה כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ[13] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[14]. וְאִם צִוָּה הַמַּלְוֶה[15] בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁשְּׁטָר זֶה אֵינוֹ פָּרוּעַ - יִפָּרַע הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה אֲפִלּוּ מִן הַיּוֹרֵשׁ.

10) בגמרא שם. 11) בכת"י תימן: "ואומרין". פירוש,

הדיינים אומרים ליורשי המלוה. 12) אף־על־פי שיורשי הלווה אינם דורשים. וזה הוא ההבדל בין לווה קיים ובין מת הלווה. ב'טור' שם מוסיף עוד הבדל, שביורש מן היורש צריך להישבע גם שהלווה לא פרע לו עצמו, וכשהלווה חי פטור יורש המלוה משבועה זו, אם הלווה אינו טוען זאת. ראה ב"ח שם. 13) במשנה שבידינו כתוב: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו נולד הבן אחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונוטל". ומלשונו של רבינו שכתב: "ואפילו היה היורש קטן", משמע שאינו פוסק כמותו בנולד לאחר מיתת האב. ונראה דעתו שנוטל בלא שבועה, ורק קטן בשעת מיתת האב צריך להשבע. [הרי"ף והרא"ש גורסים במשנתנו: העיד רבי יוחנן בן ברוקה וכו' וכן ב'ספר התרומות' שער יד חלק ב. ונראה שנוסחת רבינו היא ככתוב בספרים שבידינו, שהרי כלל בידינו שכל העיד - הלכה. ראה מגיד־משנה]. 14) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, אבל שלא פקדנו ושלא אמר לי - אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר־צוואה ('טור' ושו"ע שם סעיף ו). 15) דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו.

1 **ג. מֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה[16], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין**
2 **יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה נוֹטְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה כְּלוּם[17]; שֶׁבַּשָּׁעָה**
3 **שֶׁמֵּת הַלּוֶה נִתְחַיֵּב הַמַּלְוֶה לְהִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל,**
4 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[18], וּכְבָר מֵת, וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ**
5 **שְׁבוּעָה[19] לְבָנָיו[20], שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא נִפְרַע**
6 **אֲבִיהֶם כְּלוּם[21]. וְאִם עָבַר הַדַּיָּן וְהִשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי**
7 **מַלְוֶה, וְגָבוּ אֶת חוֹבָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם[22].**
8 **לְפִיכָךְ[23], שְׁטַר חוֹב שֶׁל יְתוֹמִים הַבָּאִים לְהִפָּרַע מִן**
9 **הַיְתוֹמִים שֶׁמֵּת אֲבִיהֶן הַלּוֶה תְּחִלָּה - אֵין קוֹרְעִין**
10 **אוֹתוֹ וְאֵין מַגְבִּין בּוֹ; אֵין גוֹבִין בּוֹ - שֶׁאֵין אָדָם**
11 **מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵין קוֹרְעִין**
12 **אוֹתוֹ - שֶׁמָּא יָבוֹא דַּיָּן שֶׁיָּדוּן וְיוֹצִיא בּוֹ.**

16) גמרא שם. 17) אפילו בשבועה, כרב ושמואל שם. וכן גם דעת הרי"ף. 18) למעלה ה"ב. 19) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. 20) לאו דוקא בניו, והכוונה ליורשיו. רבא שם מח: אומר: מה לי שלא פקדנו אבא, ומה לי שלא פקדנו אחא. 21) אינם יודעים אם נפרע או לא. 22) בגמרא שם חולק רבי אלעזר על רב ושמואל, ואומר: יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין. ובמסקנא שם אמרו, שלא נקבעה הלכה כמי, ולפיכך דיין שפסק כרב ושמואל - דינו קיים. והפוסק כרבי אלעזר - דינו קיים. 23) מסקנתו של רב פפא, שם.

13 **ד. אֲפִלּוּ[24] הָיָה שָׁם עֵרֶב[25], וּמֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה - לֹא**
14 **יִפָּרְעוּ יוֹרְשֵׁי הַמַּלְוֶה מִן הָעֵרֶב; שֶׁאִם תֹּאמַר יִפָּרְעוּ**
15 **מִן הָעֵרֶב[26], הֲרֵי הָעֵרֶב חוֹזֵר וְנִפְרָע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה[27].**

24) שם. 25) ויורשי המלוה באים לגבות מן הערב. 26) כרב הונא בר רב יהושע, שם. 27) נימוקו של רב הונא. ב'טור' שם סעיף לב, מביא מחלוקת ראשונים מה הדין כשהלווה לא השאיר נכסים, והיתומים אינם חייבים לפרוע חובות אביהם, וממילא גם הערב ששילם את החוב אינו יכול לגבות מהם כלום. ומבאר, שלדעת האומרים שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (אע"פ שאינם חייבים מן הדין) אינו גובה מן הערב, שהרי מצוה על היתומים להחזיר לו, ולדעת האומרים שאפילו מצוה אין כאן - גובה. ואם באו יורשי מלוה לגבות מלקוחות שקנו שדה מהלווה - הכל מודים שגובים מהם כשלא הניח הלווה נכסים אחרים, שאין לדמות לקוחות לערב, שערב עשה חסד עם אביהם, ויש על בניו חובה מוסרית כלפיו. אבל לוקח - טובת עצמו נגד עיניו, ואפשר שמרצון קיבל על עצמו את הסיכון שמא יגבו ממנו יורשי מלוה את השדה לאחר זמן (ראה רז"ה ורמב"ן ור"ן שם). ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה.

16 **ה. אֵין דָּנִין[28] מִדִּין זֶה[29] לְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ[30]. אֶלָּא הֲרֵי**
17 **הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ[31] וּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ גוֹבֶה[32]**
18 **אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[33] - הֲרֵי בָּנָיו נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ אַבָּא**
19 **וְלֹא צִוָּנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא**
20 **שֶׁכָּל הַשְּׁטָר הַזֶּה פָּרוּעַ, וְגוֹבִין אֶת שְׁאָר הַשְּׁטָר בֵּין**
21 **מִן הַלּוֶה בֵּין מִיּוֹרְשָׁיו[34].**

28) שם. 29) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. 30) בגמרא שם אמרו: "הבו דלא לוסיף עלה" (שימו לב שלא להוסיף על מה שאמרו רב ושמואל בפירוש). 31) מלוה שהודה בבית־דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. 32) המלוה עצמו. 33) כתובות פז: 34) רב ושמואל אמרו מה שאמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא בשבועה, ואין ללמוד מזה לדין שבועת פוגם את שטרו, ואף־על־פי שאחר־כך מת גם הלווה, ויורשים באו להיפרע מיורשים. ואם מת הלווה לפני שמת המלוה - אין יורשי המלוה שפגם שטרו גובים מיורשי הלווה, שהרי המלוה נתחייב כבר בשבועת הבא להיפרע מיתומים, ושבועה זו אינו מוריש. מה־שאין־כן כשמת המלוה קודם ולא חלה עליו כלל שבועה זו (כסף־משנה).

22 **ו. יוֹרֵשׁ[35] שֶׁבָּא לִגְבּוֹת[36] מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאָמְרוּ יוֹרְשֵׁי**
23 **לוֶה: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי יוֹרְשֵׁי**
24 **הַמַּלְוֶה גוֹבִין שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[37]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא**
25 **לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[38] דָּמֵי. וְכֵן מַלְוֶה שֶׁבָּא**
26 **לְהִפָּרַע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה, וְאָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא**
27 **לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי זֶה גוֹבֵהוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה[39], אֲפִלּוּ**
28 **הֶאֱמִינוּ בַּשְּׁטָר כָּל זְמַן שֶׁאָמַר[40] פָּרַעְתִּי; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר**
29 **לֹא לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[41].**

35) כתובות פח. 36) מלוה בשטר. 37) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. 38) שאם לא לוה, הרי לא פרע. וטענת לא לוה, אינה מחייבת שבועה (ראה הלכות טוען ונטען פ"ו ה"ג). 39) זה למד רבינו מהדין הקודם, שאם המלוה עצמו היה מחויב שבועה - מחויבים גם יורשיו להישבע שבועת היורשים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א. 40) בכת"י תימן: שיאמר. 41) ומה בכך שהאמינו, הלא הוא עצמו אומר: לא פרעתי.

30 **ז. יוֹרֵשׁ שֶׁבָּא[42] לְהִפָּרַע מִן הַלּוֶה בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**

1 נֶאֱמָנוּת לַלֹּוֶה כָּל זְמַן שֶׁיֹּאמַר פָּרַעְתִּי - הֲרֵי הַלֹּוֶה
2 נִשְׁבָּע הֶסֵּת[43] שֶׁפָּרַע לִשְׁטָר זֶה וְנִפְטָר, אַף עַל פִּי
3 שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ: וַהֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עַל יוֹרְשַׁי; שֶׁעִקַּר
4 הַשְּׁטָר עַל תְּנַאי זֶה הָיָה[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיְּהֵא
5 נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֲפִלּוּ לְיוֹרְשֵׁי
6 מַלְוֶה.

42) רי"ף בהלכותיו, כתובות סי' שמו. 43) למעלה (פט"ו ה"ו) נתבאר שבועה זו למה. 44) ברי"ף כתוב: "דשטר מיעקר עקיר (נעקר כוחו), דלא מצי למימר ליה אי פרעתן הוה לך למיקרע שטרא, אי נמי מיכתב תברא עילויה, משום דאמר ליה אנא אהימנותא דכתבת לי סמכי (בעברית: פקע כוחו של השטר, שאין המלוה יכול לטעון: אילמלי פרעת לי, היית צריך לקרוע את השטר או לדרוש שאכתוב לך שובר (ולמה אינו יכול לטעון כך?), משום שהלווה יטען: הסתמכתי על הנאמנות הכתובה בשטר), הלכך לא־שנא גבי דידיה, לא־שנא גבי ירתיה, כי אמרה פרעתיה נאמן (לפיכך אין הבדל בין לגבי הלווה עצמו בין לגבי יורשו - נאמן לומר פרעתי)". ומתקבל על הדעת שגם רבינו התכוון לנימוק זה שבמקור ההלכה, וכאן שיבשו המעתיקים. ונראה שהנוסחה הנכונה כאן צ"ל: שעקר (בלי "יוד" (ע' קמוצה), וכן הוא בדפוס רומא ר"מ) על־ידי תנאי זה.

7 ח. יוֹרֵשׁ קָטָן[45] שֶׁהָיָה שְׁטַר חוֹב לְאָבִיו, וְיָצָא עָלָיו
8 שׁוֹבֵר אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטָר וְאֵין
9 מַגְבִּין בּוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְּתוֹמִים; שֶׁמָּא שׁוֹבֵר זֶה
10 מְזֻיָּף הוּא, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹצִיאוֹ הַלֹּוֶה בְּחַיֵּי אָבִיו[46].

45) בבא־בתרא ז: 46) כתב הטור (חו"מ סי' קח) בשם הר' יוסף מיג"ש, שאפילו לא הגיע זמן הפרעון בחייו, ואפשר לומר שמפני כך לא מיהר הלווה להוציא את השובר - חוששים שמא הוא מזויף, שאם אינו מזויף היה לו לתבוע את המלוה לבית־דין ולדרוש קריעת השטר. והר' מאיר הלוי אומר, שזה דוקא כשתבעו האב בבית־דין לפרוע ולא הוציא את השובר להוכיח שכבר פרע. [במגיד־משנה כאן מביא דעת רשב"א, שאפילו אם עדי השובר מעידים בפנינו שחתמו על השובר אין סומכים עליהם, מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל־דין, וקטן דומה לשלא בפניו. ומרן הר"י קארו ב'בדק הבית' שלו שם שואל, הרי בית־דין מקיימים שטרות שלא בפני בעל־דין? והוא משיב, במקרה זה, שיש רגליים לדבר שהשובר מזויף - אין מקיימים שלא בפני בעל־דין. ראה משנה־למלך כאן].

11 ט. הַמּוֹצִיא[47] שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה כָּתוּב
12 בְּבָבֶל[48] - מַגְבִּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל[49]; הָיָה כָּתוּב בְּאֶרֶץ
13 יִשְׂרָאֵל - מַגְבִּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[50]. מַה שֶּׁאֵין
14 כֵּן בִּכְתֻבָּה[51]. לֹא הָיָה בַּשְּׁטָר שֵׁם מָקוֹם, וְהוֹצִיאוֹ
15 בְּבָבֶל - מַגְבִּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל; הוֹצִיאוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
16 - מַגְבִּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בָּא לִגְבּוֹת מִמְּעוֹת
17 הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא בּוֹ הַשְּׁטָר[52], וְטָעַן הַלֹּוֶה: שֶׁהַמְּעוֹת
18 שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פָּחוּת מִזֶּה הַמַּטְבֵּעַ[53] -
19 יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל[54]. הָיָה בּוֹ כֶּסֶף סְתָם[55] - מַה
20 שֶׁיִּרְצֶה לוֶה מַגְבֵּהוּ[56]. מִכָּאן[57] אַתָּה לָמֵד, שֶׁשְּׁטָר
21 שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם מָקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ - כָּשֵׁר לְכָל דָּבָר.
22 וְהוּא הַדִּין לִשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן כְּלָל[58] - שֶׁהוּא כָּשֵׁר,
23 אַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזַמָּה[59]; שֶׁאֵין
24 מְדַקְדְּקִין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[60], כְּמוֹ
25 שֶׁיִּתְבָּאֵר[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[62].
26 וּלְפִיכָךְ, שִׁטְרֵי חוֹב הַמְאֻחָרִין[63] - כְּשֵׁרִין, אַף עַל פִּי
27 שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַהֲזַמָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[64].

47) ברייתא, כתובות קי: 48) כותבים בשטרות שם המקום שבו נכתבו. 49) הדינרים שבבבל משקלם יותר מדינרי ארץ ישראל, ומתוך כך הם שוים יותר, לפי שערך המטבע נקבע לפי משקל הכסף או הזהב שבו. 50) צריך לשלם במטבע של המדינה שבה נשתעבד. 51) דיני כתובה, נתבארו בפט"ז מה' אישות ה"ו. 52) כדינו. 53) לויתי מטבע שמשקלו פחות ממטבע מקום זה. 54) ב'בית יוסף' שם סי' מב אות יט, מנמק: בסתם מתקבל על הדעת שלוה מטבע היוצאת במקום שנכתב השטר, ואם הלווה טוען שהוא חייב פחות מזה, דנים אותו כאילו אמר פרעתי את ההפרש. 55) ולא נקבע שם המטבע. 56) הפחות שבמטבעות כסף. 57) ממה שלמדנו כאן בדין שלא היה בשטר שם המקום. 58) שטר בלי תאריך. 59) "הזמה" פירושה: עדים מעידים על מה שנעשה בפניהם ביום מסוים ובמקום מסוים, ובאו עדים אחרים והעידו, שבאותו זמן היו עדים אלה אתם במקום אחר (מלשון הכתוב (דברים יט, יט): ועשיתם לו כאשר זמם). וכלל בידינו, שכל עדות שאין אתה יכול להזימה, כגון אם לא מסרו העדים את המקום והזמן - אינה עדות. 60) אין בית־דין חוקרים את העדים על כל פרטי עדותם, ואין מדקדקים בתאריכים אלא בעובדא שהם מעידים עליה. 61) בהלכות עדות פ"ג ה"א. 62) אם יכבידו על המלוים גביית החוב על ידי דרישה וחקירה מדוקדקת של העדים - יימנעו מלהלוות. 63) רשום בהם תאריך מאוחר מיום כתיבת השטר. 64) לקמן פכ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) מבאר שכל נכסי הלווה אחראים למלווה, ודין משעבד נכסים מקרקעי ומטלטלין "דקנה ודאיקני", ודין עושה שדהו ועבדו אפותקי ומכרו או שחררו, ודין הקדש שמפקיע מידי שעבוד, ודין טורף מן הלקוחות שהלוקח יכול לסלקו בכסף, ודין היו ללווה שתי שדות ומכר אחת ואחר־כך מכר השנייה (בגמרא: "תרי אפדני"), ודין המניח שדה שערכה פחות מהמלוה וגבה אותה המלווה וסילקוהו היתומים בכסף.

28 א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם - הֲרֵי כָּל נְכָסָיו[2] אַחֲרָאִין
29 וְעַרְבָאִין[3] לְחוֹב זֶה. לְפִיכָךְ[4], כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת - תּוֹבֵעַ
30 אֶת בַּעַל חוֹבוֹ תְּחִלָּה[5]. אִם מָצָא עִמּוֹ נְכָסִים, בֵּין
31 מִטַּלְטְלִין בֵּין קַרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מֵהֶן בִּרְצוֹן הַלֹּוֶה[6].
32 וְאִם לֹא נָתַן הַלֹּוֶה מִדַּעְתּוֹ - מַגְבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין.
33 לֹא הִסְפִּיק לוֹ כָּל הַנִּמְצָא כְּנֶגֶד שְׁטַר חוֹבוֹ[7] - הֲרֵי
34 זֶה גּוֹבֶה מִכָּל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לַלֹּוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן

1 עַתָּה מְכוּרִין לַאֲחֵרִים[8] אוֹ נְתוּנִים בְּמַתָּנָה[9]. הוֹאִיל
2 וּמָכַר הַלּוֶה אוֹ נָתַן אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד בְּחוֹב זֶה, הֲרֵי
3 זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת אוֹ מִיַּד בַּעֲלֵי הַמַּתָּנוֹת.
4 וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טוֹרֵף. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת
5 שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר
6 שֶׁלָּוָה - לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לְבַעַל חוֹב[10] וְאֵינוֹ טוֹרְפָן[11].
7 וְאִם הִתְנָה עָלָיו: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁיִּקְנֶה יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִין
8 לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְקָנָה אַחַר שֶׁלָּוָה, וּמָכַר אוֹ נָתַן - הֲרֵי
9 בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מֵהֶן[12].

2) בין מטלטלין ובין קרקעות. 3) השעבוד לשלם את החוב, מוטל לא רק על גופו של הלווה אלא גם על הנכסים עצמם. 4) מפני ששעבודם של הנכסים הוא מדין ערב (כסף־משנה). 5) כדין אדם ערב, שצריך לתבוע את הלווה תחילה. 6) אבל אינו רשאי לגבות ממנו בדרך כפיה שלא בבית־דין. 7) בדין הקודם, המדובר בין במלוה בשטר ובין במלוה על־פה, ומכאן ואילך במלוה בשטר בלבד. 8) הקונה קרקע - צריך להזהר ולדעת אם אינו משועבד לאחרים. 9) ואפילו לא כתב בשטר, שקרקעותיו אחראים לפרעון החוב. כרבנן בבבא־מציעא יד. שאמרו: אחריות (שאינה כתובה בשטר) טעות־סופר, ופירש"י שם: הסופר טעה ושכח לכותבה. [דייק רבינו, וכתב: "לא הספיק לו וכו'" ללמדך, שאם יש ביד הלוה נכסים שהם ברשותו (בלשון המשנה: בני חורין) אין גובים מן המשועבדים (שנמכרו או ניתנו לאחרים). משנה מפורשת היא (גיטין מח:): אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין]. 10) למד זה ממה שאמרו בגמרא (בבא־בתרא מד:) "דילמא דאקני אמר ליה (שמא אמר לו מה שאקנה יהיה גם כן משועבד לך)", מכאן שאם לא אמר לו כך בפירוש - אין השעבוד חל עליהם. וכן כתב רבו הר"י מיגש בבבא־בתרא קנז: (ראה לקמן פכ"ג ה"ב, ובמגיד־משנה שם). 11) מיד הלקוחות, אבל מן הלווה עצמו גובה גם נכסים שקנה אחר ההלוואה. דייק רבינו, וכתב "טורפן", ולא כתב "גובה מהן", בהתאם להגדרתו למעלה: "זה הנקרא טורף". 12) מסקנת הגמרא שם.

10 ב. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִין אֶלָּא בְּקַרְקַע; אֲבָל
11 הַמַּטַּלְטְלִין - אֵין עֲלֵיהֶן אַחֲרָיוּת[13]. אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין
12 שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה שֶׁמְּכָרָן לְשַׁעְתּוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב
13 טוֹרֵף אוֹתָן. הִקְנָה לְבַעַל חוֹבוֹ כָּל הַמַּטַּלְטְלִין עַל גַּב
14 קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִהְיוֹתוֹ נִפְרָע מִן הַכֹּל[14] - הֲרֵי זֶה
15 טוֹרֵף[15] מֵאוֹתָן הַמַּטַּלְטְלִין. וְהוּא[16] שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ בִּשְׁטַר
16 חוֹבוֹ: שֶׁהִקְנֵיתִי לְךָ מִטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לִי עַל גַּב
17 הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא[17] וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי
18 הַשְׁטָרוֹת[18]. וְכֵן אִם כָּתַב: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁאֲנִי עָתִיד
19 לִקְנוֹת, בֵּין קַרְקָעוֹת בֵּין מִטַּלְטְלִין[19], הֲרֵי הֵן
20 מְשֻׁעְבָּדִים לְךָ לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְהַמַּטַּלְטְלִין קְנוּיִין לְךָ
21 עַל גַּב הַקַּרְקָעוֹת לְהִפָּרַע מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא וְשֶׁלֹּא
22 כְּטָפְסֵי הַשְׁטָרוֹת - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף אַף מִן הַמַּטַּלְטְלִין
23 שֶׁקָּנָה הַלּוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן -
24 קַיָּם.

13) משום כך אין גובים מהם משעה שיצאו מרשותו של לווה (שם מד:): מטלטלי לבעל־חוב - לא משתעבדי. 14) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. 15) מן הלקוחות. נתבאר בהלכה הקודמת, שהמונח "טורף" משמעותו מן הלקוחות. 16) בתנאי (מאמר רב חסדא, שם). 17) הבטחה מופרזת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איזו שהיא התחייבות, מתוך שלבו סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה המחייבו לקיים ההבטחה. ואמרו (בבבא־בתרא קסח.): "אסמכתא לא קניא", ואינו מחויב לקיים הבטחה כזו. 18) סופרי שטרות רגילים היו להכין להם טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלוה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאת מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפיסקא הזאת, אע"פ שלא התנו כן בפירוש, ולפיכך צריכים להוסיף פיסקא אחרונה זו. [הרשב"ם בבא־בתרא שם מפרש "טופסי דשטרי" "היינו שטר עשוי להעתיק ממנו שטרות", אולם רבינו בגיטין כו פירש כדברינו]. 19) בהלכה הקודמת נתבאר, שאם התנה לשעבד גם הקרקעות שיקנה - חל השעבוד. וכאן מרחיב רבינו דין זה גם על מטלטלין אגב קרקע. ובמגיד־משנה מוסיף, שאפילו מכר הקרקע שאגבו שעבד את מטלטליו ואחר־כך קנה מטלטלין - חל עליהם השעבוד, משום שהשעבוד חל בשעה שהקרקע היה בידו.

25 ג. עָשָׂה[20] שֶׁדֵּהוּ אַפּוֹתֵיקִי[21] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה
26 בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהוּא[22] שֶׁיִּכְתֹּב לָהֶן: מִכָּאן תִּגְבּוּ, וּשְׁטָפוֹ
27 נָהָר[23] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים וְטוֹרֵף אוֹתָן.
28 וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ[24]: שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ פֵּרְעוֹן אֶלָּא מִזּוֹ - -
29 אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים[25]. וְכֵן אִם לָוָה מִמְּנוּ
30 וּפֵרֵשׁ[26] שֶׁאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת עָלָיו - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹבֶה
31 מִן הַמְּשֻׁעְבָּדִין[27] לְעוֹלָם.

20) גיטין מא. 21) רש"י בבבא־קמא נא: מפרש שזו מילה מורכבת משלוש מלים: אפה תהא קאי ("על זו תהא עומד"). כלומר, בשדה זו תגבה. [בפירוש המשניות לרבינו כתוב שהיא מורכבת מן המלים "פה תקנה", ונראה שטעה המעתיק או המתרגם, כי מה ענין קנין לכאן?]. 22) "אפותיקי" האמור כאן - משמעותו. 23) ואינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. 24) שם. 25) שכל תנאי שבממון - קיים. 26) כתב בפירוש בשטר. 27) מה שאמרנו "אחריות טעות סופר", היינו כשלא כתב בשטר "כל נסכי אחראין", אבל כשכתב בפירוש "בלי אחריות" - תנאו קיים.

32 ד. עָשָׂה שָׂדֵהוּ[28] אַפּוֹתֵיקִי[29] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה
33 בִּכְתֻבָּתָהּ, וּמְכָרָהּ - הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה[30]; וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעַל
34 חוֹב לִגְבּוֹת, אִם לֹא יִמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - יִטְרֹף
35 אוֹתָהּ[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּכַר לְשַׁעְתָּהּ[32];
36 אֲבָל מִכְרָהּ מִמְּכַר עוֹלָם[33] - אֵינָהּ מְכוּרָה[34].

28) בבלי גיטין מא. וירושלמי יבמות פ"ז ה"א. 29) אפותיקי סתם, היינו "מכאן תגבו" (ראה ההלכה

הקודמת). 30) המכר קיים, והשעבוד האפותיקאי רובץ עליה. לקמן מבואר, במה יפה כוחו של שעבוד זה מסתם שעבוד. 31) אף־על־פי שישנם נכסים שמכר אחר מכירת שדה זו. כשלא עשה אפותיקי ומכר כל נכסיו - המלוה גובה הנכסים שנמכרו באחרונה, שהרי הלקוחות הקודמים אומרים לו: השארנו בשבילך נכסים בני חורין לגבות מהם, אבל שדה אפותיקי טורף אותה מן הלקוחות כשלא מצא בני חורין, ואף־על־פי שנמכרה ראשונה (ר"ן גיטין שם, ומגיד־משנה כאן). 32) הודיע ללוקח שהשדה היא אפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה אותה המלוה. 33) ככל מכר סתם, ולא העיר תשומת לב הלוקח לאפשרות שתילקח ממנו כשיגיע זמן פרעון החוב או הכתובה. 34) המכר בטל לגמרי, שאלמלי ידע הלוקח שהשדה אפותיקי - לא היה קונה אותה (ר"ן שם, ומגיד־משנה). [מקור דין זה בירושלמי יבמות פ"ז ה"א, מובא ברי"ף כאן: "העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל־חוב בחובו ומכרה - מכורה, והלוקח יחוש לעצמו וכו' הוי כשמכרו לשעה אנן קיימין (אנו עומדין), אבל אם לא מכרן לשעה - דברי הכול אינן מכורין". ודעת רבינא שברייתא זו עוסקת באפותיקי סתם, ופירושה כאמור למעלה. ומה שאמרו "והלוקח יחוש לעצמו" הכוונה, שהלוקח צריך לשים לב לאפשרות שהמלוה בעל האפותיקי יטרוף אותה. במגיד־משנה מעיר שפירושו של רבינו דחוק קצת, אבל הוא מיישב את כל התמיהות שבסוגיא זו (ראה ראב"ד כאן, ו'ספר הזכות' לרמב"ן גיטין שם)].

1 **ה. עָשָׂה עַבְדּוֹ[35] אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב**
2 **גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל[36]. עָשָׂה שׁוֹרוֹ[37]**
3 **אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן**
4 **שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קוֹל.**

35) בבא־בתרא מד: 36) כשאדם עושה עבדו אפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להזהר, וכשלא נזהר - גרם הפסד לעצמו. במגיד־משנה מבאר, שבאפותיקי סתם, גובה רק במקרה שאין נכסים בני חורין. ובאפותיקי מפורש (ראה ה"ג) גובה אפילו יש נכסים כאלה כדין שדה אפותיקי. [הרא"ש בתשובותיו כלל יז מפרש, שהעבד עצמו מספר לכל אדם, שרבו עשהו אפותיקי, ומשום כך יש לדבר קול, והלוקח צריך להזהר. ומדבריו למד ה'בית חדש' בחושן־משפט סי' קיז שני דינים: א. כשלא עשהו רבו אפותיקי ומכרו - אין בעל־חוב טורפו אף־על־פי שבכל מקום עבד דינו כקרקע, שהרי אין פרסום לשעבוד זה; ב. כשעשהו אפותיקי טורף אפילו במלוה על־פה, משום שלענין גביה ממשועבדים מכריע הפרסום, וכאן יש פרסום. ולא כמגיד־משנה, שפסק כאן שהדברים במלוה בשטר, ורק עשיית האפותיקי אינה צריכה שטר]. 37) שם.

5 **ו. עֶבֶד[38] שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ אַפּוֹתֵיקִי וְשִׁחְרְרוֹ, אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁכָּתַב לוֹ: לֹא יִהְיֶה לְךָ פֶּרְעוֹן אֶלָּא מִזֶּה[39] - יָצָא**
7 **לַחֵרוּת. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוֹ[40]. שֶׁהֶחָמֵץ[41] וְהַשְּׁחִרוּר**
8 **וְהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעִין מִיַּד שִׁעְבּוּד[42]. וַהֲרֵי בַּעַל חוֹב**
9 **גּוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַלִּוֶּה[43], וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁטָר בְּחוֹבוֹ[44],**
10 **וְטוֹרֵף[45] מִזְּמַן זֶה הַשְּׁטָר[46]. וְלָמָּה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם?**
11 **מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק**
12 **- מְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[47]. וְכוֹפִין[48] אֶת רַבּוֹ**
13 **הַשֵּׁנִי[49] לְשַׁחְרְרוֹ[50], מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם; שֶׁלֹּא**
14 **יִמְצָאֶנּוּ[51] בַּשּׁוּק וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה[52].**

38) משנה וגמרא גיטין מ:־מא. 39) ודומה לגבוי. 40) דעת רבינו - שגם קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד (ראה הלכה הבאה). 41) ישראל ששעבד חמצו לנכרי בחובו, ועבר עליו הפסח - נאסר בהנאה כחמצו של ישראל. 42) מימרא של רבא שם, ונכפלה כמה פעמים בגמרא ככלל מקובל על הכל. 43) שויו של העבד. 44) הלווה מחויב לתת למלוה שטר על החוב החדש של תשלום נזק. 45) המלוה טורף מהלקוחות. 46) ואינו טורף הנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על־ידי שחרור העבד ('טור' חו"מ סי' קיז). 47) בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג. 48) שם. 49) המלוה. 50) אף־על־פי שכבר יצא לחירות על־ידי שחרור רבו הראשון. 51) רבו השני. 52) מכוח האפותיקי.

15 **ז. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו[53] - אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לִטְרֹף מִן**
16 **הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשִּׁעְבּוּד[54]. וּכְשֶׁפּוֹדִין**
17 **הַקַּרְקַע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן**
18 **בְּשָׂדֶה זוֹ עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ וּלְאִשָּׁה**
19 **כְּתֻבָּתָהּ[55]. לְפִיכָךְ, לְכִשֶּׁתִּפָּדֶה וְתֵצֵא לַחֻלִּין בְּיַד**
20 **הַלּוֹקֵחַ - יָבוֹא בַּעַל חוֹב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ, אוֹ הָאִשָּׁה**
21 **בִּכְתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[56].**

53) משנה, ערכין כג: 54) אפילו נכסים שלא חלה עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים (קדושת הגוף חלה על דברים הקרבים על המזבח. וקדושת דמים פירושה, דברים שהם ממונו של הקדש, והם עצמם אינם קרבים) מפקיעים השעבוד. [בפ"ז מהלכות ערכין הי"ד־טז מבאר רבינו דין זה באריכות, וראה פירוש "רמב"ם לעם" שם]. 55) בהלכות ערכין (שם) מבאר רבינו שהשעבוד נפקע רק לגבי הקדש בלבד אבל תלוי ועומד על הנכס, וכשיצא מרשות הקדש על־ידי פדיון - חוזר השעבוד למקומו, והמלוה או האשה יגבוהו, ולפיכך הבא לפדות את הנכס לא יסכים לשלם כל שויו אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה. 56) שם. [רש"י בפירושו למשנה שם כותב, שקדושת דמים אינה מוציאה מידי שעבוד מפני שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומן הדין המלוה והאשה טורפים מידי הקדש, אלא חכמים גזרו שיפדו בסכום מועט, כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלי פדיון (כרבי אבהו שם). וכן גם דעת הראב"ד בהשגותיו (שם הי"ד) ורוב המפרשים. וסמוכין לשיטת רבינו, אנו מוצאים בירושלמי כתובות פ"ח ה"י: רבי אבוהו בשם רבי יוחנן - מועלין מעילה גמורה (בנכסים המשועבדים שהקדישם הלווה). ראה כסף־משנה ורדב"ז בהל' ערכין שם, ומשנה־למלך כאן].

22 **ח. בַּעַל חוֹב[57] שֶׁבָּא לִטְרֹף[58], אִם יֵשׁ מָעוֹת לַלּוֹקֵחַ**

- יָכוֹל לְסַלְקוֹ וְלִתֵּן לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהוּא טוֹרֵף[59], וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְתוֹבֵעַ לַמּוֹכֵר[60]. וְאִם עָשָׂה אוֹתוֹ אַפּוֹתִיקִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ בְּדָמִים[61].

57) כתובות צא: 58) מן הלוקח. 59) הסכום שהוא בא לגבות משדה זו. 60) מן הלווה שמוכר לו שדה זו. כרבא, שם. 61) בבא־מציעא טו: המדובר באפותיקי מפורש, כשאמר לו: "לא יהיה לך פרעון אלא מזה", אבל באפותיקי סתם - יכול לסלקו (גמרא שם).

ט. רְאוּבֵן[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, וּמָכַר אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי בְּמָנֶה, וְחָזַר וּמָכַר לוֹ הַשְּׁנִיָּה בְּמָנֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְטָרַף אַחַת בְּמָנֶה, וְחָזַר לִטְרֹף הַשְּׁנִיָּה בַּמָּנֶה הַנִּשְׁאָר לוֹ[63], וְהֵבִיא לוֹ[64] מָאתַיִם וְאָמַר לוֹ: אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ שׁוּמָה לְךָ בְּכָל הַמָּאתַיִם שֶׁיֵּשׁ לְךָ[65], הֲרֵי מוּטָב; וְאִם לָאו, הֵילָךְ מָאתַיִם שֶׁל חוֹבְךָ וְהִסְתַּלֵּק[66] - הַדִּין עִם לֵוִי[67]. רָצָה שִׁמְעוֹן וְעָמַד בָּהּ[68], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלָהּ[69] בְּמָאתַיִם - אֵין לֵוִי חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ[70] רְאוּבֵן אֶלָּא בְּמָנֶה[71].

62) כתובות שם, מעשה שהיה. 63) מותר החוב. 64) לוי - קונה השדות, הביא לשמעון - המלוה. 65) המגיע לך מראובן. 66) והחזר לי את השדה שכבר טרפת. 67) כרבא, שם. המדובר באפותיקי סתם, שהרי במפורש אינו יכול לסלקו בדמים. 68) השאיר בידו את השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. 69) שמעון - המלוה. 70) כשלוי בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה שטרף בעל־חובו. 71) כמחירה ששילם לראובן. כרב עוירא, שם.

י. מֵת רְאוּבֵן[72], וְהִנִּיחַ שָׂדֶה אַחַת שָׁוָה מֵאָה, וּבָא שִׁמְעוֹן[73] וּטְרָפָהּ, וְנָתְנוּ לוֹ הַיְתוֹמִים מֵאָה מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ אֲבִיהֶן וְסִלְּקוּהוּ[74] - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ בִּשְׁאָר חוֹבוֹ[75]; שֶׁמֵּאָה שֶׁנָּתְנוּ לוֹ - מִצְוָה עָשׂוּ[76], שֶׁמִּצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרַע חוֹבוֹת אֲבִיהֶם[77]. וְאִם אָמְרוּ לוֹ[78]: אֵלּוּ בְּמֵאָה דְּמֵי הַשָּׂדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִטְרוֹף אוֹתָהּ[79] פַּעַם אַחֶרֶת בִּשְׁאַר חוֹבוֹ.

72) שם. 73) שהיה נושה בראובן מאתים. 74) ולקחו חזרה את השדה. 75) ואין היתומים יכולים לטעון: לא היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא (כאמור למעלה פי"א ה"ז), והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה מאה, ואם־כן סילקנו כל שעבודך. 76) המלוה יכול לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק השעבוד שיש לי על הקרקע. 77) רבינו (שם ה"ח) פסק, שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם מהמטלטלין שירשו ממנו, אבל משלהם אפילו מצוה אין כאן, ומשום כך דייק וכתב כאן: "מן המטלטלין שהניח אביהם". [בגמרא שם נאמר סתם: אזול יתמי יהבי ליה וכו']. 78) מסקנת הגמרא שם. 79) שהרי זה כאילו קנו מהמלוה את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו. ויצא מזה שגם בעל־חוב מאוחר, אינו טורף אותה שדה (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א).

יום חמישי כ"ד אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושאין נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין ניזקין וכתובת אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עידית ושייר בינונית, ודין כותב ללוקח שני דין ודברים אין לי עימך, ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוקח והמלווה כתב לראשון דין ודברים אין לי בנכסיך.

א. כְּשֶׁיּוֹרְדִין[2] בֵּית דִּין לְנִכְסֵי הַלֹּוֶה לִגְבּוֹת מֵהֶן - לֹא יַגְבּוּ לְבַעַל חוֹב אֶלָּא מִן הַבֵּינוֹנִית[3] שֶׁבְּקַרְקָעוֹתָיו[4]. וְדִין תּוֹרָה[5], שֶׁיִּגְבֶּה בַּעַל חוֹב מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא וגו' - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא? פָּחוּת שֶׁבְּכֶלְיוֹ. אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָא לִפְרַע מִן הַלֹּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרַע מִן הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית[7].

2) משנה גיטין מח. 3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עידית (משובחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף שטח מצומצם של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע גרועה. 4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי הקרקעות של הלווה או לפי הסוגים המקובלים בעולם. למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של הלווה מוגדרים בדרך כלל כ"בינונים", והבינונים שלו מוגדרים בפי העולם כסוג "זיבורית", מה גובה המלווה? שדה בינונית שלו או של העולם שהיא עידית שלו. ומלשון רבינו שכתב "קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש לקמן פרק כ"ד הלכה י) כדעת רב נחמן (כתובות קט:), שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד). 5) מימרא של עולא גיטין נ. 6) מי שיש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. 7) משנה שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית". ובגמרא שם נ. פירשו: יתומים שאמרו - גדולים ואין צריך לומר קטנים. ורבינו שינה לשון המשנה וכתב מן "היורשים" במקום מן "היתומים", לומר לך - אין דין זה מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר, שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים.

ב. אֵין נִפְרָעִים[8] מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין[9] בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[10], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין זִבּוּרִית וְהַמְשֻׁעְבָּדִים בֵּינוֹנִית[11] אוֹ עִדִּית[12], בֵּין שֶׁמְּכָרָם בֵּין

שֶׁנִּתְּנָם[13]. נִשְׁתַּדְּפוּ[14] בְּנֵי חוֹרִין - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין[15]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁחֲתוּ כְּאִלּוּ אֵינָם.

8) משנה שם. 9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה. 10) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר. 11) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים, משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. 12) המלים "או עידית" נוגעות לדין גבייה ממזיק, שדינו בעידית, אבל בעל חוב אינו גובה עידית אפילו מבני חורין, כשיש ללווה זיבורית, כמבואר לקמן בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין נאמר גם בניזקין. 13) שם נ: 14) כמו נשתטפו, פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה ראויה לזריעה. 15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גזלן לקח בזרוע נכסים בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של גזלן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את חובו].

ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[16] כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף - רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה[17]. כֵּיצַד? כְּשֶׁלָּקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית[18]; אֲבָל אִם לָקַח עִדִּית אוֹ זִבּוּרִית - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִפְּנֵי זֶה טָרַחְתִּי וְלָקַחְתִּי שָׂדֶה שֶׁאֵין דִּינְךָ לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם לָקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית, וְהִנִּיחַ אֵצֶל שִׁמְעוֹן בֵּינוֹנִית כְּמוֹ הַבֵּינוֹנִית שֶׁלָּקַח[19] - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ.

16) מימרא של רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין זה בשם רבא). 17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר מתחילה את כל פרטי הדין ולפרש אחר כך כל פיסקא ופיסקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לווה כסף מיהודה בשטר ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל שדותיו לשמעון והיו ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית - הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד - גובה אותם. רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלוקח במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא לגבות מן הלווה עצמו - אפילו זיבורית - אין לטרוף מן הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לוה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי - אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן - אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [רש"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי משמעון את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלווה: כשקנה שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עידית או זיבורית. והר"י בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא (בבא קמא ז:) שהאומר אי אפשי בתקנת חכמים שתיקנוה לטובתו - שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי (ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. 18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה שמעון מראובן. 19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בידי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ושיש להגדירה כזיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמין", ראה למעלה הלכה א) - גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח".

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּזְקִין - שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית[20], וּבַעַל חוֹב - בְּבֵינוֹנִית[21], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה - בְּזִבּוּרִית[22]. הָיוּ לוֹ[23] עִדִּית וְזִבּוּרִית - נִזְקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. הָיוּ לוֹ עִדִּית וּבֵינוֹנִית - נִזְקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית. הָיוּ לוֹ זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית בִּלְבַד[24] - נִזְקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית[25], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית.

20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. 21) בפרק זה הלכה א. 22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. 23) ברייתא בבא קמא ח. 24) שם. למעלה בהלכה א למדנו שבשלו שמין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמין. ותירצו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן קכ (ראה לחם משנה). 25) בגמרא שם מובאות שתי ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב בבינונית והשנייה אומרת בזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא

קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו פוסק כעולא. [והראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם תתבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה י].

ה. מְכָרָן[26] לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּבַת אַחַת[27] - הֲרֵי כֻּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית[28], וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבֵּינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה טוֹרֶפֶת מִן הַזִּבּוּרִית. מְכָרָן לָזֶה אַחַר זֶה - כֻּלָּן טוֹרְפִין מִן הָאַחֲרוֹן[29]; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּפָנָיו; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּפָנֵי פָנָיו. אֲפִלּוּ הָיָה הָאַחֲרוֹן הוּא שֶׁלָּקַח הַזִּבּוּרִית[30]. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר לַטּוֹרֵף: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ[31].

26) ברייתא שם. 27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. 28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוקח, הלא מִלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותירץ שמזיק שעמד בדין וחייבוהו בית דין לשלם דינו כמִלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מִלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. 29) ואין מתחשבין כלל בסוג השדות. 30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי - אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוקח הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוקח. 31) כמו שאמרנו בהלכה ב.

ו. מְכָרָן לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלָּקַח עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה; אֲבָל לָקַח זִבּוּרִית בָּאַחֲרוֹנָה - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לַטּוֹרֵף כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת מִן הַשָּׂדֶה שֶׁלָּקַח תְּחִלָּה: הֲרֵי הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטּוֹרֵף כָּךְ אִם לָקַח עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעִדִּית שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה[32]? שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַלּוֹקֵחַ[33], וַהֲרֵי אוֹמֵר לוֹקֵחַ לָהֶן: אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנָה זוֹ[34], אֶלָּא כָּל אֶחָד מִכֶּם יִגְבֶּה מִן הָרָאוּי לוֹ.

32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? 33) דין זה, שהלוקח יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוקח, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. 34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח:

ז. מְכָרָן[35] לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, וּמָכַר לוֹ עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְחָזַר הַלּוֹקֵחַ וּמָכַר זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית וְשִׁיֵּר עִדִּית לְפָנָיו - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הָעִדִּית, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בַּמֶּה יִדְּחֶה אוֹתָם[36]. מָכַר עִדִּית וְהִנִּיחַ בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית - הַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית שֶׁבְּיַד לוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי[37], וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה גּוֹבִין מִבֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית שֶׁשִּׁיֵּר לְפָנָיו[38].

35) שם. 36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. 37) נתבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידית. 38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית - כדינם.

ח. מִי שֶׁלָּוָה[39] מֵאֶחָד, וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַלּוֹוֶה נְכָסָיו לִשְׁנַיִם[40], וְכָתַב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְרֹף מִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ אֵצֶל בַּעַל חוֹבְךָ מִן הַנְּכָסִים שֶׁקָּנָה לוֹקֵחַ שֵׁנִי אַחֲרַי, וְאַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ, שֶׁהֲרֵי סִלַּקְתָּ עַצְמְךָ מֵהֶן[41]. וְהוּא הַדִּין לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ[42], אִם כָּתְבָה לַשֵּׁנִי - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְרֹף. אֲבָל אִם כָּתְבוּ לָרִאשׁוֹן - טוֹרְפִין מִן הַשֵּׁנִי[43]. מָכַר הַלּוֹוֶה שָׂדֶה לְלוֹקֵחַ, וּמְכָרָהּ לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי[44], וְכָתַב הַמַּלְוֶה לְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מִלּוֹקֵחַ שֵׁנִי אוֹתָהּ הַשָּׂדֶה[45], וְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן טוֹרֵף אוֹתָהּ מִבַּעַל חוֹב[46], שֶׁהֲרֵי כָּתַב לוֹ[47], וְלוֹקֵחַ שֵׁנִי טוֹרֵף אוֹתָהּ מִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן[48], שֶׁהֲרֵי הוּא מְכָרָהּ לוֹ[49], וּבַעַל חוֹב חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִשֵּׁנִי[50], וְחוֹזְרִין חֲלִילָה[51], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן. וְכֵן הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ.

39) ברייתא כתובות צה. 40) בזה אחר זה. 41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשתדפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). 42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לווה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. 43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? 44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". 45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון בלבד. 46) פירוש, אחר שלוקח שני הוציא ממנו בחזרה את דמי השדה. 47) התחייב שלא יגבה חובו ממנו והרי גבה ממנו - אמנם בעקיפין. 48) ומחזיר לו מעותיו. 49) ומחוייב להחזירה לו אף על פי שבאה עכשיו לידו באמצעות בעל החוב. 50) שהרי לא הסתלק מזכותו כלפיו. 51) עד לבלי סוף.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, ודין שטרות שזמנם ביום אחד, ודין שני שטרי חוב שבאחד כתוב בחמישה בניסן ובשני ניסן סתם.

א. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹבוֹת הַרְבֵּה - כֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ[2] גּוֹבֶה תְּחִלָּה[3], בֵּין מִן הַלּוֹוֶה עַצְמוֹ בֵּין מִן הַלָּקוּחוֹת.

וְאִם קָדַם הָאַחֲרוֹן וְגָבָה - מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ[4]; שֶׁכֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ - זָכָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁקָּנָה אַחַר שֶׁלָּוָה מְבַעֲלֵי חוֹבוֹת הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב[5] לְכָל אֶחָד מֵהֶן: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ - אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה, אֶלָּא כֻּלָּן שָׁוִין[6], וְכֹל שֶׁקָּדַם וְגָבָה - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן[7].

2) מי שהגיע לידו שטר החוב תחילה, או שקדם זמן קבלת הקנין שלו. 3) ואף־על־פי שזמן הפרעון של השני קודם לזה של הראשון (הרשב"א בתשובה אלף קטז, וכדבריו כתב ה'טור' בחו"מ סי' קד וראה 'בית יוסף' שם). ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון - מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו (רשב"א שם). ואין בזה הבדל בין מלוה בשטר לבין מלוה על־פה (מגיד־משנה). 4) בכתובות צד. אמר רב נחמן, הכל מודים בבעל־חוב מאוחר שקדם וגבה - מה שגבה לא גבה. ופסק הרי"ף שם כמותו, וכתב שכן גם דעת רב שרירא גאון. 5) ראה הערותינו בהלכה הבאה. 6) כלומר, יחלוקו (בבא־בתרא קנז: לוה ולוה וחזר וקנה. . . והילכתא יחלוקו). והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלווה, ואז כל המלווים זכותם שוה. 7) סברת עצמו. ונימוקו: שלא אמרו (בגמרא, כתובות שם) "מה שגבה לא גבה" אלא בבעל־חוב מאוחר. ומשמע, שאם כולם שוים - מה שגבה גבה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

ב. לָוָה וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שָׂדֶה, וְחָזַר וְלָוָה מֵאַחֵר[8] - הֲרֵי הַשָּׂדֶה מְשֻׁעְבָּד לָרִאשׁוֹן[9], וְהוּא קוֹדֵם לִגְבוֹת[10]. וְכֵן אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה. אֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטַּלְטְלִין[11], אֶלָּא כֹּל שֶׁקָּדַם וְגָבָה מֵהֶן - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן. קָדַם אֶחָד מִשְּׁאָר אָדָם וְתָפַס מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל זֶה כְּדֵי לִזְכּוֹת לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת - לֹא זָכָה; שֶׁכָּל הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים - לֹא קָנָה[12]. אֲבָל אֵין עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים - קָנָה לוֹ[13]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[14] הַלְוֶה: זְכֵה בְּחֵפֶץ זֶה לְפִלּוּנִי - זָכָה לוֹ; וְאֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת יְכוֹלִין לִגְבּוֹת מֵאֵלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁכְּבָר זָכָה בָּהֶן אַחֵר.

8) אחר קניית השדה. ולא אמרו (בבא־בתרא שם) "יחלוקו" אלא בלוה ולוה ואחר־כך קנה, שבשעת קנייתה חל עליה בבת אחת שעבוד כל ההלוואות, ולא קדם שעבוד לשעבוד, אבל כשהלוואה אחת קדמה לקניה - נשתעבדה השדה לאותה הלוואה ברגע שקנאה הלוה, לפני שלווה שנית. 9) לפני השעבוד השני. 10) בכסף־משנה כאן (וכן ב'בדק הבית' שלו בחו"מ סי' קד, ס"ק ח) כתב, שהוא־הדין אם כתב לראשון "דאקני" (השדות שאקנה מכאן ולהבא תהיינה משועבדות לך) - ולוה משני, ולא כתב לו "דאקני", ואחר־כך קנה שדה - הרי היא משועבדת לראשון ולא לשני. ומסתמך בזה על 'ספר התרומות' שער ארבעים. ובש"ך שם ס"ק טו הוכיח מדברי רבינו ירוחם בנתיב ו חלק ח, וכן מ'בעל התרומות' שער מג חלק ד, שאם באו לגבות מן הלווה עצמו - שניהם שוים. ומה שאמרו שאינה משועבדת לשני - הכוונה שאין השני מוציא מיד הלוקח מן הלווה, משום שלא כתב לו "דאקני", אבל כל זמן שהשדה ביד הלווה היא משועבדת גם לשני, כמו שאמרו: "אפילו מגלימא דעל כתפיה (בעל־חוב גובה אפילו מהגלימה שעל גבי הלווה)" שהרי כל זמן שהיא נמצאת בידו היא שלו, וכל בעל־חוב גובה ממנה בין אם כתב לו "דאקני", ובין לא כתב לו. והש"ך מוסיף, שב'שער התרומות' שער מ, לא מצא כלום בדין זה (ב'שער התרומות' שבידי עם "גידולי תרומה" דפוס ויניציאה תקסט, לא מצאתי גם כן מה שהביא הכסף־משנה בשמו). 11) רי"ף, כתובות, שם. 12) מימרא של רבי יוחנן בגיטין יא: ובכתובות פד: ומשם ראיה, שאפילו כשעשאו המלוה שליח - לא קנה. [ב'תוספות' גיטין שם ד"ה התופס, תמהו על רש"י שכתב בבבא־מציעא י. שאם עשאו שליח לתפוס - קנה. והוכיחו שלא קנה. וכן דעת הר"ן בגיטין שם, וכן פסק רבינו ירוחם בנתיב ח חלק ז. ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קד, וסמ"ע שם ס"ק א]. 13) והלווה אינו יכול להתנגד ולטעון: לאו בעל דברים דידי את (אינך בעל דברים שלי). והרי"ף בתשובה (מובא ברא"ש בבא־מציעא י.) מבאר, שדין זה נאמר רק במקום שנשקף הפסד למלוה אם לא יתפוס את המטלטלין, כגון שהלווה גוסס, וכשימות לא יוכל המלוה לגבות, כי אין גובים ממטלטלין של יתומים (ראה למעלה פי"א ה"ח והי"א) או כשהלווה מפסיד נכסיו, אבל כשאין חשש מבוסס להפסד - יכול הלווה לטעון: לאו בעל דברים דידי את. 14) גיטין יא: (ראה למעלה פט"ז ה"ב).

ג. שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַן כֻּלָּן יוֹם אֶחָד, אוֹ שָׁעָה אַחַת בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין שָׁעוֹת, כֹּל שֶׁקָּדַם מֵהֶן וְגָבָה, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - זָכָה[15].

15) שנינו בכתובות צג: "היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו' חולקות בשוה", ורבינו לשיטתו בסוף הלכה א, שבמקום שאמרו יחלוקו, כל שקדם וגבה - זכה (ראה ראב"ד). בגמרא שם צד, נחלקו רב ושמואל בדין שני שטרות היוצאים ביום אחד. רב אמר יחלוקו, ושמואל אמר שודא דדיינים (הדיינים יטילו הזכות לפי חוות דעתם - רש"י), ולכאורה קשה על רבינו למה פסק כרב, הלא כלל בידינו, שבדיני ממונות הלכה כשמואל נגד רב? אולם כבר העיר הרי"ף בכתובות (אות שמא), ששמואל אינו חולק על המשנה, ודבריו נאמרו במכירות ומתנות בלבד, אבל בהלוואות מודה לרב שיחלוקו. ומביא הוכחה לדבריו, ממה שהקשו בגמרא (שם עמוד ב) על שמואל מברייתא, ולא הקשו ממשנתנו. והרי"ף מוסיף וכותב: "ואף־על־גב דחזינן (שאנו רואים) בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דאקשי בה על שמואל, וקאמר (ואמר) מתניתין פליגא (משנתנו חולקת) אדשמואל וכו' - אגמרא דילן סמכינן" (על הגמרא שלנו (הבבלית) אנו סומכים), ורבינו קיבל דעת הרי"ף, כדרכו כמעט בכל מקום.

ד. בָּאוּ כֻּלָּן בְּיַחַד לִגְבּוֹת[16], וְכֵן בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן קוֹדֵם לִזְמַן חֲבֵרוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבּוֹת מִן

הַמְּטַלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה[17], אוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבּוֹת מִקַּרְקַע שֶׁקָּנָה הַלּוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה מִן הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן[18], וְאֵין בַּנְּכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חוֹבוֹ - מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן[19]. כֵּיצַד חוֹלְקִין?[20] אִם כְּשֶׁיִּתְחַלֵּק הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא עַל מִנְיָנָם, יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן כְּשֶׁעוּר חוֹבוֹ אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִים לְפִי מִנְיָנָם[21] בְּשֶׁוָה[22]; וְאִם יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ[23] - חוֹלְקִין מִכָּל הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם כְּשֶׁעוּר חוֹבוֹ[24], וְחוֹזְרִין הַנִּשְׁאָרִים מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְחוֹלְקִין הַיָּתֵר בֵּינֵיהֶן כַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁלֹשָׁה חוֹבוֹת, שֶׁל זֶה מָנֶה, וְשֶׁל זֶה מָאתַיִם, וְשֶׁל זֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת: אִם הָיָה כָּל הַנִּמְצָא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - נוֹטְלִין מֵאָה מֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא שָׁם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין בְּשֶׁוָה. נִמְצָא שָׁם יָתֵר עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁוָה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמֵּאָה, וּשְׁאָר הַמָּמוֹן חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַשְּׁנַיִם עַל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ. כֵּיצַד? נִמְצְאוּ שָׁם חֲמֵשׁ מֵאוֹת אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁוָה, וְיִסְתַּלֵּק הָאֶחָד, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמָּאתַיִם אוֹ הַפָּחוֹת בְּשֶׁוָה, וְיִסְתַּלֵּק הַשֵּׁנִי[25]. נִמְצָא שָׁם שֵׁשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁוָה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּנֶה, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמָּאתַיִם בֵּין הַשְּׁנַיִם בְּשֶׁוָה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּאתַיִם, וְנוֹתְנִין הַמֵּאָה הַנִּשְׁאָרִים לְבַעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִמְצָא בְּיָדוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בִּלְבַד[26]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לִגְבּוֹת כְּאַחַת. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרוּ, שֶׁחוֹלְקִין לְפִי מָמוֹנָם[27].

16) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א ו־ב). 17) כמבואר שם. 18) נתבאר למעלה, שאין דין קדימה בקרקעות אלה. 19) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל - זכה, והוא־הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו ביחד לגבות, יחלוקו. 20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג. והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן. 21) לפי מספר בעלי החובות. 22) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. 23) כשנחלק לפי מספר הגובים. 24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות. 25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. 26) המלה "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש מאות. 27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה שוים חמש מאות - מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שוים ארבע מאות - מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה, וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה כמותו ב'שולחן ערוך' חו"מ סי' קד סעיף ה.

ה. רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן[28], לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי, רְאוּבֵן שְׁטָרוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן, וְשִׁמְעוֹן שְׁטָרוֹ בְּנִיסָן סְתָם, וַהֲרֵי יֵשׁ לְלֵוִי שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ כְּדֵי חוֹב שֶׁל שְׁנֵיהֶם - מוֹרִידִין לְתוֹכָהּ רְאוּבֵן[29], שֶׁמָּא שְׁטָרוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּסוֹף נִיסָן הָיָה. וְכֵן אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִטְרֹף מֵאִיר וָאֵילָךְ[30], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ: שֶׁמָּא בְּאֶחָד בְּנִיסָן הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָרְךָ, וַהֲרֵי שָׂדֶה בַּת חוֹרִין בְּיַד רְאוּבֵן[31] שֶׁתִּגְבֶּה אוֹתָהּ, וְיָבוֹא רְאוּבֵן שֶׁהוּא אַחַר זְמַנְךָ וְהוּא שֵׁשׁ לוֹ לִטְרֹף מִמֶּנִּי[32]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ הַרְשָׁאָה[33] זֶה לָזֶה[34] - טוֹרְפִין מֵאִיר וָאֵילָךְ מִכָּל צַד[35]. וְהוּא הַדִּין[36] בִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שֶׁמָּכַר לָהֶן לֵוִי שָׂדֶה אַחַת בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן וּשְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בְּנִיסָן סְתָם.

28) מעשה שהיה (שם צד:). 29) כן פסק רב יוסף, שם. 30) מהנכסים שמכר לוי מחודש אייר ואילך, שנשארו אחר שגבה ראובן חובו. 31) בשעה שלוה לוי מראובן, היתה לו שדה בת חורין - זו שגבה שמעון - ולא נשתעבדה השדה שנמכרה אחר שעה זו. 32) צ"ל "ממני". פירוש, לו יש הזכות לטרוף ממני, ולך אין זכות זו. 33) ייפוי כוח. 34) מלוה אחד לשני. 35) מכוחו של השטר שזמנו חמשה בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם. 36) רש"י מפרש את המעשה שבגמרא שם, בשטרי מכירה. רבינו פירש, כנראה, בשטרי חוב. ומסברא השווה לזה דין מכר.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה את השבח, ואיזה שבח גובה ואיזה שבח אינו גובה.

א. בַּעַל חוֹב[2] גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח[3] שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ[4], בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה[5] בֵּין שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵיהֶן. אֶלָּא שֶׁאִם שָׁבְחוּ מֵאֲלֵיהֶן - טוֹרֵף כָּל הַשֶּׁבַח, וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה - גּוֹבֶה חֲצִי הַשֶּׁבַח[6]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וּמָכַר שִׁמְעוֹן לְלֵוִי שָׂדֶה בְּמָנֶה, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ לֵוִי הוֹצָאוֹת, וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה מָאתַיִם, כְּשֶׁיָּבוֹא רְאוּבֵן לִטְרֹף מִלֵּוִי - טוֹרֵף מִמֶּנָּה בְּמֵאָה, וַחֲמִשִּׁים שֶׁל חֲצִי הַשֶּׁבַח. וְאִם הִשְׁבִּיחָהּ מֵחֲמַת עַצְמָהּ, כְּגוֹן שֶׁהוּקְרָה בְּדָמִים אוֹ עָלוּ בָהּ אִילָנוֹת - גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ. הוֹרוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים[7] וְאָמְרוּ: לֹא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ רַע כֹּחוֹ מֵהַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[8], שֶׁשָּׁמִין לוֹ[9] וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁבִּיחַ מֵאָה וְהוֹצִיא חֲמִשִּׁים[10] - נוֹטֵל[11] כָּל הַהוֹצָאָה וַחֲצִי הַשֶּׁבַח הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה, וְהַחֲצִי עִם הַקֶּרֶן טוֹרֵף בַּעַל חוֹב[12]. [וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, וְכָךְ רָאוּי לְדוּן[13].] וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[14] מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן, אַף מִן הַמְּשֻׁעְבָּדִין שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן[15] מֵאַחַר זְמַן שֶׁמָּכַר בּוֹ לְלֵוִי[16]; אֲבָל הַשֶּׁבַח שֶׁטָּרַף מִמֶּנּוּ בַּעַל חוֹב, בֵּין בְּחֶצְיוֹ בֵּין בְּכֻלּוֹ - אֵין לֵוִי גּוֹבֵהוּ אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[17] שֶׁל שִׁמְעוֹן. שֶׁתַּקָּנַת עוֹלָם הִיא[18]: שֶׁלֹּא יִגְבֶּה הַשֶּׁבַח, וְלֹא הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל

1 הַגַּזְלָן[19], וְלֹא מְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת[20], מִנְּכָסִים
2 מְשֻׁעְבָּדִין; שֶׁאִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן קִצְבָּה[21]. וּמִקֶּלִי
3 כְּתֻבָּה[22], שֶׁלֹּא תִּטְרֹף אִשָּׁה מִן הַשֶּׁבַח כְּתֻבָּתָהּ. וְלָמָּה
4 יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח בִּלְבַד הַבָּא מֵחֲמַת
5 הוֹצָאָה עַצְמָהּ?[23] לְפִי שֶׁהַשֶּׁבַח בָּא לְאַחַר שֶׁלָּוָה
6 מֵרְאוּבֵן וּלְאַחַר שֶׁמָּכַר לְלֵוִי, וְנִמְצָא רְאוּבֵן[24] וְלֵוִי[25]
7 כְּשְׁנֵי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת לְשִׁמְעוֹן, וְהַשֶּׁבַח כִּנְכָסִים[26] שֶׁבָּאוּ
8 לוֹ אַחַר שֶׁלָּוָה מִשְּׁנֵיהֶם[27], שֶׁהֵן חוֹלְקִין כְּאֶחָד כְּמוֹ
9 שֶׁבֵּאַרְנוּ[28]. לְפִיכָךְ[29], רְאוּבֵן שֶׁלָּוָה מִשִּׁמְעוֹן מָנֶה,
10 וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת[30], וְחָזַר וְלָוָה מִלֵּוִי
11 מָאתַיִם, וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת, וְקָנָה אַחַר כָּךְ
12 שָׂדֶה וּמְכָרָהּ לִיהוּדָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וְהִשְׁבִּיחָהּ
13 יְהוּדָה בְּהוֹצָאָתוֹ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - טוֹרֵף
14 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הַקֶּרֶן[31] וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[32], וְנִמְצָא
15 בְּיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים וּבְיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים;
16 וְחוֹזְרִין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה[33] שְׁלָשְׁתָּן וְחוֹלְקִין מֵאָה
17 וַחֲמִשִּׁים שֶׁל שֶׁבַח עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[34]. נִמְצָא
18 שִׁמְעוֹן טוֹרֵף מָנֶה שֶׁלּוֹ מִשָּׂדֶה זוֹ, וְלֵוִי טוֹרֵף מֵאָה
19 וּשְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וּמֶחֱצָה, וִיהוּדָה נוֹטֵל מִן הַשֶּׁבַח[35]
20 שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים וּמֶחֱצָה. וְכָזֶה הֵן חוֹלְקִין אֲפִלּוּ הֵן
21 מֵאָה.

2) ברייתא בבא־מציעא טו. ובכמה מקומות. [במגיד־משנה ציין המקור: מימרא של שמואל שם, "בעל חוב גובה את השבח". העדפנו להסתמך על הברייתא משני טעמים, א. ברייתא עדיפה; ב. הרשב"ם בבבא־בתרא קנז: כותב שלדעת שמואל גובה כל השבח, ואין הלכה כמותו. 3) כשהחוב הוא כנגד ערך השדה אחר שהשביחה (ראה לקמן ה"ו בדין שדה אפותיקי). 4) כלומר, שהשביחה השדה ביד הלוקח. 5) שהלוקח השקיע כסף כדי להשביחה. 6) בבא־בתרא קנז: (רבים חלקו על רבינו, ודעתם שגם משבח בלי הוצאה אין בעל חוב גובה יותר ממחצה ('בית יוסף' חו"מ סימן קטו בשם רבינו זרחיה הלוי, הראב"ד והרשב"א. וכן פסק הרמ"א שם סעיף א. ראה ש"ך שם ס"ק א וס"ק ה). 7) שיטה זו מובאה ברי"ף בבא־מציעא פרק אלו מציאות, ודחה אותה מהלכה. נימוקו יתבאר לקמן. 8) שדינו כגזלן. 9) כמה הוא השבח וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה - נוטל את ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה - נוטל רק השבח. 10) ואם־כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמשים. 11) הלוקח. 12) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק את השבח העודף על ההוצאה. 13) למעלה הערה ו כתבנו שהרי"ף דוחה שיטה זו. ונימוקו - שאין זה דומה ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, שדעתו ליטול מבעל השדה כשיצטרך להחזיר לו את השדה, אבל בנידון שלפנינו הלוקח סומך על אחריותו של המוכר, וחשב שאם יגבה בעל־חוב את השדה - יחזור ויגבה הכל ממנו, ולכן נוטל בעל־חוב גם את ההוצאה, והלוקח יגבה כל הפסדו מהמוכר. [בש"ך שם סי' קטו ס"ק ט כתב, שבספר הרמב"ם עם מגדל־עוז הגירסא היא כשיטת הרי"ף, ומוסיף שגם רב האי גאון בספר 'מקח וממכר' שער כז דף כח פסק כשיטה זו. והכריע כן להלכה למעשה]. 14) הכסף ששילם בעד השדה. 15) כדין כל לוקח שבעל־חובו של המוכר טרף השדה שקנה. 16) ויש לשאול: אם ישנם נכסים שנמכרו אחר זמן המכירה ללוי, כיצד טרף בעל־חוב מלוי, הרי הוא יכול לטעון: הנחתי לך מקום לגבות? במגיד־משנה הרגיש בזה, ומבאר שהמדובר כשקנה שמעון אותם הקרקעות אחר שלוה מראובן, וחל עליהם השעבוד לפי שיטת רבינו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים שקנה הלווה אחר ההלוואה אינם משועבדים לאותה ההלוואה, אם לא התנו בפירוש "דאקני". יתקיים איפוא הדין האמור כאן - כשלא התנו בהלוואה, והתנו במכירת הקרקע ללוי, או כשקנה הקרקעות אחר ההלוואה, ולפני שמכר אותה השדה ללוי ולא נשתעבדו לראובן ונשתעבדו ללוי. 17) משנה, גיטין מח: 18) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם" (מונח מקובל בפי חכמי התלמוד להגדיר בו תקנות שמגמתן למנוע עוול בולט לאחד מבעלי הדינים כתוצאה מהחוק המקובל, שיגרום לשיבוש יחסי משא ומתן וכדומה). 19) במשנה: "אין מוציאים לאכילת פירות וכו' מנכסים משועבדים", ומפרש שם רבינו, כיון שגזל שדה מליאה פירות, ואכל פירות שהוציאה - גובה הנגזל דמי הפירות מנכסים בני חורין בלבד, וכן כתב כאן. ורש"י שם מפרש, כגון שגזל שדה ומכרה, והלוקח זרעה והוציאה פירות, ובאה הנגזל וטרפה עם הפירות אחר שהחזיר ללוקח הוצאותיו, וחוזר הלוקח ותובע מהגזלן את דמי השדה, וגם מותר דמי הפירות - מגבים לו דמי השדה גם מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל דמי הפירות רק מבני חורין. 20) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. פרטי דיני המזונות - נתבארו במקומם בפרק טז מהלכות אישות. 21) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להזהר. נימוק זה אמרו רבי חנינא שם נ:. ועולא נתן שם טעם אחר: "מפני שאין כתובין" פירוש, לא נכתבו בשטר מכר ולא בכתובת אשה, ובמסקנא (שם נא.) אמרו שהנימוק שנוי במחלוקת בין תנא־קמא ורבי יוסי. וקיבל רבינו נימוקו של רבי יוסי, שהלכה כמותו בכל מקום אפילו נגד רבים (ראה עירובין מו:). 22) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן (בכורות נב.). 23) תמיהה זו כוחה יפה לשתי השיטות שנאמרו למעלה, בדין ניכוי ההוצאה מן השבח. 24) שהלוה כסף לשמעון. 25) שקנה משמעון השדה באחריות. 26) צ"ל: כנכסים. 27) יש לדון את השבת כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלוה משניהם. 28) למעלה בפ"כ ה"א. 29) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל־חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלווה־המוכר שהגיע לידו אחר המכירה - יוצא. 30) רבינו לשיטתו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים הבאים ללווה אחר ההלוואה לא נשתעבדו, אם לא הותנה בפירוש. 31) שוויה של השדה לפני שהשביחה, היינו 150. 32) בהתאם לשיטת רבינו שנתבארה למעלה (פ"כ ה"ד) בדין חלוקה (ראה שם). 33) הלוקח שנעשה בעל־חוב של

ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. מלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שלא קיבל דעתם של חכמים גדולים, שמנכים את כל ההוצאה מן השבח ונותנים ללוקח, ואת מותר השבח מחלקים ביניהם, שהרי לפי שיטה זו אין חולקים את כל השלש מאות, וזה כדעת הש"ך שהבאנו למעלה (הערה יב). ולגירסת המגיד־משנה שם, שרבינו קיבל דעתם - מוכרחים אנו לקבל פירושו הדחוק כאן, שהשדה שוה עכשיו שלוש מאות, אחר ניכוי ההוצאה שהשקיע יהודה. 34) שם, היינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשוה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותרים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. 35) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלוקות האחרונות, היינו מחלוקה ראשונה נוטל 25, ומהשניה נוטל 37 וחצי - ביחד 62 וחצי; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי כמו שמסכם רבינו בסמוך.

ב. כָּל הַפֵּרוֹת[36] שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ - אֵינָן נִטְרָפִין מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַפֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, כַּעֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מֵהֶן כְּמוֹ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח.

36) בבא־מציעא יד: אמר שמואל, בעל־חוב גובה את השבח. ולמדו מדבריו: שבח אין (כן), פירי לא. ומבאר הרי"ף בהלכותיו שם, שהכוונה לפירות שאכל הלוקח או שנתלשו, אבל המחוברים לקרקע - גובה. 37) נראה, שרבינו למד זה מלשונו של הרי"ף, שכתב שם: "אבל פירי דאיתנהו האידנא מיחברי בארעא, גבי להו בעל־חוב (פירות שהם עכשיו מחוברים בקרקע — בעל־חוב גובה אותם)", ואינו מחלק בין צריכים לקרקע ובין אינם צריכים. [רבה המבוכה בדין פירות שאינם צריכים לקרקע. בהלכות טוען ונטען פ"ה ה"ד פסק רבינו, שאם אינם צריכים לקרקע דינם כמטלטלין, וכן פסק גם בהל' מכירה פ"א הי"ז לענין קנין ולענין אונאה. במגיד־משנה כאן ובהלכות מכירה פ"א הי"ז, ובלחם־משנה פ"ב מהל' שכירות ה"ד נדחקו ליישב את הסתירות הללו. אולם רבינו עצמו בפירושו לשבועות מב: מבאר שיטתו, וביאורו מסלק את כל הסתירות והקושיות. במשנה שם חולקים רבי מאיר וחכמים בדין שומר שקיבל פירות מחוברים לשמירה, ומודה במקצת התביעה. רבי מאיר אומר: דינם כמטלטלין ומחויב שבועה, וחכמים אומרים שהם כקרקע ואין נשבעים על הקרקעות. ובגמרא שם מג. פירשו שמחלוקתם בענבים העומדים ליבצר. וכתב שם רבינו: "מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים העומדים להיבצר (שאינם צריכים לקרקע - המפרש) והלכה כחכמים, אבל כשימסרם לו בתורת שמירה ולענין מקח וממכר ודיני ההונאה (גירסת הש"ך חו"מ סי' צה ס"ק ט) והודייה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה, העיקר המכוון אליו שהם במטלטלין, שכל העומד ליבצר כבצור דמי, ושמור זה הלשון". וביאר הש"ך שם שהמלה "אבל" מתפרשת כאן כמו: במה דברים אמורים (אבל זה נאמר רק), ואומר רבינו, שלא אמרו שהם כקרקע אלא כשנמסרו הפירות בתורת שמירה, אבל בענינים אחרים שמנה שם, וביניהם גם הודאה במקצת במלוה - דינם כבצורות (כנראה כוונתו שגם חכמים מודים בזה). והש"ך ממשיך ומבאר, שדבריו הם לפי שיטת רבו רבי יהוסף הלוי, הובאה ב'טור' שם שמנמק את ההבדל בין שמירה ובין דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן, ואומר: "כאן גבי שומר לאו כבצורות דמיין, כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע וכו' דהא לאו למיתלשינהו מסרינהו ניהליה (שהרי לא כדי לתלשם מסרם לידו, אלא לשמרם כמו שהם)". ומחדש הש"ך (שם בסי' קטו ס"ק יח), שבעל־חוב הבא לטרוף את השדה עם הפירות - יש לדונו כשומר, שהרי אינו בא לתלוש את הפירות אלא ליטלם כמו שהם, ויכול לומר ללוקח: אין זה ענינך מה אעשה עם הפירות אחר שיגיעו לידי, עכשיו אינני תולש אותם. ובהתאם לשיטה זו פסק רכינו כאן, שאפילו אינם צריכים לקרקע - דינם כקרקע. ובמכירה וכן באונאה, פסק שדינם כמטלטלין. על פירושו הנפלא הזה של הש"ך עלינו להוסיף עוד, שבהל' טוען ונטען שם התכוון רבינו להודאה במקצת במלוה ולוה, ולא בשומר]. והרמב"ן חולק על רבינו, ודעתו שאם אינם צריכים כלל לקרקע - הרי הם כמטלטלין, ולא אמרו "לאו כבצורות דמיין" אלא כשהקרקע תוסיף להשביחם קצת. וכן מפרש הרמב"ן גם דעת רש"י. ורבינו זרחיה הלוי והרשב"א מרחיקים לכת וסוברים, שאפילו הצריכים לקרקע אין בעל־חוב גובה אותם בחובו אלא נוטלם ומשלם דמיהם ללוקח (מגיד־משנה).

ג. מַתָּנָה[38] שֶׁשָּׁבְחָה מֵחֲמַת הוֹצָאָה - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ כְּלוּם, אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מַתָּנָה וְגוֹבֶה. וְאִם שָׁבְחָה מֵאֵלֶיהָ - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ[39]. וְאִם קִבֵּל הַנּוֹתֵן אַחֲרָיוּת הַמַּתָּנָה - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנָּה אֶת הַשֶּׁבַח כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבִין מִן הַלָּקוֹחוֹת[40]. וְלָמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח מִן הַלּוֹקֵחַ[41] וְלֹא יִטְרֹף מִמְּקַבֵּל מַתָּנָה כְּלוּם? מִפְּנֵי[42] שֶׁהַמּוֹכֵר כּוֹתֵב לַלּוֹקֵחַ בִּשְׁטַר מְכִירָה: שֶׁאֲנִי מְחַיֵּב לְךָ בַּקֶּרֶן וּבְעָמָל שֶׁתַּעֲמֹל וּבַשֶּׁבַח שֶׁתַּשְׁבִּיחַ, וְעָלַי אַחֲרָיוּת הַכֹּל; וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְקִבֵּל דָּבָר זֶה[43], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ יָרַד עַל תְּנַאי זֶה, שֶׁאִם יִלָּקַח מִמֶּנּוּ הַשֶּׁבַח יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר. וַאֲפִלּוּ לֹא כָּתַב[44] - כְּבָר נוֹדָע שֶׁזֶּה דִּין הַמּוֹכֵר עִם הַלּוֹקֵחַ[45]. אֲבָל הַמַּתָּנָה, שֶׁאֵין שָׁם תְּנַאי זֶה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחָה בְּהוֹצָאָתוֹ כְּלוּם.

38) ב"מ טו. 39) בגמרא שם, אמר רבא סתם שאין בעל־חוב גובה את השבח ממתנה, וכתב הרי"ף שם: "ומסתברא דהאי שבחא דלא גבי ממתנה - שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא, אבל שבחא דאתי ממילא טריף (מתקבל על הדעת שהשבח שאינו גובה ממתנה - שבח הבא מחמת הוצאה הוא, אבל שבח הבא מאליו - טורף)". ורבינו קיבל סברתו. והראב"ד בהשגותיו כאן מסכים לדבריו. 40) שנתבאר למעלה בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר ניכוי ההוצאה. 41) כששבחה מחמת הוצאה. 42) נימוק זה נתבאר בגמרא, שם. 43) שבעל־חוב יקח גם השבח.

44) את התנאי הזה בשטר. 45) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע - מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירוש. למעלה בהלכה א ביאר רבינו, למה אינו גובה את כל השבח.

ד. וְכֵן יְתוֹמִים[46] שֶׁהִשְׁבִּיחוּ הַנְּכָסִים - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵיהֶן - גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח כֻּלּוֹ.

46) רבינו מדמה יתומים למקבל מתנה, מפני שאין להם על מי לחזור ולגבות מה שנטל, וגם לא קיבלו תנאי שכזה. ובהגהות מיימוניות כאן אות ה כתב, שרבינו למד זה מגמרא ב"מ קי. שאלו שם: יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל־חוב אומר: אביכם השביח, על מי להביא ראיה? יוצא מזה, שאין גובים משבח שהשביחו יתומים. וה'תוספות' ב"מ שם ד"ה בעל חוב, ובבכורות נב. ד"ה והאמר, כתבו שבעל־חוב גובה השבח מן היתומים, מפני שהם "כרעי דאבוהון" (ירך אביהם) וחובותיו של האב עוברים אליהם, ודחו את הראיה שהבאנו בשם הגהות מיימוניות. [במגיד־משנה כתב, שדעת הרי"ף כרבינו, ולא גילה מקומו. ראה לחם־משנה כאן, וש"ך חו"מ סי' קטו ס"ק לא].

ה. בַּעַל חוֹב שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וַחֲצִי הַשֶּׁבַח - רוֹאִין הַנִּשְׁאָר מִן הַקַּרְקַע: אִם יֵשׁ בּוֹ תְּעָלָה[47] לַלּוֹקֵחַ[48], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ בְּשָׂדֶה בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[49], וּבְגָנָּה בֵּית חֲצִי קַב[50] - יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵיהֶם[51]; וְאִם לֹא נִשְׁאַר לוֹ דָּבָר שֶׁאִלּוּ יֵחָלֵק יִהְיֶה שֵׁם כֻּלּוֹ עָלָיו[52] - נוֹתֵן לוֹ בַּעַל חוֹב אֶת דָּמָיו[53].

47) תועלת. 48) חלק השדה שנשאר ביד הלוקח, ראוי לעיבוד להוציא פירות. 49) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. [הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות]. 50) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. 51) כלומר, ויחלוקו את השדה, ואין האחד מהם יכול לכוף את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. 52) משנה בבבא־בתרא יא: "זה הכלל, כל שאילו יחלק ושמו עליו - חולקין". פירוש, אם שנים שותפים בדבר אחד, וכשיחלקו את הדבר לשני חלקים, יקרא כל חלק כשם הדבר השלם - אז יכול כל שותף לדרוש חלוקה ממש. ומלמדנו רבינו, שקרקע קטן מבית תשעה קבים - אינו נקרא שדה. וגינה פחותה מבית חצי קב - אינה נקראת גינה. ולמד זה ממשנה הנ"ל. 53) מקור דין זה ברי"ף ב"מ טו: ושם נאמר: שקיל ליה לדמיה מבעל־חוב (לוקח דמיו מבעל־חוב). משמע שרצונו של הלוקח קובע, רצה לוקח קרקע, רצה לוקח כסף. וכן מבואר ב'טור' חו"מ סי' קטו. אולם רבינו שינה הלשון, וכתב: "נותן לו בעל־חוב את דמיו", ומשמע לכאורה שכופה את הלוקח לקבל מעות. וב'שולחן ערוך' שם ס"ב מביא דברי רבינו כלשונו כאן, והרמ"א מוסיף "אם ירצה הלוקח". ונראה שאינו חולק אלא מבאר, ומתקבל על הדעת שגם דברי רבינו יתבארו כך.

ו. הָיְתָה הַשָּׂדֶה[54] אַפּוֹתִיקִי[55] - בַּעַל חוֹב נוֹטֵל אֶת כֻּלָּהּ[56], וְרוֹאִין חֲצִי הַשֶּׁבַח הַנִּשְׁאָר לַלּוֹקֵחַ[57]: אִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[58] מִבַּעַל חוֹב[59], שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ בַּעַל חוֹב: שָׂדִי הִיא שֶׁהִשְׁבִּיחָהּ[60], וְהַנִּשְׁאָר לוֹ[61] מִן הַשֶּׁבַח[62] נוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר; וְאִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח פָּחוֹת מִן הַהוֹצָאָה - אֵין לוֹ מִן הַטּוֹרֵף אֶלָּא דְּמֵי חֲצִי הַשֶּׁבַח[63], וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַמּוֹכֵר חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁנִּטְרַף בִּלְבָד[64].

54) ב"מ טו. 55) כגון שאמר לוה למלוה: לא יהא לך פרעון אלא משדה זו (ראה למעלה פי"ח ה"ג). 56) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. והמדובר כשהשדה לפני שהשביחה אינה שוה יותר מהחוב. 57) המגיע ללוקח, כפי שנתבאר למעלה בתחילת ה"א. 58) על כל ההוצאה. משמע שבעל־חוב נוטל חצי השבח הראשון בלי ניכוי חלק ההוצאה, ובזה יפה כוח אפותיקי מכוח שעבוד רגיל. 59) ולא את חצי השבח. 60) ודינך כיורד לתוך שדה חבירו והשביחה - שמחזיר לו ההוצאה בלבד. 61) ללוקח. 62) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל־חוב. 63) מאותו נימוק. 64) כלומר, החצי שלא החזיר לו בעל־חוב. ובכן קיבל כל השבח. [תמיהות רבות מצאו ראשונים ואחרונים בהלכה זו, ובראשם הראב"ד בהשגותיו, ולא עלה בידם ליישבה. ומעניין שהראב"ד נמנע כאן להשתמש בסגנון השגה חריף, אלא משער שטעות־סופר כאן. ונראה שבהסתמך על השערתו - השמיט מרן ב'שולחן ערוך' את ההלכה הזו].

ז. בַּעַל חוֹב[65] שֶׁבָּא לִטְרֹף מִן הַיְתוֹמִין, יְתוֹמִים אוֹמְרִים: אָנוּ הִשְׁבַּחְנוּ[66], וּבַעַל חוֹב אוֹמֵר: שֶׁמָּא אֲבִיכֶם הִשְׁבִּיחַ[67] - עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה[68]. הֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁהֵם הִשְׁבִּיחוּ - שָׁמִין לָהֶן אֶת הַשֶּׁבַח וְאֶת הַהוֹצָאָה, וְנוֹטְלִין הַפָּחוֹת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן[69], וּמַעֲלֶה אוֹתָן בְּדָמִים[70]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[71] בְּשֶׁעָשָׂה שָׂדֶה זוֹ אַפּוֹתִיקִי; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה אַפּוֹתִיקִי, אִם רָצוּ הַיְתוֹמִין לְסַלֵּק בַּעַל חוֹב בְּדָמִים - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ, וְאִם רָצוּ - נוֹטְלִין מִן הַקַּרְקַע שִׁעוּר שֶׁבַח שֶׁלָּהֶן[72].

65) ב"מ קי: 66) השקענו הוצאות והשביחה. 67) בגמרא שם אמרו: "אומר אביכם השביח", וכן כתב גם הרי"ף שם. כנראה מסברת עצמו אמר רבינו שאפילו בטוען טענת 'שמא' מחויבים היורשים להביא ראיה שהם השביחו. 68) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלוה את השבח. וטעמו של דבר אמרו שם בשם רבי יוחנן: שדה המשועבדת ועומדת לגוביינא, הרי היא לענין זה כאילו נכנסה כבר לרשות המלוה, ואין להוציאה מידו בלי הוכחה ברורה. לקמן יבואר, שזה נאמר בשדה אפותיקי, אבל כשלא עשאה אפותיקי - הרי היא בחזקת היתומים, ולכן על בעל־חוב להביא ראיה. 69) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן מאליו שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה - יכול בעל־חוב לטעון: השבחתם שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח.

70) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק השדה כשיעור הכסף המגיע להם. 71) נמשך גם לדין הבאת ראיה (כן משמע מלשונו של המגיד־משנה). וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, מפני ששעבוד גרידא אינו מוציא את השדה מחזקת היתומים. 72) כלומר, כל השבח, כמבואר למעלה בה"ד, שבעל־חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם. [במגיד־משנה מבאר, שלדעת רבינו לא אמרו נוטלים הפחות שבשניהם אלא כשהחוב הוא כנגד השדה ושבחה, אבל כשאינו גדול מן הקרן אין בעל־חוב נוטל בשבח כלום, אפילו מן שדה אפותיקי, בניגוד לשיטת הרי"ף ורב האי גאון, שגם במקרה זה נוטלים הפחות שבשניהם מפני שהוא טוען: שדה שלי השבחתם. ולשיטתם, יפה כוחו של המלוה בהשביחו יתומים מהשביח הלוה עצמו. ומובן, שאז יטענו יתומים: אבינו השביח, ואין לך יותר מערך החוב, והוא יטעון: אתם השבחתם (ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קטו שהשיג על המגיד־משנה)].

יום שישי כ"ה אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

1 **א. סֵדֶר גְּבִיַּת הַחוֹב כָּךְ הוּא: כְּשֶׁיָּבִיא הַמַּלְוֶה שְׁטָרוֹ**
2 **לְבֵית דִּין וְיִתְקַיֵּם[2] - אוֹמְרִים לַלּוֶה: שַׁלֵּם. וְאֵין**
3 **יוֹרְדִין לִנְכָסָיו[3] תְּחִלָּה עַד שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[4]. וְאִם טָעָה הַדַּיָּן**
4 **וְהוֹרִיד הַמַּלְוֶה לִנְכְסֵי לוֶה קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ - מְסַלְּקִין**
5 **אוֹתוֹ[5]. אָמַר הַלּוֶה[6]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, קַבְּעוּ לִי זְמַן כְּדֵי**
6 **שֶׁאֶלְוֶה מֵאַחֵר אוֹ אֲמַשְׁכֵּן[7] אוֹ אֶמְכֹּר וְאָבִיא הַמָּעוֹת**
7 **- קוֹבְעִין לוֹ זְמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
8 **לִתֵּן מַשְׁכּוֹן[8]; שֶׁאִלּוּ הָיוּ שָׁם מְטַלְטְלִים - מִיָּד הָיוּ**
9 **בֵּית דִּין גּוֹבִין מֵהֶם[9]. וְאִם רָצָה הַמַּלְוֶה לְהַחֲרִים עַל**
10 **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת אוֹ מְטַלְטְלִין וּמַפְלִיג אוֹתוֹ**
11 **בִּדְבָרִים - הֲרֵי זֶה מַחֲרִים[10]. וְאֵין מְחַיְּבִין הַלּוֶה**
12 **לְהָבִיא עָרֵב עַד שֶׁיִּתֵּן. שָׁלְמוּ הַשְּׁלֹשִׁים וְלֹא הֵבִיא -**
13 **בֵּית דִּין כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא[11]. וְכֵן אִם אָמַר בַּתְּחִלָּה**
14 **כְּשֶׁתְּבָעוֹ: אֵינִי מְשַׁלֵּם - כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו**
15 **מִיָּד[12], וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן. וְכֵן אִם אֵין שָׁם אֶלָּא**
16 **מִלְוָה עַל פֶּה[13] אוֹ שֶׁהוֹדָה[14] - כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל**
17 **נְכְסֵי בְּנֵי חוֹרִין[15] שֶׁיֵּשׁ לוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר גביית החוב כך הוא".

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדיין... מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות". ומפורש בגמרא בבא־בתרא "מאי דכתיב מלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לוה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות, צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זהו עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן יב.)

2) בית דין יאשר חתימת העדים. 3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. 4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. 5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). 6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובות הרי"ף (מגיד משנה). 7) קרקע שלי. 8) מטלטלין. 9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מייד. 10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. 11) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן־משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. 12) בבא קמא קיב: 13) בעדים. 14) הלווה בנכונותה של התביעה. 15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

18 **ב. טָעַן[16] וְאָמַר: שְׁטָר זֶה שֶׁנִּתְקַיֵּם בִּפְנֵיכֶם מְזֻיָּף**
19 **הוּא, אֲנִי אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטְּלֶנּוּ, וְהָעֵד בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי,**
20 **וְהֵם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי[17]: אִם נִרְאֶה לַדַּיָּנִין שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ**
21 **בִּדְבָרָיו - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן[18] לְהָבִיא עֵדָיו; וְאִם נִרְאֶה**
22 **לָהֶם שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בַּעֲלִילוֹת דְּבָרִים וּבִטְעָנוֹת שֶׁל**
23 **הֹפִי - אוֹמְרִים לוֹ: שַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ אִם יֵשׁ לוֹ רְאָיָה**

18) בית דין יאשר חתימת העדים. 19) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. 20) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. 21) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). 22) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובות הרי"ף (מגיד משנה). 23) קרקע שלי. 24) מטלטלין. 25) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מייד. 26) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. 27) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן־משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. 28) בבא קמא קיב: 29) בעדים. 30) הלווה בנכונותה של התביעה. 31) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

יַחֲזֹר[19]. וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה אַלְם[20], וְשֶׁמָּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ - מַנִּיחִין עַל יְדֵי שָׁלִישׁ[21].

16) מימרא של רבא שם. 17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזוייף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפיסקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזוייף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזוייף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייתינא סהדי (אביא עדים") כשפירש שמותם ומקומם. 18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלושים יום. 19) יחזיר לו המלוה מעותיו. 20) אדם תקיף. 21) ונותנים לו זמן שלושים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

ג. קָבְעוּ[22] לוֹ זְמַן לְהָבִיא רְאָיָה וּלְבַטֵּל הַשְּׁטָר[23], וְהִגִּיעַ הַזְּמַן וְלֹא בָּא - מַמְתִּינִין לוֹ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[24]. לֹא בָּא - כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְיָא[25] וּמְשַׁמְּתִין[26] אוֹתוֹ, וּמַמְתִּינִין לוֹ וְהוּא בְּנִדּוּיוֹ תִּשְׁעִים יוֹם[27]: שְׁלֹשִׁים רִאשׁוֹנִים - שֶׁמָּא טוֹרֵחַ לִלְוּוֹת; אֶמְצָעִים - שֶׁמָּא הוּא טוֹרֵחַ לִמְכֹּר[28]; אַחֲרוֹנִים - שֶׁמָּא הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ טוֹרֵחַ לְהָבִיא מָעוֹת. שָׁלְמוּ תִּשְׁעִים יוֹם וְלֹא בָּא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין לוֹ אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו, וּמַתִּירִין לוֹ נִדּוּיוֹ.

22) בבא קמא שם. 23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. 24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתינים ללווה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. 25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). 26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. 27) גמרא שם. 28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

ד. אֵין כּוֹתְבִין[29] אַדְרַכְתָּא עַד שֶׁשּׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לְבֵית דִּין מַהֲלַךְ שְׁנֵי יָמִים[30] אוֹ פָּחוֹת; יָתֵר עַל זֶה[31] - אֵין צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה כָּל הַתִּשְׁעִים יוֹם נִשְׁמָט[33] וְאוֹמֵר: עַתָּה אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר; אֲבָל אָמַר: אֵינִי בָּא לְבֵית דִּין - מִיָּד כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו, בֵּין עַל הַקַּרְקָעוֹת בֵּין עַל הַמִּטַּלְטְלִין[34]. וְכֵן אִם הָיָה הַשְּׁטָר עַל הַפִּקָּדוֹן[35] - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ תִּשְׁעִים יוֹם, אֶלָּא כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו מִיָּד[36].

29) שם. 30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לישיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. 31) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. 32) מכיוון שהמתינו לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינו השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה]. 33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. 34) ראה הלכה ה. 35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. 36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללווה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: אינני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

ה. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּסוֹף הַתִּשְׁעִים כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא - עַל הַקַּרְקָעוֹת; אֲבָל עַל הַמִּטַּלְטְלִין[37], אֲפִלּוּ אַחַר תִּשְׁעִים יוֹם, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אוֹמֵר: עַתָּה אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר[38] - אֵין מוֹרִידִין הַמַּלְוֶה לַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁמָּא יֹאכַל אוֹתָם, וְיָבִיא זֶה רְאָיָה וִיבַטֵּל הַשְּׁטָר, וְלֹא יִמְצָא מַה יִּטֹּל. וַאֲפִלּוּ הָיָה לַמַּלְוֶה קַרְקַע[39], שֶׁמָּא תַּכְסִיף[40] אוֹ תִּשְׁתַּדֵּף[41].

37) בבא קמא שם. 38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. 39) ויוכל לגבות ממנה. 40) תכחש ולא תוציא פירות. 41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ושדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

ו. כֵּיצַד כּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא? אִם לִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין הוֹרִידוּהוּ - אוֹמְרִים[42]: אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לִפְלוֹנִי בַּדִּין כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נָתַן לוֹ מְעַצְּמוֹ, וְכָתַבְנוּ לוֹ אַדְרַכְתָּא זוֹ עַל שָׂדֶה פְּלוֹנִית שֶׁלּוֹ. וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ שְׁלִשָּׁה[43] מֵאוֹתָהּ שָׂדֶה כְּנֶגֶד חוֹבוֹ[44]. וּמַכְרִיזִין עָלֶיהָ[45] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[46], עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַמּוֹסִיפִין. וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ בְּחוֹבוֹ לַחֵלֶק שֶׁשָּׁמוּ אוֹתוֹ[47]. וְקוֹרְעִין שְׁטַר הַחוֹב[48], אִם הָיָה שָׁם שְׁטָר. וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - כּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא כָּךְ: אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ בִּשְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ, וְלֹא נָתַן לוֹ חוֹבוֹ, וְלֹא מָצָאנוּ לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וּכְבָר קָרַעְנוּ לַשְּׁטָר[49] שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו, וְנָתַנּוּ לִפְלוֹנִי רְשׁוּת לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר וְלִהְיוֹת יָדוֹ נְטוּיָה עַל כָּל

הַנְּכָסִים שֶׁיִּמָּצְאוּ לוֹ, וְכָל קַרְקָעוֹת שֶׁמָּכַר מִזְּמַן פְּלוֹנִי[50] וָהָלְאָה יֵשׁ לוֹ לְהִכָּפֵרַע לְגֻבּוֹת חוֹבוֹ מִן הַכֹּל.

42) כותבים בשטר. 43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. 44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. 45) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויוסיפו על השומא. 46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלושים יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדיינים קובעים בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויוסיפו על המקח. 47) כלומר, אם לא באו קונים במחיר ששמו שלושת הבקיאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובזה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). 48) בבא בתרא קסט. כדי שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. 49) שם. 50) מזמן הכתוב בשטר.

ז. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא זוֹ, הוֹלֵךְ הַמַּלְוֶה וּמְחַפֵּשׂ. אִם מָצָא לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - שָׁמִין לוֹ מֵהֶן. מָצָא לוֹ נְכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין מֵאַחַר זְמַן שְׁטָרוֹ - טוֹרֵף מֵהֶן[51]. וְקוֹרְעִין שְׁטַר הָאַדְרַכְתָּא[52], וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטַר הַטִּרְפָּא.

51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). 52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

ח. כֵּיצַד כּוֹתְבִין? אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי זָכָה בַּדִּין לִטְרֹף בַּחוֹב שֶׁפְּלוֹנִי חַיָּב לוֹ, שֶׁהוּא כָּךְ וְכָךְ, מִשָּׂדֶה פְּלוֹנִית שֶׁלָּקַח פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְּמַן פְּלוֹנִי. וּכְבָר קָרַעְנוּ הָאַדְרַכְתָּא[53] שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ, וְהִרְשַׁינּוּהוּ לִטְרֹף מִזֶּה בְּכָךְ וְכָךְ.

53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט.) גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

ט. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין הַטִּרְפָּא לִטְרֹף, מוֹרִידִין שְׁלֹשָׁה בְּקִיאִין לְאוֹתָהּ שָׂדֶה, וְשָׁמִין לוֹ מִמֶּנָּה[54] כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ כְּפִי מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וַחֲצִי הַשֶּׁבַח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. וּמַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם[56], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכְרִיזִין עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים.

54) כפי שנתבאר בהלכה ו בדין בני חורין. 55) למעלה פרק כ"א הלכה א. 56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלושים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו. [ובבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלושים יום].

י. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁבִּיעִין אֶת הַלֶּוֶה שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם[57], כְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים, אִם הָיָה הַלֶּוֶה עִמָּנוּ בַּמְּדִינָה. וּמַשְׁבִּיעִין אֶת הַטּוֹרֵף[58] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[59] שֶׁלֹּא נִפְרַע חוֹב זֶה, וְלֹא מְחָלוֹ, וְלֹא מְכָרוֹ לְאַחֵר[60]. וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידִין אוֹתוֹ[61] לְנִכְסֵי הַלּוֹקֵחַ בַּשּׁוּמָא שֶׁלּוֹ[62], וְכוֹתְבִין הוֹרָדָה.

57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. 58) משנה כתובות פז. 59) של מצוה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. 60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. 61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקיאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. 62) כפי מה ששמו הבקיאים בשבילו.

יא. וְכֵיצַד כּוֹתְבִין[63]? אַחַר שֶׁשַׁّמְנוּ לִפְלוֹנִי בַּשּׁוּמָא שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ[64], וְהִכְרַזְנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּרָאוּי, וְהִשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֵף וְאֶת בַּעַל חוֹב, הוֹרַדְנוּהוּ לְשָׂדֶה פְּלוֹנִית לִהְיוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ אָדָם בְּקִנְיָנוֹ.

63) שטר ההורדה. 64) נראה שהכוונה לשטר שומא שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

יב. וּמֵאֵימָתַי[65] אוֹכֵל הַטּוֹרֵף פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ? מִשֶּׁיִּפָּסְקוּ יְמֵי הַהַכְרָזָה[66].

65) בבא מציעא לה: 66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה. ומדבריו יוצא, שהלכה כבתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בזה על רבה רבו).

יג. כָּל אַדְרַכְתָּא[67] שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהוּ לִשְׁטַר הַהַלְוָאָה - אֵינָהּ אַדְרַכְתָּא[68]. וְכָל טִרְפָּא שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהָ לָאַדְרַכְתָּא - אֵינָהּ טִרְפָּא. וְכָל שׁוּמָא[69] דְּלָא כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהָ לַטִּרְפָּא - אֵינָהּ שׁוּמָא.

67) בבא בתרא קסט. 68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. 69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר הורדה.

יד. שְׁלֹשָׁה[70] שֶׁיָּרְדוּ לָשׁוּם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה[71] וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָאתַיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמָאתַיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָנֶה - בָּטֵל יָחִיד בְּמִעוּטוֹ[72]. אֶחָד

18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37

אוֹמֵר בְּמָנֶה, וְאֶחָד אוֹמֵר בִּשְׁמוֹנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמֵאָה[73]. אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה, וְאֶחָד אוֹמֵר תִּשְׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים - נִדּוֹן בְּמֵאָה וַעֲשָׂרָה[74]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שָׁמִין בֵּינֵיהֶן.

70) בבא בתרא קז. 71) השדה שווה מאה דינרים. 72) מקבלים שומת השניים. 73) ההפרש שבין 80 ל־ 120 הוא 40 ובכן מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה־120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. 74) כפי החשבון בבבא הקודמת.

טו. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁמוּ לְטוֹרֵף בְּנִכְסֵי לוֹקֵחַ, וְטָעוּ בְּכָל שֶׁהוּא - מִכְּרָן בָּטֵל[75]; שֶׁהֲרֵי הֵן כְּשָׁלִיחַ לַטּוֹרֵף וְלַלּוֹקֵחַ, וְיֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְתַקֵּן אֲבָל לֹא לְעַוֵּת[76], כְּשָׁלִיחַ[77]. וְכָל הַמּוֹרִים כָּזֶה הוֹרוּ.

75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משתות מכרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כממונים. 76) לקלקל. 77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושם. ובטורי זהב שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

טז. בֵּית דִּין[78] שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לוֶה בֵּין בִּמְשֻׁעְבָּדִין שֶׁבְּיַד הַלּוֹקֵחַ, וּלְאַחַר זְמַן הִשִּׂיגָה יָדוֹ שֶׁל לוֶה אוֹ שֶׁל נִטְרָף אוֹ שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶן, וְהֵבִיאוּ לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוֹתָיו - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ[79] מֵאוֹתָהּ קַרְקַע[80]; שֶׁהַשּׁוּמָא חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים לְעוֹלָם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב.

78) בבא מציעא לה. 79) שם: "הילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כותב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. 80) קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

יז. קַרְקַע[81] שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמוּהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמַּלְוֶה[82] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת; לֹא יְהֵא כֹּחוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ בַּעַל חוֹב הָרִאשׁוֹן. מְכָרָהּ בַּעַל חוֹב אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁשָּׁמָהּ לְבַעַל חוֹב מִדַּעְתּוֹ[83], אוֹ שֶׁמֵּת וְהוֹרִישָׁהּ - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת[84]. שָׁמוּ קַרְקַע[85] לְאִשָּׁה[86] וְנִשֵּׂאת[87], אוֹ שֶׁשָּׁמוּ מִמֶּנָּה[88] וְנִשֵּׂאת - בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלוֹקֵחַ הוּא[89], וְלֹא מַחֲזִירִין[90] וְלֹא מַחֲזִירִין לוֹ[91].

81) בבא מציעא שם. 82) כגון, ראובן שלווה משמעון ושמעון לווה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של שמעון. 83) הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. 84) שם אמרו: מכרה, נתנה והורישה - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שיורד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הרי"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהורישה בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לידו ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והורישה"]. 85) שם. 86) פנוייה, שהלוותה מעותיה. 87) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייתה כנכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכושה, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם כקנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם)]. 88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. 89) שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים ומיבנה התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. 90) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. 91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי, ושאין כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמחק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

1 **א. שְׁטָרֵי חוֹב[2] הַמֻּקְדָּמִים[3] - פְּסוּלִין[4]; שֶׁהֲרֵי טוֹרֵף**
2 **בָּהֶן לָקוּחוֹת שֶׁלֹּא כַּדִּין. וּלְפִיכָךְ קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים,**
3 **וְלֹא יִגְבֶּה בִּשְׁטָר מֻקְדָּם אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין[5], גְּזֵרָה**
4 **שֶׁמָּא יִטְרֹף בּוֹ מִזְּמַן רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ[6].**

2) משנה שביעית פ"ח, ה. 3) הזמן הכתוב בהם הוא מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לוה בתשרי וכתוב בו ניסן של אשתקד. 4) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום ההלוואה. 5) פסק כרי"ף ב"מ עב. וב'תוספות' שם ד"ה שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על־פה, שהלווה יכול לטעון פרעתי. 6) בבבא־מציעא עב. שאלו למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר רבי יוחנן: "גזירה שמא יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמוה קצת, שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי מאיר. [רבינו בפירושו לשביעית שם מפרש "המוקדמים", כגון שלוה ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר זמן לוה שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע בידך לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה, ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם־משנה מפני שקשה היה לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנץ שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד־משנה), ולפיכך פירש באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרץ שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן. נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך].

5 **ב. שְׁטָרֵי חוֹב[7] הַמְּאֻחָרִין[8] - כְּשֵׁרִין[9]; שֶׁהֲרֵי הוּרַע**
6 **כֹּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׁטָר, שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵף אֶלָּא מִזְּמַן**
7 **הַשְּׁטָר[10]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתְבוּ בּוֹ שֶׁהוּא מְאֻחָר -**
8 **הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

7) שם. 8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. 9) בין שכתבו בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר ההלוואה (רשב"ם בבא־בתרא קעז:). 10) והמלוה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב'טור' חו"מ סי' מג, כתב: במה דברים אמורים שמאוחרים כשרים, כששעבד למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם לא כתב לו כן - פסול, שמא יקנה הלווה שדה אחר היום שלוה, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה למלוה, וכשיוציא מלוה שטר־חוב זה שזמנו אחר יום קניית שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך כשלא כתב בשטר "דאיקני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא־אם־כן מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבבא־בתרא קנז:) "ואי סלקא־דעתך דאיקני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבוד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאוחרים אינם כשרים אלא כששעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד־משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פי"ח ה"א, שאם לא התנה בפירוש, "דאיקני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיקני"? וב'קצות החושן' סי' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיקני" אין התנאי מועיל, אבל לפי ההלכה ש"דאיקני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר - ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, וש"ך חו"מ קיב, א)].

9 **ג. שְׁטָר[11] שֶׁכְּתָבוּהוּ בַּיּוֹם[12], וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה הַסָּמוּךְ**
10 **לוֹ - פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְדָּם[13]. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים**
11 **בָּעִנְיָן[14] עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה וַחֲתָמוּהוּ, אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בַּלַּיְלָה[15] - כָּשֵׁר[16].**

11) משנה, גיטין יז. 12) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. 13) שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. 14) באותו ענין, ומשום כך נתאחרה החתימה. 15) כשעשו קבלת קנין ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו, והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין, יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). 16) כרבי אלעזר ברבי צדוק, שם יח.

13 **ד. שְׁטָר[17] שֶׁזְּמַנּוֹ כָּתוּב בְּשַׁבָּת אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי[18]**
14 **- שְׁטָר מְאֻחָר הוּא וְכָשֵׁר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מֻקְדָּם**
15 **הוּא, וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת אוֹ בְּאַחַד עָשָׂר בְּתִשְׁרֵי נִכְתַּב,**
16 **אֶלָּא מַעֲמִידִין הַשְּׁטָר עַל חֶזְקָתוֹ[19]; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ**
17 **הוּא שֶׁאֵין כּוֹתְבִין בְּשַׁבָּת, וּלְפִיכָךְ אֲחֵרוּהוּ.**

17) ברייתא בבא־בתרא קעא. 18) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. 19) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

18 **ה. כּוֹתְבִין[20] שְׁטָר לְלֹוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה**
19 **עִמּוֹ[21], וְאֵין כּוֹתְבִים לְמַלְוֶה עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֶה עִמּוֹ[22].**
20 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? [23] בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן[24],**
21 **שֶׁהֲרֵי מִשָּׁעָה שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסָיו; אֲבָל**
22 **שְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן - אֵין כּוֹתְבִין אֲפִלּוּ לַלֹּוֶה עַד**
23 **שֶׁיִּהְיֶה מַלְוֶה עִמּוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה בְּפָנֵינוּ.**
24 **שֶׁמָּא יִכְתֹּב עַתָּה לִלְוּוֹת מִמֶּנּוּ בְּנִיסָן, וְלֹא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ**

עַד תִּשְׁרֵי, וְנִמְצָא הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִנִּיסָן שֶׁלֹּא כַּדִּין[25], שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיָדוֹ עַד תִּשְׁרֵי.

20) משנה, שם קסז: 21) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללווה, וכשימסרהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין. 22) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר בידכם עד שיבוא הלווה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שמא יש כאן איזה ערמה (מגיד־משנה). 23) שכותבים ללווה שאין מלוה עמו. 24) כתוב בו שקנו מיד הלווה. 25) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבבא־מציעא יג.

ו. עֵדִים[26] שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַלֹּוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[27], וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשְּׁטָר זְמַן מְרֻבֶּה: אִם יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין בַּשְּׁטָר זְמַן הַקִּנְיָן וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ זְמַן חֲתִימָתָן, וְאֵין צְרִיכִין לוֹמַר[28]: וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת יָדֵנוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי[29]; וְאִם לֹא יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר מִשְּׁעַת כְּתִיבָה. וְכֵן[30] מִי שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶן הָעֵדוּת בִּמְדִינָה אַחַת, וְכָתְבוּ הָעֵדִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - אֵין מַזְכִּירִין בַּשְּׁטָר מָקוֹם שֶׁנִּמְסְרָה בּוֹ הָעֵדוּת, אֶלָּא מָקוֹם שֶׁכָּתְבוּ בּוֹ חֲתִימַת יָדָן.

26) שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו לכותבי שטרות. 27) כגון שטרי מתנה. 28) לכתוב בשטר. 29) ואין מקום לחשוש שמא יטרוף שלא כדין, משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א (מגיד־משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר ומתנה ולא בשטרי הלוואה, משום שאין לגבות המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא כדין. ורבינו לשיטתו, שטורף משעת הקנין. 30) הוראת רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן, וב'טור' חו"מ סי' מג) שיש לנסח את השטר באופן שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיחזי כשיקרא). ובכן כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו מפלוני ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאינם זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו מפלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתננו לפלוני. ובדומה לזה מנסחים את המקום.

ז. שִׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר[31] שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בִּזְמַנָּן, אֲפִלּוּ הַמְאֻחָרִין - פְּסוּלִין; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לִטְרֹף בָּהֶן שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁחָזַר הַמּוֹכֵר וְקָנָה הַשָּׂדֶה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם שֶׁיִּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר, וְיוֹצִיא הַלָּה[32] הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר וְיֹאמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה מִמְּךָ, וְנִמְצָא טוֹרֵף שֶׁלֹּא כַּדִּין[33]. וְלָמָּה[34] לֹא נָחֹשׁ כֵּן לִשְׁטַר חוֹב הַמְאֻחָר, שֶׁמָּא יִפְרָעֶנּוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ[35] וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר[36], וַיַּחֲזֹר וְיוֹצִיא הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר[37] וְיִטְרֹף בּוֹ שֶׁלֹּא כַּדִּין? לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹתֵב שְׁטָר מְאֻחָר - תַּקָּנָתוֹ שֶׁיִּכְתֹּב הַשּׁוֹבֵר סְתָם[38], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיֵּצֵא הַשְּׁטָר יִשְׁבֹּר אוֹתוֹ זֶה הַשּׁוֹבֵר; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן וְכָתַב הַשּׁוֹבֵר בִּזְמַן הַפִּרְעוֹן[39] - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[40].

31) מימרא של רב המנונא, שם קעא. 32) הלוקח. 33) רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא יטרוף מלוקח שקנה אותה שדה אחר הזמן שכתוב בשטר המאוחר. [נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טורף" משמעותו - מוציא מיד הלקוחות]. אבל בשביל הפסדו של המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה לו להזהר ולדרוש החזרת שטר המכר המאוחר. 34) שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם. 35) הזמן הכתוב בשטר. 36) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללווה שטר פרעון. 37) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר. 38) בלי זמן. 39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. 40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלקוחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלווה יתרשל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר; ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא רחוק מהמציאות. [הרמב"ן (מובא במגיד־משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותירץ, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממשועבדים כשיטרפו בעלי־חוב של הלוקח את השדה, ועוד שמא ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנאה, ויזכה בדין].

ח. מִי שֶׁמָּכַר[41] שָׂדֵהוּ בְּאֹנֶס וּמְסַר מוֹדָעָא[42], אוֹ שֶׁקָּדַם וּמָכַר אוֹ נָתַן לְאַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר לָאֹנֶס - הֲרֵי הַמָּעוֹת שֶׁל אֹנֶס אֵצֶל הַמּוֹכֵר כְּמִלְוָה עַל פֶּה, וְאֵינוֹ טוֹרֵף בִּשְׁטַר מֶכֶר שֶׁבְּיָדוֹ כְּלוּם[43]; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דִּין שְׁטָר זֶה שֶׁיִּכָּתֵב, וְלֹא נִכְתַּב אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

41) מימרא של רבא, בבא־מציעא עב: 42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). 43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

ט. אֶפְשָׁר לִטּוֹרֵף[44] שֶׁיִּטְרֹף בְּלֹא שְׁטָר, אֶלָּא בְּעֵדוּת עַל פֶּה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת שֶׁזּוֹ גְּזוּלָה מֵאָבִיו - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא[45] בְּעֵדִים אֵלּוּ, וְאֵין כָּאן שְׁטָר. וְכֵן אִם הֵעִידוּ לוֹ שֶׁנִּגְמַר הַדִּין לְאָבִיו לִטְרֹף מִנִּכְסֵי פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְּמַן פְּלוֹנִי, וּמֵת אָבִיו וַעֲדַיִן לֹא טָרַף - הֲרֵי הַבֵּן טוֹרֵף בְּעֵדוּת זוֹ.

44) ב"ב קסט. 45) מיד הלוקח מן הגזלן.

י. לְפִיכָךְ[46] אֵין כּוֹתְבִין שְׁנֵי שִׁטְרֵי מֶכֶר עַל שָׂדֶה אַחַת, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ קְנוּנְיָא עִם בַּעַל חוֹב[47] וְיִטְרֹף שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? יָבוֹא זֶה וְיִטְרֹף שָׂדֶה זוֹ בְּעֵדוּת שֶׁהֵעִידוּ לוֹ מִחֲמַת אָבִיו, וַיַּחֲזֹר הַלּוֹקֵחַ וְיִטְרֹף בִּשְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ מִן הַלָּקוֹחוֹת שֶׁלָּקְחוּ אַחֲרָיו[48], וְיִקְרַע[49] שְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ, וַיַּחֲזֹר בִּקְנוּנְיָא וַיַּעֲמֹד[50] בַּשָּׂדֶה שֶׁנִּטְרְפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבוֹא הוּא[51] שֶׁטָּרְפָהּ בְּעַצְמָהּ וְיִטְרֹף אוֹתָהּ פַּעַם אַחֶרֶת בְּעֵדוּת עֵדָיו[52], וְיוֹצִיא הַלָּה שְׁטַר הַמֶּכֶר הַשֵּׁנִי וְיִטְרֹף בּוֹ לָקוֹחוֹת אֲחֵרִים[53] שֶׁלֹּא כַּדִּין. אִם כֵּן, מִי שֶׁנֶּאֱבַד לוֹ שְׁטַר הַמֶּכֶר וְעֵדָיו קַיָּמִין, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ שְׁטָר שֵׁנִי, וְיֹאמְרוּ בּוֹ: שְׁטָר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כְּתַבְנוּהוּ אֶלָּא לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיַד פְּלוֹנִי הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ הַמּוֹכֵר[54] וְלֹא יוֹרְשָׁיו.

46) שם. 47) שהביא עדים שבית־דין נתנו רשות לאביו שמת לטרוף שדה זו שמכרה הלווה, ונתן שני שטרי מכר. 48) מן הלווה. 49) בית־דין קורעים אותו. 50) יחזיק שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. 51) בן בעל החוב. 52) על־ידי בית־דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. 53) שלקחו אחריו מאותו המוכר - הלווה. 54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

יא. בְּשִׁטְרֵי הַחוֹבוֹת[55] אֵינוֹ כֵּן. אַף עַל פִּי שֶׁעֵדָיו קַיָּמִין וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְחָזַר בִּשְׁעָתוֹ וְאָמַר: שְׁטָר שֶׁכְּתַבְתֶּם לִי, עַתָּה אָבַד אוֹ נִשְׂרַף - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר שֵׁנִי, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ אוֹ מְחָלוֹ[56]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[57]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בְּעֵדִים אֵלּוּ כְּלוּם, אֶלָּא אִם הַלְוֶה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[58]; שֶׁזֶּה הֶחֱזַק כַּפְרָן[59] בְּעֵדוּתָן[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61].

55) ברייתא, שם קסח: 56) מחל החוב ללווה, ועכשיו רוצה לחזור בו. 57) אף־על־פי שכתוב בו זמן פרעון וטרם הגיע הזמן, אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. ועוד, יש לחשוש שמא יגבה בשטר החדש ואחר־כך יוציא את השטר הישן בבית־דין אחר ויגבה שנית (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 58) שלא לוה ולא כתב שטר. 59) נתברר שהוא שקרן. 60) של עדי השטר. 61) בפ"ו מהל' טוען ונטען, סוף ה"א. רבינו מתכוון ללמדנו, שאם טען אחר־כך: לויתי ופרעתי - אינו נאמן, מפני שהוחזק כפרן.

יב. מִי[62] שֶׁבָּלָה[63] שְׁטַר חוֹבוֹ וַהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לְהִמָּחֵק[64] - מַעֲמִיד עָלָיו עֵדִים[65], וּבָא לְבֵית דִּין, וְהֵם[66] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם[67]. אֲבָל עֵדֵי הַשְּׁטָר עַצְמָן אֵין כּוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְחַק בִּפְנֵיהֶם; אֲבָל בָּאִין לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין[68] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם.

62) משנה, שם קסח. 63) נתקלקל, שלט בו רקבון. 64) במשנה כתוב: "שנמחק", ומפרש רבינו "הולך להמחק", ולפי שעה אפשר עוד לקרוא את הכתוב בו. שאם נמחק ממש, כיצד יתפרש מה שאמרו במשנה: "מעמיד עליו עדים"? [רשב"ם שם מפרש שנמחק לגמרי, אלא שיש עדים היודעים מה היה כתוב בו]. 65) שיקראו את הכתוב בשטר. המדובר הוא, כשאי־אפשר למלוה לבוא עכשיו לבית־דין, כדי לקבל קיום. 66) בית־הדין. 67) מאשרים בכתב את תוכן השטר הראשון. נוסח הקיום - בהלכה הבאה. וקיום זה עושים כשאין עדי השטר לפנינו. 68) ומעידים על הכתוב בשטר ועל חתימתם.

יג. כֵּיצַד מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה? כּוֹתְבִין שְׁטָר אַחֵר וְאוֹמְרִים: אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹצִיא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי שְׁטָר נִמְחָק לְפָנֵינוּ, וּזְמַנּוֹ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו[69]. וְאִם כָּתְבוּ[70]: וְהֵזְקַקְנוּ לְעֵדוּתָן שֶׁל עֵדִים[71] וְנִמְצֵאת מְכֻוֶּנֶת[72] - גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתְבוּ לוֹ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם אַחֵר; וְאִם לֹא כָּתְבוּ כֵּן[73] - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים[74] עַד שֶׁתִּתְקַיֵּם[75] עֵדוּתָן.

69) מובן מאליו, שכותבים גם שאר הפרטים: שם הלווה, סכום ההלוואה, זמן הפרעון וזמנו של הקיום. 70) ברייתא, שם קסח. 71) עדי השטר עצמם העידו בפנינו על תוכנו, ואישרו חתימתם. 72) לא מצאנו כל שינוי או פגם בעדותם. 73) כלומר, עדי השטר לא הופיעו בפני בית־דין אלא עדים אחרים שקראו את הכתוב בשטר. וחתימות העדים על השטר לא היו מקויימות בבית־הדין. 74) על חתימת עדי השטר. 75) תתקבל (על־פי מגיד־משנה).

יד. שְׁטַר חוֹב[76] שֶׁנִּתְקָרַע[77] - כָּשֵׁר. נִמְחַק אוֹ נִטַּשְׁטֵשׁ, אִם רְשׁוּמוֹ נִכָּר[78] - כָּשֵׁר. נִקְרַע קֶרַע בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[79]. אֵיזֶהוּ קֶרַע בֵּית דִּין? שְׁתֵּי וָעֵרֶב[80].

76) שם. 77) שלא בכוונה. 78) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. 79) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. 80) לארכו ולרחבו. פסק כאביי שם נגד דעת רב יהודה. [בירושלמי גיטין אמרו: איזה קרע בית־דין? בין כתב לעדים. מפני ששיטה זו מנוגדת לשיטת הגמרא הבבלית - לא הביאה רבינו, וגם הרי"ף שהביא שתי השיטות שבבבלי, השמיט שיטה זו].

טו. מִי שֶׁפָּרַע[81] מִקְצָת חוֹבוֹ: אִם רָצָה[82] - מַחֲלִיף, וְכוֹתְבִין לוֹ בֵּית דִּין שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁאָר הַחוֹב מִזְּמַן רִאשׁוֹן, אֲבָל לֹא עֵדֵי הַשְּׁטָר[83]; וְאִם רָצָה - יִכְתֹּב שׁוֹבֵר[84].

81) שם קע: 82) המלוה. 83) כרב הונא אמר רב, שם. 84) שם קעא: נפסקה הלכה שכותבים שובר.

טז. הַבָּא לִפְרֹעַ חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: אָבַד לִי הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב לוֹ שׁוֹבֵר וְיִפְרַע כָּל חוֹבוֹ. וְיֵשׁ לַלְּוֶה לְהַחֲרִים סְתָם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ שְׁטָרוֹ וְטוֹעֵן שֶׁאָבַד. וְאִם טָעַן הַלְוֶה טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר: הַשְּׁטָר אֶצְלוֹ,

1 **וְעַתָּה הִנִּיחוֹ בְּכִיסוֹ[85] - הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁיִּשְׁבַּע הַמַּלְוֶה**
2 **הֶסֵּת שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ יִפְרַע חוֹבוֹ וְיִכְתֹּב**
3 **שׁוֹבֵר.**

85) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

4 **יז. מִי שֶׁהוֹצִיא[86] שְׁטַר חוֹב בְּמֶנֶה, וְאָמַר[87]: עֲשׂוּ לִי**
5 **מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים - אֵין עוֹשִׂין[88]; שֶׁזְּכוּת**
6 **הִיא לַלְּוֶה[89] לִהְיוֹת הַכֹּל בִּשְׁטָר אֶחָד, שֶׁאִם יִפְרָעֶנּוּ**
7 **מִקְצָת - נִמְצָא שְׁטָרוֹ פָּגוּם[90]. וְכֵן[91] אִם הוֹצִיא שְׁנֵי**
8 **שְׁטָרוֹת בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים, וְאָמַר: עֲשׂוּ לִי אוֹתָן**
9 **בְּמֵאָה - אֵין עוֹשִׂין לוֹ, אֶלָּא עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם לְכָל**
10 **אֶחָד וְאֶחָד; שֶׁזְּכוּת הִיא לַלְּוֶה לִהְיוֹת שְׁנַיִם, שֶׁלֹּא**
11 **יָכֹף אוֹתוֹ בַּדִּין בְּפַעַם אַחַת לִגְבּוֹת הַכֹּל[92].**

86) מימרא של רבא, שם קעב. 87) לבית־דין. 88) שלא מדעת הלווה. 89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. 90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פי"ד ה"א): הפוגם את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. 91) רבא, שם. 92) אף־על־פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה־שאין־כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

12 **יח. הוֹצִיא[93] שְׁטַר חוֹב בְּמֵאָה, וְאָמַר: קְרָעוּהוּ**
13 **וְכִתְבוּ לִי שְׁטָר אַחֵר בַּחֲמִשִּׁים[94] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.**
14 **שֶׁמָּא פְּרָעוֹ הַכֹּל, וְכָתַב לוֹ שׁוֹבֵר עַל שְׁטָר שֶׁל מֵאָה;**
15 **וּכְשֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹצִיא קִיּוּם זֶה[95] עַל שְׁטַר חֲמִשִּׁים, וְיוֹצִיא**
16 **הַלְּוֶה הַשּׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שְׁטָר אַחֵר הוּא[96].**

93) מימרא של רב אשי, שם. 94) משום שנפרעתי חמשים. 95) של בית־דין על חמשים. 96) שובר נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלושים יום ושאין עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

17 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁשְּׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן - כּוֹתְבִין**
18 **אוֹתוֹ לַלְּוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ. וְכֵן**
19 **כּוֹתְבִין[3] שְׁטָר לְמוֹכֵר[4] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ.**
20 **וְכֵן כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְמַלְוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלְּוֶה**
21 **עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה[5] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעְלָהּ עִמָּהּ,**
22 **וְגֵט לְאִישׁ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[6]. אֲבָל אֵין**
23 **כּוֹתְבִין שִׁטְרֵי אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין[7], וְשִׁטְרֵי אֲרִיסוּת**
24 **וְקַבְּלָנוּת[8], וּשְׁטַר בְּרִירַת הַדַּיָּנִין[9] אוֹ שְׁטַר טַעֲנוֹת**
25 **בַּעֲלֵי דִינִין[10] וְכָל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין, אֶלָּא מִדַּעַת**
26 **שְׁנֵיהֶם. וְכָל הַשְּׁטָרוֹת הָאֵלּוּ[11] צְרִיכִין לְהִזָּהֵר**
27 **בְּתִקּוּנָן[12] כְּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[13].**

2) בפרק הקודם ה"ה. 3) משנה בבא־בתרא קסז: 4) שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר־חוב, ומשמע שכותבים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבבא־מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי־חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הבדל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמא יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרוף. וכדבריו כתב גם המחבר ב'שולחן ערוך' שם. ובמגיד־משנה כתב, שכן היא דעת רש"י והרמב"ן והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר]. 5) שנפרעה כתובתה. בכל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. 6) משום שאיש מגרש אשתו בעל־כרחה - אין כל צורך להסכמתה. 7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. 8) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויקבל חלק מהיבול. כשקבע לו חלק מסוים מהיבול, כגון שליש או רביע, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היבול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. 9) בעל־דין זה בורר לו דיין וכן השני, וכותבים זאת בשטר. 10) בית־דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירורין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דיינים; ב. שטר הטענות. וקיבל רבינו שניהם. 11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. 12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. 13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

28 **ב. וּמִי נוֹתֵן[14] שְׂכַר הַסּוֹפֵר? בְּשִׁטְרֵי הַלְוָאָה - הַלְּוֶה**
29 **נוֹתֵן שָׂכָר[15]. וּבְשִׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר - הַלּוֹקֵחַ[16] נוֹתֵן**
30 **שָׂכָר. וְהָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת שְׂכַר הַגֵּט[17]. וְהֶחָתָן נוֹתֵן שְׂכַר**
31 **שְׁטַר הָאֵרוּסִין אוֹ הַנִּשּׂוּאִין. וְהַמְקַבֵּל וְכֵן הָאָרִיס אוֹ**
32 **הַשָּׂכִיר נוֹתֵן שְׂכַר הַשְּׁטָר. אֲבָל שְׁטַר בְּרִירַת הַדַּיָּנִין**
33 **אוֹ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין שָׂכָר.**

14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. 15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. 16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. 17) שם קסז: שנינו שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן", אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב'בית יוסף' אבן־העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה,

על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית־דין - הפקר. וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"א.

ג. אֶחָד הַשְּׁטָרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאֶחָד שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְאֶחָד הַשְּׁטָרוֹת שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם וּשְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין, כְּגוֹן שְׁטָר שֶׁכּוֹתְבִין לַמַּלְוֶה[18] אוֹ לַלּוֹקֵחַ[19] - כֵּלָּן צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים מַכִּירִין הַשְּׁמוֹת שֶׁבַּשְּׁטָר[20], שֶׁזֶּה הוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי וְזֶהוּ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי; שֶׁמָּא יָבוֹאוּ שְׁנַיִם וַיַּעֲשׂוּ קְנוּנְיָא, וִישַׁנּוּ שְׁמוֹתֵיהֶן בְּשֵׁמוֹת אֲחֵרִים, וְיוֹדוּ זֶה לָזֶה.

18) כשלווה עמו. 19) כשהמוכר עמו. 20) שמות שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכירן" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד־משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר־חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר־חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר־חוב הכתוב על שם זה), ומכל־שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאינם מכירים את הלוקח ואת המלוה].

ד. כָּל מִי[21] שֶׁהֶחְזַק שְׁמוֹ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[22] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ[23], וְהוּא שְׁנָהוּ כְּדֵי לְרַמּוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - אֵין לַדָּבָר סוֹף. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁלֹּא הֶחְזַק שְׁמוֹ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבָא וְאָמַר: כִּתְבוּ עָלַי שְׁטָר שֶׁאֲנִי חַיָּב לִפְלוֹנִי אוֹ לָזֶה כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁזֶּה שְׁמוֹ אוֹ יֶחְזַק[24].

21) שם קסז: 22) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. 23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יוודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). 24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

ה. כָּל שְׁטָר[25] שֶׁיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְיִטְעַן הַלּוֹוֶה וְיֹאמַר: אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, שֶׁמָּא רַמַּאי אַחֵר הֶעֱלָה שְׁמוֹ כִּשְׁמִי וְהוֹדָה לָזֶה; אוֹ שֶׁאָמַר: לֹא לָזֶה אֲנִי חַיָּב כְּלוּם אֶלָּא לְאַחֵר, וְזֶה רַמַּאי הוּא וְהֶעֱלָה שְׁמוֹ כְּשֵׁם בַּעַל חוֹבִי - מֵאַחַר שֶׁלֹּא הֶחְזַק שֵׁם שְׁנַיִם שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שָׁוִין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו; שֶׁחֲזָקָה הוּא, שֶׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן מַכִּירִין אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים בּוֹ[26]. וְכֵן חֲזָקָה שֶׁאֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן נוֹדַע לָהֶם בְּוַדַּאי שֶׁאֵלּוּ שֶׁהֵעִידוּ עַל עַצְמָן גְּדוֹלִים[27] וּבְנֵי דַעַת. וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים לִקְרוֹת וְלַחְתּוֹם[28].

25) שם קלח: 26) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אלא־אם־כן מכירים - אינו צריך ראיה אחרת. 27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אלא־אם־כן נעשה גדול". 28) ראה ההלכה הבאה.

ו. עֵדִים שֶׁאֵין יוֹדְעִין לַחְתּוֹם, וְקָרְעוּ לָהֶן[29] נְיָר חָלָק וְחָתְמוּ עַל הָרִשּׁוּם - מַכִּין אוֹתָן[30] מַכַּת מַרְדּוּת[31], וְהַשְּׁטָר פָּסוּל[32].

29) רשמו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות בדיו. 30) שם, מעשה שבא לפני רב כהנא, והלקה את העדים. 31) הלקאה בעוון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותו הלקאה מן התורה. 32) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים [במגיד־משנה מביא דעת הרשב"א שהשטר כשר, מפני שבגמרא שם אמרו כך: "ונגדיה (הלקהו) רב כהנא", ולא הוסיפו: שפסלו את השטר. ועוד, מכיון שבגט אשה התירו לכתחילה לחתום כך, הרי ברור שהחתימה אינה פסולה. ומכאן, שבשאר שטרות על־כל־פנים בדיעבד כשרה]. בהלכה הקודמת, כתב רבינו שאין חותמים אלא־אם־כן יודעים לקרוא, וכאן כתב רק "לחתום" בלבד, נראה שהוא מחלק בין לכתחילה לבין דיעבד. לכתחילה אין חותמים כשאינם יודעים לקרוא ומקרים לפניהם. אבל מלקים רק כשאינם יודעים לחתום וקרעו להם - וחתמו. בגמרא שם אמרו, שרב כהנא - על חתימה הלקה.

ז. רֹאשׁ בֵּית דִּין[33] שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִנְיַן הַשְּׁטָר, וְקָרָא הַשְּׁטָר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מַאֲמִין אוֹתוֹ[34] וְאֵימָתוֹ עָלָיו[35] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עַל הַשְּׁטָר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעָם רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן[36], עַד שֶׁיִּקְרָא הָעֵד[37] הַשְּׁטָר מִלָּה בְּמִלָּה.

33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. 34) לראש בית־הדין אימון מלא בסופר שלו. 35) הסופר מפחד מפניו ולא יעיז לשנות. 36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דייני, אבל רב נחמן וספרי אחריני, ספרי דיינא ואינש אחרינא - לא". 37) החותם על השטר.

ח. שְׁנַיִם[38] שֶׁהָיוּ בָּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה[39], וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב[40], אֶלָּא אִם כֵּן בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר בְּעַצְמָן[41] וְאָמְרוּ: זֶהוּ הַשְּׁטָר שֶׁהֵעַדְנוּ עָלָיו וְזֶהוּ שֶׁהֵעַדְנוּ לוֹ בַּהַלְוָאָה. וְכֵן אֵין מְגָרְשִׁין נְשׁוֹתֵיהֶן אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו[42] שׁוֹבֵר שֶׁשְּׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן

שִׁמְעוֹן[43] פְּרוּעַ - שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶן שֶׁעָלָיו[44] פְּרוּעִין[45].
וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ אֵלּוּ שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שָׁוִין וּשְׁמוֹת אֲבִיהֶן
שָׁוִין? יְשַׁלֵּשׁוּ[46]. הָיוּ שְׁמוֹת אֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שָׁוִין -
יִכְתְּבוּ סִימָנֵיהֶן[47]. הָיוּ דוֹמִין זֶה לָזֶה בְּצוּרָתָן -
יִכְתְּבוּ יִחוּסָן[48]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּים, שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים -
יִכְתְּבוּ דּוֹרוֹת[49].

38) משנה, ב"ב קעב. 39) מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר־כך יוציא את השטר בבית־דין ויטעון הלויתי לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשאין מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד־משנה בשם רשב"א). 40) שכל אחד יטעון: לא אני, אלא חברי לוה. 41) ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הוא הלווה - הרי זה כמלוה על־פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. 42) של לווה. 43) שלויתי ממנו כסף. 44) אם לוה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. 45) הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה זה לזה לגבות את החוב ממה־נפשך, ויבוא המורשה ויטעון: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבד, ואף־על־פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטרות (ראה מגיד־משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטרות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואביי פירש כשנמצא בין שטרותיו של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אביי, שהרי הוסיף את המלה: "שעליו". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. 46) יכתבו שמות הדור השלישי. 47) כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. 48) כהן, לוי, ישראל. 49) מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שוים.

ט. הוֹצִיא עָלָיו[50] שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן
פְּלוֹנִי לָוִיתִי מִמְּךָ[51] מָנֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם
הַמַּלְוֶה - כָּל מִי שֶׁיָּצָא שְׁטָר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה
בּוֹ[52], וְאֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר: שֶׁל אַחֵר הוּא
וְנָפַל[53]. וְכֵן[54] שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת,
שֶׁהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שְׁטַר חוֹב עַל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר -
אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לִפְלוֹנִי שֶׁהוּא כְּשִׁמְךָ
אֲנִי חַיָּב, וּמִמֶּנּוּ נָפַל הַשְּׁטָר; אֶלָּא הֲרֵי זֶה שֶׁיָּצָא
מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לִנְפִילָה.

50) בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. 51) ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית־דינו של רב הונא. 52) מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. 53) שם קעב: "לנפילה לא חיישינן". 54) שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר־חוב על אחרים.

י. שְׁנַיִם[55] שֶׁהוֹצִיאוּ כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב עַל
חֲבֵרוֹ[56] - אֵין הָאַחֲרוֹן יָכוֹל לוֹמַר לָרִאשׁוֹן: אִלּוּ
הָיִיתִי חַיָּב לְךָ, הֵיאַךְ אַתָּה לוֶה מִמֶּנִּי?[57] אֶלָּא זֶה
גּוֹבֶה חוֹבוֹ וְזֶה גּוֹבֶה חוֹבוֹ. הָיָה זֶה בְּמֵאָה וְזֶה
בְּמֵאָה, וְיֵשׁ לָזֶה עֲדִית וְלָזֶה עֲדִית, אוֹ לָזֶה בֵּינוֹנִית
וְלָזֶה בֵּינוֹנִית, לָזֶה זִבּוּרִית וְלָזֶה זִבּוּרִית - אֵין נִזְקָקִין
לָהֶן, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹמֵד בְּשֶׁלּוֹ[58]. הָיָה לָזֶה[59]
עֲדִית[60] וּבֵינוֹנִית, וְלָזֶה זִבּוּרִית[61] - זֶה[62] גּוֹבֶה מִן
הַבֵּינוֹנִית[63], וְזֶה[64] גּוֹבֶה מִן הַזִּבּוּרִית[65].

55) מחלוקת אדמון וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. 56) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. 57) היה לך לגבות חובך. 58) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית־דין חנם. 59) שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). 60) שדה משובחת. 61) שדה גרועה. 62) בעל הזיבורית. 63) כדין כל בעל־חוב, כמבואר למעלה פי"ט ה"א. 64) בעל עידית ובינונית. 65) משום שהבינונית שגבה - היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל־חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויח בעל הזיבורית, ומשום כך בית־דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמין, ואם־כן הבינונית שיגבה ימשיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית־דין שלא לצורך. [המגיד־משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפי"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל־חוב בבינונית". ותירץ שדעת רבינו: בשל עולם שמין, ואעפ"כ בנידון שלפנינו, ירויח בעל הזיבורית, כגון שבית־דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, ויהיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף־משנה דוחה תירוצו, שהרי המדובר כשבאים ביחד לבית־דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה תחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתרץ את הסתירה, שבפרק יט

המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר־כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אע"פ שהיא עכשיו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא־קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"ד].

יא. הוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהַלָּוֶה[66] מוֹצִיא שְׁטָר שֶׁמָּכַר לוֹ הַשָּׁדֶה[67]: אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן הַלּוֹקֵחַ הַמָּעוֹת וְאַחַר כָּךְ כּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשְּׁטָר - הֲרֵי שְׁטַר חוֹבוֹ שֶׁל זֶה בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ[68]: אִלּוּ הָיִיתִי חַיָּב לְךָ - הָיָה לְךָ לִפְרֹעַ חוֹבְךָ[69]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין[70] - הֲרֵי שְׁטַר הַחוֹב קַיָּם; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר: מָכַרְתִּי לְךָ אֶת הַשָּׂדֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ לְךָ נְכָסִים יְדוּעִים שֶׁאֶגְבֶּה מֵהֶן חוֹב שֶׁלִּי.

66) הלווה. 67) שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. 68) הלוקח אומר למוכר. 69) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמון, ולפי הביאור בגמרא שם. ומובן מאליו, שזה דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד־משנה). 70) ואי־אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

יום ש"ק כ"ו אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני ערבות וקבלנות.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ, וְאַחֵר שֶׁהִלְוָהוּ אָמַר לוֹ אֶחָד: אֲנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁתָּבַע אֶת הַלּוֶה בַּדִּין, וְאָמַר לוֹ אַחֵר: הַנַּח וַאֲנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁהָיָה חוֹנֵק אֶת חֲבֵרוֹ בַּשּׁוּק לִתֵּן לוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַנַּח וַאֲנִי עָרֵב - אֵין הֶעָרֵב חַיָּב כְּלוּם[3], וַאֲפִלּוּ אָמַר 'אֲנִי עָרֵב' בִּפְנֵי בֵּית דִּין[4]. אֲבָל אִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב מָמוֹן זֶה - כָּל אֵלּוּ הַפָּנִים, בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין בֵּין בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּלְוֶה, נִשְׁתַּעְבֵּד[5].

2) בבא בתרא קעו: 3) משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הלווה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. 4) שלא על פי התערבות בית הדין. 5) משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה].

ב. אָמַר לוֹ[6] בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב - נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[7], וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן. וְכֵן אִם בֵּית דִּין עָשׂוּ אוֹתוֹ עָרֵב - נִשְׁתַּעְבֵּד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין רוֹצִין לִגְבּוֹת מִן הַלּוֶה, וְאָמַר לָהֶם: הַנִּיחוּהוּ וַאֲנִי עָרֵב לָכֶם. הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַנָּאָה שֶׁהֶאֱמִינוּהוּ בֵּית דִּין, בְּאוֹתָהּ הַנָּיָה שִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[8].

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשתעבד הערב... וכן אם בית־דין עשו אותו ערב... אע"פ שלא קנו מידו... הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית־דין".

לשיטת הרמב"ם, שיעבוד הערב בלא קניין הוא רק אם בית־דין עשו אותו ערב, הואיל ויש לו הנאה על שהאמינוהו בית־דין,

אבל אם האמינו המלוה ואמר הריני ערב אחר מתן מעות אינו ערב בלא קניין כמו שכתב בהלכה א' כי אינו משעבד עצמו בגין ההנאה שהאמינו המלוה. והוא כשיטת הבבלי כפי שהתבארה ב'רבינו גרשום' וב'נמוקי יוסף' (סוף בבא בתרא) שהנאה זו אין כוחה יפה לשעבד את הערב אלא שרק בגלל שהוציא ממון על פיו ומחסרו ממון בפועל משתעבד, ולכן במלוה שחנק את הלוה בשוק על חוב שחייב לו ובא חברו ואמר "הנח לו ואני אשלם" מכיון ש"לאו מידי מחסרי" ולא חסרו ממון בפועל כיון ש"לא על אמונתו הלווהו" אינו משתעבד בלא קניין.

אבל לשיטת הירושלמי ההנאה שיש לערב בזה שהמלווה מאמינו יש בכוחה בלבד לשעבדו, ולכן ב"חנוק" משתעבד גם בלא קניין.

(על פי לקו"ש עמוד 148 הע' 23)

6) שם. 7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. 8) במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלווה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

ג. הַמַּלְוֶה[9] אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עָרֵב, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָרֵב מִשְׁתַּעְבֵּד לַמַּלְוֶה - לֹא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, אֶלָּא תּוֹבֵעַ אֶת הַלּוֶה תְּחִלָּה; אִם לֹא נָתַן לוֹ - חוֹזֵר אֵצֶל הֶעָרֵב וְנִפְרָע מִמֶּנּוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין נְכָסִים לַלּוֶה[10]; אֲבָל אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלּוֶה - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב כְּלָל[11], אֶלָּא מִן הַלּוֶה. הָיָה הַלּוֶה אַלָּם וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא בָּא לַדִּין - הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִן הֶעָרֵב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הֶעָרֵב דִּין עִם הַלּוֶה; אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ - יוֹצִיא, אוֹ יְשַׁמְּתוּהוּ בֵּית דִּין[12] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ.

9) שנינו (שם קעג.): "המלוה את חבירו על ידי ערב לא ייפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא ייפרע

מן הערב תחילה. 10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. 11) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע. 12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

1 **ד. הִתְנָה[13] הַמַּלְוֶה עַל הֶעָרֵב וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת**
2 **שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה, אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה - לֹא**
3 **יִפְרַע מִן הֶעָרֵב[14]. אָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֶפְרַע מִמִּי**
4 **שֶׁאֶרְצֶה תְּחִלָּה[15], אוֹ שֶׁהָיָה קַבְּלָן[16] - הֲרֵי זֶה יִתְבַּע**
5 **אֶת הֶעָרֵב הַזֶּה אוֹ אֶת הַקַּבְּלָן[17] תְּחִלָּה, וְיִפְרַע מֵהֶן**
6 **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים[18] לַלָּוֶה.**

13) שם קעג: 14) בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללווה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללווה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הר"י הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללווה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הלווה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללווה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו]. 15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". 16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. 17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". 18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

7 **ה. אֵיזֶהוּ עָרֵב[19] וְאֵיזֶהוּ קַבְּלָן? אָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וַאֲנִי**
8 **נוֹתֵן לְךָ - זֶהוּ קַבְּלָן, שֶׁיֵּשׁ לַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ**
9 **תְּחִלָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר: עַל מְנָת**
10 **שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי**
11 **עָרֵב, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי חַיָּב, הַלְוֵהוּ**
12 **וַאֲנִי נוֹתֵן, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי קַבְּלָן, תֵּן לוֹ וַאֲנִי קַבְּלָן, תֵּן**
13 **לוֹ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, תֵּן לוֹ וַאֲנִי חַיָּב, תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב -**
14 **כֻּלָּן לְשׁוֹן עַרְבָנוּת הֵן[20], וְאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ תְּחִלָּה, וְלֹא**
15 **נִפְרָע מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה, עַד שֶׁיִּפָּרֵשׁ**
16 **וְיֹאמַר: מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה אֶפָּרַע[21].**

19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בידינו מאביי ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). 20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. 21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

17 **ו. עָרֵב[22] שֶׁל כְּתֻבָּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - פָּטוּר**
18 **מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָשָׂה[23], וְלֹא חִסֵּר מָמוֹן[24].**
19 **וְאִם הָיָה הָאָב עָרֵב[25] לִכְתֻבַּת בְּנוֹ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ -**
20 **חַיָּב[26]. וְקַבְּלָן שֶׁל כְּתֻבָּה - חַיָּב[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם היה האב ערב וקנו מידו חייב".

אבא לגבי בנו משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעד, ב.) אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.

(על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 150 הע' 41)

22) שם עמוד ב. 23) עזר לקיים הנישואין. 24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד עצמו ומשום כך, כשהערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה שהאשה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, לא גילתה כל אמון בערב ומשום כך ערבותו נידונית כאסמכתא, אף על פי שקנו מידו, בהתאם לשיטתו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ז, שאסמכתא אינה מחייבת אפילו כשקנו מידו, אם לא הקנה לו מעכשיו (ראה שם גם הלכה י"ג ומגיד משנה שם). ואין זה דומה לערב שלאחר מתן מעות שהקניין מועיל אף על פי שלא על אמונתו הלוהו, משום שיש שם חיסרון כיס (מגיד משנה). 25) שם: "אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה (אב ביחס לבנו משעבד עצמו)". 26) בגמרא שם לא אמרו שצריך קניין, ורבינו מסברת עצמו הוסיף "וקנו מידו", משום שלא חסר ממון והבעל לא גילה כל אמון באב - אין נימוק לשעבוד בלא קניין. ובאדם אחר, אפילו קניין אינו מועיל כמו שביארנו למעלה [הראב"ד חולק ואומר שאפילו לא קנו מיד האב - נשתעבד. וזה מתאים לשיטתו שאפילו ערב כתובה זר משתעבד כשקנו מידו, ומכאן - שמה שחילקו שם בין אב לאדם מן השוק המדובר כשלא קנו מידו]. 27) שם.

21 **ז. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וּבָא לֵוִי וְקִבֵּל**
22 **אַחֲרָיוּת עָלָיו[28] - לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד לֵוִי, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא**
23 **הִיא[29]. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב לְשַׁלֵּם דְּמֵי מֶכֶר**
24 **זֶה כָּל עֵת שֶׁיִּרְצֶה שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ לְשִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה**
25 **חַיָּב[30]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.**

28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. 29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות

ערבות של מכר לערבות הלוואה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלוווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלוהו על אמונתו.

30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

1 **ח. וְכֵן הֶעָרֵב אוֹ הַקַּבְּלָן שֶׁחִיְּבוּ עַצְמָן עַל תְּנַאי, אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
3 **אַסְמַכְתָּא[31]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וַאֲנִי אֶתֵּן**
4 **לְךָ אִם יִהְיֶה כָּךְ וְכָךְ אוֹ אִם לֹא לֹא יִהְיֶה. שֶׁכָּל**
5 **הַתּוֹלֶה שִׁעְבּוּד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ בְּאִם יִהְיֶה וְאִם לֹא**
6 **יִהְיֶה - לֹא גָּמַר וְהִקְנָה קִנְיָן שָׁלֵם, וּלְפִיכָךְ לֹא**
7 **נִשְׁתַּעְבֵּד.**

31) כשתלה בפירוש את השתעבדותו בתנאי - אם יהיה או לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

8 **ט. שְׁנַיִם שֶׁלָּוּ[32] בִּשְׁטָר אֶחָד אוֹ שֶׁלָּקְחוּ מֶקַח אֶחָד,**
9 **וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלָּוָה אֶחָד מֵהֶן אוֹ לָקַח בְּשֻׁתָּפוּת -**
10 **הֲרֵי הֵן עַרְבָּאִין זֶה לָזֶה[33], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ.**

32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. 33) כל אחד דינו כלווה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נזדמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

11 **י. שְׁנַיִם שֶׁעָרְבוּ לְאֶחָד, כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּלְוֶה לִפְרַע מִן**
12 **הָעָרֵב - יִפְרַע מֵאֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה[34]. וְאִם לֹא הָיָה**
13 **לְאֶחָד כְּדֵי הַחוֹב - חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַשֵּׁנִי בִּשְׁאָר הַחוֹב.**

34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערבים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לווה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמהו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן - ייפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא ייפרע מאחד מהן" הכוונה שלא ייפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו].

14 **יא. וְאֶחָד שֶׁעָרַב לִשְׁנַיִם, כְּשֶׁיִּפְרַע לַמַּלְוֶה - יוֹדִיעוֹ[35]**
15 **עַל חוֹב אֵיזֶה מִשְּׁנֵיהֶם פּוֹרֵעַ, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר עָלָיו[36].**

35) המלוה יודיע לערב. 36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

16 **יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[37]: עָרֹב לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ וַאֲנִי עָרֵב**
17 **לְךָ־הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב; וּכְשֵׁם**
18 **שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב לַמַּלְוֶה, כָּךְ נִשְׁתַּעְבֵּד עָרֵב לְעָרֵב**
19 **רִאשׁוֹן[38]. וְדִין הֶעָרֵב עִם הַמַּלְוֶה וְדִין עָרֵב רִאשׁוֹן**
20 **עִם הַשֵּׁנִי דִּין אֶחָד הוּא.**

37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה). 38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

21 **יג. מִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ קֶצֶב הַדָּבָר שֶׁעָרַב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר**
22 **לוֹ: כָּל מַה שֶּׁתִּתֵּן תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב, אוֹ מְכֹר לוֹ וַאֲנִי**
23 **עָרֵב, אוֹ הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב - יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה:**
24 **אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ בַּעֲשָׂרֶת אֲלָפִים אוֹ הִלְוָהוּ מֵאָה אֶלֶף**
25 **- נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב בַּכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין זֶה הֶעָרֵב**
26 **חַיָּב כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁשִּׁעְבֵּד עַצְמוֹ**
27 **בּוֹ - לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ וְלֹא שִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[39]. וּדְבָרִים**
28 **שֶׁל טַעַם הֵם לַמֵּבִין.**

39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומד הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

29 **יד. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב לְגוּפוֹ שֶׁל**
30 **לֹוֶה זֶה, לֹא עָרַב לְעַצְמוֹ שֶׁל מָמוֹן[40], אֶלָּא כָּל זְמַן**
31 **שֶׁתִּרְצֶה אֲבִיאֶנּוּ לְךָ[41], וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ**
32 **וּתְבָעוֹ: הַנִּיחֵהוּ, כָּל זְמַן שֶׁתִּתְבָּעֶנּוּ אֲבִיאֶנּוּ לְךָ, וְקָנוּ**
33 **מִיָּדוֹ[42] עַל זֶה, אִם לֹא יָבִיא זֶה הַלּוֶה - יֵשׁ מִן**
34 **הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[43]; וְיֵשׁ מִי**
35 **שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ הִתְנָה וְאָמַר: אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אוֹ**

שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁבָּרַח אֶהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם - הֲרֵי זוֹ אַסְמַכְתָּא, וְלֹא נִשְׁתַּעְבֵּד. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה. 41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. 42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין. 43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קכט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבארו בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ[3] הָעֵדִים בַּשְּׁטָר בָּא עָרֵב וְעָרַב אֶת הַלְּוֶה[4], אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ וְנִשְׁתַּעְבֵּד לְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִנִּכְסֵי הָעָרֵב הַזֶּה - אֵינוֹ טוֹרֵף מִנִּכָּסִים מְשֻׁעְבָּדִים[6]. הָיָה הָעָרֵב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר קֹדֶם חֲתִימַת הָעֵדִים: אִם כָּתְבוּ: פְּלוֹנִי עָרֵב[7], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מְעֹרָב[8] עִם הַלְּוֶה בַּמִּלְוָה - אֵינוֹ גוֹבֶה מִמֶּנּוּ מִן הַמְּשֻׁעְבָּדִים[9]; אֲבָל אִם כָּתוּב בַּשְּׁטָר: פְּלוֹנִי לָוָה מִפְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ וּפְלוֹנִי[10] עָרֵב, שֶׁהֲרֵי עֵרְבוּ לְוֶה עִם עָרֵב בַּשְּׁטָר, וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁל עָרֵב, וְאַחַר כָּךְ חָתְמוּ עֵדִים בַּשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִנִּכְסֵי עָרֵב הַמְּשֻׁעְבָּדִים[11].

2) משנה בבא־בתרא קעה: וגמרא שם קעו: 3) שחתמו. 4) וכתב ערבותו בשטר־החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). 5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. 6) של הערב. 7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמִלוה יחד, וכאילו פיסקא זו הוא ענין בפני עצמו. 8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר־כך: "אינו גובה ממנו מן המשועבדים". 9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו - אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד־משנה). 10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. 11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" - אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד־משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עיין שם, ובלחם־משנה).

ב. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלְּוֶה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרַע מִן הָעָרֵב עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַיֵּב[12] הָעָרֵב לְשַׁלֵּם. לֹא יִהְיֶה כֹּחַ זֶה פָּחוּת מִן הַלְּוֶה עַצְמוֹ[13]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַמּוֹרִים. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ - הַכֹּל לְפִי הַתְּנַאי[14].

12) על־ידי בית־דין. 13) וכל ההקלות והדיחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לווה - כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית־הדין, שייכות גם בערב. 14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון - קיים (מועיל).

ג. מַלְוֶה שֶׁבָּא לִתְבַּע אֶת הַלְּוֶה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים[15] - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ[16] וְלוֹמַר: לֵךְ אֵצֶל הַקַּבְּלָן, הֲרֵי יֵשׁ לְךָ[17] לִתְבֹּעַ אוֹתוֹ תְּחִלָּה[18]; אֶלָּא תּוֹבֵעַ כָּל מִי שֶׁרָצָה תְּחִלָּה[19]. וְאִם נָשָׂא הַקַּבְּלָן הַמָּעוֹת מִיַּד הַמַּלְוֶה וּנְתָנוֹ בְּיַד הַלְּוֶה - אֵין לַמַּלְוֶה בְּיַד הַלְּוֶה כְּלוּם[20]. הָיָה הַלְּוֶה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[21], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹדִיעוֹ וְלֹא לֵילֵךְ אֵלָיו, אוֹ שֶׁמֵּת הַלְּוֶה וְהִנִּיחַ יְתוֹמִים קְטַנִּים, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן - הֲרֵי זֶה תּוֹבֵעַ אֶת הָעָרֵב תְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין הַלְּוֶה מָצוּי[22].

15) ידועים. 16) שם קעד. "לא מיפטר לווה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן) ביד". 17) הזכות. 18) כאמור למעלה פכ"ה ה"ד. 19) ב'טור' חו"מ סי' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשועבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משובחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללווה יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פי"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית - אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה - אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. 20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעג: כתבו בשם רבינו־תם, שאם אין נכסים לקבלן - גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאשר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן), שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' חו"מ סי' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברא זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו־תם]. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד - אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. 21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו – בית־דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף־משנה בשם 'בעל התרומות'). 22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

ד. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלְּוֶה וּמְצָאוֹ שֶׁהוּא עָנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרַע מִן הָעָרֵב עַד שֶׁיִּשָּׁבַע הַלְּוֶה[23] בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[24] שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא[25] עַל נְכָסָיו שֶׁל עָרֵב[26].

23) בנקיטת חפץ, כעין שבועה של תורה. 24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשאין ערב משביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמא יש ללווה נכסים

בלתי ידועים. 25) מעשה רמאות. 26) המלוה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו - הוא והלווה - את המעות שגבה.

ה. מִי שֶׁהָיָה עָרֵב לַחֲבֵרוֹ בְּמִלְוָה עַל פֶּה, וּבָא הַמַּלְוֶה לִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב, וַהֲרֵי הַלּוֶה בִּמְדִינַת הַיָּם - אוֹמֵר לוֹ הֶעָרֵב: הָבֵא רְאָיָה שֶׁלֹּא פְּרָעֲךָ[27] הַלּוֶה, וַאֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ.

27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על־פה, כמבואר למעלה פי"א ה"א (מגיד־משנה).

ו. עָרֵב שֶׁקָּדַם וְנָתַן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַלּוֶה[28] כָּל מַה שֶּׁפָּרַע עַל יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה מִלְוָה עַל פֶּה אוֹ בְּלֹא עֵדִים כְּלָל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַלּוֶה בָּעֵת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ עָרֵב: עָרְבֵנִי וְשַׁלֵּם; אֲבָל אִם עָמַד בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְנַעֲשָׂה לוֹ עָרֵב אוֹ קַבְּלָן, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַלּוֶה: עָרְבֵנִי, וְלֹא הִרְשָׁהוּ שֶׁיִּתֵּן וְיִפְרַע הַחוֹב[29] - אֵין הַלּוֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ כְּלוּם[30]. וְכֵן הַפּוֹרֵעַ שְׁטַר חוֹבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[31], אֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב עַל הַמַּשְׁכּוֹן[32] - אֵין הַלּוֶה חַיָּב כְּלוּם, וְנוֹטֵל מַשְׁכּוֹנוֹ בְּחִנָּם, וַהֲרֵי אִבֵּד זֶה הַנּוֹתֵן אֶת מְעוֹתָיו; שֶׁמָּא הָיָה הַלּוֶה מְפַיֵּס אֶת הַמַּלְוֶה וּמוֹחֵל לוֹ[33]. מֵת הַלּוֶה[34], וְקָדַם הֶעָרֵב וּפָרַע הַחוֹב קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַיּוֹרְשִׁים, אִם נוֹדָע לָנוּ שֶׁלֹּא פָּרַע הַלּוֶה שְׁטַר חוֹבוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, כְּגוֹן שֶׁהוֹדָה בּוֹ קֹדֶם[35], אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ[36] וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַן הַמִּלְוָה לְהִגָּבוֹת - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין[37] כָּל מַה שֶּׁפָּרַע[38]. הָיָה הַמַּלְוֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[39] - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[40]; שֶׁמָּא אֲבִיהֶן נָתַן לְיַד הֶעָרֵב כָּל הַחוֹב שֶׁהָיָה עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תּוֹבֵעַ אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה[41], וּלְפִיכָךְ פָּרַע זֶה מִדַּעְתּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ הַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם הוֹדִיעָן שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וַהֲרֵי הוּא נוֹתֵן - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם.

28) כן משמע מברייתא בבא־בתרא קעד: 29) שלא אמר: "ושלם". 30) במגיד־משנה מדייק מלשונו של רבינו: "ערבני ולא הרשהו", שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלווה לשלם כשאמר לו: "הכנס להיות קבלן", אפילו כשלא הוסיף: "ושלם". ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למהר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפרע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר־חובו של חבירו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. ומזה מסיק במגיד־משנה, שאם עמד הלווה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית־דין - חייב הלווה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). 31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפי"ב מהל' אישות הי"ט. 32) ירושלמי, שם פי"ג ה"ב. 33) נימוק זה אמרו בירושלמי, שם. 34) מעשה שהיה, הובא בבבא־בתרא קעד. המדובר כשאמר לו הלווה: "ערבני ושלם". 35) סמוך למיתתו, הודה שלא פרע. 36) ראה למעלה פכ"ב ה"ג. 37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב'טור' חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים, אבל גדולים מחוייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד מהתנאים שנאמרו למעלה. 38) כרב הונא בריה דרב יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים (הודאה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף־על־פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלווה מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון הגמרא שם: "אימר צררי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד־משנה, משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר חשש שהלווה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו. 39) שם קעד: מעשה שהיה. 40) אפילו באחד מן הדרכים הנ"ל. כרב אשי, שם. 41) ואילמלא קיבל מהלווה חפצי ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה מלמדנו, שבמקום שגם גוים תובעים את הלווה תחילה - אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

ז. כָּל עָרֵב[42] שֶׁבָּא לִטֹּל מַה שֶּׁפָּרַע, בֵּין שֶׁבָּא לְהִפָּרַע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה בֵּין מִלּוֶה עַצְמוֹ[43] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁפָּרַע[44]. וְאֵין מְצִיאַת שְׁטַר הַחוֹב[45] שֶׁעָלָיו בְּיַד הֶעָרֵב רְאָיָה, שֶׁמָּא נָפַל הַשְּׁטָר מִיַּד הַמַּלְוֶה וְלֹא פָּרַע זֶה כְּלוּם[46].

42) ברייתא, שם. 43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו דין זה גם ללווה עצמו. 44) ואינו נוטל בשבועה כדין מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על־פה. 45) העובדא ששטר החוב נמצא ביד הערב - אינו ראיה. 46) כשהלווה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא פרעת, ואינני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפרע ויוציא מן היורשים. [תמוה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב) התקבלתי ממך - גובה". וב'טור' שם הביא דין זה וביאר, שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד. ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי (ראה סמ"ע וש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). וצע"ג].

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עָרַבְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עָרַבְתִּי; אוֹ שֶׁאָמַר הֶעָרֵב לַלּוֶה: אַתָּה הִרְשִׁיתַנִי לַעֲרֹב אוֹתְךָ וְלִתֵּן, וְהוּא אוֹמֵר: מִדַּעְתְּךָ עָרַבְתָּ, אוֹ לֹא עָרַבְתָּ כְּלָל; אוֹ שֶׁאָמַר הֶעָרֵב: פָּרַעְתִּי הַמִּלְוָה בְּפָנֶיךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתָּ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: כֵּן פָּרַעְתָּ, וְנָתַתִּי לְךָ מַה שֶּׁפָּרַעְתָּ[47]; אוֹ שֶׁאָמַר הַמַّלְוֶה: עָרַבְתָּ

לִי מָאתַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עָרַבְתִּי אֶלָּא מָנֶה - מִכָּל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אוֹ יִשָּׁבַע[48] הַנִּתְבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כִּשְׁאָר כָּל טַעֲנוֹת הַמָּמוֹן[49].

47) ומסיים רבינו: ש"ישבע הנתבע שבועת היסט". אף־על־פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר, אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב המלוה "התקבלתי" - אין הלווה נאמן לטעון: פרעתי, משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד־משנה). 48) נראה שצריך לומר: המוציא מחבירו עליו הראיה, וישבע הנתבע שבועת היסת או שבועת התורה. 49) שכופר הכל נשבע היסת ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

ט. עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אִישׁ שֶׁלָּוּ, אוֹ שֶׁעָרְבוּ אֶת אֲחֵרִים וְנִתְחַיְּבוּ לְשַׁלֵּם[50] - כְּשֶׁיִּשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד וְתִתְגָּרֵשׁ הָאִשָּׁה אוֹ תִּתְאַלְמֵן יְשַׁלְּמוּ[51].

50) והרי כל מה שבידם שייך לבעל. 51) מקור הדין, במשנה בבא־קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאין להם מה לשלם - רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה וערבות. כתב במגיד־משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב שרירא ובנו רב האי: "שהאשה שלוותה או קיבלה בפקדון או גזלה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה המגיד־משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה שהסתמך על הבעיא בבבא־בתרא קלט. "לוותה ואכלה - מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

י. קָטָן שֶׁלָּוָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּגְדַּל[52]. וְאֵין כּוֹתְבִין עָלָיו שְׁטָר[53], אֶלָּא הֲרֵי הִיא מִלְוָה עַל פֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; שֶׁאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן כְּלוּם.

52) אף־על־פי ששנינו (בבא־קמא שם) שקטן שחבל באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר. ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בגיטין נט. "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד־משנה, וראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו). 53) זה נלמד ממה שאמרו בבבא־בתרא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא־אם־כן נעשה בגדול.

יא. קָטָן שֶׁעָרַב אֶת אֲחֵרִים - הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם אַף כְּשֶׁיִּגְדַּל. וְזֶה שֶׁנָּתַן אֶת מְעוֹתָיו עַל פִּי הַקָּטָן - אִבֵּד אֶת מְעוֹתָיו. שֶׁאֵין לְקָטָן דַּעַת כְּדֵי לְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ[54] בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, וְלֹא בְּעַרְבָנוּת וְלֹא בְּכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְדִין אֱמֶת הוּא, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.

54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

יב. הָאִשָּׁה[55] שֶׁלָּוְתָה בִּשְׁטָר אוֹ עָרְבָה בִּשְׁטָר וְנִשֵּׂאת - חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם[56] אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת[57]. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה עַל פֶּה - אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ אוֹ שֶׁתִּתְאַלְמֵן; שֶׁרְשׁוּת בַּעַל כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ[58] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59] בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְאִם הָיוּ אוֹתָן מְעוֹת הַהַלְוָאָה עַצְמָן קַיָּמִין - יַחֲזִירוּ אוֹתָן לַמַּלְוֶה[60].

55) פנויה. 56) בבא־בתרא קלט. 57) ואין הבעל יכול לעכב כמו בנשואה שלוותה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעבדו למלוה לפני נישואיה. 58) וכשם שמלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות, כך אינו גובה מהבעל. 59) בפי"ב מהל' זכיה ומתנה הי"ב. 60) כדעת הגאונים רב שרירא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני תיקון השטרות ודין שטר שעדיו גויים, ודין הרחקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

א. שְׁטָר[2] שֶׁכָּתוּב בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב: אִם הָיָה עֲשׂוּי כְּתִקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִזְדַּיֵּף[3] וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, וְהָיוּ עֵדָיו יִשְׂרָאֵל, וְיוֹדְעִין לִקְרוֹתוֹ - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר, וְגוֹבִין בּוֹ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין. אֲבָל[4] כָּל הַשְּׁטָרוֹת שֶׁחוֹתְמֵיהֶן[5] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין, חוּץ מִשִּׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר וְשִׁטְרֵי חוֹב[6]. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם, וְיִכְתְּבוּ בַּשְּׁטָר: לְפָנֵינוּ מָנָה פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ דְּמֵי הַמֶּכֶר אוֹ מְעוֹת הַחוֹב. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשׂוּיִין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם; אֲבָל בִּמְקוֹם קִבּוּץ פְּלִילֵיהֶן[7] בְּלֹא קִיּוּם הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶם - לֹא יוֹעִילוּ כְּלוּם[8]. וְכֵן צְרִיכִין עֵדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּעִידוּ עַל אֵלּוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהֵן עֵדֵי הַשְּׁטָר וְעַל זֶה הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶן שֶׁקִּיֵּם עֵדוּתָן, שֶׁאֵינָן יְדוּעִין בְּקַבְּלָנוּת שֹׁחַד[9]. וְאִם חָסְרוּ שִׁטְרֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּבָר מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הֵן כַּחֲרֵס. וְכֵן שִׁטְרֵי הוֹדָאוֹת[10] וּמַתָּנוֹת וּפְשָׁרוֹת וּמְחִילוֹת[11] שֶׁהֵן בְּעֵדִים שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ - הֲרֵי הֵן כַּחֲרָסִים[12]. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ שִׁטְרֵי חוֹב שֶׁלָּהֶן שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם - פְּסוּלִין[13], וְלֹא הִכְשִׁירוּ אֶלָּא שִׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם. וְאֵין אֲנִי מוֹדֶה בָּזֶה[14]. אִם לֹא יָדְעוּ[15] דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת שְׁטָר זֶה

הַנַּעֲשָׂה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - נוֹתְנוֹ לְשֶׁנֵּי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה וְקוֹרִין לוֹ, שֶׁנִּמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶן כְּמֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ[16]. וְגוֹבֶה בּוֹ מִבְּנֵי חוֹרִין[17], אֲבָל אֵין טוֹרְפִין בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ הַלָּקוֹחוֹת בַּמֶּה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

2) מימרא של אמימר, בגיטין יט: 3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. 4) משנה, שם י: וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. 5) העדים החתומים עליו. 6) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד־משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו [שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות של גוים (ערכאות = בית־משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים - כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר - קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתרץ שמואל: "דינא דמלכותא - דינא", שטר שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותירוץ אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפ"ה מהל' גזילה הי"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא - דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעוניין בהם, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד־משנה)]. 7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על־פי הוראותיהם. 8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. 9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. 10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי־חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. 11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל־פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל־פה מועילה. 12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. 13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על־פה אף־על־פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. 14) אלא שטרי־חוב דינם כשטרי מכר. ואף־על־פי־כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי־חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר - כשנטרפה השדה מיד הלוקח - גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פי"א ה"ה) ומשום שבית־הדין מאמין לכל הכתוב בשטר - הרי זה כמוכר בעדים (סברא זו נאמרה במגיד־משנה. והש"ך חו"מ סי' סח ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה ממשועבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא ידע הלוקח להזהר). 15) כרב פפא, שם יט: 16) נתבאר בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות. 17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חרי". ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים שבידינו), וסוברים שערכאות גם־כן מוציאים קול. [במגיד־משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

ב. שְׁטָר[18] שֶׁעֲדָיו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁמְּסָרוֹ הַלּוֶה לְיַד הַמַּלְוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר לְיַד הַלּוֹקֵחַ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאֵין בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ - הֲרֵי זֶה גוֹבֶה מִבְּנֵי חוֹרִין[19]. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים שֶׁמָּסַר בִּפְנֵיהֶם יוֹדְעִין לִקְרוֹתוֹ, וּקְרָאוּהוּ כְּשֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶן, וְיִהְיֶה כְּתִקּוּן שְׁטַר יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַזְדַּיֵּף וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרַע. וְלָמָּה לֹא יִגְבֶּה בּוֹ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִים? מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל.

18) שם י: יא. 19) משום שסומכים על עדי המסירה. בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף־משנה הקשה, הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים — פסול, ובגמרא שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים - הגט פסול מדרבנן, שמא ימסרם בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותירץ, שלדעת רבינו לא חששו שמא ימסרם בפני אותם עדים, אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים - לא הכשיר רבי שמעון, שמא לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו על החותמים].

ג. תִּקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא: כָּל הַשְּׁטָרוֹת כֻּלָּן[20] צָרִיךְ שֶׁיַּחֲזוֹר[21] מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה[22]. [אֶלָּא] שֶׁאֵין לְמֵדִין מִשִּׁיטָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁמָּא[23] הָיוּ הָעֵדִים[24] מְרַחֲקִין מִגּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּכְדֵי הַשִּׁיטָה, וּבָא זֶה הַמְזַיֵּף וְכָתַב בְּאוֹתוֹ הָרֶוַח שִׁיטָה זוֹ.

20) בבא־בתרא קסא: 21) לכתוב שנית. 22) משום שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו "אלא שאין למדים וכו'". ושגיאה היא ויש למחקה. בגמרא שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה, ובכת"י תימן כתוב בפירוש: לפי שאין למדים וכו']. 23) נימוק למה אין למדים משיטה אחרונה. 24) חתימת

העדים. במגיד־משנה מבאר, שאם לא החזיר מענינו של שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

ד. עֵדִים[25] שֶׁהָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב שְׁתֵּי שִׁיטִין - פָּסוּל[26]; פָּחוֹת מִכָּאן - כָּשֵׁר[27]. שְׁתֵּי שִׁיטִין שֶׁאָמְרוּ - בִּכְתַב יְדֵי עֵדִים, וְלֹא בִּכְתַב יְדֵי סוֹפֵר[28]; שֶׁכָּל הַמְזַיֵּף - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַסּוֹפֵר, אֶלָּא אַחַר הָעֵדִים. וּשְׁתֵּי שִׁיטִין אֵלּוּ - הֵן וַאֲוִירָן[29], כְּגוֹן לָמֶ"ד עַל כָּ"ף[30]. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב יָתֵר עַל שְׁתֵּי שִׁיטִין, וְהָיָה הָרֶוַח שֶׁבֵּין הַכְּתָב וְהָעֵדִים מָלֵא בְּעֵדִים פְּסוּלִין אוֹ קְרוֹבִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[31], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַזְדַּיֵּף. וְאִם מִלְּאָהוּ בִּשְׂרִיטוֹת[32] שֶׁל דְּיוֹ - פָּסוּל; שֶׁמָּא הָעֵדִים עַל הַשְּׂרִיטוֹת חָתְמוּ[33], וְלֹא עַל גּוּפוֹ [שֶׁל שְׁטָר]. הָיָה הַשְּׁטָר[34] כֻּלּוֹ עִם עֵדָיו בְּשִׁיטָה אַחַת - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[35].

25) ברייתא שם. 26) חששו חכמים, שמא יחתוך בעל השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. 27) שהרי אין למדים משיטה אחרונה. 28) הסופר רגיל בכתיבה, וידיו מאומנות, וכתב־ידו אינו גס ככתב־יד העדים שאינם מאומנים. 29) השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין חתימות העדים. 30) כף סופית, היינו שלושה אוירים: א. בשביל הקו העליון של למד; ב. האויר שבין שיטה לשיטה; ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. 31) שם קסב: כתב הרשב"א בחידושיו בשם רבינו יונה, שהמדובר כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול. וב'טור' חו"מ סי' מה סי"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם מילאהו המלוה בהסכמת הלווה — כשר. ומה שאמר פסול, הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל: כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין המלוה יכול לשעבד את הלווה על־ידי מילוי בקרובים שלא מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד בית־דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה, מכיון שנפסל על־ידי בית־דין אין להכשירו. [ונאמרו בענין זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין בו קנין. ונתבארו ב'טור', ב'פרישה', ב'שולחן ערוך' ובסמ"ע וש"ך באותו סימן סי"ד. ופליאה היא, שרבינו לא נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך].
32) גמרא שם קסג. 33) אישרו שכאן היו שריטות, ולא המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. 34) שם קסג:
35) שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא במגיד־משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא רוצה בקלף החלק שמימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר שהוא ועדיו בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

ה. הָיָה הַשְּׁטָר[36] בְּשִׁיטָה זוֹ וְהָעֵדִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה - פָּסוּל; שֶׁמָּא אֵלּוּ הָעֵדִים הָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַשְּׁטָר כָּשֵׁר שִׁיטָה אַחַת, וְחָתַךְ כָּל הַשְּׁטָר, וְכָתַב זֶה הַשְּׁטָר בְּאוֹתָהּ הַשִּׁיטָה, וְנִמְצְאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ. וְכֵן[37] אִם הָיָה הַשְּׁטָר וּשְׁנֵי עֵדִים בְּשִׁיטָה אַחַת, וּשְׁנֵי עֵדִים אֲחֵרִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְאָמַר[38]: אֲנִי נִתְכַּוַּנְתִּי לְרַבּוֹת הָעֵדִים[39] - אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה מֵעֵדִים שֶׁל מַטָּה בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁל מַעְלָה; שֶׁמָּא בַּשִּׁיטָה שֶׁהָיְתָה בֵּין הָעֵדִים שֶׁל מַטָּה וּבֵין הַשְּׁטָר שֶׁחָתַךְ כָּתַב שְׁטָר זֶה וּשְׁנֵי עֵדָיו[40].

36) שם עמוד ב. 37) שם. 38) לבית־דין ששאלו למה חתמו ארבעה עדים. 39) והוא מבקש לקיים את חתימת העדים. 40) זייף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

ו. קִיּוּם בֵּית דִּין[41] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לִכְתַב יְדֵי עֵדִים אוֹ סָמוּךְ לְצַד הַשְּׁטָר[42] אוֹ מֵאֲחוֹרָיו[43] כְּנֶגֶד הַכְּתָב. וְאִם הָיָה בֵּין הַקִּיּוּם וְהַשְּׁטָר רֶוַח שִׁיטָה אַחַת - פָּסוּל[44]; שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ הַשְּׁטָר שֶׁנִּתְקַיֵּם, וִיזַיֵּף בְּאוֹתָהּ שִׁיטָה שְׁטָר וּשְׁנֵי עֵדָיו[45], וְנִמְצָא הַקִּיּוּם עַל שְׁטָר מְזֻיָּף.

41) שם. 42) על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף.
43) וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדף כנגד כתב הקיום או כותבים בראש הקלף. 44) כרבי יוחנן שם. מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. 45) יזייף חתימתם.

ז. הִרְחִיק[46] אֶת הַקִּיּוּם מִן הַשְּׁטָר יָתֵר[47] עַל שְׁתֵּי שִׁיטִין, וּמִלֵּא כָּל הָרֶוַח שְׂרִיטוֹת דְּיוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְזַיֵּף[48]; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁיְּקַיְּמוּ קִיּוּם עַל הַשְּׂרִיטוֹת, אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר.

46) שם עמוד א. 47) כלומר: אפילו יתר, ומכל־שכן פחות משתי שורות. 48) למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמא אישרו את השריטות, אבל בקיום בית־דין כשר - כמו שמנמק רבינו בסמוך, שבית־דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

ח. כָּל הַמְּחָקִין[49] כֻּלָּן - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב קִיּוּמֵיהֶן בְּסוֹף הַשְּׁטָר, וְיֹאמַר: אוֹת פְּלוֹנִית אוֹ מִלָּה פְּלוֹנִית אוֹ שִׁיטָה פְּלוֹנִית עַל מְחָק, אוֹ תְּלוּיָה[50], וְהַכֹּל קַיָּם. וְאִם הָיָה הַמְּחָק בִּמְקוֹם שָׁרִיר וְקַיָּם, וּבְשֶׁעוּר שָׁרִיר וְקַיָּם[51], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְקִיְּמוּ[52] - פָּסוּל; שֶׁמָּא מְחָקוּ[53], וְכָתַב דָּבָר שֶׁזִּיֵּף, וְחָזַר וְקִיְּמוּ בָּרֶוַח שֶׁבֵּין הַכְּתָב וְהָעֵדִים[54].

49) מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: 50) בין שורה לשורה. 51) במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל

שריר וקיים. 52) קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח שלמעלה. 53) את השריר וקים. 54) שריחקו חתימתם שיטה אחת. [מלשונו של רבינו כאן שכתב "מחק או תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה מקוימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה - שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד־משנה מביא בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר ב'טור' שם סי' מד אות ו, שחוששים שמא היה כתוב במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב'שולחן ערוך' שם סעי' ה פסק כרבינו].

1 **ט. שְׁטָר[55] הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק - כָּשֵׁר. וְאִם**
2 **תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק[56] - אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי**
3 **שֶׁנִּמְחַק פַּעַם אַחַת לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים[57]. וְאִם**
4 **תֹּאמַר: שֶׁמָּא נִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים מְקוֹם הָעֵדִים[58],**
5 **וְאַחַר שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר חוֹזֵר וּמוֹחֵקוֹ וְכוֹתֵב כָּל מַה**
6 **שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא וְעֵדָיו כֻּלּוֹ שָׁוֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְחַק**
7 **הַכֹּל שְׁתֵּי פְּעָמִים - כְּבָר תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ**
8 **הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל שְׁטָר מָחוּק, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְחַק**
9 **בִּפְנֵיהֶם[59].**

55) שם קסג: וקסד. 56) שמא מחק כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. 57) והזיוף ניכר. 58) כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחקו, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. 59) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

10 **י. שְׁטָר[60] הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק, וְהַקִּיּוּם**
11 **מְלֻמָּטָה עַל הַגַּוּר - אֵין מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדֵי הַקִּיּוּם[61]**
12 **אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁלְּמַעְלָה; שֶׁמָּא הַקִּיּוּם הָיָה רָחוֹק מִן**
13 **הַשְּׁטָר הַרְבֵּה, וְהָיָה הָרֶוַח מָלֵא שְׁרִיטוֹת שֶׁל דְּיוֹ[62],**
14 **וְחָתַךְ גּוּף הַשְּׁטָר, וּמָחַק הַשְּׁרִיטוֹת, וְכָתַב הַשְּׁטָר**
15 **וְעֵדָיו[63] עַל הַמְּחָק.**

60) שם. 61) אם בא לבית־דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. 62) ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. 63) שזייף חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף־על־פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד־משנה).

16 **יא. שְׁטָר[64] הַבָּא עַל הַגַּוּר, וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק - פָּסוּל;**
17 **שֶׁמָּא יִמְחַק הַשְּׁטָר וִיזַיֵּף[65], וְנִמְצָא הוּא וְעֵדָיו עַל**
18 **הַמְּחָק[66]. וְאִם כָּתְבוּ[67] הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ הָעֵדִים חָתַמְנוּ**
19 **עַל הַמְּחָק, וְהַשְּׁטָר עַל הַגַּוּר - כָּשֵׁר. וְכוֹתְבִין כֵּן בֵּין**
20 **עֵד לְעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַיֵּף[68].**

64) שם קסד. 65) יזייף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. 66) ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. 67) שם. 68) אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יחתוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחוק. כל זה מבואר בגמרא שם.

21 **יב. שְׁטָר[69] הַבָּא עַל הַמְּחָק, וְעֵדָיו עַל הַגַּוּר - פָּסוּל.**
22 **וַאֲפִלּוּ כָּתְבוּ הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ עֵדִים חָתַמְנוּ עַל הַגַּוּר,**
23 **וְהַשְּׁטָר עַל הַמְּחָק. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹחֵק אוֹתוֹ פַּעַם**
24 **שְׁנִיָּה, וְכוֹתֵב כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְכֵיוָן שֶׁכֻּלּוֹ נִמְחַק שְׁתֵּי**
25 **פְּעָמִים אֵינוֹ נִכָּר; שֶׁאִלּוּ הָיָה בּוֹ מָקוֹם הַנִּמְחַק פַּעַם**
26 **אַחַת וּמָקוֹם הַנִּמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים - הָיָה נִכָּר[70].**
27 **וּמִתִּקּוּן הַשְּׁטָרוֹת: לְהִתְבּוֹנֵן[71] בַּשְּׁטָר בְּרוּוי"ן וְזַיְנִי"ן**
28 **שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא יְהוּ דְּחוּקִין בֵּין הַתֵּבוֹת, שֶׁמָּא זַיִּף וְהוֹסִיף**
29 **זוֹ[72]. וְלֹא יִהְיוּ מְרֻחָקִין[73], שֶׁמָּא מָחַק אוֹת אַחַת, כְּגוֹן**
30 **הֵ"א אוֹ חֵי"ת, וְהִגִּיחַ רַגְלָהּ הָאַחַת[74] מִקּוֹם וָ"ו. וְכֹל**
31 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מְדַקְדְּקִין בּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב.**

69) שם. 70) ראה למעלה ה"ט. 71) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. 72) הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסז. מסופר שבא שטר מכר לפני אביי, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואביי התבונן יפה בשטר וראה שה'ואו' של המלה "ואחי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף ה"ואו", ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). 73) שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אביי, והיתה "ואו" מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלחץ אביי על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה "ואו". 74) הימנית.

32 **יג. מִשְּׁלֹשׁ[75] וְעַד עֶשֶׂר אֵין כּוֹתְבִין בְּסוֹף שִׁיטָה,**
33 **שֶׁמָּא יְזַיֵּף[76] וְיַחֲזִיר הַשָּׁלֹשׁ לִשְׁלֹשִׁים וְהָעֶשֶׂר עֶשְׂרִים.**
34 **וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ בְּסוֹף שִׁיטָה - מַחֲזִיר הַדִּבּוּר[77] בְּגוּפוֹ**
35 **שֶׁל שְׁטָר פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹא בְּאֶמְצַע**
36 **הַשִּׁיטָה[78].**

75) אביי, שם. 76) יוסיף בסוף המילה "יוד" ו"מם". 77) כותב שנית את השטר או את הקטע. 78) רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזייף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

37 **יד. שְׁטָר[79] שֶׁכָּתְבוּ מִלְּמַעְלָה מָנֶה[80] וּמִלְּמַטָּה**
38 **מָאתַיִם, מִלְּמַעְלָה מָאתַיִם וּמִלְּמַטָּה מָנֶה - הַכֹּל**
39 **הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן. וְלָמָּה אֵין הוֹלְכִין אַחַר הַפָּחוּת**
40 **שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם?[81] לְפִי שֶׁאֵין הָאֶחָד תָּלוּי בַּחֲבֵרוֹ. שֶׁאִם**

הָיָה כָּתוּב בּוֹ: מֵאָה שֶׁהֵן מָאתַיִם, אוֹ מָאתַיִם שֶׁהֵן מֵאָה - הָיָה נוֹטֵל מֵאָה[82]; אֲבָל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאֵין הָאַחֲרוֹן תָּלוּי בָּרִאשׁוֹן - הַלֵּךְ אַחַר אַחֲרוֹן. הָיָה בּוֹ מִלְּמַעְלָה שֵׁם, וּלְמַטָּה שֵׁם קָרוֹב לוֹ - הַלֵּךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן[83]. אִם כֵּן, לָמָּה כּוֹתְבִין אֶת הָעֶלְיוֹן? שֶׁמָּא תִּמְחֵק אוֹת אַחַת מִן הַתַּחְתּוֹן, וְיִלְמֵד מִן הָעֶלְיוֹן[84]. כְּגוֹן שֶׁהָיָה[85] בָּעֶלְיוֹן חֲנָנִי אוֹ עֲנָנִי, וּבַתַּחְתּוֹן חָנָן אוֹ עָנָן - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא הַשֵּׁם הָעֶלְיוֹן. אֲבָל לֹא יִלְמֵד תַּחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת[86].

79) משנה, שם קסה: 80) מאה דינרי כסף. 81) שהרי אין מוציאים ממון מספק. 82) ולמה אין הולכים גם בזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 83) בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. הר"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. 84) כל זה במשנה הנ"ל. 85) ברייתא שם קסו: 86) שם. ובגמרא פירשו טעמו של דבר: שמא יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

טו. כָּתוּב בּוֹ[87] מִלְּמַעְלָה סֵפֶל[88], וּמִלְּמַטָּה קֵפֶל[89] - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהַקֵּפֶל פָּחוּת מִן הַסֵּפֶל. כָּתוּב בּוֹ מִלְּמַעְלָה קֵפֶל, וּמִלְּמַטָּה סֵפֶל - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זְבוּב הֵסִיר רֶגֶל הַקּוּף וְנַעֲשֵׂית סָמֶ"ךְ[90], וְאֵינוֹ גוֹבֶה אֶלָּא בְּמִדַּת קֵפֶל הַקְּטַנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[91]. מַעֲשֶׂה בִּשְׁטָר[92], שֶׁהָיָה כָּתוּב בּוֹ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וְזוּז אֶחָד, וַהֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם שֵׁשׁ מֵאוֹת זוּז וְזוּז אֶחָד אוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא[93] וְזוּז; אָמְרוּ חֲכָמִים[94]: יִטֹּל שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא וְזוּז, שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. אִם כֵּן, לָמָּה לֹא נֹאמַר: שֵׁשׁ מֵאוֹת פְּרוּטָה וְזוּז?[95] לְפִי שֶׁהַפְּרוּטוֹת כּוֹלֵל אוֹתָן הַסּוֹפֵר זוּזִין[96] וְאַחַר כָּךְ כּוֹתְבִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, לְפִי דַּרְכָּם הַיָּדוּעַ - עַל פִּיו עוֹשִׂין.

87) שם. כתוב בשטר שפלוני חייב לו וכו'. 88) ראשי־תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. 89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). [וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הרי"ף והר"י מיגש]. 90) בכתב־יד שלהם ה"קוף" דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. 91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאים ממון מספק. 92) שם. 93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי זוז. ואחרים מפרשים - שני זוזים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הר"י מיגש שפירש שני זוזים. ראה כסף־משנה]. 94) אביי, שם. 95) המטבע הפחות ביותר. 96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (בזוז 192 פרוטות) ורושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות - היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "וזוז".

טז. שְׁטָר[97] שֶׁכָּתוּב בּוֹ: אַסְתִּירָא מְאָה מָעֵי[98], אוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ: מְאָה מָעֵי אַסְתִּירָא - הַלֵּךְ אַחַר פָּחוּת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת, וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא אַסְתִּירָא אַחַת[99]. שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק. לְפִיכָךְ, כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, שֶׁמָּא כָּךְ אוֹ שֶׁמָּא כָּךְ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן; וְאִם תָּפַס בָּעֶלְיוֹנָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[100] אֶלָּא בְּרִאָיָה בְּרוּרָה[101].

97) שם קה: 98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד משישה בזוז = 32 פרוטות). 99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה ומאתים (ראה הי"ד)? משום שזה כאילו אמר "איסתירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכותב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף־על־פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). 100) שהרי הוא המוחזר. 101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד־משנה, וכן פסק הש"ך חו"מ סי' מב ס"ק ט'. ראה 'בית יוסף' שם).

יז. כָּתוּב בּוֹ[102]: מַטְבֵּעַ זָהָב - אֵין פָּחוֹת מִדִּינַר זָהָב[103]. זָהָב דִּינָרִין, אוֹ דִּינָרִין זָהָב - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל זָהָב. זָהָב בְּדִינָרִין - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף מִן הַזָּהָב[104]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

102) ברייתא שם קסה: 103) שהוא 25 דינרי כסף. 104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף.

תַּמּוּ הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ'-כ"ו אייר ה'תשפ"א

יום ראשון כ' אייר ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר דבר המחמץ או מתבל או דבר חשוב אם יש להם ביטול. שאור של כלאי הכרם או תרומה שנפל לתוך העיסה; ודין תבלין שהם שנים או שלושה שמות ממין אחד; בגד שצבעו בקליפי ערלה או קדרה שבשלה בקליפי ערלה ועצי היתר; דין המעמיד גבינה בפגי ערלה וכיוצא בו; חבית יין היתר שנתערבה בין החביות של איסור או איפכא; יין נסך שנפל על גבי ענבים.

1 **א. כָּל הַשִּׁעוּרִים הָאֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים לַדָּבָר הָאָסוּר**
2 **שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ[2] הַמֻּתָּר - בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר הָאָסוּר**
3 **מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל אוֹ דָבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּמוֹת**
4 **שֶׁהוּא וְלֹא נִתְעָרֵב וְנִדְמַע[3] בַּדָּבָר הַמֻּתָּר; אֲבָל אִם**
5 **הָיָה מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל[4] אוֹ דָבָר חָשׁוּב - אוֹסֵר בְּכָל**
6 **שֶׁהוּא.**

2) משנה, ערלה פ"ב, מ"ו. 3) שלא נתמזג עם חלקי ההיתר, אלא שאי־אפשר להכיר איזו חתיכה היא האסורה, מפני שכולן ממין אחד. 4) פירוש, ויש בו כדי לחמץ או לתבל את התערובות.

7 **ב. כֵּיצַד? שְׂאוֹר שֶׁל חִטִּין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ**
8 **עִסַּת חִטִּין[5] שֶׁל חֻלִּין, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ - הֲרֵי הָעִסָּה**
9 **כֻּלָּהּ מְדֻמָּע[6]. וְכֵן תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לִקְדֵרַת**
10 **חֻלִּין, וְיֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וְהֵן מִמִּין הַחֻלִּין[7] - הַכֹּל**
11 **מְדֻמָּע. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂאוֹר אוֹ הַתְּבָלִין אֶחָד מֵאֶלֶף[8].**
12 **וְכֵן שְׂאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם לְתוֹךְ הָעִסָּה, אוֹ תְּבָלִין שֶׁל**
13 **עָרְלָה לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.**

5) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. 6) תערובת תרומה וחולין בשיעור האוסר, נקרא: מדומע. 7) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת טעם, כמו שנתבאר שם במשנה ז. וכל השיעורים שנאמר, כגון ששים, מאה או מאתים - אינם קובעים כלל. ראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 8) ואפילו בכמה אלפים, לא בטל. ולמעלה פט"ו ה"ו לענין דבר שיש לו מתירין, כתב בפירוש, שאפילו אחד בכמה אלפים, אינו בטל. וראה ברדב"ז שם. וראה להלן בה"ד.

14 **ג. דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּמִינוֹ בְּכָל שֶׁהוּא[9] - שִׁבְעָה**
15 **דְּבָרִים[10]. וְאֵלּוּ הֵן: אֲגוֹזֵי פֶּרֶךְ, וְרִמּוֹנֵי בָדָן[11], וְחָבִיּוֹת**
16 **סְתוּמוֹת[12], וְחִלְפּוֹת[13] תְּרִדִין[14], וְקִלְחֵי כְּרוּב[15], וּדְלַעַת**
17 **יְוָנִית, וְכִכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[16].**

9) אבל בשאינו מינו - לא, אלא בנותן טעם, כמו שכתב למעלה. 10) כרבי עקיבא, ערלה פ"ג, מ"ז. 11) פרך ובדן שמות מקומות הם, פירוש המשנה שם. 12) ב'ירושלמי' שם מפורש, שדווקא בנתערבו בסתומות של היתר, אבל אם נתערבו בפתוחות ואחר־כך נפתחו החביות האסורות - בטלות. 13) מה שמחליפות וצומחות (פירוש המשנה שם), כלומר, לא מה שטומנים בקרקע אלא מה שצומח וגדל. 14) נקראים בערבי סלק, פירוש המשנה כלאים פ"א, מ"ג. 15) רבינו, במשנה ערלה שם, גורס: וקולסי. ומפרש, עיקר הכרוב. וברש"י ביצה ג, ב - מפרש, קלחי כרובים גדולים עם עלים שלהם, וכרוב של ארץ ישראל היה גדל כאילן. 16) בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים. כל שבעת הדברים הללו נמכרים במנין במחיר שקובעים לכל אחד ואחד, אבל שאר הפירות והירקות מאותם המינים לא היו חשובים כל־כך ונמכרים באומד הרבה ביחד (רבינו שם). מפירושו זה יוצא, ששבעת הדברים אינם בטלים, משום שהם דבר שבמנין.

18 **ד. כֵּיצַד? רִמּוֹן אֶחָד מֵרִמּוֹנֵי בָדָן שֶׁהָיָה עָרְלָה**
19 **וְנִתְעָרֵב בְּכַמָּה אֲלָפִים רִמּוֹנִים[17] - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.**
20 **וְכֵן חָבִית סְתוּמָה שֶׁל יֵין עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם**
21 **שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - הַכֹּל**
22 **אֲסוּרִים בַּהֲנָיָה. וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה דְּבָרִים[18].**

17) ראה למעלה הערה ז. 18) פירוש, שאר הדברים שנמנו בין השבעה.

23 **ה. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל נְבֵלָה אוֹ שֶׁל בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה**
24 **אוֹ עוֹף אוֹ דָג הַטְּמֵאִין שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים**
25 **חֲתִיכוֹת - הַכֹּל אָסוּר[19] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[20] אוֹתָהּ חֲתִיכָה[21],**
26 **וְאַחַר כָּךְ יְשַׁעֵר הַשְּׁאָר בְּשִׁשִּׁים[22]. שֶׁאִם לֹא הִגְבִּיהָהּ**
27 **- הֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר עוֹמֵד וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[23], וְהַחֲתִיכָה**
28 **חֲשׁוּבָה אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי מִתְכַּבֵּד בָּהּ[24] לִפְנֵי הָאוֹרְחִין.**

19) משנה, חולין צו, ב. 20) שיוציאה מן התערובת. 21) כשמכירה. 22) משמע, שהמדובר כשנתבשלו, שאם לא נתבשלו - למה הצריך ששים כשהגביה את האיסור. במשנה שם מפורש: וכן חתיכה של נבילה וכו' שנתבשלו, ולא אמרו דין זה אלא כשהחתיכה אסורה מצד עצמה, אבל כשנאסרה מפני שבלעה איסור - בטלה, שהרי הבליעה אינה חשובה. 23) ראה לקמן הי"א. 24) שם ק, א. נותן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה. ואף־על־פי שאינה ראויה לאורחים מפני שהיא אסורה, אם נתיר את התערובת תהיה ראויה ('תוספות' שם). ועוד טעם בדבר, שהרי ראויה לכבד בה גוי. ולא מנה רבינו דין זה וגם את הדינים שבהלכות הבאות בין שבעת הדברים שבה"ג ויגדל מספרם, מפני שדרכו להביא את המשנה כלשונה, ושם מדובר בגידולי קרקע בלבד שיש בהם רק שבעה דברים חשובים.

29 **ו. וְהוּא הַדִּין בַּחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[25] אוֹ שֶׁל**
30 **חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[26] אֲסוּרִים**
31 **מִדִּבְרֵיהֶן[27] בַּהֲנָיָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[28]**

- אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן עַד שֶׁיַּגִּבְּיהֵ אוֹתָן. וְכֵן גִּיד הַנָּשֶׁה[29] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַגִּידִין אוֹ עִם הַבָּשָׂר: בִּזְמַן שֶׁמַּכִּירוֹ - מַגְבִּיהוֹ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; שֶׁאֵין בַּגִּידִים בְּנוֹתֵן טַעַם[30]. וְאִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ - הַכֹּל אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[31], הֲרֵי הוּא חָשׁוּב וְאוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

25) אף־על־פי שהאיסור מחמת בליעה, שהחלב נבלע בבשר - אין דינה כחתיכה שבלעה איסור שבהלכה הקודמת, הואיל שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשלו נאסרה התערובת, הרי זה איסור מחמת עצמו (רדב"ז ו'הגהות מיימוניות' מ'ספר התרומה'). 26) כלומר, אף־על־פי שאין בהם איסור תורה, אינם בטלים כשהחתיכה האסורה ראויה להתכבד (כסף־משנה). 27) מוסב על חולין שנשחטו בעזרה ולא על בשר בחלב. 28) פ"ב ה"ג. 29) משנה, חולין צו, ב. 30) שם צט, ב. המדובר, כשנתבשל הגיד בלא שומנו, אבל אם לא ניטל שומנו, אוסר בנותן טעם (לחם־משנה). 31) שם ק, א.

ז. וְכֵן כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים - חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָם בְּטֵלִין[32]. לְפִיכָךְ, שׁוֹר הַנִּסְקָל[33] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֶלֶף שְׁוָרִים, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה בְּאֶלֶף עֲגָלוֹת, אוֹ צִפּוֹר מְצֹרָע הַשְּׁחוּטָה[34] בְּאֶלֶף צִפֳּרִים, אוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר[35] בְּאֶלֶף חֲמוֹרִים - כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[36]. אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּן לִמָּנוֹת[37] - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין בְּשִׁעוּרָן.

32) זבחים עג, א. 33) כל אלו מנויים במשנה, עבודה זרה עד, א. 34) המצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, האחת נשחטת והשניה משתלחת לנפשה, והשחוטה אסורה בהנאה. 35) בכור לאמו. 36) שגם איסור הנאה שבהם אינו בטל. והראב"ד משיג, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל שבאיסורי הנאה שנתערבו, יוליך דמי ההנאה לים המלח. ואם כן, למה אוסר רבינו בהנאה בדברים חשובים שנתערבו? וה'כסף משנה' מתרץ, שרבינו סמך על מה שכתב להלן בהכ"ט, שאם מוליך הנאה לים המלח, הכל מותר בהנאה. 37) כרבי יוחנן ביצה ג, ב. שלא אמרו אלא בדברים שכל בני אדם מקפידים למוכרם במנין בלבד, והם אלו הדברים שנמנו למעלה.

ח. כֵּיצַד? אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמָאתַיִם אֲגֻדּוֹת, אוֹ אֶתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמָאתַיִם אֶתְרוֹגִים - הַכֹּל מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אֵצֶל בְּנֵי מָקוֹם מִן הַמְּקוֹמוֹת כְּגוֹן[38] אֲגוֹזֵי פֵּרֶךְ וְרִמּוֹנֵי בָּדָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָן הַזְּמַנִּים, שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא לְפִי חֲשִׁיבוּתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְלֹא הֶזְכִּירוּ אֵלּוּ אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן אוֹסְרִין כָּל שֶׁהֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא הַדִּין לְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל אֲסוּרִין הָאֲלוּ מִדִּבְרֵיהֶם[39].

38) כלומר: כמו. 39) שאוסרים בכל שהוא, או משום דבר שיש לו מתירין או משום דבר חשוב או משום בריה או בעלי־חיים.

י. נָפַל רִמּוֹן אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַזֹּאת לְשֵׁנֵי רִמּוֹנִים אֲחֵרִים מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן, וְנָפַל מִן הַשְּׁלִשָּׁה רִמּוֹן אֶחָד לְרִמּוֹנִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ הָאֲחֵרִים מֻתָּרִין[40]; שֶׁהֲרֵי הָרִמּוֹן שֶׁל תַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה בָּטֵל בְּרֹב[41]. וְאִם נָפַל מִן הַתַּעֲרֹבֶת הָרִאשׁוֹנָה רִמּוֹן לְאֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרִין. לֹא נֶאֱמַר בָּטֵל בְּרֹב אֶלָּא לְהַתִּיר סְפֵק סְפֵקָן[42], שֶׁאִם יִפֹּל מִן הַתַּעֲרֹבֶת הַשֵּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תערובת שלישית מותרת בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון, בזבחים עד, א. אבל תערובת שניה, אסורה - כרבי יהודה שם (כסף־משנה). 41) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם, כמו שנתבאר למעלה בה"ט. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית מותר, משום שיש כאן שני ספקות: א. שמא הרימון שפירש מן התערובת הראשונה ונפל לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שפירש מן השניה ונפל לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה. 42) והתערובת השניה אין בה שני ספקות, כי כל ספק איסור תורה שנתערב - דינו כספק אחד (רדב"ז). והרדב"ז מעיר, שדין זה עומד בסתירה לדברי רבינו בפ"ז מהל' עבודה זרה ה"י, ובא לידי מסקנה, שרבינו חזר בו כאן מדבריו בהל' עבודה זרה.

יא. נִתְפַּצְּעוּ[43] אֲגוֹזִים אֵלּוּ[44] שֶׁנֶּאֱסְרוּ כֻּלָּן מִפְּנֵי אֲגוֹז עָרְלָה שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ נִתְפָּרְרוּ[45] הָרִמּוֹנִים[46] וְנִתְפַּתְּחוּ[47] הֶחָבִיּוֹת וְנִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִין[48] וְנִתְפָּרְסוּ[49] הַכִּכָּרוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[50]. וְהוּא הַדִּין לַחֲתִיכַת נְבֵלָה שֶׁנִּדּוֹכָה[51] בְּכָל הַחֲתִיכוֹת וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהִיא[52] - עוֹלָה בְּשִׁשִּׁים.

43) ערלה פ"ג, מ"ח. 44) אגוזי פרך. 45) במשנה שלפנינו כתוב: נתפרדו. 46) רמוני בדן. 47) רבינו דייק וכתב הכל בצורת בנין התפעל, כדי להדגיש, שמדובר שזה נעשה מאליו, אבל אם עשה זאת בכוונה - לא הותרה לו התערובת, כמו שיתבאר להלן בהי"ב. 48) דלעת יוונית. 49) נעשו פרוסות, כלומר, נתחתכו. 50) שפקעה חשיבותם. 51) שנתמעכה ונתכתתה. ובלשון התוספתא, תרומות פ"א: נימוחו. ולאו דוקא נימוחו, אלא אפילו נחתכו לחתיכות קטנות, הלכה חשיבותן ובטלה אם אינה נותנת טעם. 52) שכולן נידוכו. שאם לא כן, הרי ניכר האיסור ואינו בטל, וצריך להוציאו מן התערובת.

יב. וְאָסוּר לִפְצֹעַ הָאֲגוֹזִים וּלְפָרֵר הָרִמּוֹנִים וְלִפְתֹּחַ הֶחָבִיּוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֱסְרוּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה[53]. וְאִם עָשָׂה כֵּן[54] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין עָלָיו[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].

53) ואף־על־פי שמן התורה גם דבר חשוב בטל, ורבנן אסרו (ראה למעלה סוף ה"ט), ורבינו פסק למעלה בפט"ו הכ"ו,

שמותר לבטל לכתחילה איסורי דרבנן, יש לומר, שכאן החמירו יותר מפני שעצם האיסור הוא מן התורה אלא שהביטול גורם ההיתר, לפיכך אין מבטלים לכתחילה, ואף־על־פי שמן התורה כבר נתבטלו, אסור להוסיף ולחזק הביטול של איסור תורה עד כדי שיהיה מותר אפילו מדבריהם. 54) במזיד, שקנס הוא במזיד בלבד. וראה 'כסף משנה' בפט"ו הכ"ה. 55) אבל לאחרים מותר. 56) שם.

1 **יג. שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[57] וְשֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ**
2 **לְתוֹךְ הָעִסָּה, לֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזֶה כְּדֵי**
3 **לְחַמֵּץ, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּשֶׁיִּצְטָרְפוּ יֵשׁ בָּהֶם כְּדֵי לְחַמֵּץ -**
4 **אוֹתָהּ עִסָּה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל[58] וּמֻתֶּרֶת לַכֹּהֲנִים. וְכֵן**
5 **תְּבָלִין[59] שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ**
6 **הַקִּדְרָה, וְלֹא בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל, וּבִשְׁנֵיהֶם כְּדֵי**
7 **לְתַבֵּל - אוֹתָהּ קִדְרָה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי דָּבָר**
8 **הָאָסוּר לָהֶם תִּבְּלָה, וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֲנִים[60].**

57) משנה ערלה פ"ב, מי"ד־טו. 58) כתנא־קמא שם, שהרי העיסה נתחמצה מדבר האסור לו. 59) שם, מט"ו. 60) שכלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לחמץ, ותרומה מותרת להם.

9 **יד. תְּבָלִין שֶׁהֵם שְׁנַיִם[61] אוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין**
10 **אֶחָד[62], אוֹ שְׁלֹשָׁה מִינִין מִשֵּׁם אֶחָד[63] - מִצְטָרְפִין**
11 **לְתַבֵּל וְלֶאֱסֹר וְכֵן לְחַמֵּץ. כֵּיצַד?[64] שְׁאוֹר שֶׁל חִטִּין**
12 **וּשְׁאוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים, הוֹאִיל וְשֵׁם שְׁאוֹר אֶחָד הוּא[65]**
13 **- אֵינָן כְּמִין וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּמִין אֶחָד,**
14 **וּמִצְטָרֵף לְשַׁעֵר בָּהֶן כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל חִטִּין, אִם**
15 **הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם חִטִּין[66], אוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה**
16 **שֶׁל שְׂעוֹרִין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם שְׂעוֹרִים.**

61) שם, מ"י. 62) מהמשך דברי רבינו נראה, שהוא מפרש שמות ממש, כפירוש רש"י עבודה זרה סו, א. ולא כ'תוספות' שם שפירשו בשם רבינו־תם, שלשה שמות, היינו שלשה איסורים. וגם רבינו בפי"ד ה"ו, קורא לאיסור אחד שם אחד. 63) כך מפרש רבינו, דברי המשנה, שם: ממין שלשה, ולא כרש"י שפירש שלשה שמות. 64) רבינו מפרש בתחילה את הבבא השניה, ולהלן בהלכה הסמוכה הוא חוזר ומפרש את הראשונה. 65) כרבא, בעבודה זרה שם, שהשם קובע. בלשון הגמרא: "בתר שמא אזלינן", ולא כאביי שהטעם קובע, שהלכה כרבא נגד אביי (וראה בכסף־משנה ובלחם־משנה). 66) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שוה עם העיסה הנאסרת, כגון ששאור החיטים מרובה, ואין לעמוד על טעמו בעיסת חיטים, שאם אין טעמם שוה - אוסרים בנותן טעם בלבד. ראה למעלה ה"א ובהגהות שם.

17 **טו. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד כֵּיצַד? כְּגוֹן כַּרְפַּס שֶׁל**
18 **גְּהָרוֹת וְכַרְפַּס שֶׁל אֲפָר וְכַרְפַּס שֶׁל גִּנָּה. אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ[67], הוֹאִיל וְהֵם מִין**
20 **אֶחָד - מִצְטָרְפִין לְתַבֵּל.**

67) כיון שיש לכל כרפס שם לוי מיוחד לו, הרי אלו שלשה שמות ('מגדל עוז'). ובפירוש המשנה לערלה, פ"ב מ"י, כתב רבינו: ומיני הכרפס שהם מינים הרבה משונים ולהם שם אחד, רצה־לומר שכל מיני הכרפס נקראין כרפס סתם, ולפיכך זה נקרא: שלשה מינים ושם אחד. וזה מנוגד למה שכתב כאן.

21 **טז. עִסָּה מְחֻמֶּצֶת שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שְׁאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה**
22 **אוֹ שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכֵן קִדְרָה מְחֻבֶּלֶת שֶׁנָּפְלוּ**
23 **לְתוֹכָהּ תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל כִּלְאֵי**
24 **הַכֶּרֶם: אִם יֵשׁ בַּשְּׁאוֹר כְּדֵי לְחַמֵּץ אִלּוּ הָיְתָה הָעִסָּה**
25 **מַצָּה[68], וּבַתְּבָלִין כְּדֵי לְתַבֵּל הַקִּדְרָה אִלּוּ הָיְתָה**
26 **תְּפֵלָה[69] - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[70]; וְאִם אֵין בָּהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל**
27 **וּלְחַמֵּץ - יַעֲלוּ בְּשִׁעוּרָן: תְּרוּמָה - בְּאֶחָד וּמֵאָה,**
28 **וְעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.**

68) לא מחומצת. 69) לא מתובלת. 70) שם, יא, א. ואף־על־פי ששאור בעיסה מחומצת נותן טעם לפגם, הרי אפשר להשתמש בעיסה זו כדי לחמץ עיסות אחרות, עבודה זרה סח, א.

29 **יז. הַתְּרוּמָה מַעֲלָה אֶת הָעָרְלָה[71] וְאֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.**
30 **כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעָה וְתִשְׁעִים**
31 **חֻלִּין[72], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל[73] חֲצִי סְאָה[74] שֶׁל עָרְלָה**
32 **אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - אֵין כָּאן אִסּוּר עָרְלָה[75] וְלֹא**
33 **אִסּוּר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁהֲרֵי עָלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, וְאַף**
34 **עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמָּאתַיִם תְּרוּמָה.**

71) משנה, ערלה פ"ב, מ"ב. 72) במשנה: "נפלה למאה", וב'ירושלמי' מפרש לתשעים ותשעה, כי אם היו מאה חולין, הרי יש מאתים בלי סאה התרומה שנפלה. 73) לכל התערובת. 74) במשנה שנינו: שלשה קבים. הסאה - ששה קבים, וחצי סאה - שלשה קבים. 75) אבל איסור תרומה לזרים יש, שהרי אין בין הכל מאה נגד הסאה של תרומה אלא תשעים ותשעה וחצי בלבד, אלא שהתערובת מותרת לכהנים.

35 **יח. וְכֵן הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מַעֲלִין אֶת הַתְּרוּמָה[76].**
36 **כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם**
37 **שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ עֶשְׂרִים אֶלֶף שֶׁל חֻלִּין[77] - נַעֲשָׂת כָּל**
38 **הַתַּעֲרֹבֶת עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאָה. וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל**
39 **מֵאָה סְאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר, וְתַעֲלֶה**
40 **הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמֵּאָה**
41 **הַמַּעֲלִין אוֹתָהּ עָרְלָה אוֹ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.**

76) משנה, שם. 77) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו. [המשנה, אחרי הדוגמה של התרומה מעלה את הערלה שמביא רבינו כאן, מסתיימת כך: זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, והערלה מעלה את התרומה. אם נפרש את המשנה כלשונה ממש, עלינו ללמוד שדוגמה זו עולה לשני הדינים. אבל רבינו בפירוש המשנה דוחה פירוש זה, ונימוקו עמו, שהרי אין בין הכל, החולין והערלה, אלא 99 וחצי נגד התרומה. ולכן הוא מפרש, שמה שנאמר במשנה

"והערלה מעלה את התרומה", זה כאילו נאמר: וכן הערלה וכו'. כלומר, באופן דומה, אבל לא באותה דוגמה ממש. ובהתאם לפירושו זה, נותן רבינו כאן דוגמה אחרת לערלה מעלה את התרומה. ובזה מסולקת תמיהתו של הרדב"ז, שהקשה הרי מן המשנה משמע, שמשל אחד עולה לכאן ולכאן, היינו לשני הדינים].

יט. וְכֵן הָעָרְלָה מַעֲלָה[78] אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהָעָרְלָה אֶת הָעָרְלָה. כֵּיצַד? מָאתַיִם סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְאַרְבָּעִים אֶלֶף חֻלִּין[79], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְכָל מָאתַיִם סְאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הַכֹּל מֻתָּר. שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּטֵל הָאִסּוּר שֶׁנָּפַל תְּחִלָּה - נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּחֻלִּין הַמֻּתָּרִין[80].

78) שם, ג, א. 79) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. 80) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו האיסור עצמו, כתוספתא שהביא רבינו בפירושו למשנה תרומות פ"ה מ"ח, שכשנודעה נפילה ראשונה נתבטל האיסור ואינו מצטרף עם הסאה של איסור שנפלה אחר־כך לאסור את התערובות, וכן פסק בפי"ג מהל' תרומות ה"ו. [ולפי פירוש זה אין אנו צריכים לפירושו הדחוק של הברטנורא במשנתנו ששנינו הערלה מעלה את הערלה, שפירש שהמדובר כשהאחת אינה ערלה ממש אלא נטע רבעי].

כ. בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה[81] - יִשָּׂרֵף[82]. נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[83]. וְכֵן תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּפַת שֶׁאֲפָאָהּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם - יִשָּׂרֵף הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת, שֶׁהֲרֵי הֲנָיָתוֹ נִכֶּרֶת בָּהֶן[84]. נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

81) קליפי פירות ערלה, אסורים כפירות עצמם (משנה, ערלה פ"א, מ"א). וערלה אסורה בהנאה אף לצבוע בה (פסחים כב:). 82) במשנה: ידלק. ולמדו ב"ירושלמי", שקליפין אסורים כערלה, מן הכתוב: "את" פריו. 83) כחכמים במשנה נגד דעת רבי מאיר. [כתב רבינו בפירוש המשנה, שמותר לערב לכתחילה במאתים את התערובת שנאסרה, כנראה למד זאת ממה שאמרו "יעלה" ולא "עולה". והרדב"ז מנמק היתר זה, מפני שהתערובת אסורה מדרבנן, ואיסורי דרבנן מבטלין לכתחילה (למעלה פט"ו הכ"ו). ואין זה דומה לפציעת אגוזי פרך וכדומה שבהלכה יב, הואיל ושם הוא עושה מעשה בגוף האיסור עצמו האסור מן התורה. וראה למעלה בהי"ב ובהערות שם]. 84) מפני שיש שבח עצים בפת, פסחים כו, ב.

כא. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ מְלֹא הַסִּיט[85] שֶׁצְּבָעוֹ בְּעָרְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[86]. נִתְעָרְבוּ סַמְּנֵי עָרְלָה[87] בְּסַמְּנֵי הֶתֵּר - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. מֵי צֶבַע בְּמֵי צֶבַע - יְבָטֵל בְּרֹב[88].

85) שתות הזרת, פירוש המשנה לערלה פ"ג, מ"ב. 86) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט, כחכמים במשנה שם. 87) 'ירושלמי' ערלה פ"ג. 88) הואיל ואין כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר שיש בו ממש (רדב"ז).

כב. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ[89] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין חָדָשׁ[90] בֵּין יָשָׁן[91] - יוּצַן[92], וְאַחַר כָּךְ יָחֵם אוֹתוֹ בַּעֲצֵי הֶתֵּר[93]. וְאִם בִּשֵּׁל בּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוּצַן, בֵּין פַּת בֵּין תַּבְשִׁיל - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה[94]. יֵשׁ שֶׁבַח עֲצֵי אִסּוּר בַּפַּת אוֹ בַּתַּבְשִׁיל. גָּרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ[95] וְאַחַר כָּךְ בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה בְּחֵמּוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי עֲצֵי אִסּוּר הָלְכוּ לָהֶן[96].

89) פסחים, שם. 90) שלא הסיקוהו מעולם, התנור מתחסן בהסיקו. ונמצא שנגמרה מלאכתו על־ידי קליפי ערלה האסורים בהנאה. 91) ונתחמם על ידי האיסור. 92) יצננו את התנור, ולא יבשלו ולא יאפו בחום שבא מהיסק איסורי הנאה. 93) אף־על־פי שהתנור החדש נגמרה מלאכתו בקליפות איסור, אם ציננו אותו וחממו אותו אחר־כך בעצי היתר, מותר לבשל בו או לאפות בו פת, מכיון ששני דברים גורמים שיתבשל התבשיל או שתאפה הפת, התנור שנגמרה מלאכתו על־ידי איסור ועצי ההיתר, ונפסקה הלכה ש"זה וזה גורם - מותר", כלומר אם איסור והיתר גורמים ביחד - מותר, כחכמים שם. ואע"פ ש"זה וזה גורם - אסור לכתחילה", מותר לאפות ולבשל אחרי שציננו, כי אם לא תתיר - יפסיד את התנור וזה כדיעבד. 94) ואפילו בתנור ישן שלא ציננו, כיון שהחום בא מקליפת איסור. ואף־על־פי שהתרנו בתנור חדש שציננו והסיקוהו בעצי היתר, מפני ש"זה וזה גורם מותר", והלא גם כאן יש גורם אחד של היתר, היינו התנור הישן, ולמה אסור התבשיל? הטעם הוא, מפני שאין ניכר בפת או בתבשיל אלא הגורם של איסור, היינו קליפי הערלה שחממו התנור, לפיכך גרע מ"זה וזה גורם" והולכים אחריהם ואסור (רדב"ז). והיינו שמסיים רבינו: "יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל", כלומר, שניכר בהם. 95) ואין אבוקה כנגדו, שם. ואפילו אם השאיר גחלים בוערות מותר, כמו שיתבאר בהכ"ד. 96) ואפילו בתנור חדש שלא ציננו שנשאר התנור שנגמרה מלאכתו על ידי איסור, ואין שם כל גורם של היתר, מותרת הפה שנאפתה אחרי שגרף האש. והטעם, מכיון שהתנור אינו אסור מצד עצמו אלא שנגמר על ידי איסור, והפת נאפה בחום ההסקה, שאין בו איסור אחרי שגרף האש, הוא קל יותר (כסף־משנה).

כג. קְעָרוֹת[97] וְכוֹסוֹת וּקְדֵרוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁבִּשְׁלָן הַיּוֹצֵר בִּקְלִפֵּי עָרְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה[98]; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה עָשָׂה אוֹתָן חָדָשׁ.

97) שם כז, א. 98) כיון שיש שבח עצים בהם, והנאתם בלא גורם שני, ועל ידי הגורם האסור הוא משתמש בהן הנאת גופו, מה־שאין־כן בתנור שאינו נהנה ממנו אלא אם יש גורם שני של היתר, היינו העצים - ולכן מותר (רש"י שם).

כד. פַּת שֶׁבִּשְׁלָהּ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים[99] שֶׁל עֲצֵי עָרְלָה[100] - מֻתֶּרֶת; כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גֶּחָלִים הָלַךְ אִסּוּרָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בּוֹעֲרוֹת[101]. קִדְרָה שֶׁבִּשֵּׁל אוֹתָהּ[102] בְּקִלְפֵּי עָרְלָה אוֹ בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם וּבַעֲצֵי הֶתֵּר - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל[103] אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה וָזֶה גּוֹרֵם; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה[104] מֵחֲמַת עֲצֵי אִסּוּר עֲדַיִן לֹא בָּאוּ עֲצֵי הַהֶתֵּר, וְנִמְצָא מִקְצָת הַבִּשּׁוּל בַּעֲצֵי הֶתֵּר וּמִקְצָתוֹ בְּאִסּוּר[105].

99) שם. 100) כלומר, קליפי הפרי של ערלה, אבל עצי ערלה מותרים (רדב"ז). 101) בגמרא: לוחשות. כלומר, בוערות ונראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו (רש"י שם). 102) את הקדירה עצמה. 103) שנתבשל אחר־כך באותה קדירה בעצי היתר. 104) גוף הקדירה. 105) מפני שהקדירה שנעשתה בעצי איסור מקבלת את התבשיל לפני שהסיק עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האיסור בלי כל גורם היתר [וזה כפירוש רש"י שם, ונראה שגם הרי"ף מפרש כך דברי הגמרא כלשון אחרון. והוא גורס "דהא מקבלה בישולא מקמי דניתו עצים דהיתרא" (בגירסא שלנו: קיבלה). והכוונה ברורה, שהקדירה מקבלת תמיד את התבשיל לפני שמסיקים עצי היתר. וכן הגירסה בכת"י נירנברג. וגם הרדב"ז כותב שרבינו מפרש כרש"י].

כה. נְטִיעָה שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּנְטִיעוֹת, וְכֵן עֲרוּגָה שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּעֲרוּגוֹת[106] - הֲרֵי זֶה לוֹקֵט לְכַתְּחִלָּה מִן הַכֹּל[107]. וְאִם הָיְתָה נְטִיעָה בְּמָאתַיִם נְטִיעוֹת וַעֲרוּגָה בְּמָאתַיִם עֲרוּגוֹת - הֲרֵי כָּל הַנִּלְקָט מֻתָּר[108]; וְאִם הָיוּ בְּפָחוֹת מִזֶּה - כָּל הַנִּלְקָט אָסוּר. וְלָמָּה הִתִּירוּ לוֹ לִלְקֹט לְכַתְּחִלָּה, וְהָיָה מִן הַדִּין שֶׁאוֹסְרִין לוֹ הַכֹּל[109] עַד שֶׁיִּטְרַח וְיוֹצִיא הַנִּטִּיעָה וְהָעֲרוּגָה הָאֲסוּרָה? שֶׁהַדָּבָר חֲזָקָה[110] שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר כַּרְמוֹ[111] בִּנְטִיעָה אַחַת, וְאִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ - הָיָה מוֹצִיאָהּ.

106) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות. 107) כרבי יוסי במס' ערלה פ"א, מ"ו. ואין כאן משום ביטול איסור לכתחילה, שנתבאר דינו למעלה בפט"ו הכ"ה, מפני שמעצמה נתערבה הנטיעה ועלתה במאתים, והחידוש הוא שאין גוזרים בזה שמא יבא להערים ולערב הנטיעה לכתחילה, כמו שמפרש רבינו בסמוך על־פי ה'ירושלמי' גיטין פ"ה, ולא כפירוש רש"י שם, שיש כאן איסור של מבטל לכתחילה, וראה ב'כסף משנה'. 108) שהרי עלתה הנטיעה במאתים. 109) וכמו שכתבנו שהוא משום גזירה שמא יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה. 110) ואין מקום לגזור שמא יערב בכוונה. 111) גיטין, שם.

כו. הַמַּעֲמִיד גְּבִינָה בִּשְׁרַף פַּגֵּי עָרְלָה[112], אוֹ בְּקֶבֶת תִּקְרֶבֶת עוֹבֵד כּוֹכָבִים[113], אוֹ בְּחֹמֶץ יַיִן[114] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[115], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל שֶׁהוּא[116]; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר הוּא הַנִּכָּר[117] וְהוּא שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ גְּבִינָה[118].

112) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה בני אדם מעמידים החלב בדבר לבן כמו החלב השותת ויוצא מעוקצי הגפנים קודם בישולם, פירוש המשנה לערלה פ"א, מ"ז. 113) משנה, עבודה זרה כט, ב. קיבת עגלי עבודה־זרה. 114) שנתנסך לפני שהחמיץ, שם לה, ב. אבל אחרי שנתחמץ אינו נעשה נסך. 115) שם. 116) לא בטל במיעוטו. 117) והוא כמו בעין, ואסור בהנאה, שם (כסף־משנה). 118) רבינו מבאר במלים אלו את ההבדל שבין המחמץ והמתבל, שאוסר במין בשאינו מינו בנותן טעם בלבד (למעלה ה"א) ובין דבר המעמיד שבהלכה שלפנינו. ואומר, שכאן המעמיד עשה את הגבינה, אבל שם השאור לא עשה את העיסה, והתבלין לא עשו את התבשיל אלא שיפר טעמו (רדב"ז).

כז. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - דִּין הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁיִּשָּׂרְפוּ[119], וְהַמַּשְׁקִין שֶׁלָּהֶן יִקָּבְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לִשְׂרֹף[120] הַמַּשְׁקִין.

119) משנה, תמורה ל, ב. כלאי הכרם בשריפה, שנאמר: "פן תקדש". ופירשו חז"ל "פן תוקד אש" (קידושין נו:) וכתבו רבינו למעלה בפ"י ה"ו. וערלה הוקשה לכלאי הכרם (רש"י תמורה שם). 120) במשנה, שם: את שדרכו לשרוף ישרוף, ואת שדרכו לקבור יקבר.

כח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַיַּיִן - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[122] בְּשֶׁהוּרַק הַיַּיִן הַמֻּתָּר עַל טִפָּה שֶׁל יַיִן נֶסֶךְ[123]; אֲבָל אִם עֵרָה יַיִן נֶסֶךְ מִצַּלְצוּל קָטָן[124] לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל יַיִן, אֲפִלּוּ עֵרָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל[125]. עֵרָה מִן הַחֲבִית, בֵּין שֶׁעֵרָה מִן הַמֻּתָּר לָאָסוּר אוֹ מִן הָאָסוּר לַמֻּתָּר - הַכֹּל אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעַמּוּד הַיּוֹרֵד מִפִּי הַחֲבִית גָּדוֹל.

121) למעלה פט"ו ה"ר־ז. 122) כרב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן, עבודה זרה עג, א. 123) וכל טיפה מן ההיתר, ראשון ראשון נאסרה, ואסור הכל. 124) כלומר, כלי קטן. רבינו גורס בסוגיא שם "צלצול", אבל רש"י דוחה גירסא זו, וזה לשונו: "צרצור קטן גרסינן, והוא פך קטן. ובעירובין לגבי בגדים בפרק אחרון גרסינן: צלצול קטן, והוא קשר של משי". 125) שעמוד הקילוח מן הצלצול הוא דק. ומשמע מדבריו, שמותר גם בשתיה. ורש"י שם מפרש שרק בהנאה בלבד מותר, אבל לא בשתיה. וב'תוספות' שם ד"ה כי אתא, כתבו שמותר עד ששים, אבל כשהגיעה כמותו של יין הנסך ליותר מאחד בששים בהיתר - נאסר. ורבינו סתם ולא חילק, ומשמע שהתיר אפילו כשאין ששים בהיתר.

כט. נִתְעָרֵב סְתָם יֵינָם בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל שֶׁהוּא בִּשְׁתִיָּה[126]; וְיִמָּכֵר כֻּלּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְלוֹקֵחַ דְּמֵי הַיַּיִן[127] הָאָסוּר שֶׁבּוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ לְיָם הַמֶּלַח[128], וְיִהְיֶה בִּשְׁאָר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה חָבִית שֶׁל יַיִן

נֶסֶךְ[129] בֵּין הֶחָבִיּוֹת - הַכֹּל אֲסוּרִין בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּרִין בַּהֲנָיָה; וְיוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתָהּ חָבִית לְיָם הַמֶּלַח כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַכֹּל לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[130]. וְכֵן בְּחָבִית שֶׁל סְתָם יֵינָם[131].

126) שם עד, א. אמר רב נחמן, הלכה למעשה: סתם יינם אפילו יין ביין - מותר. ומפרש רבינו - מותר בהנאה, אבל בשתיה אסור, וכן פירש רש"י שם. 127) מפני שמותר בהנאה חוץ מדמי היין האסור. 128) כרבי אליעזר, שם מט, ב. 129) שחבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש, שם. 130) אבל אין לה תקנה בהולכת דמי הנאה לים המלח להתיר השאר בהנאה מגוף היין, כגון לכיבוס בגדים או להשקות לחמרים נכרים, כיון שיש האיסור בעין, ומגוף האיסור נהנה - אסור, אבל כשמוכר הכל חוץ מדמי יין נסך, אינו נהנה מן האיסור גופו ומותר. ולפיכך אומר רבן שמעון בן גמליאל שם, ימכר הכל לנכרים חוץ מדמי יין נסך שבו. וכן כתב רש"י שם. ותקנה זו מועילה ביין נסך רק בתערובת החביות, מפני שהחבית האסורה עומדת בפני עצמה אלא שאין אנו יודעים איזו היא, אבל כשנתערב יין נסך ביין שהוא לח בלח, הכל אסור בהנאה בכל שהוא ואין לו תקנה, כמו שכתב רבינו למעלה בהכ"ה. 131) שנתערבה בחביות של היתר, צריך להוליך דמי אותה הבית לים המלח (כסף־משנה).

ל. מַיִם[132] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּיַיִן[133] אוֹ יַיִן[134] בְּמַיִם[135] - בְּנוֹתֵן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[136]. כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּפַל הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר; אֲבָל אִם נָפַל הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הַמֻּתָּר - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל. וְהוּא שֶׁיּוּרַק מִצַּלְּצוּל קָטָן, שֶׁהָיָה מֵרִיק וְיוֹרֵד מְעַט מְעַט. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ הַמַּיִם אֲסוּרִים?[138] כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נֶעֱבָדִין אוֹ תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[139].

132) של היתר. 133) של יין נסך. 134) של היתר. 135) האסורים, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 136) ובאינו מינו, אפילו ביין נסך בנותן טעם, כמו שנתבאר למעלה בפט"ו ה"ו. משנה, עבודה זרה עג, א. 137) כמו בהלכה הקודמת ביין. [קשה להבין למה מותר כשהאיסור נותן טעם]. 138) מבאר המלים: או יין במים. 139) שהקריבו אותם לעבודה־זרה.

לא. בּוֹר שֶׁל יַיִן[140] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם תְּחִלָּה[141], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ יֵין נֶסֶךְ - רוֹאִים אֶת יֵין הַהֶתֵּר כְּאִלּוּ אֵינוֹ[142], וְהַמַּיִם שֶׁנָּפְלוּ מְשַׁעֲרִין בָּהֶן עִם יֵין נֶסֶךְ, אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נֶסֶךְ - הֲרֵי הַמַּיִם רָבִין עָלָיו וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר.

140) שם. 141) קודם שנפל יין הנסך, כלשון ראשון שם. 142) משמע שיין ההיתר אינו מצטרף לשיעור לבטל את יין הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו. ואין זה דומה לדין שלמעלה בפט"ו הכ"ב, במין במינו ודבר אחר שנתערבו, שגם הדבר שבמינו מצטרף לאינו מינו לבטל האיסור, כי שם מדובר באיסורים שבטלים בששים במינם, דהיינו כשיעור נותן טעם באינו מינו, מה־שאין־כן בדין שלפנינו ביין נסך האוסר במינו במשהו, כאן אי־אפשר לצרף את מינו כדי לבטל, כי מין במינו אינו בטל.

לב. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הָעֲנָבִים[143] - יְדִיחֵם וְהֵן מֻתָּרוֹת[144] בַּאֲכִילָה. וְאִם הָיוּ מְבֻקָּעוֹת[145], בֵּין שֶׁהָיָה הַיַּיִן יָשָׁן[146] בֵּין שֶׁהָיָה חָדָשׁ: אִם נוֹתֵן טַעַם בָּעֲנָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּהֲנָיָה, וְאִם לַאו - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בַּאֲכִילָה.

143) משנה, שם סה, ב. 144) מכיון שהיין לא נבלע בענבים. 145) היין נכנס לתוכה. 146) כרבא, שם סו, א. שהולכים אחר השם, וזה נקרא יין וזה נקרא ענבים, הרי הם מין באינו מינו אפילו בחדש, שטעמו כטעם ענבים.

לג. נָפַל עַל גַּבֵּי תְּאֵנִים[147] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

147) רבינו אינו גורס במשנה שם: "נפל על גבי תאנים או על גבי תמרים, אם יש בהם בנותן טעם - אסור". אלא: ומעשה בביתוס בן זונן שהביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן, ושאלו לחכמים והתירון וכו'. וכן גם גירסת ה'תוספות', ולפיכך הוא פוסק שיין בתאנים, נותן טעם לפגם. ואילו לפי הגירסא שלפנינו, היה על רבינו לכתוב כלשון הגמרא: "אם הוא נותן טעם לפגם - מותר", פירוש, שלא כל יין נותן טעם לפגם בכל מיני תאנים.

לד. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הַחִטִּים[148] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת[149] בַּאֲכִילָה וּמֻתָּרוֹת בַּהֲנָיָה[150]. וְלֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל[151]. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתָן וְעוֹשֶׂה מֵהֶן פַּת וּמוֹכְרָהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל[152], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁהֲרֵי פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[153]. וְלָמָּה אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחִטִּים בְּנוֹתֵן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹאֲבוֹת, וְהַיַּיִן נִבְלָע בָּהֶן[154].

148) שם סה, ב. 149) כיון שיש בהם סדק בולעות. 150) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיין נסך כלל, שהרי לוקח רק דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא נהנה גם מן היין. וראה למעלה בהכ"ט. 151) גמרא, שם. 152) שלא יראה שזו היא פת שאפאה ישראל, ויקח אותה ממנו. 153) בפי"ז ה"ט. 154) וטעמו מתמזג עם טעם החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו (רדב"ז). ופירושו של ה'לחם משנה' קשה להולמו.

לה. יֵין נֶסֶךְ שֶׁהֶחְמִיץ וְנָפַל לְתוֹךְ חֹמֶץ שֵׁכָר - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶן חֹמֶץ הֵן[155]. וְיַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַחֹמֶץ, בֵּין שֶׁנָּפַל חֹמֶץ לְיַיִן בֵּין שֶׁנָּפַל יַיִן לְחֹמֶץ[156] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם.

155) לשניהם שם חומץ, ואנו הולכים אחר השם, כרבא -

שם סו, א. וכמו שכתבנו למעלה. 156) צריך עיון למה לא כתב רבינו כאן, שאם נפל איסור להיתר מצרצור קטן - ראשון ראשון בטל, כמו בהלכה ל?

יום שני כ"א אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין קדירה בת יומה; הכשר כלי תשמיש הגויים; אשר לכסף לכסף ואשר לזהב לזהב; דברים שאסרו אותם חכמים אע"פ שאין להם עיקר מן התורה; איסור בישולי גויים; וקטן האוכל איסור אם בית־דין מצווין להפרישו; דברים שאסרו חכמים מפני שנפשו של אדם קצה בהם.

1 **א. קְדֵרָה שֶׁל חֶרֶס[2] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר**
2 **שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ**
3 **הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵּׁל בָּהּ מִין בָּשָׂר - הַתַּבְשִׁיל אָסוּר[3];**
4 **בִּשֵּׁל בָּהּ מִין אַחֵר - בְּנוֹתֵן טַעַם[4].**

2) שאין לה תקנה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ובפרק ט הלכה יא כתב רבינו, קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ולא כתב של חרס. שאפילו קדירה של מתכת אין להגעילה, על מנת להשתמש בה בחלב. 3) כי אי אפשר לעמוד על טעמו. 4) וטועמו גוי.

5 **ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָהּ[5] בִּלְבַד,**
6 **הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִפְגַּם הַשֵּׁמֶן[6] שֶׁנִּבְלַע בַּקְּדֵרָה.**
7 **וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[7] לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ[8] לְעוֹלָם[9]. לְפִיכָךְ אֵין**
8 **לוֹקְחִין כְּלֵי חֶרֶס יְשָׁנִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
9 **שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּחַמִּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת,**
10 **לְעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ הָיוּ שׁוּעִין בַּאֶבֶר. וְאִם לָקַח וּבִשֵּׁל**
11 **בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וָהָלְאָה[10] - הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר[11].**

5) שלא עבר עליה לילה אחד. ולפירוש התוספות שלא עברו עליה כ"ד שעות. ורבינו סתם ולא ברורה לנו דעתו בזה. 6) אבל אינה בת יומה, נותן טעם לפגם הוא ומותר. 7) שגזרו קדירה שאינה בת יומה משום קדירה בת יומה. 8) ומכאן לומדים, שמה שאמרו חכמים נותן טעם לפגם מותר, זהו רק בדיעבד ולא לכתחילה. 9) אפילו עברו כמה ימים מיום שבישלו בהן איסור. 10) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומן, משמע מדבריו, שסתם כלים של גויים חוששים שהם בני יומם. 11) שנותן טעם לפגם הוא ומותר בדיעבד.

12 **ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעֻדָּה[12] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
13 **מִכְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית: דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ**
14 **בָּהֶן כָּל עִקָּר - מַטְבִּילָן[13] בְּמֵי מִקְוֶה[14] וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ**
15 **מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בָּהֶן וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
16 **עַל יְדֵי צוֹנֵן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת -**
17 **מִדִּיחָן[15] וּמַטְבִּילָן[16] וְהֵן מֻתָּרוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ**
18 **בָּהֶן עַל יְדֵי חַמִּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקַמְקְמוֹסִין וּמְחַמְּמֵי**
19 **חַמִּין - מַגְעִילָן[17] וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים**
20 **שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר[18], כְּגוֹן שַׁפּוּדִין**
21 **וְאַסְכְּלָאוֹת - מְלַבְּנָן בָּאוּר[19] עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קְלִפָּתָן**
22 **וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין.**

12) אבל כלי תשמיש אחרים כגון כלי חרישה אינם צריכים טבילה. 13) מדברי סופרים, שהקונה כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה. 14) במים שיש בהם ארבעים סאה. ואפילו מי מעיין אינם מטהרים בפחות מארבעים סאה. 15) להעביר שיורי האיסור שנדבקו על פני דפנות הכלים. 16) בארבעים סאה אחר כך, כדין כלים חדשים שנקנו מן הגוי ולא נשתמש בהם. 17) להוציא מהן את האיסור שבלעו כשנשתמשו בהן בחמין. 18) ישר, בלי מים או נוזל אחר. 19) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון ליבון.

23 **ד. כֵּיצַד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה קְטַנָּה לְתוֹךְ יוֹרָה**
24 **גְּדוֹלָה, וּמְמַלֵּא עֲלֵיהָ מַיִם[20] עַד שֶׁיָּצוּפוּ עַל הַקְּטַנָּה,**
25 **וּמַרְתִּיחָהּ יָפֶה יָפֶה[21]. וְאִם הָיְתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מַקִּיף**
26 **עַל שְׂפָתָהּ בָּצֵק אוֹ טִיט, וּמְמַלֵּא מַיִם עַד שֶׁיָּצוּפוּ**
27 **הַמַּיִם עַל שְׂפָתָהּ, וּמַרְתִּיחַ. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד**
28 **שֶׁלֹּא הִרְתִּיחַ אוֹ עַד שֶׁלֹּא הִדִּיחַ וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין וְעַד**
29 **שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מֻתָּר; שֶׁכָּל הַשֵּׁמֶן[22] שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם**
30 **לִפְגָם[23] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

20) כלומר, על היורה הקטנה, אבל יותר נכון לגרוס "אותה" כלומר, את היורה הגדולה. 21) כנראה כוונת רבינו שישהנה במי ההגעלה עד שתפלוט. 22) שנבלעו בהן. 23) באינה בת יומה.

31 **ה. טְבִילָה זוֹ שֶׁמַּטְבִּילִין כְּלֵי הַסְּעֻדָּה הַנִּלְקָחִין מִן**
32 **הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ יַחְזְרוּ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה -**
33 **אֵינָן לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה[24], אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25].**
34 **וְרֶמֶז לָהּ: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ**
35 **וְטָהֵר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא**
36 **בְּטָהֳרָתָן מִידֵי גְעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לֹא מִידֵי**
37 **טֻמְאָה. שֶׁאֵין לְךָ טֻמְאָה עוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵשׁ[26]. וְכָל**
38 **הַטְּמֵאִים - בִּטְבִילָה עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן, וְטֻמְאַת מֵת -**
39 **בְּהַזָּאָה וּטְבִילָה, וְאֵין שָׁם אֵשׁ כְּלָל, אֶלָּא לְעִנְיַן**
40 **גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב וְטָהֵר, אָמְרוּ**
41 **חֲכָמִים: הוֹסִיף לוֹ טָהֳרָה אַחַר עֲבִירָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ**
42 **מִגְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[27].**

24) שהכתוב אינו עוסק שם כלל בטהרת כלים שנטמאו, אלא בכלים שבלעו דברים אסורים. 25) תקנת חכמים היא כמבואר בירושלמי: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים לקדושת ישראל. 26) שהאש באה רק לפליטת האיסור של גיעולי גויים. 27) פירוש. אחרי ההעברה באש שהתירה מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת.

43 **ו. לֹא חִיְּבוּ בִּטְבִילָה זוֹ אֶלָּא כְּלֵי מַתָּכוֹת[28] שֶׁל סְעֻדָּה**
44 **הַנִּלְקָחִין מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן**
45 **הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן[29] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ**

כְּלֵי מַתֶּכֶת - מֵרִתִּיחַ[30] אוֹ מַרְתִּיחַ[31] אוֹ מְלַבֵּן[32], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[33]. וְכֵן אִם לָקַח כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים - מֵרִתִּיחַ[34] אוֹ מַרְתִּיחַ[35], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[36]. וְכֵן כְּלֵי חָרָשִׁים[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל[38]. אֲבָל הַשּׁוּעִין בְּאָבָר[39] - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי מַתֶּכֶת וּצְרִיכִין טְבִילָה.

28) לא הזכיר רבינו כאן כלי זכוכית אף על פי שגם כלי זכוכית צריכים טבילה, ... מפני שהלכה זו לא באה להשמיענו איזה כלי טעון טבילה, אלא את הדין, שהשואל כלים או שמישכנם הגוי אצלו אינו צריך להטבילם. וסמך על שכתב בהלכה ג שכלי זכוכית צריכים טבילה. 29) בעייא היא שם ולא נפשטה. וכתב הר"ן שרבינו פסק להקל משום שסובר שטבילת כלים אינה אלא מדרבנן וספק דרבנן הולכין להקל. 30) אם הם דברים שנשתמש בהם בצונן. 31) מגעיל בדברים שנשתמש בהם על ידי חמין. 32) בדברים שנשתמש בהם על ידי האור. 33) שטבילת כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקנה ממנו ולא בשואל. 34) בדבר שנשתמש על ידי צונן. 35) בדבר שנשתמש על ידי חמין. 36) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדין, שנאמר בהם "וטהר" ושם מנה הכתוב כלי מתכות בלבד. 37) כלי חרס. 38) מכיון שאם נשברו אין להם תקנה, אינם דומים לכלי מתכות ואין צריכים טבילה. 39) כלי חרס המצופים עופרת או מתכת אחרת.

ז. הַלּוֹקֵחַ סַכִּין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְלַבְּנָהּ בָּאֵשׁ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ בְּרִיחַיִם שֶׁלָּהּ. וְאִם הָיְתָה סַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ פְּגִימוֹת - דַּי לוֹ אִם נִעֲצָהּ בְּקַרְקַע קָשֶׁה[40] עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְאוֹכֵל בָּהּ צוֹנֶן. וְאִם הָיוּ בָהּ פְּגִימוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה יָפָה וְרָצָה לֶאֱכֹל בָּהּ חַמִּין אוֹ לִשְׁחֹט בָּהּ[41] - מְלַבְּנָהּ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ כֻּלָּהּ. שָׁחַט בָּהּ קֹדֶם שֶׁיִּטַּהֲרֶנָּה - מֵרִיחַ מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה[42]; וְאִם קָלַף - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[43].

40) קרקע שאינה עבודה. 41) משמע שלשחוט בה הדין כמו רוצה לאכול בה חמין. 42) ומעביר שמנונית שבדפנות בית השחיטה. 43) מפני שהחמיר על עצמו כדעת רב, שעל ידי דוחק הסכין בבשר נבלעת בו השמנונית.

ח. סַכִּין שֶׁשָּׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהּ עַד שֶׁיְּדִיחָהּ אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן[44], אוֹ מְקַנְּחָהּ בִּבְלָיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.

44) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל ובית השחיטה צונן לא בלעה הסכין כלום.

ט. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים אָסְרוּ אוֹתָן חֲכָמִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְאַסּוּרָן עִקָּר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ לִידֵי חַתְנוּת. וְאֵלּוּ הֵן: אָסְרוּ לִשְׁתּוֹת עִמָּהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְיֵין נֶסֶךְ[45], וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל פִּתָּן אוֹ בִּשּׁוּלֵיהֶן וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְגִעוּלֵיהֶן[46].

45) כגון יין מבושל או משקין אחרים. ובמקום שיש לחוש ליין נסך אסור לשתותו אפילו לבדו לא בחברת גויים. וזאת היא גזירת "סתם יינם" שנאסר משום חומר עבודה זרה ואסור אפילו בהנאה. 46) לבליעת דברים אסורים.

י. כֵּיצַד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בִּמְסִבָּה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר[47], אוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה מִכֶּלְיוֹ לְבַדּוֹ. וְאִם הָיָה רֹב הַמְּסִבָּה יִשְׂרָאֵל - מֻתָּר. וְאֵין שׁוֹתִין שֵׁכָר שֶׁלָּהֶן שֶׁעוֹשִׂין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[48]. וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּמְקוֹם מְכִירָתוֹ, אֲבָל אִם הֵבִיא הַשֵּׁכָר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שָׁם - מֻתָּר; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְעַד אֶצְלוֹ[49].

47) יין מבושל אין בו איסור יין נסך. 48) כגון מפירות אחרים ומן התבואה. 49) זה מקרב את הדעת ויבואו לידי חיתון.

יא. יֵין תַּפּוּחִים וְיֵין רִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן בְּכָל מָקוֹם[50]. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ עָלָיו[51]. יֵין צִמּוּקִים[52] - הֲרֵי הוּא כְּיַיִן וּמִתְנַסֵּךְ.

50) בגמרא שם המדובר בשכר בלבד. 51) אבל שכר הוא דבר המצוי ואסור לשתותו במקום מכירתו. 52) תניא, יין צימוקים בדיעבד כשר למזבח וכל הראוי למזבח יש בו משום יין נסך.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאָסְרוּ פַּת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקַלִּין בַּדָּבָר וְלוֹקְחִין פַּת הַנַּחְתּוֹם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרָאֵל וּבַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁעַת הַדְּחָק. אֲבָל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - אֵין שָׁם מִי שֶׁמּוֹרֶה בָּהּ לְהָקֵל. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, וְאִם יֹאכַל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים - יָבוֹא לִסְעֹד אֶצְלָן.

יג. הִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַתַּנּוּר וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִדְלִיק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָפָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנִעַר[53] הָאֵשׁ מְעַט אוֹ כִּבְשׁוֹ לָאֵשׁ, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּתֵּף בִּמְלֶאכֶת הַפַּת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וַאֲפִלּוּ לֹא זָרַק[54] אֶלָּא עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הִתִּיר כָּל הַפַּת שֶׁבּוֹ. שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לִהְיוֹת הֶכֵּר[55] שֶׁהַפַּת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרָה.

53) את העצים או הגחלים. 54) מהדברים שבין בני ארץ ישראל לבני בבל, בני בבל משליכים קיסם לתוך התנור, ובני ארץ ישראל אומרים: קיסם מה מעלה ומה מוריד? 55) משמע שרק בפת מועיל קיסם עץ ולא בבישול ממש.

יד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל לָנוּ יַיִן אוֹ חָלָב אוֹ דְּבַשׁ אוֹ פְּרִישִׁין[56] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ (מִכָּל) דָּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָג תָּפֵל[57] וּבֵיצָה וִירָקוֹת. אִם בִּשְׁלָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְּחִלָּה

וְעַד סוֹף וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בְּבִשּׁוּלָן[58] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

56) מין פרי. 57) לא מלוח. 58) רק אם נשתתף בבישולו מותר, אבל הוספת קיסם עץ אינו מועיל.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וּבֵיצִים וְדָגִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן תּוּרְמוֹסִין[59] שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חַתְנוּת, שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶצְלוֹ בִּסְעֻדָּה; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת - אֵין אָדָם מְזַמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ עָלָיו.

59) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. וְדָגִים קְטַנִּים שֶׁמְּלָחָן יִשְׂרָאֵל אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ מִקְצָת בִּשּׁוּל, וְאִם צְלָאָן עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר כֵּן - מֻתָּרִין[60]. וְכֹל שֶׁבִּשְּׁלוּ יִשְׂרָאֵל מְעַט בִּשּׁוּלוֹ, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - מֻתָּר. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּשָׂר אוֹ קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ וְהִכִּפּוּ יִשְׂרָאֵל בַּבָּשָׂר וְהִגִּיס[61] בַּקְּדֵרָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[62].

60) ודווקא דגים קטנים, אבל דג מלוח גדול שצלאו אחר כן גוי אסור, שאכילתו בלא צלייה אכילה על ידי הדחק היא, ולפיכך הצלייה שאחרי המליחה בישול גוי הוא. 61) בחש. 62) וזה רק כשמעשה הגוי הועיל רק לקרב את גמר הבישול, אבל אם לולי פעולת הגוי לא היה הבישול נגמר, הרי זה אסור.

יז. דָּג שֶׁמְּלָחוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּפֵרוֹת שֶׁעִשְּׁנָן עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. מָלִיחַ אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְהַמְעֻשָּׁן אֵינוֹ כִּמְבֻשָּׁל. וְכֵן קְלָיוֹת[63] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּרִין, וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם; שֶׁאֵין אָדָם מְזַמֵּן חֲבֵרוֹ עַל הַקְּלָיוֹת.

63) גרעיני תבואה או קטניות קלויים באש.

יח. פּוֹלִין וַאֲפוּנִין וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמוֹכְרִין אוֹתָן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּמָקוֹם שֶׁעוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים[64] מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת[65], וּמִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּכָל מָקוֹם; שֶׁמָּא יְבַשְּׁלוּ אוֹתָן עִם הַבָּשָׂר[66] אוֹ בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָהּ בָּשָׂר. וְכֵן הַסַּפְּגָנִין שֶׁקּוֹלִין אוֹתָן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשֶׁמֶן - אֲסוּרִין אַף מִשּׁוּם גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[67].

64) לפי דברי רבינו מנהג המקום קובע ואם עולה על שולחן מלכים במקום זה אסור. 65) לקינוח סעודה וזה נקרא "עולה על שולחן מלכים". 66) ומשום סתם כליהם של גויים אינם אסורים, שדרך המוכרים לבשל הפולין בקדירה מיוחדת לזה. 67) רבינו פוסק, שסתם כלי גויים הם בני יומן, פירוש, מניחים אנו שנתבשל בהם איסור בו ביום.

יט. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבִּשֵּׁל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְבִשּׁוּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִצִּית אוּר בַּאֲגַם כְּדֵי לְהַעֲבִיר הֶחָצִיר[68], וְנִתְבַּשְּׁלוּ בָהּ חֲגָבִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן עוֹלִין[69] עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת. וְכֵן אִם חָרַךְ הָרֹאשׁ לְהַעֲבִיר הַשֵּׂעָר - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִן הַדִּלְדּוּלִין[70] וּמִן רֹאשׁ אָזְנַיִם שֶׁנִּצְלוּ בִּשְׁעַת חֲרִיכָה.

68) עשבים רעים. 69) שאם אינו עולה על שולחן מלכים אין בו בכלל משום בישול גויים. 70) תלתלי בשר.

כ. תְּמָרִים שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: אִם הָיוּ מְתוּקִין מִתְּחִלָּתָן[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ מָרִין וּמְתַקְּנָן הַבִּשּׁוּל - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; הָיוּ בֵּינוֹנִיִּים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

71) שהם נאכלים כשהם חיים.

כא. קָלִי שֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלָּשׁוּ בֵּין בְּמַיִם בֵּין בְּחֹמֶץ[72] - הֲרֵי זֶה אָסוּר. אֲבָל קָלִי שֶׁל חִטִּים וּשְׂעוֹרִים שֶׁלָּשִׁין אוֹתָן בְּמַיִם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[73].

72) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור כשלשו גויים משום בישוליהם. וחכמים גזרו אף כשלשו במים גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. 73) חיטים ושעורים אין דרכם לעשותם אלא במים ולפיכך לא גזרו משום חומץ.

כב. שֶׁמֶן שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - מֻתָּר[74]. וּמִי שֶׁאוֹסְרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּחֵטְא גָּדוֹל, מִפְּנֵי שֶׁמַּמְרֶה עַל פִּי בֵּית דִּין[75] שֶׁהִתִּירוּהוּ. וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשֶּׁמֶן[76] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאֵינוֹ נֶאֱסָר לֹא מִפְּנֵי בִּשּׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי; וְלֹא מִפְּנֵי גְּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר[77] פּוֹגֵם אֶת הַשֶּׁמֶן וּמַסְרִיחוֹ.

74) רבי ובית דינו התירו השמן. 75) שאמר שמואל לרב אכול, ואם לא אני כותב עליך זקן ממרא וכו'. 76) בכלי גויים. 77) הבלוע בתוך הכלי. ובגמרא: זליפתן של כלים, כלומר, פליטתן שפולטין שמנונית איסור שבלעו.

כג. וְכֵן דִּבַּשׁ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ מִינֵי מְתִיקָה - מֻתָּר מִטַּעַם זֶה[78].

78) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני גיעולי גויים, מפני שהבשר פוגם את הדבש ומסריחו.

כד. כֶּסֶפֶן[79] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהוּחַמּוּ חַמִּין[80], בֵּין בְּיוֹרָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּיוֹרָה קְטַנָּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא[81]. וְכֵן כִּבְשִׁין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכָן

חֹמֶץ אוֹ יַיִן, אוֹ זֵיתִים הַכְּבוּשִׁים וַחֲגָבִים הַכְּבוּשִׁין שֶׁבָּאִין מִן הָאוֹצָר - מֻתָּרִין[82]. אֲבָל חֲגָבִים וּכְבָשִׁים שֶׁמְּזַלְּפִין עֲלֵיהֶן יַיִן - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם הָיוּ מְזַלְּפִין עֲלֵיהֶן חֹמֶץ[83], וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֵׁכָר[84] - אֲסוּרִין.

79) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן. 80) שחלטו אותן. 81) שמנונית האיסור שביורה. 82) שכבוש אינו כמבושל בגזירה זו. 83) שהחומץ של גויים אסור כיין. 84) של גויים גם כן אסור.

כה. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ חֹמֶץ שֵׁכָר שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים? מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁלִיכִין לְתוֹכוֹ שְׁמָרֵי יַיִן. לְפִיכָךְ, הַנִּלְקָח מִן הָאוֹצָר[85] - מֻתָּר[86].

85) זיתים וחגבים כבושים שלקחו משם. 86) שאין דרכם לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא החנוונים לפני המכירה הקמעונית.

כו. הַמּוּרְיָס[87], בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכוֹ יַיִן[88] - אָסוּר. וְאִם הָיָה הַיַּיִן יָקָר מִן הַמּוּרְיָס - מֻתָּר. וְכָזֶה מוֹרִין בְּכָל דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בּוֹ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּבָר אָסוּר. שֶׁאֵין אָדָם מְעָרֵב דָּבָר הַיָּקָר בַּזּוֹל, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד; אֲבָל מְעָרֵב הַזּוֹל בַּיָּקָר, כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר.

87) שמן דגים. 88) במקום שהיין זול מן המורייס. המדובר במורייס של בעלי בתים, שאילו במורייס שהאומן מוכר אותו אין לחוש. מפני שהאומן אין דרכו לערב יין במורייס.

כז. קָטָן שֶׁאָכַל אֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת[89] - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ; אֲבָל לְהַאֲכִילוֹ בַּיָּדַיִם - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֲסוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ[90] בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.

89) בהלכות שבת פרק כד הלכה יא כותב רבינו, קטן שעשה וכו' משום שבות, אין בית דין מצווים להפרישו, משמע מדבריו שבאיסורי תורה מצווים להפרישו. 90) "לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח, הבא לי חותם, מפני שהוא מרגילו בחילול שבת. אבל מניחו תולש, מניחו זורק".

כח. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לִגְעֹר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וְגוֹמֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה ופרישה, שנאמר חנוך לנער על פי דרכו".

ובהלכה כ"ז כתב "קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה בשבת, אין בית־דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת". וי"ל שסברת הרמב"ם היא שהחובה להפרישו מאיסור באה מהחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, הנלמד מהפסוק "חנוך לנער כו'", ואין זה חיוב פרטי בכל האיסורים כי־אם חיוב כללי לחנכו בקדושה. ועל־פי־זה מובן מדוע הביא דין זה כאן, אף שהזכיר דין חובת חינוך במצוות כמה פעמים לפנ"ז, ומבלי להביא הפסוק "חנוך לנער כו'" כי כאן מדובר בחיוב הכללי לחנכו בדרך התורה, ומשום כך גם נקט הלשון לחנכו בקדושה ופרישה, לשון שלא הובאה בכל הפעמים שלפנ"ז.

(על־פי לקו"ש חלק לה עמוד 63 הערה 23)

כט. אָסְרוּ חֲכָמִים מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנֶּפֶשׁ רֹב בְּנֵי אָדָם קֵהָה[91] מֵהֶן, כְּגוֹן מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן קִיא אוֹ צוֹאָה וְלֵחָה סְרוּחָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּכֵלִים הַצּוֹאִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאוֹנֶנֶת[92] מֵהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי בֵּית הַכִּסֵּא וּכְלֵי זְכוּכִית שֶׁל סַפְּרִין[93] שֶׁגּוֹרְעִין[94] בָּהֶם אֶת הַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

91) בוחלת בהם ומתרחקת מהם. "והוא מאמרו תקהינה שיניו, ונקרא עניין הבוסר בזה השם להיותו מרחיק האדם מלעיסה". 92) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת. 93) מקיזי הדם. 94) מקיזים.

ל. וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת מְזֹהָמוֹת, וְעַל גַּבֵּי כֵּלִים מְלֻכְלָכִים. שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ בִּכְלַל אַל תִּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְהָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

לא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה אֶת נְקָבָיו כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. וְכָל הַמַּשְׁהֶה נְקָבָיו - הֲרֵי זֶה בִּכְלָל מְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ, יֶתֶר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁיָּבִיא עַל עַצְמוֹ וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים[95], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[96] בִּכְפָנֵי בְּנֵי אָדָם וְלֹא יְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ.

95) שעות קבועות, לפנות בוקר ובסוף היום. 96) בזמנם נמצאו בתי הכיסאות במקום רחוק מן העיר.

לב. וְכָל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ - מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן. מֵרֵישׁ וְעַד כְּעַן.

יום שלישי כ"ב אייר ה'תשפ"א

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁתַּיִם

מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד. ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שחיטת בהמה חיה ועוף; דגים וחגבים אם צריכים שחיטה; ומקום השחיטה; וכמה שיעור השחיטה; ובאי זה דבר שוחטין; ליבן סכין ושחט בה; בדיקת הסכין קודם שחיטה ואחריה; וטבח שלא בדק סכינו לפני חכם; ודין כמה אורך הסכין ומתי שוחטין.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] שֶׁיִּשְׁחוֹט מִי שֶׁיִּרְצֶה לֶאֱכֹל בְּשַׂר[3] בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ. וְנֶאֱמַר בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם: אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל[4]. הָא לָמַדְתָּ שֶׁחַיָּה כִּבְהֵמָה[5] לְעִנְיַן שְׁחִיטָה[6]. וּבְעוֹף הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף וְגוֹמֵר וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ. מְלַמֵּד, שֶׁשְּׁפִיכַת דַּם הָעוֹף כִּשְׁפִיכַת דַּם הַחַיָּה[7].

2) מן התורה 3) אע"פ ששחיטה אינה מצוה של קום ועשה שאנחנו מצווים לעשותה, ואם מוותרים על אכילת בשר אין חיוב שחיטה. דעת רבינו שהיתר והכשרת איסור גם כן מצות עשה מן התורה, ולפיכך תקנו בה ברכה "וצונו על השחיטה". כן כתב הרמב"ן בשורש ראשון בספר המצוות לדעת רבינו. ובפרק י"א מהלכות ברכות ה"ב כותב רבינו: ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית ולעשות מזוזה או לבנות בית בשביל מעקה וכו', והרי מזוזה ומעקה נמנים בחשבון מצוות עשה מן התורה, אף שחיטה כך. 4) ובראש הפסוק כתוב: "תזבח ואכלת בשר". 5) שהרי צבי ואיל חיה הם 6) ואע"פ שחיה בכלל בהמה היא בכל מקום, שהרי נאמר "זאת הבהמה אשר תאכלו" ואחר כן מונה איל וצבי כמבואר שם עא. כאן צריך ללמוד להיקש שחיה בשחיטה, משום שבפסוק לא נאמר וזבחת מבהמתך אלא מבקרך וצאנך ואין חיה בכלל. 7) למדו מפסוק זה "בשפיכה בעלמא סגי" = דיו לעוף בכל שפיכות דמו שהיא, ולאו דוקא בשחיטה. לימוד זה הוא לדעת האומר אין שחיטה לעוף מן התורה. והאומרים יש שחיטה לעוף מן התורה, וכן פסק רבינו בראש הפרק - לומדים זאת מהיקש עוף לחיה, שכאן נאמר "חיה ועוף" - ששפיכת דמם אחת היא.

ב. וְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[8] בְּכֻלָּן אַחַת הֵן. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף[9] - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה[10]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה[11]. וְאִם לֹא בֵּרֵךְ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - הַבָּשָׂר מֻתָּר[12]. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַשְּׁחוּטָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[13]. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בְּכְלָל לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם[14], וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15]. וּמֻתָּר לַחְתּוֹךְ מִמֶּנָּה אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ[16], וּמוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה[17], וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁתָּמוּת[18] וְאַחַר כָּךְ יֹאכְלֶנּוּ.

8) כגון חמישה דברים הפוסלים בשחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, וכן בדיקת הסכין שלא תהיה פגומה. 9) מפני שהלכות שחיטה שוות בכולם, לכן ברכה אחת לכולם. 10) שכל הברכות מברכין "עובר לעשייתן". פירוש: לפני עשיית המצוה. 11) ולא לשחוט, מפני שלשחוט משמע שהוא מצווה לשחוט ואינו כן שאן הוא רוצה אינו שוחט ואינו אוכל. ובפסח וקדשים שהאכילה מצוה וגם השחיטה מצוה - מברך לשחוט. 12) לפי שברכות אינן מעכבות. 13) ולא משום אבר מן החי, שהרי אין איסור אבר מן החי במפרכסת שכבר הותרה לישראל בשחיטה, אלא משום איסור אחר, כמו שמסיים: והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם. 14) שיש עוד חיות בבמה 15) מפני שהוא לאו שבכללות". פירוש: לא תעשה זו כוללת הרבה איסורים וכולם מפורטים בברייתא. וכן כתב רבינו. בשורש תשיעי מספר המצות: וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו כמו שנבאר עתה, וזה שאמרו יתעלה "לא תאכל על הדם" וכו'. נראה בדעת רבינו שהוא איסור מן התורה אלא שאין לוקין וכן לשון הברייתא שם "שהוא בלא תעשה", ובגמרא שם אמרו: על כולם אינו לוקה משום דהווה (שהוא) לאו שאין בו מעשה. אבל דעת רש"י שאינו אלא איסור מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. 16) וכמו שכתבנו שאין כאן משום אבר מן החי. 17) לשון הברייתא שם. וגם רבינו אינו מזכיר הדחה ראשונה קודם מליחה שזה נכלל בלשון "מולחו יפה". שכן לשונו: אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה וכו'. הרי שכתב מולחו תחילה וכונתו אחר הדחה ראשונה. 18) וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחרי כן פקע האיסור של לא תאכלו על הדם.

ג. דָּגִים וַחֲגָבִים[19] - אֵינָן צְרִיכִים שְׁחִיטָה, אֶלָּא אֲסִיפָתָן הִיא הַמַּתֶּרֶת אוֹתָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם, אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם - אֲסִיפַת דָּגִים כִּשְׁחִיטַת בָּקָר וָצֹאן[20]. וּבַחֲגָבִים נֶאֱמַר: אֹסֶף הֶחָסִיל - בַּאֲסִיפָה לְבַדָּהּ[21]. לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ מֵאֵלֵיהֶן בְּתוֹךְ הַמַּיִם - מֻתָּרִין[22]. וּמֻתָּר לְאָכְלָן חַיִּים[23].

19) יצא דם דגים ודם חגבים שכולו היתר. ומפרשים בגמרא שם מאי כולו היתר שאין צריך שחיטה מביאים כמה מקומות בש"ס שחגבים מותרים בלא שחיטה. 20) הפירוש כמו שאומר בסוגיא חולין כז: הכא כתיבה אסיפה במקום שחיטה דאחריני, כלומר, שבאותו הפסוק בבקר וצאן נאמר שחיטה ובדגים שינה הלשון ואמר יאספו, שמע מינה שאסיפה בדגים היא בשחיטה בבקר ובצאן. 21) די, המגיד משנה מביא כאן בשם הרשב"א, שדחה ראיה זו של רבינו לחגבים שאין טעונים שחיטה, שהרי רק בדגים שכתוב בהם אסיפה במקום שחיטה, היינו שמשנה הפסוק בלשונו כמבואר למעלה, אנו אומרים שבאסיפה די, אבך אוסף החסיל הרי לא נאמר במקום שחיטה, שלא נזכר

שחיטה בפסוק, מנין לנו שחגבים אין טעונים שחיטה? ויש ליישב דעת רבינו, שבדגים יש היקש לבהמה וחיה שנאמר בפסוק: וזאת תורה הבהמה וגו' וכל החיה הרומשת במים וצריכים היו שחיטה מן ההיקש, אלא כיון שכתוב בדגים אסיפה באותו פסוק שכתוב בו שחיטה בבהמה, אנו למדים מזה שדגים דים באסיפה, וזהו שכתב רבינו אסיפת דגים כשחיטת בקר וצאן, היינו כשם ששחיטה מתירה את הבהמה כך אסיפה מתרת את הדגים. אבל בחגבים שאין שום היקש ולא מצאנו בתורה שהם צריכים שחיטה, מפרשים הפסוק אסיפה כמשמעו ודיה אסיפה שלו אפילו אם לא נאמרו אסיפה במקום שחיטה. וכן כתבו הכסף משנה והלחם משנה. וחגבים הללו אין טעונין שחיטה, שהרי אחר דגים הזכירן הכתוב זאת תורת הבהמה כמשמעו וגו' וכל נפש החיה הרומשת במים אלו דגים וכל שרץ השורץ על הארץ אלו חגבים. 22) וכל שכן אם ניצודו בידי אדם ואחר כך מתו. ואיקא נו אומרים צידתם בחיים היא אסיפה המתרת, אבל כשמתים בתוך המים יהיו אסורים, אלא כל אסיפה שהיא דיה ואפילו לאחר מיתתם. 23) "אוכל אדם חגבים בין חיים בין מתים". מקשים על רבינו הרי חגבים חיים אסורים משום בל תשקצו, ומתרצים: א. רק חגב טמא אסור משום בל תשקצו, אבל לא חגב טהור. ב. כונת רבינו שמותר לחתוך אבר ממנו ולאכלו ואין בו משום איסור אבר מן החי, אבל לאוכלו כשהוא חי אסור משום בל תשקצו. וכן גם דעת התוספות שם.

1 **ד. זְבִיחָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ**
2 **אוֹתָהּ וְלִידַע: בְּאֵי זֶה מָקוֹם מִן הַבְּהֵמָה שׁוֹחֲטִין?**
3 **וְכַמָּה שִׁעוּר הַשְׁחִיטָה? וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? וּמָתַי**
4 **שׁוֹחֲטִין? וְהֵיכָן שׁוֹחֲטִין? וְכֵיצַד שׁוֹחֲטִין? וּמָה הֵן**
5 **הַדְּבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְׁחִיטָה? וּמִי הוּא**
6 **הַשּׁוֹחֵט? וְעַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צִוָּנוּ בַּתּוֹרָה וְאָמַר:**
7 **וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וְגוֹמֵר כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ**
8 **וְגוֹמֵר. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַל פֶּה צִוָּה בָּהֶן, כִּשְׁאָר**
9 **תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת מִצְוָה, כְּמוֹ**
10 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת חִבּוּר זֶה[24].**

24) בהקדמה לספר משנה תורה: והתורה והמצוה. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פרושה, וצונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

11 **ה. מְקוֹם הַשְׁחִיטָה מִן הַחַי[25] הוּא הַצַּוָּאר. וְכָל**
12 **הַצַּוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. כֵּיצַד בַּוֵּשֶׁט? מִתְּחִלַּת**
13 **הַמָּקוֹם שֶׁכְּשֶׁחוֹתְכִין אוֹתוֹ מִתְכַּוֵּץ[26] עַד מָקוֹם**
14 **שֶׁיַּשְׁעִיר וְיַתְחִיל לִהְיוֹת פְּרָצִין פְּרָצִין[27] כְּכָרֵס - זֶה**
15 **הוּא מְקוֹם הַשְׁחִיטָה בַּוֵּשֶׁט.**

25) כל חי בין בהמה בין חיה ובין עוף, או התכוון לומר: מקום החיות. ובמגיד משנה מפרש, שרבינו מתכוון להוציא את שש הנבילות מחיים. שאף על פי שהבהמה עודנה חיה אין השחיטה מועילה לטהרה מידי נבילה. 26) נכפל הוושט בצד חללו ונסתם עוגל פי החלל. 27) ואינו חלק כפנים הוושט.

16 **ו. שָׁחַט לְמַעְלָה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא הַנִּקְרָא תַּרְבַּץ**
17 **הַוֵּשֶׁט[28], אוֹ לְמַטָּה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּנֵי**
18 **מֵעַיִם - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[29]. וְשִׁעוּר תַּרְבַּץ הַוֵּשֶׁט**
19 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה[30]: בְּבְהֵמָה וְחַיָּה - כְּדֵי**
20 **שֶׁיֵּאָחֵז בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[31]; וּבְעוֹף - הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ**
21 **וְקָטְנוֹ[32]. וּלְמַטָּה - עַד הַזַּפָּק[33].**

28) מקום דבוקו בלחי. 29) כרמי בר יחזקאל משמיה דרב. 30) לצד הראש 31) כדי תפיסת יד. ורש"י מפרש ארבע אצבעות. וכן דעת רבינו. 32) אולי מקור רבינו משם מג: יונא אמר זירא מבלעתא ופרש"י "מקום בית הבליעה קרוי תורבץ סמוך לראש הנקב מאוד". ורבינו מפרש "יונה" לא שם האמורא, אלא יונה ממש וכפוסקים שהביא הבית יוסף. ומזה משמע שמשערים כל עוף ועוף לפי גדלו וקטנו במקום בית הבליעה שלו. 33) גגו של זפק נידון כוושט.

22 **ז. וְאֵי זֶה הוּא מְקוֹם שְׁחִיטָה בַּקָּנֶה? מִשִּׁפּוּי כּוֹבַע**
23 **וּלְמַטָּה[34] עַד רֹאשׁ כְּנַף הָרֵאָה כְּשֶׁתִּמְשֹׁךְ הַבְּהֵמָה[35]**
24 **צַוָּארָהּ[36] לִרְעוֹת[37] - זֶה הוּא מְקוֹם הַשְׁחִיטָה בַּקָּנֶה.**
25 **וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַזֶּה מִבַּחוּץ - נִקְרָא צַוָּאר[38].**

34) הקנה עשוי טבעות טבעות והטבעת העליונה גדולה מכולן, ולמעלה ממנה משתפע הקנה כעין כובע. ופסק רבינו כר' חנינא בן אנטיגנוס, שכל הקנה למטה משפוי הכובע - ואפילו הטבעת הגדולה - כשר לשחיטה. 35) שהם נמתחים ופורשים כנפים למעלה אע"פ שהקנה יורד ביניהם עד מקום חיבורם. 36) כדרכה 37) ולא יותר. 38) ששנינו: כל הצואר כשר לשחיטה.

26 **ח. אָנְסָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ[39] וּמָשְׁכָה צַוָּארָהּ הַרְבֵּה, אוֹ**
27 **שֶׁאוֹנֵס[40] הַשּׁוֹחֵט אֶת הַסִּימָנִין וּמְשָׁכָן לְמַעְלָה, וְשָׁחַט**
28 **בְּמָקוֹם שְׁחִיטָה בַּצַּוָּאר וְנִמְצֵאת הַשְׁחִיטָה בַּקָּנֶה אוֹ**
29 **בַּוֵּשֶׁט שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה[41] - הֲרֵי זֶה סְפֵק נְבֵלָה[42].**

39) הבהמה מתחה את הצואר יותר מן הרגיל, כדי להגיע לעשב המרוחק ממנה. 40) שדחק. 41) אף על פי שבשעת שחיטה במקום שחיטה שחט, מכיון שאחר השחיטה נתכווצו וחזרו למקומם נמצאת השחיטה שלא במקומה. 42) דין זה נשאר בתיקו. לכן פסק רבינו: ספק נבילה. יוצא מדברי שאין הבדל בין אנסה הבהמה עצמה ובין אינסה השוחט ושני המקרים נשארו בתיקו.

30 **ט. וְצָרִיךְ הַשּׁוֹחֵט שֶׁיִּשְׁחַט בְּאֶמְצַע הַצַּוָּאר. וְאִם**
31 **שָׁחַט מִן הַצִּדָּדִין - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[43]. וְכַמָּה הוּא**
32 **שִׁעוּר הַשְׁחִיטָה? שְׁנֵי הַסִּימָנִין, שֶׁהֵן הַקָּנֶה**
33 **וְהַוֵּשֶׁט[44], הַשְׁחִיטָה הַמַּעֲלָה שֶׁיֵּחָתְכוּ שְׁנֵיהֶן, בֵּין**
34 **בְּבְהֵמָה בֵּין בְּעוֹף[45]. וְלָזֶה יִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹחֵט[46]. וְאִם**
35 **שָׁחַט רֹב אֶחָד מֵהֶן בְּעוֹף, וְרֹב הַשְׁנַיִם בְּבְהֵמָה**
36 **וּבְחַיָּה[47] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

43) ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שישחוט באמצע הצואר, כפירוש התוספות שם ולא כדברי רש"י. 44) קנה,

בגמרא - גרגרת. 45) גם כן צריך לחתוך לכתחילה שני סימנים ולא סימן אחד. 46) יאמן ידו לחתוך כל שני הסימנים, כמבואר בירושלמי. 47) שחיה היא כבהמה.

י. שָׁחַט הָאֶחָד כֻּלּוֹ וַחֲצִי הַשֵּׁנִי - בִּבְהֵמָה שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[48]. רֻבּוֹ שֶׁל זֶה וְרֻבּוֹ שֶׁל זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁחַט מִכָּל אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא יָתֵר עַל חֲצִיוֹ כְּחוּט הַשַּׁעֲרָה[49] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט יָתֵר עַל חֲצִיוֹ כָּל שֶׁהוּא - רֻבּוֹ הוּא.

48) שצריך לשחוט רובו של סימן זה ורובו של הסימן השני. 49) ואם כן ביחד נשחט פחות מאחד וחצי אף על פי כן כשרה, מפני שנשחט רובו של כל סימן וסימן.

יא. שָׁחַט חֲצִיוֹ שֶׁל זֶה וְחֲצִיוֹ שֶׁל זֶה - אֲפִלּוּ בְּעוֹף שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. קָנֶה שֶׁהָיָה חֲצִיוֹ פָּסוּק[50], וְשָׁחַט עַל מָקוֹם הֶחָתוּךְ מְעַט וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב, בֵּין שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט[51] בַּמָּקוֹם הַשָּׁלֵם וּפָגַע בַּחֲתָךְ בֵּין שֶׁהִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין בַּחֲתָךְ וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

50) בגמרא: "פגום". 51) בין שפגע בנקב בין ששחט במקום נקב.

יב. כָּל הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסִּימָנִין[52] לְאַחַר שְׁחִיטָה. וְאִם לֹא בָּדַק, וְנָחְתַּךְ הָרֹאשׁ קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[53], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשּׁוֹחֵט זָרִיז וּמָהִיר[54].

52) אם חתוכים הם. 53) כברייתא שם: נבלה ומטמאה במשא. 54) בגמרא: הטבח צריך שיבדוק וסתם טבח זריז ומהיר.

יג. כָּל בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ[55] בְּחֶזְקַת אִסּוּר עוֹמֶדֶת[56], עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[57] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה.

55) גירסת המגיד משנה "שכל" בהמה ומוסב על הלכה הקודמת שאם לא בדק בסימנים הרי זו נבלה מפני ששכל בהמה בחייה וכו'. וכן דעת הכסף משנה שהוא טעם הדין שבהלכה הקודמת ואף על פי שהוא גורס: "כל בהמה". 56) ואנו אומרים שלא נשחטה כראוי ומכיון שהיא מתה, הרי היא בחזקת נבילה. יש מפרשים בחזקת איסור של אבר מן החי. שהרי בחייה אסורה באכילה משום אבר מן החי, וכן דעת רש"י. אבל אחרים מפרשים חזקת איסור שאינה זבוחה שהתורה אמרה "וזבחת ואכלת" שלא תאכל בשר בלא שחיטה ואם כן הבהמה בחייה אסורה באכילה בלאו הבא מכלל עשה של "וזבחת" . וכן דעת התוספות והרשב"א. 57) "עד שיודע לך במה נשחטה". היינו אם הספק בסכין שמא פגום. ורבינו פוסק אף בשאר דיני שחיטה.

יד. וּבְאֵי זֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? בְּכָל דָּבָר. בֵּין בְּסַכִּין שֶׁל מַתֶּכֶת בֵּין בְּצֹר[58], אוֹ בִּזְכוּכִית אוֹ בִּקְרוּמִית[59] שֶׁל קְנֶה הָאֲגַם[60], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַחוֹתְכִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ חַד, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם[61]. אֲבָל אִם הָיָה כְּמוֹ תֶּלֶם בְּחַדּוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַתֶּלֶם קָטָן בְּיוֹתֵר[62] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.

58) אבן שחדדה. 59) צלע. 60) שאין קסמים נבדלים ממנו ע"פ הגמרא. 61) שהפגימה נוקבת את הסימנים. 62) ואפילו אין הצפורן חוגרת (מתעכבת) בו. ואפשר לפרש שתלם קטן ביותר היינו שתחגור בו צפורן אבל פחות מזה אין הפגימה פוסלת.

טו. הָיָה הַתֶּלֶם הַזֶּה מְרוּחַ אַחַת[63] - לֹא יִשְׁחַט בָּהּ[64]. וְאִם שָׁחַט דֶּרֶךְ הָרוּחַ שֶׁאֵין הַפְּגִימָה נִכֶּרֶת בָּהּ[65] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

63) שאין לפגימה אלא עוד אחד והשני הוחלק במשחזת. 64) לכתחילה. 65) כמו שמבואר בהלכה הסמוכה.

טז. כֵּיצַד? סַכִּין שֶׁתִּבְדֵּק בְּהוֹלָכָה וְלֹא תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם[66], וּכְשֶׁתַּחֲזִיר אוֹתָהּ בַּהֲבָאָה תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם: אִם שָׁחַט בָּהּ דֶּרֶךְ הוֹלָכָה וְלֹא הֵבִיא - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[67]; וְאִם הֵבִיא - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[68].

66) כגון שהוחלק עוקץ אחד של הפגימה במשחזת והוליך את הסכין ופגעה תחילה בעוקץ שלא הוחלק, ולא קרע את הסימן, מכיון שלא נאחז בעוקץ, והעוקץ השני בוודאי שלא קרע, שהרי הוחלק. 67) בין שהפגימה בראש הסכין בין שהיא באמצע. 68) מכיון שבהבאה נאחז הסימן בעוקץ שלא הוחלק.

יז. סַכִּין שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת כְּנָחָשׁ[69] וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְסַכִּין שֶׁפִּיהָ חָלָק וְאֵינָהּ חַדָּה[70], הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא בָּהּ כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁשְּׁחָטָהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[71].

69) שנפגמה והוחלקו העוקצים במשחזת והסכין עמוקה שם כנחש, שהנחש כשהוא הולך על גחונו מגביה ראשו מלפניו, ושדרתו משוקעת וזנבו גבוה וביניהם כמו גומא. לפי הרדב"ז היתה גירסתו של רבינו בגמרא שם, עולה ויורד כנחש. אבל גירסתנו היא: עולה ויורד בסכין. 70) "סכין רעה". 71) כיון שלא הפסיק החתון ולא פסלה בשהייה.

יח. סַכִּין חַדָּה שֶׁהֻשְׁחֲזָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ חֲלָקָה, אֶלָּא מַגַּעְתָּהּ כְּמַגַּע רֹאשׁ הַשִּׁבֹּלֶת שֶׁהוּא מִסְתַּבֵּךְ בָּאֶצְבַּע, הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ.

יט. הַתּוֹלֵשׁ קָנֶה אוֹ שֵׁן, אוֹ שֶׁקָּצַץ צֹר אוֹ צִפֹּרֶן, וַהֲרֵי הֵן חַדִּין וְאֵין בָּהֶן פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהֶן. וְאִם נְעָצָן בַּקַּרְקַע[72] - לֹא יִשְׁחוֹט בָּהֶן כְּשֵׁהֵן נְעוּצִים; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[73].

72) תלוש ולבסוף חברו. 73) כרבי, שרק מחובר מעיקרו פסול לשחוט בו, אבל תלוש ואחר כך חברו - כשר, בברייתא שם: היה צור יוצא מן הכותל או קנה עולה מאליו, ופירשו בגמרא - בכותל מערה, ולא בכותל שנבנה בידי אדם.

כ. שָׁחַט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן קֹדֶם

שֶׁיַּעֲקֹר אוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[74], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם פְּגָם.

74) ששחיטה צריכה להיות בדבר תלוש ולומדים זה ממה שנאמר "ויקח את המאכלת לשחוט וגו'",

כא. לָקַח לְחִי בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנַּיִם[75] חַדּוֹת וְשָׁחַט בָּהֶן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[76], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַגָּל[77]. אֲבָל בְּשֵׁן אַחַת[78] הַקְּבוּעָה בַּלֶּחִי[79] - שׁוֹחֵט בָּהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בּוֹ[80].

75) שתים ויותר. 76) שהיא כסכין פגומה שיש הפרש בין שן זו לזו 77) קציר שקוצרין בה התבואה. 78) ואע"ג שאין בה רוחב, הא קיימא לן הוליך והביא בסכין כל שהוא כשירה. 79) התלושה מן הגוף. 80) לא נקראת שחיטה במחובר כיון שאינה מחוברת לגוף בעלי חיים אלא בלחי, והלחי הוא כבית יד. וכן הדין בצפורן המחוברת ליד תלושה מן הגוף.

כב. לִבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר[81] וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[82]. סַכִּין שֶׁצִּדָּהּ אֶחָד מַגָּל[83] וְצִדָּהּ הַשֵּׁנִי יָפֶה - לֹא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הַיָּפֶה לְכַתְּחִלָּה. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁחוֹט בַּצַּד הָאַחֵר. וְאִם שָׁחַט, הוֹאִיל וּבַצַּד הַיָּפֶה שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

81) באש. 82) דברי ר' זירא בשם שמואל. והטעם: מפני ש"חידודה קודם לליבונה", שמקדים וממהר לחתוך לפני שהסימן נשרף מחום הסכין. וכמה מן הראשונים גורסים "שחיטתו פסולה" מפני הצדדים כדאמר בסוגיא שם, כלומר, מפני צדדי הסכין שורפים את הסימנים ונמצא שניקבו על ידי שריפה קודם שחיטה, ווושט שנקב כל שהוא - טריפה. 83) מגל יד בלשון המשנה

כג. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּבְדֹּק הַסַּכִּין בְּחֻדָּהּ וּמִצַּד זֶה[84] וּמִצַּד זֶה. וְכֵיצַד בּוֹדְקָהּ? מוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ[85] עַל בְּשַׂר אֶצְבָּעוֹ[86] וּמוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל צִפָּרְנוֹ[87] מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ, שֶׁהֵן פִּיהָ וּשְׁנֵי צִדָּדָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם כְּלָל, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחוֹט בָּהּ.

84) שם: "אבישרא ואטופרא ואתלת רותחא". 85) כדרך מעשה השחיטה 86) ומעבירין את הסכין על הבשר ולא את האצבע על הסכין, מפני שהבדיקה צריכה להרגש גדול ואם האצבע הולכת ובאה אפשר שתבטל קצת מהרגשתו בהיותו עסוק בתנועה, ולכן צריך שהאצבע תהיה נחה עומדת במקומה בלתי מתנועעת ואז תהיה הרגשתו שלמה בלי מפריע כל שהוא. הבדיקה על בשר אצבעו בשביל הושט שהוא רך. 87) בשביל הקנה שהוא קשה. ולאחר בדיקות אחדות יבדוק על צפורן אחרת, שמא נפגמה הצפורן בחודו של סכין ומתוך כך לא ירגיש הבודק בפגימה קלה לפי שעוברת בתוך פגימות הצפורן.

כד. וְצָרִיךְ לִבְדֹּק כֵּן אַחַר הַשְּׁחִיטָה[88]. שֶׁאִם מָצָא בָּהּ פְּגָם אַחַר הַשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק נְבֵלָה[89]; שֶׁמָּא בָּעוֹר[90] נִפְגְּמָה, וּכְשֶׁשָּׁחַט הַסִּימָנִים - בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחַט. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמוֹת רַבּוֹת אוֹ עוֹפוֹת רַבִּים[91] - צָרִיךְ לִבְדֹּק בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת. שֶׁאִם לֹא בָּדַק, וּבָדַק בָּאַחֲרוֹנָה וְנִמְצֵאת סַכִּין פְּגוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל סְפֵק נְבֵלוֹת, וַאֲפִלּוּ הָרִאשׁוֹנָה[92].

88) כמו הסימנים למעלה הלכה יב. וטעם בדיקה זו, שחוששים שמא נפגם הסכין בעור הצואר וחתך הסימנים בסכין פגומה, וכל שכן הוא, אם בסימנים, שרוב בני אדם נזהרים ושוחטים כראוי וגם דבר שעומד להגלות הוא הצריכו חכמינו בדיקה, בדיקת סכין מפני החשש שנפגמה בעור לפני חיתוך סימנים, שאינו ברשותו של אדם ואי אפשר לגלות אלא על ידי בדיקה וחיפוש בודאי הצריכו חכמים לבדוק אחר השחיטה. 89) אמר רב הונא פסולה, וכונתו ספק נבלה. 90) כשחתך את עור הצואר. 91) אע"פ שעור עור רך, חוששין שמא עור בעור נפגמה הסכין. 92) שמא בעור הצואר של ראשונה נפגמה שחיטתה לפני שחיטת הסימנים, שם:

כה. בָּדַק הַסַּכִּין וְשָׁחַט בָּהּ, וְלֹא בְּדָקָהּ אַחַר שְׁחִיטָה, וְשָׁבַר בָּהּ עֶצֶם אוֹ עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאַחַר כָּךְ בָּדַק וּמְצָאָהּ פְּגוּמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[93]; שֶׁחֲזְקַת הַסַּכִּין שֶׁנִּפְגְּמָה בַּדָּבָר הַקָּשֶׁה שֶׁשִּׁבֵּר בָּהּ[94]. וְכֵן אִם פָּשַׁע וְלֹא בָּדַק הַסַּכִּין, אוֹ שֶׁאָבְדָה הַסַּכִּין עַד שֶׁלֹּא יִבְדֹּק - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[95].

93) והלכתא כרב חסדא - החולק על רב הונא ומכשיר, כששיבר בה עצמות. 94) אבל אם שיבר דברים רכים ונמצאת פגומה אחר כך חוששים שמא בעור נפגם והשחיטה פסולה מספק. 95) כשבדק הסכין קודם השחיטה שהסכין בחזקת בדוקה. ואם תשאל מה בין סימנין, שאם לא בדקם אחר השחיטה ונחתך הראש שחיטתו נבלה? יש יש לאמר ששם, מכיוון שהריעותא (הפגם, החשש) היא בבהמה עצמה, מעמידין אותה בחזקת איסור כמ"ש שם, מה שאין כן בדין שלפנינו, שלא נולדה הריעותא בגוף הבהמה אלא בסכין, שאי אפשר לבדקה ואין ספק ריעותא בסכין מוציא מידי שחיטה ודאית, שהרי אנו יודעים "במה נשחטה" היינו בסכין שהיא בחזקת בדוקה.

כו. כָּל טַבָּח שֶׁלֹּא בָּדַק הַסַּכִּין שֶׁלּוֹ שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ לִפְנֵי חָכָם[96], וְשָׁחַט בָּהּ לְעַצְמוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: אִם נִמְצֵאת יָפָה וּבְדוּקָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁיִּסְמֹךְ עַל עַצְמוֹ פַּעַם אַחֶרֶת[97] וְתִהְיֶה פְּגוּמָה וְיִשְׁחוֹט בָּהּ; וְאִם נִמְצֵאת פְּגוּמָה - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וּמְנַדִּין אוֹתוֹ[98], וּמַכְרִיזִין עַל כָּל בָּשָׂר שֶׁשָּׁחַט שֶׁהוּא טְרֵפָה[99].

96) מפני כבודו של חכם, ויש אסמכתא לזה מן הפסוק כמבואר שם. וכתב הראב"ד שהחכם צריך לבדוק את הסכין מפני שצריך לפנות המחשבה היטב בשעת הבדיקה כדי שירגיש בפגימה, שהרי אנו רואים שפעמים יבדוק האדם הסכין ולא ימצאנה פגומה ויחזור אחר כך ויבדוק וימצאנה פגומה, אין זה כי אם רוע לב שפנה לדברים אחרים. ומפני שצריך עיון גדול והרי זה כמו הוראה ראו בזה כבוד החכם. 97) מקשים על רבינו, שהטעם הזה אינו בגמרא. ושם: אמר

ר' יוחנן: לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם. ואפשר לאמר שפירוש הדברים ברבינו כגון ששחט לעצמו, כלומר, בשביל עצמו ולא למכירה, והרי אמרינן בעירובין סג. שבשוחט לעצמו שלא למכירה אין בזה זלזול בכבודו של חכם, ובכל זאת טבח מנדין אותו לפי שעסקו בכך ופעם אחרת גם כשישחוט למכירה יסמוך על עצמו ולא יראה לחכם. 98) רבינו מפרש בגמרא שם, מעבירים אותו נוסף על נדוי. 99) כלומר, ששחיטתו פסולה והבהמה נבלה.

1 **כז. כַּמָּה הוּא אֹרֶךְ הַסַּכִּין שֶׁשּׁוֹחֵט? כָּל שֶׁהוּא.**
2 **וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר דַּק שֶׁנּוֹקֵב וְאֵינוֹ שׁוֹחֵט, כְּמוֹ**
3 **רֹאשׁ הָאִזְמֵל הַקָּטָן[100] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[101].**

100) שיש לו עוקץ 101) כגון "מחטא דאושכפי" (מרצע של הרצענים).

4 **כח. וּמָתַי שׁוֹחֲטִין? בְּכָל זְמַן, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה.**
5 **וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲבוּקָה עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה מַה יַּעֲשֶׂה.**
6 **וְאִם שָׁחַט בַּאֲפֵלָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

7 **כט. הַשּׁוֹחֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג[102], אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָיָה מֵזִיד הָיָה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[103] אוֹ**
9 **מִתְחַיֵּב מַלְקוּת[104] עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים - שְׁחִיטָתוֹ**
10 **כְּשֵׁרָה[105].**

102) אבל במזיד אסור לשוחט לעולם, כר' יהודה בדין מבשל בשבת. 103) בשבת שחייב סקילה. 104) שכל חייבי כריתות כשהתרו בהם למלקות - לוקין, כמו שכתב בפרק א. והעושה מלאכה ביום הכפורים חייב כרת. 105) ומותרת באכילה במוצאי שבת או יום הכיפורים, אבל בו ביום אסורה באכיל, מימרא של חייא בן רב בשם אביו.

יום רביעי כ"ג אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוחט חולין בעזרה; או האומר בהמה זו שלמים וולדה חולין; ובאי זה מקום שוחטין; ודין שחיטה שאינה מכח אדם; ודין כיצד שוחטין; ושחיטת חולין אם צריכה כוונה; והשוחט לשם קדשים; והשוחט לזרוק דמה לעבודה זרה.

11 **א. בְּכָל מָקוֹם מֻתָּר לִשְׁחֹט, חוּץ מִן הָעַזָּרָה. שֶׁאֵין**
12 **שׁוֹחֲטִין בָּעַזָּרָה אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבַד; אֲבָל**
13 **הַחֻלִּין - אָסוּר לְשָׁחֳטָן בָּעַזָּרָה[2], בֵּין בְּהֵמָה בֵּין חַיָּה**
14 **בֵּין עוֹף[3]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּבְשַׂר תַּאֲוָה: כִּי יִרְחַק**
15 **מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְגוֹמֵר, וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ**
16 **וּמִצֹּאנְךָ וְגוֹמֵר, וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין**
17 **שׁוֹחֲטִין בְּשַׂר תַּאֲוָה אֶלָּא חוּץ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה'.**

2) 'ספרי' פרשת ראה: כי ירחק ממך המקום וזבחת, בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום. ובבשר תאוה שהם חולין - מדבר הכתוב, כמו שמסיים רבינו. 3) קידושין נז, ב. וב'תורת כהנים', שלשה פסוקים נאמרו בתורה הנדרשים למעט בעלי־חיים שלא יישחטו בעזרה: א. "ושחטו פתח אהל מועד". ב. "ושחט אותו לפני אהל מועד". ג. "ושחט אותו לפני אהל מועד". הוא"ו הסופית של "ושחטו" וגם המלים "אותו" שלושה מיעוטים הם, למעט בעלי מומים, חיה ועוף שאינם קדושי מזבח, שלא ישחטו אותם בעזרה.

18 **ב. וְזֶה שֶׁנִּשְׁחַט[4] חוּץ לַמָּקוֹם הוּא שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלוֹ**
19 **בְּכָל הַשְּׁעָרִים; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעַזָּרָה - אוֹתוֹ**
20 **הַבָּשָׂר טָהוֹר[5] וְאָסוּר בַּהֲנָיָה, כְּבָשָׂר בְּחָלָב[6] וְכַיּוֹצֵא**
21 **בּוֹ. וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ[7], וְאֶפְרוֹ אָסוּר[8]. אֲפִלּוּ שָׁחַט**
22 **לִרְפוּאָה[9] אוֹ לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְהַאֲכִיל**
23 **לִכְלָבִים. אֲבָל הַנּוֹחֵר[10] בָּעַזָּרָה, וְהַמְעַקֵּר, וְעוֹבֵד**
24 **כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טְרֵפָה[11], וְהַשּׁוֹחֵט**
25 **בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף הַטְּמֵאִים[12] בָּעַזָּרָה - חֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן**
26 **מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה.**

4) המשך הלכה א, כלומר, שלומדים גם־כן מהפסוק "וזבחת ואכלת", שרק זה שנשחט חוץ למקום הקודש מותר לאכלו, ולא שנשחטו בעזרה. וכן הוא בקידושין שם, "וזבחת ואכלת" מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל, ואי אתה אוכל חולין שנשחטו בעזרה. 5) שהשחיטה מטהרת מידי נבלה. ואפילו לרבי שמעון שסובר שחיטה שאינה ראויה לאכילה - לא שמה שחיטה, חולין פה, ב. 6) משנה, תמורה לג, ב. 7) כחכמים שם, שדינו בקבורה ולא בשריפה. 8) כדין כל הנקברים, שם לד, א. 9) ולא לאכילה, תוספתא חולין פ"ב. 10) שלא אסרה התורה אלא שחיטת חולין בעזרה, דומה ל"וזבחת", וכל אלו לאו שחיטה הם. תוספתא שם, הובאה ב'ירושלמי' נזיר פ"ד. 11) ששחיטה שאינה ראויה, לא שמה שחיטה – כרבי שמעון. תוספתא שם פ"ה. 12) שם: חיה או עופות טמאים מותרים בהנאה.

27 **ג. וְלֹא בְּהֵמָה וְחַיָּה בִּלְבַד[13], אֶלָּא כָּל הַחֻלִּין אָסוּר**
28 **לְהַכְנִיסָן לָעַזָּרָה[14], אֲפִלּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה אוֹ פֵּרוֹת**
29 **רָפַת. וְאִם עָבַר וְהִכְנִיסָן - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה[15] כְּשֶׁהָיוּ.**
30 **וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין**
31 **בָּעַזָּרָה אוֹ הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחַטוּ בָּעַזָּרָה**
32 **- מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].**

13) שאותם למדנו מן הפסוק "וזבחת". 14) יש אומרים שזהו מן התורה, שלא רק זביחת חולין בעזרה אסור, אלא הוא־הדין לכל הבאת חולין בעזרה. ויש אומרים שאסור מדרבנן שמא יראו אחרים שנוהגים בהם מנהג חולין, כדינם, ויחשבו שקדשים הם ויבואו לזלזל בקדשים (מגיד־משנה מכת"י). 15) שרק חולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה ובהנאה, אבל לא חולין שהוכנסו לעזרה. 16) מפני שאיסורם נאמר בלאו הבא מכלל 'עשה' של "וזבחת", ולאו הבא מכלל 'עשה' - דינו כ'עשה', ואין לוקה עליו מן התורה, אבל לוקה מכת מרדות, שלא גרע העובר על 'עשה' מעובר על איסור דרבנן, וכמ"ש הרב המגיד בהל' איסורי ביאה פי"ז ה"ז, בענין ספק גרושה לכהן, ראה שם.

ד. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים וּוְלָדָהּ[17] חֻלִּין, אִם נִשְׁחֲטָה בָּעֲזָרָה - וְלָדָהּ מֻתָּר בַּאֲכִילָה[18], לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחֹט אוֹתוֹ בְּרִחוּק מָקוֹם[19].

17) העובר שבה. 18) אף־על־פי שהוא חולין ונשחט בעזרה ששחיטת אמו מתירתו. 19) שאמו קדשים ואסור לשחטה בחוץ, ובפסוק נאמר רק "כי ירחק ממך המקום וזבחת", כשאתה יכול לזבוח בריחוק מקום, אסור לזבוח בקירוב מקום בעזרה. בעיא של אביי שנפשטה, תמורה יא, ב.

ה. אֵין שׁוֹחֲטִין[20] לְתוֹךְ יַמִּים וּנְהָרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: עוֹבֵד מַיִם הוּא זֶה[21], וְנִרְאֶה כְּמַקְרִיב לַמַּיִם. וְלֹא יִשְׁחוֹט לִכְלִי מָלֵא מַיִם[22], שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לַצּוּרָה[23] שֶׁתֵּרָאֶה בַּמַּיִם שָׁחַט. וְלֹא יִשְׁחוֹט בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, וְלֹא לְתוֹךְ הַגֶּמָּא, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[24]. וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[25].

20) משנה, חולין מא, א. 21) בגמרא שם: "אימור לשרא דימא קא שחיט", פירוש: למלאך שהוא שרו של הים. והאמת, שאף אם חשב למים עצמם, גם כן שחיטתו פסולה מדרבנן, ואף־על־פי שהם מחוברים. ראה להלן הי"ד וי"ז, ובמגיד־משנה שם. 22) לאו דוקא מלא מים, אלא שיש בו מים. ובמשנה: לתוך אוגן של מים. 23) בגמרא: בבואה. 24) ונראה כאילו עובד עבודה־זרה. 25) ורק לכתחילה אמרו אין שוחטים.

ו. שׁוֹחֲטִין לִכְלִי מַיִם[26] עֲכוּרִין, שֶׁאֵין הַצּוּרָה נִרְאֵית בָּהֶן. וְכֵן שׁוֹחֵט חוּץ לַגֶּמָּא[27], וְהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַגֶּמָּא. וּבַשּׁוּק[28] לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן[29], שֶׁמָּא יְחַקֶּה אֶת הַמְּינִים[30]. וְאִם שָׁחַט[31] לַגֶּמָּא בַּשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אַחֲרָיו, שֶׁמָּא מִין הוּא. וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל דֹּפֶן הַסְּפִינָה[32], וְהַדָּם שׁוֹתֵת עַל הַדֹּפֶן וְיוֹרֵד לַמַּיִם[33]. וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[34].

26) לכלי מלא מים (גמרא שם מ עמוד ב). 27) משנה וגמרא שם. 28) בפרהסיא 29) משום "ובחוקותיהם לא תלכו" (גמרא שם). 30) עובדי עבודה־זרה, במשנה ובגמרא יש נוסחא: "את הצדוקים", והיא לא נכונה. 31) גמרא, שם. 32) כשהוא מהלך בה. 33) שאינו שוחט לא לתוך הים ולא לתוך הנהר. 34) ולא לתוכם.

ז. כֵּיצַד שׁוֹחֲטִין? מוֹתֵחַ אֶת הַצַּוָּאר[35] וּמוֹלִיךְ הַסַּכִּין וּמְבִיאָהּ[36] עַד שֶׁשּׁוֹחֵט. בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה רְבוּצָה[37] בֵּין שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת וְאָחַז בְּעָרְפָּהּ וְהַסַּכִּין בְּיָדוֹ מִלְּמַטָּה[38] וְשָׁחַט - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

35) ראה שם מה, א. 36) שם ל, ב. וכן יש בתוספתא: מצות שחיטה, מוליך ומביא (מגיד־משנה מכת"י). 37) והסכין מלמעלה. 38) שם יז, ב.

ח. נָעַץ אֶת הַסַּכִּין בַּכֹּתֶל[39] וְהֶעֱבִיר הַצַّוָּאר עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּשְׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה צַוָּאר הַבְּהֵמָה לְמַטָּה וְסַכִּין לְמַעְלָה[40]; שֶׁאִם הָיָה צַוָּאר בְּהֵמָה לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין - שֶׁמָּא תֵּרֵד הַבְּהֵמָה בְּכֹבֶד גּוּפָהּ וְתִתְחָתֵךְ בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה[41], וְאֵין זוֹ שְׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹף[43], בֵּין שֶׁהָיָה צָוָּארוֹ לְמַעְלָה מִן הַסַّכִּין הַנְּעוּצָה אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[44].

39) והיא מחוברת. 40) שם. 41) ושחיטה כזו דרסה היא, ופסולה. אבל אם הסכין תלושה, כמו בהלכה הקודמת, אם תכביד הבהמה תפול הסכין ולא תשחוט, ולפיכך אפילו צואר למעלה כשרה, מכיון ששחט ודאי לא דרס (מגיד־משנה מכת"י). 42) להלן פ"ג הי"א. 43) שהוא קל. ואפילו עופות גדולים, כגון אווזים (מגיד־משנה). 44) שם יז, ב.

ט. הַשּׁוֹחֵט וְהוֹלִיךְ אֶת הַסַּכִּין וְלֹא הֱבִיאָהּ[45] אוֹ הֱבִיאָהּ וְלֹא הוֹלִיכָהּ וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הוֹלִיךְ וְהֵבִיא עַד שֶׁחָתַךְ הָרֹאשׁ וְהִתִּיזוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[46]. הוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא[47] אוֹ הֵבִיא וְלֹא הוֹלִיךְ וְהִתִּיז אֶת הָרֹאשׁ בְּהוֹלָכָה בִּלְבַד אוֹ בַּהֲבָאָה בִּלְבַד: אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין כְּמִלֹּא שְׁנֵי צַוָּארִים[48] מִצַּוְּארֵי הַנִּשְׁחָט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[49], וְאִם לַאו[50] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[51]. שָׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים[52] כְּאֶחָד - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

45) משנה, שם ל, ב. 46) משנה, שם. וראה מגיד־משנה. 47) במשנה, שם. 48) בגמרא, שם לא, א. 49) שיש בה כדי לשחוט ולהתיז את הראש בהולכה בלא הובאה, או בהובאה בלא הולכה, אפילו אם לא דרסה השוחט (רש"י). 50) שאורך הסכין כעובי הצואר או חוץ לצואר משהו (רש"י). 51) דרסה היא, שאין הסימנים והראש עמהם נחתכים במשיכה זו לבדה בלא דרסה. 52) משנה, שם. ואפילו אין אורך הסכין כמלא שני צוארי הנשחט (כסף־משנה).

י. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין[53], אֲפִלּוּ אֶחָד מִצַּד זֶה וְשֵׁנִי מִצַּד אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ, וְשָׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵי סַכִּינִין וְשָׁחֲטוּ כְּאֶחָד בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בַּצַּוָּאר[54] - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה[55]. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט זֶה הַוֵּשֶׁט בִּלְבַד[56] אוֹ רֻבּוֹ, וְהַשֵּׁנִי שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר[57] הַקָּנֶה אוֹ רֻבּוֹ - הֲרֵי שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה כֻּלָּהּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכֵן שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּקֻלְמוֹס[58] וּשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרֵק[59] - כְּשֵׁרָה.

53) במשנה שם ל, ב. שנים אוחזים בסכין ושוחטין, מוכח, שאפילו לכתחילה מותר לשחוט בשנים. ורבינו כתב, לשון דיעבד "ואחזו בסכין שחיטתם כשרה". ונראה שרבינו מפרש במתניתין שנים אוחזין - שאוחזין, והסיום שחיטתו כשרה במשנה מוכיח, שרק בדיעבד מותר, אבל לכתחילה אסור לשחוט כך, שמא יעכב האחד על השני כשירצה להביא סכין אצלו. אבל זה רק כשאחד אוחז בקצה האחד והשני בקצה השני, אחד בראש הסכין ואחד בסופו, אבל אם שניהם אוחזים במקום אחד בקתו של סכין - אפילו

לכתחילה מותר (מגיד־משנה). 54) בהיקפו של סימן, בין שאותן שחיטות הן זו כנגד זו, בין שאחת למעלה ואחת למטה, כיון שכולם בהיקפו של סימן, ואילו תצרפם במקום אחד יהא רוב בהיקפו של סימן - כשרה (כסף־משנה בשם הראשונים). ורב אחא משבחא פירש, כגון שכל אותם מקומות בהיקפו של סימן בטבעת אחת בקנה וכיוצא בו בושט, כגון בשעה ששחט ונהפך הסימן, נחתך כאן מעט וכאן מעט סביב סביב, ובין כולו יש רוב, אבל כשחתך אחד למעלה והשני למטה יותר סמוך לגוף, פסולה (מגיד־משנה). 55) שם. 56) כן מפרש רבינו חננאל שנים ושלשה מקומות בגמרא, כגון רוב הקנה למעלה ורוב הושט למטה (מגיד־משנה). 57) כרב, ולא כשמואל האומר שצריך שחיטה מפורעת וגלויה, חולין שם. 58) התחיל בקנה למעלה, וחתך ושיפע באלכסון כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיטת הקנה התחילה שחיטת ושט, וכן מלמטה למעלה (רש"י שם). 59) שם יט, ב. כגון, שעיקם הסכין לכאן ולכאן כמה פעמים בשעת שחיטה, והואיל ונשחט רוב הסימן, כשרה.

יא. אֵין שְׁחִיטַת הַחֵלִין צְרִיכָה כַּוָּנָה[60], אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁחַט כְּמִתְעַסֵּק אוֹ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, אוֹ שֶׁדָּרַק סַכִּין לְנָעֲצָהּ בַּכֹּתֶל וּשְׁחָטָהּ בַּהֲלִיכָתָהּ[61], הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה כָּרָאוּי בִּמְקוֹמָהּ וְשֶׁעוּרָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

60) ואפילו כוונה לחתוך את הסימנים - לא צריך. כרבי נתן, שם לא, א. 61) ובהוליך ולא הביא - השחיטה כשרה, כמו שכתב בה"ט. ובגמרא שם יב, ב - מציירים אפשרות של הולכה והובאה בזרק סכין, כגון שחתכה הסכין בהליכתה והכתה בכותל וחזרה וחתכה בחזירתה.

יב. לְפִיכָךְ[62], חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן אוֹ שִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַעְתּוֹ[63] וּמִי שֶׁאֲחָזָתוּ רוּחַ רָעָה שֶׁשָּׁחֲטוּ, וַאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָם[64] שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּתִקְנָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[65]. אֲבָל סַכִּין שֶׁנָּפְלָה[66] וְשָׁחֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹבֵחַ אָדָם[67] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה.

62) הואיל ואין צריך כוונה, אף חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת - כשרים לשחוט. 63) והרי הוא כשוטה. וכשהגיע לשכרותו של לוט (עירובין סה.). 'פרי חדש' ב'מים חיים'. 64) בשעת שחיטה שלא קלקלו שחיטתן. משנה, שם פ"א. 65) בדיעבד, אבל לכתחילה אין מוסרים לחרש שוטה וקטן לשחוט אפילו חולין. שם יב, ב. 66) מאליה. משנה, שם לא, א. מה־שאין־כן אם הפילה האדם בכוונה להפיל אף־על־פי שאין כוונה לשחיטה - כשרה, מכיון שהמעשה נעשה בידי אדם, כמו שמסיים רבינו. 67) במשנה שם, הלשון: מה שאתה זובח אתה אוכל.

יג. גַּלְגַּל שֶׁל אֶבֶן אוֹ שֶׁל עֵץ[68] שֶׁהָיְתָה הַסַּכִּין קְבוּעָה בּוֹ, וְסִבֵּב אָדָם אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם צַוָּאר הָעוֹף אוֹ הַבְּהֵמָה כְּנֶגְדּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁחַט בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[69]. וְאִם הַמַּיִם הֵן הַמְסַבְּבִין אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם אֶת הַצַּוָּאר כְּנֶגְדּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁסִּבֵּב וְנִשְׁחַט - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[70]. וְאִם פָּטַר[71] אָדָם אֶת הַמַּיִם עַד שֶׁבָּאוּ וְסִבְּבוּ אֶת הַגַּלְגַּל וְשָׁחַט בִּסְבִיבָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחַ אָדָם בָּא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְבִיבָה רִאשׁוֹנָה[72], שֶׁהִיא מִכֹּחַ הָאָדָם; אֲבָל מִסְּבִיבָה שְׁנִיָּה וּלְאַחֲרֶיהָ[73] - אֵינָהּ מִכֹּחַ הָאָדָם, אֶלָּא מִכֹּחַ הַמַּיִם בְּהִלּוּכָן.

68) שם טז, א. 69) שהאדם סיבב את הגלגל. 70) מפני שהבהמה נשחטה ע"י כוחם של המים. 71) פתח. 72) בגמרא: כח ראשון. 73) שם: כח שני.

יד. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים[74], לְשֵׁם גְּבָעוֹת, לְשֵׁם יַמִּים, לְשֵׁם נְהָרוֹת, לְשֵׁם מִדְבָּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָבְדָן אֶלָּא לִרְפוּאָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדִּבְרֵי הַבַּאי שֶׁאוֹמְרִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[75]. אֲבָל אִם שָׁחַט לְשֵׁם מַזַּל הַיָּם אוֹ מַזַּל הָהָר אוֹ לְכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה[76] כְּכָל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[77].

74) משנה, שם מ, א. 75) אסורה באכילה מפני שנראה כמכוין לעבודה־זרה (כסף־משנה בשם הר"ן), אבל בהנאה מותר כשלא נתכוין לעבדן בשחיטה זו, ואין דרכם של גויים לעבוד הרים וגבעות. 76) בברייתא שם: הרי אלו זבחי מתים. 77) דבר הקרב לעבודה־זרה. ואפילו שחט לשם מזל הים או מזל ההר בשביל רפואה, אסורה בהנאה מדברי סופרים, שעשוהו חכמים כתקרובת עבודה־זרה, משום שדרך הגוים לעבדם (ר"ן).

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ[78] לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה[79]. שֶׁלְּמִדִּין מַחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּחֻלִּין[80] מִמַּחֲשֶׁבֶת הַקֳּדָשִׁים בִּפְנִים, שֶׁמַּחֲשָׁבָה כָּזוֹ[81] פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פִּסּוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[82].

78) שחטה על־מנת שיעבוד העבודה־זרה בזריקת הדם או בהקטרת החלבים, אבל השחיטה עצמה לא היתה לשם עבודה־זרה. 79) בהנאה כזבחי מתים, שם לט, א. פלוגתא של רבי יוחנן וריש לקיש, ופסק כרבי יוחנן שמחשבין מעבודה לעבודה. 80) שמחשבה פוסלת ואוסרת. 81) השוחט קדשים לשמן על־מנת לזרוק דמן או להקטיר חלבן שלא לשמן. 82) פט"ו ה"י.

טז. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ חָשַׁב[83] לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִסָּפֵק[84]; שֶׁמָּא סוֹפוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ, וּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ שָׁחַט.

83) ששמעו שאמר כך. 84) שם: "זה היה מעשה בקיסרי, ולא אמרו (חכמים) בה לא איסור ולא היתר".

יז. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם קָדָשִׁים[85] שֶׁמִּתְנַדְּבִין וְנִדָּרִים

כְּמוֹתָן[86] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[87], שֶׁזֶּה כְּשׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[88]. שָׁחַט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

85) משנה, שם מא, ב. 86) באים בנדר ובנדבה, והרואה שהוא שוחטם לשם קדשים - יחשוב שהוא מקדישם ושוחטם לקרבן, וקדשים בחוץ מותרים. 87) מדרבנן גזרו עליה פסול (רש"י). 88) נראה כשוחט קדשים בחוץ, אבל אינם קדשים ממש, שהרי לא הקדישום לפני השחיטה. והמלים "לשם קדשים" אינן לשון הקדש, ופסלו חכמים את השחיטה משום מראית עין, שנראה כשוחט קדשים בחוץ (מגיד־משנה).

יח. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה[89], לְשֵׁם שְׁלָמִים, לְשֵׁם תּוֹדָה, לְשֵׁם פֶּסַח[90] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מַפְרִישׁ אוֹתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[91], הֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדָבָר הַנִּדָּר[92] וְהַנִּדָּב. שָׁחַט לְשֵׁם חַטָּאת, לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, לְשֵׁם אָשָׁם תָּלוּי[93], לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[94], לְשֵׁם תְּמוּרָה[95] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[96].

89) משנה, שם. עולה ושלמים ושלמי תודה באים בנדר ובנדבה. 90) אף־על־פי שחובה היא להביא קרבן הפסח בערב פסח, שחיטתו פסולה, כמו שמפרש. 91) ולא רק בערב פסח, ודינו כשלמים. 92) שהרואה יחשוב שהפרישו לפסח, ועכשיו שוחטו שלא בזמנו והוא שלמים, ויאמר קדשים בחוץ מותרים (רש"י שם). 93) הבא על ספק חיוב כרת. "וזהו הנקרא אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו עד שיודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו" (הל' שגגות פ"ח ה"א), והואיל ובא לכפרה - שחיטתו כשרה כשוחט לשם חטאת. 94) מעשר בהמה, שהשבט מקדישו, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש" (ויקרא כז, לב) ואינו בנדר ונדבה. 95) אינה בנדר ונדבה, וכשאין לו קרבן בתוך ביתו, ואין מקום לחשוב שהוא עושה עכשיו תמורה. ואין לחוש שיחשבו שיש לו זבח במקום אחר, מפני שאלו כן היו יודעים, שהרי יש פרסום לדבר זה, ואפילו כשיש לו זבח בתוך ביתו ולא אמר לשם תמורת זבחי - כשר, גמרא שם מא, ב. 96) כי אין מקום לחשוש, שהרואה יאמר שקדשים שחט. באשם תלוי פסק שלא כמשנה שלנו, מפני שבגמרא אמרו, שזו דעת רבי אלעזר, האומר שמותר לנדב אשם תלוי בכל יום, אבל חכמים חולקים עליו, ופסק רבינו כרבים. ואם שחט בעלי מומים, אף־על־פי שאסורים למזבח - שחיטתו פסולה, כי לפעמים מקום המום מכוסה, דעת רבי יוחנן.

יט. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת[97], וְשָׁחַט וְאָמַר: לְחַטָּאתִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[98]. הָיָה לוֹ קָרְבָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט וְאָמַר: לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי הֵמִיר בּוֹ[99].

97) גמרא, שם. 98) כל מחויב חטאת נותן בעצמו פרסום לדבר, כדי שיתבייש ויתכפר מעוונו, לפיכך השומע שאמר לשם חטאתי בשעת שחיטה, אומר: עתה הוא מפרישה לשם חטאתו, וכששוחטה בחוץ יאמרו הרואים קדשים בחוץ מותרים. אבל אינו מחוייב חטאת, שחיטתו כשרה אף־על־פי שאמר לשם חטאתי, מכיון שהאנשים יודעים שאינו מחוייב חטאת (רש"י שם). 99) משנה, תמורה כו, ב. וכן פסק רבינו בהל' תמורה פ"ב ה"א: התמורה היא שיאמר הרי זו תחת זו, הרי זו חליפת זו, תחת חטאת זו, תחת חטאת שיש לי בתוך הבית - והוא שיש לו. מלשון רבינו משמע, שזו היא תמורה ממש, ואם כן חלה עליה קדושת הגוף ופסולה מן התורה, כקדשים שנשחטו בחוץ. רבינו פסק כאן שאם אמר תמורת זבחי, ולא אמר שיש לי בבית גם־כן תמורה. ובאמת בסוגיא שם: "והא לא קאמר לשם תמורת זבחי?" ראה שם ברש"י, משמע דלשון תמורת זבחי מועיל כתמורה ממש. לפי זה, הלשון פסולה בהלכות יז־יח ותחילת הי"ט, אינה דומה להלשון פסולה כאן, שם פסול מדרבנן, כמו שביארנו, מפני הרואים, ואסור רק באכילה ולא בהנאה, כמ"ש ה'מגיד משנה' בכת"י, וכאן נעשים קדשים פסולים מן התורה, שהרי המיר בה ושחטה בחוץ, ואסורה אף בהנאה כפסולי מוקדשים.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחֲטָה[100] לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה: זוֹ לְעוֹלָתִי - שְׁחִיטָתָהּ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין עוֹלַת יוֹלֶדֶת בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת[101] שֶׁנִּתְחַיְּבָה בָּעוֹלָה. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפִּילָה, שֶׁכָּל הַמַּפֶּלֶת - קוֹל יֵשׁ לָהּ[102]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלַת נָזִיר[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת נֶדֶר מִן הַנְּדָרִים[104].

100) חולין מא, ב. גירסת רבינו שם: "לאתויי (לרבות) עולת יולדת. פשיטא (מה בא להשמיענו)? מהו דתימא אפולי אפולא — קא־משמע־לן". פירוש, הגמרא מתרצת שהמשנה באה ללמדנו שאין חוששים שמא הפילה בצינעה, וחייבת להביא עולה ושוחטת אותה בחוץ, שהרי נשים שוחטות בקדשים לכתחילה, וראה להלן בפ"ד ה"ד, וב'מגיד משנה' שם. 101) וכל הרואה יודע שמשקרת. 102) לפי גירסת רבינו, שם מב, א. 'מגיד משנה'. 103) שם. 104) ואולי נדר בנזירות בצנעא, כמ"ש בסוגיא שם. ואם תאמר: מפני מה לא אמרו גם בתמורה, שמא יש לו זבח בתוך ביתו בצנעא. תירצו ב'תוספות', שאם יש לו זבח בתוך ביתו, הדבר יש לו קול, מפני שרגילים להודיע, כדי שלא יבואו לידי מעילה. ולפיכך בזבח אין חוששים שמא יש לו בתוך ביתו בצנעא. ודעת רבינו, שלא חילקו בכלל של נידר ונידב, ונזירות גם־כן נדר ככל הנדרים, ולכן חוששים שמא הוא נזיר בצנעא ושחיטתו פסולה. [מדברי רבינו נראה, שגם בזמן הזה שאין מקריבים קרבנות - שחיטתו פסולה, 'מגיד משנה'].

כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסַּכִּין[105] וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד מִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר שֶׁהַשּׁוֹחֵט לוֹ שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה[106], וְהַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר הַמֻּתָּר[107] לְהִתְכַּוֵּן לוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה אַחַר זֶה[108], וְהִתְכַּוֵּן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דָּבָר הַפָּסוּל - פּוֹסֵל.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה לוֹ בָּהּ שֵׁתָּפוּת[109]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּהּ שֵׁתָּפוּת - אֵינָהּ אֲסוּרָה[110]; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ[111].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, שאין כוונתו אלא לצערו".

במקרה זה לא יועיל גם גילוי דעת שמתכוון לאסור, כי "אין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו".

(לקו"ש חלק י"א עמוד 149)

105) אחד בראשה ואחד בסופה, או שניהם אוחזין בקת. 106) כגון שוחט לשם הרים או לשם עולה. משנה שם מ, א - ומא, ב. 107) שם. 108) בלא שהיה ביניהם. 109) שם מא, א. 110) אפילו באכילה (מגיד־משנה). 111) מפני שסתם ישראל חזקה שאינו עושה דבר האסור ולהזיק לחבירו. ואף־על־פי־כן אם יש לו שותפות אסור, שאין להניח שהוא רוצה להפסיד לעצמו כדי לצער לחבירו, ובוודאי לעבודה־זרה התכוון. וזהו כשיטת רש"י שם, אבל ה'תוספות' סוברים שאפילו כשהשוחט שותף בבהמה, אם אינו ישראל מומר, אומרים שכוונתו היתה לצער את שותפו. ויש לשאול למה השמיט רבינו ההלכה שבישראל מומר אין אומרים לצער היתה כוונתו, כמבואר בגמרא שם, שמתרצים המשנה של שנים אוחזים בסכין ושוחטין אחד לשום אחד וכו' שחיטתו פסולה, ואין אומרים שכוונתו היתה רק לצער את חבירו, הכא במאי עסקינן (כאן אנו עוסקים), בישראל מומר. ויש לומר שהסוגיא מתרצת את המשנה דף מ, א - בשוחט לשום הרים וכו' ובישראל מומר אנו אומרים שסתם מחשבתו לעבודה־זרה ולא לצער את חבירו, אבל רבינו מדבר באלו שתי המשניות, כמו שביארנו, וגם בשוחט לשום עולה וכו' ואין הבדל בין מומר ובין אינו מומר, דלא שייך כאן מחשבתו לעבודה־זרה. וההלכה שבמומר לעבודה־זרה אין אומרים לצער היתה הכוונה, ראה בפ"ז מהל' חובל ומזיק.

כב. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[112], אַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְכַּוֵּן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[113] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחֲשֶׁבֶת הַזּוֹבֵחַ[114], לֹא לְמַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ[115], עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט לְיִשְׂרָאֵל[116], אֲפִלּוּ הָיָה[117] קָטָן[118] - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[119].

112) בשביל לא יהודי. 113) ואפילו לשם עבודה־זרה. 114) במשנה שם לח, ב - הכל הולך אחר השוחט. 115) מכאן יוצא שהכל תלוי במחשבת השוחט והוא בעל הזבח, ולפיכך בבהמת ישראל ששחטה גוי, יש לקרוא בה "וקרא לך ואכלת מזבחו" (שמות לד, טו), ומפסוק זה למדנו ששחיטת גוי נבילה. ראה לקמן פ"ד הי"א (לחם־משנה). 116) שהבהמה של ישראל. 117) הגוי. 118) שאינו יודע לעבוד עבודה־זרה. 119) להלן פ"ד הי"א, משום "וקרא לך ואכלת מזבחו". ובהלכה יב: וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובד עבודה־זרה, שחיטתו נבילה.

יום חמישי כ"ד אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור – כיצד; כל מקום שנאמר שחיטה פסולה, אם היא נבילה; שש נבילות מחיים; ובדיקת הוושט.

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מַפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה, וְעִקַּר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לְהִזָּהֵר בְּכָל אַחַת מֵהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: שְׁהִיָּה, דְּרָסָה, חֲלָדָה, הַגְרָמָה וְעִקּוּר.

ב. שְׁהִיָּה כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁחִיטָה וְשָׁהָה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג[2] בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּאֹנֶס, וְחָזַר הוּא אוֹ אַחֵר וְגָמַר אֶת הַשְּׁחִיטָה: אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ אֶת הַבְּהֵמָה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת מִכְּדֵי זֶה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

2) שאינו תלוי בכוונת ודעת השוחט.

ג. הָיְתָה בְּהֵמָה דַּקָּה - שִׁעוּר שְׁהִיָּתָהּ כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וְאִם הָיְתָה גַּסָּה - כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט. וּבָעוֹף - כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצֶנָּה וְיִשְׁחוֹט.

ד. שָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, וְחָזַר וְשָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, עַד שֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, וְלֹא שָׁהָה בְּפַעַם אַחַת שִׁעוּר הַשְּׁהִיָּה, אֲבָל כְּשֶׁתַּחְשֹׁב כָּל זְמַן הַשְּׁהִיּוֹת יִצְטָרֵף מִכֻּלָּן שִׁעוּר שְׁהִיָּה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק נְבֵלָה[3]. וְכֵן אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וַיַרְבִּיצֶנָּה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁחַט כְּמוֹ מְעוּט הַסִּימָנִין בִּלְבַד, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה[4] - הֲרֵי זוֹ סָפֵק נְבֵלָה.

3) שזו היא בעייא שלא נפשטה אם שהיות מצטרפות או לא, ולכן היא ספק נבילה. 4) היינו רוב הסימנים. ואם שהה כדי שישחוט מחצה גם כן ספק נבלה.

ה. שָׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף אוֹ רֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה חֲצִי הַיּוֹם וְחָזַר וְגָמַר חֲתִיכַת הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁחַט בָּהּ כַּשִּׁעוּר, הֲרֵי זֶה כִּמְחַתֵּךְ[5] בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה.

5) ואין זה גמר שחיטה, ולפיכך אפילו שהה כשר.

ו. שָׁחַט בַּקָּנֶה לְבַדּוֹ[6] חֶצְיוֹ[7] אוֹ מְעוּטוֹ, וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹמֵר הַשְּׁחִיטָה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה[8] אוֹ שֶׁנִּקֵּב בְּוֵשֶׁט[9] כָּל שֶׁהוּא וְשָׁהָה כַּשִּׁעוּר, בֵּין שֶׁחָזַר וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִתְחִיל בֵּין שֶׁשָּׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה בְּמָקוֹם אַחֵר -

הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה שֶׁלָּהּ אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּמַשֶּׁהוּ - נְבֵלָה, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

6) שיודע בוודאי שלא נגע בוושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. 7) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה. מכיון שקנה נטרף רק כשנפסק רובו ולפיכך הוא כמחתך בעור הצוואר. 8) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים. 9) בין בבהמה בין בעוף.

ז. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֵין שְׁחִיָּה בַּקָּנֶה בְּעוֹף כְּלָל. שֶׁאִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה וְשָׁהָה - כְּבָר נִגְמְרָה שְׁחִיטָתוֹ; כְּשֶׁחָזַר וְגָמַר - מְחַתֵּךְ בָּשָׂר הוּא. וְאִם שָׁחַט בְּמִעוּט הַקָּנֶה[10] וְשָׁהָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה; שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת מִשּׁוּם נְבֵלָה עַד שֶׁיִּפְסֹק רֹב הַקָּנֶה.

10) או אפילו בחציו.

ח. שָׁחַט[11] הָעוֹף וְשָׁהָה בּוֹ[12], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[13] אִם נִקַּב הַוֵּשֶׁט אוֹ לֹא נִקַּב - חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט הַקָּנֶה לְבַדּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר[14], וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּמוּת, וּבוֹדֵק הַוֵּשֶׁט מִבִּפְנִים[15]. אִם לֹא נִמְצָאת בּוֹ טִפַּת דָּם - בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִקַּב, וּכְשֵׁרָה.

11) התחיל לשחוט בקנה. 12) בחציו הראשון. 13) לצאת ידי ספק עושין בדיקה. 14) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום, כלומר, להוסיף עליו עד רובו. מפני שיש לחוש שמתוך שכבר התחיל לשחוט באותו מקום קל יותר לפגוע בוושט וכשימצא נקב יאמר שהוא נעשה עכשיו בשחיטה זו ולא היה מקודם, ויבוא להכשיר שלא כדין. או להיפך, עצה טובה היא פן יפגע עתה בוושט וינקבו ויבוא לפסול שלא כדין, שיחשוב שהוושט היה נקוב מקודם. 15) ומבחוץ אין בדיקה לוושט, שנקיבתו במשהו, מפני שאין טיפת הדם האדומה ניכרת בעור החיצון של הוושט שהוא אדום, אבל העור הפנימי של הוושט לבן ואפילו טיפת דם קטנה אדומה ניכרת בו.

ט. חֲלָדָה[16] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכְנִיס הַסַּכִּין בֵּין סִימָן לְסִימָן, בֵּין שֶׁפָּסַק הַסִּימָן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה, בֵּין שֶׁשָּׁחַט הַתַּחְתּוֹן לְמַטָּה, שֶׁהִיא דֶּרֶךְ שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

16) שהסכין מתחבאת ומתכסה.

י. הִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הָעוֹר וְשָׁחַט שְׁנֵי הַסִּימָנִים כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהֶחֱלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת צֶמֶר מְסֻבָּךְ, אוֹ שֶׁפָּרַס מַטְלִית[17] עַל הַסַּכִּין וְעַל הַצַּוָּאר וְשָׁחַט תַּחַת הַמַּטְלִית, הוֹאִיל וְאֵין הַסַּכִּין גְּלוּיָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה. וְכֵן אִם שָׁחַט מִעוּט הַסִּימָנִים בְּהַחְלָדָה, וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁלֹּא בְּהַחְלָדָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

17) בעיא שם, תחת מטלית מהו? והיינו שפרס מטלית על הסכין ועל הצוואר.

יא. דְּרָסָה[18] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכָּה בְּסַכִּין עַל הַצַּוָּאר, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין בְּסַיִף, וְחָתַךְ הַסִּימָנִין בְּבַת אַחַת בְּלֹא הוֹלָכָה וְלֹא הוֹבָאָה[19]; אוֹ שֶׁהִנִּיחַ הַסַּכִּין עַל הַצַּוָּאר וְדָחַק וְחָתַךְ לְמַטָּה, כְּחוֹתֵךְ צְנוֹן אוֹ קִשּׁוּת, עַד שֶׁחָתַךְ הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

18) שדוחק את הסכין בכוח ופוסק. 19) שלא עשה לא זו ולא זו, שאילו הוליך ולא הביא או הביא ולא הוליך, שחיטתו כשרה.

יב. הַגְּרָמָה כֵּיצַד? זֶה הַשּׁוֹחֵט בַּקָּנֶה לְמַעְלָה[20] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה. וּכְמוֹ שְׁנֵי חִטִּים יֵשׁ בְּסוֹף הַקָּנֶה[21] לְמַעְלָה בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה. שָׁחַט בְּתוֹךְ הַחִטִּים: אִם שִׁיֵּר מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְמַעְלָה[22] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁהֲרֵי שָׁחַט מִשִּׁפּוּי כּוֹבַע[23] וּלְמַטָּה[24], וְהוּא מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה; וְאִם לֹא שִׁיֵּר מֵהֶן כְּלוּם, אֶלָּא שָׁחַט לְמַעְלָה מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מֻגְרֶמֶת וּפְסוּלָה.

20) במקום שאינו ראוי לשחיטה. 21) דע שהקנה הוא טבעות טבעות והטבעת העליונה היא שלימה אבל האחרות אינן שלימות ורצועה של בשר מסבבת אותן ומחברת את שתי קצות הטבעות. ובראש הקנה, על הטבעת העליונה יש כמין כובע של בשר והוא משופע ומחודד ומשם הקול יוצא. ובסוף שיפוי כובע זה יש כמין שני גרעינים של בשר והם נקראין חיטים. 22) לצד הראש. 23) אין זה אותו בשר קטן שנופל על פי הקנה לעכב את הקול, אלא כמין כובע ממש הוא עשוי ומאמצעיתו ולמעלה הולך וכלה ונעשה חדוד כמין קולמוס, ואותו שיפוי נקרא שיפוי כובע. 24) קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות.

יג. שָׁחַט רֹב הָאֶחָד[25] אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם[26], וְהִשְׁלִים הַשְּׁחִיטָה בִּדְרָסָה אוֹ בְּהַגְרָמָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[27]; שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט הַשִּׁעוּר כָּרָאוּי. הִגְרִים בַּתְּחִלָּה שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישִׁים - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[28]. שָׁחַט שְׁלִישׁ, וְהִגְרִים שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - כְּשֵׁרָה[29]. הִגְרִים שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְהִגְרִים שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[30]. וְאִם דָּרַס אוֹ הֶחֱלִיד, בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָרִאשׁוֹן בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָאֶמְצָעִי - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

25) בעוף. 26) של שני הסימנים בבהמה. 27) למד רבינו משהייה, שאם שהה אחרי שחיטת רוב סימן אחד בעוף או שניים בבהמה, כשרה משום שנשחט השיעור כראוי, והוא הדין בהגרמה ודרסה, שכשר אחרי שחיטת הרוב. והוא הדין גם בחלדה. ויש פוסקים הסוברים, ששהייה ודרסה וחלדה במיעוט האחרון ספק נבלה ורק הגרמה אם נעשית אחרי שנשחט הרוב, כשרה. וטעמו של דבר, משום ששהייה ודרסה וכן חלדה הם במקום שחיטה, ומכיון שמעשה השחיטה נעשית קצתה בפסול, הרי היא ספק נבלה, מה שאין כן בהגרמה שאינה במקום שחיטה והרי הוא כאילו מחתך בידה או ברגלה, וזה מותר אחרי

שנשחט השיעור כראוי. 28) שהרי סוף סוף שחט הרוב כדרכו במקום שחיטה. במה דברים אמורים? בקנה, אבל בוושט פסול. 29) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. 30) שאין כאן רוב בשחיטה.

1 **יד. עִקּוּר כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנֶּעְקְרָה הַגַּרְגֶּרֶת[31], וְהִיא**
2 **הַקָּנֶה, אוֹ הַוֵּשֶׁט, וְנִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן[32] אוֹ שְׁנֵיהֶן קֹדֶם**
3 **גְּמַר שְׁחִיטָה. אֲבָל אִם שָׁחַט אֶחָד בְּעוֹף[33] אוֹ רֻבּוֹ,**
4 **וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַט הַסִּימָן הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[34].**

31) שנתדלדלו הסימנים כולם או רובם. 32) ממקומו. והלכה למשה מסיני, שאם יקרה הדבר כן בשעת שחיטה, השחיטה פסולה, הואיל שנשמט באותה שעה אי אפשר לשחוט בהכשר, שמחמת העיקור מתנדנדים הסימנים. 33) שגם בעוף עיקור סימנים פוסל. 34) שכבר נשחט שיעורו כראוי והשימוט שלאחר השחיטה אינו פוסל.

5 **טו. נִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי -**
6 **שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[35]. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי**
7 **שָׁמוּט, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִשְׁמַט אוֹ אַחַר**
8 **שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.**

35) הואיל וקודם השחיטה נשמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשמט.

9 **טז. נִמְצָא הַסִּימָן הַשָּׁחוּט שָׁמוּט[36] - הֲרֵי זוֹ**
10 **כְּשֵׁרָה[37]. שֶׁוַּדַּאי אַחַר שְׁחִיטָה נֶעֱקַר; שֶׁאִלּוּ נֶעֱקַר**
11 **קֹדֶם שְׁחִיטָה - הָיָה מִתְדַּלְדֵּל וְלֹא נִשְׁחָט.**

36) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשמט הסימן שלא נשחט. 37) כרב, האומר: "אי אפשר לשמוטה שתיעשה שחוטה", שאם נשמט הסימן לפני השחיטה היה יורד למטה ולא היה נשחט.

12 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[38]? שֶׁלֹּא תָּפַס הַסִּימָנִין בְּיָדוֹ**
13 **כְּשֶׁשָּׁחַט; אֲבָל אִם תְּפָסָן וְשָׁחַט - אֶפְשָׁר שֶׁתִּשָּׁחֵט**
14 **אַחַר הָעִקּוּר. וּלְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת[39] שְׁמוּטָה**
15 **וּשְׁחוּטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.**

38) שאין שמוטה נעשית שחוטה. 39) לאחר זמן ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשמטו קודם שחיטה או לא תפס, ואחר השחיטה נשמטו.

16 **יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בִּשְׁחִיטָה 'פְּסוּלָה' - הֲרֵי זוֹ**
17 **נְבֵלָה[40], וְאִם אָכַל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל**
18 **נְבֵלָה. שֶׁאֵין מוֹצִיא מִידֵי נְבֵלָה אֶלָּא שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה,**
19 **כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**
20 **וְכָל סָפֵק בִּשְׁחִיטָה - הֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה, וְהָאוֹכֵל**
21 **מִמֶּנָּה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[41].**

40) כל שנפסלה בשחיטתה נבלה. 41) ככל העובר על ספק של תורה קל וחומר מהעובר על דברי סופרים.

22 **יט. בְּהֵמָה שֶׁנִּטַּל יָרֵךְ שֶׁלָּהּ וַחֲלָלָהּ עִמָּהּ, עַד**
23 **שֶׁתִּרְאֶה חֲסֵרָה כְּשֶׁתִּרְבַּץ[42] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, כְּמוֹ**
24 **שֶׁנִּחְתַּךְ[43] חֲצִיָּהּ וְנֶחְלְקָה לִשְׁנֵי גּוּפוֹת, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה**
25 **מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מַפְרֵקְתָּהּ וְרֹב בָּשָׂר**
26 **עִמָּהּ[44], אוֹ שֶׁנִּקְרְעָה מִגַּבָּהּ כְּדָג, אוֹ שֶׁנִּפְסַק רֹב**
27 **הַקָּנֶה, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי**
28 **לִשְׁחִיטָה[45] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה מֵחַיִּים[46], וְאֵין הַשְּׁחִיטָה**
29 **מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף[47] בְּכָל**
30 **הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.**

42) כך מפרש רבא את המימרא של ר' אלעזר ופירש רש"י: דרך הבהמה לרבוץ על יריכה ומתכסה יריכה ברביצתה וזו ניכר חסרונה כשהיא רבוצה. 43) כלומר, דין ניטל הירך שווה לדין נחתכה חצייה, שתיהן נבלה, אבל לא נתכוון רבינו לומר, שניטל הירך זהה עם נחתך חצייה. 44) נפסק עמה רוב בשר שאחורי הצוואר. 45) אבל נקב בתורבץ הוושט הרי היא טריפה ולא נבילה. 46) בשאר הדברים, אבל לא בפסוקת הגרגרת ונקובת הוושט שאינה מטמאה בחיים. 47) תני לוי, טרפות שמנו חכמים בבהמה, כנגדן בעוף (גם כן טריפה).

31 **כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוֵּשֶׁט: הַחִיצוֹן אָדֹם, וְהַפְּנִימִי**
32 **לָבָן. נִקַּב הָאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - כְּשֵׁרָה[48]; נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן**
33 **בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה.**
34 **וּבֵין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב[49] בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם**
35 **אַחֵר - אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶם זֶה**
36 **שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה - נְבֵלָה[50].**

48) זה בלא זה כשר, שהשני שלא ניקב מגין. 49) שמא במקום נקב קא שחיט. 50) ואף על פי שבאיברים אחרים בעלי שני עורות, כגון מוח, ריאה וכו', כשרה כשניקבו שניהם זה שלא כנגד זה, כאן - בוושט שדרכו להתפשט ולהתכווץ תכופות, חוששים פן יזדמנו שני הנקבים זה כנגד זה ולא יהיה עור מגין.

37 **כא. נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוּם**
38 **כְּלוּם[51], וַהֲרֵי הוּא נָקוּב כְּשֶׁהָיָה. נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד[52]**
39 **בַּוֵּשֶׁט - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; שֶׁמָּא נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה**
40 **קְרוּם[53] בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב וְאֵינוֹ נִרְאֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא**
41 **הַקּוֹץ לְאָרְכּוֹ[54] בַּוֵּשֶׁט - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; שֶׁרֹב**
42 **הַבְּהֵמוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נקב הושט ועלה בו קרום וסתמו, אין הקרום כלום".

מכאן משמע קצת שדעת הרמב"ם היא ש"טריפה חוזרת להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני "שאין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי לכאורה חוזרת להכשירה.

הנ"ל, הוא מראה־מקום אחד מתוך למעלה משלושים שהביא הרבי במכתב להגאון הרוגוצו'בי בשנת תרפ"ב (בהיותו בן 32!), ובו מוכיח משלל מראי־מקומות בש"ס

חולין וזבחים, י"ד החזקה, 'מורה נבוכים' ופירוש המשניות, שטריפה חוזרת להכשירה.

(הובא בלקו"ש חלק כ"ז עמוד 308)

51) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה אינה מתקיימת. 52) כלומר תחוב (רדב"ז בכת"י). בגמרא שם: ישב לו קוץ בוושט, ופירש רש"י כגון שאכלה קוץ ונתחב לתוך הוושט ואינו נראה נקיבתו מבחוץ. 53) אפילו אין קורט דם בוושט. שלא כעולא שם, שאומר אין חוששין שמא הבריא, שמא היה נקוב והבריא שעלה קרום מחמת מכה. וברש"י שם עוד פירוש ל"שמא הבריא": שמא ניקב, מלשון ובריא אותהן בחרבותם. 54) ואינו תחוב בוושט.

1 **כב. וְשֶׁט - אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבַּחוּץ[55], אֶלָּא מִבִּפְנִים[56].**
2 **כֵּיצַד? הוֹפְכוֹ וּבוֹדֵק. אִם נִמְצָא עָלָיו טִפַּת דָּם -**
3 **בְּיָדוּעַ שֶׁהָיָה נָקוּב.**

55) העור החיצון אדום ואין טיפת דם קטנה ניכרת בו, בין לעניין דרוסה בצוואר כנגד הסימנים שאינה טריפה עד שיאדימו הסימנים עצמם. 56) העור הפנימי שלו לבן וניכרת בו אדמימות כלשהו.

4 **כג. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּפְסַק רֹב חֲלָלָהּ[57] בְּמָקוֹם הָרָאוּי**
5 **לִשְׁחִיטָה[58] - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה[59]. וְכֵן אִם נִקְּבָה כְּאִסָּר[60].**
6 **נִקְּבָה נְקָבִים קְטַנִּים[61]: אִם נְקָבִים שֶׁאֵין בָּהֶן חִסָּרוֹן**
7 **הֵם - מִצְטָרְפִין לְרֻבָּהּ[62]; וְאִם נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם**
8 **חִסָּרוֹן - מִצְטָרְפִין לְכְאִסָּר. וְכֵן אִם נִטְלָה מִמֶּנָּה**
9 **רְצוּעָה[63] - מִצְטָרֶפֶת לְכְאִסָּר[64]. וּבָעוֹף[65] - כֹּל שֶׁאֵלּוּ**
10 **מְקַפֵּל הָרְצוּעָה אוֹ הַנְּקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חִסָּרוֹן[66] וּמַנִּיחָן**
11 **עַל פִּי הַקָּנֶה: אִם חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ[67] - נְבֵלָה, וְאִם לַאו**
12 **- כְּשֵׁרָה.**

57) הגרגרת עשוייה טבעות טבעות מעצם רך, וכל הטבעות כולן, חוץ מהטבעת הגדולה שהיא העליונה הסמוכה לשיפוי כובע, אין העצם הרך מקיף כל הגרגרת, ורצועה של בשר המסובבת את כל הגרגרת (הקנה) מחברת את קצות הטבעות. ואותה רצועה סמוכה למפרקת והעצם הרך סמוך לעור, ונמצא הקנה עב מלמעלה בצד הסמוך לעור ודק בצידו השני. ועובי הגרגרת הוא מן העור ולצוואר, ולרוחב הצוואר הוא רוחב הגרגרת, וכשנפסקה הגרגרת מצד העור עם שליש החלל, נפסק רובה, מפני שדופן הגרגרת עב מלמעלה מצד העור, ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק, וסתמא כשנפסקה הגרגרת בכיוון מעור למפרקת היא נפסקת, ואם כן עובי העצם הרך משלים לרוב, ובמיעוט התחתון נשאר חצי החלל או רובו. וקא משמע לן שאינה נבלה עד שייפסק רוב החלל, ועובי העצם הרך (תנוך) אינו משלים לרוב. 58) אבל במקום שאינו ראוי לשחיטה, כגון מראש כנף הריאה ולמטה הרי היא טריפה. 59) כבר כתב רבינו כמה פעמים שפסוקת הגרגרת נבלה, ולא בא לחדש זה אלא להורות הלכה כמה הוא שיעור הפסיקה. ופסק כרבה בר בר חנה שם, שמשערים ברוב חללה ולא ברוב עובייה. 60) האיטלקי. וכנראה רבינו אינו מטריף בנקובת הקנה משום נקובה, אלא אם ניקבה כאיסר זהו כבר כפסוקה והיא נקראת נבלה. רבינו פוסק, שאפילו כאיסר מצומצם נבלה ואין צריך יתר מכאיסר. 61) ניקבה כנפה. 62) שזהו פסיקה, הואיל ואינו חסר כלום - ופסוקת הגרגרת ברובה. ובפירוש המשנה לרבינו: "אם לא חסר מגופה שום דבר כמי שנוקב מחט בעור כל אותם נקבים מצטרפין אם יש בכולם שיעור רוב גרגרת טריפה". מה שכתב "טריפה" נתכוון לומר שאסורה, וסמך על מה שכתב בכמה מקומות וגם בסוף הלכה זו, שפסוקת הגרגרת נבילה. מימרא של רב שם: נקבים שיש בהם חיסרון מצטרפין לכאיסר ושאין בהם חיסרון מצטרפין לרובה. 63) לאורכה ויש בה חיסרון. 64) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסר, היא נבלה. 65) שאין מקום לשיעור כאיסר מפני שבכל גרגרת העוף אין כאיסר. 66) בניקבה נקבים קטנים שגם בהם השיעור בבהמה כאיסר. 67) רוב חללו. ושיעור רוב הקנה בעוף הוא לפי גודלו וקטנו.

13 **כד. נִקְּבָה הַגַּרְגֶּרֶת נֶקֶב מְפֻלָּשׁ מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ[68] כְּדֵי**
14 **שֶׁיִּכָּנֵס אִסָּר לְרָחְבּוֹ[69] - נְבֵלָה. נִסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ[70],**
15 **אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לִשְׁחִיטָה[71]**
16 **אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה - כְּשֵׁרָה.**

68) בגמרא שם גרסינן: "נפחתה" ופירש הרי"ף, כגון שניקבה נקב מפולש שיש בו חיסרון. 69) [בטור יורה דעה סימן לד, פירש כוונת רבינו שהשיעור הוא כעובי (דינר) [איסר], אם אפשר להכניס בשני הנקבים איסר לכל רחבו - נבילה.]. ונראה שהלכה זו מדברת בבהמה ולא בעוף. 70) והוא יותר קל. אם נפסקה לרוחבה מתוך שהריאה מושכת למטה והצוואר מושך למעלה ניתק לגמרי ואינו חוזר ומחלים, אבל נסדקה לאורכה, כל כמה שהצוואר נמשך הוא סוגר והולך וחוזר ומחלים. 71) באותה הבהמה או העוף.

17 **כה. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּקְּבָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה**
18 **נִקְּבָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה נִקְּבָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עַתָּה**
19 **בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמְדַמִּין הַנֶּקֶב לַנֶּקֶב[72]. אִם נִדְמֶה לוֹ -**
20 **מֻתֶּרֶת[73]. וְאֵין מְדַמִּין אֶלָּא מֵחֲלָיָא גְּדוֹלָה[74] לְחֲלָיָא**
21 **גְּדוֹלָה אוֹ מִקְּטַנָּה לִקְטַנָּה, אֲבָל לֹא מִקְּטַנָּה לִגְדוֹלָה.**
22 **שֶׁכָּל הַקָּנֶה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלָיָא וְחֲלָיָא**
23 **חֲלָיָא אַחַת קְטַנָּה מִשְּׁתֵּיהֶן וְרַכָּה[75].**

72) "מקיפין בקנה". והוא הדין אם נמצאת פסוקה או קדורה כאיסר ואין אנו יודעים אם זה נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה. 73) שאין הנקבים שקודם השחיטה דומים במראיהם לנקבים בבשר שנעשו אחר השחיטה, ובוודאי גם נקב זה נעשה אחר שחיטה. 74) ולפירוש רבינו חוליא היא טבעת. אבל רש"י שם, פירש, חוליא - שלוש טבעות. 75) פירוש: העור שבין הטבעות. בלשון הגמרא: "בר חוליא".

יום שישי כ"ה אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר מי הוא הראוי לשחוט; ושרוב מצויין אצל שחיטה

מומחין הם; ודין אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף; שחיטת צדוקי וביתוסי, אם מותרת.

1 **א. יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁמַּפְסִידִין אֶת**
2 **הַשְּׁחִיטָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[2] מֵהִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁבַּאַרְנוּ[3],**
3 **וְשָׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[4] - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ,**
4 **לֹא הוּא[5] וְלֹא אֲחֵרִים. וַהֲרֵי זוֹ קְרוֹבָה לִסְפֵק נְבֵלָה[6].**
5 **וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה כְּזַיִת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[7].**

2) כגון בדיקת הסכין, כדי שלא ישחוט בסכין פגומה. ואף־על־פי שאינו יודע כל דקדוקי שחיטה, שחיטתו כשרה, אם יודע לשאול לחכם על ספקותיו. וראה להלן סוף הלכה ב. 3) פרק ג הלכה א, ופרק א הלכות כג־כד. 4) אבל אם חכם עומד על גביו מותר לאכול משחיטתו. ובמגיד־משנה כתב, בשם הרשב"א, שאפילו לכתחילה מותר למסור לו לשחוט, כשחכם עומד על גביו. 5) ואף־על־פי שאחר שלימדוהו הלכות שחיטה, אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי, אסור לאכול מה ששחט לפני שלימדוהו, שמה שהה ודרס ולא הרגיש, מכיון שלא ידע אז הלכות שחיטה. 6) ספק נבילה הוא, כשנולד דבר מה בלתי רגיל בשחיטה, ואין אנו יודעים אם הדבר ההוא פסול אם לאו, אבל כאן לא נולד דבר כעין זה, אלא שאנו חוששים שמא שהה או דרס ולא הרגיש מתוך שלא ידע הלכות שחיטה,לפיכך כתב רבינו, קרובה לספק נבילה. 7) ככל ספק איסור, כמו שנתבאר כמה פעמים.

6 **ב. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט בְּפָנֵינוּ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים[8]**
7 **שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי[9] שְׁחִיטָה זוֹ שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין**
8 **עַצְמוֹ שְׁחִיטָה נְכוֹנָה וּגְמוּרָה - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה[10].**
9 **הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּבָרִים הַמַּפְסִידִים, אֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד**
10 **הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ[11], כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁהֶה אוֹ יִדְרֹס**
11 **אוֹ יִשְׁחוֹט בְּסַכִּין פְּגוּמָה וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ בְּלֹא כַּוָּנָתוֹ.**

8) שם: שתים ושלש פעמים. 9) כלומר, מתקבל על הדעת. 10) ואפילו אם הוא אומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי. 11) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

12 **ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - הֲרֵי זֶה לֹא**
13 **יִשְׁחוֹט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְכַתְּחִלָּה, עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט בִּפְנֵי**
14 **חָכָם פְּעָמִים רַבּוֹת[12] עַד שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל וְזָרִיז[13]. וְאִם**
15 **שָׁחַט תְּחִלָּה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[14].**

12) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק. 13) ולא יתעלף בשחיטתו. וחומרא בעלמא הוא שמחמירים שלא למסור לו לכתחילה לשחוט. 14) בדיעבד, שאין אנו חוששים להתעלפות, ואפילו אם ישנו לפנינו אינו צריך בדיקה.

16 **ד. הַיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה וְשָׁחַט בִּפְנֵי חָכָם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה**
17 **רָגִיל - הוּא הַנִּקְרָא מֻמְחֶה[15]. וְכָל הַמֻּמְחִין שׁוֹחֲטִין**
18 **לְכַתְּחִלָּה בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן. וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים[16], אִם**
19 **הָיוּ מֻמְחִין - הֲרֵי אֵלּוּ שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִלָּה.**

15) לפי הגמרא זה נקרא: "מומחה ומוחזק". וראה לחם־משנה. 16) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, כיוון שחייבים במצוות כנשים - דינם כנשים.

20 **ה. חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה[18] וְקָטָן וְשִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ[19]**
21 **שֶׁשָּׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת,**
22 **שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ[20]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁחֲטוּ בִּפְנֵי הַיּוֹדֵעַ,**
23 **וְרָאָה אוֹתָן שֶׁשָּׁחֲטוּ כַּהֹגֶן - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה[21].**

17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) שיש בו אחד מסימנים אלו: יוצא יחידי בלילה, לן בבית הקברות, מקרע כסותו, מאבד מה שנותנים לו. 19) היינו שהגיע לשכרותו של לוט. ראה פרק ב הלכה יב. 20) הכוונה שמא קלקלו, כיון שמדובר בדיעבד שאם שחט שחיטתו פסולה. אלא נקט לשון המשנה בריש חולין "שמא יקלקלו". ואפשר שמרמז בזה רבינו, לדיוק הגמרא חולין יב: בדברי המשנה בראש הפרק "שמא קלקלו לא קתני, אלא שמא יקלקלו וכו'", זאת־אומרת שאין מוסרים להם חולין לכתחילה", אפילו במקום שבדיעבד שחיטתן כשרה, כגון במקום שאחרים רואים אותם כפירש"י. טעמו של דבר: משום שעובר על בל תשחית, שדרכם לקלקל ותיפסל הבהמה לאכילה, וראה במגיד־משנה עוד טעמים. 21) קטן, דוקא כשיודע לאמן את ידו בשחיטה כמבואר בסוכה מב: . ויש אומרים שביודע לאמן את ידו מוסרים לו אפילו לכתחילה לשחוט, אם אחרים רואים אותו.

24 **ו. מִי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶצְלֵנוּ[22] שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ**
25 **- שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ[23]. אִם נִמְצָא יוֹדֵעַ עִקְּרֵי הִלְכוֹת**
26 **שְׁחִיטָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

22) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה. 23) כלומר, בודקים אותו. ואף־על־גב דקי"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (לקמן הלכה ז), הואיל וישנו לפנינו ואפשר לברר הדבר, הצריכו חכמים בדיקה אם יודע הלכות שחיטה או לא. אבל לענין מוחזק, אפילו אם אינו ידוע לנו שהוא רגיל, ושחט בינו לבין עצמו אין חוששים שמא נתעלף, ואפילו אם הוא לפנינו אין צריך לשאול אותו, מפני שרוב המצויים אצל שחיטה אינם מתעלפים.

27 **ז. הֲרֵי שֶׁרָאִינוּ יִשְׂרָאֵלִי מֵרָחוֹק[24] שֶׁשָּׁחַט וְהָלַךְ לוֹ,**
28 **וְלֹא יָדַעְנוּ אִם יוֹדֵעַ אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.**
29 **וְכֵן הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט לִי, וּמָצָא הַבְּהֵמָה**
30 **שְׁחוּטָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם שְׁלוּחוֹ שְׁחָטָהּ אוֹ אַחֵר[25] -**
31 **הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין[26] אֵצֶל שְׁחִיטָה מֻמְחִין**
32 **הֵן.**

24) כיון שאינו לפנינו, סומכים על רוב מצויים אצל שחיטה מומחין הם. כלומר, יודעים הם עיקרי הלכות שחיטה ורגילים בשחיטה. 25) שהרי לא אמרו חזקה שליח עושה שליחותו באיסורין־ להקל, אלא להחמיר. 26) ואפילו אם הוברר שאחר שחטה, לא השליח, היא מותרת.

33 **ח. אָבַד לוֹ גְּדִי אוֹ תַּרְנְגוֹל, וּמְצָאוֹ שָׁחוּט בַּבַּיִת -**
34 **מֻתָּר; שֶׁרֹב הַמְּצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה מֻמְחִים הֵן. מְצָאוֹ**

בַּשּׁוּק[27] - אָסוּר; שֶׁמָּא נִתְנַבֵּל[28], וּלְפִיכָךְ הֵשְׁלַךְ. וְכֵן אִם מְצָאוֹ בָּאַשְׁפָּה שֶׁבַּבַּיִת[29] - אָסוּר.

27) בגמרא שם: באשפה שבשוק הכל מודים שאסור, בבית הכל מודים שמותר, ובאשפה שבבית נחלקו ר' יהודה ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ודעת רבינו, שבשוק אפילו לא באשפה - אוסר ר' יהודה, ופסק כמותו. וכן גם דעת ה'תוספות' שם דיבור־המתחיל כי פליגי. 28) ואין אומרים שרוב מצויין אצל שחיטה מומחים, מכיון שהושלך בחוץ. ורש"י פירש: ודאי נתנבלה בשחיטה, ולפיכך השליכה שם.
29) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, שם, וכל־שכן באשפה שבשוק.

ט. מֻמְחֶה שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[30], וַהֲרֵי הוּא מֵבִין וְשׁוֹמֵעַ וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה[31]. וְכֵן מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ[32] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט[33].

30) היינו שומע ואינו מדבר. 31) כשאחרים מברכים, כי לכתחילה אסור לשחוט בלי ברכה. ואפילו אין אחרים רואים אותו, מותר, הואיל והוא מומחה. 32) אבל מדבר.
33) לכתחילה. והמגיד־משנה מביא בשם הרא"ש, שדייק מלשון רבינו שלא סיים כאן "לכתחילה" כמו בבבא ראשונה, שמע־מינה שלכתחילה אין לו לשחוט, מפני שאינו יכול לברך, שהרי המברך צריך להשמיע הברכה לאזניו, ואם אינו שומע לא יצא. (וראה בהלכות תרומות פרק ד', שמנה רבינו בין החמישה שאסור להם לתרום לכתחילה, את המדבר ואינו שומע, מפני שאינו יכול לברך, וכך שנינו בתרומות פרק א משנה ו: "חמשה לא יתרומו וכו' האלם". ובירושלמי מפורש הטעם מפני שאינו יכול לברך, ולדעת הכסף־משנה קשה מה בין שחיטה לתרומה? הבדל גדול בין שחיטה לתרומה. בתורם, כשאחר מברך, יכול הוא גם לתרום ולמה יתרום האלם. אבל בשחיטה, לא כל אדם יודע לשחוט, וכשלפנינו אלם מומחה ומוחזק, מוסרים לו לכתחילה לשחוט ואחר יברך. וראה רא"ש והגהות אשר"י ריש מסכת חולין ו'מעדני יום־טוב' שם, כסף־משנה כאן, ובית־יוסף יורה־דעה סימן א).

י. הַסּוּמָא - לֹא יִשְׁחוֹט[34] לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא אִם כֵּן אֲחֵרִים רוֹאִים אוֹתוֹ; וְאִם שָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[35].

34) משנה חולין יג: שמא יקלקל. 35) כיון שרגיל אצל שחיטה, בוודאי כהלכה שחט.

יא. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁחַט, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסַכִּין יָפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה[36] קָטָן[37] - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה, וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתָהּ[38] מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ. מֵאַחַר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שֶׁזִּבְחוֹ אָסוּר[39]. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה[40].

36) הגוי. 37) ואינו עובד עבודה־זרה. רבינו למד דין זה, ממה ששנינו "שחיטת נכרי" סתם, ולא אמרו "עובד עבודה־זרה". 38) כנבילה, אבל אינה אסורה בהנאה כתקרובת עבודה־זרה, כמבואר בגמרא שם, שסתם מחשבת גוי אינה לעבודה־זרה. וכן יוצא מדבריו למעלה פרק ב הלכה ב: "וגוי ששחט חולין בעזרה, מותרים בהנייה", ולא נאסרו בהנאה מפני ששחטם גוי. 39) וכיון שזבחו אסור, הרי הוא כאילו לא נזבח כראוי, ולוקה עליו משום נבילה. ובתוספתא בראש חולין אנו שונים: שחיטת גוי הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זו פסולה, שנאמר וזבחת ואכלת, ולא שזבח נכרי. 40) ששחיטתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו.ואם החכם רואה אותו, שחיטתו כשרה. אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

יב. וְגָדֵר גָּדוֹל גָּדְרוּ בַּדָּבָר, שֶׁאֲפִלּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים[41] שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

41) כגון גוי גר תושב, ובמהדורות אחרות כתוב בפירוש, "כגון גר תושב", פירוש, גוי שקיבל עליו לשמור שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח. ומשמע שאסור רק מדרבנן, שהרי כתב: "וגדר גדול גדרו" והעובר לוקה מכת מרדות. (אבל בגוי קטן, כתב רבינו בפירוש בהלכה הקודמת, שלוקה מן התורה. וטעמו של דבר, כי גוי קטן יעבוד עבודה־זרה כשיגדל, מה־שאין־כן גר תושב.

יג. הִתְחִיל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִשְׁחֹט מְעוּט סִימָנִין וְגָמַר יִשְׂרָאֵל, אוֹ הִתְחִיל יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּסוּלָה. יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָתוֹ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[42]. אֲבָל אִם שָׁחַט הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט חֲצִי הַגַּרְגֶּרֶת בִּלְבַד, וְגָמַר יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[43].

42) כלומר, תחילת השחיטה הוא חלק מהשחיטה, ואם נעשתה בידי גוי - פסולה. ואפילו לדעת לוי סבא שם, שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכשנגמרה על ידי ישראל אין השחיטה נקראת על שם הגוי, כאן שהגוי שחט רובו של קנה או משהו בוושט, פסולה, שהרי זה כפסוקת הגרגרת או נקובת הוושט שלא בדרך של שחיטה כשרה, מימרא של רבא שם: "שהרי נעשה בה מעשה טריפה וכו'", ראה רש"י שם. 43) שאינו גרוע יותר מנפסקה מאליה, ונתבאר למעלה בפרק א הלכה יא, שאם היה חצי קנה נקוב, והוסיף עליו כל שהוא, כשר. ובתוספתא חולין פרק א, א: שחט בה (הגוי) דבר שאינו עושה אותו טריפה, ובא ישראל וגמרה - מותרת באכילה.

יד. יִשְׂרָאֵל מוּמָר לַעֲבֵרָה[44] מִן הָעֲבֵרוֹת[45] שֶׁהָיָה מֻמְחֶה[46] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה. וְצָרִיךְ יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר לִבְדֹּק אֶת הַסַּכִּין וְאַחַר כָּךְ יִתְּנֶנָּה לְמוּמָר זֶה לִשְׁחֹט בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵחַ לִבְדֹּק[47]. וְאִם הָיָה מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[48] אוֹ אֶפִּיקוֹרוֹס[49], וְהוּא הַכּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּשְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

44) אחת, שהוחזק לעשות אותה עבירה בזדון והרגל

ונתפרסם בה, אפילו היתה מן הקלות. 45) בגמרא שם ד. אמר רבא דין זה "ישראל מומר אוכל נבלות לתיאבון". ורבינו סובר, שהוא־הדין במומר לעבירה אחרת מכל העבירות. ורבא משמיענו, שאפילו מומר לאכילת נבילות מותר לאכול בשחיטתו. וזה רק במומר העושה לתיאבון, שאינו טורח לחפש דבר המותר כשיש בידו דבר אסור, אבל כשבידו איסור והיתר הוא מעדיף את ההיתר - מועילה בדיקת הסכין. אבל מומר להכעיס, כלומר, להקניט את ה', הרי הוא בכלל אפיקורוס הנזכר בסוף הלכה זו, ששחיטתו בכל אופן פסולה. 46) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. 47) אבל אין חוששים שמא יקלקל שחיטתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טירחתה מרובה משחיטה פסולה "לא שביק היתרא ואכיל איסורא" (לא יעזוב את המותר ויאכל את האסור). 48) שהוא כמומר לעבודה־זרה, שם ה. 49) בנוסחאות אחרות: או מין. בהלכות תשובה פרק ב הלכה ז, לא מנה רבינו את הכופר בתורה בסוג "אפיקורסים" אלא קבע לו סוג בפני עצמו, ובהלכה ח שם הוא מגדיר את מכחישי תורה שבעל־פה ככופרים בתורה, ואילו כאן בהלכה טז, הוא מתיר שחיטתם כשישראל עומד על גביהם. ובלחם־משנה כאן העיר על ניגודים אלה, ולא מצא יישוב נכון.

1 **טו. מִי שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה[50] מִן הָעֲבֵרוֹת**
2 **שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[51], אִם**
3 **הָיָה מֻמְחֶה[52]; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ[53] דָּבָר מֵתָּר וְאוֹכֵל דְּבַר**
4 **אִסּוּר. שֶׁזּוֹ חֲזָקָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ**
5 **הָרְשָׁעִים מֵהֶן.**

50) שפעם אחת עשה עבירה, ואינו מומר ומועד לעבור על אותה מצוה. 51) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. 52) משמע, אם יודעים בו שהוא מומחה. אבל אם אין יודעים, אין אומרים רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ראה בהלכה הקודמת. 53) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

6 **טז. אֵלּוּ הַצְּדוּקִין[54] וְהַבַּיְתוֹסִין וְתַלְמִידֵיהֶן וְכָל**
7 **הַטּוֹעִים אַחֲרֵיהֶן שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה**
8 **- שְׁחִיטָתָן אֲסוּרָה. וְאִם שָׁחֲטוּ בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זוֹ**
9 **מֻתֶּרֶת. שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁחִיטָתָן אֶלָּא שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ,**
10 **וְהֵם אֵינָן מַאֲמִינִין בְּתוֹרַת הַשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ אֵינָן**
11 **נֶאֱמָנִין לוֹמַר: לֹא קִלְקַלְנוּ.**

54) דינם כדין הכותים שאינם מאמינין במה שאינו כתוב בפירוש בתורה, חולין ג. ולפני שגזרו עליהם ועשאום כגוים גמורים. מפני שעבדו לדמות יונה. שם ו. כי הצדוקים לא נחשדו על עבודה־זרה, ולכן אם שחטו בפנינו בשחיטתם מותרת. וראה מה שכתבנו למעלה בהלכה יד.

12 **יז. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא נִצְטַוּוּ בִּשְׁחִיטַת**
13 **הַחֻלִּין, אֶלָּא הָיוּ נוֹחֲרִין[55] אוֹ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין**
14 **כְּשְׁאָר הָאֻמּוֹת. וְנִצְטַוּוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁכָּל הָרוֹצֶה**
15 **לִשְׁחֹט[56] - לֹא יִשְׁחוֹט אֶלָּא שְׁלָמִים. שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ**
16 **אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר וְגוֹמֵר, וְאֶל**
17 **פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹמֵר, לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְגוֹמֵר,**
18 **וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיְיָ וְגוֹמֵר. אֲבָל הָרוֹצֶה לִנְחֹר**
19 **וְלֶאֱכֹל[57] בַּמִּדְבָּר - הָיָה נוֹחֵר.**

55) דברי ר' עקיבא שם יז. 56) שחיטה כשרה. 57) חולין.

20 **יח. וּמִצְוָה זוֹ[58] אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא בַּמִּדְבָּר**
21 **בִּלְבַד בְּעֵת הֶתֵּר הַנְּחִירָה. וְנִצְטַוּוּ שָׁם, שֶׁכְּשֶׁיִּכָּנְסוּ**
22 **לָאָרֶץ תֵּאָסֵר הַנְּחִירָה, וְלֹא יֹאכְלוּ חֻלִּין אֶלָּא**
23 **בִּשְׁחִיטָה, וְיִשְׁחֲטוּ בְּכָל מָקוֹם לְעוֹלָם חוּץ לָעֲזָרָה.**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יַרְחִיב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹמֵר, וְזָבַחְתָּ**
25 **מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמֵר[59]. וְזוֹ**
26 **הִיא הַמִּצְוָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת: לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ**
27 **יֹאכֵל[60].**

58) להקדיש לשלמים, את הבהמות שרוצים לשוחטם. 59) בפסוק "אשר נתן ה' לך" בלי המלה "אלהיך", כנראה טעות־סופר נפלה כאן. 60) כלומר, אם ירצה לאכול בשר, מצוה לשחוט. וראה למעלה פרק א.

יום ש"ק כ"ו אייר ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר ששמונה מיני טריפות נאמרו לו למשה בסיני; דרוסה כיצד? ואם ספיקה אסורה או מותרת.

28 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[2], שֶׁהַטְּרֵפָה**
29 **הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא הַנּוֹטָה לָמוּת[3]. וְלֹא נֶאֱמַר**
30 **טְרֵפָה[4], אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, כְּגוֹן שֶׁטְּרָפָהּ אֲרִי**
31 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְשִׁבְרָהּ וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה.**

2) פ"ד. 3) וזה לשונו שם (הלכה ח־ט): ואסרה (התורה) הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף־על־פי שעדיין לא מתה, והיא הטריפה . . בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה . . . בין שבא לה חולי מחמת עצמה . . מכאן אמרו חכמים: זה הכלל, כל שאין כמוה חיה - טריפה. 4) שמשמעותה שהוכתה על־ידי חיה טורפת.

32 **ב. וְיֵשׁ שָׁם[5] חֲלָאִים אֲחֵרִים, אִם יֵאָרְעוּ לָהּ - תִּחָשֵׁב**
33 **טְרֵפָה. וְהֵן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[6]. וּשְׁמוֹנָה מִינֵי**
34 **טְרֵפוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי[7], וְאֵלּוּ הֵן[8]: דְּרוּסָה,**
35 **נְקוּבָה, חֲסֵרָה[9], נְטוּלָה[10], פְּסוּקָה, קְרוּעָה, נְפוּלָה**
36 **וּשְׁבוּרָה[11].**

5) שימוש מילה השגור אצל רבינו, במובן שיש במציאות כזה. וראה בהל' יסודי התורה פ"א ה"א. 6) כל שבעים הטריפות שמנה רבינו בסוף פ"י, הם הלכה למשה מסיני. וכולם כלולים בשמונה מיני הטריפות שמנה רבינו למטה. 7) חולין מג, א. 8) שמות המינים הכוללים, שפרטיהם יבוארו אחר־כך. 9) חסר אבר מתחילת ברייתו. 10) שניטל אבר בידי אדם, אבל לא חסר מתחילת ברייתו. 11) ויש סימן לזה בראשי־תיבות: "דן חנק נפש". וכל אחת

משבעים הטריפות שמנאן רבינו בסוף פ"י, כלולה באחד משמונת המינים האלה.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵן, הוֹאִיל וְאֵין לְךָ בְּפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה אֶלָּא דְּרוּסָה[12] - הֶחְמִירוּ בָּהּ[13], וְכָל סָפֵק שֶׁיִּסְתַּפֵּק בִּדְרוּסָה - אָסוּר. וּשְׁאָר שִׁבְעָה מִינֵי טַרְפוּת - יֵשׁ בָּהֶן סְפֵקִין מֻתָּרִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

12) פירוש, הכאה בידי חיה טורפת, כמו שיתבאר בהלכות שלפנינו. 13) מפשטות לשונו של רבינו משמע, שבדרך כלל אין הבדל בין איסור המפורש בתורה ובין איסור מהלכה למשה מסיני, ושניהם ספיקם אסור, אלא שיש סוגי ספיקות שמקילים בהם בהלכה למשה מסיני, ומחמירים בדבר הנאסר בפירוש בתורה, כגון דרוסה. למשל, בהמה שבאה פצועה לפנינו, ואנו מסופקים אם זה נעשה ע"י חיה דורסת או ע"י דבר אחר, וכגון שנכנס הדורס לפנינו למקום הבהמה, מחמירים בספק זה משום חומרת דרוסה, ואומרים שמן הטורף בא, ואין תולין שנתחככה בכתלים. ובשאר טריפות, כמו בנקובה, ספק אם נעשה הנקב מחיים או לאחר שחיטה, תולין שנעשה אחר שחיטה וכשרה. אבל ספק השקול שאין הדעת יכולה להכריע בו, לא לצד איסור ולא לצד היתר, אסור בין בדבר המפורש מן התורה ובין דבר הנאסר מהלכה למשה מסיני (מגיד־משנה). [נאמרו כמה פירושים בדברי רבינו כאן, ראה ט"ז יו"ד ריש הלכות טריפות, וב'פרי מגדים' בפתיחה לאותה הלכה].

ד. הַדְּרוּסָה הוּא שֶׁיִּטְרֹף הָאַרְי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[14] הַבְּהֵמָה וְיִדְרֹס עָלֶיהָ בְּיָדוֹ, אוֹ יִדְרֹס הַגֵּץ וְהַנֶּשֶׁר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הָעוֹף. וְאֵין דְּרִיסָה בִּבְהֵמָה גַּסָּה וּבְחַיָּה גַּסָּה אֶלָּא לָאַרְי בִּלְבַד[15]; וּבִבְהֵמָה דַּקָּה[16] - מִן הַזְּאֵב וּלְמָעְלָה[17]; וּבִגְדָיִים וּטְלָאִים[18], אֲפִלּוּ חָתוּל[19] וְשׁוּעָל[20] וּנְמִיָּה[21] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[22] - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּעוֹפוֹת.

14) חיות בר. 15) המילה "בלבד", באה למעט מינים שהם למטה מהארי. אבל הדומים לו, כגון נמר וכדומה, יש להם דריסה בגסה (כסף־משנה), וכן מפורש בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ו, וראה 'כסף משנה'. וארי והדומה לו, יש להם דריסה בכל מיני בעלי־חיים, ואפילו הם גדולים ממנו. 16) בנוסחאות אחרות: ובבהמה דקה ובחיה דקה. 17) כרבי יהודה, משנה, חולין מב, א. ולפי לשון אחרון בדברי רב, שם נב, ב - שרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק עליהם. וטעם איסור הדרוסה הוא, מפני שהדורס מטיל ארס חריף, וסופו לשרוף את בשר הנדרס. ונחלקו בדבר, יש אומרים, שהאיסור הוא מפני שהארס ינקוב את האיברים הפנימיים שכנגד מקום הדריסה. ויש אומרים, שהארס יחלחל בבהמה וסופה למות, ראה 'תוספות' שם מב, א – דיבור־המתחיל דרוסת. וב'מגיד משנה' כאן, קיבל את הדעה השניה ומוסיף, שחז"ל ידעו את טבע הדורסים והנדרסים, היינו דרגת חריפות הארס, וכן רגישות כל מין כלפי הארס, ובהתאם לכך קבעו את הדין. 18) [קטנים, דקים שבבהמה דקה]. 19) [מימרא של רב חסדא, שם נב, ב: דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים, וכלשון אחרון, כדרכו של רבינו לפסוק בכל מקום כלשון אחרון]. 20) בעיא שלא נפשטה, שם, אם יש לשועל דריסה או לא, ופסק להחמיר. 21) אין ידיעה ברורה, נמייה מהי. רש"י שם כותב, שיש אומרים שהיא "מרטרימא" בלעז, מרדר בגרמנית. 22) שהם למטה מן הזאב.

ה. וְהַנֵּץ[23] - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה, וַאֲפִלּוּ בְּעוֹף גָּדוֹל[24] מִמֶּנּוּ. אֲבָל שְׁאָר עוֹפוֹת הַדּוֹרְסִים[25] - יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁכְּמוֹתָן, וְאֵין לָהֶן דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁהוּא גָּדוֹל מֵהֶן.

23) במשנה, שם מב, ב: "ודרוסת הנץ בעופות". 24) כלשון אחרון, שם נג, א. [אין אנו בקיאים בשמותיהם של העופות הכתובים בתנ"ך ובתלמוד, ואין לסמוך על השמות הנהוגים עכשיו, כי רובם נתחדשו על־ידי בלשנים בדורנו]. 25) בגמרא שם: שאר עופות טמאים, יש להם דריסה. ונפסקה שם הלכה כלשון אחרון, שלכולם יש דריסה בעופות שכמותם, ולנץ יש דריסה אפילו בעופות גדולים ממנו, ונראה שכך היא דעת רבינו. [ודע שהמונה "דורס" יש לו שתי משמעויות: א. הכאה בציפורן והטלת ארס במוכה; ב. אוכל טרפו כשהוא חי או מניח רגלו על הטרף ואוחזו ואוכלו. בדיני טריפות, הכוונה למשמעות הראשונה. ואילו בדיני סימני עופות טמאים, המונח "דורס" מתכוון למשמעות השניה. וראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל שאר. וישנם עופות טמאים שדורסים במובן א - והנדרס טריפה, אבל אינם דורסים ואוכלים כפי מובן ב].

ו. וְיֵשׁ לְחֻלְדָּה דְּרִיסָה בְּעוֹפוֹת[26]. וְכֶלֶב - אֵין לוֹ דְּרִיסָה כָּל עִקָּר[27], לֹא בְּעוֹף וְלֹא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה. וְהַנֵּץ - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בִּגְדָיִים וּטְלָאִים[28]. וְהוּא שֶׁיִּקֹּב בְּצִפָּרְנָיו לְבֵית הֶחָלָל[29].

26) שם נב, ב. 27) מסורת בידי חכמים: "אין דרוסה לכלב", שם נג, א. שאין לכלב ארס כלל. 28) שם נב, ב. 29) בברייתא שם דרוסת הנץ עד שתנקב לחלל, ומשמע שם שמשום דרוסה נגעו בה, מדקרי לה דרוסה, ולא משום נקב לבית חללו, וכן דעת הרי"ף. ולפיכך אם האדים הבשר נגד בני מעיים, טריפה. ואפילו אם נבדקו האיברים הפנימיים ונמצאו שלמים, מה־שאין־כן בניקב לבית חללו על ידי קוץ, שבדיקה מועילה. [וכן כתב רבינו בה"ז בניקבה על ידי שן הדורס, וכן לקמן פ"ו הי"ג].

ז. אֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּיַד הַטּוֹרֵף[30], אֲבָל בְּרַגְלָיו[31] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[32]. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בַּצִּפָּרֶן[33], אֲבָל בַּשֵּׁן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. אֶלָּא אִם כֵּן נִקַּב עַד בֵּית הֶחָלָל[34], בּוֹדְקִין שֶׁמָּא נִקַּב אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים שֶׁנִּטְרֶפֶת בִּנְקִיבָתָן. וְאֵין דְּרִיסָה[35] אֶלָּא בְּכַנָּת הַטּוֹרֵף[36]. אֲבָל אִם נָפַל הַדּוֹרֵס וְנִשְׁתַּקְּעוּ צִפָּרְנָיו בַּנִּטְרָף - אֵין זוֹ דְּרִיסָה[37]. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא מֵחַיִּים. אֲבָל אִם דָּרַס וְנֶהֱרַג[38], וַעֲדַיִן יָדוֹ בַּדְּרוּסָה, וְלֹא שָׁמַט צִפָּרְנָיו מִמֶּנָּה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[39].

30) הרגל הקדמית. 31) האחוריות. 32) משום דרוסה, שאין הארס של הדורס אלא בידו (שם). 33) לשון הגמרא שם. 34) שאז יש לחוש משום נקובה ובודקין. וגם בדריסה ברגל הדין כן, אלא נקט רבינו מה שיותר מצוי שהשן נוקבת עד בית החלל. 35) שיהיה אסור משום דרוסה אפילו אם לא ניקב. 36) לשון הגמרא שם: אין דריסה אלא מדעת. 37) כיון שנפל ממילא, ולא היה בכוונה - אינו מטיל ארס. 38) גירסת רבינו בגמרא שם: "ופסקוהו לרישיה", והיינו שנהרג הטורף לגמרי, אבל רש"י גורס: "ופסקוהו לידיה" - שנקטעה ביד שדרסה, עד שלא שמט הציפורן, גם כן מותר, שאין דריסה לאבר אחרי שפסקה חיותו (לחם־משנה). 39) שאין לדריסה אלא לבסוף. הטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרנו ממנו (שם). ולפיכך מותר אפילו אם האדים הבשר כנגד בני מעיים שאין כאן דרוסה כלל, וכן אם נשחט הנדרס לפני שהדורס הוציא צפרנו (מגיד־משנה).

1 **ח. וְכֵיצַד דִּין הַדְּרוּסָה? כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין**
2 **לָהּ' - שׁוֹחֲטִין אֶת הַנִּטְרָף וּבוֹדְקִין כָּל הֶחָלָל[40] שֶׁלּוֹ**
3 **מִכַּף הַיֶּרֶךְ עַד הַקָּדְקֹד[41]. אִם נִמְצֵאת כֻּלָּהּ שְׁלֵמָה**
4 **מִכָּל מִינֵי טְרֵפוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה -**
5 **הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי**
6 **זוֹ טְרֵפָה, וַאֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[42].**

40) אפילו בוודאי דרוסה מועילה בדיקה, וכן דעת הרבה פוסקים. ובדיקה לא רק בעוף, שהכשרו בסימן אחד, ואפשר לבדוק את הוושט השלם אחר השחיטה, אלא גם בבהמה, כי אפילו אם שחט במקום הדריסה, אפשר להכיר את האדמימות מפני שהיא מתפשטת ואינה דומה לנקב כל שהוא (מגיד־משנה). 41) ולא כף הירך בכלל, שאפילו האדים שם הבשר כשרה, מכיון שאפילו ניטל לגמרי כשרה (מגיד־משנה). 42) ראה ה"ב. כוונתו לומר, שהיא היא "טריפה" הכתובה בתורה.

7 **ט. אֵי זֶה הוּא רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה? שֶׁיַּאְדִּים הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד**
8 **בְּנֵי מֵעַיִם[43]. וְאִם נִמּוֹק הַבָּשָׂר[44] כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם[45]**
9 **עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְרוֹ מִן הַחֲבוּרָה[46] -**
10 **רוֹאִין אוֹתוֹ הַבָּשָׂר כְּאִלּוּ חָסֵר[47], וּטְרֵפָה.**

43) וכן האדים הבשר כנגד כל אבר שנטרפת בו הבהמה טריפה, שסוף הארס לחלחל ולנקוב האבר הנטרף, שהרי הבדיקה לא רק כנגד בני מעיים אלא כל הגוף מכף הירך ועד הקדקד. ורבינו אחז בלשונו כנגד בני מעיים, שרוב הטריפות הם בבני מעיים (כסף־משנה). 44) מימרא של רב, בחולין נג, ב - נתמסמס הבשר. 45) ורש"י שם מפרש, נתמסמס הבשר שלא כנגד בני מעיים, אלא במקום שאם ניטל טריפה. 46) בגמרא שם: שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי, ופירש רש"י: אם בא לרפאותו, גורדו ומשליכו עד הבשר החי. 47) בגמרא: כאילו אינו, ורש"י פירש שהוא כנטול, ואם יש טריפות בניטל כולו, כגון צומת הגידין טריפה שזה גם כן דומה לנטול. אבל רבינו שינה בלשונו, ואמר "כאילו חסר" שרואין את הבשר שנתמסמס כאילו הוא חסר מצד הארס ששרפו, אבל לא כאילו ניטל כל האבר, ואסור לפי שסופו לנקוב בני מעיים, וכן דעת הרשב"א (כסף־משנה).

11 **י. וְאִם דָּרַס בַּסִּימָנִין, מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ[48] - טְרֵפָה.**
12 **וּדְרִיסָתָן בְּמַשֶּׁהוּ[49], כֵּיוָן שֶׁהָאֲדִּים בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא**
13 **מֵחֲמַת דְּרִיסָה[50] - טְרֵפָה.**

48) הסימנים עצמם, אבל אם האדים רק הבשר כנגד הסימנים כשרה, משום שהסימנים קשים והארס שהוטל בבשר שכנגדם אינו שולט בהם, ובהאדימו הסימנים עצמם הרי נגלה ששלט בהם. ובבני מעיים נתבאר בה"ט כשהאדים הבשר כנגדם גם כן טריפה, שם. 49) אפילו בקנה שאינו נטרף אלא בנחתך רובו, בדרוסה נטרף במשהו מפני שהארס מחלחל ושורף (גמרא שם). 50) היינו, אדמומית הבאה מחמת דריסה.

14 **יא. סְפֵק דְּרוּסָה - אֲסוּרָה[51] עַד שֶׁתִּבָּדֵק כִּדְרוּסָה**
15 **וַדָּאִית[52]. כֵּיצַד? אֲרִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵין שְׁוָרִים, וְנִמְצָא**
16 **צִפֹּרֶן[53] בְּגַבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא אֲרִי**
17 **דְּרָסוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא בַּכֹּתֶל נִתְחַכְּכָה[54]. וְכֵן שׁוּעָל**
18 **אוֹ נְמִיָּה שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעוֹפוֹת, וְהוּא שׁוֹתֵק וְהֵן**
19 **מְקַרְקְרִין[55] - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא דָרַס. אֲבָל אִם הָיָה הוּא**
20 **נוֹהֵם וְהֵם מְקַרְקְרִין - מִיּרְאָתוֹ וּמִנְּהִימָתוֹ הֵן**
21 **מְקַרְקְרִין. וְכֵן אִם קָטַע רֹאשׁ אֶחָד מֵהֶן - הִנֵּה נָח**
22 **רָגְזוֹ. וְכֵן אִם שָׁתַק הוּא וְהֵם - אֵין חוֹשְׁשִׁין; שֶׁאִלּוּ**
23 **הִזִּיק - הָיוּ מְקַרְקְרִין.**

51) שחוששין לספק דרוסה כשמואל, שם. 52) מוסב על הבדיקה שהיא נעשית באותו האופן כמו שבודקים בדרוסה ודאית, והיינו שבודקים את כל החלל כמ"ש בה"ח. אבל איסורה עד שתבדק הוא רק מטעם ספק טריפה. וראה רדב"ז מכת"י. 53) תלוש (רש"י). 54) השור, וציפורן זו בכותל היתה. ואע"פ שהציפורן לא נשלפה (ראה הערה לח) חוששים שמא דרס גם בציפורן אחרת. ראה ט"ז יו"ד סי' נז. 55) שם.

24 **יב. סָפֵק שֶׁנִּכְנַס[56] לְכַאן טוֹרֵף אוֹ לֹא נִכְנַס, אוֹ**
25 **שֶׁרָאִינוּ[57] וְלֹא נוֹדַע אִם זֶה מִן הַטּוֹרְפִין אוֹ אֵינוֹ מִן**
26 **הַטּוֹרְפִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין[58]. וְכֵן עוֹף[59] שֶׁנִּכְנַס לְבֵין**
27 **הָעֵצִים אוֹ לְבֵין הַקָּנִים, וְיָצָא וְרֹאשׁוֹ מְנַטֵּף דָּם אוֹ**
28 **צַוָּארוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא נִטְרַף, אֶלָּא אוֹמְרִים**
29 **שֶׁמָּא בָּעֵצִים נִזָּק[60].**

56) שם. 57) שם. 58) שספק אם היה במציאות או לאו, אפילו בספק דרוסה מקילין. ואינו דומה לארי שנכנס לבין השוורים שהטורף נתחזק במציאותו, ואין ספק כי־אם במכה, אם היא מהטורף או לאו (מגיד־משנה בהלכה ג). 59) שם. כאן יש שני ספיקות, אם היה הטורף במציאות, ואף אם תמצי לומר שהיה במציאות, שמא בקנים נפצע, ואף בשל תורה ספיקה לקולא (מגיד־משנה שם). 60) וצריך בדיקה בסימנים, אם אין נקב בוושט מחמת הנזק בעצים, שם כח, ב.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ'־כ"ו אייר ה'תשפ"א

יום ראשון כ' אייר ה'תשפ"א
מצות לא תעשה רלט.

המצוה הרל"ט — האזהרה שהזהרנו מלמשכן את־החיב, במו ידינו, אלא בפקדת הדין ועל־ידי שלוחו, ולא שנגנס אנחנו לבית החיב בעל כרחו ונמשכנו. והוא אמרו יתעלה: "לא־תבא אל־ביתו לעבט עבטו" (דברים כד, י). ולשון המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "המלוה את־חברו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא יכנס לביתו לטול את־משכונו, שנאמר: "בחוץ תעמד" (שם, יא). ולאו זה נתק לעשה, והוא אמרו יתעלה: "השב תשיב לו את־העבוט" (שם, יג), וכך נתבאר בפרק אחרון בגמרא מכות (טז.). ודע שאם לא החזירו ולא קיים עשה שבה — חיב מלקות ומשלם דמי המשכון, כמו שנתבאר באחרון דמכות (טז.) וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (קיג.).

יום שני כ"א אייר ה'תשפ"א
מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

המצוה הקצ"ט — הצווי שנצטוינו להחזיר את־המשכון לבעליו הישראלי בעת שהוא צריך לו. אם המשכון ממה־שנזקקים לו ביום, כגון: כלי עבודתו ומלאכתו — יחזירם לו ביום וימשכנם בלילה: ואם הוא ממה־שנזקקים לו בלילה — כגון מצעות וכסתות (שמיכות, וצרכי לילה) שהוא ישן בהן — יחזירם בלילה וימשכנם ביום. ולשון המכלתא (פרשת משפטים): "עד־בא השמש תשיבנו לו" (שמות כב, כה) — זו כסות יום שאתה מחזיר לו כל־היום; וכסות לילה שאתה מחזיר לו כל־הלילה מנין? תלמוד לומר: השב תשיב לו את־העבוט (המשכון) כבוא השמש (דברים כד, יג) מכאן אמרו: ממשכנין כסות יום בלילה וכסות לילה ביום ומחזירין כסות יום ביום וכסות לילה בלילה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז.) שאמרו: "לא־תבא אל־ביתו לעבט עבטו" (שם, י) — הוא לאו שנתק לעשה (המקיים את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), ושהעשה הוא אמרו: "השב תשיב לו את־העבוט". ולשון ספרי (פרשת כי־תצא שם): "השב תשיב — מלמד שמחזיר לו כלי יום ביום, וכלי לילה בלילה: סגוס (שמיכת צמר) בלילה, ומחרשה ביום". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מ(בבא) מציעא (קיג.).

המצוה המשלימה מאתים וארבעים — האזהרה שהזהרנו מלמנוע המשכון מבעליו בשעה שהוא צריך לו, אלא נחזיר לו כלי־יום ביום וכלי־לילה בלילה, כמו שאמרה המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "מחזיר את־הכר בלילה ואת־המחרשה ביום". והלאו שבא בענין זה הוא אמרו יתעלה: "לא תשכב בעבטו" (שם, יב). ולשון ספרי (פרשת כי תצא שם): "לא תשכב ועבוטו עמך". אלא מחזיר לו מה־שאי אפשר לו בלעדיו (אין לו תחליף לשימוש) מחמת ענין, כמו שבאר ואמר: "כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו" (שמות כב, כו), וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (שם).

יום שלישי כ"ב אייר ה'תשפ"א
מצות לא תעשה רמא. רמב.

המצוה הרמ"א — האזהרה שהזהרנו מלמשכן אלמנה בין ענייה בין עשירה, והוא אמרו: "ולא תחבל בגד אלמנה" (דברים כד, יז). ולשון המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה, שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (שם).

המצוה הרמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלמשכן כלים שמשתמשים בהם בני אדם בהכנת מזונותיהם, כגון כלי הטחינה וכלי הלישה וכלי הבשול וכלי שחיטת בעלי החיים וזולתם ממה־שכולולו שם דבר שעושים בו אכל נפש, והוא אמרו יתעלה: "לא־יחבל רחים ורכב (החלק העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כי־נפש הוא חובל" (שם, ו). ולשון המשנה (שם): "לא רחים ורכב בלבד, אלא כל־דבר שעושין בו אכל נפש, שנאמר: כי־נפש הוא חובל". ונשאר שנבאר לך כאן אמרם: "וחיב משום שני כלים, שנאמר: "לא־יחבל רחים ורכב", שאפשר לחשוב על־פי זה שהזן שתי מצות, וכל־שכן באמרם (בבא מציעא קטז.): "וחיב על הרחים בפני עצמן ועל הרכב בפני עצמו". וענין דבר זה, שכל־הממשכן כלי שעושין בו אכל נפש — הרי זה עובר על מצות לא־תעשה, כמו שנתבאר; ואם משכן כלים רבים שכל־אחד מהם עושין בו אכל נפש — חיב על כל־כלי וכלי, כגון שמשכן כלי טחינה וכלי אפיה וכלי לישה. וזה ממה־שאין צריך לבארו, לפי שהוא דומה למי שחבל בגד אלמנת ראובן ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל־בגד ובגד. אבל ענין הדבר במי שחבל שני כלים, שבשניהם יחד נעשה אכל נפש ואין אחד מהם מספיק לעשית אכל נפש בלעדי האחר, האם נאמר כיון שאין האכל נעשה אלא בשניהם יחד הרי הם ככלי אחד ויהיה חיב משום כלי אחד; או כיון שהם שני כלים — חיב על כל־אחד ואחד לבדו. לפיכך בארו לנו שהוא חיב עליהם

מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה כְּמוֹ רֵחַיִם וָרֶכֶב, שֶׁאֵין טוֹחֲנִים בְּאֶחָד מֵהֶם בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, שֶׁאִם חָבַל רֵחַיִם וָרֶכֶב יִהְיֶה כְּמִי שֶׁחָבַל עֲרֵבַת הַלִּישָׁה וְסִכִּין הַשְּׁחִיטָה שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם מְיֻחָד לְמְלַאכְתּוֹ, וְזֶהוּ עִנְיָן אָמְרָם: וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, לֹא שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְזֶה לְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא) בְּעִנְיָן זֶה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ, אָמְרוּ: "מָה רֵחַיִם וָרֶכֶב מְיֻחָדִין שְׁנֵי כֵּלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת וְחַיָּבִין עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ כָּךְ כָּל־שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ". עִנְיַן הַדָּבָר וּבֵאוּרוֹ: אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאִם עָבַר וּמִשְּׁכֵן — מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ וְיוּשַׁב לִבְעָלָיו, וְאִם אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ — לוֹקֶה. וְכָךְ הַדִּין בְּבֶגֶד אַלְמָנָה וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום רביעי כ"ג אייר ה'תשפ"א
מצות לא תעשה רלה.

הַמִּצְוָה הָרל"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַלּוֹת בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) וּבְמַרְבִּית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב) לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ" (ויקרא כה, לז). וּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן אֶחָד (ונאמרו) לְחִזּוּק (ליתר תוקף), שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית יִהְיֶה עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. לֹא שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: 'נשך' — ריבית ממון ו'תרבית' — ריבית האוכל —), לְפִי שֶׁהַנֶּשֶׁךְ הוּא הָרִבִּית וְהָרִבִּית הוּא הַנֶּשֶׁךְ. וּבְגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (ס:) אָמְרוּ: (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת "נשך" ובאוכל "תרבית" בכל זאת) אִי אַתָּה מוֹצֵא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תַרְבִּית וְלֹא תַרְבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), וְלָמָּה חֲלָקוֹ הַכָּתוּב? לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְשָׁם אָמְרוּ "דְּאוֹרַיְתָא נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית חֲדָא מִלְּתָא נִנְהוּ (דבר אחד הם)". וְעוֹד אָמְרוּ שָׁם: הַשְּׁתָּא דִּכְתִיב, אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית — קְרֵי בֵּהּ (המילים "נשך ומרבית" נקראים מלעיל ומלרע): אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית, וּבְנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ", וְיִהְיֶה כָּל־הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית כֶּסֶף אוֹ פֵּרוֹת עוֹבֵר עַל שְׁנֵי לָאוִין, נוֹסֵף עַל שְׁאָר לָאוִין שֶׁבָּאוּ גַּם כֵּן בַּמַּלְוֶה, לְחִזּוּק, לְפִי שֶׁכְּבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" (שם, לו) וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (סא.), שֶׁגַּם לָאו זֶה לַמַּלְוֶה הוּא, אֶלָּא שֶׁכָּל־אֵלּוּ לָאוִי יַתִּירֵי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, לְפִי שֶׁכֻּלָּם בְּעִנְיָן אֶחָד נִכְפְּלוּ, וְהוּא שֶׁהַזְהַר הַמַּלְוֶה מִלְּהַלּוֹת בְּרִבִּית. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום חמישי כ"ד אייר ה'תשפ"א
מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר גַּם הַלּוֶה מִלִּלְוֹת בְּרִבִּית. לְפִי שֶׁאִלּוּ לֹא בָּא לָאו לַלּוֶה מִלִּלְוֹת בְּרִבִּית הָיָה אֶפְשָׁר לִסְבֹּר שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה עוֹבֵר מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹמֵס וְאֵין הַלּוֶה עוֹבֵר, כִּי הוּא רַק הִסְכִּים לִהְיוֹת נֶחְמָס, וְהָיָה זֶה דּוֹמֶה לְאוֹנָאָה שֶׁעוֹבֵר הַמְאַנֶּה, לֹא הַמִּתְאַנֶּה. לְפִיכָךְ בָּא הַלָּאו גַּם לַלּוֶה שֶׁלֹּא יִלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל" (דברים כג, כ), וּבָא הַפֵּרוּשׁ: לֹא תִּנְשֹׁךְ לְאָחִיךָ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:): "לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וּמִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר כְּשֶׁנַּזְכִּיר אוֹתָהּ מִצְוָה (לא תעשה רצט).

יום שישי כ"ה אייר ה'תשפ"א
מצות לא תעשה רלז.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַסֵּק בְּהַלְוָאַת הָרִבִּית בֵּין הַלּוֶה וְהַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא נַעֲרֹב לְאֶחָד מֵהֶם, וְלֹא נָעִיד לָהֶם. וְלֹא נִכְתֹּב בֵּינֵיהֶם שְׁטָר בְּמַה שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו מֵעִנְיְנֵי הָרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִשִּׁימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה.): "עָרֵב וְעֵדִים אֵינָם עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם: "לֹא־תִשִּׁימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ", אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא בַּמִּתְעַסְּקִים בֵּינֵיהֶם — הֲרֵי הוּא כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַמַּלְוֶה, וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה לָאוִין: הָאֶחָד — לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְהַשֵּׁנִי — אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵّן אָכְלֶךָ, וְהָרְבִיעִי — אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ, וְהַחֲמִישִׁי — לֹא־תִשִּׁימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְהַשִּׁשִּׁי — וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא־תִתֵּן מִכְשֹׁל. וְשָׁם אָמְרוּ: "וְאִלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: הַמַּלְוֶה, וְהַלּוֶה, הֶעָרֵב, וְהָעֵדִים; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַסּוֹפֵר — עוֹבְרִין עַל בַּל־תִּתֵּן, וְעַל בַּל־תִּקַּח מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְעַל לֹא־תִשִּׁימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְעַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּבַגְּמָרָא: "אָמַר אַבַּיֵּי: מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכֻלָּן, לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל: עָרֵב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִים אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא־תִשִּׁימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה (המלוה בריבית) — אִם הִיא רִבִּית קְצוּצָה (ריבית ממש, שפסקו — "קצצו" — את שיעורה מראש. לעומת "אבק ריבית") — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וּמַחֲזִירִים לָזֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְקְחָה הָרִבִּית.

יום ש"ק כ"ו אייר ה'תשפ"א
מצות עשה קצח.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַקֵּשׁ רִבִּית מִן הַגּוֹי וְאָז נַלְוֵהוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲזוֹר לוֹ וְלֹא נְחָנֵהוּ אֶלָּא

נַזִּיקוֹ, אֲפִלּוּ בְּהַלְוָאָה בְּרִבִּית שֶׁנִּתְּנָה עָלָיו כָּזֶה שֶׁהֶזְהִירָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ" (דברים כג, כא), לְפִי שֶׁבָּא לָנוּ הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל שֶׁזֶּה צִוּוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה; וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְגַם לְמִצְוָה זוֹ יֵשׁ תְּנָאִים (הגבלות) מִדְּרַבָּנָן, שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת (בבא) מְצִיעָא (ע:).

המשך מעמוד לה

לקוטי־שיחות – פרשת בחוקותי – ע"פ מחזור הלימוד השבועי

נחקקים[30] הדברים בלב לומד התורה, ואף אם לבו כלב האבן נחקק לב־האבן שלו על־ידי העמל בתורה – אבנים שחקו מים[31].

ח.
על־ידי עמל בתורה מבינים שגם המשפטים הם חוקים

כל הענינים בתורה מדוייקים מאד, והעובדה שעמל התורה נקרא חוקה, ביטוי המשמש גם למצוות שלמעלה מהשכל, מוכיחה, שהסיבה לכך שעמל תורה נקרא חוקה, אינה רק מפני שזוהי עבודה קשה, כדלעיל, אלא גם מפני שעמל־תורה שייך לענינים שלמעלה מהשכל[32]:

למרות שלימוד תורה־שבעל־פה צריך להיות על־ידי הבנה[33], ואם אין מבינים את הנלמד אי־אפשר לברך על כך את ברכת־התורה[34], בכל זאת תלוי עמל־תורה בענין שמעל השכל, ואדרבה: דוקא ב"בחקותי" שלמעלה מהשכל – מתבטא "עמלים בתורה".

וזאת בשני ענינים[35]:

א) "עמל בתורה" צריך להיות יותר מהמובן בשכלו. אם לומדים רק כפי הדרוש לשכל, אין זה עמל אמיתי. ב) העמל בתורה מביא להכרה שגם הענינים המובנים בשכלו הם בעצם מעל לשכל, כמאמר[36]: תכלית הידיעה שלא נדעך, שכשם שהוא לגבי ה' כך הוא לגבי התורה – חכמת ה', שהוא וחכמתו אחד. כמו שכתב הרמב"ם[37], ולכן "כשם[38] שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו[39] כך אינו יכול להשיג חכמתו", כנאמר[40]: "ונעלמה מעיני כל חי".

כלומר, אם אדם חושב שהוא מבין את התורה במלוא מובנה, זוהי הוכחה לפגם בעמל בתורה, כמאמר כבוד־קדושת מורי־חמי אדמו"ר[41], שגם הענינים המובנים הם כחוקים.

לפי זה מובן השימוש בביטוי "בחקותי תלכו" במשמעות של לימוד תורה, גם אם הכוונה איננה רק ללימוד החוקים, אלא ללימוד כל הענינים כולל העדות והמשפטים[42], מפני שבאמצעות עמל בתורה מגיעים להכרה שגם המשפטים הם חוקים.

(משיחת ש"פ בחקותי תשכ"ה)

---

30) כל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק לכל פרטיהם. ומזה מובן שלשון הכתוב "בחקותי", שפירושו הוא (גם) מל' "חקיקה" בנוגע לימוד התורה, הוא בין בנוגע לעבודת האדם שבחקיקה – עמל תורה, ובין בנוגע לפעולת החקיקה בהאב"ט – שהעמל תורה חוקקת את לב האבן שבו (וכמו שנתבאר בהערה שלפנ"ז בנוגע למצות דחוקים).

31) ראה אדר"נ פ"ו, ב.

32) ראה גו"א בפרש"י, ובאוה"ח כאן.

33) ראה זהר פרשתנו (קיג, א) דאם בחוקותי תלכו דא תושבע"פ (ובלקולוי"צ שם). ובדברי דוד להט"ז (בפסוק יד) שעמלים בתורה הוא תושבע"פ, ולהעיר מאוה"ח עה"פ בתחלתו.

34) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. לקו"ת ויקרא ה, ב. ולהעיר מע"ז יט, א. בונה ירושלים סי' סג (מאמרי אדה"ז – הקצרים ע' תקנט).

35) ענין הראשון – בנוגע לעבודת העמל תורה, והשני' – בנוגע להתוצאה מזה. וראה לעיל הערות 29, 30.

36) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

37) הל' יסוה"ת פ"ב ה"י. הל' תשובה ספ"ה. וראה ג"כ מו"נ ח"א פס"ח. שם ח"ג פ"כ. שמונה פרקים פ"ח.

38) ראה שער היחוה"א פ"ד. שם פ"ח.

39) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

40) איוב כח, כא. וראה תניא קו"א סד"ה דוד זמירות.

41) ד"ה ויקם עדות ש"ת ע' 57. – בענין קיום המצות, אבל מכיון שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, צריך לומר, שזה שקיום המצות דמשפטים הוא באופן דחוקים הוא מצד שרשם בתורה, שגם הלימוד דמשפטים הוא כמו הלימוד דחוקים.

42) ובפרט, שמצות דסוג חוקים שבתורה הוא קטן (בכמות) לגבי סוג המשפטים. ונוסף לזה: מכיון שהמדובר כאן הוא בנוגע "עמל תורה" (ובפרט לפי מה שנתבאר (ס"ב) שמ"ש "בחקותי תלכו" הכוונה רק "שתהיו עמלים בתורה", דאילו לימוד התורה סתם נכללת היא ב"ואת מצותי תשמרו"), הרי ענין העמל בתורה הוא עיקר בטעמי התורה וכו' (ולא בנוגע לידיעת ההלכות עצמם), וזהו בחלק המשפטים דוקא.

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֲצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֲצָה רָעָה,** שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ',** ששיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֲפָס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֶמֶ"ת לְבַד"ו לְוֶ"ח) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּסֵּב כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה',** שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהִסִּיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בְּדְבָרִים** אחרים **פְּתָח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, **שִׁיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי** – שרצה לדבר, **אָמְרִי לֵיהּ** המתלוננים, **דַּיָּן רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יָמֵל** – ידבר, בתמידה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעֵינָא** – אם אדבר, **אָמְרִי כִּי מַיְלְתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם,** וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִשְׁתִּיקוּ,** ואז **אָמַר לָהוּ,** אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן,** ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ,** וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ,** בתמידה. וזה מה שהמשיך כלב **'עֹלֶה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ',** שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת' וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ',** ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אֵל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כְּבִיכוֹל** רצו המרגלים לומר שאֲפִילּוּ **בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא',** דָּרַשׁ **רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לָרָעָה.** ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מַת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרֵייהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מידם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּדָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה,** שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'.**

עוד תיארו המרגלים **"וְגַם רְאִינוּ בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם" וְגוֹ',** ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, הַמְרַגְּלִים שַׁקְרֵי הֲווֹ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וְגַם רְאִינוּ בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים',** לְחַיֵּי – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילְנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְרַמְצֵי בְּאִילְנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם** יום זה **בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.**

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגֹּם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּטְּלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה,** כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה,** שהרי כתוב 'במגפה' ולא 'במגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלְעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן,** שבו הכהנים פסיעה לאחורידם לצד מזרח, **וְחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּעֲלוֹת** [כַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחורידם ושבו מי הירדן בבתחילה, כעת **אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם".** וְעַל דָּבָר זֶה שלא ידע אותו עוזא, **נֶעֱנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן כִּי שִׁמְטוּ הַבָּקָר", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, **אַתָּה עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. **"וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו בביאור 'על השל'. **חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ** – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, **וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צָרְכָּיו בִּפְנֵיו** – ו"של" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, **'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא **עוּזָּא בָּא לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים',** ולומדים את עוזא מהארון, **מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים,** שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, **אַף עוּזָּא בָּא לְעוֹלָם הַבָּא.**

המשך בעמוד רב

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד א

"וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. "וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ" וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר ר' יוֹחָנָן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ. "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה" אָמַר רַבָּה: שֶׁהֱסִיתָן בִּדְבָרִים. פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל? אָמַר אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סָבְרִי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל", אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא מִמֶּנּוּ, כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ, מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיטַרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא. הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ" וְגוֹ'. אָמַר רַב מְשָׁרְשְׁיָא: מְרַגְּלִים שַׁקְרֵי הָווּ, בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא הָווּ יָדְעֵי? וְלֹא הִיא, כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזֵינְהוּ, סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי, שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרִי, קָחָזֵינַן אֱינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי. "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ" אָמַר רַבָּה אָמַר ר' יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב "וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה" אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ ר' שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתָּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם, וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ: וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר. נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" ר' יוֹחָנָן וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוֹ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" אָמַר ר' יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה" אָמַר ר' אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר" הָכִי נַמִי? הָתָם כְּתִיב "אַף" הָכָא לֹא כְּתִיב "אַף". דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקְּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן "זְמִירוֹת"?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ" וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בַּעֲגָלְתָא. "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ"? ר' אַבָּהוּ וְר' אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נַמִי אֲמוּר,

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

שלשה

רש"י

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. לא גַּרְסִינַן וּכְתִיב, [אֶלָּא] וַיֵּלְכוּ יְתֵירָא הוּא כֵּיוָן דִּכְתִיב [לְעֵיל] וַיָּשׁוּבוּ לא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ': מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן. שֶׁהָלְכוּ לָתוּר לְבִיאָתָן: אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. שֶׁמִּתְּחִלָּה לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּונוּ: אֵינוֹ מִתְקַיֵּים. שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין כְּבַדָּאִין, לְפִיכָךְ אוֹמֵר דְּבַר אֱמֶת תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ, וְאַף מְרַגְּלִים לְכָךְ פָּתְחוּ בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ תְּחִלָּה: וַיַּהַס. שִׁתֵּק: אֶל מֹשֶׁה. בִּדְבָרִים, שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁבִּגְנוּתוֹ רוֹצֶה לְסַפֵּר: שֶׁהֱסִיתָם בִּדְבָרִים. כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: דְּחַזְיֵיהּ. כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁרָצָה לְדַבֵּר וְשִׁתְּקוּהוּ בִּנְזִיפָה וְאָמְרוּ לוֹ רֹאשׁ הַקָּטוּעַ יְדַבֵּר, מִי שֶׁרֹאשׁוֹ קָטוּעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים לִטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ הוּא יְדַבֵּר בְּפָנֵינוּ: וְחָסְמִין לִי. מְשַׁתְּקִין אוֹתִי: עָלֹה נַעֲלֶה. אַף לַשָּׁמַיִם אִם יְצַוֶּה עָלֵינוּ: מִמֶּנּוּ. מִן הַקָּבָּ"ה: אַל תִּקְרֵי. לֹא גָּרֵס, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ קְרִיָּיה בֵּין מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר עַל יָחִיד שֶׁנִּדְבָּרִים עָלָיו לְמִמֶּנּוּ שֶׁל רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים עַל עַצְמָן: אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו. אִם הִפְקִידָם שָׁם: בַּעַל הַבַּיִת. אֲדוֹן הָעוֹלָם: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה. שֶׁהֶרְאֵיתִיהָ לָהֶם כְּאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמֵּתִים בָּהּ תָּדִיר: שְׁכִיב אִיּוֹב. שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר כָּלֵב סַר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם: ה"ג וְלֹא הִיא כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי. וְלֹא הָיוּ שַׁקְרָנִים בְּזֹאת (וְלֹא הָיוּ נִרְאִים בָּהֶן שַׁקְרָנִים) דְּאִינְהוּ שַׁמְעִינְהוּ לָאֱמוֹרִיִּים שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן חֲגָבִים, דְּכִי הָווּ אֱמוֹרִיִּים מַבְרִין אֶת אֲבֵלֵיהֶם כְּשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקֶּבֶר, כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ שְׁכִיב חֲשִׁיבָא מִנַּיְיהוּ וּמַבְרִין לָאָבֵל סְעוּדָה לְנַחֲמוֹ תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי לְהוּ: וְכִדְחָזֵינְהוּ. וְהֵם יְרֵאִים לַעֲמוֹד לִפְנֵיהֶם סָלְקֵי וְיָתְבֵי בְּאִילָנֵי: וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה. (שַׁדַּי) [שֶׁרָצוּ] לִרְגּוֹם אוֹתָם [וְקָאֵי] נַמִּי אַכְּבוֹד ה': בַּמַּגֵּפָה. מִדְּלָא קָרֵינַן בְּמַגֵּפָה מַשְׁמַע בִּמְיֻחֶדֶת וּרְאוּיָה לָהֶם בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ. שֶׁהִיא בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע כִּדְאַמְרִינָן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לג): וְכֵיוָן שֶׁעָלָה כּוּ'. סֵיפָא דִּבְרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא, אֶלָּא אַיְּדֵי דִּתְנָא בָּהּ וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל נָקֵט לָהּ לְפָרָשַׁת מְרַגְּלִים הָכָא: שָׁבוּ הַמַּיִם לִמְקוֹמָם. שֶׁהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם

תוספות

עַד שֶׁעָבְרוּ כָּל הָעָם, וּכְשֶׁעָבְרוּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וְנִמְשְׁכוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם פְּסִיעָה אַחַת, נִמְצְאוּ כֹּהֲנִים מִצַּד זֶה כּוּ'. וְאע"ג דְּהַהוּא קְרָא דְּוַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר קָדִים, דְּמַשְׁמַע דְּהַאי נִתְּקוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בְּעֵבֶר הַשֵּׁנִי כְּתִיב, לֹא הֲוֵי הָכֵי אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, דְּאִי כְּסִדְרָן כְּתִיב הָא נָפְקֵי לְהוּ מִן הַיַּרְדֵּן דִּכְתִיב וַיַּעֲבוֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם וְהָעָם עָלוּ, וְכֵיוָן דְּאָרוֹן וְהַכֹּהֲנִים עָלוּ וְעָבְרוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיהֶם הֲרֵי יָצְאוּ מִן הַיַּרְדֵּן וּמַאי תּוּ דְּקָאָמַר וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר וְהַאי עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן דְּקָאָמַר לְהוּ הָכֵי קָאָמַר לְהוּ, סַלְּקוּ רַגְלֵיכֶם לַאֲחוֹרֵיכֶם וְעוֹדְּכֶם בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִית, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן אֶל מְקוֹמָם: נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר. וְהַיְינוּ קְרָא קַמָּא דִּכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר [וַיַּעֲבוֹר] אֲרוֹן ה' וגו': עַל עִסְקֵי שָׁלוֹ. שְׁגָגָה שֶׁשָּׁגַג לֶאֱחוֹז בּוֹ: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו. וְשַׁל לְשׁוֹן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח) וּבְשִׁלְיָתָהּ (שָׁם), דָּבָר הַמֻּטָּל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: הָאָרוֹן קַיָּים לְעוֹלָם. שֶׁהֲרֵי נִגְנַז כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא (דַּף נב:) שֶׁגְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ: חֲרָרָה. עֻגָּה שֶׁאוֹפִין עַל פְּנֵי הַגֶּחָלִים: נֶעֱנַשׁ דָּוִד. שֶׁמֵּת עֻזָּא עַל יָדוֹ: זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי. כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי אוֹיְבַי וְאָגוּר מִפְּנֵיהֶם הָיִיתִי מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בְּחֻקֶּיךָ וְהָיוּ לִי לִזְמִירוֹת לְשַׁעֲשְׁעֵנִי: הֲתָעִיף. לְשׁוֹן [כָּפוּל], וְכִפְלַת מְתַרְגְּמִינַן וְתֵיעוּף (שְׁמוֹת כז) שֶׁאִם תַּכְפִּיל עֵינֶיךָ לִסְתּוֹם עַיִן בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת מֵהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִיָּד וְאֵינֶנּוּ: לֹא נָתַן. עֲגָלוֹת מֹשֶׁה לִבְנֵי קְהָת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת בְּכָתֵף, כִּי לֹא הָיוּ מְמֻנִּים אֶלָּא עַל דְּבַר קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן [וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב]: וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ. לֹא בְּהַךְ הַכָּאָה דְּדָוִד כְּתִיב אֶלָּא כְּשֶׁהֱבִיאוּהוּ הַפָּרוֹת מִפְּלִשְׁתִּים, וְאַיְּדֵי דְּאַיְירֵי בְּאָרוֹן נָקֵט לָהּ: מִשּׁוּם דְּרָאוּ. וְנִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וַיַּךְ, בִּתְמִיהָ: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ. לֹא בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן לִכְבוֹדוֹ. וְהַאי רָאוּ לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּמוֹ אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחוֹרֶת (שִׁיר א):

מאן

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד ב

תוספות

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהנים׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימון בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דענוש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (קף ב:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (קף יח:) שנתגיירה ונסבה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואין לומר שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אבנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

רש״י

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרֵיָּית. מִי הִכְעִיסְךָ כְּשֶׁכָּעַסְתָּ אֶת עַצְמְךָ מִן הַשֵּׁבְיָה, וְעַתָּה מִי מְמַיֵּסְךָ כְּשֶׁנִּתְפַּיַּסְתָּ לָבֹא מְאֵלֶיךָ: **וּכְתִיב שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהָכִי רֵישֵׁיהּ דְּקָרָא, וַיְהִי בָּעֲזוֹר הָאֱלֹהִים אֶת הַלְוִיִּם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳, וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים: **מְלֵאת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת.** מִזְבְּחוֹת, דְּעֵל כָּל פְּסִיעָה מִזְבֵּחַ: **כְּתִיב כִּידוֹן.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא וגו׳, וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב גֹּרֶן נָכוֹן: **כִּתְחִלָּה.** כְּשֶׁבָּא הָאָרוֹן שָׁם נַעֲשָׂה לָהֶם כִּכִּידוֹן הַהוֹרֵג שֶׁהָרַג עֻזָּא: **וּלְבַסּוֹף.** לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּהָה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם נַעֲשָׂה נָכוֹן שֶׁהֵכִין אֶת בֵּיתוֹ דִּכְתִיב (שמו״ב ל״ב ו׳) וַיְבָרֶךְ ה׳ אֶת עוֹבֵד אֱדוֹם (אִשְׁתּוֹ וּשְׁמֹנֶה כְּלוֹתֶיהָ) אִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד אֱדוֹם וּשְׁמֹנֶה כְּלוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אַחַת, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב פְּעֻלָּתִי הֹשַׁמְתִּי כִּי בָרְכוּ אֱלֹהֵי׳ (תה״מ ל״ב) וּכְתִיב אח״כ שִׁשִּׁים וּשְׁנֵים לְעוֹבֵד אֱדוֹם. וְשָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם ר׳ מְנַחֵם בַּר׳ חֶלְבּוֹ, גֹּרֶן נָכוֹן הוּא גֹּרֶן אֲרַנְיָה הַיְבוּסִי, וְא״כ הוּא ה״ג, בְּתִחְלָה נָכוֹן וּלְבַסּוֹף כִּידוֹן עַל שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּנוּי וְסוֹפוֹ חָרֵב, וּכְיִדּוֹן לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְחָרְבָּן הוּא כְּמוֹ יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ (איוב כ״ח): **נִמְצַאתָ.** סִיפָא דְּבָרַיְיתָא דְּלִעֵיל הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתָנָא בָּהּ וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עֻזָּא אִפְסְקֵיהּ בְּכָל הָנֵי: **שֶׁהֶעֱמִיד מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** וְתָנָא דְּבָרַיְיתָא כִּי קָאֵי בְּאֶרֶץ בְּנֵעַן קָרֵי עֵבֶר הַמּוֹרֶח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכִי קָאֵי בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אוֹ בְּשִׁאָר הַמִּסְעוֹת קָרֵי אֶרֶץ כְּנַעַן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהוּא עֵבֶר הַמַּעֲרָבִי: **בַּגִּלְגָּל.** לְאַחַר שֶׁבָּנוּ מֶהֶן הַמִּזְבֵּחַ בֵּהּ עֵיבָל קִפְּלוּם וְהֶבִיאוּם לַגִּלְגָּל וּקְבָעוּם שָׁם: **כֵּיצַד כָּתְבוּ.** עַל הַמִّזְבֵּחַ בֵּהּ עֵיבָל: **הֵיאַךְ לָמְדוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם.** הָעִתִּיקוֹת תּוֹרָה, הֲלֹא לֹא נִצְטַוּוּ לְכָתְבָהּ בִּשְׁבָעִים לְשׁוֹן אֶלָּא לְבַא וּלְלַמְּדָהּ כָּל הָרוֹצֶה, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹתָם הָאֻמּוֹת לוֹמַר לֹא הָיָה לָנוּ מְדַיְּקִין לְלַמְּדָהּ: **נוֹטַרִין שֶׁלָּהֶן.** סוֹפְרִים שֶׁלָּהֶם, וְהֵם קוֹרִין אוֹתָן נוֹטַרִין: **וְהִשִּׁיאוּהָ.** וְהָעֲתִיקוּהָ, כְּלוֹמַר נְטָלוּהָ מִשָּׁם ע״י הַעְתָּקָה: **וְכָתְבוּ מִלְּמַטָּה.** בְּסוֹף הַדַּף לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ עוֹד וגו׳. לְעֵיל מִנַּיְיהוּ כְּתִיב כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, וְדָבָר זֶה כָּתְבוּ לְמַטָּה לְהוֹדִיעַ לְשִׁבְעָה אֻמּוֹת הַיּוֹשְׁבִים חוּץ מִגְּבוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִימָם, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּלָם נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ אוֹתָנוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַמְקֹלְקָלִים, אֲבָל אֵתֶם הַיּוֹשְׁבִים חוּצָה לָהּ אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה נְקַבֵּל אֶתְכֶם, וְשֶׁבְּתוֹכָהּ אֵין מְקַבְּלִין שֶׁמַּחֲמַת יִרְאָה עוֹשִׂין, וְה״ג לָהּ בְּהַדְיָא בְּתוֹסֶפְתָּא (פ״ז) אִם אַתֶּם חוֹזְרִין כָּכֶם אָנוּ מְקַבְּלִים אֶתְכֶם: **מ״ט דְּר״ש.** דְּאָמַר עַל גַּבֵּי סִיד כְּתִבוּהָ: **עַל עִסְקֵי סִיד.** שֶׁהַתּוֹרָה נִכְתְּבָה עָלָיו וְהָיְתָה מְגֻלָּה לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְמָדוּהָ: **אֶלָּא שְׂרֵפָה.** גְּזֵרוֹתֵיהֶם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין מוֹגְזֵיְירִין וְהֵם קְרוּיִין עַמִּים אֵין חֶלְקָם אֶלָּא מִשְׂרֵפוֹת הַסִּיד: **ה״נ וְשֶׁבְיָיתָ שְׁבִיוֹ לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבַּחוּ״ל.** דִּקְרָא בְּחוּ״ל כְּתִיב, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְהָכִי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכִי תֵצֵא מִשְׁמַע בְּשֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לְצֵאת. וְשֶׁבְיָיתָ שִׁבְיוֹ, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר כְּנַעֲנִים שֶׁבַּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְקַיֵּים מֵהֶם יָפֶת תֹּאַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלָל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, דְּהַאי שְׁבִיָּיתָ קָרֵא יְתֵרָא הוּא:

כמאן

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרֵיָּית, וּמַאן אֲתָא עָלָךְ דְּאִיפְּיַיסְתָּ. "וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ" ר׳ אַבָּהוּ וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר: חֲמִשִּׁים אֶלֶף הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין. "וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה׳ שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא" וּכְתִיב "שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים"? אָמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אִם כֵּן, מְיֻלֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת? אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת, שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. כְּתִיב "כִּידוֹן" וּכְתִיב "נָכוֹן"? אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: בַּתְּחִלָּה כִּידוֹן, וּלְבַסּוֹף, נָכוֹן: נִמְצַאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלִשָּׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ: אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וְאָתְיָא "בֵּאֵר" "בֵּאֵר". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תְּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה? ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד. אָמַר לוֹ ר׳ שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם תּוֹרָה? אָמַר לוֹ: בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשִׂיגְרוּ נוֹטְרִין שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׁיאוּהָ. וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶן לִמְטָה "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכָל וגו׳," הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן. אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד" עַל עִסְקֵי סִיד. וְר׳ יְהוּדָה, כִּי סִיד, מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא "וְשִׁבְיָתָ שִׁבְיוֹ" לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבַּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן?

כמאן?

כמאן

כמאן

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַאן אַמְרִיתָ (לְהָא) דְּאִימַּרְיֵיתָ – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, **וּמַאן אָתָא עָלָךְ דְּאִיפַּיְיסְתָּ** – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, "**וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ**", ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר,** באמת המתים במגפה **שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ,** ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר,** באמת המתים במגפה **חֲמִשִּׁים אֶלֶף** איש **הָיוּ,** ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.**

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר "**וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא**", **וּכְתִיב** בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים**". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה** שהתקדמו עם הארון, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** שואלת הגמרא, **אָמַר** לֵיהּ **רַב חִסְדָּא** לרב פפא, **אִם כֵּן** שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, **מֵילְאַתְּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת** – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.**

שואלת הגמרא, **כְּתִיב** בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן **כִּידוֹן** וישלח עזא וגו'", **וּכְתִיב** בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן **נָכוֹן** וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כַּתְחִלָּה** נקרא שמו **'כִּידוֹן'**, לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, **וּלְבַסּוֹף** לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו **'נָכוֹן'**, שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת ספר דברים "**בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** את התורה הזאת **וְגוֹ'", וּלְהַלָּן** בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, **הוּא אוֹמֵר** "**וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן** [על האבנים] **אֵת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'", וְאָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה, **'בֵּאֵר' 'בֵּאֵר'**, כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים.

וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים** יהושע **בַּגִּלְגָּל** מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'".**

תָּנוּ רַבָּנַן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'", וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד,** שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". **אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לְדִבְרֶיךָ** שסדו בסיד על הכתב, **הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן** את **הַתּוֹרָה,** ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. **אָמַר לוֹ** רבי יהודה לרבי שמעון, **כֵּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לאומות, **וְשִׁינְּרוּ נוֹטְרִין** – סופרים **שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׁיאוּהָ** – והעתיקוה, **וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם** של האומות לרדת **לְבֵאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.** כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **וְאוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד** מלכתחלה **כְּתָבוּהָ,** ולא ממש על גבי האבנים, **וְכָתְבוּ לָהֶן** עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל **לְמַטָּה** בסוף הדף "**לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל** תועבתם אשר עשו לאלהיהם **וְגוֹ'".** ומדייקת הגמרא, **הָא לָמְדָתָּ, שֶׁאִם הָיוּ** האומות שמחוץ לגבול ישראל **חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן,** שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, **דִּכְתִיב 'וְהָיוּ עַמִּים מִשְּׂרְפוֹת סִיד',** ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, **עַל עִסְקֵי 'סִיד',** שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** לומד מן הפסוק הזה, **כִּי סִיד** – כמו סיד, **מָה סִיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה** בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, **כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, **לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ,** שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, **שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן,** ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה',

---

מה שכותב שאינו רוצה, הנה הוא די מבוגר להבין אשר השכל צריך להיות שליט על הרצון ולא הרצון על השכל, אשר בגישה כזו יצליח בלימודו.

ממכתב כ"ח אייר, תשי"ד

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ומבארת הגמרא, **כְּמַאן** – כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזורו אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאמר לעיל שכתבו להם שיחזורו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו 'הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן'.

ממשיכה הברייתא, **בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, **עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בחרבה. נס שני, **וּבָאוּ** בקפיצת הדרך **לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל.** נס שלישי, **וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד כְּפְנֵיהֶם.** נס רביעי, **וְכָל הָעוֹמֵד כְּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתָּן** – יוצאים צרכיו על כרחו, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלֵּחַ לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְגוֹ'"** ופירוש 'המותי' מלשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו. **וְאוֹמֵר** בשירת הים **"תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפָחַד** וגו' עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית", ודורשים, **'עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה** – כשעלו ישראל ממצרים בימי יהושע, **'עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ' זוֹ בִּיאָה שֵׁנִיָּה** – כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהושוו ביאה ראשונה וביאה שניה, **אֲמוֹר מֵעַתָּה רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שֵׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה,** שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, **אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא** של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כורש. נס חמישי, **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שהיו גדולות ארבעים סאה, **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד,** הכל כמבואר לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, **וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת **בַּאֵר הֵיטֵב".** ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׂמְחוּ** כמו שנצטוו, **וּבֵרְכוּ וְקִלְּלוּ** כמבואר לעיל במשנה, **וְקִיְּפוּ אֶת הָאֲבָנִים** – קילפו את הסיד מעל האבנים, **וּבָאוּ** וחזרו באותו יום **וְלָנוּ** – וישנו **בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר** "הכין שתים עשרה אבנים **וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן",** ומבארת הברייתא, **כָּלוּל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן** – הייתי חושב שלקחו איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק שם **'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה',** דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, והיכן ישנו, **וּכְתִיב "וְאֶת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'".**

הברייתא מביאה עוד דבר שאירע לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. **תָּנָא, צַרְעָה** שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, **לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם** את הירדן לארץ כנען. מקשה הגמרא, **וְלֹא** עברה עמם הצרעה את הירדן, בתמיהה, **וְהָא כְּתִיב "וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ** וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך". מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, עַל שְׂפַת הַיַّרְדֵּן** המזרחי **עָמְדָה** הצרעה, **וְזָרְקָה בָּהֶן** באויבים **מָרָה** לעברו המערבי של הירדן, **וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְּמַעְלָה, וְסִירַסְתָּן מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַנְכִי הִשְׁמַדְתִּי אֵת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסוֹן הוּא כָּאֵלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת וְגוֹ'",** אך לא נכנסה לארץ כנען. עוד מתרצת הגמרא, **רַב פַּפָּא אָמַר, שְׁתֵּי צִרְעוֹת הָוַאי, חָדָא דִּמְשֶׁה,** כמו שכתוב 'ושלחתי את הצרעה', **וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ,** צרעה **דִּמְשֶׁה לֹא עָבַר,** וצרעה **דִּיהוֹשֻׁעַ עָבַר.**

שנינו במשנה, **שִׁשָּׁה שֶׁבָּטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים,** וששה שבטים עלו לראש הר עיבל **כו'**, וכפי שנאמר בתורה "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה וישששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי". בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, "וכל ישראל וזקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלוים נושאי ארון ברית ה' כגר כאזרח, חציו אל מול הר גריזים, ו'החציו' אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה".

שואלת הגמרא **מַאי 'וְהַחֲצִיו'** – למה נאמר 'והחציו' אל מול הר עיבל, ב'ה' הידיעה, שמשמעו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהוזכר כבר במקום אחר. מפרשת הגמרא **אָמַר רַב כַּהֲנָא, כְּדֶרֶךְ** – כסדר זה **שֶׁחֲלוּקִין** שבטי ישראל **כָּאן** בברכות וקללות, אלו בהר גריזים ואלו בהר עיבל, **כָּךְ חֲלוּקִין** שמות שבטי ישראל, בסדר כתיבתן **בְּאַבְנֵי אֵפוֹד** – שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שבטי ישראל, ששה משמותם על האבן האחת, וששה על השנית. וזהו מה שנאמר 'והחציו', כלומר, אותו החצי משבטי ישראל, החקוק באחת מן האבנים שבאפוד.

יוצא לדברי רב כהנא, שסדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, ראובן גד אשר זבולן דן ונפתלי בשניה, מקשה הגמרא, **מֵיתִיבִי, שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵפָיו, אַחַת מִכָּאן, וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת** ואת שמות הששה הנותרים, על האבן השנית כתולדותם **וְגוֹ'",** יש לנו ללמוד ממה שנאמר 'כתולדותם' רק באבן השנית, **שבשְׁנִיָּה** נכתבו **כְּתוֹלְדוֹתָם** – כסדר שנולדו, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין, **וְלֹא** באבן **הָרִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם** – נכתב בה ראשון, אף שהיה רביעי לסדר תולדותם, ואחריו, ראובן שמעון לוי דן נפתלי, כסדר לידתם, **וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ** סך כל האותיות של שמות השבטים, **עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישה ושלושים לעומר עמוד א

עוד נאמר שם, **"וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה",** אָמַר **רַבִּי אֶלְעָזָר,** לשון 'ויחר' הוא **שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו** של דוד **כַּחֲרָרָה** – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מֵעַתָּה** לפי הביאור לעיל על 'ויחר', **כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב** 'וַיִּחַר' **הָכִי נַמִּי** – כל מקום שכתוב 'ויחר' גם כן תפרש 'שנשתנו פניו כחררה'. מתרצת הגמרא, **הָתָם** – בשאר מקומות בתנ"ך **כְּתִיב** 'ויחר **אַף', הָכָא לֹא כְּתִיב 'אַף'.**

עוד מענין מעשה עוזא, **דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּגְעַנַּשׁ דָּוִד** – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, **מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי",** פירוש, כשברחתי מאויבי וגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לדוד, **דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הַתָּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ"** – שאדם רק סותם עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, **אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת,** בתמידה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן **הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ** עליהם בכתף ישאו **וְגוֹ'",** שבני קהת נושאים את הארון והשלחן (והמנורה ומזבח הזהב) בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, **וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעַגְלָתָא** – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב **"וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאָרוֹן ה',** ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, **מִשּׁוּם דְּ'רָאוּ'** – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב'וַיַּךְ' (**אֱלֹהִים**) באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו על מה היה עונשם של אנשי בית שמש, **חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ** – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, **וְחַד אָמַר מִילֵּי נַמִּי אָמוּר** – הם אף דיברו שלא כהוגן,

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לו עמוד א

רש"י

כְּמַאן כַּר' שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר שֶׁכָּתַב לָהֶם שֶׁיַּחֲזִירוּ בִּתְשׁוּבָה וִיקַבְּלוּם, אֲלָמָא לֹא הָיוּ הְעוּמְדִין חוּץ לְגִבּוּלִין בְּכֹלָּא לֹא תְּחֵיָּה כָּל נְשָׁמָה, אֲבָל לְרַ' יְהוּדָה בְּכֹלָּא לֹא תְּחֵיָּה: נִתְּרֵי. מִתְקַלְקֵל מֵרֵעִי: וְהַמּוֹתִי. לְשׁוֹן מְדוּמָּה וְעֲרֻבּוּב הַגּוּף וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ: **בִּיאָה רִאשׁוֹנָה.** בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: **בִּיאָה שְׁנִיָּה.** בִּימֵי עֶזְרָא: **לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס.** לְעֲלוֹת בְּזִרְעוֹ וְלֹא יִהְיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים לְמַלְכוּת, אֶלָּא שֶׁגָּרַם חֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי בַּיִת רִאשׁוֹן וְנִגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲלוּ אֶלָּא בְּרִשּׁוּת, כְּדִכְתִיב מִי בָּכֶם מִכָּל עַמּוֹ (עזרא א:ג) פְּרִיוֹ מִמַּעַל. עִינְיוֹ: וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת. סַרוּס: וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. שֶׁכָּךְ נִצְטַוּוּ בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה, אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבָּנֶה וְגוֹ' וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְגוֹ': **מַאי וְהַחֲצִיו.** בִּיהוֹשֻׁעַ הָכִי כְּתִיב בְּהַאי קְרָא דְּמַתְנִי', וְכָל יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' חֲצִיו אֶל מוּל הַר גְּרִזִים וְהַחֲצִיו אֶל מוּל הַר עֵיבָל, לְמָה לִי לְמִכְתַּב וְהַחֲצִיו דְּמִשְׁמַע אוֹ חֲצִיו הַמֻּיְחָד אוֹ חֲצִיו הַנִּזְכָּר בַּמָּקוֹם אַחֵר: כַּדֶּרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין. הַשְּׁבָטִים בְּהַר גְּרִזִים וְהַר עֵיבָל כְּדִכְתִיב (דברים כז) אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם וְגוֹ' וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה, כָּךְ חֲלוּקִים בְּאַבְנֵי אֵפוֹד שֶׁאָמוּר בָּהֶן שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם וְגוֹ', הָנָךְ שִׁשָּׁה דְּהַר גְּרִזִים כְּתוּבִים עַל הָאַחַת וְשִׁשָּׁה דְּהַר עֵיבָל כְּתוּבִין עַל הַשֵּׁנִית, וְהֵינוּ דִּכְתִיב וְהַחֲצִיו, אוֹתוֹ חֲצִיו הֶחָקוּק בְּאַחַת מִן הָאֲבָנִים: כְּתוֹלְדוֹתָם. כְּסֵדֶר לִידָתָן, שִׁשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים כְּסִדְרָן גָּד וְאָשֵׁר יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן יוֹסֵף וּבִנְיָמִין זֶהוּ סֵדֶר לִידָתָן, וְשִׁשָּׁה רִאשׁוֹנִים נִכְתְּבוּ בָּהּ יְהוּדָה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי דָּן וְנַפְתָּלִי כְּסֵדֶר לִידָתָן חוּץ מִיהוּדָה: **וְעָשָׂרִים וַחֲמִשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ.** לְקַמָּן פְּרִיךְ שִׁשָּׁה אַחֲרוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע הוּא דְּהַוּוּ לֹא

תוספות

כְּמַאן כַּר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (קף ט:) הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (קף כא:) איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למימתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שביו לרבות יפת תואר ואכתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבית שביו סמיך דאי מההיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר בר' יהודה דאתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

ואחר כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה:

מאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (במדבר כו) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (פס ל:) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין [והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (פס כב) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [וראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לב"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון [אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וחבולון מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר זבידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

כְּמַאן? כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל, יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתְּרֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בְהֶם וגו'" וְאוֹמֵר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד... עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ" זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה. אֲמוֹר מֵעַתָּה: רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב", וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׂמְחוּ, וּבֵרְכוּ וְקִלְּלוּ, וְקִיְּמוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתָּם אוֹתָם עַמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה" וּכְתִיב "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תָּנָא: צִרְעָה לֹא עָבְרָה עֲמָהֶם. וְלֹא? וְהָא כְּתִיב "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ"! אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עַל שְׂפַת יַרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶן מָרָה וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְּמַעְלָה, וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאֵלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת". רַב פַּפָּא אָמַר: שְׁתֵּי צְרָעוֹת הָוֵאי, חֲדָא דְּמִשֶּׁה וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ, דְּמִשֶּׁה לֹא עָבַר דִּיהוֹשֻׁעַ עָבַר שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים כו': מַאי "וְהַחֲצִיו"? אָמַר רַב כָּהֲנָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד. מֵיתִיבֵי שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵיפָיו, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת", שְׁנַיָּה כְּתוֹלְדוֹתָם וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. ר' חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לו עמוד ב

לא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים, חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ שֵׁנִי. כֵּיצַד? בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן, בְּנֵי רָחֵל, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שִׁפְחוֹת בָּאֶמְצַע. וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים "תְּחוֹלְדוֹתָם"? כְּשִׁמּוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה. "רְאוּבֵן", וְלֹא "רְאוּבֵנִי", "שִׁמְעוֹן", וְלֹא "שִׁמְעוֹנִי", "דָּן" וְלֹא "הַדָּנִי", "גָּד" וְלֹא "הַגָּדִי". תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא תְּיוּבְתָּא! וְאֶלָּא מַאי "וְהַחֲצִיוֹ"? תָּנָא: חֲצִיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִזִּים מְרוּבֶּה מֵחֲצִיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלְּוִי לְמַטָּה. אִדְּרַבָּה! מִפְּנֵי שֶׁלְּוִי לְמַטָּה בָּצְרִי לְהוּ! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלְּוִי לְמַטָּה, בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם.

שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב... וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה". אָמַר לָהֶן: לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרַע. אָמְרוּ לֵיהּ, זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עַיְנָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן" וְאָמַר ר' אַבָּהוּ: אַל תְּהִי קוֹרֵא "עֲלֵי עָיִן" אֶלָּא "עוֹלֵי עַיִן". ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא "וַיִּרְדּוּ לָרֶב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת, חֲמִשִּׁים נְכִי חֲדָא הֲוָיֵין! אָמַר ר' יִצְחָק: יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם". מַתְקִיף לֵהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "כְּתוֹלְדוֹתָם" בְּעֵינָן? אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ "בִּנְיָמִן" כְּתִיב, וְהָכָא "בִּנְיָמִין" שָׁלֵם, דִּכְתִיב: "וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין". אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר ר' שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֶר, הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהוּדָה שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יוֹסֵף, מַאי הִיא? דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּנוּ. "וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס. "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת" אֲפִשָּׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן חוֹלֶה הִיא, אָמְרָה: אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּוָּקֵק לִי יוֹסֵף כַּיּוֹם הַזֶּה. "וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר וְגוּ'". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֵתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ: יוֹסֵף! עֲתִידִין אֲחֵיךָ שֶׁיִּכְתְּבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת? דִּכְתִיב "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֵּד הוֹן", מִיָּד "וַהֲשֵׁב בְּאִיתָן קַשְׁתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנוֹ, "וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו" נָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע וְיָצְאָה שִׁבְטַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב" מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיֵּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד? אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" מִשָּׁם, זָכָה וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "רֹעֶה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף". תַּנְיָא הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר:

"אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" אֶלָּא שֶׁיָּצָא שִׁבְטַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִין בֶּלַע וָבֶכֶר וַאַשְׁבֵּל" "בֶּלַע" שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאוּמּוֹת, "וָבֶכֶר" בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, "וַאַשְׁבֵּל" שֶׁגֵּר בְּאַכְסַנְיוֹת, "וְנַעֲמָן" שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, "אֵחִי וָרֹאשׁ" אֲחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, "מֻפִּים וְחֻפִּים" הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רְאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, "וָאָרְדָּ" שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: "וָאָרְדָּ" שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֻרֶד. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף "וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ", אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: עֶבֶד שֶׁלָּקְחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גְּנוּנֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יֵהָא יוֹדֵעַ בִּשְׁבִעִים לָשׁוֹן! בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. לֹא הָיָה קָנְמָר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע" וּלְמָחָר כָּל לִישָׁנָא דְּאִישְׁתָּעֵי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהֲדַר לֵיהּ. אִישְׁתָּעֵי אִיהוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, לֹא הֲוָה קָא יָדַע מַאי הֲוָה אָמַר. אָמַר לֵיהּ, אַנְמְרֵיהּ, וְלֹא גָּמַר. אָמַר לֵיהּ, אִישְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית, אִישְׁתַּבַּע לוֹ. כִּי אָמַר לֵיהּ "אֲבִי הִשְׁבִּיעֲנִי לֵאמֹר" אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתַּשִּׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ. אָמַר לֵיהּ: וְאִיתְּשִׁלִּי נַמִּי אַדִּידְךָ, וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִיחָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ". יְהוּדָה, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ

רש"י

לעשות צרכיו. נראה משום דהוציאו בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **כאותה** שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית [שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא[אבל בחלון היה]: **אית שיל** נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו דהוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם מיהו מהכא משמע דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (קף פה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזום בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה:

ודהיו

תוספות

לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים. כלומר לא כדרך שסידורים בחומש הפקודים הוא ספר וידבר, שנסדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו' (במדבר ז): בחומש שני. בתחלת ואלה שמות. ראובן שמעון לוי ויהודה ויששכר וזבולון באחת מהן, בשניה בנימין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף: א"כ מה ת"ל כתולדותם. הואיל ולא כדרך ליתנן נסדרה: תיובתא דרב כהנא. דלכלי עלמא אין זה סדר הר גרזים והר עיבל, דאלו סדר הר גרזים שמעון ולוי ויהודה יששכר ויוסף ובנימין, ודהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי: מרבה מחציו כו'. והיינו דקאמר והחציו אל מול הר עיבל, החציו ממעט שבחציו: מפני שלוי למטה. זקני כהנה ולויה היו עם הארון בין שני ההרים כדלקמן: כל שכן דבצרי להו. חציו של הר גרזים, שהרי שבט לוי מהן היה: אלא הכי קאמר, אע"פ ששבט לוי למטה. אפ"ה חציו של הר גרזים מרבה, מפני שיוסף עמהן ומרבין היו: וירדו בני יוסף וגו'. סופו דקרא ואני עם רב כה ברכני ה': עולי עין. עולין על העין ואין העין עולה עליהם: וירדו לרב. כן ברכן יעקב למנשה ואפרים: בציר חדא הוו. אאבן השניה קאי: כתולדותם בעינן. כשמות אשר קרא להם אביהם: בסתר. שנתיחד עם הערוה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו: יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא. על הים כדלקמן: נקרא כלו. שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה: לדבר עברה. והאי מלאכתו תשמיש: מלאכתו ממש. מלאכה: צרכיו. תשמיש: יאבד הון. שם טוב שהוא יקר מכל הון: קשתו. שכבת זרעו, על שם שיורה כחץ: ויפזו. לשון ויפרצו, שהזיין והצד"ן מתחלפין, כמו זעקה צעקה: שנענע אצבעותיו בקרקע. ונסמך עליהן כדי שיתיישר ויטרד בצערו ויעבור תקף יצרו: מידי אביריותיו של יעקב. משם זכה להיות רועה, ומשם זכה להיות באבני ישראל: רועה ישראל. כלפי שכינה נאמר: נוהג כצאן יוסף. קרי כצאן יוסף המנהיגים כצאנו של יוסף, אלמא מיקרו ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה: אלה תולדות יעקב יוסף. תולדות שיצאו מיעקב בנגדן ראוי לצאת מיוסף: ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו. אותן עשרה שפחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: שגר באכסניא. בארץ נברידה: מפים. מפורש במדרש רבי תנחומא, שהיה פיו כפי יעקב אבינו בהלכות שקבל משם ועבר: אצטגנינות. חכמים וחוזים בכוכבים ויודעים בחכמת המזלות: גנוני מלכות. גנוני מלכות בחכמה גבורה ויפי: עדות ביהוסף שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע: איתשיל אשבועתך. השאל לחכמים שיתירוהו לך:

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָּשׁ הַפְּקוּדִים, שמסודרין שם שמות נשיאי ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר הוא כך, ראובן שמעון יהודה יששכר זבולן יוסף בנימין דן אשר גד נפתלי, כך **חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָּשׁ שְׁנֵי** – ספר שמות, בתחילתו, ומפרשת הברייתא **כֵּיצַד, בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן** – כסדר שנולדו, על אבן אחת, **בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שִׁפְחוֹת בָּאֶמְצַע** – בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות, שהם דן נפתלי גד ואשר, באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר שמות, על האבן השניה, והסדר הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן באחת, בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף בשניה, **וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים** במה שנאמר **'כִּתּוֹלְדוֹתָם'**, לומר שנכתבו **כְּשֵׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן** יעקב, **וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה** בספר במדבר בפרשת פנחס, דהיינו **רְאוּבֵן וְלֹא רְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹנִי, דָּן וְלֹא הֲדָנִי, גָּד וְלֹא הַגָּדִי**. הרי, שבין לתנא קמא, ובין לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת הגמרא **תִּיוּבְתָּא דְּרַב כַּהֲנָא תִּיוּבְתָּא**.

שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא**, אם כן שנדחו דברי רב כהנא, חוזרת שוב השאלה **מַאי 'וְהַחִצִּיו'** אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע. מתרצת הגמרא **תָּנָא, חֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים, מְרוּבֶּה** באנשים **מֵחֶצְיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלּוֹ** – זקני שבט לוי **לְמַטָּה** עם הארון, בין שני ההרים, וזהו מה שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אתו חצי המיוחד במיעוטו, המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את דברי הברייתא, ומקשה, **אַדְּרַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁלּוֹ לְמַטָּה, בְּצִדֵּי לְהוּ** – נתמעטו להם אותם שבהר גריזים, שהרי שבט לוי הוא מאותם העומדים על הר גריזים. מתרצת הגמרא **הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁלּוֹ לְמַטָּה**, אף על פי כן חציו של הר גריזים מרובה, מפני שבְּנֵי **יוֹסֵף** היו **עִמָּהֶם** שהיו מרובים.

ומנין שהיו בני יוסף מרובים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר, מַדּוּעַ נָתַתָּה לִי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ, אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה"**, הרי לנו שהיו מרובים. ומבארת הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה לך היערה' **אָמַר לָהֶן, לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים**, מקום שאין מצויים אנשים. בכדי **שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יוסף ליהושע, **זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף, לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא** – לא שולטת בו עין רעה, **דִּכְתִיב 'בֵּן פּוֹרַת יוֹסֵף בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן', וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תְּהִי קוֹרֵא עֲלֵי עָיִן, אֶלָּא עוֹלֵי עָיִן** – שעולים על העין ושולטים עליה, ואין העין עולה ושולטת עליהם. **רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא** – מברכת יעקב למנשה ואפרים, ניתן ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר שם **'וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ'** – כלומר, שיהיו כדגים, **מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן.**

חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שנינו בברייתא 'חמשים אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי **הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת** – בתמיה, הרי לפי החשבון **חֲמִשִּׁים נָבִי** – פחות **חֲדָא הֲוֵין** – דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת** בשמו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם'**, וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד 'יהוסף'. **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק**, הרי **'כִּתּוֹלְדוֹתָם' כְּעֵינָן** – שמשמעו שצריך לכתבן, כפי השמות שקרא להם אביהם שהולידן, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא שמו על ידי אביו, ולא 'יהוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירוצו של רבי יצחק, ומתרצת, **אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בְּנֵימִן כְּתִיב** חסר יו"ד, **וְהָכָא** שצריך לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב **בְּנֵימִין שָׁלֵם** – מלא, בשני יו"דין, **כְּדִכְתִיב 'וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנְיָמִין'**, וזה משלים מספר האותיות לעשרים וחמש.

אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּסַתֶּר במעשה אשת פוטיפר, שנתייחד עם הערוה בסתר, ועמד בעצמו, וכבש את יצרו, **הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת** אות 'ה', שהיא אות אחת **מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**, לכך נקרא 'יהוסף'. **יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא**, על ים סוף, כפי שיתבאר להלן, **נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**, שהשם בן ארבעה אותיות כלול כולו בשמו.

מבארת הגמרא, **יוֹסֵף מַאי הִיא** – מהו קידוש השם שהיה בו, **דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה, וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לְדָבָר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ** – שאף יוסף חשב בתחילה לעבור עמה עבירה, ו'מלאכתו' הכוונה לתשמיש. **'וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ'**, נחלקו בביאורו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת צָרְכָּיו** – תשמיש **נִכְנַס. 'וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת** שם בבית **וגו'"**, וכי **אֶפְשָׁר שֶׁבַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** – פוטיפר, שהיה שר גדול, **לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אוֹתוֹ הַיּוֹם, יוֹם חָגָם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן, חוֹלָה הִיא**, ואינה יכולה לילך עמהם, **אָמְרָה, אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּיזְקָק לִי יוֹסֵף** לתשמיש **כַּיּוֹם הַזֶּה. 'וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר וגו'", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ** – צורת פניו **שֶׁל אָבִיו** יעקב, **וְנִרְאָתָה לוֹ בַּחֲלוֹן, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף, עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכְתְּבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, וכי רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקְרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת, דִּכְתִיב 'וְרוֹעֶה זוֹנוֹת, יְאַבֵּד הוֹן'** – שם טוב, שהוא יקר מכל הון. **מִיָּד, 'וַתִּשַּׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ** – שכבת זרעו, שהיא יורה כחץ מקשת, **לְאֵיתָנוֹ** – למקומו כבראשונה. ומבארת הגמרא את המשך הפסוק, **'וַיָּפוּזוּ'** – ויפוצו, מלשון נפיצה ושפיכה, שהזיי"ן והצד"י מתחלפין, **זְרֹעֵי יָדָיו', מלמד שנָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע**, ונשען עליהם, בכדי שיתייסר, ויהא טרוד בצערו, ועל ידי זה יעבור תוקף יצרו, **וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו**. בהמשך הפסוק כתוב, **'מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב'**, פירושו, **מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיֵּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב** – מאבירותו וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו, ומחמת זה נמנע מחטא. **'מִשָּׁם רוֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל'**, מפרשת הגמרא, 'משם רועה' **מִשָּׁם זָכָה, וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה** של ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר 'רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל'** – הקב"ה, שהוא רועה ישראל **הַאֲזִינָה, נוֹהֵג כַּצֹּאן** את **יוֹסֵף**' ויש לדרוש פסוק זה, כאילו קוראים תיבות 'כצאן יוסף' מחוברים, כלומר, ישראל הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם להיות באבן מאבני ישראל.

תַּנְיָא, הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ י"ב שְׁבָטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף', תולדות שיצאו מיעקב, כנגדן היה ראוי לצאת מיוסף, **אֶלָּא** מחמת **שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו**, לכן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד עשר אצבעותיו, **וְאַף עַל פִּי כֵן, יָצְאוּ** אותם עשרה שהפסיד **מִבְּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ** של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִין, בֶּלַע וָבֶכֶר וַאֲשְׁבֵּל** גרא ונעמן אחי וראש מופים וחופים וארד **וגו'", 'בֶּלַע' שֶׁנִּבְלַע** יוסף **בֵּין הָאוּמּוֹת, 'וָבֶכֶר' בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, 'וַאֲשְׁבֵּל' שֶׁשְּׁבָאוּם אֵל, 'גֵּרָא' שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיּוֹת** – בארץ נכריה, **'וְנַעֲמָן' שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, 'אֵחִי' 'רֹאשׁ' אָחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, 'מוּפִים' 'וְחוּפִים' הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, 'וָאֶרֶד' שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אִיכָּא דְּאָמְרִי, 'וָאֶרֶד' שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶרֶד.**

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף, 'וּבְלַעֲדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וגו'", שהשליטו על ארץ

המשך בעמוד רו

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'שָׁם בִּנְיָמִין צָעִיר רוֹדֵם, אַל תִּקְרֵי 'רוֹדֵם' אֶלָּא 'רַד יָם', וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם באבנים, מפני שרצו הם לירד תחלה, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם', לְפִיכָךְ שירד בנימין תחלה, זָכָה שבטו של בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק, וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָּן – בעל מלון לַגְּבוּרָה – לשכינה, שבית קודש הקדשים, שבו שורה השכינה, בנוי בחלקו, שֶׁנֶּאֱמַר על בנימין, 'וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן הקב"ה'.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא כך היה, שבט זֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב נשיא שבט יהודה, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "סְבָבוּנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל – שיראו לסמוך על ה' יתברך, וכחשו באמונתם בו, וְיְהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל" – אבל יהודה ירד לים, על ידי שבטח בו יתברך. וְעָלָיו – על נחשון, מְפָרֵשׁ בַּקַּבָּלָה – בכתובים, בספר תהלים, "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, טָבַעְתִּי בִּיוֵן [– טיט] מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד באתי במעמקי מים ושבולת [– שטף חזק] שטפתני וְגוֹ', אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבּוֹלֶת מַיִם, וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְגוֹ'", שבקש מהקב"ה שלא יטבע בים. וזהו קידוש השם שהיה אצל יהודה, שמשבטו ירדו תחלה לים.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְדִידֵי בני ישראל טוֹבְעִים בַּיָּם, וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי, ואין זו שעה ראויה לכך, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָמַר לוֹ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטֶּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ על הים, ובקעהו וְגוֹ'". לְפִיכָךְ שירד שבט יהודה תחילה לים, זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מַמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל – מלכות בית דוד, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ – שקדשו הקב"ה לשבט יהודה, להיות יִשְׂרָאֵל תחת מַמְשְׁלוֹתָיו של יהודה', מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו, מִשּׁוּם דְּ'הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס' שהים ראה שקדשו שם שמים, לירד תחלה לים, מחמת כן נס ונבקע מפניהם, ולא הטביעם.

הגמרא חוזרת לענין הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שכל בני לֵוִי היו לְמַטָּה עם הארון, בין ההרים, כפי שנאמר בספר יהושע, מפני שֶׁכָּבָר נֶאֱמַר בתורה שיהיו לְמַעְלָה על ההר, ששבט לוי הוא מבין אלו שנצטוו לעמוד על הר גריזים, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שהיו כולם לְמַעְלָה על ההר, כפי שנאמר בתורה, שֶׁכָּבָר נֶאֱמַר בספר יהושע, שהיו לְמַטָּה עם הארון, הָא כֵּיצַד – איך יתישבו שני המקראות זה עם זה, אלא צריך לפרש שזְקֵנֵי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה היו לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר שמבני לוי, היו לְמַעְלָה. רַבִּי יאשיָה אוֹמֵר לישב הפסוקים באופן אחר, שכָּל בן לוי הָרָאוּי לְשֵׁרֵת במשכן לשאת את הארון, דהיינו מבן שלשים שנה ועד בן חמשים, היה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – כל ישראל והלוים, לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים בין ההרים, חצים מול הר גריזים וחצים מול הר עיבל, והלוים ביניהם, ולא עלו כלל להרים, אלא שהָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ולאחר מכן, הפכו פניהם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בְּקִלְלָה. שואלת הגמרא לרבי, אם כן מַאי 'עַל' – איך יתפרש לפי רבי מה שנאמר בתורה 'על' הר גריזים ו'על' הר עיבל, שמשמע שהיו צריכים לעמוד על ההרים ממש. מתרצת הגמרא, שלרבי המילה 'עַל' מתפרשת בְּסָמוּךְ – ליד. ומביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו שרבי מפרש כך את תיבת 'על', כִּדְתַנְיָא, "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת של לחם הפנים, לְבוֹנָה זַכָּה", רַבִּי אוֹמֵר, 'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ – שהלבונה לא היתה על מערכת הלחם ממש, אלא על השלחן בסמוך ללחם. ומפרש רבי את דבריו, אַתָּה אוֹמֵר ש'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ, אוֹ שמא אֵינוֹ אֶלָּא 'עַל' מַמָּשׁ, אי אפשר לומר כן, שהרי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְסַכּוֹתָ עַל הָאָרוֹן את הפרוכת' הֲוֵי אוֹמֵר על כרחך ש'עַל' הכוונה בְּסָמוּךְ, שהרי הפרוכת לא היתה ממש סיכוך על הארון, אלא מחיצה המבדלת כנגדו.

שנינו במשנה, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן כו'. תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרוּךְ בִּכְלָל, בָּרוּךְ בִּפְרָט – כל הברכות שנאמרו בהר גריזים, נאמרו גם באופן שכולל את כולם, וגם בפירוט כל אחת ואחת, כשאמרו 'ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת', נכללו בזה כל הברכות, שהרי כולם קיום דברי התורה הם, ואמרו גם כן בפרטות כל אחת ואחת, 'ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה', הרי פרט, וכן כולם. וכן כל הארורים אָרוּר בִּכְלָל אָרוּר בִּפְרָט – נכללו כולם באמרם 'ארור אשר לא יקים את דברי התורה', ונאמרו גם כן בפרט, כל ארור וארור בפני בפני עצמו. וכל המצוות שבתורה נאמר עליהם שטעונים ארבעה דברים, ואלו הן, לִלְמוֹד, וּלְלַמֵּד, לִשְׁמוֹר, וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ושלושים לעומר עמ' ב

מצרים, אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה – חכמים החוזים בכוכבים ויודעים חכמת המזלות, לפרעה, וכי עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף – שבמחיר נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶן פרעה, גְּנוּנֵי – גווני מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ, בחכמה וגבורה ויופי. אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן שראוי למלוכה, יֵהָא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, בָּא גַּבְרִיאֵל, וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, לֹא הֲוָה קָנְמַר – לא עלה ביד יוסף ללמדם, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר, "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ – ששם הקב"ה אות משמו, בשמו של יוסף, עדות ליוסף שלא חטא, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם, (שִׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע)", שבתחילה לא ידע להבין שפות, וּלְמָחָר, כָּל לִישָׁנָא דְּאִישְׁתָּעֵי – שסיפר פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהֲדַר לֵיהּ – בכל לשון שפרעה דבר עמו, החזיר לו תשובה באותו לשון. אִישְׁתָּעֵי סיפר אֵיהוּ – יוסף בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אל פרעה, לֹא הֲוָה קָא יָדַע פרעה מַאי הֲוָה אָמַר, אָמַר לֵיהּ פרעה ליוסף אַגְּמְרֵי – למדני שפה זו, אַגְּמְרֵיהּ – למדו יוסף לשון הקדש, וְלֹא גָּמַר – לא עלה ביד פרעה ללומדה, אָמַר לֵיהּ ליוסף, אִישְׁתַּבַּע לִי, דְּלֹא מְגַלֵּית – הישבע לי שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, אִישְׁתַּבַּע לוֹ – נשבע לו יוסף.

לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שיניח לו לקיים מה שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, כִּי אָמַר לֵיהּ יוסף לפרעה, "אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר, בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני". אָמַר לֵיהּ פרעה ליוסף, זִיל אִיתְּשֵׁיל אַשְׁבּוּעֲתָךְ – לך והשאל אצל החכמים על שבועתך, והתר אותה. אָמַר לֵיהּ יוסף לפרעה, וְאֵיתְּשֵׁלִי נַמִּי אַדִּידְךָ – אם כן, אשאל גם על שלך, שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה. ולכך, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ לפרעה, ולא רצה בכך שיעלה יוסף לקבור את אביו, בעל כרחו אָמַר לֵיהּ פרעה ליוסף, 'עֲלֵה וּקְבוֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֲךָ'.

חוזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים בפרהסיא, מבארת הגמרא, יְהוּדָה מַאי הִיא – מהו קידוש השם שהיה בו, דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים – מריבים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לז עמוד א

רש"י

אוֹשְׁפִּיזְכָּן לַגְּבוּרָה. שֶׁבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים בְּנוּי בְּחֶלְקוֹ: **בְּכַחֵשׁ אֶפְרַיִם.** שֶׁיָּרְאוּ לִסְמוֹךְ עָלָיו וְהִכְחִשׁוּ בְּאֱמוּנָתָם: **רָד עִם אֵל.** יָרַד בַּיָּם עַל שֶׁבָּטַח בְּהַקָּבָּ"ה: **יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו.** דִּיהוּדָה, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לִמְשׁוֹל בָּהֶן: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לוֹ לְמַעְלָה.** מֹשֶׁה כָּתַב בְּתוֹרָה אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ וְגוֹ' שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לוֹ לְמַטָּה.** בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (מ"ח) בְּדִבְרֵי תִּיב

וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם, אֶלְמָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם לְמֹשֶׁה הָיוּ: **הֲרָאוּי לְשָׁרֵת.** לְשֹׁאת אֶת הָאָרוֹן, דִּהְיָנוּ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים: **לְמַטָּה.** אַצַּל הָאָרוֹן: **אֵלּוּ וְאֵלּוּ.** יִשְׂרָאֵל וּלְוִיִּם לְמֹשֶׁה הָיוּ כִּדְכְתִיב בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ: **עַל הַר גְּרִזִּים וְעַל הַר עֵיבָל.** שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה בְּתוֹרָה עַל בְּסָמוּךְ כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: **עַל בְּסָמוּךְ.** שֶׁהָיָה מוֹשִׁיב שְׁנֵי בְּזִכֵּי לְבוֹנָה בֵּין שְׁנֵי הַסִּדְרִים: **וְסִכּוֹתָ עַל הָאָרוֹן.** עַל כְּרֻחֲךָ לָאו עַל מִמָּשׁ, דְּהַאי מִחְצָה הֲוַאי פְּרֹכֶת וְלֹא הָיָה סָכָךְ: **בָּרוּךְ בַּכֹּל בָּרוּךְ בַּפָּרָט.** כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל בְּכֹל וּפָרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים, הֲרֵי בְּכֹלָּ, וְכָל אַחַת וְאַחַת בְּפָרָט בָּרוּךְ וְאָרוּר, בָּרוּךְ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה אָרוּר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן כֻּלָּן: **לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת.** כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן טְעוּנוֹת אַרְבָּעָה אֵלֶּה, וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם, וּכְתִיב וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְגוֹ', הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע מִצְוֹת לְכָל מִצְוָה, וְעַל אַרְבַּעְתָּן נִמְסְרוּ אָרוּר וּבָרוּךְ בְּכֹלָּ וּפָרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יִלְמְדוּ אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ, וְכֵן לִלְמֹד וְכֵן לִשְׁמוֹר וְכֵן לַעֲשׂוֹת, בְּכָל אֶחָד אַרְבַּע בְּרִיתוֹת, בְּרִית לְבָרוּךְ בְּכֹלָּ בְּרִית לְבָרוּךְ בַּפָּרָט; בְּרִית לְאָרוּר בְּכֹלָּ בְּרִית לְאָרוּר בַּפָּרָט: (זֶה הַפֵּירוּשׁ שֶׁיָּשׁ מִמ"כ) **אַרְבַּע וְאַרְבַּע.** אַרְבַּע בְּרִיתוֹת לִלְמוֹד וְאַרְבַּע לְלַמֵּד הֲרֵי שְׁמוֹנָה: **שְׁמוֹנָה.** הָא אֵיכָא עוֹד שְׁמוֹנָה לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת: **וְכֵן בְּסִינַי.** כְּשֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹת לְמֹשֶׁה נִתְּנוּ כֻּלָּן בְּאָרוּר וּבָרוּךְ בְּכֹלָּ וּפָרָט: **וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** כְּשֶׁאָמְרָה לְיִשְׂרָאֵל כִּדְכְתִיב (דְּבָרִים ל"ז) בְּעֹבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה וְגוֹ': **שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית וְגוֹ'.** כְּתָב קְלָלוֹת וּבְרָכוֹת כְּתִיב מִלְּבַד הַבְּרִית וְגוֹ', אֶלְמָא בִּבְרִית עֲרֻבוֹת מוֹאָב בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת כָּךְ בְּרִית בְּחוֹרֵב, דְּהַר גְּרִזִּים וּדְהַר עֵיבָל לֹא אִיצְטְרִיךְ לְאִתּוּיֵי קְרָא, דְּעֲלָה קָאֵי וּבָה אֶיְירִי. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת לֹא גָּרַס לֵיהּ הָכָא:

ארבעים

בְּכֹלָּ, "בָּרוּךְ" בַּפָּרָט, "אָרוּר" בְּכֹלָּ, "אָרוּר" בַּפָּרָט, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

ארבע

תוספות

וְהוֹיוּ שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שנויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הנץ החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות בא הקטן להעמידו עם הנץ החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הנץ החמה מתוך שהיו עומדים צהובין נגער אביהן אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי אף אני לא אקפח את שכרכם מה שכר נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכינה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכר נטלו שבטו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר באדין אמר בלשצר והלבישו לדניאל ארגוונא (דניאל ה) :

אי אפשר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הדין תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לוים וזה אחד מהן והכהנים הלוים בני צדוק (יחזקאל מ"ד):

מאי על על בסמוך כדתניא רבי אומר וכו'. האי דלא מייתי מתניתין בפרק שתי הלחם (מנחות ע.) אבא שאול אומר שם היו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים ואטפחיים ריוח באמצע קאי שהיו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה יש לומר משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אאבא שאול ואמרי על ממש והכי משמע נמי בהקומץ רבה (פס כז.) כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמרי' [על ממש] דבעי שם רבי יצחק איברים שסדרן בצידי מערכה מהו אליבא דמאן דאמר על ממש לא תיבעי לך דעל העצים כתיב [מ"מ] הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המברכין על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל דדאמרינן בירושלמי יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל וענו כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כיצד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התודה (פס קף עח.) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים קף סג.) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובדיעבד מכשר על בסמוך דומיא דההיא דפרק שתי הלחם (מנחות קף ע.) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאילו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי בזיכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרוס הלחם ועוד [דבי יהיב] בסמוך [הוי] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (פס סב.) גבי כבשי עצרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניף כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חביניאי אומר מניח הלחם בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ונמצא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין [כן] לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לז עמוד ב

רש"י

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב בארור י"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב בכלל יש לומר משום סיפא נקט לה דבעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו (אמר ליה) כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אנן קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג):

אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות קצ"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משהיו אומרים ברכות היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת:

ונאמר

אַרְבַּע, אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנֶה, שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה הֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'" וּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'", נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. ר' שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְּנִים אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר. וּבִפְלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי, דְּתַנְיָא ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: בְּלִלּוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּלִלּוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאֵין לְךָ כָּל דָּבָר מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן: אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשֵּׁת מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשֵּׁת מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. נִמְצָא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא: עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. דָּרַשׁ ר' יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאַף וְנוֹאָפֶת, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְגוֹ', בְּ"אָרוּר" סַגִּי לֵיהּ? אֶלָּא: זֶה הַבָּא עַל הָעֲרָוָה וְהוֹלִיד בֵּן וְהָלַךְ לְבִין אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים" וּכְתִיב "וְאֵלֶּה אֵלָּה לְהַקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה. יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרָכָה" וּ"קְלָלָה" בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת, וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ: מַה קְּלָלָה בִּלְיוֹם, אַף בְּרָכָה בִּלְיוֹם. וּמַה קְּלָלָה בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט, אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן", אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן": **מתני'** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד, בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם

אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת. לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה תִּלְתָּא זִימְנֵי מ"ח הָוֵי: **מוֹצִיא הַר גְּרִזִים.** לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶן כָּל הַתּוֹרָה אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה: **וּמְכַנִּים אֹהֶל מוֹעֵד.** שֶׁלְּאַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִדְבַּר הַקָּבָּ"ה עִם מֹשֶׁה בְּיִשּׁוּב וְלִמְּדוֹ כָּל הַתּוֹרָה כְּדִכְתִיב וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (ויקרא א): **בְּלִלּוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי.** בְּסִתָּם נֶאֱמְרָה תּוֹרָה בְּסִינַי וְלֹא נִתְפָּרְשָׁה לוֹ, בְּגוּן בְּסִינַי נֶאֱמַר (שמות כ) וְזָרַקְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ וְלֹא פֵּרֵשׁ מִתַּן דָּמִים כֵּיצַד הַקְּטֹרֶת אֵימוּרִים וְהַפְּשִׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל שֶׁל עוֹלָה, וּבְסֵפֶר וַיִּקְרָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד פֹּרֶשָׁה: **וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** מִפִּי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל. ת"ק סְבִירָא לֵיהּ כְּרַ' יִשְׁמָעֵאל, הִלְכָּךְ הַר סִינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד חֲדָא הִיא, וְרַ' שִׁמְעוֹן ס"ל כר"ע הִלְכָּךְ תְּרֵי נִינְהוּ: **ר"ש בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.** לְכָל אֶחָד שֵׁשׁ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים כְּמִנְיַן שֶׁהָיוּ (כְּסִינַי) [בְּמִדְבָּר] שֶׁכָּל אֶחָד נַעֲשָׂה עֵרֶב עַל כָּל אֶחָיו. ה"ג בְּתוֹסְפְתָּא (פ"א ה"ב) א"ר לִדְבָרֵי ר"ש בֶּן יְהוּדָה אֵין לָנוּ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וְיֵשׁ בְּכָל אַחַת שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** מַאי מוֹסִיף רַבִּי וּבְמַאי פְּלִיגִי: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא.** אם נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עֵרֶב עַל עֵרֻבּוֹתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ לֹא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה סָבַר לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עֵרֶב עַל חֲבֵרוֹ אֶלָּא שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַמִּצְוֹת, נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֵרֶב עַל מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֲבָל לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֵרֶב עַל עֵרֻבּוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶלָּא עַל חוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאִתָּא רַבִּי לְמֵימַר לִדְבָרֵי ר' שִׁמְעוֹן שֶׁבָּא לִמְנוֹת אֶת בְּרִיתוֹת הָעֲרֻבּוֹת יֵשׁ לוֹ לִמְנוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא לְכָל אֶחָד, וּבְכָל אֶחָד הָאֵלֶּה יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁכֻּלָּם נִתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה עַל חוֹבָם וְעַל עֲרֻבּוֹתָם, נִמְצָא כָּל אֶחָד מְקַבֵּל עָלָיו עֲרֻבּוֹת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל חוֹבוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכָל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא הִלְוָו קִבֵּל עָלָיו בְּרִיתוֹת שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל עֲרֻבּוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ אֲחֵיהוּ עַל חֲבֵרֵיהֶם, וְזֶה קִבֵּל עָלָיו אַף עֲרֻבּוֹת שֶׁל עֲרֻבִּים: **כָּל הַפָּרָשָׁה.** שֶׁל הַר גְּרִזִים לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאַף וְנוֹאֶפֶת: **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ.** בְּתַמִּיהָ, כּוֹפֵר בְּעִקָּר הוּא וְסַגִּי לֵיהּ בְּאָרוּר: **אֶלָּא זֶה הַבָּא עַל הָעֲרָוָה.** אִשֶּׁת אִישׁ וְהוֹלִיד מַמְזֵר, וּמְתוֹךְ בִּשְׁתּוֹ שֶׁאִסּוּר לָבֹא בַּקָּהָל וְאֵינוֹ מוֹצֵא אִשָּׁה הוּא הוֹלֵךְ לִבְין הָעוּבְדֵי כּוֹכָבִים וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִים אֵלֶּה שֶׁעָשָׂאוּהוּ לְעַבּוֹד פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן דּוֹרֵשׁ אֶת כֻּלָּן כָּל אַחַת לְפִי פְּשָׁטָהּ, אוֹתוֹ שֶׁל עֲרָיוֹת בְּגוּן שׁוֹכֵב עִם חוֹתַנְתּוֹ וְאֵשֶׁת אָבִיו וְעִם אֲחוֹתוֹ כֻּלָּם בְּאֵשֶׁת אִישׁ וּלְמֵיקַם בְּתֵרֵי אֲרוּרֵי, שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁעָשְׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה שֶׁמְּנָאֲפָת, מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ מְזֻלְזָל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ שֶׁגִּדְּלוּ גְּדוֹלִין רָעִים בְּבֵיתָם, מַשִּׂגָּה עִוֵּר מִפַּתֶּה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא סוּמָא בְּדָבָר וְאֵינָהּ יוֹדַעַת עָנְשׁוֹ כְּמוֹהוּ, מַשִּׂיג גְּבוּל רֵעֵהוּ בָּא עַל אִשְׁתּוֹ הֲרֵי הוּא הַשִּׂיג גְּבוּל, מַכֶּה רֵעֵהוּ בַּסֵּתֶר גּוֹרֵם לוֹ בְּלִבְחֹשׁ סְתָרָיו שֶׁתְּמוּת בְּבַדִּיקַת מַיִם הַמָּרִים, לוֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ לוֹקֵחַ שֹׁחַד לְהָיוֹת עוֹקֵב אַחַר הַמְנָאֵף וּלְפַתּוֹת לוֹ אֵשֶׁת אִישׁ וְגוֹרֵם לוֹ מִיתָה, מֵטֶה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם אֵינֵי יוֹדֵעַ לְדָרְשׁוֹ: יָכוֹל כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת. שֶׁיִּגְמְרוּ כָּל הַבְּרָכוֹת תְּחִלָּה עַד בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים וְגוֹ' וואח"כ יִפְתְּחוּ בַּקְּלָלָה: בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. כִּדְיָלְפִינָן קוֹל קוֹל מִמִּשְׁנָה: **מַתְנִי'**, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד כו' **בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת.** שֶׁמַּפְסִיקִין הַכֹּהֲנִים בֵּין פָּסוּק לְפָסוּק וְעוֹנִין הַצִּבּוּר אָמֵן: **בַּמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת.** לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ וְאֵין צָרִיךְ כָּאן שׁוּם הַפְסֵק, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא:

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אַרְבַּע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכרתו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכרתו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, **אַרְבַּע** בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', **וְאַרְבַּע,** בחלק המצוה של 'ללמד', **חֲרֵי שְׁמוֹנֶה** בריתות. ומסכמת הגמרא, **שְׁמוֹנֶה** בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, **וּשְׁמוֹנֶה** בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' 'ולעשות', **חֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. **וְכֵן בְּסִינַי,** כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. **וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב,** כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמהם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, **שֶׁנֶּאֱמַר** בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות **"אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'**, מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (**וּכְתִיב** 'וְשָׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'), **נִמְצָא, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה** שבתורה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן** היה **מוֹצִיא** ממנין הבריתות, את הברית שב**הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל,** מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שנזכר בפרשה, **וּמַכְנִים** במקומן את הברית שנכרתה **בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר,** שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכרתה באהל מועד, אומרת הגמרא, **וּכְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי** – בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, **וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד** – באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת** שניהם **נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי,** ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו **וְנִשְׁנוּ** מפי הקב"ה למשה **בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ** נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל **בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשנתה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשנתה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד. מסכמת הברייתא, **וְאֵין לְךָ כָּל דָּבָר מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁבְּתוֹרָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבְּתוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה לקיום התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמונה בריתות שנכרתו עם כל אחד ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכרתה עמו ברית על ארבעים ושמונה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש מאות וחמישים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.

אָמַר רַבִּי, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עָכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, נִמְצָא, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, [ויש בכל אחת] **שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים.** ומבארת הגמרא **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, עֲרָבָא וְעֲרָבָא דְּעֲרָבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ – מתורגמן **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ** של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, **לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת** – הבא על אשת איש. והתוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'אָרוּר הָאִישׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'", ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי **בְּאָרוּר סַגִּי** לֵיהּ, והרי הוא כופר בעיקר. **אֶלָּא,** זֶה **הַבָּא עַל הָעֲרָוָה** – אשת איש, **וְהוֹלִיד בֵּן** ממזר, **וְהָלַךְ** אותו הבן **לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, **וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ,** וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בתורה בפרשת ראה, "**וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וְאֶת הַקְּלָלָה** על הר עיבל **וְגוֹ'**", **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בפרשת כי תבא 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים', **וּכְתִיב** 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל', **אֶלָּא,** לְחַקְּדִים בסדר האמירה **בְּרָכָה לִקְלָלָה** – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. **יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לְקְלָלוֹת** – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ראה אנכי נותן לפניכם היום **בְּרָכָה** וּקְלָלָה', **בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** ועוד למדנו מפסוק זה, **וּלְחַקֵּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ, מַה קְּלָלָה בְּלוּיִם** – נאמרה על ידי הלוים, **אַף בְּרָכָה בְּלוּיִם. וּמַה קְּלָלָה** נאמרה **בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט** – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, **אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל קללה וקללה, **אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל ברכה וברכה.

משנה. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, **בֵּיצַד** נאמרת. **בַּמְּדִינָה** – מחוץ לבית המקדש, **אוֹמֵר אוֹתָהּ** הכהן **שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת** – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', **וּבַמִּקְדָּשׁ** שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא **כִּבְרָכָה אַחַת.**

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, **שַׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר** הכהן **אֶת הַשֵּׁם** שבברכת כהנים

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כְּכְתָבוֹ – יו"ד ה"א וא"ו ה"א, **וּכְמִדִּינָה** אומר את השם **בְּכִנּוּיוֹ** – אדנ"י. וחילוק נוסף, **שֶׁבַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים** – מגביהים **אֶת יְדֵיהֶן** בשעת ברכת כהנים רק עד **כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ** שמזכירים את השם המפורש, ועל ידי כך שכינה שורה על אצבעותיהם, מגביהים הם את ידיהם **עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן**, כדי שלא יהיה ראשם למעלה מהשכינה, **חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ** – משום כבוד השם שכתוב על הציץ. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, שֶׁאַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ**. והמקור לכך שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, **שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם, וַיְבָרְכֵם"**.

גמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש, ומביאה הגמרא מקור לכך, **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר לענין ברכת כהנים **"כֹּה תְבָרְכוּ** את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** שיש לברך **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ** – אולי אין זו כוונת הכתוב **אֶלָּא** שיברכו **בְּכָל לָשׁוֹן**. ומבארת הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שוה 'ברכה ברכה', **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים 'כֹּה תְבָרְכוּ', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** לגבי ברכות הר גריזים 'אֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם', **מַה לְּהַלָּן** בהר גריזים הברכה היא דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן** ברכת כהנים היא דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, דין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד בגזירה שוה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** 'כֹּה' תברכו, ומשמעות תיבת 'כה' שאין יוצאים ידי חובה **עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלְּשׁוֹן הַזֶּה**.

מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, **תַּנְיָא אִידָּךְ**, שיש ללמוד מהפסוק **"כֹּה תְבָרְכוּ** את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת דווקא **בַּעֲמִידָה. מבררת הברייתא, אַתָּה אוֹמֵר** שיש לברך **בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּישִׁיבָה**, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים לשון ברכה 'כֹּה תְבָרְכוּ', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ', **מַה לְּהַלָּן** בברכות הר גריזים יש לאומרם **בַּעֲמִידָה**, שהרי כתוב 'יעמדו', **אַף כָּאן** בברכת כהנים היא דווקא **בַּעֲמִידָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** ללמוד מגזירה שוה זו, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** "בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו' לעמוד לפני ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ", ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, **מַה** כהן **מְשָׁרֵת** במקדש צריך לעשות זאת **בַּעֲמִידָה, אַף** כהן **מְבָרֵךְ** צריך להיות **בַּעֲמִידָה**. שואלת הגמרא, **וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ מְנָלָן** שצריך לעמוד, עונה הגמרא, **דִּכְתִיב** 'לַעֲמֹד לְשָׁרֵת'.

תַּנְיָא אִידָּךְ, שיש ללמוד מהפסוק 'כֹּה תְבָרְכוּ' שברכת כהנים נאמרת **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם** – תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ** שמא **אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**, אלא לומדים זאת מגזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים 'כֹּה תְבָרְכוּ', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם", ויש ללמוד מכך, **מַה לְּהַלָּן** ברכתו של אהרן היתה **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן** ברכת כהנים היא **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**.

מביאה הגמרא, **קָשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן** התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו, **אִי מַה לְּהַלָּן** – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת **כֹּהֵן גָּדוֹל, וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ** היה, **וַעֲבוֹדַת** קרבנות **צִבּוּר** עבד, **אַף כָּאן** אין לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, **כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר. ומחמת קושיה זו רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד מגזירה שוה אלא מהיקש, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** על כהן גדול, "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת וגו' **הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים**", **מִקִּישׁ בָּנָיו** הכהנים ההדיוטים, **לוֹ** – לכהן גדול, **מָה הוּא** מברך את העם **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**, כמו שכתוב "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", **אַף בָּנָיו** – כהנים הדיוטים, מברכים **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב** 'כָּל הַיָּמִים' לרבות שאר ימים שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא החזכרה ברכת כהנים בפסוק זה, הלא **וְאִיתְּקַשׁ** לעיל **בְּרָכָה לְשֵׁירוּת**, ונמצא שהוקשו כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.

וְתַנְיָא אִידָּךְ, שכוונת הכתוב **"כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"** היא, שברכת כהנים נאמרת **בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ** – יו"ד ה"א וא"ו ה"א. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּי** – שם אדנות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי', ומשמע 'שְׁמִי' הַמְיוּחָד לִי שהוא שם המפורש. **יָכוֹל** נאמר **שֶׁאַף בַּגְּבוּלִין כֵּן** יברכו בשם המפורש, יש לדחות, **שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** על בית המקדש 'לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם', ויש ללמוד בגזירה שוה 'שימה שימה', **מַה לְּהַלָּן** מדובר **בְּבֵית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן** – לענין ברכת כהנים, דווקא **בְּבֵית הַבְּחִירָה** יש לברך בשם המפורש. **רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר**, שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד מגזירה שוה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ** וברכתיך", ויש להקשות 'בְּכָל מָקוֹם' סָלְקָא דַּעְתָּךְ, וכי בכל מקום מותר להזכיר שם המפורש. **אֶלָּא** בהכרח **שֶׁמִּקְרָא זֶה מְסוֹרָם** – מהופך **הוּא**, וכוונתו 'בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ – שהשכינה שורה, **שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי** – שם תזכיר את שם המפורש', **וְהֵיכָן** מתקיים **'אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ'** – שהשכינה שורה, רק **בְּבֵית הַבְּחִירָה**, ולכן רק **שָׁם 'אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי'** המפורש **בְּבֵית הַבְּחִירָה**.

תַּנְיָא אִידָּךְ, לדרוש מהפסוק **"כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא** שצריך לברך את **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, אך **גֵּרִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים** שאינם בכלל 'בני ישראל' **מַנַּיִן** שגם אותם צריך לברך, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שמשמע **לְכוּלְּהוּ**.

תַּנְיָא אִידָּךְ, שכוונת הכתוב **'כֹּה תְבָרְכוּ'**, שבשעת ברכת כהנים יהיו **הַפָּנִים** של ישראל **כְּנֶגֶד הַפָּנִים** של הכהנים. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא** אפילו כשהפָּנִים של הכהנים **כְּנֶגֶד עוֹרֶף** ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד הכהנים. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם'**, **כְּאָדָם הָאוֹמֵר לְחֲבֵירוֹ** דבר, שפניהם זה מול זה.

תַּנְיָא אִידָּךְ, שכוונת הכתוב **'כֹּה תְבָרְכוּ'** שיש לכהנים לברך **בְּקוֹל רָם**. מבררת הברייתא, **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא** אפילו **בְּלַחַשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם'**, שמשמע **כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לְחֲבֵירוֹ** – שיהיה שומע.

אָמַר אַבָּיֵי, נָקְטִינַן – מסורת בידנו **שלשנים** – לשני כהנים או יותר, **קוֹרֵא** השליח ציבור לאחר ברכת הודאה **'כֹּהֲנִים'**, כדי שיסובבו פניהם ויברכו את העם, **וּלְאֶחָד** – אך אם יש רק כהן אחד, השליח ציבור **אֵינוֹ קוֹרֵא** לו **'כֹּהֵן'**, משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם הוא ממה **שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שיברכו, ומזה שכתוב לשון רבים משמע שדווקא **לִשְׁנַיִם** צריך לומר. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, נָקְטִינַן** שרק שליח ציבור **כֹּהֵן קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים'**, **וְאֵין** שליח ציבור **יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים'**, **שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שיברכו, ומשמע **שֶׁאֲמִירָה** זו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לח עמוד א

רש"י

כִּכְתָבוֹ. בִּיו"ד הַ"י: בְּכִנּוּיוֹ. בְּאָלֶ"ף דָּל"ת: בְּנֶגֶד כִּתְפּוֹתֵיהֶם. מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ נְשִׂיאוֹת כַּפַּיִם כִּדְאָמְרִי' בְּבְרֵיתָא בַּגְּמָרָא: וּבִמְקֻדָּשׁ. לְמַעְלָה מֵרָאשֵׁיהֶם. מִפְּנֵי שֶׁמְּבָרְכִין אֶת הָעָם בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ וּשְׁכִינָה לְמַעְלָה מִן הַצִּיּוּן אֶת יָדָיו. שֶׁאֵין מַגְבִּיהַּ לְמַעְלָה מִן הַצִּיּוּן אֶת יָדָיו. מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם כָּתוּב עָלָיו: **גמ'. בְּנִשִּׂיאוּת כַּפַּיִם.** שֶׁיַּגְבִּיהוּ אֶת יְדֵיהֶם: קְשָׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן. אַהֲדָא גְּזֵרָה שָׁוָה, אִי בְּגוּ"שׁ יְלִפְתָּ לֵהּ אִיכָּא לְמִיפְּרַךְ מָה לְמִלּוּאִים שֶׁכֵּן קָרְבָּן צִבּוּר כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא ט) וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים, וְכָלָן שֶׁל צִבּוּר כִּדְכְתִיב קְחוּ שָׂעִיר עִזִּים וּגו', וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ הָוֵה כִּדְכְתִיב בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים וּגו' (שְׁמוֹת מ), וְהוּא הָיָה יוֹם שְׁמִינִי לְמִלּוּאִים כִּדְתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת: ר' נָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ. מִשּׁוּם דְּפִרְכָא לֵיהּ גו"שׁ מֵיְיתֵי לֵיהּ בְּהֶקֵּשׁ אַף פָּנָיו בְּנִשִּׂיאוּת כַּפַּיִם. וְלֹא תִּיקְשֵׁי תּוּ שֶׁכֵּן כ"ג, דְּאֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ: וּכְתִיב כָּל הַיָּמִים. וְלֹא תִּיקְשֵׁי לָךְ תּוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעֲבוֹדַת צִבּוּר: וְאִיתְּקֵשׁ בְּרָכָה לְשִׁירוּת. כְּלוֹמַר וְאע"ג דִּבְהֵאי קְרָאֵי לָאו בְּרָכָה כְּתִיבָא אֶלָּא שִׁירוּת, לְעַמּוּד לְשָׁרַת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְנָיו כָּל הַיָּמִים, אִיתְּקוּשׁ בְּרָכָה וְשִׁירוּת בְּקְרָא אַחֲרִינָא דִּדְאָמְרִי' לָעִיל לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשְׁמוֹ: בְּשֵׁם הַמְיֻחָד. כִּכְתָבוֹ: בְּכָל הַמָּקוֹם ס"ד. וְכִי בְּכָל מְקוֹם שֵׁם הַמְיֻחָד נִזְכָּר, הַכְּתִיב (שְׁמוֹת ג) זֶה שְׁמִי וְזֶה זִכְרִי לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא (פְּסָחִים קֶדֶ"ק נ), וְעוֹד וְכִי בְּכָל מָקוֹם שְׁכִינָה בָּאָה וְשׁוֹרֶה דִּכְתִיב אֹבֶא אֵלֶיךָ וְהוּא לֹא יַחַד מָקוֹם לְהַזְכָּרַת הַשֵּׁם: מְסוֹרָם הוּא. מֵהֶפֵּךְ, בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֹבֶא אֵלֶיךָ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר וּבְשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים: אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ פָּנִים כְּנֶגֶד עָרֶף. שֶׁאֵין הַצִּבּוּר צְרִיכִין לְהִסֵּב פְּנֵיהֶם לְצַד הַכֹּהֲנִים: לְשָׁנִים כּוֹרֵא כֹּהֲנִים. בְּשֵׁשׁ שָׁם שְׁנֵי כֹּהֲנִים לְבָרֵךְ, שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּשֶׁגְּמַר בְּרֵכַת הוֹדָאָה כּוֹרֵא אוֹתָן כֹּהֲנִים וְהֵן הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן שֶׁהָיוּ הֲפוּכִין לְצַד הַתֵּבָה לְהִתְפַּלֵּל, דְּהָא אַמְרִינָן לְקַמָּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ כו': אָמוֹר לָהֶם. מִקְרָא דִּלְהֶם נִפְקָא לָן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר מְזַהֵיר אוֹתָן לְבָרֵךְ: כֹּהֵן קוֹרֵא כֹּהֲנִים. אִם שְׁלִיחַ צִבּוּר כֹּהֵן הוּא קוֹרֵא וּמְזַהִיר אֶת חֲבֵרָיו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם וּלְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִם יִשְׂרָאֵל הוּא אֵינוֹ קוֹרֵא כֹּהֲנִים: משלהם

תוספות

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (קף נ.), וי"ל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתיהן מפורש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך הקללות המפורשות ארור האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה: **ורבי** יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא בכה: **קשיא** ליה לר' יונתן. אינו לשון הברייתא אלא לשון פי' הגמרא וה"ג לה בסיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו': **וכתיב** כל הימים. תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות כפים והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפים ור' יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה נשיאות כפים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן בפ"ה דסדר תמיד (קף לט:) דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ירדו ובאו להן ללשכת הגזית אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים: **ואיתקש** ברכה לשירות. לעיל קאי דקאמר מקיש בניו לו אימא לענין שירות דוקא איתקוש להכי קאמר כיון דאיתקוש לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקוש ברכה לשירות: **או** אינו אלא בכינוי. רבינו הלל פי' בספרי בכינוי כגון אל אלהים צבאות ולא מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן ארבע אותיות אלא בכינוי יש לומר בקריאתו באל"ף דל"ת: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והיינו דקמתמה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם שם אני מצוך להזכיר שמי המיוחד לי והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמרי' בפרק טרף בקלפי (יומא קף לט:) לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י כהן שבירך ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דזבחים (קף נג:) דיושב מחלל עבודה הילכך אף כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **או** אינו אלא בלחש. תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א'

כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה בְּכִינּוּיוֹ, בַּמְּדִינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶן כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיּוּן. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיּוּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם": **גמ'** תָּנוּ רַבָּנַן: "כֹּה תְבָרְכוּ" בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָל לָשׁוֹן? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כֹּה", עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. תַּנְיָא אִידָּךְ, "כֹּה תְבָרְכוּ" בַּעֲמִידָה. אַתָּה אוֹמֵר בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּישִׁיבָה? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ", מַה לְּהַלָּן בַּעֲמִידָה, אַף כָּאן בַּעֲמִידָה. ר' נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשְׁמוֹ", מַה מְּשֻׁרֶת בַּעֲמִידָה, אַף מְבֹרָךְ בַּעֲמִידָה. וּמְשֻׁרֶת גּוּפֵיהּ, מְנָלַן? דִּכְתִיב: "לַעֲמֹד לְשָׁרֵת. תַּנְיָא אִידָּךְ, "כֹּה תְבָרְכוּ" בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. אַתָּה אוֹמֵר בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם", מַה לְּהַלָּן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְר' יוֹנָתָן: אִי מַה לְּהַלָּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר, אַף כָּאן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר?! ר' נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", מַקִּישׁ בָּנָיו לוֹ; מַה הוּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף בָּנָיו בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב "כָּל הַיָּמִים", וְאִיתְּקַשׁ בְּרָכָה לְשִׁירוּת. וְתַנְיָא אִידָּךְ "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּיוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", שְׁמִי הַמְיוּחָד לִי. יָכוֹל אַף בַּגְּבוּלִין כֵּן? נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם", מַה לְּהַלָּן בֵּית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן בְּבֵית הַבְּחִירָה. ר' יאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ", בְּכָל מָקוֹם, סָלְקָא דַּעְתָּךְ". אֶלָּא מִקְרָא זֶה מְסוֹרָס הוּא, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, וְהֵיכָן אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ בְּבֵית הַבְּחִירָה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי בְּבֵית הַבְּחִירָה. תַּנְיָא אִידָּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גֵּרִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם" לְכוּלְּהוּ. תַּנְיָא אִידָּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים. אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּנִים כְּנֶגֶד עוֹרֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. תַּנְיָא אִידָּךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" בְּקוֹל רָם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלַחַשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינַן, לְשָׁנִים קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וּלְאֶחָד אֵינוֹ קוֹרֵא "כֹּהֵן", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" לְשָׁנִים. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: נָקְטִינַן, כֹּהֵן קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וְאֵין יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" אֲמִירָה משלהם

אוֹמֵר כֹּהֵן שְׁנִים אוֹמֵר כֹּהֲנִים אָמַר רַב חִסְדָּא אִפּוּ' כֹּהֵן קוֹרֵא כֹּהֲנִים שֶׁאֵין קוֹרֵא כֹּהֲנִים אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַשְּׁבָט:

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לח עמוד ב

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחוי דר' אבא בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא כיון דאמר ר' יהודה בר פזי בשם ר"א כל כהן שעמד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרית ליה אייתוניה ואנא מלקי ליה (ר' אבוה הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליה) אתא עונתא דמיצליא ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים לא שאילתון לי ועל מיצלא אתון שאלון כד שמעון כן הוה כל חד וחד מנהון משמט

גרמיה וערק:

הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות כהונה כמו שאמר בפרק הזורע (חולין קף קג.) אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכהני ולפרוס ידיה אנסי ליה עידניה: **הא** דאניסי הא דלא אניסי. בסוף מסכת ר"ה (קף לה.) אמרי' דדוקא הני שבשדות אניסי אבל הני דקיימי במתא לא אניסי:

מחיצה מאי. י"ל דדוקא בדלא אניסי קמבעיא ליה אבל בדאניסי פשיטא דמי גרע מאחיזהם שבשדות וא"ת אי לא אניסי אמאי עדיפי מעם שאחורי הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה חשובה בעינידם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים והן עומדים אחורי ערוף אבל בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי עורף לאו מילתא היא דלא חזינן דקפיד קרא בהכי. מההיא דסוף מס' ר"ה (קף לה.) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כיצד צולין (פסחים קף פה:) דתנן אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו' מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל ש"מ

תוספות

מִשֶּׁלָּהֶם תִּהֵא. אַזְהָרָה זוֹ הַכֹּהֲנִים יְזְהִירוּ: **וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי.** תְּלָה הַכְּתוּב הַדִּבֻּר בָּהֶן לִהְיוֹת בְּרָכָה זוֹ שִׂימַת שְׁמוֹ עַל עַמּוֹ, וְלֹא עַשָּׂאָה צָרַךְ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא צָרַךְ מְקוֹם: **וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ.** דְּאִלּוּ וַאֲנִי אֲבָרְכֵם אֵישְׂרָאֵל קָאֵי כר"ע דְּאָמַר בְּאִלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין קף מט.) לְמָדְנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי כֹּהֲנִים, מִפִּי הַגְּבוּרָה לֹא לְמָדְנוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַאֲנִי אֲבָרְכֵם הֲוֵי אוֹמֵר הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְהַקָּבָ"ה מַסְכִּים עַל יָדָם: **לִפְרָקִים.** בְּחַגִּים וּבְמוֹעֲדִים: **שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בַּעֲבוֹדָה.** קֹדֶם שֶׁיִּסֵּים שְׁלִיחַ צִבּוּר רְצֵה צְרִיךְ לֶעֱלוֹת עַל הַדּוּכָן: **וַיֵּרֶד מַעֲשֹׂות.** אֹלְמָא בְּעוֹד עֲבוֹדָה בְּיָדוֹ בָּרֵךְ וואח"כ וַיֵּרֶד מַעֲשׂוֹת, אֹלְמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּגָמַר: **מֵעִקָּרָא הָווּ עִקְרֵי כַּרְעֵיהוּ.** מִמְּקוֹמָן בָּעֲבוֹדָה, אֲבָל רֹאשׁ הָיָה מְקוֹמָן מִן הַדּוּכָן וְלֹא מָטוּ עַד דְּגָמְרָה בִּרְכַּת הָעֲבוֹדָה: **וּתְנַן נַמִּי.** בְּבִרְכוֹת, אִם הַבְטָחָתוֹ כו'. רֵישָׁא הָכִי אֵיתָא, הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי הַטֵּרוּף, וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו שֶׁלֹּא תִּטְרַף דַּעְתּוֹ בְּשׁוּבוֹ לִתְפִלָּתוֹ וְלֹא יַדִּיר לְהִתְחִיל מִיָּד בְּשִׂים שָׁלוֹם, וְאִם הִבְטָחָתוֹ שֶׁהוּא מְלַמֵּד בְּדֶבֶר וְלֹא תִּטְרַף דַּעְתּוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ: **רַשַּׁאי.** לְשָׁא אֶת כַּפָּיו: **וְהָא לֹא עָלֶה בַּעֲבוֹדָה.** אֶלָּא דְּעָקַר פּוּרְתָּא, וש"מ סַגִּי בְּהָכִי שֶׁעוֹקֵר מְעַט רַגְלָיו לֵילֵךְ לְצַד הַדּוּכָן בַּעֲבוֹדָה: **לְבָרֵךְ.** בהמ"ז: **לְטוֹב עַיִן.** שׁוֹנְאֵי בְּצַע וְגוֹמְלֵי חֶסֶד בְּמְמוֹנָן: **מְכִירִין בְּצָרֵי עַיִן.** וְאֵין אוֹכְלִים מִשֶּׁלָּהֶם: **כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת.** לְעֵינֵי מְזֹרָה הָרֶשֶׁת, נָאֲרְבָה לְדָם וְגוֹ' כָּל הוֹן יָקָר נִמְצָא וְגוֹ' כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת, לְשׁוֹן יְזֹרֶה עַל נָוֵהוּ גְּפָרִית, כָּךְ דַּרְכָּם שֶׁל צַיָּדִים לִזְרוֹת חִטִּים וּשְׂעוֹרִים בְּרֹאשָׁם כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹפוֹת לָאֱכוֹל, וְאִלּוּ צָרֵי הָעַיִן חִנָּם מְאַבְּדִין מְזוֹנוֹת שֶׁזּוֹרִין בְּרֹאשָׁם בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף, שֶׁאִם הֵן מְכִירִין בָּהֶן וְאֵין נֶהֱנִין מִמְּזוֹנוֹתֵיהֶן: **כִּי כְּמוֹ שָׂעֹר בְּנַפְשׁוֹ.** שָׂעֹר זֶה עַל בְּרֵרָנוּ לְשׁוֹן פָּעַל הוּא, וּנְקַדְּנוּ מוּכֶּחֶת עָלָיו, שֶׁהֶקִיצוּ קֶמֶץ וְהֶקִיצוּ פַּתַח וְשַׂעְמוֹ לְמַטָּה, כְּאִלּוּ זֶה הָאוֹכֵל מְרֹר וְהֹשְׁעִיר בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל צַר עַיִן, וְכָךְ הוּא לְשׁוֹן כְּתֻבִּים הַשּׂוֹעֲרִים (יְחֶזְקֵאל כט). וּמְנַחֵם בֶּן סְרוּק פֵּרְשׁוּ לְשׁוֹן שְׂעוֹר, תָּמִיד הוּא מִשְׁעַר כַּמָּה יֹאכַל זֶה וְעַד מָתַי: **וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת.** כְּלוֹמַר לְמְזוֹנוֹת הָצְרָךְ וְלֹא הָיָה לוֹ, וְרָאָה אֶחָד נוֹשֵׂא מְזוֹנוֹת וּבָא לְהִטָּפֵם מִמֶּנּוּ לְאֹנֶס רָעָבוֹן, וְעָמַד זֶה עָלָיו וְהֵרָגוּ: **בְּלֹא לְוָיָה.** חֲבוּרָה שֶׁיֵּלֵךְ עִמָּהֶם: **שֶׁבַּשָּׂדוֹת.** דְּאִנְיסֵי בְּמִלְאַכְתָּן וְאֵין יְכוֹלִין לְבֹא: **דְּלֹא אֲנִיסֵי.** הָעוֹמְדִין בְּבֵהכ"נ אַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים לֹא אֲנִיסֵי, אֶלָּא שֶׁאֵין הַבְּרָכָה חֲשׁוּבָה עֲלֵיהֶם לֶעְקוֹר רַגְלֵיהֶם וְלָבֹא לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים לִהְיוֹת מִתְבָּרְכִים פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים כְּדַת, הִלְכָּךְ אֵינָם בִּכְלַל בְּרָכָה, כִּדְאָמְרִי' כֹּה תְּבָרְכוּ פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים: **מִבִּירְתָּא דְּשִׁחוֹרֵי.** לְשׁוֹן בִּירָה, שִׁחוֹרֵי מְקוֹם: **אִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה.** מִקְצָתָן עוֹלִין לְדוּכָן וְהָעֲשָׂרָה עוֹנִין אָמֵן. לֹא אִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה, לֹא חָשִׁיב לִבְרָכָה לְחוֹדַיְיהוּ, הִלְכָּךְ כֻּלָּן עוֹלִין וּמְבָרְכִין לְאַחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת: **אֲרֵיכֵי כְּאַפֵּי גּוּצֵי לֹא מַפְסְקֵי.** בֵּין כֹּהֲנִים מִהְיוֹת בִּכְלַל בְּרָכָה, דְּאִם כֵּן אֵין לַדָּבָר סוֹף:

וְהוּה

מִשֶּׁלָּהֶם תִּהֵא. וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵי וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: (סימן מתאו"ה לברכ"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ם מכי"ר נחנ"ה בעגל"ה): אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְדוּכָן, עוֹבֵר בְּשִׁלֹּשָׁה עֲשֵׂה: "כֹּה תְבָרְכוּ" "אָמוֹר לָהֶם" "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". רַב אָמַר: חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא. וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּסָלֵיק לִפְרָקִים, הָא דְּלָא סָלֵיק לִפְרָקִים. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בְּעֲבוֹדָה, שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים" מַה לְּהַלָּן בַּעֲבוֹדָה, אַף כָּאן בַּעֲבוֹדָה. אִינִי? וְהָא ר' אַמִּי וְר' אַסִּי סָלְקִי? ר' אַמִּי וְר' אַסִּי מֵעִקָּרָא הָווּ עִקְרֵי כַּרְעֵיהוּ, מִמֵּטָא לֹא הֲוָה מָטוּ הָתָם, וְכִדְתָנֵי ר' אוֹשַׁעְיָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו, אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו עוֹלֶה. וּתְנַן נַמִּי אִם הַבְטָחָתוֹ שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי. וְהָוֵינַן בַּהּ: הָא לֹא עָקַר? אֶלָּא דְּנָד פּוּרְתָּא, הָכָא נַמִּי דְּעָקַר פּוּרְתָּא. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ אֶלָּא לְטוֹב עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לָדָל" אַל תִּיקְרֵי "יְבוֹרָךְ" אֶלָּא "יְבָרֵךְ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן כִּי כְּמוֹ שָׂעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עוֹבֵר בְּשֹׁנֵי לָאוִין, "אַל תִּלְחַם", "וְאַל תִּתְאָו". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בְּשֹׁבִיל צָרֵי הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה" וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם, אֶלָּא לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפִטַּרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ. לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפִטַּרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. אָמַר אַדָּא אָמַר ר' שְׁמוּאֵל: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, כּוּלָּן עוֹלִין לְדוּכָן. לְמִי מְבָרְכִין? אָמַר ר' זֵירָא: לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת. אִינִי? וְהָתָנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא: עַם שֶׁאֲחוֹרֵי כֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה! לָא קַשְׁיָא, הָא דַּאֲנִיסֵי, הָא דְּלָא אֲנִיסֵי. וְהָתָנֵי רַב שִׁימִי מִבִּירְתָּא דְּשִׁחוֹרֵי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, מִקְצָתָן עוֹלִין, וּמִקְצָתָן עוֹנִין "אָמֵן"! לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה, הָא לֹא אִשְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה. גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנַיְמִין בַּר חִיָּיא: עַם שֶׁאֲחוֹרֵי כֹּהֲנִים, אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה. פְּשִׁיטָא: אֲרֵיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי לָא מַפְסְקֵי, תֵּיבָה לֹא מַפְסְקָא, מְחִיצָה מַאי? תָּא שְׁמַע אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲפִילּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אִיבַּעְיָא לְהוּ, צְדָדִין מַהוּ? אָמַר אַבָּא מָר בַּר רַב אַשִׁי: תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן: נִתְכַּוֵּון לְהַזּוֹת לְפָנָיו

וְהוּה

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מִשֶּׁלָּהֶם – משל הכהנים **תְּהֵא.** פוסקת הגמרא, **וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי**, שלשני כהנים קוראים 'כהנים', ולכהן יחיד אין קוראים 'כהן', **וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא,** אלא גם שליח ציבור ישראל קורא 'כהנים'.

(**סִיָּמָן** למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, **מַתְאוֵ"ה לְבָרְכָ"ה, דּוּכָ"ן בַּעֲבוֹדָ"ה, כּוֹ"ם מַכִּי"ר, נֶהֱנֶ"ה בְּעֶגְלָ"ה**).

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בביכול **מִתְאַוֶּה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרְכֵם"** – ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ ברכת כהנים **מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ'** – שהמברך את ישראל מתברך.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְדוּכָן כשקוראים לו לעלות, **עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה** מצוות **עֲשֵׂה,** ששלשה פעמים הזהירה התורה לברך את ישראל, **'כֹּה תְבָרְכוּ' 'אָמוֹר לָהֶם' 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי'. רַב אָמַר,** שחוֹשְׁשִׁין **שֶׁמָּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא** – וכהן פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבארת הגמרא **וְלֹא פְּלִיגֵי** רב ורבי יהושע בן לוי, **הָא** שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו נפסל מלעלות לדוכן, מדובר **דְּסָלִיק לִפְרָקִים** – שעולה לדוכן בחגים ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, **הָא** שאמר רב שחוששים שהוא בן גרושה, הוא באופן **דְּלֹא סָלִיק** לדוכן אפילו **לִפְרָקִים.**

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְדוּכָן בַּעֲבוֹדָה – קודם שיסיים שליח ציבור ברכת 'רצה', **שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה** לדוכן, **שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם,** ורק אחר כך **וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים",** ונמצא שבעוד עבודה בידו בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, **מַה לְּהַלָּן** – ברכתו של אהרן היתה **בַּעֲבוֹדָה** שבמשכן, **אַף כָּאן** – ברכת כהנים צריכה להיות **בַּעֲבוֹדָה** שבתפילה. מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי כך הדין, **וְהָא רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי סָלְקֵי** – עלו לדוכן לאחר ברכת עבודה. משיבה הגמרא, **שַׁרְבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי מֵעִיקָּרָא** – בזמן ברכת עבודה, **הֲווּ עָקְרֵי כַּרְעֵיהוּ** – עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך מקומם היה רחוק מהדוכן ולכן **מִמְּטָא לֹא הֲוָה מָטוּ הָתָם** – לדוכן, עד לאחר ברכת עבודה. **וְכַדְתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** בברייתא, **לֹא שָׁנוּ** שאינו עולה לדוכן **אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו** בעבודה, **אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו** בעבודה לעלות לדוכן, **עוֹלֶה** גם לאחר ברכת עבודה. מביאה הגמרא ראיה נוספת לחילוק זה, **וּתְנַן נַמִּי,** ששליח ציבור כהן אינו עולה לדוכן גם אם הוא הכהן היחידי, מפני שחוששים שיתבלבל בתפילתו, אך **אִם הֻכְטַחְתּוֹ** – בטוח הוא בעצמו **שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לְתִפְלָתוֹ** ללא בלבול, **רַשַּׁאי** לעלות לדוכן. **וַהֲוֵינַן בָּהּ** – הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, **הָא לֹא עָקַר** – הרי לא עלה לדוכן בעבודה, **אֶלָּא** שתירצנו שמדובר באופן **דְּנָד** ממקומו בעבודה **פּוּרְתָּא** – לכיוון הדוכן, ומשום כך יכול לעלות לדוכן, ואם כן **הָכָא נַמִּי** יש ליישב, שכיון **דְּעָקַר** רגליו **פּוּרְתָּא** בעבודה, יכול לעלות.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ ברכת המזון, **אֶלָּא לְטוֹב עַיִן** – שונא בצע וגומל חסד בממונו, **שֶׁנֶּאֱמַר, "טוֹב עַיִן הוּא יְבוֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל", אַל תִּיקְרֵי 'יְבוֹרַךְ', אֶלָּא 'יְבָרֵךְ'** אחרים.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ הָעוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן, ואינם אוכלים משלהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** על צרי העין, **"כִּי חֵנָם מְזוֹרָה הָרֶשֶׁת** – שמפזרים בחינם חיטים על רשתם כדרך הציידים כדי למשוך העופות וללכדם, **בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף"** – שהעופות רואים שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַנַּהֲנֶה מִצָּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּלְחַם – אל תאכל **אֶת לֶחֶם רַע עָיִן וְגוֹ', כִּי** האוכל ממנו **כְּמוֹ שָׂעָר** – כאילו שפך מרירות **בְּנַפְשׁוֹ** של צר העין, **כֵּן הוּא** באכילתו, **אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר** צר העין **לָךְ** ולבו בל עמך" **וְגוֹ'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר,** שהנהנה מצרי עין **עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין,** א. **'אַל תִּלְחַם** את לחם רע עין'. ב. המשך הפסוק, **'וְאַל תְּתָאֵו** למטעמותיו'.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל לכפר על **צָרֵי הָעַיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנוּ וְאָמְרוּ** – זקני העיר הקרובה אל החלל, **יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה",** ומבארת המשנה לקמן, **וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזְּקֵנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם,** ומדוע הוצרכו לומר כן. **אֶלָּא** כוונת דברידם היא, **שֶׁלֹּא בָּא** הרוג זה **לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ,** ומבארת הגמרא את דברי המשנה, **שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ,** היינו **בְּלֹא מְזוֹנוֹת** – שעל ידי כך הוצרך לחטוף ממישהו מזון, והלה הרגו, **וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ,** היינו **בְּלֹא לְוָיָה** – מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין שפטר אותו ללא מזון, בית דין מביאים עגלה זו לכפרה עליו.

הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, **אָמַר אַדָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, כּוּלָּן עוֹלִין לַדּוּכָן.** מבארת הגמרא, **לְמִי מְבָרְכִין** כהנים אלו, **אָמַר רַבִּי זֵירָא,** שמברכים הם **לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשְּׂדוֹת.** מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי אלו שבשדות מתברכים, **וְהָתְנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנְיָמִין בַּר חִיָּיא, הָעָם שֶׁאַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה** – משום שאין הכהנים יכולים לראותם, וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – העם שבשדות הם בכלל ברכה משום **דַּאֲנַסֵי** – שטרודים במלאכתם ואינם יכולים לבוא, **וְהָא** – העם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה משום **דְּלֹא אֲנַסֵי** בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך כדין, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה בעיניהם, ולכך אינם מתברכים.

מקשה הגמרא על דברי רב אדא, **וְהָתְנֵי רַב שִׁימִי מִבִּירְתָא דִּשְׁיחוֹרִי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים מִקְצָתָן עוֹלִין לַדּוּכָן, וּמִקְצָתָן** אינם עולים אלא **עוֹנִין אָמֵן** אחר ברכת העולים, ואילו רב אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, **דְּאִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה** מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים יענו אמן, **הָא** – רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם יעלו מקצתם לדוכן נמצא **דְּלֹא אִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה** שיענו אמן, ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו לדוכן ויברכו את העם שבשדות.

גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנְיָמִין בַּר חִיָּיא, הָעָם שֶׁאַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה הגמרא, **פְּשִׁיטָא שֶׁאֲרֵיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי** – בני אדם גבוהים שעומדים לפני הנמוכים **לֹא מַפְסְקֵי** בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר סוף, וכן פשוט **שֶׁהַתֵּיבָה** שלפני השליח ציבור **לֹא מַפְסְקָא** בין הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן שיש **מְחִיצָה** בין הכהנים לעם, **מַאי,** האם היא חוצצת ביניהם ואינם מתברכים. פושטת הגמרא **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֲפִילּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,** ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת הכהנים.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, העומדים **בְּצִדָּדִין** של הכהנים **מַהוּ,** האם הם נכללים בברכתם. **אָמַר אַבָּא מַר בַּר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן** לענין הזאה מאפר פרה אדומה, שאם **נִתְכַּוֵּון** המזה **לְהַזּוֹת** על כלים טמאים **שֶׁלְּפָנָיו,**

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְהִוָּה בטעות על כלים טמאים שעמדו **לְאַחֲרָיו**, או שהתכוין להזות על כלים **שלְאַחֲרָיו**, **וְהִוָּה** בטעות על כלים **שלְפָנָיו**, הדין הוא **שהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה**, משום שההזאה צריכה להיות בכוונה לטהר. אך אם התכוין להזות על כלים **שלְפָנָיו**, **וְהִוָּה** בטעות **עַל** כלים **שבְּצִדְדִין שֶׁבְּפָנָיו** – לפניו באלכסון, **הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה**, משום שהצדדים שלפניו הם בכלל כוונתו. ויש לפשוט מכך את הספק לענין ברכת כהנים, שהעומדים בצדדים שלפני הכהנים דינם כעומדים לפניהם ומתברכים, אך העומדים בצדדים שאחוריהם אינם מתברכים, למרות שאינם אחוריהם ממש.

אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא, כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה והתחילו לקרוא בו קריאת התורה, **אָסוּר לְסַפֵּר** ולדבר **אֲפִילּוּ בְּדָבָר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבִפְתְחוֹ** – וכשפתח עזרא את הספר והתחיל לקרוא בתורה, **עָמְדוּ כָּל הָעָם"**. **וְאֵין** לפרש לשון **'עֲמִידָה' אֶלָּא** מלשון **שְׁתִיקָה** – שהעם שתקו, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹחַלְתִּי** – המתנתי לשמוע דברידהם, עד שראיתי **כִּי לֹא יְדַבְּרוּ כִּי עָמְדוּ** מלדבר **לֹא עָנוּ עוֹד"** – הרי ש'עמידה' היא מלשון שתיקה. **רַבִּי זֵירָא אָמַר** בשם **רַב חִסְדָּא**, שיש ללמוד שאסור לדבר בשעת קריאת התורה **מֵהָכָא** – מפסוק זה, **"וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה"**.

הגמרא חוזרת לדון בהלכות ברכת כהנים, **וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו** לפני עלייתו לדוכן, **לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר, "שְׂאוּ יְדֵיכֶם** לברכת כהנים, רק לאחר שתטלו אותם והם יהיו **קֹדֶשׁ, וּבָרְכוּ אֶת ה'"** – את הברכה שלפני ברכת כהנים. **שֶׁאָלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן שַׁמּוּעַ, בַּמֶּה** – באיזו זכות **הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶן, מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפַּנְדְּרִיָּא** – לא קיצרתי דרכי דרך בית הכנסת. **וְלֹא פָּסַעְתִּי** בבית המדרש לאחר שישבו התלמידים על הארץ, שהעושה כן בהכרח מרחיב פסיעותיו, ונראה כפוסע **עַל רָאשֵׁי עַם קוֹדֶשׁ**, אלא תמיד הגעתי מוקדם או שישבתי מבחוץ. **וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי** לברכת כהנים, **בְּלֹא** לברך **הַבְּרָכָה** שלפניה.

מבררת הגמרא, **מַאי מְבָרֵךְ** הכהן לפני הברכת כהנים, **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא**, שמברך **'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה'**. עוד מבררת הגמרא, **כִּי עָבֵר כַּרְעֵיהּ** – כשהכהן עוקר רגליו ב'רצה' לעלות לדוכן, ופניו מופנות לתיבה, **מַאי אָמַר**. ומבארת הגמרא, שהכהן אומר אז, **'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן'**. עוד מבררת הגמרא, **וְכִי מַהְדַּר אַפֵּיהּ מִצִּיבּוּרָא** – כשמחזיר הכהן פניו לתיבה לאחר שגמר לברך את העם, **מַאי אָמַר. אַדְּבְרִיהּ** – הוליכו **רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא** במבואות העיר, **וְדָרַשׁ** רב עוקבא, שהכהן אומר אז, **'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲשֵׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ** לברך את ישראל, אף אתה **עֲשֵׂה עִמָּנוּ**

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - (וגם מבלי ההמחאה שכותב אודותה).

ובעת רצון אזכיר אותו וזוגתו ובנם שי', על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כאו"א להמצטרך לו.

ובמ"ש אודות האפענדיק, אינו מובן מהו המהירות (איילעניש) לנתחו עכשיו, האם זהו דרישת הרופא או סתם כך הצעה בעלמא.

במ"ש אודות המצב בגשמיות - יש למצוא ידידים אשר ישפיעו להטבת הפרטים שהם המעיקים ומצירים. ויהי רצון שימים אלו שבין פסח זמן חירותנו ושמתקרבים לקבלת התורה, חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות, יוסיפו בהצלחת ההשתדלות.

ומובן וגם פשוט, שעליו סו"ס להתחיל להתעסק בתפקידו האמיתי של כל אחד מישראל, מתאים לדבר המשנה, אני נבראתי לשמש את קוני, והוא ע"י הפצת נר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות ועניני' - בכל מקום שידו מגעת, ובפרט שנמצא במקום שבהנוגע לתורת חב"ד הנה עד עתה נעשה שם דבר מועט ביותר בערך האפשרית שישנה, ולמרות שדוקא אנשים העומדים מבחוץ, מכריזים בכל עת מצוא שנמצאים שם פלוני ופלוני שהם "עמודי ברזל של כל עניני חב"ד", ופשיטא בענין עיקרי כהפצת המעינות, שאותה דורשים רבותינו נשיאינו בכל דור ודור, ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר בדורנו זה, וק"ל. ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור, הן בענינים הפרטים והן בענינים הכללים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט,

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לט עמוד א

רש"י

וְהִזָּה לְאַחֲרָיו. וְאַף שָׁם הָיוּ כֵּלִים הַצְּרִיכִין הַזָּאָה: הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. דִּבְעֵינַן כִּוּנָה לְטַהֲרָה, כְּדִכְתִיב (נִדָּה כ׳ יט) וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לוֹ: עַל הַצְּדָדִין שֶׁבְּפָנָיו. צְדָדִין שֶׁשֵּׁם מִמֶּנּוּ וּלְהַלָּן וְלֹא צְדָדִין שֶׁיְּשֵׁנוֹ מִמֶּנּוּ וּלְאָחוֹר, וְהָכִי נָמֵי הָעוֹמְדִין בִּצְדָדִין שֶׁל כֹּהֵן הֵימֶנּוּ וּלְהַלָּן בִּכְלָל בְּרָכָה הֵן דִּכְלַפָּנָיו דְּמִי, אֲבָל שֶׁל אַחַר הֵימֶנּוּ אע״פ שֶׁאֵינָן אַחֲרֵיהֶן מִמָּשׁ כְּלֹאַחֲרָיו דְּמִי: וּבְפִתְחוֹ. וּכְשֶׁהִתְחִיל.

וּבְעֻזְּרָא כְּתִיב: עָמְדוּ. שְׁתָקוּ: שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. לְפָנֵי עֲלוֹתוֹ לְדוּכָן: בַּמָּה הָאֲרַכְתָּ יָמִים. אֵיזֶה זְכוּת בְּיִרְדְּךָ שֶׁהֶאֱרַכְתָּ יָמִים: קַפָּנְדְּרִיָּא. לְקִצֵּר דַּרְכּוֹ דֶּרֶךְ בהכ״נ לְכָנֵס בְּפִתְח זֶה וְלָצֵאת בְּגֶגְדּוֹ. וּלְשׁוֹן קַפָּנְדְּרִיָּא מְפֹרָשׁ בִּבְרָכוֹת (קף סכ:) אַדְמַקִּיפְנָא אַדְרֵי אֵיעוֹל בְּהָא, עַד שֶׁאֲנִי מַקִּיף סָבִיב הַשּׁוּרוֹת הַלְּלוּ אֶכְנֵס בָּזֶה וַאֲקַצֵּר דַּרְכִּי. וְדָרֵי שׁוּרוֹת בָּתִּים: וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רֹאשֵׁי עַם קֹדֶשׁ. שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים הַתַּלְמִידִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְהַמְהַלֵּךְ בֵּינֵיהֶם כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְנִכְנָס לַיֵּשֶׁב בְּמְקוֹמוֹ מַרְחִיב פְּסִיעוֹתָיו בָּעֵל קֶרְחוּ, וְהוּא לְשׁוֹן מְפַסֵּעַ וְאָזֵיל, וְנִרְאֶה כְּמְפַסֵּעַ עַל רָאשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִקָּדֵם אוֹ יֵשֵׁב לוֹ מִבַּחוּץ: וְלֹא נִשְׁאַתִּי כַּפַּי לְבָרֵךְ. שֶׁכֹּהֵן הָיִיתִי: בְּלֹא בְרָכָה. בִּרְכָה דִּמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל מֵאי מְבָרֵךְ: וְכִי עָקַר כַּרְעֵיהּ. בְּעֲבוֹדָה לְמִיסַּק וְהוּא מַחֲזִיר פָּנָיו כְּלַפֵּי תֵּבָה מֵאי אָמַר: וְכִי מַהֲדַר אַפֵּיהּ מִצִּבּוּרָא. כְּשֶׁגּוֹמֵר בִּרְכוֹתָיו מַחֲזִיר פָּנָיו לְצַד הַתֵּבָה עַד שֶׁיְּגַמֵּר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם: מה

תוספות

ש״מ דקיימא לן כוותיה וכמדומה דהכי פסק רבינו חננאל דבכל דוכתא קי״ל בר׳ יהושע בן לוי ומקשה מפ׳ כל גגות (עיזוכין קף נ״ב.) דיתיב ר׳ זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי גבייהו ויתיבו וקאמרי שמע מינה ממתני׳ דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה וכו׳ עד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן צבור בקטנה וש״צ בגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא׳ בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה וא׳ בגדולה אין מצטרפין וה״ה גדולה בגדולה דליכא למימר דיורי גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה לא אמר אפילו מחיצה של ברזל אין מפסקת ונראה דלא דמי דהיכא דאיכא עשרה בגדולה ושליח צבור עמהן ואחד בגדולה כיוצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יוצא גם זה שבאחרת כה״ג אמרינן דוקא אפילו מחיצה וכו׳ שהרי מוציא אפילו אחיו שבשדות כדאיתא במסכת ראש השנה (קף לכ.) אבל היכא דצריך לצרופינהו ודאי לא מצטרפי וההיא דפ׳ אין עומדין (כלכות קף לכ:) דא״ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהן שבשמים לא שייבא להכא דההיא אמר לגבי הא שאין תפלתן מקובלת כמו בזמן שבהמ״ק קיים מיהו לענין זה אין מפסקת אם יתברכו הצבור ע״י ברכת כהנים שעמהן בבית הכנסת או יוציא ש״צ ידי חובתן גם זה יתברך ויוצא ידי חובתו עמהן דבלפי אבינו שבשמים לא תלי בהפסק מחיצה:

והזה על הצדדין שבפניו הזאתו כשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמרי׳ הדא אמרה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה:

כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי׳ בדבר הלכה. מקשינן מפרק קמא דברכות (קף ח.) דאמר רב ששת דוה מהדר אפיה וגריס אמר אינהו בדידהו ואנן בדידן ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אי נמי רב ששת שאני משום דהוה מאור עינים והוה פטור מקריאה משום דהוה דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן בדידן כגון דברי הלכה (כגון) דברים דעל פה ואינהו בדידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא כפירוש ר״ח דפי׳ התם דוקא רב ששת וכיוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידנא כרבא סבירא לן דאמור רבא כיון שנפתח ס״ת וכו׳ והאי דהוה מהדר אפי׳ י״ל דלא הויא אורחא דמילתא לאיעסוקי בדבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה:

כל כהן שלא נטל ידיו. פירש ר״ש אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונטהר כהן אינו צריך ליטול ידיו כשעולה לדוכן וכמדומה שהועתק מהגהות תלמיד שהרי אין לשונו משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ״ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בענין נטילת ידים סמוך לה דמייתי לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכיפות הן תיכף לסמיכה שחיטה שנאמר וסמך ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא׳ שאו ידיכם וברכו תיכף לגאולה תפלה שנא׳ והיו לרצון אמרי פי וגו׳ וכתיב בתריה יענך ה׳ ביום צרה ובפ׳ כיצד מברכין (כרכות מנ.) משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינן מינה דבענין תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתי לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליטול ידיו כדאמרי׳ בפ״ק דברכות (קף יח:) ובפ״ב (סס יד:) אמר רבי חייא בר רב אשי זימנין סגיאין דוה קאימנן קמיה דרב לתנויי לן פירקא בסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי לאהדורי בתר מיא לנט״י לק״ש מיל ומה לי ק״ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניה הכא נמי צריך ברכה לפניה כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור תכיפה איכא למימשמע מתכיפת סמיכה לשחיטה דאמרי׳ בפ׳ כל הפסולין (זכחים נ.) כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזו שהיתה בשער נקנור שאין מצורע יכול ליכנס שם אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ״ה מ״ח) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י״א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפי׳ רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו׳ ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הודאה מפי הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש״צ והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אינו קורא ובשבלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו כו׳ ואחר כך מתחילין בברכה ובשבלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין וכופפין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רבונו של עולם עשינו מה שגזרת וכו׳ ומאריכין בה עד שתבלה ברכה מפי שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין לן, בשאלתות פרשת ויקח קרח כהן שעבד עבודת כוכבים לא ישא את כפיו דגרע מהורג את הנפש דאמרינן בפ׳ אין עומדין (כלכות לכ:) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנשא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה חזור לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (קף קט.) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה׳ בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר׳ יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כהן לאלילים אדהה אבן אחר הנופל וכו׳ (ועי״ע תוס׳ מנחות קט. ד״ה לא ישמשו ותוס׳ תענית כז. ד״ה אי מה):

1 וְהִזָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו, הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה.
2 לְפָנָיו וְהִזָּה עַל צְדָדִין שֶׁבְּפָנָיו, הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה. אָמַר
3 רָבָא בַּר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁנִּפְתָּח סֵפֶר תּוֹרָה אָסוּר
4 לְסַפֵּר אֲפִילּוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָּל
5 הָעָם" וְאֵין עֲמִידָה אֶלָּא שְׁתִיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹחַלְתִּי
6 כִּי לֹא יְדַבְּרוּ כִּי עָמְדוּ לֹא עָנוּ עוֹד". ר׳ זֵירָא אָמַר רַב
7 חִסְדָּא, מֵהָכָא "וְאָזְנִי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". וְאָמַר
8 ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו לֹא יִשָּׂא אֶת
9 כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה׳". שָׁאֲלוּ
10 תַּלְמִידָיו אֶת ר׳ אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים?
11 אָמַר לָהֶן: מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפָּנְדְּרִיָּא וְלֹא
12 פָּסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קוֹדֶשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי בְּלֹא
13 בְּרָכָה. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר ר׳ זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, "אֲשֶׁר
14 קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
15 בְּאַהֲבָה". כִּי עָקַר כַּרְעֵיהּ, מַאי אָמַר? "יְהִי רָצוֹן
16 מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהֵא בְרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ
17 אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן". וְכִי מְהַדַּר אַפֵּיהּ מִצִּיבּוּרָא, מַאי אָמַר? אַדְּבָרֵיהּ
18 רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא, וְדָרַשׁ "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עָשִׂינוּ מַה שֶׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מה

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לט עמוד ב

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם". אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לָכוֹף קִישְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיַּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת "כֹּהֲנִים" עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה עַד שֶׁיִּכְלֶה דִּיבּוּר מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת "אָמֵן" עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּ"שִׂים שָׁלוֹם", וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם וְלֵילֵךְ עַד שֶׁיִּגְמוֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר "שִׂים שָׁלוֹם". וְאָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת "אָמֵן" עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בַּתַּרְגּוּם עַד שֶׁיִּכְלֶה פָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר עַד שֶׁיִּכְלֶה תַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם. אָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא, צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי לְהַפְטִיר בְּנָבִיא עַד שֶׁיִּגָּלֵל סֵפֶר תּוֹרָה. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּיבָה בְּצִבּוּר, מִפְּנֵי כְבוֹד צִבּוּר. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת עַד שֶׁיִּנָּטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְיֻנַּח בִּמְקוֹמוֹ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיֵּצֵא. וְלָא פְּלִיגֵי, הָא דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא, הָא דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא. אָמַר רָבָא: בַּר אָהִינָא, אַסְבְּרָהּ לִי "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ". בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מַה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ" וְגוֹ' "בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ" "בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'". בְּמוּסָפֵי דְּשַׁבַּתָּא, מַה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר ר' אַסִי: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' וְגוֹ'" "שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'" "בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּיָהּ". וְלֵימָא נַמִּי "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן" דִּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָינָא? אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מִתּוֹךְ שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְסַיֵּים בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא, מַאי אָמְרִי? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: "אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ" "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ" וְגוֹ' "לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ" וְגוֹ'

בנעילה

רש"י

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ. שֶׁתִּסְכִּים עַל יָדֵינוּ, כִּדְכְתִיב וַאֲנִי אֲבָרְכֵם (בַּמִּדְבָּר ו): **לָכוֹף קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם.** שֶׁפּוֹשְׁטִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם כְּשֶׁמְּבָרְכִין, וּלְאַחַר שֶׁגָּמְרוּ סוֹגְרִין אֶגְרוֹף שֶׁלָּהֶם כִּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. קִשְׁרֵי אֶצְבַּע הֵם הַחֻלְיוֹת שֶׁכּוֹפְפִים וּפוֹשְׁטִין בָּהֶם: **אֵין הַקּוֹרֵא.** שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁקּוֹרֵא כֹּהֲנִים שֶׁיַּחֲזִירוּ פְּנֵיהֶם לְבָרֵךְ: **אָמֵן.** שֶׁל בִּרְכַּת הוֹדָאָה: **דִּבּוּר.** כֹּהֲנִים: **לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם.** מִן הַדּוּכָן, אֶלָּא עוֹמְדִין כְּפוּפִין לִפְנֵי הַתֵּבָה. יֵשׁ לִלְמוֹד מִכָּאן סֵדֶר נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם כָּךְ הוּא, עוֹקֵר רַגְלָיו בַּעֲבוֹדָה מִמְּקוֹמוֹ וּבָא לִפְנֵי הַתֵּבָה וּמִתְפַּלֵּל יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה כו' כִּדְלְעֵיל, וּמַאֲרִיךְ בָּהּ עַד שֶׁתִּכְלֶה אָמֵן שֶׁל הוֹדָאָה מִפִּי צִבּוּר, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר קוֹרֵא כֹּהֲנִים אִם שְׁנַיִם הֵם, וְאִם יָחִיד הוּא אֵינוֹ קוֹרֵא וְהוּא מַחֲזִיר פָּנָיו מֵאֵלָיו כִּדְאַבַּיֵּי דְּאָמַר לְעֵיל (דַּף לח.) לא' אֵין קוֹרֵא כֹּהֲנִים, וּכְשֶׁ[י]כָּלָה [הַ]דִּבּוּר מִפִּי [הַ]קּוֹרֵא מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ כו' ואח"כ מַתְחִילִין בִּבְרָכָה, וּכְשֶׁכָּלָה אָמֵן אַחֲרוֹן מִפִּי צִבּוּר הֵן מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶם וְכוֹפְפִין קִשְׁרֵיהֶם אִם רוֹצִים, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַתְחִיל שִׂים שָׁלוֹם וְהַכֹּהֲנִים מִתְפַּלְּלִין רבש"ע עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ כו', וּמַאֲרִיכִין בָּהּ עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי שְׁלִיחַ צִבּוּר וְעוֹקְרִין רַגְלֵיהֶם וְהוֹלְכִין לָהֶם: **עַד שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן.** שֶׁל בִּרְכַּת הַתּוֹרָה. וְכָל הָנֵי מִשּׁוּם דִּתְרֵי קָלֵי לָא מִשְׁתַּמְעֵי: **עַד שֶׁתִּגָּלֵל ס"ת.** בְּמִטְפְּחוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ הַגּוֹלְלִים טְרוּדִים מִלִּשְׁמוֹעַ הַפְטָרָה מִפִּי הַמַּפְטִיר: **לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה בְּצִבּוּר.** כָּל זְמַן שֶׁהַצִּבּוּר בבהכ"נ, שֶׁהָיָה דַּרְכָּם לְהָבִיא ס"ת מִבַּיִת אַחֵר שֶׁמִּשְׁתַּמֵּר בּוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּפוֹרְסִין בְּגָדִים נָאִים סְבִיב הַתֵּבָה וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּתוֹכָהּ, וּכְשֶׁיּוֹצְאִין מִשָּׁם וְנוֹטְלִין ס"ת לְהוֹלִיכוֹ לַבַּיִת הַמִּשְׁתַּמֵּר בּוֹ לֹא יַפְשִׁיטוּ הַבְּגָדִים מִן הַתֵּבָה בִּפְנֵי הַצִּבּוּר, שֶׁטֹּרַח צִבּוּר לְעַכֵּב שָׁם עִם ס"ת, אֶלָּא מוֹלִיךְ ס"ת לְבֵיתוֹ וּמַנִּיחוֹ וְהָעָם יוֹצְאִים אַחֲרָיו ואח"כ הוּא בָּא וּמַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה: **אִיכָּא פִּתְחָא אַחֲרִינָא.** מִשֶּׁנִּטַּל ס"ת לָצֵאת דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ, הָרוֹצֶה לָצֵאת בְּפֶתַח אַחֵר יוֹצֵא, וַאֲפִי' לֹא יָצָא ס"ת. לֵיכָּא פִּתְחָא אַחֲרִינָא, נָכוֹן שֶׁיֵּצֵא ס"ת תְּחִלָּה וְלֹא יֵצֵא הָאָדָם בַּפֶּתַח לִפְנֵי ס"ת: **בַּר אֲהִינָא אַסְבְּרָהּ לִי.** חָכָם שֶׁשְּׁמוֹ בַּר אֲהִינָא אַסְבְּרָהּ לִי, הֲבִינַנִי טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר: **הָעָם מַה הֵם אוֹמְרִים.** שֶׁיֵּרָאוּ מַסְבִּירֵי פָּנִים וּמוֹדִים לְפָנָיו עַל בִּרְכוֹתָיו לְהַרְאוֹת שֶׁהֵן נוֹחוֹת לָהֶן: **בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו, בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו, בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו.** שָׁלֹשׁ מִקְרָאוֹת הֵן כְּנֶגֶד ג' בְּרָכוֹת: **בְּמוּסְפֵי דְשַׁבַּתָּא.** שֶׁהוּא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ בְּחֹל צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ אֶת דִּבְרֵי הָעָם: **בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן.** אֵינוֹ בְּאוֹתוֹ מִזְמוֹר, וְהַיְנוּ דְּקָא פָּרִיךְ וְנֵימָא יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן דִּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא: **בְּמִנְחָתָא דְתַעֲנִיתָא.** שֶׁנּוֹשְׂאִין בּוֹ כַּפַּיִם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר מִנְחוֹת מִשּׁוּם שִׁכְרוּת כִּדְאַמְרִינָן בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית בְּפ' בַּתְרָא (דַּף כו:):

בהזכרת

תוספות

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז.) אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוו להו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישאו שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (דף כא:) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין באוזן אחד ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אית לך למימר ברכות איידי דחביבי להו יהבו דעתייהו ומשתמעי תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראוה שנים יצא גבי אמן נמי יהבי דעתייהו ולישתמע תרי קלי תריץ דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדתנן בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה כו:) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב וב' חצוצרות משתי צדדיו שמצות היום בשופר ופריך בגמ' (שם כז.) ותרי קלי מי משתמעי והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונין להכי מסיק התם דמשתמעי איידי דחביבי אי נמי בעי דלישמעי נמי הברכה הני דמאריכין באמן אע"פ שטועין וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חבריהם ותפוס לשון אחרון דהא מסיק התם תרי קלי מחד גברא לא משתמעי כגון זכור ושמור מפי הגבורה מתרי גברי משתמעי משמע אפי' דומיא דזכור ושמור איידי דחביבי וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלין משונין זה מזה דומיא דזכור ושמור ומשתמעי איידי דחביב:

במנחתא דתעניתא מאי אמרי. אע"ג דפסקינן בפ' בשלשה פרקים (תענית ד' כו:) כר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפים במנחתא דתעניתא משום דשכיח שכרות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא סתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דקי"ל כר' יוסי האידנא מ"ט פרסי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קפרסי בתפלה כתפלת נעילה דמי.

אם עונינו ענו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פנים איכא בהו י"ל משום דהיו מתענין על הצרה שלא תבא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (דף יב:) ובפ' בתרא דמגילה (דף ל:) דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דהיינו ממנחה ואילך כדכתיב (עזרא ט) ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכך התירו למבעי רחמי בעידנא דפרסי ידייהו דעת רצון הוא וענו ציבורא אמן כדמשמע בפ' הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידייהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו':

בנעילה

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ' – שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתתה לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵין הַכֹּהֲנִים, שידיהם פרוסות, ופושטין אצבעותיהם בשעת ברכת כהנים **רַשָּׁאִים לָכוֹף קִישְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן** כשאר בני אדם, **עַד שֶׁיַּחְזִירוּ** – שיסובבו **פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר.** ועוד **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, אֵין** השליח ציבור **הַקּוֹרֵא** לכהנים לברך **רַשַּׁאי לִקְרוֹת** להם 'כֹּהֲנִים', **עַד שֶׁיִּכְלֶה** קול עניית 'אָמֵן' של ברכת 'הטוב שמך' **מִפִּי הַצִּבּוּר,** משום ששני קולות אינם נשמעים כאחת. **וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה** שלפני ברכת כהנים, **עַד שֶׁיִּכְלֶה** דיבור 'כהנים' **מִפִּי** החזן **הַקּוֹרֵא** אותו. **וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת** 'אָמֵן' על ברכות הכהנים, **עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת** מברכת כהנים, **עַד שֶׁיִּכְלֶה** 'אָמֵן' **מִפִּי הַצִּבּוּר.**

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר לאחר ברכתם, ולסובב פניהם למזרח, **עַד שֶׁיַּתְחִיל שָׁלִיחַ צִבּוּר בְּ'שִׂים שָׁלוֹם', וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם** מן הדוכן **וְלֵילֵךְ** למקומם, **עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר** ברכת 'שִׂים שָׁלוֹם'.

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת אָמֵן על ברכת הקורא בתורה, **עַד שֶׁתִּכְלֶה הַבְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי** להתחיל **לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּכְלֶה** קול עניית 'אָמֵן' על ברכתו, **מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאֵין הַמְּתַרְגֵּם** את הפסוקים **רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּתַרְגּוּם, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַפָּסוּק** מִפִּי הַקּוֹרֵא. **וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַתַּרְגּוּם מִפִּי הַמְּתַרְגֵּם.**

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה – מפני כבוד התורה, להראות שהיא עיקרית. **וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי** להתחיל **לְהַפְטִיר בְּנָבִיא, עַד שֶׁיְּגַלֵּל סֵפֶר תּוֹרָה** ויכרך בפרוכתו, כדי שיוכלו הגוללים לשמוע ההפטרה, ולא יהיו טרודים בגלילה.

בזמן הגמרא נהגו לשמור הספר תורה בבית אחר ולהביאו משם לבית הכנסת, ולפני הקריאה היו פורסים בגדים נאים על התיבה, ומניחים את הספר תורה עליהם, ואחר הקריאה היו מסירים מהתיבה את הבגדים הללו. **וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר** שסיים את הקריאה ונוטל את הספר תורה להצניעו בבית אחר, **רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּיבָה בְּצִבּוּר** – כל זמן שהציבור בבית הכנסת, אלא מוליך ספר תורה בליווי הציבור ומניחו בבית המיוחד לו, ואחר כך חוזר לבית הכנסת ומפשיט את התיבה, ודין זה הוא **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר** – שאין להטריחם להתעכב בבית הכנסת עם הספר תורה.

וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שבאשר מצניעים הספר תורה בבית אחר, **אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת** מבית הכנסת אפילו דרך פתח אחר, **עַד שֶׁיְּנַטֵּל סֵפֶר תּוֹרָה** מהבימה, **וְיַנִּיחַ בִּמְקוֹמוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שאינם רשאים לצאת **עַד שֶׁיֵּצֵא** הספר תורה משם, ולא רק עד שינטל הספר תורה. **וְלֹא פְּלִיגִי, הָא** שאמר רבי יהושע בן לוי הוא באופן **דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא** לבית הכנסת, שאז מותר לצאת דרך הפתח השני לפני הספר תורה, משעה שניטל הספר תורה כדי להוציאו. **הָא** שאמר שמואל הוא באופן **דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא** לבית הכנסת, ואין לצאת לפני הספר תורה מאותו פתח שעתיד לצאת בו, ולכן צריך להמתין עד שיצא. **אָמַר רָבָא,** החכם ששמו **בַּר אָהִינָא אַסְבְּרָהּ לִי** – הסביר לי שמקור דינו של שמואל הוא מהפסוק "**אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ**", שלומדים מכך יש ללכת אחרי הספר תורה וללוותו, ולא לצאת לפניו.

מבררת הגמרא, **בְּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מַה הֵן** – המתברכים **אוֹמְרִים** כדי להודות לה' על ברכותיו, ולהראות ששמחים בהם. **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא,** אומרים הם שלושה פסוקים כנגד שלושת הברכות, א. "**בָּרֵכוּ ה' מַלְאָכָיו, גִּבּוֹרֵי כֹחַ** עושי דברו לשמוע בקול דברו **וְגוֹ'**". ב. "**בָּרֵכוּ ה' כָּל צְבָאָיו, מְשָׁרְתָיו עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ**". ג. "**בָּרֵכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ, בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'**".

מבררת הגמרא, **בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבָּתָא** – בתפילת מוסף בשבת, שיש בה נשיאת כפים חדשה שאינה נוהגת בחול, **מַה הֵן** – המתברכים מחדשים **וְאוֹמְרִים** על נשיאת כפים זו. **אָמַר רַבִּי אַסִּי** שאומרים הם שלושה פסוקים אלו, א. "**שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה'** העומדים בבית ה' בלילות **וְגוֹ'**". ב. "**שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ** בברכת כהנים, **וּבָרְכוּ אֶת ה'**". ג. "**בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ**". שואלת הגמרא, מדוע הביאו פסוק שלישי ממקום אחר, **וְלֵיכָּא נַמִּי** במקום הפסוק השלישי, "**בָּרֵכְךָ ה' מִצִּיּוֹן**" **דְּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא** – שנאמר כהמשך לשני הפסוקים הראשונים. **אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, מִתּוֹךְ שֶׁהַתְחִיל** בפסוקים הראשונים **בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** מְסַיֵּים בפסוק 'ברוך ה' מציון' שעוסק **בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** ואילו הפסוק "ברכך ה' מציון' אינו ברכה לקדוש ברוך הוא, אלא לישראל.

מבררת הגמרא, בנשיאת כפים שמברכים הכהנים את העם **בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא** – במנחה בתענית ציבור, **מַאי אָמְרִי** המתברכים. **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב,** אומרים שלושת פסוקי רחמים אלו, בשעת ברכת כהנים שהיא עת רצון, א. "**אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָּנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ**". ב. "**מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה, לָמָּה תִּהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ** וכאורח נטה ללון **וְגוֹ'**". ג. "**לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם, כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ,** ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא, אל תנחנו **וְגוֹ'**".

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד וארבעים לעומר עמ' א

ברכת **מְחִילַת הָעָוֹן** שמברך הכהן גדול ביום הכיפורים.

גמרא. שנינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני', ובפשטות הכוונה לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא **בַּשְּׁמִינִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – הרי מבואר שהיה זה במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות. ומיישבת, **אֵימָא 'בַּשְּׁמִינִית'** – בשנה השמינית.

כתוב בתורה "מקץ שבע שנים, במועד שנת השמטה בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם". שואלת הגמרא, **וְכָל חֲנֵי** סימנים של מועד הקריאה **לָמָּה לִי.** ומבארת, שכל הלשונות **צְרִיכֵי, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק 'מִקֵּץ שבע שנים', **הָוָה אֲמִינָא** נִימְנוּ שבע שנים **מֵהַשְּׁתָּא** – משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שעת הציווי, ואז יקראו בפרשת המלך, **וְאַף עַל גַּב דְּלֵא מִתְרַמֵּי** השנה השביעית **בַּשְּׁמִיטָה,** שהרי לא מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ, ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא 'שְׁמִיטָה'** לחדש שקריאה זו תלויה בשנת השמיטה, **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'שְׁמִיטָה' הָוָה אֲמִינָא** שקוראים **בְּסוֹף הַשְּׁמִיטָה,** לפני ראש השנה של השנה השמינית, שהרי 'מקץ שבע שנים' משמע בסוף שנה, ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא 'בְּמוֹעֵד'** לחדש שזה במועד שאחר השמיטה. **וְאִי כָּתַב** הפסוק רק **'בְּמוֹעֵד' הָוָה אֲמִינָא** שהקריאה היא **מֵרֵישׁ שַׁתָּא** – בראש השנה, שאף הוא נקרא 'מועד', ולכן **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'בְּחַג הַסּוּכּוֹת', **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק 'בְּחַג הַסּוּכּוֹת' **הָוָה אֲמִינָא** שיכול לקרוא **אֲפִילּוּ בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן** של סוכות, **כָּתַב רַחֲמָנָא** התיבות 'בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל', והיינו

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מבררת הגמרא, **בִּנְעִילָה דְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי** כשהכהנים נושאים כפיהם, **מַאי אָמַר** הציבור. **אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא** תנא, שאומרים שלשת פסוקים אלו, א. "הִנֵּה כִּי כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יְרֵא ה'". ב. "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִַם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". ג. "וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל".

מבררת הגמרא, **הֵיכָן** – באיזה שלב בברכת כהנים, הציבור **אוֹמְרָן** לכל הפסוקים הללו. **רַב יוֹסֵף אָמַר,** שאומרים פסוקים אלו **בֵּין כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה** מברכת כהנים. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר,** שאומרים פסוקים אלו **בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם** שמזכירים הכהנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה אופן מזכירים את שלושת הפסוקים, **פְּלִיגֵי בָּהּ רַב מָרִי וְרַב זְבִיד, חַד** מהם **אָמַר, פְּסוּקָא לְקַבֵּל פְּסוּקָא** – על כל פסוק שאומרים הכהנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלשת הפסוקים. **וְחַד אָמַר, אַכָּל פְּסוּקָא** שאומרים הכהנים, **אָמַר לְהוּ לְכוּלְּהוּ** – אומר הציבור את כל שלושת הפסוקים.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, כָּל הָאוֹמְרָן לפסוקים אלו בשעת ברכת כהנים **שֶׁבַּגְּבוּלִין, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה,** משום שלא נתקנו פסוקים אלו אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכהנים במקדש. **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, תֵּדַע** – יש סברא לכך שאין לאומרם בגבולין, **דְּבִמְקַדֵּשׁ נַמִּי לֹא מִיבָּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ** – לא היה ראוי לאומרם, שהרי **כְּלוּם יֵשׁ לָךְ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ** שליחי אדונו, **וְאֵינוֹ מַאֲזִין** לברכת האדון, ואף בברכת כהנים שמברכים אותנו הכהנים בשם ה', עלינו להאזין ולא לומר פסוקים, אלא שבמקדש אומרם לכבוד הזכרת השם. **אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא,** לחלוק על רבי חייא בר אבא, **תֵּדַע** לך **דְּבִגְבוּלִין נַמִּי מִיבָּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ** לפסוקים אלו, שהרי **כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ** בשם רבו, **וְאֵין מַסְבִּיר פָּנִים** לרבו, ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים אלו, להראות שברכת ה' שבפי הכהנים חביבה עלינו. **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מֵרִישׁ הֲוָה אָמֵינָא לְהוּ** לפסוקים אלו, אך **בֵּינָן דַּחֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמִן עִבּוֹ דְּלֹא אָמַר לְהוּ, אֲנָא נַמִּי לֹא אָמִינָא לְהוּ.**

מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו. **וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מֵרִישׁ הֲוָה אָמֵינָא עֵינְוֻתָנָא אֲנָא** – בתחילה הייתי סבור שאני עניו, **כֵּיוָן דַּחֲזִינָא לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמִן עִבּוֹ, דְּאָמַר אִיהוּ** למתורגמן המשמיע דבריו לרבים **חַד טַעְמָא, וְאָמַר אָמוֹרֵיהּ** לציבור **חַד טַעְמָא** – טעם אחר משל עצמו, **וְלֹא קָפִיד** עליו רבי אבא, **אָמִינָא** שכיון שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן **לָאו עֵינְוֻתָנָא אֲנָא.**

מבארת הגמרא, **וּמַאי עֵינְוֻתָנוּתֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ,** שבגללה היה סבור מתחילה שהוא עניו, **דְּאָמְרָה לָהּ דְּבִיתְהוּ דְּאָמוֹרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְדִבְיתֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ** – אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו לאשתו של רבי אבהו, **הָא דִּידָן** – בעלי, חכם הוא כמו בעלך, **וּלֵא צָרִיךְ לֵיהּ לְדִידָךְ** ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, **וְהָאי דְּנָחֵין וְזָקִיף עֲלֵיהּ** – ומה שמתכופף לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם ומשמיע לציבור, **יְקָרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבִיד לֵיהּ** – הוא עושה כן משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. **אַזְלָא דְּבִיתְהוּ** של רבי אבהו **וְאָמְרָה לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּהוּ** דברים אלו שאמרה לה אשת מתורגמנו, **אָמַר לָהּ** רבי אבהו לאשתו, **וּמַאי נַפְקָא לִיךְ מִינָּהּ** – מדבריה, העיקר **שְׁמִינִי וּמִינֵיהּ יִתְקַלֵּס עִילָּאָה** – שעל ידי שנינו מתרבה כבוד שמים. **וְתוּ** – ועוד מצינו מענותנותו של **רַבִּי אַבָּהוּ, שֶׁאִימְּנוּ רַבָּנַן עֲלֵיהּ לְמִמְנֵיהּ בְּרֵישָׁא** – החליטו החכמים למנותו לראש ישיבה, **כֵּיוָן דְּחַזְיֵהּ** רבי אבהו **לְרַבִּי אַבָּא דְּמִן עִבּוֹ דִּנְפִישֵׁי לֵיהּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת,** והוא צריך ללוות, **אָמַר לְהוּ 'אִיכָּא רַבָּה'** – יש לכם רב גדול ממני דהיינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.

מביאה הגמרא מעשה נוסף מענותנותו של רבי אבהו. **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אִיקְּלַעוּ לְהָהוּא אַתְרָא** – נזדמנו לאותו מקום, וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש, **רַבִּי אַבָּהוּ דָּרַשׁ בְּאַגַּדְתָּא** – בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא דָּרַשׁ בִּשְׁמַעְתָּא** – בהלכות, **שֶׁבְּקוּהוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, וְאָזוּל לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ** לשמוע דרשתו, **חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ** של רבי חייא על כך שלא רצו לשומעו. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו כדי לפייסו, **אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם** שבאים למכור בעיר, **אֶחָד מוֹכֵר אֲבָנִים טוֹבוֹת, וְאֶחָד מוֹכֵר מִינֵי סִירְקִית** – כלי מלאכות נשים ועניים, כגון פלכים מחטים וצינורות, **עַל מִי** רוב האנשים **קוֹפְצִין** לקנות ממנו, וכי **לֹא עַל זֶה שֶׁמּוֹכֵר מִינֵי סִירְקִית** – ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר דברים זולים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות קונים רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע אותי זה משום שדברי קלים להבנה, אך דבריך חשובים יותר. והוסיף רבי אבהו לפייסו, **שֶׁכָּל יוֹמָא הֲוָה מְלַוֶּה רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אַבָּהוּ עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ** – עד מלונו, **מִשּׁוּם יְקָרָא דְּרַבִּי קַיְסָר** – מפני כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו **הַהוּא יוֹמָא אַלְוֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ** כדי לפייסו, **וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִיתּוֹתֵב דַּעְתֵּיהּ מִינַּיהּ** – לא התיישבה דעתו של רבי חייא מפיוסו של רבי אבהו.

מבררת הגמרא, **בְּזִמַּן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר** ברכת **'מוֹדִים', הָעָם מָה הֵם אוֹמְרִים. אָמַר רַב,** שאומרים הם **'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'** – מודים אנחנו לך על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך, ולהודות לך. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלוקינו **אֱלֹהֵי כָּל בָּשָׂר, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. רַבִּי סִימַאי אוֹמֵר** שמוסיפים הם גם **'יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית',** לפני שאומרים **'עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. נְהַרְדָּעֵי אָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי סִימַאי,** שמוסיפים גם **'בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לִשְׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ',** לפני שאומרים **'עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב** בנוסח לנוסח הקודם, **מְסַיֵּים בָּהּ הָכִי, 'כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנֵּנוּ וּתְקַבְּצֵנוּ, וְתֶאֱסוֹף גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמוֹר חוּקֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. אָמַר רַב פָּפָא,** כיון שנחלקו איזה נוסח לומר, **הֵילְכָךְ נִימְרִינְהוּ לְכוּלְּהוּ** – יש לומר את כל הנוסחאות.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת צִבּוּר עָלֶיךָ, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֲנִים בשעת ברכתם, עומדים כשפְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם משום כבוד הציבור, **וַאֲחוֹרֵיהֶם** מופנות **כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. רַב נַחְמָן אָמַר** שהמקור לכך שצריך לירא מהציבור הוא **מֵהָכָא, "וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ דָּוִד עַל רַגְלָיו, וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי אַחַי וְעַמִּי",** שהרי יש להבין **אם** קרא להם **'אַחַי' לָמָּה** קרא להם גם **'עַמִּי', וְאִם** קרא להם **'עַמִּי' לָמָּה** קרא להם גם **'אַחַי'. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** כך **אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם** כשרים למקום **וּשׁוֹמְעִין לִי, 'אַחַי' וחברי אַתֶּם, וְאִם לָאו, 'עַמִּי' אַתֶּם** וכבושים תחתי, **וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל,** ומבואר ממה שאמר אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.

רַבָּנַן אָמְרִי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא **מֵהָכָא, דְּאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת בְּסַנְדְּלֵיהֶן לְדוּכָן, וְזֶהוּ אַחַת מִתֵּשַׁע תַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי.** ויש לברר **מַאי טַעְמָא** אין הכהנים רשאין לעלות לדוכן בסנדליהן, **לָאו** – וכי אין הטעם **מִשּׁוּם כְּבוֹד צִבּוּר,** שבשעה שמגביהים ידיהם לברכת כהנים מתרוממים בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, וזהו גנאי לציבור, ולכן צריכים לחלוץ סנדליהן תחילה. **אָמַר רַב אַשִׁי,** שטעם התקנה הוא **לֹא** מפני כבוד הציבור, אלא **הָתָם** הטעם הוא, שיש לחשוש שאם יעלה עם סנדלו לדוכן, **שֶׁמָּא נִפְסְקָה** – תקרע **לוֹ רְצוּעָה בְּסַנְדָּלוֹ,** והציבור יתלוצץ על כך, **וְהָדַר אָזִיל לְמִיקְטַרֵיהּ** – ומפני הבושה ירד הכהן מהדוכן לקשור סנדלו בשעה שחבריו מברכים, **וְאָמְרִי** שירד מהדוכן משום **שֶׁמָּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא** – וחלל הוא, ודינו כזר שאינו נושא כפיו.

שנינו במשנה, **וּבְמִקְדָּשׁ** לא היו הכהנים מפסיקים בין שלושת פסוקי ברכת כהנים, אלא היו אומרים אותם **כְּבָרָכָה אַחַת כו'.**

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מ עמוד א

רש"י

בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם. כְּשֶׁהַכֹּהֲנִים מְזַכִּירִין אֶת הַשֵּׁם: פְּסוּקָא לְקָבֵל פְּסוּקָא. שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים פָּסוּק רִאשׁוֹן וְהֵם אוֹמְרִים אֶחָד מֵאֵלּוּ, וּבַשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשֵּׁנִי וּבַשְּׁלִישִׁי אֶת הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן בְּמוֹסָף וְכֵן בְּמִנְחָה, שֶׁהֲרֵי כָּלָן שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה הֵם: אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. שֶׁלֹּא נִתְקָנוּ לוֹמַר אֶלָּא לְכָבוֹד שֵׁם הַמְיֻחָד הַנִּזְכָּר בְּמִקְדָּשׁ; וְאֵינוֹ מַסְבִּיר פָּנִים. לְהַרְאוֹת שֶׁבְּרִכַּת רַבּוֹ חֲשׁוּבָה לוֹ וַעֲרֵבָה עָלָיו וְתִגְמֹל לְרַבּוֹ עָלָיו בְּכָךְ: אֲסוּרֵיהּ. הַמִּתְרַגֵּם לְרַבִּים מַה שֶּׁהוּא לוֹחֵשׁ לוֹ בִּשְׁעַת הַדְּרָשָׁה: לֹא צָרִיךְ לְדִידֵהּ. חָכָם הוּא כְּמוֹ בַּעֲלֵיכֶם: יָקְרָא דְּמַלְכוּתָא. שֶׁהֲרֵי שֶׁהָיָה רַבִּי אַבָּהוּ נִשּׂוּא פָּנִים בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, כִּדְאָמְרִי' בַּחֲגִיגָה (קף יח.) נִשּׂוּא פָּנִים בְּגוֹן ר' אַבָּהוּ בֵּי קֵיסָר, וּבְסַנְהֶדְרִין (קף יז.) אָמַר דַּהֲווּ נָפְקֵי אִמַּתְהָא דְּבֵי קֵיסָר לְאַפּוּיֵהּ וּמִשְׁרֵין קַמֵּיהּ רַבָּה דְּעַמֵּיהּ מִדְּבַרְנָא לְאִמַּתְהָא: וְתוּ רַבָּנַן אִימְנוּ עָלֵיהּ. וְעוֹד זוֹ מֵעִנְוָתָנוּתוֹ: דְּנָפְשֵׁי עָלֵיהּ חוֹבוֹת. שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִלְווֹת: אֲמַר ר' אַבָּהוּ אִית לָן רַבָּה. חָכָם גָּדוֹל וְרֹאשׁ לִישִׁב בְּרֹאשׁ יוֹתֵר מִמֶּנִּי, כְּדֵי שֶׁיּוֹשִׁיבוּהוּ בְּרֹאשׁ וְנוֹתְנִין לוֹ מְנוֹת וּמַעֲשִׂירִין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיָּהֵא חָשׁוּב וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, כְּדַתְנֵיָא וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו גְּדֹלוּהוּ מִשֶּׁל אֶחָיו (וּוֹקמ קף יח.) : ה"נ. רַבִּי אַבָּהוּ דָּרַשׁ בְּאֶגֶדְתָּא: שֶׁמַּעֲתָתָא. הֲלָכוֹת דִּינִין וְאִסּוּר וְטָהֳרוֹת: סִידְקִית. כְּלֵי מַלְאָכוֹת נָשִׁים וַעֲנָיִים כְּגוֹן פְּלָכִים מְחֻטִּין וְצִנּוֹרוֹת: לֹא עַל מוֹכֵר סִידְקִית. בְּתִמְיָה, מִתּוֹךְ שֶׁדַּמְיֵהֶם קַלִּים יֵשׁ לָהֶם קוֹנִים הַרְבֵּה, וּלְהַפִּיס דַּעְתּוֹ הוּא אוֹמֵר: עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ. עַל שֶׁנְּתָתָ בְּלִבֵּנוּ לְהִיוֹת (מוֹיס קָן) דְּבוּקִים בָּךְ וּמוֹדִים לָךְ: רַבִּי סִימַאי. מוֹסִיף הוּא, וְכֵן כָּלָם מוֹסִיפִין הֵן עַל הָרִאשׁוֹנִים: שֶׁמְּעוּנִי אַחַי וְעַמִּי. מִזְּהִירָם הָיָה לְהִתְגַּדֵּב לְבַדֵּק הַבַּיִת לִבְנְיַן הַמִּקְדָּשׁ: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִים לִי. לִהְיוֹת שְׁלֵמִים לַמָּקוֹם אַחַי וַחֲבֵרַי אַתֶּם, אִלְמָא הַמֶּלֶךְ אֵימַת צִבּוּר עָלָיו אִם כְּשֵׁרִים הֵם: עַמִּי אַתֶּם. כְּבוֹשִׁים תַּחְתַּי: לָאו מִשּׁוּם אִימְתָא דְּצִבּוּרָא. מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּלְּקִין בְּגִדָּיו הָעֲשׂוּיִין לְמִדָּתוֹ בְּהַגְבָּהַת יָדָיו וְנִרְאִין סַנְדָּלָיו לְצִבּוּר, וְהֵן אֵין רְאוּיִין לְרָאוֹת מִפְּנֵי טִיט שֶׁעֲלֵיהֶן: דִּילְמָא מַפְסְקָא רְצוּעָה. וּגְנַאי הוּא לְעַצְמוֹ וּמִתְלוֹצְצִים עָלָיו בְּשֶׁסַּנְדָּלוֹ מֻתֶּרֶת וְיִתִּיב לְמִסְתְּרֵיהּ וְחַבְרֵיו מְבָרְכִין, וְאָתֵי לְמִימַר אֵינוֹ רָאוּי לְגִשׂיאוּת כַּפַּיִם וְהִלֵּךְ וְיָשַׁב לוֹ:

וכל

תוספות

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר. לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' בשלשה פרקים (תענית כו:) דבתענית הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: **כל** האומרם בגבולין אינו אלא טועה. פירש ר"י אע"ג דאמרי' בפרק הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא וכו' דהתם משום סכנה התירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה דהא אפילו בשבת התירו להתענות תענית חלום. פירש ר"ח הני כולהו רבי חייא בר אבא ודרבי חינא בר פפא ודרבי אבהו הילכתא נינהו:

על שאנחנו מודים לך. בערוך בערך הודאה פירש רב משה ראש ישיבה בן מרנא יעקב דקא מודו צבור על שליח צבור אינון סומכין ומאי על שאנו מודים לך על ההודאה דקאמר שליח צבור וקא ענו אינון אמן בירושלמי פ"ק דברכות איתא נמי רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך תרנגה שפתי כי אזמרה לך וגו' בא"י האל ההודאות ר' שמואל ב"ר אוניא בשם רבי אחא הודייה ושבח לשמך הגדול לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו בתפלתנו ותזקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך נופלים וזוקף כפופים מלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י האל ההודאות בר קפרא אומר לך בריעה לך ברכה לך כפופה לך השתחויה כי לך תכרע כל ברך וכל לשון לך תשבע לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה' אלהינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך בא"י האל ההודאות אמר רבי יודן נהגיו אמרי רבנן כולהון ואית דאמר או הדא או הדא או הדא:

שמא תפסוק רצועה בסנדלו. פירש ר"ח שמע מינה דמותר ליכנס בבית הכנסת בסנדל ובמנעל דלא אסרו אלא שלא לעלות לדוכן בסנדל ורבי הביא כמו כן מפרק שלישי דמגילה (דף כד:) האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יחף לא יעבור אלמא דאפילו לפני התיבה מותר לעבור בסנדל והכי מסיק בהדיא בפרק הרואה (ברכות דף סג.) אמר רבא מה ביתו אקפנדריא קפיד אינש ארקיקה ואמנעל לא קפיד אינש אף בית הכנסת קפנדריא אסור ורקיקה ומנעל שרי:

וכל

בִּנְעִילָה דְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי, מַאי אָמַר? אָמַר מָר זוּטְרָא, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא "הִנֵּה כִּי כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יְרֵא ה'" "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִָם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" "וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל". הֵיכָן אוֹמְרָן? רַב יוֹסֵף אָמַר: בֵּין כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם. פְּלִיגִי בָּהּ רַב מָרִי וְרַב זְבִיד; חַד אָמַר: פְּסוּקָא לְקָבֵל פְּסוּקָא, וְחַד אָמַר: אַכָּל פְּסוּקָא אָמַר לְהוּ לְכוּלְּהוּ. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא: כָּל הָאוֹמְרָן בַּגְּבוּלִין אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. אָמַר ר' חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: תֵּדַע דְּבַמִּקְדָּשׁ נַמִּי לֹא מִיבָּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ, כְּלוּם יֵשׁ לְךָ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ מַאֲזִין? אָמַר ר' אַחָא בַּר חֲנִינָא: תֵּדַע דְּבַגְּבוּלִין נַמִּי מִיבָּעֵי לְמֵימְרִינְהוּ, כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתוֹ וְאֵין מַסְבִּיר פָּנִים? אָמַר ר' אַבָּהוּ: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא לֵיהּ לְהוּ, כֵּיוָן דְּחָזִינָא לֵיהּ לְר' אַבָּא דְּמִן עִכּוֹ דְּלָא אָמַר לְהוּ, אֲנָא נַמִּי לָא אָמִינָא לְהוּ. וְאָמַר ר' אַבָּהוּ: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא עֵינְוָתָנָא אֲנָא. כֵּיוָן דְּחָזִינָא לֵיהּ לְר' אַבָּא דְּמִן עִכּוֹ דְּאָמַר אִיהוּ חַד טַעֲמָא וְאָמַר אֲמוֹרֵיהּ חַד טַעֲמָא וְלָא קָפִיד, אָמִינָא לָאו עֵינְוָתָנָא אֲנָא. וּמַאי עֵינְוָתָנוּתֵיהּ דְּר' אַבָּהוּ? אָמְרָה לָהּ דְּבֵיתְהוּ דַּאֲמוֹרֵיהּ דְּר' אַבָּהוּ לְדִבֵּיתְהוּ דְּר' אַבָּהוּ: הָא דִּידָן, לָא צָרִיךְ לֵיהּ לְדִידֵךְ. וְהַאי דְּגַחֵין וְזָקֵיף עֲלֵיהּ, יְקָרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבִיד לֵיהּ. אֶזְלָא דְּבֵיתְהוּ וְאָמְרָה לֵיהּ לְר' אַבָּהוּ, אָמַר לָהּ: וּמַאי נָפְקָא לִיךְ מִינָּהּ? מִינִּי וּמִינֵּיהּ יִתְקַלֵּס עִילָּאָה. וְתוּ, ר' אַבָּהוּ אִימְנוּ רַבָּנַן עָלֵיהּ לְמִמַּנְיֵיהּ בְּרֵישָׁא, כֵּיוָן דְּחַזְיֵהּ לְר' אַבָּא דְּמִן עִכּוֹ דִּנְפִישִׁי לֵיהּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת, אָמַר לְהוּ: אִיכָּא רַבָּה. ר' אַבָּהוּ וְר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אִיקַּלְּעוּ לְהַהוּא אַתְרָא, ר' אַבָּהוּ דָּרַשׁ בַּאַגַּדְתָּא, ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא דָּרַשׁ בִּשְׁמַעְתָּא. שַׁבְקוּהָ כּוּלֵּי עָלְמָא לְר' חִיָּיא בַּר אַבָּא, וַאֲזוּל לְגַבֵּיהּ דְּר' אַבָּהוּ. חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ אֶמְשׁוֹל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה: לִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד מוֹכֵר מוֹכֶר מִינֵי סִידְקִית וְאֶחָד מוֹכֵר מִינֵי סִידְקִית, עַל מִי קוֹפְצִין? לֹא עַל זֶה שֶׁמּוֹכֵר מִינֵי סִידְקִית? כָּל יוֹמָא הֲוָה מְלַוֶּה ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא לְר' אַבָּהוּ עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּבֵי קֵיסָר. הַהוּא יוֹמָא אַלְוֵיהּ ר' אַבָּהוּ לְר' חִיָּיא בַּר אַבָּא עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ, וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִיתּוֹתַב דַּעְתֵּיהּ מִינֵּיהּ. בִּזְמַן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר מוֹדִים, הָעָם מָה הֵם אוֹמְרִים? אָמַר רַב: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ", וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". ר' סִימַאי אוֹמֵר: "יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". נְהַרְדְּעֵי אָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּר' סִימַאי: "בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב מְסַיֵּים בָּהּ הָכִי: "כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנְּנוּ, וּתְקַבְּצֵנוּ, וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמוֹר חוּקֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ". אָמַר רַב פַּפָּא: הִילְכְּךָ נִימְרִינְהוּ לְכוּלְּהוּ. אָמַר ר' יִצְחָק: לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת צִבּוּר עָלֶיךָ, שֶׁהֲרֵי כֹּהֲנִים פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם וְאַחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. רַב נַחְמָן אָמַר: מֵהָכָא "וַיָּקָם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי אַחַי וְעַמִּי" אִם "אַחַי" לָמָּה "עַמִּי", וְאִם "עַמִּי" לָמָּה "אַחַי"? אָמַר ר' אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִין לִי אַחַי אַתֶּם, וְאִם לָאו עַמִּי אַתֶּם, וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל. רַבָּנַן אָמְרִי מֵהָכָא, דִּתְנוּ רַבָּנַן אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת בְּסַנְדְּלֵיהֶן לַדּוּכָן, וְזֶהוּ, אַחַת מִתֵּשַׁע תַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. מַאי טַעֲמָא, לָאו מִשּׁוּם כְּבוֹד צִבּוּר? אָמַר רַב אַשֵׁי: לֹא, הָתָם שֶׁמָּא נִפְסְקָה לוֹ רְצוּעָה בְּסַנְדְּלוֹ וְהָדַר אָזֵיל לְמִיקְטְרֵיהּ וְאָמְרִי בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא: וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת כּוּ'

וכל

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מ עמוד ב

תוספות

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שכמל"ו בשהיו שומעין שם הקדוש כתרגנו בפרק אמר להן הממונה (יומא דף ה:) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט.) וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם שהרי כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שהיה מתעלם מהן ונראה דהתם ה"פ הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשכמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בעייתן בשכמל"ו ושמא היו עונין בשכמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה. שנא' ומרומם על כל ברכה ותהלה ואותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשכמל"ו:

שמעת מינה חולקין בכוד לתלמיד במקום הרב. פי' הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא סט:) נראה דאסגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני כגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קיט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אהילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל הכא בסתמא קתני דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג ופלוגתייהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פלוגתייהו בדפליג לפסוק בהדיא במ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין: **והאמר** מר אין ישיבה בעזרה. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמיד (דף כז.) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין עח:) ובפ' ב' דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין [פ"ד] בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר נגרי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כת הראשונה וישבה לה בהר הבית השניה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דמייתי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב והתם משמע דלבית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש זש"ה ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דבסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה ותו התם וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד וישב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל הוי אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אגן בכ"ג קיימינן ותו קשיא מפ' שני דזבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי ביניייהו עמידה מן הצד איכא ביניייהו:

כתב

רש"י

וְכָל כָּךְ לָמָּה. שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת שְׁלִשְׁתָּן בְּרָכָה אַחַת: שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ. וְאֵין כָּאן בְּמָה לְהַפְסִיק: קוּמוּ וּבָרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. בְּסֵפֶר עֶזְרָא כְּתִיב, שֶׁכָּל בְּרָכָה שֶׁהָיוּ מְבָרְכִין בַּמִּקְדָּשׁ כָּךְ הָיוּ מְבָרְכִין, בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם לְמָגֵן אַבְרָהָם וְכֵן לְמְחַיֵּה הַמֵּתִים: וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדְךָ. וּשְׁאָר הָעָם יַעֲנוּ בשכמל"ו, שֶׁהָעָם עוֹנִין לְהַלֵּל וּלְהוֹדוֹת: מַתְנִי'. בְּרָכוֹת כ"ג. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לְאַחַר שֶׁכָּלְתָה עֲבוֹדַת הַיּוֹם קוֹרֵא בְּתוֹרָה כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל, וּמְבָרֵךְ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת כְּדִבְעֵינָן לְמֵימַר לְקַמָּן: חַזָּן הַכְּנֶסֶת. שַׁמָּשׁ הַכְּנֶסֶת שֶׁטּוֹרַח עִסְקֵי הַכְּנֶסֶת עָלָיו לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא וּלְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה וּלְהָכִין הַכֹּל: רֹאשׁ הַכְּנֶסֶת. עַל פִּיו נְחָתְכִין דִּבְרֵי הַכְּנֶסֶת, מִי יַפְטִיר בְּנָבִיא מִי יִפְרוֹס עַל שְׁמַע מִי יֵרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה: סָגָן. הַמּוּכָן תַּחַת כ"ג, שֶׁאִם יֵאָרַע בּוֹ פְּסוּל יְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו: וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת. שֶׁהוּא סֵדֶר יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה לְחוּדָהּ קָאָמַר: וְאַךְ בָּעָשׂוֹר. פָּרָשַׁת שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב הַסְּמוּכָה הִיא לְאַחֲרֵי מוֹת, וְיָכוֹל לְגָלוֹל ס"ת לְשָׁם בְּעוֹד שֶׁהַתּוּרְגְּמָן מְתַרְגֵּם מִקְרָא אַחֲרוֹן שֶׁל פָּרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, וְאֵין כָּאן שְׁהוּת שֶׁיִּפְסִיק מְתַרְגֵּם וְאֵין כָּאן גְּנַאי לַצִּבּוּר, וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה. וְאע"פ שֶׁעֲדַיִן יִקְרָא בָּעָשׂוֹר שֶׁל חֲמֵשׁ הַפְקוּדִים, עַל פֶּה יִקְרָא אוֹתָהּ וְלֹא יִגְלֹל ס"ת לְשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָחוֹק וְיֵשׁ שְׁהוּת שֶׁיִּפְסִיק מְתַרְגֵּם וְיִשְׁתּוֹק לִפְנֵיהֶם וְאֵין מַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר וְאִיכָּא גְּנַאי: וְאוֹמֵר יָתֵר מִמָּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן. אע"פ שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְרוֹת עוֹד פָּרָשָׁה שְׁלִישִׁית, אַל תְּדַמּוּ לֵאמֹר שֶׁחֲסֵרָה הִיא מִן הַסֵּפֶר הַזֶּה וּלְכָךְ אֲנִי גּוֹלְלוֹ, דְּיוֹתֵר מִמָּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם בְּעִנְיַן הַיּוֹם כְּתוּב בּוֹ. וּבִגְמָרָא בְּעֵי כָּל כָּךְ לְמָה, וּמִשְּׁנֵינוּ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל סֵפֶר תּוֹרָה: עַל הַתּוֹרָה. בְּרָכָה שֶׁל אַחֲרֶיהָ, וְעַל הָעֲבוֹדָה רְצֵה, וְעַל הַהוֹדָאָה מוֹדִים, לְפִי שֶׁנִּגְמְרָה הָעֲבוֹדָה וְאֵין עֲבוֹדָה בְּלֹא הוֹדָאָה כִּדְאָמְרִי' בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה (קָף יח.) זוֹבֵחַ תּוֹדָה יְבַבְּדֶנִּי, אַחַר זְבִיחָה הוֹדָאָה: וְעַל מְחִילַת הָעָוֹן. אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ, שֶׁחוֹטֵם מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ וְגוֹ': וְעַל הַמִּקְדָּשׁ. מִתְפַּלֵּל עַל הַמִּקְדָּשׁ וְחוֹטֵם בְּרִיוּךְ אֲשֶׁר בָּחַר בְּמִקְדָּשׁוֹ: וְעַל יִשְׂרָאֵל. מִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל וְחוֹטֵם בְּרוּךְ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן עַל יְרוּשָׁלַיִם, וּבְמַסֶּכֶת סוֹטָה יְרוּשָׁלְמִית מְפָרֵשׁ לָהּ: וְעַל שֶׁאֵר הַתְּפִלָּה. בְּגְמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ: גמ'. שֶׁמָּא מִנָּה. מִדְּקָתָנֵי חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת כו', וְאֵין חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לכ"ג אֶלָּא מְכַבֵּד אֶת רֹאשׁ הַכְּנֶסֶת בְּפְנֵי הַסֶּגֶן וּבִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת מְכַבֵּד הַסֶּגֶן בְּפְנֵי כ"ג, ש"מ חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד, תַּלְמִיד קָטָן חוֹלֵק כָּבוֹד לְתַלְמִיד גָּדוֹל מִמְּנוּ וואע"פ שֶׁהָרַב שָׁם וְאֵין גְּנַאי לָרַב, וְסִתְמָא כמ"ד חוֹלְקִין, דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין גַּבֵּי בְּנוֹת צְלָפְחָד (כ"ב קיט:): כֻּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דר"ב. וּלְעוֹלָם אֵין חוֹלְקִין, וְהָכָא כֻּלָּהּ מִשּׁוּם יְקָרָא דכ"ג הוּא, שֶׁמַּרְאִין אֶת מַעֲלוֹתָיו מַעֲלָה לְמַעֲלָה מִמַּעֲלָה: אֵין יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה. דְּאֵין כְּבוֹד שָׁמַיִם בְּכָךְ, וַאֲפִי' מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין לָהֶם שָׁם יְשִׁיבָה דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָהוּ ו) עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ, [וְקָרֵבַת] עַל חַד מִן קָאָמְיָא (קָיִיאל ז): אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד. שֶׁחֻלַּק לָהֶם הַמָּקוֹם כְּבוֹד לְהַרְאוֹת שִׁמְלְכוּתוֹ שְׁלֵמָה: כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא. לְקַמָּן: בַּעֲזָרַת נָשִׁים. הָיוּ קוֹרִין בּוֹ, וְהִיא הָיְתָה חוֹל כְּשֶׁאָר הַר הַבַּיִת שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ אֶלָּא מִן הַחוֹמָה וְלִפְנִים, וַאֲפִלּוּ חֵלֶל שַׁעַר נִקְנוֹר הָעוֹלֶה מַעֲזָרַת נָשִׁים לְעַזְרַת יִשְׂרָאֵל לֹא נִתְקַדֵּשׁ:

ויקרא

וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין "אָמֵן" בַּמִּקְדָּשׁ. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹנִין "אָמֵן" בַּמִּקְדָּשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: "קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם". וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, תְּהִלָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה" עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תֵּן לוֹ תְּהִלָּה: **מתני'** בְּרָכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד? חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסָּגָן, וְהַסָּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בָּעָשׂוֹר", וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ, וְאוֹמֵר: יָתֵר מִמַּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם, כָּתוּב כָּאן. "וּבָעָשׂוֹר" שֶׁבַּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה. וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָיָה, וְעַל מְחִילַת הָעָוֹן, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יִשְׂרָאֵל, וְעַל הַכֹּהֲנִים, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהַשְּׁאָר תְּפִלָּה. **גמ'** שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמְקוֹם הָרַב? אָמַר אַבָּיֵי: כּוּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי גָּדוֹל הוּא: וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא וְכוּ': "עוֹמֵד" מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב הוּא? וְהָאֲמַר מָר: אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי" וְגוֹ'. כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בְּעִזְּרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי בְּעִזְּרַת נָשִׁים. מֵיתִיבֵי, וְהֵיכָן קוֹרִין בּוֹ? בָּעֲזָרָה. ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהַר הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר:

ויקרא

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מבררת הגמרא, **וְכָל כָּךְ לָמָּה** אומרים זאת כברכה אחת, ומבארת הגמרא, **לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין 'אָמֵן' בַּמִּקְדָּשׁ**, ואין שם במה להפסיק בין הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.

מביאה הגמרא בריייתא בענין זה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹנִין 'אָמֵן'** אחר הברכות **בַּמִּקְדָּשׁ**, אלא עונים 'ברוך שם כבוד מלכותו' וכו', **שֶׁנֶּאֱמַר** בתפלת עזרא בבית שני, "**קוּמוּ וּבָרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם**" – שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלו, כגון 'ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם'.

וממשיכה הבריייתא, **וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה** שאומר השליח ציבור, אומר הציבור **תְּהִלָּה** – 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', **שֶׁנֶּאֱמַר** ['**וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ**'], היינו שעונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, והמשך הפסוק, '**וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה**', בא ללמד, **שעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה** שאומר השליח ציבור, **תֵּן לוֹ תְּהִלָּה** – יענו הציבור ברוך שם וכו'.

ביום הכיפורים, לאחר שגומר הכהן גדול את עבודת היום, הוא קורא בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבארת את סדר קריאת הכהן הגדול וברכותיו.

משנה. שנינו לעיל **שבִּרְכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל** אינן נאמרות אלא בלשון הקודש, ומבארת המשנה **כֵּיצַד** הוא סדר קריאתו וברכותיו. **חַזָּן** – שמש בית **הַכְּנֶסֶת** שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, **נוֹטֵל** את **הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְנוֹתְנָהּ לוֹ לְרֹאשׁ** בית **הַכְּנֶסֶת** החשוב ממנו, שעל פיו נחתכים כל עניני בית הכנסת, **וְרֹאשׁ** בית **הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן** של הכהן גדול, **וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל** היושב שם **עוֹמֵד** ממקומו **וּמְקַבֵּל** את הספר תורה.

וְקוֹרֵא הכהן גדול את הפרשה הראשונה שב**אַחֲרֵי מוֹת**, שמבארת את סדר עבודת יום הכיפורים, **וְ'אַךְ בֶּעָשׂוֹר'** – וכמו כן קורא את 'אך בעשור' שבפרשת אמור, מתוך הספר תורה, שמבואר שם דיני יום הכיפורים, **וְגוֹלֵל אֶת** ספר **הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר** לנמצאים שם 'למרות שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום שאינה כתובה כאן, אלא **יָתֵר מִמָּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן**', ואומר כן כדי שלא יוציאו לעז על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא בעל פה משום שחסר בספר תורה. **וּ'בָעָשׂוֹר' שֶׁבַּחוּמָשׁ הַפְּקוּדִים** – שכתוב בספר במדבר **קוֹרֵא** הכהן גדול **בַּעַל פֶּה**, משום שפרשה זו רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד אליה בשעה שמתרגמים הפסוק, וזהו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד שיגלול לשם.

וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ – על הקריאה **שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת**, מברך **עַל הַתּוֹרָה** ברכת של אחריה, היינו 'אשר נתן לנו תורת אמת', **וְעַל הָעֲבוֹדָה** שנגמרה מברך ברכת 'רצה', **וְעַל הַהוֹדָיָה** מברך ברכת 'מודים', **וְעַל מְחִילַת הֶעָוֹן** מברך 'אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו וגו'", **וְעַל הַמִּקְדָּשׁ** מתפלל וחותם 'אשר בחר במקדש', **וְעַל יִשְׂרָאֵל** מתפלל וחותם 'הבוחר בעמו ישראל', **וְעַל הַכֹּהֲנִים** מתפלל ומברך 'הבוחר בכהנים', **וְעַל יְרוּשָׁלַיִם** מתפלל ומברך 'הבוחר בירושלים', ומברך ברכה נוספת שנקראת **וְהַשְּׁאָר תְּפִלָּה.**

גמרא. שנינו במשנה, שחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא שחזן הכנסת מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול הגדולים ממנו, וראש הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול הגדול ממנו, ולכאורה **שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ**, שהמשנה סתמה כדעה שחוֹלְקִין **כָּבוֹד לְתַלְמִיד** בִּמְקוֹם **הָרַב** – שמותר לתלמיד קטן לחלוק כבוד לתלמיד גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי לרב. **אָמַר אַבָּיֵי** שיש לדחות, שבאמת אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני הרב, אך במשנתנו אין המטרה לכבד את ראש הכנסת והסגן, אלא משנתינו **כּוּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הוּא**, שרוצים להראות כבודו שיש כמה מעלות מתחתיו.

שנינו במשנה, **וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא וְכוּ'**. מקשה הגמרא, שמהלשון 'עוֹמֵד' יש לדקדק, **מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב הוּא** לפני שעמד, **וְהָאָמַר מַר** שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, **וְאֵין** היתר **יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה, אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבָד**, שחלק להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם שלימה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'** בעזרה, **וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי וגו'"**. מתרצת הגמרא, **כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא** על קושיית הגמרא בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה **בְּעֲזָרַת נָשִׁים**, שלא התקדשה בקדושת העזרה ודינה כשאר הר הבית, ומותר לשבת שם, **הָכָא נַמִּי** יש להעמיד שהקריאה היתה **בְּעֲזָרַת נָשִׁים.**

מֵיתִיבֵי, ששנינו בריייתא שבירה **וְהֵיכָן קוֹרִין בּוֹ** – בספר תורה את פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. וביארה, שלדעת חכמים הקריאה היתה **בָּעֲזָרָה**, ואילו **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שבְּהַר הַבַּיִת** היו קוראים בו, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי קריאת התורה שקרא עזרא בראש השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

המשך מעמוד לא

לקוטי־שיחות – פרשת בהר – ע"פ מחזור הלימוד השבועי

על הרוב תדבר ו"עמך כולם צדיקים"[55], הסדר הוא שרק כללותיהן מסיני;

אך בנוגע להלכה — סדר העבודה מצד "הליכות עולם"[56] — המדגיש את הצורך להתעסק עם העולם ועניניו הגשמיים (ועל־אחת־כמה־וכמה בזמן הגלות שגדלו ההעלמות והסתרים וכו'), נדרשים לתוקף בעבודת הבירור, ענין התשובה — ולכן הלכה כרבי עקיבא, שגם הפרטים צריכים להיות מסיני, שבכל ענין וענין, ("כל ימי") צריך לעמוד בתמידות בתנועה של מסירות נפש.

(משיחות ש"פ בהר תשכ"ה)

55) ישעי' ס, כא.

56) נדה — בסיומה.

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

"וַיִּקְרָא כוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם". בכל אופן רואים שלפי חכמים קראו בעזרה. ועל קושיה זו אָמַר רַב חִסְדָּא שיש ליישב, שכוונת הברייתא שקוראים בְּעֲזֶרֶת נָשִׁים.

שנינו במשנה וְקוֹרֵא הכהן גדול בפרשיות 'אַחֲרֵי מוֹת' וְ'אַךְ בָּעֲשׂוֹר'. מקשה הגמרא וּרְמִינְהִי, ששנינו שמְדַלְּגִין בְּנְבִיא – מותר למפטיר בנביא לדלג מפרשה לפרשה, וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה, ואיך כאן מדלג הכהן גדול מפרשת 'אחרי מות' לפרשת 'אך בעשור'. אָמַר אַבָּיֵי שקושיה זו לֹא קַשְׁיָא, משום שכָּאן ששנינו שאין מדלגים בתורה, מדובר בדילוג גדול שהוא בִּכְדֵי שֶׁיִּפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן מלתרגם, וזהו גנאי לציבור שישתקו וימתינו לקורא, ואילו כָּאן במשנתינו מדובר בדילוג קטן שהוא בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן מלתרגם, שתוך כדי התרגום של הפסוק האחרון של פרשת 'אחרי מות' גולל הכהן גדול לפרשת 'אך בעשור', ומיד כשגומר המתרגם ממשיך הכהן גדול בפרשה החדשה, ובאופן זה אין גנאי לציבור ומותר לדלג.

מקשה הגמרא, וְהָא עָלָה – על המשנה שם קָתָנֵי בברייתא, מְדַלְּגִין בְּנְבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, וְעַד כַּמָּה מְדַלְּגִין בנביא, עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן, ומשמע מִכְּלָל הדברים דְּבַתּוֹרָה בְּלָל וּכְלָל לֹא מדלגים. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא משום שיש ליישב באופן אחר, שבמשנה כָּאן מדלג הכהן גדול מפרשה לפרשה בְּעִנְיָן אֶחָד, ששתי הפרשיות בענין יום הכיפורים, ובאופן זה מותר לדלג כשאין בדילוג כדי שיפסוק התורגמן, וּכָאן – בברייתא שמבואר שאסור לדלג בתורה כלל, ובנביא מותר לדלג בכדי שלא יפסוק התורגמן, מדובר בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין – שמדלג מענין לענין אחר, שאין הלב שנמשך לשמוע דבר אחד, ממהר לצאת ממנו לשמוע ולהבין ענין אחר. ובקריאת התורה שנועדה ללמד לעם את מצוות התורה, חששו שלא יבין השומע פסוק אחד ויצא מכך קלקול שיעבור עליו ולא יקיימו, ולכן אסרו לדלג מענין לענין ואפילו אם אין בכך כדי שיפסיק התורגמן, אך בנביא שאין חשש זה מותר לדלג מענין לענין אם אין בו כדי שיפסוק התורגמן. וְהָתַנְיָא כתירוץ זה, מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה מפרשה לפרשה דווקא בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבְנְבִיא מותר לדלג אפילו בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין, וְכָאן וְכָאן – בתורה ובנביא מותר רק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. וְאֵין מְדַלְּגִין מִנְּבִיא לְנָבִיא, משום שזה מבלבל דעת השומעים יותר מדאי, וּבְנָבִיא שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר מְדַלְּגִין מנביא לנביא, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יַדְלֵג למפרע מִסּוֹף הַסֵּפֶר לִתְחִילָּתוֹ.

שנינו במשנה וְגוֹלֵל הכהן גדול אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ ואומר 'יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן', ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה כו'. מבארת הגמרא, וְכָל כָּךְ לָמָּה הוצרך לומר כן, כדי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל סֵפֶר תּוֹרָה, שלא יאמרו שפרשה זו שהוא קורא בעל פה אינה כתובה בספר תורה, והוא ספר משובש.

שנינו במשנה וּבְעָשׂוֹר שֶׁבְּחוֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא הכהן גדול בעל פֶּה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרך לקרוא בעל פה, וְלִיכְרְכֵיהּ – שיגלול לַסֵּפֶר תורה לפרשה זו, וְלִיקְרֵי מתוך הכתב. אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, שאינו יכול לגלול הספר תורה, לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר מפני כבוד הציבור. שואלת הגמרא, וְלֵיתֵי סֵפֶר תּוֹרָה אַחֲרִינָא שגלול בפרשת 'בעשור', וְלִיקְרֵי בו מתוך הכתב, שבאופן זה אינו צריך לגלול הספר בציבור. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר מִשּׁוּם חשש פְּגָמוֹ שֶׁל ספר תורה רִאשׁוֹן, שלא יאמרו שנמצא פסול בראשון ולכן הוציאו ספר תורה אחר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר, לְפִי שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה – משום שהכהן גדול יצטרך לברך גם על הספר תורה השני, וזו ברכה שאינה צריכה.

מקשה הגמרא על תירוצו של רב הונא, וּמִי חֲיִישִׁינַן לִפְגָמָא – שאם יוציאו שני ספרי תורה, יאמרו שהספר הראשון פסול הוא, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מֵבִיא שָׁלֹשׁ ספרי תּוֹרוֹת, וְקוֹרֵא בְּאַחַת מהן מַעֲנְיָנֵיהוּ שֶׁל יוֹם – פרשת השבוע, וְאַחַת מהן קורא בה פרשה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַת מהן קורא בה בְּשֶׁל חֲנוּכָּה, ומוכח מכך שאין חוששים שיוציאו לעז על הספר תורה הראשון. מיישבת הגמרא, ששם קוראים תְּלָתָא גְּבְרֵי בִּתְלָתָא סִיפְרֵי, וכל אחד קורא בספר תורה אחר, ובאופן זה לֵיכָּא פְּגָמָא לספר תורה הראשון, אך כאן שקורא חַד גַּבְרָא בִּתְרֵי סִיפְרֵי, ואינו קורא בספר הקודם, אִיכָּא חשש פְּגָמָא לספר תורה הראשון.

שנינו במשנה וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת כו'. תָּנוּ רַבָּנַן לבאר ברכותיו של הכהן גדול, [מְבָרְכִין] עַל הַתּוֹרָה 'אשר נתן לנו תורת אמת', כְּדֵרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לאחר קריאת התורה, וְעַל הָעֲבוֹדָה מברך 'רצה', וְעַל הַהוֹדָאָה מברך 'מודים', וְעַל מְחִילַת עָוֹן מברך 'אתה בחרתנו וכו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו', וברכות אלו מברך כְּתִיקְּנָן – כפי נוסחתם הרגילה. ומתפלל עַל הַמִּקְדָּשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וחותם 'אשר בחר במקדש', וְעַל הַכֹּהֲנִים מתפלל בִּפְנֵי עַצְמָן, וחותם 'הבוחר בכהנים', וְעַל יִשְׂרָאֵל מתפלל בִּפְנֵי עַצְמָן, וחותם 'הבוחר בעמו ישראל', וְעַל יְרוּשָׁלַיִם מתפלל בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וחותם 'הבוחר בירושלים'.

שנינו במשנה שהכהן גדול מברך ברכה נוספת שנקראת 'וְהַשְּׁאֵר תְּפִלָּה'. תָּנוּ רַבָּנַן, על מה ששנינו במשנה 'הַשְּׁאֵר תְּפִלָּה' מבארת הברייתא שהוא ברכה אחת שיש בה, 'תְּחִנָּה רִנָּה וּבַקָּשָׁה שֶׁעֲמַדְתָּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִיוָּשַׁע', וְחוֹתֵם בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. ממשיכה הברייתא, שמְּכָאן וָאֵילָךְ – לאחר שגמר הכהן גדול לקרוא הפרשה וברכותיה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהנמצאים שם מֵבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ לעזרה וְקוֹרֵא בּוֹ, וְכָל כָּךְ לָמָּה עושים כן, כְּדֵי לְהַרְאוֹת חָזוּתוֹ – יופיו של ספר תורה לָרַבִּים.

משנה. פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, ששנינו לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש, כֵּיצַד הוא סדר וזמן אמירתה. בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, בְּשְׁמִינִי – בשנה השמינית שהיא בְּמוֹצָאֵי השנה הַשְּׁבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ למלך בִּימָה שֶׁל עֵץ בַּעֲזָרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ. וקריאה זו היא מן התורה שֶׁנֶּאֱמַר "מִקֵּץ – לאחר שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד וגו' תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם" וְגוֹ'.

חָזָן – שמש בית הַכְּנֶסֶת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לְרֹאשׁ בית הַכְּנֶסֶת החשוב ממנו, וְרֹאשׁ בית הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן של הכהן גדול החשוב ממנו, וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנָהּ לַמֶּלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד ממקומו וּמְקַבֵּל הספר תורה, וְקוֹרֵא כשהוא יוֹשֵׁב. מספרת המשנה שאַגְרִיפָּס הַמֶּלֶךְ עָמַד מישיבתו וְקִבֵּל הספר תורה, וְקָרָא כשהוא עוֹמֵד משום כבוד התורה, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים על כך. וּכְשֶׁהִגִּיעַ בקריאתו לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי" זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, משום שמקרא זה פוסל אותו מהמלכות, שהרי היה מזרעו של הורדוס שהיה עבד. אָמְרוּ לוֹ הנוכחים שם, 'אַל תִּתְיָרֵא אַגְרִיפָּס שנדיח אותך מהמלכות, שמתוך שאמך מישראל אַחֵינוּ אַתָּה, אַחֵינוּ אַתָּה'.

וְקוֹרֵא המלך מִתְּחִילַּת ספר 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים' עַד 'שְׁמַע ישראל וגו'', שבפרשת 'ואתחנן', וּ'שְׁמַע' – וקורא פרשת 'שמע' כדי שיקבלו עליהם עול מלכות שמים, ומדלג עד פרשת 'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ' שבפרשת עקב, כדי שיקבלו עליהם עול מצוות. ומדלג וקורא פרשת 'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר' שבפרשת ראה, ומשם מדלג וקורא פרשת 'כִּי תְכַלֶּה לַעֲשֵׂר' שבפרשת כי תבא, וקורא פרשיות אלו משום שהוא זמן אסיף, ומזהירם לתת מתנות עניים ולהפריש תרומות ומעשרות. וחוזר לאחוריו וקורא וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ – 'אשימה עלי מלך' שבפרשת שופטים. ומדלג וקורא וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבפרשת כי תבא, כדי שיקבלו עליהם בריתות של עול תורה, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה.

וכל שמונת הַבְּרָכוֹת שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן לאחר קריאתו ביום הכיפורים, גם הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן לאחר קריאתו, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן – שמברך ברכה שֶׁל רְגָלִים – 'מקדש ישראל והזמנים', תַּחַת – במקום

המשך בעמוד ריז

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מא עמוד א

רש"י

וַיִּקְרָא כו'. בְּסֵפֶר עֶזְרָא כְּתִיב. קָתָנֵי מִיהָא לְרַבָּנָן בְּעֶזְרָה הָיוּ קוֹרְאִים: מַתְנִי' בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוֹרְגְּמָן הוּא. שֶׁפָּרֶשֶׁת שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב קָרוֹבָה לְפָרֶשֶׁת אַחֲרֵי מוֹת, וְלֹא גָּמַר הַתּוֹרְגְּמָן לְתַרְגֵּם עַד שֶׁזָּזָה רוֹאֶה אֹרֶךְ בָּעֲשׂוֹר וּמַתְחִיל כְּשֶׁמַּפְסִיק זֶה: וְעַד כַּמָּה מְדַלְּגִין. בַּגְּבִיא: כָּאן בְּעִנְיָן אֶחָד. מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן מַתְנִי' דְּתַרְוַיְיהוּ בְּעִנְיָנָא דִיהּ״כ נִינְהוּ, הִלְכָּךְ מְדַלְּגִין בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק. וּבְרַיְיתָא דְּקָתָנֵי דְּאַפִּי' בִּכְדֵי יִפְסוֹק תּוֹרְגְּמָן אֵין מְדַלְּגִין – בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין, שֶׁזֶּה בְּעִנְיָן יוֹם הַכִּפּוּרִים וְזֶה בְּצוּ אֶת אַהֲרֹן אוֹ בְּפָרָשָׁה אַחֶרֶת, שֶׁאֵין הַלֵּב שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ אַחַר עִנְיָן אֶחָד מִמְּהַר לְצֵאת מִמֶּנּוּ וּלְהָבִין דִּבְרֵי עִנְיָן אַחֵר. הִלְכָּךְ תּוֹרָה שֶׁהַמִּצְוֹת תְּלוּיוֹת בָּהּ וּמַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ לְצִבּוּר, וּפְסוּק אֶחָד שֶׁלֹּא יָבִין בּוֹ הוּא שׁוֹכְחוֹ וְעוֹבֵר עָלָיו וְאֵינוֹ מְקַיְּמוֹ וּבָאָה חוּרְבָּה עַל כָּךְ, לְכָן אֵין מְדַלְּגִין מֵעִנְיָן לְעִנְיָן וַאֲפִלּוּ אֵין הַתּוֹרְגְּמָן מַפְסִיק, אֲבָל בַּגְּבִיא שַׁפִּיר דָּמֵי: וְהָתַנְיָא. בְּנִיחוּתָא: וּבַגְּבִיא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְכָל שֶׁכֵּן בְּעִנְיָן אֶחָד: וּבַגְּבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין. מִנְּבוּאָה לַחֲבֶרְתָּהּ, דְּכָלֵיהּ חַד סִפְרָא הוּא: מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתַחִלָּתוֹ לְמִפְרַע: וְכָל כָּךְ לָמָּה. לוֹ לוֹמַר לָהֶם: שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ פָּרָשָׁה שֶׁהוּא קוֹרֵא עַל פֶּה אֵינָהּ כְּתוּבָה בּוֹ וְסָפֵר מְשַׁבֵּשׁ הוּא: מִשּׁוּם פְּגָמוֹ. שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה רִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מָצָא בּוֹ פְּסוּל: בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם. פָּרָשָׁה שֶׁל אוֹתָהּ שַׁבָּת לְפִי סֵדֶר פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה: ת"ר הַשְּׁאָר תְּפִלָּה. זוֹ הִיא שֶׁיֵּשׁ בְּרָכָה אַחַת וּבוֹ תְּפִלָּה תְּחִנָּה רִנָּה וּבַקָּשָׁה שֶׁנִּמְנַךְ כּוֹ: מִכָּאן וְאֵילָךְ. לְאַחַר שֶׁגָּמַר כֹּהֵן גָּדוֹל לְקָרוֹא פָּרָשָׁה בִּבְרָכוֹתֶיהָ, כָּל אֶחָד מִן הַצִּבּוּר מֵבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִבֵּיתוֹ לָעֲזָרָה, דְּקָסְבַר אֵין עֲרוּב וְהוֹצָאָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִי נַמִּי יְרוּשָׁלַיִם דְּלְתוֹתֶיהָ נְעוּלוֹת בַּלַּיְלָה וּמְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ: לְהַרְאוֹת חֲזוּתוֹ. שֶׁל ס"ת וְגוּפוֹ, דְּאֲמַר מַר (מ"ק קף כ:) זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ הַתְנָאָה לְפָנָיו בְּמִצּוֹת בס"ת נָאָה בְּצִיצִית נָאָה: מַתְנִי'. בַּשְּׁמִינִי. בְּגִמְרָא פָּרִיךְ בַּשְּׁמִינִי ס"ד, הָא אָמְרַתְּ בְּמוֹצָאֵי יו"ט הָרִאשׁוֹן, וּמִשְּׁנִינוּ אֵימָא בַּשְּׁמִינִית בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בְּסָכּוֹת שֶׁבְּתְחִלַּת שָׁנָה שְׁמִינִית: בֵּימָה. אלמבר"א: שֶׁנֶּאֱמַר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים. בְּסוֹף שֶׁבַע שָׁנִים, וְאוֹתָהּ קְרִיָּה עַל יַד מֶלֶךְ הִיא, כִּדְתַנְיָא בְּסִפְרֵי בְּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת, אֵין קוֹרִין בְּיוֹם הַקְהֵל אֶלָּא בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב. וְקוֹרֵא בִּישִׁיבָה: אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ. מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מִזֶּרְעוֹ שֶׁל הוֹרְדוֹס, וְהוּא שֶׁנְּחֲרַב בהמ"ק בִּימָיו: וְלֹא עֵינָיו דָּמְעוּ. שֶׁהַמֹּקֵרָא הַזֶּה פּוֹסְלוֹ מִן הַמֶּלֻכּוּת: אַחֵינוּ אַתָּה. שֶׁאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: וְקוֹרֵא מִתְּחִלַּת אֵלֶּה הַדְּבָרִים עַד שְׁמַע. שֶׁבְּוַאֲתַחְנַן: וּשְׁמַע וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ. ע"י דִּלּוּג, וּמִשָּׁם מְדַלֵּג לְעִשֵּׂר תַּעֲשֵׂר, וּמִשָּׁם מְדַלֵּג וְקוֹרֵא כִּי תְּכַלֶּה לְעַשֵּׂר וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת, וּמִשָּׁם חוֹזֵר לְמִפְרַע וְקוֹרֵא אֶשְׁמְעָה עָלַי מֶלֶךְ. שְׁמַע קַבָּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ קַבָּלַת עוֹל מִצְוֹת כְּדַאֲמַר בְּפ' שְׁנֵי דִּבְרוֹת (קף יג.), וְכֵן בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת קַבָּלַת בְּרִיתוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּמִשְּׁמִיעַ לְרַבִּים עֲשַׂר תַּעֲשֵׂר כִּי תְּכַלֶּה לְעַשֵּׂר מִפְּנֵי שֶׁהוּא זְמַן אֲסִיפָה וּמִתְנוֹת עֲנִיִּים וְהַפְרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת. וְאע"פ שֶׁפָּרֶשַׁת הַמֶּלֶךְ מְפַסֶּקֶת בֵּין עֲשַׂר לְכִי תְּכַלֶּה, קוֹרֵא אֶת אֵלֶּה יַחַד שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בְּמַעֲשְׂרוֹת, וואח"כ קוֹרֵא פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ. וְאִי מִשּׁוּם דְּיֵשׁ דִּלּוּג בְּתוֹרָה בְּכְדֵי (קְלֹא) יִפְסִיק הַתּוּרְגְּמָן, וְאֵין לְמֶלֶךְ תּוּרְגְּמָן וְאֵין מִתְרַגְּמִין אַחֲרָיו: בְּרָכוֹת שב"ג מְבָרֵךְ. בְּיוֹדֶ"ב אַחַר מִקְרָא פָּרָשָׁה כְּדַאֲמַרְן (יוֹמָא סח.) מְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת: הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ. אַחַר קְרִיאָתוֹ: שֶׁל רְגָלִים. מִקַּדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים מְבָרֵךְ תַּחַת בְּרָכוֹת שֶׁל מִתְחִלַּת הָעָנוּן שביו"כ: גמ' צְרִיכִי. כָּל הַסִּימָנִין הֵלְּלוּ מִקֵּץ שֶׁנַּת הַשְּׁמִטָּה וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וּבְמוֹעֵד: נִימְנוּהוּ מֵהַשְּׁתָא. מִשְּׁנַת אַרְבָּעִים וְהָלְאָה, שֶׁבַּעֲרוּבוֹת מוֹאֵב וְאָמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ וואע"ג דְּלֹא מִתְרַמֵּי בִּשְׁמִטָּה, שֶׁלֹּא מָנוּ שְׁמִטִּין עַד לְאַחַר שֶׁבַע שֶׁכְּבְשׁוּ וְשֶׁבַע שֶׁחִלְּקוּ כְּדַאֲמְרִי' (בְּקִדּוּשִׁין) (קף מ:) וַעֲרָכִין] (קף יכ:): בְּסוֹף שְׁמִטָּה. קֹדֶם ר"ה שֶׁל שְׁמִינִית, דְּהָא מִקֵּץ שֶׁבַע בְּסוֹף שָׁנָה מִשְּׁמַע: מֵרֵישׁ שַׁתָּא. שֶׁכְּלָן נִקְרָאוּ מוֹעֵד כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא כג) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְקַחֲשִׁיב נַמִּי ר"ה:

תוספות

כתב רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למה לי ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל ליראות ואנא ידענא דלאו היינו מר"ה דאז אינם באים ליראות וי"ל אם כן הוה אמינא בחג המצות לחכי איצטריך בחג הסוכות מיהו במועד לא הוה צריך ונראה דלחכי איצטריך משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך המועד ואהני בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון אבל פי' רש"י תמוה דפי' דמהאי טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימה מנלן דבימה מעכבת להכי מסתבר כדפי' ונראה דהיו בונין הבימה מעי"ט בנין של פרקים ובחולו של מועד לא היו עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומחברין הפרקים יחד ואם לא בנו אותה מערב יו"ט נראה דבניינה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד:

מצוה

"וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם". אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים: וְקוֹרֵא "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בָּעֲשׂוֹר": וּרְמִינְהִי, מְדַלְּגִין בַּגְּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה? אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא. כָּאן, בִּכְדֵי שֶׁיִּפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. כָּאן, בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. וְהָא עָלָה קָתָנֵי: מְדַלְּגִין בַּגְּבִיא וְאֵין מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה, וְעַד כַּמָּה מְדַלְּגִין? עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. מִכְּלָל דְּבַתּוֹרָה כְּלָל כְּלָל לֵא?! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא. כָּאן, בְּעִנְיָן אֶחָד. כָּאן, בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְהָתַנְיָא: מְדַלְּגִין בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן אֶחָד, וּבַגְּבִיא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִין. וְכָאן וְכָאן בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִפְסוֹק הַתּוּרְגְּמָן. וְאֵין מְדַלְּגִין מִנְּבִיא לְנְבִיא, וּבְנְבִיא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מְדַלְּגִין, וּבִכְלָבַד שֶׁלֹּא יַדְלֵג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לִתְחִילָּתוֹ: וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ כו': וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל סֵפֶר תּוֹרָה: "וּבְעֲשׂוֹר שֶׁבְּחוּמַשׁ הַפְקוּדִים קוֹרֵא עַל פֶּה": וְלִיכְרְכֵיהּ לַסֵּפֶר וְלִיקְרֵי? אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר. וְלֵיתֵי סֵפֶר תּוֹרָה אַחֲרִינָא וְלִיקְרֵי? רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר: מִשּׁוּם פְּגָמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לְפִי שֶׁאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה. וּמִי הֲיֵישִׁינַן לְפִגְמָא? וְהָאָמַר ר' יִצְחָק נַפְחָא: רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת מֵבִיא שָׁלֹשׁ תּוֹרוֹת, וְקוֹרֵא אַחַת מֵעֲנְיֵנֵי שֶׁל יוֹם, וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַת בְּשֶׁל חֲנוּכָּה. תְּלָתָא גַּבְרֵי בִּתְלָתָא סִיפְרֵי, לֵיבָא פְּגָמָא. חַד גַּבְרָא בִּתְרֵי סִיפְרֵי, אִיבָּא פְּגָמָא: "וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת" כו': תָּנוּ רַבָּנַן: [מְבָרְכִין] עַל הַתּוֹרָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית כְּנֶסֶת. וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַהוֹדָאָה וְעַל מְחִילַת עָוֹן, כְּתִיקָּנָן. עַל הַמִּקְדָּשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל הַכֹּהֲנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, עַל יִשְׂרָאֵל בִּפְנֵי עַצְמָן, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בִּפְנֵי עַצְמָהּ: "וְהַשְּׁאָר תְּפִלָּה": תָּנוּ רַבָּנַן, הַשְּׁאָר תְּפִלָּה: "תְּחִנָּה רִנָּה וּבַקָּשָׁה שֶׁעַמּוּד יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִיוּשַׁע". וְחוֹתֵם בְּ"שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". מִכָּאן וְאֵילָךְ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְקוֹרֵא בוֹ. וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי לְהַרְאוֹת חֲזוּתוֹ לָרַבִּים: **מתני'** פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, כֵּיצַד? מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, בַּשְּׁמִינִי, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ בִּימָה שֶׁל עֵץ בָּעֲזָרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד". חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנָהּ לַמֶּלֶךְ. וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב. אַגְרִיפָּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי" זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, אָמְרוּ לוֹ אַל תִּתְיָרֵא אַגְרִיפָּס, אָחֵינוּ אַתָּה, אָחֵינוּ אַתָּה, אָחֵינוּ אַתָּה!. וְקוֹרֵא מִתְּחִלַּת "אֵלֶּה הַדְּבָרִים" עַד "שְׁמַע", וּ"שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ", "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר", "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר", וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה. בְּרָכוֹת שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן, הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן שֶׁל רְגָלִים תַּחַת מְחִילַת הָעָוֹן: **גמ'** בַּשְּׁמִינִי. בְּשְׁמִינִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֵימָא: בַּשְּׁמִינִית. וְכָל הָנֵי, לָמָּה לִי? צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "מִקֵּץ" הֲוָה אָמְרִינָא נִימְנוּ מֵהָשְׁתָּא, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא מִתְרַמֵּי בַּשְּׁמִיטָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא "שְׁמִיטָּה". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "שְׁמִיטָּה" הֲוָה אָמְרִינָא בְּסוֹף שְׁמִיטָּה, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּמֹעֵד". וְאִי כְּתַב "בְּמֹעֵד" הֲוָה אָמְרִינָא מֵרֵישׁ שַׁתָּא, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּחַג הַסֻּכּוֹת". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּחַג הַסֻּכּוֹת" הֲוָה אָמְרִינָא אֲפִילּוּ יוֹם טוֹב אַחֲרוֹן, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל"

מאתחלתא

מאימת

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף מא עמוד ב

תוספות

מצוה שאני. והכי פרכינן נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חוליצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הכלה ושבחוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא ההיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמרי' אפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי והיה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודת מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמוחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן ההיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מוחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכינה עליו אבל ההיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון לכלה ות"ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מוחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי ישראל כלייה. ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי מפני [מדין] התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה:) גבי רב מרי דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עו:) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהג שררות במתא דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מדסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בזרוע שלא בדין תורה והודו לו והחזיקו בכך נהי שלא יוכלו למחות היה להן לשתוק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך:

כל המחניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אזל לארעא דישראל לוו בהדיה תרי בני חוזאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השחיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחוקית ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

רש"י

מֵאִתְּחַלְתָּא דְּמוֹעֵד: וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת: שְׁמַעְתָּ מִינָּהּ, חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב? אָמַר אַבָּיֵי: כּוּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּמֶלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב. אַגְרִיפָּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִיבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד: עוֹמֵד מִכְּלָל דְּיוֹשֵׁב וְהָאָמַר מָר: אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר" וְגוֹ'? כְּדַאֲמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֲזָרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי בְּעֲזָרַת נָשִׁים: וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים: שִׁבְּחוּהוּ, מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עָבַד? הָאָמַר רַב אַשִׁי: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ! מִצְוָה שָׁאנִי: וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת": תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ לְאַגְרִיפָּס. אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא: מִיּוֹם שֶׁגָּבַר אֶגְרוֹפָהּ שֶׁל חֲנוּפָה, נִתְעַוְּרוּ הַדִּינִין, וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ "מַעֲשַׂי גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ". שֶׁנֶּאֱמַר: "מַעֲשַׂי גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ! לְהַחֲנִיף לְרָשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִקְרָא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוּעַ", מִכְּלָל דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שָׁרֵי. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, מֵהָכָא: "כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וְתִרְצֵנִי". וּפְלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל שֶׁל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁזִּימֵּן אֶת חֲבֵירוֹ וְהִכִּיר בּוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהוֹרְגוֹ, אָמַר לוֹ: טַעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. אָמַר: יָדַע לֵיהּ מַלְכָּא, מִיסְתַּפֵּי וְלָא קָטֵיל לֵיהּ: אָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה מֵבִיא אַף לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַנְפֵי לֵב יָשִׂימוּ אָף" וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִשְׁוְעוּ כִּי אֲסָרֵם". סימן א"ף עוב"ר גיהנ"ם ביד"ו ניד"ה גול"ה: וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה, אֲפִילּוּ עוֹבְרִין שֶׁבְּמֶעֵי אִמָּן מְקַלְּלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אַתָּה יְקֻבֻּהוּ עַמִּים יִזְעֲמוּהוּ לְאֻמִּים", וְאֵין "קוֹב" אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא קָבֹה אֵל", וְאֵין "לְאוֹם" אֶלָּא עוֹבְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וּלְאֹם מִלְּאֹם יֵאָמֵץ". וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה נוֹפֵל בַּגֵּיהִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע" וְגוֹ', מַה כְּתִיב אַחֲרָיו "לָכֵן כַּאֲכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה יִרְפָּה". וְאָמַר ר' אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּחֲנִיף לְחֲבֵרוֹ סוֹף נוֹפֵל בְּיָדוֹ, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיָדוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו נוֹפֵל בְּיַד בֶּן בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה' יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ", וּכְתִיב: "וַיְהִי

מֵאֵימַת דְּמַתְחִיל מוֹעֵד. וּמִיהוּ ביו"ט לא, שֶׁאֵין תִּקּוּן הַבִּימָה דּוֹחֶה לא אֶת הַשַּׁבָּת וְלא יו"ט, וּמִאִתְּמוֹל נַמִּי לא עֲבִדִינַן לֵהּ דְּדַחֲקָא לֵהּ עֲזָרָה, וְהַאי שֶׁעָמַא מִפְּרַשׁ בגמ' יְרוּשַׁלְמִי (פ"ו) בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה, דְּקָתָנֵי הַקָּהָל מִאֲחָרִין בְּשִׁבָּת, וְקָאָמַר מִפְּנֵי הַבִּימָה, וְנַעֲבִדָה מַאִתְּמוֹל דְּדַחֲקָא לֵהּ עֲזָרָה אנקוברי"ר בְּלַע"ז: לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד. אֲבָל לא לְמַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי: אַפִּי' לְמַאן דְּאָמַר. בְּקִדּוּשִׁין בפ"ק (קף לכ:): אֶגְרוֹפָהּ. כֹּחָהּ שֶׁל חֲנוּפָה, דאע"ג דְּאִמּוֹ מִיּשְׂרָאֵל אֵין רָאוּי לְמִלְכּוּת דְּעֶבֶד הָיָה וְזִילָא מִלְּתָא: נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין. שֶׁהֶחֱנִיפוּ הַדַּיָּנִין אֶת בַּעֲלֵי הַדִּין: וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים. שֶׁהִמְלִיכוּם רָאוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וְלא מִחוּ בְּיָדָם מִפְּנֵי חֲנוּפָה: וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ מַעֲשַׂי גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ. שֶׁמְּתוֹךְ שֶׁלא מִחוּ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה לָמְדוּ הַדּוֹרוֹת אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וְנִמְצָא כֻּלָּן עוֹבְרִין: לְכִילַי. לְשׁוֹן כְּלָיָה נַפְשִׁי (קהלים קיט), שֶׁמִּתְאַוָּה לִשְׁתּוֹת יַיִן תְּדִיר: וּפְלִיגָא. הָא דְּרִישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר לְהַחֲנִיפוֹ לְעַשָּׂו נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ רָאִיתִי פָּנֶיךָ כִּרְאוֹת פְּנֵי וגו', פְּלִיגָא אַדְּרַבִּי לֵוִי דְּאָמַר לא לְהַחֲנִיפוֹ נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְאִמּוֹת עָלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא רָגִיל לִרְאוֹת מַלְאָכִים: לא יַשְׁוִעוּ כִּי אֲסָרֵם. כְּשֶׁיְּבוֹאוּ עֲלֵיהֶם יִסּוּרִין לא יוֹעִילֵם שִׁוְעָה: וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ לַחֲנַנְיָה הַנָּבִיא. שֶׁאָמַר נְבוּאַת שֶׁקֶר עַל גְּלוּת יְכָנְיָה וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁגָּלוּ עִמּוֹ, בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים אֲנִי מְשִׁיבָם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה, אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה', חֲנוּפָה הִיא זוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר בְּהַדְיָא שֶׁקֶר אַתָּה נִבָּא: וַיְהִי

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מֵאַתְחִלְתָּא דְּמוֹעֵד – מתחילת חג הסוכות.

שנינו במשנה **וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת.** מעירה הגמרא, שלכאורה **שֶׁמַּעְתָּ מִינָּהּ** שמשנתינו סתמה כדעה שחוֹלְקִין **כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב,** ואין בכך פחיתות כבוד לרב, שהרי כאן חולקים כבוד לראש הכנסת בפני המלך. **אָמַר אַבָּיֵי** שאין להוכיח זאת מכאן, משום שטעם משנתינו **כּוּלָּהּ** הוא **מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּמֶלֶךְ,** להראות שיש כמה שררות מתחתיו, ובאופן זה הכל מודים שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב.

שנינו במשנה **וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא יוֹשֵׁב, אַגְרִיפָּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִיבֵּל, וְקָרָא עוֹמֵד.** מקשה הגמרא, שמזה שכתוב 'וקרא עוֹמֵד', מִכְּלָל הדברים משמע **דְּיוֹשֵׁב** היה לפני כן, **וְהָאָמַר מַר,** שאין היתר **יְשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבָד,** משום שחלק להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם שלימה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר" וְגוֹ',** ואיך ישב אגריפס שהיה ממלכי בית חשמונאי בעזרה. מתרצת הגמרא, **כְּדְאָמַר רַב חִסְדָּא** על קושיה דומה, שהקריאה היתה **בְּעֲזֵרַת נָשִׁים** שמותר לשבת בה, **הָכָא נַמִּי** יש ליישב שהקריאה היתה **בְּעֲזֵרַת נָשִׁים.**

שנינו במשנה, שאגריפס המלך קרא בעמידה **וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים** על כך. מקשה הגמרא, שמזה שכתוב **שִׁבְּחוּהוּ מִכְּלָל** הדברים עולה **דְּשַׁפִּיר עָבַד** בכך שקרא בעמידה, **וְהָאָמַר רַב אַשִׁי, שֶׁאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שִׁנְשִׂיא** בישראל **שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מָלֵךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"** ומהיתור שכתוב פעמיים 'שום' ו'תשים', יש ללמוד **שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ,** ואם מוחל על כבודו אין אימתו עלינו. מתרצת הגמרא, **מִצְוָה שַׁאנִי** – אגריפס מחל על כבודו לצורך מצוה, ובאופן זה כבודו מחול.

שנינו במשנה, **וּכְשֶׁהֵגִיעַ** אגריפס **לְ"לֹא תוּכַל לָתֵת** עליך איש נכרי", זלגו עיניו דמעות, אמרו לו, 'אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה'. **תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שאמרו לו כן, **נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה,** משום **שֶׁהֶחֱנִיפוּ לוֹ לְאַגְרִיפָּס,** שלמרות שאמו היתה מישראל, לא היה ראוי למלוך על ישראל, משום שהיה עבד, וזהו גנאי לישראל שעבד ימלוך עליהם.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַּפְתָּא, מִיּוֹם שֶׁנָּבַר אֶגְרוֹפָהּ – כוחה של **חֲנוּפָּה** – שהחניפו לאגריפס, **נִתְעַוְּותוּ הַדִּינִין** – שהדיינים החניפו לבעלי הדינים, **וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים** - שהצדיקים ראו עוברי עבירות ולא מחו בידם מפני החנופה, ומתוך כך למדו הדורות את מעשי הרשעים, **וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ 'מַעֲשֵׂי גְדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ',** שמתוך שלא מחו ברשעים הכל למדו ממעשיהם, ונעשו כולם עוברי עבירה.

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר מַעֲרָבָא, וְאִיתֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, מוּתָּר לְהַחֲנִיף לְרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר שלעתיד לבוא **"לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל** – הנותן רק מה שחייב ובעין רעה **נָדִיב** – הנותן בעין יפה, **וּלְכִילִי** – רמאי חורש רעות **לֹא יֵאָמֵר** שהוא **שׁוֹעַ** – אדון נדיב שהכל פונים אליו", ויש לדייק **מִכְּלָל** הדברים, **דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שָׁרֵי** להחניף לרשעים, ורק לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר,** שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא **מֵהָכָא,** שיעקב אבינו החניף לעשיו ואמר לו, "כי על כן ראיתי פניך **כִּרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהִים, וַתִּרְצֵנִי".**

וּפְלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי – ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשיו, אלא בא לאיים עליו. **דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי, מָשָׁל שֶׁל יַעֲקֹב וְעֵשָׂו** בפסוק זה **לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁזִּימֵּן אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִכִּיר** חבירו **בּוֹ** – במזמין, **שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהוֹרְגוֹ, אָמַר לוֹ** האורח למזמין, **'טַעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ', אָמַר** המזמין לעצמו, 'מסתבר שאדם זה שטעם מתבשיל המלך, **יָדַע לִיהּ מַלְכָּא** – המלך מכירו וחבירו', ומתוך כך **מִיסְתָּפֵי** – חושש הרוצח **וְלֹא קָטִיל לִיהּ.** ואף כאן יעקב אבינו איים על עשיו ורמז לו שהוא רגיל לראות מלאכים שעוזרים לו.

הגמרא מביאה כמה מימרות של רבי אלעזר, בגנות החנופה. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָּה, מֵבִיא אַף** – כעס **לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְחַנְפֵי לֵב יָשִׂימוּ אָף'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ** של החנף **נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפסוק **'לֹא יְשַׁוְּעוּ** – לא תתקבל שועתם, **כִּי אֲסָרָם** – כאשר יבואו עליהם יסורים'.

(**סִימָן** למאמרי רבי אלעזר בעניני חנופה, **א"ף עוּבְ"ר, גֵּיהִנֹּ"ם בְּיָד"וֹ, נִיד"ה גּוֹל"ה**). **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָּה, אֲפִילּוּ עוֹבְרִין שֶׁבְּמַעֵי אִמָּן מְקַלְּלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אַתָּה, יְקַבּוּהוּ עַמִּים, יִזְעֲמוּהוּ לְאֻמִּים", וְאֵין** ביאור **'קוּב'** המוזכר בפסוק **אֶלָּא** לשון **קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת בלעם, "מה אקוב, **לֹא קָבַּהּ אֵל"** – כיצד אקללם, וה' לא קללם. **וְאֵין 'לְאֻמִּים' אֶלָּא עוּבָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר** על יעקב ועשיו כשהיו בבטן אמם **"וּלְאֻמִּים מִלְּאֻמִּים יֵאָמֵץ".**

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָּה נוֹפֵל בַּגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹי לחנפים, הָאֹמְרִים לָרַע – לאדם רע שהוא **טוֹב, וְלַטּוֹב רָע וְגוֹ'", מַה כְּתִיב אַחֲרָיו** בעונשם, **"לָכֵן כָּאֱכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ, וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה יַרְפֶּה וְגוֹ'",** הרי שנופלים באש הגיהנם.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמַּחֲנִיף לְחֲבֵרוֹ בְּסוֹף נוֹפֵל בְּיָדוֹ של הרשע שהחניף לו, **וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיָדוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיַד בָּנָיו נוֹפֵל בְּיַד בֶּן בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא" לְחַנַנְיָה** שהתנבא נבואת שקר, שבעוד שנתיים ישובו יכניה וכלי המקדש מגלותם, **"אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה', יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ",** והיתה זו חנופה משום שהיה לו לומר בפירוש 'שקר אתה דובר', **וּכְתִיב,** שלאחר כמה ימים יצא ירמיה מירושלים לארץ בנימין, לחלוק נחלה שנפלה לו שם,

---

מטובו לפרסם בין אנ"ש בהנוגע ללימוד בימי חג השבועות הבא עלינו לטובה . . מאמרי חג השבועות תש"ד.

ממכתב א' סיוון, תשי"ד

יחזקאל פרק־א יד־כ

יד וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק: טו וָאֶרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת
פָּנָיו: טז מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר
יִהְיֶה הָאוֹפָן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן: יז עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן: יח וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם
וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן: יט וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא
הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים: כ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת
וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים:

רש"י

(יד) רצוא ושוב כמראה הבזק. פירשו רבותינו רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממהרות לחזור וליכנס כך כשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטויה למעלה מהן כמו שמפורש בענין נרתעות מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע וממהרות להשיב את ראשן: **כמראה הבזק.** דלאטנצי"לא בלע"ז וגוון אש להם כגוון אש היוצא מבין החרסין שמזקקין זהב בכור בתוכן והאש שיוצא' משם צבועה בגוונים (תו' וי"מ הבזק לשון פיזור כפי שפרשוהו רבותינו כמראה הבזק ר"י אומר בשם ר' סימון בשם ר' לוי בן פרטא כזה שבוזק גפת בכירה, כלומר שמפזר גפת שהוא פסולת הזתי' בכירה שהוא מתלהט במהרה ומעלה להב והלהב עולה ויורד וזהו פירוש רצוא ושוב ועוד יש בדבריהם בזק לשון פיזור בזק בהו עפרא והוו חרבי כלומר פזר וכן במשנה בוזקין מלח ע"ג הכבש בשביל שלא יחליקו ויש משמע בזק כמו ברק והוא לשון חפוש) ע"כ תוס' סא"א: **(טו) אופן אחד בארץ.** ברצפת הרקיע: **לארבעת פניו.** ר"ל הבל ארבעת פני החיה לא היה אלא אופן אחד לא לכל פנים אופן: **(טז) מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש.** כי אבן תרשיש הוא בעל גוון יפה כעין התכלת וגם הוא זך בהיר עד שיראה בו מעבר אל עבר ולכן אמר מראה האופנים היה כגוון התרשיש וגם מעשיהם היה כמו מעשה התרשיש כי היו זכים ובהירים לראות דרך בהם כמו שרואים דרך אבן תרשיש: **לארבעתן.** לארבעת האופנים: **ומראיהם ומעשיהם.** מראות תואר פניהם ופעולתם היה כאשר יהיה האופן וגו' ר"ל כמראות ופעולת האופן העשוי בתוך האופן זה ממזרח למערב וזה מצפון לדרום שאז יכול הוא להתגלגל לכל רוח מבלי סיבוב והחזרה כן היה מראות האופנים ופעולתם: **(יז) על ארבעת רבעיהן.** בזה יפרש המקרא שלפניו לומר הנה פעולתם היה אשר על ד' צדדיהון בחפץ לכתם ילכו ולא יסבו בלכתן הואיל והיו מתגלגלים לכל צד: **(יח) וגביהן.** ר"ל היה להן גב הראויה להן לפי מראיהן שהיו בדמות אופני העגלות ויאמר על המחיצות הגבוהות העולות ממעל להאופנים אשר הרוכב בה יושב שם בין המחיצות האלה: **וגובה להם.** המחיצות היו גבוהים הרבה ומתוך גובהם היה יראה להם כי הדבר הגובה מאוד מטיל אימה בעיני רואיו בעבור הפלגת הגובה וכן אמר בענין כעין הקרח הנורא על שמטיל אימה בעשור הפלגת הזוהר והלבנינות: **וגבותם.** המחיצות ההם היו מלאות הרבה גוונים מחולפים: **סביב לארבעתן.** המחיצות ההם היו מקיפות סביבות ארבעה האופנים וכדרך העגלות: **(יט) ובלכת החיות.** בעת ילכו החיות ילכו גם האופנים אצלם ובעת ינשאו החיות עצמן מעל הארץ לעלות למעלה ינשאו גם האופנים עמהם: **(כ) על אשר** וגו'. אל המקום אשר יהיה שם הרצון מהאל יתברך הרוכב בה ללכת ילכו החיות כי שמה גם הרצון מהחיות ללכת: **והאופנים.** כאשר ינשאו החיות למעלה אז גם האופנים ינשאו לעומת החיות ובשוה להם: **כי רוח החיה.** רצון כל חיה תקועה היא באופנים ולכן ילכו במקום שהמה הולכים:

פניו. של כל חיה או האופן יש לו ד' פנים, רבותינו אמרו זה סנדלפון העומד בארץ וראשו מגיע לבין החיות אבל לפי הענין אנו למדין שהאופנים ד' הם: **(טז) כעין תרשיש.** כמו אבן טובה ששמה תרשיש קרישטא"ל בלע"ז: **כאשר יהיה האופן.** קבוע בתוך האופן שתי וערב לפי שהן הולכות לכל עבר פניהם לד' רוחות צריך שיהא האופן מגלגל לד' רוחות: **(יז) על ארבעת רבעיהן** וגו'. בשביל מעשה האופנים הוצרך לשנותן לומר שאין האופנים מעכבין עליהם שאף הם עשויין לכך: **(יח) וגביהן.** וגב יש להם: **וגובה להם ויראה להם.** מאוימים הם לרואה אותם ויש פותרין ויראה להם במורא עומדי': **וגבותם.** אילוירשורצילי בלע"ז: **מלאות עינים סביב.** לראות לכל רוח שהרי לא יסבו בלכתם: **(יט) מעל הארץ.** מעל רצפת הרקיע וכת"י מלרע לרום שמיא, כלומר בהנשאם מלמטה למעלה: **(כ) הרוח.** הרצון של הקב"ה: **שמה הרוח ללכת.** אצ"ל להם לצד זה לכו שרוחו של הקב"ה בחיות ורוח החיה באופנים:

מצודת דוד

(יד) רצוא ושוב. לא עמדו במקום אחד כ"א היו רצים ממקום למקום וחזרו למקומם במהירות רב כברק הזה המבריק ומתכנס מהר ומעט תשיגנו הראות: **(טו) וארא החיות.** הסתכלתי אל החיות וראיתי והנה דמות אופן אחד בארץ ר"ל למטה מן החיות: **אצל החיות.** אצל כל חיה מהחיות עמד אופן אחד: **לארבעת פניו.** ר"ל לכל ארבעת פני החיה לא היה

מצודת ציון

(יד) הבזק. כמו הברק כי זסשר"ץ מתחלף: **(טו) אופן.** גלגל כעין של עגלה: **(טז) תרשיש.** שם אבן יקר: **(יח) וגביהן.** מל' גבוהות וכן וגבותם: **עינים.** גוונים הרבה והוא מלשון כעין תרשיש: **(כ) לעומתם.** ר"ל שוה להם וכן לעומת קלעי החצר (שמות לח): **החיה.** ר"ל כל חיה או שאמר שם הכלל:

עזרא פרק־ה ח־יד

ח יְדִיעַ | לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי־אֲזַלְנָא לִיהוּד מְדִינְתָּא לְבֵית אֱלָהָא רַבָּא וְהִוא מִתְבְּנֵא אֶבֶן גְּלָל וְאָע מִתְּשָׂם בְּכֶתְלַיָּא וַעֲבִידְתָּא דָּךְ אָסְפְּרְנָא מִתְעַבְדָא וּמַצְלַח בִּידֵהֹם: (ס) ט אֱדַיִן שְׁאֵלְנָא לְשָׁבַיָּא אִלֵּךְ כְּנֻמָּא אֲמַרְנָא לְהֹם מַן־שָׂם לְכֹם טְעֵם בַּיְתָא דְנָה לְמִבְנְיָה וְאֻשַׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלְלָה: י וְאַף שְׁמָהָתְהֹם שְׁאֵלְנָא לְהֹם לְהוֹדָעוּתָךְ דִּי נִכְתֻּב שֻׁם־גֻּבְרַיָּא דִּי בְרָאשֵׁיהֹם: (ס) יא וּכְנֻמָּא פִּתְגָמָא הֲתִיבוּנָא לְמֵמַר אֲנַחְנָא הִמּוֹ עַבְדּוֹהִי דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וּבְנַיִן בַּיְתָא דִּי־הֲוָא בְנֵה מִקַּדְמַת דְּנָה שְׁנִין שַׂגִּיאִן וּמֶלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל רַב בְּנֵהִי וְשַׁכְלְלֵהּ: יב לָהֵן מִן־דִּי הַרְגִּזוּ אֲבָהֲתַנָא לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא יְהַב הִמּוֹ בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל (כסדיא) כַּסְדָּאָה וּבַיְתָה דְנָה סַתְּרֵהּ וְעַמָּה הַגְלֵי לְבָבֶל: (ס) יג בְּרַם בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ מַלְכָּא דִּי בָבֶל כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא דְנָה לִבְנֵא: יד וְאַף מָאנַיָּא דִי־בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה וְכַסְפָּא דִּי נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְהֵיבֵל הִמּוֹ לְהֵיכְלָא דִּי בָבֶל הַנְפֵּק הִמּוֹ כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא מִן־הֵיכְלָא דִּי בָבֶל וִיהִיבוּ לְשֵׁשְׁבַּצַּר שְׁמֵהּ דִּי פֶחָה שָׂמֵהּ:

רש"י

(ח) ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך: די אזלנא. אשר הלכנו אל ארץ יהודה המדינה לבית אלוה הגדול: והוא מתבנא. והוא הבית בנוי: גלל. מרמר"א בלע"ז: ואע מתשם בכתליא. ועצים נתונים ומשומים בכתלים כדי להחזיק הבניין למען יעמוד ימים רבים: ועבידתא דך. ומלאכה זאת: אספרנא מתעבדא. מהרה היתה נעשית: אספרנא. אפנטומינש בלע"ז: ומצלח בידהום. והוצלח מעשה זה בידיהם: (ט) אדין. אז כשראינו הבניין שאלנו לזקנים האלה: כנמא אמרנא להום. כאשר נאמר בסמוך אמרנו אליהם: מן שם לכם. מי שם לכם דבר הבית הזה לבנותו וכתלים הללו ליסד: ואושרנא. בניין חומת לבנים: (י) ואף שמהתהום. ואף שמותם של בונים ראשי הבנין שאלנו להם כדי להודיעך: די נכתוב. אשר נכתוב שמות האנשים אליך: די בראשיהם. אשר בעצמם וברשותם קמו לבנות הבית: (יא) וכנמא פתגמא. כמו שנאמר הדבר: התיבונא. השיבו לנו דבר: אנחנא המו. אנחנו הם עבדיו של אלהי השמים והארץ: ובנין ביתא. ואנו בונין הבית אשר היה בנוי קודם לכן שנים רבות: ומלך לישראל רב. ומלך גדול שהיה לישראל הוא שלמה המלך בנה אותו ויסד אותו: (יב) להן. ועכשיו מפני אשר הכעיסו אבותינו לאלהי השמים מסר אותם ביד מלך בבל הכשדי והבית הזה החריב ואת העם הגלה לבבל: (יג) ברם. אך בשנה אחת לכורש מלך בבל צוה כורש בדבר הזה לבנות הבית: (יד) ואף מאניא. כלי הקדש של כסף וזהב אשר הוציא נבוכדנצר מן ההיכל שבירושלים והוליכם להיכלו שבבבל הוציא אותם כורש מהיכל מלך בבל ומסרם ליד ששבצר דניאל ששמו כך: והיבל המו. והוליך אותם: הנפק המו. הוציא אותם: די פחה שמה. שהוא היה נשיא ופחת ונקרא שמו פחה:

מצודת דוד

(ח) ידיע. ידוע יהיה למלך אשר הלכנו למדינת יהודה לבית אלוה הגדול והוא נבנה מאבן שיש וגם קורות עצים משימים בהכתלים להיות מחוזק ביותר: ועבידתא. והמלאכה הזאת נעשית במהירות ומצלחת בידיהם: (ט) אדין. אז שאלנו להזקנים ההם העושים במלאכה: כנמא. כאשר נאמר למטה כן אמרנו להם ממש בלשון הזה: מן. מי נתן לכם גזרת אומר לבנות הבית הזה והחומה ההיא לגומרה ולכלותה: (י) ואף. גם שמותיהם שאלנו להם להודיע לך ולתוספת ביאור חוזר ומפרש: די נכתב. ר"ל אשר נכתוב אליך שם האנשים אשר בראשיהם הם השרים שבהם: (יא) וכנמא. כהלשון אשר נאמר למטה כן השיבו אותנו דבר לאמר: אנחנא. ר"ל וכה אמרו אנחנו המה עבדיו של אלהי השמים והארץ ולזה בונים אנחנו את ביתו אשר היה בנוי מלפני זה שנים מרובים ומלך גדול מישראל והוא שלמה הוא בנה אותו וגמרו והשלימו: (יב) להן. רק על אשר הכעיסו אבותינו את אלהי השמים נתן אותם ביד נ"נ הכשדי ונתן את הבית הזאת ואת העם הגלה לבבל: (יג) ברם. אבל בשנת אחת לכורש מלך של בבל נתן המלך גזרת אומר לבנות את בית אלהים הזאת: (יד) ואף. גם הכלים של בית אלהים של זהב וכסף אשר נ"נ הוציא מן ההיכל אשר בירושלים והביא אותם אל ההיכל של העבודת כוכבים אשר בבבל: הנפק. הוציא אותם כורש מן ההיכל של בבל ומסרם לאיש אשר שמו ששבצר אשר עשהו למושל:

מצודת ציון

(ח) אספרנא. הוא ענין מהירות רב ואין לו דומה כי אם בזה הספר:

ג קְרוּיָה שֶׁהִטְבִּילוּהָ בְּמַיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לְקַדֵּשׁ — מְקַדְּשִׁין בָּהּ עַד שֶׁתִּטַּמֵּא. נִטְמְאָה — אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם מְקַדֵּשׁ הוּא בָּהּ בַּתְּחִלָּה — אַף בַּסּוֹף יְקַדֵּשׁ בָּהּ; אִם אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ בָּהּ בַּסּוֹף — אַף לֹא בַּתְּחִלָּה. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ — לֹא יוֹסִיף לְתוֹכָהּ מַיִם מְקֻדָּשִׁים.

ד שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁחֲתָכָהּ לְחַטָּאת — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יַטְבִּיל מִיָּד; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יְטַמֵּא וְיַטְבִּיל. הַכֹּל כְּשֵׁרִים

פירוש ברטנורא

ג קרויה. דלעת יבשה חלולה ששואבים בה מים: **שהטבילוה.** מעלה בעלמא לחטאת, ולא משום טומאה. דהא בחדשה מיירי שלא נטמאת מעולם: **במים שאין ראויין לקדש מקדשין בה.** לאחר שנגבה. ולא חיישינן שמא בלעה מים שאין ראויין לקדש ותחזור ותפלוט: **נטמאה אין מקדשים בה.** ואע"פ שחזר והטבילה, דחיישינן שמא תפלוט משקין טמאים הבלועים בה. דקסברי רבנן דמחמרינן טפי במים טמאים יותר מבמים שאינן ראויין לקדש. ורבי יהושע משוה מדותיו. דאי חיישת, הכא והכא תיחוש. ואי לא חיישת, הכא והכא לא תיחוש. אלא בין כך ובין כך, בין בתחילה אם הטבילה במים שאין ראויין לקדש וניגבה, בין בסוף כשנטמאת והטבילה אפילו בראויין לקדש וניגבה, לא יוסיף לתוכה מים מקודשים, דחיישינן שמא תפלוט. ואין הלכה כר' יהושע:

ד שפופרת. של קנה **שחתכה.** תיקנה לשון בה מי חטאת או אפר חטאת, אפילו חתכה חבר שאינו חשוד על הטומאה: **ר' אליעזר אומר יטביל מיד.** ואיכא הכירא. דפרה נעשית בטבול יום, משום דכלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקודש, שמא נשאר בכלי רוק היוצא מפיו של עם הארץ ועדיין הוא לח בשעת גמרו של כלי ומטמאו. ואע"ג דטומאה זו אינה צריכה הערב שמש אלא טבילה בלבד, מכל מקום איכא הכירא, משום דלגבי פרת חטאת עשאוה כטמא מת בשביעי שלו ומטמא אדם וכלים, ואי איתא דפרה היתה צריכה הערב שמש, גם היא היתה צריכה: **ר' יהושע אומר יטמא ויטביל.** דבענין אחר ליכא הכירא, כיון דכלים הנגמרים בטהרה לא בעו הערב שמש לקדש. והלכה כר' יהושע: **הכל כשרים לקדש.** כל הטהורים כשרים להשליך האפר

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

קְרוּיָה – דלעת יבשה חלולה שהתקינוה לדלות בה מים, **שֶׁהִטְבִּילוּהָ בְּמַיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לְקַדֵּשׁ** – היינו במי מקוה שאינם מים חיים; ולא משום טומאה הטבילוה, שהרי מדובר כאן בדלעת חדשה שלא נטמאה מעולם, אלא משום מעלה יתירה לשם חטאת, **מְקַדְּשִׁין בָּהּ** – נותנים בה מים חיים ומקדשים אותם באפר החטאת, **עַד שֶׁתִּטַּמֵּא** – הקרויה, כלומר שמקדשים בה כל זמן שלא נטמאה; ואף על פי שהקרויה בלעה לתוכה ממי הטבילה, אין חוששים שמא תחזור ותפלוט את המים הללו שאינם ראויים לקדש ויתערבו מים שאינם ראויים בראויים, שאף אם תפלוט טיפה, הרי היא בטלה ברוב מים הראויים לקדש, הלכך אינם חמורים כל כך שנחשוש שמא תפלוט (**"אליהו רבא"**); ויש מפרשים: מקדשים בה – לאחר שניגבוה (**הר"ש; ברטנורא**).

נִטְמְאָה – הקרויה, והטבילוה מטומאתה, **אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ** – מי חטאת, שחוששים, שמא תפלוט טיפה טמאה שנבלעה בה, ותטמא את כל המים המקודשים (**"אליהו רבא"; "תפארת ישראל"**). **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם מְקַדֵּשׁ הוּא בָּהּ בַּתְּחִלָּה** – קודם שנטמאה, ואין חוששים שמא תפלוט את המים שאינם ראויים לקידוש, **אַף בַּסּוֹף** – לאחר שנטמאה והטבילה, **יְקַדֵּשׁ בָּהּ** – ואל נחשוש שמא תפלוט טיפה טמאה; **אִם אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ בָּהּ בַּסּוֹף** – לאחר שנטמאה, משום שחוששים שמא תפלוט טיפה טמאה, **אַף לֹא** – יקדש בה, **בַּתְּחִלָּה** – קודם שנטמאה, מחשש שמא תפלוט את המים שאינם ראויים. רבי יהושע מחמיר וסובר, שאפילו קודם שנטמאה, אין מקדשים בה, לפי שחוששים שמא תפלוט את המים שבלעה שאינם ראויים לקידוש, ויתערבו המים שאינם ראויים במים החיים. **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין קודם שנטמאה ובין לאחר שנטמאה, **לֹא יוֹסִיף** – יש גורסים: לא יאסוף – **לְתוֹכָהּ מַיִם מְקֻדָּשִׁים** – שחוששים שמא תפלוט, ובמים מקודשים מחמירים, שאפילו טיפה של מים שאינם מקודשים פוסלת אותם.

לדעת רוב המפרשים אין הסיפא מדברי רבי יהושע, אלא דברי תנא קמא היא. אבל הרב מברטנורא מפרש, שהסיפא היא מסקנת דבריו של רבי יהושע, שבין בתחילה אם הטבילה במים שאינם ראויים וניגבה, ובין בסוף כשנטמאה והטבילה אפילו בראויים לקדש וניגבה, לא יוסיף לתוכה מים מקודשים, שחוששים שמא תפלוט (עיין "תוספות יום טוב", שמקשה על פירושו). ואף הגר"א כותב, שרבי יהושע מסיק ואומר: בין כך ובין כך. בין מים שאין ראויים בין מים הראויים, לא יאסוף לתוכה מים מקודשים, שחוששים שמא תפלוט, ובמים מקודשים פוסלים כל מים, ואפילו ראויים.

הרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו), שאין הלכה כרבי יהושע, אבל מדבריו (בחיבורו) משמע, שגירסתו ברישא של משנתנו לא היתה כמו הגירסה שלפנינו ("קרויה שהטבילוה במים שאין ראויין לקדש"), **אלא**: "קרויה שהטבילוה במים שהם ראויים לקדש". כלומר שלפי גירסה זו, אף תנא קמא סובר, שאם הטבילוה במים שאינם ראויים לקדש, אין מקדשים בה, ולא נחלקו תנא קמא ורבי יהושע אלא כשהטבילה במים הראויים לקידוש, שלדעת תנא קמא אין חוששים שמא המים שספגה הקרויה אגב הטבילה נפלטים לתוך המים העומדים לקידוש. ולדעת רבי יהושע חוששים לפליטת המים הללו כשם שחוששים לאחר שנטמאה והטבילה. והסיפא – לשיטת הרמב"ם – היא מדברי תנא קמא.

וזהו שפוסק הרמב"ם (הל' פרה אדומה ט, י): "קרויה שהטבילה במים הראויין לקדש — מקדשין בה; אבל אין אוספין לתוכה מי חטאת, מפני שהמים שהוטבלה בהן נבלעים בתוכה ויוצאין ומתערבין במי חטאת ופוסלין אותם. נטמאת והטבילוה — אין מקדשין בה, שהמשקין הטמאין הנבלעין בגופה יצאו ויתערבו במים שמקדשין אותם בתוכה".

באור משנה ד

כבר שנינו (לעיל ג, ז), שמטמאים היו את הכהן השורף את הפרה (וטבל ונעשה מיד את הפרה). מפני הצדוקים, שלא יהיו אומרים: במעורבי שמש היתה נעשית (עיין באורנו שם). משנתנו באה ללמד, שאף הכלים שמכניסים לתוכם אפר הפרה, היו טבולי יום, מפני הטעם דלעיל. – ולהבנת משנתנו יש להקדים ששנינו (חגיגה ג, ב): "כלים הנגמרין בטהרה (שבשעה שנגמרה מלאכתם ונעשו ראויים לקבל טומאה נזהר בהם האומן שלא ייטמאו, וכגון שהאומן היה "חבר", היודע לייחר בדיני טומאה וטהרה), צריכין טבילה לקודש (כלומר אף על פי שנגמרו בטהרה, אין להשתמש בכלים אלו לקדשים, היינו לקרבנות, וכל שכן לתשמישי פרה, אלא לאחר טבילתם); ומבואר הטעם בגמרא (חגיגה כג, א), שגזרו חכמים, שמא ניתז רוק מפי עם הארץ על הכלי בשעה שהאומן עסק בעשייתו, וכשנגמרה מלאכתו, עדיין היה הרוק לח וטימא את הכלי, הלכך צריך הכלי טבילה לקודש; ברם, דיו בטבילה בלבד, ואינו צריך הערב שמש. – משנתנו דנה בכלי שנגמר בטהרה לשם חטאת, אם די בטבילתו לקודש, כדי שיהא היכר, שהפרה נעשית בטבולי יום, בניגוד לדעת הצדוקים, או שאין היכר בטבילה זו לגבי הצדוקים, מאחר שכלים הנגמרים בטהרה אינם צריכים אף לקודש אלא טבילה בלבד ולא הערב שמש, ומכאן שלשם היכר אין דרך אחרת אלא לטמא את הכלי ולהטבילו, כדרך שעושים לכהן השורף את הפרה. ונחלקו בזה תנאים במשנתנו.

שְׁפוֹפֶרֶת – של קנה, **שֶׁחֲתָכָהּ לְחַטָּאת** – שהתקינה ועשאה כלי (הראוי לקבל טומאה), **כדי ליתן לתוכה אפר חטאת, וכגון שחתכה "חבר" הנזהר בדיני טומאה וטהרה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יַטְבִּיל מִיָּד** – את השפופרת, כלומר שאין צורך לטמא את השפופרת ולהטבילה כדי שתהיה טבולת יום, אלא מטבילה מיד, כדין כלים הנגמרים בטהרה שצריכים טבילה לקודש, מהטעם שהבאנו לעיל (בהקדמה למשנתנו). שגזרו חכמים משום רוקו של עם הארץ; ויש היכר בטבילה זו, שהפרה נעשית בטבולי יום, שאף על פי שטבילה זו אינה אלא מדרבנן, ולא הצריכוה חכמים הערב שמש, מכל מקום

לְקַדֵּשׁ, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בַּקָּטָן, וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס.

ה בְּכָל הַכֵּלִים מְקַדְּשִׁים, אֲפִלּוּ בִּכְלֵי גְלָלִים, בִּכְלֵי אֲבָנִים, וּבִכְלֵי אֲדָמָה. וּבַסְּפִינָה מְקַדְּשִׁין בָּהּ. אֵין מְקַדְּשִׁין לֹא בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים, וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ, וְלֹא בִּמְגוּפַת הֶחָבִית, וְלֹא בְּחָפְנָיו; מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין וְאֵין מַזִּין מֵי חַטָּאת אֶלָּא בַּכְּלִי. אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים, שֶׁאֵין מַצִּילִים מִיַּד כְּלֵי חֶרֶס אֶלָּא כֵּלִים.

פירוש ברטנורא

על גבי המים, ואפילו נשים. דכתיב גבי אסיפת אפר פרה, ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה, ודרשינן איש, להכשיר את הזר. טהור, ואפילו אשה. והניח, מי שיש בו דעת להניח, פרט לחרש שוטה וקטן שאין בהן דעת להניח. ובתר [אסיפת אפרה] כתיבא הך עבודה דקידוש ואין עבודה מפסקת בינתים. למדנו שכל הכשר לאסיפת אפרה כשר לקידוש: **ר' יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה.** דאם איתא דכל הכשר באסיפה כשר בקידוש, לכתוב ולקח לשון יחיד בקידוש, כי היכי דכתב ואסף לשון יחיד באסיפה, מאי ולקחו, דאפילו הנך דפסולים התם כשרים הכא, כגון קטן. אבל אשה לא, דכתיב ונתן, ולא ונתנה:

ה בכל הכלים מקדשים. בין של עץ בין של עצם בין של זכוכית, ואפילו בכלי גללים דלא חשיבי כלי לענין טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, דכתיב מים חיים אל כלי ולא כתיב אל הכלי: **מחץ.** כלי גדול של חרס שקורין בערבי אלמחג"ר. ובקצה האחד ממנו עשוי כדמות בית יד והוא שולי המחץ. כך פירש הרמב"ם: **ואין מזין אלא בכלי.** כלומר, שצריך שיהיו המים בכלי בשעת ההזאה: **אין מצילין.** כל מה שבתוכה מטומאת אוהל המת ע"י צמיד פתיל, אלא כלים: **שאין מצילין מאויר כלי חרס אלא כלים.** שאם יפול שרץ באויר כלי חרס, טמא כל מה שבתוכו אע"פ שלא נגע בהן, חוץ מכלים שאין מיטמאין מאויר כלי חרס, דכתיב (ויקרא י"א) כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל, אוכלים ומשקין מיטמאין מאויר כלי חרס, ואין כלים

משניות מבוארות – קהתי

יש כאן היכר, שכן לגבי פרת חטאת עשו חכמים את הכלי כטמא מת בשביעי לטומאתו (לאחר הזאה וקודם טבילה). שמטמא אדם וכלים (**גמרא חגיגה כג, ב**), וכיון שאין השפופרת צריכה הערב שמש, ומיד לאחר טבילתה משתמש בה לאפר חטאת, הרי זה היכר יפה שתשמישי פרה נעשים בטבולי יום. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יְטַמֵּא וְיִטְבּוֹל** – יטמא תחילה את השפופרת, ואחר כך יטבילנה, שרק בכך יראו הצדוקים שהפרה נעשית בטבולי יום, מאחר שמטמאים את השפופרת טומאה גמורה הצריכה טבילה והערב שמש, ואף על פי כן מיד לאחר הטבילה משתמשים בה לחטאת. אבל אם אין מטמאים את השפופרת, הרי בטבילתה בלבד מפני גזירת החכמים, אין היכר לצדוקים, שהפרה נעשית בטבולי יום, הואיל וכלים הנגמרים בטהרה אינם צריכים הערב שמש אף לקודש; ואף על פי שלגבי פרת חטאת עשאוה חכמים כטמא מת, מכל מקום אין הצדוקים מרגישים בחומרות אלו שהחמירו חכמים, ואף לדעתם מותר להשתמש בשפופרת זו לפרת חטאת כמו לקודש (**עיין "תוספות יום טוב"**). **הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְקַדֵּשׁ** – ליתן אפר לתוך המים, ואפילו אשה, עבד ואנדרוגינוס, **חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן** – שנאמר באסיפת אפר הפרה (**במדבר יט, ט**): "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה", ודורשים: איש – להכשיר את הזר (שאינו כהן); טהור – ואפילו אשה; והניח – מי שיש בו דעת להניח, יצאו חרש שוטה וקטן, שאין בהם דעת להניח; ואחר כך נאמר (**שם שם, יז**): "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי", היינו עבודת הקידוש, הבאה אחרי עבודת אסיפת האפר, ואין עבודה מפסקת בינתיים, ומכאן למדים, שכל הפסול באסיפה פסול בקידוש, וכל הכשר באסיפה כשר בקידוש (**גמרא יומא מג, א**). **רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בַּקָּטָן, וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** – טעמו מבואר בגמרא (**שם**), שאם כוונת התורה היא, שכל הכשר באסיפת האפר כשר בקידוש, היתה צריכה לכתוב "ולקח" בלשון יחיד, כשם שכתבה "ואסף" בלשון יחיד, וכיון שכתבה "ולקחו" בלשון רבים הרי זה בא ללמד, שאפילו אלו שהם פסולים באסיפת האפר, כגון קטן, כשרים בקידוש; אבל אשה פסולה לקידוש, שנאמר: "ונתן" ולא "ונתנה" – ואף על פי שכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה, ובכל זאת אין ממעטים אשה אלא במקום שכתוב בפירוש "איש", יש לומר ששונה הדבר כאן, הואיל ושינה הכתוב את לשונו, שבתחילה כתוב "ולקחו", לשון רבים, ואחר כך כתוב "ונתן", לשון יחיד, לפיכך דורשים: "ונתן" ולא "ונתנה" (**תוספות שם**). ברם, חכמים דורשים ממה שנאמר "ולקחו", "ונתן", שמותר שאפילו שניים יקחו את האפר ואחד יתן אותו אל המים (**גמרא שם**).

רבי יהודה נקט, "ובאנדרוגינוס" ולא נקט "טומטום", לפי שבטומטום אף תנא קמא מודה שהוא פסול, לפי שהוא ספק ערל (תוספות שם; ועיין "תוספות יום טוב" ו"משנה אחרונה").

יום שני
באור משנה ה

בְּכָל הַכֵּלִים מְקַדְּשִׁים – מי חטאת, בין של עץ, בין של עצם, בין של זכוכית, **אֲפִלּוּ בִּכְלֵי גְלָלִים** – בכלים שנעשו מגללי בקר, **בִּכְלֵי אֲבָנִים, וּבִכְלֵי אֲדָמָה** – שאף על פי שלעניין קבלת טומאה אין דינם ככלי, מכל מקום חשובים הם כלים לענין קידוש, שנאמר בו (**במדבר יט, יז**): "ונתן עליו מים חיים אל כלי", ומשמע אל איזה כלי שהוא, שהרי לא כתוב "אל הכלי". **וּבַסְּפִינָה מְקַדְּשִׁין בָּהּ** – אף על פי שאינה כלי לקבל טומאה; או שבאה המשנה להשמיענו, שאף על פי ששנינו (לקמן ט, ו): "מי חטאת ואפר חטאת לא יעבירם בנהר ובספינה", מכל מקום מקדשים בספינה (**מהר"ם; "תפארת ישראל, בועז"**). **אֵין מְקַדְּשִׁין** – מי חטאת, **לֹא בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים** – בדפנות שנשתיירו מכלים שנשתברו, ויש בהם בית קיבול; **וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ** – מחץ היינו כד גדול ששואבים בו מים מן הגת, ובשוליו יש לו בית קיבול, **וְלֹא בִּמְגוּפַת הֶחָבִית** – שיש לה בית קיבול, היינו שקע שמכניסים שם את האצבע כדי לאחוז במגופה (**"תפארת ישראל"; ועיין כלים י, ג**), **וְלֹא בְּחָפְנָיו** – של אדם; **מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְמַלְּאִין** – מים לקידוש, **וְאֵין מְקַדְּשִׁין וְאֵין מַזִּין מֵי חַטָּאת אֶלָּא בַּכְּלִי** – כלומר שגם בשעת ההזאה צריך שיהיו המים בכלי, וכל אלו שנימנו אינם כלי. **אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים** – שכלי חרס שאינם מקבלים טומאה מגבם, או כלים אחרים שאינם מקבלים טומאה כלל, אם יש עליהם צמיד פתיל, הרי הם מצילים על מה שבתוכם מלהיטמא באוהל המת (עיין הקדמתנו לבאור המשנה כלים ח, ו; ועיין כלים י, א); אבל כל שאין עליו תורת כלי אינו מציל בצמיד פתיל; **שֶׁאֵין מַצִּילִים** – כמו ואין מצילים — **מִיַּד כְּלֵי חֶרֶס אֶלָּא כֵּלִים** – שאם כלי נתון בתוך תנור של חרס, וכגון שפיו למעלה מפי התנור, ושרץ בתוך התנור, והיו אוכלים בתוך הכלי, הרי הכלי מציל על האוכלים שבתוכו מלהיטמא באוויר התנור, משום שכתוב בכלי חרס טמא (**ויקרא יא, לג**): "כל אשר בתוכו יטמא", ודרשו: בתוכו ולא בתוך תוכו (עיין כלים ח, ב–ג); ובאה המשנה ללמד, שאין מצילים מליטמא באוויר כלי חרס משום "תוך תוכו" אלא כלים, אבל כל שאינו חשוב כלי אינו מציל מיד כלי חרס משום "תוך תוכו" (**הר"ש; הרא"ש; "תפארת ישראל"**). פיסקה זו נמצאת במסכת כלים (ח, ג), והועברה לכאן כלשונה שם: שאין מצילים מדי כלי חרס אלא כלים".

ו **בֵּיצַת הַיּוֹצְרִים** — כְּשֵׁרָה; **רַבִּי יוֹסֵי פּוֹסֵל.** בֵּיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת — **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁירִין; וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין.**
ז **הַשּׁוֹקֶת שֶׁבַּסֶּלַע אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ, וְאֵין מַזִּין מִמֶּנָּה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה.** הָיְתָה כְּלִי וְחִבְּרָהּ בְּסִיד — מְמַלְּאִין בָּהּ, וּמְקַדְּשִׁין בָּהּ, וּמַזִּין מִמֶּנָּה, וּצְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל, **וּפוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. נִקְּבָה מִלְּמַטָּן וּפְקָקָהּ בְּסַמַּרְטוּט**—**הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עֲגֻלִּים כְּלִי; מִן הַצַּד וּפְקָקָהּ בְּסַמַּרְטוּט** — **הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם עֲגֻלִּים כְּלִי. עָשׂוּ לָהּ עֲטָרָה שֶׁל טִיט וְהָלְכוּ הַמַּיִם לְשָׁם — פְּסוּלִין; אִם הָיָה בָּרִיא כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל עַמָּהּ — כְּשֵׁרִים.**

פירוש ברטנורא

מיטמאין מאויר כלי חרס: **שאין מצילין.** כמו ואין מצילין. דוגמתו בריש פרק קמא דביצה שאפר כירה מוכן הוא, ואמר רבה בגמרא [דף ח'] הכי קאמר, ואפר כירה מוכן הוא:

ו **ביצת היוצרים.** כל כלי שמתחיל יוצר חרס לעשות עושה תחילה החומר עגול כצורת ביצה ועושה לו בית קיבול: **כשרה.** לקדש בו מי חטאת: **ור' יוסי פוסל.** דלא חשיב ליה כלי. ואין הלכה כרבי יוסי: **ביצת התרנגולת.** קליפתה החיצונה: **וחכמים פוסלים.** שאינה חשובה כלי. והלכה כחכמים:

ז **השוקת שבסלע.** שוקת היא אבן חלולה שעל שפת המעין והמים נכנסים לה דרך חור שבדופנה ומשקין בה הבהמות. והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו, אין נחשב כלי הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש. ואפילו היה תלוש [אלא] שחיברו ולבסוף חקקו: **ואינה צריכה צמיד פתיל.** אם היתה באוהל המת מצלת על מה שבתוכה בכיסוי לבד בלא צמיד פתיל. לפי שאינה חשובה כלי אלא כבור ודות שמצילין על מה שבתוכו בכיסוי בלא צמיד פתיל, כדתנן בפרק ה' דאהלות [משנה ו']: **ואינה פוסלת את המקוה.** אם [נפלו] מי גשמים מתוכה למקוה אין נחשבים מים שאובים לפסול את המקוה: **ופקקה.** סתמה: **מפני שאינם עגולים כלי.** כלומר שאין כלי מסבב את המים, שנקב שלמטה מבטלו מתורת כלי, דסתימה של סמרטוט לא משוי ליה כלי. אבל כשהנקב מן הצד, יש תורת כלי עליו ומקדשים במים שבתוכה, שהרי הכלי מסבבן. והיינו עגולים כלי: **עשה לה עטרה.** שוקת תלושה שחיברה בסיד שהיא חשובה כלי ועשה שפה של טיט לפיה סביב ונתמלאה השוקת מים עד שנתמלא גם השפה, המים פסולים לקדש, לפי שאין התוספת נחשבת כלי: **ואם היה בריא.** כלומר אם השפה הזאת חזקה ומהודקת בשוקת עד שאילו תנטל השוקת תנטל גם השפה עמה, כשרים:

משניות מבוארות – קהתי

אבל כאן היה צריך לומר "ואין" במקום "שאין", כמו שבארנו לעיל **(עיין "תוספות יום טוב").**

בארנו את הפיסקה שבסיפא לפי הר"ש והרא"ש. אבל הרמב"ם מפרש: שאין מצילין מאוויר כלי חרס אלא כלים — שאם נפל שרץ לאוויר כלי חרס, טמא כל מה שבתוכו, חוץ מכלים, שאינם מיטמאים מאוויר כלי חרס. וכן מפרש גם הרב מברטנורא.

באור משנה ו

בֵּיצַת הַיּוֹצְרִים — ביצת הטיט שמכינים יוצרי כלי חרס, כדי לעשות ממנה כלי, ובה בית קיבול, **כְּשֵׁרָה** — לקדש בה מי חטאת, שחשובה היא כלי; **רַבִּי יוֹסֵי פּוֹסֵל** — שלדעתו אינה חשובה כלי, הואיל ועדיין לא נגמרה מלאכתה. **בֵּיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת** — היינו קליפת הביצה, **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁירִין** — לקדש בה; **וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין** — שאינה חשובה כלי. והלכה כחכמים.

יום שלישי

באור משנה ז

הַשּׁוֹקֶת שֶׁבַּסֶּלַע — בית קיבול בסלע שנכנסים לתוכו מים מן המעיין הסמוך לו, **אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ** — מים לקידוש, **וְאֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ** — אם מילא מים בכלי ונתנם לתוך השוקת, אין נותנים את האפר לתוכה (**"משנה אחרונה"**), **וְאֵין מַזִּין מִמֶּנָּה** — אם קידש מי חטאת בכלי ושפכם לתוך השוקת, אין מזים מתוכה; והטעם של הכל, לפי שאין עליה שם כלי; **וְאֵינָהּ צְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל** — שאם היתה באוהל המת, הרי היא מצלת על מה שבתוכה בכיסוי בלבד, בלא צמיד פתיל, לפי שאינה חשובה כלי, ודינה כבור ודות שבבית שמצילים על מה שבתוכם בכיסוי בלבד (**עיין אהלות ה, ו**), **וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה** — אם ירדו לתוכה מי גשמים ונזלו מתוכה למקוה שאין בו ארבעים סאה, לא נפסל המקוה משום מים שאובים, לפי שאין השוקת כלי ואין למים שבתוכה דין מים שאובים. **הָיְתָה כְּלִי** — שעשה שוקת בתוך אבן שתלש מן הסלע, **וְחִבְּרָהּ בְּסִיד** — לקרקע, ועשאה כשוקת בסלע, **מְמַלְּאִין בָּהּ** — מים לקידוש מי חטאת, **וּמְקַדְּשִׁין בָּהּ, וּמַזִּין מִמֶּנָּה** — שאף על פי שחיברה לקרקע לא נתבטלה מתורת כלי, **וּצְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל** — כדי להציל באוהל המת על מה שבתוכה שלא יטמא, שדינה ככלי; **וּפוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה** — שיש למים שבתוכה דין מים שאובים הפוסלים את המקוה, הואיל והיא חשובה כלי. **נִקְּבָה מִלְּמַטָּן** — אם אותה השוקת שהיא ככלי, וכשרה למילוי, לקידוש ולהזאה, ניקבה בשוליה, **וּפְקָקָהּ בְּסַמַּרְטוּט** — וסתם את הנקב בסמרטוט, **הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ פְּסוּלִין** — למילוי, לקידוש ולהזאה, **מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עֲגֻלִּים כְּלִי** — כלומר שאין כלי מסבב את המים, שהנקב שלמטה מבטלו מתורת כלי (**הר"ש; ברטנורא**); והרמב"ם מפרש: שהמים שבתוכה אינם על עיגול הכלי (אינם נחים על היקף הכלי) אלא על הפקק. ויש מבארים, לפי שאין בכל עיגול חללה שום מקום שייקרא שם כלי עליו (**"תפארת ישראל"**). **מִן הַצַּד** — אבל אם ניקבה מן הצד, **וּפְקָקָהּ בְּסַמַּרְטוּט** — ודווקא כשהיה הנקב גבוה מעט מן השוליים (**"תוספות יום טוב" עפ"י התוספתא; "תפארת ישראל"**), **הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ כְּשֵׁרִים** — למילוי לקידוש ולהזאה, **מִפְּנֵי שֶׁהֵם עֲגֻלִּים כְּלִי** — שיש כאן כלי המסבב את המים (**לפי הר"ש**), או שהמים שלמטה נחים על היקף הכלי (**לפי הרמב"ם**). יש מפרשים, שדווקא המים שלמטה מן הנקב כשרים, ואפילו לא סתם את הנקב, ולא נקטה המשנה "ופקקה בסמרטוט" אלא משום הרישא (**הרא"ש; אבל הגר"א אינו סובר כן. עיין בשולי באור המשנה מה שהבאנו מדבריו**). **עָשׂוּ לָהּ עֲטָרָה שֶׁל טִיט** — אם לאותה השוקת שהיא כלי עשו עטרה של טיט, היינו שפה לפיה סביב, **וְהָלְכוּ הַמַּיִם לְשָׁם** — שנתמלאה השוקת מים עד שהגיעו אף כנגד העטרה, **פְּסוּלִין** — למילוי, לקידוש ולהזאה, שאין העטרה נחשבת ככלי; **אִם הָיָה בָּרִיא** — אם החיבור של העטרה והשוקת היה חזק, **כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל עַמָּהּ** — כלומר שהעטרה היתה מהודקת כל כך לשוקת, עד שאם יטלו את העטרה תינטל עמה גם השוקת (**"תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**; ועיין ברטנורא שכותב להיפך: עד שאילו תינטל השוקת תינטל גם העטרה עמה), **כְּשֵׁרִים** — המים למילוי, לקידוש ולהזאה.

ממה ששנינו במשנתנו: "מן הצד ופקקה בסמרטוט, המים שבתוכה כשרים, מפני שהם עגולים כלי", למדים אנחנו — כותב הגר"א — שמותר ליטול ידים בכלי שמנוקב מן הצד, כשם שנחשב כלי לענין מי חטאת. ואין לפרש, שדווקא המים שלמטה מן הנקב כשרים (כדעת הרא"ש שהבאנו לעיל), אבל שלמעלה מן הנקב לא חשוב כלי, שאם כן, היתה המשנה צריכה לשנות: הלכו המים לשם, פסולים, כמו שהוא שונה בענין עטרה של טיט; אלא ודאי אפילו הלכו המים לשם כשרים, שאף למעלה מן הנקב חשוב כלי. והוא הדין לגבי נטילת ידים ("אליהו רבא"; ועיין "תפארת ישראל", בועז").

ח שְׁתֵּי שְׁקָתוֹת שֶׁבְּאֶבֶן אַחַת, קִדֵּשׁ אַחַת מֵהֶן — הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה אֵינָן מְקֻדָּשִׁין. הָיוּ נְקוּבוֹת זוֹ לָזוֹ כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, אוֹ שֶׁהָיוּ הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן אֲפִלּוּ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, וְקִדֵּשׁ אֶת אַחַת מֵהֶן — הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין.

ט שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁהִקִּיפָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן שֹׁקֶת, וְכֵן שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת, וְכֵן הַשֹּׁקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה — הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶם אֵינָן מְקֻדָּשִׁין. עֲשָׂאָן בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִים, וְהֵן יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת — הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶם מְקֻדָּשִׁין.

פרק ששי

א הַמְקַדֵּשׁ וְנָפַל הַקִּדּוּשׁ עַל יָדוֹ, אוֹ עַל הַצַּד, וְאַחַר כָּךְ נָפַל עַל הַשֹּׁקֶת — פָּסוּל. נָפַל מִן הַשְּׁפוֹפֶרֶת לַשֹּׁקֶת — פָּסוּל. נָטַל מִשְּׁפוֹפֶרֶת וְכִסָּה, אוֹ שֶׁהֵגִיף אֶת הַדֶּלֶת — הַקִּדּוּשׁ כָּשֵׁר, וְהַמַּיִם פְּסוּלִים. זְקָפָהּ בָּאָרֶץ — פָּסוּל; לְתוֹךְ

פירוש ברטנורא

ח שתי שקתות שבאבן. הכא מיירי באבן המיטלטלת שאינה סלע מחובר, ושתי שיקתות הללו תורת כלי יש להן: **קדש אחת מהן.** שנתן אפר פרה במים שבאחת מהן: **כשפופרת הנוד.** כמין קנה שנתן על פי הנוד שבו מריקים היין או המים בתוך הנוד. ושיעורו, כדי שיהיו שתי אצבעות הראשונות של פס היד חוזרות בו בריוח, לא הגודל, אלא האצבעות הסמוכות לו: **או שהיו מים צפין על גביהן.** כגון שכותל האמצעי המפסיק בין שתי השקתות נמוך משאר הכתלים: **כקליפת השום.** כשנתמלאו שתיהן, צפין המים על המחיצה האמצעית ככקליפת השום:

ט שהקיפן. סמכן זו אצל זו. לשון מקיפין שתי חביות דמסכת ביצה: **המים שביניהן.** שבין שתי עריבות ושבין סדק של שוקת. אבל שאר המים מקודשין. אלא דאותן שבסדק לא נכנס בהן הקידוש: **גפסים.** מין סיד הוא ולבן ביותר. וקורין לו בלע"ז יים"ו גיפס:

ו א המקדש מי חטאת. הבא ליתן מאפר הפרה לתוך המים. והוא קידוש האמור בכל מכילתין: **או על הצד.** על צדו של כלי: **ואחר כך נפל לשוקת.** על המים שבתוך השוקת. פסולים אותן המים להזאה, דכתיב ולקחו ונתן, עד שיובא האפר בתוך המים מכח אדם: **נטל מן השפופרת וכיסה.** נטל אפר מן השפופרת וכיסה השפופרת קודם שיקדש, דהיינו קודם שיתן האפר במים: **או שהגיף את הדלת.** קודם שיקדש: **הקידוש כשר.** דהיינו האפר שבידו,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

שְׁתֵּי שְׁקָתוֹת שֶׁבְּאֶבֶן אַחַת – שאינה מחוברת לקרקע, והשקתות הללו תורת כלים עליהן, **קִדֵּשׁ אַחַת מֵהֶן** – שנתן אפר פרה במים שבאחת מהן, **הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה אֵינָן מְקֻדָּשִׁין** – שאין השקתות חשובות כלי אחד. **הָיוּ נְקוּבוֹת זוֹ לָזוֹ כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד** – אם בדופן שביניהן היה נקב, שדרכו עוברים המים מאחת לשנייה, והנקב רחב כרוחב השפופרת הנתונה על פי הנאד, ושיעורו כדי שיהיו שתי האצבעות הסמוכות לאגודל מסתובבות בתוכו בריווח, **אוֹ שֶׁהָיוּ הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן** – שהדופן שבין שתי השקתות נמוכה משאר הדפנות, וכשהשקתות מתמלאות צפים המים על גביהן, **אֲפִלּוּ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם** – ששכבת המים הצפה על גבי הדופן שביניהן אינה אלא כעובי קליפת השום, **וְקִדֵּשׁ אֶת אַחַת מֵהֶן** – ונתן אפר פרה במים שבאחת השקתות, **הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין** – שנחשבים כל המים כאילו הם בכלי אחד.

יום רביעי

באור משנה ט

שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁהִקִּיפָן זוֹ לָזוֹ – שהסמיכן אחת לשניה, **וַעֲשָׂאָן שֹׁקֶת** – שנעשה ביניהן בית קיבול, **וְכֵן שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת** – שהקיפן זו לזו; יש מפרשים, שכוונת המשנה לשתי חתיכות של עריבות (**הראב"ד; "מלאכת שלמה"**), **וְכֵן הַשֹּׁקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה** – לשניים; וקידש בהן מי חטאת, **הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶם** – שבין האבנים, או שבין העריבות, או שבסדק השוקת, **אֵינָן מְקֻדָּשִׁין** – שאינם בתוך הכלי, אבל שאר המים מקודשים, אלא שאותם המים שבסדק לא נכנס הקידוש בהם (**הר"ש; ברטנורא**). **עֲשָׂאָן בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִים** – חיבר את האבנים או את העריבות או תיקן את הסדק שבשוקת בסיד או בגבס, **וְהֵן יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת** – שכשנוטלים חלק אחד ניטל עמו החלק האחר, **הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶם מְקֻדָּשִׁין** – שכל המים בתוך כלי אחד הם.

הרמב"ם כותב (הל' פרה ט, ז); "שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת, וכן שתי עריבות, וכן שוקת שנחלקה ונתן אפר בחלק אחד מהן — המים שביניהם אינם מקודשין"...

אבל הראב"ד משיג על מה שכותב הרמב"ם "ונתן אפר בחלק אחד מהן", והוא כותב: "איני יודע מה טיבו של חלק אחד בכאן, שלא באה זו הפיסקה אלא ללמד, שאינה נעשית שוקת כלי בחיבור שתי אבנים או בחיבור שתי חתיכות של עריבות או אפילו היתה שוקת כלי ונחלקה, אף על פי שחיברן, אם לא חיברם בסיד או בגפסיס כדי שיינטלו כאחת, אינו כלי לקדש בו". מכאן, שהראב"ד מפרש במשנתנו: המים שביניהן אינן מקודשין — שכל המים אינם מקודשים כלל. וכן משמע גם לשון התוספתא; וכן מפרש גם בעל "תפארת ישראל". אבל הר"ש דוחה פירוש זה.

ובעל "כסף משנה" כותב: "נראה שסובר (הרמב"ם), שאילו היה נותן אפר בזו ובזו, המים שביניהן היו מקודשים ממה נפשך, אלא שכאן מדובר כשלא נתן אלא בחלק אחד. הלכך המים שביניהן אינם מקודשים. ומכל מקום יש לדקדק, שכיון שיש סדק ביניהם אינם כלי, והיאך יהיו מקודשים אפילו המים שהם בחלק שנתן שם האפר, שהרי צריך כלי, ואין זה כלי. ויש לומר, שמדובר כאן כשאין מים נוזלים מהסדק מפני שחיברם בטיט. והרי זה כלי לענין זה, אבל לא לענין שאם קידש מים בחלק אחד, שיהיו המים שבחלק השני מקודשים, אלא אם כן עשאם בסיד או בגיפסיס ויהיו יכולים להינטל כאחת" (עיין "משנה אחרונה" שמקשה על "כסף משנה" ומפרש בדרך אחרת).

באור משנה א

כבר הזכרנו (במקומות אחדים במסכתנו), שלשון "קידוש" הנזכר במסכתנו היינו נתינת אפר הפרה האדומה לתוך המים שנתמלאו לשם מי חטאת. משנתנו באה ללמד, שהמקדש צריך שיתן האפר בידו על המים. אבל אם נפל האפר מן הכלי שהיה בו לתוך המים, או שנטל האפר בידו ודחפו חברו או הרוח ונפל האפר מידו על המים, או שנפל האפר מידו על צד הכלי או על ידו ואחר כך נפל למים, הרי זה פסול, שנאמר (במדבר יט, יז): "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי", ודרשו חכמים: "ולקחו... ונתן" — עד שיבוא האפר בתוך המים מכוח אדם. כן באה משנתנו ללמד, שהמלאכה פוסלת במים, אבל אינה פוסלת באפר, וכבר שנינו (סוף פרק ד): "המלאכה פוסלת בה (בפרה). עד שתיעשה אפר. והמלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר". — ולהבנת משנתנו יש עוד להעיר, כי בהמשך לפרק הקודם, נוקטת משנתנו לשון "שוקת" לציון הכלי שמקדשים בו, ולשון "שפופרת" לציון הכלי שנתון בו האפר.

הַמְקַדֵּשׁ – הבא ליתן אפר פרה לתוך המים שבשוקת, **וְנָפַל הַקִּדּוּשׁ** – היינו האפר, **עַל יָדוֹ, אוֹ עַל הַצַּד** – של השוקת, **וְאַחַר כָּךְ נָפַל** – האפר, מידו או מן הצד של השוקת, **עַל הַשֹּׁקֶת** – על המים שבתוך השוקת, **פָּסוּל** – מעשה הקידוש, כמו שבארנו הטעם בהקדמה למשנתנו, שהאפר צריך לבוא לתוך המים על ידי כוח האדם המקדש. **נָפַל** – אפר, **מִן הַשְּׁפוֹפֶרֶת לַשֹּׁקֶת** – שנפל האפר מאליו לתוך המים שבשוקת, **פָּסוּל** – הקידוש. ודווקא בכגון שנפל מאליו, אבל אם המקדש הפילו מן השפופרת לשוקת, כגון שאחז בשפופרת ונערה לתוך השוקת, אף על פי שלא נתן את האפר בידו על המים, מכל מקום כשר, שנתינה על ידי דבר אחר שמה נתינה (**הר"ש; גמרא סוכה לז, א**). **נָטַל** – אפר, **מִשְּׁפוֹפֶרֶת** – כדי ליתנו על המים, **וְכִסָּה** –

יָדוֹ — כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר.

ב הָיָה קִדּוּשׁ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם — רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: נוֹטֵל וּמְקַדֵּשׁ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם, אֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ. זָלַף אֶת הַמַּיִם וְנִמְצָא קִדּוּשׁ מִלְּמַטָּן — רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מְנַגֵּב וּמְקַדֵּשׁ; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם, אֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ.

ג הַמְקַדֵּשׁ בַּשֹּׁקֶת וְהַטִּפְּי בְּתוֹכָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁפִּיו צַר כָּל שֶׁהוּא — הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ מְקֻדָּשִׁין. אִם הָיָה סְפוֹג — הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ פְּסוּלִים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יְזַלֵּף עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַסְּפוֹג; נָגַע בַּסְּפוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל

פירוש ברטנורא

לפי שמלאכה אינה פוסלת באפר, כדאמרן: **והמים פסולים.** דנעשית מלאכה עם המים, ולעיל [סוף] פרק פרת חטאת שנינו שהמלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר: **זקפה בארץ.** לאחר שנטל האפר מן השפופרת הניח השפופרת בארץ קודם שיתן האפר במים: **פסול.** המילוי דהיינו המים, לפי שעשה מלאכה עם המים. ואם הניח השפופרת בידו וכפה ידו עליה כדי שלא יתפזר האפר שבתוכה ואח"כ נתן האפר על המים, כשר המילוי דהיינו המים, דאין זו חשובה מלאכה: **לפי שאי אפשר.** לשמור האפר שבתוך השפופרת אם לא יכוף ידו על פיה, שהרי אינו יכול להשיב הפקק על פיה עד שיקדש. פירוש אחר, זקפה בארץ, הניח האפר בארץ פסול האפר, דכתיב למשמרת, [ובארץ אינה למשמרת]. ואם נתן האפר לתוך ידו כשר, דאפשר לשומרו ושפיר קרינן ביה למשמרת. ולפי זה גרסינן לפי שאפשר:

ב היה קידוש צף על פני המים. שנתן על המים אפר הרבה. ולאפר עצמו קרי קידוש: **נוטל.** מאותו אפר **ומקדש** בו מים אחרים, ואפילו באותו שנגע במים מקדש וחוזר ומקדש כמה פעמים, אלא שמנגבו: **זלף את המים.** הזה מן המים המקודשים על האדם ועל הכלים עד שכלו כל המים, והאפר נשאר בשולי הכלי: **וחכמים אומרים** וכו'. והלכה כחכמים בתרוייהו:

ג טפי. פך קטן שפיו צר והמים היורדים ממנו יורדים טיף טיף: **אע"פ שפיו צר.** פחות משפופרת הנוד: **המים שבתוכו מקודשים,** וכשרים להזות אע"פ שלא נכנס שם מאפר הפרה כלל, דהוו כאילו מחוברים למים שבשוקת: **היה ספוג.** אם בשעת מילוי היה ספוג בשוקת, המים הבלועים בספוג פסולים,

משניות מבוארות – קהתי

את השפופרת קודם שנתן את האפר למים, **אוֹ שֶׁהֵגִיף אֶת הַדֶּלֶת** — שסגר את הדלת של הבית בין נטילת האפר לנתינתו למים, **הַקִּדּוּשׁ כָּשֵׁר** — האפר שבידו כשר לקידוש, שאין המלאכה פוסלת באפר, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, **וְהַמַּיִם** — שבשוקת, **פְּסוּלִים** — מפני שעשה מלאכה בשעה שעסק בהטלת האפר לתוך המים, כמו ששנינו (לעיל סוף פרק ד), שהמלאכה פוסלת במים עד שיטילו את האפר. **זְקָפָהּ בָּאָרֶץ** — לאחר שנטל אפר מן השפופרת זקף את השפופרת בארץ, לפני שנתן את האפר למים, **פָּסוּל** — הקידוש, לפי שמלאכת זקיפת השפופרת פסלה את המים; **לְתוֹךְ יָדוֹ** — אבל אם לאחר שהיטה את השפופרת ליטול ממנה את האפר, הגביהה וזקפה לתוך ידו, כדי שלא יישפך האפר ממנה, ואחר כך נתן האפר לתוך המים, **כָּשֵׁר** — הקידוש, שאין זקיפת השפופרת לתוך ידו חשובה מלאכה כדי לפסול את המים, **מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר** — יש מגיהים: מפני שאי אפשר, כלומר שאי אפשר אחרת, שאם לא יזקוף את השפופרת לתוך ידו, הרי יישפך כל האפר, הלכך אינה מלאכה ואינה פוסלת את המים (**רמב"ם; הגר"א**). ויש מפרשים את הסיפא לענין האפר: זקפה בארץ — זקף את השפופרת בארץ, פסול — האפר, שנאמר (**במדבר יט, ט**): "והיתה לבני ישראל למשמרת", ואין זה למשמרת, שאפר המונח בארץ אינו שמור; אבל אם זקפה לתוך ידו, כשר — האפר, מפני שאפשר לשמרו, והרי זה למשמרת (**הר"ש; הרא"ש**); ואמנם לפי פירוש זה מתקיימת הגירסה שלפנינו "מפני שאפשר" (**עיין ברטנורא, שמביא שני הפירושים**).

בעל "תפארת ישראל" מפרש את הסיפא על דרך הרמב"ם, ואף על פי כן הוא מקיים את גירסתנו "מפני שאפשר", וכך לשונו: "נראה לי שרוצה לומר, שהרי כל ענין פסול המלאכה בין מילוי לקידוש הוא ממה שלמדים בספרי מן הכתוב "והיתה לבני ישראל למשמרת למי נדה", דהיינו שצריכים שיהיו מי הנידה שמורים, שלא יסיח דעתו מהם בשעה שעוסק בהם, עד שיתהוו מי נידה, דהיינו עד שיתן בהם את האפר. ואם כן כשעוסק בינתיים במעשה אחר, הרי הסיח דעתו משמירתם. וזהו דווקא במעשה חשוב שצריך שיהי קצת, ועל ידי זה מסיח דעתו משמירת המים בינתיים. אבל זקיפת השפופרת תוך ידו, שנעשית כרגע, אפשר יפה שישמור המים באותו רגע, ואינו מסיח דעתו במעשה קל כזה" (עיין "בועז" שמאריך בהסבר השיטות השונות של המפרשים).

יום חמישי

באור משנה ב

משנתנו דנה באפר שקידש בו מי חטאת, אם אפשר לקדש בו מים אחרים. ומוסיפה המשנה לקרוא את האפר עצמו בשם "קידוש" (כמו במשנה הקודמת).

הָיָה קִדּוּשׁ — היינו אפר, **צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם** — שחלק מן האפר שנתן לתוך המים היה צף על פניהם, **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: נוֹטֵל** — מאותו האפר הצף, **וּמְקַדֵּשׁ** — בו מים אחרים, ואפילו כבר נרטב במים, מותר לקדש בו, אלא שצריך לנגבו תחילה; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם, אֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ** — מים אחרים, ואפילו ינגבוהו תחילה; יש מבארים טעמם, שמשנגע האפר במים נעשתה מצוותו, ושוב אינו ראוי לקדש מים אחרים ("**תפארת ישראל**"; "**משנה אחרונה**"). **זָלַף אֶת הַמַּיִם** — עירה את המים המקודשים, או שהיזה מהם עד שכלו כל המים, **וְנִמְצָא קִדּוּשׁ מִלְּמַטָּן** — שחלק מן האפר נשאר בשולי הכלי, **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מְנַגֵּב** — את האפר, **וּמְקַדֵּשׁ** — בו מים אחרים; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם, אֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ** — מים אחרים, כמו שבארנו ברישא. והלכה כחכמים בשתי המחלוקות.

ונקט התנא שתי המחלוקות, כדי להשמיענו ברישא כוחם של חכמים, שאפילו האפר צף על פני המים, כל שנגע במים אין מקדשים בו; ובסיפא — כוחם של רבי מאיר ורבי שמעון, שאפילו נמצא האפר שרוי ביותר, מכל מקום מנגבו ומקדש בו ("מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל").

באור משנה ג

הַמְקַדֵּשׁ בַּשֹּׁקֶת — הנותן אפר פרה לתוך המים שבשוקת, **וְהַטִּפְּי** — כלי חרס שפיו צר מאד, **בְּתוֹכָהּ** — בתוך השוקת, והוא מלא מים, והמים של השוקת והטפי מעורבים, **אַף עַל פִּי שֶׁפִּיו צַר כָּל שֶׁהוּא** — ואין הוא כשפופרת הנאד (**עיין לעיל ה, ח**); ואפילו לא נכנס בו אפר (**רמב"ם**), **הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ מְקֻדָּשִׁין** — לפי שמחוברים הם למים שבשוקת, ודינם כמותם. **אִם הָיָה סְפוֹג** — בתוך מי השוקת בעת שנתן בהם האפר, ובלע הספוג מים, **הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ** — שבתוך הספוג, **פְּסוּלִים** — לפי שאין הספוג כלי, ואין המים שבתוכו מקודשים. **כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יְזַלֵּף** — יערה את המים המקודשים שבשוקת לצלוחית, **עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַסְּפוֹג** — ולא יגע בו, כדי שלא יצאו מן המים שבו לתוך המים הכשרים וייפסלו כולם; **נָגַע בַּסְּפוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן** — כלומר אפילו יש עליו מים הרבה, **פְּסוּלִין** — לפי שעל ידי הנגיעה יצאו המים מן הספוג ונתערבו במים הכשרים ונפסלו כולם.

גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן — פְּסוּלִין.

ד נָתַן יָדוֹ, אוֹ רַגְלוֹ, אוֹ עֲלֵי יְרָקוֹת, כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ הַמַּיִם לֶחָבִית — פְּסוּלִים. עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי אֶגוֹז — כְּשֵׁרִים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה — פָּסוּל; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה — כָּשֵׁר.

ה הַמְפַנֶּה אֶת הַמַּעְיָן לְתוֹךְ הַגַּת, אוֹ לְתוֹךְ הַגֻּבִּים — פְּסוּלִים לַזָּבִים, וְלַמְּצֹרָעִים, וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאוּ בַּכְּלִי.

פרק שביעי

א חֲמִשָּׁה שֶׁמִּלְּאוּ חָמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין, וְנִמְלְכוּ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד; אוֹ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד, וְנִמְלְכוּ

פירוש ברטנורא

דמים חיים אל כלי בעינן, ואין הספוג כלי: **יזלוּ עד שהוא מגיע לספוג.** כשבא ליטול המים וליתנם בצלוחית, שופך כל המים עד שמגיע לספוג, אבל לא ישפוך מן המים שבספוג כלל, כדי שלא יתערבו המים שבספוג שהם פסולים עם המים שבשוקת שהם כשרים ויפסלו כולם: **נגע בספוג.** נסחטים מי הספוג לתוך השוקת ונתערבו הפסולים בכשרים, ונפסלו כולם:

ד נתן ידו או רגלו. הרי שהיה קילוח יורד מהר מעוקם ואינו יורד לתוך החבית שרוצה למלאותה לקידוש, ונתן ידו למעלה בראש ההר לעשותה כעין צנור כדי שיעברו המים דרך ידו לחבית של קידוש, וכן עלי ירקות הראויין לאכילה ומקבלין טומאה: **פסולים,** המים. כדילפינן בפ"ב דזבחים (דף כ"ה) מדכתיב מקוה מים יהיה טהור, הוייתן ע"י טהרה תהא. ואע"ג דהאי קרא במקוה הוא דכתיב, ילפינן מיניה כל הויות. והכי הוי משמעות דקרא, הוייתן של כל מים המטהרים, על ידי טהרה תהא, בין שאתה מהוה אותן להיות מקוה או מילוי הוי מהוה אותן ע"י דבר שאינו מקבל טומאה:

ה המפנה את המעין לתוך הגת. שעשה חריץ מן המעין עד הגת כדי שיפנו שם מי המעין, ואח"כ הפסיקן: **גת.** בור שעושין לפני הגת כדי לקבל את היין קרוי גת: **גבים.** לשון עשה הנחל הזה גבים האמור בספר מלכים. והוא רקק של מים: **פסולים.** לזבים לטבילה, דלאו מים חיים נינהו: **ולמצורעים.** דבעינן מים חיים להזות עליו עם דם הצפור: **ולקדש מי חטאת.** בעינן מים חיים, והני כיון דהפסיקן לאו מים חיים נינהו. והא דקתני מפני שלא נתמלאו בכלי, כדי לפוסלן לקידוש בכל ענין אפילו בא לקדש בתוך הגת או בתוך הגבים עצמן:

ז א חמשה. לקדשן חמשה קידושין. כל חבית וחבית בפני עצמה: **ונמלכו לקדשן קידוש אחד.** לערות חמשתן בתוך כלי גדול ולקדש הכל בבת אחת:

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד, שהמעביר מים מן המעיין לתוך כלי דרך דברים המקבלים טומאה, המים פסולים לקידוש.

נָתַן יָדוֹ, אוֹ רַגְלוֹ, אוֹ עֲלֵי יְרָקוֹת – תחת המים היורדים מן המעיין שבהר, **כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ הַמַּיִם לֶחָבִית** – שרוצה למלא בה מים לקידוש, כגון שהמים היורדים מן ההר לא נכנסו לתוך החבית, ונתן ידו או רגלו או עלי ירקות תחת הזרם, כדי שיעברו המים דרכם לתוך החבית, **פְּסוּלִים** – המים לקידוש, לפי שנכנסו לחבית דרך דבר המקבל טומאה; עלי ירקות ראויים לאכילה ומקבלים טומאה. **עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי אֶגוֹז** – ואם נתן עלי קנים ועלי אגוז תחת המים הזורמים מן ההר, כדי שיעברו לחבית, הואיל ועלים אלו אינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה, **כְּשֵׁרִים** – המים לקידוש. **זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, פָּסוּל** – אם העברו המים לכלי דרך דבר המקבל טומאה, פסולים המים; **וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כָּשֵׁר** – ואם העברו המים דרך דבר שאינו מקבל טומאה, כשרים. כלל זה למדים בגמרא (**זבחים כה, ב**), ממה שנאמר במקוה (**ויקרא יא, לו**): "מקוה מים יהיה טהור", ודרשו: הווייתם על ידי טהרה תהא (שלא על ידי דבר המקבל טומאה). ואף על פי שפסוק זה מדבר במקוה, למדים ממנו לכל המים המטהרים, וכך היא משמעות הכתוב: הווייתם של כל מים המטהרים תהא על ידי טהרה; בכל אופן שאתה מהווה אותם לתכלית טהרה, בין במקוה בין במילוי לקידוש, תעשה אותם על ידי דבר שאינו מקבל טומאה (**רש"י שם**).

הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב טעם אחר, שאם העברו המים לחבית בסיוע דבר המקבל טומאה, המים פסולים, לפי שנעשים כשאובים, ונמצא שלא באו מן המעיין, אבל אם העברו בסיוע דבר שאינו מקבל טומאה אינם כשאובים אלא נחשבים הם כאילו באו ישר מן המעיין לכלי (עיין "משנה אחרונה" שמבואר שם מקור טעמו של הרמב"ם).

באור משנה ה

הַמְפַנֶּה אֶת הַמַּעְיָן לְתוֹךְ הַגַּת – שעשה תעלה מן המעיין עד הגת, כדי שירדו מי המעיין לשם, **אוֹ לְתוֹךְ הַגֻּבִּים** – בורות קטנים; ולאחר שנתמלאו הגת והגבים הפסיק את המעיין, כגון שסתם את התעלה, **פְּסוּלִים** – המים שבגת או שבגבים, **לַזָּבִים** – לטבילת זבים, שצריכה להיות במים חיים (**ויקרא טו, יג**), ואלו אינם מים חיים; **וְלַמְּצֹרָעִים** – שצריכים לשחוט אחת משתי הצפרים שמביא המצורע ביום טהרתו "אל כלי חרס על מים חיים" (**שם יד, ה-ו**); **וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת** – שצריכים להיות מים חיים, כמו שנאמר (**במדבר יט, יז**): "ונתן עליו מים חיים אל כלי", **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאוּ בַּכְּלִי** – פיסקה זו היא נתינת טעם, למה המים פסולים למצורעים ולקידוש מי חטאת, שאף על פי שבאו לתוך הגת והגבים מן המעיין, מכל מקום הרי לא נתמלאו בכלי, שהגת והגבים אינם כלים; שכן למצורעים ולקידוש צריכים כלים, היינו למלא מים חיים בכלי (לפי המקראות שהבאנו לעיל), ואילו הגת והגבים היו נחשבים כלים, היו המים שבהם כשרים למצורעים ולקידוש, שהרי נתמלאו מים חיים מן המעיין, אבל הואיל ואינם כלים, המים שבהם פסולים בכל אופן למצורעים ולקידוש, כלומר שאין לקדש בתוכם מי חטאת, לפי שאין מקדשים אלא בכלי, וכן אין למלא מהם בכלי למצורע ולקידוש, מאחר שמי מקוה הם ולא מים חיים. ברם, בענין הזבים אין לומר הטעם "מפני שלא נתמלאו בכלי", שהרי אדרבא, כשנתמלאו המים בכלי, הרי הם מים שאובים, ופסולים לטבילה לכל הטמאים (**רמב"ם**).

שבת קודש

באור משנה א

פרק זה עוסק בפרטים שונים בענין מלאכה הפוסלת במים משעה שממלאים אותם עד שמטילים בהם אפר.

חֲמִשָּׁה – אנשים, **שֶׁמִּלְּאוּ חָמֵשׁ חָבִיּוֹת** – מים לשם חטאת, כל אחד מילא חבית אחת, **לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין** – כלומר שבשעת המילוי התכוונו, שכל אחד ואחד יקדש חביתו בפני עצמה, **וְנִמְלְכוּ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד** – לערות את החביות לכלי אחד גדול ולקדש הכל בבת אחת; **אוֹ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד** – שנתכוונו בשעת מילוי המים לערות את כל החביות לכלי אחד ולקדשו, **וְנִמְלְכוּ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין** – שכל אחד יקדש חביתו בפני עצמה, **הֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִים** – הואיל וכל אחד מילא את חביתו ולא עשה כל מלאכה

לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין — הֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִים. יָחִיד שֶׁמִּלֵּא חָמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין, וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד — אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא אַחֲרוֹן; לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד, וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין — אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זֶה שֶׁקִּדֵּשׁ רִאשׁוֹן. אָמַר לְאֶחָד: קַדֵּשׁ לְךָ אֶת אֵלּוּ — אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא רִאשׁוֹן. קַדֵּשׁ לִי אֶת אֵלּוּ — הֲרֵי כֻּלָּם כְּשֵׁרִים.

ב הַמְמַלֵּא בְּאַחַת יָדוֹ וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּאַחַת יָדוֹ, הַמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר, אוֹ שֶׁמִּלֵּא לִשְׁנַיִם כְּאַחַת — שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין; שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בְּמִלּוּי בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר.

פירוש ברטנורא

הרי כולן כשרים. דהואיל וכל אחד ממלא הכלי שלו אין כאן מלאכה פוסלת במים בין מילוי להטלת האפר במים: **היחיד שמילא חמש חביות** כו'. אין כשר אלא אחרון. שהמילוי הראשון נפסל במלאכה שעשה כשמילא את השני קודם שנתן את האפר בראשון, וכן השני נפסל כשמילא את השלישי, וכן כלם. ואם מתחילה היה ממלא חמש חביות זו אחר זו או אפילו מאה חביות כדי לקדשן קידוש אחד, כגון שצריך להזות על כלים הרבה, לא היו פוסלים זה על זה וכולן כשרים, דהכל נחשבים מילוי אחד. אבל כשמילא מתחלה לשם חמשה קדושים, כולן פוסלין זה על זה מטעם מלאכה, שהיא פוסלת במים עד שיטיל האפר, הלכך אין כשר אלא אחרון: **ונמלך לקדשן חמשה קדושין.** שקידש זו לעצמה וזו לעצמה: **אין כשר אלא זו שקידש ראשון.** לפי שקידוש ראשון חשיב מלאכה לאחרים שהיו ממולאים ולא נתן לתוכן אפר, דעד שיתן את האפר מלאכה פוסלת במים: **אמר לאחד קדש לך את אלו.** היחיד שמילא חמש חביות לקדשן קידוש אחד, ואמר לאחר קדש לך את אלו וקידשן האחד חמשה קדושים, אין כשר אלא ראשון. דכיון שאמר לו קדש לך ונתנן לו, נעשו שלו וכאילו מלאן הוא, והקידוש שקידש ראשון נעשה מלאכה לפסול את אחרים: **אבל אם אמר קדש לי את אלו כולן כשרים.** שהממלא לא עשה מלאכה, והמקדש אינו שלו כדי שיפסלו על ידו:

ב ועשה מלאכה בידו אחת. פסול המילוי מטעם מלאכה: **לו ולאחר.** (כו' באחת): **שניהם פסולים.** דכיון דלתרי גברא קא ממלא, נחשב האחד מלאכה לחבירו: **בין לו בין לאחר.** דאע"פ שאין המים שלו, פוסלן במלאכה שבשעת מילוי:

משניות מבוארות – קהתי

עד לקידוש המים. **יָחִיד שֶׁמִּלֵּא חָמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין** – שהיה בדעתו לקדש כל חבית בפני עצמה, **וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד** – אף על פי שנמלך לקדש את כל המים בבת אחת, **אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא אַחֲרוֹן** – המילוי האחרון בלבד, לפי שכשמילא את החבית השניה נפסלו המים שבראשונה, שהמילוי השני חשוב כמלאכה בין מילוי החבית הראשונה לקידושה, וכן נפסלו המים שבחבית השניה והשלישית והרביעית על ידי המילוי השלישי והרביעי והחמישי, שכל מילוי פסל את המילוי שלפניו; אבל החבית החמישית, אם לא נתערבה באחרות, כשרה לקידוש, שהרי לא עשה אחרי מילויה כל מלאכה אחרת. **לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד** – ואם מילא את חמש החביות על דעת לערבן ולקדש את הכל בבת אחת, והרי שכל מילוי ומילוי לא פסל את שלפניו, לפי שכל המילויים נחשבים כמילוי אחד, **וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין** – כל חבית בפני עצמה, **אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זֶה שֶׁקִּדֵּשׁ רִאשׁוֹן** – אותה החבית שנתן לתוכה אפר ראשונה, מימיה מקודשים, אבל שאר החביות נפסלו על ידי הקידוש הראשון הנחשב כמלאכה בין מילויין לקידושן. **אָמַר לְאֶחָד: קַדֵּשׁ לְךָ אֶת אֵלּוּ** – יחיד שמילא חמש חביות לקדשן קידוש אחד, ואמר לאחר: קדש לך את חמש החביות הללו, והלך הוא וקידשן חמישה קידושין, **אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא רִאשׁוֹן** – שכיון שאמר לו: "קדש לך", ונתן לו את החביות, נעשו החביות שלו, וכאילו הוא מילאן לשם קידוש אחד, ונמלך לקדשן חמישה קידושין, הלכך אין כשר אלא הקידוש הראשון. שכן הקידוש הראשון נחשב כמלאכה הפוסלת את השאר, כמו שבארנו לעיל. **קַדֵּשׁ לִי אֶת אֵלּוּ** – אבל אם אמר הממלא לאחר: קדש לי את אלו חמש החביות, כלומר שלא נתן לו את החביות אלא אמר לו שיקדש בשבילו את חמש החביות שמילאן כדי לקדשן קידוש אחד, והלך האחר וקידשן חמישה קידושין, **הֲרֵי כֻּלָּם כְּשֵׁרִים** – שהרי הממלא לא עשה מלאכה, והמקדש אינו פוסל במלאכה את המים שאינם שלו.

באור משנה ב

לאחר שלמדנו בסוף המשנה הקודמת, שהמקדש מים של אחר אינו פוסל אותם במלאכה, באה משנתנו ללמד, שבמילוי אין הדין כן אלא אפילו הממלא מים לאחר פוסל אותם במלאכה.

הַמְמַלֵּא – מים לקידוש, **בְּאַחַת יָדוֹ** – בידו האחת, **וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּאַחַת יָדוֹ** – בידו האחרת, פוסל המילוי משום המלאכה. **הַמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר** – לעצמו ולאדם אחר כאחת, **אוֹ שֶׁמִּלֵּא לִשְׁנַיִם כְּאַחַת** – שלא מילא לעצמו כלום אלא לשני אנשים אחרים כאחת, **שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין** – שני המילויים פסולים, **שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בְּמִלּוּי בֵּין לוֹ** – בין שממלא לעצמו, **בֵּין לְאַחֵר** – בין שממלא לאחר, שאף על פי שהמים של אחר ולא שלו, הריהו פוסלם במלאכה שעושה בשעת מילויים; וכבר שנינו במשנה הקודמת שהמילוי נחשב כמלאכה, הלכך הממלא לו ולאחר או שמילא לשניים כאחת, שניהם פסולים, שהואיל והוא ממלא לשני אנשים, הרי המילוי לאחד פוסל משום מלאכה את המילוי לאחר.

בארנו משנתנו לפי שיטת הרמב"ם וכל מפרשי המשנה, שהמילוי נחשב כמלאכה.

אבל הראב"ד כותב (בהשגתו על הרמב"ם הל' פרה ז, ג): "דעתי בכל אלו, שלא משום מלאכה הוא נפסל, אלא מפני היסח הדעת, שהוא שורש פיסול המלאכה, והוא נקרא על שמה. וכל מקום שתמצא פיסול מלאכה, לא תתלה אותו אלא על היסח הדעת, חוץ מן העושה מלאכה בגוף המים ובגוף האפר, שנפסלים אפילו לא הסיח דעתו מהם; והטעם הוא: כתחילתה של פרה, שהמלאכה פוסלת בה... וכללו של דבר: אין אדם יכול לכוון דעתו לשני דברים כאחד או לשני בני אדם כאחד נפרדים במעשיהם, ואי אפשר בלא היסח הדעת. — והטעם שהמילוי פוסל בו היסח הדעת בין לו בין לאחר, ומקדיש אינו פוסל בו לאחר, מפני שנוטלין שכר על המילוי, ואפילו בחינם, יש בו טובת הנאה, והריהו כממלא לעצמו. אבל הקידוש, כיון שאין בו לא שכר ולא טובת הנאה, והמים של אחר הם, אינם נפסלים בהיסח הדעת" (עיין "כסף משנה", שדוחה את דברי הראב"ד).

בכלל הנה הספר דרך מצוותיך קל לפי ערך ההבנה ונמצא שם מכמה סוגים.

מכתב י"ז אייר, תשי"ח

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כח ע"א: **כ אָמַר רָבָא: חַיֵּי, בְּנֵי, וּמְזוֹנֵי, לָאו בִּזְכוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא, אֶלָּא בְּמַזְּלָא תַּלְיָא מִלְּתָא. דְּהָא רַבָּה וְרַב חִסְדָּא, תַּרְוַיְיהוּ רַבָּנַן צַדִּיקֵי הֲווּ, מַר מַצְלִי וְאָתֵי מִטְּרָא. וּמַר מַצְלִי וְאָתֵי מִטְּרָא. רַב חִסְדָּא הֲוָה תְּשַׁעִין וְתַרְתֵּין [שְׁנִין]. רַבָּה הֲוָה אַרְבְּעִין. בֵּי רַב חִסְדָּא, שִׁיתִּין הִלּוּלֵי. בֵּי רַבָּה, שִׁיתִּין תִּכְלֵי. בֵּי רַב חִסְדָּא, נַהֲמָא דִּסְמִידָא לְכַלְבֵּי וְלָא מִתְבָּעֵי. בֵּי רַבָּה, נַהֲמָא דְּשַׁעֲרָא לְאִינְשֵׁי וְלָא מִשְׁתַּכַּח. וְאָמַר רָבָא: הָנֵי תְּלַת מִילֵי בָּעֵאי מִן קַמֵּי שְׁמַיָּא, תַּרְתֵּי יְהָבוּ לִי וַחֲדָא לָא יְהָבוּ לִי, חוֹכְמְתֵּיהּ דְּרַב הוּנָא וְעוּתְרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא יְהָבוּ לִי, וַעֲנִוְתָנוּתֵיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא לָא יְהָבוּ לִי.**

כ רַב סְעוֹרָם, אֲחוּהָ דְּרָבָא, הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה קָא מְנַמְנֵם. אָמַר לֵיהּ: לֵימָא לֵיהּ מַר דְּלָא לִיצַעֲרָן, אָמַר לֵיהּ: וּמַר לָאו שׁוּשְׁבִינֵיהּ הוּא? אָמַר לֵיהּ: בֵּיוָן דְּאִיתְרַע מַזְּלָא, לָא מַשְׁגַּח בִּי. אָמַר לֵיהּ: לִיחֲזֵי לִי מַר! אִיתְחֲזֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הֲוָה לְמַר צַעֲרָא? אָמַר לֵיהּ: כְּרִיבְדָא דְּכוּסִילְתָּא. (רבה) **[רָבָא] הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן וַחֲזָא דְּקָא מְנַמְנֵם, אָמַר לֵיהּ: לֵימָא לֵיהּ מַר דְּלָא לִיצַעֲרָן, אָמַר לֵיהּ: מַר לָאו אָדָם חָשׁוּב הוּא? אָמַר לֵיהּ: מַאן חָשִׁיב? וּמַאן סַפִּין? וּמַאן רַקִּיעַ? אָמַר לֵיהּ לִיתְחֲזֵי לִי מַר.** (בחלמא) **אִיתְחֲזֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הֲוָה לְמַר צַעֲרָא? אָמַר לֵיהּ: כְּמִשְׁחַל בִּינִיתָא מֵחֲלָבָא. וְאִי אָמַר לִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא: זִיל הֲוֵת בְּהַהוּא עָלְמָא כַּד הֲוֵת,** (ואיתית, אמינא ליה:) **לָא בְּעִינָא, דִּנְפִישָׁא בִּעֲתוּתָא.** (דמלאך המות) **רַבִּי אֶלְעָזָר, הֲוָה קָא אָכִיל תְּרוּמָה, אִתְחֲזֵי לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: לָאו תְּרוּמָה קָא אֲכִילְנָא? וְלָאו קֹדֶשׁ אִיקְרֵי?** (נזר מיניה) **חֲלִיפָא לֵיהּ שַׁעְתָּא. רַב שֵׁשֶׁת, אִיתְחֲזֵי לֵיהּ בְּשׁוּקָא, אָמַר לֵיהּ: בְּשׁוּק? כִּבְהֵמָה?! אָתָא לְגוֹ בֵּיתֵיהּ, וְיָכִיל לֵיהּ.** רַב (אסי) **[אַשִׁי], אִיתְחֲזֵי לֵיהּ בְּשׁוּקָא, אָמַר לֵיהּ: אִיתְרַח לִי תְּלָתִין יוֹמִין וַאֲהַדְּרִי לְתַלְמוּדָאי, דְּאַמְרִיתוּ: אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. בְּיוֹם תְּלָתִין אָתָא, אָמַר: מַאי כּוּלֵּי הַאי? אָמַר לֵיהּ: דְּקָא דָּחֲקִתְּ רַגְלֵיהּ דְּבַר נָתָן, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֵרְתָּהּ אֲפִלּוּ כִּמְלֹא נִימָא. רַב חִסְדָּא, לָא הֲוָה קָא יָכִיל לֵיהּ, דְּלָא הֲוָה קָא שָׁתִיק פּוּמֵיהּ מִגַּרְסֵיהּ. סָלִיק, יָתִיב אַאַרְזָא דְּבֵי רַב, פָּקַע אַרְזָא דְּבֵי רַב, אִשְׁתִּיק, וְיָכִיל לֵיהּ. רַבִּי חִיָּא, לָא קָא מָצֵי לְמִקְרְבָא לֵיהּ, יוֹמָא חַד דְּמִי נַפְשֵׁיהּ כְּעַנְיָא, אָתָא, טָרַף אַבָּבָא, אָמַר לֵיהּ: אַפִּיקוּ לִי רִיפְתָּא,** (לְעַנְיָא) **אַפִּיקוּ לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: קָא מְרַחֵם מַר אַעַנְיָא, אַהַהוּא גַּבְרָא אַמַּאי לָא קָא מְרַחֵם מַר? גַּלִּי גַּבֵּיהּ וְאַחְוִי לֵיהּ שׁוּטָא דְּנוּרָא, אַמְצִי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ.**

רש"י

יתיב קמיה דרבה – לפני מטתו שהיו חולה. **חזייה** – רב סעורם לרבה. **דקא מנמנם** – גוסס ולשון מעליא נקט. **א"ל** – רבה לרב סעורם אחוה. **לימא לי' מר למלאך המות דלא לצערן** – יותר מדאי. **לאו שושביניה הוא** – והלא אתה מכירו אמור לו אתה. מלאך המות רגיל היה לבוא ביניהם. **א"ל כיון דאיתרע מזלו דגוסס הוא לא משגח בי** – א"ל רב סעורם אנא אפייסיה דלא לצערך ובמטו מינך לאחר מיתתך אחוי לי נפשך ואדע היכי עבד. **איתחזי** – כי מית. **כריבדא דכוסילתא** – כהקזת דם במעט צער כאדם שמזיק דם. **מאן חשיב** – חשוב בעיניו. **ומאן ספין** – מי הוא אדם ראוי דלסתפי מיניה וחייש לדבוריה. **ומאן רקיע** – מי מתוקן אצלו. **כמשחל כו'** – כמושך שער שנפל בחלב דליכא צערא כלל. **לאו תרומה קאכילנא** – ואי קטלית לי מיטמא, וכתיב את משמרת תרומתי שצריך לשומרה בטהרה. **קדש איקרי** – דחשיבא כולי האי. **חלפא שעתא** – ולא מת באותו פרק. **כבהמה** – בתמיה בשוק אתה רוצה להרגני תא לגו ביתא ושם תמיתני. **איתרח** – המתן לי. **דאמריתו** – בשמים אשרי מי שבא כו'. **מאי כולי האי** – שאתה רודפני כ"כ בתוך הזמן היה לך להמתין עד שלושים כולם. **דבר נתן** – הונא בר נתן מטא זימניה להיות נשיא וקא דחקת רגליה. **לא הוי יכיל ליה** – מלאך המות. **בארזא** – עמוד של ארז שסמוך למדרשו של רב. **אישתיק** – רב מגרסיה מקול הארז שפקע. **ויכיל ליה** – מת באותו יום ולא הוי כרת דיומי כיון שבא לשני גבורות שהיה חי צ"ב שנה והי מיתת נשיקה כדלעיל וכן לעיל ברב אשי. **וטרף** לשון ביצים טרופות. **קא מרחם מר אעניא** – דכסבור היית שאני עני. **אההוא גברא** – כלומר עלי מדוע לא תרחם ליתן לי נפשך ולא תטריחני לבא כמה פעמים דמתפקדנא למיתי ליה למר בההוא עלמא. **ואחוי ליה** – מ"ה שוטא דנורא וגלי ליה דהוא מ"ה והמציא לו ר"ח את עצמו.

לאלו שאין להם שום ידיעה כלל בתורה ועניינה, התחלת הדרכה צריכה להיות על-פי השיחות והלקוטי דבורים.

מכתב י"ז אייר, תשי"ח

וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף קולו של **רִידְיָא** – מלאך הממונה על השקאת השדות, כשקורא למים העליונים שימטירו גשמיהם ולתהום התחתון שיוציא מימיו, ונשמע קולו בכל העולם. **וּבְעוּ רַבָּנַן רַחֲמֵי אַנְשָׁמָה בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצְאָה מִן הַגּוּף** – ורבנן ביקשו רחמים לפני ה׳ שיהיה הפסק לקול היוצא בשעה שהנשמה יוצאת מן הגוף, **וּבִטְלוּהָ.**

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי שילא שקריאת הגבר היא קריאת התרנגול: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי שִׁילָא, הֵיוֹצֵא יְחִידִי לַדֶּרֶךְ קוֹדֶם קְרִיאַת הַגֶּבֶר** – לפני קריאת התרנגול כדלהלן, **דָּמוּ בְּרִאשׁוֹ** – עוון מותו מוטל על ראשו, שהוא המית את עצמו בזה שיצא לדרך בשעה זו, שזמן זה מסוכן מפני המזיקין. **רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר,** שהזמן המסוכן ליציאה הוא **עַד שֶׁיִּשְׁנֶה** – שהתרנגול יקרא שתי פעמים. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַד שֶׁיִּשְׁלַשׁ** – שיקרא שלש פעמים. מבארת הברייתא: **וּבְאֵיזֶה תַּרְנְגוֹל אָמְרוּ** שלא יצא לדרך עד שיקרא, **בְּתַרְנְגוֹל בֵּינוֹנִי,** שלא מקדים את קריאתו ולא מאחר את קריאתו. ומוכח מברייתא זו שקריאת הגבר היא קריאת התרנגול.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹלִין לְרֶגֶל, היתה העזרה מלאה אנשים והיו **עוֹמְדִין צְפוּפִין,** שמרוב דוחק כל אחד צף על גבי חבירו ואינו יכול לזוז ואף רגליו עומדות באויר. **וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָוחִים** – וכשהיו משתחווים נעשה נס והיה המקום מתרחב עד שהיה ביניהם ארבע אמות, בכדי שלא ישמע אדם את וידוי חבירו כדי שלא יתבייש, ומתוך הדחק היו **נִמְשָׁכִין** ויוצאים מעזרת ישראל דרך המקום שבין צידי ההיכל לכתלי העזרה **לְאַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה** שהיו **מֵאֲחוֹרֵי בֵּית הַכַּפֹּרֶת** עד הכותל המערבי. מקשה הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – כיון שנעשה נס והשתחוו רווחים מדוע היו צריכים להתפשט ולצאת אל מאחורי בית הכפורת. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁמְּרוּב הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בְּעַזְרָה הָיוּ נִמְשָׁכִין לְפִנֵּי שֶׁהִשְׁתַּחוּ אֶל תּוֹךְ הָאַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה שֶׁמֵּאֲחוֹרֵי בֵּית הַכַּפֹּרֶת וְהָיוּ עוֹמְדִים צְפוּפִין,** מכל מקום **כְּשֶׁהֵן מִשְׁתַּחֲוִין, רְוָוחִים.** היו באים למזרח מול ההיכל **וּמִשְׁתַּחֲוִין רְוָוחִים.**

וְזֶה – נס זה שהיו עומדין צפופים ומשתחווים רווחים, **הָיָה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּמִּקְדָּשׁ.** **דְּתַנִּן** במשנה (אבות פ״ה מ״ה), **עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, א. לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה עוּבְרָהּ מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ** שנשרף על גבי המערכה ונצלה שם, ואף שהצלי עושה ריח חזק שמעורר תאוה לאכול. **ב. וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם,** אף שפעמים היו עומדים האיברים על המזבח שנים או שלשה ימים. **ג. וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם,** שהיו בעזרה שולחנות של שיש שעליהם היו מדיחים את האימורים, ואף שבמקום כזה דרך להימצא זבובים, לא היה זבוב יורד עליהם. **ד. וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,** שכיון שהיא טומאה שיוצאת מגופו הוי דבר מגונה ומכוער יותר משאר טומאות. **ה. וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בָּעוֹמֶר** שהיו מביאים להתיר את התבואה החדשה, ונצרך היה נס זה, שאם היה נפסל לא היתה אפשרות להביא אחר במקומו, משום שזמן קצירתו הוא דווקא בליל ששה עשר בניסן והיו קוצרים רק כשיעור שיצא ממנו עשרון. **ו. וּכְשָׁתֵי הַלֶּחֶם** שהיו מביאים בעצרת, גם כן לא אירע פסול, והוצרכו לנס מפני שאם היה נפסל לא היה לו תשלומין, כיון שאפייתו היא דווקא מערב יום טוב לפי שאינה דוחה לא שבת ולא יום טוב. **ז. וּבְלֶחֶם הַפָּנִים** גם לא אירע פסול, והוצרכו לנס מפני שאפייתו מערב שבת ואינה דוחה שבת, וממילא תתבטל המצוה שהרי סידור לחם הפנים הוא רק בשבת. **ח. עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָוחִים,** כמבואר לעיל. **ט. וְלֹא הֵזִיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם. י. וְלֹא אָמַר אָדָם לְחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁדָּרְתִּי דְּחוּקָה וּמְזוּנוֹתַי דְּחוּקִים שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם.**

שואלת הגמרא: **פָּתַח בַּמִּקְדָּשׁ וְסַיֵּים בִּירוּשָׁלַיִם** – המשנה התחילה לומר שהעשרה ניסים נעשו בבית המקדש, וסיימה בשני ניסים שהיו בירושלים, שלא הזיק נחש ועקרב ולא אמר אדם צר לי המקום. מיישבת הגמרא: **אִיכָּא תַּרְתֵּי אַחֲרָנְיָיתָא בַּמִּקְדָּשׁ** – מצינו שני ניסים אחרים שהיו במקדש והם משלימים לעשרה ניסים שהיו במקדש, **דְּתַנְיָא, מֵעוֹלָם לֹא כִּבּוּ גְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה,** ואף שלא היה תקרה מעל המזבח, שאם תכבה האש לא יוכלו להקריב אימורים והבשר יאסר באכילה, **וַעֲשָׂן הַמַּעֲרָכָה** שהיה מיתמר ועולה כלפי מעלה, אף בו נעשה נס, **שֶׁאֲפִילּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וּמְנַשְּׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזוֹת אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ.**

מקשה הגמרא: **וְתוּ לֵיכָּא** – האם אין עוד ניסים שנעשו במקדש, **וְהָתְנְיָא רַב שְׁמַעְיָה בְּקַלְנְבוֹ** [–שם מקום], **שְׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס** שבישלו בהם קדשים, ונאסרים מחמת הבליעה משום נותר וטעונים שבירה, והיו צריכים לשברם במקום קדוש, **נִבְלָעִין** היו **בִּמְקוֹמָן** בעזרה, ואם לא שהיו נבלעים, היו אשפתות של שברים בעזרה. **וְאָמַר אַבָּיֵי,** עוד נס היה מעין זה, **מוּרְאָה** – זפק **וְנוֹצָה** של עולת העוף שהיו נוטלים עם הזפק ומסירים לפני ההקטרה ומניחים במזרח המזבח, **וְדִישׁוֹן** – האפר שנשאר על **מִזְבַּח הַפְּנִימִי, וְדִישׁוֹן** מה שנשאר מהדלקת **הַמְּנוֹרָה,** שהיה הכהן מניח את שני אלו בכל בוקר במקום שמניחים את תרומת הדשן במזרח המזבח, היו **נִבְלָעִין בִּמְקוֹמָן** – במקום שהיו מניחים אותם, דהיינו לצד המזבח במזרחו. הרי נמצינו שהיו עוד ניסים במקדש ומדוע נקטה המשנה רק עשרה. מתרצת הגמרא: **פְּסוּלֵי תְּלָתָא הֲווּ** – אותם שלשה ניסים בשלשת הדברים שלא נפסלו, עומר, שתי הלחם, ולחם הפנים, **חַשְׁבִּינְהוּ בְּחַד** – יש להחשיבם כנס אחד, ואם כן **אַפִּיק תְּרֵי** – הוצא שנים מן המנין, שהרי במקום שלשה ניסים אתה מחשיב אותם לנס אחד **וְעַיֵּיל תְּרֵי** – והוסף את שני הניסים, האחד, בליעת שברי כלי חרס, והשני, בליעתן של המוראה והנוצה, דישון מזבח הפנימי והמנורה. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** שמחשיבים את שלשת הניסים של הדברים שלא נפסלו כנס אחד, **בְּלוּעִין נַמִּי תְּרֵי הֲווּ** – הרי גם שני הניסים של הדברים שנבלעו במקומם **חַשְׁבִּינְהוּ בְּחַד** – נחשיב כנס אחד, ואם כן **חָסְרוּ לְהוּ** נס אחד למנין העשרה. מיישבת הגמרא: **אִיכָּא נַמִּי אַחֲרִיתִי** – יש עוד נס שלא מנינו, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, גַּם גָּדוֹל הָיָה נַעֲשָׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים,** שהיה **סִלּוּקוֹ כְּסִדּוּרוֹ** – כשהיו מסלקים את לחם הפנים, היה עדיין חם כמו שהניחו אותו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמואל א׳ כא ז) **׳לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ׳,** ולומדים מכאן שביום הלקחו הוא היה חם.

מקשה הגמרא: **וְתוּ לֵיכָּא** – האם לא היו עוד ניסים שנעשו בבית המקדש, **וְהָאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, שִׁמְּקוֹם אָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה** – הארון לא היה ממעט ממקום בית קדשי הקדשים כלום, שהרי שנינו בברייתא (ב״ב צט.) שהארון שעשה משה, ממנו ועד לכותל קודש הקדשים היה עשר אמות לכל רוח, וכתוב בפסוק (מלכים א׳ ו כ) ׳וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רֹחַב׳, שכל רוחב קודש הקדשים היה עשרים אמות וזה היה הרווח שבין הארון לשני הכתלים הרי שנס היה שלא תפס הארון כלום. **וְאָמַר רַבְּנַאי אָמַר שְׁמוּאֵל,** עוד נס היה, **שֶׁהַכְּרוּבִים** – גוף הכרובים שעשה שלמה שעמדו על הארץ ליד הארון, **בְּגַם הָיוּ עוֹמְדִין,** משום שכנפיהם היו תופסים את כל רוחב קודש הקדשים וגופם לא תפס מקום כלל. מתרצת הגמרא: **נִיסֵי דְּבָרַאי קָא חָשֵׁיב** – ניסים הנעשים בעזרה מחוץ להיכל, וידועים לכל, החשיב אותם התנא במנין העשרה ניסים, **נִיסֵי דְּגַוָּאֵי** – ניסים הנעשים בפנים, כגון ניסים אלו של ארון וכרובים שנעשו בתוך קודש הקדשים **לֹא קָא חָשֵׁיב.** שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** שאינו מחשיב את הניסים שנעשו בפנים, מדוע מחשיב את הנס של לחם הפנים שהיה חם ביום הלקחו, הרי **לֶחֶם הַפָּנִים נַמִּי נִיסֵי דְּגַוָּאֵי הוּא** – נס שנעשה בפנים, שהוא בתוך ההיכל. מיישבת הגמרא: **לֶחֶם הַפָּנִים נִיסֵי דְּבָרַאי הוּא** – הנס של לחם הפנים נחשב נס שנעשה בחוץ, **דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב ׳עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר׳** (ויקרא כד ו), ויש לדייק, **׳שָׁהוֹר׳ מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא** – משמע שיכול להיות טמא, וקשה, כיצד יכול להיות טמא,

רש"י

ויש אומרים אף רידייא — מלאך הממונה על השקות הארץ ממטר השמים ממעל ומן התהום מתחת. וקורא להן, שנאמר "תהום אל תהום קורא", כדאמרינן במסכת תענית (כד,א וכה,ב). ואמרינן התם דדמי לעגלא, ולכך נקרא רידייא לשון שור החורש. מתרגמינן "לא תחרוש" — לא תירדי (דברים פרק כב). **כוותיה דרבי שילא** — דאמר: קרות הגבר — קרא תרגגולא. **היוצא יחידי לדרך דמו בראשו** — מפני המזיקין. **דמו בראשו** — עון מותו על ראשו מוטל, שהוא המית עצמו. **בתרנגול בינוני** — שאינו ממהר קריאתו ולא מאחר. **צפופים** — לשון צף, מרוב העם היו נדחקים איש באחיו ואין לו מקום לנטות על צדו לכאן ולכאן וזקוף בקורה, אף רגליו נישלים מעל הארץ. **משתחוים רווחים** — וכשמשתחוים ונופלים נעשה להם נס, והמקום מרחיב עד שיש בינידן ארבע אמות שלא ישמע איש וידוי של חבירו, שלא יכלם. **נמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת** — נמשכין מתוך דוחקן, ומתפזרין על פני אורך כל אחת עשרה אמה של מקום דריסת רגלי ישראל לצפון ולדרום, ויוצאין ממקום דריסת רגליהם ונכנסין דרך בית החליפות בין צידי ההיכל לכותלי העזרה לצפון ולדרום, ומשם נכנסין למערב באחת עשרה אמה שיש אויר אחורי בית הכפורת עד כותל מערבי של עזרה. כדתנן במסכת מדות (פרק חמישי משנה א), ואמרינן לה לעיל בפרקין (טז,ב). **מאי קאמר** — מאחר שמשתחוים רווחים ונתרווח המקום על ידי הנס, אתה מזקיקו לימשך ולהתפשט אחורי בית הכפורת? **הכי קאמר כו'** — האי ונמשכים אחורי כו' ארישא קאי, קודם השתחואה. והכי קאמר: אף על פי שנמשכין אחורי הכפורת והיו צריכין לעמוד צפופים מרוב דוחקן — אפילו הכי כשהיו כולם משתחוים ובאים למזרח המזבח מתוך העזרה, ומשתחוים לפני ההיכל וברזיוד. **לא הפילה אשה** — עוברה, שנתאותה לאכול מבשר הצלי כשמעלה ריח. **בבית המטבחים** — של עזרה. **ולא נמצא פסול בעומר** — שאם יארע בו פסול אין אחר להביא תחתיו, שהוא נקצר בליל מוצאי יום טוב, ואין מרבין לקצור אלא כפי השיעור של עשרון מנופה בשלש עשרה נפה, וכן שתי הלחם נאפין מערב יום טוב ואין אפייתן דוחה יום טוב, ואם יפסל — לא יאפו אחרת ביום טוב. וכן לחם הפנים שנאפה מערב שבת, ואם יפסל — אין חילוף, והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה. **צר לי המקום** — מזונותי דחוקים, דירתי דחוקה. בקלנבו — שם מקום. **שברי כלי חרס** — שמבשלים בהן קדשי קדשים, ובליעתן נאסרת משום נותר, וטעונין שבירה. כדכתיב (ויקרא פרק ו) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ושבירתו במקום קדוש, כדאמרינן התם בזבחים, בפרק "דם חטאת" (צג,ב). **ואם אין נבלעין** — נמצאו אשפתות של שברים בעזרה. **מוראה ונוצה** — של עולת העוף. **ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה** — בכל בקר נותנן עם תרומת הדשן במזרח של כבש, כדתנן גבי תרומת הדשן (תמיד פרק א משנה ד): הגיע לרצפה הפך פניו לצפון, והולך במזרחו של כבש כעשר אמות, מקום שנותנין שם מוראה ונוצה, ודישון מזבח הפנימי והמנורה. וקרא נמי דמוראה ונוצה הכי כתיב "והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן" (ויקרא פרק א). **פסולי תלתא הוו** — פסול עומר ושתי הלחם ולחם הפנים תלת ניסי חשבתינהו. **בלועין תרי הוו** — דשברי כלי חרס הוה חד, ומוראה ונוצה וכל הניתנים שם חד הוה. **סילוקו כסידורו** — כשמסלקין אותו עדיין הוא חם. **חום ביום הלקחו** — שהוא חם ביום שנלקח משם. והאי קרא בלחם הפנים כתיב, בספר שמואל. **מקום ארון אינו מן המדה** — אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלום, דתניא: ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת, והרי כל החלל לא היה אלא עשרים על עשרים, שנאמר (מלכים א פרק ו) "ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב" נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום. **כרובין בנם היו עומדין** — גופי הכרובים שעשה שלמה עומדין בארץ אצל ארון, אחד בצפון ואחד בדרום (שם) "ובכנפיהם עשרים אמה פרושות מקיר אל קיר", כדכתיב "כנף הכרוב חמש אמות" נמצאו הכנפים מחזיקים את כל החלל, נמצא עובי הגוף אינו מן המדה. **דבראי** — מבחוץ, בעזרה, נסים הידועים לכל. **מכלל שהוא טמא** — שמקבל טומאה.

תוספות

ויש אומרים אף רידייא — אם כן ליחשביה להא טבילה דטביל בהדי חמש טבילות ועשרה קידושין שכהן גדול טובל בו ביום. וכן עשה הפייט: הוקמו מחצות דשן לנערה, כפייס דשן הבערה, אלמא שהיו מפייסין ביוה"כ מי תורם. ורבינו יצחק אומר דשפיר גרס כהן גדול דלהכי מקדמי לתרום ולסדר מערכה ולסלק האברים שלא נתעבלו כדי שימצא כהן גדול מזומן כל מה שצריך מיד כשיעלה עמוד השחר קודם שיהיה רעב וחלש.

והיה קולו נשמע בשלש פרסאות — תימה: דבפרק שלישי דתמיד (ל,ב) תנן מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז, דהיינו עשר פרסאות, ויש לומר: דבעשרה פרסאות לא היו מבינין אלא קול הברה בעלמא. וכן יש לפרש אהא דאמרינן ריש פרק "טרף בקלפי" (לקמן לט,ב) דצירי דלתות היכל נשמעין בשמונה תחומי שבת, והתם תנן מיריחו.

נבלעין במקומן — פירש הרב פורת: דהוא הדין דישון מזבח החיצון. ואין נראה לרבינו תם, דמנא ליה האי סברא? כיון דלא חשיב ליה בהדי הנך. ועוד: הא אמרינן בפרק "כל שעה" (פסחים כו,א) ובשילהי תמורה (לד,א) ואפר הקדש לעולם אסור, באותן שטעונין גניזה. בדתניא: "ושמו" — בנחת, "ושמו" — שלא יפזר, אלמא דלא הוי נבלע במקומן מדטעון גניזה! מיהו יש לומר קרא לאו אניסא סמך והכי קאמר: אי לאו הוה ניסא שיהא נבלע במקומן — טעון גניזה. אי נמי נראה לי, אם חפר שם והוציא אותו קאמר דאפר הקדש לעולם אסור, וכן פירש רש"י בסוף תמורה.

כלי

1 וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף רִידְיָא. וּבָעוּ רַבָּנַן רַחֲמֵי אַנְּשָׁמָה
2 בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצְאָה מִן הַגּוּף, וּבַטְּלוּהּ. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי
3 שֵׁילָא: הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ קוֹדֶם קְרִיאַת הַגֶּבֶר - דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ.
4 רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁנֶה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַד
5 שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ. וּבְאֵיזֶה תַּרְנְגוֹל אָמְרוּ - בְּתַרְנְגוֹל בֵּינוֹנִי. אָמַר
6 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹלִין לְרֶגֶל
7 עוֹמְדִין צְפוּפִין, וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָוחִים. וְנִמְשָׁכִין אַחַת
8 עֶשְׂרֵה אַמָּה אֲחוֹרֵי בֵית הַכַּפֹּרֶת. מַאי קָאָמַר? - הָכִי
9 קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְשָׁכִין אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה אֲחוֹרֵי
10 בֵּית הַכַּפֹּרֶת, וְעוֹמְדִים צְפוּפִין, כְּשֶׁהֵן מִשְׁתַּחֲוִין -
11 מִשְׁתַּחֲוִין רְוָוחִים. וְזֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ
12 בַּמִּקְדָּשׁ. דִּתְנַן: עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: לֹא
13 הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר
14 הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבְּחַיִם, וְלֹא
15 אֵירַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל
16 בָּעוֹמֶר, וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים
17 וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָוחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם
18 מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ "צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין
19 בִּירוּשָׁלַיִם". פְּתַח בַּמִּקְדָּשׁ וְסַיֵּים בִּירוּשָׁלַיִם? - אִיכָּא
20 תַּרְתֵּי אַחֲרָנְיָיתָא בַּמִּקְדָּשׁ, תַּנְיָא: מֵעוֹלָם לֹא כִּבּוּ גְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וַעֲשַׁן הַמַּעֲרָכָה
21 אֲפִילּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וּמְנַשְּׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזוֹת אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ. וְתוּ לֵיכָּא? וְהָתַנְיָא
22 רַב שְׁמַעְיָה בְּקַלְנְבוֹ: שִׁבְרֵי כְלֵי חֶרֶס נִבְלָעִין בִּמְקוֹמָן. וְאָמַר אַבָּיֵי: מוּרָאָה וְנוֹצָה וְדִישּׁוּן מִזְבַּח
23 הַפְּנִימִי וְדִישּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִבְלָעִין בִּמְקוֹמָן. - פְּסוּלֵי תְּלָתָא הָווּ, חֲשִׁבִינְהוּ בְּחַד, אֵפִיק תְּרֵי וְעַיֵּיל
24 תְּרֵי. - אֵי הָכִי בְּלוּעִין נַמִּי תְּרֵי הָווּ, חֲשִׁבִינְהוּ בְּחַד - חָסְרוּ לְהוּ! - אִיכָּא נַמִּי אַחֲרִיתִי, דְּאָמַר
25 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: גַּם גָּדוֹל הָיָה נַעֲשֶׂה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, סִילּוּקוֹ כְּסִידּוּרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לְשׂוּם לֶחֶם
26 חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ". - וְתוּ לֵיכָּא? וְהָאָמַר רַבִּי לֵוִי: דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְקוֹם אָרוֹן
27 אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה. וְאָמַר רַבְּנַאי אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרוּבִים בְּגַם הָיוּ עוֹמְדִין! - נִיסֵּי דְּבָרָאֵי - קָא חָשֵׁיב,
28 נִיסֵּי דְּנַוָּאֵי - לָא קָא חָשֵׁיב. - אִי הָכִי לֶחֶם הַפָּנִים נַמִּי נִיסֵּי דְּנַוָּאֵי הוּא! - לֶחֶם הַפָּנִים נִיסֵּי
29 דְּבָרָאֵי הוּא, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב "עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר", טָהוֹר - מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא,

כלי

אם בכל הזמנים היו משתוקקים לקבל בשורות טובות הן בגשמיות והן ברוחניות, על אחת כמה וכמה בדורנו עקבתא דמשיחא שאין לך יום וכו'.

ממכתב א' סיוון, תשי"ד

עשוי לנחת — שאינו מיטלטל, וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק, שנאמר (ויקרא פרק יא) "מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" וגו'. מה שק מיטלטל מלא וריקן — אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן. ואף על גב דשלחן מצופה בזהב — בטל ציפוי לגביה, כדאמרינן בשילהי חגיגה: שאני שלחן דקרייא רחמנא עץ. **שמגביהין אותו** — ומראין אותו לחוץ, ירעש כלבנון פריו — ירעש של ישראל כפירי הלבנון. אלמא יש פירי בלבנון. ולבנון הוא בית המקדש. ומהו הרעש — בשהרוח נושבת והן מקישין זה לזה רועשים, ונשמע קולם. **דקביעי** — קבועים ועומדים תמיד במקומן. **רבוצה כארי** — גחלת שנפלה מן השמים בימי שלמה והיתה על המזבח עד שבא מנשה וסילקה, היתה דומה לארי רובץ. **ויש בה ממש** — בשלהבת שלה. **כי קאמרינן** — דמעלה עשן בהדיוט קאמרינן, באש הדיוט שהיו מביאין אצלה. **וארצה בו ואכבד** — חסר ה"א, בנבואת חגי כתיבא, ובבית שני משתעי קרא. **ארון כפורת וכרובים** — כוליה חדא מילתא, ושכינה לא שרתה בו, ורוח הקודש לא היתה בנביאים משנת שתים לדריוש ואילך. דחולין — מן הקדחת, שהוא כאש, וצמא למים ואינו חפץ לאכול. **דוחה אש** — ממקומה להלן. **דנבריאל** — שירד להציל חנניה מישאל ועזריה, שצינן את הכבשן מבפנים והקדיח מבחוץ לשרוף את זורקיהן לתוכו, כדאמרינן בערבי פסחים (קיח,א). **הושיט אצבעו** — בסנהדרין הוא, בפרק "אחד דיני ממונות" (לח,ב) גבי כיתות של מלאכים שאמרו לפניו "מה אנוש כי תזכרנו". **מוצאי יום טוב האחרון של חג** — שמאתמול נתחתם גזר דינם על גשמי שנה, כדתנן: בחג נידונין על המים. **נוטה כלפי צפון** — שרוח דרומית נושבת, ופירותיהן מרקיבין, ואינן יכולין לאוצרן, ופותחין ומוכרין אותן בזול. **הכל שמחים** — שרוח מערבית שקולה היא, ומביאה גשמים לפי הראוי. לא הפירות מרקיבין, ותבואת הזרע מצלחת, ואין רעב בעולם. **הכל עצבים** — שהוא רוח המייבשת את הזרעים, כדאמרינן במסכת גיטין (לב,ב): אפילו שופתא בקופינא דמרא רפיא. **האי מרבה דידיה** — צפונית מגדלת הראויין לשלחן. **הא לן והא להו** — מזרחיות יפה לארץ בבל, שהיא ארץ לחה מחמת מימיה לעולם. ולארץ ישראל קשה, שהיא ארץ הרים ובקעות, וממהרת ליבש.

הדרן עלך שבעת ימים

כלי עץ העשוי לנחת — בשילהי מסכת חגיגה (כו,ב) פריך: והא מצופה זהב היה? ומוכיח ממתניתין דמסכת כלים (פרק יא משנה ג) דבתר ציפוי אזלינן! ומשני: שאני שלחן דרחמנא קרייה עץ, דכתיב (יחזקאל מא) "המזבח עץ שלש אמות" וכו' עד וכתיב "וידבר אלי זה השלחן".

ואורים ותומים — אורים ותומים הוו, שאם לא כן היה כהן גדול מחוסר בגדים. אלא לא היו משיבין לנשאלין בהן.

הדרן עלך שבעת ימים

כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא, וְכָל כְּלִי [עֵץ] הֶעָשׂוּי לְנַחַת אֵינוֹ מִקַּבֵּל טוּמְאָה, וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי טוּמְאָה. אֶלָּא: מְלַמֵּד שֶׁמַּגְבִּיהִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רְגָלִים, וְאוֹמְרִים לָהֶם: רְאוּ חִיבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁסִּילּוּקוֹ כְּסִדּוּרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לְשׁוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ". - וְתוּ לֵיכָּא? וְהָאָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא: בְּשָׁעָה שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים שֶׁל זָהָב, וְהָיוּ מוֹצִיאִין פֵּירוֹתֵיהֶן בִּזְמַנָּן, וּכְשֶׁהֲרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהֶן נוֹשְׁרִין, שֶׁנֶּאֱמַר "יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ". וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל - יָבֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "יִפֵּרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל". וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר "פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ"! - נִיסֵּי דִּקְבִיעֵי לָא קָא חָשֵׁיב. - הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי - אָרוֹן וּכְרוּבִים נַמִּי נִיסֵּי דִּקְבִיעֵי נִינְהוּ. אָמַר מָר: וַעֲשַׂן הַמַּעֲרָכָה. וּמִי הֲוָה עָשֵׁן בַּמַּעֲרָכָה? וְהָתַנְיָא: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּאֵשׁ שֶׁל מַעֲרָכָה: רְבוּצָה כָּאֲרִי, וּבָרָה כַּחַמָּה, וְיֵשׁ בָּהּ מַמָּשׁ, וְאוֹכֶלֶת לַחִין כְּיִבֵשִׁין, וְאֵינָהּ מַעֲלָה עָשָׁן! - כִּי קָא אָמְרִינַן - בִּדְהֲדִיוֹט, דְּתַנְיָא: "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ" - אַף עַל פִּי שֶׁאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֲדִיוֹט. רְבוּצָה כָּאֲרִי? וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים: אֲנִי רְאִיתִיהָ, וּרְבוּצָה כַּכֶּלֶב! - לָא קַשְׁיָא; כָּאן בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, כָּאן - בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי מִי הֲוָאי? וְהָאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אִינְיָא: מַאי דִּכְתִיב "וְאֶרְצָה בּוֹ וְאֶכָּבֵד", וְקָרִינַן "וְאֶכְבְּדָה" מַאי שְׁנָא דִּמְחוּסַּר ה"א? אֵלּוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁהָיוּ בֵּין מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן לְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וְאֵלּוּ הֵן: אָרוֹן וְכַפֹּרֶת וּכְרוּבִים, אֵשׁ, וּשְׁכִינָה, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאוּרִים וְתוּמִים. אָמְרִי: אֵין, מִיהֲוָה הֲוָה, סִיּוּעֵי לָא מְסַיְּיעָא. תָּנוּ רַבָּנַן: שֵׁשׁ אֵשׁוֹת הֵן, יֵשׁ אוֹכֶלֶת וְאֵינָהּ שׂוֹרָה, וְיֵשׁ שׂוֹרָה וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת, וְיֵשׁ אוֹכֶלֶת וְשׂוֹרָה, וְיֵשׁ אוֹכֶלֶת לַחִין כְּיִבֵשִׁין, וְיֵשׁ אֵשׁ דּוֹחֶה אֵשׁ, וְיֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ. יֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת וְאֵינָהּ שׂוֹרָה - הָא דִּידַן. שׂוֹרָה וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת - דְּחוֹלִין. אוֹכֶלֶת וְשׂוֹרָה - דְּאֵלִיָּהוּ, דִּכְתִיב "וְאֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה לִחֵכָה". אוֹכֶלֶת לַחִין כְּיִבֵשִׁין - דְּמַעֲרָכָה, יֵשׁ אֵשׁ דּוֹחָה אֵשׁ - דְּנַבְרִיאֵל, וְיֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ - דִּשְׁכִינָה, דְּאָמַר מָר: הוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בֵּינֵיהֶם וּשְׂרָפָן. וַעֲשַׂן הַמַּעֲרָכָה, אֲפִילּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין מְזִיזוֹת אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ? וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חָג הַכֹּל צוֹפִין לַעֲשַׂן הַמַּעֲרָכָה, נוֹטֶה כְּלַפֵּי צָפוֹן - עֲנִיִּים שְׂמֵחִין וּבַעֲלֵי בָתִּים עֲצֵבִין, מִפְּנֵי שֶׁגִּשְׁמֵי שָׁנָה מְרוּבִין וּפֵירוֹתֵיהֶן מַרְקִיבִין. נָטֶה כְּלַפֵּי דָּרוֹם - עֲנִיִּים עֲצֵבִין וּבַעֲלֵי בָתִּים שְׂמֵחִין, מִפְּנֵי שֶׁגִּשְׁמֵי שָׁנָה מוּעָטִין וּפֵירוֹתֵיהֶן מִשְׁתַּמְּרִין. נָטֶה כְּלַפֵּי מִזְרָח - הַכֹּל שְׂמֵחִין, כְּלַפֵּי מַעֲרָב - הַכֹּל עֲצֵבִין. - דְּאָזֵיל וְאָתֵי כְּדִיקְלֵי, וְאַבְדּוּרֵי לָא הֲוָה מִיבְדַּר. אָמַר מָר: כְּלַפֵּי מִזְרָח הַכֹּל שְׂמֵחִין, כְּלַפֵּי מַעֲרָב - הַכֹּל עֲצֵבִין. וּרְמִינְהוּ: מִזְּרִחִית - לְעוֹלָם יָפָה, מַעֲרָבִית - לְעוֹלָם קָשָׁה, רוּחַ צְפוֹנִית - יָפָה לַחִטִּין בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְקָשָׁה לַזֵּיתִים בִּזְמַן שֶׁהֵן חוֹנְטִין. רוּחַ דְּרוֹמִית קָשָׁה לַחִטִּין בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְיָפָה לַזֵּיתִים בִּזְמַן שֶׁהֵן חוֹנְטִין. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵימָא מָר זוּטְרָא: וְסִימָנֵיךָ: שֶׁלְּחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, הַאי מַרְבֶּה דִּידֵיהּ וְהַאי מַרְבֶּה דִּידֵיהּ! - לָא קַשְׁיָא: הָא - לָן, וְהָא - לְהוּ.

הדרן עלך שבעת ימים

כותב שרוצה להיות חסיד ליובאויטש . . התנאים הם ללמוד תורת החסידות . . ולהתנהג בהדרכותיה ומנהגיה.

ממכתב כ"ט אייר, תשי"ד

והרי השולחן כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת הוּא – להיות במקום אחד, ואינו עשוי להיטלטל, וְהדין הוא שכָּל כְּלִי [עֵץ] הֶעָשׂוּי לְנַחַת אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה, וְחוּצִץ בִּפְנֵי טוּמְאָה, שאם יש תחתיו טומאה הוא חוצץ ואין מה שמעליו נטמא, ואם כן מדוע כתוב 'השולחן הטהור'. אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁמְּגַבִּיהֵן אוֹתוֹ – את השולחן כדי להראותו לְעוֹלֵי רְגָלִים, וְאוֹמְרִים לָהֶם, רְאוּ הַכִּתְּכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁנעשה הנס בלחם הפנים שהיה חם בשעת סִילּוּקוֹ כְּבשעת סִדּוּרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְשׂוּם לֶחֶם חם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ', ולכן נחשב השולחן דבר המיטלטל, ומקבל טומאה. ומכיון שהיו מראים אותו לעולי רגלים שבחוץ נחשב גם כן נס שנעשה בחוץ.

שואלת הגמרא: וְתוּ לֵיכָּא – האם לא היו עוד ניסים בבית המקדש, וְהָאָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא, כְּשָׁעָה שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מִגְדָּנִים שֶׁל זָהָב – אילנות של כל מיני פירות עשויים מזהב, וְהָיוּ מוֹצִיאִין בדרך נס פֵּרוֹתֵיהֶן בִּזְמַנָּן – בזמן ששאר אילנות מוציאים את פירותיהם. וּכְשֶׁהִיתָה הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהֶן, היו הפירות נוֹשְׁרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב טז) 'יִרְעַשׁ כַּלְّבָנוֹן פִּרְיוֹ' – שפירותיהם של ישראל ירעשו כפירות הלבנון, ולבנון הוא בית המקדש, וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל, יָבֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (נחום א ד) 'פָּרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל' – הפרח שהיה בבית המקדש התייבש, וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִירָן לעתיד לבוא, שֶׁנֶּאֱמַר בנבואה על העתיד לבוא (ישעיהו לה ב), 'פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ', ודורשים 'פרוח תפרח' על מגדים אלו שנטע שלמה שיפרחו שוב. מכל מקום למדנו שהיה עוד נס. מיישבת הגמרא: נִיסֵי דִּקְבִיעֵי לֹא קָא חָשִׁיב – ניסים שקבועים ועומדים תמיד במקומם לא מנה התנא במנין הניסים שנעשו בבית המקדש. מוסיפה הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאִתֵּית לְהָכִי – מעתה שבאת לתירוץ זה שניסים הקבועים לא החשיב, אפשר לתרץ גם את הקושיא לעיל מדוע לא נמנה הנס של הארון והכרובים שלא תפסו את מקומם, שכן אָרוֹן וּכְרוּבִים נַמִּי נִיסֵי דִּקְבִיעֵי נִיהְוֹו, ולכן לא מנה אותם.

אָמַר מַר – הובא לעיל בברייתא, וַעֲשַׂן הַמַּעֲרָכָה אין הרוחות מזיזות אותו ממקומו. מקשה הגמרא: וּמִי הֲוָה עָשָׁן בַּמַּעֲרָכָה – האם עלה כלל עשן מהמערכה. וְהָתַנְיָא בברייתא, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בָּאֵשׁ שֶׁל מַעֲרָכָה – בגחלת שירדה מן השמים בימי שלמה, א. רְבוּצָה כַּאֲרִי – היתה מונחת על המזבח כרביצת אריה. ב. וּבְרָה כַּחַמָּה – שאינה אדומה כאש רגילה שלנו. ג. וְיֵשׁ בָּהּ מַמָּשׁ – שגם בשלהבת היו יכולים למשמש כמו בגחלים שלנו. ד. וְאוֹכֶלֶת לַחֵין כִּיבֵשִׁין – שלא היתה נכבית מחמת בשר לח שהיו זורקים עליה אלא היתה שורפת גם אותם. ה. וְאֵינָהּ מַעֲלָה עָשָׁן. וקשה על מה שאמרה הברייתא שלא היו הרוחות מזיזות את העשן. מתרצת הגמרא: כִּי קָא אָמְרִינָן שלא היו הרוחות מזיזות את העשן, בִּדְהֲדִיוֹט – באש שהיו מוסיפים על המערכה, דְּתַנְיָא, נאמר בפסוק (ויקרא א ז) 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ', למדים מכאן שאַף עַל פִּי שֶׁאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מכל מקום מִצְוָה לְהָכִיא מִן הַהֲדִיוֹט – שבני אהרן הכהנים יתנו גם הם אש על המזבח.

מקשה הגמרא: וכי האש שעל המערכת היתה נראית רְבוּצָה כַּאֲרִי, וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים, אֲנִי רְאִיתִיהָ את אש המערכה, וּרְבוּצָה כְּכֶלֶב. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – מה שמבואר שהיתה רבוצה כארי היה זה בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, כָּאן – מה שראה רבי חנינא שהיתה רבוצה ככלב היה בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. שואלת הגמרא: וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי מִי הֲוַאי – האם היתה אש של שמים במערכה, וְהָאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אִינְיָא, מַאי דִּכְתִיב בנבואת חגי (חגי א ח) על מקדש שני שאמר ה' 'וּבְנוּ הַבַּיִת וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבֵד', שכתוב 'וְאִכָּבְדָ' חסר ה"א, וְקָרְיֵנַן 'וְאִכָּבְדָה' – ובקריאה קוראים 'ואכבדה' בה"א, מַאי שְׁנָא דִּמְחוּסַּר הֵ"א – מה הטעם שחסר בכתיב ה"א, ומבאר רב שמואל בר איניא, שחסרון האות ה"א בא לרמוז על אֵלּוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁהָיוּ בֵּין מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן לְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי – שהיו במקדש ראשון ולא היו במקדש שני, וְאֵלּוּ הֵן: א. אָרוֹן וְכַפֹּרֶת וּכְרוּבִים. ב. אֵשׁ של מערכה שרק בבית ראשון ירדה מן השמים. ג. וּשְׁכִינָה שלא שרתה בבית שני כמו בבית ראשון. ד. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ – בבית שני משנת ארבע לדריוש לא שרתה רוח הנבואה בנביאים. ה. וְאוּרִים וְתוּמִים, שבבית שני לא היו משיבים לנשאלים בהם. מכל מקום מפורש שלא ירדה אש מן השמים בבית שני, ואם כן איך ראה אותה רבי חנינא רבוצה ככלב. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, אֵין מִיהָוֶה הָוָה – אכן היה בבית שני אש שירדה מן השמים, והיתה רבוצה ככלב, אך סִיּוּעֵי לֹא מְסַיְּיעָא – לא היתה מסייעת לשרוף.

תָּנוּ רַבָּנָן, שֵׁשׁ אֲשׁוֹת הֵן – ישנם ששה סוגים של אש, יֵשׁ אוֹכֶלֶת וְאֵינָהּ שׂוֹרֶפֶת, וְיֵשׁ שׂוֹרֶפֶת וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת, וְיֵשׁ אוֹכֶלֶת וְשׂוֹרֶפֶת, וְיֵשׁ אוֹכֶלֶת לַחֵין כִּיבֵשִׁין, וְיֵשׁ אֵשׁ דּוֹחֶה אֵשׁ, וְיֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ. מפרשת הגמרא: יֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת וְאֵינָהּ שׂוֹרֶפֶת, הָא דִּידָן – זו אש רגילה שלנו שאוכלת ושורפת דברים יבשים אך אינה שורפת דברים לחים. שׂוֹרֶפֶת וְאֵינָהּ אוֹכֶלֶת, זו חום דְּחוּלִין – חולי הקדחת שהוא כמו אש, שמרגישים צמאון כל שעה משום שהאש שורפת את כל הלחלוחית שבגוף, ואינם תאבים לאכול. אוֹכֶלֶת דברים יבשים וְשׂוֹרֶפֶת דברים לחים, זהו אש דְּאֵלִיָּהוּ בהר הכרמל, דִּכְתִיב (מלכים א' יח לח) 'וְאֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה לִחֵכָה', שגם את כל המים שנשפכו שם כילתה האש. אוֹכֶלֶת לַחֵין כִּיבֵשִׁין זהו אש דְּמַעֲרָכָה ששולטת בבשר הקודש שהוא לח ואף אותו עושה גחלים. יֵשׁ אֵשׁ דּוֹחֶה אֵשׁ זהו אש דְּנַבְרִיאֵל, כשזרק נבוכדנצר את חנניה מישאל ועזריה אל תוך כבשן האש מפני שלא רצו להשתחוות לצלם, ירד גבריאל שהוא מלאך של אש, וצינן את אש הכבשן שלא ישרפו. וְיֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ, זהו אש דִּשְׁכִינָה, דְּאָמַר מַר (סנהדרין לח:), שכשרצה ה' לברוא אדם אמרו לו המלאכים 'מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ', הוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בֵּינֵיהֶם וּשְׂרָפָן, הרי שאש השכינה אכלה את אש המלאכים.

מקשה הגמרא: וְכי האם באמת כך היה בַּעֲשַׂן הַמַּעֲרָכָה שֶׁאֲפִילּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין מְזִיזוֹת אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג – מוצאי שמיני עצרת הַכֹּל צוֹפִין לַעֲשַׂן הַמַּעֲרָכָה לראות להיכן היה נוטה. אם היה נוֹטֶה כְּלַפֵּי צָפוֹן, דהיינו שרוח דרומית נושבת ודוחה את העשן לצפון, עֲנִיִּים שֶׁמִּחַיִּן וּבַעֲלֵי בָּתִּים עֲצִבִּין, מִפְּנֵי שֶׁגְּשָׁמִים שָׁנָה מְרוּבִּין וּפֵּירוֹתֵיהֶן מַרְקִיבִין, ולכך אי אפשר לשמרם וצריך למכרם בזול, ועניים שמחים שיהיה להם בזול ובעלי בתים עצבים שצריכים למכור בזול. נָטָה כְּלַפֵּי דָּרוֹם, משום שרוח צפונית דחתה את העשן לדרום, עֲנִיִּים עֲצֵבִין וּבַעֲלֵי בָּתִּים שֶׁמִּחַיִּן, מִפְּנֵי שֶׁגְּשָׁמִים שָׁנָה מוּעָטִין וּפֵּירוֹתֵיהֶן מְשֻׁתַּמְּרִין ואינם נחפזים למכור ומוכרים ביוקר. נָטָה כְּלַפֵּי מִזְרָח, הַכֹּל שֶׁמִּחַיִּן, כיון שרוח מערבית שקולה היא, ומביאה גשמים לפי הראוי, והפירות לא מרקיבים ואין רעב בעולם. נטה כְּלַפֵּי מַעֲרָב, הַכֹּל עֲצֵבִין, שרוח מזרחית אין בה שום לחלוחית ומייבשת את הזרעים ונמצאו כולם מפסידים. ומכל מקום מפורש שעשן המערכה היה נוטה ממקומו. מתרצת הגמרא: דְּאָזִיל וְאָתֵי כְּדִיקְלֵי וְאַבְדּוֹרֵי לֹא הֲוָה מִיכַּדַּר – שאמנם היה העשן נוטה לצדדים לפי כיוון הרוח כעץ דקל, אבל לא היה נשבר ומתפזר כעשן של הדיוט. אָמַר מַר, כְּלַפֵּי מִזְרָח הַכֹּל שֶׁמִּחַיִּן, כְּלַפֵּי מַעֲרָב הַכֹּל עֲצֵבִין, וזה משום שרוח מערבית יפה ורוח מזרחית אינה יפה. מקשה הגמרא: וּרְמִינְהוּ, רוּחַ מִזְרָחִית, לְעוֹלָם – בכל הזמנים יָפָה. מַעֲרָבִית, לְעוֹלָם קָשָׁה. רוּחַ צְפוֹנִית, יָפָה לַחִטִּין בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְקָשָׁה לַזֵּיתִים בִּזְמַן שֶׁהֵן חוֹנְטִין – כשמתחילים לגדול. רוּחַ דְּרוֹמִית, קָשָׁה לַחִטִּין בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְיָפָה לַזֵּיתִים בִּזְמַן שֶׁהֵן חוֹנְטִין. וְאָמַר רַב יוֹסֵף וְאִיתֵימָא מַר זוּטְרָא, וְסִימָנְךָ – יהא זה לסימן איזו רוח טובה לחיטים שהביאו שליש ואיזו טובה לזיתים בזמן שהם חונטים, שבבית המקדש עמד שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, הַאי – השולחן מְרַבֶּה דִּידֵיהּ – מגדל את שלו, דהיינו שרוח צפונית שבה היה עומד השולחן יפה לחיטים שהם היו עולים על השולחן בלחם הפנים, וְהַאי – המנורה מְרַבֶּה דִּידֵיהּ – מגדלת את שלה, דהיינו שרוח דרומית שבה עומדת המנורה יפה לזיתים שבשמן שלהם מדליקים את המנורה. מכל מקום מוכח שמזרחית יפה ומערבית תמיד אינה יפה, ושלא כמבואר בברייתא. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא לָן – לבני ארץ בבל, מזרחית שהיא יבישה יפה להם, כיון שהיא ארץ לחה תמיד מחמת מימיה, ומערבית שהיא מביאה גשמים קשה להם שמרוב גשמים ירקיבו פירותיהם, וְהָא לְהוּ – לבני ארץ ישראל רוח מזרחית קשה להם כיון שהיא ארץ הרים וגבעות וממהרת להתייבש, ורוח מערבית יפה להם כיון שהיא מביאה גשמים.

הדרן עלך שבעת הימים

פרק שני - בראשונה

בפרק זה יבואר סדר עבודת השחר שהיה במקדש, וכן יבואר שהיו מטילים גורל בין הכהנים מי יזכה בכל עבודה.

משנה

משנה זו היא המשך של המשנה שבסוף הפרק הקודם (כ.) שהיו נוטלים דשן מעל המזבח החיצון כל יום בקריאת הגבר, וזו היא 'תרומת הדשן' שהיתה העבודה הראשונה ביום.

בָּרִאשׁוֹנָה – בתחילה [קודם שאירעה התקלה כמבואר להלן], **כָּל מִי שֶׁהִיה רוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ**, והוא מאותו בית אב שמשמרתו באותו יום, **הִיה תּוֹרֵם** תרומת הדשן, ולא היה גורל לכך. **וּבִזְמַן שֶׁהֵן** הכהנים שרצו לתרום **מְרוּבִּין**, עשו גורל בדרך זו, **הִיו רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ** של המזבח, **וּכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵירוֹ** להיכנס **בְּתוֹך אַרְבַּע אַמּוֹת** העליונות של הכבש, **זָכָה** לתרום את המזבח. **וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין** בהגעתם לאותם ארבע אמות, היו עושים גורל, וכיצד נעשה אותו גורל, **הַמְּמוּנֶה** על הפייסות **אוֹמֵר לָהֶן** – לכל הכהנים הנמצאים שם, **הַצְּבִיעוּ** – הוציאו אצבעותיכם לפייס, וכך היה הפייס נערך, הכהנים היו עומדים בעיגול, והממונה בא ונטל מצנפת מעל ראש אחד הכהנים, ומכריז מנין יותר גדול ממספר הכהנים שהיו שם וסופר את אצבעות הכהנים, ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה. **וּמָה הֵן מוֹצִיאִין**, לצורך גורל זה, אצבע **אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם. וְאֵין מוֹצִיאִין אֲגוּדָל בַּמִּקְדָּשׁ**. כך היה הסדר בראשונה, והתבטל משום תקלה שאירעה, **מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין, וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, וְדָחַף אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵירוֹ, וְנָפַל וְנִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁבָּאִין הַכֹּהֲנִים לִידֵי סַכָּנָה, הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא בְּפַיִּים**, כפי שנהגו בראשונה כשהיו שניהם שוים.

מסיימת המשנה: **אַרְבַּע פְּיָסוֹת הָיוּ שָׁם** – בבית המקדש, בכל יום, **וְזֶה הַפַּיִּים הָרִאשׁוֹן**.

גמרא

שואלת הגמרא: **וְהָא מַעִיקָּרָא מַאי טַעְמָא לֹא תַּקִּינוּ לָהּ רַבָּנַן פְּיָסָא** – מדוע קודם שאירעה התקלה לא נתקן פייס לתרומת הדשן, כפי שנתקן לשאר עבודות.

משיבה הגמרא: **מַעִיקָּרָא סָבוּר** – מתחילה סברו חכמים **כֵּיוָן דִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן עֲבוֹדַת לַיְלָה הִיא** – עבודה שכשרה לעשותה בלילה, **לֹא חֲשִׁיבָא לְהוּ** – אינה חשובה כל כך לכהנים, **וְלֹא אָתוּ** – ולא יבואו כהנים רבים לעשותה, ולא יתקוטטו, אך **כֵּיוָן דְּחָזוּ** חכמים **דְּבכל זאת קָאָתוּ** כהנים רבים, **וְאָתוּ לִידֵי סַכָּנָה, תַּקִּינוּ לָהּ פְּיָסָא.**

מקשה הגמרא: **וַהֲרֵי** הקטרת **אֵיבָרִים וּפְדָרִים** [–חלבים] של קרבן תמיד של בין הערביים, **דַּעֲבוֹדַת לַיְלָה הִיא** – שגם היא עבודה הכשרה בלילה **וְאף** על פי כן **תַּקִּינוּ לָהּ רַבָּנַן פְּיָסָא.** מתרצת הגמרא: אף שעבודה זו נעשית בלילה **סוֹף עֲבוֹדָה דִּימָמָא הִיא**, כלומר, אין זו עבודה לעצמה שנעשית בלילה, אלא היא המשך וסוף להקרבת התמיד שכשרה רק ביום, ולכך חשובה היא אצל הכהנים, והוצרכו לפייס.

מקשה הגמרא: **הָאי נַמִּי** – הרי גם תרומת הדשן אף שנעשית בלילה, מכל מקום **תְּחִלַּת עֲבוֹדָה דִּימָמָא הִיא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו בלילה לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן, לְמָחָר** – כשעולה השחר **אֵין צָרִיךְ** לחזור **וּלְקַדֵּשׁ**, אם לא יצא מהמקדש, כיון **שֶׁכְּבָר קִדֵּשׁ מַתְּחִילַּת עֲבוֹדָה**, והבינה הגמרא שהכוונה כיון שקידש ידיו מתחילת עבודת היום, והיינו שתרומת הדשן היא תחילת עבודת היום. מתרצת הגמרא: **אִימָא** בדברי רבי יוחנן, שהטעם הוא כיון **שֶׁכְּבָר קִדֵּשׁ** ידיו **מַתְּחִילָּה לְשֵׁם עֲבוֹדָה**, כלומר לצורך איזו עבודה, דהיינו תרומת הדשן, אך באמת עבודת לילה היא.

ביאור נוסף מדוע מתחילה לא תיקנו גורל לתרומת הדשן: **אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵעִיקָּרָא סָבוּר, כֵּיוָן דְּאִיכָּא אוֹנֶם שֵׁינָה**, שהרי היו צריכים לקום משנתם בכדי להרים את הדשן, **לֹא אָתוּ** כהנים רבים לעשותה, אך **כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּאָתוּ, וְקָאָתוּ נַמִּי לִידֵי סַכָּנָה, תַּקִּינוּ לָהּ רַבָּנַן פְּיָסָא.**

מקשה הגמרא: **וַהֲרֵי** הקטרת **אֵיבָרִים וּפְדָרִים** של תמיד של בין הערביים, **דְּאִיכָּא** – ששייך בו **אוֹנֶם שֵׁינָה**, שאף אם הקטירם ביום היה צריך המקטיר להיות ניעור עד שיתעכלו האימורים, שאם יפלו מהמזבח קודם לעכולם, צריך להחזירם על גבי המזבח, וְאף על פי כן **תַּקִּינוּ לָהּ רַבָּנַן פְּיָסָא**, ולא סברו שירצו הכהנים לישון ומחמת כן ינמנו מלבוא לצורך הקטרה זו. מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי מִיגְנָא מִמֵּיקַם** – שונה שביבה מקימה, כלומר, יותר קל לאדם להיות ניעור כל הלילה, מאשר להשכים בבוקר משנתו, ולכן אף שתיקנו פייס לצורך ההקטרה שבלילה, לא תיקנו בתחילה פייס לצורך תרומת הדשן שבבוקר.

שנינו במשנה 'מעשה שהיו שניהן רצים וכו', התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס'. מקשה הגמרא: **וְתַקַּנְתָּא לְהַהִיא גִּיסָא הָוַאי** – וכי תקנה זו של הפייס היתה לצד זה, כלומר, לצורך עבודת תרומת הדשן, ומחמת מעשה שהיה, הלא **תַּקַּנְתָּא לְהַאי גִּיסָא הָוַאי** – לצד אחר היתה תקנה זו, **דְּתַנְיָא, מִי שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן (יזכה) [זָכָה] בְּסִידּוּר מַעֲרָכָה** – עריכת מערכת העצים על האש שעל גבי המזבח, **וּבִנְתִינַת שְׁנֵי גְּזִירֵי עֵצִים** שאורכם כמידת רוחב המערכה מעל עצי המערכה. וכיון שהתורם תרומת הדשן הוא מסדר המערכה ושני הגזירים אם כן אף ללא הטעם המוזכר במשנתינו היה צורך לתקן לה גורל, שהרי כהן זה עושה גם עבודות חשובות, ולעבודה חשובה באו כהנים רבים, וצריך לפייס עליה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, שְׁתֵּי תַּקָּנוֹת** שונות **הֲווּ, מֵעִיקָּרָא** – קודם לכל התקנות, **סָבוּר לֹא אָתוּ**, וכפי שנתבאר, ולכן לא תיקנו פייס. **כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָאָתוּ וְאָתוּ נַמִּי לִידֵי סַכָּנָה, תַּקִּינוּ לָהּ פְּיָסָא** כדי שלא יתקוטטו, וכמבואר במשנה, וזו התקנה הראשונה. **וכֵיוָן דְּתַקִּינוּ לָהּ פְּיָסָא, לֹא אָתוּ** – שוב לא באו הכהנים לפייס משום **דְּאָמְרִי, מִי יֵימַר דְּמִתְרַמֵּי לָן** – מי יאמר שיזדמן לנו לזכות בגורל. לכך **הָדַר** – שוב חזרו **וְתַקִּינוּ לְהוּ** לכהנים שמי **שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן יְזַכֶּה בְּסִידּוּר מַעֲרָכָה וּבִשְׁנֵי גְּזִירֵי עֵצִים, כִּי הֵיכִי דְּנִיתוּ וְנִיפַּיְסוּ** – בכדי שיבואו הכהנים וישתתפו בגורל, וכמבואר בברייתא, וזו התקנה השניה.

שנינו במשנה: **וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְרוּבִּין וְכוּ'** רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה.

רב פפא הסתפק לאיזו ארבע אמות כוונת המשנה. קודם הבאת הספק מקדים רב פפא: **אָמַר רַב פָּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי, אַרְבַּע אַמּוֹת דְּאַרְעָא לֹא** – פשוט לי שאין הכוונה לארבע אמות בקרקע שלפני הכבש, שהרי **רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ תְּנַן**, והיינו שארבע האמות הם בכבש עצמו. וארבע אמות **קַמַּיְיתָא** – שבתחילת הכבש, **נַמִּי לֹא**, שהרי **רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ תְּנַן, וַהֲדַר** – ורק אחר כך אמרה המשנה **שכָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵירוֹ** ב'ארבע אמות' זכה, ומשמע שהיה צורך לרוץ בכבש עצמו כדי לזכות. ארבע אמות **דְּבֵינֵי בֵינֵי** – שבאמצע הכבש, **נַמִּי לֹא**, משום **דְּלָא מְסַיְּימָא מִילְּתָא** – שאין ניכר מקומם של אותם ארבע אמות שבאמצע הכבש. על כן **פְּשִׁיטָא לִי דְּגַבֵּי מִזְבֵּחַ תְּנַן**, שכוונת המשנה לארבע אמות הקרובות למזבח, כלומר בראשו העליון של הכבש, שהקודם בארבע אמות אלו זכה.

הגמרא מביאה את ספיקו של רב פפא: **בָּעֵי רַב פָּפָּא, אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ**, האם מדידתם היתה **בַּהֲדֵיהּ** – יחד עם 'אַמָּה יְסוֹד' וְ'אַמָּה סוֹבֵב' שהיו בולטות מהמזבח מלמטה [יסוד] ומלמעלה [סובב],

---

אם רוצים באמת הנה הבא לטהר מסייעין אותו.

משנה בראשונה כל מי שרוצה לתרום — כל כהן שהיה מאותו בית אב רוצה לתרום הדשן שחרית — תורם, ולא היה פייס לדבר. **ובזמן שהן מרובין** — הבאים לתרום, זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם, זה היה משפטו. **רצין ועולין בכבש** — שהוא שלשים ושתים אורך. **וכל הקודם בהן** — ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח — זכה לתרום, וזהו גורלם. **ואם היו שניהם שוים** — בכניסתן, אין אחד מהן זוכה לתרום, אבל מעתה כולם באין להטיל גורל, ומהו הגורל — הממונה על הפייסות אומר לכולם. **הצביעו** — הוציאו אצבעותיכם, כל אחד יראה אצבעו. כדמפרש לקמן בפירקין: מקיפין ועומדין בעגולה, בא הממונה ונוטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן, וממנו פייס מתחיל לימנות. ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין, והממונה אומר: כל שהמנין כלה בו — הוא זוכה. ומוציא מפיו מנין, או מאה או ששים, הרבה יותר משהיו שם הכהנים. ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת, וסובב והולך ומונה וחוזר חלילה, עד סוף המנין. ומי שהמנין כלה בו — הוא הזוכה, וכן לכל הפייסות. **אחת או שתים** — בגמרא פריך לה עלה. **ואין מוציאין אגודל במקדש** — בגמרא מפרש: מפני הרמאין, בשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה, יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם וימהר המנין לכלות בו, והממונה לא יבין, לפי שאדם יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה, ונראין כאצבעות שני בני אדם. **אלא בפיים** — זה שפירשנו. **ארבע פיסות היו שם** — ארבע פעמים ביום נאספים לפיס. **גמרא והא** — עבודה זו של תרומת הדשן. **מעיקרא** — קודם שאירע תקלה במרוצתם. **מאי טעמא לא תקינו לה פייסא** — ככל שאר עבודות דמתניתין, דתנינן שכל תחילתן בפייס היתה. **מעיקרא סבור** — בית דין. **כיון דעבודת לילה היא** — הואיל והוכשר בלילה — לא חשיבא ליה לכהנים — ולא אתו לאינצויי עלה. **והא** הקטרת איברים — שהוא כשר כל הלילה, ותנן גבי פייסות דמתניתין (לקמן כה,א): מי מעלה איברים לכבש, ומן הכבש למזבח. **סוף עבודה דיממא היא** — שהוא גמרו של קרבן שנשחט ביום ונזרק דמו ביום, לכך חשובה בעיני הכהנים לבא לריב עליה. **למחר אין צריך לקדש** — אם לא יצא מן המקדש. ואפילו לרבי, דאמר בשחיטת קדשים (זבחים יט,ב) לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים — מודה הוא דמקרות גבר עד צפרא לא פסלה לינה. **מתחילת עבודה** — אלמא: תחילת עבודה קרי לה. **אימא שכבר קידש מתחילה** — לשם עבודה. שאני מיגנא ממיקם — נוח לו לאדם לנדד שינה מעיניו מלילך לישן עד סוף הלילה, מלהיות עומד ממטתו בהשכמה שהיא תרומת הדשן. **ותקנתא להאי גיסא הואי** — קושיא היא: וכי מפני תקלה שאירעה נתקן לה פייס? **והא להאי גיסא הואי** — בשביל סידור המערכה ושני גזירי עצים, שהתורם הוא המסדר. וכיון דכולן בכהן אחד — יש כאן עבודות חשובות, ומעיקרא בעו פייס. **שני גזירי עצים** — שני בקעיות עצים ארוכים כמדת רוחב המערכה ונותן אותן ממעל עצי המערכה. ומקרא יליף לה לקמן (כו,ב) "ובער עליה הכהן עצים" ובער על המערכת העצים שני גזירי עצים, דהא קרא במערכה משתעי רישיה דקרא "והאש על המזבח תוקד בו" וגו'. וכל "מוקדה" שבענין — לשון מערכת מדורה היא. **אמרי מי יימר דמתרמי** — לא חשיבא עלייהו למיטרח עלה מספיקא. **דארעא** — ארבע אמות קרקע הסמוכות קודם עלות לכבש. **קמייתא נמי לא** — ארבע ראשונות שברגל הכבש. **דביני ביני** — לברור ארבע אמות בתוך שלשים ושתים לכך. **לא מסיימין** — לא יהא בהן סימן. **פשיטא לי** — דקיימא לן בזבחים (סב,ב) שהכבש פורח אמה על כניסת היסוד ואמה הסובב, נמצאו ארבע הסמוכות לכבש לתחילת יסוד מזבח מלמטה הן שש לסמיכת גג המזבח, שהוא משוך מנגד היסוד (מזבח) הראשון שתי אמות. ומבעיא ליה ארבע אמות דמתניתין לגג המזבח נקט להו — דהיינו בהדי אמה יסוד ואמה סובב.

משנה בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ - תּוֹרֵם. וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְרוּבִּין - רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵירוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - זָכָה. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין - הַמְמוּנֶּה אוֹמֵר לָהֶן: הַצְבִּיעוּ. וּמָה הֵן מוֹצִיאִין - אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם. וְאֵין מוֹצִיאִין אֲגוּדָּל בַּמִּקְדָּשׁ. מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, וְדָחַף אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵירוֹ וְנָפַל וְנִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ. וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁבָּאִין לִידֵי סַכָּנָה - הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא בְּפַיִּס. אַרְבַּע פְּיָסוֹת הָיוּ שָׁם, וְזֶה הַפַּיִּס הָרִאשׁוֹן. גמרא וְהָא מַעִיקָּרָא מַאי טַעְמָא לָא תַּקִּינוּ לֵהּ רַבָּנַן פְּיָסָא? - מַעִיקָּרָא סָבוּר: כֵּיוָן דַּעֲבוֹדַת לַיְלָה הִיא - לָא חֲשִׁיבָא לְהוּ, וְלָא אָתוּ. כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָאָתוּ וְאָתוּ לִידֵי סַכָּנָה - תַּקִּינוּ לֵהּ פְּיָסָא. - וַהֲרֵי אֵיבָרִים וּפְדָרִים, דַּעֲבוֹדַת לַיְלָה הִיא, וְתַקִּינוּ לֵהּ רַבָּנַן פְּיָסָא! - סוֹף עֲבוֹדָה דִּימְמָא הִיא. - הַאי נַמִּי תְּחִלַּת עֲבוֹדָה דִּימְמָא הִיא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קִידֵּשׁ יָדָיו לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן - לְמָחָר אֵין צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ, שֶׁכְּבָר קִידֵּשׁ מִתְּחִילַּת עֲבוֹדָה. - אֵימָא: שֶׁכְּבָר קִידֵּשׁ מִתְּחִילָּה לַעֲבוֹדָה. אִיבָּא דְּאָמְרִי: מַעִיקָּרָא סָבוּר: כֵּיוָן דְּאִיבָּא אוֹנֶס שֵׁינָה - לָא אָתוּ, כֵּיוָן דְּחָזוּ דַּאֲתוּ, וְקָאָתוּ נַמִּי לִידֵי סַכָּנָה - תַּקִּינוּ לֵהּ רַבָּנַן פְּיָסָא. - וַהֲרֵי אֵיבָרִים וּפְדָרִים דְּאִיבָּא אוֹנֶס שֵׁינָה, וְתַקִּינוּ לֵהּ רַבָּנַן פְּיָסָא! - שָׁאנֵי מִיגְנָא מִמִּיקַם. וְתַקַּנְתָּא לְהַהִיא גִּיסָא הֲוַאי? תַּקַּנְתָּא לְהַאי גִּיסָא הֲוַאי, דְּתַנְיָא: מִי שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן (יִזָּכֶה) בְּסִידּוּר מַעֲרָכָה וּבִשְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים! - אָמַר רַב אַשִׁי: שְׁתֵּי תַּקָּנוֹת הָווּ; מַעִיקָּרָא סָבוּר לָא אָתוּ, כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָאָתוּ, וְאָתוּ נַמִּי לִידֵי סַכָּנָה - תַּקִּינוּ לֵהּ פְּיָסָא, כֵּיוָן דְּתַקִּינוּ לֵהּ פְּיָסָא - לָא אָתוּ. אָמְרִי: מִי יֵימַר דְּמִתְרַמֵּי לָן? הַדַּר תַּקִּינוּ לְהוּ: מִי שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן יִזָּכֶה בְּסִידּוּר מַעֲרָכָה, וּבִשְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים, כִּי הֵיכִי דְּיָתוּ וְנִיפַּיְּסוּ. "וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְרוּבִּין" וכו'. אָמַר רַב פַּפָּא: פְּשִׁיטָא לִי, אַרְבַּע אַמּוֹת דְּאַרְעָא לָא, "רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ" תְּנַן. קַמְיָיתָא - נַמִּי לָא, "רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ" תְּנַן, וַהֲדַר כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵירוֹ. דְּבֵינֵי בֵּינֵי נַמִּי לָא, דְּלָא מְסַיְּימָא מִילְּתָא. פְּשִׁיטָא לִי דְּנַבֵּי מִזְבֵּחַ תְּנַן. בָּעֵי רַב פַּפָּא: אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁאָמְרוּ, בַּהֲדֵיהּ אַמָּה יְסוֹד וְאַמָּה סוֹבֵב, או

בראשונה כל מי שרוצה לתרום כו' — שאני מיגנא ממיקם. תימה לי: אמאי לא משני דעבודת איברים ופדרים כשירה ביום, ולהכי תקינו רבנן פייסא דלא ליתו לאינצויי, כיון דכשירה ביום וחבינא להו, דאבתי ליכא אונס שינה! ונראה לי: דשפיר פריך, דהא כל מי שמעלה איברי תמיד של בין הערבים מכבש למזבח היה צריך להיות ניעור בלילה עד שיתעבלו, שאם יפקעו מעל מזבח שיחזורים למערכה. ולהכי פריך: דאם כן לא חביבי להו, ולא שכיחי דאתו בשבילה שיהו צריכין להיות ניעורין זימנין עד חצות, כדי לאהדורי פוקעין דידהו.

שתי תקנות הוו — תימה לי: מנא ליה דשתי תקנות הוו? לימא: מעיקרא סבור דלא אתו, כיון דחזו דאתו, וקאתו נמי לידי סכנה והורצרבו לתקן פייסא, אמרו: אם נתקן פייסא — אם כן יהו נמנעין מלבא, דלימרו מי יימר דמתרמי לן, ותקנו בההיא שעתא דתקינו פייסא כל מי שזוכה בתרומת הדשן דליזבי נמי בסידור מערכה ובסידור שני גזירי עצים. ויש לומר: דלאו דוקא קאמר שתי תקנות בתרי זימני, אלא דילמא בחד זימנא, וקרי להו שפיר שתי תקנות. כיון דתקנת הפייס משום דנפישי דאתו הוה, ומשום חששא דילמא לא ליתו תקינו כל מי שזוכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובו' — קרי ליה שפיר שתי תקנות, אפילו אי בחד זימני דתקינו להו. ואף על גב דלישנא דכיון דתקינו פייסא לא אתו משמע דבתר הכי תקינו להו — אין לחוש, דלא דק כולי האי בלישניה. כי רב אשי מפרש הענין באילו הוה בתרי זימני, וממילא נוקמא נמי בחד זימנא. אי נמי, נראה לי: מדקתני מי שזכה בתרומת הדשן יזכה וכו', ולא קאמר מי שיזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה וכו' — שמע מינה דלאו בחד זימנא ניתקן, אלא הכי הוה מעשה: כיון דחזו דלא אתו, ופעם אחת היה שלא באו אלא מועטין ולא היו לשם כהנים שהיו מסדרין המערכה, לאחר [שזכה מי שזכה בתרומת] הדשן, אז אמרו: מי שזכה בתרומת הדשן — יזכה בסידור המערכה.

התם

בטח לומד תניא גם עתה וכן אומר בכל יום אחר תפילת שחרית שיעור תהלים – כפי שנחלק התהלים לימי החודש – והשם יתברך יצליחו.

ממכתב כ"ט אייר, תשי"ד

תוספות

התם איפרועי איפרעו מיניה — תימה: מנא לן דלא הוה אותו פירעון נמי בשביל אוריה? יש לומר: מדלא כתיב אלא "ואת הכבשה ישלם". ועוד דכתיב "ארבעתים" — דהיינו עבירה אחת דהיינו גילוי עריות. דאי אתרוייהו, אגילוי עריות דבת שבע ואשפיכות דמים דאוריה נענש בילד אמנון ותמר ואבשלום אם כן לא שילם ארבעתים.

ששה חדשים נצטרע דוד וכו' — תימה לי: אם כן שילם יותר מארבעתים! ועוד: דילמא מאי דנצטרע — היינו בשביל מעשה דאוריה. אי נמי: אם נצטרע בשביל בת שבע — נימא דחד מאינך דילד אמנון ותמר ואבשלום בשביל אוריה. ומנלן דלא נענש בשביל אוריה? ויש לומר: מדכתיב "ואותו הרגת בחרב בני עמון" ודרשינן בפרק שני דקידושין (מג,א): מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו — אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו. ומה שהקשיתי אם כן הוה ליה טפי מארבעתים — דילמא דאמנון ותמר בחד חשיב להו. אי נמי, דתמר ומה שנצטרע — בחד חשיב להו. דלא דמו לאחריני דילד ודאמנון ודאבשלום שמתו, אבל דתמר לא הוה מיתה. ועוד: דבת יפת תואר היתה. ומה שנצטרע ששה חדשים, כיון שנתרפא — לא הוה שקול כי הנך, להכי איכא למימר דהנך תרתי חד חשיב להו.

והאמר רב קיבל דוד לשון הרע — הא דלא פריך נמי מהא דחטא שאמר שירה על מפלתו של שאול, כדאיתא פרק "אלו מגלחין" (מועד קטן טז,ב): "שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני"! ויש לומר: דהיא כשגגה חשיב ליה, דכתיב "שגיון לדוד", לפי שאין אדם נתפס על צערו שהיה שאול רודפו.

רש"ל

או דילמא — לסמיכת רצפת תחתונה דמזבח נקיט להו, לבד מיסוד וסובב, שהוא שש קודם לסמיכת גגו. **ונימנינהו לדידהו** — לגלגלותם. **בבזק** — לשון שברי חרסים, נטל כל אחד ואחד חרס והשליך לפניו, ומנו החרסים. **ויפקדם בטלאים** — צום לקחת כל אחד טלה מצאן המלך, ובאו למרחב, ונמנו הטלאים. **כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים** — אלמא אית להו מנין. **כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעיה** — כמה סמוך ומובטח, ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה, מי שהקדוש ברוך הוא בעזרו. שהרי מצינו שאול נכשל באחת — ועלתה לו לרעה לקונטו מיתה, לבטל מלכותו. ודוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה. **דאוריה ודהסתה** — שהוסת למנות את ישראל בסוף ימיו, וגרם לבא עליהם דֶבֶר. דבת שבע — שבא עליה. ילד — בנה הראשון. לשון הרע — על מפיבושת, מפי ציבא. **האי אפרעו מיניה** — מדה במדה הוא הפסידו לחלק נחלתו — והוא נפסד נחלת מלכות. **סיוטא** — מלאכי פחד מבהילים אותו. **לא נמשכה** — לאורך ימים. **שלא היה בו שום דופי** — משפחה, ויתגאו המלכים היוצאים מזרעו על ישראל. אבל דוד — מרות המואביה אתא. **קופה של שרצים** — דופי משפחה. **נענש שאול** — לבוא לידי דבר שעליו ניטל ממנו מלכות. **מפני** — שמתחילת מלכותו מחל על בבודו, וגילה על עצמו שאינו כדאי למלוך. **וכתיב ויעל נחש העמוני** — ומסקנא דמילתא שאמרו ישראל "מי האומר שאול ימלוך עלינו" בתמיהה "תנו (את) האנשים ונמיתם" והוא אמר "לא יומת איש היום הזה".

שאינו

1 אוֹ דִילְמָא בַּר מֵאַמָּה יְסוֹד וְאַמָּה סוֹבֵב? - תֵּיקוּ. "וְאִם
2 הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין הַמְמוּנֶּה אוֹמֵר לָהֶם הַצְּבִיעוּ" וכו'. תָּנָא:
3 הוֹצִיאוּ אֶצְבְּעוֹתֵיכֶם לְמִנְיָן. וְנִימְנִינְהוּ לְדִידְהוּ! - מְסַיַּע
4 לֵיהּ לְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָסוּר לִמְנוֹת אֶת
5 יִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ לִדְבַר מִצְוָה, דִּכְתִיב "וַיִּפְקֹדֵם בְּבָזֶק". -
6 מַתְקִיף לֵהּ רַב אַשִׁי: מִמַּאי דְּהַאי בָּזֵק לִישָׁנָא דְּמִיבְזַק
7 הוּא? וְדִילְמָא שְׁמָא דְּמָתָא הוּא, כִּדְכְתִיב "וַיִּמְצְאוּ
8 אֲדֹנִי בֶזֶק"? - אֶלָּא מֵהָכָא, "וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת הָעָם
9 וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמּוֹנֶה אֶת
10 יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
11 כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר:
12 עוֹבֵר בְּשְׁנֵי לָאוִין שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר". אָמַר
13 רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, רַבִּי יוֹנָתָן רָמֵי: כְּתִיב: "וְהָיָה
14 מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם" וּכְתִיב "אֲשֶׁר לֹא יִמַּד
15 וְלֹא יִסָּפֵר"! לָא קַשְׁיָא: כָּאן - בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין
16 רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כָּאן - בִּזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל
17 מָקוֹם. רַבִּי אָמַר מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי: לָא
18 קַשְׁיָא; כָּאן - בִּידֵי אָדָם, כָּאן - בִּידֵי שָׁמַיִם. אָמַר רַב
19 נְהִילַאי בַּר אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס
20 עַל הַצִּיבּוּר - מִתְעַשֵּׁר. מֵעֵיקָּרָא כְּתִיב "וַיִּפְקְדֵם בְּבָזֶק"

21 וּלְבַסּוֹף כְּתִיב "וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים". - וְדִילְמָא מִדִּידְהוּ? - אִם כֵּן מַאי רְבוּתָא דְּמִילְּתָא? "וַיָּרֶב בַּנַּחַל", אָמַר רַבִּי מַנִּי: עַל עִסְקֵי נַחַל.
22 בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׁאוּל "לֵךְ וְהִכִּיתָ אֶת עֲמָלֵק", אָמַר: וּמַה נֶּפֶשׁ אַחַת אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא עֶגְלָה עֲרוּפָה, כָּל הַנְּפָשׁוֹת
23 הַלָּלוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וְאִם אָדָם חָטָא - בְּהֵמָה מָה חָטְאָה? וְאִם גְּדוֹלִים חָטְאוּ - קְטַנִּים מָה חָטְאוּ? יְצָאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ
24 "אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה". וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל לְדוֹאֵג "סֹב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים", יְצָאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ "אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה". אָמַר
25 רַב הוּנָא: כַּמָּה לֹא חָלֵי וְלֹא מַרְגִּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְיעֵיהּ; שָׁאוּל בְּאַחַת - וְעָלְתָה לוֹ, דָּוִד בִּשְׁתַּיִם - וְלֹא עָלְתָה לוֹ. שָׁאוּל בְּאַחַת מַאי
26 הִיא - מַעֲשֶׂה דַּאֲגָג, וְהָא אִיכָּא מַעֲשֶׂה דְּנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים! - אַמַּעֲשֶׂה דַּאֲגָג כְּתִיב "נַחְמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל לְמֶלֶךְ". דָּוִד בִּשְׁתַּיִם,
27 מַאי נִינְהוּ - דְּאוּרִיָּה וְדַהֲסָתָה. וְהָא אִיכָּא נַמִּי מַעֲשֶׂה דְּבַת שֶׁבַע! - הָתָם אִפְּרְעוּ מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב "וְאֶת הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתָּיִם" -
28 יֶלֶד, אַמְנוֹן, תָּמָר, וַאֲבְשָׁלוֹם. - הָתָם נַמִּי אִפְּרְעוּ מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב "וַיִּתֵּן הַקּוֹל דֶּבֶר (בָּעָם מִן הַבֹּקֶר) וְעַד עֵת מוֹעֵד"! - הָתָם לָא אִפְּרְעוּ
29 מִגּוּפֵיהּ. - הָתָם נַמִּי לָא אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵיהּ. - לָאֵי, אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵיהּ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים נִצְטָרַע דָּוִד, וּפָרְשׁוּ הֵימֶנּוּ
30 סַנְהֶדְרִין, וְנִסְתַּלְּקָה הֵימֶנּוּ שְׁכִינָה, דִּכְתִיב "שׁוּבוּ לִי יֵרֵאיךָ וּיֹדְעֵי עֵדוֹתֶיךָ", וּכְתִיב "הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ". וְהָא אָמַר רַב: קִבֵּל דָּוִד
31 לָשׁוֹן הָרָע! - כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: לֹא קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרָע. - וּלְרַב נַמִּי, דְּאָמַר קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרָע הָא אִיפְּרְעוּ מִינֵּיהּ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה
32 אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ דָּוִד לְמְפִיבוֹשֶׁת "אֲמַרְתִּי אַתָּה וְצִיבָא תַּחְלְקוּ אֶת הַשָּׂדֶה", יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: רְחַבְעָם וְיָרָבְעָם
33 יַחְלְקוּ אֶת הַמַּלְכוּת. "בֶּן שָׁנָה שָׁאוּל בְּמָלְכוֹ". אָמַר רַב הוּנָא: כְּבֶן שָׁנָה, שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם חֵטְא. מַתְקִיף לֵהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:
34 וְאִימָא כְּבֶן שָׁנָה שֶׁמְּלוּכְלָךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה? אַחֲוִיאוּ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן סִיוּטָא בְּחֶלְמֵיהּ. אָמַר: נַעֲנֵיתִי לָכֶם עַצְמוֹת שָׁאוּל בֶּן קִישׁ. הֲדַר
35 חֲזָא סִיוּטָא בְּחֶלְמֵיהּ. אָמַר: נַעֲנֵיתִי לָכֶם עַצְמוֹת שָׁאוּל בֶּן קִישׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה לֹא נִמְשְׁכָה
36 מַלְכוּת בֵּית שָׁאוּל - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ שׁוּם דּוֹפִי. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּיבּוּר
37 אֶלָּא אִם כֵּן קוּפָּה שֶׁל שְׁרָצִים תְּלוּיָה לוֹ מֵאַחוֹרָיו, שֶׁאִם תָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו - אוֹמְרִין לוֹ: חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
38 מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ שָׁאוּל - מִפְּנֵי שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בְלִיַּעַל אָמְרוּ מַה יֹּשִׁיעֵנוּ זֶה וַיְבַזֻהוּ וְלֹא הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ"
39 וּכְתִיב "וַיַּעַל נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי וַיִּחַן עַל יָבֵשׁ גִּלְעָד" וגו'. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: כָּל תַּלְמִיד חָכָם

שאינו

בטח התוועדו במשך ימי חג הפסח ול"ג בעומר ויעשו כן גם בחג השבועות. ותשואות חן אם יודיע פרטים בזה.

ממכתב כ"ח אייר, תשי"ד

אוֹ דִּילְמָא ארבע האמות הם **כַּר** [–חוץ] **מֵאַמָּה יְסוֹד וְאַמָּה סוֹבֵב** [והיינו שש אמות מגג המזבח], מסיקה הגמרא: **תִּיקוּ.**

שנינו במשנה: **וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין הַמְּמוּנֶה אוֹמֵר לָהֶם הַצְּבִיעוּ וְכוּ'. תָּנָא** בברייתא, שהיה הממונה אומר להם **הוֹצִיאוּ אֶצְבְּעוֹתֵיכֶם לְמִנְיָן.** הגמרא מבארת מדוע נעשה הגורל באופן זה. שואלת הגמרא: מדוע הוצרכו למנות האצבעות, **וְנִימְנִינְהוּ לְדִידְהוּ** – וונמנה את הכהנים עצמם. משיבה הגמרא: **מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ לְדָבָר מִצְוָה, דִּכְתִיב** לגבי שאול המלך שמנה את אנשי הצבא (שמואל א' יא ח) **'וַיִּפְקְדֵם בְּבֶזֶק',** ו'בזק' הוא לשון שבר, שמנאם על ידי שכל אחד השליך לפניו שבר חרס ומנו את השברים, ומכך שלא מנאם בגופם, יש ללמוד שאסור למנות את ישראל אף לדבר מצוה, שהרי היתה זו מלחמת מצוה. דוחה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִּׁי, מִמַּאי דְּהַאי 'בֶּזֶק' לִישְׁנָא דְּמִיבְזַק** – לשון של שברים **הוּא, וְדִילְמָא שְׁמָא דְּמָתָא** – אולי שם מקום **הוּא, כִּדְכְתִיב** (שופטים א ה) **'וַיִּמְצְאוּ [אֶת] אֲדֹנִי בֶזֶק [בְּבֶזֶק] וַיִּלָּחֲמוּ בּוֹ'.** הגמרא מביאה מקור אחר לדין זה: **אֶלָּא** האיסור למנות את ישראל נלמד **מֵהָכָא,** שנאמר במלחמת שאול בעמלק (שמואל א' טו ד) **'וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת הָעָם, וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים',** שמנה שאול את אנשי הצבא על ידי שנטל כל אחד טלה מצאן שאול, והביאו את כל הטלאים למקום רחב ומנו אותם.

מאמר נוסף בענין זה: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמּוֹנֶה אֶת יִשְׂרָאֵל לְגוֹלְגְּלוֹתָם עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר** (הושע ב א) **'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר',** כלומר שאסור למודדו. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לָאוִין שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר'.**

הגמרא מביאה קושיא על פסוק זה: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, רַבִּי יוֹנָתָן רָמִי** – הקשה סתירה, **כְּתִיב** בתחילת הפסוק **'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם',** ומשמע שיהיה להם מספר, **וּבְהַמְשֵׁךְ כְּתִיב 'אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר'** ומשמע שאין להם מספר כלל. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – בסיום הפסוק מדובר **בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ** של **מָקוֹם** שאז אין להם מספר כלל. ואילו **כָּאן** – בתחילת הפסוק, מדובר **בִּזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ** של **מָקוֹם** שאז רבים הם אך יש להם מספר.

תירוץ נוסף: **רַבִּי אָמַר מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** בסיום הפסוק מדובר כשהספירה היא **בִּידֵי אָדָם,** שלא יוכלו לסופרם כלל, ואילו **כָּאן** – בתחילת הפסוק מדובר כשהספירה היא **בִּידֵי שָׁמַיִם,** וכוונת הפסוק שמספר בני ישראל יהיה גדול עד שלא יוכלו לסופרם בידי אדם אלא רק בידי שמים.

אגב הזכרת שני המנינים שמנה שאול את אנשי צבאו מביאה הגמרא מאמר הקשור לכך: **אָמַר רַב נְהִילַאי בַּר אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם** להיות **פַּרְנָס** – ממונה **עַל הַצִּיבּוּר** הרי הוא **מִתְעַשֵּׁר,** שהרי **מֵעִיקָּרָא** במנין הראשון [במלחמת יבש גלעד] שהיה קודם שאול על ישראל **כְּתִיב 'וַיִּפְקְדֵם בְּבֶזֶק'** – בשברי חרסים, והיינו דבר מועט, **וּלְבַסּוֹף** – במנין השני [במלחמת עמלק] שהיה לאחר שכבר המליכוהו כל ישראל עליהם **כְּתִיב 'וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים'** – שמנה אותם על ידי טלאים שנלקחו מצאנו, הרי שנתעשר בינתיים.

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא מִדִּידְהוּ** – שמא הטלאים היו משלהם, ואין ראיה שהתעשר. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן, מַאי רְבוּתָא דְּמִילְּתָא** – מה החשיבות בכך שמנאם בטלאים, ולמה לא מנה אותם עכשיו גם כן בשברי חרסים, אלא ודאי שבסוף נתעשר ומנאם בטלאים שלו.

אגב שהוזכרה מלחמת עמלק מביאה הגמרא דרשה בענין: כתוב (שמואל א' טו ה) **'וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל', אָמַר רַבִּי מַנִּי** פירוש הפסוק הוא, שכביכול עשה שאול מריבה עם ה' **עַל עִסְקֵי נַחַל** – עגלה ערופה שנערפת בנחל, **שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׁאוּל** (שם טו ג) 'עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָ אֶת עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו, וְהֲמִתָּה מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה, מֵעֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, מִגָּמָל וְעַד חֲמוֹר' **אָמַר** שאול, קל וחומר, **וּמַה נֶּפֶשׁ אַחַת** שנמצאה מתה בשדה ולא נודע מי הרגה **אָמְרָה תּוֹרָה** (דברים כא א–ט) **הָבֵא עֶגְלָה עֲרוּפָה** לכפרה, **כָּל הַנְּפָשׁוֹת הֵלָּלוּ** שהורגים אנו במלחמה **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שצריכים אנו כפרה עליהם, ולכן יש להניח הבהמות ולא להרגם כדי שנוכל להקריבם לכפרה. **וְעוֹד** טענה, אף **אִם אָדָם** [–אנשי עמלק] **חָטָא, בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה, וְאִם** אנשי עמלק הגדולים **חָטְאוּ, קְטַנִּים מֶה חָטְאוּ,** ולכן לא הרג את הבהמות. **יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, 'אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה'** כלומר אל תרחם על הרשעים.

וְכֵן בפרשת נוב עיר הכהנים, **בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל לְדוֹאֵג** (שם כב יח) **'סֹב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים'** והלך דואג והרג שמונים וחמש כהנים בנוב עיר הכהנים, **יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ לשאול 'אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה',** כלומר, אל תתאכזר יותר מדאי.

הגמרא מביאה מאמר בענין חטאי שאול ודוד: **אָמַר רַב הוּנָא, כַּמָּה לֹא חָלֵי וְלֹא מַרְגִּישׁ** – כמה ניצול מחולי ודאגה **גְּבָרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּעֵיהּ** – אדם שאדונו בשמים עוזרו, שהרי **שָׁאוּל** חטא **בְּעֵבִירָה אַחַת, וְעָלְתָה לוֹ** לרעה, שנענש במיתה ונסתלקה ממנו המלכות, ואילו **דָּוִד** חטא **בִּשְׁתַּיִם וְלֹא עָלְתָה לוֹ** לרעה, שלא נפסקה מלכותו.

מבררת הגמרא: **שָׁאוּל בְּאַחַת מַאי הִיא** – מה היא אותה עבירה. משיבה הגמרא: **מַעֲשֶׂה דַּאֲגָג,** שחטא שאול במה שלא הרג את אגג מלך עמלק (שמואל א' טו ט). שואלת הגמרא: **וְהָא אִיכָּא** גם **מַעֲשֶׂה דְּנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים,** הנזכר לעיל. משיבה הגמרא: **אַמַּעֲשֶׂה דַּאֲגָג כְּתִיב** (שם טו יא) **'נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל לְמֶלֶךְ',** ומשמע שמחמת עוון זה לחוד נענש.

הגמרא ממשיכה לבאר: **דָּוִד בִּשְׁתַּיִם מַאי נִינְהוּ,** חטא אחד הוא, מעשה **דְּאוּרִיָּה** החיתי ששלחו דוד למלחמה. **וְעוֹוֹן** שני הוא מעשה **דַּהֲסָתָה** – שבסוף ימיו הוסת למנות את ישראל, וכמו שכתוב (שמואל ב' כד א) **'וַיֹּסֶף אַף ה' לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת דָּוִד בָּהֶם לֵאמֹר לֵךְ מְנֵה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת יְהוּדָה',** ובכך גרם שיבוא דֶּבֶר על ישראל.

שואלת הגמרא: **וְהָא אִיכָּא נַמִּי מַעֲשֶׂה דְּכַת שֶׁבַע,** שלקחה בחייו של אוריה בעלה. משיבה הגמרא: **הָתָם, אִפְּרְעוּ מִינֵּיהּ** – נפרעו ממנו ונענש על כך, **דִּכְתִיב** בדברי התוכחה של נתן הנביא לדוד (שם יב ו) **'וְאֶת הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתָּיִם'** – על בת שבע [שנמשלה בפסוק לכבשת הרש] ישלם פי ארבע, שיענש בארבעת ילדיו, ואלו הם, **יֶלֶד** – שמת הילד הראשון שנולד לו מבת שבע (שם יב יח), **אַמְנוֹן** בנו, שנהרג בציוויו של אבשלום (שם יג כט), **תָּמָר** בתו, שנאנסה, **וְאַבְשָׁלוֹם** בנו, שמרד בו ונהרג (שם טו–יח).

שואלת הגמרא: **הָתָם נַמִּי אִפְּרְעוּ מִינֵּיהּ** – הרי אף בחטא של 'הסתה' שמנה את ישראל נפרעו ממנו, **דִּכְתִיב** (שם כד טו) **'וַיִּתֵּן ה' דֶּבֶר (בעם מן הבקר) [בְּיִשְׂרָאֵל מֵהַבֹּקֶר] וְעַד עֵת מוֹעֵד'.** משיבה הגמרא: **הָתָם** בחטא של 'הסתה' **לֹא אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵיהּ** – לא נפרעו מדוד עצמו אלא מישראל. מקשה הגמרא: **וְהָרֵי הָתָם** – בעוון בת שבע, **נַמִּי לֹא אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵיהּ,** אלא מבניו. מתרצת הגמרא: **לָאֵי** [–באמת] **אִפְּרְעוּ מִגּוּפֵיהּ** – נפרעו גם מגופו, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב,** (שם כד טו) **שֶׁשָּׁה חֳדָשִׁים נִצְטָרַע דָּוִד** לאחר עוון בת שבע, **וּפָרְשׁוּ הֵימֶנּוּ סַנְהֶדְרִין, וְנִסְתַּלְּקָה הֵימֶנּוּ שְׁכִינָה, דִּכְתִיב** שדוד המלך התפלל (תהילים קיט עט) **'יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ',** היינו הסנהדרין שפרשו ממנו, **וּכְתִיב** (שם נא יד) **'הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ',** היינו רוח הקודש שנסתלקה ממנו. הרי שנענש דוד בעצמו שנצטרע, ופרשו ממנו הסנהדרין, ונסתלקה ממנו רוח הקדש.

הגמרא ממשיכה להקשות על רב הונא: וכי היו לדוד רק שני חטאים אלו [שלא נענש עליהם], **וְהָא אָמַר רַב** (שבת נו.), **קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרָע** כשברח מפני אבשלום בנו, ובא אליו ציבא ואמר לו שמפיבושת מורד בו. מתרצת הגמרא: רב הונא סובר **כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר** (שם), **לֹא קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרָע,** ומה שסבר שמפיבושת מרד בו לא היה מחמת דברי ציבא, אלא מפני דברים הניכרים שראה בו. ממשיכה הגמרא ומתרצת: **וּלְרַב נַמִּי, דְּאָמַר קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרָע,** יש לתרץ **דְּהָא אִיפְּרְעוּ מִינֵּיהּ** – שסבר נפרעו ממנו על חטא זה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ דָּוִד לְמְפִיבוֹשֶׁת** לאחר שמפיבושת אמר לו שלא מרד בו כלל (שם יט ל), **'אָמַרְתִּי אַתָּה**

המשך בעמוד קב

שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם וְאֵינוֹ נוֹטֵר בְּלִיבּוֹ אֵיבָה כְּנָחָשׁ לְמִי שֶׁפָּגַע בּוֹ, אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהַכְּתִיב (ויקרא יט יח) 'לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר'. מתרצת הַגְּמָרָא: הָהוּא – פסוק זה, בְּעִנְיָנִי מָמוֹן הוּא דִּכְתִיב, אבל לא בדברים הנוגעים לגופו. דְּתַנְיָא, אֵיזוֹ הִיא 'נְקִימָה', וְאֵיזוֹ הִיא 'נְטִירָה' שנאסרו בפסוק, 'נְקִימָה' הֵיאַךְ כגון שֶׁאָמַר לוֹ רְאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן הַשְּׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן לָאו – לא אַשְׁאִילֶךָ, לְמָחָר, אָמַר לוֹ הוּא – שִׁמְעוֹן לִרְאוּבֵן הַשְּׁאִילֵנִי קַרְדּוּמְךָ, אָמַר לוֹ רְאוּבֵן אֵינִי מַשְׁאִילְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתָּנִי, זוֹ הִיא נְקִימָה. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה, אָמַר לֵיהּ רְאוּבֵן לְשִׁמְעוֹן הַשְּׁאִילֵנִי קַרְדּוּמְךָ, אָמַר לֵיהּ שִׁמְעוֹן לֹא, לְמָחָר אָמַר לֵיהּ שִׁמְעוֹן לִרְאוּבֵן הַשְּׁאִילֵנִי חֲלוּקְךָ, אָמַר לוֹ רְאוּבֵן חֲלוּקְךָ – קח לך, וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ, שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתָּנִי ואני משאילך, זוֹ הִיא נְטִירָה כיון ששמר את הדבר בליבו ולא הסיחו מדעתו, ומה שנאמר לגבי תלמיד חכם הוא לענין צער הגוף, ובזה מותר ליקום וליטור, ותלמיד חכם חייב לעשות כן.

מקשה הגמרא: וְצַעֲרָא דְּגוּפָא לֹא – וכי על צער שבגופו לא נאמר שתלמיד חכם צריך להימנע מלנקום וליטור, וְהָא תַּנְיָא, הַנַּעֲלָבִין וְאֵינָן עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָן וְאֵינָן מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה ולא לשם קבלת שכר, ונזהרים מעבירות ולא מיראת העונש, וּשְׂמֵחִין בְּיִסּוּרִין, עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר (שופטים ה לא) 'וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ' הרי שהברייתא משבחת אף מי שאינו נוקם על פגיעה בכבודו [שהיא כפגיעה בגופו]. מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם תלמיד חכם עצמו אינו נוקם, אלא דְּנָקִיט לֵיהּ בְּלִיבֵּיהּ, כלומר, לכבוד תורתו צריך לשמור את הדבר בליבו, וכשבא אחר לנקום את נקמתו ישתוק ולא ימנענו מלעשות זאת.

ממשיכה הגמרא ומקשה: וְהָאֲמַר רָבָא, כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו – שאינו מדקדק ומקפיד על המצערים אותו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, כלומר, אף מידת הדין אינה מדקדקת על פשעיו. הרי שאין ראוי להקפיד כלל. מתרצת הגמרא: דברי רבא לא באו ללמד אלא דְּמִפַּיְּיסוּ לֵיהּ וּמְפַיְּיס – שכשמבקשים ממנו מחילה צריך למחול, ואילו דברי רבי שמעון בן יהוצדק נאמרו באופן שאין מפייסים אותו, שאז עליו לנקום ולנטור כנחש.

הפייס היה נערך כך, הכהנים היו עומדים בעיגול, והממונה בא ונטל מצנפת מעל ראש אחד הכהנים, ומכריז מנין יותר גדול ממספר הכהנים שהיו שם וסופר את אצבעות הכהנים, ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה.

שנינו במשנה וּמַה הֵן מוֹצִיאִין אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם וְכוּ'. שואלת הגמרא: הַשְׁתָּא שְׁתַּיִם מוֹצִיאִין אַחַת מִבַּעְיָא, כלומר, הרי פשוט שאם יכול להוציא שתים [אף שאפשר שיטעה הממונה וימנה שני האצבעות], בודאי שיכול להוציא גם אצבע אחת. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – מה ששנינו שמוציא 'אחת', היינו בְּכֹהֵן בָּרִיא, שלא יוציא יותר מאחת, ואילו כָּאן – מה ששנינו 'שתים', היינו בְּכֹהֵן חוֹלֶה, שאינו יכול לכבוש אצבעותיו להוציא אצבע אחת לבד. מסיימת לזה הגמרא: וְהָתְנְיָא – וכך שנינו בברייתא, אַחַת מוֹצִיאִין, שְׁתַּיִם אֵין מוֹצִיאִין, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּבָרִיא, אֲבָל בְּחוֹלֶה אֲפִילּוּ שְׁתַּיִם מוֹצִיאִין, וְהַיְּחִידִין – החולים מוֹצִיאִין שְׁתַּיִם, וְאולם אֵין מוֹנִין לָהֶן אֶלָּא אַחַת.

מקשה הגמרא: וְכִי אֵין מוֹנִין לוֹ לְחולה המוציא שתים אֶלָּא אַחַת, וְהָתְנְיָא, אֵין הכהנים מוֹצִיאִין עם האצבע לֹא שָׁלִישׁ – אצבע השלישית לאגודל, הנקראת 'אמה', וְלֹא גּוּדֵל, מִפְּנֵי הַרְמָאִים הרוצים להימנות פעמיים כדי שיסתיים המנין בהם, וְאִם עבר וְהוֹצִיא שָׁלִישׁ, מוֹנִין לוֹ, אבל אם הוציא גּוּדֵל אֵין מוֹנִין לוֹ כלל. אפילו אחת, וְלֹא עוֹד, [וְאֶלָּא] שֶׁלּוֹקֶה מִן הַמְּמוּנֶה בַּ'פְּקִיעַ'. ומשמע מלשון הברייתא שאם הוציא שליש 'מונין לו', שמונים לו את שתי האצבעות, ואילו בברייתא לעיל התבאר שמונים לו רק אחת. מתרצת הגמרא: מַאי 'מוֹנִין לוֹ' ששנינו בברייתא, נְמִי אַחַת, ולא שתים.

מבררת הגמרא: מַאי 'פְּקִיעַ' שהיה לוקה בו מהממונה. אָמַר רַב, מַדְרָא. מבררת הגמרא: מַאי מַדְרָא, אָמַר רַב פָּפָּא, מַטְרְקָא דְּטַיָּיעֵי דְּפַסִּיק רֵישֵׁיהּ – רצועה של ערביים המשמשת כשוט להכות הסוסים, שראשו פסוק לרצועות דקות.

אָמַר אַבָּיֵי, מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא – מתחילה הייתי אומר הָא דְּתַנְּן במשנה המפרטת את הממונים במקדש (שקלים פ"ה מ"א) בֶּן בֵּיבַאי היה מְמוּנֶה עַל הַפְּקִיעַ, אָמִינָא – אמרתי ש'פקיע' היינו 'פְּתִילָתָא' – פתילות להדלקת המנורה, כְּדְתָנֵן (סוכה נא.) מִבְּלָאֵי מִכְנְסֵי הַכֹּהֲנִים וּמֵהַמְּיַיְנֵיהֶן – ומאבנטיהם הישנים, מֵהֶן הָיוּ מַפְקִיעִין – קורעים רצועות כדי לעשות פתילות, וּבְהֶן הָיוּ מַדְלִיקִין לשמחת בית השואבה. אך כֵּיוָן דִּשְׁמַעְנָא לְהָא דְּתַנְיָא בברייתא הנזכרת לעיל 'וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁלּוֹקֶה מִן הַמְּמוּנֶה בַּפְּקִיעַ', אָמִינָא – אמרתי מַאי פָּקִיעַ, נַגְדָּא – רצועה שמלקים איתה.

שנינו במשנה: מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ וכו'. הגמרא מביאה מעשה נוסף שאירע מחמת ריצה זו: תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, קָדַם אֶחָד מֵהֶן להגיע לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת [העליונות של המזבח] שֶׁל חֲבִירוֹ – קודם לחבירו, ובכך זכה בתרומת הדשן, נָטַל הכהן המפסיד סַכִּין, וְתָקַע לוֹ בְּלִבּוֹ של הזוכה. עָמַד רַבִּי צָדוֹק עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם שבהר הבית וְאָמַר, אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים כא א–ג) 'כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה וגו' וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָלָל, וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר' וגו', אָנוּ, עַל מִי מוטל לְהָבִיא עֶגְלָה עֲרוּפָה, האם עַל הָעִיר – אנשי ירושלים, אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת – הכהנים שומרי העזרה. וכששמעו העם כן, גָּעוּ – צעקו כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה. בָּא אָבִיו שֶׁל תִּינוֹק – אבי הכהן ההרוג וּמְצָאוֹ כְּשֶׁהוּא מְפַרְפֵּר – שנשמתו עדיין לא יצאה, אָמַר, הֲרֵי הוּא כַּפָּרַתְכֶם – מיתתו תכפר עליכם, וַעֲדַיִין בְּנִי מְפַרְפֵּר וְלכך עדיין לֹא נִטְמְאָה הַסַּכִּין, כלומר, מהרו להוציא את הסכין מליבו לפני שימות ותיטמא. לְלַמֶּדְךָ – מדברי האב אפשר ללמוד שֶׁקָּשָׁה עֲלֵיהֶם טָהֲרַת כֵּלִים יוֹתֵר מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים, שאפילו האב לא היה חושש ממיתת בנו כפי שחשש מטומאת הסכין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלכים ב' כא טז) 'וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה [הַרְבֵּה מְאֹד] עַד אֲשֶׁר מִלֵּא [אֶת] יְרוּשָׁלַיִם פֶּה לְפֶה', הרי שכבר בזמן מנשה מלך יהודה שהיה בימי בית הראשון הוקל בעיניהם עוון שפיכות דמים.

מבררת הגמרא: הֵי מַעֲשֶׂה קָדִים – איזה מעשה אירע קודם, שבירת הרגל [המוזכרת במשנה] או הריגת הכהן, אִילֵימָא – אם תאמר דִּשְׁפִיכוּת דָּמִים קדם, קשה, הַשְׁתָּא אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים לֹא תַּקִּינוּ פְּיָיסָא, אַנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ תַּקִּינוּ – אם מחמת מעשה שפיכות דם החמור לא תקנו גורל ל'תרומת הדשן', היתכן שלאחר מעשה שבירת הרגל תקנו. אֶלָּא לכאורה צריך לומר שמעשה דְּנִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ קָדִים, וְשוב קשה, כֵּיוָן דְּתַקִּינוּ פְּיָיסָא, אַרְבַּע אַמּוֹת מַאי עֲבִידְתַּיְּיהוּ – מאחר שתיקנו פייס מחמת התקלה, מה היה הענין בריצה להקדים את חבירו בארבע אמות. מסיקה הגמרא: אֶלָּא לְעוֹלָם מעשה דִּשְׁפִיכוּת דָּמִים קָדִים, וְאולם מֵעַקָּרָא סָבוּר אַקְרַאי בְּעַלְמָא הוּא – מתחילה סברו חכמים שדרך מקרה הוא שאירע, ומחמת כך אין צורך לתקן גורל, אך כֵּיוָן דַּחֲזִי אֲפִילּוּ מִמֵּילָא אָתוּ לִידֵי סַכָּנָה – משראו על ידי המעשה של שבירת הרגל שאפילו בלא להתכוין להזיק באים הכהנים לידי סכנה, תַּקִּינוּ רַבָּנַן פְּיָיסָא. הגמרא שבה לבאר את הברייתא הנזכרת לעיל: עָמַד רַבִּי צָדוֹק עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם וְאָמַר, אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר 'כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה', אָנָן, עַל מִי לְהָבִיא עגלה ערופה, עַל הָעִיר אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת. מקשה הגמרא: וְכִי יְרוּשָׁלַיִם בַּת אָתְוֵי [–ראויה להבאת] עֶגְלָה עֲרוּפָה הִיא, וְהָתַנְיָא, עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם וְזוּ אַחַת מֵהֶן,

רש"י

שאינו נוקם — נקמתו. **ונוטר** — איבה כנחש בלבו. **איני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה** — שהדבר שמור בלבו, ולא הסיחו מדעתו. **דנקיט בליביה** — ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט — ישתוק. **דמפייסו ליה** — לבקש מחילה. **חולה** — אינו יכול לכבש אצבעותיו, וכשמוציא אחת — יוצאה חבירתה עמה. **ויחידים** — בחולין, שאינן יושבין עם שאר בני אדם אלא שובבין או יושבין לבדם. **אלא אחד** — אין נמנה אלא איש אחד. **אין מוציאין** — עם האצבע לא שליש ולא גודל, דאין מוציאין שתים. **ואם הוציא שליש מונין לו** — שאינו רמאי, לפי שהוא ניכר שאינו משני בני אדם, שאין יכול להרחיק זה מזה. גודל — אם הוציא גודל אין מונין לו כלל, אלא מוציאין אותו מביניהן. **הממונה בפקיע** — הממונה על רצועות המלקות. **שליש** — אצבע שלישי, אם הוציא שלישי מונין לו. קא סלקא דעתיה מונין לו שנים. **מטרקא דטייעי** — רצועות ישמעאלים העשויה שוט לסוסים. **דפסיק רישיה** — לכך קרויה פקיעה, שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות, אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה הסוס יותר. ופקיע לשון פיסוק וסדקים, כמו מבלאי מכנסי הכהנים מפקיעין — לשון קריעה. דתנן — במסכת שקלים (פרק ה, א). **ביבאי** — שם האיש. **היו מפקיעין** — לעשות פתילות לשמחת בית השואבה בחג. **נגדא** — רצועות מלקות. **על מעלות האולם** — בהר הבית. אולמות הרבה בנה שם הורדוס, כמו שכתוב בספר יוסף בן גוריון על מעלות האולם בהר הבית. אולמות גרסינן בתוספתא. **על מי להביא** — משל מי תלקח מן הירושבים בעיר או מן הכהנים שומרי עזרה. **נעו** — צעקו. **הרי הוא כפרתכם** — מיתתו תכפר עליכם. **ארבע אמות מאי עבידתייהו** — גבי מרוצת שפיכות דמים. **עשרה דברים** — בבבא קמא חשיב לה, בפרק "מרובה" (פב,ב).

תוספות

שתים מוציא אחת מבעיא — אף על גב דבכמה דוכתי קתני לא זו אף זו, מכל מקום היכא דאיכא שינויא אחרינא — קאמר ליה. ועוד: דהיכא דהוי זה בכלל זה לגמרי — לא הוה ליה למיתנייה. והא דלא פריך הכי בריש פרק קמא דעירובין (ב,ב), ובריש פרק קמא דסוכה (ב,ב), דקאמר: רבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה. השתא חמשים מכשיר ארבעים מיבעיא?! יש לומר: דכל היכא דלא הוי דווקא, אלא הוא הדין יותר — לא פריך הכי. כדמשני בריש "מפנין" (שבת קכו,ב) ארבע וחמש קופות — ארבעה וחמשה כדאמרי אינשי. אבל המקשה שהקשה התם: חמש מפנין ארבע מיבעיא, הוה סלקא דעתיה דדווקא הוה, ומשני ליה דלאו דווקא הוי. ובפרק "בנות כותים" (נדה לז,ב) דקושי מטהר ארבעים וחמשים יום פריך ליה, משום דדווקא הוא, דאין קושי מטהר לעולם. ובפרק "אלמנה ניזונית" (כתובות צו,א) דקאמר אלמנה ששהתה שתים ושלש שנים ולא תבעה מזונותיה איבדה מזונותיה. ופריך ליה, אף על גב דהתם לאו דווקא — דכל שכן אם שהתה יותר דאיבדה! יש לומר: משום דהתם הוי שתים ושלש זו ואין צריך לומר זו. והלכך פריך ליה. וכן בסוף בבא קמא (קיח,ב) גבי לוקח מן הרועים ארבע וחמש צאן, אבל לא שתים ושלש, ופריך: השתא ארבע זבנינן, חמש מיבעיא. התם נמי הוי זו ואין צריך לומר זו. ובפרק "במה אשה" (שבת ס,ב) גבי סנדל המסומר פריך ליה, משום דפשיטא ליה דהוו דוקא ארבע או חמש, אבל לא טובא. ובריש פרק "אף על פי" (כתובות נז,א) משהה אדם אשתו שתים ושלש שנים, וגבי תינוק יונק והולך ארבע וחמש שנים (שם ס,ב) — איכא למימר דפשיטא ליה דהוא הדין טובא, הלכך לא פריך ליה. אי נמי בההיא דתינוק יונק ארבע וחמש שנים — יש לומר דדווקא קאמר: ארבע לבריא וחמש לבחוש.

וירושלים אינה מביאה עגלה ערופה כו' והתניא כו' — תימה לי: מאי פריך? לימא דברבי יהודה סבירא ליה, דאמר לעיל בפרק קמא (יב,א) דירושלים נתחלקה לשבטים. ואפילו עזרות איכא למאן דאמר התם דנתחלקו לשבטים! ויש לומר: דבלאו הכי צריך לשנויי כדי להרבות בבכיה, דהא לא שייך עגלה ערופה אלא היכא דלא נודע מי הכהו — והכא הרי נודע. ועוד: דקאמר על העיר או על העזרה, פשיטא דעל העזרה לא מייתינן, דהא "העיר הקרובה" כתיב, ועזרה לאו עיר הוא, אלא לאפושי צערא בעלמא הוא דקאמר הכי.

שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם וְנוֹטֵר כַּנָּחָשׁ - אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם. - וְהָכְתִיב "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר"! - הַהוּא בְּמָמוֹן הוּא דִּכְתִיב. דְּתַנְיָא: אֵיזוֹ הִיא נְקִימָה וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? נְקִימָה, אָמַר לוֹ: הַשְּׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, - אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ הוּא: הַשְּׁאִילֵנִי קַרְדּוּמְךָ! - אָמַר לוֹ: אֵינִי כְּמוֹתְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי - זוֹ הִיא נְקִימָה. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ: הַשְּׁאִילֵנִי קַרְדּוּמְךָ! - אָמַר לֵיהּ: לֹא. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְּׁאִילֵנִי חֲלוּקְךָ! - אָמַר לוֹ: הֵילָךְ, אֵינִי כְּמוֹתְךָ, שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי - זוֹ הִיא נְטִירָה. - וְצַעֲרָא דְּגוּפָא לָא? וְהָא תַּנְיָא: הַנַּעֲלָבִין וְאֵינָן עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָן וְאֵינָן מְשִׁיבִין, עוֹשִׂין מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִין בְּיִסּוּרִין - עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר "וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ"! - לְעוֹלָם דְּנָקֵיט לֵיהּ בְּלִיבֵּיהּ. - וְהָאָמַר רָבָא: כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו - מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו! - דְּמְפַיְּסוּ לֵיהּ וּמְפַיְּיס. "וּמָה הֵן מוֹצִיאִין אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם" וכו'. הָשְׁתָּא שְׁתַּיִם מוֹצִיאִין, אַחַת מַבְעָיָא? אָמַר רַב חִסְדָּא: לָא קַשְׁיָא; כָּאן - בְּבָרְיָא, כָּאן בְּחוֹלֶה. וְהָתַנְיָא: אַחַת - מוֹצִיאִין, שְׁתַּיִם - אֵין מוֹצִיאִין, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּבָרְיָא, אֲבָל בְּחוֹלֶה - אֲפִילּוּ שְׁתַּיִם מוֹצִיאִין, וְהַיְחִידִין מוֹצִיאִין שְׁתַּיִם, וְאֵין מוֹנִין לָהֶן אֶלָּא אַחַת. וְאֵין מוֹנִין לוֹ אֶלָּא אַחַת? וְהָתַנְיָא: אֵין מוֹצִיאִין לֹא שָׁלִישׁ וְלֹא גּוּדֵל מִפְּנֵי הָרַמָּאִים, וְאִם הוֹצִיא שָׁלִישׁ מוֹנִין לוֹ, גּוּדֵל - אֵין מוֹנִין לוֹ, וְלֹא עוֹד [אֶלָּא] שֶׁלּוֹקֶה מִן הַמְמוּנֶּה בַּפְּקִיעַ! - מַאי מוֹנִין לוֹ - נַמִּי אַחַת. מַאי פָּקִיעַ? - אָמַר רַב: מְדָרָא. - מַאי מַדְרָא? - אָמַר רַב פַּפָּא: מַטְרָקָא דְּטַיָּיעֵי דִּפְסִיק רֵישֵׁיהּ. אָמַר אַבָּיֵי: מֵרֵישׁ הֲוָה אָמִינָא הָא דִּתְנַן "בֶּן בִּיבָאִי מְמוּנֶּה עַל הַפָּקִיעַ" - אָמִינָא פְּתִילְתָּא, כְּדִתְנַן: מִבְּלָאֵי מִכְנְסֵי הַכֹּהֲנִים וּמֵהֶמְיָנֵיהֶן מֵהֶן הָיוּ מַפְקִיעִין, וּבָהֶן הָיוּ מַדְלִיקִין. כֵּיוָן דִּשְׁמַעְנָא לְהָא דְּתַנְיָא: וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁלּוֹקֶה מִן הַמְמוּנֶּה בַּפְּקִיעַ - אָמִינָא: מַאי פָּקִיעַ - נַגְדָּא. "מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ". תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, קָדַם אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל חֲבֵירוֹ - נָטַל סַכִּין וְתָקַע לוֹ בְּלִבּוֹ. עָמַד רַבִּי צָדוֹק עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם, וְאָמַר: אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ! הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ", אָנוּ עַל מִי לְהָבִיא עֶגְלָה עֲרוּפָה? עַל הָעִיר אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת? גָּעוּ כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה. בָּא אָבִיו שֶׁל תִּינוֹק וּמְצָאוֹ כְּשֶׁהוּא מְפַרְפֵּר. אָמַר: הֲרֵי הוּא כַּפָּרַתְכֶם, וַעֲדַיִן בְּנֵי מְפַרְפֵּר, וְלֹא נִטְמְאָה סַכִּין. לְלַמֶּדְךָ שֶׁקָּשָׁה עֲלֵיהֶם טָהֲרַת כֵּלִים יוֹתֵר מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה [הַרְבֵּה מְאֹד] עַד אֲשֶׁר מִלֵּא [אֶת] יְרוּשָׁלִַם פֶּה לְפֶה". הֵי מַעֲשֶׂה קָדֵים? אֵילִימָא דִּשְׁפִיכוּת דָּמִים - הָשְׁתָּא אַשְׁפִיכוּת דָּמִים לָא תַּקִּינוּ פְּיָיסָא, אַנַּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ תַּקִּינוּ? אֶלָּא דְּנַשְׁבְּרָה רַגְלוֹ קָדֵים. וְכֵיוָן דְּתַקִּינוּ פְּיָיסָא - אַרְבַּע אַמּוֹת מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? אֶלָּא, לְעוֹלָם דִּשְׁפִיכוּת דָּמִים קָדֵים. וּמֵעִיקָּרָא סָבוּר: אַקְרַאי בְּעָלְמָא הוּא, כֵּיוָן דְּחָזֵי אֲפִילּוּ מִמִּילָא אָתוּ לִידֵי סַכָּנָה - תַּקִּינוּ רַבָּנַן פְּיָיסָא. "עָמַד רַבִּי צָדוֹק עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם וְאָמַר אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה" אָנַן עַל מִי לְהָבִיא עַל הָעִיר אוֹ עַל הָעֲזָרוֹת". וּירוּשָׁלַיִם בַּת אַתּוֹיֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה הִיא? וְהָתַנְיָא: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן:

אינה

בטח אומר אחר התפילה בכל יום בוקר איזה פרקי תהלים אשר גם זה אחת הסגולות שינחהו השם יתברך בדרך הטובה לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ממכתב כ"ח אייר, תשי"ד

תוספות

יש עבודה שכשרה בשני כלים — אבל איפכא לא תקשי לך, יש לך דבר שאינו עבודה וטענה בגדי כהונה כלל — דהא לא קשה, דגזירת הכתוב הוא להחמיר, שהרי אין בזה איסור אם לובש בגדי כהונה שלא בעידן עבודה, דמסקינן לקמן בריש פרק "בא לו" (סט,א) דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן. וגדולה מזו אמרינן לרבי יוחנן, דבין הוצאה בין הרמה בארבעה כלים, בין לתנא קמא בין לרבי אליעזר, דתרוייהו מודו דמקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט. ואפילו הכי, לרבי אליעזר בעלי מומין כשרים להוצאה — דלאו עבודה היא. אף על גב דטעונה ארבעה כלים. וקשה לי: לריש לקיש, דמוכח דלאו עבודה היא, מדלא אצרכה קרא ארבעה כלים — אם כן למה לי קרא לרבי אליעזר להכשיר בעלי מומין? ומאי טעמא דתנא קמא דפסל בעלי מומין להוצאה? ויש לומר: משום דבעל מום חשיב כמו זר. דסלקא דעתך אמינא וכי תעלה על דעתך שזר ובעל מום קריבים לגבי המזבח? ולהכי צריך קרא לרבי אליעזר, והיינו טעמא דתנא קמא דפסל. **מניין** שלא יהא דבר קודם כו' — אף על גב דגבי כהן גדול נמי כתיב בפרשת אחרי מות "ומכנסי בד ילבש על בשרו" — איצטריך למידחד ולמיכתביה בכהן הדיוט, דלא הוה ילפינן להו מהדדי, כיון דחלוקים הם לכמה ענינים.

ילבש לרבות מצנפת ואבנט להרמה — פירוש: דהכי קאמר קרא לרבות לבישה אחרת ביוצא בה, דההיא לבישה דקרא דכתיב "ולבש הכהן מדו בד" וכו' דהיינו שני בגדים אחרים. וקשה לי: גבי הוצאה מנלן דבעי ארבעה בגדים? כיון דגבי הרמה לא נפקא לן אלא מהיקשא — אם כן הדרינן ומקשינן לבישה דהוצאה לפשיטה דהרמה, כדלעיל, ואמרינן בפרק "איזהו מקומן" (זבחים מט,ב) דבקדשים דבר הלמד בהיקש — אינו חוזר ומלמד בהיקש! ויש לומר: דשמא לא מיקרי קדשים אלא גופי הקרבנות, אבל בגדי כהונה — חוזרין ומלמדין בהיקש. אי נמי: "ילבש" — ריבויא הוא, ולא הוי היקש אלא אתא לרבות לבישה אחרת. וכיון דלא פירש כמה בגדים הוא מרבה אם אחד או שנים — אין זה אלא גלוי מילתא בעלמא דשני בגדים קאמר, כדכתיב בקרא. אי נמי: כמאן דאמר בפרק "איזהו מקומן" (שם): הימנו ודבר אחר — לא הוי היקש, דכיון דגמרינן הוצאה מהרמה למאי דכתיב ביה, גמרינן נמי מיניה מאי דאתיא ליה מהיקשא.

מתרומת

רש"ל

אינה מביאה עגלה ערופה — דכתיב (דברים פרק כא) "כי ימצא חלל באדמה וגו' לרשתה" — ואין ירושלים ירושה, דקסבר לא נתחלקה לשבטים. **תלמודא** — ראייה. הכי גרסינן בתורת כהנים: "ופשט ולבש" יכול במצות יום הכפורים, תלמוד לומר בגדיו בגדים. וגירסא שבתלמוד האריכה בלשונה: שומעני כדרך יום הכפורים פושט בגדי קודש ולובש בגדי חול, תלמוד לומר כו'. וזהו פירושה: "ופשט ולבש" האמור בהוצאת הדשן שבתפוח אל מחוץ למחנה הכתוב אחר תרומת הדשן "ופשט את בגדיו ולבש בגדים" וגו' יכול שמטיל עליו חובה לשנות בגדיו בין תרומה להוצאה אם בא להוציא דשן שעל התפוח אחר ההרמה מיד, כדרך שהיא חובה על כהן גדול בחמש עבודות שביום הכפורים, שמשנה בגדיו בכל העבודות בין זו לזו. ראשונה בבגדי זהב, שניה בבגדי לבן, שלישית בשל זהב, רביעית בבגדי לבן — אף זה ישנה. וזה שאין לו לשנות מבגדי לבן לבגדי זהב — שהרי הדיוט הוא ואינו משמש בבגדי זהב — ישנה בבגדי קודש שהרים בהן, כמו שנאמר "ולבש הכהן מדו בד" ויפשוט אותם וילבש בגדי חול שלו, ויוציא הדשן. **תלמוד לומר: בגדיו** — בגדים, ומה תלמוד לומר אחרים — פחותין מהן — כגון שחקים, או מפשתן שאינו מוצהב ואין דמיהם יקרים. שהאפר מלכלכם כשנושאו חוץ למחנה. גנאי למלך שיהא משמש בהן על המזבח בעבודת אבילה. **אחרים והוציא לימד על הכהנים בעלי מומין** — האי אחרים אבהן קאי, כלומר כהנים שהן אחרים, מרוחקים משאר עבודות — כשירין לעבודה זו. **אל ימזוג בהן לרבו** — לפי שנתעשנו ונתלכלכו בבישול קדירה. אף כאן, לענין הוצאת הדשן — אין כבוד המלך לשרת בהן שירות אחר. **כמחלוקת בהוצאה** — כשם שרבי אליעזר מכשיר בעלי מומין להוצאה, כך מכשירן להרמה. **שכשירה בשני כלים** — והכא "מדו בד" "ומכנסי בד" הוא דכתיב. **גלי רחמנא בכתונת ובמכנסים** — ולימדך שאינה כשירה בבגדי חול שלו, ומאליך אתה למד שהיא עבודה, וצריכה אף מצנפת ואבנט. **מאי שנא הני** — דנקט, מאחר שצריכין כלן — לשתוק מנייהו, ואנא ידענא מדכתיב בהו כהן — עבודה היא. **מדו במדתו** — כאן לימדך שיהא כתונת כהנים למדת קומתו, לא נגררות ולא מסולקות והכי אמרינן בזבחים (יח,א). **ילבש על בשרו** — משמע שלובש בעודו ערום, שאין עליו אלא בשרו. דאי לא תימא הכי "על בשרו" למאי כתיביה? **ולרבי שמעון בן לקיש** — דאמר דווקא כתבינהו, ולמימרא דאינה צריכה ארבעה — נפקא ליה הנך תרתי דרשות מלשון המקרא ששינה בלשונו, שלא כתיב "כתונת", למימרא: מדו במדתו, ושלא יקדים דבר למכנסים מ"על בשרו" יתירא נפקא ליה. **על בשרו מה תלמוד לומר** — גבי הרמת הדשן כתיב "ולבש הכהן" וגו' והוה ליה למכתב ומכנסי בד על בשרו, ומהדר נמי א"ולבש" דרישיה דקרא — מה

1 אֵינָה מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה. וְעוֹד: "לֹא נוֹדַע מִי
2 הִכָּהוּ" כְּתִיב - וְהָא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ. אֶלָּא כְּדֵי
3 לְהַרְבּוֹת בִּבְכִיָּה. "בָּא אָבִיו שֶׁל תִּינוֹק וּמְצָאוֹ
4 כְּשֶׁהוּא מְפַרְפֵּר, אָמַר הֲרֵי הוּא כַּפָּרָתְכֶם וַעֲדַיִן
5 בְּנֵי קַיָּם [כו'] לְלַמֶּדְךָ שֶׁקָּשָׁה עֲלֵיהֶם טָהֲרַת כֵּלִים
6 יוֹתֵר מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים", אִיבַּעְיָא לְהוּ: שְׁפִיכוּת דָּמִים
7 הוּא דְּזַל, אֲבָל טָהֲרַת כֵּלִים כִּדְקָיְימָא קָיְימָא, אוֹ
8 דִּילְמָא שְׁפִיכוּת דָּמִים כִּדְקָיְימָא קָיְימָא אֲבָל טָהֲרַת
9 כֵּלִים הִיא דַּהֲמִירָא? - תָּא שְׁמַע: מִדְּקָא נָסֵיב לָהּ
10 תַּלְמוּדָא "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה" - שְׁמַע מִינָּהּ:
11 שְׁפִיכוּת דָּמִים הוּא דְּזַל, וְטָהֲרַת כֵּלִים כִּדְקָיְימָא
12 קָיְימָא. תְּנוּ רַבָּנַן: "וּפָשַׁט... וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
13 וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן" - שׁוֹמְעֵנִי כְּדֶרֶךְ יוֹם הַכִּפּוּרִים,
14 שֶׁפּוֹשֵׁט בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי חוֹל. תַּלְמוּד לוֹמַר:
15 "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים" - מַקִּישׁ
16 בְּגָדִים שֶׁלּוֹבֵשׁ לִבְגָדִים שֶׁפּוֹשֵׁט, מַה לְּהַלָּן בִּגְדֵי
17 קוֹדֶשׁ - אַף כָּאן בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד
18 לוֹמַר "אֲחֵרִים" - פְּחוּתִין מֵהֶן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:
19 "אֲחֵרִים וְהוֹצִיא" - לִימֵּד עַל הַכֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין
20 שֶׁכְּשֵׁרִין לְהוֹצִיא הַדֶּשֶׁן. אָמַר מָר: "אֲחֵרִים" - פְּחוּתִין
21 מֵהֶן, כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי
22 יִשְׁמָעֵאל: בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן קִדְרָה לְרַבּוֹ - לֹא יִמְזוֹג
23 בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כְּמַחֲלוֹקֶת בְּהוֹצָאָה
24 - כָּךְ מַחֲלוֹקֶת בַּהֲרָמָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מַחֲלוֹקֶת
25 בְּהוֹצָאָה, אֲבָל בַּהֲרָמָה - דִּבְרֵי הַכֹּל עֲבוֹדָה הִיא.
26 מַאי טַעְמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ? - אָמַר לָךְ: אִי סָלְקָא
27 דַּעְתָּךְ עֲבוֹדָה הִיא יֵשׁ לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֵׁרָה בִּשְׁנֵי
28 כֵּלִים? - וְרַבִּי יוֹחָנָן: גַּלֵּי רַחֲמָנָא בְּכְתוֹנֶת וּמִכְנָסַיִם -
29 וְהוּא הַדִּין לְמִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט. וּמַאי שְׁנָא הָנֵי? - "מִדּוֹ
30 בַד", "מִדּוֹ" - כְּמִדָּתוֹ, "מִכְנְסֵי בַד" - לְכִדְתַנְיָא: מִנַּיִן
31 שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לַמִּכְנָסַיִם - שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִכְנְסֵי
32 בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ". - וְרֵישׁ לָקִישׁ: "מִדּוֹ" כְּמִדָּתוֹ - מִדְּאַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן "מִדּוֹ".
33 שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לַמִּכְנָסַיִם מֵ"עַל בְּשָׂרוֹ" נָפְקָא. גֵּימָא כְּתַנָּאֵי: "עַל בְּשָׂרוֹ" מַה תַּלְמוּד
34 לוֹמַר "יִלְבַּשׁ" - לְהָבִיא מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט לַהֲרָמָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: לְרַבּוֹת
35 בִּגְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁכְּשֵׁרִין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. אָמַר רַבִּי: שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר;
36 חֲדָא: דְּאַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא זֶה הוּא אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְעוֹד: בִּגְדִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁתָּ
37 בָּהֶן קְדוּשָׁה חֲמוּרָה תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן קְדוּשָׁה קַלָּה? אֶלָּא, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבַּשׁ"

לרבות

תלמוד לומר שוב "ילבש" במכנסים — לרבות עוד לבישה כיוצא בה, ומרבה שני בגדים החסרים כאן מכהונת הדיוט. **רבי דוסא אומר** — להביא ארבעה בגדי לבן ששמש בהן כהן גדול ביום הכפורים שכשרין להדיוט כל השנה ואתיא "ילבש" "ילבש" מהתם. דלא תימא "והניחם שם" כתיב בהו, לומר שטעונין גניזה. דסבירא ליה לר' דוסא: "והניחם שם" — שלא ישתמש בהן ליום הכפורים אחר, כדאמרינן בפרק קמא (יב,ב). **אבנטו** של כהן גדול — ביום הכפורים, שהוא של בוץ — לא זהו אבנטו של כהן הדיוט לעולם, לפי שאינו משמש אלא בשל כלאים.

לרבות

שאינה מביאה עגלה ערופה כשנמצא חלל בסביבותיה. ועוד יש להקשות, שהרי לענין עגלה ערופה 'לא נודע מי הכהו' כתיב (דברים כא א), והיינו שנאמרה פרשה זו רק באופן שלא ידוע מי הוא הרוצח, והא – ואילו במעשה זה, הלא נודע מי הכהו. משיבה הגמרא: אכן לא שייך כאן דין עגלה ערופה, ולא שאל רבי צדוק מי יביא אלא כדי להרבות בבכיה – לעורר את העם לבכות על המעשה.

הגמרא ממשיכה לעסוק במעשה זה. שנינו בברייתא: 'בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר, אמר הרי הוא כפרתכם, ועדיין בני קיים [כו'], לקדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים'. מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, האם חומר עוון שפיכות דמים הוא דזל – נהיה קל בעיניהם, אבל חומר של טהרת כלים כדקיימא קיימא – במקומו עומד, שכבר בתחילה היה חמור בעיניהם ענין טהרת כלים, או דילמא, שפיכות דמים כדקיימא קיימא – נשאר כמו שהיה, אבל טהרת כלים היא דחמירא – שענין טהרת כלי המקדש הוא שנעשה עתה חמור בעיניהם. פושטת הגמרא: תא שמע, מדקא נסיב לה תלמודא – מכך שהביאה הברייתא לסיוע לדבר את הפסוק 'וגם דם נקי שפך מנשה', המלמד את הזלזול שהיה בשפיכות דמים, שמע מינה שפיכות דמים הוא דזל, וטהרת כלים כדקיימא קיימא.

משנתינו (כב.) עוסקת בפייס שנעשה על עבודת 'תרומת הדשן' הנעשית בכל יום. מביאה הגמרא ברייתא העוסקת בענין 'הוצאת הדשן' אל מחוץ לעיר, באלו בגדים היו עושים זאת: **תנו רבנן**, לגבי הוצאת הדשן נאמר (ויקרא ו ד) 'ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור', שומעני – יכול הייתי להבין, כדרך האמור ביום הכפורים שהכהן פושט בגדיו ומחליפם מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, כמו כן גם כאן נאמר שכשבא להוציא את הדשן פושט את בגדי הקודש שהיה לבוש בהם בשעת הרמת הדשן, ולובש בגדי חול ובהם מוציא את הדשן. לכך תלמוד לומר 'ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים' שבכך שחזר הכתוב על המילה 'בגדים' לאחר שהזכיר 'בגדיו' מקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט, מה להלן – הבגדים שלבש בתרומת הדשן ופושטם, בגדי קודש הם, אף הבגדים האמורים כאן – בהוצאת הדשן, בגדי קודש הם. ממשיכה הברייתא: אם כן שאף בהוצאת הדשן צריך דווקא בגדי קודש, מה תלמוד לומר 'אחרים' שמשמע שצריך שיהיו הבגדים שונים מאלו שלבש בהרמת הדשן. משיבה הברייתא: הכוונה שיהיו הבגדים פחותין מהן – זולים מהבגדים שלבש לתרומת הדשן.

פירוש נוסף: רבי אליעזר אומר, 'אחרים והוציא', כלומר, יש לדרוש שתיבת 'אחרים' אינה אמורה על הבגדים אלא על הכהן שעליו נאמר בהמשך הפסוק 'והוציא את הדשן', ולימד על הכהן בעלי מומין שנחשבים 'אחרים' משום שמרוחקים מלעבוד שאר עבודות, שגם הם כשרין להוציא את הדשן, אף שפסולים לשאר עבודות.

הגמרא מבארת את דברי תנא קמא: אמר מר לעיל בברייתא, שיש ללמוד מתיבת 'אחרים' שיהיו הבגדים שלובש הכהן להוצאת הדשן פחותין מהן. מבארת הגמרא את טעם הדבר, כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, דרך ארץ הוא שבגדים שכשל בהן קדרה לרבו, לא ימזוג בהן כוס לרבו, שדרכם להתלכלך מהבישולים, ואין זה מהכבוד שישמש את רבו כשלבוש בהם, ואף כאן אין זה כבודו של מלך מלכי המלכים שישרתו לפניו בבגדים שמוציאים בהם את הדשן.

בברייתא לעיל הוזכרה דעת רבי אליעזר שחולק על תנא קמא ודורש מהפסוק שבעלי מומים כשרים להוצאת הדשן. הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: אמר ריש לקיש כשם שיש מחלוקת בהוצאה – בהוצאת הדשן, שרבי אליעזר מכשירה בבעלי מומים ותנא קמא פוסל, כך מחלקת בהרמה – בתרומת הדשן, אם היא כשרה בבעלי מומים. ורבי יוחנן אמר, מחלוקת בהוצאה, אבל בהרמה, דברי הכל עבודה היא, ופסולה בבעלי מומים.

מבררת הגמרא: מאי טעמא דריש לקיש, משיבה הגמרא: אמר לך ריש לקיש אי סלקא דעתך שהרמת הדשן עבודה היא, יקשה, וכי יש לך עבודה שכשירה להעשות בשני כלים – בלבישת שני בגדים בלבד, ולא בארבעה בגדים כשאר עבודות, שהרי בתרומת הדשן נאמר (ויקרא ו ב) 'ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן' ומשמע שהכהן המרים את הדשן לובש רק מכנסים וכתונת, ובהכרח שאין זו עבודה ולכך יש להכשירה בבעלי מומים.

מבארת הגמרא: ורבי יוחנן ישיב להוכחת ריש לקיש, שאף שהתורה כתבה רק כתונת ומכנסים, גלי רחמנא בכתונת ומכנסים שיש ללבשם בעת הרמת הדשן, ואינה כשירה בבגדי חול, ובזה גילתה התורה ש'עבודה' היא, ואם כן הוא הדין שצריכה עבודה זו למצנפת ואבנט, וגם אין להכשירה בבעלי מומים.

שואלת הגמרא: ולרבי יוחנן שצריך ללבוש בתרומת הדשן את כל הבגדים, אם כן מאי שנא הני – כתונת ומכנסים שהוזכרו. משיבה הגמרא: אכן הפסוק 'מדו בד ומכנסי בד' אינו ענין דווקא לתרומת הדשן, אלא נכתב לדרשה, 'מדו בד' בא ללמד שתהא הכתונת 'מדו' והיינו כמדתו של הכהן הלובשה, ולא תהא ארוכה ונגררת על הארץ, ולא קצרה ומסולקת מהארץ, אלא תהא שוה לקרקע. ו'מכנסי בד' נכתב לכדתניא, מנין שלא יהא דבר [–שלא ילבש שום בגד] קודם למכנסים, שנאמר 'ומכנסי בד ילבש על בשרו', ו'על בשרו' מיותר ללמד שיש לו ללבוש את המכנסים כשהוא ערום ואין עליו אלא בשרו.

מבארת הגמרא: וריש לקיש הסובר שבדווקא הוזכרו מכנסים וכתונת, ללמד שרק אותם צריך הכהן ללבוש בתרומת הדשן, ואינם מיותרים לדרשה, דורש זאת משינוי לשון הכתוב, הדין שמדו כמדתו – שיהיו הבגדים כמידת הכהן, ילמד מדאפקיה רחמנא לכתונת בלשון 'מדו', ולא נאמר 'כתונת'. והדין שלא יהא דבר קודם למכנסים, מ'על בשרו' נפקא – נדרש, שגם לריש לקיש מיותרים תיבות אלו לדרשה זו.

הגמרא מבררת האם נחלקו תנאים במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, אם תרומת הדשן נחשבת עבודה. מבררת הגמרא: נימא כתנאי, ששנינו בברייתא, נאמר בתרומת הדשן (ויקרא ו ג) 'ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו', מה תלמוד לומר 'ילבש', הרי היה די במה שנכתב בתחילת הפסוק 'ולבש הכהן', אלא בא להביא [–לרבות] לבישת מצנפת ואבנט להרמה – לתרומת הדשן, דברי רבי יהודה. רבי יוסה אומר 'ילבש' בא לרבות בגדי כהן גדול ביום הכפורים שכשירין הם לכהן הדיוט.

ממשיכה הברייתא: אמר רבי, שתי תשובות יש בדבר, לדחות את דברי רבי דוסא, חדא, דאבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנט של כהן הדיוט, שהכהן הגדול שימש ביום הכפורים באבנט העשוי מפשתן, ואילו אבנט של כהן הדיוט עשוי מכלאים [–צמר ופשתים], ורק הכתונת המצנפת והמכנסים שלבש הכהן גדול בעבודת יום הכיפורים שוים לבגדי כהן הדיוט. ועוד, בגדים שנשתמשת בהן כבר בקדושה חמורה – עבודת יום הכיפורים בקדש הקדשים, האם ראוי שתשתמש בהן קדושה קלה – עבודת כל השנה.

אלא דורש רבי דרשה אחרת, מה תלמוד לומר 'ילבש'

לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁחָקִים – בגדים ישנים אך אינם קרועים, שכשרים לכל עבודה.

אגב שהביאה הגמרא את דעת רבי דוסא שסובר שלומדים מ'ילבש' שבגדי כהן גדול כשרין לכהן הדיוט, מביאה הגמרא שרבי דוסא לשיטתו במחלוקת אחרת, כפי שהיא שנוייה בברייתא. בגמר עבודת יום הכיפורים נאמר (ויקרא טז כג) 'וּפָשַׁט אֶת בִּגְדֵי הַבַּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם', לדעת תנא קמא הפסוק מְלַמֵּד שֶׁבגדי הלבן של הכהן גדול טְעוּנִין גְּנִיזָה, ואסור להשתמש בהם. רַבִּי דּוֹסָא חולק ואוֹמֵר שבגדים אלו רְאוּיִן הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהִנִּיחָם שָׁם', ללמד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כהן גדול ליום הַכִּפּוּרִים אַחֵר.

מסיימת הגמרא את שאלתה, האם נחלקו תנאים בדין תרומת הדשן: מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי רבי יהודה ורבי דוסא, דְּמַר – שרבי יהודה שדורש מהמילה 'ילבש' שהכהן המרים את הדשן צריך ללבוש את כל ארבעת הבגדים, סָבַר שתרומת הדשן עֲבוֹדָה הִיא, וכדעת רבי יוחנן. וּמַר – ורבי דוסא שאינו דורש דרשה זו, אלא סובר שהמרים לובש רק מכנסים ואבנט, סָבַר דְּלָאו עֲבוֹדָה הִיא, וכדעת ריש לקיש.

דוחה הגמרא: לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא סוברים שתרומת הדשן עֲבוֹדָה הִיא, וצריכה ארבעה בגדים, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, מַר – רבי יהודה סָבַר צְרִיכָא קְרָא לְרִבּוּיֵי – צריך פסוק לרבות גם מצנפת ואבנט, וללמד שעבודה היא, ולולי כן היינו אומרים שאינה עבודה, ודי בשני בגדים המפורשים בה. וּמַר – רבי דוסא סָבַר, לֹא צְרִיכָא קְרָא לְרִבּוּיֵי, שמכך שהצריכה התורה כתונת ומכנסים מוכח שעבודה היא, וממילא צריכה גם מצנפת ואבנט, ואם כן הפסוק מיותר לרבות הבגדים שלבש כהן גדול ביום הכיפורים.

הגמרא שבה לבאר את דיני תרומת הדשן. מסתפקת הגמרא: בְּעֵי רַבִּי אָבִין, תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּכַמָּה – כמה הוא השיעור שצריך להרים מהדשן, מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר יָלְפִינַן לָהּ – האם למדים שיעור 'הרמה' מ'תרומת מעשר' שנאמר בה (במדבר יח כו) 'וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ', ושיעורה עשירית, וגם בתרומת הדשן צריך להרים עשירית מהדשן, אוֹ שמא מִתְּרוּמַת אנשי הצבא במלחמת מִדְיָן יָלְפִינַן לָהּ, שנאמר בה (שם לא כח) 'וַהֲרֵמֹתָ מֶכֶס וגו' אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת', וגם בתרומת הדשן יש לתרום כך.

תָּא שְׁמַע שיעור תרומת הדשן, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא, נֶאֱמַר כָּאן – בתרומת הדשן (ויקרא ו ג) 'וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן – לגבי הקטרת המנחה (שם ו ח) 'וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ', מַה לְּהַלָּן – במנחה, שיעור ההרמה של הכהן הוא בְּמִלא קוֹמְצוֹ של כהן, אַף כָּאן – בתרומת הדשן השיעור הוא בְּמִלא קוֹמְצוֹ של הכהן התורם.

נאמר בתורה (במדבר יח ז) 'וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת', והיינו שזר העובד בבית המקדש חייב מיתה. הגמרא דנה באלו עבודות נאמר כן: אָמַר רַב, אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת הן, שאם עשאן זָר הרי הוא חַיָּיב עֲלֵיהֶן מִיתָה. ואלו הן, זְרִיקָה – זריקת הדם על המזבח וכן הזאות שבהיכל ובקודש הקדשים, וְהַקְטָרָה של אימורים ומנחות על המזבח, וְנִיסּוּךְ הַמַּיִם על המזבח בחג הסוכות, וְנִיסּוּךְ הַיַּיִן שהיו מנסכים על המזבח כל השנה. וְלֵוִי הוסיף וְאָמַר, אַף תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן אם עשאה זר חייב מיתה. וְכֵן תָּנֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ – וכן שנה לוי בברייתא שלו 'אַף תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן'.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַב שרק ארבע עבודות הללו אם זר עשאן חייב מיתה. דִּכְתִיב (במדבר יח א, ז) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן וגו', וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם, עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת', ודורשים מהפסוק שני מיעוטים, א. 'עֲבֹדַת מַתָּנָה' וְלֹא עֲבֹדַת סִילּוּק – דווקא עבודה בנתינה על המזבח והיינו ארבע העבודות שהוזכרו לעיל, אך לא עבודה של סילוק והסרה מהמזבח, כגון תרומת הדשן. ב. 'וַעֲבַדְתֶּם' דווקא עֲבוֹדָה תַּמָּה [–שלימה], והיינו עבודה שמסיימת ומשלימה את הענין, והם ארבע העבודות האמורות, וְלֹא עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה נוספת, כגון שחיטה, וקבלת הדם והולכתו, שעדיין יש אחריהם עבודת זריקה על המזבח.

הגמרא מבארת את שיטת לוי: וְלֵוִי המוסיף גם תרומת הדשן, אף שאינה 'עבודת מתנה', סובר, רַבִּי רַחְמָנָא – ריבתה התורה אף עבודת סילוק שהיא תמה, בכך שכתבה 'לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ'.

הגמרא מבארת מה דרש רב מהפסוק שדרש לוי: וְרַב סבר, הַהוּא – הכתוב 'לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ' לְאָתוֹיֵי שֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁבִּפְנִים – בא לרבות שבע ההזאות של דם חטאות הפנימיות, שהיו מזים בתוך ההיכל על הפרוכת, וְכן שבע הזאות שֶׁבְּמִצְרָע, שהיה מביא לוג שמן ומזים ממנו בהיכל, וצריך לרבותם מתיבת 'לכל' שלא נאמר שאינם נחשבים 'דבר המזבח' כיון שאין ההזאה על המזבח ואם כן אין זר חייב עליהם.

מבארת הגמרא: וְלֵוִי נָפְקָא לֵיהּ שזר שעבד עבודות אלו חייב מיתה מ'דְּבַר' וְ'כָל דְּבַר' – שהיה די לכתוב 'תשמרו את כהונתכם' ו'דבר' בא לרבות תרומת הדשן, ותיבת 'לכל' באה לרבות הזאות הפנימיות ושל מצורע. מסיימת הגמרא: וְרַב, 'דְּבַר' וְ'כָל דְּבַר' לֹא דָּרֵישׁ.

נמצא שלדעת לוי אף שבסוף הפסוק הוזכרה עבודת מתנה מכל מקום מ'לכל דבר המזבח' שהוזכר בתחילת הפסוק מרבים אף עבודת סילוק. מקשה הגמרא: וְאֵימָא 'לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ' הוא כְּלָל – שלשון זו כוללת את כל העבודות, 'עֲבֹדַת מַתָּנָה' הוא פְּרָט שמשמע רק עבודת מתנה, ואם כן יש לדרוש פסוק זה בכְּלָל וּפְרָט [שזו אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהם], וּאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, ואפילו דבר הדומה לפרט אינו מתרבה, ואף כאן נלמד עֲבֹדַת מַתָּנָה, אִין – חייב זר עליה, עֲבֹדַת סִילּוּק, לֹא. מתרצת הגמרא: אָמַר קְרָא

לפלא שאינו מזכיר דבר מסדר היום שלו עתה, שבוודאי יש לו קביעות עתים בתורת הנגלה והחסידות, ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.
מכתב י"ז אייר, תשי"ח

לדעתי ילמד עוד שנה בישיבת תומכי תמימים בלוד במסירה ונתינה המתאימה.

ממכתב כ"ח אייר, תשי"ד

רש"י

לרבות שחקים — שכשירין לכל עבודה, ובלבד שלא יהו מקורעין והכי קאמר בזבחים (יח,א). ואגדא ר' דוסא לטעמיה — לא שייך הכא כולה מלתא אגב גררא נסבה. **מאי לאו** — ר' יהודה ור' דוסא בהא פליגי, דר' יהודה דדריש "ילבש" להביא מצנפת ואבנט — סבר עבודה היא, ובעי מצנפת ואבנט, ור' דוסא סבר: לאו עבודה היא, ולא בעי מצנפת ואבנט. **צריכא קרא לרבויי** — דלא תימא הני דווקא, ולמימרא דלאו עבודה. **ומר סבר לא צריכא לרבויי לה מקראי** — דכיון דגלי בה "כתונת בד קדש ומכנסי קדש" אשמעינן דעבודה היא ובעיא כולהו. וכי אתא קרא לרבויי — לבגדי יום הכפורים אתא. **מתרומת מעשר ילפינן לה** — דהא "והרים" כתיב, לשון "והרמותם ממנו" (במדבר פרק יח) והויא באומד, אחד מעשרה בדשן המערכה. **או מתרומת מדין** — דכתיב (שם לא) "והרמות מכס לה' וגו' אחד נפש מחמש המאות". **תא שמע** — דמהרמת קומץ ילפינן לה, לא יפחות מאומד מלא הקומץ. ואם רצה להוסיף — יוסיף. דהא ליכא למימר דווקא קאמר, דהא לא אפשר לפשוט ברמץ גחלים רותחות ידיו לקמוץ. **ארבע עבודות כו'** — אף על פי שכולן מוזהר עליהן זה, אין חיוב מיתה אלא בארבע האלו, כדמפרש ואזיל. **ואתה וכניך אתך וגו'** — סיפיה דקרא "והזר הקרב יומת". **עבודת מתנה** — שאתה נותן על המזבח, ולא עבודת סילוק שאתה מסלק וסר מעל המזבח, כגון תרומת הדשן. **עבודה תמה** — עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר, ולא שיש אחריה עבודה. כגון שחיטה וקבלה והולכה שיש אחריה זריקה. אבל זריקה — עבודה אחרונה שבדם, וכן הקטרה בקומץ מנחה ובאברים ופדרים, וכן ניסוך היין בכל השנה, וכן המים בחג. **לכל דבר המזבח** — לרבות עבודת סילוק אם עבודה תמה היא, כגון תרומת הדשן. **שבע הואות שבפנים** — שמזה על הפרוכת מפר העלם דבר ופר משיח ושל יום הכפורים, ושבמצורע שמזה מלוג שמן בהיכל, כדכתיב (ויקרא פרק יד) "והזה מן השמן באצבעו" וגו' דסלקא דעתך אמינא לאו דבר המזבח הוא, להכי רבי לכל. **ולוי נפקא להו** — כולהו מיניה מ"דבר" "לכל דבר" — דהא "דבר המזבח" גופיה יתירה הוא, ונגמר מיניה תרומת הדשן, ומריבויא ד"לכל" דריש ביה הזאה הפנימית.

ולמבית

לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁחָקִים, "וְהִנִּיחָם שָׁם" - מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: רְאוּיִן הֵן לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִנִּיחָם שָׁם" - שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; דְּמָר סָבַר: עֲבוֹדָה הִיא, וּמָר סָבַר: לָאו עֲבוֹדָה הִיא! - לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא - עֲבוֹדָה הִיא, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: צְרִיכָא קְרָא לְרַבּוּיֵי, וּמָר סָבַר: לָא צְרִיכָא קְרָא לְרַבּוּיֵי. בָּעֵי רַבִּי אָבִין: תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּכַמָּה? מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר יָלְפִינָן לָהּ אוֹ מִתְּרוּמַת מִדְּיָן יָלְפִינָן לָהּ? - תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: נֶאֱמַר כָּאן "וְהֵרִים" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְהֵרִים", מַה לְּהַלָּן בְּקוּמְצוֹ - אַף כָּאן בְּקוּמְצוֹ. אָמַר רַב: אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת זָר חַיָּיב עֲלֵיהֶן מִיתָה: זְרִיקָה, וְהַקְטָרָה, וְנִיסּוּךְ הַמַּיִם, וְנִיסּוּךְ הַיָּיִן. וְלֵוִי אָמַר: אַף תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן. וְכֵן תָּנֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: אַף תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן. מַאי טַעְמָא דְּרַב - דִּכְתִיב "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת". "עֲבֹדַת מַתָּנָה" - וְלֹא עֲבוֹדַת סִילּוּק, "וַעֲבַדְתֶּם" - עֲבוֹדָה תַּמָּה, וְלֹא עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה. - וְלֵוִי: רַבִּי רַחֲמָנָא "לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ". - וְרַב: הַהוּא לְאַתּוּיֵי שֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁבִּפְנִים, וְשֶׁבִּמְצוֹרָע. וְלֵוִי נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבַר" "וְכָל דְּבַר". - וְרַב "דְּבַר" "וְכָל דְּבַר" לָא דָּרֵישׁ. - וְאֵימָא: "לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ" - כְּלָל, "עֲבֹדַת מַתָּנָה" - פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט - אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, עֲבוֹדַת מַתָּנָה - אִין, עֲבוֹדַת סִילּוּק - לָא! - אָמַר קְרָא

"ולמבית

מתרומת מעשר ילפינן לה כו' — תימה לי: אמאי לא מספקא ליה נמי אי מתרומה גדולה ילפינן לה? ויש לומר: משום דבתרומת הדשן כתיב "והרים" ובתרומת מעשר נמי כתיב "והרמותם" ובתרומת מדין נמי כתיב "והרמות מכס" אבל בתרומה גדולה לא כתיב במצות צוויה לשון הרמה, אלא כתיב "ראשית דגנך וגו' עד תתן לו" והא דכתיב (במדבר טו) "בתרומת גורן כן תרימו אותה" תרימו דכתיב — בחלה כתיב. ואם תאמר: ואמאי לא מבעיא ליה אי ילפינן מחלה? יש לומר: ד"והרים" מ"הרמותם" או מ"והרמות" ילפינן, אבל "והרים" מ"תרימו" — לא ילפינן, דלא דמו כולי האי להדדי. אי נמי יש לומר: דילפינן תרומה קמייתא מתרומה קמייתא, דנהי דתרומת מעשר יש תרומה גדולה קודם לה — מכל מקום בלוים דמשתעי קרא זו היא תרומה קמייתא דחייבינהו קרא, לאפוקי חלה שיש תרומה גדולה קודמת. אי נמי יש לומר: כיון דתרומה גדולה וחלה אין להם שיעור מפורש — ילמד סתום מן המפורש, דהיינו מתרומת מעשר או מתרומת מדין. ואין להקשות: תרומה גדולה וחלה גופייהו אמאי לא גמרינן בהאי גזירה שוה דיהא להם שיעור? דיש לומר: כיון דכתיב בהו "ראשית דגנך" — ואפילו דגן אחד, וכן בחלה נמי כתיב "ראשית עריסותיכם". ומה שפירש רש"י מתרומת מדין אחד מחמש מאות, אף על גב דהוה נמי התם אחד מחמשים — נראה לו מחמש מאות ילפינן, משום דכתיב אצל "והרימו", ולי היה נראה יותר ללמד ממדין אחד מחמשים, כדדרשינן בירושלמי: בינונית אחד מחמשים — דכתיב "אחד אחוז מן החמשים", כל שאתה אוחזו ממקום אחר — יהא כזה. ותימה לי: מאי מספקא ליה אי גמרינן מתרומות מעשר או ממדין? פשיטא דיותר סברא הוא ללמוד מתרומת מעשר, דורות מדורות, מללמוד ממדין, דורות משעה! ולפי מה שפירש דמאחד אחוז מן החמשים גמרינן — ניחא, דמשמע כל שאתה אוחזו ממקום אחר יהא כזה. ואפילו לפירוש רש"י ז"ל ד"והרים" שהוא מלשון יחיד מ"והרמות" שגם הוא לשון יחיד גמרינן, אבל מ"והרמותם" — שמא לא ניחא ליה למילף. אי נמי: תרומת הדשן שהיא מצות עבודת ציבור מתרומת מדין דשייכא בכל ישראל — גמרינן, אבל תרומת מעשר בלוים נאמרה. אבל תימה לי: מאי שנא דלא נסתפק אי מ"והרים ממנו בקומצו" גמרינן, דדמיא ליה טפי מכולהו דבאידי ואידי כתיב "והרים"? ויש לומר: משום דלא מצינו למיגמר לגמרי כי התם, שיתרום תרומת הדשן בקומצו פן יבוה, כמו שפירש רש"י. לזהכי לא הוה סלקא דעתך למילף מיניה. ואפילו הכי פשיט דגמרינן מיניה, כיון דדמי ליה, דבאידי ואידי "והרים" כתיב. **ולוי** רבי רחמנא ל"כל דבר המזבח" — הכא לא הוה מצי למיפרך: ומה ראית לרבות עבודת מזבח ולמעוטי עבודה שאינה תמה — דיש לומר דעבודת סילוק דבר המזבח היא, אבל עבודה שאין תמה — אינה במזבח. אבל קשה לי: אם כן ליחייב אסידור מערכה נמי, דהא עבודת מזבח נמי היא, ומה ראית למעט אותה ולרבות עבודת סילוק? אלא יש לומר: תרומת הדשן עדיפא, שקודמת לכל. **לאתויי** שבע הזאות שבפנים ושבמצורע — תימה הוא: דקא חשיב ארבע עבודות שזר חייב עליהם, וקא חשיב ניסוך היין וניסוך המים בתרתי, ולא חשיב הזאת דם והזאות דשמן לפנים נמי בתרתי! ויש לומר: דניסוך המים והיין חשיבי, ומשכחת להו שהן באין בגלל עצמן — להכי חשבינהו באנפי נפשייהו. אבל הזאות דשמן, באות בגלל זבח שיש עמהן מיני דמים, ולהכי הוה בכלל זריקה. **אין** בכלל אלא מה שבפרט — תימה לי: אם כן "לכל דבר המזבח" למה ליה? כדקאמר "דבר" "לכל דבר" [ואפילו אם תמצא לומר ד"לכל" מרבה הזאות שבפנים ושבמצורע — מכל מקום קשיא, כיון ד"לכל" משמע כללא]. אדרבה, לפרוך לאידך גיסא: דהוה לן למימר ד"לכל דבר המזבח" הוה להו שני כללות הסמוכין זה לזה והטל פרט ביניהם "ועבדתם עבודת מתנה" ודונם בכלל ופרט וכלל. "ולכל" חשיב כלל, כמו "בכל" כדדרשינן "בכל אשר תשאלך נפשך" כלל. והכי אמרינן בפרק "שור שנגח את הפרה" (בבא קמא נד,ב), ובריש פרק "מרובה" (שם סד,א) בכל כללא, ואם כן נרבי מכעין הפרט אפילו דבר שאין עבודה תמה ואפילו עבודת סילוק! ואף על גב דלא דמי כללא בתרא לכללא קמא — הא דיינינן ב"אלו טריפות" (חולין סז,א) כי האי גוונא! ונראה דשמא "בכל" ו"לכל" לחודיה — לא חשיב כללא אלא כשיש שום תיבה מפורשת מאותו ענין אצלו, כמו התם, דכתיב "בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאנך ובייין ובשכר" וכן בדברות דכתיב "וכל בהמתך", וההיא דפרק "שלשה מינין" (נזיר לה,א) "חמור או שור או שה" — פרט, "וכל" — כלל, "בהמה" — חזר ופרט, יש לומר דהיא רבי אליעזר היא. אי נמי: שאני התם דכתיב ברישא "חמור או שור" והדר "וכל", אבל הכא דכתיב ברישא דענינא "לכל" — הוה ליה כלל שאינו מלא, ואין דנין אותו בכלל ופרט. וכי האי גוונא אמרינן בריש פרק קמא דזבחים (ד,ב) אימא יעשה — כלל, זבח — פרט! ומשני: אי הוה כתיב יעשה שלמים זבח — כדקאמרת, השתא דכתיב יעשה זבח שלמים — הוה ליה כלל שאין מלא וכו'.

אלא

אף שפשוט שכל אדם מישראל צריך להכירו בענייני תורת החסידות, אבל אין דיעות בני אדם שוות, ולכן צריך לילך לפי רוחו של כל אחד.

מכתב י"ז אייר, תשי"ח

תוספות

אלא מעתה זר שסידר את המערכה ליחייב — לא ידענא למאן פריך, ומאי "אי אמרת בשלמא יש כאן"? ונראה לי: דפריך אהא דקאמר לעיל דאזריקה מיחייב, אף על גב דאיכא בתרה הקטרה — ומכל מקום מחייבת עלה כיון דבדם מיהת עבודה תמה היא — אם כן אסידור מערכה ליחייב, דליכא בתרה בסידור עצי מערכה מידי. ומשני: איכא סידור שני גזירין. וכן יש לפרש כל הסוגיא. והא דפריך לעיל גבי זר שסידר את השלחן ליחייב — יש לפרש כן, וקל להבין. ומשני: איכא בזיכין, והני חשיבי כולהו כחד, ולא דמו לזריקה והקטרה, דהקטרה לא מעכבא.

והמזה בחטאת העוף — משום דלא דמיא לאחרים, שאין לו קבלה בכלי, אלא אוחז בראש ובגוף ומזה. ועוד: שאין למזבח אלא דמה. להכי נקטה באפי נפשה.

והמקטיר בעולת העוף — תימה לי: אמאי לא קאמר נמי והממצה בעולת העוף? ועוד קשיא לי: ליתני המקטיר בכל הקדשים. ובתוספתא דזבחים עיינתי וקתני סתמא והמקטיר, וקתני בה נמי והממצה בעוף. ותוספתא שלי מוטעת היא, וצריך עיון בתוספתא אחרת. ולפי הספרים שלי נראה לי דהכי פירושו: והמקטיר בעולת העוף, ואף המקטיר אף בעולת העוף. ומשום דבחטאת העוף לא מיחייב אלא בהזאת דמה, דלית בה הקטרה מה שאין כן בכל הקדשים, קאמר דבעולת העוף חייב אף המקטיר. דלא מיבעיא במיצוי דמה — דאיתא נמי בחטאת העוף, אלא אפילו בהקטרתה דליכא דכוותה בחטאת העוף. ולא מיבעיא בהקטרה דשאר זבחים — דשייך בכל הזבחים, אלא אפילו בעוף דאיכא חטאת העוף דלית בה הקטרה — אפילו הכי בעולת העוף חייב.

זריקת דם בין לפנים ולפנים והמזה בחטאת העוף — כחד חשיב להו, ומקטיר בעולת העוף — הרי תרי, וניסוך היין והמים — הרי ארבע.

והמעלה על גבי המזבח בין דבר כשר כו' — בכלל זה יש זריקה והזאות והקטרות וניסוך היין והמים, שהרי כולן עולין על גבי המזבח.

מאי

ולמבית לפרוכת — אפסיק בין כללא לפרטא, מבית לפרוכת הוא דעבודת מתנה — כגון הזאות שבין הבדים דיום הכפורים, ונתינת קטורת על האש. **ולא עבודת סילוק** — כגון הוצאת כף ומחתה, שהכהן גדול מכניס שם לקטורת יום הכפורים ומניח בין הבדים, ואחר כך חוזר ומוציאן. **אי הכי ועבדתם נמי מבית לפרוכת דעבודה תמה** — כגון נתינת קטורת על האש. **ולא שיש אחריה עבודה** — הולכת כף ומחתה, שיש אחריה חפינה והקטרה. **ועבדתם הדר עריבה** — לענין עבודה תמה, שהוי"ו מוסיף לענין ראשון. אבל עבודת מתנה לא מיהדר אלא א"מבית לפרוכת" דלקמיה, דלא כתיב ביה וי"ו. **עבודת סילוק בהיכל** — והיא עבודה תמה, כגון דישון מזבח הפנימי והמנורה, ללוי מהו? **מבית לפרוכת הוה ליה למיכתב** — וכתיב "ולמבית לפרוכת" — לעשות היכל כבית קדשי הקדשים, ופטור על עבודת סילוק. **אלא מעתה** — דעבודת מתנה מיחייב בהיכל זר, דמרביה "ולמבית". **זר שסידר** — לחם, ליחייב מיתה, ואמאי אמרינן לעיל ארבע עבודות ותו לא? **איכא סידור בזיכין** — בתריה, כדכתיב (ויקרא פרק כד) "ונתת על המערכת לבונה זכה" ולאו עבודה תמה היא. **איכא סילוק והקטרה** — עדיין לא נגמרה עבודתה עד שבת הבאה, שיסלקנה ויקטיר הבזיכין. **שסידר את המנורה** — בבוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנח אפרן יפה, וחזורין וקובעין אותם בה, והרי עבודה תמה. **הצתת אליתא** — הצתת קיסמים דקים, אם הוצרך להצית על המזבח באחת מן המערכות, בגון שקרבה מערכה לכלות, שנשרפה כל המדורה. **ובכלי שרת** — שיהא לובש בגדי כהונה, ארבעה, אם כהן הדיוט הוא, ואם כהן גדול הוא — שמונה, שהרי נאמר כאן "הכהנים" וכל מקום שנאמר "בני אהרן הכהנים" — בכהונם משמע, בבגדי כהונתם. **שסידר המערכה** — עצים. **איכא בתרה סידור שני גזירין** — דילפינן להו לקמן (כו,ב) מקראי. **איכא סידור אברים** — דתמיד בתריה. וכל זה מעבודת הסידור הוא. **בהא פליגי** — רב ור' יוחנן. ר' יוחנן סבר: סידור שני גזירין עבודה תמה היא, שסידור מערכת עצים תמה וגומרת היא בה, וסידור האברים תחילת סידור אחר הוא. ורב סבר: לאו עבודה תמה, דשם סידור אחד הוא. זריקת דם — המזבח בחוץ. **בין לפנים** — הזאה שעל הפרוכת. **בין לפני ולפנים** — שעל בין הבדים דיום הכפורים. **בחטאת העוף** — כתיב הזאה "והזה מדם החטאת על קיר המזבח" (ויקרא פרק ה). **בעולת העוף** — כתיב מיצוי, "ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח" (ויקרא פרק א). **והמקטיר** — שהעולה כליל היא. **והמנסך שלשת לוגין** — שהיא פחות שבנסכים רביעית ההין לכבש.

"וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם" - אֶל מִבֵּית לַפָּרֹכֶת הוּא דַּעֲבוֹדַת מַתָּנָה וְלֹא עֲבוֹדַת סִילּוּק, הָא בַּחוּץ - אֲפִילּוּ עֲבוֹדַת סִילּוּק. - אִי הָכִי "וַעֲבַדְתֶּם" נַמִּי: אֶל מִבֵּית לַפָּרוֹכֶת הוּא דַּעֲבוֹדָה תַּמָּה וְלֹא עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, הָא בַּחוּץ - אֲפִילּוּ עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה! - "וַעֲבַדְתֶּם" הֲדַר עֲרֵבֵיהּ קְרָא. בְּעֵי רָבָא: עֲבוֹדַת סִילּוּק בַּהֵיכָל מַהוּ? לִפְנִים מִדַּמִּינַן לֵיהּ, אוֹ לַחוּץ מִדַּמִּינַן לֵיהּ? הָדַר פְּשַׁטָא: "מִבֵּית" "וּלְמִבֵּית". - אֶלָּא מֵעַתָּה, זָר שֶׁסִּידֵּר אֶת הַשֻּׁלְחָן לִיחַיֵּיב! - אִיכָּא סִידּוּר בָּזִיכִין. - סִידֵּר בָּזִיכִין לִיחַיֵּיב! - אִיכָּא סִילּוּק וְהַקְטָרָה. - זָר שֶׁסִּידֵּר אֶת הַמְּנוֹרָה לִיחַיֵּיב! - אִיכָּא נְתִינַת פְּתִילָה. - נָתַן פְּתִילָה לִיחַיֵּיב! - אִיכָּא נְתִינַת שֶׁמֶן. - נָתַן שֶׁמֶן לִיחַיֵּיב! - אִיכָּא הַדְלָקָה. - הִדְלִיק לִיחַיֵּיב! - הַדְלָקָה לָאו עֲבוֹדָה הִיא. - וְלֹא? וְהָתַנְיָא: "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ" - לִימֵּד עַל הַצָּתַת אֲלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת! - הַצָּתַת אֲלִיתָא - עֲבוֹדָה הִיא, הַדְלָקָה - לָאו עֲבוֹדָה הִיא. - אֶלָּא מֵעַתָּה זָר שֶׁסִּידֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה לִיחַיֵּיב! אִיכָּא סִידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים. - סִידֵּר שְׁנֵי גְזִירִין לִיחַיֵּיב! - אִיכָּא סִידּוּר אֵבָרִים. - וְהָא אָמַר רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זָר שֶׁסִּידֵּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים חַיָּיב! - בְּהָא פְּלִיגִי; מָר סָבַר: עֲבוֹדָה תַּמָּה הִיא, מָר סָבַר: לָאו עֲבוֹדָה תַּמָּה הִיא. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב, תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּלֵוִי. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב: עֲבוֹדוֹת שֶׁזָּר חַיָּיב עֲלֵיהֶם מִיתָה: זְרִיקַת דָּם בֵּין לִפְנִים בֵּין לִפְנֵי וְלִפְנִים, וְהַמַּזֶּה בְּחַטַּאת הָעוֹף, וְהַמְמַצֶּה וְהַמַּקְטִיר בְּעוֹלַת הָעוֹף, וְהַמְנַסֵּךְ שְׁלֹשָׁה לוּגִין מַיִם וּשְׁלֹשָׁה לוּגִין יַיִן. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּלֵוִי: עֲבוֹדוֹת שֶׁזָּר חַיָּיב עֲלֵיהֶן מִיתָה: הַמֵּרִים אֶת הַדֶּשֶׁן, וְשֶׁבַע הַזָּאוֹת שֶׁבִּפְנִים וְשֶׁבַּמִּזְרָח, וְהַמַּעֲלֶה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין דָּבָר כָּשֵׁר בֵּין דָּבָר פָּסוּל. לָמָּה מְפִיסִין? לָמָּה מְפִיסִין? - כְּדַאֲמַרַן! אֶלָּא: לָמָּה מְפִיסִין וְחוֹזְרִין וּמְפִיסִין. - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יַחְדָּו נִמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרִגֶשׁ". בַּמָּה מְפִיסִין? רַב נַחְמָן אָמַר: בְּבִגְדֵי חוֹל, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ. רַב נַחְמָן אָמַר: בְּבִגְדֵי חוֹל, דְּאִי אָמְרַתְּ בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ - אִיכָּא בַּעֲלֵי זְרוֹעוֹת דְּחָמְסִי וְעָבְדִי. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ, דְּאִי אָמְרַתְּ בְּבִגְדֵי חוֹל - אַגַּב חֲבִיבוּתֵיהּ מִיקְרוּ וְעָבְדִי. אָמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אִמִינָא לַהּ - דִּתְנַן: מְסָרוּן לַחַזָּנִין, וְהָיוּ מַפְשִׁיטִין אוֹתָן אֶת בִּגְדֵיהֶן וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִכְנָסַיִם בִּלְבַד.

מאי

ואילו תרומת הדשן לא קתני, והיינו כרב. **בין דבר פסול** — בהנך פסולין שפסולן בקודש, דאם עלו לא ירדו, משום הכי חשיבא הקטרה. **כדאמרן** — שהיו באים לידי מחלוקת. **למה מפיסין וחוזרין ומפיסין** — למה נאספין לפייס ארבעה פעמים ביום כדתנן במתניתין? יפיסו על כולן באסיפה ראשונה, מי יזכה לזה ומי לזו. **להרגיש** — להשמיע קול המון עם רב, כמה פעמים, שהוא כבוד למלך, שנאמר "בבית אלהים" וגו'. **במה מפיסין** — מה היו לובשין אותם הנאספין לפייס, בגדי חול או בגדי קדש? **בבגדי חול** — והזוכה לעבודה פושט ולובש בגדי קדש. **דחמסי ועבדי** — אף על פי שלא זכו בגורל. **מקרו ועבדי** — עבודה בבגדי חול, אותן שזכו לפייס. **לחזנים** — שמשין. **באותם שלא**

אין טוב אלא תורה והתוועדות חסידית שזהו טוב כפול לבריות ולשמים . . ומובן שכוונתי בזה להתוועדות דל"ג בעומר שכותב אודותה.

ממכתב א' סיוון, תשי"ד

(במדבר יח ז) 'לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבַּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה'
וגו', כלומר, כיון שבין התיבות 'לכל דבר המזבח' לבין 'עבודת
מתנה' הפסיקה התורה בתיבות 'ולמבית לפרוכת ועבדתם' יש
לומר שדווקא בעבודות שהם אֶל 'מִבַּית לַפָּרֹכֶת' – בקדש
הקדשים, הוּא דְּממעטים עֲבֹדַת מַתָּנָה, כגון הזאות בין הבדים של
יום הכפורים, ונתינת קטורת על האש. וְלֹא עֲבֹדַת סִילּוּק, כגון
הוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים ביום הכפורים, שהיא
עבודת סילוק, הָא – אבל לגבי עבודות שנעשות בַּחוּץ לא נאמר
מיעוט זה, וחייב הזר אֲפִילּוּ בַּעֲבֹדַת סִילּוּק.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי ש'עבודת מתנה' נדרש רק על עבודה
שמבית לפרוכת, תיבת 'וַעֲבַדְתֶּם' שנאמרה לאחר התיבות 'מבית
לפרוכת' נַמִּי נדרוש כן, שדווקא אֶל 'מִבַּית לַפָּרֹכֶת' הוא דְּרק
עֲבוֹדָה תַּמָּה כגון נתינת קטורת על האש, נאסרה בזר וְלֹא עֲבוֹדָה
שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, כגון הולכת הכף והמחתה של הקטורת שיש
אחריה חפינתה והקטרתה, הָא בַּחוּץ, אֲפִילּוּ עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ
עֲבוֹדָה יהיה זר חייב עליה.

משיבה הגמרא: כיון שכתבה התורה 'וַעֲבַדְתֶּם' עם וי"ו החיבור,
חֲדַר עֲרֵבֵיהּ קְרָא – חזר הכתוב ועירב את 'ועבדתם' עם האמור
בתחילת הפסוק 'לכל דבר המזבח', שגם על עבודות שבחוץ נאמר
מיעוט זה, אמנם 'עבודת מתנה' לא נכתב עם 'ו' ולכן לא נדרש
אלא על 'מבית לפרוכת'.

לאחר שנמצאנו למדים שלדעת לוי זר אינו חייב על עבודת סילוק
הנעשית בפנים [קודש הקדשים], אמנם על עבודת סילוק שבחוץ
מתחייב, דנה הגמרא מה דינה של עבודת סילוק הנעשית ב'קודש':
בְּעֵי רָבָא, עֲבוֹדַת סִילּוּק הנעשית בַּהֵיכָל, כגון דישון מזבח הפנימי
והמנורה, מַהוּ – האם זר חייב עליהם מיתה, וצددי הספק, האם
לִפְנִים – לקודש הקדשים מְדַמִּינָן לֵיהּ, שאין חייבים שם על עבודות
סילוק, אוֹ לְעבודות שבחוּץ מְדַמִּינָן לֵיהּ, וחייב.

חֲדַר פָּשְׁטָא – חזר רבא ופשט את שאלתו, שיש לדרוש מכך שלא
כתבה התורה 'מִבַּית לַפָּרֹכֶת' אלא כתבה 'וּלְמִבַּית לַפָּרֹכֶת', שבאה
להוסיף ולרבות שההיכל הרי הוא בבפנים, ופטור בו על עבודת
סילוק.

מדברי רבא מתבאר שזר שעבד בקודש עבודת מתנה שאין
אחריה עבודה חייב מיתה. שואלת הגמרא: אֶלָּא מַעְתָּה, זָר שֶׁסִּידֵּר
אֶת הַשֻּׁלְחָן – שהניח את לחם הפנים על השולחן שבהיכל, לְיַחֲיֵב,
ומדוע לא נמנתה עבודה זו יחד עם ארבע העבודות שמנה רב
לעיל. משיבה הגמרא: סידור השולחן אינה 'עבודה תמה', כיון
שלאחריה אִיכָּא סִידּוּר בָּזִיכִין – ישנה עבודת נתינת שני בזיכי
לבונה על השולחן.

שואלת הגמרא: סִידֵּר בָּזִיכִין על השולחן, לְיַחֲיֵב, שהרי זו עבודת
מתנה ועבודה תמה, ומדוע לא הוזכרה לעיל בארבע העבודות
שהן במיתה. משיבה הגמרא: אף היא אינה עבודה תמה, דְּאִיכָּא
עבודת סִילּוּק לחם הפנים מהשולחן, וְהַקְטָרָה של הבזיכין על
המזבח, בשבת הבאה.

ממשיכה הגמרא ושואלת: זָר שֶׁסִּידֵּר אֶת הַמְּנוֹרָה – שקבע את נרות
הזהב במקומם לאחר קינוח אפרם, לְיַחֲיֵב, ומדוע לא נמנתה
עבודה זו לעיל. משיבה הגמרא: סידור המנורה אינה עבודה תמה,
דְּאִיכָּא עבודת נְתִינַת פְּתִילָה בתוך הנר. שוב שואלת הגמרא: זר
שנְתַן פְּתִילָה, לְיַחֲיֵב. משיבה הגמרא: אף זו אינה עבודה תמה,
דְּאִיכָּא עבודת נְתִינַת הַשֶּׁמֶן. שוב שואלת הגמרא: זר שנְתַן שֶׁמֶן בנר
לְיַחֲיֵב. משיבה הגמרא: אף זו אינה עבודה תמה דְּאִיכָּא מצות
הַדְלָקָה. שוב שואלת הגמרא: זר שהִדְלִיק נרות המנורה לְיַחֲיֵב.
משיבה הגמרא: הַדְלָקָה לָאו עֲבוֹדָה הִיא, ואין חייבים עליה.

תמהה הגמרא: וְלֹא – וכי הדלקת המנורה אינה חשובה עבודה,
וְהָתְנְיָא, נאמר בפסוק (ויקרא א ז) 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ
וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ' לִימֵּד עַל הַצָּתַת אֵלִיתָא – הצתת אש על ידי
קסמים דקים, כשרואים שהאש שעל המערכה נוטה לכבות, שֶׁלֹּא
תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר, וּבְכֵלִי שָׁרֵת – שיהיה הכהן לבוש בבגדי
כהונה. ומבואר שאף הצתת האש שעל המזבח [הדומה להדלקת
הנרות במנורה] נחשבת 'עבודה' וכל דיני עבודה שייכים בה.

מתרצת הגמרא: אמנם הַצָּתַת אֵלִיתָא עֲבוֹדָה הִיא, כיון שיש בה
טורח, אך הַדְלָקָה של הנרות לָאו עֲבוֹדָה הִיא, שאין בה טורח,
שכיון שהדליק רוב היוצא מהפתילה השלהבת עולה מאיליה,
ולכך זר שהדליק את המנורה פטור.

הגמרא שבה לדון בעבודות הנעשות בחוץ. שואלת הגמרא: אֶלָּא
מַעְתָּה שנתבאר שלדברי הכל עבודה תמה שהיא גם עבודת מתנה
זר חייב עליה, זָר שֶׁסִּידֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה – שנתן עצים על המזבח,
לְיַחֲיֵב, ומדוע לא הוזכרה עבודה זו לעיל בין העבודות שהן
במיתה. משיבה הגמרא: אינה עבודה תמה, דְּאִיכָּא לאחריה מצות
סִידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים, שהיו נותנים על עצי המערכה. שואלת
הגמרא: סִידֵּר שְׁנֵי גְזִירִין לְיַחֲיֵב. משיבה הגמרא: עדיין אִיכָּא סִידּוּר
אֵבָרִים של קרבן התמיד על המערכה להקטירם, ואף זה ממלאכת
הסידור.

מקשה הגמרא: וְהָא אָמַר רַב אַסִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זָר שֶׁסִּידֵּר שְׁנֵי
גְזִירֵי עֵצִים חַיָּיב, והרי אין זו עבודה תמה, שיש אחריה סידור
אברים. משיבה הגמרא: בְּהָא פְּלִיגִי רב ורבי יוחנן, דְּאַר – רבי יוחנן
סָבַר סידור שני גזירי עצים עֲבוֹדָה תַּמָּה הִיא, שעבודת סידור
העצים מסתיימת בכך, וסידור האברים עבודה אחרת היא. וְאַר –
ורב סָבַר, לָאו עֲבוֹדָה תַּמָּה הִיא, שגם סידור האברים בכלל סידור
המערכה.

הגמרא מביאה שכבר נחלקו תנאים במחלוקת רב ולוי האם זר
שתרם את הדשן חייב מיתה: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שאין זר חייב על
עבודת סילוק כגון תרומת הדשן, וְתַנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּלֵוִי שחייב. תַּנְיָא
כְּוָותֵיהּ דְּרַב, אלו הן עֲבוֹדוֹת שֶׁזָּר חַיָּיב עֲלֵיהֶם מִיתָה, זְרִיקַת דָּם על
מזבח החיצון, וכן הזאתו בֵּין לִפְנִים – על פרוכת ההיכל, בֵּין לִפְנֵי
וְלִפְנִים – בקודש הקדשים, שהיה הכהן מזה ביום הכפורים. וְכֵן
הַמַּזֶּה בְּחַטַּאת הָעוֹף על קיר המזבח, וְכֵן הַמְּמַצֶּה וְהַמַּקְטִיר בְּעוֹלַת
הָעוֹף. וְהַמְּנַסֵּךְ שְׁלֹשָׁה לוּגִּין מַיִם בחג הסוכות, וּשְׁלֹשָׁה לוּגִּין יַיִן
לנסכים. ומכך שלא הוזכרה בברייתא תרומת הדשן, מוכח כדעת
רב שאין זר חייב עליה, והיינו מפני שהיא עבודת סילוק.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּלֵוִי, אלו הן עֲבוֹדוֹת שֶׁזָּר חַיָּיב עֲלֵיהֶן מִיתָה, הַמֵּרִים
אֶת הַדֶּשֶׁן, וְהַמזה שֶׁבַע הַזָּאוֹת של דם שֶׁבַּפְּנִים, וְשבע הזאות של
שמן שֶׁבַּמְּצֹרָע, וְהַמַּעֲלֶה – והמקטיר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, בֵּין דָּבָר הַכָּשֵׁר
להקרבה, וּבֵין דָּבָר הַפָּסוּל להקרבה.

במשנתינו שנינו שהיו עושים פייס לקבוע מי יעבוד כל עבודה.
שואלת הגמרא: לָמָּה מְפַיְּסִין. הגמרא הבינה שהשאלה היא מדוע
בכלל תיקנו פייס, ולכן תמהה: 'לָמָּה מְפַיְּסִין', והרי התשובה לכך
היא כְּדַאֲמָרָן במשנתינו, שהיו באים לידי קטטה. מבארת הגמרא
את כוונת המקשן: אֶלָּא, לָמָּה מְפַיְּסִין וְחוֹזְרִין וּמְפַיְּסִין – מדוע
הוצרכו הכהנים להתאסף ארבע פעמים ביום, ולא עשו את כל
הפייסות בפעם אחת. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ
כָּל הָעֲזָרָה – כדי להשמיע קול המון עם רב בעזרה כמה פעמים
ביום, שנותנים בכך כבוד למלך, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נה טו) 'אֲשֶׁר יַחְדָּו
נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ'.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין עריכת הפיס: בַּמֶּה מְפַיְּסִין
– אלו בגדים לבשו הכהנים בעת הפייס. רַב נַחְמָן אָמַר, בְּבִגְדֵי חוֹל,
והזווכה היה פושט את בגדי החול ולובש בגדי קודש. וְרַב שֵׁשֶׁת
אָמַר בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ. מבארת הגמרא את טעמם: רַב נַחְמָן אָמַר בְּבִגְדֵי
חוֹל, דְּאִי אָמַרַת שיהיו לבושים בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ, אִיכָּא בַּעֲלֵי זְרוֹעוֹת – אנשים חזקים ואלימים, דְּחָמְסֵי וְעָבְדֵי – שאף שלא זכו בפייס
יחמסו את הזווכה לעבוד במקומו, ולכן היו לבושים בגדי חול, שאז
אין חשש שיולבו ללבוש בגדי קודש ולעבוד בחמסנות. וְרַב שֵׁשֶׁת
אָמַר בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ, דְּאִי אָמַרַת בְּבִגְדֵי חוֹל, יש לחשוש דַּאֲנַב חֲבִיבוּתֵיהּ
מִיקָּרוּ וְעָבְדֵי – מתוך החביבות לעבוד, יעבוד הזווכה בשגגה
כשהוא עדיין לבוש בבגדי חול.

רב נחמן מביא ראיה לדבריו: אָמַר רַב נַחְמָן, מְנָא אֲמִינָא לֵהּ שהיו
מפייסים בבגדי חול, דְּתַנְיָן (תמיד פ"ה מ"ג) לאחר עריכת הפיס מָסְרוּן
– מסרו את הכהנים לַחַזָּנִין – שמשים, וְהָיוּ השמשים מַפְשִׁיטִין אוֹתָן
אֶת בִּגְדֵיהֶן וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִכְנָסַיִם בִּלְבָד,

מַאי לָאו – האם אין המשנה עוסקת בְּאוֹתָן כהנים שֶׁזָּכוּ לְפַיִּים, שהיו מפשיטין אותם את בגדי החול שלבשו בשעת הפיס, ומלבישים אותם בגדי קודש לעבודה, הרי שלבשו בגדי חול בשעת הפיס.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לֹא מדובר באותם שזכו לפייס, אלא המשנה עוסקת בְּאוֹתָן שֶׁלֹּא זָכוּ לְפַיִּים, שהפשיטו מהם את בגדי הקודש שפייסו בהם והלבישום בגדי חול. מוכיחה הגמרא את דחייתה: וְהָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, שמדובר באלו שלא זכו, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שמדובר בְּאוֹתָן שֶׁזָּכוּ לְפַיִּים, ומפשיטין מהם את בגדי החול, יקשה המשך המשנה, 'לֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִכְנָסַיִם בִּלְבַד', ולפירושו של רב נחמן היינו מכנסים של חול שמשאירים עליהם כשהלבישום בגדי קודש ורק אחר כך פשטום ולבשו מכנסי קודש, וְקשה, הָתְנִיָּא, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר – שום בגד קוֹדֶם לְלבישת הַמִּכְנָסַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא טז ד) 'וּמִכְנְסֵי בַד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ' והיינו שילבש את המכנסים כשאין עליו שום בגד אלא בשרו בלבד.

שואלת הגמרא: וְאִידָּךְ – מה יענה על כך רב נחמן הסובר שהיו מפשיטין בגדי חול, מבארת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא, משום דְּהָכִי קָתָנֵי במשנה, עַד שֶׁעוֹדָן עֲלֵיהֶן בִּגְדֵי חוֹל – היינו שאר הבגדים לבד המכנסים, היו מַלְבִּישִׁין אוֹתָן מִכְנְסֵי קֹדֶשׁ, ואחר כך הָיוּ מַפְשִׁיטִין אוֹתָן את שאר בִּגְדֵי הַחוֹל וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עליהם אֶלָּא מִכְנָסַיִם של קודש בִּלְבַד, ולאחר מכן היו מלבישים את שאר בגדי הקודש, ונמצא שאכן לבישת מכנסי קדש היתה ראשונה לבגדי הכהונה.

רב ששת מביא ראיה לדבריו מברייתא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מְנָא אֲמִינָא לָהּ שהיו מפייסים בבגדי קודש, דְּתַנְיָא, לִשְׁכַּת הַגָּזִית שבה היו עושים את הפייס כְּמִין כַּסִּילְקִי גְּדוֹלָה [–בית גבוה] הָיְתָה, והפַּיִּים היה נעשה בְּמִזְרָחָהּ, וְזָקֵן – אחד מהדיינים שהיה מורה להם את סדר הפייס יוֹשֵׁב בְּמַעֲרָבָהּ של לשכת הגזית, וְהַכֹּהֲנִים מוּקָפִין וְעוֹמְדִין כְּמִין בְּכוֹלְיָאר – תכשיט עגול, וְהַמְּמוּנֶה בָּא וְנוֹטֵל מִצְנֶפֶת מֵרֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, ובכך היו יוֹדְעִין שֶׁמְּמֻנּוּ פַּיִּים מַתְחִיל. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לומר שהיו עושים את הפייס כשהם לבושים בְּבִגְדֵי חוֹל, קשה, מִצְנֶפֶת בְּבִגְדֵי חוֹל מִי אִיכָּא – וכי ישנה מצנפת בין בגדי חול. דוחה הגמרא: אֵין – אכן יתכן שתהיה מצנפת שאינה משל קדש אלא משל הדיוט, וכִּדְתָנֵי רַב יְהוּדָה, וְאִיתִימָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, כֹּהֵן שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ כְּתוֹנֶת כמין של קדש, היה הכהן עוֹבֵר בָּהּ עֲבוֹדַת יָחִיד כגון הוצאת כף ומחתה ביום כיפור מקדש הקדשים.

הגמרא לומדת שני דברים מהאמור בברייתא: אָמַר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ, לִשְׁכַּת הַגָּזִית חֲצִיָּהּ בנויה בַּקֹּדֶשׁ וְחֲצִיָּהּ בנויה בַּחוֹל, וְעוד שְׁמַע מִינָּהּ, שְׁנֵי פְּתָחִים הָיוּ לָהּ ללשכת הגזית אֶחָד פָּתוּחַ בַּקֹּדֶשׁ וְאֶחָד פָּתוּחַ בַּחוֹל. והראיה לדבר הראשון: דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שלשכת הגזית כּוּלָּהּ בנויה בַּקֹּדֶשׁ, כיצד היה זָקֵן יוֹשֵׁב בְּמַעֲרָבָהּ, וְהָאָמַר מַר אֵין יְשִׁיבָה מותרת בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שכּוּלָּהּ בנויה בַּחוֹל, ולכן הותר לו לשבת שם, אם כן כיצד היה נעשה הַפַּיִּים בְּמִזְרָחָהּ, וְהָא בְּעִינָן (תהילים נה טו) 'בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ', וכפי שדרשה הגמרא לעיל (כד:) פסוק זה לגבי פייס, ואם כן היה צריך שיעשה הפייס ב'בית אלהים', וְלֵיכָּא, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שלשכת הגזית היתה בנויה חֲצִיָּהּ בַּקֹּדֶשׁ, ושם היה נעשה הפייס, וְחֲצִיָּהּ בַּחוֹל, ושם היה הזקן יושב.

הגמרא מבארת את ההוכחה לדבר השני: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, שרק פֶּתַח אֶחָד יֵשׁ לָהּ ללשכת הגזית, וּפָתוּחַ לַקֹּדֶשׁ, כיצד היה הַזָּקֵן יוֹשֵׁב בְּמַעֲרָבָהּ, וְהָתְנַן (מע"ש פ"ג מ"ח), הַלְּשָׁכוֹת הַבְּנוּיוֹת בַּחוֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ, דין תּוֹכָן כְּקוֹדֶשׁ, ואסור לשבת בהם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שהיה פָּתוּחַ רק לַחוֹל, איך היה הַפַּיִּים בְּמִזְרָחָהּ, והרי הפיס צריך להיעשות ב'בית אלהים', וְהָתְנַן (שם) לשכות בְּנוּיוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּפְתוּחוֹת לַחוֹל, תּוֹכָן חוֹל. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, שְׁנֵי פְּתָחִים הָיוּ לָהּ, אֶחָד פָּתוּחַ בַּקֹּדֶשׁ, וְאֶחָד פָּתוּחַ לַחוֹל.

משנה

משנה זו מבארת על אלו עבודות היה נעשה הפייס השני: הַפַּיִּים הַשֵּׁנִי קובע מִי שׁוֹחֵט את התמיד, מִי זוֹרֵק את דמו, מִי מְדַשֵּׁן את הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי – שבכל יום היו מורידים את הדשן [–האפר] מהמזבח הפנימי, וּמִי מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה [–מסיר את הפתילות והאפר מהנרות שבבו], וּמִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מהשולחנות לַכֶּבֶשׁ, שהכהנים הזוכים להעלות את האיברים היו מניחים אותם על הכבש מחציו ולמטה. והיו מחלקים את האברים לששה כהנים, הראשון היה נוטל את הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל הימנית האחורית. והשני היה נוטל את שְׁתֵּי הַיָּדַיִם – הרגליים הקדמיות. והשלישי היה נוטל את הָעוֹקֵץ – הזנב, וְהָרֶגֶל השמאלית האחורית. וְהרביעי את הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה – הצואר. וְהחמישי את שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת – שני צידי הבהמה. וְהשישי את הַקְּרָבַיִם. וְהשביעי את הַסֹּלֶת – עשרון סולת למנחת התמיד, וְהשמיני את הַחֲבִיתִין – חביתי כהן גדול. וְהתשיעי נוטל את הַיַּיִן – שהיו מביאים שלשה לוגין יין לנסך עם קרבן התמיד. נמצא שִׁלְשָׁה עָשָׂר כֹּהֲנִים זָכוּ בּוֹ – בפיס השני, תשעה שמעלים את האברים, הנסכים והסלת, וארבעה שהוזכרו בתחילת המשנה השוחט, הזורק, המדשן את המזבח, והמדשן את המנורה.

אָמַר בֶּן עַזַּאי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כִּדְרֶךְ הִלּוּכוֹ הָיָה קָרֵב – שסידור האברים היה לפי צורת הליכת הבהמה.

גמרא

הגמרא דנה בענין הפייס לעבודות שהוזכר במשנה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, כְּשֶׁהֵן מְפַיְּסִין, האם לַעֲבוֹדָה אַחַת בלבד היו מְפַיְּסִין, דהיינו שהיו מפייסין על השחיטה, וכשהיה זוכה האחד בשחיטה לא היו מפייסין יותר אלא הכהנים שעומדים לימינו היו נמשכים אחריו לפי סדר המשנה שני לזריקה שלישי לדישון המזבח רביעי למנורה וכן הלאה. אוֹ דִּילְמָא לְכָל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה משלש עשרה העבודות המנויות במשנה הֵן מְפַיְּסִין.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע מהמשנה לעיל (כב.) אַרְבַּע פְּיָסוֹת הָיוּ שָׁם, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְכָל עֲבוֹדָה הֵן מְפַיְּסִין בנפרד, אם כן טוּבָא הָווּ – היו יותר מארבע פייסות, שהרי במשנתינו לבדה יש שלשה עשר זוכים. דוחה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק הָכִי קָאָמַר התנא, אַרְבַּע פְּעָמִים נִכְנָסִין לְהָפִיס, וְאולם לְכָל חֲדָא וְחֲדָא – בכל התכנסות הָיוּ בָהּ טוּבָא פְּיָסוֹת – היו מפייסים פעמים רבות.

ואחרון אחרון חביב בבשורתו אשר נולדה לו בת למזל טוב . . הנה יהי רצון שיגדלה לתורה ולחופה ולמעשים טובים והוא וזוגתו שיחיו ירוו ממנה ומכל יוצאי חלציהם שיחיו רוב נחת חסידותי לאריכות ימים ושנים טובות.

ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

שלא זכו לפיים — היו מפשיטין בגדי קדש שהפסיקו בהן. **דאי סלקא דעתך באותן שזכו** — והפשטה זו בגדי חול, ולהלבישן בגדי קדש, וקתני לא היו מניחין עליהן אלא מכנסי חול — אלמא מלבישין אותן בגדי קדש על מכנסי חול, ואחר כך פושטין מכנסי חול ולובשין למכנסי קדש, והתניא כו'. **מלבישין אותן מכנסי קדש** — כדי שלא יעמדו ערומים בשהפשיטום. **לשכת הגזית** — ששם היו מפיסין. **בסילקי** — בית גבוה שעל עלייה. **פיים במזרחה** — קבוצת היקף המפייסין במזרחה היתה, וזקן — של בית דין, המורה להן סדר הפייסין, יושב במערבה. **בכוליאר** — עגול, שקורין נושק"א. **שממנו מתחיל** — מנין חשבון הפייס, כמו שפירשתי בראש הפרק. **כדקתני רב שמואל בר יהודה** — לקמן בפרק שלישי (לה,ב), שהיו אמותיהן של כהנים עושות לבניהם משלהם כמין בגדי כהונה, להראות תפארת עושרן וגוי מלאכתן, וכמה הן מהדרות מצות. דקתני: כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד. **אין ישיבה בעזרה** — שנאמר (דברים פרק יח) "לעמוד לשרת" "העומדים שם לפני ה'". **אלא למלכי בית דוד** — שמצינו בהן ישיבה, שנאמר (שמואל ב פרק ז) "ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי ומי ביתי" וגו'. **והא בעינן בית אלהים נהלך ברגש** — אלמא פייס צריך להיות בבית אלהים. **משנה** מי שוחט — את התמיד. **הראש** והרגל — של ימין בכהן אחד, ושני הידים בכהן שני. **העוקץ** — הוא הזנב, והרגל של שמאל בכהן שלישי. **החזה** — הוא השומן הרואה את הקרקע, וחותכין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות. **והגרה** — הוא הצואר, ובו מחובר הקנה והכבד והלב והחזה, והגרה בכהן רביעי. **ושני הדפנות** — בחמישי. **והקרבים** — בששי. **והסולת** — עשרון למנחת נסכו של תמיד. **והחביתים** — חצי עשרונו של כהן גדול שקרב עם התמידין בכל יום, שנאמר (ויקרא ו) "מחציתה בבקר ומחציתה בערב" וסמיך ליה "על מחבת בשמן תעשה" — לכך קרוי חביתין. **והיין** — שלש לוגין של ניסוך לבבש התמיד. **שלשה עשר כהנים זוכין בו** — בפייס זה [האחד], שלש עשרה עבודות כהנים מנויות כאן. **כדרך הילוכו** — בחייו, היה קרב התמיד. **ובגמרא** מפרש לה. **גמרא לעבודה אחת מפייסין** — כגון מי שוחט, ולכשיזכה מי שזכה לשחיטה — שוב אין פייס לשאר שתים עשרה עבודות, אלא כהנים שמוקפין לימינו נמשכין אחריו כפי סדר משנתנו: שני לזריקה, שלישי לדישון מזבח הפנימי, רביעי למנורה, וכן כולן. **או דילמא לכל עבודה ועבודה** — היו חוזרין ומוציאין אצבעותיהן למנין, והזוכה זוכה.

לא

מאי לאו באותן שזכו לפייס — תימה הוא: מאי מייתי רב נחמן מהכא? כיון דרב ששת מצי דחי לה. ואדרבה, טפי יש ראיה לרב ששת מכאן, דקאמר: הכי נמי מסתברא, ורב נחמן איצטריך לשנויי בדוחקו! ויש לומר: משום דלעיל מינה איירי בזוכין בעבודה, דקתני רבי אליעזר בן יעקב אומר: המעלה אברים לכבש הוא מעלה על גב המזבח, והדר קתני מסרון לחזנים — והיינו נמי דקאמר רב ששת בסמוך מנא אמינא לה, ולא מייתי מהא דהכא, דקאמר איהו גופיה הכי נמי מסתברא, אלא מהא ליכא למשמע מינא, דדייקא כמר וכמר.

נוטל מצנפת של אחד מהם — מכאן קשה לפירוש רבינו יצחק בן אשר דפירש דשל כהן הדיוט קרויה מגבעת לפי שהיא רחבה, ושל כהן גדול מצנפת שהיא קצרה, לפי שהיה צורך להניח תפילין וציץ. ויש לומר: לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. דבלשון תורה קרי לשל כהן גדול מצנפת בכל דוכתא, וכי ההיא דאמרינן בפרק קמא דגיטין (ז,א) "הסר המצנפת והרם העטרה" בזמן שמצנפת בראש כהן גדול — ישנה לעטרה בראש כל אדם, נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול — נסתלקה עטרה מראש כל אדם.

אין ישיבה בעזרה — תימה: דאמר בפרק שני דזבחים (טז,א) ומה יושב שאוכל, אם עבד חילל וכו'. והיכי אכיל? והא אין ישיבה בעזרה! ויש לומר: שאוכל בקדשים קלים הנאכלין בכל העיר. אי נמי, אומר רבינו יצחק בר אברהם: דאף על גב דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד — הני מילי לדברים דלאו צורך עבודה, אבל אכילה — צורך עבודה היא, דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם" שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים — מישראל שרי, ואתי שפיר נמי הא דפריך בפרק שני דזבחים (יט,ב) גבי קידוש ידים ורגלים מן הכיור, דפריך: וליתיב מיתב, אף על גב דבעזרה הוה — צורך עבודה שרי. אבל פייס דהכא — לא חשיב צורך עבודה, דאפשר בלא פייס. אי נמי יש לומר: היינו טעמא דמותר לישב ולאכול קדשים — דבאכילת קדשים כתיב בהו "למשחה" — לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין — והיינו מיושב. אבל אין לתרץ דמותר לאכול מיושב בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש, שהן בעזרה לאכילת קדשי קדשים — דהתורה ריבתה חצרות הרבה, ולישב שם מותר, כמו שאינן חשובין בעזרה להתחייב עליהם משום טומאה כדאיתא ב"איזהו מקומן" (זבחים נו,א) — דהא בשמעתין משמע דלישב נמי הוי בעזרה עצמה, ואסור לישב בה.

והא בעינן בית אלהים נהלך ברגש — תימה: כיון דבעינן פייס בקודש, אמאי לא היו מפייסין בעזרה עצמה, דקדיש טפי? ואומר רבינו תם: כיון דנוטל מצנפתו של אחד מהן גנאי היה לעמוד בלא מצנפת בעזרה, והרב רבי יצחק בר ברוך פירש: משום דהוי קיימי בבכוליאר. ואם היו מפייסים בעזרה — היה אחוריהם אל היכל ה'.

תא

מַאי לָאו - בְּאוֹתָן שֶׁזָּכוּ לְפַיֵּיס! - אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לֹא, בְּאוֹתָן שֶׁלֹּא זָכוּ לְפַיֵּיס. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּאוֹתָן שֶׁזָּכוּ לְפַיֵּיס - לֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִכְנָסַיִם בִּלְבַד? וְהָתַנְיָא: מְנַיִּין שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לַמִּכְנָסַיִם - תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִכְנְסֵי בַד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ". - וְאִידָּךְ? הָא לָא קַשְׁיָא; הָכִי קָתָנֵי: עַד שֶׁעוֹדָן עֲלֵיהֶן בִּגְדֵי חוֹל מַלְבִּישִׁין אוֹתָן מִכְנְסֵי קֹדֶשׁ, וְהָיוּ מַפְשִׁיטִין אוֹתָן בִּגְדֵי חוֹל, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אֶלָּא מִכְנָסַיִם בִּלְבַד. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מְנָא אָמִינָא לַהּ - דְּתַנְיָא: לִשְׁכַּת הַגָּזִית כְּמִין בַּסִּילְקִי גְּדוֹלָה הָיְתָה, פַּיֵּים בְּמִזְרָחָהּ, וְזָקֵן יוֹשֵׁב בְּמַעֲרָבָהּ. וְהַכֹּהֲנִים מוּקָפִין וְעוֹמְדִין כְּמִין בְּכוֹלְיָאר וְהַמְמוּנֶּה בָּא וְנוֹטֵל מִצְנֶפֶת מֵרֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְיוֹדְעִין שֶׁמִּמֶּנּוּ פַּיֵּים מַתְחִיל. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּבִגְדֵי חוֹל - מִצְנֶפֶת בְּבִגְדֵי חוֹל מִי אִיכָּא? - אִין, כִּדְתָנֵי רַב יְהוּדָה, וְאִיתֵימָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה: כֹּהֵן שֶׁעָשְׂתָה לוֹ אִמּוֹ כְּתוֹנֶת - עוֹבֵד בָּהּ עֲבוֹדַת יָחִיד. אָמַר אַבָּיֵי: שְׁמַע מִינַּהּ לִשְׁכַּת הַגָּזִית חֶצְיָהּ בַּקֹּדֶשׁ, וְחֶצְיָהּ בַּחוֹל. וּשְׁמַע מִינַּהּ: שְׁנֵי פְתָחִים הָיוּ לָהּ, אֶחָד פְּתוּחַ בַּקֹּדֶשׁ וְאֶחָד פָּתוּחַ בַּחוֹל, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כּוּלָּהּ בַּקֹּדֶשׁ - זָקֵן יוֹשֵׁב בְּמַעֲרָבָהּ? וְהָאָמַר מָר אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבַד! וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כּוּלָּהּ בַּחוֹל - פַּיֵּים בְּמִזְרָחָהּ? וְהָא בָּעֵינַן "בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרִגֶּשׁ", וְלֵיכָּא, אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: חֶצְיָהּ בַּקֹּדֶשׁ וְחֶצְיָהּ בַּחוֹל. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פֶּתַח אֶחָד יֵשׁ לָהּ וּפְתוּחַ לַקֹּדֶשׁ - זָקֵן יוֹשֵׁב בְּמַעֲרָבָהּ? וְהָתְנַן: הַלִּשְׁכוֹת הַבְּנוּיוֹת בַּחוֹל וּפְתוּחוֹת לַקֹּדֶשׁ - תּוֹכָן קוֹדֶשׁ! וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פָּתוּחַ לַחוֹל, פַּיֵּים בְּמִזְרָחָהּ? וְהָתְנַן: בְּנוּיוֹת בַּקֹּדֶשׁ וּפְתוּחוֹת לַחוֹל - תּוֹכָן חוֹל! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: שְׁנֵי פְתָחִים הָיוּ לָהּ, אֶחָד פָּתוּחַ בַּקֹּדֶשׁ וְאֶחָד פָּתוּחַ לַחוֹל. **משנה** הַפַּיֵּים הַשֵּׁנִי: מִי שׁוֹחֵט, מִי זוֹרֵק, מִי מְדַשֵּׁן מִזְבַּח הַפְּנִימִי, וּמִי מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה, וּמִי מַעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ. הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל, וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, וְהָעוֹקֶץ וְהָרֶגֶל, וְהֶחָזֶה וְהַגְּרָה, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְהַקְּרָבַיִם, וְהַסּוֹלֶת, וְהַחֲבִיתִין, וְהַיַּיִן, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר כֹּהֲנִים זָכוּ בּוֹ. אָמַר בֶּן עַזַּאי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ הָיָה קָרֵב. **גמרא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: כְּשֶׁהֵן מְפַיְּסִין, לַעֲבוֹדָה אַחַת מְפַיְּסִין, אוֹ דִּילְמָא לְכָל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה הֵן מְפַיְּסִין? תָּא שְׁמַע: אַרְבַּע פְּיָיסוֹת הָיוּ שָׁם. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְכָל עֲבוֹדָה הֵן מְפַיְּסִין - טוּבָא הָווּ! - אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הָכִי קָאָמַר: אַרְבַּע פְּעָמִים נִכְנָסִין לְהָפִיס, וּלְכָל חֲדָא וַחֲדָא הָיוּ בָּהּ טוּבָא פְּיָיסוֹת.

תא

חבל על שמאחרים כל-כך כשיש בשורות טובות.

ממכתב א' סיוון, תשי"ד

יומא. פרק שני – בראשונה דף כה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

תא שמע רבי יהודה אומר לא היה פייס למחתה כו׳ — תימה: מאי מייתי מרבי יהודה? לייתי מתנא קמא איפכא! ויש לומר דהכי מייתי: דאפילו תנא קמא לא פליג עליה אלא בקטרת, משום דלא שכיחא ומעתרא, אבל בעלמא — מודה. אי נמי צריך לומר: דלרבי יהודה הזווכה במחתה לא היה זוכה כלל מכח פייס, מחמת שזוכה זה בקטרת וזכה זה שאצלו לימינו במחתה. אלא בדעתו דבהן שזוכה בקטרת תליא מילתא, אי בעיא — איהו עביד הכל, שקיל קטורת ושקיל מחתה, כדאשכחן ביום הכפורים דכהן גדול לחודיה עביד לכולה מילתא. אף על גב דהתם טריחא מילתא טובא, דבעי לאתויי בחפניו, כדאיתא לקמן בפרק "הוציאו לו" (מז,א) — כל שכן הכא דלא טריחא מילתא, דמצי עביד לה לכולי מילתא לחודיה. מיהו, משום דטריחא מילתא קצת — אורחא דמילתא הוה שהיה אומר לאחר זכה עמי במחתה, ורגיל היה לומר לאותו שעומד אצלו לימינו, משום איבה שלא יקפידו האחרים עליו. ומיהו, אם ירצה לשנות — הרשות בידו לעשות הוא בעצמו הכל, או לומר למי שעומד בשמאלו או לאחר שאינו עומד אצלו כלל "זכה עמי". וכן משמע הלשון: כהן שזכה במחתה אומר כו׳, ולא קאמר העומד אצלו נמשך עמו, כדקאמר בסמוך שנים עשר אחיו הכהנים נמשכין עמו. וכן משמע בתוספתא [פרק א], דקתני בתר מילתא דרבי יהודה דהכא "דברי רבי אליעזר בן יעקב" דמייתי בסמוך: לא היה פייס לאברים אלא המעלה אותן לכבש מעלה אותן למזבח. אלמא דומיא דרבי אליעזר בן יעקב איירי רבי יהודה, דלא הוה שום צד זכיית פייס במחתה, והשתא מייתי שפיר מרבי יהודה. דעל כרחך לא פליגי רבנן עליה אלא דלא סבירא ליה דבדעת הכהן הזווכה בקטורת תליא מילתא. ומיהו, מודו דאין חוזרין ומפיסין, אלא דהעומד לימינו זוכה מכח פייס. ועל כרחך לא פליג רבי אליעזר בן יעקב עליה לקמן דסבירא ליה שחוזר ומפיס לצורך מחתה — אלא כדי להשלים ארבעה פייסות. כי שום טעם יש שאין לפחות מארבעה פייסות. ומדקא פריך לקמן (כו,א) כמה זימנין אם כן בצרי להו פייס, ואם כן בפייס השני כולי עלמא מודו, כיון דבפעם אחת מפייסו — דלא לכל עבודה מפייסו. **מניין** לראש ופדר שקודמים כו׳ — תימה לי: אם כן אמאי לא חשיב במתניתין פדר בהדי ראש? ויש לומר: כיון דאי אפשר להקטיר הראש בלא פדר, וזהו דרך כבוד — בכלל הראש הוא.

נותן פדר על בית השחיטה ומעלהו — ואם תאמר: מהאי קרא תיפוק לן שהפדר קודם לכל הנתחים, דכיון דהראש קודם — פדר שעליו נמי קודם! יש לומר: דסלקא דעתך אמינא חופה הפדר על בית השחיטה עד שמעלהו לראשו של מזבח, ואז מסיר הפדר ומניחו, ומקטיר הראש בפני עצמו והפדר מקטיר עם הקרבים. אי נמי יש לומר: אי לא כתב הך קרא — לא הוה דרשינן ליה אלא לומר שראש ופדר קודמין לכל הנתחים, ובפרק "השוחט" (חולין כז,א) כתבתי יותר, וכאן אין שייך.

יהודה

רש״ל

לא היה פיים למחתה — כשהיו מפיסין לקטורת, כדתנן מתניתין: חדשים לקטורת באו והפיסו. והקטורת צריכה שני בהנים, אחד שמוליך הקטורת להיכל ומקטירו, ואחד שחותה גחלים מעל המזבח החיצון ומכניס להיכל, ונותן על המזבח הפנימי להקטיר את הקטורת עליהן, כדילפינן לקמן (מה,א) מקראי, שגחלי מזבח הפנימי ניטלין ממזבח החיצון בכל יום. וקאמר רבי יהודה לא היו מפיסין מי שזוכה במחתה, אלא מי יזכה בקטורת, ומי שזכה בה אומר לזה שבימינו — זכה עמי במחתה. אלמא: לאו לכל עבודה ועבודה מפיסין. **הואיל ולא שביחא** — הקטורת, אלא פעמיים ליום, שאין הקטרת באה נדבה. **ומעתרא** — ומעשרת את העוסקין בה, כדאמרינן לקמן בפרקין (כו,א). **מי מקבל** — דם התמיד, כיון דלא מנה לה במתניתין כהן — שמע מינה חד מהני עביד לה. **אגב חביבותיה** — דזריקה, שהיא עבודת מזבח — לא מקבל ליה לבוליה דם. ואמרינן לקמן (מה,א) צריך שיקבל את כל הדם, שנאמר (ויקרא ד) "ואת כל [דם הפר] ישפך". **זימנין דשחיט זר** — שהשחיטה כשרה בזר והקבלה פסולה בו, שנאמר (ויקרא א) "ושחט את בן הבקר והקריבו הכהנים את הדם" — מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על השחיטה שכשירה בזר. **בן קטין** — כהן גדול היה. **שנים עשר דדים** — שהרי שלש עשרה עבודות נמנו במשנתנו בעבודות פייס התמיד. אלא שהשחיטה אינה טעונה קידוש ידים ורגלים אפילו כשהיא בכהן, לפי שהיא עבודה שהיא כשירה בזר. ואי אמרת שוחט מקבל — נמצא שהוא צריך לקדש ידיו ורגליו בשביל הקבלה. **אף אנן נמי תנינא** — במסכת תמיד. ובא לו לזרוק גרסינן. דרך הלוכו — של צד הראש קודמין, הקודם קודם. **הראש והרגל** — של ימין לדברי הכל קודמת, ומקרא יליף לה לקמן. **דרך הפשטו** — מצד הרגלים לצד הראש. **דרך ניתוחו** — כסדר שמנתחין אותו לאחר הפשטו, אבר אחר אבר. וסדר ניתוחו מפורש במסכת תמיד (לא,א) כמו שהוא סדור כאן, כיצד דרך ניתוחו כו׳ וכשהוא מנתח נותן כל אבר ואבר למי שזוכה בו, וכולן עומדים שם עד שיקבלו שם כולן, והולכין ומוליכין אותן לכבש זה אחר זה. ובסדר הולכתן פליגי הני תנאי, מר אמר הכי ומר אמר הכי. הכי גרסינן: כיצד דרך ניתוחו הראש והרגל ושתי ידיו והחזה והגרה ושתי הדפנות עוקץ והרגל. דרך עילויו — דרך מיטב שלו ומבחר נתחיו, המובחר קודם. הכי גרסינן: כיצד דרך עילויו הראש והרגל החזה והגרה ושתי דפנות והעוקץ והרגל ושתי ידים. והכתיב כל נתח טוב ירך וכתף — אלמא: ירך מעלי מכתף. **בכחושה** — ירך מעלי, דאלים. **תנא דידן** — תנא דמתניתין לא אמר כחד מנייהו. **מר אזיל בתר איברא** — תנא דידן הולך אחר עילוי גודל האיברים, ורבי יוסי הולך אחר עילוי השמן. **ואידך פדר** — קרא אחרינא כתיב "את הנתחים את הראש ואת הפדר".

למאי

תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה פַּיִּים לַמַּחֲתָּה, אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת אוֹמֵר לָזֶה שֶׁעִמּוֹ "זְכֵה עִמִּי בַּמַּחֲתָּה"! - שָׁאנֵי מַחְתָּה וּקְטֹרֶת דַּחְדָּא עֲבוֹדָה הִיא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: דַּוְקָא מַחְתָּה וּקְטֹרֶת דַּחְדָּא עֲבוֹדָה הִיא, אֲבָל שְׁאָר עֲבוֹדוֹת - בְּעֵי פַּיִּים. - מַחְתָּה אִצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְלֹא שְׁכִיחָא, וּמְעַתְּרָא - נַתְקִין לָהּ פַּיִּים בִּפְנֵי עַצְמָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: לֹא לְכָל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה מְפַיְּסִין, אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בַּתָּמִיד שְׁנַיִם עָשָׂר אֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִמְשָׁכִין עִמּוֹ. שְׁמַע מִינָּהּ. "פַּיִּים הַשֵּׁנִי" וכו׳. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי מְקַבֵּל? שׁוֹחֵט מְקַבֵּל, דְּאִי אָמְרַתְּ זוֹרֵק מְקַבֵּל - אַגַּב חֲבִיבוּתֵיהּ לֹא מְקַבֵּל לֵיהּ לְכוּלֵּיהּ דָּם, אוֹ דִּילְמָא: זוֹרֵק מְקַבֵּל, דְּאִי אָמְרַתְּ שׁוֹחֵט מְקַבֵּל - זִימְנִין דְּשָׁחֵיט זָר. - תָּא שְׁמַע: בֶּן קַטִּין עָשָׂה שְׁנֵים עָשָׂר דַּד לַכִּיּוֹר כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר אֶחָיו הַכֹּהֲנִים הָעֲסוּקִין בַּתָּמִיד מְקַדְּשִׁין יְדֵיהֶן וְרַגְלֵיהֶן בְּבֶת אַחַת. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שׁוֹחֵט מְקַבֵּל, תְּלֵיסַר הֲוֵי! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: זוֹרֵק מְקַבֵּל, שְׁמַע מִינָּהּ. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: אַף אֲנַן נַמִּי תָּנֵינָא: שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט, וְקִבֵּל הַמְקַבֵּל, וּבָא לוֹ לִזְרוֹק. שְׁמַע מִינָּהּ.

"אָמַר בֶּן עַזַּאי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא" וכו׳. תְּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ? רֹאשׁ וְהָרֶגֶל, הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה, וּשְׁתֵּי יָדַיִם, וּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת, הָעוֹקֶץ וְהָרֶגֶל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דֶּרֶךְ הֶפְשֵׁטוֹ הָיָה קָרֵב. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הֶפְשֵׁטוֹ? רֹאשׁ וְהָרֶגֶל, הָעוֹקֶץ וְהָרֶגֶל, וּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת, וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, הֶחָזֶה, וְהַגֵּרָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דֶּרֶךְ נִיתּוּחוֹ הָיָה קָרֵב. כֵּיצַד דֶּרֶךְ נִיתּוּחוֹ? רֹאשׁ וְהָרֶגֶל, וּשְׁתֵּי יָדַיִם, הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה, וּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת, וְהָעוֹקֶץ, וְהָרֶגֶל. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: דֶּרֶךְ עִילּוּיוֹ הָיָה קָרֵב. כֵּיצַד דֶּרֶךְ עִילּוּיוֹ? רֹאשׁ וְהָרֶגֶל, הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְהָעוֹקֶץ וְהָרֶגֶל, וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם. - וְהָכְתִיב "כָּל נֵתַח טוֹב יָרֵךְ וְכָתֵף"! - הַהִיא בִּכְחוּשָׁה. אָמַר רָבָא: בֵּין תַּנָּא דִּידֵן וּבֵין רַבִּי יוֹסֵי - בָּתַר עִילּוּיָא דְּבִשְׂרָא אָזְלִינַן, מָר אָזֵיל בָּתַר אֵיבְרָא דְּבִישְׂרָא, וּמָר אָזֵיל בָּתַר שַׁמְנָא דְּבִישְׂרָא. מַאי טַעְמָא סָלְקָא רֶגֶל בַּהֲדֵי רֵישָׁא - מִשּׁוּם דְּרֵישָׁא נְפִישֵׁי בֵּיהּ עֲצָמוֹת, קָרְבָא רֶגֶל בַּהֲדֵיהּ. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת רֹאשׁ קָרֵב בְּרֵישָׁא, מְנָא לָן? - דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לְרֹאשׁ וּפֶדֶר שֶׁקּוֹדְמִין לְכָל הָאֵבָרִים - תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרֵךְ". - וְאִידָּךְ פֶּדֶר אַחֲרִינָא

למאי

להדריך אדם בדרך החסידות . . אם הוא מבעלי מוסר, אזי יש להתחיל להכירו באגרת התשובה לרבנו הזקן, בקונטרס ומעיין וכיוצא בזה.

מכתב י״ז אייר, תשי״ח

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, בפייס השלישי שהיו מפייסים בו על עבודת הקטורת, **לֹא הָיָה פַּיִּס לַמַּחְתָּה** – לכהן שיביא גחלים במחתה ממזבח החיצון למזבח הפנימי, **אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת אוֹמֵר לְזֶה שֶׁעִמּוֹ** – לעומד מימינו, **זְכֵה עִמִּי בַּמַּחְתָּה**, ובלא פייס. הרי שבפייס השלישי לא היו מפייסים על כל עבודה בנפרד וכיון שבעבודה חשובה של הקטורת והמחתה לא היו עושים פייס לכל עבודה מסתבר שכך היה בשאר העבודות. דוחה הגמרא: **שַׁאנִי מַחְתָּה וּקְטֹרֶת** – הכנסת הגחלים והקטרתן, **דַּחֲדָא עֲבוֹדָה הִיא** – שהן נחשבות עבודה אחת, כיון שכל הכנסת הגחלים אינה אלא לצורך הקטורת, ולכך לא היו עושים למחתה פייס בנפרד.

מביאה הגמרא לשון אחרת בהבאת ראיה זו: **אִיכָּא דְּאָמְרִי**, שיש לדייק מהברייתא להיפך, **שַׁדְּוָקָא** על **מַחְתָּה וּקְטֹרֶת** לא היו מפייסים בנפרד, משום **דַּחֲדָא עֲבוֹדָה הִיא, אֲבָל שְׁאָר עֲבוֹדוֹת** שמפייסים עליהם **כָּעֵי פַּיִּס** נפרד לכל עבודה ועבודה. דוחה הגמרא: לעולם יתכן שאף שאר עבודות אינן צריכות כל אחת פייס בפני עצמה, **וּמַחְתָּה אִצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרך להשמיענו שאפילו על מחתה אין עושים פייס בנפרד, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְלֹא שְׁכִיחָא** – כיון שעבודת הקטורת אינה מצויה, כיון שהיא נעשית רק פעמיים ביום, שהרי אינה באה בנדבה, **וּמְעַתְּרָא** – וגם שהיא מעשירה את העוסק בה, ראוי **שֶׁנִּתְקַן לָהּ** – למחתה **פַּיִּס בִּפְנֵי עַצְמָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן** שאף למחתה לא היו עושים פייס בפני עצמה, וכל שכן שעל שאר עבודות לא היו עושים פייס לכל עבודה בפני עצמה.

הגמרא פושטת את הספק מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא, לֹא לְכָל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה מְפַיְּסִין, אֶלָּא כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בְּתָמִיד, שְׁנַיִם עָשָׂר אֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִמְשָׁכִין עִמּוֹ** – שהעומד לימינו זכה בעבודה שלאחריו וכן כל הכהנים שאחריו, לפי הסדר. מסיימת הגמרא: **שְׁמַע מִינָּה** – אכן מכאן למדנו שהיו מפייסין על עבודה אחת בלבד.

שנינו במשנה: **פַּיִּס הַשֵּׁנִי וְכוּ'** מי שוחט מי זורק. וסדר עבודת הקרבן היה שאחר השחיטה היה כהן מקבל את הדם בתוך מִזְרָק להוליכו למזבח. וממה ששנינו במשנה רק 'מי שוחט' ו'מי זורק', ולא אמר מי מקבל, משמע שאחד מהמנויים במשנה היה עושה גם עבודה זו. מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מִי מְקַבֵּל** את הדם, האם **הַשּׁוֹחֵט מְקַבֵּל, דְּאִי אָמְרַת** שהזּוֹרֵק **מְקַבֵּל**, יש לחשוש שמא **אַגַּב חֲבִיבוּתֵיהּ** – מתוך שחביבה עליו עבודת זריקת הדם, כיון שהיא עבודת מזבח, **לֹא מְקַבֵּל לֵיהּ לְכוּלֵּיהּ דָּם** – ימהר בקבלתו ולא ישהה כדי לקבל את כל הדם. **אוֹ דִּילְמָא הַזּוֹרֵק מְקַבֵּל**, משום **דְּאִי אָמְרַת שׁוֹחֵט מְקַבֵּל, זִימְנִין** – יכול לקרות לפעמים **דְּשָׁחִיט זָר**, שהרי שחיטה כשרה בזר, ויבוא גם לקבל את הדם, וזהו שלא כדין שהרי קבלה אסורה בזר, ולכך עדיף שהזורק יקבל, שהזורק הוא לעולם כהן.

מביאה הגמרא ראיה שהזורק מקבל: **תָּא שְׁמַע**, בביור שבבית המקדש היו מתחילה רק שני פיות ליציאת המים, שמהם היו הכהנים מקדשים ידיהם ורגליהם קודם העבודה, והכהן גדול ששמו **בֶּן קַטִּין, עָשָׂה שְׁנַיִם עָשָׂר יַד** [–פיות להוצאת המים] **לַכִּיּוֹר**, כלומר, הוסיף עוד עשרה, **כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר אֶחָיו הַכֹּהֲנִים הָעֲסוּקִין** – הנגשים לעסוק **בַּתָּמִיד, מְקַדְּשִׁין יְדֵיהֶן וְרַגְלֵיהֶן בְּבֶרֶכֶת אַחַת**, ולא יצטרכו להמתין זה לזה. והם שנים עשר הכהנים שהוזכרו במשנתנו, מלבד השוחט שאינו טעון קידוש ידים ורגלים, שהרי שחיטה כשרה אפילו בזר. מסיימת הגמרא את הוכחתה: **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁהַשּׁוֹחֵט** הוא **שֶׁמְּקַבֵּל** את הדם, אם כן **תְּלֵיסַר הֲוֵי** – הרי הם שלשה עשר כהנים, שהרי קבלה היא עבודה שכשרה רק בכהן, וטעונה קידוש ידים ורגלים, **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּה, שֶׁהַזּוֹרֵק הוּא מְקַבֵּל** את הדם, **שְׁמַע מִינָּה** – אכן זו ראיה.

מוכיחה זאת הגמרא אף ממשנה: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא** במשנה (תמיד ל:), **שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט, וְקִבֵּל הַמְקַבֵּל, וּבָא לוֹ לְזוֹרְקוֹ**, ומשמע שה'מקבל' אינו השוחט אלא אדם אחר, **שְׁמַע מִינָּה**.

שנינו במשנה: **אָמַר בֶּן עַזַּאי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ'** דרך הילוכו היה קרב. הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את דעת בן עזאי ומביאה דעות נוספות: **תָּנוּ רַבָּנַן, כֵּיצַד** היא **דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ**, תחילה מקריבים את **הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל** הימנית האחורית. אחריהם היו מקריבים את **הַחֵזֶה וְהַגֵּרָה**. ולאחר מיכן **שְׁתֵּי יָדַיִם** – שתי הרגלים הקדמיות, ולאחר מיכן **שְׁתֵּי דְּפָנוֹת** של הבהמה, ולאחר מיכן **הָעוֹקֵץ, וְהָרֶגֶל** השמאלית האחורית. **רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר, דֶּרֶךְ הֶפְשֵׁטוֹ** – כדרך שהיו מפשיטים את העור **הָיָה קָרֵב**, שהיו תולים את הבהמה ברגליה על וו והיו מפשיטים אותה מרגליה לכיוון ראשה, והאבר שהיו מפשיטים ראשון היה קרב ראשון, ואחרון אחרון. מבארת הגמרא: **כֵּיצַד דֶּרֶךְ הֶפְשֵׁטוֹ, הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל** הימנית, שהם קודמים לכל, כמו שיבואר להלן, ולאחר מיכן **הָעוֹקֵץ וְהָרֶגֶל** השמאלית, **וּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת, וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, הַחֵזֶה וְהַגֵּרָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, דֶּרֶךְ נִיתּוּחוֹ הָיָה קָרֵב**, כלומר, לאחר שהיו מפשיטים את הבהמה מעורה היו מנתחים [חותכים את הבהמה לחלקים], ונותנים כל חלק לכהן שזכה בו והיו כל הכהנים עומדים שם עד שיקבלו כולם ומוליכים את האברים לכבש בזה אחר זה. וכל נתח שחותכים מהבהמה ראשון, קרב ראשון, מפרש רבי עקיבא, **כֵּיצַד דֶּרֶךְ נִיתּוּחוֹ, הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל, וּשְׁתֵּי יָדַיִם, הַחֵזֶה וְהַגֵּרָה, וּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת, וְהָעוֹקֵץ וְהָרֶגֶל. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, דֶּרֶךְ עִילּוּיוֹ** – לפי החלק המובחר שבו **הָיָה קָרֵב**, שהחלק המובחר יותר היה קרב קודם. ומפרש רבי יוסי הגלילי **כֵּיצַד דֶּרֶךְ עִילּוּיוֹ, הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל, הַחֵזֶה וְהַגֵּרָה, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְהָעוֹקֵץ וְהָרֶגֶל. וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם**. שואלת הגמרא: **וְהַכְּתִיב** (יחזקאל כד ד) **'כָּל נַתָּח טוֹב רָדֵךְ וְכָתֵף'**, ומשמע שהירך והכתף הם האברים הטובים ביותר ולכן נקטו אותם כדוגמא, ואם כן לרבי יוסי הגלילי היה ראוי שיקריבום בתחילה, ומדוע הם קרבים אחרונה. משיבה הגמרא: **הַהִיא** – מה ששיבח הפסוק את הכתף והירך היינו **בְּבֹהֶמְה כְּחוּשָׁה**, שבה הם עדיפים כיון שיש בהם יותר בשר, אבל בבהמה בריאה שאר האברים עדיפים משום שיש בהם יותר שומן, וקרבן התמיד, כיון שהוא חשוב ומיוחד שבעדרו, ודאי היה בריא ושמן.

רבא בא לבאר את דעת תנא קמא: **אָמַר רָבָא, בֵּין תָּנָא דִּידָן** – התנא של משנתינו, **וּבֵין רַבִּי יוֹסֵי, בְּתַר עִילּוּיָא דְּכִשְׂרָא אַזְלִינָן** – שניהם מודים שסדר ההקרבה הוא לפי שבח הבשר, אלא **דְּמַר** – התנא של המשנה **אָזִיל בָּתַר אֵיבְרָא דְּכִישְׂרָא** – לפי גודל האברים, שהאבר הגדול יותר, קודם. **וּמַר** – רבי יוסי **אָזִיל בָּתַר שַׁמְנָא דְּכִישְׂרָא** – אחר שומן הבשר, שהאבר היותר שמן קרב קודם.

הגמרא מבארת הטעם שרגל ימין קריבה יחד עם הראש. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא סַלְקָא רֶגֶל בַּהֲדֵי רֵישָׁא** – מדוע הקריבו את הרגל בתחילה הרי אין זה לפי דרך הלוכו ולא דרך ניתוחו ועילויו. עונה הגמרא: **מִשּׁוּם דְּרֵישָׁא נְפִישֵׁי בֵּיהּ עֲצָמוֹת** – בראש יש עצמות רבים ואין זה כבוד להקריבו לבד, לכך **קָרְבָא רֶגֶל בַּהֲדֵיהּ** – קריבה הרגל יחד עמו.

הגמרא מבארת מדוע הראש קרב ראשון: **דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת, רֹאשׁ קָרֵב בְּרֵישָׁא** – הראש קרב ראשון, מבררת הגמרא: **מִנָּא לָן. דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְרֹאשׁ וּפֶדֶר** – החלבים שעל הקרביים **שֶׁקּוֹדְמִין** להקרבה **לְכָל הָאֵבָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא א יב) **"אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ"** ומכך שהוזכרו הראש והפדר בנפרד למדים שהם קודמים לכל האיברים. שואלת הגמרא: **וְאִידָּךְ "פֶּדֶר" אַחֲרִינָא** – מה שנזכר בפסוק 'פדר' פעם נוספת (שם ח) **"וְעָרְכוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר"**

להדריך אדם בדרך החסידות . . אם הוא מבעלי השכלה, אזי יש למצוא עניינים לפניו בשער היחוד והאמונה וכיוצא בזה.

מכתב י"ז אייר, תשי"ח

לְמַאי אָתָא – מה הוא בא ללמדנו. עונה הגמרא: לְכִדְתַנְיָא, כֵּיצַד הָיָה עוֹשֶׂה הכהן המעלה את האיברים למזבח, נוֹתֵן אֶת הַפֶּדֶר אַבֵּית [–על בית] הַשְּׁחִיטָה וּמַעֲלֵהוּ על המזבח, וְזֶה הוּא דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה, שלא יראה מקום השחיטה כשהוא מלוכלך בדם.

משנה

הַפַּיִם הַשְּׁלִישִׁי, היו מכריזים בעזרה, 'חֲדָשִׁים לְקְטֹרֶת בֹּאוּ וְהָפִיסוּ' – כהנים 'חדשים', מאותו בית אב שלא זכו מעולם להקטיר קטורת של שחרית, בואו לגורל על הקטרת הקטורת. וְהַפַּיִס הָרְבִיעִי, היו מכריזים חֲדָשִׁים [–שלא העלו אברים לכבש מעולם] עִם יְשָׁנִים [–שכבר העלו], בואו והפיסו, מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ.

גמרא

שנינו במשנה 'חדשים לקטורת בואו והפיסו': תָּנָא, מֵעוֹלָם לֹא שָׁנָה אָדָם בָּהּ – לא הקטיר אדם קטורת פעמיים בחייו. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא שֶׁהקטורת מַעֲשֶׂרֶת, וכיון שכך, היו מקפידים לברור את אלו שלא זכו כדי שגם הם יתעשרו.

הגמרא מבארת את המקור לכך שקטורת מעשירה: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, מַאי טַעְמָא – מנין שהקטורת מעשרת, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב בה (דברים לג י) 'יָשִׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ' וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם יא) 'בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ', ומכאן שהקטורת מביאה ברכה בנכסיו של המקטיר, אִי הָכִי, עוֹלָה נַמִּי תעשיר את העוסק בה, דַּהֲכִתִיב בהמשך הפסוק הראשון 'כָּלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ', והכוונה לעולה שהיא עולה כליל, וגם על זה נאמר 'ברך ה' חילו', ואם כן גם על הקרבת ה'עולה' יעשו גורל רק לכהנים 'חדשים', מאותו בית אב שלא זכו מעולם.

משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אביי לרב פפא, הָא – הקרבת עולה שֶׁכִּיחָא – מצויה, שכן היא נעשית כמה פעמים ביום, שהרי היא באה גם בנדבה, וְהָא – הקטרת קטורת לֹא שְׁכִיחָא, שהיתה נעשית רק פעמיים ביום, ומסתבר שברכת העשירות מתייחסת רק לעבודה שאינה שכיחה.

אגב כך שהביאה הגמרא את הפסוק 'ישימו קטורה באפך', מביאה הגמרא מאמר בענין תחילת פסוק זה: אָמַר רָבָא, לֹא מַשְׁכַּחַת צוֹרְבָא מֵרַבָּנַן – לא נמצא תלמיד חכם דְּמוֹרֵי הוראה בישראל, אֶלָּא דְּאִתֵּי – שבא מִשֵּׁבֶט לֵוִי, אוֹ מִשֵּׁבֶט יִשָּׂשכָר. שבט לֵוִי, מִדִּכְתִיב בברכת משה לשבט לוי (דברים לג י) 'יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב', ושבט יִשָּׂשכָר מִדִּכְתִיב (דברי הימים א' יב לג) 'וּ[מִ]בְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים', שואלת הגמרא: לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל'. שואלת הגמרא: וְאֵימָא משבט יְהוּדָה נַמִּי, דִּכְתִיב (תהילים ס ט) 'יְהוּדָה מְחֹקְקִי', והיינו שהם אומרים את החוקים ומורים הוראה. השיב רבא: אַסּוּקֵי שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִילְכְתָא קָאָמִינָא – כוונתי היתה ששאר שבטים לא זכו להורות כדת והכלכה.

המשניות שבפרק זה דנו בעבודות של תמיד של שחר שהיו מפייסים עליהם, הגמרא דנה כיצד היו בוחרים את הכהנים לעבודת התמיד של בין הערבים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מְפַיְּסִין עַל תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, אֶלָּא כל כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בּוֹ – בעבודה מסויימת בְּשַׁחֲרִית – בתמיד של שחר, זוֹכֶה בּוֹ – באותה עבודה גם בַּעַרְבִית – בתמיד של בין הערביים.

מקשה הגמרא: מִיתִיבִי, כְּשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין שַׁחֲרִית כָּךְ מְפַיְּסִין בֵּין הָעַרְבַּיִם. מתרצת הגמרא: כִּי תַּנְיָא הַהִיא שמפייסין בין הערביים, בְּקְטוֹרֶת של הערב, שהכהן שזכה בשחרית בקטורת אינו יכול לחזור ולהקטיר, כמבואר בברייתא לעיל שמעולם לא שנה בה אדם.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא, כְּשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין לוֹ שַׁחֲרִית, כָּךְ מְפַיְּסִין לוֹ עֲרָבִית, ולשון 'לו' היא לשון זכר, ומשמע שכוונת הברייתא לעבודת התמיד, ולא לעבודת הקטורת. מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור, כלומר יש לגרוס 'לָהּ' בלשון נקבה, והיינו בעבודת הקטורת.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא, כְּשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין לוֹ שַׁחֲרִית כָּךְ מְפַיְּסִין לוֹ עֲרָבִית וּכְשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין לָהּ שַׁחֲרִית כָּךְ מְפַיְּסִין לָהּ עֲרָבִית, ובהכרח שברייתא זו מדברת גם על התמיד וגם על הקטורת. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, הָכָא – כאן בברייתא, בְּשִׁבְּת עַסְקִינָן, ובשבת אכן ערכו פייס נוסף על התמיד של בין הערביים, והטעם לכך, הוֹאִיל וּבכל שבת המִשְׁמָרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת – מתחלפים משמרות הכהנים בבית המקדש, ומשמר שעבד שחרית אינו עובד בין הערביים, וממילא לא שייך שהזוכה בתמיד של שחר יקריבנו גם בין הערביים, שהרי בערב כבר היו הכהנים ממשמר אחר.

שואלת הגמרא: וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא – לפי מה שסברנו בתחילה, כשהקשינו על רבי יוחנן, שהיו עושים פייס נוסף לתמיד של בין הערבים, קשה, דִּנְפִישֵׁי לְהוּ פְּיָסוֹת – נמצא שהיו פייסות מרובים, כלומר, פייס זה על תמיד של בין הערבים הוא פייס חמישי, ואילו אנו שנינו במשנה שהיו רק ארבעה פייסות. משיבה הגמרא: מֵיתֵי כּוּלְּהוּ מִצַּפְרָא אָתוּ – שכל הכהנים באו בבקר ארבע פעמים כדי לפייס, וכשהיו מפייסים לתמיד של שחרית היו מפייסים גם בשביל התמיד של בין הערבים, וְדִזָּכֵי בֵּיהּ שַׁחֲרִית זָכֵי – והזוכה בתמיד של שחר, זכה, וְדִזָּכֵי בְּעַרְבִית זָכֵי – והזוכה בתמיד של בין הערביים, זכה, ולא היו עושים לו פייס נפרד בערב.

שנינו במשנה: הפייס הָרְבִיעִי חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים וְכוּ'. כלומר, שהזוכים בפייס השני להעלות את האיברים היו מניחים אותם על הכבש, והיה צורך בפייס נוסף, מי יעלה את האיברים מהכבש למזבח. מביאה הגמרא תנא שחולק על דין זה: מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דִּתְנַן (תמיד לב:), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כהן הַמַּעֲלֶה אֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ הוּא מַעֲלֶה אוֹתָן לְגַג הַמִּזְבֵּחַ, ולא היה פייס נוסף על זה. מבארת הגמרא: כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי, מַר – התנא של משנתינו סָבַר, 'בְּרָב עַם הֲדְרַת מֶלֶךְ' (משלי יד כח), כלומר כבוד ה' הוא שתיעשה מלאכת ההקרבה על ידי כהנים רבים, ולכך עשו פייס נוסף על העלאת האיברים מהכבש למזבח. וּמַר – רבי אליעזר בן יעקב סָבַר, מְקוֹם שְׁכִינָה, לָאו אוֹרַח אַרְעָא – אין זה דרך ארץ לעשות כן, כיון שבכך שהכהן המעלה את האיברים לכבש אינו מעלה אותם למזבח, נראה הדבר כאילו הוא טורח עליו להעלותם עד גג המזבח.

נמצא שלדעת רבי אליעזר בן יעקב לא היה פייס על העלאת האיברים מהכבש למזבח, ולעיל (כה:) התבאר שלרבי יהודה לא היה פייס על עבודת המחתה, אלא הזוכה בקטורת היה אומר לזה שעמו שיעשה במחתה. אומרת הגמרא: אָמַר רָבָא, לֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה, אלא הוא חולק על רבי יהודה וסובר שהיה פייס על עבודת המחתה, וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שכן לדעת רבי יהודה היו מפייסים על העלאת האיברים מהכבש למזבח, דְּאַם כֵּן – שאם נאמר שאינם חולקים, אלא לדברי שניהם אין פייס על העלאת האיברים ולא על עבודת המחתה, נמצא שיש רק שלשה פייסות, וּבָצְרוּ לְהוּ פְּיָסוֹת – היה מספר הפייסות פחות מארבעה.

מוסיף רבא: וְאִי מַשְׁכַּחַת תַּנָּא דְּתָנֵי – ואם תמצא תנא השונה, שחָמֵשׁ פייסות היו בשחרית,

---

כבקשתו אזכירו ואת כל בני ביתו שיחיו בהיותי על הציון הקדוש.

ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

למאי אתא — הא אף הם בכלל הנתחים. דבשלמא הראש — דרשינן ליה בשחיטת חולין (כז,א) דאיצטריך, לפי שנאמר "והפשיט וערכו" אין לי בכלל עריכה אלא נתחים שהן בכלל הפשט, מניין לרבות הראש שכבר הותז בשחיטה ולא היה בשעת הפשט — תלמוד לומר: "את הראש". אלא פדר בכלל המופשטים הוא, ולמאי כתביה? דרך כבוד — לפי שבית השחיטה מלוכלך בדם הראש. **משנה** חדשים לקטורת — מי שלא זכה לקטורת מימיו. ובגמרא מפרש מאי שנא חדשים. וכך היו מכריזין קול בעזרה. **גמרא** מפני שמעשרת — לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות. **והא כתיב** וכליל על מזבח — בההוא קרא גופיה. **הא לא שביחא** — ומסתברא דכי כתיב עושר — אדלא שביחא, דאם לא כן — נמצאו הכל עשירים. **דמורי** — שמורה הוראות בישראל. **אליבא דהילכתא** — להורות כדת וכהלכה. **שוכח בו שחרית** — איש איש שזוכה בעבודה. כי תניא ההיא בקטרת — לפי שלא שנה אדם בה. **הואיל ומשמרות מתחדשות** — ומשמר שעבד שחרית אינו עובד בין הערבים. **ולמאי דסליק אדעתין** — שהיו מפייסין בין הערבים, נפישי להו פייסות. **כולהו מצפרא** — ושם מפייסין מי זוכה לשל שחרית ומי לשל בין הערבים. **הוא מעלה לגבי המזבח** — אותו איש שזוכה בו להוליכו לכבש חוזר ומעלהו לאחר זמן למזבח, וכשהיו מוליכין אותו מניחין אותו מחציו של כבש למטה, כדי שלא יצטרך להוליכו כל הכבש, והולך ועולה בכבש, וכשמגיע למקום שהאיברים שם נוטלן. והכי תנן במסכת שקלים (יג,א): איברי תמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח. **לאו אורח ארעא** — למיתחזי כמאן דטריח ליה מילתא. **לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה** — דאמר לא היה פייס למחתה ונותן רבי אליעזר בן יעקב פייס למחתה תחת פייס מן הכבש ולמזבח.

דלא

יהודה מחוקקי — יש מקשה: אמאי לא מייתי מדכתיב בתורה דכתיב "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" (בראשית מט)! ויש לומר: דההיא בברכה הוא דכתיב, אבל מהאי קרא מייתי שכך היה, שביהודה יש מחוקקים. **אלא** כהן שזוכה בו שחרית זוכה בו ערבית — תימה לי: והא על כרחך היה צריך להפיס ערבית בשביל סידור שני גזירין, שאותם של בוקר היו בכהן הזוכה בתרומת הדשן, ושני כהנים זוכין בהן בערב! ואין לתרץ דמודה הוא דבשבילם מפייסין לערב, ולא אתא לאשמועינן אלא דבהנך עבודות שיש דוגמתן בבקר לא היו מפייסין — דאם כן כי פריך בסמוך ולמאי דסלקא דעתך מעיקרא נפישי להו פייסות לרבי יוחנן, לרבי שמואל בר רבי יצחק נמי תיקשי כיון דמפייסי בערב בשביל שני גזירי עצים, אם כן נפישי להו פייסות! ודוחק הוא לומר דהנך תרי מדשן מזבח הפנימי ומנורה שהיו בפייס של תמיד השחר ולא היו בערב הם היו זוכין בגזירין בערב, נמצא שלא היו צריכין להפיס בשביל הגזירין לערב — כי דוחק הוא לבדות דבר זה מדעתינו. אלא נראה דלרבי יוחנן פשיטא ליה דמצפרא מפיסין נמי על שני גזירין של בין הערבים, כיון דאותו פייס שמפיסין לתמיד השחר מהני נמי לבין הערבים — סברא הוא שיפיסו אז כמו כן לצורך גזירין של בין הערבים. והא דלא חשיב להו במתניתין בפייס השני — יש לומר דלא חשיב אלא שלשה עשר כהנים הזוכין בו בפייס השני לצורך תמיד של שחר. אבל למאי דסלקא דעתך מעיקרא דלכל עבודה של בין הערבים חוזרין ומפיסין — הוה סלקא דעתך שבערב מפיס לו, דאמאי מפיסין לו שחרית כיון דלא מהני פייס דשחרית לשל בין הערבים מידי? ועוד: לישנא דברייתא דקתני כך מפייסין לו ערבית — משמע שבערב מפייסין, ואם כן נפישי להו פייסות.

והתניא בדרך שמפייסין לו שחרית — פירוש: והכא לא מצי לשנויי בקטורת, מדקתני לו לשון זכר — אלמא לתמיד קאמר, דאי בקטורת — הוה ליה למיתני לה לשון נקבה.

דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה איברים כו' — דתנן גרסינן, משנה היא בתמיד פרק חמישי [משנה ב] (לב,ב) ולעיל בפרק קמא (יד,ב) דפריך סתמא דתמיד אדיומא ומשני: מאן תנא יומא — רבי שמעון איש המצפה היא, משום דאשכחן דפליג אחדא סתמא דתמיד, דתניא רבי שמעון איש המצפה משנה בתמיד — לא הוה מצי למימר רבי אליעזר בן יעקב הוא דפליג הכא אסתמא דתמיד, דקא תני ברישא הרביעי חדשים עם ישנים מי מעלה איברים

1 לְמַאי אַתָּא - לְכִדְתַנְיָא: כֵּיצַד הָיָה עוֹשֶׂה - נוֹתֵן אֶת
2 הַפֶּדֶר אַבֵּית הַשְּׁחִיטָה וּמַעֲלֵהוּ, וְזֶה הוּא פֶּדֶר כָּבוֹד
3 שֶׁל מַעְלָה. **מִשְׁנָה** הַפַּיִּס הַשְּׁלִישִׁי: חֲדָשִׁים לַקְּטֹרֶת
4 בָּאוּ וְהָפִיסוּ. וְהָרְבִיעִי: חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים, מִי מַעֲלֶה
5 אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. **גְּמָרָא** תָּנָא: מֵעוֹלָם לֹא
6 שָׁנָה אָדָם בָּהּ. מַאי טַעְמָא? - אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִפְּנֵי
7 שֶׁמַּעֲשֶׁרֶת. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵּי: מַאי טַעְמָא?
8 אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "יָשִׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ" וּכְתִיב
9 בַּתְרֵיהּ "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ", אִי הָכִי עוֹלָה נַמִּי, הָכְתִיב
10 "וְכָלִיל עַל מִזְבְּחֶךָ"! אָמַר לֵיהּ: הָא - שְׁכִיחָא, וְהָא
11 - לָא שְׁכִיחָא. אָמַר רָבָא: לָא מַשְׁכַּחְתְּ צוּרְבָא מֵרַבָּנַן
12 דְּמוֹרֵי אֶלָּא דְּאָתֵי מִשֵּׁבֶט לֵוִי אוֹ מִשֵּׁבֶט יִשָּׂשכָר, לֵוִי -
13 דִּכְתִיב "יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב", יִשָּׂשכָר דִּכְתַב "(וּבְנֵי)
14 יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל".
15 - וְאֵימָא יְהוּדָה נַמִּי, דִּכְתִיב "יְהוּדָה מְחֹקְקִי"! -
16 אַסּוֹקֵי שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִילְכְתָא קָאָמִינָא. אָמַר רַבִּי
17 יוֹחָנָן: אֵין מְפַיְּסִין עַל תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם; אֶלָּא
18 כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בּוֹ בַּשַּׁחֲרִית - זוֹכֶה בּוֹ עַרְבִית. מֵיתִיבִי:
19 כְּשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין שַׁחֲרִית כָּךְ מְפַיְּסִין בֵּין הָעַרְבַּיִם! -
20 כִּי תַּנְיָא הַהִיא - בַּקְּטֹרֶת. וְהָתַנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין
21 לוֹ שַׁחֲרִית - כָּךְ מְפַיְּסִין לוֹ עַרְבִית! - אֵימָא: לֶהָ.
22 - וְהָתַנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין לוֹ שַׁחֲרִית, כָּךְ מְפַיְּסִין
23 לוֹ עַרְבִית, וּכְשֵׁם שֶׁמְּפַיְּסִין לָהּ שַׁחֲרִית כָּךְ מְפַיְּסִין
24 לָהּ עַרְבִית! - אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: הָכָא
25 בַּשַּׁבָּת עָסְקִינַן, הוֹאִיל וּמִשְׁמָרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת. - וּלְמַאי דְּסָלִיק אַדַּעְתִּין מֵעִיקָּרָא נְפִישִׁי
26 לְהוּ פְּיָיסוֹת! - מֵייתֵי כּוּלְּהוּ מִצַּפְּרָא אָתוּ, דְּזָכֵי בֵּיהּ שַׁחֲרִית - זָכֵי, דְּזָכֵי בָּעַרְבִית
27 - זָכֵי. "הָרְבִיעִי חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים" וכו'. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. דִּתְנַן,
28 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַמַּעֲלֶה אֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ הוּא מַעֲלֶה אוֹתָן לַמִּזְבֵּחַ. בְּמַאי
29 קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: "בְּרֶב עָם הֲדַרַת מֶלֶךְ", וּמָר סָבַר: מְקוֹם שְׁכִינָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא.
30 אָמַר רָבָא: לֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה אִית לֵיהּ
31 דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - דְּאִם כֵּן בְּצַרוּ לְהוּ פְּיָיסוֹת. וְאִי מַשְׁכַּחְתְּ תַּנָּא דְּתָנֵי חָמֵשׁ

ההוא

מכבש למזבח, והדר קתני: רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה איברים וכו'. דהא אסתמא דיומא נמי פליג, דבמתניתין נמי קתני הרביעי מי מעלה איברים, ואוקמה דלא כרבי אליעזר בן יעקב. ואף על גב דאיכא נמי סתמא דמתניתין כרבי אליעזר בן יעקב דקתני תמיד קרב בתשעה, ופירש רש"י דסתמא כרבי אליעזר בן יעקב — אין נראה לפרש כן, דאם כן הוה ליה להתלמוד לאקשויי: רישא רבנן וסיפא רבי אליעזר בן יעקב! ולישני: אין, רישא רבנן וסיפא רבי אליעזר בן יעקב. ונהי, דמרישא דרישא דקתני שלשה עשר כהנים זוכין בו לא קשיא לן, דלרבנן הוו להו ארבעה עשר עם המעלה איברים מכבש למזבח, ואם כן תקשי: רישא וסיפא רבי אליעזר בן יעקב ומציעתא רבנן, דההיא איכא לשנויי דאתיא אפילו כרבנן, ולא קא חשיב אלא שלשה עשר כהנים הזוכין בפייס השני, אבל מעלה איברים מכבש למזבח — ההוא פייס רביעי באפי נפשיה הוא. מיהו, הא קשיא רישא רבנן וסיפא רבי אליעזר בן יעקב בדפרישית! ונראה דתמיד קרב בתשעה לא הויא סתמא כרבי אליעזר בן יעקב, אלא משום דבעי למימר לא פחות ולא יותר קאמר ליכא למאן דאמר שיהא תמיד קרב בפחות מתשעה. אבל עשרה לא הוי כל שעתא, דזימנין דבהעלאת איברים מכבש למזבח זכה אחד מהנך שזכו להוליך לכבש. אבל בציר מתשעה — לא הוו, ובחג בציר מעשרה לא הוו, וכן כולם. אבל אין לפרש דלא קא חשיב אלא הולכת איברים לכבש, דהא קא חשיב נמי צלוחית מים ובזיכין וגזירין. מיהו, מצי למימר דלא קא חשיב אלא תחילת הולכות, בין דאיברים בין דצלוחית מים בין דבזיכין, אבל גמר הולכת איברים מכבש למזבח — לא קא חשיב. וראשון נראה יותר.

מקום שכינה לאו אורח ארעא — אפילו רבי אליעזר בן יעקב דקסבר הכא דלאו אורח ארעא, נראה דמודה הוא בההיא ד"תמיד [נשחט]" (סד,א) בערב הפסח שחט ישראל וקיבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו וכו' עד והכהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד. ומפרש בגמרא טעמא: משום "ברוב עם הדרת מלך". דהתם לא שייך למימר לאו אורח ארעא, שהרי בשהיה נותנה לחבירו לא היה הולך לו אלא חוזר ומקבל ומושיט וחוזר ומקבל ומושיט, שהרי רוב פסחים היה להם. אבל הכא שמוליך עד לכבש והולך לו — ההוא ודאי לאו אורח ארעא. **ואי** משכחת תנא דתני חמש כו' — תימה לי: לימא דההוא תנא סבירא ליה דחוזרין ומפיסין לתמיד של בין הערבים בערב, דהשתא איכא חמש פייסות! ויש לומר דהכי קשיא: אי משכחת תנא דתני חמש בשחרית. אי נמי יש לומר: אי קסבר דחוזרין ומפייסין לתמיד של בין הערבים אף על גב דהפיסו לתמיד של שחר — אם כן היו חוזרין ומפיסין נמי להקטרת של בין הערבים, ונפישי להו פייסות טפי מחמש.

ההיא

תוספות

ההיא דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה — כך היא הגירסה בכל הספרים. אבל רש"י מוחקה, וגריס: אלא כרבי יהודה. וגירסת הספרים ודלא כרבי יהודה נראה לי לפרש: והתניא שבעה עשר, פירוש בכל בוקר היה שבעה עשר לכל הפחות, ולא משכחת לה אלא אם כן חשבת כל הכהנים הזוכין בכל הפייסות, דהיינו שלשה עשר הזוכין בתמיד, וחד בתרומת הדשן, וחד המעלה איברים מכבש למזבח, ותרי דקטורת ודמחתה — הרי שבעה עשר. והיינו דלא כרבי אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה. דלרבי אליעזר בן יעקב בציר להו חד דמעלה איברים מכבש למזבח, ולרבי יהודה בציר להו חד דמחתה. ומה שהקשה רש"י: אמאי קאמר דלא כרבי יהודה, נהי דלא הוה פייס למחתה — כהן מיהא הוה, ואם כן איכא שבעה עשר! נראה לי דפשיטא ליה להתלמוד דשבעה עשר דקאמר — היינו אותם שזוכין על ידי פייס קאמר, דהא אכתי טובא הוו: המפשיט, והמנתח, והולכת עצים למערכה. ואי משום דכשירין בזר לא חשיב להו — והא קא חשיב שוחט. אלא על כרחך לא קא חשיב אלא הנך שזוכין על ידי פייס. ובמחתה לרבי יהודה לא הוה פייס כלל, כדפרישית לעיל. וגירסא שבספרים היא כפירוש רבינו חננאל. ואין להקשות מהא דאמר לעיל: אי משכחת תנא דאית ליה חמש — משמע דהתלמוד לא הוה משכח תנא דאית ליה חמשה פייסין, והא תנא דהכא דאית ליה שבעה עשר, אית ליה חמשה פייסין. דיש לומר לעיל אכתי לא ידע להא ברייתא דהכא.

פר קרב בעשרים וארבעה הראש והרגל כו' — קשה לי: דהכא לא חשיב לא כדרך הילוכו, ולא כדרך ניתוחו, ולא כדרך עילויו, ולא כדרך הפשטו. ואיני יודע איזה סדר תפס לו! ונראה לי: משום דמיבעיא ליה למיתני הראש והרגל ברישא, וקתני בהו הרגל בשנים — נקט נמי הרגל של שמאל בשנים, וקתני העוקץ בהדיה ואקדמיה — משום דברישא נמי גבי טלה תנינהו בהדי הדדי לעוקץ ורגל שמאל. וכיון דתנא להנך דלא סגי לה בחד כהן — תנא נמי הגרה שהוא בשלשה, וכיון דבעי למיתני הגרה — תנא בהדיה החזה, ואקדמיה כי היכי דקתני גבי טלה. והדר תנא הנך דלית לכל חד וחד אלא חד כהן, וקתני להו בסידרא דרישא שתי ידות ושתי דפנות. והקריבו בני

רש"ל

דלא כר' אליעזר בן יעקב ודלא כרבי יהודה — דחשיב פייס למחתה דלא כר' יהודה, ופייס דמן הכבש למזבח דלא כר' אליעזר בן יעקב. **משנה** **תמיד קרב** — משעת הוולכת איברים ואילך קא חשיב. **עצמו** — בכל יום בתשעה; חמשה לאיברים, ואחד לקרבים, ואחד לסולת ואחד לחביתין, ואחד ליין. והא כר' אליעזר בן יעקב היא, דלית ליה חד להעלות מכבש למזבח. **בחג** — שצריך שני נסכין, אחד של יין ואחד של מים. **ביד** — כהן אחד צלוחית אחת של מים. **בין הערבים** — שבכל יום, שנים בידם שני גזירי עצים להוסיף על עצי המערכה להרבותם. ובגמרא יליף לה מקרא שבין הערבים צריך התמיד שני גזירין בשני כהנים. אבל בשחרית לא בעי סידור שני גזירין אלא בכהן אחד דכתיב "ובער עליה הכהן". **ובשבת שבתוך החג וכו'** — הרי שנים עשר. **גמרא** **ממאי מדקתני ובשבת וכו'** — מכלל דשאר ימות החג לא מצא שיטעון שנים עשר. ואי אמרת אף בין הערבים מנסכין מים בחול של כל ימות החג — משכחת לה שנים עשר בין הערבים: עצמו בתשעה, ושנים בידן שני גזירין, ואחד בידו צלוחית של מים. **ולמנסך את המים אומר לו הנבה ידך** — ונראה שתערה הצלוחית לתוך ספל של כסף שעל המזבח, שהוא נקוב כמין חוטם דק שהיין מקלח ויוצא בו, והוא הניסוך. **שפעם אחת נסך על רגליו** — לא עירה הצלוחית לתוך הספל, ושפך המים על רגליו. לפי שהיה צדוקי, ואינו מודה בניסוך המים. **באתרוגיהן** — למה לי למיתני באתרוגיהן אם לא בא ללמדנו שניסוך המים אינו אלא בשעת נטילת לולב. **[ואימא] דנעביד** [חד] — כהן אחד יסדר שני גזירין בבקר, דכתיב "ובער עליה הכהן" ונעביד תרי, שוב יביאו שני כהנים לעשות שני גזירהן עוד בבקר, כדכתיב "וערכו" — שנים. **ובער וערו** — יכתוב שניהן בלשון אחד. **פעמים שלשה עשר** — כהנים עסוקין בעבודת התמיד, כדתנן במתניתין בפייס שני: שלשה עשר כהנים זוכין בו. **פעמים ארבעה עשר** — בחג, ביד אחד צלוחית של מים. **פעמים חמשה עשר** — בשבת. **פעמים ששה עשר** — בשבת שבתוך החג. הכי גרסינן: **והא תניא שבעה עשר ההוא דלא כר' אליעזר בן יעקב אלא כרבי יהודה** — ההוא תנא איתי ליה עוד כהן אחד המעלה איברים מן הכבש למזבח, והרי כאן שבעה עשר דלא כר' אליעזר בן יעקב אלא כרבי יהודה, דאמר לא היה פייס למחתה. ועל כרחך לית ליה דר' אליעזר בן יעקב — דאם כן בצרי להו פייסות, כדאמרינן לעיל, והוצרך לו כהן מן הכבש למזבח. ואני שמעתיה בלשונות אחרות, ואי אפשר להעמידה. ואי שמעינן ליה דרבי יהודה לא היה פייס למחתה — לא שמעינן ליה דאמר לא היה כהן למחתה, אלא הרי הוא אומר: כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעומד אצלו זכה עמי במחתה. אבל רבי אליעזר בן יעקב שמעינן ליה דאמר לא היה כהן להעלות איברים מכבש למזבח, אבל הן עצמם

הַהוּא דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. **משנה** תָּמִיד קָרֵב בְּתִשְׁעָה, בַּעֲשָׂרָה, בְּאַחַד עָשָׂר, בִּשְׁנֵים עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. כֵּיצַד? עַצְמוֹ בְּתִשְׁעָה, בֶּחָג בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם - הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה. בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּאַחַד עָשָׂר, הוּא עַצְמוֹ בְּתִשְׁעָה, וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים. בַּשַּׁבָּת בְּאַחַד עָשָׂר; הוּא עַצְמוֹ בְּתִשְׁעָה, וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים. וּבַשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג - בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם. **גמרא** אָמַר רַבִּי אַבָּא וְאִיתֵימָא רָמִי בַּר חָמָא וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מְנַסְּכִין מַיִם בֶּחָג אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר. מִמַּאי - מִדְּקָתָנֵי "וּבַשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם". וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מְנַסְּכִין - בַּחוֹל נַמִּי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ! - אָמַר רַב אַשִׁי: אַף אֲנַן נַמִּי תָּנֵינָא: וְלַמְנַסֵּךְ אוֹמֵר לוֹ "הַנְּבַהּ יָדֶיךָ". שֶׁפַּעַם אֶחָד נִסַּךְ עַל גַּבֵּי רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן. שְׁמַע מִינָּהּ. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אוֹמֵר: מְנַיָּין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁטָּעוּן שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים - שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָרְכוּ עֵצִים", אִם אֵינוֹ עָנִין לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, דִּכְתִיב "וּבִעַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ" - תְּנֵיהוּ עָנִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. - וְאֵימָא אִידִי וְאִידִי בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְאָמַר רַחֲמָנָא: עֲבִיד וַהֲדַר עֲבִיד! - אִם כֵּן נֵימָא קְרָא "וּבִעַר" "וּבִעַר"! - אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וּבִעַר" - הֲוָה אָמִינָא חַד - אִין, תְּרֵי - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּנַעֲבִיד חַד וְנַעֲבִיד תְּרֵי! - אִם כֵּן נֵימָא קְרָא "וּבִעַר", "וּבְעָרוּ", אִי נַמִּי: "וְעָרַךְ" "וְעָרְכוּ", מַאי "וּבִעַר" "וְעָרְכוּ" - שְׁמַע מִינָּהּ כִּדְקָא אָמְרִינָן. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: פַּיִּס פְּעָמִים שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּעָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּעָמִים חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּעָמִים שִׁשָּׁה עָשָׂר. - וְהָתַנְיָא שִׁבְעָה עָשָׂר! - הַהִיא דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֶלָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה. **משנה** אֵיל קָרֵב בְּאַחַד עָשָׂר, הַכָּשֵׁר בַּחֲמִשָּׁה, הַקְּרָבַיִם וְהַסּוֹלֶת וְהַיַּיִן בִּשְׁנַיִם שְׁנַיִם. פַּר קָרֵב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה: הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל; הָרֹאשׁ - בְּאֶחָד, וְהָרֶגֶל - בִּשְׁנַיִם. הָעוֹקֶץ וְהָרֶגֶל; הָעוֹקֶץ - בִּשְׁנַיִם, וְהָרֶגֶל - בִּשְׁנַיִם. הֶחָזֶה וְהַגְּרָה; הֶחָזֶה - בְּאֶחָד, וְהַגְּרָה - בִּשְׁלֹשָׁה. שְׁתֵּי יָדַיִם בִּשְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם. הַקְּרָבַיִם וְהַסּוֹלֶת וְהַיַּיִן בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּקַרְבְּנוֹת צִיבּוּר, אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד - אִם רָצָה לְהַקְרִיב מַקְרִיב. הֶפְשֵׁיטָן וְנִיתּוּחָן שֶׁל אֵלּוּ וְאֵלּוּ שָׁוִין. **גמרא** תָּנָא: הֶפְשֵׁיטָן וְנִיתּוּחָן שָׁוִין - בְּזָר. אָמַר חִזְקִיָּה: מְנַיָּין לְהֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ שֶׁשָּׁוֶה בְּזָר - שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ", נְתִינַת אֵשׁ בָּעֵיָא כְּהוּנָה, הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ - לָא בָּעֵיָא כְּהוּנָה.

האי

שהעלום לכבש היו מעלין למזבח. **משנה** **הכשר בחמשה** — ככבש התמיד. **הסולת** — שני עשרונים היה, ושני כהנים. **במה דברים אמורים** — דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה ובעינן פיס. **אם רצה להקריב כהן** — יחיד את הכל, ובלא פייס. **הפשיטן וניתוחן** — של ציבור ושל יחיד שוין להיות בשירין בזר, והכי מפרש בגמרא.

גמרא

תשואות-חן תשואות-חן על מה שהזכירני על מקומות הקדושים.

ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

הַהוּא – שיטת אותו התנא, **דְּלֹא** כְּשיטת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** הסובר שלא ערכו פייס להעלאת איברים למזבח, **וּדְלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שלא היה פייס לעבודת מחתה, שלדברי שניהם לא היו אלא ארבעה פייסות.

משנה

משנה זו מונה את מספר הכהנים שהיו עסוקים בקרבן התמיד: קרבן **הַתָּמִיד**, היה **קָרֵב בְּתִשְׁעָה** כהנים, **או בַּעֲשָׂרָה** כהנים, **או בְּאֶחָד עָשָׂר** כהנים, **או בִּשְׁנַיִם עָשָׂר** כהנים, אך לעולם **לֹא פָּחוֹת** מתשעה **וְלֹא יוֹתֵר** משנים עשר. **כֵּיצַד, עָצְמוֹ** – הקרבת התמיד בפני עצמו כל יום נעשית **בְּתִשְׁעָה** כהנים, חמשה להעלאת האברים, אחד לקרביים, אחד למנחת סולת, אחד לחביתים, ואחד ליין. **וּבְחַג** הסוכות שחוץ מניסוך היין היה גם ניסוך המים, **בְּיַד** כהן **אֶחָד** נוסף היתה **צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם** לניסוך, **הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה**. תמיד של **בֵּין הָעַרְבַּיִם** של כל יום היה קרב **בְּאֶחָד עָשָׂר** כהנים, כיצד, **הוּא עָצְמוֹ** – התמיד **בְּתִשְׁעָה** [כמבואר למעלה], **וּשְׁנַיִם** נוספים **בְּיָדָם שְׁנֵי גְּזִירֵי עֵצִים** שהיו מסדרים על עצי המערכה. **בַּשַּׁבָּת** של כל השנה היה קרב תמיד של שחר **בְּאֶחָד עָשָׂר** כהנים, כיצד, **הוּא עָצְמוֹ בְּתִשְׁעָה, וּשְׁנַיִם** נוספים **בְּיָדָם שְׁנֵי בְּזִכֵּי** [–כפות גדולות] **לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים**, שהיו מניחים על שלחן הפנים שני בזיכים שבהם היה לבונה, ובשבת כשהיו מסלקים את הלחם משבת שעברה היו מקטירים אותם. **וּבַשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג** – חג הסוכות, מלבד אחד עשר שהיו בכל שבת, היה **בְּיַד** כהן **אֶחָד** נוסף **צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם** לניסוך המים, הרי שנים עשר כהנים.

גמרא

הגמרא לומדת מתוך דברי המשנה את זמן ניסוך המים בחג הסוכות: **אָמַר רַבִּי אַבָּא, וְאִיתֵימָא רְמִי בַּר חָמָא, וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מְנַסְּכִין מַיִם בְּחַג** הסוכות **אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר**, אבל בתמיד של בין הערבים לא היו מנסכים מים. מבארת הגמרא: **מַאי** – מהיכן יודעים זאת, **מִדְּקָתָנֵי** במשנה, **'וּבַשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם'** והיינו שבשבת זו היו שנים עשר כהנים, ומשמע שבשאר ימי הסוכות היה התמיד קרב בפחות משנים עשר כהנים, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שאף **בְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** היו **מְנַסְּכִין** את המים, אם כן בימות החול של חג הסוכות **נַמִּי מִשְׁכַּחַת לָהּ** – נמצא שיהיו שנים עשר כהנים עסוקים בהקרבת התמיד [תשעה מוליכים את התמיד עצמו, שנים נוספים לגזרי עצים, ואחד לצלוחית המים].

הגמרא מסייעת לכך ממשנה נוספת: **אָמַר רַב אַשִּׁי, אַף אָנָן נַמִּי תָּנְיָא** במשנה הדנה בניסוך המים (סוכה מח:), **וְלֵכוֹן הִמְנַסֵּךְ** היה **אוֹמֵר לוֹ 'הַגְבַּהּ יָדֶיךָ'** כדי שיראו שהנך יוצק את המים לתוך הספל שעל המזבח, והזקיקו לומר כן משום **שֶׁפַּעַם אֶחָד** היה צדוקי **שִׁנְּסַךְ** את המים **עַל גַּבֵּי רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן, שְׁמַע מִינַּהּ** – יש ללמוד ממשנה זו שבאה להשמיענו שניסוך המים הוא דווקא בזמן שנוטלים הלולב דהיינו בשחרית.

שנינו במשנה שבתמיד של בין הערבים צריך שני כהנים להוסיף על המערכה שני גזירי עצים. הגמרא מבררת את המקור לכך: **תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, מִנַּיִן לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁטָּעוּן שְׁנֵי גְּזִירֵי עֵצִים בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא א ז) **'וְעָרְכוּ עֵצִים** עַל הָאֵשׁ' הרי שיש דין נתינת עצים על המערכה, ומזה שנאמר 'וערכו' לשון רבים לומדים שנעשה בשני כהנים.

מוסיפה הברייתא: ומנין לנו שאכן כוונת התורה לתמיד של בין הערבים, **אִם אֵינוֹ עָנָן לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר דִּכְתִיב** – שנאמר בו (שם ו ה) **'וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה** וגו', **תְּנִיהוּ עָנָן לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** שצריך סידור שני גזירי עצים בשני כהנים, שואלת הגמרא: כיצד ניתן להוכיח שהמילים **'וְעָרְכוּ עֵצִים** עַל הָאֵשׁ' נאמרו על תמיד של בין הערבים, **וְאֵימָא, אִידֵי וְאִידֵי** – שני פסוקים אלו מדברים **בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְאָמַר רַחֲמָנָא** – ואמרה התורה שני פסוקים אלו ללמדנו **שֶׁעָבִיד** פעם אחת על ידי כהן אחד שיסדר שני גזירי עצים, **וְהָדַר עָבִיד** פעם שניה, עוד שני גזירי עצים על ידי שני כהנים, כלומר שצריך לסדר שני פעמים גזירי עצים על המערכה של תמיד של שחר, פעם ראשונה בכהן אחד ופעם שניה בשני כהנים. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן** ששני הציוויים אמורים בתמיד של שחר, **נֵימָא קְרָא 'וּבִעֵר' 'וּבִעֵר'** ונשמע מזה שיביאו פעמיים, ומדוע כתוב פעם אחת לשון 'ובער' ופעם שניה לשון 'וערכו', ומכך ששינתה התורה בלשונה יש ללמוד שפסוק אחד עוסק בתמיד של שחר ופסוק שני בתמיד של בין הערבים.

הגמרא דוחה את התשובה: עדיין יתכן ששני הפסוקים מדברים בתמיד של שחר, והטעם ששינתה התורה בלשונה ולא כתבה 'ובער' 'ובער', שכן **אִי כְּתַב רַחֲמָנָא** רק **'וּבִעֵר'** בלשון יחיד **הֲוָה אֲמִינָא חַד אֵין תְּרֵי לֹא** – שרק כהן אחד יסדר את הפעם השניה, **קָא מַשְׁמַע לָן** מכך שכתבה התורה 'וערכו' שהוא לשון רבים **דְּנַעֲבִיד חַד** – כהן אחד את הסידור הראשון, **וְנַעֲבִיד תְּרֵי** – ויעשו שני כהנים את הסידור השני. על כך משיבה הגמרא: **אִם כֵּן, נֵימָא קְרָא** – היה כתוב, בפסוק האחד **'וּבִעֵר'** בלשון יחיד ובפסוק האחר **'וּבִעֲרוּ'** בלשון רבים, **אִי נַמִּי 'וְעָרַךְ' 'וְעָרְכוּ', מַאי 'וּבִעֵר' 'וְעָרְכוּ', שְׁמַע מִינַּהּ כִּדְקָא אַמְרִינָן** – ממה ששינתה התורה בלשונה משמע כפי שאמרה הגמרא לעיל שהפסוק של 'וערכו' בא ללמדנו על תמיד של בין הערבים שהוא טעון שני גזירי עצים בשני כהנים.

הגמרא מביאה ברייתא שעוסקת במנין הכהנים שהיה קרב התמיד: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, פַּיִּס** שהיה נעשה על עבודות התמיד **פְּעָמִים** שהיו זוכים בו **שְׁלֹשָׁה עָשָׂר** כהנים, [כמבואר במשנה לעיל (כה.) לענין הפייס השני ששלשה עשר כהנים זכו בו]. **פְּעָמִים שֵׁתֵּי עָשָׂר** כהנים זכו בו, דהיינו בחג הסוכות שהיה נוסף כהן להוליך צלוחית של מים לניסוך המים. **וּפְעָמִים** שהיו **חֲמִשָּׁה עָשָׂר** כהנים זוכים בו, דהיינו בשבת שהיה נוסף בו שני כהנים בשביל בזיכי הלבונה. **וּפְעָמִים שִׁשָּׁה עָשָׂר** כהנים זוכים בו, דהיינו בשבת שבחג הסוכות שבנוסף היה כהן שזכה להוליך את צלוחית המים. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** בברייתא אחרת, שפעמים **שִׁבְעָה עָשָׂר** כהנים זכו בו. מתרצת הגמרא: **הַהִיא** – תנא זה שאמר שבעה עשר, סובר שהיה עוד כהן שזכה בפייס לעלות את האברים מן הכבש למזבח, **וּדְלֹא** כְּשיטת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** שלדעתו לא היה פייס לדבר זה, **אֶלָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה** שסובר (לעיל כה:) שלא היה פייס למחתה, ועל כרחך הוא צריך לומר שהיה פייס השייך לתמיד מי יעלה אברים מהכבש למזבח.

משנה

לאחר ששנינו במשנה הקודמת את מספר הכהנים הנצרכים להקרבת התמיד מפרטת משנה זו את מספר הכהנים הנדרשים להקרבת בהמות ממינים אחרים.

אַיִל היה **קָרֵב בְּאֶחָד עָשָׂר** כהנים, **הַכֶּשֶׂב בַּחֲמִשָּׁה** כהנים וכמו קרבן התמיד, **הַקָּרְבַּיִם, וְהַסּוֹלֶת** למנחה **וְהַיַּיִן** לניסוך **בִּשְׁנַיִם שְׁנַיִם** – כל אחד מהם היה נעשה על ידי שני כהנים, נמצא שנים לקרביים, שנים לסולת, ושנים ליין. **פַּר קָרֵב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** כהנים, **הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל** האחורית הימנית, טעונים שלשה כהנים, **הָרֹאשׁ** בְּכהן **אֶחָד וְהָרֶגֶל בִּשְׁנַיִם. הָעוֹקֶץ וְהָרֶגֶל** האחורית השמאלית טעונים ארבעה כהנים, **הָעוֹקֶץ בִּשְׁנַיִם וְהָרֶגֶל בִּשְׁנַיִם. הַחָזֶה וְהַגַּרָה, הַחָזֶה בְּאֶחָד וְהַגַּרָה** [–הצואר] **בִּשְׁלֹשָׁה. שְׁתֵּי יָדַיִם** – הרגלים הקדמיות **בִּשְׁנַיִם. וּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם. הַקָּרְבַּיִם וְהַסּוֹלֶת וְהַיַּיִן בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה** – כל אחד מהם נישא בשלש כהנים. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שהיו מחלקים **כֵּן בְּקָרְבְּנוֹת צִיבּוּר, אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד** – שהיחיד מתנדב להביא, **אִם רָצָה** ליתן לכהן אחד **לְהַקְרִיב** הכל **מַקְרִיב**, ולא היו עושים פייס. **הֶפְשֵׁטָן** [–הפשטת עורם] **וְניתוּחָן** של **אֵלּוּ וְאֵלּוּ** – קרבנות ציבור וקרבנות יחיד **שָׁוִין**.

גמרא

הגמרא דנה על האמור בסוף המשנה 'הפשיטן וניתוחן של אלו ואלו שוין': **תְּנָא, הֶפְשֵׁטָן וְניתוּחָן** של קרבנות ציבור ויחיד **שָׁוִין** בכך שכשרין **בְּזָר**.

אָמַר חִזְקִיָּה, מִנַּיִן לְהֶפְשֵׁט וְניתוּחַ שֶׁשָּׁוֶה לענין זה שהוא כשר **בְּזָר שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא א ו–ז) **'וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ' 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ**, ומכך שהזכירה התורה 'בני אהרן' אף שהיה די לכתוב 'ונתנו אש' יש ללמוד שדווקא **נִתְּנַת אֵשׁ בָּעֵיָא כְּהוּנָּה, אבל הֶפְשֵׁט וְניתוּחַ** המוזכרים בפסוק הקודם **לֹא בָּעֵיָא כְּהוּנָּה** והם כשרים בזר.

שואלת הגמרא: **הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – הרי הזכרת 'בני אהרן' בפסוק נצרך לעצמו ללמוד ממנו שנתינת אש על המזבח צריכה להיעשות על ידי כהן בדווקא, ואם כן מנין לנו שהפשט וניתוח כשרים אפילו בזר. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִּׁי, אַשְׁכַּחְתֵּיהּ** – מצאתי **לְאַבַּיֵּי דַּהֲוָה מַסְבַּר לֵיהּ לְבֵרֵיהּ** – מלמד את בנו את דרשת חזקיה, וכך הסביר לו, שנינו בתורת כהנים נאמר (ויקרא א ה) 'וְשָׁחַט' משמע בעל הקרבן עצמו, ולמדים מזה שְׁחִיטָה בְּזָר כְּשֵׁירָה, **ומבארת הברייתא:** וְכִי מֵאַיִן בָּאתָ – מדוע היה צד לפסול שחיטה בזר שנזקקת להביא פסוק כדי להכשיר, מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח ז) 'וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ' והיינו שלא יקרב זר לכל דבר ששייך למזבח, שׁוֹמֵעַ אֲנִי – הייתי יכול לומר שאֲפִילּוּ שְׁחִיטָה תהיה פסולה בזר, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א ה) 'וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם', ומכך שכתבה התורה 'כהנים' רק בקבלה ולא בשחיטה אף ששחיטה כתובה קודם בפסוק, למדים שרק מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָּה, אבל לעבודות שהן קודם קבלה אין צריך כהן ולכך אף הפסוקים (שם א ד–ה) 'וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וגו' 'וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר וגו' הכוונה לבעל הקרבן שהוא שוחט וסומך, ובכך לִימֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁירָה בְּזָר. עד כאן הברייתא בתורת כהנים.

על פי ברייתא זו ביאר אביי לבנו את דרשת חזקיה: מִכְּדֵי [–הרי] למדנו בברייתא שמִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָּה, וקשה אם כן 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן' לָמָּה לִי, הרי פרשת נתינת האש הוזכרה בתורה לאחר פרשת קבלת הדם, וממילא אנו יודעים שהיא צריכה להיעשות דווקא על ידי כהן, ובהכרח שלא הוצרכה התורה להזכיר את בני אהרן לענין נתינת האש, אלא לְמִעוּטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ שהם אינם צריכים כהן.

הגמרא דוחה את ראית אביי: וְאַכַּתִּי אִיצְטְרִיךְ – עדיין צריך להזכיר בפסוק 'בני אהרן' ללמדנו שנתינת אש צריכה כהן, ואף שהיא נכתבה לאחר פרשת קבלה, קָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שאינה צריכה כהן כֵּיוָן דְּלָאו עֲבוֹדָה דִּמְעַכְּבָא כַּפָּרָה הִיא – שאין נתינת האש מן העבודות המעכבות את הכפרה, לכך לֹא תִּיבְּעֵי כְּהוּנָּה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּבְעֵי כְּהוּנָּה, ומנין נלמד מהפסוק הפשט וניתוח שאינם צריכים כהן.

הגמרא מביאה לימוד אחר: אֶלָּא מֵהָכָא, נאמר (שם א ח) 'וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר' מִכְּדֵי מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָּה 'וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן' לָמָּה לִי, הרי עריכת הנתחים היא מהעבודות שלאחר קבלה, ובהכרח שבא הפסוק לְמִעוּטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ שאינם צריכים כהן. שואלת הגמרא: וְאִימָּא שהזכרת 'בני אהרן' לענין עריכת הנתחים לְמִעוּטֵי סִידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים בתמיד של בין הערבים שלא כתבה תורה בהם בפירוש שצריכים כהן. משיבה הגמרא: שכיון שהזכיר הפסוק 'בני אהרן' דווקא לענין עריכת נתחים מִסְתַּבְּרָא – מסתבר דִּיבְחָא דִּכְוָתֵיהּ – זבח שכמותו מְמַעֵט דהיינו הפשט וניתוח ששניהם עבודות בזבח, ולא למעט שני גזירי עצים שאינם מענין זבח. על כך מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה סִידּוּר דִּכְוָתֵיהּ מְמַעֵט – יותר מסתבר לומר שכוונת התורה בכך שהזכיר 'בני אהרן' לענין עריכת נתחים למעט סידור שני גזירי עצים ששניהם ענייני סידור הם, מאשר הפשט וניתוח שאינם מענייני סידור.

משיבה הגמרא: לֹא קָלְקָא דַּעְתָּךְ – לא יעלה על דעתך לומר שסידור שני גזירי עצים לא צריך כהן, דְּאָמַר מַר בברייתא על הנאמר בפסוק (שם א יג) 'וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וגו' ודורשים זוֹ הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ, ולכאורה קשה לאיזה צורך הוזכר 'כהן' לענין הולכת האברים הרי זו עבודה שלאחר קבלת הדם, וכבר נתבאר לעיל שמקבלה ואילך מצות כהונה, אלא ודאי בא ללמדנו שהוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ הוּא דְּבְעֵיָא [–שצריכה] כְּהוּנָּה, אבל הוֹלָכַת עֲצִים לֹא בְּעֵיָא כְּהוּנָּה. הָא מכאן יש ללמוד סִידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים בְּעֵיָא כְּהוּנָּה, שהרי אם סידור שני הגזירים על האש אינו צריך כהונה היה פשוט מאליו שהולכת עצים שהיא עבודה פחות חשובה [שאינה על גבי המזבח] אינה צריכה כהן ולא היה צריך פסוק לכך, וא"כ הפסוק 'וְעָרְכוּ' לָמָּה לִי שהרי ודאי אינו בא למעט סידור שני גזירים, אלא ללמדך שבא לְמִעוּטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ שאינם צריכים כהן.

מוסיפה הגמרא ושואלת: וְאִימָּא הָכִי נַמִּי לְגוּפֵיהּ – שמא נאמר שאף כאן הזכרת בני אהרן שנאמר בעריכת הנתחים נצרך ללמד על עצמו ושוב אין המילים בני אהרן מיותרים ללמד על הפשט וניתוח שאינם צריכים כהן.

הגמרא מביאה מקור אחר לכך שאין הפשט וניתוח צריכים כהן: אֶלָּא, נלמד מכך שנאמר (שם א ט) 'וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל', והזכרת 'הכהן' לְמַאי אָתָא, הלא כבר למדנו שמקבלה ואילך מצות כהונה הן, אלא בא לְמִעוּטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ.

הגמרא מבארת טעם לשאר המקומות שהוזכר בהם 'כהן' באותה פרשה: מה שנאמר (שם א יג) 'וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה' זוֹ הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ, ובא ללמדך הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ הוּא דְּבְעֵיָא כְּהוּנָּה, אך הוֹלָכַת עֲצִים לֹא בְּעֵיָא כְּהוּנָּה, הָא – מכאן יש ללמוד שסִּידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים בְּעֵיָא כְּהוּנָּה. הטעם שהוזכר 'כהן' לענין **נתינת אש:** מה שנאמר (שם א ז) 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ', לְגוּפֵיהּ, ללמדנו שגם נתינת האש צריכה כהן ואף שאינה עבודה שמעכבת כפרה, כפי שנתבאר לעיל.

הגמרא מבארת את האמור בפסוק (שם א ח) 'וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים' וגו': מה שנאמר 'וְעָרְכוּ' בלשון רבים משמע שְׁנַיִם, 'בְּנֵי אַהֲרֹן' שְׁנַיִם, 'הַכֹּהֲנִים' שְׁנַיִם, לָמַדְנוּ לַמֵּלָּה שֶׁשָּׁעוֹן שֶׁשָּׁה כהנים, חמשה שהוליכו את הבשר ואחד שהוליך את הקרביים.

הגמרא דנה בדרשה זו: אָמַר רַב הַמְנוּנָא, קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר, הַאי – פסוק זה [שלמדנו ממנו שצריך ששה כהנים להולכת הנתחים] בְּכֶבֶשׁ כְּתִיב, ולענין בֶּן הַבָּקָר הרי עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה כהנים בָּעֵי, כמבואר במשנה לעיל (כו:), וְנִיחָא לֵיהּ – ויישב לעצמו, שמכך שאמרה תורה בהמשך הפסוק 'עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ' ופסוק זה לכאורה מיותר הוא, שהרי כבר אמרה תורה (שם א ז) 'ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש', ואם כן פשוט שאת הנתחים יש לערוך על האש, וממה שחזרה התורה וכתבה 'וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים', יש ללמוד שבא לדרשה לומר שאלו הששה כהנים שלמדנו בתחילת הפסוק מ'וערכו בני אהרן הכהנים' לא נאמרו על הפר אלא על דבר אחר שנאמר בו עצים ואש על המזבח, וְאִיזֶהוּ דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֵצִים אֵשׁ וּמִזְבֵּחַ – מהו הדבר שבשבילו אמרה תורה שיסדרו את העצים והאש.

יזכה השם יתברך את כל אחד ואחד מאתנו לבשר איש לרעהו אך טוב.

ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

רש"י

גמרא **האי מבעיא ליה לגופיה** — דניבעי כהן, מיעוטא מנא לן להפשט וניתוח. דהוה **מסבר ליה לבריה** — הא דחזקיה, והכי מסבר ליה ניהליה: דתניא בתורת כהנים, "ושחט" — שחיטה בזר כשירה. **וכי מאין באת** — לישנא דמתניתא הוא: וכי מאין באת לומר פסולה שנזקקת להביא מקרא להכשירה. **מכלל שנאמר כו'** — ומתוך אותו כלל הייתי בא לפסול. **תלמוד לומר: ושחט והקריבו הכהנים** — ומדכתיב כהן בקבלה, ובשחיטה לא כתיב, מכלל ד"ושחט" אבעלים קאי, "וסמך ידו ושחט", לימד על השחיטה שכשירה בזר. עד כאן לשון משנה. ומינה הוה מסבר אביי לבריה הא דחזקיה הכי. **מכדי** — למדנו כאן דמקבלה ואילך מצות כהונה. והך נתינת אש בתר קבלה כתיבה, למה לי למכתב בה כהונה! למעוטי הפשט וניתוח — דלא כתיב בה כהן, ותילף מהכא דדוקא כתיב קרא. ואי לא "ונתנו" הוה אמינא האי דלא כתיב כהן בהפשט וניתוח — משום דלא אצטריך הוא, דגלי ליה דבעי כהונה מקבלה ואילך. **דלא מעכבא כפרה** — דאין כפרה אלא בדם. **אלא מהכא: וערכו בני אהרן הכהנים** — הרי למדנו מקבלה שאין צריך כהונה אלא למעוטי הפשט וניתוח. **אימא למעוטי סידור שני גזירי עצים** — דבין הערבים, דלא כתיב בהו "הכהנים". אבל בצפרא בהדיא כתיב "ובער עליה הכהן". **לא סלקא דעתך** — דלא ניבעי סידור גזירין כהונה, מדאיצטריך למעוטי הולכת עצים — מכלל דסידורן בעי כהן. **הולכת עצים לא בעי כהונה** — דהאי כהן דכתיב בהולכת אברים על כרחך למעוטי הולכה אחרת בעי, דאי לגופיה — לא איצטריך, דהא אשמעינן: מקבלה ואילך מצות כהונה. **וערכו למה לי** — דכתיב בהן כהונה. **למעוטי הפשט וניתוח** — וכהונה ד"ונתנו" לגופיה, כדאמרינן, דלא תימא כיון דלא מיעבכא כפרה לא תיבעי כהונה. ומדגלי בה דבעיא כהונה — לא איצטריך למיהדר למיכתב כהונה בהערכת נתחין, ואף על גב דלא מיעבכא. ועל כרחך למעוטי כתביה. **שמעון ששה** — הבשר בחמשה והקרבים באחד. **וניחא ליה** — הדר משני ליה הכי: "על העצים אשר על האש" קרא יתירא הוא, דהכתיב: ונתנו אש, וערכו עצים, וערכו נתחים. למה לי תו "על העצים אשר על האש" וגו' — למידרש ביה דהני ששה כהנים הוצרכו לדבר שנאמר בו אש ועצים ומזבח, ואיזהו דבר שהוקקתי לכם למערכה לסדר עצים ואש למזבח בשבילו?

הוי

והקריבו בני אהרן מקבלה ואילך וכו' — בפרק קמא דזבחים (ד,א) פירש רש"י: הא דאמרינן "והקריבו" זו קבלת הדם, ולא עבודה אחרת משאר עבודות דם כגון הולכה או זריקה — משום דכתיב "ושחט והקריבו" ואיזו היא עבודה שהיא אחר שחיטה לאלתר — הוי אומר זו קבלה. והקשה רבינו יצחק: דבסוף פרק קמא דזבחים איבא טעמא אחרינא, כדתניא התם: "והקריבו" — זו קבלת הדם, או אינו אלא זריקה? כשהוא אומר "וזרקו" — הרי זריקה אמור, הא מה אני מקיים "והקריבו" — זו קבלת הדם. אלמא דלאו היינו טעמא. והא דלא אמרינן זו הולכה — משום דלא מסתברא לאוקימיה בהולכה, ולומר מהולכה ואילך מצות כהונה — משום דאפשר לבטלה, דאפשר עומד בצד מזבח ושוחט, דלא בעי להוליך.

אלא מהכא וערכו בני אהרן הכהנים — בפרק שני דזבחים (יח,א) דריש: "הכהנים" — בכיהונם, כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד עבודה — עבודתו פסולה. והכא דריש מדכתיב "בני אהרן". ואין להקשות: מאי איצטריך קרא לעריכת נתחים למילפה מדקאמר מקבלה ואילך מצות כהונה, תיפוק ליה מוכי תעלה על דעתך שזר קרב אצל המזבח? דיש לומר: דאפשר דקאי בארעא וזריק להו למזבח, כדאיתא לקמן בסוף פרק "טרף בקלפי" גבי הצתת אליתא: אפשר דקאי באארעא ועביד במפוחא.

הולכת עצים לא בעי כהונה הא סידור שני גזירין בעי כהונה — ואם תאמר: מנא לן דאיכא למידק הכי? דילמא מההוא קרא ממעטין הולכת עצים, ומהאי קרא דהכא נמעט סידור שני גזירין! ויש לומר: מדאיצטריך למעוטי הולכת עצים — שמע מינה דסידור שני גזירין בעי כהונה, דאי לא בעי כהונה — למה לי קרא למעוטי הולכת עצים? השתא אפילו סידור שני גזירין שהם על גבי המזבח — לא בעי כהונה, כל שכן הולכת עצים. וליכא לאקשויי: אי לא כתב אלא קרא דלעיל — לא הוה ממעטינן מיניה סידור שני גזירין אלא הולכת עצים, דמסתבר טפי, דיש לומר אפילו אי לא הוה כתב אלא קרא ד"וערכו" הוה ממעטינן מיניה סידור שני גזירין, דמסתברא: קאי בסידור — ממעט סידור. הקשה הרבי אליהו מאיבריזוק זצ"ל: לרבי שמעון, דאית ליה לעיל שני גזירין בעי שני כהנים, מנא ליה דבעי כהונה? אי מהכא — הא איצטריך קרא לגופיה, סלקא דעתך אמינא כיון דאפשר לבטלה היא כשרה בזר, כדאמר בסוף פרק קמא דזבחים (יד,א): הולכת בזר מחלוקת רבי שמעון ורבנן, לרבי שמעון דאמר עבודה שאפשר לבטלה לאו עבודה היא — בשירה בזר וכו', עד והרי הולכת אברים לכבש דאפשר לבטלה ופסולה בזר, דאמר מר "והקריב הכהן כו' המזבחה" — זו הולכת אברים לכבש. ומשני: היכא דגלי — גלי. ואם כן, כיון דאיצטריך לגופיה — אם כן סידור שני גזירין מנלן דבעי כהונה? ותירץ לו רבי: דרבי שמעון לטעמיה, דקאמר לקמן בסוף פרק רביעי (מה,א) גבי הצתת אליתא דלא צריך קרא שלא תהא אלא בכהן, משום דבי תעלה על דעתך שזר קרב אצל המזבח. דלית ליה סברא דרבי יהודה דאמר אפשר דקאי באארעא ועביד במפוחא — והוא הדין בסידור שני גזירין, דלא מצי קאי באארעא ועביד בזריקה. ולרבי יהודה דאית ליה אפשר במפוחא — איכא למימר דהכי נמי אית ליה אפשר דזריק הגזירין לראש המזבח, ואפילו הכי נפקא ליה שפיר דבעי כהונה מדכתיב כהן בהולכת אברים, דלגופיה לא איצטריך, דסבירא ליה אף על גב דאפשר לבטלה עבודה היא, אלא לגלויי אגזירין דבעינן כהונה, כדאמרן בשמעתין. **תחלת** עבודה דיממא היא דאמר רבי יוחנן וכו' — אף על גב דבריש פירקא אמר שכבר קידש תחלה לעבודה, ומסקינן דלעולם עבודת לילה היא! יש לומר: דהמקשה דהכא הקשה לאידך לישנא דלעיל, דמפרש טעמא משום אונס שינה. דלההוא לישנא לא משבשינן מילתא דרבי יוחנן ואמרינן שכבר קידש מתחלה, לעבודה. ובסמוך, דפריך: והרי תרומת הדשן דעבודת לילה היא ובעי פייס, ופירש שם: דפריך ללישנא קמא דלעיל, אין לתמוה שבכאן פירש דסתמא דהתלמוד פריך לאיכא דאמרי דלעיל, דודאי כך הוא, ובין הכא ובין בסמוך רוצה ליישב לכל הלשונות דלעיל.

הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ! אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, אַשְׁכַּחְתֵּיהּ לְאַבָּיֵי דַּהֲוָה מַסְבַּר לֵיהּ לְבַרְיֵהּ: "וְשָׁחַט" - שְׁחִיטָה בְּזָר כְּשֵׁירָה. וְכִי מֵאַיִן בָּאתָ - מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילּוּ שְׁחִיטָה - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם", מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָּה. "וְסָמַךְ יָדוֹ וְשָׁחַט" - לִימֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁירָה בְּזָר. מִכְּדֵי, מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָּה, "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" לָמָּה לִי? לְמַעוֹטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ. וְאַכַּתִּי אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: כֵּיוָן דְּלָאו עֲבוֹדָה דִּמְעַכְּבָא כַּפָּרָה הִיא - לָא תִּיבְּעֵי כְּהוּנָּה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּבָעֵי כְּהוּנָּה! אֶלָּא מֵהָכָא "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר", מִכְּדֵי, מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהוּנָּה "וְעָרְכוּ" לָמָּה לִי? לְמַעוֹטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ. - וְאֵימָא לְמַעוֹטֵי סִידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים! - מִסְתַּבְּרָא: דִּיכְרָא דִּכְוָתֵיהּ מְמַעֵט. - אַדְּרַבָּה, סִדּוּר דִּכְוָתֵיהּ מְמַעֵט! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ; דַּאֲמַר מָר "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַמִּזְבֵּחָה" - זוֹ הוֹלֶכֶת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ. הוֹלֶכֶת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ - הוּא דְּבָעֵיָא כְּהוּנָּה, הוֹלֶכֶת עֵצִים - לָא בָּעֵיָא כְּהוּנָּה, הָא סִידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים - בָּעֵיָא כְּהוּנָּה. "וְעָרְכוּ" לָמָּה לִי? לְמַעוֹטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ. - וְאֵימָא הָכִי נַמִּי לְגוּפֵיהּ! - אֶלָּא: "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל" לְמַאי אֲתָא - לְמַעוֹטֵי הֶפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ, "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה" - זוֹ הוֹלֶכֶת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ. הוֹלֶכֶת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ - הוּא דְּבָעֵיָא כְּהוּנָּה, הוֹלֶכֶת עֵצִים - לָא בָּעֵיָא כְּהוּנָּה, הָא סִידּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים - בָּעֵיָא כְּהוּנָּה, "וְנָתְנוּ" - לְגוּפֵיהּ, "וְעָרְכוּ" - שְׁנַיִם, "בְּנֵי אַהֲרֹן" - שְׁנַיִם, "הַכֹּהֲנִים" - שְׁנַיִם, לְמִדְנוּ לַטְּלֶה שֶׁטְּעוּן שִׁשָּׁה. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר: הַאי בְּבֶן הַבָּקָר כְּתִיב, וּבֶן הַבָּקָר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בָּעֵי! וְנִיחָא לֵיהּ: "עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֵצִים אֵשׁ וּמִזְבֵּחַ

הוי

למימרא

התורה לא בשמים היא כי אם דווקא בעולם הזה הגשמי.

ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

למימרא דעבודת יום בעי פייס וכו' עד והרי תרומת הדשן — תימה לי: מאי קפריך? אמאי לא משני: תחילת עבודת יום היא, כדשנינן לעיל! ויש לומר: דדהכא אתי למימר דבעינן תרוייהו, עבודת יום ומיתה בזר. דלכאורה משמע ליה דרבא דפריך "אלא מעתה" הכי קאמר: אלא מעתה דקמחייבת בזר — תיבעי פייס, ומשמע נמי אלא מעתה דקרית לה עבודת יום. אלמא דבעינן תרוייהו לענין פייס. הרי אברים ופדרים, דנהי דזר חייב עליהם — מכל מקום עבודת לילה היא. והדר פריך מתרומת הדשן, אי סבירא ליה כרב דלא מיחייב זר אעבודת סילוק — אלמא אף על גב דלא מיחייב זר עלה בעי פייס. וכן פירש רש"י: למימרא דעבודת יום וחיוב מיתה בזר בעיא פייס. ולא נהירא מה שפירש דבדרך אם תמצא לומר דסבר כרב. דהא בירושלמי יש: זר שתרם, רבי יוחנן אמר: חייב. אלא יש לומר דפריך ללישנא קמא דלעיל, דקאמר עבודת לילה היא.

אין זר חייב מיתה לא בעיא פייס — ואם תאמר: הרי דישון מזבח הפנימי והמנורה! יש לומר: כדמשני, דשחיטה תחילת עבודה היא — הכי נמי נימא דישון מזבח הפנימי תחילת עבודה דהקטרה היא, ודישון מנורה תחילת הדלקה היא. ואם תאמר: לרבנן דרבי אליעזר בן יעקב, דאמרי המעלה אברים לכבש — אין מעלה אותם למזבח, אם כן אין זר חייב עליהן מיתה, כיון דיש אחריה עבודה, ואם כן למה מפיסין? ויש מפרשים: דהא דאמר דהיכא דאין זר חייב עליה דאין מפיסין — היינו פייס בפני עצמו, אבל הני — עיקר פייס, היינו בשביל השחיטה, ושנים עשר אחיו הכהנים נמשכים עמו, ולא נהירא! ויש לומר: כיון דאין אחריהן עבודה אלא מענין גמר הולכת אברים — לא גריעא בכך לענין פייס. **איבא** דאמרי מתקיף לה רבי זירא וכו' — נראה לי לפרש: דאדליעיל קאי, דאמר רבי יוחנן זר שסידר את המערכה חייב וכו'. ואקשי ליה רבי זירא: וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה ופסולה בזר? והשתא קאמר איבא דאמרי דהכי אקשי ליה רבי זירא: וכי יש לך עבודה שיש אחריה עבודה כי האי, שיש אחריה סידור שני גזירין ופסולה בזר? ומתמה הגמרא אאתקפתא דרבי זירא: ולא? והרי אברים כו'. פירוש: אטו כל כהאי גוונא לאו עבודה תמה היא? הרי אברים ופדרים, דאף על גב דיש אחריהם תרומת הדשן, שהיא זקוקה לעיכול איברים ופדרים, כדכתיב (ויקרא ו) "היא העולה על מוקדה" דהיינו איברים ופדרים, וכתיב בתריה "והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה", אלמא: אף על גב דתרומת הדשן זקוקה לה, וגמר עבודת עיכול איברים היא — אפילו הכי חשיבא עבודה תמה וזר חייב עליה, כיון דאברים ופדרים זמנם מתחיל מבעוד יום, ואי בעי מקטר להו אתמול, אי בעי מקטיר להו בלילה. ותרומת הדשן זמנה אינה אלא בלילה, כדאמר לעיל [כ,א] "כל הלילה והרים". כל שכן סידור מערכה, כיון דזמנה רק בלילה, כדכתיב "על מוקדה על המזבח כל הלילה", ומינה נפקא לן לקמן בפרק שלישי (לג,א) סידור מערכה וסידור שני גזירי עצים לא הויא אלא ביממא, כדכתיב "ובער עליה הכהן עצים בבקר", ומינה נפקא לן לקמן בפרק שלישי (שם) סידור שני גזירין דדוקא עבודת יום שיש אחריה עבודת יום לא חשיב תמה, כגון קבלה והולכה שיש אחריה זריקה, ואידי ואידי עבודת יום נינהו. אבל חדא בלילה וחדא ביום — נימא שפיר דעבודה תמה היא. ומשני: סוף עבודה דיממא. לעולם סידור מערכה לאו עבודה תמה, כיון שיש אחריה סידור שני גזירין, דהוו גמר הסידור. ואף על גב דהא הויא בלילא והא הויא ביממא, ודקשיא לן מאברים ופדרים — שאני התם דתרומת הדשן לא שייכא לה, ואינה גמר עבודתה וטפילה לה, דאדרבה העלאת אברים עצמה עבודה וטפילה לגמר עבודת יום שלפניה היא. והרי תרומת הדשן, שיש אחריה עבודה הוצאת הדשן דחשיבא עבודה לרבי יוחנן גופיה אליבא דתנא קמא דרבי אליעזר דפסיל בה בעלי מומין, ואפילו הכי זר חייב עליה ללוי. ואפילו רב לא פטר אלא משום דעבודת סילוק היא, אבל עבודה תמה מיקרי. ואמאי? הא יש אחריה הוצאה! אלא, על כרחך כיון דתרומת הדשן דוקא בלילה, והוצאה אי בעי ביממא אי בעי בלילא — איקרי שפיר עבודה תמה, כל שכן סידור מערכה דהוא בלילא דווקא, דעבודה תמה היא, אף על גב דיש אחריה סידור שני גזירין, כיון דהא דוקא בלילא והא דוקא ביממא. ומשני: תחילת עבודה דיממא היא. כלומר, הוצאה לא שייכא לה ולא גמר עבודתה היא, דתרומת הדשן היא תחילת עבודת יום, דאי בעי לא עביד שום עבודה אחריה. אלא עבודת יום דהוצאת דשן אינה עבודה בכל יום, אלא כשהיו צריכים. דאמר בפרק שני דתמיד: וברגלים לא היו מדשנין אותו מפני שהוא נוי למזבח. מתקיף לה רבא: ותיבעי פייס. כל זה מאיבא דאמרי דלעיל. איבא דאמרי לישנא אחרינא באתקפתא דרבא. והא דללישנא קמא לא פריך כי הכא יפיסו לה בפני עצמה — היינו משום דהכא משמע לן דקאמר מפני שהיא עבודה תמה שאין אחריה עבודה לעולם, וקא סלקא דעתך דוקא עבודה הדומה לה שאין אחריה עבודה בשום פעם בו ביום, ולהכי פריך: כיון דחשובה כל כך — יפיסו לה בפני עצמה, והיינו דקא פריך למימרא דעבודה תמה, שמעולם אין עבודה אחריה בעי פייס — הא לאו הכי — לא, והרי אברים ופדרים, דזמנין כשנעשין בלילה יש אחריהן תרומת הדשן

הֲוֵי אוֹמֵר זֶה טָלֶה. אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זָר שֶׁסִּידֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה חַיָּיב. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה - פּוֹרְקָהּ וְחוֹזֵר וְסוֹדְרָהּ. - מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ - אֶלָּא פּוֹרְקָהּ זָר, וְסוֹדְרָהּ כֹּהֵן. - מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא: וְכִי יֵשׁ לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֵׁירָה בַּלַּיְלָה וּפְסוּלָה בְּזָר? - וְלָא? וַהֲרֵי אֵבָרִים וּפְדָרִים! - סוֹף עֲבוֹדָה דִּימְמָא הִיא. - וַהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן! - תְּחִלַּת עֲבוֹדָה דִּימְמָא הִיא, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קִידֵּשׁ יָדָיו לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן - לְמָחָר אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ, שֶׁכְּבָר קִידֵּשׁ מִתְּחִלַּת עֲבוֹדָה. - וְאֶלָּא קַשְׁיָא! - אֶלָּא כִּי אִיתְּמַר - הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זָר שֶׁסִּידֵּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים - חַיָּיב, הוֹאִיל וַעֲבוֹדַת יוֹם הִיא. - מַתְקִיף לָהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה תִּיבָּעֵי פַּיֵּים! - אִשְׁתַּמִּיטְתֵּיהּ הָא דְּתַנְיָא: מִי שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן - זָכָה בְּסִדּוּר מַעֲרָכָה, וּבְסִדּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים. לְמֵימְרָא דַּעֲבוֹדַת יוֹם בָּעְיָא פַּיֵּים, עֲבוֹדַת לַיְלָה לָא בָּעְיָא פַּיֵּים? וַהֲרֵי אֵבָרִים וּפְדָרִים! סוֹף עֲבוֹדָה דִּימְמָא הִיא, - וַהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן! - מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. לְמֵימְרָא דַּעֲבוֹדַת יוֹם, וְשֶׁזָּר חַיָּיב עָלֶיהָ מִיתָה - בָּעְיָא פַּיֵּים, אֵין זָר חַיָּיב עָלֶיהָ מִיתָה - לָא בָּעְיָא פַּיֵּים? וַהֲרֵי שְׁחִיטָה! - שָׁאנֵי שְׁחִיטָה, דִּתְחִלַּת עֲבוֹדָה הִיא. - אָמַר מָר זוּטְרָא וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: וְהָא אָנַן לָא תְּנַן הָכִי; אָמַר לָהֶם הַמְּמוּנֶה: צְאוּ וּרְאוּ אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה. וְאִילּוּ זְמַן שְׁנֵי גְזִירֵי עֵצִים - לָא קָתָנֵי! - הַךְ דְּלֵית לָהּ תַּקָּנְתָּא - קָתָנֵי, הַךְ דְּאִית לָהּ תַּקָּנְתָּא - לָא קָתָנֵי. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא: וְכִי יֵשׁ לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, וּפְסוּלָה בְּזָר? והרי

הוי אומר זה טלה — תמיד של שחר, הזקיקך הכתוב בו למערכת עצים חדשה בכל בקר "ואש על המזבח תוקד בו". והך מוקדה — סידור המערכה היא, כדתניא לקמן בפרק שלישי: "ובער עליה הכהן עצים בבקר וערך עליה העולה" ואמר מר "העולה" — עולה ראשונה. אבל שאר קרבנות לא הוזקקו לחידוש מערכה. והנך עצים ואש דכתיבי בבן בקר — לאו לאצרוכי סידרי עצמו, אלא משום דעדיין לא נאמרה פרשת סידור המערכה הכתובה ב"צו את אהרן" וכאן התחיל לדבר בצרכי עולה, והוצרך לומר האיך תינתן כתב לן כאן "ונתנו אש וערכו עצים" דאסידור מערכה דשחרית קאי. חייב — מיתה. פורקה — הזר, אין צריך כהן לסתור סידורה אלא הזר בעצמו. והרי אברים ופדרים — הקטר חלבים שהוא כל הלילה, ושווינהו לעיל [כד,א] מארבע עבודות שהזר חייב עליהן מיתה. והרי תרומת הדשן — דכתיב כהונה. אלא קשיא — וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה שפסולה בזר? ועבודת יום היא — דכתיב "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר". אלא מעתה — דחשיבא כולי האי, שהיא עבודת יום, וזר חייב עליה. למימרא דעבודת יום בעי פייס — מדאתקיף רבא אלא מעתה תבעי פייס — מכלל [ד]הך עבודה היא בעיא. והא אנן לא תנן — שיהא סידור שני גזירין עבודת יום. אם הגיע זמן השחיטה — אם האיר המזרח, ועת לשחוט את התמידין, שהשחיטה פסולה בלילה, דכתיב (ויקרא יט) "ביום זבחכם". דלית ליה תקנתא — אם נשחט בלילה. דאית ליה תקנתא — אם סידרן בלילה — פורקן, וחוזר וסודרן ביום. לכך לא הטריחו לעלות ולגג ולראות אם הגיע, שאותו הטורח לא הטריחו אלא שבפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר המזרח, ושחטו את התמיד, כדקתני לה בפרק שלישי [כח,א]. אבל סידר גזירין — סידורו בקרקע עזרה משהאיר המזרח, ואם טעה במאור הלבנה — לא איכפת להו, שהרי יש תקנה בדבר. שיש אחריה — סידור עבודה, סידור שני גזירין, ופסולה בזר להתחייב מיתה. והרי

עלי החובה (והזכות) לעוררו על ההכרח בקביעות עתים בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות.

ממכתב י"ד אייר, תשכ"א

הֲוֵי אוֹמֵר זֶה טָלֶה של תמיד של שחר שבו הצריכה התורה מערכת עצים חדשה בכל בוקר, שאף אם מצא אש דולקת חייב לסדר מערכה חדשה של עצים.

הגמרא מביאה מאמר בשם רבי יוחנן: **אָמַר רַבִּי אַסִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זַר שֶׁסִּידֵּר אֶת** העצים של **הַמַּעֲרָכָה חַיָּיב** מיתה בידי שמים. מבררת הגמרא: אם סידר זר את המערכה, **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה** כדי לשוב ולהכשירה, **פּוֹרְקָהּ** – מפרק את המערכה **וְחוֹזֵר וְסוֹדְרָהּ.**

הגמרא הבינה שהזר עצמו יפרק ויחזור ויסדר. לפיכך שואלת הגמרא: **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועיל במעשיו, הרי שוב היה סידור המערכה בפסלות. מפרשת הגמרא: **אֶלָּא** הכוונה היא **שפּוֹרְקָהּ זָר** ומוריד את העצים לגמרי מהמזבח, **וּלאחר** שנתבטל הסידור של הזר, **סוֹדְרָהּ כֹּהֵן** מחדש על המזבח. הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, וְכִי יֵשׁ לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁכְּשֵׁירָה בַּלַּיְלָה וּפְסוּלָה בְּזָר,** כלומר כיון שסידור המערכה כשר בלילה אם כן אין זו עבודה חשובה שזר חייב עליה מיתה. מקשה הגמרא על הבנת רבי זירא: **וְלֹא** – וכי לא מצינו שזר חייב מיתה על עבודה שכשרה בלילה, **וַהֲרֵי** הקטרת **אֵבָרִים וּפְדָרִים** שהיא עבודה שכשרה כל הלילה, ואף על פי כן זר חייב עליה מיתה. משיבה הגמרא: עבודה זו של הקטרת איברים ופדרים, **סוֹף עֲבוֹדָה דִּימָמָא הִיא** – היא המשך לעבודות היום של הקרבת הקרבן [כיון שכבר נשחטו ונזרק דמם מבעוד יום], ולכך אף שכשרה בלילה, זר חייב עליה, מה שאין כן בשאר העבודות הכשרות בלילה אין זר חייב עליהם.

הגמרא ממשיכה להקשות על רבי זירא: **וַהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן,** שכשרה בלילה, ואף על פי כן זר חייב עליה מיתה. דוחה הגמרא: שונה העבודה של תרומת הדשן שכן **תְּחִלַּת עֲבוֹדָה דִּימָמָא הִיא** – שהיא תחילת עבודת היום שעל ידי פינוי הדשן מכינים את המזבח להקרבת הקרבנות ביום הבא. ומוכיחה זאת הגמרא: **דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** כהן שקִדֵּשׁ את יָדָיו **לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן, לְמָחָר אֵינוֹ צָרִיךְ** לשוב **וּלְקַדֵּשׁ** את ידיו לעבודות היום, **שֶׁכְּבָר קִדֵּשׁ מִתְּחִלַּת עֲבוֹדָה,** הרי שתרומת הדשן נחשבת תחילת עבודת היום. מעתה שנדחו השאלות על רבי זירא שבה הגמרא לקושייתו של רבי זירא על רבי יוחנן: **וְאֶלָּא קַשְׁיָא** על רבי יוחנן היכן מצינו עבודה שכשרה בלילה וזר חייב עליה.

מביאה הגמרא את המאמר של רבי יוחנן באופן אחר: **אֶלָּא כִּי אִיתְּמַר** – מה שנאמר בשם רבי יוחנן, **הָכִי אִיתְּמַר** – כך נאמר, **אָמַר רַבִּי אַסִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זַר שֶׁסִּידֵּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים, חַיָּיב** מיתה בידי שמים, **הוֹאִיל וַעֲבוֹדַת יוֹם הִיא,** שנאמר (ויקרא ו ה) 'וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר'.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא, אֶלָּא מֵעַתָּה** שסידור שני גזירי עצים עבודה חשובה היא, שהרי עבודת יום היא, וזר חייב עליה, **תִּיבָּעֵי פַּיִים** – נצטרך לעשות עליה פייס, ואילו במשנה לא הוזכר פייס על סידור שני גזירי עצים. משיבה הגמרא על כך: **אִשְׁתְּמִיטַתֵּיהּ** – נעלם מרבא באותה שעה **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **מִי שֶׁזָּכָה** בפייס הראשון **בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן זָכָה** גם **בְּסִדּוּר מַעֲרָכָה וּבְסִדּוּר שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים,** ונמצא שעבודת סידור שני גזירי עצים כלולה בפייס שנעשה על תרומת הדשן.

מתוך קושייתו של רבא על רבי יוחנן משמע שרק מפני שסידור עצים הוא עבודת יום ראוי לפייס עליו. שואלת הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם בא לומר, דְּרַק **עֲבוֹדַת יוֹם בָּעֲיָא פַּיִים,** ואילו **עֲבוֹדַת לַיְלָה לֹא בָּעֲיָא פַּיִים, וַהֲרֵי** הקטרת **אֵבָרִים וּפְדָרִים** שהיא כשרה בלילה, ואף על פי כן היו מפייסים עליה. משיבה הגמרא: הקטרת איברים ופדרים, **סוֹף עֲבוֹדָה דִּימָמָא הִיא** – סיום עבודת היום היא, ולכך חשובה היא כעבודת יום ומפייסים עליה. מוסיפה הגמרא לשאול: **וַהֲרֵי תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן** שהיא נעשית בלילה ואף על פי כן היו מפייסים עליה. משיבה הגמרא: אכן מעיקר הדין לא היו צריכים לפייס עליה אלא שתקנו לה פייס **מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה** שבאו לידי תקלה במבואר במשנה לעיל (כב.) שנשברה רגלו של כהן.

ממשיכה הגמרא לדייק את דברי רבא בקושייתו. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם אפשר ללמוד מתוך דברי רבא דְּרַק **עֲבוֹדַת יוֹם וְשֶׁזָּר חַיָּיב עָלֶיהָ מִיתָה בָּעֲיָא פַּיִים,** אבל אם **אֵין זָר חַיָּיב עָלֶיהָ מִיתָה לֹא בָּעֲיָא פַּיִים, וַהֲרֵי שְׁחִיטָה** שהיא כשרה בזר, ואף על פי כן היו מפייסים עליה. משיבה הגמרא: **שַׁאנִי שְׁחִיטָה, דִּתְחִלַּת עֲבוֹדָה הִיא** – שהיא תחילת עבודת הקרבן, וכיון שכן היא חשובה בעיני הכהנים והוצרכו לתקן לה פייס.

הגמרא שבה לעסוק במאמרו של רבי יוחנן שסידור שני גזירי עצים עבודת יום היא. מקשה הגמרא: **אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאִיתֵּימָא רַב אַשִּׁי, וְהָא אֲנָן לֹא תְּנַן הָכִי** שסידור הגזירין הוא עבודת יום, אלא להיפך, שכן שנינו במשנה (להלן כח.) לגבי סדר עבודת יום במקדש, **אָמַר לָהֶם הַמְּמוּנֶה צְאוּ וּרְאוּ אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה** – אם עלה עמוד השחר והגיע זמן שחיטת התמיד. **וְאִילּוּ** 'אם הגיע **זְמַן** סידור **שְׁנֵי גְזִירֵי עֲצִים' לֹא קָתָנֵי** שאמר להם הממונה, אף שסידור זה קודם לשחיטת התמיד והיה לו לשאול תחילה עליו, ומכך משמע שסידור שני גזירי עצים יכול להיעשות אפילו בלילה. מתרצת הגמרא: באמת סידור הגזירים נעשה דווקא ביום, ואף על פי כן שאל הממונה רק לגבי השחיטה, והטעם לכך, כיון **דַּהַדּ** – שחיטה, **דְּלֵית לַהּ תַּקָּנְתָּא** – שאם שחט בלילה אין לה תקנה אלא נפסל הזבח, **קָתָנֵי** במשנה ששאל הממונה אם האיר השחר, אבל **הַהַדּ** – סידור הגזירין, אף שעבודת יום היא, כיון **דְּאִם** אם סידרום בלילה **אִית לַהּ תַּקָּנְתָּא** – יש להם תקנה, לחזור ולסדרם ביום, **לֹא קָתָנֵי** במשנה, ולא היו הכהנים צריכים לטרוח לעלות לגג בשבילה, אלא סמכו על האור הנראה בעזרה, שאף אם יטעו באור הלבנה ויסדרו את הגזירים בלילה יש תקנה לדבר.

הגמרא מביאה את קושית רבי זירא על רבי יוחנן בלשון אחר: **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא,** על המאמר של רבי יוחנן שזר שסידר את המערכה חייב מיתה, **וְכִי יֵשׁ לְךָ עֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ עֲבוֹדָה, וּפְסוּלָה בְּזָר** שיהיה חייב עליה מיתה, כלומר הרי עבודה זו של סידור המערכה אינה עבודה משלימה שכן יש אחריה עוד עבודה של סידור שני גזירי עצים. וכיצד אמר רבי יוחנן שזר שסידר את המערכה חייב מיתה.

אין טוב אלא תורה הנקראת תורת חיים היינו שהיא קשורה ומאוחדה עם החיים כפשוטו וכמשמעו דפשיטא שגם חיי עולם הזה בכלל זה.

ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

כט כֹּתֶל אוֹ וִילוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ[רכב] צוּרוֹת חַיּוֹת מְשֻׁנּוֹת אוֹ דְּיוֹקְנָאוֹת[רכג] שֶׁל בְּנֵי אָדָם מִמַּעֲשִׂים שֶׁהָיוּ, כְּגוֹן מִלְחֶמֶת דָּוִד וְגָלְיָת[רכד], וְכָתוּב תַּחְתֵּיהֶם זוֹ צוּרַת חַיָּה פְּלוֹנִית וְזֶה דְּיוֹקָן פְּלוֹנִי - אָסוּר לִקְרוֹת כְּתָב זֶה בְּשַׁבָּת[רכה-רכו], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקְרָא בְּשִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת[רכז]. וַאֲפִלּוּ לְעַיֵּן בָּהֶם בְּלֹא קְרִיאָה - אָסוּר[רכח]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף כט

ביאורי הלכה

רכב] שיש בו - שמצוירות עליו[257].

רכג] דיוקנאות - ציורי דמויות.

רכד] דוד וגלית - ציור למטרת קישוט[258], אבל מותר לקרוא כיתוב שתחת ציור או תמונה הבא למטרות לימוד והמחשה[259].

רכה] כתב זה בשבת - הכתב אסור בקריאה, אבל מותר להתבונן בציורי החיות והדיוקנאות[260].

רכו] כתב זה בשבת - דוקא בשבת, אבל בחול - מותר[261].

רכז] בשטרי הדיוטות - אין תועלת בקריאת כתבים אלו[262], ולכך נכללו בגזירת "כל כתב" שלא יבואו להקל בשטרי הדיוטות[263].

רכח] אסור - אסור אפילו כשמתענג בזה[264].

ציונים והוספות

257) ולעניין רקמה אם נחשבת ככיתוב או כחקיקה, ראה לעיל הערה ריז.

258) כגון ציורי התנ"ך ועוד שהיו נפוצים לצרכי קישוט (לרוב היו אלו ציורי נכרים).

259) כמצוי לרוב בספרי ילדים וכיו"ב (ולהלן סעיף ל מבואר דין הקריאה בספרים אלו), וכל שכן שמותר לקרוא כיתוב שתחת תמונות צדיקים (כגון שם הצדיק או תיאור התמונה) שההבטה בהם מוסיפה ליראת שמים (ראה אגרות קודש (ח"ג אגרת תנח ע' פא ועוד), ולכאורה הכתב שתחת התמונה בכלל זה) על פי המבואר בסעיף הבא.

260) כן משמעות לשון שוע"ר, אבל בסי' שא (קו"א סק"ב) מביא "אם תמצי לומר" לאסור להתבונן בתמונה כמו בכתב שתחתיה, אך גם שם משמע שמסקנתו להתיר ההתבוננות בדיוקן בלבד.

261) ואין בזה משום "מושב ליצים" שבדברי הבל דלהלן סעיף ל (ראה מג"א ס"ק כא שכיון שדבר מועט הוא ליכא למיחש לאמשוכי).

262) אין תועלת מעשית לגופו מלבד העשרת ידיעותיו והרי זה כ"דברי הבל" שבסעיף הבא.

263) כמבואר לעיל על סעיף כה, ואין לומר שהכיתוב נעשה כחלק מהציור ואין בו משום שטרי הדיוטות; ובסי' שא (קו"א ס"ק א) מביא סברא להיפך שהציור נעשה כחלק מהכיתוב והיה מקום לאסור גם הבטה בציור, אך למעשה לא משמע דעתו לאיסור (כדלעיל הערה רס).

264) כדלעיל קו"א סי' ש"א ס"ק ב (הובא לעיל הערה לט).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שו באיזה חפצים מותר לדבר בשבת

ד אסור לקנות או למכור וכן לשכור או להשכיר בשבת גזירה שמא יכתוב בין שמוכר או שמשכיר בפה בלבד בין שמוסר לו היום את החפץ (ואף על פי שאינו קוצץ עמו דמי המקח והשכירות ואפילו אינו מזכיר לו שם דמים כלל אלא שאומר לו לשון מכירה או שכירות ואפילו צריך ליקח מאכלים לשבת לא יאמר מכור לי אלא תן לי כמ"ש בסי' שכ"ג ואפילו על ידי נכרי אסור לקנות בשבת כמו שיתבאר בסי' תקי"ז ושכ"ה ע"ש):

ה אמירה לנכרי לעשות בשבת היא שבות מדברי סופרים אף על פי שאמר לו קודם השבת אבל כשאומרים לו או לישראל חבירו בשבת שיעשה לו מלאכה למחר אין בזה משום שבות אלא שאסור משום ממצוא חפצך ואין הפרש בין איסור זה לאיסור זה אלא לענין צרכי מצוה שאסור לעשות מלאכה על ידי נכרי אפילו לצורך מצוה אף על פי שאמר לו קודם השבת והוא הדין לשאר כל דבר שהוא משום שבות לא התירו לצורך מצוה אלא אם כן הוא שבות דשבות כמ"ש שם אבל כשהמלאכה נעשית במוצאי שבת שהוא זמן היתר אלא שאומר לו בשבת ואין באמירה זו אלא משום שמתעסק בשבת בדבר האסור היום עסק זה התירו לצורך מצוה וכן להחשיך על התחום שאין איסורו אלא משום שמזמין את עצמו בשבת לדבר האסור היום הזמנה זו התירו לצורך מצוה שנאמר חפצך, חפציך אסורים חפצי שמים מותרים:

ו לפיכך מחשיכין על התחום כדי לעשות חוץ לתחום צרכי כלה או צרכי מת דהיינו ארון ותכריכים ולהביאם לעיר ויכול לומר לחבירו שיחשיך על התחום לעשות דברים אלו ולהביאם לו ויכול לומר לו לך למקום פלוני למחר ואם לא [תמצא] במקום פלוני לך למקום פלוני אע"פ שלדבר הרשות אסור לומר לו בלשון זה מפני שלשון זה מוכיח

שמשלחו לקנות איזה חפץ שהוא דבר האסור בשבת ויכול לומר לו ג"כ בפירוש קח במנה ואם לא [תמצא] במנה קח במאתים.

* * *

(שאף שהלוקח מיני מאכל מחנווני בשבת אסור להזכיר לו שם דמים כלל מפני שכשמזכיר שם דמים הרי זה מקח וממכר גמור משא"כ כשאינו מזכיר לו שם דמים אינו נראה כמקח וממכר אלא כשאלה כמו שיתבאר בסי' שכ"ג וא"כ גם כשמשלחו בשבת לקנות במוצאי שבת אם מזכיר לו שם דמים הרי הוא משלחו למקח וממכר גמור האסור לו בשבת אבל אם לא היה מזכיר שם דמים אזי לא היה נראה שמשלחו למקח וממכר גמור אלא לשאלה מכל מקום הזכרת דמים כאן הוא לצורך מצוה שאם לא יזכיר לו לא ידע כמה דמים לפסוק ואפשר שיחזור ריקם אם ייקרו השער וכיון שמזכיר לו הדמים לקנין שלאחר השבת התירו לו).

אבל לא יזכיר לו סכום מקח כלומר שלא יאמר לו סך ידוע שלא להוסיף עליו לפי שאמירה זו אינה אלא הצלת ממונו ואין בה צורך למצוה וכן לא יזכיר לו סך דמים דהיינו שלא יאמר לו לך לאיש פלוני שאני חייב לו כך וכך וקח ממנו צרכי המצוה הזאת ואהיה חייב לו סך הכל כך וכך (שצירוף סך זה אין בו צורך למצוה):

ז (וכל זה כשמשלחו שיקנה במוצאי שבת אבל אם נזדמן לו לקנות בשבת ואי אפשר ליקח ממנו בהקפה בלי שיקצוץ לו דמי המקח אע"פ שהוא בענין שאי אפשר למצוא חפץ זה לצורך המצוה אלא בשבת בלבד אסור לקנותו שבשבת עצמה לא התירו לקנות אפילו לצורך מצוה אלא בדרך המותר אפילו לדבר הרשות דהיינו בהקפה בלי הזכרת שם דמים ולא שם מדה ולא סכום מנין ולא סכום דמים כמ"ש בסי' שכ"ג ואם חסר אחד מאלו הרי זה שבות גמור כשאר השבותים שלא התירום לצורך מצוה כי אם על ידי נכרי כמו שיתבאר בסי' ש"ז):

* * *

ח אין משתכרין בשבת אפילו בדבר המותר גזרה משום מקח וממכר כיצד כגון השוכר את הפועל לשמור לו זרעים או דבר אחר ומשלם לו בעד כל יום ויום והוא משמרם גם בשבת שזהו דבר המותר לשמור אפילו פירות המחוברים לא יתן לו שכר בעד יום השבת בפני עצמו ואם נתן לו אסור לו לקבל ממנו לפיכך אין אחריותם עליו בשבת מגניבה ואבידה ששומר שכר חייב בהם מפני שבשבת אינו שומר בשכר אלא בחנם ואם שכרו לשבוע או לחדש או לשנה לא ינכה לו כנגד השבתות שלא אסרו אלא ליטול שכר יום השבת בפני עצמו אבל מותר ליטלו בהבלעה עם שאר הימים ולא יאמר לו תן לי שכר השבת אלא תן לי שכר החודש או שבוע או עשרה ימים וכיוצא בזה בענין שהשבת מובלע בחול:

ט אף על פי ששכרו לחדש אם התנה עמו לשלם לו כך וכך בעד כל יום ויום אף על פי שמשלם לו בסוף החדש שכר השבתות בהבלעה עם שאר הימים אין זה כלום שלא נקרא הבלעה מה שמבליע לו יום השבת בשעת פירעון אלא כשהיה שכר השבת מובלע בשכר שאר הימים בשעת השמירה דהיינו כשהתנה עמו שישלם לו כך וכך בעד שמירת כל החדש אבל זה כל יום ויום ששמר נתחייב לו בעל הבית לשלם בסוף היום השכר של אותו היום שהרי אם הוא רוצה לא ישמור לו עוד שבשביל כך התנה עמו לשלם לו בעד כל יום ויום כדי שיוכל להפסיק באיזה יום שירצה וא"כ שכר השבת הוא בפני עצמו ואף על פי שהוא רוצה לגמור שמירת כל החדש ואין בדעתו להפסיק באמצע החדש מכל מקום כיון שאם היה רוצה להפסיק באמצע החדש לא היה משלם לו בעד כל החדש אלא היה מחשב עמו יום יום מימי החדש כמו שנשכר לו נמצא ששכר השבת הוא בפני עצמו וכן הדין במשכיר חדר לחבירו והתנה עמו כך.

* * *

וכן הדין במלוי ברבית לנכרים בעד כך וכך לשבוע צריכים להלוות בענין שאם יפרעו החוב באמצע השבוע יפרעו הרבית בעד כל השבוע או לא יפרעו כלל החוב בתוך שבוע זה שאם יוכלו לפרוע באמצע השבוע ויצטרך לחשב עמהם הימים שעברו משבוע זה אף אם ינכה להם כנגד יום השבת שעבר משבוע זה אין זה מועיל כלום אלא אם כן ינכה להם כל השבתות שעברו שהרי בכל שבוע ושבוע אם היו רוצים היו פורעים באמצע השבוע והיה צריך לחשוב עמהם יום יום מימות החול נמצא שרבית זו היא נחשבת לכל יום בפני עצמו ולפיכך אף אם עבר כל השבוע ולא פרעו לו אינו רשאי ליטול כל הרבית אלא צריך לנכות כנגד יום השבת כיון שכל יום ויום הוא נחשב בפני עצמו:

י וכן הדין בכל קנסות שקונסים לאדם כך וכך בעד כל יום ויום שעובר על תקנת חכמים כמ"ש באה"ע סי' ע"ו או על תקנת טובי העיר אע"פ שעברו עליו כמה שבועות אינו משלם בעד השבתות כיון שהיה יכול לחזור בו באמצע כל שבוע ושבוע אבל אם הקנס הוא לנכות לו מהחוב שיש לו על אחרים בעד כל יום ויום כך וכך מנכין לו גם בעד השבתות מפני שהקנס שנוטלים ממנו אינו נראה כשכר נטילת שבת אלא כשנוטלים ממנו איזה דבר שהוא בעין אבל לא כשמנכין לו מחוב שיש לו:

יא אסור לשכור חזן להתפלל בשבת או יו"ט אע"פ ששכרוהו מבעוד יום שאסור לו ליטול שכר שבת או יו"ט והוא הדין לשכר התוקע בראש השנה ויש מתירין מפני שבמקום מצוה לא גזרו על שכר שבת שאין איסורו אלא משום גזירת שכירות בשבת שהיא עצמה אינה אסורה אלא משום גזרה שמא יכתוב וכן המנהג להקל ומכל מקום לדברי הכל אינו רואה סימן ברכה משכר זה לעולם הואיל והוא שכר השבת אף שהתירוהו לצורך מצוה ואם הוא מושכר לשנה או לחדש או לשבוע שיתפלל גם בחול ומשלמין לו בעד השבתות והחול בבת אחת הרי זה שכר שבת בהבלעה ומותר לדברי הכל:

* * *

יב מותר לפקח על עסקי רבים בשבת ואפילו לילך לטרטיאות דהיינו מיני טרקלין של נכרים ששם נאספו

לבית הועד וכן לילך לשלטון לפקח על עסקי רבים ואין בזה משום ממצוא חפצך ודבר דבר שצרכי רבים הם כמו חפצי שמים ומכל מקום לא התירו אלא לפקח ולהתעסק בדברים בלבד שאינו אסור בצרכי יחיד אלא משום ממצוא חפצך ודבר דבר אבל כל דבר האסור משום שבות גמור לא התירו לצרכי רבים כמו שלא התירו לצורך מצוה כמ"ש לעיל:

יג וכן מותר לשדך התינוק ליארס שדבור של מצוה הוא וכן לדבר עם המלמד אם רוצה להישכר ללמדו ספר או אפילו ללמדו אומנות שזהו ג"כ מצוה שאם לא תהא לו אומנות לפרנס עצמו ילסטם את הבריות אבל אסור לשכור המלמד (בשבת ואפילו) להזכיר לו סכום מעות (אסור) שזהו שבות גמור ולא התירוהו לצורך מצוה:

יד וכן מותר לפסוק צדקה לעניים שדבור של מצוה הוא ואינו דומה למעריך דהיינו שאומר ערכי עלי או ערך איש פלוני עלי לגבוה שאסור משום שבות גמור כמ"ש בסי' של"ט לפי שכשנותן לגבוה כפי ערך שנים של הנערך ככתוב בתורה הרי זה כקונה את הנערך ע"י שנותן ערכו לגבוה ודומה למקח וממכר משא"כ בפסיקת צדקה ולא אסרו להקדיש שום חפץ לגבוה כמ"ש שם אלא משום שכיון שמקדיש חפץ ידוע הרי הוא מוציאו באמירה זו מרשותו לרשות גבוה ודומה למקח וממכר אבל כשמחייב עצמו שיתן איזה דבר לגבוה עדיין לא יצא שום דבר מרשותו על ידי אמירה זו.

ולפי זה אסור להקדיש בשבת לבית הכנסת שום חפץ ידוע כגון ספר תורה או עטרה או טס לספר תורה ולא נהגו כן ויש שלימד עליהם זכות שלא אסרו אלא להקדיש חפץ למזבח או לבדק הבית שאותו החפץ יוצא לגמרי מרשותו לרשות גבוה שאין לו עוד שום זכות וחלק בו ודומה למקח וממכר אבל כשמקדיש חפץ לבית הכנסת יש לו חלק וזכות בו בתוך כל אנשי העיר שיש להם זכות בהקדשות של בית הכנסת למכרם כשיצטרכו כמ"ש בסי' קנ"ג ואינו דומה למקח וממכר שיוצא המקח לגמרי מרשות מוכר לרשות לוקח.

ומכל מקום טוב ליזהר כשמקדיש חפץ לבית הכנסת בשבת שיקדישנו בפיו מערב שבת אפילו בינו לבין עצמו ואז אע"פ שבשבת מביאו לבית הכנסת אינו אלא מפרסם ההקדש שהקדיש מערב שבת וזה מותר לדברי הכל:

* * *

טו יש אומרים שבמקום שנוהגין לומר לקורא בתורה מי שבירך והוא נודר לצדקה או לחזן אסור לו לפסוק כמה יתן אלא יאמר לו סתם עשה לי מי שבירך והמנהג להקל בזה מפני שמותר לפסוק צדקה בשבת אבל מה שנוהגים קצת כשהחתן דורש בשבת שהם מחייבים עצמם ליתן כך וכך (מעות) אחר השבת לא יפה הם עושים שלא התירו לחייב עצמו אלא לצדקה וכיוצא בה משאר מצות אבל לדבר הרשות אסור משום ודבר דבר.

וכן הנוהגים ליתן כלים במתנה לחתן הדורש לא יפה הם עושים שאסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת ויו"ט אלא מיני מאכל ומשקה שלצורך היום כמ"ש בסי' שכ"ג ותקי"ז שהרי אפילו להקדיש לגבוה אסרו והקדש דומה למתנה שיוצאה ג"כ לגמרי מרשותו לרשות חבירו ואפילו נתן לו חדר ורוצה לקנותו ע"י סגירת הדלת שהיא נקראת חזקה לענין שלא יוכל לחזור בו הנותן אסור לסגרה בשבת שאין קונין קנין בשבת בשום דרך מדרכי ההקנאה מפני שדומה למקח וממכר ואין צריך לומר בקנין סודר שסתמו עומד לכתיבה ושמא יכתוב בשבת (ועיין סי' של"ט תשלום הלכות אלו):

טז מה שנוהגין להכריז מצות בבית הכנסת מי שיתן יותר הוא יזכה בהן היה ראוי לאסור משום מקח וממכר שהוא שבות גמור ולא הותר לדבר מצוה אלא שאפשר ליישב המנהג בדוחק ולומר שאין שייך מקח וממכר בדבר מצוה כי אם בחפץ הנקנה אבל אסור לקנות מקומות בבית הכנסת או בתים של צדקה והנכון כמו שנוהגין מקצת אנשי מעשה שכל מה שהוציא בפיו ליתן נותן לצדקה אפילו קנה חבירו המצוה שאז אינו דומה כלל למקח וממכר אלא לפסיקת צדקה ובדרך זה מותר אפילו לקנות מקומות ובתים מהצדקה וכל ירא שמים יזהר בזה:

יז מה שנוהגים למכור האתרוגים אחר גמר מצותן דינם כמקומות בית הכנסת (שאין היתר אלא בדרך שנתבאר) אבל בזמן מצותן שאין קונים אותם אלא לצאת בהם ידי חובתן ולהחזירם הרי דינם כהכרזת המצות שנהגו להקל שאינו קונה גוף האתרוג אלא מצותו בלבד ואפילו ביום ראשון של חג שצריך לקנות גופו של אתרוג מכל מקום כיון שקונה אותו על מנת להחזירו נמצא שאינו קונה אותו אלא מצותו בלבד אבל אסור לקנות לגמרי את האתרוג או השופר ביו"ט אפילו אם אי אפשר לו לקיים המצוה בענין אחר שאין דוחין שבות גמור מפני מצות עשה כמ"ש בסי' תקפ"ו ותרנ"ה:

* * *

יח אסור למדוד שום דבר בשבת בין ביד בין בחבל מפני שהוא מעשה חול וזלזול שבת ומותר למדוד מדידה של מצוה כגון למדוד אם יש במקוה מ' סאה או למדוד החור אם יש בו פותח טפח להביא הטומאה מהחדר שהמת בו להחדר הסמוך לו ואע"פ שיכולים הכהנים לצאת ממנו לבית אחר מכל מקום כיון שהוא מודד שיעורי תורה אינו נראה כמעשה חול ומותר למדוד האזור של מי שכואב לו ראשו וללחוש על המדידה כמו שנוהגות הנשים מפני שהיא מדידה של מצוה ומשום הלחש אין איסור כמ"ש בסי' ש"ז:

יט אף לדבר הרשות אין איסור למדוד אלא כשמתכוין למדוד לאיזה צורך אבל אם מודד שלא לצורך כלל אלא כמתעסק בעלמא מותר:

כ מי שנשבע לפרוע חובו לחבירו בז' בניסן וחל ז' בניסן בשבת יתבאר בחו"מ סי' ע"ג:

כא מותר להרהר בעסקיו אפילו היאך לעשות מלאכות גמורות אחר השבת שלא אסרו אלא דבור לבד שנאמר ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר ומכל מקום אם יש לו מתוך ההרהור טרדת הלב או נדנוד דאגה אסור ומשום ענג

שבת מצוה שלא להרהר כלל בעסקיו אלא יהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה וזהו שכתוב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ואין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד אלא יראה אדם בכל שבת כאלו כל מלאכתו עשויה ואין לך ענג גדול מזה:

כב אסור לומר לנכרי אפילו מערב שבת שילך חוץ לתחום בשבת אחרי קרובי המת שיבואו להספידו שאין דוחין שום איסור מפני הספדו שהרי אפילו אם הביא הנכרי מעצמו חלילין למת להספידו בהם מחוץ לתחום אסור להספידו בהם כמ"ש בסי' שכ"ה אבל חולה שהכביד עליו חליו וירא פן ימות ומבקש שישלחו אחר קרוביו מותר אפילו לשכור נכרי רץ שירוץ אפילו כמה פרסאות בשבת להביא קרוביו במוצאי שבת שאף שלא התירו שכירות בשבת אפילו לצורך מצוה כאן התירו כדי שלא תיטרף דעתו עליו אם לא יעשו רצונו:

כג להחליף משכון לנכרי בשבת יתבאר בסי' שכ"ה:

כד הלוקח בית או שדה בארץ ישראל מן הנכרי מותר לו לומר לנכרי לכתוב לו שטר מכירה בשבת אם הנכרי הולך לדרכו בשבת ומעלהו בערכאות שלהם לחתום לו שאמירה לנכרי בשבת אינה אסורה אלא מדברי סופרים ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו אף על פי שגזרו בשאר מצות:

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

"וּמַרְאַיִךְ נָאוָה":

בְּחִינַת מִצְוֹת שֶׁהֵן "יָפָתִי" תִּהְיֶינָה בִּבְחִינַת "נָאוָה" יוֹתֵר, כְּמַאֲמַר: "תְּשׁוּבָה – וּמַעֲשִׂים טוֹבִים", שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה יִהְיֶה הַמַּעֲשִׂים – טוֹבִים, שֶׁיִּהְיוּ מְאִירִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, ד): "אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וְגוֹ'"[66].

וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין בְּחִינַת "הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ", שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹר חוֹזֵר, לְבְחִינַת "קוּמִי לָךְ" שֶׁהוּא גַּם כֵּן הַעֲלָאָה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, לִהְיוֹת דְּבֵיקַת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁרְשָׁהּ שֶׁלְּמַעְלָה כַּנַ"ל, אֶפְשָׁר[67] דְּהַיְינוּ: כִּי "קוּמִי לָךְ" הַיְינוּ כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, וְהִיא מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים הַהוֹלְכִים לִפְנֵי ה' מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה. אֲבָל כְּשֶׁבְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל הִיא "בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה", אֲזַי הַהַעֲלָאָה הִיא בִּבְחִינַת "וַיִּצְעַקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם" (תְּהִלִּים קז, ו. כח), שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה "בְּחֵילָא יַתִּיר", וְכַנּוֹדָע דִּתְשׁוּבָה אֵינוֹ דָּוְקָא עַל עֲבֵירוֹת אֶלָּא עַל הָרִיחוּק כו'[68].

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵלֶּה מַסְעֵי"[69], מִמְּשַׁל מְרוּצַת הַמַּיִם, כְּשֶׁיֵּשׁ דַּף הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מְרוּצָתָם וְהֵם בְּכֹחָם בּוֹקְעִים וְעוֹבְרִים עַל דָּבָר הַמּוֹנְעָם אֲזַי תִּגְדַּל מְרוּצָתָם בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן עִנְיַן "הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ" כו'[70]). :

ד"ה יונתי בחגוי הסלע

66) (וְעַיֵּין מַעְנְיַן "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע" בַּזֹּהַר: בְּפָרָשָׁה לֶךְ לְךָ (דַף פ"ד עַמּוּד ב'). וּבְפָרָשַׁת אַחֲרֵי (דַף ס"א עַמּוּד א').

67) (נִתְקַן עַל פִּי גּוּף כְּתַב יָד קָדֵשׁ וְלוּחַ הַתִּיקּוּן).

68) וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" (לְעֵיל שַׁבָּת שׁוּבָה סד, ד וְאֵילָךְ): **וְהִנֵּה, יַעֲקֹב אָמַר כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת** [מִמַּטָּה לְמַעְלָה, וְהַיְינוּ מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים] כו'. **וְהִנֵּה סֵדֶר הַתְּשׁוּבָה הוּא שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵגוֹת** [. . רַק הוּא בִּבְחִינַת דִּילוּג לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת] כו', עַיֵּין שָׁם.

69) (לְקוּטֵי תּוֹרָה מַסְעֵי צא, ג).

70) וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב" בְּפֵירוּשׁ "וּבִקֵּשְׁתֶּם מִשָּׁם כו'" (תּוֹרָה אוֹר כז, א).

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מַעְנְיַן שֶׁנִּקְרָא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל 'מַרְאָה': בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, עַל פָּסוּק "אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ" (תּוֹרָה אוֹר ה, א). וּבְפָרָשַׁת מִקֵּץ בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תָּנוּ רַבָּנָן מְצָוַת נֵר חֲנוּכָּה, יוֹם רִאשׁוֹן כו'" גַּבֵּי עִנְיַן "מַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת" (תּוֹרָה אוֹר לג, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

והנה להבין זה יש להקדים תחלה ענין א' בכללות שרש היחוד העליון בע"ס דאצי' בפסוק דשמע ישראל כו' ה' אחד. והוא להבין ביאור המא' דאנת הוא חד ולא בחושבן דהיינו ולא בחושבן י"ס דע"ס הרי באים בבחי' המספר עשר ולא תשע ולא י"א כו'. ובעצמות אא"ס ממש שהוא בחי' אור פשוט בתכלית הפשיטות לא יתכן לומר בחי' מספר כלל ע"כ אמר אנת ממש הוא חד ולא בבחי' היחוד שבא במספר וחושבן דע"ס אלא הוא בבחי' אחדות הפשוטה בתכלית ועכ"ז א' אח"ז אנת הוא חכים ולא בחכ' ידיעא כו' הרי

שמונה והולך מספר ע"ס עכ"פ אלא שאינו במציאות דבר מה כמא' ע"ס בלי מה בלי מהות וז"ש ולא בחכמה ידיע' כו' (כמשי"ת בפ' נח באריכות). והענין הוא כידוע בדרך כלל שהע"ס דאצילות נאצלו בבחי' גילוי האור מן ההעלם על ידי בחי' הקו"ח שנמשך מעצמות הא"ס אחר בחי' הצמצום הראשון (שנק' מקום פנוי וחלל ריקן כו' כמ"ש בע"ח) ואם לא בחי' הצמצום והעלם העצמות הזה לא היה נאצל ע"ס אורות בכלים כלל לפי שהי' הכל בבחי' א"ס ממש. וכמארז"ל (פר"א פ' ג) דקודם שנברא העולם (וכן קודם שנאצל עולם האצי') הי' הוא ושמו בלבד שזהו בחי' גלוי האור דעצמות א"ס שנק' שמו ממש שהוא שמו הגדול כו' הי' ג"כ בבחי' א"ס בבחי' אחדות הפשוטה בתכלית שזהו היחוד שמצד עצמותו ממש שנק' יחיד וזהו שהי' הוא ושמו בלבד. ולפ"ז יובן עכ"פ שעצמות אא"ס ממש הוא למעלה גם מהיות בחי' מקור להשתלשלות דע"ס שבא במספר יו"ד כו' שהרי אין עיקר שרש ומקור הראשון להיות מציאות אורות דע"ס הנאצלים רק מבחי' הקו"ח שבא אחר צמצום הראשון הנ"ל שהוא האור הבא בגילוי אחר ההעלם וצמצום דעצמות א"ס ב"ה א"כ לפ"ז בעצמות אא"ס שלפני הצמצום הראשון לא הי' עדיין גם מקור ושרש לשרש התהוות מציאות אורות דע"ס דאצילות וז"ש ולא בחושבן י"ס כלל וכמו שמסיים ולאו מכל אינון מדות כלל כו'. אך הנה עכ"ז א' אח"כ חכים ולא בחכמה ידיע' כו' דמשמע שיש ע"ס בבחי' ההעלם עכ"פ שהוא שרש ומקור לגילוי הע"ס דאצילות כמו אור החכמה שנאצל בגילוי שיש לו מקור בבחי' העלם ונק' תעלומות חכמה והוא בבחי' חכמה הקדומה שנק' חכים ולא בחכמ' ידיע' כו' וכן מבין ולא בבינה ידיע' כו' וכה"ג בכל הע"ס ע"ד שאמ' ולאו מכל אינון מדות כלל דמשמע אפילו בהעלם כמ"ש ברישא ולא בחושבן י"ס כלל והענין הוא כידוע שיש ע"ס בהעלם העצמות שנק' ע"ס הגנוזות בעצמות המאציל כמ"ש בפרדס וכך הוא מובן בל' הזוהר שאמר בריש הורמנא כו' גליף גליפו בטה"ע כו' שזהו מה ששיער בעצמו בכח מה שעתיד להיות בפועל שזהו מבחי' ההעל' לגלוי כמ"ש בכתבי האר"י ז"ל ג"כ וזהו כמשל הבונה בנין שכל מה שבא בגילוי רצון ושכל ומדות כו' הכל היה תחלה בהעלם העצמות. וע"כ נק' ע"ס הללו ע"ס בלי מה בלי מהות כו' שעדיין אינם ניכרים במהות ומציאות דבר מה שז"ש ולא בחכמה ידיע' שזהו בחי' החכמה שבהעלם העצמות דא"ס שנק' חכמה הקדומה שע"ז א' ולתבונתו אין מספר. וכן חסד דא"ס שבבחי' העלם העצמות עד גם בחי' מל' שבהעלם העצמות וכמו משל העלם של גילוי כחות הנפש שבאי' בגילוי באדם כהעלם של גילוי אור השכל שבכלי המוח שנק' מקור השכל שבא בגילוי וכן מקור החסד ושאר המדות (כמשי"ת בפ' נח באריכות). ועכ"ז הן במספר י' כח"ב ומדות כו' אלא שהן בבחי' ההתכללות זע"ז בתכלית בלתי ניכר במציאות כל מדה בפ"ע כלל כמו שעלה בעצמות נפש האדם לבנות בנין שהרצון והשכל ומדות שבו בהעלם עצמותו הכל כא' ממש וכמו שאדם מרגיש א"ע מרצון שבמוח עד כח התנועה שברגל כא' ממש שזה בא מצד הארת עצמות הנפש שלמעלה גם מבחי' העלם דרצון ושכל כו' ע"כ כולל ראש וסוף כא' כו'. ולמעלה יובן ג"כ שזהו בחי' העקודים שעקודים כל הע"ס כא' בכלי א' בתכלית ההתכללות משא"כ בחי' נקודים שמתחלקים ליו"ד כלים כל אור בכלי בפ"ע כמו העלם החכמה שמאיר בגילוי או"כ דחכמה כו'. וז"ש חכים אך לא בחכ' ידיע' שהוא בחי' העלם מקור דחכמה בפרט כו'. וכך הוא בכל ספי' ומדה בפרט וד"ל:

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְזֶהוּ שֶׁמְּזוּזָה מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ **בַּיָּמִין**, שֶׁהַמְּזוּזָה הִיא הַעֲלָאָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה, כְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁעִנְיָנָם הַעֲלָאַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהֶם הַמִּצְוָה – בְּשָׁרְשָׁם – אוֹתִיּוֹת דְּכֶתֶר עֶלְיוֹן הַנַּ"ל. וּבְפֶרֶט, נוֹדָע שֶׁכּוֹתְבִים "שְׁמַע"[191] "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ"[192], שֶׁכָּתוּב שָׁם "אֶחָד – וְאָהַבְתָּ וְגוֹ'", עַד "וּבְכָל מְאֹדֶךָ" – בְּחִינַת הַעֲלָאָה.

---

191) וְאֶתְחַנַּן ו, ד וְאֵילֶךָ.

192) עֵקֶב יא, יג.

וְקוֹבְעִים **בִּפְתַח הַבַּיִת** – לְהַעֲלוֹת הַבַּיִת וְכָל רְכוּשוֹ הַמּוּנָּח בְּכָל הַתֵּיבוֹת שֶׁבַּבַּיִת לִהְיוֹת בְּטֵילִים לְאַהֲבַת ה', שֶׁזֶּהוּ פֵּירוּשׁ "מְאֹדֶךָ".

וְלָכֵן נִצְטַוּוִינוּ לִקוֹבְעָה **בִּימִין**, כִּי "יָמִין מְקֻרֶבֶת", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[193]: "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי", כְּאָדָם הַבָּא לְקָרֵב אֶת חֲבֵירוֹ אֵלָיו, שֶׁהוּא עַל יְדֵי שֶׁמְּחַבְּקוֹ בִּימִינוֹ – כָּךְ נִמְשָׁךְ "יָמִין מְקֻרֶבֶת" לְהַעֲלוֹת אֵלָיו כָּל הַבָּא לְקָרְבָה אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ.

אֲבָל נֵר חֲנוּכָּה הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר הַתּוֹרָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה כַּנַּ"ל, עַל כֵּן הוּא **מִשְּׁמֹאל**, שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְאֵשׁ שֶׁמֵּהַשְּׁמֹאל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[194]: "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". וּבִפְרָט שֶׁעִיקַּר עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה – הוּא לִהְיוֹת גִּלּוּי הָאוֹר לְמַטָּה דַּוְקָא בִּמְקוֹם הַחֹשֶׁךְ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "**לְאִתְהַפְּכָא** חֲשׁוֹכָא כו'"[195], דְּהַיְינוּ **לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ** דַּוְקָא, שֶׁבִּמְקוֹם שֶׁהָיָה תְּחִלָּה חֹשֶׁךְ וְהֶסְתֵּר אֱלֹהוּת וּבְחִינַת יֵשׁ, יִהְיֶה גִּילּוּי אוֹר ה';

וּכְמוֹ כֵּן עִנְיַן נֵר חֲנוּכָּה כַּנַּ"ל, לְהַגְבִּיר חָכְמַת ה' עַל חָכְמָה דִּקְלִיפָּה כַּנַּ"ל. וְעַל כֵּן תִּיקְנוּ לְהַנִּיחָהּ **בַּפֶּתַח הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים**, שֶׁעִיקַּר בְּחִינַת הַחֹשֶׁךְ וְהַיֵּשׁ הוּא בְּחִינַת "רְשׁוּת הָרַבִּים", "טוּרֵי דְּפַרְוִדָּא"[196]; "**נַפְשׁוֹת** עֲשָׂיו"[197] – לְשׁוֹן רַבִּים, עַל יְדֵי שֶׁכָּל אֶחָד "יֵשׁ" בְּעֵינָיו וְנִפְרָד מִזּוּלָתוֹ, "רַבִּים הֵמָּה עַם הָאָרֶץ"[198]. וּכְשֶׁגָּבְרוּ מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנָאִי תִּקְנוּ לְהַמְשִׁיךְ אוֹר הַתּוֹרָה וְדַחֲנוּכָּה גַּם בִּמְקוֹם הָרַבִּים – "טוּרֵי דְּפַרְוִדָּא".

וְהִנֵּה שֹׁרֶשׁ ז' אוּמּוֹת – "רֵישֵׁיהּ דְּעֵשָׂו בְּעִיטְפֵיהּ דִּיצְחָק"[199], שֶׁהוּא מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת, שֶׁהֵן בְּחִינַת קַו הַשְּׂמֹאל, עַל כֵּן תִּקְנוּ לְהָנִיחַ נֵר חֲנוּכָּה מִשְּׂמֹאל, לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוּי הַהֶאָרָה בְּשָׁרְשָׁם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָאִיר הַחֹשֶׁךְ (וְיוּמְתְּקוּ הַגְּבוּרוֹת וְלֹא יִסְתַּעֵף מֵהֶם הַיֵּשׁ דִּקְלִיפּוֹת).

וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְמַעְלָה שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת גּוֹרֵם הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה, כַּנַּ"ל בְּעִנְיַן הָאוֹתִיּוֹת, לָכֵן קְבִיעַת הַמְּזוּזָה בַּיָּמִין, בִּבְחִינַת הַעֲלָאָה, שֶׁהִיא כְּלָלוּת כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁעִנְיָנָם הַעֲלָאַת בְּחִינַת הָאוֹתִיּוֹת עַל יְדֵי הַיָּמִין – הוּא הַגּוֹרֵם הַמְשָׁכַת אוֹר הַתּוֹרָה הַנִּקְרָא "נֵר חֲנוּכָּה" בִּבְחִינַת הַשְּׂמֹאל. וְזֶהוּ "כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מְזוּזָה מִיָּמִין וְנֵר חֲנוּכָּה מִשְּׂמֹאל".

מַה טּוֹבוּ אִמְרוֹתֶיךָ:

מצות נר חנוכה

193) שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו.

194) בְּרָכָה לג, ב.

195) "לִנְהוֹרָא". לְהַפִּיכַת הַחֹשֶׁךְ לְאוֹר. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּהַקְדָּמָה ד, א. נִזְכָּר בְּתַנְיָא חֵלֶק א סוֹף פֶּרֶק י.

196) חֲרִים שֶׁל פֵּירוּד. זֹהַר וַיֵּצֵא קנח, א.

197) וַיִּשְׁלַח לוֹ, ו: "וַיִּקַּח עֵשָׂו . . נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ". וּרְאֵה פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י וַיִּגַּשׁ מו, כו: "עֵשָׂו – שֵׁשׁ נַפְשׁוֹת הָיוּ לוֹ וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן "נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ" לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לְאֱלֹהוּת הַרְבֵּה, יַעֲקֹב – שִׁבְעִים הָיוּ לוֹ וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן "נֶפֶשׁ" לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד".

198) עַל פִּי שְׁמוֹת ה, ה: "רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ".

199) תַּרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל וַיְחִי נ, יג: "וְהַוָּה רֵישֵׁיהּ דְּעֵשָׂו מִתְגַּלְגַּל עַד דְּעַל לְגוֹ מְעָרַתָּא וְאִתְנַח בְּגוֹ עִיטְפֵיהּ דְּיִצְחָק". תַּרְגּוּם: וְהָיָה רֹאשׁוֹ שֶׁל עֵשָׂו מִתְגַּלְגֵּל עַד אֲשֶׁר בָּא אֶל הַמְּעָרָה וַיָּנַח בְּחֵיק יִצְחָק.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וביאור הענין הוא דכתי' צוה ישועות יעקב, פי' ישועות הוא ש"ע נהורין עילאין, ובחי' יעקב הוא המקשר ומחבר וממשיך אותם למטה גם בבחי' עקבים ג"כ, שזה"ע שנק' שמו יעקב ל' עקב ע"ש בעקב וגו', להיותו ממשיך בחי' ש"ע נהורין גם בסיום ועקבי העולמות עד עוה"ז השפל והגשמי. וגם ישועות הוא ל' שעה שהוא מל' וישע ה' אל הבל ואל מנחתו שפי' פנה כמו שפי' רש"י ז"ל במקומו, שהוא בחי' ירידת והמשכת אורו ית' למטה מטה כו', אך בהשתלשלות אור ה' כ"כ בצמצומים רבים עד שבא גם למטה נעשה בחי' עלמא דפרודא לגמרי, וכמ"ש ונהר יוצא מעדן שהוא בחי' ח"ע להשקות את הגן כו' ומשם יפרד, שכשנמשך משם בהשתלשלות רבות וצמצומי' רבים נעשי' בחי' נפרדים בתכלית, ועבודת יעקב אע"ה הי' שרצה להעלותם למעלה מעלה שיהי' גם למטה מטה בחי' יחוד וביטול ממש כמו שהוא למעלה חיוהי וגרמוהי חד בהון. ולכן עשה עובדות שיהיו מרמזי' על כוונה זו, ומעשה אבות סימן לבנים שיצא מבאר שבע בחי' יסוד אימא ששם איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד לבחי' חרן שהוא בחי' היותר אחרונה בהשתלשלות העולמות למטה מטה, כדי להעלות משם בירורי נוגה להעלותם לשרשן הנעלה, ושימושך ע"י עבודתו גילוי אלקות מבחי' ש"ע נהורין (ע' בע"ח שער י"ז דרוש הזיווגי' בדרוש קן ציפור, ובשער ה' הוא שער המצוות משמ"ש בפ' כי תצא במצות שילוח הקן, ובמאו"א אות ש' סי' נ"ט).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרמ"ג

וְהָעִנְיָן הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים חֵלֶק א סוֹף פֶּרֶק ה, דְּחָכְמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת קָשֶׁה טוּמְאָתָן יוֹתֵר מִטּוּמְאַת דְּבָרִים בְּטֵלִים; שֶׁהֵן מְטַמְּאִין רַק הַמִּדּוֹת כוּ', וְעַל יְדֵי גִּילּוּי אוֹר הַמּוֹחִין הֲרֵי אֶפְשָׁר לְהָאִיר בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּתוֹרָה אוֹר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלוֹ" בְּעִנְיַן נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה[14]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן חָכְמוֹת אוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁמְּטַמֵּא חַבַ"ד שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְחַבַ"ד הוּא מִכְּלָל עַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ וּמְטַמֵּא כְּלָלוּת נַפְשׁוֹ רַחֲמָנָא לִצְלָן.

וְהָעִנְיָן, דְּהִנֵּה עִיקַּר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין חָכְמָה דְּקִדּוּשָׁה לְחָכְמָה דְּסִטְרָא אָחֳרָא:

דְּחָכְמָה דְּקִדּוּשָׁה עִיקָּרָהּ הוּא הַבִּיטּוּל, וְהוּא בְּחִינַת **מַה.** וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק לה בַּהַגָּהָ"ה, דְּהַשְׂרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף הוּא **בְּחָכְמָה** דַּוְקָא, וְהוּא מִצַּד הַבִּיטּוּל, וְעִיּוּן פֶּרֶק יט. וַהֲרֵי הוּא גּוֹרֵם בִּיטּוּל בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה הוּא בָּא לְקַיֵּים הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּכְמוֹ כֵן כָּל הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת הֵם מִצַּד הַבִּיטּוּל.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן חָכְמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת הֲרֵי הוּא גּוֹרֵם הַיֵּשׁוּת וְהֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ, וְהֶעְדֵּר הַבִּיטּוּל, וּמְנַגֵּד לִבְלָלוּת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְגוֹרֵם כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת כְּמוֹ גַּאֲוָה וְכַעַס, קִנְאָה וְתַאֲוָה וְכָבוֹד כוּ'.

דְּכַאֲשֶׁר הוּא בָּטֵל וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ עַצְמוֹ הֲרֵי הוּא לֹא יִרְצֶה שׁוּם דְּבַר תַּאֲוָה, וְכָל שֶׁכֵּן רָצוֹן חָזָק, וְכֵן לֹא יִפּוֹל בּוֹ עִנְיַן הַגַּאֲוָה וְהַכַּעַס וְגַם קִנְאַת[15] וְכָבוֹד וְכַדּוֹמֶה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן טֶבַע הַיֵּשׁוּת מֵבִיא אֶת כָּל אֵלֶּה כוּ'.

ד"ה תנו רבנן נר חנוכה

14) כט, א וְאֵילָךְ.

15) אוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: קִנְאָה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ענין ג' קדושות בכל יום. על שלשה דברים העולם עומד, על העבודה - מלמטה למעלה, ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו. עבודה מלשון עורות עבודים, כמו שמעבדים עורות גסים לעשותם דקים

וְהִנֵּה בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (וַיִּקְרָא פָּרָשָׁה כד[4]) אִיתָא, "מָשָׁל לְבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָשׂוּ שְׁלֹשָׁה עֲטָרוֹת לַמֶּלֶךְ, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, נָתַן בְּרֹאשׁוֹ אַחַת, וּשְׁתַּיִם בְּרֹאשָׁם שֶׁל בָּנָיו. כָּךְ בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָעֶלְיוֹנִים מַכְתִּירִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת, מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, נוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ אַחַת וּשְׁתַּיִם בְּרֹאשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל", דְּהַשָּׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת הֵם "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי", "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ", "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן שֶׁהַשָּׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת הֵן שָׁלֹשׁ עֲטָרוֹת אֲשֶׁר אַחַת נוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁתַּיִם בְּרֹאשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּבַזֹּהַר[5] וּבְכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל[6] אִיתָא, דְּהַשָּׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת דְּג' פְּעָמִים קָדוֹשׁ, הִנֵּה קָדוֹשׁ הָא' הוּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, קָדוֹשׁ הַב' מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְקָדוֹשׁ הַג' הוּא גַּם כֵּן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה אֶלָּא שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ עוֹד לְמַטָּה יוֹתֵר מִכְּמוֹ קָדוֹשׁ הַב', לְהִיוֹתוֹ כּוֹלֵל הַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (אָבוֹת פֶּרֶק א מִשְׁנָה ב): "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים", שֶׁהֵם ג' קַוִּין, וְהֵם הַג' פְּעָמִים קָדוֹשׁ, דְּהַקַּו דַּעֲבוֹדָה הוּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְהַקַּו דִּגְמִילוּת חֲסָדִים הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְהַקַּו דְּתוֹרָה הוּא גַּם כֵּן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְהוּא נִמְשָׁךְ לְמַטָּה יוֹתֵר מִכְּמוֹ הַקַּו דִּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְכוֹלֵל הַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה. וְהִנֵּה הַקַּו

4) פיסקא ח.

5) חלק ג (רעיא מהימנא) צג א.

6) פרי עץ חיים שער הקריאת שמע פרק ב. שער חזרת העמידה פרק ג.

דַּעֲבוֹדָה הוּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, דְּאָמַר רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ (סִימָן יב[7]) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם", "לְשׁוֹן עֲבוֹדָה אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ, רַק שֶׁמְּבַטֵּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, כְּגוֹן לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ" כו', דְּזֶהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל עֲבוֹדָה, לַעֲשׂוֹת בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ, וְהַיְנוּ דִּכְלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲשׂוֹת מִדָּבָר חָמְרִי וְגַשְׁמִי גַּס, לְהָפְכוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ, וְלַעֲשׂוֹתוֹ רוּחָנִי דַּק וְזָךְ, מאַכין פון גְּרָאָב אֵיידִילִי[ג], דַּעֲבוֹדָה זוֹ בָּאָה רַק בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, דְּהִנֵּה עֲבוֹדָה הִיא מִלְּשׁוֹן עוֹרוֹת עֲבוּדִין, וּכְמוֹ עוֹר הַבְּהֵמָה שֶׁהִיא עוֹר גַּסָּה בְּיוֹתֵר וּצְרִיכִים לְעָבְדָהּ וְלַעֲשׂוֹתָהּ דַּק כְּמֶשִׁי, הִנֵּה צְרִיכִים עֲבוֹדָה עֲצוּמָה בִּיגִיעָה מְסֻדָּרָה, דִּתְחִלָּה צְרִיכִים לְהָסִיר אֶת הַשְּׂעָרוֹת, דְּהַשְּׂעָרוֹת הֵם מְקַבְּלִים חִיּוּתָם מֵהַמּוֹתְרֵי מֹחִין, הִנֵּה שָׁם מִתְקַבֵּץ זֶהֱמָא, וְהַיְנוּ דְּלִהְיוֹתָם מְקַבְּלִים מֵהַמּוֹתְרֵי מֹחִין, הִנֵּה שָׁם מְקוֹר הַזֶּהֱמָא שֶׁצְּרִיכִים לַהֲסִירָם לְגַמְרֵי, וְאֹפֶן הֲסָרָתָם שֶׁל הַשְּׂעָרוֹת הִנֵּה בְּעִקָּרָם הוּא עַל יְדֵי הַשְׁרָיָה בְּמַיִם רוֹתְחִים, דְּמַיִם בִּכְלָל הֵם מַעֲבִירִים אֶת הַזֶּהֱמָא, וּמַיִם רוֹתְחִים מְסִירִים גַּם אֶת הַשְּׂעָרוֹת, וְאַחַר הֲסָרַת הַשְּׂעָרוֹת הִנֵּה עוֹד צְרִיכִים לְקַלֵּף אֶת הָעוֹר, וּבְכַמָּה קְלוּפִים בָּזֶה אַחַר זֶה הִנֵּה אָז נַעֲשֶׂה הָעוֹר דַּקָּה בְּיוֹתֵר עַד אֲשֶׁר עַל יְדֵי קְלוּף טוֹב הִנֵּה נַעֲשֶׂה דַּקָּה כְּמֶשִׁי, וְכַאֲשֶׁר עוֹר הַבְּהֵמָה הַגַּסָּה וְהַמְזֹהֶמֶת נַעֲשֵׂית דַּקָּה בְּיוֹתֵר עַד אֲשֶׁר דַּקָּה כְּמֶשִׁי, הִנֵּה אָז חֲרֵי יֵשׁ בָּעוֹר כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת עַל גַּבֵּי מַעֲלַת הַמֶּשִׁי, דְּלִכְלָל זֶה בָּאִים דַּוְקָא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה עֲצוּמָה בִּיגִיעָה מְסֻדָּרָה.

[פרשת] אחרי וקדושים תרצ"ז אטוואצק

7) קיח, סוף עמוד א ואילך.

ג. לעשות מגסות (מגושם) - עדינות. ד. משיירי המוחין (מה שנשאר מהחיות שהמוח מספק לכל הגוף).

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

ש"ק [פרשת] בא בסעודה

ה. לאמיתו של דבר, יש להבין בעומק את העניין של האהבה המסותרת, מדוע קוראים לה "אהבה מסותרת" ולא 'יראה מסותרת', הרי גם יראה כלולה בה?

אחרי נסיון העקידה אצל אברהם אבינו, כתוב[74]: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". בהתאם לשיטה שנסיון העקידה היה הנסיון העשירי, הנסיון האחרון מכל הנסיונות של אברהם אבינו, הנה דוקא אחרי הנסיון האחרון, אומרים לו "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", ואילו מהנסיונות הקודמים עדיין לא נראה שהוא "ירא אלקים".

למרות שהגמרא[75] אומרת: "גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה", ומביאים שם ראיה על כך מאברהם אבינו, אומרת שם הגמרא "ואברהם גופא מנלן? – דכתיב[76] זרע אברהם אוהבי". הנה ידוע פירושו של הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי על כך בצעירותו, שעל אברהם עצמו אין זה חידוש לומר עליו "אוהבי", שהרי גם בעל עגלה, אם הקב"ה היה מדבר אתו, היה גם הוא כך. הראיה היא מ"זרע אברהם", שלבניו ולנכדיו של אברהם אבינו עליו־השלום ישנה אהבה לאלקות, מזה ראיה על מעלת האהבה לגבי יראה, ואילו מצד עצם עניין היראה, הרי כתוב באברהם אבינו "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה".

על הפסוק "עתה ידעתי" אומר הרמב"ן – רש"י פירש ש"עתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות העולם", אבל הרמב"ן פירש: "מתחילה הי' יראתו בכח, לא יצא לפועל כו' ועתה נודעה במעשה, היינו התגלות הכוח בפועל". כוונת הדברים היא, שמעלת היראה היא מצד העבודה בפועל. כפי שאמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שיכולים לשבת בפינה ולהיות 'אוהב אלקים', אך מי שיש בו יראת־שמים יעלה על דעתו לבדוק את הציצית אם הן בהידור, לא רק שאין הוא רוצה בפשרות, כמו לדוגמא שעל־פי דין הציצית כשרות גם בז' חוטים, אלא הוא יבדוק אם הן אכן מהודרות. זהו דוקא במי שיש בו יראת־שמים, אך מי שיש בו אהבה בלבד, יכול להיות שזה לא יעלה על

74) בראשית כב, יב.
75) סוטה לא, א.
76) ישעיה מא, ח.

דעתו כלל. יכול שתהיה לו דביקות ואהבה והתקשרות לאלקות, אך לא על "בפועל ממש". דוקא מי שהוא ירא־שמים יעלה על דעתו לבדוק את הציצית אם הן בהידור, ולא רק הציצית, אלא גם אם לבו הוא בהידור, לב כשר. הרי לכן לא מובן, מדוע קוראים לכך "אהבה מסותרת" ולא "יראה מסותרת"?

אלא, העניין הוא: על ענין האהבה, אומר הרמב"ם שזו אהבת האמת מצד האמת. זה אמור באהבה דוקא, שכן ביראה הרי יכול להיות ש'יתגנב' בזה דבר אחר שממנו תהיה היראה, למרות שהוא עצמו אינו מרגיש בכך. ואילו באהבה אין שום דבר אחר אלא אהבת האמת מצד האמת. לכן נקראת נקודת היהדות שבכל אחד מישראל בשם "אהבה מסותרת". ובענין זה דן הרבי – הוד כ"ק רבינו הזקן – ואומר, שברשעים היא טמונה עמוק עמוק והיא בגלות בהם, וזקוקים לעבודה ויגיעה רבה כדי לגלות את ה"אהבה המסותרת" מההעלם אל הגילוי.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק נ"ז (המשך) – כאשר למדנים רבים ביניהם

בהיכנסם לדוברומיסל הייתה כבר העיירה ערה לגמרי. למרות שאותו יום לא היה יום־שוק הייתה העיירה מלאה בגויים, שהתאספו מכל הסביבה למכור ליהודים מצרכים לחג, וכן לקנות את הדרוש להם בחנויות היהודים, בידעם כי תהיינה סגורות כל ימי החג.

לאחר התפילה התרחש מאורע אשר שוב הראה לברוך את הכיוון לעבר דרך החסידות.

מיד עם סיום התפילה התיישב זלמן מאיר, חתנו המבוגר של הנפח, ליד השולחן, כאשר מסכת יבמות בידו, כדי לסיימה ולהשמיע עליה "הדרן". הוא היה בכור. מסביב לשולחן התקבצו בכורים נוספים, למדנים ואנשים פשוטים, שהתכוונו לפטור את עצמם מתענית הבכורים של ערב פסח - ב"סיום" זה.

ר' יצחק שאול הכין לעצמו סיום למסכת חגיגה, אך לכבודו של גיסו המבוגר, עמד והמתין לו עד אשר יסיים את ה"הדרן" שלו. ר' זלמן מאיר גילה חריפות גדולה בפלפול שלו, אך מרבית השומעים לא הבינו את דבריו מחמת עומקם. ר' אהרן בינוש הגבאי ניגש אליו ואמר לו כי מוטב היה אילו היה מסביר את הגמרא בדרך הפשט, כדי שכולם יבינו אותם. ר' זלמן מאיר, נפגע, וראה בדברים אלו זלזול בכבודו. מיד הצהיר כי אם יש לו עסק עם עמי־הארץ כאלו שאינם מסוגלים להבין את דבריו, אינו מעוניין בכלל לומר "הדרן". ובכלל, אמר, הדברים ששמע מהווים פגיעה בכבוד התורה וחייבים עליהם "נזיפה". באמרו כן סגר את הגמרא ועזב את השולחן. כל דברי השכנוע והפיוס לא הועילו להשקיט את זעמו.

סערה פרצה בבית־המדרש, תוך כדי כך נכנס ר' שלמה, חתנו של הרב. גם הוא היה בכור, והיה לו "סיום" מהמוכן. בהבחינו ברעש, קרא אליו את השמש ושאלו לפשר הדבר. כאשר שמע את הסיפור התמלא זעם, וקרא לשמש בקול רם, כדי שהכול יוכלו לשמוע: "אמור לחתנו של הנפח, כי רק מי שקיבל גושפנקא מהרב, מרא דאתרא, רשאי להיחשב כתלמיד־חכם, ומי שנוהג בעצמו מנהג תלמיד־חכם במקומו של הרב בלי שאלת פיו, נחשב כממרה פיהם של חכמי התורה וכפוגע בכבודם, ועונשו חמור מאוד".

הדברים נועדו לְשַׁמֵּשׁ התרסה גלויה כלפי "חתנו של הנפח", אודותיו דיבר בזלזול מופגן,

על היעדר זכותו להיחשב כתלמיד חכם, ולכעוס על מי שאינו נוהג בו כבוד. לאחר שהשמיע הצהרה זו, פתח ר' שלמה מסכת שבת והחל להשמיע את הסיום.

ברם, הדבר לא השקיט את הסערה בבית המדרש. אדרבה: הזלזול שהפגין ר' שלמה כלפי חתנו המבוגר של הנפח, שהכול הכירו היטב בלמדנותו, השאיר רושם רע, וגרם לחילוקי דעות. בינתיים נחלץ ר' משה לייב, חתנו השני של הנפח, לעזרת גיסו. והכריז בקול: - "בורסקי נשאר בורסקי גם כאשר הוא מתעטף באצטלא דרבנן". קריאה זו באה להזכיר לר' שלמה שלמרות היותו חתנו של הרב, הרי ייחוסו פגום, כיוון שאין הוא אלא בנו של סורק צמר.

ר' יצחק שאול וברוך עמדו מהצד. ר' יצחק שאול ביקש להסיק מהמאורע עד היכן עלולים להתדרדר כאשר נתפסים לקטנות, ובהיחלצם לעזרת כבוד התורה הרי הם גורמים זלזול גדול יותר בכבוד התורה...

"כלל גדול הוא" - אמר לברוך ולמספר אנשים שעמדו מסביבם - "כי ככל שבקדירה מועטים המים, גדול יותר השאון הבוקע ממנה...".

השומעים פרצו בצחוק, ור' שלמה, חתנו של הרב, אשר הבחין בצחוק התמלא חרון, והחל לצעוק אל השמש שיוציא מיד את חתניו של הנפח מבית המדרש. "חוצפתם של הללו עוברת כל גבול" - זעק.

השמש לא זע ממקומו. הציבור עמד נדהם. ור' יצחק שאול אמר, בנעימה הרגילה והבדוחה שלו: "כפי הנראה לא די לו בפגיעה מילולית, והוא רוצה לרמוס את הזולת ברגליו ממש. אך הניחוהו לנפשו, יבושם לו".

אגרות קודש

ב"ה. יו"ד אייר תש"ח.
ברוקלין.

ידידי הרב וו"ח אי"א מוה"ר בן ציון שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ח ניסן העבר. מכתבו של הד"ר מר גרונפעלד טרם התקבל ואם באפשרו נכון לכתוב אליו ולבקשו כי יואיל למהר לשלוח. כי בדברים כאלו הנה גם שעה אחת קודם יקרה היא וצריכים התחזקות גדולה לסדר בעזרת השי"ת הצלה וחינוך מסודר ממלמדים מורים ומורות מביני מדע ויודעים להכיר האחריות הנפשית של הילדים והילדות לדורותיהם התלוי' בעיקרה בטיב חינוכם.

הרב אבראמסאן שי' בא צלחה ונסע בשליחות ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש על איזה זמן ובחזירתו יסדר אי"ה את מסעו לאוסטרליא יצליחו השי"ת בגו"ר.

בענג מיוחד קראתי מה שכותב ידידי אודות התועדותו עם התלמידים היקרים יחיו בליל שביעי של פסח שלמדו דא"ח בחבורה והתועדו בשיחת רעים והחליטו לחזק התועדותם מזמן לזמן, ואשר כל אחד מהם ילמוד עם צעיר אחד בכל יום ולפעול שיכנוס להת"ת, ולסדר מסיבת שבת. הנני ממלא ידי ידידי להגיד להם ברכתי כי יצליחם השי"ת בעבודתם וישתדלו להוסיף חברים טובים. ובגלל זאת יברכם השי"ת בעניניהם הפרטים בבריאות ובפרנסה טובה בהרחבה.

ידידו הדו"ש ומברכו בגו"ר

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת בהר

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (לו) ד וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ה אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: ס (ישראל) ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: י וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: יב כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ: (ע"כ בחול) יד וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ: טז לְפִי | רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הִוא מֹכֵר לָךְ: יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 345)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

מַה שְׁמִיטָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה קִיּוּמָהּ שֶׁל מִצְוַת שְׁמִיטָה הָיָה רָחוֹק בְּיוֹתֵר - לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, לְאַחַר כִּבּוּשׁ וַחֲלוּקַת הָאָרֶץ, וּלְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֲדָמָה, רַק אָז מַגִּיעָה קִיּוּם מִצְוַת שְׁמִיטָה. לָכֵן דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ מַדְגִּישִׁים שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּהַר סִינַי עַל כָּל כְּלָלוֹתֶיהָ, וּפְרָטוֹתֶיהָ, אַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּמָהּ יַעֲבֹר זְמַן רַב. וּמִמֶּנָּה לוֹמְדִים קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר הַמִּצְוֹות, שֶׁקִּיּוּמָן נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה מִיַּד.

שני יט וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ: כ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ: כא וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: כב וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד | הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: כג וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: כד וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: ס כה כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו: כו וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: כז וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: כח וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַיּוֹבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"א ע' 275)

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' (כה, ב)

בְּמִצְוַת הַשְּׁמִיטָה יֵשׁ מַעֲלָה עַל מִצְוַת הַשַּׁבָּת. בְּשַׁבָּת נֶאֱסָר עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב נַעֲלֶה

וּלְמַעְלָה מִן הָעוֹלָם, אֲבָל הוּא מְנֻתָּק לְגַמְרֵי מִעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. לְעֻמַּת זֹאת בְּמִצְוַת שְׁמִיטָה, לֹא נֶאֱסְרוּ לְגַמְרֵי עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּבְיַחַד עִם זֶה הָעוֹלָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל "שַׁבָּת לַה'", הָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ מַמְשִׁיךְ בָּעוֹלָם שֵׁם "הֲוָיָ".

שלישי כט וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ: ל וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: לא וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֶחְשָׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: לב וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: לג וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ס לה וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: לו אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: לז אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ: לח אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"א ע' 275)

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' (כה, ב)

שַׁבָּת לַה' - לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית (רש"י)

ע"פ בֵּאוּר הַחֲסִידוּת, נִתַּן לְהַסְבִּיר אֶת פֵּרוּשׁ רש"י: הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁהַתֹּאַר "שַׁבָּת לַה'" מַתְאִים רַק לְשַׁבָּת, שֶׁאָז הָאָדָם פּוֹרֵשׁ לְגַמְרֵי מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְתֹאַר זֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ לִשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, שֶׁאָז לָאָדָם מֻתָּר לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם - לְמַעַט בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה. וְזֶהוּ חִדּוּשׁ הַכָּתוּב שֶׁשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה הִיא גַּם "שַׁבָּת לַה'", כְּמוֹ שֶׁהַשַּׁבָּת הִיא שַׁבָּת לַה', עַל־דֶּרֶךְ־זֶה כְּשֶׁהָאָדָם מְבָרֵר אֶת הַנִּצּוֹצוֹת בָּעוֹלָם - עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. הוּא הוֹפֵךְ אֶת הָעוֹלָם לְ"שַׁבָּת לַה'".

רביעי לט וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: מ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: מא וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: מב כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד: מג לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: מד וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה: מה וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: מו וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ס מז וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: מח אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: מט אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: נ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: נא אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: נב וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: נד וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ: נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ
אֲנִי יְהוָה: פפפ

נ"ז פסוקים, חטי"ל סימן. לאחוז"ה סימן.

פרשת בחקותי

ג אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ד וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה
הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: ה וְהִשִּׂיג לָכֶם
דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם
לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם:
ו וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד
וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר
בְּאַרְצְכֶם: ז וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם
לָחָרֶב: ח וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם
רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב:
ט וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי
אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"א ע' 282)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ (כו, ג)

הַמִּצְוֹות בִּכְלָל נֶחְלָקוֹת לִשְׁלֹשָׁה סוּגִים: עֵדוּת, מִשְׁפָּטִים וְחֻקִּים. הַתּוֹרָה כָּאן מַכְלִילָה אֶת כָּל הַמִּצְוֹות תַּחַת הַסּוּג חֻקִּים, וּבְכָךְ מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֶת מִצְוֹות הַחֻקִּים עוֹשִׂים לֹא עַל פִּי טַעַם וַהֲבָנָה, אֶלָּא מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָּ"ה בִּלְבַד - בְּקַבָּלַת עֹל. כָּךְ גַּם אֶת שְׁאָר הַמִּצְוֹות - עֵדוּת וּמִשְׁפָּטִים - צָרִיךְ לְקַיֵּם מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָּ"ה בְּקַבָּלַת עֹל, לַמְּרוֹת שֶׁהֵן מוּבָנוֹת עַל פִּי שֵׂכֶל.

חמישי י וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ
תּוֹצִיאוּ: יא וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל
נַפְשִׁי אֶתְכֶם: יב וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם: יג אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: פ יד וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא
תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: טו וְאִם־בְּחֻקֹּתַי
תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם
לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי לְהַפְרְכֶם אֶת־
בְּרִיתִי: טז אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי
עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת
מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק
זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם: יז וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם
וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם
וְנַסְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם: יח וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא
תִשְׁמְעוּ לִי וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע
עַל־חַטֹּאתֵיכֶם: יט וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם
וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם
כַּנְּחֻשָּׁה: כ וְתָם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם
אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ: כא וְאִם־
תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי
עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם: כב וְהִשְׁלַחְתִּי
בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה
אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ
דַּרְכֵיכֶם: כג וְאִם־בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם
עִמִּי קֶרִי: כד וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי
וְהִכִּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:
כה וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית
וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם
וְנִתַּתֶּם בְּיַד־אוֹיֵב: כו בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לָחֶם
וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ
לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: ס
כז וְאִם־בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי:
כח וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם
אַף־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם: כט וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר
בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ: ל וְהִשְׁמַדְּתִּי אֶת־
בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמְּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־
פִּגְרֵיכֶם עַל־פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
לא וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־
מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם: לב וַהֲשִׁמֹּתִי
אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים
בָּהּ: לג וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם

חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ
חָרְבָּה: לד אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי
הָשַׁמָּה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ
וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ: לה כָּל־יְמֵי הָשַׁמָּה תִּשְׁבֹּת
אֵת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם
עָלֶיהָ: לו וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם
בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ
מְנֻסַת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף: לז וְכָשְׁלוּ אִישׁ־
בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף אָיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם
תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: לח וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם
וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם: לט וְהַנִּשְׁאָרִים
בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת
אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקוּ: מ וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן
אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ
עִמִּי בְּקֶרִי: מא אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי
אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל
וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם: מב וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי
יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי
אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר: מג וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב
מֵהֶם וְתֶרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּהּ מֵהֶם וְהֵם
יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
וְאֶת־חֻקֹּתַי גָּעָלָה נַפְשָׁם: מד וְאַף גַּם־זֹאת
בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־
גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: מה וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה:
מו אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי
בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ז ע' 318)

אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ (כו, ג)

שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה (רש"י)

"בְּחֻקֹּתַי" הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן "חֲקִיקָה". חֲקִיקָה שׁוֹנָה מִכְּתִיבָה רְגִילָה בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: א. חֲקִיקָה דּוֹרֶשֶׁת מַאֲמָץ וְעָמָל מְיֻחָד. ב. עַל־יְדֵי הַחֲקִיקָה נַעֲשִׂים הָאוֹתִיּוֹת חֵלֶק בִּלְתִּי נִפְרָד עִם מַה שֶּׁהֵם חֲקוּקִים בּוֹ. כְּמוֹ כֵן הוּא בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, לִמּוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לְהֵעָשׂוֹת - א. עַל־יְדֵי עָמָל וִיגִיעָה מְיֻחָדִים. ב. חֵלֶק וְדָבָר אֶחָד עִם הָאָדָם הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה.

שישי **כז** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי
יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה: ג וְהָיָה
עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים
שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ: ד וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים
שֶׁקֶל: ה וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים
שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים
וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים: ו וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד
בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה
שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים
כָּסֶף: ז וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר
וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה
שְׁקָלִים: ח וְאִם־מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי
הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג
יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס ט וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ
לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ: י לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ
טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה
בְּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ: יא וְאִם
כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן
לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן:
יב וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ
הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: יג וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף
חֲמִשִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ: יד וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ
קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע
כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: טו וְאִם־
הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־
עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ:

שביעי מז וְאִם | מִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה
וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים
בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף: יז אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ
שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם: יח וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ
שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים
הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ: יט וְאִם־
גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף
חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ: כ וְאִם־לֹא
יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכֹר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ
אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד: כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ
בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה
אֲחֻזָּתוֹ: כב וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא
מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה: כג וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן
אֶת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־
הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: כד בִּשְׁנַת
הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־
לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ: כה וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל: כו אַךְ־בְּכוֹר
אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַיהוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ
אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָה הוּא: כז וְאִם בַּבְּהֵמָה
הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־
לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ: כח אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר
יַחֲרֹם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה
וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם
קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: כט כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר
יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת: ל וְכָל־
מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה
הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: לא וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 117)

וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (כו, ד)

"גִּשְׁמֵיכֶם" הוּא מִלְּשׁוֹן גַּשְׁמִיּוּת, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: הַקָּבָּ"ה נוֹתֵן שֶׁפַע שֶׁל גַּשְׁמִיּוּת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל - "בְּעִתָּם", רַק בִּזְמַנִּים שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַעֲבוֹדָתָם הָרוּחָנִית שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו: לב וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר
וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי
יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהוָה: לג לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרָע וְלֹא
יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ
יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ז ע' 326. ע"פ באורי החומש)

וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם (כו, יז)

פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם (רש"י)

בְּיַחַס לַבְּרָכוֹת, כּוֹתֵב רַשִׁ"י "אֶפְנֶה מִכָּל עֲסָקַי לְשַׁלֵּם שְׂכַרְכֶם" (בִּלְשׁוֹן עָתִיד) וְאִלּוּ פֹּה מְשַׁנֶּה וְכוֹתֵב "פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי לְהָרַע לָכֶם" (לְשׁוֹן הוֹוֶה). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שִׁנּוּי זֶה: לְשׁוֹן הוֹוֶה - יָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ לְרֶגַע אֶחָד בִּלְבַד, לְרֶגַע אֶחָד פּוֹנֶה הַקָּבָּ"ה מֵעֲסָקָיו כְּדֵי לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל מִיַּד לְאַחַר מִכֵּן חוֹזֵר לַעֲסָקָיו, כִּבְיָכוֹל. לְשׁוֹן עָתִיד, לְעֻמַּת זֹאת, מִתְפָּרֵשׁ עַל טְוַח הֶעָתִיד כֻּלּוֹ - כָּל עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַיְּמִים אֶת מִצְוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, מַמְשִׁיךְ הַקָּבָּ"ה לִפְנוֹת מֵעֲסָקָיו כְּדֵי לְהֵיטִיב וּלְשַׁלֵּם אֶת שְׂכָרָם.

מפטיר לב וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר
תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהוָה: לג לֹא
יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ:
וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל:
לד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

ע"ח פסוקים, עז"א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יט) **עֻזִּי וּמָעוּזִּי**, עִנְיָן חֹזֶק. וּמְנוּסִי, לְשׁוֹן מָנוֹס וּמִפְלָט. אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ, חֲרֵי סוֹף הַדָּבָר יִהְיֶה שֶׁהַגּוֹיִם מִקְצוֹת הָאָרֶץ יָבוֹאוּ אֵלֶיךָ וְיֹאמְרוּ וגו'. כ) **הֲיַעֲשֶׂה וגו'**, וְכִי רָאוּי שֶׁאָדָם בְּמַעֲשֶׂה יָדָיו יַעֲשֶׂה לְעַצְמוֹ אֱלֹהִים. וְהֲמָה לֹא אֱלֹהִים, הֲלֹא בְּנֵי אָדָם עַצְמָם אֵינָם אֱלֹהִים, וְאֵיךְ יִהְיוּ מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם טוֹבִים מֵהֶם. כא) **בַּפַּעַם הַזֹּאת וגו'**, בַּפַּעֲלָה הָעֲתִידָה, אוֹדִיעֵם אֶת כֹּחִי יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי. א) **חַטַּאת יְהוּדָה וגו'**, מוּסָב לְמַעְלָה, לוֹמַר, הִנֵּה בְּסוֹף גַּם הָאֻמּוֹת יַעַזְבוּ עֲבוֹדַת הָאֱלִילִים וְיַאֲמִינוּ בַּה', וְהִנֵּה יְהוּדָה עֲדַיִן עַתָּה חַטָּאתָם שְׁמוּרָה בְּלִבָּם כְּאִלּוּ כְּתוּבָה שָׁמָּה בְּקוֹלְמוֹס מִבַּרְזֶל וּבְצִפֹּרֶן שֶׁל שָׁמִיר (= מִין מַתֶּכֶת קָשָׁה מְאֹד הַמְשַׁמֶּשֶׁת לַחֲרִיטָה). חֲרוּשָׁה, חֲרוּתָה בְּעֹמֶק

עטרת מרים

יט יְהוָה עֻזִּי וּמָעוּזִּי מְקוֹם מַחֲסֶה לִי וּמְנוּסִי מְקוֹם מָנוֹס לִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ לְשׁוּב אֵלֶיךָ וּלְעָבְדְּךָ, וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר הֵם הָאֱלִילִים אֲשֶׁר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֵם הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל וְתוֹעֶלֶת: כ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה בְּנֵי אָדָם עַצְמָם לֹא אֱלֹהִים וְאֵיךְ הָיְתָה עוֹלָה עַל דַּעְתָּם זֹאת הָאֱמוּנָה: כא אָמַר לוֹ הָאֵל לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם לְאֵלֶּה שֶׁאֵינָם רוֹצִים לָשׁוּב, בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיֵדְעוּ יִשְׂרָאֵל תֵּיכֶף וַיְכִירוּ כֹּחַ ה' וּמַלְכוּתוֹ כִּי־שְׁמִי יְהוָה מוֹשֵׁל וְשַׁלִּיט לְקַיֵּם גְּזֵרָתִי: הִנֵּה בְּסוֹף גַּם הַגּוֹיִם יַעַזְבוּ הַפְּסִילִים וְיַאֲמִינוּ בַּה' אֲבָל א חַטַּאת יְהוּדָה עֲדַיִן שְׁמוּרָה בְּלִבָּם כְּאִלּוּ כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן מִשְׁמִיר בַּרְזֶל הֶחָזָק,

הפטרה לשבת פרשת בהר־בחקותי

לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד

תרגום בירמיה פרק טז

טז יט יְהוָה עֻזִּי וּמָעוּזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל: כ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים: כא לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיֵדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה: **יז** א חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן

עטרת מרים

חֲרוּשָׁה חֲרוּתָה בְּעוֹמֶק עַל־לוּחַ לִבָּם דְּפִנּוֹת הַלֵּב וּלְקַרְנוֹת הַבְּלִיטוֹת בְּזַוִּיּוֹת מִזְּבְחוֹתֵיכֶם גַּם שָׁם חֲקוּקָה חַטָּאתְם: ב כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם בְּכָל לֵב, כֵּן יִזְכְּרוּ מִזְּבְחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל סְמוּךְ לְ־עֵץ רַעֲנָן וּמִזְּבְחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: ג הָרָרִי הָהָר שֶׁלִּי הָעוֹמֵד בַּשָּׂדֶה יְרוּשָׁלַיִם הַיּוֹשֶׁבֶת בְּהַר הַמִּישׁוֹר, חֵילְךָ עָשְׁרְךָ כָּל־אֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז לְשָׁלָל אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ הָעֲשׂוּיוֹת בְּחַטָּאת לְשֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ אֹתַן לָבוז: ד וְשָׁמַטְתָּה תַּעֲזוֹב אֶת הָאֲדָמָה מִלְּעָבְדָהּ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וּבְךָ תִּהְיֶה הָעֲזִיבָה, כִּי תִּהְיֶה נֶעֱזָב מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ בִּגְמוּל שֶׁלֹּא שָׁמַטּוּ בַּשְּׁבִיעִית וְהַעֲבַדְתִּיךָ וְאַתָּה תַּעֲבוֹד אֶת אֹדֶמֶת־אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם הִבְעַרְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם זְמַן מְרוּבֶּה תּוּקָד: ה כֹּה | אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא עֹזֶר מִמֶּנּוּ וְשָׂם בָּשָׂר בִּבְשָׂר וְדָם זְרֹעוֹ חֶזְקוֹ וּבִטְחוֹנוֹ וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ מִלְּבְטוֹחַ בַּה': ו וְהָיָה הַבּוֹטֵחַ בָּאָדָם יִהְיֶה כְּעַרְעָר עֵץ מִדְּבָרִי הַגָּדֵל כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב הַגְּשָׁמִים, כִּי לֹא עָלָיו יִהְיוּ הַגְּשָׁמִים וְשָׁכַן חֲרֵרִים בְּיִבְשׁוּת מְרוֹב הַחֲמִימוּת בַּמִּדְבָּר וְהִיא אֶרֶץ מְלֵחָה שֶׁעֲפָרָהּ מָלוּחַ וְלֹא תֵשֵׁב וְאֵינָהּ מְיוּשֶׁבֶת: ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטַחוֹ לוֹ לְמִבְטָח וּלְעֻזָּרָה: ח וְהָיָה כְּעֵץ | שָׁתוּל נָטוּעַ עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל מְקוֹם יְבוּל וּפְרִי אֵצֶל פַּלְגֵי מַיִם יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה לֹא יִפְחַד כִּי־יָבֹא חֹם וְשָׁרַב וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבְרִיא וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת שֶׁל מְנִיעַת גְּשָׁמִים לֹא יִדְאָג לֹא יַזִּיק לוֹ וְלֹא יָמִישׁ לֹא יָסוּר מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי וְכֵן יִהְיֶה הַבּוֹטֵחַ בַּה' שֶׁלֹּא יֶחְסַר לוֹ שׁוּם דָּבָר וְלֹא יִדְאַג מֵהַצָּרוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת בָּעוֹלָם: ט עָקֹב הַלֵּב הָאָדָם הוּא מְעֻקָּם וּמְעֻוָּת יוֹתֵר מִכָּל אֲבָרָיו וְאָנֹשׁ הוּא סוֹבֵל בְּמַחֲלַת לֵב, וְהוּא סָבוּר מִי יֵדָעֶנּוּ

שי למורא

שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְּבְחוֹתֵיכֶם: ב כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְּבְחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: ג הָרָרִי בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָּל־אֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ: ד וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד: ה כֹּה | אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ: ו וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב: ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטָחוֹ: ח וְהָיָה כְּעֵץ | שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי: ט עָקֹב

כְּמוֹ בְּמַחֲרֵשָׁה. עַל לוּחַ לִבָּם, עַל דֹּפֶן הַלֵּב. כְּלוֹמַר, שֶׁאֵינָם שׁוֹכְחִים עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם. וּלְקַרְנוֹת מִזְּבְחוֹתֵיכֶם, וְגַם בִּפְעֻלּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהֵם זוֹרְקִים שָׁם דַּם זִבְחֵיהֶם. ב) כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְּבְחוֹתָם, הֵם זוֹכְרִים אֶת מִזְּבְחוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם זוֹכְרִים אֶת בְּנֵיהֶם. וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל עֵץ רַעֲנָן, וְאֶת אֲשֵׁרֵיהֶם אֲשֶׁר אֵצֶל עֵץ רַעֲנָן. ג) הָרָרִי בַּשָּׂדֶה, יוֹשֵׁב הָהָר בַּשָּׂדֶה. וְהַכַּוָּנָה לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהוּא בְּהַר הַמִּישׁוֹר. וּלְשׁוֹן "הָרָרִי", יוֹשֵׁב הָהָר, כְּמוֹ "עָרָבִי" עַל שֵׁם שֶׁיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה. חֵילְךָ כָּל אוֹצְרוֹתֶיךָ, מְמוֹנְךָ וְכָל אוֹצְרוֹתֶיךָ. בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת וגו', בִּגְלַל בָּמוֹתֶיךָ הָעֲשׂוּיוֹת בְּחַטָּא לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וַאֲשֶׁר הֵם בְּכָל גְּבוּלֶיךָ. ד) וְשָׁמַטְתָּה, תַּעֲזוֹב אֶת הָאֲדָמָה מִלְّעָבְדָהּ בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה. וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ, כְּלוֹמַר, לֹא מֵרְצוֹנְךָ הַטּוֹב תַּשְׁמִיט אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא בְּךָ תִּהְיֶה הָעֲזִיבָה, כִּי תִּהְיֶה נֶעֱזָב מִנַּחֲלָתְךָ. קְדַחְתֶּם, הִבְעַרְתֶּם. עַד עוֹלָם תּוּקָד, כְּלוֹמַר, זְמַן מְרֻבֶּה. ה) אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם, לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בּוֹטְחִים בְּמִצְרַיִם וּבְאַשּׁוּר, לְפִיכָךְ אָמַר לְהֶם דָּבָר זֶה. וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ, כִּי אִם לֹא יָסִיר לִבּוֹ מֵה' אֵינוֹ רָע אִם יִבְטַח שֶׁבְּעֶזְרַת הָאֵל יוּכַל הָאָדָם לְעָזְרוֹ, לֹא זוּלָתוֹ. ו) וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה, הַבּוֹטֵחַ בָּאָדָם יִהְיֶה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה (= מִין צֶמַח קוֹצִי הַגָּדֵל בַּמִּדְבָּר). וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב, אֵינוֹ רוֹאֶה כְּשֶׁבָּא טוֹבָה בָּעוֹלָם, וְהֵם הַגְּשָׁמִים, כְּלוֹמַר לֹא עָלָיו יִהְיוּ הַגְּשָׁמִים. וְשָׁכַן חֲרֵרִים, יִשְׁכֹּן בְּמָקוֹם שֶׁהוּא חֲרֵרִים, בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יִפֹּל שָׁם מָטָר מֵרֹב הַחֹם. "חֲרֵרִים" עִנְיָנוֹ שְׂרֵפָה וּדְלֵקָה מֵרֹב חֲמִימוּת. כְּמוֹ "וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי חֹרֶב" (איוב ל,ל). אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב, אֶרֶץ שֶׁעֲפָרָהּ מָלוּחַ וְאֵינָהּ מְיֻשֶּׁבֶת. ז) וְהָיָה ה' מִבְטָחוֹ, אִם יִבְטַח בּוֹ, הוּא יִהְיֶה מִבְטָחוֹ וְעֻזָּרוֹ, וְלֹא יִירָא מִכָּל רָע. ח) עַל מַיִם, שֶׁלֹּא יִצְמָא לְעוֹלָם. כְּלוֹמַר, יִהְיֶה מְמֻלָּא בְּטוּב. וְעַל יוּבַל, וְעַל פַּלְגֵי מַיִם. יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו, שֶׁאֲפִלּוּ שָׁרָשָׁיו שֶׁיִּתְפַּשְּׁטוּ בְּמָקוֹם רָחוֹק יִהְיוּ עַל פַּלְגֵי מַיִם. וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם, כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּהְיֶה חֹם בָּעוֹלָם, לֹא יָחוּשׁ מִמֶּנּוּ, כִּי עַל מַיִם הוּא שָׁתוּל וְלֹא יוּכַל הַחֹם לְיַבְּשוֹ. וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וַאֲפִלּוּ עָלֵהוּ יִהְיֶה רַעֲנָן, שֶׁלֹּא יִפֹּל כִּשְׁאָר עֵצִים שֶׁנּוֹבְלִים עֲלֵיהֶם בִּימֵי הַגְּשָׁמִים. וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, כִּי אֲפִלּוּ בִּשְׁנַת בַּצֹּרֶת יִהְיֶה בְּלַחוּתוֹ וְיִתֵּן פִּרְיוֹ בְּעִתּוֹ. וְכֵן הָאָדָם אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה', יִלְמְדוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ חָכְמָתוֹ וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים. וְהֶעָלֶה הוּא מָשָׁל עַל מְמוֹנוֹ וְעָשְׁרוֹ, שֶׁיִּהְנוּ בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ. ט) עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֵּב הָאָדָם הוּא מְעֻקָּם וּמְעֻוָּת יוֹתֵר מִכָּל אֵיבָרָיו. וְאָנֹשׁ הוּא וגו', וְיֵשׁ לוֹ מַכְאוֹב חָזָק, כְּלוֹמַר,

עטרת מרים

מִי יַדַּע הֶ: **י אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת** וְכֵן בְּיָדִי גַּם כֵּן **וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעַלְלָיו** מַעֲשָׂיו: **יא קֹרֵא** שֵׁם עוֹף (קוק"ו רש"י) **דָּגָר** מְצַפְצֵף בְּקוֹלוֹ לְמִשּׁוּף אֶפְרוֹחָן אַחֲרָיו אַבָל **וְלֹא יָלָד** לֹא יָלַדְם, וּכְשֶׁיִּגְדְּלוּ יְבִינוּ שֶׁהוּא לֹא יָלַדְם וְיַעַזְבוּ אוֹתוֹ, כֵּן **עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט** יוֹשֶׁר כִּי אִם בְּעָרְמָה, עוֹשֶׁר זֶה לֹא יִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ אֶלָּא בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל: **יב כִּסֵּא כָבוֹד** שׁוֹכֵן בַּמִּקְדָּשׁ, לָכֵן **כָּל־עֹזְבֶיךָ** וּבוֹטְחִים בָּאָדָם יֵבֹשׁוּ וְסוּרֵי הַפְּרִים מִמֶּנִּי מֵה' **בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ** לְדֶרֶת בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ בַּשְּׁאוֹל, עַל כִּי **עָזְבוּ** מְקוֹר מַעְיַן **מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה:** יד **רְפָאֵנִי יְהוָה** מִן הַמַּכָּה וְהַכְּאֵב **וְאֵרָפֵא** אֶהְיֶה נִרְפָּא **הוֹשִׁיעֵנִי** מִן הַקְּמִים עָלַי **וְאִוָּשֵׁעָה** וְאִז אֶהְיֶה נוֹשֵׁע - אֵין בְּיָד מִי לְהוֹשִׁיעַ לִי זוּלָתְךָ **כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה** אֲנִי מִתְהַלֵּל בְּךָ שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיָּדָם:

שי למורא

הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֹשׁ הוּא מִי יְדָעֶנּוּ: **י אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעַלְלָיו: יא קֹרֵא דָגָר וְלֹא יָלַד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל: יב כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ וְסוּרֵי בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה: יד רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה:**

דֵּעָה רָעָה לְחַשֵּׁב מִי הוּא הַיּוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת לִבּוֹ אִם הוּא בּוֹטֵחַ בָּה' בָּאֱמֶת אוֹ לֹא. **י) אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב וגו',** אֲבָל אֲנִי ה' חוֹקֵר לֵב הָאָדָם וּבוֹחֵן מַחֲשָׁבוֹת וַעֲצוֹת הַכְּלָיוֹת. **וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו,** לָתֵת לְכָל אִישׁ כְּדַרְכֵי לִבּוֹ. **כִּפְרִי מַעַלְלָיו,** כְּפִי הַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁהֵם מַעֲשֵׂי הַלֵּב. **יא) קֹרֵא דָגָר וְלֹא יָלַד,** כְּמוֹ הָעוֹף שֶׁנִּקְרָא "קוֹרֵא", כְּשֶׁהוּא דּוֹגֵר (= רוֹבֵץ עַל בֵּיצִים לְחַמְּמָם שֶׁיֵּצְאוּ מֵהֶן אֶפְרוֹחִים) עַל בֵּיצֵי עוֹף אַחֵר, הֲרֵי לְכְשֶׁיִּבָּקְעוּ הַבֵּיצִים וְיֵצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים לֹא יִהְיוּ כְּמוֹ בָּנָיו שֶׁיֵּלְכוּ אַחֲרָיו, אֶלָּא יַעַזְבוּהוּ וְלֹא יַכִּירוּהוּ. כָּכָה גַּם הָרָשָׁע שֶׁעָשָׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט, בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וגו'. **וְלֹא בְמִשְׁפָּט,** וְלֹא בְמִשְׁפַּט הַיֹּשֶׁר, כִּי אִם בְּעָרְמַת הַלֵּב. **בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ,** אוֹ שֶׁיָּמוּת הוּא וְיַעֲזֹב אֶת עָשְׁרוֹ לַאֲחֵרִים, אוֹ יֹאבַד הָעֹשֶׁר מִיָּדָיו בַּחֲצִי יָמָיו. **יִהְיֶה נָבָל,** פָּחוּת וְנִבְזֶה, וְיִקָּרֵא רָשָׁע. **יב) כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן,** כְּמוֹ שֶׁהַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם כִּסֵּא ה' וְהֵם כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ עַל מְציאוּתוֹ וְעַל כְּבוֹדוֹ, כֵּן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ מֵעִיד וּמוֹרֶה עַל עֶצֶם מְצִיאוּתוֹ שֶׁהַשְּׁכִינָה אוֹרוֹ וּכְבוֹדוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, וּבָא לְהוֹרוֹת שֶׁהקב"ה מַשְׁגִּיחַ גַּם בָּעוֹלָם הַשָּׁפָל הַזֶּה, וּמַעֲנִיש הָרְשָׁעִים עַל רִשְׁעָם. **יג) מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה',** לָכֵן רָאוּי שֶׁתִּקְוַת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה אֶל ה'. **כָּל עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ,** כָּל הָעוֹזְבִים אוֹתְךָ וּבוֹטְחִים בִּבְנֵי אָדָם, רָאוּי הוּא שֶׁיֵּבֹשׁוּ. **וְסוּרֵי,** כָּל הַסָּרִים מֵה'. **בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ,** יִכָּתְבוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ, בְּעֻמְקֵי הַשְּׁאוֹל. **אֶת ה',** שֶׁמַּשְׁפִּיעַ הַטּוֹבָה בְּכָל עֵת כְּמוֹ מְקוֹר מַיִם חַיִּים. **יד) רְפָאֵנִי ה' וְאֵרָפֵא,** הַנָּבִיא יִרְמְיָה מְבַקֵּשׁ מֵהקב"ה, שֶׁיְּרַפְּאֵהוּ מִן הַמַּכָּה וְהַכְּאֵב. וְכַוָּנָתוֹ עַל הַבּוּזוּי וְהַקְּלָלָה שֶׁהֵציקוּ לוֹ אֲנָשִׁים, כְּפִי שֶׁאָמַר בַּהֶמְשֵׁךְ "הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה". **כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה,** בְּךָ אֲנִי מִתְהַלֵּל וּמִתְפָּאֵר, לוֹמַר שֶׁאַתָּה מוֹשִׁיעִי וּתְהִלָּתִי.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד

אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: אוֹר לְיוֹם ד׳, שָׁעָה 8 בַּלַּיְלָה, 31 דַּקּוֹת וְ7 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן, בַּיּוֹם הָרְבִיעִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

הפטרה לפרשת בהר לשמו"ת

בירמיה פרק לב

לב ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ כֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכֶּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה שְׁטַר הַקִּנְיָן אֶת־הֶחָתוּם מִצַּו וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: יב וָאֶתֵּן אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר

עטרת מרים

ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ עַל פִּי הַדִּבּוּר לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה אִם מִכְּרַתִּיו לְאַחֵר, לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה בֵּית הָאֲסוּרִים וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה כִּי אֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ כִּי יִשָּׁאֵר שֶׁלְּךָ לְעוֹלָם וְלֹא תָּשׁוּב בַּיּוֹבֵל אֶל הַיּוֹרְשִׁים וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ מָסַרְתִּי לוֹ בַּמִּשְׁקָל אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכֶּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַמִּקְנָה וָאֶחְתֹּם הִסַּפֵּר בְּחוֹתָם וָאָעֵד עֵדִים שֶׁזִּמַּנְתִּי, וְהָיוּ חוֹתְמִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף שֵׁנִית לִפְנֵי הָעֵדִים בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה שְׁטַר הַקִּנְיָן אֶת־הֶחָתוּם מִיַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה הַנַּעֲשֶׂה כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה וְאֶת שְׁטַר־הַגָּלוּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהַמְּכִירָה נַעֲשֵׂתָה בְּגָלוּי וּבְפַרְסוּם: יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה עִם סֵפֶר הַגָּלוּי אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר

שי למורא

ז) חֲנַמְאֵל בֶּן שַׁלֻּם דּוֹדְךָ, שַׁלֻּם הָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, אֲחִי אָבִיו. בָּא אֵלֶיךָ, הוֹלֵךְ לְבוֹא אֵלֶיךָ. ח) כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְאֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וְאַתָּה רָאוּי לָרֶשֶׁת אוֹתָהּ, לָכֵן גְּאֹל אוֹתָהּ בִּקְנִיָּה עַכְשָׁיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי אֲחֵרִים שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ. וָאֵדַע וגו׳, כְּלוֹמַר, הִשְׁכַּלְתִּי בִּדְעָתִי שֶׁדְּבַר ה׳ הוּא לִקְנוֹת בְּפֹעַל אֶת הַשָּׂדֶה, וְעַל כֵּן הוֹדִיעַ לִי שֶׁיָּבוֹא חֲנַמְאֵל אֵלַי. ט) שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכֶּסֶף, שִׁבְעָה מָנִים (מֵאוֹת) שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף. יא) אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה, שְׁטַר הַקִּנְיָן. אֶת הֶחָתוּם, עִם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ. הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים, כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים אָז. וְאֶת הַגָּלוּי, קִיּוּם הַשְּׁטָר בְּבֵית־דִּין עַל פִּי עֵדָיו, וְכָתְבוּ וְחָתְמוּ הַדַּיָּנִים אֲשׁוּר, לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר גָּלוּי וּמְפֹרָסָם, פֵּן יָמוּתוּ הָעֵדִים. יב) לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דּוֹדִי, נִקְרָא כָּאן דּוֹדוֹ, אֲבָל הָיָה בֶּן דּוֹדוֹ, כְּאָמוּר לְעֵיל. וְכֵן נֶאֱמַר "אֶת לוֹט אָחִיו" (בראשית יד,טז) וְהָיָה בֶּן

שי למורא

אָחִיו. אוֹ שֶׁחֲנַמְאֵל זֶה הָיָה אָדָם אַחֵר שֶׁהָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, וְאֵינוֹ חֲנַמְאֵל שֶׁמְּכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה. **בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה,** בֵּית כֶּלֶא שֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ כָּלוּא שָׁם, כַּכָּתוּב בְּפֶרֶק זֶה לְעִיל בְּפָסוּק ב׳. וְנִקְרָא "מַטָּרָה" מִלְּשׁוֹן נְטִירָה וּמִשְׁמָר, שֶׁשּׁוֹמְרִים שָׁם עַל הָאֲסִירִים. יג) **וָאֲצַוֶּה אֶת בָּרוּךְ,** הוּא הָיָה הַמַּמְשִׁיךְ לִלְמֹד תּוֹרָה אַחֲרֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא.

יד) **לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים,** כִּי כְּלִי חֶרֶס מְשֻׁמָּר דָּבָר הַנָּתוּן בּוֹ. יז) **אֲהָהּ,** צְעָקַת יְלָלָה וְצַעַר. יט) **וְרַב הָעֲלִילָיָה,** אֵדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. **וְכִפְרֵי מַעֲלָלָיו,** הַם הַדְּבָרִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַּעֲשָׂיו, מַה שֶּׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בְּיִחוּד עֲלֵיהֶם, כִּי גַּם עֲלֵיהֶם יָבִיא בְּמִשְׁפָּט. כ) **וּבָאָדָם,** וּבִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. **שֵׁם,** פִּרְסוּם שֵׁם לְשֶׁבַח. כא) **וּבְאֶזְרוֹעַ,** כְּמוֹ "וּבִזְרוֹעַ", וְהָאֵל"ף נוֹסֶפֶת.

עטרת מרים

הַמִּקְנָה שֶׁהָיוּ בוֹ שָׁם לְעֵדוּת לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: יג וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם עם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים עַד שוּב הַגּוֹלָה שֶׁאָז תִּתְקַיְּמוּ נְבוּאַת עוֹד יִקָּנוּ:

טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְלֹא תִּהְיֶה הָאָרֶץ בְּיַד הַכַּשְׂדִּים כִּי יַחְזִרוּ וְיָשׁוּבוּ הַנָּה: **טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה** אַחֲרֵי תִּתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה עם סֵפֶר הַגָּלוּי אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה צַעֲקַת יְלָלָה אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה | אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר: יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם כְּשֶׁאוֹחֵזִין מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶן בִּידֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: יט גְּדֹל הָעֵצָה עֲצָתוֹ גְּדוֹלָה וַחֲשׂוּבָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה הַמַּעֲשֶׂה, כְּלוֹמַר: מַעֲשָׂיו מְרוּבִים, כִּי כָּל אֲשֶׁר יַחְפּוֹץ יַעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת פְּתוּחוֹת לְהַשְׁגִּיחַ עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם כְּדֵי לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרֵי מַעֲלָלָיו הַדְּבָרִים הָרָעִים הַנִּמְשָׁכִים מִמַּעֲשָׂיו גַּם עַל זֶה יָבוֹא בְּמִשְׁפָּט: **כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת** וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֵם יְרוּעִים בִּבְנֵי אָדָם,

וּלְעֵינֵי הָעֵדֻּים הַכְּתֻבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה:
**יג וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים: טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת: טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִּתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה | אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר: יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: כא וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ

וּבְיִשְׂרָאֵל שַׂמְתָּ אוֹתוֹת וּבָאָדָם בִּשְׁאָר אוּמּוֹת בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם פִּרְסוּם לִשְׁבָח כַּיּוֹם הַזֶּה שֶׁאַתָּה הַבּוֹרֵא וְהַמַּשְׁגִּיחַ וּלְךָ הַיְכוֹלֶת וְהַחָכְמָה וְהָרָצוֹן: כא וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב אֲשֶׁר הַחָלָב נוֹטֵף מִדַּדֵּי הַבְּהֵמוֹת כִּי יִרְעוּ מִרְעֶה שָׁמֵן וַחֲלָבָם רַב וּדְבָשׁ וּמֵהַתְּמָרִים נוֹטֵף דְּבַשׁ:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

א א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם: ג מִבֶּן

עֶשְׂרִים שָׁנָה׃ וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל
תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃ ד וְאִתְּכֶם
יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו
הוּא׃ (לוי) ה וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ
אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ ו לְשִׁמְעוֹן
שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ ז לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־
עַמִּינָדָב׃ ח לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ ט לִזְבוּלֻן
אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ י לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע
בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃
יא לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ יב לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ יג לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ יד לְגָד
אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ טו לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃
טו אֵלֶּה כתיב קריאי קרי קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת
אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃ (ישראל) יז וַיִּקַּח
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ
בְּשֵׁמוֹת׃ יח וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְּדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
לְגֻלְגְּלֹתָם׃ יט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי׃ ס

אגרות קודש

ב״ה, כ״ה אייר, תשי״א
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מוה״ר אליקים געציל שי׳

שלום וברכה!

ע״י הרה״ח הוו״ח אי״א עוסק בצרכי צבור באמונה כו׳ מוה״ר בן ציון שי׳ שם טוב שמחתי לקבל פ״ש ממנו ומכל ב״ב שי׳ וכן מסר לי את הפ״נ שלו, וקראתיו על הציון של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע כשהייתי שם בל״ג בעומר העבר.

בטח יודע אשר יום ל״ג בעומר קרא אותו הרשב״י - שזהו יום הסתלקותו - יום שמחתו, וידוע ג״כ אשר שמחה פורץ גדר, וקריאת הפ״נ ביום שמחת רשב״י על ציון נשיאנו שהוא הוא המגלה רזי תורה בדורנו זה, וע״י תורתו מקושרים אנו כולנו באילנא דחייא היא פנימיות התורה, ועל ידה היא ההתקשרות והדבקות באלקים חיים, יכולה קריאה זו לפרוץ ההסתרים וההעלמות ולהמשיך לכאו״א המצטרך לו בבני חיי ומזונא רוויחא, ואקוה שיכול לבשרני בשורות טובות בנוגע להענינים אשר אודותם כתב בהפ״נ שלו.

מוסג״פ השיחה מל״ג בעומר שנדפסה לא כבר, וילמוד אותה ויתעמק בה ובה יוכל לרוות צמאון נפשו לכמה וכמה ענינים הדורשים פתרון.

המקוה להתבשר ממנו בשו״ט הן בנוגע לעצמו והן לב״ב שי׳ ואחתום בברכת חג שבועות שמח וקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

פרק ה׳ משנה ה׳

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם. עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

נקודות משיחות קודש

עשרת הנסים שנעשו לאבותינו במצרים הם מה שבני ישראל לא נפגעו מעשר המכות שבאו על המצרים, וכדכתיב[1] ״והפלה ה׳ בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים״, וכן[2], ״למען תדעון אשר יפלה ה׳ בין מצרים ובין ישראל״[3]. וקשה[4] אם כן, מדוע הקדימה המשנה ״עשרה נסים שנעשו לאבותינו״ ל״עשר מכות הביא הקב״ה על המצריים״; היה לה, לכאורה, לכתוב את הדברים כסדר התרחשותם, תחילה המכות ולאחר מכן הניסים שנעשו לאבותינו?!

ויש לומר בביאור הדברים:

מצד הנהגת העולם על־פי טבע (״סדר ההשתלשלות״) לא היה מקום לחלק בין המצרים לבין בני־ישראל (״נגוף למצרים ורפוא לישראל״[5]). ואמנם, זו היתה טענתה של ״מידת הדין״ - הללו עובדי עבודה־זרה והללו עובדי עבודה־זרה[6]!

כדי שבכל־זאת תתאפשר הבדלה זו בין המצרים לבני־ישראל היה צורך בהתגלות אור נעלה, שלמעלה מסדר ההשתלשלות. הארה זו היא היסוד לעשרת הנסים שנעשו לאבותינו - ״נס״ מלשון הרמה[7]. הקב״ה הגביה את ישראל למעלה מסדרי הטבע, ולכן המכות לא פגעו בהם.

הגבהה זו שהגביה ה׳ את בני־ישראל, היא ההכנה ליציאת מצרים, שענינה העיקרי הוא ״שבירת״ קליפת מצרים ועל־ידי זה - ביטול שיעבוד מצרים.

לפי זה, מובן מדוע הקדים התנא ״עשרה נסים״ ל״עשר מכות״: בכדי שהמכות שהביא הקב״ה על המצרים אכן ימלאו את יעודן, צריך היה להקדים להן את ה״נסים״, דהיינו להגביה ולהעלות את ישראל למעלה מהטבע; רק אז יכלו המכות לפגוע במצרים (ולא בישראל), ״לשבור״ את המצרים ולפרוק את עולם מעל צוארם של בני־ישראל.

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ׳ 1220)

יש להבין: כדי להוכיח מהפסוק ש״עשרה נסיונות ניסו אבותינו וכו׳״, די היה לתנא להביא את חלקו הראשון של הפסוק (״וינסו אותי זה עשר פעמים״) ולשם מה הביא גם את סיומו (״ולא שמעו בקולי״) המבליט את היפך שבחן של ישראל?

ויש לומר שאדרבה, סיום הפסוק אינו ענין של גנאי אלא של שבח, כמבואר בתניא[8] לגבי חטא המרגלים (האחרון מבין עשרת הנסיונות[9]):

בתחילה לא רצו ישראל להיכנס לארץ בטענה ״כי חזק הוא ממנו״[10], שלא האמינו ביכולת הקב״ה (חס־ושלום) לכבוש את הארץ. אך לבסוף שינו את דעתם ואמרו ״הננו ועלינו״[11]. ומקשה שם (בתניא) - כיצד חזרה אליהם לפתע האמונה ביכולת ה׳ והרי לא הראה להם משה רבינו שום אות ומופת חדשים שיוכיחו את יכולת ה׳ לכבוש את הארץ?

ומבאר, שישראל הם ״מאמינים בני מאמינים״, ורק שה״סטרא אחרא״ אשר נתלבשה בגופם, הגביהה את עצמה ״בחוצפה בלי טעם ודעת״. אך כאשר שמעו דברים קשים, שקצף ה׳ עליהם ״והרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת״ - ״נכנע ונשבר לבם בקרבם״, ״וממילא נפלה הסטרא־אחרא מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה, וישראל עצמן מאמינים בני מאמינים״. זוהי אפוא הסיבה לשינוי שהתחולל אצל בני־ישראל שאמרו לפתע ״הננו ועלינו״.

משמעות הענין היא: כאשר מופיעה אצל יהודי הנהגה בלתי־רצויה אין זה דבר טבעי; אדרבה, מצד טבע נפשו קשור היהודי עם תכלית הטוב; ענין חיצוני בלבד הוא שמונע אותו מלקיים את רצון ה׳. לכן, כאשר דבר חיצוני זה מתבטל ונעלם (בחטא המרגלים היה זה על ידי ״שקצף ה׳ עליהם והרעים בקול רעש״), ממילא מתגלה טבעו ורצונו האמיתי של היהודי.

מעתה נבין את דברי התנא - המביא גם את הסיפא של הפסוק, ״ולא שמעו בקולי״ - למעליותא:

הסיבה שבני־ישראל ניסו את הקב״ה לא היתה שהם לא הכירו, חלילה, במציאות ה׳ (בדוגמת פרעה, להבדיל, שאמר ״לא ידעתי את ה׳״); אלא מפני ש״לא שמעו בקולי״: בני ישראל ידעו שזהו ״בקולי״, קולו של הקב״ה, רק שהיה חסר אצלם ה״שמעו״ (ה״דערהערן״) ״שמיעה מלשון הבנה וקליטה[12].

לכן, כאמור, ברגע ש״הרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת״ - מיד ״נכנע ונשבר לבם בקרבם״ כי נתגלה רצונם האמיתי.

(׳תורת־מנחם - התוועדויות׳ תשמ״ג, כרך ג, עמ׳ 1704)

---

1) וארא ט, ד. 2) בא יא, ז. 3) כן פירשו הרמב״ם, רבינו־יונה ומדרש־שמואל. 4) תויו״ט. 5) זוהר חלק־ב לו, א. 6) ראה זוהר שם קע, ב. מכילתא בשלח יד, כח. 7) תורה־אור יתרו ע, ד. 8) פרק כט. 9) ראה פירוש רע״ב. 10) שלח יג, לא. 11) שם טו, מ. 12) ראה רש״י מקץ מב, כג.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר־בחוקותי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:55	5:50	8:38	8:34	9:15	9:12	10:24	10:22	13:11	13:11	19:21	19:25	19:48	19:53	19:04	20:04
חיפה (ק)	5:52	5:46	8:35	8:31	9:13	9:10	10:22	10:20	13:11	13:11	19:26	19:30	19:51	19:56	18:56	20:07
ירושלים (ק)	5:53	5:47	8:35	8:32	9:12	9:10	10:22	10:20	13:10	13:10	19:25	19:29	19:48	19:52	18:49	20:04
תל אביב (ק)	5:54	5:49	8:37	8:33	9:14	9:11	10:23	10:21	13:12	13:11	19:22	19:27	19:50	19:55	19:04	20:06
אבו דאבי (ח)	5:47	5:43	8:27	8:25	9:01	8:59	10:09	10:07	12:52	12:52	18:52	18:55	19:18	19:21	18:35	19:32
אוסטריה, וינה (ק)	5:34	5:25	8:16	8:09	9:11	9:06	10:26	10:23	13:28	13:28	20:10	20:18	20:47	20:57	19:59	21:13
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:02	7:07	9:00	9:02	9:37	9:40	10:32	10:33	12:47	12:47	17:33	17:27	18:01	17:55	17:09	18:07
אוקראינה, אודסה (ק)	5:41	5:32	8:24	8:18	9:16	9:11	10:30	10:27	13:30	13:30	20:08	20:16	20:44	20:52	19:56	21:08
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:09	5:00	7:51	7:44	8:46	8:41	10:00	9:57	13:02	13:02	19:43	19:52	20:21	20:30	19:32	20:46
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:19	5:09	8:01	7:53	8:56	8:51	10:11	10:08	13:13	13:14	19:56	20:04	20:34	20:43	19:45	20:59
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:39	5:29	8:20	8:11	9:19	9:14	10:35	10:31	13:39	13:40	20:27	20:36	21:06	21:17	20:16	21:34
אוקראינה, קייב (ק)	5:31	5:21	8:12	8:03	9:11	9:06	10:27	10:24	13:32	13:32	20:20	20:29	21:00	21:10	20:09	21:28
איטליה, מילאנו (ק)	6:10	6:01	8:53	8:47	9:43	9:39	10:57	10:54	13:56	13:56	20:34	20:41	21:07	21:15	20:20	21:30
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:07	8:38	8:37	9:07	9:07	10:10	10:09	12:41	12:41	18:14	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:31	7:35	9:33	9:34	10:08	10:11	11:04	11:05	13:21	13:20	18:11	18:06	18:38	18:33	17:48	18:44
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:34	8:40	10:26	10:29	11:06	11:09	11:59	12:01	14:12	14:12	18:50	18:43	19:21	19:14	18:26	19:26
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:06	6:00	8:50	8:45	9:33	9:29	10:45	10:42	13:38	13:38	20:01	20:07	20:32	20:39	19:48	20:51
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:53	5:46	8:37	8:32	9:21	9:17	10:33	10:30	13:28	13:28	19:53	19:59	20:25	20:32	19:40	20:45
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:53	5:46	8:37	8:32	9:21	9:18	10:33	10:31	13:28	13:28	19:54	20:00	20:26	20:32	19:41	20:46
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:26	6:18	9:10	9:04	9:56	9:52	11:08	11:05	14:04	14:05	20:33	20:40	21:06	21:13	20:21	21:27
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:38	6:33	9:20	9:16	9:56	9:53	11:05	11:03	13:52	13:52	20:00	20:04	20:27	20:31	19:45	20:42
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:02	5:56	8:45	8:41	9:23	9:20	10:33	10:31	13:23	13:23	19:37	19:41	20:05	20:10	19:23	20:22
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:43	6:39	9:24	9:21	9:59	9:56	11:06	11:05	13:51	13:51	19:53	19:56	20:19	20:22	19:37	20:33
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:47	5:40	8:31	8:26	9:16	9:12	10:28	10:26	13:24	13:24	19:50	19:57	20:23	20:30	19:38	20:43
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:17	6:10	9:01	8:56	9:45	9:42	10:57	10:55	13:52	13:52	20:17	20:23	20:49	20:55	20:04	21:09
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:45	5:38	8:29	8:24	9:14	9:10	10:27	10:24	13:23	13:23	19:51	19:57	20:23	20:30	19:38	20:44
בוליביה, לה-פס (ח)	6:45	6:46	9:05	9:05	9:35	9:36	10:35	10:35	12:59	12:59	18:14	18:11	18:38	18:35	17:54	18:45
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:13	6:02	8:53	8:44	9:54	9:49	11:11	11:07	14:16	14:17	21:07	21:16	21:48	21:59	20:57	22:17
בלגיה, בריסל (ק)	6:14	6:04	8:55	8:46	9:55	9:50	11:11	11:08	14:17	14:17	21:06	21:15	21:46	21:57	20:56	22:15
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:28	6:30	8:42	8:42	9:14	9:15	10:12	10:12	12:34	12:33	17:44	17:40	18:04	18:01	17:18	18:11
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:15	6:17	8:29	8:30	9:01	9:02	9:59	10:00	12:22	12:21	17:28	17:25	17:53	17:50	17:07	18:00
בריטניה, לונדון (ק)	5:30	5:19	8:10	8:00	9:12	9:06	10:29	10:25	13:35	13:35	20:27	20:37	21:07	21:18	20:19	21:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:32	5:20	8:09	7:57	9:17	9:11	10:35	10:31	13:44	13:44	20:41	20:52	21:25	21:37	20:35	21:57
גרמניה, ברלין (ק)	5:33	5:22	8:11	8:01	9:17	9:11	10:34	10:30	13:41	13:41	20:37	20:47	21:18	21:29	20:25	21:48
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:59	5:49	8:41	8:32	9:39	9:34	10:55	10:51	13:59	14:00	20:46	20:55	21:26	21:36	20:36	21:54
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:32	6:35	8:43	8:44	9:16	9:17	10:13	10:14	12:34	12:34	17:43	17:39	18:02	17:58	17:15	18:08
הודו, מומבאי (ח)	6:10	6:07	8:49	8:46	9:21	9:19	10:27	10:26	13:08	13:07	19:01	19:03	19:26	19:28	18:45	19:38
הודו, פונה (ח)	6:07	6:04	8:45	8:43	9:17	9:15	10:23	10:22	13:04	13:03	18:57	18:59	19:21	19:23	18:40	19:33
הונגריה, בודפשט (ק)	5:25	5:16	8:08	8:01	9:01	8:56	10:16	10:12	13:17	13:17	19:57	20:05	20:34	20:43	19:46	20:59
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:57	4:50	7:41	7:36	8:25	8:22	9:37	9:35	12:32	12:32	18:58	19:04	19:30	19:37	18:45	19:50
יוון, אתונה (ק)	6:28	6:21	9:11	9:07	9:53	9:50	11:04	11:02	13:57	13:57	20:17	20:22	20:47	20:53	20:03	21:06

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר־בחוקותי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	5:47	5:38	8:30	8:23	9:23	9:18	10:37	10:34	13:38	13:38	20:17	20:25	20:53	21:02	20:05	21:18
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:07	6:03	8:45	8:43	9:18	9:16	10:24	10:23	13:05	13:05	18:59	19:01	19:24	19:26	18:43	19:36
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:35	7:42	9:15	9:18	9:58	10:02	10:49	10:51	12:56	12:56	17:17	17:09	17:50	17:44	16:52	17:57
נפאל, קטמנדו (ח)	5:24	5:19	8:05	8:02	8:40	8:38	9:48	9:47	12:34	12:34	18:38	18:42	19:05	19:08	18:23	19:19
סין, בייג'ין (ח)	5:13	5:06	7:57	7:52	8:41	8:37	9:52	9:50	12:46	12:46	19:10	19:16	19:41	19:48	18:55	20:01
סינגפור, סינגפור (ח)	6:57	6:56	9:28	9:27	9:57	9:57	11:00	10:59	13:32	13:32	19:06	19:06	19:29	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	5:03	4:52	7:42	7:32	8:46	8:41	10:03	9:59	13:10	13:11	20:04	20:14	20:46	20:57	19:54	21:16
פרו, לימה (ח)	6:15	6:16	8:38	8:38	9:08	9:08	10:08	10:09	12:35	12:35	17:55	17:53	18:18	18:17	17:35	18:26
צרפת, ליאון (ק)	6:27	6:18	9:10	9:03	10:00	9:56	11:14	11:11	14:14	14:14	20:50	20:57	21:25	21:33	20:38	21:48
צרפת, פריז (ק)	6:28	6:19	9:10	9:02	10:06	10:01	11:22	11:18	14:24	14:25	21:10	21:18	21:46	21:56	20:57	22:12
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:45	5:43	8:17	8:16	8:47	8:46	9:50	9:50	12:24	12:24	18:02	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	6:08	6:00	8:52	8:46	9:39	9:35	10:53	10:50	13:50	13:50	20:24	20:31	20:55	21:03	20:09	21:17
קנדה, מונטריאול (ק)	5:40	5:32	8:24	8:17	9:14	9:10	10:28	10:25	13:27	13:27	20:04	20:11	20:38	20:46	19:51	21:01
קפריסין, לרנקה (ק)	5:54	5:48	8:37	8:33	9:16	9:13	10:26	10:24	13:16	13:16	19:32	19:36	20:01	20:06	19:18	20:18
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:14	5:02	7:48	7:33	9:02	8:56	10:21	10:16	13:31	13:32	20:33	20:44	21:19	21:33	20:25	21:54
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:44	4:32	7:15	6:57	8:34	8:27	9:53	9:48	13:05	13:06	20:14	20:26	20:58	21:12	20:02	21:34
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:03	4:54	7:46	7:39	8:39	8:34	9:54	9:50	12:54	12:55	19:34	19:42	20:10	20:19	19:22	20:35
שוויץ, ציריך (ק)	6:08	5:59	8:50	8:43	9:43	9:39	10:58	10:55	13:59	13:59	20:44	20:52	21:16	21:25	20:28	21:41
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:56	5:54	8:33	8:31	9:04	9:02	10:09	10:08	12:47	12:46	18:34	18:36	18:58	19:00	18:17	19:09

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # 00783
02/05/2021

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים